

వేదాంగాలు

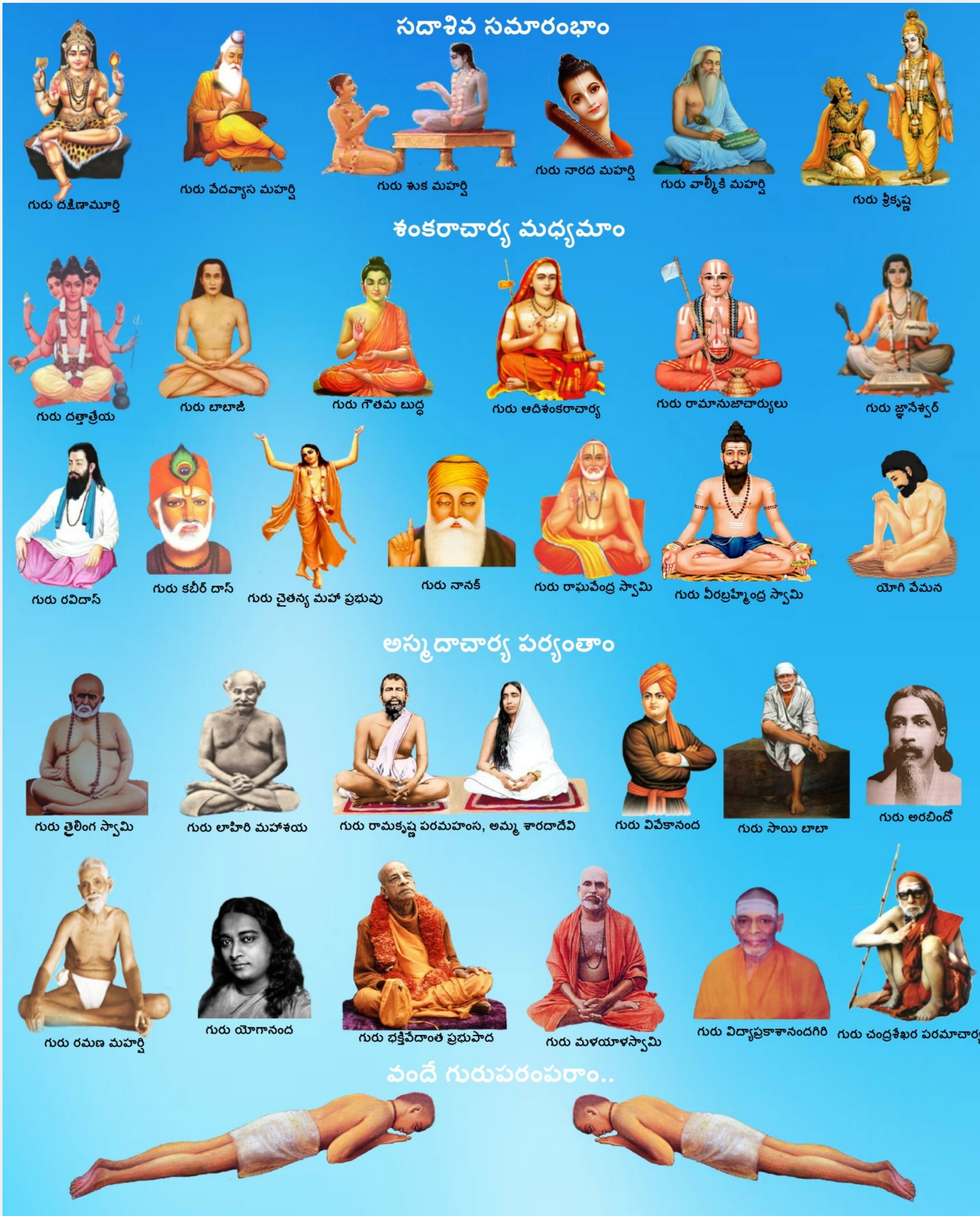
వ్యాకరణం

విద్యార్ధి కల్పతరువు-2

సదాశివ సమారంభాం
గురు దక్షిణామూర్తి
గురు వేదవ్యాస మహర్షి
గురు శుక మహర్షి
గురు నారద మహర్షి
గురు వాల్మీకి మహర్షి
గురు శ్రీకృష్ణ
శంకరాచార్య మధ్యమాం
గురు దత్తాత్రేయ
గురు బాబాజీ
గురు గౌతమ బుద్ధ
గురు ఆదిశంకరాచార్య
గురు రామానుజాచార్యులు
గురు జ్ఞానేశ్వర్
గురు రవిదాస్
గురు కబీర్ దాస్
గురు చైతన్య మహా ప్రభువు
గురు నానక్
గురు రాఘవేంద్ర స్వామి
గురు వీరబ్రహ్మేంద్ర స్వామి
యోగి వేమన
అస్మదాచార్య పర్యంతాం
గురు త్రైలింగ స్వామి
గురు లాహిరి మహాశయ
గురు రామకృష్ణ పరమహంస, అమ్మ శారదాదేవి
గురు వివేకానంద
గురు సాయి బాబా
గురు అరబిందో
గురు రమణ మహర్షి
గురు యోగానంద
గురు భక్తివేదాంత ప్రభుపాద
గురు మళయాళస్వామి
గురు విద్యాప్రకాశానందగిరి
గురు చంద్రశేఖర పరమాచార్య
వందే గురుపరంపరాం..

నన్ను "నేను" తెలుసుకోవటానికి

నన్ను "నేను" మార్చుకోవటానికి

"నేను" గా ఉండటానికి

మరియు అత్యుత్తమ జీవన విధానానికి

కావలసిన భక్తి,జ్ఞాన,కర్మ,ధర్మ సమాచారం ఒకేచోట తెలుగులో ఉచితంగా!

సాధారణంగా వేదాంతం తెలుసుకోవాలనే కోరిక వుంటుంది, కాని గ్రంధాలు అందుబాటులో లేవు. ఇంకొకరి దగ్గర గ్రంధాలు వుంటాయి, కాని జిజ్ఞాసువులకి ఎక్కడ ఉన్నవో తెలియదు. అలాగే కొన్ని లైబ్రరీ లో కొన్ని రకాల పుస్తకాలు మాత్రమే లభ్యం అవుతున్నాయి. మహానుభావులైన సాధకులు, జిజ్ఞాసువులు జ్ఞాన ప్రచారార్ధం తాము సేకరించిన విలువైన గ్రంధాలను **ఆర్కైవ్** వెబ్ సైట్ ద్వారా eBOOK(PDF) రూపంలో అందిస్తున్నారు. వారు చేస్తున్న జ్ఞాన యజ్ఞానికి సాయి రామ్ కూడా తమవంతుగా సహాయం చేసే కార్యక్రమంలో భాగంగా వారి గ్రంధాలను సాయి రామ్ ద్వారా కూడా అందచేస్తున్నాము, ఇందుకు మేము వారికి కృతజ్ఞత తెలియచేసుకుంటున్నాము. కనుక ప్రతి ఒక్కరు ఈ సదవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకోగలరు. ఇందుకు సహాయం చేసిన ఆర్కైవ్ సైట్(https://archive.org), గూగుల్ సైట్(https://www.google.co.in),మైక్రోసాఫ్ట్ సైట్ (www.microsoft.com) వారికి కూడా మేము ఋణపడివున్నాము. సాయి రామ్ సేవక బృందం కోరుకొనేది ఒక్కటే, ప్రతి ఇల్లు ఆధ్యాత్మిక జ్ఞాన గ్రంధాలతో నిండిపోవాలన్నదే మా కోరిక.

ఈ గ్రంధాలను ఉచితంగా ఆన్ లైన్ లో చదువుటకు, దిగుమతి(డౌన్లోడ్) చేసుకొనుటకు గల మార్గాలు:

1) **ఆర్కైవ్** వారి వెబ్ సైట్: https://archive.org/
2) సాయి రామ్ వెబ్ సైట్: http://www.sairealattitudemanagement.org
3) సాయి రామ్ గూగుల్ సైట్: https://sites.google.com/site/sairealattitudemanagement
4) ఆర్కైవ్ వెబ్ సైట్: https://archive.org/details/SaiRealAttitudeManagement

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞం పై గల సలహాలు,సూచనలకు సేవక బృందాన్ని సంప్రదించుటకు: sairealattitudemgt@gmail.com
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సమాచారం: https://www.facebook.com/SaiRealAttitudeManagement
సాయి రామ్ భక్తి,జ్ఞాన సంబంధ వీడియోలు: https://www.youtube.com/user/sairealattitudemgt

ఈ జ్ఞాన యజ్ఞంలో ప్రతి ఒక్కరు పాల్గొని, ఈ అవకాశాన్ని సద్వినియోగం చేసుకొని,మీరు సంతృప్తులైతే మరొక సాధకునికి, జిజ్ఞాసువులకు మార్గం చూపించగలరని ఆశిస్తున్నాము.

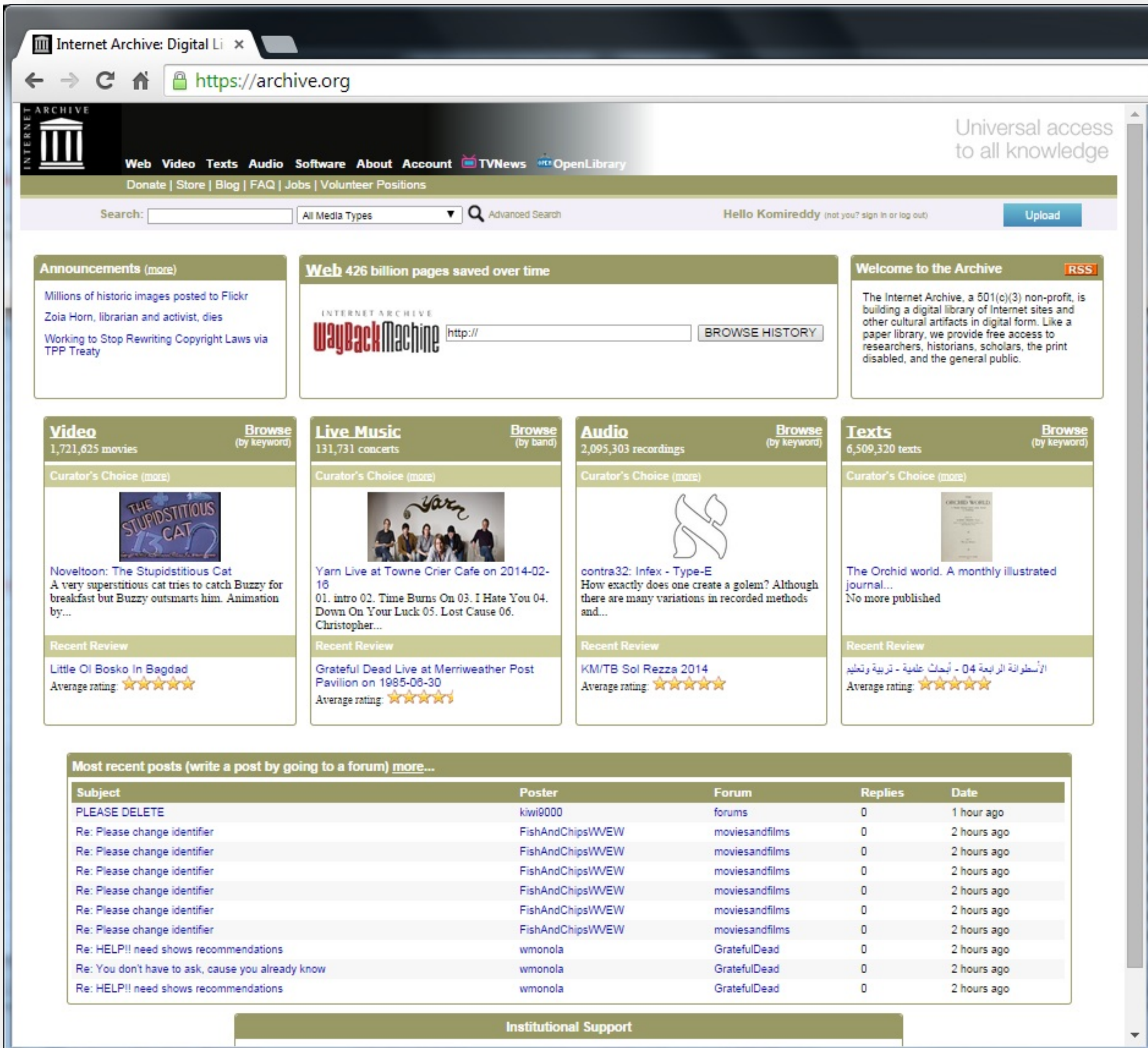
గమనిక: భక్తి,జ్ఞాన ప్రచారార్ధం ఉచితంగా eBook రూపంలో సాధకులు,జిజ్ఞాసువులు **ఆర్కైవ్** వెబ్ సైట్ ద్వారా అందించటం జరిగింది. ఈ గ్రంధముపై వ్యాపార,ముద్రణ హక్కులు వారికి గలవు.వారిని సంప్రదించగలరు.

SaiRealAttitudeManagement(SAI RAM) - సాయి నిజ వ్యక్తిత్వ నిర్వహణ(సాయి రామ్)

* సర్వం శ్రీ సాయి నాథ పాద సమర్పణమస్తు*

ఆర్కైవ్ వారి వెబ్ సైట్:

https://archive.org/

అతి విశిష్టం ఈ దానం!

"దానాలలోకెల్లా ఆధ్యాత్మిక విద్యాదానం చాలా శ్రేష్ఠమైంది! దాని తరువాతిది లౌకిక జ్ఞానదానం, ప్రాణదానం, అన్నదానం" అని వ్యాసమహర్షి చెప్పారు.

మన ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానం భారతదేశ హద్దులలో నిలిచి పోకూడదు. లోకమంతటినీ ఆవరించాలి! ఇలా లోకవ్యాప్తమైన ధర్మప్రచారాన్ని మన పూర్వులు చేశారు. హైందవ వేదాంతం ఎన్నడూ ఈ దేశం దాటి పోలేదని చెప్పేవారూ, మతప్రచారార్థం తొలిసారిగా, పరదేశాలకు వెళ్ళిన సన్న్యాసిని నేనే అని చెప్పేవారూ, తమ జాతిచరిత్ర నెరుగని వారే! ఇలాంటి సంఘటనలు ఎన్నోసార్లు జరిగాయి. అవసరమైనప్పుడల్లా, భారతీయ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానప్రవాహం వెల్లువలా లోకాన్ని ముంచెత్తుతూ వచ్చింది.

రాజకీయ ప్రచారాన్ని రణగొణధ్వనులతో, యోధులతో సాగించవచ్చు. అగ్నిని కురిపించి, కత్తిని ఝళిపించి, లౌకిక జ్ఞానాన్నీ, సంఘనిర్మాణ విజ్ఞానాన్నీ విరివిగా ప్రచారం చేయవచ్చు. కానీ ఆధ్యాత్మిక జ్ఞానదానం కళ్ళకు కనిపించకుండా, చెవులకు వినిపించకుండా కురుస్తూ, రోజా పువ్వుల రాసుల్ని వికసింపజేసే మంచులాగా నిశ్శబ్దంగా జరగవలసి ఉంది. భారతదేశం నిరాడంబరంగా, లోకానికి మళ్ళీ మళ్ళీ చేస్తూ వచ్చిన దానమిదే!

మిత్రులారా! నేను అవలంబించే విధానాన్ని తెలియజేస్తాను వినండి. భారతదేశంలోనూ, ఇతర దేశాల్లోనూ మన పారమార్థిక ధర్మాలను బోధించడానికి తగినవారుగా మన యువకుల్ని తయారు చేయడానికై భారతదేశంలో కొన్ని సంస్థలను నెలకొల్పాలి! ఇప్పుడు మనకు కావలసింది బలిష్ఠులు, జవసంపన్నులు, ఋజువర్తనులు, ఆత్మ విశ్వాసపరులు అయిన యువకులు. అలాంటి వారు నూరుమంది దొరికినా, ప్రపంచం పూర్తిగా పరివర్తన చెందగలుగుతుంది!!

ఇచ్ఛాశక్తి తక్కిన శక్తులన్నిటి కన్నా బలవత్తరమైంది. అది సాక్షాత్తూ భగవంతుని దగ్గరి నుండి వచ్చేదే కాబట్టి దాని ముందు తక్కినదంతా లొంగిపోవలసిందే. నిర్మలం, బలిష్ఠం అయిన 'ఇచ్ఛ' (సంకల్పం) సర్వశక్తిమంతమైంది. దానిలో మీకు విశ్వాసం లేదా? ఉంటే మీ మతంలోని మహోన్నత ధర్మాలను ప్రపంచానికి బోధించడానికై కంకణం కట్టుకోండి. ప్రపంచం ఆ ధర్మాల కోసమై ఎదురుచూస్తోంది. అనేక శతాబ్దాలుగా ప్రజలకు క్షుద్రసిద్ధాంతాలు నేర్పడం జరిగింది. వారు వ్యర్థులని ప్రపంచమంతటా బోధలు జరిగాయి. ఎన్నో శతాబ్దాల నుండి వారు ఈ బోధనల వల్ల భయభ్రాంతులై, పశుప్రాయులైపోతున్నారు. తాము ఆత్మస్వరూపులమనే మాటను వినడానికైనా వారెన్నడూ నోచుకోలేదు. "నీచాతినీచుడిలో కూడా ఆత్మ ఉంది. అది అమృతం, పరమ పవిత్రం, సర్వశక్తిమంతం, సర్వవ్యాపకమైనది" అని వారికి ఆత్మను గురించి చెప్పండి. వారికి ఆత్మవిశ్వాసాన్ని ప్రసాదించండి. ❖

మూలం: శ్రీ రామకృష్ణ ప్రభ - ఫిబ్రవరి 2014

శ్రీ రస్తు

శ్రీ మహాగణాధిపతయే నమః

పరిచయ వాక్యములు

శ్రీ ఉమామహేశ్వరుల పరిపూర్ణ కటాక్షంవల్ల, పితృదేవతల ఆశీర్వాద బలంవల్ల, గురుదేవుల [illegible] విద్యార్థి కల్పతరువు [illegible] పూర్తిచేసి పాఠక మహాశయుల హస్తాలలో ఉంచగలిగి [illegible].

మా విద్యార్థి కల్పతరువు అభిమానులను [illegible] ఇందలి ప్రకరణా లన్నిటినీ మా స్వతంత్ర రచనలుగా [illegible] కాదు. మాతృకలు [illegible] గ్రంథాలను పరిశోధించి లక్షించిన సారాంశాలను కూర్చి, చేర్చి, మార్చుటయే నేను చేసినది. ఇందేమైనా [illegible] నా స్వాతంత్ర్య [illegible].

[illegible]

[illegible] అభిప్రాయము [illegible]

[illegible] ప్రకరణములు అసమగ్రములు కావచ్చును. చేర్చవలసినవి విడుచుట, విడువవలసినవి చేర్చుట సంభవించవచ్చును. వీటి యెడల [illegible] వివేకములగల మా పాఠక మహాశయులు ఇందలి గుణాలను గ్రహించి దోషాలను పరిహరిస్తారని నా దృఢ విశ్వాసం.

ఈ గ్రంథసంకలనమున విషయసేకరణమునకు పెక్కు [illegible] గ్రంథాలు, శ్రుతి స్మృతి పురాణేతిహాసాలు, సాహిత్యగ్రంథాలు, నీతికావ్యాలు, కవుల చరిత్రలు, సంస్కృతనిఘంటువులు మొదలగు ప్రమాణగ్రంథాలు ఎంతగానో సాయపడినవి. లెక్కకు మిక్కిలియగు గ్రంథముల పేర్లు, రచయితల పేర్లు చెప్పుటవల్ల [illegible] సుదీర్ఘమగునని యెంచి వాని నిట పొందుపఱచఁజాలక, ఆ యా గ్రంథకర్తలపట్ల త్రికరణశుద్ధిగా నా కృతజ్ఞతను వెల్లడించుకొనుచున్నాఁడను.

తెలుఁగు లోకోక్తులు, తెలుఁగుకవుల సంగ్రహచరిత్ర, తెలుఁగుసామెతలు, నీతులు - హితోపదేశములు అను ప్రకరణముల విషయసేకరణమందును, చిత్తుప్రతులను సాపుగా వ్రాయుటయందును నాకు చేదోడుగా పనిచేయుచువచ్చిన నా చతుర్థపుత్రుఁడు కళాశాలావిద్యార్థి చి. సుబ్బారావునకు వాణి సర్వదా జిహ్వాగ్రమున నుండి వానికి సర్వతోముఖాభివృద్ధి నొసఁగుగాక యని దీవింతును.

విద్యార్థికల్పతరువుయొక్క రెండుభాగములలో 38 ప్రకరణములు మిక్కిలి సంగ్రహముగా నిమిడ్చి వ్రాయఁబడినవి. సమగ్రముగా వ్రాయవలెనన్న 38 గ్రంథములుగా తయారుచేయవలసి యున్నదిగదా! కాబట్టి పుస్తకముయొక్క అభివృద్ధి నభిలషించెడు శ్రీ పంతులుగారు ఇంకను అవసరమునుబట్టి కొంత విషయమును చేర్చుచు రావలెను.

విద్యార్థికల్పతరువు అష్టాక్షర పరిమితము కాన శ్రియఃపతికి అభిమానపాత్రమగుట నిశ్చయము. విద్యార్థికల్పతరువు మొక్క నాటినది శ్రీ వేంకటశాస్త్రి. వశపఱచుకొన్నవారు శ్రీ వేంకటరావు పంతులుగారు. విరివిగా ఎరువులు సరఫరాచేసి ఆల్లారుముద్దుగా పెంచుకొనుచున్నవారు శ్రీ వేంకట రామయ్యపంతులుగారు. మువ్వురము వేంకటేశ్వరస్వామి భక్తులమేకదా!

భాషాపోషణయే పరమావధిగాఁ బెట్టుకొన్న శ్రీ వేంకటరామయ్య పంతులుగారిని, వారి ఆత్మీయులను, శ్రీ పాలంకయ్యగారు, శ్రీ వేంకట శేషయ్యగారు, శ్రీ వేంకటాచార్యులుగారు వగైరా ప్రధానాశ్రితకోటిని ఇతోధికాయురారోగ్యైశ్వర్యములతో వర్ధిల్లునట్లు దీవింపుమని శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరు ననవరతము ప్రార్థింతును.

ఇట్లు
బుధజన విధేయుఁడు.
ర చ యి త.

అనుక్రమణిక

" రాజేవ సుకవి ర్భాతి
పూర్ణ కోశ సమాశ్రయః "

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

అలంకారములు

(Figures of Speech)

హారములు మొదలగు అలంకారములు (నగలు) మనుజులకు అందము గూర్చునట్లు కావ్యమునకు అలంకారములు శోభను గూర్చును.

అలంకారములు రెండువిధములు: (1) శబ్దాలంకారములు, (2) అర్థాలంకారములు. శబ్దము నాశ్రయించి యుండునవి శబ్దాలంకారములు. అర్థము నాశ్రయించి యుండునవి అర్థాలంకారములు.

శబ్దాలంకారములు

1. వృత్త్యనుప్రాసము, 2. ఛేకానుప్రాసము, 3. లాటానుప్రాసము, 4. అంత్యానుప్రాసము, 5. యమకము, 6. ముక్తపదగ్రస్తము. వీనినే కొందరు శబ్ద చిత్రములని వాడుదురు.

1. వృత్త్యనుప్రాసము:— ఒకటిగాని, అంతకుమించిగాని హల్లులు పలుమార్లు వచ్చుట వృత్త్యనుప్రాస మనఁబడును.

ఉ. [illegible]

[ఇందు డ, మ, [illegible] అను వర్ణములు [illegible].]

2. ఛేకానుప్రాసము:— రెండేసి హల్లులు అర్థభేదముతో వెంటవెంట వచ్చినయెడల ఛేకానుప్రాస మగును.

ఉ. [illegible]

ఉ. [illegible]

[పై వాక్యములలో [illegible] అనునవి [illegible] ఛేకానుప్రాస మాయెను.]

3. లాటానుప్రాసము:—ఒకేఅర్థముగలపదములను తాత్పర్యభేదము గలుగునట్లు మరల మరలఁ జెప్పినచో లాటానుప్రాస మగును.

ఉ. సురరక్షకుని జూచు చూడ్కులు చూడ్కులు
శేషశాయికి మ్రొక్కు శిరము శిరము.

[ఇచ్చట చూడ్కులు, శిరము అను పదములు రెండేసి మార్లు ప్రయోగింపఁ బడినవి. అర్థములో భేదము లేకున్నను, భావమున మార్పు కల్గినది. మొదటిసారి వచ్చినపుడు చూపులు, తల అను నర్థము బోధయగును. రెండవసారి వచ్చినపుడు ధన్యములగు చూపులు, ధన్యమైన తల అనెడు భావభేదము కల్గినది. కాన లాటాను ప్రాస మయ్యెను.]

4. అంత్యప్రాసము:—పాదాంతమునఁగాని, సమాసాంతమునఁగాని వరుసగా ప్రాసాక్షరములున్నచో నంత్యప్రాస మగును.

ఉ. ....కాంచె దండకా
రణ్యము సిద్ధసంయమి విరాజిత చారు తపోనుజాత స
త్పుణ్యము నిర్మలాంబు వర పుష్కర పూర్ణ సరోవరేణ్యమున్.

5. యమకము:—వచ్చిన పదములనే అర్థభేదముతో మరల మరలఁ బ్రయోగించుట యమక మనఁబడును.

ఉ. ఆ సైనిక నికాయంబులోఁ గాయంబు గాయంబు గానివాఁడు లేఁడు.

[ఇచ్చట 'కాయంబు' అను పదము అర్థభేదముతో మరల మరల వాడఁబడినది. ఛేకానుప్రాసమునకును, యమకమునకును కొలదిభేదము మాత్రము కలదు. యమకమం దందుగల అక్షరముల సమూహము మరల మరల వచ్చుటలో వ్యవధానము ఉండవచ్చును. ఛేకానుప్రాసమునకు అట్టి వ్యవధానము పనికిరాదు.]

6. ముక్తపదగ్రస్తము:— ఒక పాదము చివరఁగాని, వాక్యము చివరఁగాని ఉచ్చరించి విడిచిన పదమునే అవ్యవధానముగా రెండవ పాదము లేక వాక్యము మొదటఁ బ్రయోగించినచో ముక్తపదగ్రస్త మగును.

ఉ. శ్రీరాజ ముఖ సారస । సారస భవ ముఖ్యదేవ సన్నుత చరణా.

ఉ. ఆమె ముఖము చంద్రుని అందము చూపు. చూపు తూపులను మించును. మించును శరీరకాంతి తిరస్కరించును.

[ఇచ్చట పాదప, పాదప, నిబంధము అను పదములు ఒక సమానార్థమున (వాక్యాంతమున) విరామముగల గుండక పాదాంతమున (వాక్యారంభమున) ఆవృత్తముగా మూల ప్రయోగింపబడినవి.]

అర్థాలంకారములు

1. ఉపమాలంకారము:— ఉపమానమునకును, ఉపమేయమునకును మనోహరమగు సాదృశ్యము చెప్పబడినయెడల అది ఉపమాలంకార మగును.

[ఉపమేయము, ఉపమానము, సమానధర్మము, ఉపమావాచకము అను నాల్గును ఉపమాలంకారమునకు ముఖ్యమైన అంగములు. ఈ నాల్గింటిని విడువక చెప్పినచో పూర్ణోపమ యగును. ఈ నాల్గింటిలో నేది లోపించినను లుప్తోపమ యగును. (1) వర్ణింపబడు వస్తువు, ప్రస్తుతమైనది ఉపమేయము. (2) వర్ణింపబడుదానికి సమానమైనది, అప్రస్తుతమైనది ఉపమానము. (3) ఉపమేయోపమానములయందుగల సాదృశ్యము సమానధర్మము. (4) వలెన్, పోలె, కైవడి, పగిది, విధమున మొదలగు పదములలో నేదియైన నొకటి యుండినది ఉపమావాచకము. ఉపమేయమునకు ప్రస్తుతము, ప్రకృతము, వర్ణ్యము, విషయము అను నామాంతరములు కలవు. అట్లే ఉపమానమునకు అప్రస్తుతము, అప్రకృతము, అవర్ణ్యము, విషయి అను నామాంతరములు కలవు.]

(1) పూర్ణోపమ:— ఉ. సుందరాంగనముఖము చంద్రబింబమువలె నందముగానున్నది.

[ఇందు సుందరాంగనముఖము వర్ణింపబడినది గాన ఉపమేయము. పోల్చి చెప్పబడిన చంద్రబింబము ఉపమానము. ఉపమానోపమేయములందుగల సమానగుణమైన అందము సమానధర్మము. పోలికను తెల్పెడు 'వలె' అను పదము ఉపమావాచకము. నాల్గును చెప్పబడినవి గాన పూర్ణోపమ యయ్యెను.]

ఉ. ఓ కృష్ణా! నీ కీర్తి హంసవలె ఆకాశగంగయందు మునుగుచున్నది.

[ఇచ్చట హంస యుపమానము. కీర్తి యుపమేయము. ఈ రెండింటియందును గల సమానధర్మము ఆకాశగంగావగాహనము. వలె ఉపమావాచకము.]

(2) లుప్తోపమ:— ఉ. సుందరాంగనముఖము చంద్రునివలె నున్నది.

[పై వాక్యములో ఉపమానము, ఉపమేయము, ఉపమావాచకము అను మూడును చెప్పబడెను. గుండ్రదనము, ఆహ్లాదకత్వము, అందము మొదలగు సాధారణధర్మము లేదియుం జెప్పబడలేదు గాన ఇది లుప్తోపమ యయ్యెను. దీనిని కొందరు ధర్మలుప్త

యందురు. ఇట్లే వాచకలుప్త, ధర్మవాచకలుప్త, వాచకోపమేయలుప్త, ఉపమానలుప్త, వాచకోపమానలుప్త, ధర్మోపమానలుప్త, ధర్మోపమానవాచకలుప్త అనువానిని ఊహించుకొనవలెను.]

2. అనన్వయాలంకారము:— ఒక వస్తువునే ఉపమానముగాను, ఉపమేయముగాను చెప్పుట అనన్వయము.

ఉ. వారిధికి వారిధియే సాటి. మేరునగమునకు మేరునగమే సాటి. చంద్రుఁడు చంద్రునివలెఁ గాంతిమంతుఁడు.

[ఇచ్చట వర్ణింపఁదగిన సముద్రము, మేరుపర్వతము, చంద్రుఁడు అనువానికి సముద్రము, మేరుపర్వతము, చంద్రుఁడు సాటిగాఁ జెప్పఁబడినవి. సముద్రము ఉపమానముగాను, ఉపమేయముగాను జెప్పఁబడెను. మేరునగమునందు, చంద్రుని యందు ఉపమానత్వము, ఉపమేయత్వము కూడ నిరూపింపఁబడినవి. సముద్రముతోడను, మేరుపర్వతముతోడను, చంద్రునితోడను పోల్చఁదగినంత గొప్పవస్తువులు లేనందున వానికి అవే సాటియని చెప్పఁబడెను. వర్ణింపవలసిన వస్తువును దానితోడనే పోల్చుట అన్వయింపదు కాన అనన్వయమను పేరు ఈ యలంకారమునకు తగియున్నది.]

3. ఉపమేయోపమాలంకారము:— రెండు పదార్థములలో మొదటి దానిని ఉపమేయముగాను, రెండవదానిని ఉపమానముగాను వర్ణించి, వానినే మరల మార్చి ఉపమేయమును ఉపమానముగాను, ఉపమానమును ఉపమేయముగాను జెప్పుటను ఉపమేయోపమ యనఁదగును.

ఉ. ఆమె ముఖమునకు చంద్రుఁడు సాటి. చంద్రునకు ఆమెముఖము సాటి. ఆకాశము జలమువలె నున్నది. జలము ఆకాశమువలె నున్నది.

[పైవాక్యములలో మొదటిదానియందు ముఖమును బోల్చుటకు చంద్రుఁడు, చంద్రుని బోల్చుటకు ముఖము ఉపమానముగా గ్రహింపఁబడెను. చంద్రునితోఁ బోల్చఁబడిన ముఖము, ముఖముచేఁ బోల్చఁబడిన చంద్రుఁడు ఉపమేయములయ్యెను. ఈ విధముగాఁ బరస్పరము ఉపమానోపమేయము లయ్యెను. వీనిని బోల్చి చెప్పఁదగిన మూఁడవపదార్థము లేదని బోధపడును. అట్లే ఆకాశమునకు జలము సాటి, జలమునకు ఆకాశము సాటి అని చెప్పుటచే ఉపమానము ఉపమేయముగాను, ఉపమేయము ఉపమానముగాను మార్చి చెప్పఁబడినట్లు తేలును.]

ప్రతీపాలంకారము:— ఇది అయిదు విధములు.

(1) లోకమునఁ బ్రసిద్ధమైయున్న యుపమానమును ఉపమేయముగఁ జెప్పుట.

ఉ. ఆమె మొగముతో చంద్రుఁడు సమానుఁడు. ఆమె కనుగవతో నల్లకలువ, నడకతో హంసగమనము సాటివచ్చును.

[ఇచ్చట ఉపమానములుగా ప్రసిద్ధములైన చంద్రుఁడు, నల్లకలువ, హంసగమనము ఉపమేయములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. ఉపమేయములుగాఁ జెప్పఁదగిన ముఖము, కనుగవ, నడక ఉపమానములుగాఁ జెప్పఁబడినవి. ఇది మొదటి ప్రతీపము.]

(2) ఉపమానమును ఉపమేయముగా గ్రహించి ఉపమేయమును తిరస్కరించుట.

ఉ. ఓ ముఖమా! గర్వపడకుము. నీతో సాటివచ్చు చంద్రుఁ డున్నాఁడులే.
ఓ కాంతా! నీ నేత్రకమలముల జూచుకొని గర్వింపకుము. నల్లగలువలు సరస్సు లందుఁ గలవులే.

[ఇచ్చట ప్రసిద్ధోపమానమగు చంద్రుఁడు లభించుటచేత ఉపమేయమగు ముఖము తిరస్కరింపఁబడినది. ఇట్లే నల్లగలువలచే నేత్రకమలము తిరస్కరింపఁబడినది. ఇది రెండవ ప్రతీపము.]

(3) ఉపమేయశ్రేష్ఠ్యమునుబట్టి ఉపమానమును నిరసించుట.

ఉ. ఓ చంద్రుఁడా! నేనే సౌందర్యశాలినని గర్వింపకుము. నిన్ను మించినది కాంతాముఖ మున్నది లెమ్ము.
ఓ కాలకూట విషమా! నీ కేల యీ గర్వము! సాధుజనులను పీడింపఁ జేయఁగల ఖలవాక్యము నీకు దీసిపోదు లెమ్ము.

[ఈ పైవాక్యములలో ఉపమేయములైన ముఖము, ఖలవాక్యము అనువాని యుత్కృష్టతనుబట్టి ఉపమానములగు చంద్రుఁడు, కాలకూటవిషము తిరస్కరింపఁబడెను. ఇది మూఁడవ ప్రతీపము.]

(4) ఉపమానమువలనఁ గలిగెడు ప్రయోజనము ఉపమేయము వల్లనే కలుగుటచేత నుపమానముతోఁ బనిలేదని చెప్పుట.

ఉ. ఓ కాంతా! నీ ముఖదర్శన మగుచుండఁగా చంద్రోదయముతోఁ బనియేమి?

[ఇచ్చట ఉపమానమగు చంద్రోదయమువలని యుపయోగము ఉపమేయమగు కాంతాముఖదర్శనమువల్లనే కలుగుటచే చంద్రోదయముతో పనిలేదని చెప్పఁబడి నందున నాల్గవ ప్రతీప మయ్యెనని.]

(5) ఉపమేయమునకు ఉపమానము సాటి కాదనుట.

ఉ. ఓ రమణీ! నీ ముఖముతో చంద్రుఁడు సాటివచ్చునని చెప్పుట తెలియని తనమే కాని వేరుకాదు.

[ఇచ్చట సుప్రసిద్ధమైన (ఉపమేయముతో) కాంతా ముఖముతో (ఉపమాన మునకు) చంద్రునకు సామ్యమే కుదురలేదని చెప్పినందున అయినవ ప్రతీపమైనది.]

5. రూపకాలంకారము:— ఉపమేయమునందు ఉపమానముయొక్క రూపము నారోపించుట.

ఉ. ముఖచంద్రుఁడు మందహాసచంద్రికలను గాయుచున్నాఁడు.

[ఇచ్చట ఉపమేయములగు ముఖము, మందహాసము అనువానియందు ఉపమానములగు చంద్రుఁడు, చంద్రిక అనునవి క్రమముగ ఆరోపింపఁబడినవిగాన రూపక మయ్యెను.]

రూపకము రెండు విధములు:- (1) అభేదరూపకము (2) తాద్రూప్య రూపకము.

అభేదరూపకము మూఁడు విధములు:—(1) న్యూనాభేదరూపకము. (2) అధికాభేద రూపకము (3) అనుభయాభేద రూపకము.

తాద్రూప్య రూపకము మూఁడువిధములు:—(1) న్యూనతాద్రూప్య రూపకము (2) అధికతాద్రూప్య రూపకము (3) అనుభయ తాద్రూప్యరూపకము.

(1) న్యూనాభేద రూపకము— ఉపమానముకంటె నుపమేయము నందు న్యూనత చెప్పుట.

ఉ. కాంతయందు కనకమందు కోరిక విడిచినవాఁడు, మనుజరూపము తాల్చిన పరమశివుఁడు.

[ఇందు పరమశివునకును, మనుజునకు భేదములేనట్లు వర్ణింపఁబడినది. కాని మానవాకృతి తాల్చియుండుట యొక్కటే న్యూనతగాఁ జెప్పఁబడినది.]

(2) అధికాభేద రూపకము:—ఉపమానముకంటె నుపమేయమునం దధికత చెప్పుట.

ఉ. ఈ రాజు నిండు పౌరుషముగల యీశ్వరుఁడు.

[ఇచ్చట ఉపమానమగు ఈశ్వరుఁడు అర్ధనారీశ్వరుఁడగుట నిండు పౌరుషము లేనివాఁడనియు, రాజు నిండు (మగతనము) పౌరుషముకలవాఁడనియు ఉపమేయమునం దాధిక్యము చెప్పఁబడుటచే నధికాభేదరూపక మయ్యెను.

(3) అనుభయాభేద రూపకము (సమానాభేదరూపకము):— ఉపమానముకంటె నుపమేయమునందు హెచ్చుతగ్గులను

జెప్పక సమత్వమును జెప్పుట. [అనుభయము = ఉపమానోపమేయములందు హెచ్చుతగ్గులు లేకుండుట.]

ఉ. ఈ రాజు పురసంహారకుఁడగు నీశ్వరుఁడు.

[పై వాక్యమున ఉపమేయమగు రాజునందును, ఉపమానమగు ఈశ్వరునందును పురసంహారకత్వధర్మమున హెచ్చుతగ్గులు లేనట్లు చెప్పుటచే సమానాభేద రూపక మయ్యెను.]

(4) న్యూనతాద్రూప్య రూపకము:— ఉపమానముకంటె నుపమేయమునందు న్యూనతను జెప్పుట.

ఉ. వ్యాసుఁడు ఫాలమున కన్నులేని రెండవ పరమేశ్వరుఁడు.

[ఇచట వ్యాసునియందు పరమేశ్వరత్వము ఆరోపింపఁబడినది. వ్యాసుఁడు పరమేశ్వరస్వరూపుఁ డనుటచే తాద్రూప్యము సిద్ధించినది. కాని మూఁడవకన్ను లేదని చెప్పుటచే తాద్రూప్యమునందు న్యూనత వెల్లడియయ్యెను గాన న్యూనతాద్రూప్య రూపక మయ్యెను.]

(5) అధికతాద్రూప్యరూపకము:— తాద్రూప్యరూపకమునందు ఉపమానముకంటె నుపమేయమునకు ఆధిక్యము చెప్పుట.

ఉ. నల్లనికాంతు నీను హాలాహలవిషముకంటె చంద్రవిషము మించును.

[రాహువు చంద్రవిషమును మ్రింగినను గళమున నిలుపుకొనఁజాలక క్రక్కివేసెను. హరుఁడు హాలాహలమును మ్రింగియు వెలికిఁ గ్రక్కఁడాయెను. ఇందు ఉపమానమైన హాలాహలముకంటె ఉపమేయమగు చంద్రవిషము మించునని ఆధిక్యము చెప్పుటచే అధికతాద్రూప్యరూపక మయ్యెను.]

(5) అనుభయతాద్రూప్యరూపకము(సమానతాద్రూప్యరూపకము):— ఉపమానోపమేయములకు హెచ్చుతగ్గులు చెప్పక సమత్వమును జెప్పినచో సమానతాద్రూప్యరూపక మగును.

ఉ. ఓ శుకమా! నవమన్మథుని శ్రీకృష్ణుని జూచితివా ?

[ఇచ్చట శ్రీకృష్ణునకు మన్మథునకు భేదమున్నను, నవమన్మథుఁడని చెప్పఁబడుటచే శ్రీకృష్ణునందు మన్మథత్వము ఆరోపింపఁబడినది. ఉపమేయమైన కృష్ణుని యందుఁగాని, ఉపమానమగు మన్మథునందుఁగాని న్యూనతాధిక్యములు వర్ణింపఁబడలేదు గావున అనుభయ (సమాన) తాద్రూప్యరూపక మయ్యెను.]

6. పరిణామాలంకారము:— ఉపమానము స్వతంత్రముగా, గార్య సాధకము గాఁజాలక ఉపమేయముగా మాఱి ఫలసిద్ధి పొందినట్లు వర్ణించుట పరిణామాలంకారమగును.

[ఉపమేయము ఉపమానముగా మాఱినట్లు వర్ణించుట రూపకము. ఉపమానము ఉపమేయముగా మాఱినట్లు వర్ణించుట పరిణామము.]

ఉ. లతాంగి వికసించిన నేత్రపద్మములతో భూసురుని జూచెను.

[ఇచ్చట పద్మమనెడి యుపమానము స్వయముగఁ జూడఁజాలనందున నేత్రరూపమైన ఉపమేయముతోఁ జేరి కన్నులు చేయవలసిన వీక్షణకార్యమును పద్మము చేసినట్లు వర్ణింపఁబడుటచే పరిణామాలంకారమయ్యెను.]

7. ఉల్లేఖాలంకారము:— పెక్కు-ధర్మములు గల వస్తువును ఆ యా ధర్మముల ననుసరించి పలువురు పలురీతులుగాఁ దలఁచుటయు, ఒకఁడే యనేకరీతులుగా నుల్లేఖించుటయు నుల్లేఖాలంకారమగును.

ఉ. (1) ఆ రాజును స్త్రీలు మన్మథునిగాను, యాచకులు కల్పవృక్షమును గాను తలఁచిరి.

(2) ఆ రాజును దానమునఁ గర్ణునిగాను, బుద్ధియందు బృహస్పతినిగాను తలఁచితిని.

[మొదటివాక్యమున అందము, ఈవి అను గుణములనుబట్టి రాజును స్త్రీలు, యాచకులు (పలువురు) పలువిధములుగాఁ దలఁచుటచేతను, రెండవవాక్యమున రాజును తానొక్కఁడే దానశీలము, బుద్ధివిశేషము అను వానినిబట్టి పెక్కువిధములుగాఁ దలఁచుటచేతను ఉల్లేఖాలంకారమయ్యెను.]

స్మృతిమదలంకారము:— ఉపమానోపమేయములలో నొకదానిని జూడఁగానే సాదృశ్యమువలన మఱియొకటి స్మృతికి వచ్చుట స్మృతిమదలంకారము.

ఉ. చంద్రబింబమును జూచినప్పుడెల్ల ప్రియురాలిముఖము స్మరణకు వచ్చుచున్నది.

ఇచ్చట ఉపమానమైన చంద్రబింబమును జూచినపుడు పోలికను బట్టి ఉపమేయమగు ప్రియురాలి మొగము తలఁపునకు వచ్చినట్లు వర్ణించుట స్మృతిమదలంకారమయ్యెను.

9. భ్రాంతిమదలంకారము:— ఒకవస్తువును జూచినప్పుడు సాదృశ్యముచే దానియందు మఱియొక వస్తువను భ్రమ కలిగెనేని భ్రాంతిమదలంకార మగును.

ఉ. తుమ్మెదలు పద్మమనుకొని ఆమె ముఖముపై వ్రాలఁజొచ్చినవి.

[ఇచ్చట ఉపమేయమైన ముఖమును జూచి దానియందు పద్మభ్రాంతి చెందినట్లు వర్ణింపఁబడినందున భ్రాంతిమదలంకార మయ్యెను.]

10. సందేహాలంకారము:— ఒక వస్తువును జూచినప్పుడు సామ్యమును బట్టి యది రెండుమూఁడు వస్తువులలో నేదై యుండునో యను సందేహము కల్గుచో నది సందేహాలంకార మగును.

ఉ. అతఁడు వసంతుఁడో! కంతుఁడో!

[తాను జూచిన పురుషుఁడు మిక్కిలి సుందరుఁ డగుటచే వసంతుఁడో, కంతుఁడో యను సందియము కలిగినందున సందేహాలంకార మయ్యెను.]

11. అపహ్నుత్యలంకారము:— ఇది యాఱు విధములు :

(1) శుద్ధాపహ్నుతి:— వర్ణింపఁదగిన వస్తువును మఱుఁగుపఱచి దానిని మఱియొక వస్తువుగా నిర్ణయించుట అపహ్నవ మగును.

ఉ. ఆ కనఁబడునది కాంతయొక్క ముఖము కాదు, శరత్పూర్ణిమాచంద్రబింబము.

[ఇచట వర్ణింపఁదగిన ముఖమునందలి ధర్మమును గప్పిపుచ్చి తత్సదృశమైన శరత్కాలమందలి పూర్ణిమనాటి చంద్రబింబము అచ్చట ఆరోపింపఁబడెను గాన శుద్ధాపహ్నుతి యయ్యెను. ఈ క్రింది ఉదాహరణములు చూడుము.]

ఉ. ఆ ప్రకాశించునది చంద్రబింబము కాదు - ఆకాశగంగలోని సువర్ణకమలము.

ఇది కొమ్మ కాదు - బంగారుబొమ్మ.

[వీని వివరణము సైతము పైదానివలెనే చూచుకొన నగును.]

(2) హేత్వపహ్నుతి:— వర్ణింపఁదగిన వస్తువునందలి ధర్మమును హేతుపూర్వకముగా మఱుఁగుపఱచి దానియందు వేఱొక వస్తుధర్మమును ఆరోపించుట హేత్వపహ్నుతి యగును.

ఉ. వేఁడిమి కలదు గాన నిది చంద్రబింబము కాదు. రాత్రియందు వెలుఁగుచున్నది గాన సూర్యబింబమును గాదు. విరహిజనులను బాధించుటకై సముద్రమునఁ బుట్టిన బడబానలము.

[వేఁడిమి చూపుట, రాత్రి వెలుఁగుట అను యుక్తులు కారణముగాఁగొని వర్ణింపఁ బడిన చంద్రబింబమునందు చంద్రత్వమును మఱుఁగు పఱచి బడబానలత్వము నారోపింపఁ బడెను గాన హేత్వపహ్నుతి యయ్యెను.]

(3) పర్యస్తాపహ్నుతి:— ఒక వస్తువుయొక్క ధర్మమును గప్పి వైచి, అప్రస్తుతమైన వేఱొక వస్తువునందు ఆరోపించుట పర్యస్తాపహ్నుతి యగును.

ఉ. గరళము విషము కాదు - విషము లక్ష్మియే. గరళమును మ్రింగిన శివుఁడు ఏ కీడును పొందలేదు. లక్ష్మిని తాఁకినంతనే విష్ణువు మూర్ఛ పొందుచున్నాఁడు.

[ఇచ్చట గరళమునందుఁ గల విషత్వధర్మమును గప్పివైచుటే గాక ప్రస్తుతమును సంబంధించని లక్ష్మియం దున్నట్లు ఆరోపింపఁబడెను గాన పర్యస్తాపహ్నుతి యయ్యెను.]

(4) భ్రాంతాపహ్నుతి:— పరుఁడు శంకించినప్పుడు నిజము చెప్పి భ్రాంతిని బోఁగొట్టినయెడల భ్రాంతాపహ్నుతి యగును.

ఉ. ఓ మిత్రుఁడా ! నాశరీరమునకు కంపము, తాపము కలుగుచున్నవి. జ్వరముచేతనా ? కాదు. మన్మథుని చేత.

[ఇచ్చట తన చెలికాని కంప తాపములకు జ్వరము కారణమా యని శంకించి యడుగఁగాఁ గాదు మన్మథుని వలన అని యథార్థము చెప్పి భ్రాంతిని నివారించెను గాన భ్రాంతాపహ్నుత్యలంకార మయ్యెను.]

(5) ఛేకాపహ్నుతి:— పరులు అనుమానించునప్పుడు నిజము దాఁచి, నేర్పుతో మాయమాటలు చెప్పుట ఛేకాపహ్నుతి యగును.

ఉ. "ఓ సఖీ ! అంతట రొదచేయుచు నాపదములయందుఁ బడెను." ఇట్లు నాయిక తన చెలితోఁ జెప్పుచుండఁగా మఱియొక స్త్రీ విని "ఎవరు ? సఖీ ! నీ ప్రియుఁడా యేమి ?" అని యడిగినప్పుడు "ప్రియుఁడు కాఁడు. అందియ" అని బదులు చెప్పెను.

[నాయిక తన రహస్య వృత్తాంతము వినఁదగని మఱియొక స్త్రీ 'నీ ప్రియుఁడా' యని అడిగినప్పుడు నిజమును గప్పిపుచ్చుటకై చప్పుడు చేయుచు నా పదములందు దగులు కొన్నది అందె యని నేర్పుగా బొంకి తప్పుకొనుటచేత ఛేకాపహ్నుతి యయ్యెను. (ఛేకము = నేర్పు)

(6) కైతవాపహ్నుతి:— వ్యాజము, కైతవము, ఛలము, ఛద్మము, నిస్సానము, నెపము, మిష మొదలగు పదములచే సత్యమును మఱుగుపఱచిన యెడల కైతవాపహ్నుతి యగును.

ఉ. స్త్రీల చూపు లను నెపమున మన్మథుని బాణములు సంచరించుచున్నవి.

[స్త్రీల చూపులయందు 'నెపమున' అను శబ్దముచేత మన్మథబాణత్వము ఆరోపింపఁబడుట, దృక్త్వము మఱుగుపఱచఁబడుట జరిగినందున కైతవాపహ్నుతి యయ్యెను.]

12. ఉత్ప్రేక్షాలంకారము:— ఉపమానమునకు (విషయికి) ఉన్న ధర్మములు ఉపమేయము (విషయము) నందును ఉండుటకు వీలైనప్పుడు అట్టిధర్మముల ననుసరించి యుపమేయము ఉపమానముగా నూహింపఁబడుట యుత్ప్రేక్ష యగును. ఇది ఆఱువిధములు.

(1) ఉక్తవిషయ వస్తూత్ప్రేక్ష:—

ఉ. ఈచీఁకటిని చక్రవాకీయువతుల విరహాగ్నినుండి పుట్టిన పొగయని తలఁచెదను.

[ఉపమానమయిన (విషయి) పొగకు అంతట నిండియుండుట, నల్లఁదనము, దృష్టికి ఆటంకము కలిగించుట అను ధర్మములు కలవు. ఉపమేయము (విషయము) అయిన చీఁకటియందును వ్యాపకత్వము, నల్లదనము, దృష్టి ప్రతిబంధకత్వము అను సమానధర్మములు కలిగియున్నవి. కాబట్టి ఉపమేయమగు చీఁకటి ఉపమానమైన చక్రవాకవిరహాగ్నుల ధూమముగా నూహింపఁబడినది. చీఁకటికి ధూమతాదాత్మ్యము చెప్పఁబడినదన్నమాట. చక్రవాకీవిరహాగ్నుల ధూమమును ఉదాహరణములో విషయమైన చీఁకటి ఉక్తమయ్యెను గాన దీనికి ఉక్తవిషయ వస్తూత్ప్రేక్ష అను పేరు తగియున్నది.]

(2) అనుక్త విషయవస్తూత్ప్రేక్ష:— విషయము (ఉపమేయము) చెప్పఁబడని ఉత్ప్రేక్ష అనుక్త విషయ వస్తూత్ప్రేక్ష యగును.

ఉ. ఇప్పుడు ఆకాశము నీలిమైపూఁత పూసికొన్నదేమోయని యూహించెదను.

[ఇందు ఆకాశము నల్లగానుండుటకు విషయమగు చీఁకటి కారణమని చెప్పఁబడ నందున అనుక్తవిషయ వస్తూత్ప్రేక్ష యయ్యెను.]

(3) సిద్ధవిషయ హేతూత్ప్రేక్ష:— హేతువు గానిదానిని హేతువుగా నూహించినచో హేతూత్ప్రేక్ష. అందును ప్రసిద్ధమైన

(విషయము) హేతువు గలిగనేని సిద్ధవిషయ హేతూత్ప్రేక్ష యగును.

ఉ. ఓ కాంతా! నీ మృదుపదములు నేలపై మోపుటవలన ఎఱ్ఱనైనవని తలఁచెదను.

[కాంతయొక్క మృదుపదములు ఎఱ్ఱగా నుండుట విషయము. అది స్త్రీ పాదములకు స్వతస్సిద్ధ ధర్మము. కాని ఇచ్చట పాదములు ఎఱ్ఱబడుటకు కారణము నేలపై మోపుటగా వర్ణింపఁబడినది. నిజమునకు అది కారణముకాదు. కారణము కాని దానిని కారణముగా చెప్పినందునను, పాదములు నేలపైమోపినపుడు ఎఱ్ఱదనము కలిగి యుండుట ప్రసిద్ధవిషయ మగుటవల్లను సిద్ధవిషయ హేతూత్ప్రేక్ష యయ్యెను.]

(4) అసిద్ధవిషయ హేతూత్ప్రేక్ష:— హేతూత్ప్రేక్షయందు విషయ మప్రసిద్ధ మగునేని అసిద్ధ విషయ హేతూత్ప్రేక్ష యగును.

ఉ. ఓ రమణీ! నీ ముఖకాంతిని బొందఁగోరి చంద్రుఁడు పద్మములతో వైరము పెట్టుకొనెనని తలఁచెదను.

[చంద్రుఁడు పద్మములు సహజవైరము కలిగియున్నప్పటికి ఇచ్చట నాయికా ముఖకాంతిని గోరి వైరము పూనినట్లు లేని హేతువును గల్పించుట జరిగెను. హెచ్చు గుణసముదాయముగల చంద్రుఁడు నాయికా ముఖకాంతిని గోరుట అప్రసిద్ధముకాన నిది అసిద్ధవిషయ హేతూత్ప్రేక్ష యయ్యెను.]

(5) సిద్ధవిషయ ఫలోత్ప్రేక్ష:— ఫలము గానిదానిని ఫలముగా నూహించుట ఫలోత్ప్రేక్ష. అందును ప్రసిద్ధ విషయము కలిగనేని సిద్ధవిషయ ఫలోత్ప్రేక్ష యగును.

ఉ. కుచభారమును వహించుటకో యన కాంతనడుము బంగరు మొలనూలిచేఁ గట్టఁబడినది.

[నడుముయొక్క కుచధారణము బంగరు మొలనూలుకట్టుటకు ఫలముకానప్పటికీ ఫలమని యూహించుట ఫలోత్ప్రేక్ష. అంతేకాక నడుము కుచభారమును ధరించుట స్వభావసిద్ధము, సుప్రసిద్ధము అగుటచేత నిది సిద్ధవిషయ ఫలోత్ప్రేక్ష యయ్యెను.]

(6) అసిద్ధవిషయ ఫలోత్ప్రేక్ష:—ఫలోత్ప్రేక్షయందు విషయము అప్రసిద్ధమగునేని అసిద్ధవిషయ ఫలోత్ప్రేక్ష యనఁబడును.

ఉ. ఓ కాంతా! పద్మము నీ చరణైక్యము పొందుటకో యన నీటఁ దపము చేయుచున్నది.

[పద్మము నీటియందుండుటను కామిని చరణసౌక్యము ఫలముకాక పోయినను ఫలముగాఁ జెప్పఁబడినందున ఫలోత్ప్రేక్ష. పద్మము కామిని చరణసౌక్యమును గోరుటయు, అట్టి ఫలము దానికి సిద్ధించుటయు అప్రసిద్ధ విషయము గాన నిది అసిద్ధవిషయా ఫలోత్ప్రేక్ష యయ్యెను.]

వలె, నిజముగా, శంకించెదను, తలఁచెదను, ఊహించెదను మొదలగు పదములు తఱచుగా ఉత్ప్రేక్షయందుఁ గానవచ్చును. అవి లేని యుత్ప్రేక్ష గమ్యోత్ప్రేక్ష యనఁబడును.

13. అతిశయోక్త్యలంకారము:—

(1) రూపకాతిశయోక్తి:— ఉపమానము మాత్రము చెప్పి, వర్ణ్యమగు నుపమేయమును మఱుగుపఱచిరేని రూపకాతిశయోక్తి యనఁబడును.

ఉ. నల్లకలువల జతి నుండి వాఁడి బాణములెట్లు వెలువడుచున్నవో చూడుము.

[ఇందు నల్లకలువలజతి, వాఁడిబాణములు ఉపమానములు. కామిని నేత్రద్వయము, కలికిచూపులు ఉపమేయములు. ఉపమేయములు చెప్పఁబడక పోయినను ఉపమానములనుబట్టి గ్రహింపవలసియున్నది. ఉపమేయములకు ఉపమానతాదాత్మ్యము చెప్పఁబడినది. ఇది రూపకాతిశయోక్త్యలంకారము.]

(2) సాపహ్నవాతిశయోక్తి:—రూపకాతిశయోక్తి అపహ్నుతితోఁ గూడి యుండినచో సాపహ్నవరూపకాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. అమృతము నీ మృదువచనములయం దుండఁగా మూర్ఖులు భ్రాంతులయి చంద్రునియం దున్న దందురు.

[ఇచట మృదూక్తి మాధుర్యమే అమృతమని అతిశయోక్తిని జెప్పి చంద్రునియందలి అమృతము కాదని మఱుఁగుపఱచుటచే సాపహ్నవ రూపకాతిశయోక్తి యైనది.]

(3) భేదకాతిశయోక్తి:— ఆ జాతి వస్తువునకే అన్యత్వవర్ణనము చేయుచో భేదకాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. ఆ కాంతయొక్క రూపసంపద, చాతుర్యగరిమ చూడఁగా సామాన్య చతుర్ముఖుని సృష్టియని తలఁచను.

[ఇందు కాంతయొక్క సృష్టి సామాన్య బ్రహ్మయొక్క సృష్టిలోఁ జేరనప్పటికి పూర్వసృష్టికంటె లోకోత్తర లక్షణములు గలిగినట్లు భేదము వర్ణింపఁబడెను గాన నిది భేదకాతిశయోక్తి యగును.]

(4) సంబంధాతిశయోక్తి:— సంబంధము లేనిదానియందును సంబంధమున్నట్లు కల్పించి చెప్పినచో సంబంధాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. ఈ నగరముయొక్క సౌధాగ్రములు చంద్రబింబమును దాకుచున్నవి.

[నిజము చెప్పవలసివచ్చినచో మేడల కొనలకును, చంద్రమండలమునకును సంబంధము లేకున్నప్పటికి సంబంధమున్నట్లు (తాకుచున్నట్లు) చెప్పబడెను గాన సంబంధాతిశయోక్తి యయ్యెను.]

(5) అసంబంధాతిశయోక్తి:— సంబంధ మున్నను లేనట్లు చెప్పినచో నసంబంధాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. ఓరాజా! నీవు దాతవయి యుండఁగాఁ గల్పవృక్షము నెవ్వరును ఆదరించుట లేదు.

[యాచకులు సహజముగ కల్పవృక్షముపై నాదరము కలిగియుండుట స్వభావ సిద్ధము. ఆ విధముగా కల్పవృక్షము నాదరించు సంబంధము ఉన్నప్పటికి లేదని చెప్పి నందున అసంబంధాతిశయోక్తి యగును.]

(6) అక్రమాతిశయోక్తి:— కార్యకారణము లొక్కమారే సంభవించినట్లు చెప్పినచో నక్రమాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. ఓ రాజా! నీ బాణములు వింటిని చేరుటయు, శత్రువుల తలలు భూమిని చేరుటయు ఒక్కమారే కలుగుచున్నవి.

[కారణమయిన బాణసంధానము, బాణప్రయోగము జరిగినపిమ్మటనే శత్రువుల శిరస్సులు పడుట అనెడు కార్యము కలుగవలసి యున్నది. అట్లుగాక రెండును ఏక కాలమందే జరిగెనని చెప్పుట (క్రమవిరుద్ధముగాన) అక్రమాతిశయోక్తి యయ్యెను.]

(7) చపలాతిశయోక్తి:— కారణ ప్రసక్తి మాత్రముననే కార్యము కలిగినట్లు వర్ణించుట చపలాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. పెనిమిటి గ్రామాంతర మేగెదనని చెప్పగానే పెండ్లామునకు ఉంగరము కడియ మాయెను.

[పెనిమిటియొక్క గ్రామాంతరప్రయాణవార్త వినినంతనే (కారణము జరుగకయే కార్యమైన) కార్యము కలిగినది. విరహబాధచే అవయవములు సన్నగిల్లుట, వ్రేలియుంగరము దండచేతికి సరిపోవుట అను కార్యము కలిగెనుగాన చపలాతిశయోక్తి యయ్యెను.]

(8) అత్యంతాతిశయోక్తి:- వెనుక జరుగవలసిన కార్యోత్పత్తిని ముందుగను, ముందు చెప్పవలసిన కారణమును వెనుకను జెప్పుట అత్యంతాతిశయోక్తి యగును.

ఉ. నాయిక యొక్క కోపము తగ్గెను. పిదప నాయకుఁడు వచ్చి నాయికను బుజ్జగించెను.

[ఇందు కారణమైన నాయకుఁడు బుజ్జగించుట అనునది ముందు చెప్పవలసి యున్నది. (కారణము లేక కార్యము పుట్టదుగదా!) అట్లుగాక నాయకుఁడు ఊరడింపక మునుపే నాయిక కోపము తగ్గుట అను కార్యము ముందు చెప్పఁబడెనుగాన అత్యంతాతిశయోక్తి అయ్యెను.]

14. తుల్యయోగితాలంకారము:— ప్రకృతములకుఁగాని, అప్రకృతములకుఁగాని ఒకే ధర్మమును నిరూపించుట తుల్యయోగిత యనఁబడును. ప్రస్తుతాప్రస్తుతములకు ఒకే ధర్మమును నిరూపించుట తుల్యయోగిత అనబఁడును.

ఇది ప్రకృతతుల్యయోగిత, అప్రకృత తుల్యయోగిత, తుల్యయోగిత అను భేదములచే మూఁడు విధములు.

(1) ప్రకృతతుల్యయోగిత:— కేవలము ప్రకృతములకు ఒకే ధర్మమును నిరూపించుట ప్రకృతతుల్యయోగిత యగును.

ఉ. ఓ రాజా! నీవు శత్రువులకును, మిత్రులకును అరిష్టమిచ్చితివి.
(అరిష్టము = శుభము, అశుభము.)

[శత్రువులయందును, మిత్రులయందును రాజు సమానముగాఁ బ్రవర్తించె ననుటలో శబ్దసామ్యమేగాని నిజమైనసామ్యము కానరాదు.]

ఉ. చంద్రుఁ డుదయింపఁగానే పద్మములును, జారస్త్రీల ముఖకమలములును ముడుచుకొని పోవుచున్నవి.

[చంద్రోదయ కాలమున వర్ణింపఁదగిన పద్మములు ప్రకృతములు, జారస్త్రీల ముఖవర్ణనము అప్రకృతము. ఈ రెంటికిని ముడుచుకొనిపోవుట యను నేకధర్మము చెప్పఁబడినందున ప్రకృత తుల్యయోగితాలంకార మయ్యెను.]

(2) అప్రకృతతుల్యయోగిత:— కేవలము అప్రకృతములయందు సమానధర్మము నిరూపించుట.

ఉ. ఆమె శరీరమార్దవమును జూడఁగా మాలతీ పుష్పములందును తియ్యమామిడి చిగుళ్లయందును గాఠిన్యము తోఁచుచున్నది.

[ఇచ్చట కామినీ శరీరవర్ణనము ప్రకృతము. అప్రకృతములయిన మాలతీ కుసుమములకును తియ్యమామిడి చిగుళ్లకును గఠినత్వమను సమానధర్మము చెప్పఁబడినందున అప్రకృత తుల్యయోగిత అయ్యెను.]

(3) ఉత్కృష్టగుణములు గలవారితో సామ్యమును నిరూపించి చెప్పుట మూఁడవ తుల్యయోగిత యగును.

ఉ. ఓ రాజా ! ఇంద్రుఁడు లోకపాలుఁడు. నీవును లోకపాలుఁడవు.
[ఇంద్రునితో రాజునకు సామ్యము చెప్పఁబడినందున తుల్యయోగిత.]

15. దీపకాలంకారము:—ప్రస్తుతా ప్రస్తుతములకు (ప్రకృతాప్రకృతములకు) ధర్మసామ్యమును జెప్పినచో దీపకాలంకారమగును.

ఉ. (1) ఓ రాజా ! తాపముచే సూర్యుఁడును, పరాక్రమముచే నీవును దుర్నిరీక్ష్యులు.
(2) ఓ రాజా ! మదముచే ఏనుఁగును, ప్రతాపముచే నీవును ప్రకాశింతురు.

[పై వాక్యములయందు అప్రస్తుతములు సూర్యుడు, ఏనుగు అనునవి. ప్రస్తుతము (ప్రకృతము - వర్ణ్యము) రాజు. మొదటి వాక్యమునందు సూర్యునియందును, రాజునందును దుర్నిరీక్ష్యత అను సామాన్యధర్మము చెప్పఁబడినది. రెండవ వాక్యమున ఏనుఁగునందును, రాజునందును ప్రకాశకత్వ మను ఏకధర్మసంబంధము కలిగినది.]

16. ఆవృత్తి దీపకాలంకారము:—

(1) పదావృత్తి దీపకము:— దీపకమునకు ఆవృత్తి కలిగినచో ఆవృత్తిదీపక మగును.

[వచ్చిన పదము తిరిగి వచ్చుట యావృత్తి యగును. దీపము తానున్న చోటిని వస్తువునే గాక యితరమునుగూడఁ బ్రకాశింపఁ జేయునట్లే పదము లావృత్తిఁ బొంది యప్రకృతమును గూడ సమన్వయించుట. వెలుతురుకొఱకు మేడపైఁ బెట్టిన దీపము వీధికిఁ గూడ దీపమగును గదా!]

ఉ. (1) కామినియు వలపు గొలుపుచున్నది. పూవులును వలపు గొలుపుచున్నవి.
(2) తృప్తిపడిన చాతకములు మదించుచున్నవి. నెమళ్ళును మదించుచున్నవి.

[పై వాక్యములలో వలపుగొలుపుచున్నది, మదించుచున్నవి అను పదములు రెండు మార్లు ఆవృత్తి పొందినవి. అర్థము వేరైనను పదములు మరల ప్రయోగింపఁబడెను గాన ఆవృత్తిదీపక మయ్యెను.]

(2) అర్థావృత్తి దీపకము:— వచ్చిన యర్థమే మరల వచ్చునట్లు చెప్పినచో నర్థావృత్తిదీపక మగును.

ఉ. మల్లికలును పూచుచున్నవి. కడిమిపూలును పుష్పించుచున్నవి.

[ఇందు పూచు, పుష్పించు అను పదములు వేరైనను అర్థము ఒకటే యగుటచేతను, వచ్చిన యర్థమే మరల వచ్చినందునను అర్థావృత్తిదీపక మయ్యెను.]

(3) [illegible] దీపక మగును.

ఉ. [illegible]

[illegible]

[[illegible]]

17. ప్రతివస్తూపమాలంకారము:— [illegible] ప్రతివస్తూప మను [illegible].

ఉ. (1) [illegible]
(2) [illegible] సమీపించును.

[[illegible]]

18. దృష్టాంతాలంకారము:— ఉపమానోపమేయ వాక్యములకు వేర్వేరు ధర్మములను బింబ ప్రతిబింబ భావముచే చెప్పుట దృష్టాంతాలంకార మగును.

ఉ. రాజా! ఈ లోకమున నీవే కీర్తిమంతుడవు; చంద్రుడే కాంతిమంతుడు.

[ఇచ్చట పై రెండు వాక్యములకు ఉపమానోపమేయభావము కలదు. రాజునందు కీర్తిమత్త్వము, చంద్రునందు కాంతిమత్త్వము అను వేర్వేరు ధర్మములు బింబ ప్రతిబింబ భావముచే చెప్పబడెను గాన దృష్టాంత మాయెను. (బింబ ప్రతిబింబ భావము = ఉపమానోపమేయముల ధర్మములను భిన్నవాక్యములందు వేరుగా చెప్పినను రెండింటి యందును పరస్పరసాదృశ్యము సుబోధమై యుండుట.)]

19. నిదర్శనాలంకారము:— సదృశములైన ఉపమాన వాక్యార్థమునకును, ఉపమేయ వాక్యార్థమునకును (సదృశవాక్యార్థములకు) పరస్పరము భేదములేనట్లు చెప్పుట నిదర్శనాలంకారమగును.

అది వాక్యార్థవృత్తి నిదర్శన, పదార్థవృత్తి నిదర్శన, సదర్థ బోధన రూప నిదర్శన, అసదర్థ బోధనరూప నిదర్శన అని నాల్గు విధములు.

(1) వాక్యార్థవృత్తి నిదర్శన:— సమాన వాక్యార్థములకు అభేదము నారోపించి చెప్పుట వాక్యార్థవృత్తి నిదర్శన యగును.

ఉ. దాతకు పారుష్యము లేకపోవుట పూర్ణచంద్రునకు కళంకము లేకపోవుటే.

[ఇందు దాతయొక్క పారుష్యాభావము ఉపమేయవాక్యముయొక్క అర్థము. పూర్ణచంద్రుని కళంకరాహిత్యము ఉపమానవాక్యముయొక్క అర్థము. వానికి గల యీ రెండిటికిని అభేదము చేసి అదే యిది యని చెప్పఁబడెను. దాతయొక్క పారుష్యాభావము చంద్రుని కళంకరాహిత్యమే యని అర్థైక్యమారోపింపఁబడుటచే నిది వాక్యార్థవృత్తి నిదర్శన మైనది.]

(2) పదార్థవృత్తి నిదర్శన:—సమానములైన ఉపమానోపమేయ పదముల యర్థములకు భేదములేనట్లు చెప్పుట పదార్థవృత్తి నిదర్శన యగును.

ఉ. ఓ లలనా! నీ కన్నుఁగవ నల్లకలువల లీలను దాల్చినది.

[ఇచ్చట కన్నుఁగవయనెడు పదముయొక్క అర్థమునందు నల్లకలువలయందున్న లీలాపదార్థము (శోభ) ఆరోపింపఁబడినది. కన్నుఁగవ ఉపమేయము నల్లకలువలు ఉపమానము. ఉపమేయమగు కన్నుఁగవయందు నల్లకలువల విలాసము నెడి యుపమానధర్మము నారోపించుచు అభేదత్వ కల్పనము చేయఁబడెను గాన పదార్థవృత్తి నిదర్శనాలంకారమగును.]

(3) సదర్థబోధనరూప నిదర్శన:— ఒకరొకకార్యమును జేసి, దృష్టాంతభూతమగు నా కార్యముచే నితరులకు సదర్థమును బోధించినచో సదర్థబోధనరూప నిదర్శన యగును.

ఉ. పిరులకు సుహృదనుగ్రహము ఫలమని బోధించుచు సూర్యుఁడుదయించుచునే పద్మములకు శ్రీ నిచ్చుచున్నాఁడు.

[పై వాక్యమున తన ఉదయముచే పద్మములకు శోభనిచ్చుచున్న సూర్యుఁడు తనవలెనే యితరులును తమ యభ్యుదయకాలమున స్నేహితులకు సంపద లియ్యవలెనను సదర్థమును (మంచి నడవడిని) బోధించుచున్నట్లు వర్ణింపఁబడినందున సదర్థబోధనరూప నిదర్శనాలంకార మయ్యెను.

(4) అసదర్థబోధకరూప నిదర్శన:— ఒకఁడొక కార్యమును జేసి, స్వప్రవృత్తి ఫలితమైనను గూడ కార్యముచే నితరుల కసదర్థమును బోధించిన నసదర్థబోధకరూప నిదర్శన యగును.

ఉ. రాజద్రోహి నశించునని తెలుపుచుఁ జంద్రోదయమునఁ జీఁకటి నశించు చున్నది.

[ఇచ్చట రాజద్రోహముచే (చంద్రునకు శత్రువగుటచే) నశించుచున్న చీఁకటి తన నాశమను కార్యముచే రాజద్రోహి యగువాఁడు నశించునని తెలుపును (దృష్టాంతము) అసదర్థము బోధించుచున్నట్లు వర్ణింపఁబడినందున అసదర్థబోధకరూప నిదర్శన యాయెను.]

20. వ్యతిరేకాలంకారము:— ఉపమానోపమేయములకు సమాన ధర్మము చెప్పక రెండింటిలో దేనికైన నొకదానికి ఆధిక్యము చెప్పిన యెడల వ్యతిరేకాలంకార మగును.

ఉ. సముద్రము గంభీరమైనదగుచున్నను కాని రాజు స్వభావముచేఁ గొప్పవాఁడు కాఁడు!

[ఇట రాజు ఉపమేయము. సముద్రము ఉపమానము. ఉపమానోపమేయములు రెండింటికిని గంభీరత సమానమైనను ఉపమానమునకు గాంభీర్యము ఆధిక్యము సమానముగాఁ గలదని (ఉపమేయాధిక్యము) చెప్పఁబడినందున వ్యతిరేకాలంకార మాయెను.]

21. సహోక్త్యలంకారము:— సహార్థకమును (తోఁ) న్యాయముగా పరిగణనముగాఁ జెప్పినఁగాని, ఉపమానమున కాధిక్యము చెప్పినదోఁ గాని సహోక్తి యగును.

(ప్రసిద్ధమగుటచేత నొకదానికి అన్వయము కలుగుచుండఁగా అప్రసిద్ధమైన మఱియొకదానికి సహార్థబలముచేత చమత్కారజనకముగాను, మనోరంజకముగాను అన్వయము కలుగునట్లు చెప్పవలెను.]

ఉ. ఓ రాజా! నీ కీర్తి నీ శత్రువులతోఁ గూడ దిగంతముల కేఁగినది.

[అతని ధాటి కాఁగలేక పాఱిపోయి దిగంతముల నాశ్రయించిన శత్రువులతోఁ గూడ అను పదముచేత దిగంతములవఱకును వ్యాపించిన కీర్తిం జెప్పుటచే సహోక్తి యాయెను. ఇందు కీర్తి దిగంతముల కేఁగుట ప్రసిద్ధవిషయము. తో అను సహార్థబలముచేత శత్రువులు సైతము పాఱిపోయిరను విషయము చమత్కరింపఁబడుటచే సహోక్త్యలంకార మాయెను.]

22. వినోక్త్యలంకారము:— ఒకవస్తువు లేనిచో మరియొకవస్తువు ప్రస్తుతమునకు హీనతగాని, రమ్యతగాని కలిగినట్లు వర్ణించుట వినోక్తి యగును.

అది రమ్యస్వరూప వినోక్తి, హేయస్వరూప వినోక్తి యని రెండు విధములు.

(1) **రమ్యస్వరూప వినోక్తి:**— ఒకవస్తువు లేనిచో మరియొకవస్తువు రమ్యమగునని వర్ణించినచో రమ్యస్వరూప వినోక్తి యగును.

ఉ. ఓ రాజా! నీ సభ దుష్టులులేనిదై రాణించుచున్నది.

[ఇచ్చట దుష్టు అను పదార్థము లేకపోవుటచేతనే సభ రమ్యముగా నున్నదని వర్ణించుటచే రమ్యస్వరూప వినోక్తి యయ్యెను.]

(2) **హేయస్వరూప వినోక్తి:**— ఒక వస్తువు లేనిచో మరియొకవస్తువు అరమ్యమగునని వర్ణించినచో హేయస్వరూప వినోక్తి యగును.

ఉ. (1) విద్య హృద్యమగుచున్నను వినయము లేక ప్రకాశింపకున్నది.

(2) నలరాజా! నీ సౌందర్యవిభవము దమయంతిలేనిచో వ్యర్థము లేక నిష్ఫలము.

[పై వాక్యములలో వినయము లేక విద్యయును, దమయంతి లేనిచో నలుని సౌందర్యవిభవమును అరమ్యమగునని వర్ణించుటచే హేయస్వరూప వినోక్తి యయ్యెను. దీనినే కొందఱు చారుతావినోక్తి యనియును, అచారుతావినోక్తి యనియును పిలుతురు.]

23. సమాసోక్త్యలంకారము:— ప్రస్తుతవృత్తాంతమును వర్ణించుచుండఁగా అప్రస్తుతవృత్తాంతము స్ఫురించునేని సమాసోక్తి యగును.

[సమాసము సంక్షేపము. ప్రకృతాప్రకృత వృత్తాంతములు సంక్షేపముగా నిందు చెప్పఁబడునుగాన దీనికి సమాసోక్తి యను సన్వర్థ నామము కలదు.]

ఉ. చంద్రుఁడు రక్తుఁడై ప్రాచీముఖము నానుచున్నాఁడు.

[ఇచ్చట చంద్రుఁడను పుంలింగపదము ఉండుటచేతను, ప్రాచీ యను స్త్రీలింగ పదము వాడుటచేతను, రక్తుఁడై ముఖము నానుట అను పదములు వాడుటచేతను ఒకానొక కాముకుఁడు అనురక్తుఁడై ప్రియురాలి మొగమును చుంబించుచున్నాఁడను అప్రస్తుత వృత్తాంతము ఇచ్చట స్ఫురించుటచేత సమాసోక్తి యయ్యెను.]

24. పరికరాలంకారము — విశేషణములు అభిప్రాయగర్భితములై ప్రయోగింపఁబడినచోఁ బరికరాలంకార మగును.

ఉ. చంద్రుని సగమును ధరించిన శివుఁడు నీ తాపమును బోఁగొట్టుఁగాక.

[ఇచ్చట చంద్రుని సగమును ధరించిన అను విశేషణము తాపమును నివారించుటకు సమర్థుఁడను అభిప్రాయము గలది గనుక పరికరాలంకారమయ్యెను.]

25. పరికరాంకురాలంకారము:— విశేష్యము సాభిప్రాయముగఁ జెప్పఁబడినను పరికరాంకురాలంకార మగును.

ఉ. చతుర్భుజుఁడు నీకు చతుర్విధపురుషార్థముల నిచ్చుఁగాక.

[చతుర్భుజుఁ డనఁగా నాల్గుచేతులుగల వాఁడనియు, నాల్గుచేతులతోను నాల్గు పురుషార్థములను (ధర్మార్థకామమోక్షములను) ఇచ్చుటకు సమర్థుఁడనియు అభిప్రాయముగల విశేష్యము ప్రయోగింపఁబడెను గాన పరికరాంకురాలంకారమయ్యెను.]

26. శ్లేషాలంకారము:— అనేకార్థములు గల శబ్దముల నుపయోగించి చెప్పినది శ్లేష యగును.

శ్లేషాలంకారము మూఁడు విధములు. (1) ప్రకృతశ్లేషము (2) అప్రకృతశ్లేషము (3) ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషము.

ఉ. రాజు కువలయానందకుఁడు.

[ఇచట రాజు అనఁగా చంద్రుఁడును, రేఁడును. కువలయ మనఁగా భూమియు, కలువపూవు. చంద్రుఁడు కలువపూలకు ఆనందము కలుగఁజేయును. రాజు భూమియందలి జనులకు సంతోషము కలుగఁజేయును. రెండర్థములు కలుగఁజేయును గాన శ్లేషాలంకారమయ్యెను.]

(1) ప్రకృతశ్లేషము:— కేవల ప్రకృతములయందే అనేకార్థము లుండెనేని ప్రకృతశ్లేష మనఁబడును.

[ప్రకృతము = ప్రస్తుతము, వర్ణ్యము, ఉపమేయము, ప్రధానము.]

ఉ. శంకరుఁడు మాధవుఁడు మాకు సుఖము నిచ్చుఁగాక.

[ఇచ్చట సుఖము నిచ్చువాఁడును లక్ష్మీవల్లభుఁడునగు విష్ణువు, సుఖమిచ్చువాఁడు (ఉమాధవుఁడు) గౌరీపతి యగు శివుఁడును, "శంకరుఁడు" మాధవుఁడు అను ప్రకృతములయందే శ్లేషచే స్ఫురించినందున ప్రకృతశ్లేషయైనది.]

(2) అప్రకృత శ్లేషము:—ఒక యర్థము ప్రకృతముగను [illegible] నప్రకృతార్థముగను వేరొకటి [illegible] అప్రకృతశ్లేష యగును.

ఉ. ఓ [illegible]! [illegible]

[ఇచ్చట [illegible] డని [illegible] ఈ విధముగా [illegible] అప్రకృత శ్లేషాలంకార మాయెను.]

(3) ప్రకృతాప్రకృత శ్లేషము:—ఒక యర్థము ప్రకృతముగను, వేరొక యర్థము అప్రకృతముగాను చెప్పఁబడినచోఁ ప్రకృతాప్రకృత శ్లేష యగును.

ఉ. పద్మాకరము [illegible] కరములచే శోభిల్లుచున్నది.

[ఈ వాక్యమున ప్రకృతార్థము – కొలను [illegible] ప్రకాశించుచున్నది. అప్రకృతార్థము – లక్ష్మీయొక్క, చేయి [illegible] ములచేతను నిలుపుచున్నది. ప్రకృతము సరోవరము [illegible], అప్రకృతము లక్ష్మీహస్తపరముగాను అర్థద్వయము చెప్పఁబడినందునఁ ప్రకృతాప్రకృత శ్లేషాలంకార మయ్యెను.]

27. అప్రస్తుత ప్రశంసాలంకారము:—ప్రస్తుతము తోఁచునట్లుగా నప్రస్తుతము వర్ణింపఁబడినయెడల అప్రస్తుతప్రశంస యగును.

ఉ. చంద్రునిఁదప్ప వేఱొకని యాచింపని చకోరపక్షియే పక్షులలో నెల్ల సుకృతి.

[చంద్రునిఁదక్క మఱియొక్కని చకోరపక్షి వేఁడుకొనదని అప్రస్తుతవిషయమును వర్ణించుటవలన అల్పుల నాశ్రయింపక గొప్పవారి యండఁ జేరువాఁడే యుత్తముఁడను ప్రస్తుతాంశము స్ఫురించుచున్నది గాన అప్రస్తుత ప్రశంసాలంకార మయ్యెను.]

28. ప్రస్తుతాంకురాలంకారము:—ఒక ప్రకృతవిషయమును ప్రశంసించుటచే నది ప్రకృతమైన వేఱొక్క విషయప్రశంసయందు పర్యవసించుచో ప్రస్తుతాంకురాలంకార మగును. దీనినే కొందఱు అన్యాపదేశ మందురు.

ఉ. ఓ తుమ్మెదా! చక్కని మాలతి ఉండగా ముండ్లతోఁ గూడిన మొగలి పూవు నేల కోరెదవు?

29. పర్యాయోక్త్యలంకారము:— [illegible] సూటిగాఁ జెప్పక [illegible] చెప్పినచోఁ బర్యాయోక్తి యగును.

ఉ. [illegible]

[illegible]

30. వ్యాజస్తుత్యలంకారము:— నిందచేత స్తుతిగాని, స్తుతిచేత నింద గాని తోఁచునట్లు చెప్పినచో వ్యాజస్తుతి యగును.

ఉ. ఓ గంగా! పాపాత్ములనందఱను స్వర్గమునకుఁ బంపుచున్న నీకు వివేక మెక్కడిది?

[ఇచట నిందవలెఁ గన్పడుచున్నదిగాని గంగాదేవి తన ప్రభావాతిశయముచే తన్నాశ్రయించిన వారల పాపములను కడిగివైచి స్వర్గమిచ్చుచున్నదని స్తోత్రమే యిందు గానవచ్చుచున్నది. ఇట్లు పాపాత్ములకు స్వర్గప్రాప్తి యిచ్చుట అవివేకమని పైకి నిందయును లోపల స్తోత్రము చేయఁబడినది గాన వ్యాజస్తుతి యగును.]

ఉ. ఓ దూతికా! నా పనిమీఁదను నా నిమిత్తము వెలువడపోయి, అతని దంతక్షతములకు, నఖక్షతములకు లోనయి, పాప మెంతో శ్రమపడితివి గదా! నీవెంత మంచిదానవు!

[నాయిక తన నాయకుని వద్దకు దూతికను బంపఁగా నామె యాతనితోఁ గ్రీడించి వచ్చినది. ఆమెను జూచి నాయిక పలికిన నిందాగర్భములగు మాటలివి. పైకి స్తుతివలెఁ గన్పడుచున్నను "ఓసీ! దూతికా! నా నిమిత్తమని పోయి, దుష్టురాలవై నా పతితో రమించి వచ్చితివా?" యను నింద తోఁచుచుండుటచే వ్యాజస్తుతి యయ్యెను.]

31. వ్యాజనిందాలంకారము :—ఒక వస్తువును నిందించుటవలన వేఱొక నింద తోఁచినయెడల వ్యాజనింద యగును.

ఉ. ఒక్కతల త్రుంచివేసిన శివుఁడు నింద్యుఁడు గాని జీవులకు దుఃఖము లనుభవించునట్లు విధించిన బ్రహ్మ నింద్యుఁడు కాఁడు.

[తప్పుపనులుచేసెడి బ్రహ్మదేవుని శిర మొక్కటి మాత్రమే ఖండించి విడిచిన శివుఁడు దూష్యుఁడు. ఎందుచేత ? అయిదు తలలను ఖండింపక ఒక తలను మాత్రమే ఛేదించినందులకు. శివదూషణ ప్రస్తుతము. దుఃఖభూయిష్ఠమగు ప్రపంచమును, జీవులను సృజించునట్టి బ్రహ్మయొక్క అయిదు తలలను ఖండించియున్నచో సృష్టి బాధాకరమైనసృష్టియే లేకపోయెడిదని బ్రహ్మదేవుని నింద యిచట స్ఫురించినది గాన వ్యాజనింద యయ్యెను.]

32. ఆక్షేపాలంకారము:— ఇది ఉక్తప్రతిషేధరూపము, నిషేధాభాసరూపము అని రెండు విధములు.

(1) ఉక్తప్రతిషేధరూపము:— ఒక వస్తువును ముందుగాఁ జెప్పి పిమ్మట విచారణచేత దానికిఁ బ్రతిషేధము చెప్పినచో నుక్తప్రతిషేధరూప మగు ఆక్షేపాలంకార మగును.

ఉ. ఓయీ ! చంద్రుఁడా ! ఒక్కసారి నీ దగ్గఱ నిలువుము. నీ కంత గర్వ మెందులకు ? నా ప్రియురాలి ముఖబింబ మున్నదిలే.

[ముందుగాఁ జంద్రబింబమును గూర్చి పిదప మనోహరమైన కాంతాముఖబింబము చాలునని చంద్రబింబమును నిషేధించుట (వలదనుట) చేత ఉక్తప్రతిషేధరూపముగు ఆక్షేపాలంకారము సిద్ధించెను.]

(2) నిషేధాభాసరూపము:—నిషేధము బాధింపఁబడి యర్థాంతరమునఁ బర్యవసించుచు నొక విశేషమును దెలుపుట నిషేధాభాసరూపాక్షేప మగును.

ఉ. ఓ రాజా ! నేను దూతిని గాను. కాలాగ్నివలె దహించుచున్న నీ ప్రియురాలి విరహతాపము చూడలేక వచ్చినదానను.

[ఇక్కడ ఒక దూతి వచ్చి నాయకునితో ఇట్లు పల్కినది. "ఓ నాయకుఁడా ! నీ ప్రియురాలు మిక్కుటమైన మన్మథతాపముచే బాధపడుచుండుట చూచి సహింపలేక వచ్చితిని. నీ ప్రియురాలి ప్రాణములు రక్షించుకొమ్ము. దూతికలు సామాన్యముగా ఉన్నవి, లేనివి కల్పించి చెప్పి వంచనచే నాయకులను నాయికలవద్దకుఁ గొనిపోవుదురు. అట్టిదూతికనుగా నన్ను దలంపవలదు." అని చెప్పుటచే దూతియైయుండియు దూతిని

గానని నిషేధము చెప్పినది. [illegible] నిషేధమునకు ఆభాసమగుచున్నది. నిషేధమువలన [illegible] నిషేధము కాదని తేలినది గాన నిషేధాభాస [illegible] అలంకారమగుచున్నది.]

33. విరోధాభాసాలంకారము:—రెండు పదార్థములకు ప్రకృతి అవిరోధమున్న విరుద్ధార్థములు గలవిగా గనబడుచున్నను అర్థాంతరములచే విరోధమును (అసామంజస్యము) పరిహరించినచో విరోధాభాసము అగును. (అనగా విరోధముగా నున్నట్లు అగపడునే కాని నిజముగా విరోధము లేకపోవుట.)

ఉ. ఆ రాజు నీతిమంతుడయ్యును ననీతిని ప్రజాపాలనము చేసెను.

[ఇచ్చట రాజు నీతిమంతుడైనను నీతిని [illegible] విరోధము [illegible] అనీతి [illegible] అర్థాంతర [illegible] విరోధము పరిహరింపబడుచున్నందున విరోధాభాసమగుచున్నది.]

ఉ. ఓ కాంతా! నీ నయనములు [illegible] మాత్రములుగానే యున్నవి.

[illegible] విరోధము. [illegible] పరిహార [illegible] విరోధాభాసమగుచున్నది. [illegible] విరోధము [illegible] గాని [illegible] విరోధమునకు ఆభాసమగుటచే [illegible] విరోధాభాసమగుచున్నది.]

34. విభావనాలంకారము:—ఇది ఆరువిధములు

(1) కారణము లేకయే కార్యోత్పత్తి యయినట్లు చెప్పినచో విభావనాలంకారమగును.

ఉ. ఓ తరుణీ! లత్తుక పెట్టకపోయినను నీ పాదములు రక్తము కలిగియున్నవి.

[పాదములకు ఎఱ్ఱదనము (అరుణిమ) పుట్టుటకు కారణము. పాదము లెఱ్ఱనగుట కార్యము. ఎఱ్ఱదనము పుట్టుటకు (కారణము లేకయే) పాదములు ఎఱ్ఱనగుట (కార్యము పుట్టుట) చెప్పబడినది గాన విభావన యగుచున్నది. [illegible] చరణములు ఎఱ్ఱబడుట [illegible] స్వభావముచేతనే ఆ తరుణిపాదములు అరుణములైనవని జవాబు చెప్పవలెను.]

(2) సంపూర్ణమైన కారణములేకయే కార్యము కలిగినట్లు చెప్పినను విభావన యగును.

ఉ. తీవ్రములు కన్నె [illegible]
లోకములను జూచి [illegible]

[ఇందు [illegible]
[illegible]
[illegible]
యయ్యెను.]

(3) ప్రతిబంధకమున్నను కార్యము [illegible] చెప్పినచో [illegible]
విభావన యగును.

ఉ. ఓ రాజశ్రేష్ఠుడా! నీ కత్తి [illegible]

[సరోజములు = [illegible]
[illegible]
కలుగుచున్నదని చెప్పుటవలన విభావన యయ్యెను.]

(4) కారణము కానిదానివలనఁ గార్యోత్పత్తి యయినట్లు చెప్పినచో నాల్గవ విభావన యగును.

ఉ. ఆహా! శంఖమునుండి వీణారవము కలుగుచున్నది. ఎంత విచిత్రము!

[ఇందు వీణానినాదము పుట్టుటకు ఎట్టి సంబంధమును లేకపోయినను శంఖము కారణముగాఁ జెప్పఁబడినది. శంఖమునుండి పుట్టెడిది శంఖారవమేగాని వీణారవ మెట్లగును? కారణము గాని శంఖము కారణముగాఁ జెప్పినందున నాల్గవవిభావన యగుటచే శంఖమునుండి వీణారవ ముత్పన్నమగుట యెట్లు పొసఁగునని ప్రశ్న రాఁగా నిట్లు సమర్థింపనగును. సుందరమైన కామినీకంఠమును శంఖముగాను, స్త్రీకంఠస్వరమును వీణానినాదముగాను ఉద్దేశించి కారణముగాని శంఖమునుండి వీణానినాదకార్యము పుట్టినట్లు చెప్పఁబడెనని జవాబు చెప్పుకొననగును.]

(5) విరుద్ధమయిన కారణమువలనఁ గార్యము పుట్టినట్లు చెప్పినచో నయిదవ విభావన యగును.

ఉ. ప్రియుని నెడఁబాసిన ఆ రమణిని శీతాంశుకిరణములు తపింపఁజేయుచున్నవి.

[చంద్రకిరణములు స్వభావముచే చల్లగానుండునేగాని వానికి తాపము కలుగఁజేయు గుణము ఉండదు. చల్లనికిరణములు తాపము కలుగఁజేయుననుట విరుద్ధము. అట్టి దానిచే (కారణములైన చంద్రకిరణములచే) తాపోత్పత్తి కార్యము కలిగెనని చెప్పుట విభావనయయ్యెను. చంద్రకిరణములు నిజముగా తాపకారణములయ్యెనా? యను ప్రశ్న కలుగవచ్చును. చంద్రకిరణములు విరహిణులకుఁ దాపము కలుగఁజేయునని చెప్పుట కవిసమయసిద్ధమగుట అట్లు చెప్పెనని సమాధానము చెప్పుకొనవలెను.]

35. విశేషోక్త్యలంకారము:— ప్రసిద్ధమైన కారణ సమూహ మున్నప్పటికిని కార్యము కలుగలేదని చెప్పినచో విశేషోక్తి యగును.

ఉ. [illegible] మన్మథుడీసము [illegible] [illegible] [illegible].

[[illegible] (స్నేహము) [illegible]. [illegible] కార్యము [illegible] విశేషోక్తి [illegible]. [illegible] ప్రశ్న [illegible] స్నేహము [illegible] (స్నేహము) [illegible] అయిగదని జవాబు చెప్పుకొనవలెను.]

36. అసంభవాలంకారము:— అట్లు జరుగునని యెవ్వరికిని ఊహింప శక్యముగాని కార్యము జరిగినట్లు వర్ణించినచో అసంభవాలంకారము.

ఉ. ఒక గొల్లపిల్లవాఁ డెట్లు గోవర్ధనగిరి నెత్తునని యెవ్వఁ డనుకొనును?

[[illegible] ఎవ్వరిచే [illegible], సంభవమునకు మిక్కిలి దూరమైనది [illegible] కార్యము గోవర్ధనోద్ధరణము. అందును శిశువు కొండ నెత్తుట సామాన్యముగా అసంభవము. అట్టి అసంభవ కార్యము సంభవమయ్యెనని వర్ణించుటచే అసంభవాలంకారమయ్యెను.

అసంభవము సంభవ మెట్లగును? అను ప్రశ్నరాఁగా బాలుఁడు అవతార పురుషుఁడు లీలామానుషవిగ్రహుఁడు నగు శ్రీ మహావిష్ణువే యగుట అట్లు జరుగఁగలిగె నని జవాబు చెప్పుకొనవలెను.]

37. అసంగత్యలంకారము:— ఇది మూఁడు విధములు.

(1) కారణ మొక చోట నుండఁగా గార్య మొక చోటఁ గలిగినట్లు వర్ణించుట మొదటి అసంగతి యగును.

ఉ. దుష్టులు రాజుచెవి కొఱుకఁగా భృత్యజనులు బాధపడుచున్నారు.

[చెవికొఱుకుట అను కారణము రాజునందు జరుగఁగా బాధపడుట అను కార్యము భృత్యజనులయందు జరిగెనని వర్ణించినందున అసంగతి యయ్యెను. కారణ మున్నచోట కార్యము పుట్టక వేఱుచోట పుట్టుట ఎట్లు సంభవించునను ప్రశ్నరాఁగా దుష్టులు అను పదమునకు కొండెగాండ్రు రాజుయొక్క చెవిలో భృత్యజనులనుగూర్చి చాడీలు చెప్పుట యను అర్థము జవాబుగా చెప్పుకొనవలెను.]

(2) ఒకచోటఁ జేయఁదగినపని మఱియొకచోటఁ జేసినట్లు చెప్పినచో రెండవ యసంగతి యగును.

ఉ. ఓ! కాంతా! కరములందుఁ దాల్పఁదగిన కంకణములను కన్నులయందు ధరింతువేల?

[కంకణములను చేతులందు ధరింతురే గాని కన్నులయందు ధరించుట సంభవము కాదు. అయినను ఆ విధముగా జరిగినట్లు చెప్పఁబడుటచే నసంగతి యాయెను. అది యెట్లు సంభవించెనని ప్రశ్న రాఁగా కంకణములకు వేఱు అర్థమైన జలబిందువులను అను నభిప్రాయము తీసికొని జవాబు చెప్పుకొనవలెను.]

(3) ఒక కార్యమును జేయఁబూని తద్విరుద్ధమైన కార్యాంతరమును జేసినట్లు చెప్పినచో మూఁడవ యసంగతి యగును.

ఉ. దానవారిని మనస్సున నిలుపఁదలఁచి యతఁడు దానవారిని వదలెను.

[మనస్సున నిలుపఁదలంచినదియు దానవారియే, విడిచినదియు దానవారియే అను విరుద్ధకార్యము జరిగినట్లు వర్ణింపఁబడినందున నసంగతి యాయెను. ఒకే విరుద్ధకార్యము నెట్లు సంభవమెట్లు? అను ప్రశ్న రాఁగా (దానవ + అరి = దానవారి) రాక్షసవైరి యగు విష్ణువనియు, (దాన + వారి) దానము ఇచ్చునపుడు ధారపోయు జలమనియు అర్థము చెప్పుకొన్నచో అన్వయము కుదురును. దానప్రతిగ్రహీతను విష్ణువుగా భావించి దానజలము చేతిలో విడిచెనని భావము.]

౩౮. విషమాలంకారము:— ఇది అననురూప ఘటనారూపము, విరూప కార్యోత్పత్తి రూపము, అనిష్టావాప్తి రూపము అని మూఁడు విధములు.

(1) అననురూప ఘటనారూప విషమాలంకారము:— అననురూపములైనవానికి ఘటన చెప్పఁబడెనేని విషమాలంకారమగును.

ఉ. దిరిసెనపూవువలె కోమలమైన శరీరముగల యీ సుకుమారి యెక్కడ? మన్మథ జ్వరపరితాప మెక్కడ?

[మిక్కిలి మృదువైన శరీరముగల స్త్రీకిని, దుర్భర మదనజ్వరతాపమునకును ఘటన వర్ణింపఁబడెను గాన అననురూప ఘటనారూప విషమాలంకార మాయెను. స్త్రీశరీరము అతిసుకుమారము. మన్మథజ్వరము దుర్భర వేదనాభరితము. రెండును అననురూపములు.]

(2) విరూప కార్యోత్పత్తిరూప విషమాలంకారము:— కారణ విరుద్ధమైన కార్యము ఉత్పత్తి యైనట్లు వర్ణించినచో విరూప కార్యోత్పత్తిరూప విషమాలంకార మగును.

ఉ. ఓ రాజా! నల్లని కత్తి తెల్లని కీర్తి నిచ్చుచున్నది.

[నల్లనికత్తి నల్లని కీర్తినే యిచ్చుచుండవలెను. విరూపకార్యోత్పత్తి కాకుండెడిది. అట్లుగాక నల్లని కత్తినుండి తెల్లని కీర్తి కలుగుట విరూపకార్యోత్పత్తి కాన విషమాలంకారమైనది.]

(3) అనిష్టావాప్తిరూప విషమాలంకారము:— ఇష్టార్థసిద్ధికై యత్నించినప్పుడు ఇష్టసిద్ధి కలుగకపోవుటయేగాక అనిష్టముగూడ ప్రాప్తించినట్లు చెప్పినచో అనిష్టావాప్తిరూప విషమాలంకార మగును.

ఉ. ఎలుక భక్ష్యములబుట్ట యనుకొని పామున్న పెట్టెను గొఱికి పాముచే తినఁబడెను.

[ఇచ్చట ఎలుక ఆహారము నిమిత్తము పెట్టెను గొఱికెను. ఎలుక ఇష్టసిద్ధి కలుగక పోఁగా దాని ప్రాణములుగూడఁ గోల్పోయెను. ఇష్టసిద్ధి మాట అటుండ అనిష్టసిద్ధిగూడ ప్రాప్తించినందున అనిష్టావాప్తిరూపవిషమాలంకార మాయెను.]

39. సమాలంకారము:— ఇది మూఁడు విధములు (1) అనురూప వర్ణనరూపము (2) కారణసారూప్య వర్ణనరూపము (3) అక్లేశ కార్యసిద్ధి వర్ణనరూపము.

ఉ. ఓ లక్ష్మీ! నీవు జనించిన నీరు నివాసస్థానముగా [illegible]!

[నీవు పుట్టిన [illegible] నీరు నివాసస్థానముగా [illegible] కదా! [illegible] (మొల్ల [illegible]) [illegible] నీవు [illegible] కారణకార్యములకు [illegible] చెప్పఁబడియున్నందున [illegible] సమాలంకారము.]

(3) అప్రయత్నేష్టార్థసిద్ధిరూప సమాలంకారము.—[illegible] గోరిన [illegible] సులభముగా సిద్ధించుచున్నట్లు చెప్పినచో [illegible] సమాలంకారమగును.

ఉ. ఓ రాజా! [illegible] నీవు [illegible] గాంచితివి కదా!

[[illegible] (ఏనుఁగుమ) [illegible] రాజద్వారమున [illegible] పరిపోషము [illegible] సిద్ధి ఎట్లయ్యునని [illegible] రాజద్వారమున [illegible] సిద్ధమైనట్లు [illegible], అట్టి కార్యసిద్ధి [illegible] సమాలంకారమగును.]

40. విచిత్రాలంకారము:— ఒక ఫలమును గోరి దానికి విరుద్ధమైన యత్నము చేయఁబడెనని చిత్రాలంకారమగును.

ఉ. సుజనుఁడు ఔన్నత్యమును బొందఁగోరి నమ్రుఁడగుచున్నాఁడు.

[ఇచట సుజనుఁడు కోరినది ఔన్నత్యము; యత్నము నమ్రత. ప్రయత్నమునకు విరుద్ధమయిన ఫలమపేక్షించినట్లు వర్ణింపఁబడెనుగాన విచిత్రాలంకారము.]

41. అధికాలంకారము:— (1) విస్తారమైన ఆధారముకంటె నాధేయమునకు ఆధిక్యము చెప్పినచో నధికాలంకారమగును.

ఉ. ఓ రాజా! బ్రహ్మాండములను బుడగలవలె తాల్చిన యామహాజలమునందు నీ గుణము లిముడకున్నవి.

[ఇందు బ్రహ్మాండములను బుడగలవలె తాల్చిన జలమని చెప్పుటచే ఆధారమైన జలము చాలవిశాలమైనదని బోధపడును. అందు నీ గుణజాల మిముడుటలేదని చెప్పుటచే ఆధేయమయిన గుణసమూహమునకు ఆధారముకన్న ఆధిక్యము చెప్పఁబడినందున అధికాలంకారమయ్యెను.]

(2) విస్తారమైన ఆధారముకంటెను ఆధేయమునందు ఆధిక్యమును చెప్పినచో రెండవ యధికాలంకారమగును.

ఉ. [illegible]

[illegible]

12. అల్పాలంకారము:— అల్పమైన ఆధేయముకంటెను ఆధారము అల్పమైనదిగా వర్ణించినచో అల్పాలంకారమగును.

ఉ. [illegible]

[illegible]

43. అన్యోన్యాలంకారము:— రెండు వస్తువులకు అన్యోన్యోపకారము కలుగుచున్నట్లు వర్ణించినచో అన్యోన్యాలంకారమగును.

ఉదా. 1. కలహంసలచే కొలనును, కొలనుచే కలహంసలును శోభ పొందుచున్నవి.
2. రాత్రిచే చంద్రుడు శోభిల్లుచున్నాడు; చంద్రునిచే రాత్రి శోభిల్లుచున్నది.

[పై వాక్యములలో మొదటిదానియందు కలహంసలు కొలనువలన శోభిల్లుచున్నట్లు చెప్పబడెను. అట్లే రెండవవాక్యమునందు రాత్రివలన చంద్రుడును, చంద్రునివలన రాత్రియు వెలుగుచున్నట్లు వర్ణింపబడెను గాన అన్యోన్యాలంకారము.]

44. విశేషాలంకారము:— ఇది మూడువిధములు :

(1) ఆధారరహితాధేయరూపము (2) ఏకానేకగోచరత్వవర్ణనరూపము (3) అశక్యకార్యాంతర విస్ఫృతివర్ణనరూపము.

(1) ఆధారరహితాధేయరూపము :— ప్రసిద్ధమగు ఆశ్రయము లేకున్నను ఆశ్రయిని వర్ణించుట.

[అనఁగా ఆధారము లేని ఆధేయమును చెప్పి కార్యము కలుగుచున్నట్లు వర్ణించుట మొదటి విశేషము.]

ఉ. సూర్యుఁ డస్తమించినను అతని కిరణజాలము రాత్రియందు (దీపములు) చీఁకటిని ఛేదించుచున్నది.

[ఇచ్చట ఆధేయము సూర్యకిరణజాలము. ఆధారము సూర్యుఁడు. ప్రసిద్ధాధారమైన సూర్యుఁడు లేకపోయినను ఆధేయమగు కిరణసమూహము ఉండి తమస్సును (చీకట్లు నశించుట) చేయుచున్నట్లు వర్ణింపఁబడినందున విశేషాలంకారము. సూర్యుఁడు లేనిదే సూర్యకిరణము లెచ్చటను ఉండవు. సూర్యుఁడు అస్తమించునపుడు తన తేజస్సును అగ్నియందుంచి పోవునని ప్రసిద్ధి.]

(2) ఏకానేక గోచరత్వ వర్ణనరూపము:— ఒక వస్తువు ఏకకాలమునందు అనేక స్థలములయందు గానవచ్చినట్లు వర్ణింపఁబడినచో రెండవ విశేషము.

ఉ. 1. ఈశుఁడు సముద్రమందు, ఆకాశమందు, భూమియందు, అగ్నియందు, దిశలయందు, పక్కలకీ అన్ని తావులందుఁ గలఁడు.

2. నా ప్రియురాలు లోపలను, వెలుపలను, ఎదుటను, వెనుకను, ఇంటియెల్ల అంతటను గాన వచ్చుచున్నది.

[పై మొదటి వాక్యములో ఈశుఁడును, రెండవ వాక్యమున ప్రియురాలును అన్ని తావులందుఁ గానవచ్చినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన ఏకానేక గోచరత్వవర్ణనరూప విశేషాలంకార మయ్యెను.]

(3) అశక్యకార్యాంతర విస్తృతివర్ణన రూపము:— అల్ప ప్రయత్నముచే అసాధ్యవస్త్వంతరము ప్రాప్తించినట్లు వర్ణింపఁబడినచో మూఁడవ విశేష మగును.

ఉ. ఓ రాజా! నిన్ను జూచుచున్న నాకు కల్పవృక్షదర్శనభాగ్యము కలిగినది.

[ఇచ్చట యాచకుఁడు రాజును జూచుట అనెడు అల్పప్రయత్నముచే అశక్యమగు కల్పవృక్షదర్శనభాగ్యము లభించినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన మూఁడవ విశేషము.

కోర్కెలను దీర్చుటలో కల్పవృక్షముతో సమానుఁడు గాన రాజును జూచినచో కల్పవృక్షమును జూచినట్లే యగునని అనుమానవృత్తి చేసికొనవలెను.]

45. వ్యాఘాతాలంకారము:— ఇది రెండు విధములు:

(1) ఇతరకార్యవిఘాతకారిత్వక్రియ. (2) సౌకర్యనిబద్ధకార్యవిరోధిక్రియ.

(1) తథాకార్యతథాకారిత్వ క్రియ:— ఒక కార్యమునకు సాధనమగు వస్తువు తద్విరుద్ధకార్యమునకు సాధనమైనట్లు చెప్పఁబడెనేని మొదటి వ్యాఘాతమగును.

ఉ. లోకానందకరములైన పుష్పములతో మన్మథుఁడు లోకములను బాధించుచున్నాఁడు.

[ప్రజల యానందమునకు సాధనములైన పుష్పములను సాధనముగాఁ జేసికొని (తద్విరుద్ధఫలమగు) ప్రజలను బాధపెట్టుచున్నట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన నిచ్చట వ్యాఘాత మయ్యెను.]

(2) సౌకర్యనిబద్ధకార్యవిరోధ క్రియ:— ఏ సాధనముచే నొక కార్యము నిశ్చయింపఁబడునో ఆ సాధనముచేతనే దానికి విరుద్ధమైన కార్యము సులభముగా సమర్థింపఁబడినచో రెండవ వ్యాఘాత మగును.

ఉ. ఓ బాలకా! చిన్నవాఁడ వగు నిన్ను రాజ్యమున నిల్పెదను.
తండ్రీ! బాలుఁడ నగు నన్ను రాజ్యమున నిలుపవలదని వేఁడుకొందును.

[ఇచ్చట తండ్రి కొడుకును పసివాఁడను కారణముచే రాజ్యమున నిలుపఁ దలఁపఁగా, అనుభవము చాలని పసివాఁడను అను హేతువుచేతనే విరుద్ధకార్యమగు రాజ్యానర్హతను సులభముగా సాధించినట్లు చెప్పఁబడినందున రెండవ వ్యాఘాత మయ్యెను.]

46. కారణమాలాలంకారము:—ఉత్తరోత్తరములకు వరుసగా పూర్వపూర్వములు కారణములయినట్లు గాని, పూర్వపూర్వములకు ఉత్తరోత్తరములు కారణములయినట్లుగాని రచన చేసినచో కారణమాల యగును.

ఉ. నీతిచే ధనము, ధనముచే దానము, దానముచే కీర్తి, కీర్తిచే స్వర్గము కలుగును.

[ఇందు పూర్వమైన నీతి ఉత్తరమైన ధనమునకును, పూర్వమైన ధనము ఉత్తరమైన దానమునకును, పూర్వమైన దానము ఉత్తరమైన కీర్తికిని, పూర్వమైన కీర్తి ఉత్తరమైన స్వర్గమునకును కారణములైనవి. ఉత్తరోత్తరములకుఁ బూర్వపూర్వములు వరుసగా కారణము లయినందున మొదటి కారణమాలాలంకార మయ్యెను.]

ఉ. నరకము పాపముచేతను, పాపము దారిద్ర్యముచేతను, దారిద్ర్యము అదానకర్మముచేతను సంభవించును గాన దానమే కర్తవ్యము.

[ఇందు ఉత్తరవస్తువైన పాపము పూర్వమైన నరకమునకును, ఉత్తరమైన దారిద్ర్యము పూర్వమైన పాపమునకును, ఉత్తరమైన యాచకత్వము పూర్వమైన దారిద్ర్యమునకును గారణములుగా నున్నవి. ఇందు ఉత్తరోత్తరములు పూర్వపూర్వములకు కారణభూతములుగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇవి దాని కొకటి చొప్పున కారణములవలె నుండుటచే పుష్పమాలలోని పుష్పములవలెఁ గూర్పఁబడెను గాన ఇది కారణమాలాలంకార మయ్యెను.]

47. ఏకావళ్యలంకారము:—ఉత్తరోత్తర పదములకుఁ బూర్వపూర్వ పదము విశేషణమగునట్లుగాఁ గాని, పూర్వపూర్వపదములకు ఉత్తరోత్తరపదము విశేషణ మగునట్లుగాఁగాని చెప్పినచో ఏకావళి యగును.

ఉ. ఆ రాజు కన్నులు కర్ణవిస్తారములు, కర్ణములు బాహువుల వఱకు వ్యాపించినవి. బాహువులు మోకాళ్ళవఱకు వ్రేలాడునవి.

[ఇందు 'కన్నులు' పూర్వము. 'కర్ణవిస్తారములు' ఉత్తరము. పూర్వమునకు ఉత్తరము విశేషణమయ్యెను; 'కర్ణములు' విశేష్యము, 'బాహువులవఱకు వ్యాపించినవి' విశేషణము. 'బాహువులు' విశేష్యము, 'మోకాళ్ళవఱకు వ్రేలాడునవి' యను పదములు విశేషణము. ఈ విధముగా పూర్వపూర్వ పదమునకు ఉత్తరోత్తర పదము విశేషణ మగుచు వచ్చెను గాన ఏకావళ్యలంకార మయ్యెను.]

48. మాలాదీపకాలంకారము:— దీపకాలంకారమును, ఏకావళ్యలంకారమును ఒక్కచోఁ గలిపి చెప్పినచో మాలాదీపక మగును.

ఉ. మన్మథుఁడా కాంతిహృదయమునందును ఆ కాంతిహృదయము నీ హృదయమునందును వసించెను.

[ఇందు వసించెను క్రియ యొక్కచోట స్త్రీ పురుష చిత్తములయందుఁ జెప్పఁబడుటచే దీపకమయ్యెను. ఉత్తరోత్తరము పూర్వపూర్వమునకు విశేషణమగుటచే ఏకావళియు నయ్యెను. రెండు అలంకారము లిందు పుట్టినందున దీనిని మాలాదీపక మనదగును.]

49. సారాలంకారము:—పూర్వ పూర్వమునకంటె ఉత్తరోత్తరము గొప్పదైనట్లు వర్ణింపఁబడినచో సారాలంకారమగును.

ఉ. తేనె మధురము; దానికంటె నమృతము మధురము; దానికంటెఁ గవి వాక్కు మధురము.

ఉ. నూతికంటె బావి గొప్పది. బావికంటె క్రతువు గొప్పది. క్రతువుకంటె సుతుఁడు గొప్పవాఁడు. సుతునికంటె సత్యవాక్యము గొప్పది.

[పై ఉదాహరణ వాక్యములలోని 1. తేనె, అమృతము, కవివాక్యములు. 2. నూయి, తావి, క్రముకము, సుఖుడు, సత్యవాక్కు అనువానిలో పూర్వ పూర్వమున కంటె నుత్తరోత్తరమునకు గుణోత్కర్షము వర్ణింపఁబడెను గాన సారాలంకారమయ్యెను.]

50. యథాసంఖ్యాలంకారము:— క్రమసంఖ్యగలవానిని వరుసగా క్రమసంఖ్యగలవానితో సంబంధము కలుగునట్లు చెప్పినచో యథాసంఖ్య మగును.

ఉ. ఓ రాజా! నీవు పుత్త్రులను, మిత్త్రులను, శత్త్రులను పోషింపుము, భూషింపుము, శిక్షింపుము.

[ఇందు యథాసంఖ్యముగా క్రమమునననుసరించి మొదటిని మొదటిదానితోను (పుత్త్రులను పోషింపుము), రెండవది రెండవదానితోడను (మిత్త్రులను భూషింపుము), మూడవది మూడవదానితోను (శత్త్రులను శిక్షింపుము) అన్వయము కుదురునట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన యథాసంఖ్య మాయినది. క్రమాన్వయము కలుగుటను బట్టి దీనిని క్రమాలంకారమనియుఁ గూడఁ బిలువవచ్చునని కొందఱందురు.]

51. పర్యాయాలంకారము:— ఇది రెండు తెఱంగులు. (1) ఏకానేకాశ్రయరూపము (2) అనేకైకాశ్రయరూపము.

(1) ఏకానేకాశ్రయ రూపము:— ఒక వస్తువునకుఁ గ్రమముగా ననేకాధారములను వర్ణించుచో (ఒకటి క్రమక్రమముగా పెక్కింటిని ఆశ్రయించినట్లు చెప్పినచో) మొదటి పర్యాయ మగును.

ఉ. ఆ వనిత ముఖకాంతి కమలములను వీడి చంద్రుని ఆశ్రయించినది.

[ముఖము నాశ్రయించియున్న ముఖకాంతి పగలు పద్మము నాశ్రయించినది. రాత్రి వనితయొక్క ముఖకాంతి పద్మమును విడిచినదని చెప్పుటచేఁ బద్మములు ముడుచుకొన్నవని భావము. పద్మమును వీడి చంద్రు నాశ్రయించుటచే అంతకుఁ బూర్వము అనగా పగలు ప్రకాశింపని చంద్రుఁడు ప్రకాశించెనని చెప్పఁబడెను. వనితావదన కాంతికి మొదట వనితావదనము, పిమ్మట పద్మము, అటు పిమ్మట చంద్రుఁడు ఆధారములుగాఁ జెప్పబడినవి. అనఁగా ఒక్క ముఖకాంతికి పెక్కు ఆశ్రయములు చెప్పఁబడినందున పర్యాయాలంకార మయ్యెను.]

(2) అనేకైకాశ్రయ రూపము:— ఒక వస్తువునే పర్యాయమున అనేక వస్తువు లాశ్రయించినట్లు వర్ణించినచో నది రెండవ పర్యాయాలంకార మగును.

ఉ. వెనుకఁ బ్రవాహ మున్నచోట నిప్పు డిసుకతిన్నె కానవచ్చుచున్నది.

[ఇందు ఆధారమయిన ఒక స్థలమునందే పూర్వము ప్రవాహము నుండుటయు, కాలక్రమమున నచ్చట ఇసుకతిన్నె ఏర్పడుటయు చెప్పుటచేత ఒక ఆధారమునందు కాలభేదముచే అనేకాధేయము లున్నట్లు బోధయయ్యెను గాన రెండవ పర్యాయాలంకార మగును.]

52. పరివృత్త్యలంకారము:— కొలఁది వస్తువు నిచ్చి గొప్ప వస్తువును బుచ్చుకొనుట గాని, గొప్పవస్తువు నిచ్చి కొద్ది వస్తువును బుచ్చుకొనుటగాని వర్ణింపఁబడినచోఁ బరివృత్తి యగును. ఒక్కొక్కచోట సమవస్తువు నిచ్చి వినిమయముగా సమవస్తువును గ్రహించుటయుఁ బరివృత్తి యగును.

(1) కొలఁది వస్తువునిచ్చి గొప్పవస్తువును బుచ్చుకొనుట మొదటి పరివృత్తి యగును.

ఉ. రాజు తానొక్క బాణమును విడిచి శత్రురాజుల యనంతరాజ్య సంపదలను గ్రహించుచున్నాఁడు.

[ఇచ్చట రాజు బాణమనెడు అల్పవస్తువు నిచ్చి శత్రురాజుల యపారసంపదను గొనెనని చెప్పుటచే మొదటి పరివృత్తి యయ్యెను.]

(2) గొప్పవస్తువు నిచ్చి కొద్దివస్తువును గ్రహించుట రెండవ పరివృత్తి యగును.

ఉ. వేటకై పోయిన రాజు దప్పిక నివారించుకొనుటకై హారమిచ్చి బోయల వద్ద పండ్లు, జలములు గ్రహించెను.

[ఇందు అమూల్యమైన హారమిచ్చి ఆహారాదికమును (గొప్పవస్తువు నిచ్చి కొద్ది విలువగల వస్తువును) గ్రహించినట్లు చెప్పఁబడెను గాన రెండవ పరివృత్తి యయ్యెను.]

(3) సమానవస్తువునిచ్చి అంతేవిలువగలవస్తువును గ్రహించినట్లు చెప్పినచో మూడవ పరివృత్తి యగును.

ఉ. హరిణాక్షి తన కటాక్షమును ప్రసాదించి ప్రియుని హృదయమును గ్రహించెను.

[నాయిక యొక్క కటాక్షమున కెంత విలువగలదో ప్రియుని హృదయమునకును అంతేయు విలువగలదగుట సమవస్తువుల వినిమయగ్రహణము చెప్పఁబడెనుగాన మూడవ పరివృత్తియయ్యెను. పైవస్తువులు ఇచ్చి పుచ్చుకొనుట యెట్లుసంభవించునని శంకరాగా నాయిక నాయకునిపై గడగంటిచూపును బ్రసరింపఁజేసినతోడనే. నాయకుని హృదయము నాయికకు వశమయ్యెనని తలఁపవగును.]

53. పరిసంఖ్యాలంకారము:— ఒక వస్తువు నొకచోట విధించి వేఱొక్క-చోట నిషేధించినయెడల పరిసంఖ్య యగును.

ఉ. స్నేహక్షయము దీపములయందుఁ గలుగవలెనే కాని కామినులచిత్తములందుఁ గూడదు.

[ఇచ్చట స్నేహక్షయము (చమురు తగ్గుట) దీపములయందే కలుగవలెనని విధించి స్నేహక్షయము (ప్రేమ తగ్గుట) కామినుల చిత్తములఁ గలుగరాదని నిషేధము చెప్పఁబడినందున పరిసంఖ్యాలంకార మయ్యెను.]

54. వికల్పాలంకారము:— సమానబలముకల రెండు విరోధ కార్యములలో నొకదానిని మాత్రమే చేయవలెనని చెప్పుట వికల్పాలంకారము.

[ఒకపని చేసినచో రెండవపని చేయుట సంభవించనప్పుడును రెండు పనులకు పూర్తివిరోధమున్నప్పుడును ఆ రెండింటిలో నేదో యొక పనినే చేయవలెనని చెప్పుట వికల్పము = అనియో కానిచో అని యను భావము స్ఫురించును.]

ఉ. ఓ రాజా! నీవు శిరస్సునుగాని, ధనుస్సునుగాని వంచి శత్రువున కభిముఖముగాఁ బొమ్ము.

[ఇచ్చట తలవంచుట, విల్లువంచుట అను రెండు కార్యములును తుల్యబలములు కలవి. ప్రత్యేకముగ రెండును సమప్రాధాన్యము కలిగియున్నవి. తలవంచినచో విల్లు వంచుటకును, విల్లువంచినచో తలవంచుటకును వీలులేని పరస్పరవిరోధ కార్యములై యున్నవి. (సంధి కోరఁబడఁదలఁచినచో తలవంచుము. లేదా పోరుచేయఁదలఁచినచో విల్లువంచుము.) వీనిలో నేదో యొకటిచేయుమని వికల్పమును చెప్పుటచే వికల్పాలంకారమయ్యెను.]

55 సముచ్చయాలంకారము:— ఇది రెండు విధములు.

(1) పరస్పర విరోధములేని కార్యములు ఏకకాలమందు జరిగినట్లు వర్ణించుచో సముచ్చయ మనఁదగును.

ఉ. ఓ రాజా! యుద్ధరంగమున నీ శత్రువులు నొచ్చియు, విచ్చియుఁ, జచ్చియుఁ బెక్కుగతులు పొందిరి.

ఉ. ఓ రాజా! నీ వైరులు నీచేఁ దరుమఁబడి పరుగిడుదురు. వెనుదిరిగి చూతురు. జారి పడుదురు.

[పై వానిలో మొదటివాక్యమున నొచ్చుట, విచ్చుట, చచ్చుటయను కార్యములును, రెండవ వాక్యమున పరుగిడుట, వెనుదిరిగి చూచుట, జారిపడుట అను కార్యములును ఏకకాలముననే సంప్రాప్తమయినట్లు వర్ణింపఁబడినందున సముచ్చయాలంకారమయ్యెను.]

(2) ఒక కార్యమునకు ఒక్క కారణమే చాలియున్నను అనేక కారణములను జెప్పినచో రెండవ సముచ్చయ మగును.

ఉ. అతని గర్వమునకు రూపమును, కులమును, యౌవనమును, ధనమును, విద్యయు కారణములైనవి.

[పై వానిలో గర్వమను కార్యమునకు పైన చెప్పఁబడినవానిలో ఒక్కొక్క కారణమే చాలియుండఁగా రూపము, కులము, యౌవనము, ధనము, విద్య అను పెక్కు కారణములు చెప్పినందున సముచ్చయాలంకార మయ్యెను.]

56. కారకదీపాలంకారము:— ఒకే కర్త పెక్కు క్రియలతో అన్వయించినట్లు వర్ణింపఁబడినచో కారకదీపాలంకార మగును.

ఉ. సాంగుఁడు పోవును. మరల వచ్చును. చూచును. నిట్టూర్పు పుచ్చును.

[పై వాక్యమున కర్తయగు సాంగుఁడు అనుమాపదము పోవుట, తిరిగివచ్చుట, చూచుట, నిట్టూర్పుపుచ్చుట అను పెక్కు క్రియలతో అన్వయించెను గాన కారక దీపాలంకారమయ్యెను. పోవుట, వచ్చుట, చూచుట, నిట్టూర్పువిడుచుట అను పనులన్నియు నేక కాలమున జరుగలేదు గాన సముచ్చయాలంకారము కాదనుట.]

57. సమాధ్యలంకారము:—ఒక కారణముచే కార్యారంభమగు చున్నను వేఱొక కారణమువలన నా కార్యమునకు సౌలభ్య మేర్పడునట్లు చెప్పినచో సమాధ్యలంకార మగును.

ఉ. జారస్త్రీ ప్రియుని గలిసికొనఁగోరినది. సూర్యుఁ డస్తమించెను.

[ప్రియురాలికి నాయకుని సంకేతస్థలమునకుఁ బోవలెనను కోరిక మాత్రమే యుదయించెను. సూర్యుఁడు అస్తమించవలెననియుఁ, జీఁకటిపడవలెననియు నాయిక కోరలేదు. ఆమెకోరిక ప్రియుని గలిసికొనుటకై చేయుం కార్యారంభమునకు చాలి యున్నను అంతలో సూర్యుడస్తమయముకాఁగా చీఁకటిపడుట అను కారణాంతరము కాకతాళీయముగా నేర్పడి ప్రియుని గలిసికొనుట యను కార్యమునకు సౌకర్యము కలి గించునట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన సమాధ్యలంకార మయ్యెను.]

58. ప్రత్యనీకాలంకారము:—బలవంతుఁడగు వైరిని జయింపలేక యతని పక్షమువారికిఁ బరాభవము చేసినట్లు వర్ణించినచోఁ బ్రత్యనీలంకార మగును.

ఉ. నల్లగలువ తన్ను మించిన కన్నులను గెలువఁజాలక చెంతనున్న గ్రిందుపఱచెను.

[ఇంగుఁగలువ తన్ను జయించిన కన్నులపై ప్రతీకారము చేయఁజాలక వాని ననుసరించియుండు చెవులను గ్రిందుపఱచెననఁగా నీమున ఇట్లు జవాబు చెప్పుకొనవలెను. ప్రజలు పుష్పములను చెవులయందుఁ దాల్చుట ఆచారము. ఇచ్చట కలువలు చెవులను గ్రిందుపఱచెననఁగా చెవులపైఁదాల్చుటచే కలువలకు దిగువను చెవులున్నవని భావము. శత్రువుపై అనీకమును (సైన్యమును) బంపఁజాలనివాఁడు శత్రువు మిత్రునకు పరాభవముచేసి శత్రువును పరాభవించినట్లు సంతుష్టిఁగనుట ప్రత్యనీకము కాన ప్రత్యనీకాలంకారమగును.]

59. కావ్యార్థాపత్త్యలంకారము:— ఏ యుక్తిచే ఎక్కువవస్తువే సాధింపఁబడుచున్నప్పుడు తక్కువవస్తువు సాధింపఁబడుట యేమంత గొప్ప యని వర్ణించినచోఁ గావ్యార్థాపత్తి యగును.

ఉ. ఓ ప్రేయసీ! నీముఖముచే నా చంద్రుఁడే జయింపఁబడుచుండఁగాఁ బద్మములమాట వేఱుగఁ జెప్పవలెనా?

[ఆ చంద్రుఁడు అనఁగాఁ బద్మములను ముకుళింపఁజేసిన చంద్రుఁడు అని భావము. జయింపరాని చంద్రుఁడే జయింపఁబడఁగా అంతకంటెఁ దక్కువవగు పద్మములు జయింపఁబడునని వేఱుగా చెప్పనక్కఱలేదు. మిక్కిలి సులభముగా జయింపఁబడుననుట. ఇచ్చట దండాపూపికాన్యాయముచే పద్మజయము ప్రయోజనము సిద్ధించుచున్నది. ఎలుక దండమును గొఱికినదని చెప్పినప్పుడు దానికి కట్టియున్న అప్పమును సైతము ఎలుకయే తినియుండునని చెప్పకయే బోధపడుటచేఁ గావ్యార్థాపత్తి యగును.]

60. కావ్యలింగాలంకారము:— సమర్థింప వలసిన యర్థమునకు సాధనమును జెప్పి సమర్థించినచోఁ గావ్యలింగ మగును.

ఉ. ఓయీ! మదనా! నేను నిన్ను జయింపఁగలను. నా చిత్తమున ఫాలాక్షుఁడున్నాఁడు.

[దుస్సాధమయిన మన్మథజయము మెట్లుచేయఁగలవని ప్రశ్నింతువేని, పూర్వము నిన్ను తన మూఁడవనేత్రముచేఁ గాల్చివేసిన ఫాలాక్షుఁడు నా హృదయమున నున్నాఁడని సమర్థింపఁగలసిన మన్మథజయమునకు సాధనముచెప్పి సమర్థింపఁబడినది గాన కావ్యలింగ మాయెను.]

61. అర్థాంతరన్యాసాలంకారము:— ఇది రెండువిధములు.

(1) ప్రస్తుతమయిన విశేషమును సమర్థించుటకై యప్రస్తుతమయిన సామాన్యమును జెప్పినచో మొదటి అర్థాంతరన్యాసమగును.

ఉ. ఆంజనేయుఁడు వారిధిని దాఁటెను. మహాత్ములకు దుష్కరమున్నది లేదు గదా!

[ఆంజనేయుఁడు సముద్రమును దాటుట ప్రస్తుతమైన విశేషము, దానిని సమర్థించుటకై 'మహాత్ములు చేయఁజాలని పని లేదుగదా' అన్న సామాన్య వాక్యము చెప్పఁబడెను గాన అర్థాంతరన్యాస మయ్యెను.]

(2) సామాన్యమును జెప్పి విశేషముచే సమర్థించుట రెండవ యర్థాంతరన్యాస మగును.

ఉ. మహాత్ములను జేరిన యల్పులును గౌరవింపఁబడుదురు. పూలతోఁగూడి యుండుటవలన దారముకూడ తలపైఁ దాల్పఁబడుచున్నది.

[గొప్పవస్తువుతోఁగూడిన యల్పవస్తువునకు గౌరవము కలుగుననుట సామాన్య విషయము. అల్పవస్తువగు దారము యోగ్యలక్షణములుగల పుష్పములతోఁగూడి తలపైఁ దాల్పఁబడుచున్నదను విశేషాంశముచే సమర్థింపఁబడినందున రెండవ యర్థాంతరన్యాసాలంకార మయ్యెను.

62. వికస్వరాలంకారము:— ఒక విశేషమును జెప్పి దానిని సామాన్యముచే సమర్థించియుఁ జాలదను నసంతృప్తికలిగి మఱియొక విశేషమును ఉపమాన మూలముఁగాని, యర్థాంతరన్యాసమూలముఁగాని చెప్పుట వికస్వర మగును.

ఉ. 1. లెక్కకు మిక్కిలి రత్నములు పుట్టుచోటగు హిమాలయమునకు మంచు సౌందర్యఘాతుకము కాదు. చంద్రకిరణములందుఁ గళంకమువలెఁ బెక్కుగుణములున్నచోట నొక దోషము కానరాదుగదా!

2. గుణనిధియగు నా రాజు నెవ్వరును జయింపలేరు. మహాత్ములు సముద్రమువలె నసాధ్యులు సుమా!

[పైవాక్యములలోఁ బెక్కురత్నములకు ఆకరమైన హిమాలయమునకు మంచు శోభను తగ్గించఁజాలదు అనునదియు, గుణనిధియగు రాజును ఎవ్వరును జయింపఁ జాలరను వాక్యమును (రెండును) విశేషవిషయములు. అవి (1) గుణసమూహమునందు ఒకదోషము కానరాదను సామాన్యవిషయముచేతను, (2) మహాత్ము లసాధ్యులను సామాన్యముచేతను సమర్థింపఁబడినవి. అట్టి సామాన్యములు చాలవను నసంతృప్తితో ఉపమాన మూలకముగ (1) చంద్రకిరణములయందుఁ గళంకము లీనమై యుండుననియు, (2) సముద్రమువలె నసాధ్యులనియు నుపమాన రూపమైన విశేషములచేఁ దిరిగి సాధింపఁ బడినవి. అట్లు చేయవలసివచ్చెనఁగా: పెక్కు గుణములనడుమ నొక దోషమున్నను గన్పింపదను సామాన్యవిషయమును, మహాత్ము లసాధ్యులను సామాన్యవిషయమును బుద్ధిగోచరములు కాకపోవచ్చునని శంకించి (1) చంద్రకిరణములందు మచ్చవలె (2) అసాధ్యమైన సముద్రమువలె అను రెండు విశేషములను ఉపమానరీతిగాఁ జెప్పి సమర్థింపఁబడినవి గాన వికస్వరమయ్యెను.]

63. ప్రౌఢోక్త్యలంకారము:— ఒక కార్యముయొక్క యుత్కర్షకొఱకు హేతువు కానిదానియందు హేతుత్వమును వర్ణించుట ప్రౌఢోక్తియగును.

ఉ. కాంతశిరోజములు యమునానదీతీర తమాల లతికలవలె నల్లగా నున్నవి.

[తమాలవృక్షము అనఁగాఁ జీఁకటిచెట్టు. అదిస్వభావముచేతనే నల్లగానుండును. నల్లనైన ఉదకముగల యమునాతీరమున మొలచినదగుట వలన నది నల్లగా నుండెనని చెప్పినారు. చీఁకటిచెట్టుయొక్క నలుపునకు కారణము కాకున్నను యమునాతీరస్థత్వము కారణముగాఁ గల్పించుటచేఁ బ్రౌఢోక్తి యయ్యెను.]

64. సంభావనాలంకారము:— ప్రకృత కార్యసిద్ధి కొఱకు ఈ రీతిగ నున్నచో నది యట్లగునని యూహించుట సంభావనయగును. (సంభావన = ఊహ)

ఉ. ఓ రాజా! వర్ణించువాఁడు ఆదిశేషుఁడగుచో నీగుణములను పూర్తిగా వర్ణింపఁగలిగి యుండును.

[ప్రకృతకార్యమైన అసంఖ్యాక రాజగుణముల వర్ణనకు సామాన్యుఁడు చాలఁడుగాన ఆతఁడు శేషుఁడైనయెడల తన వేయి ముఖములతో వర్ణింపఁగలిగియుండు నని భావించినందున సంభావన యయ్యెను.]

65. మిథ్యాధ్యవసిత్యలంకారము:— మిథ్యయగు నొకవిషయమును సాధించుటకై వేఱొక మిథ్యార్థమును గల్పించుట మిథ్యాధ్యవసితి యనఁబడును. (మిథ్య = బొంకు)

ఉ. వంధ్యాపుత్రుఁడు గగనకుసుమమాలను దాల్చుచో వేశ్యను వశ్యనుగా జేసికొనును.

[వంధ్యకు పుత్రుఁడెట్లు కలుగును? ఆకాశపుష్పములే మిథ్యయనఁగా వానిమాల యెట్లు మిథ్యగాకుండును? దానిని దాల్చుటయు మిథ్యయే. వెలయాలికి వలపుశూన్యము. అది యెన్నఁడు వశ్య కానేరదని నిరూపించుటకై కవి ఆకాశకుసుమ మాలా ధారణము సాధనముగాఁ జెప్పినాఁడు. సారాంశ మేమనఁగా ఆకాశకుసుమమాలా ధారణము మిథ్యయే. వేశ్యను వశ్యనుగాఁ జేసికొనుటయు మిథ్యయే యని తేలును. మిథ్యను సాధించుటకై వేఱొక మిథ్యార్థము గల్పింపఁబడెను గాన నిది మిథ్యాధ్యవసిత్యలంకారమయ్యెను.]

66. లలితాలంకారము:—ప్రస్తుతమైన విశేష్యమును గాని తద్రూప వృత్తాంతమును వర్ణింపక ప్రతిబింబమైన గొంకి యప్రస్తుత వృత్తాంతమును వర్ణించినచో లలితాలంకారమగును.

ఉ. ఆ కాంత నీరుపోయినపిదప గట్టువేయఁ దలఁచుచున్నది.

[పై వాక్యము నాయికనుగూర్చి యామె చెలికత్తె పలికినదిగా నున్నది. నాయిక తన్ను బ్రతిమాలవచ్చిన నాయకుని తిరస్కరించి యూరకపోయి మఱియొక కొంతకాలమునకు వాఁడు విరక్తుఁ డైనపిదప దూతికద్వారా ప్రార్థించి తిరిగి రప్పించుకొనఁ జూచుచున్న దను ప్రస్తుతమును వర్ణింపక దానికి ప్రతిబింబమైన గతజలసేతుబంధన వృత్తాంతమును వర్ణించి నందున లలితాలంకార మయ్యెను.]

67. ప్రహర్షణాలంకారము:—ఇది మూఁడు విధములు.

(1) ప్రయత్నము లేకయే హర్షప్రదమైన యర్థము సిద్ధించినట్లు వర్ణించినచోఁ బ్రహర్షణ మగును

ఉ. ఒక దూతికను నాయికయొద్దకుఁ బంపఁగోరి నాయకుఁడు ధ్యానించుచుండఁగా నా దూతికయే తనయొద్దకు నాయికచేఁ బంపఁబడెను.

[నాయికయొద్దకు ఒకానొక పరిచితయగు దూతికను బంపఁదలఁచి నాయకుఁడు ధ్యానించుచుండెను. ఇంతలో దైవవశమున ప్రయత్నము లేకయే నాయికచే నా దూతికయే తనయొద్దకుఁ బంపఁబడుటచేఁ గోరిక సిద్ధించెను గాన ప్రహర్షణాలంకార మయ్యెను.]

(2) కోరినదానికంటె నధికముగఁ గార్యసిద్ధియైనట్లు వర్ణింపఁబడుచో రెండవ ప్రహర్షణ మగును.

ఉ. వెలుతురుకై దీప మెగఁద్రోసినంతనే సూర్యోదయ మయ్యెను.

[ఇచ్చట వస్తుప్రకాశనమునకై దీప మెగఁద్రోయఁగా దీపముకంటె అధికమైన వెలుతురునిచ్చు సూర్యుఁడు దైవవశమున ఉదయించెనని చెప్పుటచేత రెండవ ప్రహర్షణ మయ్యెను.]

(3) ఫలసిద్ధికై యత్నము చేయుచుండఁగనే ఫలము లభించెనని చెప్పినచో మూఁడవ ప్రహర్షణమగును.

ఉ. అతఁడు నిధ్యంజనౌషధీమూలమును త్రవ్వుచుండఁగాఁ బెన్నిధియే దొరకెను.

[ఇచ్చట ఫలమైన నిధిని సాధించునది అంజనము. అంజనసిద్ధికై యొక ఓషధియొక్క వేరు త్రవ్వుట యత్నము. అట్టియత్నము చేయుచుండఁగానే నిధి దొరకుట యను ఫలము లభించెను గాన మూఁడవ ప్రహర్షణ మయ్యెను.]

68. విషాదనాలంకారము:— ఇష్టసిద్ధికొఱకు యత్నము చేయుచుండఁగా దైవవశమున అనిష్టము ప్రాప్తించుట విషాదన మగును.

ఉ. చదువుకొనుటకై దీపము నెగసనఁద్రోయ యత్నింపఁగా దీప మాఱిపోయెను.

[దీపము నెగసనఁ ద్రోచి యెక్కువ వెలుతురు కలుగఁజేయ యత్నింపఁగా చమురుచే వత్తి తడిసి దీప మాఱిపోవుటయేగాక, అంతకు మునుపున్న వెలుతురుకూడ పోయి అనిష్ట ప్రాప్తి యైనట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన విషాదనాలంకార మయ్యెను.]

69. ఉల్లాసాలంకారము:— ఇది నాలుగు విధములు.

(1) ఒకరి గుణముచేత వేఱొకరికి గుణము ప్రాప్తించినట్లు వర్ణించుట మొదటి యుల్లాసము.

ఉ. ఆ సాధ్వి తనజలములందు స్నానముచేసి తన్ను పవిత్రచరిత్రనుగాఁ జేయునని గంగానది అభిలషించుచున్నది.

[ఇచ్చట పతివ్రతయొక్క గుణమహిమచే గంగకుఁ బవిత్రతాగుణము కలుగునని చెప్పఁబడినందున మొదటి యుల్లాసమయ్యెను.]

(2) ఒకరి దోషముచే వేఱొకరికి దోషము సంక్రమించినట్లు వర్ణించుట రెండవ యుల్లాస మగును.

ఉ. ఓ రాజా! అరణ్యమార్గములందు నడచెడు నీ శత్రుకాంతలు తమ స్తనములయందుంచిన కాఠిన్యమును తమ చరణములం దుంచనందులకు బ్రహ్మను దూషింతురు.

[ఇచ్చట రాజు యుద్ధయాత్రలు చేసినప్పుడు వైరికాంతలు అడవులపాలై పోవలసివచ్చెను. స్త్రీల పాదములు సహజముగాఁ గోమలములై యుండును. కాన వారు "ఓయీ! విధాతా! మా పలాయనమునకు అనుకూలమగునట్లు పాదములయందుఁ గాఠిన్యము నుంచక అక్కఱమాలిన స్తనములయందుఁ గాఠిన్యమొసంగితివి. ఛీ! నీకు ఔచిత్యజ్ఞానము లేదుగదా" అని నిందింతురని భావము. తమ చరణములయందుఁ గాఠిన్యము కల్పింపలేదనెడి దోషముచేత బ్రహ్మకు ఔచిత్యమునుబట్టి సృజించెడు జ్ఞానము లేదనెడి దోషము వర్ణింపఁబడెను గాన రెండవ యుల్లాస మయ్యెను.]

(3) ఒకరి గుణముచేత దోషము కలుగుట మూఁడవ యుల్లాస మగును.

ఉ. వితరణశాలి యగు సజ్జనుని పొందకుండుట ధనముయొక్క అభాగ్యమే కాని సజ్జనునిదోషము కాదు.

[ఇచ్చట ధనము సుజనుల నాశ్రయింపకుండుట దాని అభాగ్య దోషమే కాని సుజనుని దోషము కాదని చెప్పఁబడినది. గుణవంతులగు సుజనుల నాశ్రయింపని దౌర్భాగ్యదోషము ధనముదేయని చెప్పఁబడెను గాన మూఁడవయుల్లాస మయ్యెను.]

(4) ఒకరి దోషముచేత వేఱొకరికి గుణము కలుగునట్లు వర్ణించుచో నాల్గవ యుల్లాస మగును.

ఉ. ఆ దుష్టభూపాలుఁడు సేవకులను జంపకుండుటయే వారికిఁ బరమానుగ్రహము.

[ఇచ్చట రాజునందుఁగల క్రూరత్వ దోషముచే సేవకులను జంపక వారి ప్రాణములు దక్కనిచ్చుటకూడ ఒక గుణముగానే చెప్పఁబడినది. ఒకని దోషముచే గుణము కలిగినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన నాల్గవ యుల్లాసాలంకార మయ్యెను.]

70. అవజ్ఞాలంకారము:—ఇది రెండు విధములు.

(1) ఒక వస్తువుయొక్క గుణముచే వేఱొక వస్తువునకు గుణము కలుగనియెడల మొదటి అవజ్ఞాలంకార మగును. అన్యాశ్రయమును పొందినను అధికఫలము రాలేదని చెప్పుట.

ఉ. బొక్కెన సముద్రమున ముంచినను కుండెడునీటినే గ్రహించుచున్నది.

[అధిక జలసమృద్ధిమైన సముద్రము నాశ్రయించినను బొక్కెనకు అల్పపరిమాణముగల జలమే లభించినదని చెప్పుటచే మొదటి అవజ్ఞ యయ్యెను. సముద్రము అపారజలమును కలిగి యుండుట గుణము. దానిగుణము బొక్కెనకు రాలేదు.]

(2) ఒక వస్తువుయొక్క దోషముచే వేఱొక వస్తువునకు దోషము కలుగనియెడల రెండవ అవజ్ఞాలంకార మగును.

ఉ. తామరలు ముడుచుకొన్నంత మాత్రమునఁ బూర్ణిమా చంద్రునకు హాని యేమి?

[ఇచ్చట తామరలు ముడుచుకొనిపోవుట వాని దోషము. అట్టి దోషమువలనఁ బూర్ణచంద్రునకేదోషము కలుగలేదు గాన రెండవ యవజ్ఞాలంకార మయ్యెను.]

71. అనుజ్ఞాలంకారము:—దోషమునందు గుణమును జూచి అట్టి దోషమే కావలయునని కోరినచో ననుజ్ఞాలంకార మగును.

ఉ. ఆపదలందు దేవుని స్మరింతుము. మాకు సతతము ఆపదలే కలుగుఁగాక.

[కష్టములు కలుగుట దోషము. అట్టి దోషమున దేవుని స్మరించుట యను గుణము కలదు గాన ఎల్లప్పుడు ఆపదలు ఉండవలెనని కోరఁబడెను గాన అనుజ్ఞాలంకార మయ్యెను.]

72. లేశాలంకారము:— అనుకూల్యమును బట్టి దోషమును గుణముగాఁ జెప్పినను, ప్రాతికూల్యమును బట్టి గుణమును దోషముగాఁ జెప్పినను లేశాలంకార మగును.

ఉ. ఓ చిలుకా! స్వేచ్ఛగా విహరించెడు పక్షులవలెఁ గాక నీకు పంజర బంధము కలుగుటకుఁ గారణము నీ మధుర వాక్కుల ఫలము గదా!

[మధురమైన పలుకులు పలుకుట లేశమాత్రము దోషము గాదు. అట్టి గుణమును స్వేచ్ఛాహరణమునకుఁ గారణముగా వర్ణింపఁబడినది. చిలుక మధురవాక్కు లాడుట గుణమేయయ్యును దానికి ఫలితముగా పంజరబంధమను దోషము చెప్పఁబడెను. ఈవిధముగా మధురవాక్యములందు దోషమును గుణమునందు, గుణము నందు దోషము చెప్పుటచే లేశాలంకార మయ్యెను.]

73. ముద్రాలంకారము:— ప్రకృతార్థముల నిచ్చు పదములచేతనే ప్రకృతమైన సూచ్యార్థసూచనమును వర్ణించుచో ముద్రాలంకార మగును.

ఉ. ఆటవెలఁదిగీత మందంబుగాఁ జేసె । మృదుపదాళితోడ మిమ్ము పట్టి.
(ఆటవెలఁది = వేశ్య. ఆటవెలఁది యను గీతపద్యము)

ఆటవెలఁది (వేశ్య) మృదుపదములతో (పాటను) గీతమును మెప్పువచ్చునట్లు అందముగాఁ జేసెను. అనఁగా వేశ్య చక్కనిపదములతోఁ గూడిన పాటపాడి మెప్పించెను అనెడు ప్రకృతార్థమును జెప్పుచు పదముల చేతనే ప్రకృతమునందు సూచింపఁబడిన ఆటవెలఁది యను గీతపద్యమును మృదుపదములచే మెప్పుకలుగునట్లు అందముగా రచించె నన్న యర్థముయొక్క సూచనకూడ చెప్పఁబడెను గాన ముద్రాలంకార మయ్యెను.

74. రత్నావళ్యలంకారము:— వరుసను దప్పింపక ప్రకృతార్థములను గూర్చినచో రత్నావళ్యలంకార మగును.

ఉ. ఓరాజా! నీవు చతురాననుఁడవు; పురుషోత్తముఁడవు; సర్వజ్ఞుఁడవు.

[(చతురాననుఁడవు = చతురమైన ఆస్యముకలవాఁడవు = బ్రహ్మ, పురుషోత్తముఁడవు = పురుషులలో నుత్తముఁడవు = విష్ణువు; సర్వజ్ఞుఁడవు = సర్వము తెలిసినవాఁడవు = శివుఁడు.) చతురమైన ఆస్యముకలవాఁడవు, పురుషులలో శ్రేష్ఠుఁడవు, సర్వము తెలిసినవాఁడవు అను అర్థములిచ్చు పదములచేతనే క్రమముగా బ్రహ్మ విష్ణు మహేశ్వరులు అను సప్రకృతార్థము నిర్దేశింపఁబడినందున రత్నావళ్యలంకారమయ్యెను.]

75. తద్గుణాలంకారము:— స్వగుణములను విడచి యన్యగుణమును గ్రహించుట తద్గుణ మగును.

ఉ. ఓ కాంతా ! నీ పెదవియొక్క కాంతిచే ముక్కుముత్యము పద్మరాగమ యగుచున్నది.

[ఇచ్చట ముక్కునకుఁ బెట్టుకొన్న ముత్యము తన తెలుపును విడిచి అన్యమైన పెదవి యొక్క గుణమైన రక్తిమను పొందినట్లు వర్ణింపఁబడినందునఁ దద్గుణాలంకారమయ్యెను.]

76. పూర్వరూపాలంకారము:—తన గుణమును విడిచి యన్యగుణమును గ్రహించిన వస్తువు మరల తన గుణమును స్వీకరించినట్లు వర్ణించుచోఁ బూర్వరూపాలంకార మగును.

ఉ. ఓ రాజా ! శివుని కంఠకాంతిచే నల్లఁబడిన శేషుఁడు మరల నీ కీర్తిచే తెల్లనగుచున్నాఁడు.

[ఇచ్చట శేషుఁడు తన (తెలుపను) గుణమును విడచి శివుని కంఠనీలిమను (అన్యగుణమును) పొందినవాఁడై తిరిగి రాజుయొక్క యశఃకాంతిచే ధవళిమను (స్వగుణమును) పొందినట్లు చెప్పఁబడినందున పూర్వరూప మయినది.]

77. అతద్గుణాలంకారము:—ఇతరవస్తు సంసర్గమున్నను దానిగుణ సంక్రమింపకుండుట యతద్గుణ మనఁబడును.

[ఇతరవస్తువుయొక్క గుణమును పొందఁదగిన కారణ ముండియుఁ బొందనట్లు వర్ణించుట యని యర్థము.]

ఉ. ఓ రాజా ! నీకీర్తియొక్క తెల్లదనముచే శివునికంఠమైనను తెల్లనగును గాని నీవైరుల యపకీర్తి తెలుపు గాదు.

[ఇచ్చట రాజుయొక్క తెల్లనికీర్తిని జేరి శత్రురాజుల దుష్కీర్తి తెల్లపడ దగియున్నట్లు, తద్గుణమును పొందనట్లు వర్ణించినందున నతద్గుణమయ్యెను.]

ఉ. ఓ ప్రియా ! రాగభరితమైన నా హృదయమున నీవు చిరకాలమున్నప్పటికి రక్తుఁడవు కాలేదు.

[ఎట్టినివస్తువుయొక్క పూర్తి సంపర్కమున్నవాఁడు ఎట్టినివాఁడు కావలసి యుండెను. (రాగము = ఎఱుపు, అనురాగము) అట్లుగాక రాగసహితమైన చిత్తమున చాలకాలము ఉన్నను రక్తుఁడు కాలేదని (తద్గుణమును స్వీకరింపలేదని) చెప్పఁబడెను గాన అతద్గుణాలంకార మయ్యెను. నిన్ను చాల కాలమునుండి ప్రేమించుచున్నను నాపై నీ కనురాగము కలుగలేదని భావము.]

78. అనుగుణాలంకారము:— పూర్వము స్వభావసిద్ధముగాఁ గలిగి యున్న గుణమునకు మఱియొక వస్తువుయొక్క సంసర్గమువలన గుణాధిక్యము కలిగినట్లు వర్ణించుట అనుగుణాలంకార మగును.

ఉ. చెవులకుఁ జేర్చుకొన్న నల్లకలువలు కామినీ కటాక్ష వీక్షణములచే మఱింత నల్లఁబడినవి.

[ఇచ్చట చెవులయందుఁ దాల్చిన కలువలు స్వభావసిద్ధముగా నల్లనివై యున్నవి. అట్టి నీలపు రంగునకు అనుకూలమగు చూపుల సంసర్గమువలన, కామినీ నేత్రసాన్నిధ్యమువలన, ఎక్కువ నలుపు కలిగినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన అనుగుణాలంకార మయ్యెను.]

79. మీలితాలంకారము:— పరస్పరము పోలిక గలిగియుండుటచే భేదము మాత్రము కానరాకయున్నచో మీలితాలంకార మగును.

ఉ. ఆ కోమలాంగియొక్క సహజారుణములైన చరణములందు లత్తుకపూఁత కానవచ్చుట లేదు.

[ఇచ్చట పాదములయందును, లత్తుకపూఁతయందును అరుణగుణము సామాన్యధర్మము. పాదములు స్వతస్సిద్ధముగా ఎఱుపుగుణము కలిగియుండుటచేతను వానికిఁ బూయఁబడిన లత్తుకపూఁత ఎఱ్ఱగానేయుండుటచేతను ఎఱుపులో ఎఱుపు కలసిపోయి భేదము ఏ మాత్రము తెలియఁబడుటలేదని చెప్పఁబడినందున మీలితమయ్యెను.]

(మీలిత మగుట = కలిసిపోవుట.)

80. సామాన్యాలంకారము:— సమానధర్మముగల రెండు వస్తువులలో నది యేవస్తువో తెలిసికొనఁదగిన భేదములేనట్లు చెప్పఁబడినచో సామాన్యాలంకార మగును.

ఉ. తామరకొలఁకునఁ బ్రవేశించిన యువతుల ముఖములు తెలియరాకున్నవి.

[ఇచ్చట వస్తువుల కాంత్యాది సమానధర్మమునుబట్టి ఉపమానములైన తామరపూలకును, ఉపమేయములగు ముఖములకును భేదము కానరాలేదని చెప్పినందున సామాన్యమయ్యెను.]

[పైఁ జెప్పఁబడిన మీలితాలంకారమునకును దీనికిని భేదము కొంచెముగా మాత్రమే కానవచ్చును. అందు ఒక వస్తుసంసర్గముచే రెండవవస్తువునకు భేదము తెలియరాకుండఁ జేయఁబడును. ఇందు వస్తువులు వేర్వేఱుగాఁ గానవచ్చుచున్నను సామ్యకల్పనముచే నది యేవస్తువో తెలియరానట్లు వర్ణింపఁబడును.]

81. ఉన్మీలితాలంకారము:— రెండు వస్తువులకు సామ్యమువలన భేదము లేకున్నను కారణాంతరములచే భేదమున్నట్లు వర్ణించినచో నున్మీలిత మగును.

ఉ. ఓరాజా! నీ కీర్తియందు మునిఁగిన హిమగిరిని దేవతలు శైత్యముచే గుర్తింతురు.

[ఇచ్చట నిండియున్న రాజుయొక్క తెల్లని కీర్తిచే సమస్తవస్తుజాలము తెల్లపడుటచే హిమవత్పర్వతము పోల్చ శక్యముకాదయ్యెను. ప్రపంచము తెల్లనైనది. హిమగిరి తెల్లనిది. సురలు వస్తుజాలమును ముట్టిచూచి అందు శైత్యము లేకపోవుటచే

హిమగిరి కాదనియు, చల్లనిదే హిమాద్రియనియు గుర్తింపఁబడెను. ధావళ్యము (తెల్లఁదనము) అను సమానధర్మమున్నను హిమాద్రియందు మాత్రము శైత్యము ఉండుట యను భేదము చెప్పఁబడెను గాన ఉన్మీలితాలంకార మయ్యెను.]

82. విశేషాలంకారము:— సమానధర్మములుగల రెండు వస్తువులలోఁ గొండొక కారణమున విశేషమున్నట్లు వర్ణించినచో విశేషా లంకార మగును.

ఉ. పద్మాకరమున నోలలాడు కమలములు, స్త్రీలముఖములు చంద్రోదయము కాఁగానే తెలియఁబడెను.

[రాత్రిభాగమున రెండిఁటికిని సమానధర్మము కలవగుట ఏదిముఖమో ఏది కమలమో తెలియకపోయెను. చంద్రోదయము కాఁగానే పద్మములు ముకుళించుటయు, ముఖము లెప్పటియట్ల వికాసముతో నుండుటయు అను విశేషము (చంద్రోదయ మను కారణముచే) కల్గెనుగాన విశేషాలంకార మయ్యెను.]

83. గూఢోత్తరాలంకారము:— ఒక రడిగిన ప్రశ్నకు అభిప్రాయ గర్భితమగు జవాబు చెప్పినచో గూఢోత్తర మగును.

ఉ. ప్ర. ఓ రమణీ! ఈ నది నిక్కడ దాఁటవచ్చునా?

జ. ఓ పాంథుఁడా! ఇచ్చటఁ గాదు. ప్రబ్బపొదయున్నచోటికిఁ బొమ్ము. నే నచ్చటఁ జూపెదను.

[ఇచ్చట నది యే స్థలమున దాఁటవచ్చునని బాటసారి యడుగఁగా మన సంగ మానుకూలస్థలము ప్రబ్బపొద యను నభిప్రాయము గర్భితమగునట్లుగా ప్రబ్బపొదవద్ద దాఁటవచ్చునని జవాబిచ్చినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన గూఢోత్తరమయ్యెను.]

84. చిత్రోత్తరాలంకారము:— ఇది రెండువిధములు.

(1) ఒక రడిగిన ప్రశ్నకు ఆ ప్రశ్నరూప వాక్యముచేతనే జవాబు చెప్పినట్లు వర్ణించుట ప్రశ్నాభిన్నోత్తరరూప చిత్రాలంకార మగును.

ఉ. ప్ర. నాతి! దూరమే యిల్లు? అడుగు లాడె. (ఓ కాంతా! ఇల్లు దూరమున ఉన్నదా? కాళ్లు కాలుచున్నవి.)

జ. నాతిదూరమే యిల్లు. అడుగులాడె. (ఇల్లు మిక్కిలిదూరము కాదు. ఆఱుఅడుగుల దూరమే.)

[ఇందు ప్రశ్నగా నిచ్చిన వాక్యమే జవాబుగా నియ్యఁబడెను.]

ఉ. ప్ర. ఎద్దీశున కశ్వంబగు (శివునకు వాహనము ఏది?)

జ. ఎద్దీశున కశ్వంబగు (శివునకు ఎద్దు వాహనము.)

(2) భిన్నవిషయములుగల రెండు ప్రశ్నలకు ఒక్క వాక్యము (పదము) చేతనే జవాబు చెప్పినట్లు వర్ణించుచో ఉత్తరాంతరాభిన్నోత్తరరూప చిత్రోత్తరాలంకార మగును.

ఉ. ప్ర. వైశ్యులు సర్వదా దేనిని గోరుదురు?
ప్ర. తినుటకును నములుదు దేనితోఁ గొలుతురు? } జవాబు - పంటన్.

[పై రెండు వాక్యములకు సమాధానమైన పంటన్ అను పదమునకు ఫలసాయమున, దంతములతో అను నర్థములతో జవాబు చెప్పకొన నగును.]

ఉ. ప్ర. పార్వతి దేహకాంతి యెట్టిది?
ప్ర. ఇంటికి ముఖ్యాంగ మెట్టిది? } జవాబు - కప్పు.

[పై వాక్యములకు జవాబైన కప్పునకు (1) నలుపనియు (2) ఇంటి పైకప్పు అనియు సమాధానములు చెప్పకొన నగును.]

ఉ. ప్ర. సోమయాజి స్వర్గమున నెవ్వతెను గవయఁగోరును?
ప్ర. మంగళకార్యములందు స్తంభముల కేమి కట్టుదురు? } జవాబు-రంభను.

[పై వాక్యములకు సమాధానముగా నియ్యఁబడిన రంభను అను పదమునకు ఒకానొక దేవలోకవేశ్య యనియు, అరఁటిచెట్టనియు అర్థములు చెప్పకొన్నచో జవాబు సరిపోవును.]

85. సూక్ష్మాలంకారము:— నేత్రాద్యవయవ చేష్టలచేఁ దన యభిప్రాయము దెలిపిన యొకరికిఁ దనయభిప్రాయమును దిరిగి చేష్టలచేతనే వెల్లడించుట సూక్ష్మాలంకార మగును.

ఉ. కాముకు డొక సుందరిపై సాభిప్రాయమైన చూడ్కి పఱపఁగా నామె తన సీమంతమణిని కురులచే మాటుపఱచెను.

[ఇచ్చట కాముకుఁ డొకఁడు తనను గవయఁ గోరుచున్నట్లు వాని సాభిప్రాయ వీక్షణము వల్ల కామిని గ్రహించినది. సూర్యాస్తమయమునకుఁ బిమ్మట చీఁకటి యావరించును గాన అది సంకేతకాలమని నాయకునితో జెప్పఁదలఁచి తన తలపైనున్న మణిని కురులచే గప్పివైచెను. మణి సూర్యుఁడనియు, కురులు చీఁకటియనియు సూర్యకాంతిని గప్పి చీఁకటి యావరించినపిదప అనుకూలమగునని చెప్పఁదలఁచి కామిని తన యభిమతమును పై చేష్టచే సూచించెనని వర్ణించుటచే సూక్ష్మాలంకార మయ్యెను.]

86. పిహితాలంకారము:— పరుని వ్యాపారమును వాని లక్షణములను బట్టి తెలిసికొని మాటలచేఁ గాక సాభిప్రాయమగు చేష్టచేఁ దాని నెఱిఁగినట్లు తెలుపుట పిహితాలంకార మగును.

ఉ. భర్త ప్రాతఃకాలమున నింటికి రాఁగానే పరుండుటకై భార్య పాన్పు వేసెను.

[ఇచ్చట భర్త రాత్రియంతయుఁ బరస్త్రీతోఁ గ్రీడించి వచ్చెనని వాని శరీరమం దలి కుంకుమాది చిహ్నములనుబట్టి గుర్తించి ఆ విషయమును మాటలచేఁ దెలుపలేదు. పాపము రాత్రియంతయు నిద్రలేక రతిశ్రమవల్ల అలసియుంటివి గాన సుఖముగా నిద్రపొమ్మను నభిప్రాయము వెల్లడియగునట్లు ప్రక్కవేసి భర్తృ చేష్టితము తనకుఁ దెలిసెనని చేష్టలచే వెల్లడించెను గాన పిహితాలంకార మయ్యెను.]

సూక్ష్మాలంకారమునందుఁ బరేంగితము నెఱిఁగి దానికి సాభిప్రాయ చేష్టలచే జవాబు చెప్పఁబడును. పిహితాలంకారమున నెదుటివాని రహస్యము తనకుఁ దెలిసెనని మాటలచేఁ జెప్పక చేష్టలచే వెల్లడించుట మాత్రమే యగును.

87. వ్యాజోక్త్యలంకారము:— కారణాంతరమును జెప్పి యాకార గోపనము చేయుట వ్యాజోక్తి యనబడును. (నిజమును దాచుటకై యసత్యహేతువు చెప్పుట.)

ఉ. ఓ సఖీ! గృహోద్యానమునఁ దిరుగుటచే నాదేహమునిండఁ బుప్పొడి యెట్లు పడెనో చూచితివా ?

[ఇచ్చట నొక జారస్త్రీ విటునితోఁగూడి భూమిపైఁ బొర్లాడుటవలన ఒడలిపై దుమ్మంటుకొనఁగా నా కారణమును గప్పిపుచ్చి పూలతోటలోఁ దిరుగాడుటవలన పుప్పొడి మీఁద పడెనని కారణాంతరమును గల్పించి చెప్పి నిజమైన కారణమును మఱుఁగుపఱిచి అసత్యహేతువును గల్పించి చెప్పినందున వ్యాజోక్తి యయ్యెను.]

88. గూఢోక్త్యలంకారము:— ఒక విషయ మొకనికిఁ జెప్పఁదలఁచి యిరుగు పొరుగువారికిఁ దెలియకుండునట్లు పరునిగూర్చి సంబోధించి నిగూఢముగాఁ బల్కుట.

ఉ. ఓ వృషభమా! క్షేత్రపతి వచ్చుచున్నాఁడు. ఈ క్షేత్రమును విడిచి త్వరగాఁ బొమ్ము.

[ఇచ్చట పొలములో పరకాంతతోఁ గ్రీడించుచున్న పురుషునిగూర్చి కావలి కాచుచున్న మాతిక పల్కిన పల్కులివి. సమీపమునందే పరుల పొలములో మేయుచున్న ఒక యెద్దునుగూర్చి చెప్పుచున్నట్లున్న యీ మాతికయొక్క హెచ్చరిక జారునకు నిమిత్తమై యున్నది. (క్షేత్రపతి = పొలము యజమాని, జారిణి యొక్క భర్త. క్షేత్రము = పొలము, భార్య). ఓ వృషభమా! పొలము యజమాని వచ్చుచున్నాఁడు గాన పొమ్మని హెచ్చరించినట్లు పైకిఁ గానవచ్చును. ఓయీ! నీవు భోగించుచున్న విటకత్తెయొక్క భర్త వచ్చుచున్నాఁడు గాన శీఘ్రము నీ వవలిపొమ్మని గూఢముగాఁ జెప్పెను గాన గూఢోక్త్యలంకార మయ్యెను.]

89. యుక్త్యలంకారము:— మర్మమును మఱుఁగుపఱచుటకై యొకానొక క్రియచే భ్రాంతికలుగఁజేసి వచించుట యుక్తియనఁబడును.

ఉ. నాయకుని చిత్తరువును వ్రాయుచున్న ప్రియురాలు పరస్త్రీ రాఁగానే యాతని హస్తమునఁ జెఱకువిల్లు లిఖించెను.

[నాయిక తన ప్రియుని ప్రతిమను జిత్రించుచుండఁగా నొక క్రొత్త యామె వచ్చి చూచుట తటస్థించెను. తన రహస్యము బయటపడునేమో యని వెంటనే చేతిలో పుష్పధనుస్సు వ్రాసి మన్మథునిఁ దనుకొనునట్లు చేసెను. ఈవిధముగాఁ దన యనురాగమును గుప్తముచేయుటకై చెఱకువిల్లు వ్రాయుట అనెడు క్రియచే వంచించెను గాన యుక్త్యలంకారమయ్యెను]

90. వివృతోక్త్యలంకారము:— శ్లేషచే గుప్తమైన గూఢార్థమును కవి బయల్పఱచెనేని వివృతోక్తి యనఁబడును.

ఉ. "ఓ వృషభమా! పరక్షేత్రమును వేఁగ విడచి పొమ్ము" అని చెలికాఁడు తన సఖునకు సూచనగాఁ జెప్పెను.

[ఇచ్చట పరక్షేత్రమును విడువుము అను చోటఁగల శ్లేషగుప్తమయిన గూఢార్థమును కవి సూచనగాఁ జెప్పెను. సూచనగాఁ జెప్పినమాటచే లోనిగుట్టు వెల్లడియగుచున్నది గాన వివృతోక్తి యయ్యెను.]

91. లోకోక్త్యలంకారము:— లోకోక్తుల సమర్చి విషయమును జెప్పినచో లోకోక్త్యలంకారమగును.

ఉ. సభలో నసభ్యముగా మాట్లాడినచో చకారవుకుడులు సిద్ధమగును.

(చకారవుకుడులు = చివాట్లు, చీకొట్టుటలు)

[ఈవాక్యమున విషయమును లోకోక్తితో సమర్చి చెప్పెనుగాన లోకోక్తి యయ్యెను.]

ఉ. మంచిపనులు చేయునప్పుడు మీనమేషాలు లెక్కపెట్టరాదు.

(మంచిచెడ్డల విచారమునకై వృథాకాలయాపనము చేయరాదనుట.)

92. ఛేకోక్త్యలంకారము:— లోకోక్తి యర్థాంతరగర్భిత మగునట్లుగాఁ గూర్చి వర్ణించినచో ఛేకోక్తియగును. (లోకోక్తికి వేఱొకరీతిగా నర్థము చెప్పుట.)

ఉ. పాముకాళ్ళు పామునకే తెలియును.

[ఈ లోకోక్తి నాయికచేఁ బ్రియునిగూర్చి పలుకఁబడినది. ఇందు నీమాటలు నీకే తెలియునుగాని యితరులకు బోధపడవను నర్థాంతరము గర్భితమై యున్నది గాన ఛేకోక్తి యయ్యెను.]

93. వక్రోక్త్యలంకారము:— శ్లేషచేఁ గాని కాకుస్వరముచేఁ గాని యర్థాంతరమును గల్పించి వంకరమాట లాడినట్లు వర్ణించుట వక్రోక్తి యగును.

ఉ. ఓ కాంతా! కోడిలు కూయుచున్నవి. ఇప్పుడు పగలగును సుమీ!
ఓ నాథా! కోపనోములు నోచిన నాకుఁ బగలుగాని స్నేహము దక్కునా?

[ఈ వాక్యమున నాయకుఁడు పగలనుమాటను దివాభాగమను నర్థమందే ప్రయోగించెను. కోపములోనున్న నాయిక ఆపదమునకు వైరములను వేఱొకయర్థమును గల్పించి వక్రసమాధానమిచ్చినట్లు వర్ణింపఁబడెనుగాన వక్రోక్తి యయ్యెను.]

94. స్వభావోక్త్యలంకారము:— జాతిగుణాదులందలి స్వాభావిక ధర్మములను రసికజన మనోరంజకముగా వర్ణించుట స్వభావోక్తి యగును.

ఉ. ఆ లేడి చెవులు నిక్కించి బెదరి బెదరి చూచుచు చెంగు చెంగునఁ బరుగిడుచున్నది.

[ఇచ్చట లేడియొక్క స్వాభావికచేష్టలు యథాతథముగా వర్ణింపఁబడెనుగాన స్వభావోక్త్యలంకార మయ్యెను.]

95. భావికాలంకారము:— వెనుక జరిగినవి, ముందు జరుగఁబోవునవి యిప్పుడు జరుగుచున్నట్లు వర్ణించుట భావికాలంకార మగును.

ఉ. దేవాసురయుద్ధ మిప్పుడు నా కన్నులయెదుట జరుగుచున్నది.

[చాలకాలము క్రిందటనే సురాసురయుద్ధము జరిగినప్పటికిని ఇప్పుడు జరుగుచున్నట్లు చెప్పినందున భావికాలంకార మయ్యెను.]

96. ఉదాత్తాలంకారము:— సమృద్ధిని వర్ణించినను, వర్ణ్యమునకు శౌర్యాది సంపత్సమృద్ధిని అనవాలుగాఁ జెప్పినను ఉదాత్తాలంకార మగును.

ఉ. హనుమంతుఁడు రత్నస్తంభములందుఁ బ్రతిఫలితములైన ప్రతిబింబములచే నావరింపఁబడియున్న రావణుని అతికష్టముపై గుర్తింపఁగలిగెను.

[ధగధగ మెఱయుచున్న రత్నస్తంభములలో రావణుని ప్రతిబింబ మేదో, రావణుఁ డెవఁడో తెలిసికొనుట కష్టమయ్యెనని చెప్పుటచే నాతని సంపత్సమృద్ధి చక్కగా వర్ణింపఁబడినదని భావము. కావున ఉదాత్త మయ్యెను.]

ఉ. ఆ శ్రీరామ ప్రాణుల యుద్ధముచేసిన కోదండపరాక్రమము గాంచితిని.

[ఇచ్చట శ్రీరామ ప్రాణుల యుద్ధము లోకప్రసిద్ధ ఉదాహరణము. అట్టి శత్రు ప్రాణుల యుద్ధము కోదండమునకు అనుబంధముగాఁ జెప్పఁబడినందున ఉదాత్త మయ్యెను. వస్తువు ఆ మహాత్ముని చరిత్రము. శ్రీరామ ప్రాణుల యుద్ధచరిత్రము అంగము.]

97. అత్యుక్త్యలంకారము:— అత్యద్భుతమును, మిథ్యారూపము నగు శౌర్యౌదార్యాది వర్ణనము అత్యుక్తి యనఁబడును.

ఉ. ఓ రాజా! నీ దాతృత్వమహిమచే యాచకులు కల్పవృక్షము లగుచున్నారు.

[ఇందు రాజిచ్చిన యపరిమితధనముచేత యాచకు లెల్లరు మహాధనాఢ్యులై కోరినవారి కెల్లఁ గోర్కెలు తీర్చుచు కల్పవృక్షములవలెఁ బేరుకొనుచున్నారని వర్ణింపఁబడినది. రాజు అంతగొప్పగా దానము చేయలేదు. యాచకులు నిజముగాఁ గల్పవృక్షములవంటివారును గారు. ఇచ్చట రాజుయొక్క ఔదార్యవర్ణనము అత్యద్భుతము గను, మిథ్యాభూతముగను గానవచ్చుటచే నత్యుక్త్యలంకార మయ్యెను.]

98. నిరుక్త్యలంకారము:— యోగికార్థముగల పదములకు అవయవార్థమువలన మఱియొక యర్థమును గల్పించి చెప్పినచో నిరుక్తి యగును.

ఉ. ఓ చంద్రుఁడా! మావంటివారి నిట్లు బాధించుచుండుటచే నీకు దోషాకరుఁడను పేరు సార్థకమైనది.

[ఇచ్చట నొక విరహిణి వెన్నెలకాఁకకుఁ దాళఁజాలక చంద్రుని దూషించుచున్నది. (దోషాకరుఁడు - రాత్రిని కలుగఁజేయువాఁడు అను యోగికార్థముచేఁ జంద్రుఁడగును) ఇట్లాగాక అవయవార్థమును బట్టి నీవు నిజముగా దోషములకు స్థానభూతుఁడవే యను నర్థాంతరమును గల్పించి దూషించినట్లు వర్ణింపఁబడెను గాన నిరుక్త్యలంకార మయ్యెను.]

99. ప్రతిషేధాలంకారము:— చెప్పకుండగనే ప్రసిద్ధమైయున్న నిషేధమును అర్థాంతరగర్భితముగా తిరిగి చెప్పుట ప్రతిషేధాలంకార మగును.

ఉ. ఓ శకుని! ఇది జూదము నీవు పాచికలతో నాడిన యాటయు కాదు. వాఁడి బాణముల యాట యని గ్రహింపుము.

[ఇచ్చట యుద్ధము జూదము కాదన్న నిషేధము ప్రసిద్ధమే. శకునికి జూదమందే గాని యుద్ధమున నేర్పు లేదను నర్థాంతరమును సూచించుటకు నిషేధమిచేఁ జెప్పఁబడి నిషేధింపఁబడెనుగాన ప్రతిషేధాలంకార మయ్యెను.]

100. విధ్యలంకారము:— ఒకదానివిధి ప్రసిద్ధమైయున్నను అర్థాంతర గర్భీకరణముచే దానిని చమత్కారజనకముగా తిరిగి విధించుట విధ్యలంకార మగును

ఉ. వసంతకాలమునఁ బంచమస్థాయిని గానముచేసిన కోకిల కోకిల యగును.

[ఇచ్చట కోకిలయందుఁ గోకిలత్వము స్వతస్సిద్ధమై యుండఁగా వేఱుగఁ జెప్ప నేలను? అనఁగాఁ గోకిల పంచమస్వరమున గానముచేసినప్పుడే కోకిలయగునని యర్థము చేసికొనఁదగును. అంతేకాక వసంతకాలమునఁ గోకిల కోకిల యగునని తిరిగి విధించుట. ఇట్లు విధించుటవలనఁ గోకిలయందు సర్వజన హృదయాహ్లాదకత్వము కలదను నర్థము గర్భీకృతమయి చమత్కారజనక మయ్యెను గాన విధ్యలంకార మయ్యెను.]

101. హేత్వలంకారము:— ఇది రెండు విధములు.

(1) హేతువుతో హేతుమంతమునకు సంబంధమును వర్ణించుట హేత్వలంకార మగును.

ఉ. విరహిణుల మానచ్ఛేదము చేయుటకే చంద్రుఁ డుదయించుచున్నాఁడు.

[హేతువు = కారణము, హేతుమంతము = కారణసాధ్యము – కార్యము. ఇందు హేతువైన చంద్రోదయము, దానివలనఁ గలిగెడు విరహిణీ మానచ్ఛేదము అనెడు కార్యకారణములు రెండును ఒకే వాక్యమునఁ జెప్పబడినవి. ఇచ్చట విరహిణీ మానచ్ఛేదమునకు చంద్రోదయము హేతువుగాఁ జెప్పఁబడెనుగాన హేత్వలంకార మయ్యెను.]

(2) హేతువునకును హేతుమంతమునకును అభేదము చెప్పినచో రెండవ హేత్వలంకార మయ్యెను.

ఉ. ఓ భోజరాజా! నీ కడకంటి చూపులు కవులకు లక్ష్మీవిలాసములు.

[హేతువు = కారణము, హేతుమంతము = కారణమువల్లఁ గలిగెడు పని. ఇచ్చట భోజరాజుయొక్క కడకంటి చూపు మాత్రము చేతనే కవులకు భాగ్యము లబ్బుచుండెను. కాన హేతువగు కటాక్షమునకును హేతుమంతమగు లక్ష్మీ విలాసమునకును అభేదము చెప్పఁబడి రెండవ హేత్వలంకార మయ్యెను.]

విద్యార్థికల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

కావ్య గుణదోష ప్రకరణము

కావ్యమునకు రసము జీవితము వంటిది. రసమునకు పుష్టినిచ్చునవి గుణములు. అట్టి గుణముల సులభబోధకై ముందుగా కావ్యగత దోషములు తెలుపఁబడును.

దోషములు

దోష సామాన్య లక్షణము :— కావ్య గౌరవమును చెఱచునట్టి శబ్దార్థాదులవలని లోపము దోషము.

[రసమునకు అపకర్షను గలిగించునది దోషము. కావ్యమున రసమే ప్రధానము గాన రసాపకర్షను బుట్టించు దోషము కావ్యముయొక్క అపకర్షకును గారణమగును. అనఁగా దోషము రసాపకర్షద్వారా కావ్యాపకర్షకు హేతువగు ననుట.]

శబ్దార్థములయందుండు దోషములు శబ్దగతములు, అర్థగతములు అని రెండు విధములు. శబ్దగతదోషములు పదగతములనియు వాక్యగతములనియు తిరిగి రెండువిధములు. కాఁగా దోషములు (1) పదగతములు (2) వాక్యగతములు (3) అర్థగతములు అని మూఁడు విధములు.

[పదములను పొందెడు దోషములు పదగతదోషములు. వాక్యములను పొందెడు దోషములు వాక్యగతదోషములు. అర్థములను పొందెడు దోషములు అర్థగతదోషములు]

I. పదగత దోషము లప్రయుక్తాదులు పదునేడు పదగతదోషములు :

(1) అప్రయుక్తము (2) అపుష్టార్థము (3) నేయార్థము (4) అసమర్థకము (5) నిరర్థకము (6) గ్రామ్యము (7) చ్యుతసంస్కారము (8) గూఢార్థము (9) అన్యార్థము (10) అశ్లీ

లము (11) అప్రతీతము (12) అప్రయోజనము (13) కష్టము (14) సందిగ్ధము (15) విపరీతధీప్రదము (16) అవిమృష్టవిధేయాంశము (17) పరుషము.

1. అప్రయుక్తము:—"కవులు ప్రయోగింపని పద మనిం దగ నప్రయుక్తమగు."

[నిఘంటువులందు కనఁబడుచున్నను కవులు ప్రయోగింపని పద మప్రయుక్తము.]

ఉ. ద్రవిణేశ వేఁబిలాంతకుల దుశ్చ్యవన మహాభోగి ఖేట సంస్తుతుఁ డనఁగన్.

[పైపాదమున వేఁబిలుఁడు, దుశ్చ్యవనుఁడు, ఖేటులు అను పదములకు కుబేరుఁడు, ఇంద్రుఁడు, దేవతలు అను నర్థము నిఘంటువులందున్నను కవు లెన్నడును బ్రయోగింపని పదము లగుట అప్రయుక్తము.]

2. అపుష్టార్థము:—"ఎనయఁ బ్రకృతోపయోగంబును జెందకయున్న పద మపుష్టార్థంబౌ"

[ప్రకృతమున కుపయోగింపనిది అర్థపుష్టినీయఁజాలనిది యగుపద మపుష్టార్థము.]

ఉ. తునిమెను వింశత్యర్ధాను వింశత్యర్ధరథునినందనుఁ డనఁగన్.

[ఇందు దశరథనందనుఁడు దశాననుని జంపెనని చెప్పఁదలఁచి వింశత్యర్ధరథుని నందనుఁడు (రాముఁడు) వింశత్యర్ధాననుని (రావణుని) జంపెనని ప్రస్తుతమున కుపయోగింపని డొంకతిరుగుడు మాటలచేఁ జెప్పినందున నపుష్టార్థ మయ్యెను. (1) వింశత్యర్ధరథుని నందనుఁడు = ఇరువదిలో సగమగు పది దిశలయందు రథగమనము గలవాని కొడుకగు రాముఁడు (2) వింశత్యర్ధాననుఁడు = ఇరువదిలో సగమగు పదిమొగములుగల రావణుఁడు]

3. నేయార్థము:—"ఇలఁ దన సంకేతంబున నిలిపిన పద మెంచిచూడ నేయార్థంబౌ."

[తనలోఁ దా నొక యర్థమును సంకేతముగా నెంచుకొని కూర్చిన పదము నేయార్థము.]

ఉ. బలుతేనెతిండిగమి నగు నల సాగరకర్ణయాన యలక లనంగన్.

[ఇందు తుమ్మెద యనుటకు బదులు తేనెతిండి యనియు, ఏనుఁగనుటకు బదులు సాగరకర్ణమనియు వ్రాసెనుగాన నేయార్థము. సాగరమను పేరుగల మదము చెవుల యందు బుట్టును గాన ఏనుఁగునకు సాగరకర్ణమని కవి పేరు పెట్టుకొని యిట్లు వ్రాసెను. కాని సామాన్యు లెల్లరకు సుబోధక మగునట్టి పదము కాదు.]

4. అసమర్థము:—"పర నప్రసిద్ధి యోగం బరసి ప్రయోగించు పదమ యసమర్థంబౌ."

[యోగమాత్ర ప్రసిద్ధమైన పద మసమర్థము. అనఁగా సులభబోధకమ సమర్థము కాని దనుట]

ఉ. శరధరరాజనికేతను గురు పంకజచక్రహస్తు గొలఁతు నటన్నన్.

[ఇగగు (కేవలవ్యుత్పత్తిమాత్రముచేతనే) కేవలయోగముచేతనే శరధర పంకజ శబ్దములను సముద్ర శంఖములుగాఁ బ్రయోగించుట యసమర్థము. పైవాక్యమున వాడిన శరధర పంకజ శబ్దములకు సముద్రము శంఖము అను నర్థములు యౌగికముగా గావచ్చునుగాని వానికట్టి వాచకశక్తి లేదు. శరధర శబ్దమునకు [illegible] అను నర్థము స్ఫురించును. లేదా శివుఁడు అను నర్థము స్ఫురించును. కాని సముద్రుఁడను నర్థము స్ఫురింపదు. అట్లే పంకజ శబ్దమునకు పద్మము, నత్తగుల్ల, నాచు మొదలగు అర్థములు త్వరగా బోధపడును. శంఖము అను నర్థము త్వరగా స్ఫురింపదు కదా. ప్రకృతమునకు సరియైన అర్థము సులభముగా బోధపడ దందునను, ప్రకరణమునుబట్టి యౌగికముగా అప్రసిద్ధార్థమును గ్రహింపవలసివచ్చినందునను అసమర్థమను దోషము కలిగెను.)

5. నిరర్థకము:—"ఇలఁ బాద పూరణార్థం బలవడిన పదంబు కృతి నిరర్థక మయ్యెన్"

[కేవల పాదపూరణమునకై యుపయుక్తమగు పదము నిరర్థకము]

ఉ. తలఁపగ వెలయుచు లలి ను । జ్వలమగు హితని విలాససామవ మనఁగన్.

[పై పాదమున లలిన్, తలఁపఁగన్, వెలయుచున్ అను పదములు ఏ పదార్థముతోడను అన్వయింపక కేవల పాదపూరణమే ప్రయోజనముగా కలిగినందున నిరర్థకమను పదదోష మేర్పడెను.]

6. గ్రామ్యము:—"పామరులభాష గ్రామ్యంబు."

[అక్షరజ్ఞానశూన్యుల వ్యవహారమందుమాత్రము ప్రసిద్ధమైనపదము గ్రామ్యము.]

ఉ. కోమలి చన్నులు గన్నులు కాముని పండువుగానిచ్చెఁ గదువడి నవఁగన్;
భామిని కటిగల్లములు విభావిల్లు నగన్.

[మొదటి వాక్యమునఁగల పదములకు పరస్పరాన్వయము కుదురుట లేదు. రెండవ వాక్యమున గల్లము అను పదమునకు చెంప అను నర్థము పామర వ్యవహారమునందే కలదు. శిష్టులు వ్యవహరింప రనుట.]

7. చ్యుతసంస్కారము:—"వ్యాకరణదుష్టమగు పద మొకడఁ చ్యుత సంస్కృతాఖ్యము."

[శబ్దశాస్త్ర విరుద్ధమగు పదము చ్యుతసంస్కారమను దోషముగా వ్యాకరణ లక్షణము నకు విరుద్ధమగు పదప్రయోగ మగుట.]

ఉ. శ్రీకమల కాంతపద సే। వాకైంకర్యంబు దనరఁ గరుణాబాంధవ యనఁగనెన్.

[ఇందు కమలకాంత, కరుణాబాంధవ యనునవి వ్యాకరణవిరుద్ధ ప్రయోగములు. ఆకారాంతములగు కమలా కరుణా శబ్దములు హ్రస్వాంతములుగా ప్రయోగింపబడుటచే చ్యుతసంస్కారమను దోషము గలిగెను.]

8, 9. గూఢార్థము - అన్యార్థము:— "అప్రసిద్ధార్థము గూఢార్థం, బితర రూఢి వ్యపేత మన్యార్థంబౌ."

[అప్రసిద్ధార్థమునఁ బ్రయోగింపబడునది గూఢార్థకము. లోకమున ఇతరార్థమునందు రూఢమైన పద మన్యార్థము.]

ఉ. తురంగము శోణితనయనము చెలఁగఁ దనరెన్; సమానుఁడౌ దేవుఁడు దనరఁగెన్.

[ఇచట నెత్తురను నర్థము వచ్చు శోణితశబ్దమును పాటల వర్ణమను నర్థముగా బ్రయోగించినందున గూఢార్థము. సమానశబ్దమునకు తుల్యార్థము ప్రసిద్ధము కాఁగా మానసహితుఁడు అను నర్థమందుఁ బ్రయోగించినందున అన్యార్థము దోషము గలిగెను.]

10. అశ్లీలము:—"వ్రీడ జుగుప్సామంగళ శీలములగు పదము లొకటఁ జేర్చి నవి యశ్లీలము లగున్."

[సిగ్గు, రోఁత, అమంగళము కలుగునట్లు చెప్పఁబడు పద మశ్లీలము. ఇది పై మూఁడుకథలుగను నుండును.]

ఉ. వసుదేవయోని గోష్ఠివిసర మహోక్షినమనుచ నవినాశ్లేషోల్లసితుండనఁ గాళింది రస విహారణకరణ నిత్యాసక్తుం డనఁగన్.

[(1) వసుదేవయోని:— సిగ్గుపుట్టించుపదము. (2) గోష్ఠి మహోక్షిన మనుచ నవినాశ్లేషము - రోఁతపుట్టించును. (3) కాళిందిరసవిహార నిత్యాసక్తుఁడు - అమంగళ ప్రయోగము. యోని, ష్ఠీ, కాళిందిరసము.]

11. అప్రతీతము:—"అలశాస్త్ర పురాణములన కలశబ్దం బప్రతీతకం బగుఁ గృతులన్."

[వేదశాస్త్రపురాణములందుఁ బ్రసిద్ధమై కావ్యములం దుపయుక్తము కానిది అప్రతీతము.]

ఉ. తలఁతు వృషాకపిఁ ద్రిజగము వెలయు నజాక్షపు నుఁ జేయు నీశ్వరు ననఁగన్.

[ఇందు వాడఁబడిన 'వృషాకపి' 'అజా' శబ్దములు విష్ణువునందును, మాయ అను నర్థమందును శాస్త్రపురాణమాత్ర ప్రసిద్ధములు గాన కావ్యములందుఁ బ్రయోగింపఁ బడిన యీ పదము లప్రతీతములు.]

12. అప్రయోజకము:—"అవిశేషవిధాయకమై కవి వినిచిన పద మప్రయోజకము."

[అర్థవిశేషమును దెలుపని పద మప్రయోజకము. (పొల్లుమాట)]

ఉ. సమీరణాశనారాతి భూతిభా ధవళిత నవనలినహార ద్విపాస్య నయముగ జనఁగెన్.

[ఇట భూతిభాధవళితత్వవిశేషణముచే హంసయుఁగాని, నవనలినహారత్వ విశేషణముచే ద్విపాస్యుఁడుఁగాని అర్థవిశేషము సిద్ధించదుగాన నవి యప్రయోజకము లయ్యెను.]

13. క్లిష్టము:—"దూరార్థము క్లిష్టంబగు."

[క్లేశముచేఁ దెలియఁదగిన యర్థముగల దూరస్థపదము క్లిష్టము.]

ఉ. పవనాశనేంద్రధర మకుటాలంకారమణిజనక వరపుత్త్రీరమణ కుమార రూప నీపితుఁ డనఁగెన్.

[పై దీర్ఘసమాసము నన్వయించి మన్మథుఁ డను నర్థము చెప్పుకొనుట చాల కష్టమగుటఁ క్లిష్టమను దోషము కలిగెను.]

[పవన + అశనము = పవనాశనము = పాము, పవనాశనేంద్రుఁడు = పాముల రాజయిన వాసుకి. పవనాశనేంద్రధరుఁడు = వాసుకిని దాల్చినవాఁడు = శివుఁడు, పవనాశనేంద్రధర + మకుటాలంకారమణి = శివునిశిరస్సుపై మణిగంటివాఁడు = చంద్రుఁడు,...మణి జనకుఁడు = చంద్రునకు తండ్రియైనవాఁడు—పాలసముద్రము,... మణిజనకవరపుత్త్రి = క్షీరసాగరకన్యక యగు లక్ష్మి,...పుత్త్రీరమణ = లక్ష్మిమగఁడు = విష్ణువు,...పుత్త్రీరమణకుమారుఁడు = విష్ణునికొడుకు, మన్మథుఁడు.]

14. సందిగ్ధము:—"సందిగ్ధమనఁగఁ దెలుఁగును సందేహాస్పద పదంబు."

[సంశయింపఁదగిన యర్థముగల పదము సందిగ్ధము.]

ఉ. సముద్ధరిత్రీ సందీపిత జయశాలి పురందరనుత విక్రముండు రాముం డనఁగన్.

[పై వాక్యమున రాముఁ డనుచో దశరథరాముఁడో, జమదగ్నికొడుకగు పరశురాముఁడో యను సందేహము కలిగినందున సందిగ్ధమను దోషము.]

15. విపరీతధీప్రదము (విరుద్ధభాషణము):—"జగతి న్విరుద్ధమతికర మగునది విపరీతధీప్రదాఖ్యం బనఁగాఁ దగు."

[విరుద్ధార్థము తోఁచఁజేయు పదము విపరీతధీప్రదము.]

ఉ. అకులహీనుం డగు నితఁ డన పంచిశాలిటాసత్వుఁ డనన్.

[కులహీనుఁడు = శివుఁడు కులమాత్రమెక్కువవాఁడు. అకులహీనుఁడు = కులము తక్కువవారికంటెను హీనుఁడు అను విపరీతార్థము కలిగినది. ఆ శ్లేష అకులహీనుఁడు అనుటచే పార్వతీపతియను సామాన్యార్థముతోక తిక్కని భ్రాంతిగాఁ జేయగా వ్యాఘాతము నర్థముకూడ స్ఫురించుటచే విపరీతధీప్రద మగుచున్నది. ఇచ్చట కులహీన, కులశ్లేషల వైపరీత్యముకూడ కలుగు చున్నది.]

16. అవిమృష్టవిధేయము:— "అవిమృష్టవిధేయం బగుఁ బనిలిన వర్ణ్యాంశ మప్రధానంబైనన్"

[వర్ణ్యాంశ మప్రధానముగాఁ జూపఁబడు పద మవిమృష్టవిధేయాంశము.]

ఉ. నవనవ సంఫుల్ల లతాంత వసంతము వచ్చె నిపుడు ధాత్రి కనంగన్.

[వాక్యమునందు విశేషమును తెలిపెడు విధేయము ముఖ్యముగను, ఉద్దేశ్యము అముఖ్యముగను ఉండవలెను. ఇందు వసంతము నుద్దేశించి నవనవ సంఫుల్ల లతాంతత్వము విధింపఁబడుచున్నది. లతాంతపదమును వసంతమునకు సమాసముగాఁ జెప్పుటచే విధేయము అముఖ్యమగుచున్నది. అందుచే నిది యవిమృష్టవిధేయ మగుచున్నది. నవనవ సంఫుల్ల లతాంతము వసంతమువచ్చెనని చెప్పినచో నీదోషము లేకుండెడిది.]

17. పరుషము:—"శ్రుతికటువులైన పదములు కృతిఁ బరుషము లనఁగఁ జెలఁగు.

[విన నింపుగాని కఠినాక్షరములుఁగల పదము పరుషము.]

ఉ. కుధ్రేడ్జాపతి మూర్ధ ధృతార్ధోడ్వధిపతిఁ గొల్తు.

[ఇందు కుధ్రేట్టు = పర్వతరాజగు హిమవంతుఁడు, కుధ్రేడ్జ = హిమవంతుని కుమార్తె పార్వతి, కుధ్రేడ్జాపతి = శివుఁడు, మూర్ధధృత = శివుని శిరముపై తాల్పఁబడిన (అర్ధోడ్వధిపతి) అర్ధ + ఉడు + అధిపతి = అర్ధచంద్రుఁడు కలవాఁడు = పరమ శివుఁడు. ఇంతటి కఠినాక్షరములతోఁ గూర్చినచో పరుష మనవలెను.]

వాక్యదోషము లిరువదిరెండు: (1) అక్రమము (2) విసంధి (3) ప్రక్రమభంగము (4) పునరుక్తియుతము (5) అపూర్ణము (6) వాక్యసంకీర్ణము (7) వ్యాకీర్ణము (8) అధికపదము (9) వాచ్యవివర్జితము (10) అరీతి (11) న్యూనోపమము (12) అధికోపమము (13) సమాప్తపునరాత్తము (14) అస్థానసమాసము (15) ఛందోభంగము (16) యతిభంగము (17) పతత్ప్రకర్షము (18) భిన్నలింగము (19) భిన్నవచనము (20) అశరీరము (21) సంబంధవర్జితము (22) వాక్యగర్భితము.

1. అక్రమము - క్రమభ్రష్టము:—"క్రమహీన మక్రమం బగు."

[క్రమము తప్పిన శబ్దముగాని అర్థముగాని కల వాక్యము అక్రమము.]

ఉ. సముధికమగు నితని కీర్తి శౌర్యచ్ఛాయా సముదయమునకున్ దినకర
హిమకర కిరణోత్కరంబు లెనయే యనఁగన్.

[పై వాక్యము రాజుయొక్క కీర్తిని సూర్యునితోడను, శౌర్యమును చంద్రకిరణములతోడను బోల్చుటచే క్రమభంగమయ్యెను. కీర్తిని చంద్రునితోడను, శౌర్యమును సూర్యునితోడను బోల్చుట క్రమము.]

2. విసంధి:—"అపగత లక్షణమును, గ్రామ్యంపు సంధియుఁ దగ విసంధి యనఁదగు."

[లక్షణవిరుద్ధమును, గ్రామ్యంపు సంధియుఁగల వాక్యము విసంధికము.]

ఉ. అరిగె న్నపరగిరి కినుఁ డనంగా నృపులొప్పుగు రధికగుణ వినిద్ర తనంగన్.

[పై వాక్యములో 'అరిగెనపరగిరికి' 'వినిద్రతనంగన్' అను సాధురూపముల నతిక్రమించి గ్రామ్యంపుసంధి చేయఁబడెను.]

3. ప్రక్రమభంగము:—"ప్రక్రమంబు విడుటఁ బ్రక్రమభంగంబు."

[అనుక్రమములేని వాక్యము ప్రక్రమభంగము కలది.]

ఉ. శౌరి దానవారిఁ జక్రధారి। నభవు నమితశుభవు ననవద్య చారిత్రు
విష్ణుఁ గొల్తు జిష్ణుఁ గృష్ణు ననఁగ.

[ఇందు ప్రారంభించిన యత్యంత నియమమునకు అనవద్యచారిత్రుననుచో భంగము కలిగెనుగాన (అనుప్రాసము చెడుటచే) ప్రక్రమభంగ మయ్యెను.]

4. పునరుక్తియుతము:—"ఎనయఁగ శబ్దార్థంబులు పునరుక్తము లైన నది యె పునరుక్తియుతం బనఁ దగు."

[చెప్పిన శబ్దార్థములే మరలఁ జెప్పఁబడు వాక్యము పునరుక్తియుతము.]

ఉ. చక్రాంచలమున దనుజావళి గ్రుంచుఁ జక్రధరుఁ డెసఁ డనఁగన్.

ఉ. చక్రి చక్రాయుధుఁడు పోషకుఁడు వోట శార్ఙ్గచాపాస్త్రుఁడాక దెపంగను.

[ఇందు చక్రాంచలము, చక్రధరుఁడు, చక్రి, చక్రాయుధుఁడు, శార్ఙ్గచాపాస్త్రుఁడు అనునవి పునరుక్తము.]

5. అపూర్ణము:—"ధరలోఁ గ్రియాన్వయంబుల సరిపోని దపూర్ణ మనఁగ సన్నుతి కెక్కున్."

[క్రియాన్వయము సంపూర్ణము కానిచో అపూర్ణము]

ఉ. నరపతి యొసఁగును ద్రవ్యము వరఁగఁగ నౌదార్యశాలి బహుళాశము నసఁగన్.

[ఇందు ఔదార్యశాలియగు నరపతి వరఁగఁగ బహుళాశమగు ద్రవ్యము నొసఁగు నను క్రియాసమన్వయము సంపూర్ణముగ లేదు. విశేషణములైయున్న ఔదార్యశాలి బహుళాశము నను రెండు పదములకు 'అగు' అను పదములు చేర్చనందున క్రియాన్వయము పరిపోదు గాన నిచ్చట అపూర్ణమను వాక్యదోషము కలిగెను.]

6. వాక్యసంకీర్ణము:— "ఏకడ వాక్యాంతరిత పదాకీర్ణము వాక్యసంకీర్ణమగు."

[ఒక వాక్యములోని పదము లింకొక వాక్యమునఁ గలియుట వాక్యసంకీర్ణమగు.]

ఉ. పొగడుదు రీ భూకాంతుఁడు జనులెల్ల ననేక గుణాన్వితుఁడటంచు నిలలో నవఁగన్.

[ఇందు 'ఈ భూకాంతుఁడు అనేకగుణాన్వితుఁడటంచు నిలలో జనులెల్లఁ బొగడుదురు' అను రెండు వాక్యముల పదములు ముందు వెనుకలుగాఁ గలియఁబడినందున (వాక్యసాంకర్యమని) వాక్యసంకీర్ణమని చెప్పఁదగిన వాక్యదోషము కలిగెను.]

7. వ్యాకీర్ణము:— "భ్రాంతికరంబగు నన్వయ మెంతయు వ్యాకీర్ణమయ్యె."

[అన్వయమున భ్రమకలుగునట్లు కూర్చబడు వాక్యము (అన్వయించుటకు వీలు కలుగనట్లు పదములు సంకీర్ణములగుట) వ్యాకీర్ణము. వాక్యసంకీర్ణమున ఒక వాక్యములోని పదములు వాక్యాంతరమున ముందు వెనుకలుగాఁ గలసియుండును. వ్యాకీర్ణమున ఒక వాక్యమునందు మాత్రమే పదములు సందర్భశుద్ధి లేనట్లు కలసియుండును.]

ఉ. ఇడుఁడు తిలకముం గుంతలములఁ గాంతికును లతాంతంబులు పెరువుఁ దిప్పు డంగన లనఁగన్.

[ఇందు పదములు వ్యత్యస్తములుగా అన్వయమునకు అననుకూలముగాఁ గూర్పఁబడియున్నవి గాన వ్యాకీర్ణము. 'అంగన లిప్పుడు కాంతకును కుంతలముల లతాంతములు పెరువుఁడు, తిలకము నిడుఁడు.' – ఇట్లుండఁ దగును]

8. అధికపదము:— "తలఁపగ మిక్కిలి పదములు గలిసినయది యధికపదము."

[ఉండవలసినదానికంటె హెచ్చుగ పదముల చేరికగల వాక్య మధికపదము. అక్కఱలేకపోయినను అధికపదములఁ జేర్చి చెప్పుట.]

మూసెను. సింహము అరణ్యమున కేగెను. కన్య సిగ్గున తల వాల్చెను. త్రాసు (తుల) బరువెక్కి ఒకప్రక్క కొంగిపోయెను. తేలు (వృశ్చికము) విషము గ్రహించెను. విల్లు (ధనుస్సు) వంగిపోయెను. మొసలి (మకరము) జలములందు మునిగెను. కుండ (కుంభము) కుమ్మరి సారెపై గిరగిర తిరిగెను.

పై పద్యములోని పదములన్నియు సులభోచ్చారణము గలిగి ప్రతి పదము యొక్క స్వాభావికమును బట్టి ఆయా వస్తువును తెలిసికొనుట కనువుగా సరసముగాఁ జెప్పఁబడియున్నవి గాన మాధుర్యగుణ మగును. మాధుర్యగుణముచే శృంగార హాస్య శాంత కృపారసములను ప్రతిపాదించవచ్చును.]

4. సౌకుమార్యము:—"అరయఁగ బొల్లు పిఱుందల నరుదగునది సౌకుమార్యము."

[మిక్కిలి కోమలములగు వర్ణములకు ముందు బిందువులు చేర్చి కూర్చెడి కూర్పు సౌకుమార్యము.]

ఉ. చెందొవ విందు మందువలెఁ జెందు రుచిం దగఁ జందనంబు వె
చ్చందన మొందు నిందుముఖి చందము డెందమునం దలంప నీ
యందము నంగె నందనమునందు మిళిందము పొందు పొందికం
బొందె నృసింహ! కౌఁగిటను జేర్పుము ముందుగ మందగామినిన్.

[ఓ నరసరాజా! నీ పొందుగోరిన నాయిక విరహముచే తపించుచున్నది. మంచుఁ జల్లినట్లు వ్యాపించు వెన్నెల, చందనపు పైపూఁత అనునవి యామెకు తాపకారణము లైనవి గాన నామెను కౌఁగిటఁ జేర్చుము.

ఈ పద్యమున మొదటినుండి తుదివఱకు చెవులకింపగునట్టి యుచ్చారణము కలుగునట్లు దకారమునకు ముందు బిందువులుగల పదములు కూర్పఁబడెను గాన సౌకుమార్య మయ్యెను.]

5. సమత:—"లలితార్థభంగిఁ బాదంబులు నాల్గిట నేకసరణిఁ బొదువ సమత యగు."

[నాలుగు పాదములు అన్నిరీతి జతపడునట్లు ఎచ్చుతగ్గులు లేక సమముగా నడచుచు అర్థమును స్పష్టపఱచుట సమత యగును.]

ఉ. సీ. శరవేగములు లేవె చలయంత్ర వాతీన! పాటవక్రియకు నేర్పడవు గాక;
చాతుర్యములు లేవె శారదా భండార! చోరకౌరశ్రీకిఁ జొరవు గాక;
వితరణంబులు లేవె విధయాచకవృధాళిక! కంతదమ్మునము బ్రాఁకవు గాక;
సామర్థ్యములు లేవె సరిదబ్ధిపథమాన! శాసనప్రాప్తికిఁ జనవు గాక;

తే. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!

[[illegible]]

6. అర్థ(వ్యక్తి) దీపనము:—"[illegible]
[illegible]."

[[illegible]]

ఉ. సీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

తే. [illegible]
[illegible]!

[illegible]

74 విద్యార్థి కల్పవల్లి

తే. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]!

[[illegible]]

6. అర్థ(వ్యక్తి) దీపనము:—"[illegible]
[illegible]."

[[illegible]]

ఉ. సీ. [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

వెండికొండగ నెవు తెల్లగా నుండెనని భావము. ఇందు కీర్తియొక్క ప్రకాశమునకు శ్లాఘ్యముగ గూర్చు సుశబ్దార్థముల కూర్పుకలదు. ద్విత్వాక్షరములచేఁ గాని సంయుక్తాక్షరములచేఁ గాని ఎనుపటను వీలులేనట్టి కూర్పు ఇందులేక మృదుమధుర పదముల తోడనే పద్యము రచింపఁబడిన దగుట ఔదార్య మనఁబడెను.]

8. కాంతి:—"ఆయత వర్ణావృత్తులు గల యతి ప్రాస బంధంబు కాంతి యగు."

[విచ్ఛిన్నములగు వర్ణావృత్తులు గల ప్రాసబంధము కాంతి. లోకాతీతమైన యతిప్రాస సంపదచే సర్వత్ర ప్రసిద్ధము యొప్పదు నాయత వర్ణావృత్తిగల ప్రాసమైన పదముల కూర్పు కాంతి.]

ఉ. సీ. నెలవంకతోడి వెన్నెలవంక గల మేటి। నెల వంకరహితాంగు నిగుతిఁ జూచి
తన మిన్ను వానిఁ గన్న పయమ్ము గలయింతి। పయమున్ను గాంచినా నన్నుఁ జేరి
కడతేర తరిగొండ కడ తేరఁడలఁ ద్రోయు। కడ తేర మైన విల్గడల గొప్ప
కపురాల వన్నె చొక్కపురాల సగసేని। కపురాలంకారము బింకము వలంచి

తే. [illegible] । [illegible]
[illegible] । [illegible]!

[నెలవంక [illegible] [illegible] [illegible] చంద్రరేఖ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] స్వచ్ఛమైన [illegible] [illegible] కాంతుల [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] కళంకము [illegible] [illegible] ప్రకాశించుచున్న [illegible] నిష్కళంక యగు [illegible] [illegible] వర్ణింపఁబడెను.]

[ఇందు నెలవంక తోడి వెన్నెలవంక, పయమున్నవాని గన్నపయమ్ము, కడతేర తరిగొండ కడతేర, కపురాలవన్నె చొక్కపురాల సగసేని మొదలైన ఆయత వర్ణముల యావృత్తులను ప్రాసమైన కూర్పును గలదు గాన కాంతి యగు.]

9. ఓజము —"విలసిత సమాసభరితోజ్జ్వల బంధం బోజ మయ్యె."

[దీర్ఘసమాసములును అనుప్రాసములును గలిసిన కూర్పు ఓజము.]

ఉ. సీ. మందార బిస కుంద కుందాది నిధిబృంద। బృందారకాస్త శోభిత ముకుంద
హాలాహలికహాల హాలాహలోత్తాల। కాలాంత భుజదండ కాండవుండు
[illegible] నిదాన [illegible] పడి న। [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible] [illegible] రామాతి [illegible]। [illegible] [illegible] [illegible]

తే. రాజమాత్రుండె వసుధాధిరాజమకుట । నికట వికట మహానీల నిగనిగ సుకర
మధుకర కరంబితాంఘ్రిపద్మద్వయుండు । సగసగుణవారి రోలంబ మానసనాంతకొ.

[ఇందు ఒక్కొక్క పాద మొక్కొక్క సమాసముగాను, వృత్త్యనుప్రాస ఘటితముగాను కూర్పఁబడినదిగాన నిది ఓజోగుణ మగును. ఓజోగుణముచేత [illegible] రౌద్ర వీర భయానక రసములను ప్రతిపాదింప నగును.]

10. సమాధి:—"అన్యగుణంబులు మఱి వేఱొక్కటికిని నలరింప సమాధి యయ్యె."

[స్థావరజంగమ ధర్మబోధకములయిన యన్యగుణముల నన్యములందుఁ బొందుగాఁ గూర్చుట సమాధి. ఒకదాని ధర్మములను వేఱొకదానియం దారోపించుట.]

ఉ. సీ. అలబలీంద్రుని చేత నడుగుపెట్టఁగ నేర్చి । ధారాధరముచేత నీరు గాంచి
కర్ణునిచేఁ గంచుకముఁ బూనఁగా నేర్చి । యలమి దధీచిచే నెముక బడసి
క్షీరాంబురాశి ద్రచ్చిన వెన్న నీ నేర్చి । నైలింపగవి చన్నుఁబాలఁ ద్రాఁగి
కల్పపాదపఫలోత్కరములఁ జవిగాంచి । వనజారి నెమ్మేన ననఁగి పెనఁగి

తే. ధరణిఁ బ్రోది వహించిన దానకన్య । సకల యాచక బాంధవుల్సంతసిల్ల
నీ కరగ్రహణాప్తి నెరసె నౌర । వైరిగజసింహ! రోలంబయుబాలసింహ!

[ఇందు దానమనుకన్య లోకప్రసిద్ధులగు దాతలవద్ద శిక్షణపొందినట్లు వర్ణితము.

బలి తన తలపై వామనునిచేత అడుగుపెట్టనిచ్చెను. జలధరము నీరిచ్చెను. కర్ణుఁడు కవచమిచ్చెను. దధీచి వెన్నెముక నిచ్చెను. పాలకడలి అమృతము నిచ్చెను. కామధేనువు పాలిచ్చెను. కల్పవృక్షము కోరినఫలముల నిచ్చెను. చంద్రుఁడు తన దేహమును దేవతలకు ఆహారముగా నిచ్చెను. ఇందు బలీంద్రాదుల ధర్మమును బోధించునట్టి యన్యగుణములను అన్యమయిన దానకన్యయందుఁ బొందుగాఁ గూర్చుటంబట్టి యిది సమాధి యను గుణ మయ్యెను.]

కావ్యగుణదోషసూచిక

[ఇందలి గుణ దోష నామముల చివరి యంకెలు పుట సంఖ్యలు.]

పదగత దోషములు

వాక్యగత దోషములు

అర్థగతదోషములు

కావ్యగుణములు

విద్యార్థికల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

తర్కసంగ్రహము

పదార్థములు సప్తవిధములు.

సప్తవిధ పదార్థములు:—(1) ద్రవ్యము (Substance), (2) గుణము (Quality), (3) కర్మము (Action), (4) సామాన్యము (Class), (5) విశేషము (Difference), (6) సమవాయము (Inseparable Connection), (7) అభావము (Non-existence).

[శక్తి, సాదృశ్యములు అనునవి అదనపు పదార్థములుగాఁ బరిగణింపఁబడవలెనని కొందఱందురు. ఒక కట్టెయందు నిప్పు ఉన్నను కట్టెను కాలకుండఁజేయుటకై దాహప్రతిబంధకశక్తిగల యొక విధమైన మణిని అందుంచినప్పుడు కట్టె కాలుటలేదు. అది లేనప్పుడు కట్టె కాలుచుండెను. కాన శక్తి యొక పదార్థమనిరి. కాని శక్తి గుణమందు కూడ ఉన్నది గాన అది ఎన్నడును ద్రవ్యము కానేరదు. గుణమందు ద్రవ్యము ఉండుననుట పొసఁగదు గదా!

ఈ విధముగనే సాదృశ్యముకూడ వేఱుపదార్థమని చెప్పుటకు వీలులేదు. అది వస్తుభిన్నమై వస్తువునందున్న సమానధర్మమగుటచేఁ బదార్థము కానేరదు. కనుక పైనఁ జెప్పఁబడిన సప్తపదార్థములయందు మాత్రమే పదార్థత్వరూప ధర్మము ఉండునని సారాంశము.]

ఈ దిగువను వరుసగాఁ బ్రత్యేకముగా ఒక్కొక్క పదార్థము యొక్క వివరణము తెలుపఁబడును.

సప్తపదార్థములలో ద్రవ్యము మొదటిది. ద్రవ్యములు తొమ్మిది.

1. నవద్రవ్యము లు:—(1) పృథివి (Earth), (2) అప్పు (నీరు– Water), (3) తేజస్సు (Light), (4) వాయువు (గాలి – Air), (5) ఆకాశము (Ether), (6) కాలము (Time), (7) దిక్కు (Place), (8) ఆత్మ (Soul), (9) మనస్సు (Mind).

[చీకటి దశమద్రవ్య మని కొందఱి వాదము. నల్లని చీకటి కదలుచున్నది గనుక ద్రవ్యము అనుట వారి వాదమునకు ఆధారము. నల్లని రూపము కలిగియుండుట, చలనము కలిగియుండుట యను నీరెండు కారణములచే చీకటియు నొక ద్రవ్యమని వారి ప్రతిపాదన. కాని దీపసాహాయ్యమున జూచినప్పుడు ఆ నల్లని చీకటి యేమైనది? చీకటి ద్రవ్యమైనచో వెలుతురులోఁ జూచినప్పుడు కనుపడవలదా? దీపము నాడించినప్పుడు చీకటి తొలఁగిపోవుచున్నట్లును, దీపము తీసివైచినప్పుడు తిరిగి చీకటి వచ్చుచున్నట్లును తలఁచుట వట్టి భ్రమ తప్ప వేఱుకాదు. కావున అది యెంతమాత్రము ద్రవ్యము కాదు అని చెప్పవలెను.]

సప్తపదార్థములలో గుణము రెండవది. గుణములు ఇరువది నాలుగు.

2. చతుర్వింశతిగుణములు : (1) రూపము (Colour), (2) రసము (Savour), (3) గంధము (Flavour), (4) స్పర్శము (Touch), (5) సంఖ్య (Number), (6) పరిమాణము (Dimension), (7) పృథక్త్వము (Severalty), (8) సంయోగము (Union), (9) విభాగము (Disunion), (10) పరత్వము (Priority–దూరత్వము–పూర్వత్వము), (11) అపరత్వము (Posteriority–అనంతరత్వము – సమీపత్వము), (12) గురుత్వము (Weight–బరువు), (13) ద్రవత్వము (Fluidity), (14) స్నేహము (Viscosity–జిడ్డు), (15) శబ్దము (Sound), (16) బుద్ధి (Intelligence), (17) సుఖము (Comfort), (18) దుఃఖము (Sorrow), (19) ఇచ్ఛ (Disire), (20) ద్వేషము (Dislike), *(21) ప్రయత్నము (Effort), (22) ధర్మము (Merit), (24) అధర్మము (Demerit), (24) సంస్కారము (Faculty).

ఈ పైవానిలో రూప రస గంధ స్పర్శ స్నేహ శబ్దములు, సాంసిద్ధిక ద్రవము, బుద్ధి సుఖ దుఃఖేచ్ఛా, ద్వేష ప్రయత్న ధర్మాధర్మములు విశేషగుణములు.

విశేషగుణములు : ద్రవ్యములలో నొకదాని భేదమును వేరొకదాని యందు సాధించుటకు వీలు కలుగఁజేయునవి.

ఉ. పృథివి గంధగుణముకలది కాన జలముకంటె వేఱు.

[జలభేదమును సాధించుటకు భూమియందు గంధమను విశేషగుణము ఉన్నట్లు చేయఁబడినది.]

సప్తపదార్థములలో మూఁడవది కర్మము. అది అయిదు విధములు.

3. పంచకర్మములు :

(1) ఉత్క్షేపణము : (పైకి విసరుట, ఎత్తుట – Throwing upwards)

(2) అవక్షేపణము : (క్రిందికిఁ ద్రోయుట, దింపుట– Throwing downwards)

(3) ఆకుంచనము : (ముడుచుకొనునట్లు చేయుట– Contraction)

(4) ప్రసారణము : (వ్యాపించుట, చాచుట – Expansion)

(5) గమనము: (నడచుట, ఎగురుట, తిరుగుట–Going, Walking)

సప్తపదార్థములలో సామాన్యము నాల్గవది. దీనిని జాతి యందురు.

4. సామాన్యము:—ఇది మూఁడువిధములు.

(1) పరము : (Higher – గొప్పది) – ఎక్కువచోట్ల ఉండునది. ఇది నిత్యమగుచు ద్రవ్య గుణ కర్మములందు సమవాయ సంబంధముతో నుండును.

(2) అపరము : (Lower–తక్కువది) –తక్కువచోటున ఉండునది.

(3) పరాపరము : కొన్నిటికంటె ఎక్కువచోట్లను, కొన్నిటి కంటె తక్కువచోట్లను ఉండునది.

ఉ. ద్రౌపదికి పాండురాజపుత్రులు పతులు, మఱందులు, బావలు అగుదురు. ధర్మరాజు మఱంది కాఁడు. సహదేవుఁడు బావ కాఁడు. భీమార్జున నకులులు మువ్వురు భర్తలు, మఱందులు, బావలు అగుదురు.

[దీనినిబట్టి పర, అపర, పరాపర సామాన్యము నూహింప వచ్చును.]

5. విశేషములు:—నిత్యద్రవ్యములైన పరమాణువులయం దుండు విశేషములు అనంతములు. ఇవి జాతి లేనివి. సమవాయ సంబంధముతో నుండునవి.

[ఇవి సప్తపదార్థములలో అయిదవది. ఇవి నిత్యద్రవ్యములగు పరమాణ్వాదులయందుండును. ఇవి అసంఖ్యాకములై పరమాణువులయందలి విశేషములను తెల్పును గాన వీనికి విశేషము లను పేరు గల్గెను.]

పరమాణువు లనఁగా నేమి?

[గవాక్ష రంధ్రములనుండి గదిలోనికిఁ బ్రసరించు సూర్యకిరణముల వెలుగునందులోఁ గానవచ్చు సూక్ష్మాతి సూక్ష్మమైన రేణువునకుఁ ద్రసరేణువు, త్ర్యణుకము అను పేళ్లు కలవు. దానిలో నాఱవభాగమునకుఁ బరమాణు వని పేరు.]

6. సమవాయము:— అవయవమునకు అవయవికిని, గుణమునకు గుణికిని, క్రియకు క్రియావత్తునకును, జాతికి వ్యక్తికిని, విశేషమునకు నిత్యద్రవ్యములకును గల నిత్యసంబంధము సమవాయము. ఇది ఏకవిధము.

7. అభావము — భావముకానిది అభావము. ఇది సప్తపదార్థములలో నేడవది. ఇది నాల్గువిధములు.

చతుర్విధాభావములు :

(1) ప్రాగభావము:— పూర్వమున లేకుండుట, పుట్టకుండుట. (Antecedent Non-existance) కార్యము పుట్టకముందు ఉండినదియు, కార్యము పుట్టఁగానే నశించునదియు.

(2) ప్రధ్వంసాభావము:–నష్టమగుటచే లేకుండుట–(Destruction) ఘటము నశించినది మొదలుకొని యీ ధ్వంస మెంత కాల ముండునో యెవ్వరికిని దెలియరా దనుట.

(3) అత్యంతాభావము:—అసలు లేకుండుట - (Absolute Non-existance) కార్యము పుట్టకముందు ప్రాగభావము, కార్యము నశించినపిదప ప్రధ్వంసాభావము ఉండును. అసలు కార్యము పుట్టను లేదు, నశింపను లేదు. కావున అత్యంతాభావము మూడు కాలములయందును నుండెడి సంసర్గాభావమన్నమాట.

(4) అన్యోన్యాభావము:—(భేదము-Mutual Non - existance) ఘటము పటము కాదు, పటము ఘటముకాదు. (భేద మనుట. ఘట తాదాత్మ్యము పటమందు లేదు. ఘట తాదాత్మ్యాభావమే పటమందు ఉన్నదనుట.)

[ప్రాగభావ ప్రధ్వంసాభావాత్యంతాభావములకు సంసర్గాభావ మని పేరు. అన్యోన్యాభావమునకు భేద మని పేరు.]

సూచన:—సకల పదార్థములకు వేర్వేరుగా లక్షణములు చెప్పి స్వల్పవివరణములు ఇచ్చుట జరిగినది. ఇప్పుడు లక్షణము ఎట్లుండవలెనను విషయము చెప్పబడుచున్నది.

లక్షణము ఎట్లుండవలెను ? : అతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి, అసంభవము అను మూడు దోషములు లేని ముఖ్యధర్మమును సూత్రప్రాయముగా చెప్పుట లక్షణ మగును.

(1) అతివ్యాప్తి యనగా నేమి? లక్ష్యము నతిక్రమించి వ్యాపించుట అతివ్యాప్తి యనబడును.

ఉ. కొమ్ములు గలది గోవు.

[పైన చెప్పిన గోలక్షణమునకు కొమ్ములు కలిగియుండుట యనెడు ధర్మము దున్నపోతునందును పట్టుటచే అచ్చట నతివ్యాప్తి కలుగును.]

(2) అవ్యాప్తి : చెప్పిన లక్షణము లక్ష్యమున గొంతచోట వ్యాపింపకుండుట అవ్యాప్తి యనబడును.

ఉ గోవు నల్లగా నుండును.

[పై లక్షణము సరిపడ లేదుగాన తెల్లావునందు అవ్యాప్తి కలిగెను.]

(3) అసంభవము : చెప్పిన లక్షణము లక్ష్యమందు ఎచ్చటను లేకపోవుట యసంభవ మగును.

ఉ. కుంటేటికి గొమ్ము లుండును.

[సందేటికి ఎచ్చటను కొమ్ము లుండకపోవుటవలన పైనఁ జెప్పిన లక్షణము అసంభవ మగును.]

పై మూఁడుదోషములు పట్టని యసాధారణ ధర్మమే లక్షణ మనఁబడును. నవద్రవ్యములలో మొదటిదగు పృథివికి లక్షణము చెప్పఁబడు చున్నది.

1. పృథివి:—గంధ గుణము గలది పృథివి.

[గంధవత్త్వము లక్షణము. పృథివి లక్ష్యము. గంధము గుణము. పృథివి గుణి. కావున గుణము గుణియందు సమవాయ సంబంధముతో నుండును. సమవాయ సంబంధముతో గంధమున కాధారమగుట పృథివీలక్షణ మని భావము.]

పృథివి నిత్యము (Eternal), అనిత్యము (Uneternal) అని రెండువిధములు.

నిత్యము : పరమాణు రూపముగ నున్న పృథివి నిత్యము.

అనిత్యము : కార్యరూపమున నున్న ద్వ్యణుకాది పృథివి అనిత్యము.

అనిత్యపృథివి శరీరము, ఇంద్రియము, విషయము అను భేదములచే మూఁడు రీతులు

శరీరము (Body) : పరమాణురూపమున నున్నంతవఱకే శరీరము నిత్యము. అట్టి పరమాణువుల సమ్మేళనము వలన కార్యరూపము దాల్చిన శరీరాదికము అనిత్యము. అది మనుష్యాదులది.

ఇంద్రియము (Organ of sense) : నాసాగ్రమున నుండి పరిమళమును గ్రహించునది ఘ్రాణేంద్రియము.

విషయము (Mass) : మృత్పాషాణాదికము.

[పృథివియందు రూప రస గంధ స్పర్శ సంఖ్యా పరిమాణ పృథక్త్వ సంయోగ విభాగ పరత్వాపరత్వ గురుత్వ ద్రవత్వ వేగములు అను పదునాల్గు గుణము లుండును.]

పృథివియందు గంధవత్త్వగుణమే కాక రూపము, గురుత్వము కూడ కలవని యూరపు ఖండ వాస్తవ్యులగు రాసాయనిక శాస్త్రవేత్తలు తెలిపిరి.

2. అప్పు (జలము Water):—శీతస్పర్శము గలది జలము.

[శీతస్పర్శము లక్షణము. జలము లక్ష్యము. సమవాయ సంబంధము గలది.]

అది నిత్యము, అనిత్యము అని రెండువిధములు. పరమాణు రూప జలము నిత్యము. పరమాణు సంయోగ రూప ద్వ్యణుకాదిక జలము అనిత్యము.

అనిత్యజలము శరీరేంద్రియ విషయభేదములచేఁ ద్రివిధము.

[జలసంబంధ శరీరము వరుణలోకవర్తి. జిహ్వాగ్రమునుండి రసమును గ్రహించు నది రసనేంద్రియము. నదీ నద సముద్రాదిక జలమును విషయజల మందురు. స్పర్శాదు లెనిమిది. వేగము, గురుత్వ ద్రవత్వములు, రూప రస స్నేహములు అను 14 గుణములు జలమం దుండును. సాంసిద్ధిక ద్రవత్వము దీని విశేషగుణము.]

రాసాయనిక శాస్త్ర నిపుణులగు యూరపుఖండ వాస్తవ్యులు కొందఱు రెండు రకముల గాలుల సమ్మిశ్రణమువలన జలము ఏర్పడు నందురు. హైందవ విజ్ఞానశాస్త్రవేత్తలు అట్లుగాక నీటిని సమ్మిశ్రము గాని పదార్థముగాఁ జెప్పిరి.

3. తేజస్సు:—ఉష్ణ స్పర్శము గలది తేజస్సు.

[ఉష్ణస్పర్శము కలుగుట లక్షణము. తేజస్సు లక్ష్యము.]

అది నిత్యము, అనిత్యము అను భేదముచే రెండు విధములు. నిత్యము పరమాణు రూపము. అనిత్యము కార్యరూపము.

అనిత్య తేజము తిరిగి శరీరేంద్రియ విషయ భేదములచేఁ ద్రివిధము. శరీరము ఆదిత్యలోకవర్తి. ఇంద్రియము కృష్ణతారాగ్ర వర్తియై (కంటిలోని నల్లగ్రుడ్డు కొన నున్నదై) రూపమును గ్రహించు నట్టి చక్షువు.

విషయము:—భౌమము, దివ్యము, ఔదర్యము, ఆకరజము అను భేదములచే తేజస్సు నాల్గురీతులు.

(1) భౌమము: భూమిపై నుత్పత్తి యగు వహ్న్యాదిక మగు తేజము.

(2) దివ్యము : ఆకసమునుండి నీటిచే ప్రకాశించు మెఱుపు మొదలగు తేజము.

(3) ఔదర్యము : తిన్న పదార్థమును జీర్ణముచేయుచు నుదరమున నుండు జఠర తేజము.

(4) ఆకరజము : గనినుండి పుట్టిన సువర్ణాది తేజము.

[స్పర్శాదు లెనిమిది, రూప వేగములు, ద్రవత్వము అను పదునొకండు గుణములు తేజస్సునకు గలవు.]

యూరపుఖండ వాస్తవ్యులగు విజ్ఞానశాస్త్రవేత్తలు జఠరాగ్ని యొక్క శక్తివలన పదార్థములు జీర్ణమగుట లేదనియు, భుజించిన పదార్థముల యుష్ణానుష్ణతలను బట్టి జీర్ణశక్తి హెచ్చుట, తగ్గుట జరుగునని చెప్పిరిగాని అది యెంతమాత్రము విశ్వసనీయముగా తోచదు.

4. వాయువు:—స్పర్శము కలిగియు రూపరహితమైనది వాయువు.

అది నిత్యము, అనిత్యము అని ద్వివిధము. పరమాణురూపమైనది నిత్యము కార్యరూపమైనది అనిత్యము. అనిత్యము శరీరేంద్రియ విషయభేదములచే త్రివిధము శరీరము వాయులోకవర్తి. స్పర్శగ్రాహకమై సమస్తదేహముయందును నుండెడు త్వక్కే ఇంద్రియము వృక్షాదులను గదల్చుటకు కారణమగు వాయువు విషయ వాయువు శరీరమున సంచరించు ప్రాణవాయువు అదే. అది ఒక్కటియు స్థానభేదముచే తిరిగి అయిదు విధములుగా విభజింపబడును.

పంచవాయువులు :

(1) ప్రాణము : శరీరమున సంచరించుచు హృదయమునుండియు, నాసికనుండియు వెలువడుచుండునది ప్రాణవాయువు.

(2) అపానము : పొత్తికడుపునకు దిగువనుండి మల మూత్రాదులను బయలువెడలింపజేయునట్టిది అపానవాయువు.

(3) వ్యానము : శరీర మంతటను వ్యాపించి యుండునట్టిది వ్యానవాయువు.

(4) ఉదానము : కంఠమున నుండి మాటాడ వీలు గలిగించునట్టిది ఉదాన వాయువు.

(5) సమానము : అన్నాశయమున జఠరాగ్నికి సమీపమున నుండునట్టిది సమాన వాయువు.

[రూపము లేనిది గాన వాయువు కంటికి కగపడదు అని కొందఱు, అది నీలవర్ణము కలదని కొందఱు చెప్పుదురు. దుమ్ముతో గలిసిన గాలిని జూచి భ్రమపడినవారు గాలికి రంగున్నదని చెప్పుదురేకాని స్వచ్ఛమైన గాలికి రూపము లేదనియే చెప్పనగును. వాయువునందు స్పర్శాదు లెనిమిదియు, వేగము అను గుణము లున్నవి.]

5. ఆకాశము:—శబ్దము విశేషగుణముగాఁ గలది ఆకాశము.

[సమవాయ సంబంధముతో శబ్దమునకు ఆధారమగుట ఆకాశ లక్షణము. అది ఒక్కటియై సర్వత్ర వ్యాపించియుండుటే గాక నిత్యమై యుండును. ఆ పృథివ్యాది పంచ భూతములలో చివరిది. ఘటాకాశము మఠాకాశము అనువాని వాడుక ఉపాధిని బట్టి వచ్చినదే గాని ఆకాశము ఒక్కటే. సంఖ్య, పరిమాణము, పృథక్త్వము, సంయోగ విభాగములు, శబ్దము ఆకాశమందలి గుణములు.]

6. కాలము:— భూత భవిష్య ద్వర్తమానముల వాడుకకు హేతువైనది కాలము.

[జరిగినది, జరుగుచున్నది, జరుగఁబోవునది అనెడు వ్యవహారమునకు కారణ మని లక్షణము. కాలము లక్ష్యము. అది ఒక్కటియై సర్వత్ర వ్యాపించి నిత్యమైయుండును.]

7. దిక్కు — దశ దిశల వ్యవహారమునకును, దగ్గర దూరముల వాడుకకును కారణమైనది దిక్కు.

[ఉపాధి భేదములచే నెక్కు దిక్కుల పేర్లు వ్యవహారములో నున్నను దిక్కు ఒక్కటే. ఇది సర్వత్ర వ్యాపించి శాశ్వతమై యుండును.]

8. ఆత్మ:— సమవాయ సంబంధముతో జ్ఞానమునకు ఆధారమైనది ఆత్మ

[ఆత్మ మనస్సుతోడను, మనస్సు ఇంద్రియముతోడను, ఇంద్రియములు వస్తుజాలముతోడను సంయోగము పొందినప్పుడే చైతన్యము కలుగుచున్నది. జ్ఞానసాధనము లైన కన్ను లున్నను చూచువాఁడు లేకున్నచో అనఁగా ఆత్మయొక్క కర్తృత్వము లేనిచో వస్తుసాక్షాత్కారసిద్ధి కలుగనేరదు గదా!]

ఆత్మ రెండు విధములు:— 1. పరమాత్మ, 2. జీవాత్మ.

పరమాత్మ (The Supreme Soul): సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వముల కతీతుఁడు, నిత్యజ్ఞానమునకు ఆధారభూతుఁడు, సర్వజ్ఞుఁడు, పరమేశ్వరుఁడు నగు పరమాత్మ యొక్కఁడే.

జీవాత్మ (The Animal Soul): సమస్తప్రాణుల దేహములందును భిన్నభిన్న రూపములుగా వ్యాపించి, సుఖదుఃఖముల కాధారభూతుఁడై దేహేంద్రియముల కతిరిక్తుఁడై నిత్యుఁడై యుండెడు జీవాత్మయు ఒక్కఁడే.

9. మనస్సు:—సుఖదుఃఖాదులను తెలిసికొనుటకు సాధనమైనయింద్రియము మనస్సు. (అది స్పర్శము లేనిది, క్రియ కలది యై యున్నది.)

[నేను సుఖపడుచున్నాను, నేను దుఃఖపడుచున్నాను అని యెఱుంగుటకు మనస్సనెడు జ్ఞానేంద్రియమే సాధన మగుచున్నది. ప్రతిప్రాణియొక్క జీవాత్మయందును పరమాణురూపమున నిత్యమై ఉపాధిభేదమున అనంతమై యసంఖ్యాకమై యుండును.]

నవ ద్రవ్యముల సంగ్రహ వివరణ మింతతో ముగిసెనుగాన ఇంక చతుర్వింశతి గుణముల లక్షణములు దిగువను చూపఁబడును.

చతుర్వింశతి గుణములు: గుణసామాన్య లక్షణము:— గుణత్వజాతికి ఆశ్రయమగుట గుణలక్షణము. (గుణము లన్నిఁటియందు గుణత్వజాతి సమవాయ సంబంధముతో నుండు ననుట.)

(1) రూపము: చక్షురింద్రియముచే మాత్రము తెలిసికొనఁదగిన గుణము రూపము.

[అనఁగా కంటికంటె వేఱయిన యింద్రియములచే జూడరాని దనుట.]

రూపములు ఏడునొక్కవిధము:— (1) తెలుపు (White), (2) నలుపు (Blue), (3) పసుపు (Yellow), (4) ఎఱుపు (Red), (5) ఆకుపచ్చ (Green), (6) (కోతివన్నె) బూడిదరంగు Brown). (7) చిత్రవర్ణము (Variegated).

[రూపము పృథివి, జలము, తేజస్సు అను మూఁడు ద్రవ్యములందు మాత్రమే కానవచ్చును. వాయువు, ఆకాశము, కాలము, దిక్కు, ఆత్మ, మనస్సు అను నాలు ద్రవ్యములందును రూపము లేదు. పృథివియందు సప్తవిధ రూపములు (7 రంగులు) కానగును. జల తేజస్సులందుఁ గల పరమాణు రూపము నిత్యము.]

ఈనాటి యూరపుఖండ వేదాంతులు వెలుతురులో చిత్రవర్ణము ఉన్నదనియు, మూఁడు పలకల గాజుకడ్డీతోఁ జూచినచో రంగులన్నియు స్పష్టముగాఁ గానవచ్చుననియు రుజువు చేసి యున్నారు.

(2) రసము : రసనేంద్రియము (నాలుక) చేఁ దెలిసికొనఁ దగిన గుణము రసము.

[ఇది 1. తీపి (Sweet) 2. పులుపు (Sour) 3. ఉప్పన (Salin) 4. కారము (Bitter) 5. ఒగరు (Astringent) 6. చేఁదు (Pungent) అని ఆఱు విధములు. భూమియందు పై ఆఱు రసములు ఉండును. నీటియందు మాధుర్యగుణము మాత్రమే ఉండును. జలపరమాణురూప రసము నిత్యము. తక్కిన రస మనిత్యము.]

ఆధునిక యూరపుఖండ వేదాంతులు స్వచ్ఛమైన నీటిలో పైనఁ జెప్పఁబడిన రసములలో నే యొక్కటియు లేదనియు, ఒకవేళ ఏదైన రసము కనఁబడినచో నది భూమియొక్క సంపర్కమువలనఁ గలిగినదే గాని, జలమునకు సంబంధించినది కాదనియు సిద్ధాంతము చేసిరి.

(3) గంధము : ఘ్రాణేంద్రియముచేఁ దెలిసికొనఁదగిన గుణము గంధము.

[ముక్కుచే మాత్రమే గ్రహింపఁదగిన గంధత్వజాతికి ఆశ్రయము గంధమనుట. అది సుగంధము, దుర్గంధము అని రెండు విధములు. అట్టి గంధములు పృథివియందును, తద్వికారములగు వస్తుజాలమందును పాక జనితములై అనిత్యములుగా నుండును. పాకజనిత మనఁగా తేజస్సుతోఁ జేరుట. రకరకములయిన తేజస్సంయోగముల వలన పదార్థములకుఁ గ్రొత్తవైన రూప రస గంధ స్పర్శము లుదయించును. వాడుదురు - మామిడి కాయలను గాలివారనిగదిలో నుంచి గడ్డికప్పి కొన్ని వేయుదురు. మఱికొందఱు పొగపెట్టి ఊఁదగొట్టుదురు. దానివల్ల గలిగిన వేడిమి యనెడు తేజోగుణసంపర్కమువలన కాయలయందుఁ గల ఆకుపచ్చరంగు పోయి పసిమిరంగు వచ్చుట, పులుపుగుణము పోయి తియ్యఁదనము కలుగుట, గట్టితనము పోయి మెత్తనగుట, పచ్చివాసన పోయి మంచి పరిమళము వచ్చుట ఎల్లరకుఁ దెలిసినదే కదా! అందుచేతనే పాకజనితములగు పృథివియొక్క రూప రస గంధ స్పర్శములు తాత్కాలికములే గాని నిత్యములు కావని చెప్పఁబడెను.]

(4) స్పర్శము : త్వగింద్రియముచే మాత్రము తెలిసికొనఁ దగిన గుణము స్పర్శము.

[ఈ స్పర్శగుణము చర్మముకంటె వేఱగు నితరేంద్రియములచేఁ గనఁబడక త్వగింద్రియమునకు మాత్రమే తెలియఁబడునని భావము.]

అది శీతము, ఉష్ణము, సమశీతోష్ణము అని మూఁడు విధములు.

[భూమి, జలము, తేజస్సు, వాయువు అను నాల్గింటియందు స్పర్శగుణము కలదు. జలమున (శీతస్పర్శము) శైత్యము, తేజమున (ఉష్ణస్పర్శము) ఉష్ణత, పృథివీ వాయువుల యందు (సమస్పర్శము) సమశీతోష్ణము నుండును. పృథివియందు పాకజనితములై రూప రస గంధ స్పర్శములు కలుగుచు నశించుచు నుండును. అది అపాకజనితమై నిత్యానిత్య భేదము కలిగియుండును. పరమాణురూపమైన పృథివి నిత్యము. కార్యరూపమైనది అనిత్యము.]

(5) సంఖ్య : ఏకాది వ్యవహారమునకు సాధనమైనది సంఖ్య.

[ఒకటి, రెండు అను వాడుకకు కారణమైన గుణము సంఖ్య యనఁబడును. ఈ సంఖ్యకు ఒకటి మొదలు, పరార్థము తుదియు నగును. పరమాణ్వాదులందలి ఏకత్వము నిత్యము. ద్వ్యణుక త్ర్యణుకాదులం దుండెడు ఏకత్వము అనిత్యము. ఇది నవద్రవ్యములయందు నుండును.]

(6) పరిమాణము : మానవ్యవహారమునకు ముఖ్యకారణమైనది పరిమాణము.

[కొలతయొక్క వాడుకకు ప్రధాన సాధనమైనది. ఇది అణువు, ఇది మహత్తు, ఇది దీర్ఘము, ఇది హ్రస్వము అనెడు వాడుకలోని విషయమును నిర్ణయించెడు ముఖ్య సాధనము ఇదే. ఈ పరిమాణము నవద్రవ్యములందును ఉండును.]

(7) పృథక్త్వము : పృథగ్వ్యవహారమునకు ముఖ్యకారణమైన గుణము పృథక్త్వము.

[ఇది దీనికంటె వేఱు అని వేఱుగా చెప్పుటలో ప్రధానకారణమైనది. పుస్తకముకంటె పలక వేఱు అని వాడుకలో చెప్పినప్పుడు పుస్తకము వేఱు, పలక వేఱు అనెడు పృథగ్భావము బోధపడును. ఈ పృథక్త్వగుణము నవద్రవ్యములందు నుండును.]

(8) సంయోగము : సంయుక్త వ్యవహారమునకు ముఖ్యకారణమైన గుణము సంయోగము.

['దానితో నిది కలిసియున్నది, ఈ రెండును గలిసియున్నవి' అనెడు వాడుకకు హేతువైన గుణమని భావము. అది పృథివ్యాది నవద్రవ్యములయందును ఉండును.]

(9) విభాగము : సంయోగ నాశమునకుఁ గారణమైన గుణము విభాగము.

[ఈ విభాగము అన్ని ద్రవ్యములయందును ఉండును. ఇది కర్మజ విభాగమనియు, విభాగజ విభాగ మనియు రెండు విధములు.]

1 కర్మజ విభాగము : కరము, కంకణము వేఱగుట వలన నేర్పడినది.

2 విభాగజ విభాగము : కరకంకణముల వేఱుపాటు వలన శరీరము కంకణము విభక్తమయ్యెననుట రెండవ విభాగము.

(10) పరత్వము : పరవ్యవహారమునకు అసాధారణకారణమైన గుణము పరత్వము.

[ఇది పరము అను వాడుకకు అసాధారణమగు కారణము. అనఁగా వీఁడు పెద్ద, ఇది దూరము అను వాడుకలో విషయమగునది పరత్వము. దిక్కృతమైన పరత్వము (దూరపుతనము) దూరస్థవస్తువునందును, కాలకృతమైన పరత్వము (పెద్దతనము) జ్యేష్ఠ వస్తువునందును ఉండును. కాలమునుబట్టి వీఁడు పెద్ద, దేశమునుబట్టి యిది దూరము అనెడు వ్యవహారమును గలిగించునదే పరత్వమని సారాంశము. పరత్వము పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు, మనస్సు అను ద్రవ్యములయందుండును.]

(11) అపరత్వము : అపరమను వ్యవహారమునకు అసాధారణ కారణమైన గుణము అపరత్వము.

[వీఁడు చిన్న, ఇది దగ్గర అను వాడుకలో విషయమగునది అపరత్వము.

అది పృథివ్యాది చతుష్టయము, మనస్సు అనువానియం దుండును. అది దిక్కృతము, కాలకృతము అని రెండువిధములు. దిక్కృతమైన యపరత్వము (ఇది దగ్గర) సమీపవస్తువునందును, కాలకృతమైన యపరత్వము (ఇది చిన్న) కనిష్ఠవస్తువునందును ఉండును.]

(12) గురుత్వము : ఆద్యపతనమునకు అసమవాయి కారణమగు గుణము గురుత్వము.

[ఆట్టి గురుత్వగుణము భూమియందును, జలమునందును ఉండును. తాటిపండు నందు ముందు కలిగెడి పతనక్రియకు బరువు అసమవాయి కారణమగును. ఆద్యపతన క్రియయు, బరువున్ను పండునందు సమవాయసంబంధముతోనే యుండును.]

(13) ద్రవత్వము : ఆద్యస్యందనమునకు అసమవాయి కారణమైన గుణము ద్రవత్వము.

[మొదటిపాఱుదలకు (మొదటనుండి పల్లమునకు పాఱుట) ద్రవత్వమే అసమవాయి కారణము. ద్రవత్వగుణము భూమి, జలము, తేజము అనువానియందు గలదు. జలమునందు ద్రవత్వము స్వభావసిద్ధము. పృథివీ తేజములందు ద్రవత్వము నైమిత్తికము. పృథ్వీవికారములగు ఘృతాదులయందును, తేజస్సంబంధములగు సువర్ణాదులందును ద్రవత్వగుణము అగ్నిసంయోగమువల్లఁ గలిగెను గాన నిమిత్తసిద్ధ మనఁబడును.]

(14) స్నేహము:— చూర్ణాదులు ముద్ద యగుటకు అసాధారణ కారణమైన గుణము స్నేహము.

[అట్టి ఆర్ద్రతాగుణము కేవలము జలమునందే గాని కరగిన బంగారమునందును, జలవికారమైన వడగండ్లయందును లేదనుట. లోకమున మానవులు మిన్నగువారు ఒకరియెడ నొకరు చూపెడు స్నేహము (మనస్సు ద్రవించుట) కూడ ఇట్టిదే యని చెప్పవచ్చును.]

(15) శబ్దము : శ్రోత్రేంద్రియముచే మాత్రమే గ్రహింపఁదగిన గుణము శబ్దము.

[చెవికి వినఁబడు గుణమే శబ్దము. అట్టి శబ్దగుణము ఆకాశమున మాత్రమే యుండును. అది ధ్వనిరూపము, వర్ణరూపము అని రెండువిధములు. ధ్వనిరూపము వాద్యాదులందును, వర్ణరూపము భాషాదులందును ఉండును. సంయోగము, విభాగము, శబ్దము అను మూఁడింటివల్లను ధ్వని కలుగుచున్నది.]

సంయోగజధ్వని : (చేతుల కలయికవల్ల) చప్పట్లు, తాళములు అనువాని వల్ల ధ్వని కలుగుచున్నది.

విభాగజ ధ్వని : వెదుళ్లు విఱచుట, చీల్చుట అనువానివల్ల కలిగెడు ధ్వని.

శబ్దజ ధ్వని : శబ్దము పుట్టిన స్థలమునుండి చెవికిఁ జేరునంతకు మధ్య పుట్టిన శబ్దము లన్నియు శబ్దజన్యములే.

[భాషాదిక మంతయు వర్ణాత్మక శబ్దమే. శబ్దజన్య శబ్దములలో మొదటిశబ్దము పిమ్మటి శబ్దమునకు అసమవాయి కారణము. వాయువు నిమిత్తకారణము అగును.]

(16) బుద్ధి : సర్వవ్యవహారములకు సాధనమైన జ్ఞానము బుద్ధి.

[ప్రస్తావము ననుసరించి సందర్భశుద్ధిగా శబ్దములను ప్రయోగించుటకు కారణమైనది బుద్ధి. నాకీ విషయము తెల్లగాఁ దెలియును అనెడు నిశ్చయాత్మక జ్ఞానము బుద్ధికి లక్షణము.]

స్మృతి, అనుభవము అని బుద్ధి రెండు విధములు.

స్మృతి : భావన యనెడు సంస్కారమాత్రము (పూర్వపు టెఱుక) వల్లనే కలిగెడు జ్ఞానము స్మృతి.

[సంస్కారేతరమగు బాహ్యేంద్రియములనుండి పుట్టనిది, భావన యనెడు సంస్కారమాత్రమునుండి పుట్టినది యగు జ్ఞానము స్మృతి.]

ఉ. ఆ దేవదత్తుండితండే యను ప్రత్యభిజ్ఞ.

అనుభవము : స్మృతి కంటె వేఱగు (తెలివి) జ్ఞానము అనుభవము.

[బుద్ధి ద్వివిధమే గావున స్మృతి కానిచో రెండవది అనుభవమేయని చెప్పవలెను.]

అట్టి యనుభవజ్ఞానము యథార్థమనియు, అయథార్థమనియు ద్వివిధము.

యథార్థానుభవము : సహజ ధర్మము కల (విశేష్యమునందు) వస్తువునందు ఏర్పడిన ప్రత్యక్ష జ్ఞానముయొక్క అనుభవము యథార్థము.

[ఘటమునందు ఘటత్వజ్ఞానము యథార్థానుభవము. (ఘటమును జూచినప్పుడు ఇది ఘటము అను జ్ఞానము కలుగును.) ఇది ఘట మను తెలివిలో విశేష్యము ఘటము. దానియందలి ధర్మమైన ఘటత్వము విశేషణము. ఘట ఘటత్వముల సంబంధము సమవాయము. రజతమునందు (వెండియందు) రజతత్వ జ్ఞానము యథార్థము. దీనికి ప్రమ (Right notion) యని తార్కికుల నామకరణము. శుక్తి (ముత్యపుచిప్ప) యందు రజతజ్ఞానము అయథార్థ జ్ఞానము. దీనికి అప్రమ (Wrong notion) అని పేరు.]

అయథార్థానుభవము : ఒక వస్తువునందు తానను కొన్న ధర్మము లేకున్నను అట్టి ధర్మమున్నట్లు తలంచెడి జ్ఞానము అయథార్థము. దీనిని తార్కికులు అప్రమ యని, భ్రమ యని చెప్పుదురు.

శుక్తి రజతభ్రాంతి: శుక్తిని జూచి రజత మనుకొను తెలివి. } అయథార్థ జ్ఞానము.
రజ్జుసర్పభ్రాంతి: రజ్జువును జూచి సర్ప మనుకొను తెలివి. } అప్రమ, భ్రమ. (Wrong notion)

యథార్థానుభవము నాల్గు విధములు:–(1) ప్రత్యక్షము (2) అనుమితి (3) ఉపమితి (4) శాబ్దము.

[ఈ నాల్గింటిని ప్రమ అందురు. వీనికి (1) ప్రత్యక్షము (2) అనుమానము, (3) ఉపమానము, (4) శబ్దము అనునవి నాల్గును ప్రమాణములు. పై ప్రమలకు ఇవి కరణములు. ప్రమకు కరణము ప్రమాణము.]

కరణము : వ్యాపారవంతమైన యసాధారణ (విశేష) కారణమే కరణము.

[కార్యమునకు ముఖ్యకారణమగుచు వ్యాపారముతోఁ గూడినచో కరణమగును.]

అసాధారణకారణము : కార్యత్వముకన్న ఇతరమైన ధర్మములగు ఘటత్వాది ధర్మములతోఁగూడిన ఘటాదులకు కారణమగుటయే యసాధారణకారణము. దీనిని విశేషకారణ మనియు, ముఖ్యకారణ మనియుఁ గూడ వ్యవహరింతురు.

(1) ఘటమునకు దండము విశేషకారణము. ఎట్లనఁగా దండమువల్ల చక్రము తిరుగుట, చక్రము తిరుగుటవల్ల ఘటోత్పత్తి యగుట జరుగుచున్నది. అనగా దండము చక్రభ్రమణము ద్వారా ఘటమును పుట్టించుచున్నదనుట.

[దేనిద్వారా కార్యము పుట్టునో అది వ్యాపారము.]

మరికొన్ని ఉదాహరణములు:—

(2) తాతనుండి తండ్రి పుట్టినాడు. తండ్రికి మనుమడు కలిగినాడు. తాత (తండ్రి ద్వారా) మనుమడు కలుగుటకు కారణమైనాఁ డన్నమాట.

(3) కోడిపెట్ట గ్రుడ్డునుండి వచ్చినది. కోడిపెట్టనుండి గ్రుడ్డు కలిగినది. కాఁబట్టి గ్రుడ్డు పుట్టుటకు గ్రుడ్డు కారణమైన దన్నమాట.

(4) ప్రిన్సిపాలుగారి భార్య ప్రిన్సిపాలుగారికి సలహాలిచ్చును. ప్రిన్సిపాలుగారు ఉపాధ్యాయులకు సలహా లిత్తురు. కాఁబట్టి ప్రిన్సిపాలుగారి భార్య తన భర్తద్వారా ఉపాధ్యాయులకు సలహాలు ఇచ్చుచున్నది.

(5) దేవుఁడు మానవుని సృజించినాఁడు. మానవుఁడు పాపమును సృజించినాఁడు. అందుచేత దేవుఁడే పాపమును సృజించినాఁడు.

కారణము : అన్యథా సిద్ధముగాని కార్యమునకు (కార్యోత్పత్తికి) నియతముగా పూర్వమున నుండునది కారణము.

[కార్యమైన ఘటము పుట్టకపూర్వము కారణమైన దండము విధిగా వచ్చుట ఉండియుండు ననుట. కార్యోత్పత్తి గల ప్రతిస్థలమునందును కార్యమునకు ముందుండునది, అన్యథాసిద్ధముగానిది కారణ మని తెలియవలెను.]

కార్యము : ప్రాగభావ ప్రతియోగి కార్యము. (మొదట లేనిదై పిమ్మట కలిగినది.)

[(ప్రాగభావము - ఇఁకముందు కార్యము పుట్టఁగలదను జ్ఞానములో విషయమగునది. దానికి ప్రతియోగి (విరోధి) కార్యోత్పత్తి. అనగా ఘటప్రాగభావమునకు ప్రతియోగి ఘటమగును.]

కారణము:— ఇది మూఁడు విధములు :

(1) సమవాయికారణము: దేనినుండి వేఱుచేయరాని సంబంధము గల కార్యము పుట్టునో అది సమవాయికారణము.

[తాదాత్మ్యసంబంధ మన్నను, అభేదసంబంధ మన్నను సమవాయ సంబంధమునకే పేరు. పటమునకు తంతువులు సమవాయికారణము. తంతువులు అభేదముతోఁ గలసి తంతువులందుండి సమవాయిసంబంధముతో పటమును బుట్టించును. పటము పటమందు అభేదముతో నుండి సమవాయిసంబంధముతో పటరూపమును బుట్టించుచున్నది.]

(2) అసమవాయికారణము :

(1) కార్యముతోఁగూడ నొకచోట సమవాయసంబంధముతో నుండి కారణ మగుట

ఉ. పటమునకు తంతుసంయోగము. ఘటమునకు కపాలసంయోగము. } అసమవాయి కారణము.

[జన్యవస్తువునకు జనకసంయోగ మన్నమాట]

(2) కారణముతోఁ గూడ నొక వస్తువునందు సమవాయ సంబంధముతోఁ గలియుచు కారణ మగునది రెండవ యసమవాయి కారణ మగును.

ఉ. పటరూపమునకు తంతురూపము ఘటరూపమునకు కపాలరూపము. } అసమవాయికారణము.

(3) నిమిత్తకారణము: సమవాయి అసమవాయి కారణములకంటె భిన్నమైన కారణము నిమిత్తకారణము.

ఉ. పటమునకు తురీ వేమాదికము (పలక, నాడె మొదలగునవి) నిమిత్తకారణములు.

ప్రత్యక్ష పరిచ్ఛేదము

ప్రత్యక్షము:— ప్రత్యక్షమయిన యథార్థజ్ఞానమునకు వ్యాపారముతో గూడిన విశేషకారణము ప్రత్యక్ష ప్రమాణము.

[ఇంద్రియమునకు, వస్తువునకుఁ గలిగిన (సంయోగము వలన) సన్నికర్షమువలన పుట్టిన జ్ఞానమే ప్రత్యక్షము. (ఆత్మకు మనస్సుతోడను, మనస్సునకు ఇంద్రియముతోడను, ఇంద్రియమునకు వస్తువుతోడను కలయిక వల్ల పుట్టిన 'ఇది ఘటము, ఇది పటము' అనెడు జ్ఞానమే ప్రత్యక్షము. ప్రత్యక్షమునకు ఇంద్రియములే కారణములు గాని జ్ఞానము కరణము (ప్రధాన కారణము) కాదు. అది నిర్వికల్పక సవికల్పక భేదములచే రెండు విధములు.]

నిర్వికల్పకము:— విశేష మెఱుఁగరాని జ్ఞానము నిర్వికల్పకము. ఇది యేదో యొకటి కావచ్చుననెడి నిరాకారజ్ఞానము నిర్వికల్పకము.

ఉ. "అటుపోయినది రంగఁడా?" అని యడుగగా "ఎవరో వెళ్ళినట్లున్నది" అని చెప్పెడు గుర్తు తెలియని జ్ఞానము నిర్వికల్పకము.

సవికల్పకము:— విశేషములను (గుర్తులను) బాగుగా నెఱింగిన సప్రకారకమయిన జ్ఞానము సవికల్పకము.

[ఇతఁడు కృష్ణుఁడు, వసుదేవ పుత్రుఁడు, లీలామానుష విగ్రహుఁడు నున్నది విశేషములతోఁ గూడిన జ్ఞానము సవికల్పకము.]

ప్రత్యక్షజ్ఞానమునకు కారణమైన యింద్రియవస్తు సంయోగములు ఆఱువిధములు. (1) సంయోగము (2) సంయుక్తసమవాయము (3) సంయుక్త సమవేతసమవాయము (4) సమవాయము (5) సమవేత సమవాయము (6) విశేషణ విశేష్యభావము.

(1) **సంయోగసన్నికర్షము:** పదార్థము కనఁబడుటకు కారణమైనది సంయోగము. అనఁగా ఇంద్రియార్థ సన్నికర్షము.

[ఆత్మ మనస్సుతోడను, మనస్సు ఇంద్రియముతోడను, ఇంద్రియము ద్రవ్యముతోడను కలిసినప్పుడే వస్తుప్రత్యక్షజ్ఞానము కలుగునని భావము. దీనికే చతుష్టయసంయోగ సన్నికర్షమని పేరు.]

(2) సంయుక్త సమవాయ సన్నికర్షము : చక్షుస్సంయుక్త మగుటచే కంటికి ఘటరూపము కనఁబడుట.

[ఘటరూపము ఘటమునందు సమవాయ సంబంధముతో నుండుటచేత ఘట రూప ప్రత్యక్షజ్ఞానమునకు చక్షుస్సంయుక్త సమవాయ సన్నికర్షము కారణమైనది.]

(3) సంయుక్త సమవేత సమవాయ సన్నికర్షము : చక్షు రింద్రియ సంయోగమువలన ఘటమునందు సమవేతమైన రూపము రూపత్వమునకు సమవాయ సంబంధము గలదగుట వలన ఘటరూపత్వ విషయక సామాన్య ప్రత్యక్షమందు సంయుక్త సమవేత సమవాయ సన్నికర్ష మగును.

[కంటిచూపుతో కలిసిన ఘటమునందు సమవాయ సంబంధముతో నున్నది ఘటరూపము. అట్టి ఘటరూపమునందు సమవాయ సంబంధముతో నున్న ఘటరూప త్వము యొక్క ప్రత్యక్షజ్ఞాన మన్నమాట.]

(4) సమవాయ సన్నికర్షము : శ్రవణేంద్రియము ఆకాశరూప మగుటవల్లను, శబ్దము ఆకాశగుణ మగుటవల్లను, గుణి గుణముల సమవాయమువల్లను శ్రోత్రశబ్దములయందు సమ వాయ సన్నికర్షము.

[శబ్దము వినఁబడుటకు శ్రోత్రసమవాయము కారణ మని సారాంశము.]

(5) సమవేత సమవాయ సన్నికర్షము : శ్రోత్ర సమవేతమైన శబ్దమునందు శబ్దత్వముయొక్క సమవాయమువలనఁ గలిగెడు శబ్దత్వ సాక్షాత్కారమందు సమవేత సమవాయ సన్ని కర్షము.

[శబ్దత్వమును చెవి గ్రహించుటకు శ్రోత్రసమవేత సమవాయము కారణ మని భావము.]

(6) విశేషణ విశేష్యభావ సన్నికర్షము : భూమిపై ఘటా భావము ఉన్నది అన్నప్పుడు చక్షుస్సంయోగముగల భూమి యందు (విశేష్యమందు) ఘటము లేదు అనెడు విశేషణత్వము వలన అభావ ప్రత్యక్ష జ్ఞానమందు విశేషణ విశేష్యభావ సన్నికర్ష మగును.

[ఘటములేని భూమి. ఘటాభావము విశేషణము. భూమి విశేష్యము. భూమిపై ఘటము లేదు కనబడుటకు విశేషణ విశేష్యభావము కారణము.

ఈ విధముగాఁ బైనఁ జెప్పఁబడిన ఆఱువిధములగు సన్నికర్షములవలనఁ గలిగిన జ్ఞానమునకు ప్రత్యక్షప్రమ యనియు, ప్రత్యక్షప్రమితి యనియు పేరు కలదు. అట్టి ప్రత్యక్ష ప్రమితికి ఇంద్రియమే (ముఖ్యకారణము) కరణము. అందుచే వస్తుసాక్షాత్కార జ్ఞానమునకు ఇంద్రియమే ప్రత్యక్షప్రమాణ మని తేలినది.]

అనుమాన పరిచ్ఛేదము

అనుమానము:—అనుమితి కరణము అనుమానము.

[కరణ మనఁగా వ్యాపారముతోఁ గూడిన విశేషకారణము. వ్యాపారమనఁగా ద్వారము. దేనిద్వారా కార్యము కలుగునో అది. కార్యమునకు ముఖ్యకారణమై వ్యాపారముతోఁ గూడినచో కరణమగును.]

ఉ. 'పర్వతము వహ్నిమంతము, ధూమము కలది కావున' అను సన్నివేశమున పర్వతము - పక్షము, వహ్ని - సాధ్యము, ధూమము - హేతువు అగును.

అనుమితి:—పరామర్శమువల్లఁ గలిగిన 'పర్వతము వహ్నిమంతము' అనెడు జ్ఞానము అనుమితి.

పరామర్శము:— వ్యాప్తివిశిష్టమైన పక్షధర్మతాజ్ఞానము పరామర్శము.

[ఆ పర్వతము వహ్నివ్యాప్యమైన ధూమము గలది అను పరామర్శమువలన పర్వతము వహ్నిమత్తు అనెడు అనుమితి పుట్టును.]

వ్యాప్తి:—ఎచ్చట ధూమము ఉండునో అచ్చట వహ్నియుండు ననెడి సాహచర్య నియమము వ్యాప్తి.

వ్యాప్యము:—వ్యాప్తి విశిష్టము వ్యాప్యము.

పక్షధర్మత:—వ్యాప్యముయొక్క పర్వతాది వృత్తిత్వము పక్షధర్మత.

వ్యాప్తిజ్ఞానము:—వహ్నివ్యాప్యము ధూమము.

అనుమానము స్వార్థ పరార్థ భేదములచే రెండు విధములు.

స్వార్థానుమానము:— తనయొక్క అనుమితికి హేతువైనది స్వార్థము

[స్వయముగా పెక్కు పర్యాయములు చూచుటచే వంటయిల్లు మున్నగువాని యందు వ్యాప్తిని గ్రహించి (ఎక్కడెక్కడ పొగయుండునో అక్కడక్కడ నిప్పు ఉండునని తెలిసికొని) పర్వతప్రాంతమునకు పోయినవాఁడై పర్వతమందలి పొగ చూచి

మొదట అచ్చట నిప్పు ఉండునా యనెడు సందేహము కలవాఁడై పిమ్మట ఎచ్చట ధూమము ఉండునో అచ్చట వహ్ని యుండు నను వ్యాప్తిని స్మరించుకొన్నాఁడు. అటుపిమ్మట పర్వతము వహ్నివ్యాప్యధూమవంతము అనెడు జ్ఞానము కలుగుచున్నది. దీనికే లింగపరామర్శ మని పేరు. దాని వలన పర్వతము వహ్నిమంతము అనెడు అనుమితి కలుగుచున్నది. పైనఁ జెప్పఁబడినది స్వార్థానుమానము.]

పరార్థానుమానము:—స్వార్థానుమానమును ఇతరులకుఁ దెల్పుటకై పంచావయవ వాక్యము నుపయోగించుట.

(1) పర్వతము వహ్నిమంతము – (పక్షమును దెలుపునది) – ఇది ప్రతిజ్ఞ.

(2) ధూమవత్త్వము వలన (అనుమాపకము) – ఇది హేతువు.

(3) వంటయిల్లువలెనే యేది ధూమవంతమో అది యగ్నిమంతము (జ్ఞానవ్యాప్తిని దెలుపును) – ఇది ఉదాహరణము.

(4) ఈ పర్వతమున్ను నిప్పును వీడని పొగ కలదే – (పక్షమునకు హేతువునకు గల సంబంధము) – ఇది ఉపనయము.

(5) పొగకలది కావున నిప్పున్నది – (సాధ్య హేతు సమన్వయము)– ఇది నిగమనము

ఈ వాక్యముచేఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన లింగమువలన (రెండవది కూడ) పరార్థానుమానము కూడ అగ్నిని ప్రతిపాదించుచున్నది. స్వార్థానుమితియందును, పరార్థానుమితియందును లింగపరామర్శమే కరణము. కాఁబట్టి లింగపరామర్శము అనుమానము.

లింగము:—ఇది అన్వయవ్యతిరేకి, కేవలాన్వయి, కేవలవ్యతిరేకి యని మూఁడువిధములు. అన్వయవ్యతిరేకి అన్వయవ్యాప్తిని, వ్యతిరేకవ్యాప్తిని కలిగియుండును.

అన్వయవ్యాప్తి : హేతువు ఉన్నచోటునందెల్ల సాధ్యము ఉండు ననుట అన్వయవ్యాప్తి.

ఉ. వంటయింటవలె ఎచ్చట పొగ యుండునో అచ్చట నిప్పు ఉండును.

వ్యతిరేకివ్యాప్తి : సాధ్యము లేని చోటున హేతువు లేకుండుట యనునది వ్యతిరేకివ్యాప్తి. (సాధ్యాభావమునకు, హేత్వభావమునకు అయినవ్యాప్తి)

ఉ. మహాహ్రదమునవలె ఎచ్చట నిప్పు లేదో అచ్చట పొగ యుండదు.

[అన్వయవ్యాప్తిలో హేతువు మొదలు, సాధ్యము పిమ్మట చెప్పబడును. వ్యతిరేకవ్యాప్తిలో సాధ్యాభావము మొదలు, హేత్వభావము పిమ్మట చెప్పబడును.]

(1) అన్వయవ్యతిరేకి : అన్వయవ్యతిరేకవ్యాప్తులు రెండును కలిగినది అన్వయవ్యతిరేకి యనబడును.

ఉ. పర్వతము వహ్నిమంతము. ధూమవత్త్వమువలన.

[పొగయున్న చోటున నిప్పు [illegible] అన్వయవ్యాప్తి. నిప్పు లేని చోటున పొగయు లేదు. మహాహ్రదమునందువలె — ఇది వ్యతిరేకవ్యాప్తి. రెండువ్యాప్తులు నుండుటచే నిచ్చట అన్వయవ్యతిరేకి యగుచున్నది.]

(2) కేవలాన్వయి : అన్వయమాత్ర వ్యాప్తిని గలది కేవలాన్వయి హేతువు.

ఉ. ఘటము వస్తువు. ప్రమేయము కనుక. పటమువలెనే.

[ఇందు అన్నివస్తువులు ఈశ్వరజ్ఞానవిషయములు గాన ప్రమేయత్వాభావమునకును వస్తుత్వమునకును వ్యతిరేక వ్యాప్తి లేదు.]

(3) కేవలవ్యతిరేకి : వ్యతిరేక మాత్ర వ్యాప్తిగలది.

1. పృథివి ఇతరద్రవ్యములగు జలాదులకంటె వేఱైనది. — ప్రతిజ్ఞ.
2. గంధవత్త్వము (వాసన కలిగియుండుట) వలన — హేతువు.
3. ఏది పృథివీతరములకంటె వేఱు కాదో అది గంధవత్తు కాదు. జలమువలెనే — ఉదాహరణము.
4. పృథివి ఆ రీతిగా (గంధము లేనిదిగా) లేదు — ఉపనయము.
5. కావున పృథివి జలాదులవంటిది కాదు. నిగమనము.

[గంధవత్త్వము పృథివీ ద్రవ్యమాత్ర నిష్ఠ మగుటచే ఏది గంధవత్తో అది తదితర ద్రవ్యభిన్నమయిన దనుచో అన్వయ దృష్టాంతము లేక వ్యతిరేకమాత్ర వ్యాప్తిని కలిగియున్నదిగాన కేవల వ్యతిరేకి యయ్యెను.]

పక్షము:—అగ్ని యున్నదా లేదా యను సంశయము కల్గినప్పుడు పర్వతమువలె సందిగ్ధ సాధ్యవంతము పక్షము.

[illegible]

సపక్షము:—సాధ్యము నిశ్చయముగా నున్న యది సపక్షము. మహానసము వలెనే నిశ్చిత సాధ్యవంతము.

[పర్వతము వహ్నిమంతమా? కాదా? యను సందేహము కలిగినప్పుడు వంటయింటి దృష్టాంతముచే నిశ్చయము చేసికొనుట సపక్షము.]

విపక్షము:—మహాహ్రదమువలె నిశ్చిత సాధ్యాభావవంతము విపక్షము.

[సాధ్యము [illegible] చోటు విపక్షము. మహాహ్రదమున (సరస్సు) [illegible] నిశ్చయముగా [illegible] సాధ్యాభావము [illegible]]

ఇంతవరకుఁ జెప్పఁబడినవి సద్ధేతువులు. ఇఁకముందు అసద్ధేతువులు చెప్పఁబడును.

హేత్వాభాసములు అయిదు విధములు:—(1) సవ్యభిచారము (2) విరుద్ధము (3) సత్ప్రతిపక్షము (4) అసిద్ధము (5) బాధితము. ఇవి హేతువులవలెఁ గనఁబడునుగాని విమర్శింపఁగా అసద్ధేతువులగును. వ్యభిచారము, విరోధము, సత్ప్రతిపక్షము, అసిద్ధి, బాధ అనెడు దోషములతోఁ గూడిన హేతువులు దోషయుక్తములు.

1. సవ్యభిచారము:—ఒక చోటనే యుండవలె నను నియమము లేనిదియు లక్ష్యము కాని చోటునందు సయితము ప్రవర్తించునదియు సవ్యభిచారమగును.

[ఇది సాధారణము, అసాధారణము, అనుపసంహారి అని మూఁడు విధములు.]

సాధారణము : సాధ్యాభావ సద్వృత్తి సాధారణము. సాధ్యము లేనిచోట కూడ ఉండెడు హేతువు సాధారణము.

ఉ. పర్వతము వహ్నిమంతము ప్రమేయము కనుక.

[ఇందు హేతుసాధ్యములకు వ్యాప్తిలేక పోవుటచే నీ హేతువును ఆధారము గా గ్రహించి పర్వతమున వహ్నిని సాధింపరాదు.]

ఉ. పర్వతము ధూమవత్తు. వహ్ని కలదు గనుక.

[వహ్నియున్న చోటులన్నిట పొగయుండవలెనను నియమము లేదు గాన వ్యభిచారియు సద్ధేతువు. ఎట్లనగా వహ్నియున్న ఇనుపగుండునందు పొగ లేదు. నివురుగప్పిన నిప్పునందు పొగ లేదు.]

అసాధారణ హేతువు: సర్వ సపక్ష విపక్ష వ్యావృత్తము. అనిత్య. సపక్షములందును విపక్షములందును కూడ ఉండని హేతువు.

[నిశ్చయముగ సాధ్యమున్న చోటునందును, నిశ్చయముగ సాధ్యము లేనిచోటు నందును కూడ ఉండని హేతువు అసాధారణ హేతువు.]

ఉ. శబ్దము నిత్యము. శబ్దమగుటవలన.

[ఇచ్చట శబ్దము పక్షము, నిత్యత్వము సాధ్యము. శబ్దత్వము హేతువు. ఈ శబ్దత్వ హేతువు నిత్యములగు ఆకాశాదులందు (సపక్షములందు) ను లేదు. అనిత్యములయిన ఘటాదు (విపక్షము) లందును లేదు. ఒక శబ్దమందు మాత్రమే యుండును. సాధ్యమున్నచోట ఉండని హేతు వని భావము.]

అనుపసంహారి : అన్వయదృష్టాంతము గాని వ్యతిరేకదృష్టాంతము గాని లేనిది.

[అన్వయవ్యాప్తికిగాని వ్యతిరేక వ్యాప్తికిగాని రెంటికిని దృష్టాంతములు లేనిది.]

ఉ. సర్వము అనిత్యము - ప్రమేయము గనుక.

[సర్వమునకు పక్షత్వము కలుగుటవలన దృష్టాంతమే లేదు. ప్రమేయత్వ మున్న చోటనెల్ల అనిత్యత్వమున్నదను అన్వయవ్యాప్తికి అనిత్యత్వము లేనిచోట ప్రమేయత్వము లేదన్న వ్యతిరేక వ్యాప్తికి కూడ దృష్టాంతము లేదనుట.]

2. విరుద్ధము:— సాధ్యాభావ వ్యాప్యమయిన హేతువు విరుద్ధము.

ఉ. శబ్దము నిత్యము. కార్యము కనుక.

[కార్యత్వము నిత్యత్వాభావ మగుటచే అనిత్యత్వమునకు వ్యాప్తి కలుగును. అనిత్యత్వమును సాధించు హేతువును నిత్యత్వము సాధించుటకై హేతువుగా చెప్పుట విరుద్ధహేతు లక్షణ మయ్యెను.]

3. సత్ప్రతిపక్షము:— సాధ్య హేతువునకు సాధ్యాభావ సాధకమగు హేత్వంతరము ఎచ్చట నుండునో అది సత్ప్రతిపక్షము.

ఉ. (1) శబ్దము నిత్యము. చెవులకు వినఁబడును గాన. (సత్ప్రతి పక్ష హేతువు).
(2) శబ్దము అనిత్యము. కార్యము కనుక.

(1) మొదటి యుదాహరణమున శబ్దము పక్షము. నిత్యత్వము సాధ్యము. చెవులకు వినఁబడుట హేతువు.

(2) శబ్దము పక్షము. అనిత్యత్వము సాధ్యము. కార్యత్వము హేతువు.

[మొదటివాక్యములో శ్రావణత్వ హేతువుచే నిత్యత్వము సాధ్యమగుచుండగా కార్యత్వరూప హేత్వంతరముచే సాధ్యాభావమగు అనిత్యత్వము సాధింపఁబడెను. పైవిధముగా కార్యత్వరూప హేత్వంతరము ఉండుటచే శ్రావణత్వరూప హేతువు సత్ప్రతిపక్ష హేతువయ్యెను. (పక్షము = ఆశ్రయము.)]

4. అసిద్ధ హేతువు:—ఆశ్రయాసిద్ధము, స్వరూపాసిద్ధము, వ్యాప్యత్వాసిద్ధము అని అసిద్ధ హేతువు మూఁడు విధములు.

ఆశ్రయాసిద్ధము:— ఆశ్రయము ప్రసిద్ధముగాని హేతువు ఆశ్రయాసిద్ధము.

ఉ. గగనారవిందము పరిమళము గలది. అరవింద మగుటవలన. సరోజారవిందము వలెనే.

[ఇచట గగనారవింద మనెడు ఆశ్రయమునందు గగనసంబంధత్వము అప్రసిద్ధము. ఆకాశమున అరవిందముండుటయే అసంభవమైనప్పుడు పరిమళము ఉండదు గాన ఆశ్రయాసిద్ధ మయ్యెను.]

స్వరూపాసిద్ధము : అప్రసిద్ధమైన హేతువుచే సాధింపఁజూచుట.

ఉ. శబ్దము గుణము - చాక్షుషమగుటను. రూపమువలెనే.

[ఇచ్చట శబ్దము ఆశ్రయము. గుణత్వము సాధ్యము. చాక్షుషత్వము హేతువు. శబ్దము కంటికి అగపడునని హేతుకల్పనము చేయుట అసంభవము, అప్రసిద్ధము అగును గావున నిది స్వరూపాసిద్ధ హేతు వగును.]

వ్యాప్యత్వాసిద్ధము : వ్యాప్యత్వము ఏ హేతువునకు సరిపడదో అది వ్యాప్యత్వాసిద్ధ హేతు వనఁబడును. (సోపాధికమైన హేతువు.) సాధ్యమున్న చోటులందెల్ల నుండునది, సాధన

మున్న చోటులందెల్ల నుండనిది వ్యాప్యత్వాసిద్ధము. సాధ్య వ్యాపకత్వముండి సాధనావ్యాపకత్వము లేకుండుట యుపాధి.

ఉ. పర్వతము ధూమవంతము - అగ్నిగలది గనుక.

[ఇచ్చట పర్వతము పొగగలది యనుటకు స్థలమున పచ్చికట్టెల సంయోగము ఉపాధి. ఎక్కడ పొగయుండునో అక్కడ తడికట్టెల సంయోగము ఉండును. సాధ్యవ్యాపకత్వము కలిగిన ఇనుపగుండునందు తడికట్టెలసంయోగము లేకపోవుటచేత ఎక్కడ నగ్ని యుండునో అక్కడ తడికట్టెల సంయోగము ఉపాధి. (కావున అగ్ని యున్న ప్రతి స్థలమునందు తడికట్టెలసంయోగము లేదనుట.) ఇందువలన ఉపాధియుక్తమైన నిప్పునందు పొగ యుండదు, తడికట్టెలసంయోగము ఉండదు. ఇచ్చట వహ్నిమత్త్వము సోపాధికత్వమువలన వ్యాప్యత్వాసిద్ధహేతు వయ్యెను.]

5. బాధితహేతువు:— దేనికి సాధ్యాభావము ప్రమాణాంతరములచే బాధితమగునో అది బాధితహేతువు. (సాధ్యమును బాధించునది యని భావము).

ఉ. అగ్ని చల్లనిది. ద్రవ్యము గనుక. జలమువలెనే.

[ఇచ్చట అగ్నియందు చల్లదనమును అనుమానప్రమాణముచే సాధింపగా ప్రత్యక్షప్రమాణముచే ముట్టుకొని చూచినప్పుడు సాధ్యాభావమైన వేడిమిని గ్రహించుటచే నీద్రవ్యత్వరూప హేతువు బాధితహేతు వయ్యెను.]

ఉపమాన పరిచ్ఛేదము

1.— ఉపమితి కరణము ఉపమానము: ఉపమితికి వ్యాపారముతో గూడిన అసాధారణకారణము ఉపమానము. పదపదార్థములకుఁ గల సంబంధము ఉపమితి. సాదృశ్యజ్ఞానము ఉపమానప్రమాణము. సాదృశ్యజ్ఞానము దాని కరణము. ఒకచోఁ జెప్పఁబడిన దాని సాదృశ్యమును బట్టి మఱియొకచోట స్మరించుట అవాంతర వ్యాపారము.

ఒకఁడు ఒక యూరటవికునివలన గవయమృగము గోవువలెనుండు నని విని అడవికేగినప్పుడు అటవికునిమాటను స్మరించుకొనుచు తిరిగి గోవువంటి జంతువు నొకదానిని జూచును. వెంటనే యిది గవయమృగము, గవయశబ్దవాచ్యము అనెడు ఉపమితి పుట్టుచున్నది.

శబ్దపరిచ్ఛేదము

ఆప్తుని వాక్యము (ప్రమాణ) శబ్దము. యథార్థవక్తలు
వారిని ఆప్తులందురు

ఆకాంక్ష, యోగ్యత, సన్నిధియుంగల పదసమూహము వాక్యము.

ఉదా. శ్రీరాముడు ఏకపత్నీవ్రతమును పాలించిన మహాపురుషుడు.

ఆకాంక్ష లేని పదముల వాక్యము : రాముడు, అశ్వమేధము, సీత, అడవి.

యోగ్యత లేకపోవుట : వాడు ఇంటిని నిప్పుతో తడుపుచున్నాడు.

సన్నిధి లేకపోవుట : వాడు...ఇంటిని...పూర్తిగా...తగులబెట్టుచున్నాడు.
(మధ్యమధ్య ఆపివేయుట.)

పదము : శక్తిగలది పదము.

[ఈ పదమువలన నీ యర్థము బోధకావలెనని ఈశ్వరుడు ఏర్పాటుచేసిన సంకేతము శక్తి. అంతేకాక వ్యాకరణము, ఉపమానము, ఆప్తవాక్యము, వ్యవహారము, వివరణము, నిఘంటువులు, వాక్యశేషము, సిద్ధపదసాన్నిధ్యము అనువాని ద్వారా శబ్దశక్తిని గ్రహింపవలెను.]

శబ్దము : వైదికము, లౌకికము అని శబ్దము రెండు విధములు.

వైదికశబ్దము : ఈశ్వరోక్తము కారణముగా వైదికము సర్వమును ప్రమాణము.

లౌకికశబ్దము : లౌకికమైన యాప్తవాక్యము ప్రమాణము. ఇతర మప్రమాణము.

వాక్యార్థజ్ఞానము శాబ్దజ్ఞానము. అదే ప్రమ. దానికి అసాధారణ కారణ మగు శబ్దమే ప్రమాణము.

మీమాంసకులు అర్థాపత్తి యను ప్రమాణమును అంగీకరింతురు. (అర్థముయొక్క ఆపత్తి దేనివలనగలుగునో అది అర్థాపత్తి.)

ఉదా. బలియుడు దేవదత్తుడు పగలు భుజింపడు.

[పై వాక్యమున రాత్రిభాగమునందైన భుజించనిచో బలిసియుండుట జరుగదు గనుక రాత్రి భోజనము అర్థాపత్తిచే కల్పింపబడు చున్నది.]

తార్కికులు శబ్దమునకు ప్రామాణ్యమును అంగీకరింపరు; వాక్యమునకువలెనే. అర్థాపత్తిని అనుమాన ప్రమాణమునఁ గలిపి వేయుదురు. ఎట్లన :

ఉ. దేవదత్తుఁడు రాత్రి భుజించును.
పగలు భుజింపకయే బలిసియున్నందున. } అనుమాన ప్రమాణము.

ఉ. నూఱున్నవాఁడు ఏబది కలవాఁడగును.
అంతకంటె తక్కువసంఖ్య యగుటవలన. } పౌరాణిక ప్రమాణము. సంభవ ప్రమాణము.

ఉ. నూఱున్నవాఁడు ఏఁబది కలవాఁడగును.
నూటికంటె తక్కువ కనుక. } అనుమాన ప్రమాణము.

ఉ. పట్టణము అపరిశుద్ధముగా నున్నది.
అచ్చటనున్న నా స్నేహితులు ముగ్గురు
అనారోగ్యవంతులు గనుక. }

ఉ. వాఁడు గట్టిగా మాట్లాడుచున్నాఁడు.
చెవిటివాఁడు గనుక. }

ఉ. నిరుద్యోగము ఎక్కువగా పెరిగినది.
మద్యనిషేధము ప్రవేశపెట్టినారు గనుక. }

ఉ. ఇతఁడు గొప్ప వేదాంతి.
హిందువు లందఱు వేదాంతులే గనుక. }

[చేష్టలకు భావము అర్థసంకేతము కలదు కాబట్టి చేష్టకు ప్రమాణత్వము అంగీకరించవలెనని కొందఱందురు. అట్టి చేష్ట శబ్దముద్వారాగాని అనుమాన ప్రమాణము ద్వారాగాని తెలియపరుపఁ బడును గాన వేఱైన ప్రమాణముగా అంగీకరింపరు. తార్కికులు పైవిధముగా ప్రత్యక్షము, అనుమానము, ఉపమానము, శబ్దము అను నాల్గింటినే ప్రమాణములుగా అంగీకరింతురు. ఇవి యథార్థానుభవమునందలి విభాగములు.]

అయథార్థానుభవము

ఇఁకముందు అయథార్థానుభవము నిరూపింపఁబడును.

అయథార్థానుభవము : (1) సంశయము (2) విపర్యయము (3) తర్కము అను భేదములచే అయథార్థానుభవము మూఁడు విధములు.

సంశయము: ఒక వస్తువునందు ఇతరవస్తు ధర్మ మున్నట్లు తలఁచుట వలనఁ గలిగినది సంశయము. (ఒక ధర్మియందు గల విరుద్ధమైన నానాధర్మముల విశిష్టజ్ఞానము.)

ఉ. ఒక స్వరూపమును జూచి, "ఇది ముఖమా? పద్మమా?" అనెడు సందేహాత్మకబుద్ధి కలుగుట.

[ఇందు ముఖమా? కాదా? పద్మమా? కాదా? అనెడు సందేహము కలిగినప్పుడు నాలుగు విశేషణముల సంశయ మందురు. ఒకే స్వరూపమునందు కొన్ని ముఖలక్షణములు, కొన్ని పద్మలక్షణములు కనబడుచుండుటచే నట్టి సంశయాత్మకబుద్ధి కలిగెనని భావము.]

విపర్యయము:— దీనికి భ్రమ యనియు మిథ్యాజ్ఞాన మనియు, భ్రాంతి యనియు, అప్రమయనియు నామాంతరములు.

(1) ముత్యపుచిప్పను జూచి వెండి యనుకొనుట.

(2) త్రాడును జూచి పాము ననుకొనుట.

(3) ఎఱ్ఱగులాబి పుష్పమును జూచి నిప్పనుకొనుట.

తర్కము:— వ్యాప్యము నారోపించుట మూలముగ వ్యాపకము నారోపించుట తర్కము.

ఉ. నిప్పు లేకపోయినచో పొగయు లేకపోవును.

[ఇచ్చట నిప్పు లేకపోవుట వ్యాప్యము. పొగ లేకపోవుట వ్యాపకము. అనగా నిచ్చట నిప్పున్నది, పొగ యున్నదను భావము సిద్ధము.]

పొగ యున్నచోటున నిప్పు యుండును.- ఇది సహచార జ్ఞానము.

నిప్పు లేనిచోటున పొగ యుండదు. — ఇది వ్యాప్తిజ్ఞానము.

నిప్పు లేనిచోటున పొగ యుండగూడదా? అను శంక కలిగినచో కారణమైన నిప్పు లేనప్పుడు కార్యమైన పొగ పుట్టదుగాదా అని శంకానివారణ చేసికొన నగును.

ఉ. కష్టపడి చదువకపోయినచో పరీక్షలో విజయము లేకపోయేది. (కష్టించి చదివినాను గనుక విజయము లభించిన దన్నమాట.)

స్మృతి:— అనుభవమువలెనే ఇది యథార్థము, అయథార్థము అని రెండువిధములు. ప్రమాజన్యమైనది యథార్థము. అప్రమాజన్యమైనది అయథార్థము.

17. సుఖము:— ప్రతిజీవి కోరునదియు మఱియొక కోరికకు లోబడని కోరికలో విషయమగునదియు సుఖము.

ఉ. "నేను సుఖపడుచున్నాను" అనెడు అనుభవమువలన గలిగెడు సుఖత్వమే సుఖలక్షణము.

18. దుఃఖము:— ప్రతికూల [illegible]ముగా [illegible]. దానిని ద్వేషించుటకు [illegible].

ఉ. "నేను దుఃఖపడుచున్నాను" [illegible] [illegible] [illegible] దుఃఖితోనే [illegible].

19. ఇచ్ఛ:— ఒక వస్తువునందలి కోరిక. ఇచ్ఛ [illegible]ములు :
1. ఫలేచ్ఛ 2. ఉపాయేచ్ఛ.

ఫలేచ్ఛ:—తాను సుఖపడవలెనను కోరిక.

ఉపాయేచ్ఛ:—ఆలుబిడ్డలు ధనధాన్యాది సంపదలు మున్నగు వాని మీఁది కోరిక.

20. ద్వేషము:—శత్రువును పగసాధింపవలెననెడి తలంపు (క్రోధము).

21. ప్రయత్నము:—ఒక కార్యసాధనకై చేయు కృషి.

22. ధర్మము:—ఉత్తమగతులకు సాధనమైన వేదవిహిత సత్కర్మానుష్ఠానము.

23. అధర్మము:— నరకప్రాప్తి కారణమైన వేదనిషిద్ధ దుష్కర్మాచరణము.

ఆత్మమాత్రవిశేషగుణములు:— బుద్ధి, సుఖము, దుఃఖము, ఇచ్ఛ, క్రోధము, ప్రయత్నము, ధర్మము, అధర్మము—ఇవి ఎనిమిది.

బుద్ధీచ్ఛా ప్రయత్నములు ద్వివిధములు—నిత్యములు, అనిత్యములు. నిత్యములు ఈశ్వరునివి, అనిత్యములు జీవునివి.

24. సంస్కారము:— ఇది వేగము, భావన, స్థితిస్థాపకము అని మూఁడు విధములు.

వేగము:— మనసున సమవాయ సంబంధముతో నుండెడు సంస్కారమునకు వేగమని పేరు. (ఇది మనస్సునందే కాక

పృథివి, అప్పు, తేజస్సు, వాయువు అను వానియందును ఉండును.)

భావన:—ఇది అనుభవమువలన పుట్టుచు స్మృతిని బుట్టించునది. ఇది ఆత్మయందు మాత్రమే యుండును.

స్థితిస్థాపకము:—ఎన్ని పర్యాయములు మార్పు కలిగించినను పూర్వస్థితికి వచ్చునది స్థితిస్థాపకము.

ఉ. [illegible] స్థితిస్థాపకత్వ ధర్మము కలదు.

ఎన్నిసార్లు సాగదీసినను ఎప్పటియట్లు ముడుచుకొనిపోవు ధర్మము దానియందు కలదు.

చతుర్వింశతి గుణముల వివరణమునకు పిమ్మట పంచ కర్మముల వివరణము లోగడ ఇవ్వబడినది.

కర్మము:—చలనాత్మకమయినది కర్మము. కదలికరూపమైన దనుట.

(పంచకర్మల వివరణములు చతుర్విధాభావములు ప్రత్యేకముగ ముందుగాన వివరింపబడుట గాక పూర్వోక్తముగనే విరమింపబడినది. ఎందరెన్ని పదార్థములు క్రొత్తవి కల్పనచేసి చెప్పినను, సమస్త పదార్థములు పైన వివరించినవానిలో చేరియున్నందున పదార్థములు ఏడే యని స్థిరపడినది.)

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

తత్సమములు - వాని రూపాంతరములు

అంకణము - అంగనము - అంగనము-అంగణము = నడిమివాకిలి

అంకపాళి- అంగపాళి-అంకపాలి - అంగపాలి = అక్కు, కౌఁగిలి

అంకురము - అంకూరము - అంకూర్యము = మొలక

అంకోటము- అంకోఠము - అంకోడము-అంకోరము- అంకోలము- కంకరోలము = ఊడుగుచెట్టు

అంగజుఁడు - అంగజన్ముఁడు - అంగభవుఁడు - అంగభువు = మన్మథుఁడు

అంగసంస్కృతి - అంగసంస్కరణ (స్కార)ము = నలుఁగు బెట్టుట

అంగారపా(లి)ళి - అంగారపోణి - అంగారపోళి = అంగరొల్లె యను భక్ష్యవిశేషము

అంగిరస-అంగిరసము-అంగిరస్సు - ఆంగీరస = ఒకానొక సంవత్సరము

అంగిరసుఁడు - ఆంగీరసుఁడు - ఆంగిరసుఁడు - ఆంగీరుఁడు = బృహస్పతి

అంహసము-అంఘసము - అంహస్సు - అంహాస్సు = పాపము

అంజిష్ఠుఁడు - అంజిష్ఠుఁడు - అంజిష్ఠువు = సూర్యుఁడు

అంతము - అంత్యము = కడపటిది

అంతరిక్షము - అంతరీక్షము = ఆకాశము

అంతర్ధ - అంతర్ధి - అంత్రము - ఆంత్రము = ప్రేగు

అంత్రకూజము - అంత్రకూజనము = ప్రేగు లార్చుట

అందుకము - అందూకము = అందె

అంధతమసము - అంధతామిస్రము అంధాతమసము = చిమ్మచీఁకటి

అంబుధి-అంబునిధి-అంబురాశి = సముద్రము

అంబుదము - అంబుముక్కు - అంబుముచము = మబ్బు

అకరాకరభము-అకారకరభము - అకరాంభకము = అక్కలకఱ్ఱ

అకించనత - ఆకించనత - ఆకించన్యము = పేదతనము

అకూపా(వా)రము — కూపారము — పారావారము = సముద్రము

అక్షదృక్కు — అక్షదృశుడు — అక్షదర్శకుడు = న్యాయాధికారి

అక్షదేవి — అక్షద్యూవు — అక్షధూర్తుడు = జూదరి

అక్షిఘూర్ణలము — అక్షఘూర్ణిలము = ఎవ్వు, ఆబోతు

అక్షరచణుడు — అక్షరచుంచువు = లేకరి

అక్షోహిణి — అక్షౌహిణి = 218170 రథములు, అన్నియేనుగులు, 65610 గుఱ్ఱములు, 109350 కాల్బలముగల సేన

అక్షోటము — అక్షోడము — ఆక్షోట(డ)ము = కొండగోగు †

అగరువు — అగురువు = అగులు-ఒకానొక సుగంధద్రవ్యము

అగస్త్యుడు — అగస్తి = ఒకానొక ఋషి, శివుడు

అగ్రజుడు — అగ్రజాతుడు — అగ్రజన్ముడు — అగ్ర(భవుడు)భువు — ఆగ్రేయుడు — అగ్రియుడు — అగ్ర్యుడు = అన్న

అగ్రియము — అగ్రీయము — ఆగ్రేయము — అగ్ర్యము = మొదటిది, ముఖ్యము

అగ్రేసరుడు — అగ్రసరుడు — అగ్రతస్సరుడు = ముందు పోవువాడు

అజగర్దము — అలగర్దము = నీరుపాము

అజగవము — అజగావము — అజీగవము — అజిగవము — అజీగావము = శివుని విల్లు

అజజీవికుడు — అజజీవుడు — అజాజీవుడు — అజావికుడు — అజాపాలుడు = గొల్లవాడు

అజినము — ఆజినము = తోలు, చర్మము

అటనము — అతనము = ఎల్లప్పుడు తిరుగుట

అటరుషము — అటరూషము — ఆటరు(రూ)షము — ఆటరూషకము = అడ్డసరము

అట్టహాసితము — అట్టహాసము — అట్టహాస్యము — అపహాసము — ఉపహాసము — అతిహాసము = వికటహాసము

అడపము — హాడపము = తమ్ములాకుల పెట్టె

అడ్డాణము — అడ్డణము — ఒడ్డణము = డాలు

అతిక్రమణీయము — అతిక్రమితవ్యము — అతిక్రమ్యము = అతిక్రమింపదగినది

అతిసారకి — అతిసారి = అతిసారరోగి

అతిసారము — అతీసారము — అతిసారకము = గ్రహణి

అధఃకిరణము - అధఃకారము - అధఃక్రియ = క్రిందుపఱచుట

అధమర్ణుఁడు - అధమర్ణి - అధమర్ణికుఁడు - ఋణిక (ఋణికుఁడు) = అప్పుతీసికొన్నవాఁడు

అధరోష్ఠము - అధరౌష్ఠము = క్రింది పెదవి

అధిదేవత - అధిదేవుఁడు - అధిష్ఠా వ(సత)ము = అధిష్ఠానదేవత

అధిపతి - అధిభుఁడు - అధిభువు = ప్రభువు

అధ్య(ష్టము)షితము - అధ్యేషణ(ము) = అధిక ప్రార్థనము

అధ్వగుఁడు - అధ్వన్యుఁడు - అధ్వనీనుఁడు = బాటసారి, తెరువరి

అనధ్యయనము-అనధ్యాయము = విద్యార్థుల ఆటవిడుపు దినము

అనవరతము - అనారతము = ఎల్లప్పుడు

అనాగుఁడు - అనాగసుఁడు - అనఘుఁడు = పాపము లేనివాఁడు

అనిమిషులు - అనిమేషులు = దేవతలు

అనుగమనము - అనుగమము - అనుగతి = అనుసరించుట

అనుచరిక-అనుచారిక-పరిచారిక = దాసి

అనుచింత - అనుచింతన - అనుచింతనము = ధ్యానించుట

అనూపము-ఆనూపము = జలప్రాయముగల దేశము

అనుబంధము - అనూబంధము = సంబంధము

అనురాధ - అనూరాధ = ఒక నక్షత్రము

అనుశాసి - అనుశాసిత - అనుశాసకుఁడు - అనుశాసనుఁడు = శాసించువాఁడు

అన్వయము - అన్వాయము = వంశము గోత్రము

అన్వాసితము - అన్వాస్థితము - అన్వేషితము - అన్వేష్టము = వెదకఁబడినది

అన్వీక్ష - అన్వీక్షణము - అన్వవేక్షణము = ఆలోచన, పరీక్షనము.

అన్వీక్షకి-అన్వీక్షికి = తర్కశాస్త్రము.

అన్వేషణ - అన్వేషణము - అన్వేషము = వెదకుట

అన్వే(ష్ట)షితవ్యము-అన్వేష్యము అన్వేషణీయము = వెదకఁదగినది

అప(కారము)కృతి-అపకృత్య(ము) -అపక్రియ = పరులకు కీడుచేయుట

అపక్రమము - అపక్రమణము = వెనుకకు తిరుగుట

అపక్షేపము - అపక్షేపణము = తొలఁగించుట

అపగ - ఆపగ = నది

అపథ్యము - అపపథ్యము = అహిత పదార్థము

అపపాత్రితుఁడు - అపపాత్రుఁడు - అపాత్రుఁడు = నిందితుఁడు

అపరాహ్ణము - పరాహ్ణము - పరాహ్ణము = పగటి చివరి భాగము

అపవాదము-ఉపవాదము = నింద

అపశదుఁడు-అపసదుఁడు = నీచుఁడు

అపసరము-అపసరణము - అపసర్ప(ణ)ము-అపసారము = తొలఁగుట.

అపాంక్త(క్త్య)డు - అపాంక్తేయుఁడు = వెలివేయఁబడినవాఁడు

అపహాంవిహాము-అసహాంవిహాము = ఎద్దు

అపాంగము - అపాంగకము = కడకన్ను

అపారము - అవారము = ఈవలి దరి

అపార్థము - అపార్థకము = వ్యర్థము, అర్థము లేనిది

అపిధానము - పిధానము = కప్పుట

అపినద్ధము - పినద్ధము = కట్టబడినది

అపిహితము - పిహితము = మూయబడినది,

అపూపము - పూపము = అప్పము

అపేక్ష - అపేక్షణము = కోరిక

అపోడిక - అపోడికి - ఉపోదిక = మట్టుబచ్చలి

అపౌరుషము-అపౌరుషేయము = అమానుషశక్తి

అప్రతీకారము - అప్రతిక్రియ = మాలు సేయమి

అప్సర - అప్సరస = స్వర్గవేశ్య

అఫిని-అఫేనము - అహిఫేనము = నల్లమందు

అభయదాయి - అభయదుఁడు - అభయప్రదుఁడు = అభయమిచ్చువాఁడు

అభికుఁడు - అభీకుఁడు = కోరువాఁడు

అభిక్రమము - అభిక్రమణము - అభిక్రాంతి = ఆరంభము, డీకొనుట

అభిగమనము - అభిగమము = సమీపించుట, పొందుట

అభిగ్రహము - అభిగ్రహణము = దొంగిలించుట, కలహము

అభిఘాతము-అభీఘాతము- అభ్యాఘాతము = దెబ్బ

అభిఘారము - అభిఘారణము = నేయి కొద్దిగా వేయుట

అభిచారము - అభిచారణము = శత్రుపీడాదుల మారణతంత్రము

అభిచారి - అభిచారకుఁడు = గారడి చేయువాఁడు

అభిద్రవము - అభిద్రవణము - అభిద్రావము = ముట్టడి

అభినందము - అభినందనము = సంతోషము, పొగడుట

అభిభావకుఁడు – అభిభావికుఁడు – అభిభావుకుఁడు = అవమానించువాఁడు

అభిమంత్రణము–అభిమంత్రము = పిలుపు

అభిమర్శనము – అభిమర్శము = చెఱచుట

అభియాచనము–అభియాచ్ఞము = వేఁడికోలు

అభియాత – అభియాయి = ఎదురుగా పోవువాఁడు

అభిరక్ష–అభిరక్షణము = కాపాడుట

అభిలాష – అభిలాషము = కోరిక

అభిలాషి – అభిలాషికుఁడు – అభిలాషుకుఁడు – అభిలషిత = కోరువాఁడు

అభివాదము – అభివాదనము – అభివందనము = నమస్కరించుట

అభిశస్తి – అభిశస్తము = యాచన, నింద

అభిశీనము – అభిశ్యానము = గడ్డ కట్టినది

అభిశోకము – అభిశోచ(న)ము = ఎక్కువ దుఃఖము కలిగించునది

అభిషంగము – అభిషంజనము = ఆసక్తి

అభిషవము–అభిషవణము=పిండుట, సోమరసము త్రాగుట

అభిషేకము – అభిషేచనము = నీళ్లుచిలకరించుట

అభిసంధానము – అభిసంధాయము = సంధి

అభిసాంత్వనము–అభిసాంత్వము = బతిమాలుట

అభీష్టము–అభీప్సితము = ఇష్టమైనది, ఎదురుచూసినది

అభీశువు – అభీశు(షు)వు – అభీషువు = కిరణము, కళ్లెపుత్రాడు

అభీరుకుఁడు– అభీలుకుఁడు–అభీరువు =భీతిలేనివాఁడు

అభ్యంగము – అభ్యంజనము = తలంటు

అభ్యమిత్రీణు(యు)ఁడు – అభ్యమిత్రుఁడు = శత్రువునెదుర్కొనువాఁడు

అభ్యర్చ – అభ్యర్చన – అభ్యర్చనము – అర్చనము = పూజ

అభ్యర్థన – అభ్యర్థనము – అర్థన(ము) = కోరిక, ప్రార్థనము

అభ్యసనము – అభ్యాసము – అభ్యాశము = అలవాటు

అభ్యాఖ్యానము – అభ్యాఖ్యానము = కల్లతెగడము

అభ్యూషము – అభ్యూషము – అభ్యోషము – అభ్యోషము = గుగ్గిళ్లు - పేలాలు

అభ్రేషము – అభ్రేషణము = న్యాయము

అమంగల(ళ)ము - అముండము - ఆముండము - ఏరండము = ఆముదపు చెట్టు

అమర్షము - ఆమర్షము = కోపము

అమావసి (మసి) - అమా(మా)వాసి - అమావాస్య (మస్య) - అమామాంస్య = కృష్ణపక్షమునందలి చివరిరోజు

అమోఘము - అమోఘురము = పొట్టేలు, మేషము

అమూదృశుఁడు - అమూదృక్షుఁడు = ఇట్టివాఁడు-ఈదృశుఁడు

అమృతాంధుఁడు - అమృతాంధసుఁడు - అమృతాశనుఁడు = వేలుపు

అరగ్వధము - ఆరగ్వధము - ఆర్గ్వధము = రేలచెట్టు +

అరాతి - ఆరాతి - అరి = శత్రువు

అరాలము - అరాళము = మదపు టేనుఁగు

అర్గల - అర్గళ - అర్గల(ళ)ము - ఆర్గళి (ళము) = తలుపు గడియ

అర్గ (లి) ళి - అర్గ (లిక) ళిక = చిన్న గడియ

అర్చి - అర్చిస్సు = కాంతి, శోచిస్సు

అర్పణీయము - అర్ప్యము-అర్పితవ్యము = ఇయ్యఁదగిన

అర్జకము - ఆర్జకము = తెల్ల గగ్గర +

అలవాలము-ఆలవాలము = పాదు

అలి(లీ)గర్దము - అలగర్ద (ర్ధ)ము - అళి(ళీ)గర్దము - ఆలగర్దము = నీరుపాము, నల్ల త్రాచు

అలి (లీ) కము - అ(ళి)ళీకము = నొసలు, అసత్యము

అవకుంఠ (న) ము - అవగుంఠ(న)ము = మేలిముసుఁగు

అవక్లేద(న)ము - ఆక్లేద(న)ము = తడియుట

అవగాహము - వగాహము - గాహము - అవగాహనము - గాహనము - విగాహ(న)ము = స్నానము

అవగ్రహము - వగ్రహము = వాన, కఱవు

అవఘట్టన (ము) - ఆఘట్టన(ము) - ఘట్టన (ము) = ఒరయుక, రాపిడి

అవఘూర్ణన(ము) - ఆఘూర్ణన (ము) - ఘూర్ణన (ము) - ఘూర్ణము = తిరుగుడు

అవఘోష (ము) - అవఘోషణ (ము) - ఆఘోష (ణ) ము - ఆఘోష - ఘోష = చాటుట

అవఘ్రాతము - ఆఘ్రాతము = వాసన చూడఁబడినది

అవచయము - అవచాయము - అపచయము = పూలుకోయుట

అవచూడము - అవచూలము = సిగ, టెక్కెపు కుచ్చు

అవచ్ఛ(చ్ఛా)దము - ఆచ్ఛదము - ఆచ్ఛాద(న)ము = కప్పు, ముసుగు

అవటీటము - అవభ్రటము = చప్పిడిముక్కు కలిగి యుండుట

అవతంసము - వతంసము - ఉత్తంసము = కర్ణ(శిరో) భూషణము

అవతరణి (ణి) - అవ (తరణము) తారిక - అవతారము - అవతరము = పీఠిక

అవధానము - వధానము = ఏకాగ్రత

అవధారణ (ము) - అవధారము - = నిర్ణయము

అవధూత - అవధూతుఁడు = దిగంబర సన్న్యాసి

అవని (నీ) ధరము - అవనీధ్రము = కొండ = పుడమి తాల్పు

అవపీడన (ము) - అపీడన (ము) - అవ (ఆ) పీడము = పీడించుట

అవభంగము - అవభంజనము - ఆభంజనము = విఱుచుట

అవమర్యాద - అమర్యాద = గౌరవము (హద్దు) లేమి

అవమానము - అపమానము = పరాభవము

అవహేల - అవహేలనము = తిరస్కారము

అవిగంధక (ధిక) - అవిగంధి(సి) = వాయింట [illegible]

అవాలము - ఆవాలము - ఆలవాలము = పాదు

అవిదుగ్ధము - అవిమానము - అవిమరీసము = మేకపాలు

అవసే(చన)కము - ఆసే(చన)కము = చూడ్కికి, తనివితీర్చుట

అవస్తార (స్తరణ) ము - ఆస్తారము - ఆస్తరణము = పాన్పు

అశ్మంతకము - అస్యంతకము - అశ్మంతకము = ప్రొయ్యి

అశ్రువు - అస్రువు - అశ్రము = కన్నీటి బిందువు

అశ్మగర్భము - అశ్మగర్భజము = మరకతము

అశ్లేష - ఆశ్లేష - ఆశ్లేష = ఆలింగనము, ఒక నక్షత్రము

అశ్వయుజము - అశ్వయుజము = ఒకానొక మాసము

అశ్వసాది - అశ్వసాదుఁడు - అశ్వవారు (వారకు)ఁడు = గుఱ్ఱపురౌతు

అశ్విని - అశ్వకిని - అశ్వయువు = గుఱ్ఱపుతల చుక్క

అష్టపదము - అష్టాపదము = బంగారము

అష్టశ్రవసుఁడు - అష్టశ్రవుఁడు - అష్టశ్రవణుఁడు = బ్రహ్మ - అష్టకర్ణుఁడు

అసిధేనుక - అసిధేనువు - అసితాంగము - అసి = కత్తి

అస్తంగతుడు - అస్తగతుడు - అస్తమితుడు = నశించినవాడు

అస్వస్థము - అసుస్థము = జబ్బుగా నున్నది

అహం (కారము) కృతి - అహం (క్రియ) భావము - అహంభాగము = గర్వము

అహం (పూర్విక) ప్రథమిక - అహ (మగ్రిక) మహమిక = అహంకారము

అహఃపతి - అహర్పతి - అహ (ర్మణి) స్కరుడు = సూర్యుడు

అహేతుకము - అహైతుకము = కారణము లేనిది

అహోపురుషిక - అహోపూరుషిక = గర్వము

ఆకర్ణనీయము - ఆకర్ణితవ్యము - ఆకర్ణ్యము = వినదగినది

ఆకూతము - ఆకూతి = సంకేతము, సందేహము

ఆక్రమణము - ఆక్రమము - ఆక్రాంతి = ఆక్రమించుట

ఆక్రోశకుడు - ఆక్రోశి - ఆక్రోష్ట = బిగ్గరగా మొఱపెట్టువాడు

ఆక్షారణ - ఆక్షారము - ఆక్షారణము = బూతులు తిట్టుట

ఆఖ (ఖా) నము - ఆఖ (ఖర) ము - ఆఖనిక (బక) ము = గడ్డపార

ఆఖేటము - ఆఖేటకము - ఖేటము = వేట

ఆగతము - ఆగతి - ఆగమ (న) ము = రాక

ఆగంతువు - ఆగంతుకుడు = అతిథి

ఆఘ్రా(ణీయము - తవ్య)ము - ఆఘ్రేయము = వాసన చూడదగినది

ఆచమనకము - ఆచామనకము = ఉమిసెడు పాత్ర

ఆచార్యాణి (ని) = గురువుగారి భార్య

ఆచ్ఛాద (న) కము - ఆచ్ఛాదనము = కప్పుట

ఆజిగమిష - ఆజిగాంసిష = పోవలెనని కోరిక

ఆడంబరము - డంబ(ర)ము = డాబు

ఆఢ్యం(భవిష్ణువు) భావుకుడు = ధనికుడు కాబోవువాడు

ఆణకుడు - ఆణుకుడు = అల్పుడు

ఆతారము - ఆతరము = ఓడకేవు

ఆత్మఘాత(తు)కుడు - ఆత్మఘాతి = ఆత్మహత్య చేసికొనువాడు

ఆదత్తము - దత్తము = ఇవ్వబడినది

ఆది (తేయులు) త్యులు = వేల్పులు

ఆధు(ధూ)తము - అవధూతము = కదల్పబడినది

ఆనుపూర్వి - ఆనుపూర్వ్యము = పరిపాటి

ఆపత్తు-ఆపత్తి-ఆపద = విపత్తు

ఆపృచ్ఛ(న)ము-ఆప్రచ్ఛనము = కుశల ప్రశ్నము

ఆపోశనము - ఆపోశానము = ఆచమనము

ఆప్లవ (న) ము-ఆప్లావము = మునక, నీళ్లు చల్లుట

ఆఫీనము-ఆఫీని-ఆఫూకము- అహిఫేనము-హోఫువు = నల్లమందు

ఆభిచరణికము - ఆభిచారికము = శత్రుమారణ తంత్రము

ఆభిషువు - ఆభీషువు = కిరణము

ఆమంత్రణ(ము) - ఆమంత్రము - అభిమంత్ర(ణ)ము = పిలుపు

ఆమి(మీ) క్ష-ఆమిక్ష (క్షీయ)ము = పెరుగు, పాలవిరుగుడు

ఆమ్ల (క) - ఆమ్లి(క) - ఆమ్లీక = చింతచెట్టు

ఆయత్తితము - ఆయత్తము = అధీనము

ఆయవారము - అయాయ(యా) వరము = భిక్షాటనము

ఆయుధీకు(యు)ఁడు = ఆయుధజీవి

ఆయు (వు) స్సు - ఆయువ (రాయు)ము = జీవిత పరిమాణము

ఆరంభ(ణ)ము - ప్రారంభము = పని మొదలుపెట్టుట

ఆరఘట్టము-అరఘ (ఘా) ట్టము = [illegible]

ఆరాతి - అరాతి-అరి = పగవాఁడు

ఆరా(ర) ధనము-సం(వ) రాధనము - రా (ర) ధనము = [illegible]

ఆరోపణీయము - ఆరోపితవ్యము- ఆరోప్యము = ఆరోపింపఁదగినది

ఆరోహకుఁడు-ఆరో(రూ)హుఁడు = ఎక్కువాఁడు

ఆర్ద్రి (క)ము - ఆర్ద్రి జ(జా)తక - శాక) ము = అల్లము

ఆర్షము - ఆర్షేయము - ఋషి సంబంధి = వైదికము

ఆలంభ (న) ము - ఆవలంభ (న) ము = చంపుట

ఆలవాలము - ఆవాలము = పాదు

ఆలానము - ఆలానికము = ఏనుఁగును గట్టెడు ([illegible]) కంబము

ఆలాపకుఁడు - ఆలాపయిత - ఆలాపి = రాగమును విస్తరించి పాడువాఁడు

ఆలింద (క) ము - అళింద (క) ము = తలవాకిటిగడి

ఆలోకకుఁడు - ఆలోకి (త) = చూచువాఁడు

ఆపరణీయము - ఆవరి(రీ)తవ్యము = చుట్టుముట్టఁదగినది

ఆవాహ్య (హనీయ) ము - ఆవాహితవ్యము = పిలువఁదగినది

ఆవిష్కరణ (ష్కా-ర) ము-ఆవి(ష్కృతి) క్రియ = వెల్లడి చేయుట

ఆశంసకుఁడు - ఆశంసి (త) = కోరువాఁడు, చెప్పువాఁడు

ఆశ్రమి - ఆశ్రమికుఁడు = ఆశ్రమగ్రహీత

ఆసేవ (నము) - సంసేవ(నము) = లెస్సగాసేవించుట

ఆస్థ - ఆస్థితి = మిగుల ఆసక్తి కలిగియుండుట

ఆస్ఫాలి (కుఁడు)-ఆస్ఫోటకుఁడు = బాహువులు చఱచుకొనువాఁడు

ఆస్మాకీనుఁడు - ఆస్మాకుఁడు - అస్మదీయుఁడు = మనవాఁడు

ఆస్వాదన (ము) - ఆస్వాదము - ఆస్వదన (ము) = రుచిచూచుట

ఆహోపు (పూ) రుషిక-అహోపు(పూ) రుషిక = గర్వము

ఇంది - ఇందిర = లక్ష్మి

ఇందివరము - ఇందీవరము - ఇందిరావరము = నల్లకలువ

ఇందురము - ఇందూరము = ఎలుక

ఇక్షుశాకట(కిన)ము - ఐక్షుకము = చెఱకుపొలము

ఇక్షువాలిక - ఇక్ష్వారి (లి)క = రెల్లుగడ్డి

ఇభ్యకుఁడు - ఇభ్యుఁడు = రాజు, ధనికుఁడు

ఇరిణము - ఈరిణము = మైదానము

ఇగ్గల (ము) - ఇగ్గళ (ము) = తలుపుగడియ

ఇలీశము - ఇల్లిశము = చేఁప

ఇషిక (ము) - ఇషీక (ము)-ఈషి(షీ) క = గెల్లు, కుంచె

ఇష్టక - ఇష్టిక = ఇటుక

ఇష్వసనము - ఇష్వాసము = విల్లు, అమ్ములపొది

ఈడ(ల)కుఁడు - ఈడ(ల)యిత - ఈడి (లి) త = పొగడువాఁడు

ఈదృక్షము - ఈదృ(శము) క్షువు = ఇట్టి

ఈర (కుఁడు) యిత - ఈరి (త) = పురికొల్పువాఁడు

ఈర్ష్యాలు(ళు)వు- ఈర్ష్య(ష్యు)ఁడు- ఈర్ష్యకుఁడు = అసూయపడువాఁడు

ఈహా - ఈహానము-ఈహితము = కోరిక

ఈహామృగము - ఈహావృకము = తోఁడేలు

ఉంద (దు) రువు - ఉందురము = ఎలుక

ఉంకుణము - ఉత్కుణము - మత్కుణము = నల్లి

ఉచ్చాటనము - ఉచ్చాటము = భూతాదులను వెడలగొట్టుట

ఉచ్ఛేదము - ఉన్మూలము = పెల్లగించుట

ఉ(చ్ఛ)(యు(చ్ఛ్రా))యము - ఉ(చ్ఛ్రి)తి = పొడవు

ఉచ్ఛ్వసనము - ఉచ్ఛ్వాసము - ఉచ్ఛ్వసితము = ఊపిరివిడుచుట

ఉచ్ఛ్రిత (త్త) - ఉచ్ఛ్రితము - ఉచ్ఛ్రయితి = ఎత్తైనది

ఉజ్జృంభ(ణము) - ఉజ్జృంభ (భిత) ము - జృంభ - జృంభ (భిత) ము = ఆవులింత

ఉడీనము - ఉడ్డయనము = పక్షి

ఉత్కల - ఉత్కలు = తెలుగు

ఉ(త్క్ర)మ (ణ) ము - ఉ (త్క్రాంతి) క్రామము = మీదికిపోవుట

ఉత్క్లేశ (క) ము - క్లేశకము = విచారము కలిగించునది

ఉత్తమ(ర్ణుడు)ర్ణికుడు = అప్పిచ్చువాడు

ఉత్తర (ఫల్గుని) - ఉత్తరఫల్గుని = ఒకనక్షత్రము - (ప్రొద్దుటిక్క)

ఉత్తర (భా) ద్రపద = ఒక నక్షత్రము

ఉత్పాట(న)ము - పాటనము = పెకల్చుట

ఉత్పింజల(క)ము = మిక్కిలి కలత నొందినది

ఉత్పీడ (న) ము - పీడనము = బాధించుట

ఉత్సర్ప (ణ) ము = ఎగప్రాకుట

ఉద (క) ము - ఉదము = జలము

ఉదశ్వి (త్) తము - ఉదకస్వితము = జలము కలది

ఉదా(త్తకీర్తుడు - కీర్తిమంతుడు) = పెద్ద పేరుగలవాడు

ఉదాహర (ణ) ము - ఉదా (హృతి) = నిదర్శనము - దృష్టాంతము

ఉదీ(చ్య) దిశము = ఉత్తరదిక్కు

ఉద్గ (ద్గా) రణము - ఉద్గారము - ఉ (ద్వాంతి) ద్వమనము = వాంతి

ఉద్ఘట (న) ము - ఉద్ఘాట (న) ము = రాపిడి

ఉద్ఘు (ద్ఘో) షితము - ఉద్ఘుష్టము = ధ్వనించునది

ఉద్బంధ (న) ము = ఉరితీయుట

ఉద్భిద(జ్జ)ము = తరుగుల్మాదులు

ఉ(ద్భ్ర)మ (ణ) ము = తత్తరపాటు

ఉద్వాహ (న) ము - ఉద్వాహ (న) ము = పెండ్లి

ఉద్వాచ(ద)నము = రోలు

ఉన్నము - ఉత్తము = తడిసినది

ఉన్మత్త (దిత)ుడు - ఉన్మాదిష్టుడు = పిచ్చి యెత్తినవాడు

ఉన్మనసు(స్కు)డు - ఉన్మనుడు = అన్యమనస్కుడు

ఉన్మాదము - ఉన్మనసము = పిచ్చి - ఉమ్మత్తము

ఉన్మిష(షిత)ము - ఉన్మేష(షిత)ము - ఉన్మీలితము = వికసించినది

ఉన్మేష(ణ)ము - ఉన్మేష = కన్ను తెరచుట

ఉపక్రమణిక (క) - ఉపక్రమము = పీఠిక

ఉపదిక (క)-ఉపదీక-ఊపాదిక- ఉపజిహ్వ(జిహ్వా)క = చెదపురుగు

ఉపదేశి (శకుడు) - ఉపదేష్ట = బోధకుడు

ఉపయమ(న)ము-ఉపయామము = పెండ్లి

ఉపస్తంభ (న) ము - ఉపష్టంభ (న) ము = తోడ్పాటు - ఊత

ఉపాకర్మ(రణ)ము - ఉపాకృతము = వేదాధ్యయన ప్రారంభకర్మ

ఉపాలంభ(న)ము = మర్మమును దూఱి తూలనాడుట

ఉరగము - ఉరంగము = పాము

ఉరచ్ఛ(శ్ఛ)దము = కవచము

ఉర్వర - ఊర్వర = పంట నేల

ఉలూకము - ఊలూకము = గుడ్లగూబ

ఉలూ(నూ)ఖలము- ఉలూఖల(లి)కము = రోలు

ఉల్కు (ల్కా) కము-ఉల్క (ము) = మండెడు కొఱవి

ఉల్లుంఠ (న) ము = దెప్పుట

ఊధస్య (స్య) ము = పొదుగున పుట్టిన పాలు

ఊ (ఉ) ర్ణనాభము - ఊర్ణనాభి- ఊర్ణపటము - ఊర్ణాయువు = సాలెపురుగు

ఊరీకృ (తి) తము - ఉరరీ (కృతి- కృతము - క్రియ) కారము = అంగీకారము

ఊష్మ (ము) - ఊష్మాగమము - ఊష్మపగమము = వేసంగి

ఊహాని - ఊహిని = చీపురు

ఋజీషము - ఋజూత (త్వము) = తిన్నన

ఋతము - సూనృతము = సత్యము

ఋత్వి(జుడు)క్కు = యాజకుడు

ఋశ్య (ము) - ఋష్య (ము) - ఋష్యకము = మనుబోతు

ఋష (షి) గంధ - ఋషగంధిక - ఋష్యగంధ(ధి-ధిక) = పాలగుమ్మడి

ఔదుం(దుం)బరము – ఉదుం(దుం)బరము = మేడి, రాగి

కంకట (క) ము = కవచము

కంకే (లి) ళి – కంకేలి = అశోకము

కంచు (లి) ళి – కంచలి (ళి) క – కంచుకము – కంచూలము = రవిక

కంట (క – కి – కీ) ఫలము = పనస, పల్లేరు

కందు(దూ)కము – గేందుకము = బంతి

కండూయ – కండూతి – కండువు – కచ్ఛ్వు = తీఁట, దురద

కండూర(ల)ము – కండూలకము = కంద

కంధరి – కంధారి = ముండ్లచెట్టు

కంప (లక్ష్మము) లక్ష్మ = గాలి

కంబళి(క)ము – కంబ(ళము)ళిక = ఉన్నిబట్ట

కకు (త్తు) దము = ఎద్దుమూఁపురము

కక్ష (చ్ఛ) పము = తాఁబేలు

కక్షా (యము) యువు = కుక్క

కచపక్ష (పాశ) ము – కబరి = కొప్పు

కట(క)ము – కటి = పిఱుఁదు

కటిల్లకము – కఠిల్ల(క)ము = కప్ప

కడంక(గ)రము = కసవున్నగవాని పొట్టు, పొల్లు మొ॥

కల(ల–ళ)త్రము = భార్య, క్షేత్రము

కచ్ఛాటిక(ర)ము = కాసెకొంగు

కఫ – కఫాని (ణి) = చిన్నకఫ

కనీని(క)–కామునిక = కంటిపాప

కని (ష) ష్ఠిక – కనీని (క) = చిటికెనవ్రేలు

కపటి(కుండు) – కపటుండు – కాపటికుండు = మోసగాఁడు

కపర్ద (క) ము – కపర్దిక = గవ్వ, జటాజూటము

కపి(వి)లము = గోరోజనవర్ణము

కఫోణి – కఫోణి = మోచేయి

కబరము – కవరము = కొప్పు, ఉప్పు

కమండ (లము) లువు = సన్యాసుల జలపాత్ర

క(కా)మనుఁడు – కాముకు(యమా)నుఁడు–కామ (యిత) లుఁడు– కాముకుఁడు = కామించుచున్నవాఁడు

కర్పాసి – క (కా) ర్పాసము = ప్రత్తిచెట్టు

కర్బూ(ర్వా)రము = పసుపు, బంగారము, హరిదళము

కలిహా(హా)రి = నీరుపిప్పలి

కలిమారక (క) ము – కలిమూల (క) ము = దుర్గంధకానుగ

కవా (పా) టము – కవాటము = తలుపు

కుసుమము - సుమము = పూవు

కూలం (లీ) కషము = ఏఱు, [illegible]

కృంతనము-కర్తనము = కత్తిరించుట

కృకలాశ (స) ము - కృకలాస (స) ము - కృకవాకువు = ఊసరవెల్లి

కృత్తివా (స) సుఁడు = శివుఁడు

కృమి- క్రిమి - [illegible] = పురుగు

కృష (షి) కుఁడు - కృషాణుఁడు - కృషీవలుఁడు - కర్షకుఁడు = సేద్యగాఁడు

కృష్ణ ధ (ధు) [illegible] ము = [illegible]

కేశ (స) రము = పూలలోని నాగము వలె నుండునది, జూలు

కేశ (స) రామ్లము = మాదీఫలము

కేశ (స) రి = సింహము, గుఱ్ఱము

కైదార(రి)కము-కైదార్యము = వరిమడుల సమూహము

కైలాట - కైలాట (క)ము = వంచన

కైవర్తము - కైవర్తి = తుంగముస్తె

కోటరి - కోటవి = దిసమొలగల స్త్రీ

కోటి (టీ) రము = కిరీటము

కోటి (టీ) వర్ష = [illegible]

కోపనకుఁడు - కోపనుఁడు = కోపశీలుఁడు

కో[illegible] (వ) [illegible]రము = [illegible]

కోశ (వ - స) ల [illegible]

కో (శి) మి = [illegible]

కోష (శ) ము = కత్తియొఱ

కోష్ఠము - [illegible] = [illegible]

కౌమార (ర) ము - [illegible] = బాల్యము

కౌలటే(టిన)యుఁడు [illegible]

కౌలటేయ (కే.యు) ఁడు - [illegible] పుత్త్రుఁడు

క్రవ్యా (వ్యా) దుఁడు - క్రవ్యాశి = పులి, గ్రద్ద, [illegible]

క్రందనము - క్రందితము = [illegible]

[illegible] - [illegible] = [illegible]

క్రోధన (ను) ఁడు - క్రోధాళువు = కోపనుఁడు

క్లమ (థ) ము - క్లాంతి = బడలిక

క్లేశకుఁడు - క్లేశితుఁడు - క్లేశి = బాధించువాఁడు

క్వణ (న) ము - (ని) క్వాణము - నిక్వణము = ధ్వని

క్షత్త్రి (య) - క్షత్త్రి(యిక)యాణి = రాచస్త్రీ

క్షీర(ని)ధి - క్షీరాబ్ధి = పాలసముద్రము

క్షురకుఁడు - క్షురి - క్షౌరి(కుఁడు) = మంగలి

క్షేమ (ం) కరము - క్షేమ (క) కారము = మేలుచేయునది

ఖంజఖేట(ల)ము - ఖంజరీట(క)ము - ఖంజనము = కాటుకపిట్ట

ఖచరము - ఖేచరము = పక్షి

ఖజ (ము) - ఖజ (జా) కము = చల్లకవ్వము

ఖట్వాశ (స) ము = పునుగుపిల్లి

ఖ (ట్వ) ట్వా - ఖట్వి(ట్వ్యా)క - ఖట్వ (ట్వా) క = మంచము

ఖరకో(క్వా)ణము = తీతువుపిట్ట

ఖరాలి(ళి)కుడు = మంగలి

ఖరింధము (యు) డు = గాడిద పాలు త్రాగువాడు

ఖరూలిక - ఖురలిక = శస్త్రాభ్యాసము

ఖలి (లీ) నము = కళ్లెము

ఖల్వా (ల్లి - ల్వి - ల్వా)టుడు = బట్టతలవాడు

ఖస్ఖ (స్ఖా) సము = గసగసాలు

ఖాట (ము)-ఖాటి (క) - ఖట్టిక = శవవాహనము

ఖారి (రీ) కము - ఖారీవాపము = పెద్దయీడే చెట్లు

ఖిఖి (ఙ్ఖి) రము = నక్క, కురువేరు

ఖిలి (లే) శము = ఒక రకము చేప

గంగా (గాంగ) టేయము = ఒకచేప

గంగక - గంగాక - గంగిక = గంగ

గంధకా (హా) రిక = సైరంధ్రి

గంధకే (చే) లిక = కస్తూరి

గంధ (ఫలి) మేదిని - గంధమోది (హి) ని = సంపెంగ †

గంధో (ధా) తువు = పునుగు పిల్లి

గజాద (శ) నము = రావిచెట్టు

గడు (డ్డు - ఙ్డూ) కము = బంగారు గిన్నె

గడురు (లు) డు = పొట్టివాడు

గడో(డో)ర (ల) ము = బెల్లము, కబళము

గదాభృ (త్తు) తుడు - గదాధరుడు - గది = విష్ణువు

గరాధి (యి-షి) క - గవాధి (షి) క = లక్క

గరము - గరళము = సర్పవిషము

గర్ధనుడు - గృధ్రుడు = పేరాసగలవాడు.

గలదము - గల్దము = వాక్కు

గలవ్రతము - గరవ్రతము = నెమలి

గలస్తని - గలే (ళే) స్తని = అడుమేక

గలాని (వి) లము - గలాలికము = గండుచేప

గవ్య - గవ్యూ(తి)తము = రెండు క్రోసుల దూరము

గాంగాయని - గాంగుడు - గాంగేయుడు = భీష్ముడు

గాండీ (ఁడి) వము = అర్జునుని విల్లు

గిరిశ(శయ)ుఁడు - గిరీశుఁడు = శివుఁడు

గీర్వా(ర్వా)ణుఁడు = వేలుపు

గీఃపతి-గీర్పతి-గీష్పతి = బృహస్పతి

గుంఫి (ఫి) తము = పేర్చఁబడినది

గుగ్గు (లము) లువు = దేవధూపము

గుచ్ఛ(త్స)దంతిక = అరఁటి †

గు(లు)చ్ఛము - గుళుంఛ(ఛుచ్ఛ)ము = పూలగుత్తి

గుడతృ(త్రి)ణము = చెఱకు

గుడత్వక్కు - గుడత్వచ(ము) = దాల్చినచెక్క

గుడు (డూ) చి = తిప్పతీఁగె † - సోమిద †

గుప్తము - గూఢము - గోపాయితము - గోపితము = దాచఁబడినది

గుల్ఫ (ల్భ) ము - గులోరిక = చీలమండ

గువాకము-గూవాకము = పోఁక †

గృహ (పతి) మేధి - గృహస్థు (ఁడు) - గృహి = గృహయజమాని

గృహో (హో) లిక = బల్లి

గేందు(దూ) కము - కందుకము = చెండు

గోకి(కీ)లము = కోఁకలి, నాఁగలి

గోభిలాస్థము - గోవాస్థము - గోష్ఠాస్థము = [illegible]

గోధ (ము) - గోధి (క) - గోధార (ధేర - ధేయ) ము = ఉడుము

గోన (నా) సము = [illegible]

గోపుఁడు - గోపా(య)కుఁడు - గోపాలు (పి లు - పు)ఁడు = గొల్ల

గోల(ళ)ము - గోల (ళ)కము = గోళి, అచ్చునగాడు

గోలాంగు (గూ) లము = కొండముచ్చు

గోష్ఠము-గోస్థానము-గోష్ఠీనము = గోశాల, గొల్లపల్లె

గౌరి(రీ)జము - గౌరీబీజ (తేజ)ము = అభ్రకము

గ్రంథన (ము) - గ్రథన (ము) = గ్రంథరచనము, కూర్పు

గ్రస్తము-గ్లస్తము = తొందరమాట

గ్రామ (మ్య) కర్మ (ము) - గ్రామ (మ్య) ధర్మము = మైథునము

గ్ల (గ్ర) ప్సుఁడు (వు) = స్తుతించువాఁడు

గ్రామీణు(యకు)ఁడు-గ్రామ్యుఁడు = పల్లెటూరివాఁడు

గ్రైవేయ (క) ము - గ్రైవము = మెడనగ

గ్లానుఁడు—గ్లాస్నువు= తెవులుగొంటు

ఘంటా(టిసీ)బీజము = నేపాళము †

ఘట(టీ) కారుఁడు = కుమ్మరి

ఘనతాళ (ళో) ము – ఘనజీవనము—ఘనారావము= చాతకపక్షి

ఘనము – ఘనాఘనము = మబ్బు

ఘర్ఘర (రి) ము – ఘర్ఘరకము – ఘూకము = గ్రుడ్లగూబ

ఘుంట (క) ము—ఘుటిక(ము)—ఘు(టము) టి = చీలమండ

ఘుర్ఘుర(ము)—ఘుర్ఘురి = సందికొఁత

ఘాతి (తు) కుఁడు—ఘాతనుఁడు = హంతకుఁడు

ఘుష్ట (షిత) ము—ఘోషితము = చాటింపఁబడినది

ఘృతప(పూ)ర్ణకము = నేతికొనుగు †

ఘోణ (స) సము – గోనసము = కొండచిలువ

ఘ్రాణము – ఘ్రాతి = ముక్కు, మూర్కొనుట

చంద్రరే (లే) ఖ = చంద్రకళ

చంపకోల (ష) ము—చంపా(లము) లువు = పనస †

చక్రవాల (ళ) ము = చుట్టుకొండ

చటక (ము) – చటకక (ము) – చటాకము = పిచ్చుక

చటువు—చాటువు = ప్రియవాక్యము

చతురుఁడు – చాతుర్యుఁడు = నేర్పరి

చతుష్పద (ము) – చతు (ష్పది) ష్పాత్తు = నాల్గుకాళ్ళ జంతువు

చపలము—చాపలము—చంచలము – చలము = నిలుకడలేనిది

చపేట (క) ము – చపేట(టిక) = చెంపకాయ

చమత్కార (త్కరణ) ము—చమ(త్కృతి) క్రియ = నేర్పు

చరంటి—చిరంటి—చరింటి—చిరింటి= పేరంటాలు

చరిత్ర (ము)—చారిత్ర (త్ర్య)ము= నడవడి

చర్మరువు –చర్మకారుఁడు—చర్మారుఁడు – చర్మావక (ర్త) ర్తి = మాదిగ

చలచం (చ్చం)చువు= చకోరపక్షి, వెన్నెలపులుగు

చవిక(ము)—చవ్యము=గంధద్రవ్యము

చాటు (టూ) లోలుఁడు – చాటుల్లోలుఁడు = చాటుకవిత్వము చెప్పువాఁడు

చిత – చితి – చిత్య = సొద

చిత్రక(కా)రుఁడు—చిత్రకు (కర్మ) ఁడు = చిత్రలేఖకుఁడు

చిత్రలేఖ(ఖ)ని= చిత్తరువు వ్రాసెడు కుంచె

చిత్రవాజ (ల)ము = పాలపిట్ట

చిత్రాయు (ష) సము = ఉడుకు

చిపిటకము - చిపుట (క) ము = అటుకులు

చి (చీ) బుకము - చుబుకము = గడ్డము

చిర(ం)జీవి - చిర (ం) జీవుడు = చాలకాలము జీవించువాడు (కాకి)

చిర(ంతన)త్నము = చాలకాలము నాటిది

చిర సూ(త)తిక - చిర ప్రసూతి = చిరకాలముక్రిందట ఈనిన ఆవు

చిరి (లి) చిమము - చి(లీచి)లిచీ మము - చేలి (చీ)మము - చిల్లి మము = జెలువిరాసు

చిలమి(మీ)లిక = మెఱపు

చిల్లక (ము)-చీరి (రు) క - చీలిక - ఝిల్లిక = చిమ్మట

చీ(ర్ణ)రణము = చిన్న యులి

చుందరి - చు చుంద (ర) రము - చు చువు = కంపెలుక

చుక్ర - చుక్రామ్ల - చుక్రిక = పులిచింత †

చుల్లి - చూల్లి = ప్రొయ్యి

చూచు (చూ) కము = చను మొన

చేట (డ) కుడు = బంటు, కుంటెన కాడు

చేలము - చోలము = బట్ట

చైత్ర (క) ము = చైత్రమాసము

చైలధావు(క)డు = చాకలి

చైత్రి (కము) - చైత్రము - చిత్రావళి = చైత్రపౌర్ణమి

చోలం (లో) డుకము = తలపాగ

ఛ (చ్ఛ) మందుడు = తగ్గువాగ్రములు లేని శిశువు

ఛర్ద (న) ము - ఛర్ది (క) = వాంతి, కక్కు

ఛాగము - ఛాగలము = మేక (పోతు)

ఛాత్ర - ఛాత్రిని - ఛాత్రిక = శిష్యు

ఛితము - ఛిన్నము - ఛాదితము - ఛేదితము = నరుకబడినది

ఛిత్వ (త్వ) రుడు = వంచకుడు

ఛుచ్ఛుంద (రము) రి - ఛుచ్ఛు (చ్ఛు) క = చుంచెలుక, చూచుందరి

ఛుర - ఛురి (క) - ఛురిక (క) = చూరకత్తి

ఛేకా(కి)లుడు = నగరవాసి

జంఘాకరు(రిక)డు - జంఘా (ఘి) లుడు - జాంఘికుడు = వడిగా నడచువాడు

జంబీర(క)ము - జంబి (భ) రము - జంభీర (భల) ము = నిమ్మ

జంబు(బూ)కము = నక్క

జటా (టీ-టీ) రుడు = శివుడు

జటా(టి) లుడు-జటి = సన్యాసి

జటు(గు)లము = పుట్టుమచ్చ

జఠరము - జరఠము = గట్టిది

జతు (తూ) క - జతుని (వు) = గబ్బిలము

జన (కుండు)యిత - జన్మ (న్మ ప్తు) కారకుండు - జన్యు (డు) వు = తండ్రి

జన (నే-నో) వాదము = కింవదంతి

జలరం(రుం)డము = నీటిసుడి

జలశయు (యను)ండు - జలేశయుండు - జలశాయి = విష్ణువు

జలాంతు(కు)కము = చేపపిల్లలగుంపు

జలా (లి-లూ-లో-లౌ) క-జలౌకి (యు-లు-సు) క - జలోరగ = జలగ

జల్ప (ల్పా) కుండు = వదరుబోతు

జాగ (గ్ర) ర్య - జా (గ్ర ము) గ్రియ-జాగర(ణ)ము=జాగ్రదవస్థ

జా (జి) పత్రి - జాతి (తీ) పత్రి - జాతి (తీ) కోశము - జాతి (తీ) ఫలము - జాతి (కము) - జాతి సారము = జాజికాయ

జాలకీట (కారక) ము - జాలిక (ము) = సాలెపురుగు

జితు(త్తు)మము = మిథునరాశి

జిష్ణు (వు) డు = శ్రీవిష్ణువు

జీరక (ణ) ము - జీర్ణ (ము) - జరణము - జారణి - జీరక హాయము = జీలకర్ర

జీమూతకు(కూ)టము = కొండ

జీవ (o) జీవకము - జీవంజీవము = చకోరపక్షి

జృంభ(ము)-జృంభణ (భిత)ము= ఆవులింత

జోషణ (ము) - జోషము = ప్రీతి

జ్యోతిష (ష్క)ము-జ్యౌతిషము = ఒక శాస్త్రము

జ్యోతిషు (షిక - ష్కు-) డు - జ్యౌతిషికు (ష్కు-) డు = దైవజ్ఞుడు

ఝంఝ (క) తి - ఝంటి (డి) తి = త్వరగా

ఝల్లి (ల్లీ) కంఠము = పెంపుడు పావురము

ఝరము-ఝర-ఝరి= కొండవాలుక

ఝల్లమూ-ఝల్ల (ల్లా) రి -ఝల్లి= ఒక దినుసు మద్దెల

ఝింఝి-ఝిల్లి (ల్లీ) క - ఝిరి(రీ) క - ఝిరి (రు) క - ఝిల్లి-ఝిల్లీ కము = చిమ్మెట, ఈలపురుగు

ఝింటి (క) - ఝింటీక - ఝంటి= ముళ్లగోరింట †

టంకణ (న) ము-టంగ (గర)ము- టంగ (గా) ణము = వెలిగారము

డంగ (గా) రి – డాంగరి = పొడుగు దోస †

డమరుక(గ)ము – డమా (మ్రు – మ్రూ) రము – డమరువు = డుబుడక్క

డిండి(డీ)రము = నురుగు

డీన(క) ము – డయితము = పక్షి గమనము

డో (ల) లి – దో (ల) లి – డో (దో) లిక – డో (దో) లము = ఊయల

తంపరీ(పి)ణము = పురుగు

తండు (ందు – గ్దు) వు = [illegible] తెడ్డు కొయ్య

తంతు కీట (నాభ–వాప–వాయు) ము – తంత్ర (ద్ర) వాపము = సాలెపురుగు

తంద్ర – తంద్రి = కునికిపాటు

తంథి – తస్థి = అంగీకారము

తటా (డా) కము – తటా (డా) గము– తటగము = చెఱువు

తటి(డి)త్వంతము = మేఘము

తను(నూ)రుట్టు – తను (నూ) రుహము = వెండ్రుక

తను (నూ) జుడు – తను (నూ) భవుడు – తనూద్భవుడు = కొడుకు

తపశ్చ (రణ) ర్య = తపము చేయుట

తమ(స్వతి)స్విని = రాత్రి, పసుపు

తరణి (ద–ది) – తారణి (ద–ది) = [illegible]

తరండ (ము) – తరండి – తరి = [illegible]

[illegible] – [illegible] = [illegible]

తాపసం (ఖం) డము = [illegible]

[illegible] – [illegible] = బదరిక

తాటం (డం) కము = చెవికమ్మ

తాపింఛ (చ్ఛ)ము – తాపిం (పి) జము = చీకటిమ్రాను

తామ్రకారుడు – తామ్రకు(ట్టు) ట్టకుడు = రాగిపనివాడు

తామ్రమూ(ల) లి– తామ్రమూలిక = అత్తపత్తితీగ

తార – తారక = నక్షత్రము

తార్కాణ – తార్కాణము = దృష్టాంతము

తాలి(ళి) దము = తాలింపు, పోగవు

తా (దా) లీకుడు = కార్యసాధకుడు

తావక (కీన) ము – త్వదీయము = నీకు సంబంధించినది

తింతిడి (లి)క – తింత్రిణి – తింత్రిణీకము = చింతచెట్టు

తిందుకము– తిందుకి = తుమికి †

తిక్తక – తిక్తిక = చేదుసొర †

తిత్తిరము – తిత్తిరి = తీతువుపిట్ట

తిగ్మకరుఁడు-తిగ్మాంశుఁడు (వు) = సూర్యుఁడు

తిర (స్క-స్కృతి) స్క్రియ - తిరస్కారము = అనాదరము

తిరో(భావ)ధానము-తిరోహితి = మాయమగుట

తిలంతుదుఁడు - తిల ఘాటి (ఘాతి-ఘాంతు) కుఁడు - తిలపీడుఁడు = తెలకవాఁడు

తిష్య - తిష్య (పుష్య) ఫల = ఉసిరిక †

తీర్థ (౦) కరుఁడు = ఋషి, బుద్ధుడు

తుంగము - ఉత్తుంగము = ఎత్తు

తుండ(డి)కేశి = దొండ †

తుగ-తుగాక్షీరి - తవ (వా)క్షీరి - త్వక్క్షీరి = అడవి కచూరము

తుణ (క) ము-తుణి (కము) = నంది వృక్షము

తురగ (౦గ)ము - తురంగమము = గుఱ్ఱము

తురాషా (సా) ట్టు = ఇంద్రుఁడు

తురీయ(క)ము-తుర్యము = నాల్గవది

తులిని-తూలిని-తు (తూ)లి ఫల = బూరుగుచెట్టు

తులాదండ (ధట - ధార - మాన) ము - తులా (కోటి) యష్టి = త్రాసుదండె

తువరిక - తూవరిక = ఎఱ్ఱమన్ను

తూబరుఁడు-తూవ(రు)రకుఁడు = పేడి, షండుఁడు

తృ (ష) ట్టు - తృ (ష్ణ)షతి = దప్పి, కోరిక

తృణ(స)కీయము - తృణిలము = పచ్చికబీడు

తృతీయ(యా)ప్రకృతి = నపుంసకుఁడు

తృ(ప్త)పితుఁడు - తర్పితుఁడు = సంతుష్టుఁడు

తృఫలము - తృపలము - త్రిఫల - త్రిఫలి = కరక తాడి ఉసిరికలు

తృ(ష్ణు)షితుఁడు = దప్పిగొన్నవాఁడు

తైలచో(చా)రిక - తైలప - తైలపాయిక - తైలాంబుక = బొద్దింక, గబ్బిలము

తైషము - తిష్యము = పుష్యమాసము

తో(త్రో)య(శూక-వృక్ష)కుంభము = నాచు

త్రపు ల (స) ము - త్రపు (సము) వు - త్రాపుషము = తగరము, సత్తు

త్రయము - త్రితయ(యము) - త్రయి = మూఁడింటి సమూహము

త్రివృత (త్త-త్తి-త్తు)-త్రివత్రిక- త్రివే (ల) లి = తెగడ †

త్రు (త్రో) టనము = తెగుట, ఖండించుట

త్ర్యంబ (త్రినేత్ర)కుఁడు = శివుఁడు, ముక్కంటి

త్వాదృ (శుఁడు – క్షుఁడు)క్షుఁడు = నీవంటివాఁడు

త్విట్టు (ష – షి) = కాంతి

[illegible] (త్రా[illegible])[illegible] – [illegible] (త్రా[illegible])[illegible] తృ-ప్తి = కొంచెమింపు

దండ(నాయ-నాథ)కుఁడు – దండనా(థ)యకుఁడు = సేనాపతి

దంతక (హ)స్తము = [illegible]

దంతి – దంతిక (జ – ని) – దంత మహాలిక – నేపాళము

దం (దం)పతులు – జాయాపతులు = భార్యాభర్తలు

దంభ (దాంభి) కుఁడు – డాంబి కుఁడు = మోసగాఁడు

దంశనము – దశనము = కఱచుట

దంష్ట్రా(ష్ట్రా)యుధము = పంది

దభ్రము–ద (త) లినము = సన్ననిది

దద్రు (ద్రూ) ఘ్నము = తంగేడు చెట్టు

దద్రు (ద్రూ) ణుఁడు = కుష్ఠువ్యాధి గలవాఁడు

దధి (జ–త్థ–భవ) సారము = వెన్న

దధిస్వ–దధ్యస్వ–దధిచ్ఛ = [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

దా(డిమ) [illegible] – దా[illegible] – దా[illegible] – దా[illegible] = దానిమ్మ

దా(స)[illegible] – దా[illegible] = [illegible]

దాస్యుఁడు – [illegible] – [illegible] – దాసి–దాసు = [illegible]

దాన (పతి) [illegible]ఁడు – దాన శూరు(శౌండు)ఁడు = దాత

దార (క్రియ – గ్రహణము – పరిగ్రహము) కర్మము = పెండ్లి

దాశపు (పూ) రము – దాసపు (పూ) రము = [illegible]

దాసేయు (రు) ఁడు = దాసీపుత్త్రుఁడు

దిధి(ధీ)షువు = అక్కగారికంటె ముందు పెండ్లిచేసికొన్న చెల్లెలు

దినపతి ([illegible] - [illegible] - [illegible]) -
దినమణి ([illegible] - [illegible]) -
దినేశ (దినేశ్వర) [illegible] - దివస
[illegible] = [illegible]

దివా ([illegible]) [illegible] - దివా
([illegible]) [illegible] = పగలు

దివి (షత్) సదుండు - దివిష (స) త్తు-ద్యుష (స)దుండు - ద్యోష (స) దుండు = వేలుపు

దీర్ఘగ్రీవ (ఘంటిక-జంఘు) ము - దీర్ఘాధ్వగము-[illegible]కము = ఒంటె

దీర్ఘజిహ్వ (పృష్ఠ-రసన) ము = పాము

దుందభము - దుందుభము - దుందుభి = భేరి

దు (దూ) షణము = నింద

దుర్న (ర్ణ) యము = అవినీతి

దుష్కర్మ (ము)-దుష్కృతి(తము) - దుష్క్రియ = చెడ్డపని

దుష్కు (లజ-లజాతు) లీనుండు - దౌష్కు (లేయు) లుండు = చెడుకులమునం బుట్టినవాండు

దూతి - దూతిక-దూతీక = తార్పుకత్తె

దూర దృష్టి ([illegible]) - దూరద (ర్శి) ర్శనుండు = దూరదృష్టి గలవాండు, గద్ద

[illegible] ([illegible]) [illegible]-[illegible]ండు = [illegible]

[illegible] ([illegible]) ద్వతి = [illegible], ఒకనది

[illegible](ము)-[illegible] = [illegible]

దేవదేయము - దైవ ([illegible]) ము - [illegible] = దేవసంబంధమైనది

దేవగంధిక - దేవజగ్ధ (క) ము - దేవజగ్ధిక = నిమ్మగడ్డి

దేవత-దేవత్వము - దైవతము = దేవభావము

దైత్యనిషూ (సూ) దనుండు = శ్రీవిష్ణువు

దైత్యుండు - దైతేయుండు - దితిజుండు = వేలుపు

దోర్గడువు - దోర్గంతువు = [illegible] చేతులుకలవాండు

దో(దౌ)హదము-దౌహృదము = వేవిళ్లు, ఎరువు

దౌ (దూ) త్యము - దూతకర్మ (కృత్య)ము = రాయబారము

దౌ(ర్హృ)ద హార్దము-దౌర్హృదయ (త)ము-దుర్హృదయత = విరోధము

ద్యుషదుండు-ద్యోషదుండు = వేలుపు

ద్యూత(కృత్తు)కరుండు-ద్యూతకారు (రక) ండు = జూదరి

ద్రవ (ద్రా) ప్సము = నీరు కలిసిన పెరుగు

ద్ర (ద్రా) విడులు - ద్ర (ద్రా) విళులు = అరవలు

ద్రు(ద్రూ-ద్రో) ణము = తేలు

ద్రు (దు) నఖము = ముల్లు

ద్రేక్కా- (ష్కా)ణము = రాశియొక్క మూడవభాగము

ద్వయము - ద్వయి - ద్వి - ద్వితయము - ద్వికము = రెండు

ద్వంద్వ (చర) గము - ద్వంద్వచారి = జంటగాతిరిగెడు చక్రవాకపక్షి

ద్వారపాలకు (పాలు - ఫు) డు - ద్వారి (కుడు)-ద్వాస్థితు(స్థు)డు = కంచుకి

ద్విజబంధువు - ద్విజబ్రువుడు = జాతిమాత్ర బ్రాహ్మణుడు

ద్విధా - ద్వేధా - ద్వైధము - ద్వైవిధ్యము = రెండువిధములు

ద్విపము-ద్విపాయి - ద్విరదము - ద్విరాపము = ఏనుగు

ద్విముసలి-ద్విమూషలి = రోకళ్లతో జేసెడి పోరు

ద్విస (సా) హస్రము = రెండువేలు

ధట-ధటకము - ధటము = త్రాసు

ధనుర్యాసము-ధన్వయా (యవా) సము = తీటకసింద †

ధమ్మి (మ్మి)లము-ధమిల్లము = జుట్టుముడి, సిగ

ధన్యాకము - ధనీ (నే) యకము - ధాన్య (న్యా)కము = కొత్తిమిరి †

ధర(ణి)-ధారి (ణి)త్రి - ధాత్రి = భూమి

ధరణి (ణీ) జాని - ధరణి (ణీ) ధరుడు - ధరణి (ణీ)పతి - ధరణి (ణీ) భృత్తు - ధరణీశ (శ్వ)రుడు = రాజు, శేషుడు

ధరణి (ణీ)జుడు - ధరాత్మజుడు = కుజుడు

ధరణి (ణీ) సురుడు - ధరామర (సుర) డు = బ్రాహ్మణుడు

ధరాకదంబము-ధారాకదంబము = నీరుకడిమి †

ధర్షణి - ధర్షిణి = జారిణి, కులట

ధానిక-ధనకము - ధాన్య (న్యా) కము - ధాన్యబీజము = ధనియాలు

ధిక్ - ధుక్ = కలుగు, బ్రదుకు

ధు (ధూ) తము - ధూన (నిత) ము = కంపింపబడినది

ధు (ధ) త్తూరము - ధూర్తకృత్తు - ధూస్తూరము = ఉమ్మెత్త †

ధు(ర్ధు)రంధరము - ధు (ర్య)రీణము - ధూర్వహము, - ధౌరేయము = ఎద్దు

ధూఃపతి - ధూర్ప (ప్వ) తి = బరువు మోయువాడు

ధూపాయి(పి)తము = పొగ పెట్టఁబడినది

ధూమ్యా(మ్రా)టము = కాఁకటిమాఁగ పిట్ట

ధూమకేతువు (తనము) - ధూమధ్వజుఁడు - ధూమి = అగ్ని

ధౌరిత (క) ము - ధోరిత (క) ము = గుఱ్ఱపు పరుగు

ధ్వనము - ధ్వానము - నిధ్వానము - ధ్వని = చప్పుడు

ధ్వా (ధ్మా) ంక్ష జంఘు(తుండి - దంతి - నఖి - నాస - వల్లి) = కాకినాండ †

ధ్వాం (ధ్మాం)క్షము = మాల కల్లంకి పిట్ట

నందా (ద్యా) వర్తము - నందివర్ధ(ని) నము - నంది (కము) = ఒక పూలచెట్టు

నంది - నందకుఁడు - నందికేశుఁడు - నందికేశ్వరుఁడు - నందీశ్వరుఁడు = శివుని సేవకుఁడు

నందివృక్షము - నందీవృక్షము = అశ్వత్థవృక్షము

నకుటము - నకుటకము - నాస - నాసిక - నాసిక్యము = ముక్కు

నక్తంచరుఁడు - నక్తచరుఁడు - నక్తంచారి - నక్తచారి = దొంగ, రాక్షసుఁడు

నఖము - నఖరము = గోరు

నగపతి - నగాధి (పతి) రాజము = మంచుకొండ

నగరము - నగరి = పట్టణము

నగౌకము - నగౌకసము = పక్షి

ననంద - ననాంద - ననందిని = ఆడుపడుచు

నమసితుఁడు - నమస్యితుఁడు = నమస్కరింపఁబడినవాఁడు

నరం (రాం) గము - నాగరము - నాగరంగము - నాగరుకము = నారింజ †

న (నా) రకము - నిరయము = మరణించినపిదప పాపులుశిక్షింపఁబడెడు లోకము

నలి (ళి) నము - నాలీ (ళీ)కము = తామరపూవు

నవ(ని) - నవనీత (క) ము = వెన్న

నవము - నవీనము - నవ్యము = క్రొత్తది

నవమల్లిక - నవమాలిక - నవాలి = విరజాజి † సన్నజాజి †

నస్తితము - నస్తోతము - నస్యోతము = ముక్కుత్రాడు తగిల్చిన యెద్దు.

నస్య - నాస - నాసిక (ము) - నక్ర(ము) = ముక్కు

నాడీ (లీ) వ్రణము = నారి కురుపు

నాడి (డీ) కేరము - నారి(రీ) కేళము - నాళి(ళీ-రి) కేరము

నాడి(డీ)కేలము = కొబ్బరి †

నాభిగంటక (ఘట) కము - నాభిగోలకము = ఎత్తుబొడ్డు

నింబుకము - నింబూకము = నిమ్మ

నికుంజము - కుంజము = పొదరిల్లు

నికురంబము - నికురుంబము = గుంపు

నికేతము - నికేతనము = ఇల్లు

నికోచకము - నికోచకము = ఊడుగు † అంకోలము †

నిక్వాణము - నిక్వణము = వీణె మున్నగువాని ధ్వని

నిగద (న) ము - నిగాదము = చెప్పుట

నిగదము - నిగాదము-నినదము - నినాదము-నాదము - నదము = ధ్వని

నిగ(గా)రణము - నిగరణము - నిగల (గాల) ము = భక్షించుట

నిగళము - నిగడము = సంకెల

నిగ్రహము - నిగ్రాహము = అణచుట, శాపము

నిఘంటు (వు) - నైఘంటికము = (శబ్దార్థ) కోశము

నిట (టా) లము - నిటిలము = నుదురు - నొసలు

నిది (గ్ధ - ద్ధి) గ్ధిక = వాకుడు † - బృహస్పతి †

నిధ (ర్ధ) నుడు - అధనుడు = పేదవాడు

నిశ (శా) నము - నిశామనము - శమనము = చూచుట వినుట

నిష (షీ) దము = [illegible]

నిమ్నగ - [illegible] = [illegible]

నియమ(న)ము - నియామనము = ఏర్పాటు

నిరుపద్ర(ష్ట)వము = ఆపదలేని

నిర్లుంఛనము - నిర్లుంచనము = మిక్కిలి ముంచుట

నిర్ఝరము-నిర్ఝరి (రీ) - ఝరము-ఝరి = సెలయేరు

నిర్హ్రాదము - నిర్హ్రాదము = పిడుగు మున్నగువాని ధ్వని

నివే (ద్య) దనీయము - నివేద్యము = నివేదింపదగినది

నిశ్రేణి - నిశ్శ్రేణి = నిచ్చెన

నిష్యందము - నిస్యందము - నిస్ర (స్రా) వము = కారుట

నిష్ఠీవ (న) ము - నిష్ఠేవ (న) ము - నిష్ఠ్యూతి = ఉమియుట

నిష్కాశితము - నిష్కాసితము - నిష్కషితము = తొలగింపబడినది

నిసంపాతము - నిస్సంపాతము = నడిరేయి

నిస్వనము - నిస్వానము - స్వా (స్వ) నము - స్వనితము = ధ్వని

నీహారము — ని (నీ) హా ర ము = పొగమంచు

నీరజము — నీరజాతము = నీటిపుట్టు

నిరస్తము — నిరస్తము = తొలఁగింపఁబడినది

నూతనము—నూత్నము—నవీనము — నవ్యము = క్రొత్త

నృత్యము — నృత్తము—నర్తనము—నృతి = నాట్యము

నేమిశము — నైమిశము — నైమిషము = పవిత్రమైన ఒక అరణ్యము

పంకజము — పంకేజము — పంకేజాతము — పంకేరు (రు) హము — పంకేరుహము = పద్మము

పంకణము — పక్కణము = బోయపల్లె, గూడెము

పరంజము — పరాంజము = కతి

పటోలము—పటోలి (క) = పొట్ల †

పట్టోలిక—పట్టోలిక = పట్టా, వ్యవస్థా పత్రము

పణాంగన—పణ్యాంగన = వెలయాలు

పణి (ని) తము — ప ణా(నా) యితము = పందెముగాఁ జేయబడినది

పణ్యవీథి — పణగ్రంథి — పణ్యాజిరము = అంగడివీథి

పత (తం) గము — పతంగమము — పతత్తు — పతత్రి = పక్షి

పట్టిశము — పట్టీశము = [illegible], అడ్డ కత్తి

పతత్రము — పత్త్రము — పక్షము = ఱెక్క

పతిదే (దై) వత — పతివ్రత = సాధ్వి

పతిప (వ) త్ని = మగనాలు

పత్తంగము — పత్త్రంగము — పట్ట (త) రంగము = ఎఱ్ఱచందనము †

పత్తనము — పట్టణము — పురము = నగరము

పథము — పంథ — పథి = మార్గము, త్రోవ

పథికుఁడు — పాంథుఁడు = తెరువరి, బాటసారి

పదాతి — పదాతి — పదికుఁడు = కాల్బంటు

పద్మగ (గ్భ) ర్భుఁడు — పద్మనాభుఁడు = విష్ణువు

పద్మబంధువు — పద్మినీవల్లభుఁడు— పద్మపాణి = సూర్యుఁడు

పయోధి — పయోనిధి — పయోరాశి = సముద్రము

పరంపదము — పర (మ) పదము = వైకుంఠము

పరమాత్మ — పరమాత్ముఁడు — పరబ్రహ్మము = పరమ హంస

పరశువు — పర్శువు — పరశ్వ (స్వ) ధము = గండ్రగొడ్డలి

పరాణస - పరానస = వైద్యము

పరిఖ-పరిఘ-పరిఘము = అగడిత

పరిధావి - పరీధావి - పరివారి = ఒక సంవత్సరము

పరిపాకము- పరీపాకము = పరువము

పరిభ (రీభా - రిభా - రీభ - రాభ) వము = అవమానము

పరిభావ్యము - పారిభ (భా) వ్యము = చెంగల్వకోష్టు †

పరిమళము - పరీమళము = తావి, సుగంధము

పరిమాణ (మిత)ము - పరిమితి = కొలత, కొలది

పరిభ్రమ(ణ)ము - భ్రమణము = తిరుగుట

పరి (రీ) యోగము = అన్నిప్రకారముల యోగము

పరిరంభ(ణ)ము-పరీరంభ(ణ)ము= కౌగిలింత

పరివసథము - పరీవసథము - ప్రతివసథము = గ్రామము

పరివాపము-పరీవాపము = విత్తుట, నాటుట, గొఱుగుట, పరివారము

పరివారము - పరీవారము - పరిజనము = బలగము

పరి (రీ) వాహము=తూము, జలదారి

పరి (రీ) వేశము-పరి (రీ) వేషము- పరివేషణము = గాలిగుడి

పరివ్రాజకుడు - పరివ్రాట్టు = సన్న్యాసి

పరిష్కరణము - పరిష్కృతి = చక్కఁబెట్టుట

పరి (రీ) సరము - పరిసరణము - పరిసర్య = చుట్టితిరుగుట

పరి (రీ) హాసము - పరిహాసనము = ఎగతాళి - పరియాచకము

పరి (రీ) హారము- పరిహరణము - పరిహృతి = విడుపు

పర్ణ (ర్ణి) లము = ఆకులుగల చెట్టు

పర్యం (రియం - ల్యం) కము - పల్యంకిక - పర్యస్తిక = మంచము, పల్లకి

పలలాశి - పలలుడు - పలాశి - పలాశుడు = రాక్షసుడు, పొలదిండి

పాంక్తేయుడు - పాంక్త్యుడు = పంక్తియందు భుజింపదగినవాడు

పాంచలిక - పాంచాలిక = బొమ్మ

పాంశవము-పాంసవము = చౌటుప్పు

పాండవులు - పాండవేయులు = పాండుపుత్త్రులు

పాంశుక - పాంశుల - పాంసుల = రజస్వల

పాంశు(సు)రాగిణి = మహామేద †

పాంశనుఁడు—పాంసనుఁడు = దూషించువాఁడు

పాంశు (సు) కులి = రాజవీథి

పాంశు(సు)రుఁడు = ఒంటివాఁడు

పాంశు (సు) చందనుఁడు - పాంశు (సు) లుఁడు = శివుఁడు

పాంశు(సు)జము = చౌటుప్పు

పాంశు (సు) వు - పరాగము = దుమ్ము

పాచకుఁడు— పాచ (చా)లుఁడు = వంటవాఁడు

పాణిగ్రహణము—పాణీకరణము - పాణిబంధము = వివాహము

పారం (ర) గతుఁడు - పారగుఁడు— పారీణుఁడు = ఒడ్డు చేరినవాఁడు

పారజాయి (దారి) కుఁడు = పరస్త్రీలను గూడువాఁడు

పారా (ర) వతము—పారాపతము= పావురము

పారాశర్య (రు) ఁడు—పారాశరి = వ్యాసుఁడు

పారిప్లవము—పరిప్లవము = చలించునది

పారిషదు (ద్య) ఁడు—పార్షదుఁడు = శివభటుఁడు

పిచం (చిం) డము = పొట్ట, పశువు

పింఛము - పిచ్ఛము = నెమలిపురి

పింజటము - పింజేటము = పుసి

పిట (క)ము - పీ (పే) టకము - పేటాకము = పుండు, చిన్నపెట్టె

పిత్ర్యము - పైతృకము = తండ్రిది

పీలుపర్ణి—పీలుపర్ణి = దొండ † చాగ †

పీన(వ - వర)ము = బలిసినది

పుత్రంజీవ (క) ము - పుత్రజీవ (క) ము - పుత్రజీవి = గర్భోత్పత్తిని కలుగఁజేసెడు విత్తులుగల చెట్టు

పునరా(న్సం)ధానము = అగ్నిని రెండవసారి ఆరాధించుట

పురుభూ (హూ) తుఁడు = దేవేంద్రుఁడు

పు (పూ) రుషుఁడు = మనుష్యుఁడు

పురుషోత్తముఁడు - పురుసత్తముఁడు = శ్రీకృష్ణుఁడు, శ్రీవిష్ణువు

పుష్క— (ష్క) లకము = గంధ, పునుగుపిల్లి

పుష్కరా (లా) వర్తకము = ఒక మేఘరాజము

పుష్ప (ష్య) రథము = విహార యోగ్యమైన రథము

పుస్త(క)ము - పుస్తిక = పొత్తము

పూగ (గీ) ఫలము = పోకకాయ

పూతము - పునీతము = పవిత్రము, కల్మషములేనిది

పూతిక - పోతిక - పోతకి = మట్టుబచ్చలి †

[illegible](ం)జము — పుష్పా[illegible]ర (ం) జము = [illegible] †

పూపా (లి) ళి — పూపా (లి) ళి — పోళి (ళీ) క = బొబ్బట్లు

పూపలిక — పూపాలిక = [illegible]

పూర్ణ (ర్ణ) ము — పౌర్ణ(ర్ణి)ము — పౌర్ణము — పౌర్ణమా (సి) స్య = పున్నము 15 వ తిథి

పూర్వాను (త్మ) జుఁడు = ఇంద్రుఁడు

పృథక్ (శ్ని) పర్ణి = కోలపొన్న, † నక్కతోక పొన్న †

పృ(థివి) థ్వి = నేల, పుడమి

పృ (పూ) వభాష — పూర్వభాస = అమరావతి, ఇంద్రపురి

పృశ్ని — పృష్ణి = కిరణము

పేట (టా) కము — పి ట క ము — పేటిక = పెట్టె

పేర (రో) జము = విషాది దోషముల విరిచెడు రత్నవిశేషము

పేశ(వ–స)లుఁడు = శివుఁడు, విష్ణువు

పోటలకము — పోటలిక–పోట్టలిక = పొట్లము, మూట

పౌష్కరమూలము — పుష్కరమూలము = చెంగల్వ కోష్టు †

ప్రక్వ(క్వా)ణము — క్వ (క్వా) ణము = వీణావాదనము

ప్ర[illegible] (వ) [illegible]

ప్ర[illegible] ([illegible]) [illegible]

ప్ర[illegible](స)ము — ప్ర[illegible] ( )ము — [illegible]

ప్ర[illegible] ([illegible]) కి = [illegible]

ప్రచే(సు)[illegible] — ప్ర[illegible] = [illegible]

ప్ర[illegible] ([illegible]) [illegible]

ప్రతి(క్రియా) కృతి — ప్రతి (తీ) కారము — ప్రతి (యా తే న) యత్నము = [illegible]

ప్రభూపి(బిం)తే = సూర్యుఁడు అస్తమించెడు దిక్కు

ప్రపునా (న్నా – న్న) టము — ప్రపునాడము = తగిరిస †

ప్రణిపత్తి — ప్రణిపాతము — ప్రణామము = అభివాదనము

ప్రతిగ్ర(గ్రా)హము — పతద్గ్రహము = తమ్మపడిగము

ప్రతి(తీ) రోధము = అటంకము

ప్రతి (పరి) వసథము = గ్రామము

ప్రతి (తీ) హారము = వాకిలి, ద్వారము

ప్రతిహా(రి)రుఁడు — ప్రతీహా(రి) రుఁడు — పతీహారి = ద్వారపాలకుఁడు

ప్రత్యవసాన(యు) ము = భోజనము

ప్రత్యు (త్యూ)షము = ప్రభాతము

ప్రథ (ఖ్యతి - ఖమ - థిమము) = ప్రఖ్యాతి

ప్రద్ర (ద్రా) వము- ప్రధావనము= పలాయనము

ప్రఘ్నస్నాట (న్నాట-న్నాల)ము = తగినస †

ప్రదేశ (శి)ని-శ్శిని = చూపుడు వ్రేలు

ప్రమద (దా)వనము - ప్రమద (దా) కా వ న ము = స్త్రీలు విహరించు తోట

ప్రశ (స) లము = సొంపుగుచుంటుండు

ప్రసరణము - ప్రసారము - ప్రసరము = వ్యాపించుట

ప్రస్కందన (న)ము - ప్రస్కందిక = అతిసారము విరేచనము

ప్రస్రవణము - ప్రస్రావము = మూత్రము

ప్రహార (ణ) ము - ప్రహారము = దెబ్బ

ప్రహేణ (ళ) కము = ఒక పిండివంట

ప్రహ్లాత్తి-ప్రహ్లాదము-ప్రహర్షము = అధిక సంతోషము

ప్రాఘుణుడు - ప్రాఘూర్ణుడు - ప్రాఘూర్ణికుడు - ప్రాఘూర్ణకుడు = అతిథి

ప్రాడ్వివా (వే) కుడు = తీర్పరి

ప్రాయశ్చిత్తము (త్తి) = పాప పరిహార కర్మము

ప్రాణని(సం)యామము - ప్రాణాయామము = ఊపిరి సరికట్టుట

ప్రావృట్టు (ష) - ప్రావృషము = వర్షర్తువు

ప్రియ (యం) కరము - ప్రియకారము = ప్రియము కలుగఁజేయునది

ప్రియంవదుఁడు - ప్రియవాది = ఇచ్చకములు పలుకువాఁడు

ప్రేరణ (ము) = ప్రోత్సాహము - ప్రేరేపణ

ప్రేషణీయుఁడు - ప్రేష్యుఁడు - ప్రైష్యుఁడు = పంపఁదగినవాఁడు

ప్రోష్ఠపా(ప)దుఁడు - ప్రోష్ఠప(పా)దుఁడు = గొంటుకూర్చున్నవాఁడు

ప్రో(ప్రౌ) ఢుఁడు = ప్రౌఢ, నేర్పరి

ప్రో (ప్రౌ) ష్ఠము = ఎద్దు, చేప

ప్లవంగ(మ) ము-ప్లవ (గ) ము = కోతి

ప్లు (ప్లు)ష్టము - ప్లుషితము = కాల్పఁబడినది

ఫలపా (శా) డబము = దానిమ్మ †

ఫణ(ము)-ఫ(స్ఫ)టము = పాముపడగ

ఫణ (ణా) కరము - ఫణ (ణా) ధరము = పాము

ఫాంటకము-ఫాంటము = కషాయము

ఫాలము-భాలము = నుదురు, నొసలు

ఫాల్గున(ణ-నిక)ము = ఒక మాసము

ఫేనా (నా) గ్రము = బుడగ-బుద్బుదము

ఫేన (ణ) వాహి = వస్త్రము

ఫేర (వ) ము-ఫేరవు-ఫేరండము = నక్క

బకము-బకోటము = పాలుకొంగ, కొంగ

బంధురము-బంధూరము = సొంపు, వంగినది

బంధువు - బాంధవుడు = చుట్టము

బడిశము-బలిశము = చేపలగాలము

బర్బు (ర్బూ) రము = తుమ్మ † తీక్ష్ణకంటకము

బలాశము - బలాసము = కఫము, శ్లేష్మము

బలదీనత - బలహీనత = బల దౌర్బల్యము

బష్క- (స్క-) యణి-బస్క- (ష్క-) యిణి = చాలకాలము క్రిందట ఈనిన యావు

బహుళము - బహూళము = అధికము

బాష్పము-బాస్పము = కన్నీరు

బాష్పిక-బాష్పీక-బాష్పకము = తోటకూర, ఇంగువ

బాహుల (లి) కము-బాహుల (లి) క = బాహుళ్యము, బహుత్వము

బాహ్లి (హ్లీ) క-(హ్లా-హ్లా) కము = ఇంగువ, కుంకుమపువ్వు

బాహాబాహవి - బాహాబాహవి = బాహాబాహియుద్ధము

బిడార (ల) ము = మార్జాలము, పిల్లి

బింబ - బింబి - బింబిక = దొండ †

బింబో (బౌ) ష్ఠము = దొండపండు వంటి పెదవి

బిడౌజుడు - బిడోజుడు = ఇంద్రుడు

బృహతాం (తి) పతి-బృహస్పతి = దేవగురువు (వాక్పతి)

బృహత్కా-శ (స) ము = పెద్దరెల్లు †

బ్రహ్మజా (యా) మలము = ఒక శాస్త్రము, ఒక తంత్రము

భండి(ర)భండీ- (ర) రి-భండీరిక - భండీతకి = మంజాటి చెట్టు

భంకారి - భంగారి = అడవియీగ

భండి (డీ) రము-భండీర(ల)ము = దిరిసెనచెట్టు

భండుకము-భండూకము = ఒక చేప

భద్ర(ంద్ర)కరము-భద్రంకరము = శుభమును కల్గించునది

భద్రవతి-భద్రావతి = గుమ్మడు †

భద్ర(ద్రా)శ్రయము = చందనము

భరము-భారము = బరువు

భల్లాతకి-భల్లాతకము - భల్లము - భల్లి(క) = నల్లజీడి

భల్లూ (ల్ల-ల్లు-ల్లూ) కము-భాలు (లూ-ల్లూ) కము - భీలు (లూ) కము - భల్లనము (ల్లువు) = ఎలుఁగుబంటి

భస్త్ర (స)-భస్త్రి(కి)-భస్త్ర (స్త్రా) కము = తోలుసంచి

భాండరము - భాండాగారము - భండారము = ధనాగారము

భారండము-భారుండము = రాబందు

భారహ(హా)రుఁడు - భారికుఁడు - భారవాహుఁడు = బరువు మోయువాఁడు

భిండ(క)ము - భిండా(డీ) తకము - భిండి = బెండచెట్టు

భిందిపా(వా)లము-భిందిపాలము = ఆయుధవిశేషము

భిక్షు (క్షా) కుఁడు - భిక్షాటుఁడు - భిక్షువు = బిచ్చగాఁడు

భిదురము - భిదువు - భిత్తిక = వజ్రాయుధము

భిస్మ (స్మి-స్స) ట = మాడినయన్నము

భీరుడు(వు) - భీలు(లూ) కుడు - భీరుఁడు (వు) = పిఱికి

భుజ(ం)గము - భుజ(ం)గమము = పాము

భురణ్యా-భరణ్యా = ధరిం (పోషిం)చుట

భూతి-విభూతి-భస్మము = ఐశ్వర్యము

భూమి(మీ)రుహము - భూరుహము = భూజము, చెట్టు

భూష (ణము) = నగ, అలంకారము

భృంగి - భృంగిరి (రీ) టుఁడు - భృంగ (గే) రిటి = భృంగీశ్వరుఁడు

భృతి-భృత్యా-భరణము = బత్తెము

భ్రక్ష(ణము)-భ్లక్ష(నము) = తినుట

భ్రాతృవ్యుడు - భ్రాత్రీయుఁడు = సోదర పుత్రుఁడు

భ్రుకుంసు (సు) ఁడు - భ్రూకుంసు (సు)ఁడు-భ్రకుంసుఁడు = స్త్రీపాత్రధారి

భ్రు(భ్ర-భ్రూ) భంగము = బొమముడిపాటు

భ్రుకుటి - భ్రూకుటి - భ్రూవు - భ్రకుటి-భ్రూభంగము = బొమముడి

మంతక(క్ష)ణము = పిక్కల కవచము

మంటపము - మండపము = రమ్యభవనము

మండు(డూ)కము = కప్ప

మంథ(థా)నము -మం(థ)థరము- మంథరము - మథనము = మందరము

మంజూష-మంజూష = పెట్టె

మకరందము-మరందము = పూదేనె

మ(ము)కుష్టకము - మ(ము) కుష్ఠకము-మపు (యు-యు) ష్టకము-మపుష్టము = అడవి పెసలు.

మకుటము - ముకుటము = కిరీటము

మకులము - ముకులము = మొగ్గ

మక్కలము—మక్కాలము = శిలాజిత్తు

మక్షిక - మక్షీక = మక్కి, ఈగ

మజ్జక - మజ్జిక - మజ్జ = మూలుగు

మతల్లిక - మతల్లిక - మచర్చిక - ప్రశస్తార్థకము

మత్తకాశిని - మత్తకాసిని = మంచి మత్తుగ ప్రకాశించు స్త్రీ

మత్స్యండి(డి)-మత్స్యండి = పటిక పంచదార

మద్గుర(ల)ము-మద్గు(ల)ము- శకుద్గరము = సమ్మట

మద్యగంధము - మధుగంధము = పొగడ †

మధు(కరము) కృత్తు-మధు(పము) మక్షిక - మధులి(ట్టు) హము = మధుద్రవము, తుమ్మెద

మధుర (రి) కము - మధుర(రి)క = సదాప †

మధు (రత) రిమ - మధురిమము - మాధుర్యము-మాధురి = తియ్యన

మధువు - మధూళి - మధూళిక = కల్లు, తేనె

మధ్య(మ)ము - మాధ్యమ్మ(మిక)ము - మ (ధ్యా) ధ్యమీయము = నడిమిది

మయూరము - మయురము-మురు(రూ)కము = నెమలి

మరుస్థ(లి)ము - మరుత్స్థ(లి)ము - మయుస్థ(లి)ము- మరుభ్వ(లి)ము = నూద్దష్టము, ఇసుక నేలలు

మరకతము - మరతకము - మారకతము = పచ్చలరాయి

మరుత్తు-మరుతము-మారుతము = గాలి

మసిధానము-మసిధాని- మసీధాని (కము) - మషీధాని (కము) = మసిబుడ్డి, సిరాబుడ్డి

మసుర (ము) - మసూరము - మాంగల్యకము = చిరు శనగలు

మసూరి (క) - మసూరిక = స్ఫోటకా నొక బొబ్బరోగము

మస్తము - మస్తకము = శిరస్సు

మహల్లకుడు - మహాల్లికుడు = కొజ్జా

మహాసుగంధ - మహాసుగంధి = సర్పాక్షి † నాకులి †

మహిక - మిహిక - హిమిక - హిమము = మంచు

మహి (ళి) ల - మహి (హే) ల - మహేలిక = స్త్రీ

మాఘము - మాఖము = మఖా నక్షత్రయుక్త పూర్ణిమగల నెల

మణిబం(మం)ధము = సైంధవ లవణము

మాతుష్వస - మాతృష్వస - పిన (పెద) తల్లి; (తల్లి) తోడబుట్టినది.

మాతృష్వసేయుఁడు - మాతృష్వస్రీయుఁడు = తల్లితోడఁ బుట్టినవాని కొడుకు

మాధవకము - మాధు (ధ్వీ-ధ్వ) కము-మాధ్వి-మధ్వరి = కల్లు

మానసౌకము - మానసౌకసము = హంస

మామకము - మామకీనము - మదీయము = నాది

మార్గణు(ణకు)ఁడు = బిచ్చగాఁడు, వెదకువాఁడు

మారిష (రీష-రుష)ము-మార్షము = పెరుగుతోఁటకూర †

మారిషుఁడు-మార్షుఁడు = ఆర్యుఁడు

మార్జారము - మార్జారము = పిల్లి

మార్జారీ(లీ)యుఁడు = శూద్రుఁడు

మార్తాం(ర్తం)డుఁడు = సూర్యుఁడు

మాలాక(కా)రుఁడు - మాలికుఁడు - మాలి = పూలదండలు కట్టువాఁడు

మాహాకులుఁడు - మా (మ) హాకులీనుఁడు - కులీనుఁడు = సత్కులజాతుఁడు

మిన్మి (మ్మి) నుఁడు - మిమ్మిణుఁడు - మిన్మిలుఁడు = ముక్కుతో మాట్లాడువాఁడు

మీన(ల) వల్లంకి - మీనవల్లిక = చేపలను బట్టెడు పక్షి విశేషము

ముకు(కూ)లకము = దంతివృక్షము †

ముద్ర - ముద్రిక = ముద్దుటుంగరము

ముండితి (ని) క - ముండీరిక - ముం (డ) డి = బోడతరము †

మురజము - మృజము - మర్దలము - మృదంగము = మద్దెల

ముశ(ష-స)లము - ముస్లము = రోఁకలి

ముష్టము - ముషితము - మూషితము = దొంగిలింపఁబడినది

ముష్టా (ష్టీ) ముష్టి = ఒండొరులు గ్రుద్దుకొనుచు చేసెడి యుద్ధము

మూషకక (ప) ర్ణి - మూషికక(ప)ర్ణి = ఎలుకజీడి †

మూష (షి - షీ) కము - మూషిక = ఎలుక

మృగశిర (ము)- మృగశీర్ష (ము)- మృగశీర్షకము = జాబిలిరిక్క

మృగాంగజ - మృగాండజము - మృగి - మృగీమదము = కస్తూరి

మృ(డ)డి - మృడాని = దుర్గ - మాహేశ్వరి

మృత్తా(త్తా)లకము = తొగరిమన్ను

మృష్టము-మృజితము=పరిశుద్ధమైనది

మేదస్కృము - మేదస్కృత్తు = మాంసము

మేధా (వి) వంతుఁడు - మేధిరుఁడు = ధారణాశక్తిగల బుద్ధిశాలి

మేళ(న - క)ము - మిళనము = కూడిక

మేళనంది - మేళామందము - మసి (సీ)ధాని(ధానము) - మసి ప్రసువు - మేలాంధువు - మసి పాత్రము = సిరాబుడ్డి

మేషశృంగి - మేఢ్రశృంగి = [illegible] †

మై(త్రి)త్ర్య-మిత్రత = స్నేహభావము

మౌక (గ్ధ) లి-మద్వ్యాగలిము - కా॥

మోక్షువు - ముముక్షువు - మోక్షార్థి - మోక్షి = యతి

యమము - యామము = ఓర్పు

యవ (మ) నిక - జవనిక = తెర

యష్టి(ష్టీ)మధుకము - యష్టి (ష్టీ) మధూకము = అతిమధురము †

యాచ(ని)కుడు - యాచిత - యాచిష్ణువు = అడుగుకొనువాడు

యాదసాంపతి - యాదః పతి - యాదోనాథుడు = వరుణదేవుడు

యుగము - యుగళ(ల)ము - యుగ(ళ)లి - యుగ్మము = జంట

యువగండము - యువగండము = మొటిమ

యోగదానము - యోగధమనము = కపటదానము

యోజనగంధ-యోజనగంధి(క) = కస్తూరి

యోధ - యోధుడు - యోద్ధ = జోదు

యోష - యోషిత-యోషిత్తు = ఆడుది

[illegible]

రం[illegible]ము - [illegible] ప్రతి చేత [illegible]

రల్లకము-రల్లకంబలము = ఎల్లి గొంగడి

ర[illegible](క్య)ము = [illegible] సం.

రజతము - రజితము = వెండి

రదనచ్ఛదము - దశనచ్ఛదము = ఓష్ఠము, పెదవి

రదము - రదనము = దంతము

రథకరుడు-రథకారుడు = వడ్రంగి

రథి - రథిక(గు)డు = రథ మెక్కి పోరాడు యోధుడు

రమణీయము-రమ్య (మణ్య)ము - రామణ్య (ణీయ) కము = సొగసైనది

రవము - రావము - ఆరవము - ఆరావము = ధ్వని

రా(త్రి(త్రిం-త్రం)చరుడు = దొంగ, రాక్షసుడు

రాత్రివేదము - రాత్రివేది = కోడి

రాహూచ్ఛిష్టము - రాహూత్సృష్టము = వెల్లుల్లి †

రింఖణ(ణ) ము - రింగణ (ణ) ము = స్ఖలనము, జారుట

రుక్మము - రుగ్మము - రుగ్మము = బంగారము

రుచిర (త) ము - రుచిష్య (చ్య) ము - రుచికరము = రుచికలది

రుతము - రుతి = శబ్దము, ధ్వని

రు (రో) దనము - రుదితము = ఏడ్పు

రేఖ - లేఖ = గీత

రోచణి (ణి) వర్తి = ఒక కాటుక కణిక

రోలంబ (వ) ము = తుమ్మెద

రోషాణి (ణి) క = కోపముచే నెఱ్ఱ వారిన స్త్రీ

రోహి (హీ) తకము = సులు మోదుగు †

లంపటికము - లంపాటము = ఆయాసము, కోరికగలది

లంకాపి(యి)క - లంకోపి(యి)క = పిక్క చెట్టు

లంబో (బౌ) ష్ఠము = దీర్ఘగ్రీవము, ఒంటె

లకచము - ల(లి)కుచము = గజనిమ్మ †

లగుడ (ల) ము = దుడ్డుకఱ్ఱ

లఘిమ(ము) - లఘుత - లఘుత్వము = తేలికదనము

లశునము - లశూనము - రసోనకము - రసు (సూ) నము = వెల్లుల్లి

లాంగులము - లంగూలము = తోఁక

లాబుకము - లావుకము = అలాబువు, అనప †

లి(క్ష)క్షు - లీ(క్ష)క్షు = పేను గ్రుడ్డు

లిఖనము - లేఖనము = వ్రాఁత

లులాపము - లులాయము = కారెనుబోతు, దున్న

లేఖని - లేఖిని = వ్రాసికొను కలము

లోకాయుతుఁడు - లోకాయతికుఁడు - లౌకాయతికుఁడు = చార్వాక మతస్థుఁడు

లోణి - లోణి = పులిచింత †

లోలుప(భ)ము - లోలము = అత్యాశ

లో(లౌ)హితుఁడు - రో(రౌ)హితుఁడు = కుజుఁడు

లోష్టము - లోష్టువు = మంటిగడ్డ

వంశ్యుఁడు - వంశీయుఁడు = వంశస్థుఁడు

వంకసేనము - వంగసేనము = అగిసె †

వంటాలము - వండాలము = గడ్డపాఱ

వంశరో(లో)చన = వెదురుపాలు

వణిజ్య - వణిజ్యము - వాణిజ్యము = వర్తకము

వజ్రనిర్ఘో(ష్పే)షము = పిడుగు (పాటు) మ్రోఁత

వడభి - వలభి = చుంజూరు

వక్త్రతాలము - వక్రతాలము - వక్రనాలము = ముఖవాద్యము

వత్సనాగము - వత్సనాభము - వత్స(స)నాభి = నాభి

వత్సరము–సంవత్సరము = ఏడాది

వదాన్యుడు – వాదాన్యుడు – వక్త = లెస్సగా మాట్లాడువాడు

వనీపకుడు–వనీప(య)కుడు = బిచ్చగాడు

వయనము – వానము = నేత

వరము – వరేణ్యము – వర్యము = శ్రేష్ఠము

వరాహకర్ణి – వారాహకర్ణి = పెన్నేరు † అశ్వగంధ †

వరీవర్దము – వలీవర్దము – బలీవర్దము = ఎద్దు, వృషభము

వర్ణరేఖ–వర్ణలేఖ = బలపము, కఠిని

వర్తులము – వృత్తము = గుండ్రనిది

వలిముఖము–వలీముఖము = కోతి

వల్మీకము–వల్మీకము = పుట్ట

వశి(శీ–సి)రము = గజపిప్పలి

వషట్కృతి – వషట్కారము – వషట్కరణము = అగ్నిలో వేల్చుట

వాగుర–వాగురి = వల

వాతులుడు–వాతూలుడు = పిచ్చివాడు

వామలూరకము–వామలూరువు = వల్మీకము, పుట్ట

వారి(ని)ధి – వార్ధి – వారాన్నిధి – వారాశి = సముద్రము, వారిరాశి

వాలుక – వాలిక = ఇసుక

వారణా(ణా)సి – వర(రా)ణసి = కాశీ పట్టణము

వార్ధీన(ణ)సము – వార్ధ్రీన(ణ)సము = ఖడ్గమృగము

వాశి(స–సి)త = [illegible]

వాహిని (వ) త్రి = నావ †

వాలఖిల్యులు – వాలిఖిల్యులు = (1) వేలమంది అంగుష్ఠ మాత్రులగు మునులు.

విశ్వసనము–విస్వసనము = విశ్వసించునది = నమ్ముట

వికాశ(స)ము – వికాశము – వికసనము = ప్రకాశము

విచ(చి)కిలము = మల్లెపూవు †

విజాత్యము – విజాతీయము = ఇతర జాతికి సంబంధించినది

[illegible]

విదేశి–విదేశీయుడు–వైదేశికుడు = విదేశీయుడు, పరదేశి

విద్రవము – విద్రావము = యుద్ధము నుండి పారిపోవుట

విధవనము – విధువ(ధూన)నము = ఆశ్వాదులు ఒడలు విదల్చుట

విధుపంజరము – విధుపింజరము = ఖడ్గము, కత్తి

విపర్యయము – విపర్యాయము – వ్యత్యాసము – విపర్యాసము = తేడా

విప్రతిసారము - విప్రతీసారము = కోపము

విభజ్యము - విభాజ్యము - విభక్తవ్యము-విభజనీయము = విభజింపఁదగినది

వియమము - వియామము = బాధ

విరమము - విరామ(గమన)ము - విరతి = విశ్రాంతి

విరవాది - విరవాజి = విరజాజి †

విరించి - విరించుఁడు - విరించనుఁడు = బ్రహ్మ

విలేపని - విలేపము = కావడి

వివ(శు-శ్యు)ఁడు - పరువశుఁడు = బుద్ధి కలఁత నొందినవాఁడు

వివాదము - వీవాదము = వాగ్వాదము

వివాహము - వివహాము = పెండ్లి

విశ్ర(శ్రా)మము - విశ్రాంతి = యతి, ఊరట

విశ్రం(స్రం)భము = విశ్వాసము, నమ్మకము

విశ్వ - విశ్వంభర - విశ్వగంధ = భూమి

విశ్వకర్మ-విశ్వకర్ముఁడు = దేవశిల్పి

విశ్వరాట్టు-విశ్వారాట్టు = విశ్వమునకురాజు - విశ్వపతి

విషదంత(శ)ము - వృషదంశ(క)ము = బిడాలము, పిల్లి

విసర్జితము - విసృష్టము = విడువఁబడినది

విస్రబ్ధము - విశ్రబ్ధము=దృఢము

విస్రగంధ - విస్రగంధి - విస్రగంధము = నీరుల్లి - పలాండువు

విహంగము - విహంగమము - విహగము = పక్షి

విహాయము - విహాయసము - విహాము = ఆకాశము

వీజ(పూర-ఫలక)ము-బీజపురము= మాదిఫలవృక్షము - మాతులుంగము

వీరపానము - వీరపాణము = వీరులు కలిసి చేయు మద్యపానము

వీరాశంసనము - వీరాశసనము = యుద్ధరంగము

వృక్షరుహా - వృక్షారుహా = విషవల్లి, బదనిక

వృద్ధదార(రు)కము - వృద్ధదారువు = బొద్దికూర †

వృద్ధు - వృద్ధుఁడు = ముదుసలి

వృషకర్ణి - వృషపర్ణి = సుదర్శ †

వృషభము - వృషము - ఋషభము = ఎద్దు

వేణుక(కీయ)ము - వేణువు = అంకుశము, బరికోల

వేణుయవ(బీజ-జ)ము = వెదురు బియ్యము

వేశవము - వేసనము = శనగపిండి

వేశము - వేషము = వస్త్రాద్యలంకారము

వేశడము - వేసడము - వేసరము = కంచరగాడిద

వేశ(ష-స)వారము = సంబారపుపొడి

వ్యత్యయ(స్త)ము - వ్యత్యాసము = విపర్యస్తము

వైచిత్రి - వైచిత్ర్యము - విచిత్రత = వింత

వ్యథితము - విద్ధము - వేధితము = పీడింపబడినది

వ్యాకోచము - వ్యాకోచ(శ)ము = వికసించినది

వ్యాలగ్రాహుడు - వ్యాలగ్రాహి - వ్యాళగ్రాహుడు - వ్యాళగ్రాహి = పాములవాడు

శంఖనఖ (ము)-శంఖనఖ = నత్తగుల్ల

శంపాక(త)ము - సంపాకము - శమ్యాకము = రేల † ఆరగ్వధము †

శంబ(వ)రము - శంబము - సలిలము = జలము

శంబుక(ము) - శంబూక - శంఖనఖ (ము) - శంఖనఖ = నత్తగుల్ల

శకుంతలము - శకుంతి - శకునము = పక్షి

శక్వ(క్వ) రము - శక్వరి = ఎద్దు

శక్రుడు-శతధృతి-శతమన్యువు = ఇంద్రుడు

శణ(ఘంటిక - ఘర్ఘరి-ఘంటారవ) = గిలక †

శతపత్రము - శతపత్రకము = తామరపూవు

శణ(స)పుష్పి = [illegible] †

[illegible] †

శతపదియ-(దీయ)ము = [illegible]

శపథ(న)ము - శ(శా)పము = ఒట్టు, ప్రతిజ్ఞ

శష్పరము - శష్పి = [illegible]

శయాలువు - శయాళువు = [illegible], కొండచిలువ

శరాస(న)ము - శరా స(వా)పము = విల్లు

శర్వరి - శర్వరి - శార్వరి = రాత్రి

శల్మలి - శల్మలము - శాల్మలి = బూరుగు వృక్షము

శశాద (న) ము - శ్యేనము = డేగ

శాంతనుడు - శమితుడు = సహనశీలుడు

శాక్తికుడు - శాక్తేయుడు - శాక్తుడు = శక్తినిబూజించువాడు

శాలగ్రామము - సాలగ్రామము = విష్ణ్వాది దేవతా ప్రతీకములగు శిలా విశేషములు

శాలు(లూ)కము - సా(శా) లూరకము = తామరదుంప, కలువదుంప

శాశ్వతము - శాశ్వతీయము - శాశ్వతికము = స్థిరమైనది

శాష్కులి (కుడు) - శాష్కులుడు శౌష్కులుడు = మాంసభక్షకుడు

శాస్త్ర (జ్ఞు - విదు) డు - శాస్త్రవేత్త - శాస్త్రి = శాస్త్రము నుజదివినవాడు

శింశుమారము - శిశుమార(క)ము = మొసలి, కోతి

శిఖం(ఖాం)డకము - శిఖండము = జొలపాలు

శింఘాణ(క)ము - శింహాణము = కఫము, ముక్కు చీమిడి

శిఖరము - శేఖరము = కొండకొన

శిఖాధ(ధా)రము - శిఖ = సెమలి

శిరో(ర)జము - శిరసిజము = తలవెండ్రుక

శిరస్కము - శిరస్త్రము - శిరస్త్రాణము = మకుటము, కిరీటము

శిశువాహకము - శిశువాహ్యకము = అడవిమేక

శివబీ(వీ)జము - శివవీర్యము = పాదరసము

శితాగ్రము - సితాగ్రము = చెట్టుముల్లు

శీతాంశువు - శుభ్రాంశువు - శుభాంశువు - హిమాంశువు = శీతకరుడు, చంద్రుడు

శుండాలము - శుండారము = ఏనుగు

శుండిని - శుండిమూషిక = కంపెలుక

శుంధనము - శోధనము - శోధ(న) = శుద్ధిచేయుట

శుక్తిజము - శుక్తిమణి - శుక్తిబీజము - శౌక్తిక(కేయ)ము = ముత్యము

శునాశీ(సీ)రుడు - సునాసీరుడు = ఇంద్రుడు

శుభ(భ)దంతి = వాయుదిశయందలి ఆడఏనుగు

శూకశిం(బ)బి - శుకశిం(బ)బి - శూ(శు)కసిం(బ)బి = దురదగొండి †

శూకరము - సూకరము = పంది

శూద్రాణి - శూద్రి = శూద్రస్త్రీ

శృంఖల (ము) - శృంఖలి (క) = సంకెల

శృంగ(గి)బేరము - ఆర్ద్రశాకము = అల్లము

శృగాలము - సృగాలము = నక్క

శేవా(వ)లము - శైవా(వ)లము - శేయా(యు)లము = నాచు

శైల (లా) జము – శైలేయము – శైలక(జ)ము – శిలాజ (భవ) ము – శిలా (ద్రుము) ద్వంద్వము – శిలేయము – శిలోద్భవము = బూపున్వ

శైవలిని – శైవాలిని = నది

శోణ(ణా)కము – శ్యో(ణా–ణా)కము – స్యోనాకము = దుండిగపు చెట్టు

శోధఘ్ని– శోఫఘ్ని = ఎఱ్ఱగలిజేరు † జీడి †

శోధము – శోఫ(ము) = వాపు

శౌండీయుఁడు – శౌండీరుఁడు – శౌండుఁడు – శౌండికుఁడు = కల్లమ్మువాఁడు

శౌండీ(టీ)రుఁడు = వీరుఁడు, గర్వి, త్యాగి

శౌభాంజనము – శోభాంజనము = మునగ † శిగ్రువు

శ్యా(స్యా)మలము = నలుపు – చామనచాయ

శ్యాల(లి)కుఁడు – స్యాలకుఁడు – శ్యా (స్యా) లుఁడు = భార్యతోడఁబుట్టినవాఁడు

శ్రావణము – శ్రావణిక = ఒకానొక మాసము

శ్రీపతి – శ్రియఃపతి– శ్రీధరుఁడు= శ్రీవిష్ణువు

శ్రీలుఁడు – శ్లీలుఁడు – శ్రీకుఁడు – శ్లీకుఁడు = సంపదకలవాఁడు

శ్లేష్మాన్తక(ంతక)ము – శ్లేష్మాత(ట)ము – సెలువు – శ్లేలి = కాలిగి† నక్కెరగు †

శ్వపాక(చ)ము = మాలవాఁడు

ష (సా) ణ్మాసికము – షాణ్మాసికము = ఆరవ నెలయందు చేయు పితృశ్రాద్ధము

సంక్రమము – సంక్రామ (క్రమణ) ము = సూర్యుఁడు ఒక రాశి నుండి మరొక రాశికి పోవుట

సంగము – సంగమము – సహావాసము = కలసికొనుట

సంద్రవము – సంద్రావము = పలాయనమగుట

సంపరాయక(యిక)ము – సంస్ఫే(స్ఫో)టము – సంయుగ (గ్రామ) ము = పోరు

సంపరము – శంబరము = ధ్యానము

సంప్రేషము – సంప్రైషము = విధి, నియోగము

సంశ్రవము – సంశ్రావము = అంగీకారము

సంసారము – సంసరణము – సంసృతి = కుటుంబము

సంహితము – సహితము = కూడినది

సతీలకము – సతిలకము = బఠాణి

సత్కృతి – సత్కరణము – సత్కారము – సత్క్రియ = సన్మానము

సఘుత్కారము–సఘూత్కారము= ఉన్ముఖతోఁగూడిన మాట

సన్న్యసము–సంన్యాసము = కామ్యకర్మల విడుపు

సమాసార్థ – సమాసార్థ్గ = సమస్య

సమీరము – సమీరణము = గాలి

సముచ్చర(ణ)ము – సముచ్చారము = లెస్సగాపలుకుట

సముదయము – సముదాయము – సమూహము = గుంపు

సముద్రరశన–సముద్రవశన=భూమి

సమూరువు – సమూరము = ఒక మృగి

సర్షపము – సరిషపము – సరీషపము = ఆవాలు

సలిలము – సరిలము = నీరు

సహచరుఁడు–సాహచరుఁడు =సహాయుఁడు

సహస్రము – సాహస్రము – సాహస్రి = వేయి

సాక్షాత్కార(త్కరణ)ము సాక్షా(త్కృతి) క్రియ=ప్రత్యక్షము

సాధూతము – సాధ్భృతము=గొడుగు

సార్వజనికము – సర్వజనీనము=సర్వజనులకు సంబంధించినది

సా(శా)లావృకము–శాలామృగము = కుక్క

సింధుక(ర)ము = ఏనుఁగు

సింహానా(హాన)హాని = పాగ్వతి

సితసింధువు – సిద్ధసింధువు = గంగ

సితాభ(భ్ర)ము – శితకరము – శీతప్రభము – శీతలరజము – శీతాంశువు – శీతాభము = కర్పూరము

సించనము – సేచనము = చల్లుట, తడుపుట

సింహుండము – సీహుండము = జెముఁడు † స్నుహి †

సిహ్లాకము – సిహ్లాకి – సిహ్లాము = అంగుగు జిగురు †

సీవనము – సేవనము – సేవ(న) = సేవించుట

సురగురువు – సురాచార్యుఁడు – సురేజ్యుఁడు=బృహస్పతి,ధిషణుఁడు

సురంగాహి – సురుంగాహి = కన్నపుదొంగ

సురన(ణ)ది – స్వర్ణది = గంగ

సురాహ్వము–సూరాహ్వయము–సురద్రుమము = దేవదారు †

సువక్త్ర(ము)–సువదనము= తులసి †

సుహృత్తు – సుహృదుఁడు = స్నేహితుఁడు

సూతక – సూతిక – (ప్ర)సూత = బాలెంతరాలు

సూనుఁడు - సుతుఁడు = పుత్త్రుఁడు

సృకండువు-సుకండువు - కండువు- కండూతి = గురద

సృక్క-(క్వ)ము - సృక్కి (క్కి -క్వ) ణి-సృ(క్క-)క్కి- = పెదవిమూలలు

సైరంధ్రి - సైరింధ్రి = ద్రౌపది

సైరీయకము - సైరేయకము = ములుగోరింట †

సోదరు(ర్య)ఁడు-సహోదరుఁడు = తోఁడఁబుట్టినవాఁడు

సోన్మాదుఁడు - సూన్మాదుఁడు - సూన్మదుఁడు = ఉన్మత్తుఁడు, పిచ్చివాఁడు

సోపానము - సౌపానము = పావంచా, మెట్టు

సోమపీతి - సోమపీథి - సోమపుఁడు - సోమయాజి = సోమాస్వి

సోమ (ప్రియ) బంధువు = ఇందీవరము

సౌదామని - సౌదామిని = మెఱుపు

సౌభద్రుఁడు - సౌభద్రేయుఁడు = అభిమన్యుఁడు

సౌమనసాయని- సౌమనస్యాయని = మాలతిపత్త్రి, జాపత్త్రి

సౌహార్దము-సౌహృ(దము)ద్యము -సుహృద్ధర్మము - హార్దము = స్నేహము, చెలిమి

స్తంభఘన(ఘ్న)ము = గొడవలి

స్తన(న)ము - స్తానము - స్తనిత(ము)ము - స్తనితి = పొగడిక

స్తుపనము - స్తుపనము - స్తుప = నేఁగ

స్థండిలశాయి - స్థండిలేశయుఁడు- స్థాండిలుఁడు = నేలపైఁ బరుండు వ్రతశీలుఁడు

స్త్రీచో(చా)రుఁడు - స్త్రీపరుఁడు = కాముకుఁడు

స్నుహ్ - స్ను(హా)హి - సింహతుండము = జెముడు †

స్నేహపూరక(ఫల)ము - స్నేహగర్భ(రంగ)ము = నువ్వులు, తిలలు

స్పృశ్యము - స్పృశితము = తాఁకుడు

స్ఫటి(క) - స్ఫటికము - స్ఫటీకము - స్ఫాటికము = పటిక

స్ఫురణ (ము) - స్ఫరణ (ము) - స్ఫూర్తి - స్ఫారము = స్ఫురణకు వచ్చుట

స్మరకూ(పము)పిక - స్మరగృహ(మందిర)ము - స్మరధ్వజము = ఆఁడుగుఱి

స్మితము - స్మితి = మందహాసము, చిఱునగవు

స్రంస(న)ము - స్రంసి = పోఁక

స్వకీయము-స్వీయము-స్వ(క)ము - సౌవము = తనది

స్వనము–స్వానము–స్వని (తము)= ధ్వని, చప్పుడు

స్వపనము – స్వాప (న) ము – స్వప్నము = నిద్ర, కల

స్వ (యం) భువు – స్వ (స్వా) యంభువుఁడు – స్వాయంభువుఁడు = త్రిమూర్తులు

స్వరాట్టు – స్వరాట్టు = బ్రహ్మము

స్వాద(న)ము – స్వదనము – ఆస్వాద (న) ము = రుచి చూచుట

స్వామిత – స్వామిత్వ(మ్య)ము = యాజమాన్యము, మాలిక్

స్విత్రము – శ్విత్రము = పులుసు, కుష్ఠు

స్వైరత(త్వము) – స్వైరిత (త్వము)= స్వాతంత్ర్యము, స్వేచ్ఛ

హంస (ప – పా) ది = చెట్టుతిట్ట †

హంసరథు(రాసూయిష్టు)ఁడు– హంస వాహనుఁడు = బ్రహ్మ

హాటతృణము – హాటుపర్ణి – హాటాలువు – హాఠము – హాఠి = నాఁచు

హాడి(డ – డ) కుఁడు = మలాకర్షి

హాపు(బు)ష – హావిష – హాపుష్ప = విత్తుబోడతరము

హాయ (గంధ) – హాయప్రి (యాహ్వ)య = పెన్నేరు †

హయ (ఘ్నము) వైరి – హయారి హయమార(క)ము = గన్నేరు

హరితాల(క)ము – హరితాళ (క)ము = అరిదళము

హరి(రీ) తుఁడు – హారి (రీ) తుఁడు = హరింపఁ జేయఁబడినవాఁడు

హరి మంథ (క) ము – హరిమంథజము – హారేణు (వు) కము = పెద్ద సెనగలు

హారిద్ర (ద్రక) ము – హారిద్రవ (ద్రావ్యయ) ము – హా (హా) రిద్రువు – హారిద్ర = ద్రానిసుపు

హారేణుకము – హారేణువు – రేణుక = ఒకానొక గంధద్రవ్యము

హార్షము – ప్రహర్షము = సంతోషము

హాల్లీష(స)కము – హాల్లీసము = మండలాకార నృత్యము

హారహూ – హారహార – హారహూర – హాలహాలి – హార (హూ – హూ)రము = సారాయి, కల్లు

హాల(లా) హలము – హాల హలము – హాహాలము – హాహాలము = ఒక పాషాణ విషము

హాలికుఁడు – హాలి(కుఁడు) = సేద్యగాఁడు

హింగిలము - హింగుళము = ఇంగిలీకము

హిండి (డీ) రము=సముద్రపు నురుగు

హిక్క - హేక్క = ఎక్కిళ్లు, వెక్కిళ్లు రోగము

హీలమో(చి)చిక -హీలమోచి(క) హేలంబి (క) = చిలుక తోటకూర

హుంకార(కరణ)ము - హుం (కృతి) క్రియ = హుమ్మని ధ్వని చేయుట

హుడుం(డుం)బము = వేంచిన అడుకులు

హుతాశనుడు - హుతాశుడు - హుతవహుడు (భుక్కు) - హుతాశి = అగ్ని

హు(హూ)హువు - హూహూవుడు = ఒక గంధర్వుడు

హృణీయ - హృణియ = రోత, జుగుప్స

హేడాబుకు (క్కు) డు - హేలాబుకుడు = గుఱ్ఱాలబేరగాడు

హేమతార(సార)ము - రసాంజనము = తుత్థము

హేమదుగ్ధ (ము) - హేమదుగ్ధకము = మేడి †

హేరండ (క) ము - ఎరండము = ఆముదపు చెట్టు

హేష - హేషితము - హ్రేష - హ్లేష = గుఱ్ఱపుసకిలింపు

హైహయుడు - హైహేయుడు = కార్తవీర్యార్జునుడు

హోమ్యము - హోమ్య (యూయ) ము = నేయి

హోలాక - హోలిక = వసంతోత్సవము

హ్రాదిని - హ్రాద (హ్లాద) దిని = వజ్రాయుధము

హ్రీ - హ్రీణీయ - హ్రీణీయ - హ్రాణి(ణీ)య = సిగ్గు

హ్రీ (హ్లీ) కుడు = సిగ్గుపడినవాడు

హ్రీబే(వే)రము - హ్రీవేల (క)ము = కురువేరు †

హ్లాదనము - హ్లాద (న) ము - హ్రాద (న) ము = హర్షము

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

సంస్కృతన్యాయములు

అంకుశ న్యాయము : గొప్ప మదపుటేనుఁగు చిన్నదియగు అంకుశమునకు లోఁబడిన విధము.

అంకోలబీజ న్యాయము : నేలకు రాలిన యూడుగువిత్తనములు మేఘగర్జనము వినఁబడఁగానే తిరిగి ప్రమాను నంటెడు విధము.

అంగార న్యాయము: బొగ్గు ఎంతకడిగినా నలుపుపోదు. కాలినబొగ్గు ముట్టుకొంటే చేయికాలి బొబ్బలెక్కుతుంది. చల్లారినది ముట్టుకొంటే మసి అవుతుంది. అయినా దాని యుపయోగం లేకపోలేదట.

అంగుళిదీపికా ధ్వాంతధ్వంస న్యాయము : చేతిదీపముచే గాఢాంధకారమును అణపఁ ప్రయత్నించునట్టి విధము.

అండకుక్కుటీ న్యాయము : (కార్యకారణములగుటచే) గ్రుడ్డులేనిదే కోడియు, కోడిలేనిదే గ్రుడ్డును నుండనేరవు.

అండ విస్రంభ న్యాయము : బుడ్డను నమ్ముకొని యేఱుదాటఁ బ్రయత్నించినట్లు. (అజ్ఞానమును అవివేకమును సూచింపఁగలదు.)

అంతర్దీపికా న్యాయము : మధ్యభాగమున నుంచఁబడిన దీపము ఇరుప్రక్కలకు నుపయోగపడునట్లు ఒకేపదము వెనుకకును, ముందునకును అన్వయించునట్టి రీతి. (కుండలోనిదీపము పైకివెలుఁగక, లోపలనే ప్రకాశించునట్టివిధము.)

అంధకరదీపికా న్యాయము : గ్రుడ్డివానిచేతిలోని దివ్వె (చెవిటివానివద్ద గానకళా ప్రదర్శనమువలె) వాని కంతమాత్రమును ప్రయోజనకారి కానివిధము.

అంధక వర్తకీయ న్యాయము : అంధుఁడు స్వోపయోగార్థము చప్పట్లు చఱచుచుఁ బోవుచుండఁగా దైవవశమున పొందశక్యముకాని వర్తక (పూరేడుపిట్ట) యనెడు పక్షి, విశేషము చేతికిఁ జిక్కిన రీతి.

అంధ కూప న్యాయము : గ్రుడ్డివాండ్రను వరుసగా పోవునప్పుడు ముందటివాఁడు నూతఁబడఁగా మిగిలినవారును నూతఁబడినరీతి. (గ్రుడ్డి నమ్మకముగలవానిచే [illegible] కల్పబడిన పామరులయొక్క విధము.)

అంధ గజ న్యాయము : పలువురు అంధులు గూడి గజమును [illegible] [illegible] నున్నదనియు, [illegible] స్తంభమువలె నున్నదనియు, [illegible] నున్నదనియు, [illegible] నున్నదనియు, [illegible] అవగ్రహించుటు, [illegible]

అంధ[illegible] న్యాయము : గ్రుడ్డి[illegible] చేసఁబడి [illegible] పనికిరాని [illegible] తినినరీతి.

అంధ గోలాంగూల న్యాయము : [illegible] [illegible] గ్రామమునకు [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] (అజ్ఞుఁడగు [illegible] [illegible] [illegible] చేయఁబడియు [illegible] [illegible] మూర్ఖుఁడై [illegible] విధము.)

అంధ చటక న్యాయము : గ్రుడ్డివానిచేత అప్రయత్నముగాఁబడిన పిచ్చుకను వాఁడు పట్టుకొనెనని లోకము తలఁచురీతి.

అంధ దర్పణ న్యాయము : వస్తుదర్శన పాటవములేని యంధునకు అద్దము మొప్పుట వ్యర్థమైనట్లు. (స్వయంప్రజ్ఞలేనివానికి శాస్త్రముతోడి ప్రయోజనము వ్యర్థమైనట్టి రీతి.)

అంధ దీపికా న్యాయము : చూ. అంధ కరదీపికా న్యాయము.

అంధ పంగు న్యాయము : గ్రుడ్డివాఁడును కుంటివాఁడును ప్రయాణము చేయ నారంభించి, గ్రుడ్డివాని భుజముమీఁద కుంటివాఁడు కూర్చుండి, మార్గము తెలుపుచుండ, గ్రుడ్డివాఁడు నడచినరీతి. (భిన్నభిన్నవిషయములయందు అసమర్థులగు నిరువురుకలిసి కృతకృత్యులయిన విధము.)

అంధ పరంపరా న్యాయము : గ్రుడ్డివాఁడొకఁడు తెలివితక్కువపని చేసిన యెడల మిగిలిన గ్రుడ్డివాండ్రందఱు దాని ననుసరించి చేయువిధము.

అంధాంజన న్యాయము : గ్రుడ్డివానికంటికి కాటుకపెట్టుటవలె అవివేకమును నిష్ప్రయోజనము నయిన దాని విధము.

అంధాక్షి మీలన న్యాయము : గ్రుడ్డివాఁడు [illegible] [illegible] చేయు రీతి.

అంధానంధ న్యాయము : గ్రుడ్డివాడు యోగియై అహంబ్రహ్మాస్మి = నేను బ్రహ్మనై యున్నాను, అను వాక్యమువలన పుట్టినజ్ఞానమున ఆత్మను జూడగలిగిన విధము.

అంధాశ్వ పౌళి న్యాయము : గుఱ్ఱము గ్రుడ్డిదైనను గుగ్గిళ్లు తినుటలో ఎక్కువ నాణ్యము గలదే యనుట.

అక్షిపాత్ర న్యాయము : కంటిగ్రుడ్డు చిన్నదయ్యు అతిసున్నితమై సూక్ష్మ గ్రాహకశక్తి కలదిగను ఉండునట్టి రీతి.

అతస్స్యాంగ భేషజ న్యాయము : కంటికి రాయదగినమందు బుడ్డకు వ్రాసిన విధము.

అగతికగతి న్యాయము : గతిలేనివాడు ఏదోయొక అధమగతిని చూచుకొన్నట్లు. (సాములేని బిచ్చగాడు నీరుకట్టె పట్టుకొని తంటాలుపడినట్లు.)

అగ్నిగత శలభ న్యాయము : ముందు వెనుకలు, లాభనష్టములు, కష్టసుఖములు నాలోచింపక ఫలమును భ్రాంతిచే అగ్నిలో మిడత పడిన విధము.

అగ్ని వమ్రి న్యాయము : నిప్పునకు చెదలు పట్టుటవలె అసంభవమనుట.

అగ్ని శిఖా న్యాయము : నిప్పుయొక్క జ్వాల లెప్పుడును తిన్నగా మీదికే పోవును గాని మఱియితర దిశలకుఁ బోవని విధము.

అగ్ని వహ్ని న్యాయము : నిప్పును నిప్పు తగులబెట్టుట సంభవము కాదనుట. సమాన బలము గలవారిలో నొకరి నొకరు నిరించుట కష్టము.

అగ్నిహోత్ర న్యాయము : బ్రాహ్మణుడు తాను గృహస్థాశ్రమమున ప్రవేశించినది మొదలు జీవించియున్నంతకాలము ఒక దినమైనను విడువక అగ్నిహోత్రమును ప్రాతస్సాయం సమయములయందు చేయవలెననుట.

అగ్న్యానయన న్యాయము : నిప్పు తీసికొని రమ్మన్నపుడు ఒక వస్తువుమీఁద దాని నుంచి తీసికొని రమ్మని వేఱుగా జెప్పనక్కఱ లేదనుట.

అచల చల న్యాయము : పొగబండ్లు మొదలగువానిపైఁ బ్రయాణము చేయునపుడు కదలకుండునట్టి వృక్షాదులు నడచుచున్నట్లును నడచుచున్న ధూమశకటాదులు నిలచియున్నట్లును గనఁబడెడు విధము.

అజగర న్యాయము : కొండచిలువ స్థూలకాయము కలదగుటచే కదలక మెదలక నిద్రపోవుచున్నట్లే యుండి హఠాత్తుగ జంతువులను బట్టుకొని మ్రింగునట్టి విధము చూ. తీరస్థ బక న్యాయము.

అజహత్స్వార్థావృత్తి న్యాయము : ఒక పద మచ్చరించినపుడు దాని అర్థమేగాక దానికి సంబంధించిన మఱియొక్క అర్థము వెంటనంటి యుండుట.

ఉ. గొడుగులు తాల్చిన మనుజులు పోవుచున్నారనగా అందు గొడుగులు ధరించని వారు లేరని బోధ అగును.

అజాండ పరీక్షా న్యాయము : మేకకు వృషణములు ఎన్ని? ఎట్టివి? అను వ్యర్థ పరీక్షయొక్క విధము చూ. కాకదంతపరీక్షా న్యాయము.

అజా కృపాణీయ న్యాయము : మేక, దురదపోగొట్టు కొనుటకు స్తంభమును సమీపించుటయు, ఆ స్తంభమున పైనున్న కత్తి మీద పడుటయును ఏకకాలమున జరిగిన రీతి. చూ. కాకతాళీయ న్యాయము, ఖల్వాట తాళఫల న్యాయము.

అజాగళ స్తన న్యాయము : మేక మెడయందలి పాలుండని చన్నులవలె ప్రయోజన శూన్యమైన దాని విధము.

అజాత పుత్ర నామోత్కీర్తన న్యాయము : పుట్టబోవు బిడ్డకు పేరు పెట్టి నట్లు ఎప్పుడో రాబోవుదానిని గూర్చిన ఆలోచన వ్యర్థ మనుట.

అజా యుద్ధ న్యాయము : మేకల పోట్లాట మొదట మిక్కిలి ఆడంబరముగా నుండి చివరకు క్రమశూన్య మగు ననుట. చూ. ప్రభాత మేఘ న్యాయము.

అణు కులాచల న్యాయము : పరమాణువునకును, పర్వతమునకును, గొప్ప తనములందు చాల వ్యత్యాసముండునను రీతి. (అణువులన్నియుచేరి యొక పెద్ద పర్వతమైన రీతి. ఇట్లే ప్రపంచమంతయు, పరమాణు సమూహముతో నిండి యున్నదని తార్కిక మతము.)

అతిదేశ న్యాయము : ఏదేశమున తానుండునో ఆ దేశాచారములను జాగ్రత్తగా అవలంబించి నడవవలెనేగాని దానికి తాను దాసునివలె మితిమీరుట తగదనుట.

అతిపరిచయా న్యాయము : మిక్కిలి పరిచయముచే (భిల్లస్త్రీలకు చందన తరువు లందువలె) ఎంతగొప్పవానియందును తిరస్కారభావము కలుగురీతి.

అతీతమహిషీ స్నేహ న్యాయము : గృహస్థుగా నున్నప్పుడు పెంచిన ప్రేమ చేత సన్యాసాశ్రమము తీసికొన్నను గేదపై మమకారము వీడజాలనందున ఆశ్రమ స్వీకారము దండుగయైన దనుట.

అధికరణ సిద్ధాంత న్యాయము : ఒక సిద్ధాంతమును తెలియజేయు మరియొక సిద్ధాంతము.

అదగ్ధ దహన న్యాయము : నిప్పు కాలని వస్తువును మాత్రమే కాల్చును గాని కాలిన దానిని గాల్చలేదనుట. (బాగున్న వానికే బాధలు భీతి - చెడ్డవానికి భీతి యేల ?)

అనవస్థా న్యాయము : ఉపపాద్యోపపాదక విషయములకు పొందిక లేకపోవుట. (అవ్యవస్థితమైన పరంపరాపాతిచే ననిష్టము కలుగుట యని మరియొకటి.)

అధికార న్యాయము : ఏయే కార్యము లాచరించుటకు ఎవ్వరు తగియున్నారో వారే అధికారు లనుట. (వడుగు అయినపిమ్మటనే పెండ్లికి అధికారి యగుట.)

అధ్యారోపాపవాద న్యాయము : వస్తు స్వరూపజ్ఞానము లేనపుడు రజ్జువునందు సర్పభ్రాంతిచే భయకంపాదులు పొంది, పిమ్మట స్వరూప యథార్థజ్ఞానము కలిగి భ్రాంతి నివర్తించునట్టి విధము. చూ. ప్రాదనక్ర న్యాయము.

అనిషిద్ధానుమతి న్యాయము : నిషేధింపఁబడనిది అంగీకరింపఁబడినదే యగు ననుట. మౌనము అర్ధాంగీకారమే కదా !

అనేకాంతవాద న్యాయము : దైవము ఉన్నదని కాని, లేదని కాని నిర్ధారణగా చెప్పని మతము యొక్క విధము.

అనేకాశ్రయ న్యాయము : పెక్కింటిని (పెక్కురను) ఆశ్రయించునట్టి విధము. (దీనివలన ఏదియు రక్షకము కాదనుట. ఇంతకన్న సమర్థమయిన ఒకే ఆశ్రయము మేలనుట.)

అన్నకారుకా న్యాయము : మలములోఁబుట్టిన నులి పురుగు మలమునే తిని జీవించునట్టి విధము.

అన్యోన్యాశ్రయ న్యాయము : ఒకదాని కొకటి యాధారమగుట. గ్రుడ్డివానికి కుంటివాఁడు, కుంటివానికి గ్రుడ్డివాఁడు సాయమై ప్రయాణము చేసినట్టివిధము. (అంధపంగున్యాయము.)

అపన్యాయము : న్యాయము లేనిది.

అపరాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము : మధ్యాహ్నము దాటినది మొదలు సూర్యాతపములో మనుష్యునినీడ క్రమక్రమముగా వృద్ధినొందిన విధము.

అపసారితాగ్ని భూతల న్యాయము : నేలపై నుంచిన అగ్నిని తీసివైచినను కొంతసేపటివరకు వేడి నిలిచియుండునట్టి విధము.

అపృచ్ఛోత్తర న్యాయము : అడుగకయే జవాబు చెప్పుట అవివేకమును, నిరాదరణకారణమును అగునని చెప్పెడు న్యాయము.

అప్రసక్త నిషేధ న్యాయము : ఒకటి వాక్యమువలన ఏదేని ఒక విషయము సంబంధములేని స్థలమునందు ప్రసక్తివచ్చినప్పుడు దానిని నిషేధింపవలెను గాని అప్రసక్తమును నిషేధింపరాదనుట. (ప్రాతఃకాలమునఁ బద్మములు వికసించును. కలువలు వికసింపవు. ఇది ప్రసక్త నిషేధము. ఉ॥ చీకటి తెలుగా నుండదు అనునది అప్రసక్త నిషేధము.)

అస్పృష్ట న్యాయము : సముద్రము స్పృష్టమైన [illegible] [illegible] [illegible] స్పర్శము కాదనుట.

అభావ విరక్తి న్యాయము : ఒక వస్తువు ఎంత ప్రశంసించినను లభ్యము కానప్పుడు అప్రసిద్ధవస్తువుగ దానితో మాకేమి ప్రయోజనమని యనుకొనెడు విధము. (అందని ద్రాక్షపండ్లు పులుపని నక్క భావించిన రీతి.)

అభ్రచ్ఛాయా న్యాయము : మబ్బుయొక్క నీడవలె స్థిరముకాని దనుట.

అభ్రపుష్ప న్యాయము : చూ. అభ్రపుష్పము. - సంస్కృతి జాతీయములు.

అభ్ర మయూర న్యాయము : మేఘదర్శన మాత్రముననే నెమలికి సంతోషము కలుగునట్టి రీతి. అట్లే మహాత్ముల దర్శనముననే సజ్జనులు పరితోషము అందుచుండునట్టి విధము.

అభ్రష్ట న్యాయము : తనకు విధింపబడిన ధర్మమునుండి చలింపకుండుట.

అయస్కాంత సూచీ న్యాయము : సూదంటురాయి సూదిని దగ్గరకు ఆకర్షించు విధము.

అరణ్య (రుదిత) రోదన న్యాయము : అడవిలో ఏడ్చుచున్నవాని నాదరించి యోదార్చువా రుండ రనుట.

అరుంధతీ ప్రదర్శనన్యాయము : అరుంధతీనక్షత్రమును జూపదలచువాడు ముందుగా సమీపమందలి పెద్దనక్షత్రమును జూపి, పిమ్మట అరుంధతిని జూపునట్టి విధము.

అరుణైక హాయనీ న్యాయము : ఒకయేడాది వయసుగలిగి ఎఱ్ఱనిరంగుగల ఆవుపెయ్యను బెట్టి సోమమును గొనవలె నను పూర్వమీమాంసా న్యాయము.

అర్థత్యాగ సుఖ న్యాయము : ధనము ఖర్చుచేసిన సుఖముగల్గునని చెప్పునట్టిరీతి.

అర్థలౌకిక న్యాయము : శబ్దార్థము లోకమందలి వాడుకనుబట్టియే తెలియవలె ననుట.

అర్ధజరతీ న్యాయము : శరీరమున సగభాగము ముదుసలితనమును, తక్కినభాగము పడుచుదనమును గల స్త్రీ యుండదను రీతి. (వ్రేలాడు స్తనములు, నల్లని వెంట్రుకలు గల స్త్రీ అర్ధజరతి.

అర్ధవైశస న్యాయము : కోళ్ళ సంతతిని, మాంసమును గోరువాడు కంఠమును మాత్రము ఖండించి యుదరభాగమును మిగిల్చిన విధము. (ఏలికలబాధ నివర్తించు టకై ఇంటికి చిచ్చుపెట్టినవాని యవివేకమువంటిది.)

అలంకృత శిరశ్ఛేద న్యాయము: ఒడలంతయు నలంకరించి తల తెగవేయుట (అట్టివానికి అలంకారములతోఁ బ్రయోజనము లేదని చెప్పుట.)

అలాత పిశాచ న్యాయము : కొఱవిదయ్యమని ఎల్లరును జెప్పుటయే కాని చూచినవారు లేరను రీతి.

అలాబూ పాషాణ న్యాయము : త్రాటిలోఁ బుట్టిన ఆనపకాయ ఱాతినెఱియను బట్టి పెఱిగిన విధము.

అలాబూ శలాక న్యాయము : చూ. పై.

అవినాభావ సంబంధ న్యాయము : కుండకు, మట్టికివలె (పటమునకు తంతువులకు వలె) ఒకదానికొకటి వేఱుచేయరాని సంబంధము గలదాని విధము. (సమవాయ సంబంధము వంటిది.)

అవిరవిక న్యాయము : అవి, అవిక అను రెండుపదములకు గొఱ్ఱె అను నర్థమే చెప్పబడుచున్నను, రెండు నొకేసారి గ్రహించుటచే మొత్తముపై గొఱ్ఱెయొక్క మాంసము అను నర్థము స్ఫురించుచున్నదనుట. చూతవృక్షము = మామిడిచెట్టు, చూతము=మామిడిచెట్టు. (చూతశబ్దమునకే మామిడిచెట్టు అర్థమగుచుండగా తిరిగి వృక్షశబ్దము ప్రయోగించుటవలన చూతశబ్దమునకు మామిడి అని అర్థము చెప్పవగు ననుట.

అవ్యాపారవ్యాపార న్యాయము : కూసేగాడిద వచ్చి మేసేగాడిదను జెఱిచె నన్న రీతి.

అశోకవనికా న్యాయము : అశోక వనమునందలి వృక్షములన్నియు ఒకే పోలిక గలిగి, సమప్రాధాన్యములగుటచే రావణాసురుడు సీతను ఏదో ఒక అశోక వృక్షము క్రింద గూర్చుండఁ బెట్టినట్లు. (ఒక కార్యమును చేయుటకు సమానమైన విలువగల అనేకావకాశములు లభించుచుండఁగా నేదేని నవలంబించుటకు మనస్సు నిర్ణయింపలేనపుడు ఏదో యొక మార్గము ననుసరించునట్టి న్యాయము.)

అశ్మలోష్ట న్యాయము : మంటిగడ్డ దూదితోఁ బోల్చిచూచినపుడు గట్టిదైనను ఱాతితో బోల్చినపుడు మెత్తనిదిగా కానవచ్చునట్లు ఒక వ్యక్తి అల్పులతోఁ బోల్పఁబడినపుడు ఘనుఁడుగాఁ గానఁబడియు, అతనికంటె నెక్కువ వారితోఁ బోల్పఁబడినపుడు అల్పుఁడుగాఁ గనఁబడెడు రీతి.

అశ్వతరీగర్భ న్యాయము : ఆడు గుఱ్ఱమునందు గాడిదవలనఁగల్గిన సంతానము తల్లిచావుకుఁ గారణము అయిన విధము.

అశ్వత్థపత్ర న్యాయము : గాలి యుండినను లేకున్నను స్వభావము చేతనే ఎల్లప్పుడును కదలుచుండెడు రావియాకు విధము.

అశ్వభృత్య న్యాయము : గుఱ్ఱము ఎవరిదని ప్రశ్నింపఁగా వీఁడెవ్వరి సేవకుఁడో వారిదనిన రీతి. (ఇతఁడెవ్వరి భృత్యుఁడనఁగా గుఱ్ఱముకలవారి భృత్యుఁడని పెడసరముగా జవాబిచ్చునట్టి రీతి.)

అసిధారా మధులేహన న్యాయము : తేనె పూసిన కత్తి యంచును నాకుట వలన ఏక కాలముననే కలిగిన సుఖ దుఃఖానుభవముయొక్క రీతి చూ. పయోముఖ విషకుంభ న్యాయము.

అస్త్రాస్త్రశమన న్యాయము : అస్త్రప్రభావమును వేఱొక అస్త్రముచేతనే శమింపఁ జేయఁదగినట్లు దుష్టునియెడ దౌష్ట్యమునే వెల్లడింపఁదగు ననుట.

అస్నేహ దీప న్యాయము : చమురు లేనిచో దీపము ఆరిపోవునట్లు, కారణ సామగ్రి క్షీణించినచో కార్యము సైతము నశించు ననుట.

అహినకుల న్యాయము : పామునకును, ముంగిసకును గల స్వాభావిక వైరానుబంధముయొక్క రీతి. చూ. శ్వాన మార్జాల న్యాయము.

అహికుండల న్యాయము : సర్పమునకు కుండలాకారముగా చుట్టలు చుట్టుకొనుట సహజగుణము అయినట్లు. (చూ. శ్వానపుచ్ఛ న్యాయము.)

అహినిర్ల్వయినీ న్యాయము : పాము తనశరీరమునుండి కుబుసమును విడుచునప్పుడు కుబుసము తనశరీరమేయనియు, తానేయనియు ప్రథమమందు కుబుసము విడిచినపిదప తాను వేఱు, అది వేఱు అని గ్రహించినరీతిగను.

అహిభుక్కైవర్తన న్యాయము : నల్లమందు తినువాఁడొక నావ నెక్కి తన భేదమును వ్యక్తపఱచుటకు గుర్తుగా కాలికిఁ ద్రాడుకట్టుకొని కునికిపాట్లు పడఁగా జాలరివాఁడొకఁడు పరిహాసమునకై దానిని విప్పి తనకాలికిఁ గట్టుకొనెను. మత్తుఁడు నావ దిగుచు త్రాడు కైవర్తునిపదమున నుండుట చూచి "కైవర్తకా! నీవే నేను, నేనే నీవు" అని అభేదవాదము చేసినరీతి. (ఇది స్వపరభేద జ్ఞానశూన్యుఁడగు అవివేకి లక్షణము)

ఆకాశభేదన న్యాయము : ఆకాశమును భేదించుటకు చేయు ప్రయత్నము. (అవివేకము అనుట.)

ఆకాశ ముష్టిహనన న్యాయము : ఆకాశమును పిడికిలిచే గ్రుద్దుటకు చేసెడి యజ్ఞానకృతమైన వ్యర్థప్రయత్నముయొక్క కథనము. (తంతువును గ్రహింపక తురీవేమాదికములచే పటనిర్మాణము కావించుటయును దీనికి ప్రవృత్తి.)

ఆఖ్వన్నపిట న్యాయము : ఎలుక అన్నమునకై [illegible] [illegible] గల [illegible]

ఆదర్శగజ న్యాయము : గొప్పయేనుగు చిన్నఅద్దములో కన్పించు విధము. చూ. ఘటబింబ సూర్య న్యాయము.

ఆదర్శ న్యాయము : అద్దమువలె నిర్మలముగా నుండు రీతి.

ఆదర్శమలీన న్యాయము : అద్దమునకు మట్టి పట్టుకొనినను సులభముగా (కొంచె మగుననుట) వదలు ననుట.

ఆదిత్యగతి న్యాయము : సూర్యుడు సర్వకాల సర్వావస్థలయందును గమనము కలవాడైనను చూచువారికి ఒకచోటనే స్థిరముగా నున్నటు తోచు రీతి.

ఆభాణక న్యాయము : సంభాషణావసరమున "సామెత! చెప్పినట్లున్నది" అనుటే గాని ఆ సామెత ఎట్టిదో తాను చెప్పలేనట్టి విధము.

ఆమోదానుత్పాద న్యాయము : పరిమళమునుబట్టి తుమ్మెద పువ్వు ఉన్నచోటును గ్రహించునట్టి విధము.

ఆమ్రవణ న్యాయము : అనేక తృణజాతులుగల తోటలో ఎక్కువ మామిడి చెట్లు ఉన్నయెడల దానిని మామిడితోట యని పిల్చెడిరీతి.

ఆమ్రసేక పితృతర్పణ న్యాయము : మామిడిచెట్లకు నీరుపోయుటయు, పితృతర్పణము చేయుటయు నొకేపనిచే ఏకకాలముననే జరిగినట్టి విధము.

ఆరోహణావరోహణ న్యాయము : ఒకేస్థితియందు స్థిరముగా నుండక హెచ్చు తగ్గులను అవస్థలను పొందుచుండు విధము.

ఆశామోదక న్యాయము : ఇంకముందు నేను [illegible] వండుకొని తినగలనని ఆశించుచు సద్యఃకాలమున తినుచున్నవానివలె సుఖానుభవము పొందు వాని రీతి. కార్యాంతరమునకై పోగా మిఠాయి పెట్టి తాత్కాలికముగా సంతృప్తిచేసి పంపిన విధము.

ఇంద్రజాల న్యాయము : గారడివల్ల ఒక వస్తువు వేరొక వస్తువుగా గన్పడునట్లు మిథ్యాజగత్తు నిజమైనదిగా గన్పడునట్టి విధము.

ఇందుక్ష్వేడ న్యాయము : చంద్రుడును, విషము పాలసముద్రమున బుట్టినను పోలిక లేనుగనుకనే శివుడు విషమును కంఠమునను, చంద్రుని శిరమునను తాల్చిన రీతి.

ఇక్షురస న్యాయము : గానుగలో నుంచి గట్టిగా నొక్కినగాని చెఱకుగడనుండి రసము వెడలనట్లు. (తిలఘాతుక న్యాయము వంటిది) చెఱకురసము తియ్యగా [illegible] అందరి కట్టు తీయునిచో [illegible] ఎంతటి మంచికార్యములకైనను అట్టి [illegible] బాధ కల్గుచుండును. [illegible] కానిచో కార్యసాధనము కాదనుట.

ఇక్షువికార న్యాయము : చెఱకురసము రాను రాను బెల్లము, చక్కెర, కండ చక్కెర మొదలగు వివిధరూపములుగా తయారైనట్లు ఈ మానవుని జ్ఞానములోని తమస్సు క్రమక్రమముగా తొలఁగి విశుద్ధపరబ్రహ్మస్వరూపము సాక్షాత్కరించు విధము.

ఇషుకార న్యాయము : బాణములు తయారుచేయువాఁడు తన పనియందు మాత్రమే దీక్షగలవాఁడై ఇతరవిషయములను గుర్తింపకుండు ననుట.

ఇక్షుదండ న్యాయము : చెఱకు కఱ్ఱయొక్క మీదిభాగములకన్న క్రిందిది ఎక్కువ రుచిగలదగునట్లు సజ్జనమైత్రి రాను రాను వృద్ధిచెందుచుండును.

ఇషువేగక్షయ న్యాయము : మిగుల వేగముతోఁ బోవుచున్న బాణము క్రమక్రమముగా లక్ష్యస్థానమును చేరునప్పటికి వేగము తగ్గునట్లు. (మిక్కుటమగు ప్రారబ్ధకర్మము క్రమముగా ననుభవమువలననే నశించు ననుట.)

ఉత్ఖాతదంష్ట్రోరగ న్యాయము : పెఱికివేయఁబడిన కోఱలుగల సర్పమువలె పైకి మిగుల భయంకరముగాఁ గనపట్టుచు నిరపాయకరమై యుండునట్టి విధము.

ఉదకేవిశీర్ణ న్యాయము : నీటియందు ఎండబెట్టినదాని విధము. (ఇది నిష్ఫలమును, అవివేకమునగు ప్రయత్నము.)

ఉభయతస్పాశరజ్జు న్యాయము : త్రాటియొక్క రెండు కొనలలో ఏకొన యైనను బంధమునకు సమర్థమైనట్లు ఏ రెండు గుణపక్షముల నాశ్రయించినను బాధాకారణమే యగు ననుట. రెండు వైపులను కట్టఁబడిన త్రాడు ఇటునటు కదలనివ్వదని భావము.

ఉలూఖల మర్దల న్యాయము : రోలు వెడలి మద్దెలతో తనను అందఱును గొట్టి బాధించుచుందురని మొఱపెట్టుకొనఁగా మద్దెల తనను రెండువైపులను బాధించు చుందురని బదులుచెప్పిన విధము.

ఉలూఖలశేష న్యాయము : మొగమోటమిగల యల్లుడు అత్త పెట్టిన చలిమిడి తినక రోటిలో మిగిలినది నాకి పరాభవము తెచ్చుకొన్న విధము.

ఉష్ట్రకంటక న్యాయము : ఒంటె ముళ్ళు గ్రుచ్చుకొనుటవలని బాధ సహించుచు జమ్మిపత్రములను భక్షించుటవలని సుఖలేశమును అభిలషించునట్లు. (జనుడు అభీష్టవిషయ సుఖజనిత క్లేశాదికము ననుభవించు విధము.) ఒంటె జమ్మిపత్రములను ముళ్ళు గ్రుచ్చుకొనకుండు లాగున నేర్పుతో తినెడు విధము.

ఉష్ట్రలగుడ న్యాయము : లొట్టిపిట్ట యే కఱ్ఱను మోయుచున్నదో ఆ కఱ్ఱతోడనే దానిని గొట్టునట్టి విధము.

ఉష్ట్రశూల న్యాయము : ఒంటెయొక్క శూలరోగము రోకళ్లతోc గ్రుమ్మినc గాని తగ్గని విధము.

ఊర్ణనాభి న్యాయము : సాలెపురుగు తనలోనుండి దీర్ఘములగు దారములను తీసి గూడుగా అల్లి తిరిగి మ్రింగియు నిర్వికారముగా నుండునట్లు (జగన్నాటక సూత్రధారి యగు సర్వేశ్వరుcడు తననుండి సమస్త చేతనాచేతనాత్మకమైన ప్రపంచమును బయటcబెట్టి తిరిగి దానిని తనలో ఐక్యముచేసికొనుచున్నాcడని భావము.)

ఊషరబీజ న్యాయము : చవుటినేలయందు విత్తనములు చల్లుట. (అవివేకమును నిష్ప్రయోజనము నగు ననుట.)

ఊషరవృష్టి న్యాయము : చవుటినేలయందు కురిసిన వర్షము (బూడిదలో పోసిన పన్నీరువలె) ప్రయోజన శూన్య మనుట.

ఊహాపోహ న్యాయము : ఊహ యనిన ఒకదానియందు దాcగియుండి పైకి తెలియcబడనిదానిని భావించుట. లేనిదానిని ఉన్నదేమో యని అపోహపడుట.

ఏకదేశ వికృతి న్యాయము : ఒక భాగమునందు వికారము కలిగినను (తోcక తెగిన నక్క రూపువలె) పూర్వరూపమును మరపించ దను రీతి.

ఏకనాళఫలబాహుళ్య న్యాయము : ఒకే కాడను అనేకఫలములు ఆధారముగా చేసికొని వ్రేలాడు రీతి.

ఏకపుత్త్ర న్యాయము : సద్గతుల నివ్వcజాలని యనేక పుత్త్రులకంటె సర్వసుగుణసంపన్నుcడగు కుమారుcడు ఒక్కడే చాలు ననుట.

ఏకవృంతగత ఫలద్వయ న్యాయము : ఒకే తొడిమ నాశ్రయించి రెండు ఫలములుండు (ఒకేపదము నాశ్రయించి రెండర్థము లుండునట్లు) ఉండెడురీతి.

ఏకసూర్య న్యాయము : ఒకేసూర్యుcడు అందఱకు అన్నిరూపములుగాc గన్పడు విధము. (అట్లే భగవంతుcడు సమస్తప్రాణులయందును వివిధ రూపములతో భాసిల్లుచున్నాcడని స్ఫురింపcగలదు.)

ఏరండబీజ న్యాయము : ఆముదపుగింజను నీటితో తడిపిన పైకెగురునట్టివిధము.

ఓతప్రోత న్యాయము : పడుగు పేకలు కలిసి సంఘబలముచే బట్ట అయిన రీతి.

కంటక న్యాయము : ముల్లును తీసికొనుటకు ముల్లే తగినదనుట.

కంఠచామీకర న్యాయము : ధరింపcబడిన కంఠాభరణమునకై వెదకుచున్న వానికి ఇతరుcడు చూపినట్లు. (ఆత్మపరిశీలనపరుcడై దానిని గానలేనివానికి సమర్థుcడగు గురువు శరీరస్థమేయని బోధించు విధము.)

కందుక న్యాయము : బంతిని నేలపై గొట్టినను తిరిగి పైకి లేచునట్లు సుజనుఁడు దైవ కష్టముల పాలైనను వెంటనే ఉన్నతస్థితికి వచ్చు ననుట.

కంబల నిర్ణేజన న్యాయము : గొంగళిని కొయ్యపైఁ గొట్టుచు ఉతికినచో దాని మాలిన్యము పోవుటయేగాక కొన్ని నూలుపోగులును పోయిన విధము.

కంబళి భోజన న్యాయము : గొంగళిలో భుజించుచుండ వెండ్రుకలు వెలువడునట్టి అవివేక ప్రవర్తన మొక్క విధము.

కజ్జలజల న్యాయము : కాటుకలో నీరుపోసి నానబెట్టినను కాటుక కరుగక పోవుటచే నీరు నల్లఁబడని విధము.

కటక గవోద్ధారణ న్యాయము : అడవిలోని గోవులను వెలుపలినుండి రక్షణ కలుగుటయు, లోపలసింహములు అనువారు కాపువలె లేక తోలుచుండుటయు సంభవించుచున్నట్టి విధము. అనఁగా అన్నిఁటికంటెను అపాయము, ఉపాయము మిశ్రమమై యుండు ననుట.

కణజమూషక న్యాయము : గాదెక్రింద పందికొక్కు గాదెలోని గింజలనే తిని జీవించుచుండు రీతి.

కతక రేణు న్యాయము : ఇండుపగింజను అరగఁదీసి నీటిలోఁ గలిపినచో ఆ గంధము నీటిలోని బురదను వేఱుచేసి తాను అడుగుపడియుండక పోవునట్టిరీతి. (జ్ఞానము అజ్ఞానమును నశింపఁజేయుచుఁ దానును నశించునట్టి విధము.)

కదంబకోరక న్యాయము : కడిమిచెట్టుయొక్క మొగ్గలు సర్వావయవములందు నొకేసారి వికసించునట్టి విధము.

కదంబముకుళ న్యాయము : కడిమిచెట్టుయొక్క పువ్వులు ఒకదానిలోనుండి ఒకటి వరుసగా దండవలె నుండురీతి. (మేఘగర్జనము కాగానే కడిమిమొగ్గ లన్నియు ఒకేసారిగ భూమినుండి మొలచునట్టి విధము.)

కదళీకంటక న్యాయము : ముల్లు వచ్చి అరఁటియాకుపైఁ బడినను, అరటియాకు వచ్చి ముల్లుపైఁ బడినను రెండువిధములచేతను అరటియాకునకే మోసము వచ్చునట్టి విధము.

కదళీ కాకవంధ్యా న్యాయము : కదళీవంధ్య యనియు, కాకవంధ్య యనియు రెండువిధములు. అరఁటిచెట్టువలె ఒకసారి మాత్రమే సంతానము కని పిమ్మట గర్భము లేనిదానిని కదళీవంధ్యయని చెప్పుదురు. కాకి యెన్నిసారులు గ్రుడ్లుపెట్టినను కోవెలచేఁ ద్రోయఁబడి నశించుచుండునట్లు పుట్టుచు వెంటనే చచ్చుచుండు శిశువులుగల స్త్రీ కాకవంధ్య యనఁబడును.

కదళీఫల న్యాయము : అరఁటిగెల వేయఁగానే చెట్టు నిర్జీవమగుటచే వ్యర్థమైన విధము. (అఱచేతియందలి అరఁటిపండ్లు ఎట్లు సులభముగా భుజింపఁదగియుండునో అట్లే సులభముగా అనుభవింపఁదగినదానియందు ఈ న్యాయమునకు ప్రవృత్తి.)

కదళీవంధ్యా న్యాయము : జీవితకాలములో ఒక్కమాఱే ఫలించి పిమ్మట గొడ్డుపోయిన అరటిచెట్టుయొక్క విధము.

కనకకుండల న్యాయము : బంగారమునకు, కుండలమునకు ఆకారభేదమే కాని వస్తుతః భేదములేనట్లే బ్రహ్మము కారణముగాఁగల జగత్తు బ్రహ్మముకంటె భిన్నము కాదనుట.

కపింజల న్యాయము : "వసంతాయ కపింజలా నాలభేత" (వాజసనేయ సంహిత) ఎన్నికౌజుపిట్టల నాలభనము చేయవలయునని సంశయము కలుగునపుడు ఇన్నియను సంఖ్యా నియమము చెప్పనందున బహువచనప్రయోగమున ముందు మూఁడు సంఖ్య స్ఫురించును గాన మూఁడు కపింజలములు అని నిర్ణయింపఁబడినది.

కఫోణిగుడ న్యాయము : మోచేతియందు బెల్లపుశాకము లేపింపబడిన దాని యందలి ఆసచే పలుమార్లు మోచేతి నాకినట్లు జనుఁడు అభీష్టవస్తువాంఛచే ననేక పర్యాయములు గావించెడు వ్యాపారభేదము.

కమఠీదుగ్ధపాన న్యాయము : ఆఁడుతాఁబేలు పాలుద్రావుట వలె నసంభవమైన దానియందు ప్రవృత్తి. చూ. శశవిషాణన్యాయము.

కరకంకణ న్యాయము : కరకంకణమనుచోట కంకణశబ్దము హస్తాలంకారమును దెల్పుచున్నను కరశబ్దము భిన్నముగా ప్రయోగించినకారణమున ఆ కంకణము కరలగ్నమైనదిగా గ్రహింపబడుచున్నది. (మాతృవృక్షమువంటిది)

కరకావృష్టి న్యాయము : జాతిశిలపై వర్షముకురియుట వలె ప్రయోజనశూన్యమైన దానియందు ప్రవృత్తి.

కరటదంతగవేషణ న్యాయము : చూ. కాకదంత పరీక్షాన్యాయము.

కరతలామలక న్యాయము : అరచేతిలోని యుసిరికవలె సులభగ్రాహ్యమైన దాని విధము.

కరదీపికా న్యాయము : తనచేతిలోనిదీపము తనకుగాక ఇతరులకు మాత్రమే యుపయోగించు విధము.

కరబదర న్యాయము : అరచేతిలోని రేగుపండువలె తేలికగా ననుభవింపఁదగిన దాని రీతి. (కరతలామలకన్యాయము వంటిది)

కరభదోహన న్యాయము : సర్వలక్షణసంపన్నయగు గోవు ఉండఁగా గాడిద పాలు పితికిన విధము.

కరవిన్యస్తబిల్వ న్యాయము : చేతియందుంచబడిన మారేడుపండువలె సులభముగా తినుట కనుకూలమైన దాని విధము. (కరతలామలక న్యాయము.)

కరిఘంటా న్యాయము : మిక్కిలి శరీరబలముగల ఏనుగువలని అపాయమును తొలగించుకొనుటకై దాని మెడకు గంట కట్టుట బుద్ధిబలమునకు నిదర్శనమనుట.

కరికపిత్థ న్యాయము : ఏనుగు మ్రింగిన వెలగపండు సంపూర్ణముగా నుండియు లోని గుంజంతయు హరింపబడెడు విధము.

కరికలభ న్యాయము : కరికలభము — ఏనుగు గున్న, కలభము — ఏనుగు గున్న చూ. కరిబృంహిత న్యాయము.

కరిణీప్రసవ న్యాయము : పందికి పది పిల్లలు పుట్టుటకంటె ఏనుగునకు ఒకపిల్ల పుట్టినను మంచిదే యనునీతి.

కరిబృంహిత న్యాయము : విశిష్టవాచకపదమైన బృంహిత శబ్దముచేతనే గజఘీంకారము అర్థమగుచుండగా విశేష్యవాచకమగు కరి శబ్దము ప్రయోగింపబడుటచే విశేష్యమాత్ర పరత్వమునందే యీ న్యాయమునకు ప్రవృత్తి. (కరికలభ న్యాయము వంటిది.)

కర్కటీగర్భ న్యాయము : ఎండ్రకాయ పిల్లలు పుట్టిన వెంటనే చనిపోవును. చూ. కదళీఫల న్యాయము.

కర్ణకౌంతేయ న్యాయము : కర్ణుడు తాను రాధేయుడని తలంచుచుండి శ్రీకృష్ణునివలన విన్నపిదప కుంతీపుత్రుండైనట్లు తెలిసికొనిన విధము.

కర్మభూయస్త్వాత్ఫలభూయస్త్వ న్యాయము : శ్రమకొలది ఫలితమనుట.

కాంస్యభోజి న్యాయము: శిష్యునకు కంచుపాత్రయందు భోజనము చేయవలెనను నియమమును, ఉపాధ్యాయునకు నియమరాహిత్యమును కల్గినప్పుడు వారిద్దరకును ఒకేపాత్రయందు భోజనము సంభవించినపుడు అముఖ్యుడయ్యు శిష్యుని ధర్మప్రకారమే నియమించవలెను. ఇందు ధర్మలోపము లేదు.

కాకదంతగవేష న్యాయము : చూ. కాకదంతపరీక్షా న్యాయము.

కాకతాలీయ న్యాయము : కాకి తాటిచెట్టుపై వ్రాలుటయు తాటిపండు పడుటయు నొకేకాలమున జరుగునట్టి రీతి. (ఇందు కాకి వ్రాలుటచే తాటిపండు పడుటగాని, చప్పుడు చేయుటచే కాకి ఎగురుటగాని జరిగియుండలేదని గ్రహింపనగును.) చూ. ఖల్వాటబిల్వీయ న్యాయము.

కాకదధిఘాతుక న్యాయము : కాకులవలన పెరుగు చెడగొట్టబడకుండునట్లు చూచుచుండుమని చెప్పినపుడు తదితరములగు జంతువులవలన పెరుగును చెఱుపబడకుండ చూడుమని చెప్పనక్కఱలేకయే బోధపడిన విధము.

కాకదంత పరీక్షాన్యాయము : కాకికి దంతములు ఎన్ని? ఎట్టివి? అను అవివేక ప్రశ్నలతోఁ గూడిన వ్యర్థపరీక్షయొక్క విధము. చూ. అజాండ పరీక్షా న్యాయము.

కాకక్రోటి బింబన్యాయము : కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టిన రీతి. (అసమాన రూపవస్తు సమ్మేళనము ఇంపుగా దనుట.)

కాకపిక న్యాయము : కోకిల ఱెక్కలు వచ్చునంతవఱకు కాకులలో తిరిగి పిదప వేఱయిపోయిన విధము. ఉపకారముగాని, అపకారముగాని చేయఁజాలని కాక పికములలో లోకము పరుషవాక్కుగల కాకయందు ద్వేషభావమును, మధుర వాక్కుగల కోకిలయందు ఆదరభావమును జూపు ననుట.

కాకరుతిభీరు న్యాయము : పగలు కాకికూత విని భీతిల్లి భర్తను గౌఁగిలించుకొను కాంత రాత్రిభాగమున విటునకై మొసళ్ళకు ఆహారము వేయుచు నర్మదానదిని దాఁటి వెళ్ళిన రీతి.

కాకాక్షి (గోళక) న్యాయము : కాకిచూపు (గ్రుడ్డు) వల రెండు ప్రక్కలలో అవసరమునుబట్టి ఏ వైపునకైన నొరగు రీతి.

కాకాధికరణ న్యాయము : దేవదత్తుని యిల్లు ఏది? అని యడుగగా కాకి వ్రాలిన యిల్లే యని సమాధానము చెప్పినట్లు.

కాకోలూకనిశా న్యాయము : కాకికి పగలు, గూబకు రాత్రిగాను, గూబకు పగలు, కాకికి రాత్రిగాను ఉండునట్టి విధము.

కాచకుంభదీప న్యాయము : గాజుబుడ్డిలోని దీపము ఎంత గాలివీచినను కదల కుండెడు విధము.

కాచమణి న్యాయము : తెలియనంత కాలము గాజును మణిగా భ్రమించినను పరీక్షాకాలము వచ్చినప్పుడు గాజు గాజుగాను, మణి మణిగాను తెలియఁబడుననుట.

కారణగుణ ప్రక్రమన్యాయము : పచ్చనూలుతో నేసినబట్ట పచ్చగా నుండునట్లు ఉపాదానకారణగుణము ననుసరించి కార్యముయొక్క గుణము లుండు ననుట.

కార్పాసరక్తతాదృష్టాంత న్యాయము : దూదియందలి ఎఱుపు దూదికి పూయఁబడిన రంగుచేఁ గల్గినదేగాని ప్రత్తిగింజలనుండి ఎఱ్ఱని ప్రత్తిపండలేదనియు, ప్రత్తిపండించెడు గింజలు ఎఱ్ఱనివి గావనియు భావము. (దీనినిబట్టి బౌద్ధులు కర్మ సిద్ధాంతము నంగీకరింపరు.)

కార్యకారణ న్యాయము : కార్యవస్తువునుబట్టి కారణవస్తువున్నట్లూహించు విధము. (ధూమమును బట్టి అగ్ని యూహింపఁబడుచున్నది.)

కార్యార్థి న్యాయము : కార్యసానుకూల్యమును గోరువాఁడు ఎన్ని విఘ్నములు సంభవించినను, ఎంతమందిచే పరాభవింపఁబడినను ఓర్పువహించి, సామ దాన భేద దండోపాయములచే కార్య సాఫల్యము పొందును విధము.

కాశకుశావలంబన న్యాయము : నద్యాదులందుపడి దరిచేరలేనివాఁడు లభ్యమైన రెల్లుగడ్డినిగాని, దర్భలనుగాని యూఁతగాఁ గ్రహింపఁ జూచెడి వ్యర్థ ప్రయత్నము యొక్క రీతి. (ఆపదలయందు రక్షణార్థమై తల నిష్ఫలమైన విచారణ చేయఁబడ దనుట.)

కీటభృంగ న్యాయము : తుమ్మెదచే పట్టుకొనఁబడిన పురుగు భయముచే నా తుమ్మెదనే సతతము ధ్యానించుచుండుటచే దానును తుమ్మెదగా మారిపోవు విధము. చూ. భ్రమరకీట న్యాయము.

కీలప్రతికీల న్యాయము : రెండుచక్రములను కలిపిపట్టి యుంచెడు ఇరుసునకు రెండువైపుల చక్రములు జారిపోకుండుటకై సీలలు బిగింతు రనుట.

కుంజరస్నాన న్యాయము : ఏనుఁగు ఎంతసేపు పరిశుభ్రముగ జలకమాడినను పైకి వచ్చి తొండముతో బూడిదనెత్తి తనపై జల్లుకొను ననుట. (దండుగ స్నానము.)

కుంభదీపికా న్యాయము : కుండలోని దీపము వెలుపలకు కానరాకుండినను లోపల నే వెలుఁగుచుండు ననెడు రీతి.

కుండదారోపాస్తి న్యాయము : ఒక భక్తుడు తన్ను సేవించి వరమునుగోరఁగా తానివ్వఁజాలక కుండదారుఁడను యక్షుఁడు మఱియొక దేవత నుపాసించి [illegible] తన భక్తున కిచ్చిన విధము. (ఆశ్రితవాత్సల్యము)

కుంభీధాన్య న్యాయము : కుంభీధాన్యుఁడను పదమునకు శుద్ధశ్రోత్రియుఁడను రూఢ్యర్థము యుండఁగా దానిని విడిచి కడవయందు ధాన్యము పోసికొనువాఁ డను యౌగికార్థముచే అపార్థ కల్పనము చేయరా దనుట.

కుక్కుటధ్వని న్యాయము : కోడికూఁత మొదట హ్రస్వముగా నుండి క్రమముగా దీర్ఘమగు ననుట. చూ. అపరాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము.

కుక్షిస్థ మక్షికా న్యాయము : భోజన పదార్థములతో ఉదరమును జేరిన ఈఁగ సమూలముగా వాంతి గలుగఁజేయు రీతి.

కుమారీ కంకణ న్యాయము : ఒక బాలిక చేతిగాజులు హెచ్చుగా నుండినచో కలకల ధ్వనులు, రెండేసి యున్నచో పరస్పర సంఘర్షణయు, ఒక్కొక్కటి మాత్రమే యున్నచో నిశ్శబ్దముగా నుండునట్లు ఒక సన్యాసికి పలువురతోఁ గలిసిన కలహమును, మఱియొకరితోఁగూడిన వ్యర్థ సంభాషణమును, ఒకఁడే యున్నచో భగవద్ధ్యానమును లభించుననుట.

కులకన్యా న్యాయము : ఎంతటి సురూపగుణ శీలములు గలిగినను కులకాంత తన పుట్టినింట మాత్రమే గౌరవింపఁబడును. అత్తవారింట దాసివలె పనిచేయ వలసినదే యనుట. ఎంతటి యుత్తమురాలైనను కులకాంత చిరకాలము పుట్టినింట వసించుట తప్పుగా తలఁచబడును. అత్తింట దాస్య మొనర్చినను గౌరవమే కలుగు ననుట.

కులాలకీట న్యాయము : కుమ్మరిపురుగు పలుమార్లు మంటిలోఁ దిరుగుచుండినను మట్టిని అంటని విధము. (సంసార పంకమున మునిగినను జ్ఞాని ఇట్లే పరిశుద్ధుఁడై యుండు నని స్ఫురణము.) చూ. యమకీట న్యాయము.

కుల్యా ప్రణయన న్యాయము : కాలువ వ్యవసాయము నిమిత్తము త్రవ్వఁబడినను అనేకములైన ఇతర కార్యములకై ఉపయోగపడుచున్న దనుట.

కులాలచక్ర కీట న్యాయము : కుమ్మరివాని చక్రమునందున్న పురుగు చక్రముతోఁబాటు వేగముగా తిరుగునట్లు. (జీవి సంసార చక్రమున జనన మరణాది భ్రమణవేగముచేఁ దిరుగుచుండు రీతి.)

కుశకాశావలంబన న్యాయము : ప్రవాహవేగమునఁబడి కొట్టుకొని పోవుచున్నవాఁడు దర్భగాని తుదకు గడ్డిపోచగాని పట్టుకొని ప్రాణరక్షణము చేసికొనఁ దలఁచు ననుట.

కుసుమస్తబక న్యాయము : పూలగుత్తి రమణీమణుల శిరోభూషణముగా నైన ప్రకాశించును. లేక, గాలిపాలైన పోవును.

కుసూల ధాన్య న్యాయము : పాతర (గాదె) ధాన్యమునకు ఆధారభూతమైయుండిన రీతిగ. (పరబ్రహ్మము సకల చరాచర జగత్తులకు ఆధారభూతుఁడై యున్నాఁ డనుట.)

కూటకార్షాపణ న్యాయము : ఒక మనుజుఁడు కృత్రిమమైన నాణెమును విసర్జించినట్లు, శ్రుతి స్మృతులకు విరోధము సంభవించుచుండఁగా శ్రుతి బలవత్తర మగుటచే స్మృతిని వర్జింపవలె ననుట.

కూపకూర్మ న్యాయము : నూతిలో నివసించెడు తాఁబేలు నూతిని చుట్టివచ్చి అదియే సమస్త ప్రపంచమని యూహించు విధము.

కూపఖానక న్యాయము : నూయి త్రవ్విన పనివాఁడు తన శరీరమునకు అంటుకొనిన బురదను ఆ నూతిలోని నీటిచేతనే కడుగుకొని పరిశుద్ధుఁడైన విధము.

కూపయంత్రఘటికా న్యాయము : బావియందలి యంత్రఘటములు నీటితో నిండి పైకివచ్చుచుండుటయు, మఱికొన్ని యుదకశూన్యములై లోనికి పోవుచుండుటయు, జరుగుచుండునట్లు జీవులు భాగ్యాభాగ్యములు, సుఖదుఃఖములు మొదలగు అవస్థాభేదములు పర్యాయమున పొందునట్టి విధము.

కూపస్థ మండూక న్యాయము : (మండూకము = కప్ప) చూ. కూపకూర్మ న్యాయము.

కూర్మకిశోర న్యాయము : తాఁబేలు తన గ్రుడ్లసంగతి చాలకాలము మఱచి పోయి హఠాత్తుగా జ్ఞాపకమురాఁగా అవి యాక్షణముననే గ్రుడ్లు పగిలి పిల్లలయిన విధము.

కూర్మాంగ న్యాయము : తాఁబేలుయొక్క అవయవములు తనచిప్పలోన ముడుచు కొనఁబడినట్టి తిరోభావమును పొంది, యవసరమునుబట్టి తిరిగి యావిర్భావము పొందునట్టి విధము.

కూష్మాండ స్తేయ న్యాయము : గుమ్మడికాయల దొంగయనఁగా, భుజములు తడవిచూచుకొనిన రీతి.

కృత్వా చింతన న్యాయము : నీరు పోయిన వెనుక గట్టువేయ ప్రయత్నించినట్లు పనిచేసినపిమ్మట విచారణచేయుట దండుగయనుట. (గత జలసేతుబంధనము.)

కృపణ ధన న్యాయము : తా ననుభవించుట గాని ఇతరులకు పెట్టుట గాని ఎఱుఁగని లోభివాని సొమ్ము పరుల (రాజు, దాయాదులు, దొంగలు) పాలగునను రీతి.

కేకరాక్ష న్యాయము : మెల్లకంటి వాఁడొకని వైపు చూడఁగా మఱియొకని వైపు చూచినట్లు కన్పడెడు విధము.

కేతకీ కుసుమ న్యాయము : మొగలిపూవు చక్కని పరిమళము గలిగియు లోభి వాని సొమ్మువలె పూజార్హము కాదనెడు రీతి.

కైదారిక న్యాయము : పొలములకు నీరు పెట్టుకొను రైతులు ఒక పొలము నిండిన వెనుక వేఱొక పొలమునకు నీరు పెట్టుకొనుచుఁ గ్రమముగా అన్నిమడులు తడుపుకొను విధము.

కైము(త్య)తిక న్యాయము : అధికులు బాధలం పడుచుండగా అల్పుల మాట వేఱుగఁ జెప్పవలెనా? ఝుంఝూమారుతము వీచుటవలన గొప్ప ఏనుఁగులు కొట్టుకొని పోవుచుండగా దోమలమాట ఏమి చెప్పదగ్గది?

కోటికోదృశ్యమానోపబృంహణ న్యాయము : కనఁబడని వస్తువును మిక్కిలి పెద్దదని చెప్పినను కన్పించిన పిమ్మటనే దాని పరిమితి, ఘనత బోధయగు ననుట.

కోష్ఠపాన న్యాయము : ఇంటిలో మాత్రమే కల్లు త్రాగుట, పరులకు తెలియకుండ దుర్వ్యసనముల ననుభవించుట.

క్వ ఛత్రః క్వచ నీరాజనేతి న్యాయము : ఒంటె యెక్కడ? మంగళ హారతి యెక్కడ? నక్క యెక్కడ? దేవలోక మెక్కడ? యంటిది. అల్పునకు అధిక సన్మానము లభింప దనుట.

కౌంతేయ రాధేయ న్యాయము : కర్ణుడు కుంతీపుత్రుఁడయ్యు తాను కుంతి కొడుకని ఎఱుగక సూతపుత్రుఁడను రాధకొడుకే యని తలచుచుండగా బంధువర్గము తెల్పి కుంతీపుత్రుఁడవని తెలియఁజెప్పినప్పుడు నిజము తెలిసికొనగలిగిన రీతి. తన నిజస్వరూపము నెఱుగనివానికి గురువుల బోధవలన స్వస్వరూపజ్ఞానము గలిగిన విధము సూచించును.

క్రమ విపర్యాస న్యాయము : ముందుది వెనుక, వెనుకటిది ముందు చెప్పుచు క్రమము తప్పించునట్టి రీతి.

క్రియాభేదాత్ ఫలభేద న్యాయము : చేసిన పనినిబట్టి తగినఫలము కల్గుననుట.

క్షతే క్షార న్యాయము : పుండుపై కారము చల్లినటు. (గోరుచుట్టుపై రోకటి పోటు వంటిది.)

క్షీరదగ్ధ జిహ్వ న్యాయము : వేడిపాలు త్రాగుటచే నాలుక కాలినవాఁడు ఆకారసామ్యముచే మజ్జిగనుసైతము ఊదుకొని త్రాగిన రీతి.

క్షీరనింబ న్యాయము : వేపచెట్టుకు పాలుపోసి పెంచినను దాని సహజగుణమగు చేఁదు పోనేరదను రీతి.

క్షీరనీర న్యాయము : పాలును నీరును భేదము గుర్తింపరానట్లు కలిసిన విధము. ఇది సజ్జనసాంగత్యముయొక్క లక్షణము.

క్షీరపాషాణ న్యాయము : పాలకొఱకు ఱాయి మోయవలెననురీతి. పాలకావటివాఁడు ఒక కొమ్ములో పాలున్నప్పుడు తూకము సరిపుచ్చుకొనుటకు రెండవ కొమ్ములో ఱాయి పెట్టుకొనురీతి.

క్షీరాబ్ధివాసి క్షీరకామ న్యాయము : పాలసముద్రమున నివసించువాఁడు పాలకై ప్రాకులాడినట్లు.

క్షీరోదక న్యాయము : చూ. క్షీరనీర న్యాయము.

క్షీరోదక సంపృక్త న్యాయము : పాలు, నీరు కలిసిన విధము. సత్పురుష సహవాస లక్షణము.

ఖండితశాఖా న్యాయము : చెట్టుకొమ్మను ఛేదించినను తిరిగి తిరిగి చిగురుచుండెడి విధము.

ఖడ్గకోశ న్యాయము : ఒరచూచి లోన కత్తి కలదని బెదరి పాఱిపోయిన విధము.

ఖపుష్ప న్యాయము : ఆకాశపుష్పమువలె ఎక్కడను లేనిదనుట.

ఖరాశ్వ న్యాయము : చూడఁగా చూడఁగా గుఱ్ఱము గాడిదయైన రీతి.

ఖరీవిషాణ న్యాయము : గాడిద కొమ్ముల వలె ఎక్కడను లభింపనిదనుట.

ఖర్వాపేక్షిత ఫలన్యాయము : పొట్టివాఁడు అందని మ్రానిపండుకై చేయి చాచిన విధము.

ఖలమైత్రీ న్యాయము : దుష్టులతోడి చెలిమి మొదట గొప్పగానుండి క్రమక్రమముగా క్షీణించిన రీతి. (సజ్జనమైత్రీ న్యాయము చూడుడు.)

ఖలే కపోత న్యాయము : కళ్ళమునందు వ్రాలిన పావురములు వలలో చిక్కి అన్నియు నొక్కసారిగ సంఘబలముచే పైకెగిరి తోగ్గసాగనము గావించుకొన్న విధము. ఒక పావురము కళ్ళమునందు వ్రాలగా అన్నియు వ్రాలును. ఒకటి ఎగిరిపోగా తక్కినవన్నియు నెగిరిపోవును. అట్లే ఒక జనాని కుంపెడువాని ఒకదాని వెంబడి ఒకటి ప్రోగుపడి కాలము వమ్ముచేసినను సన్మార్గమునుగా పరిత్యజించి యెగిరిపోవు ననుట.

ఖల్వాటతాళఫల న్యాయము : బట్టతలవాడు ఎండబాధ సహింపజాలక తాటిచెట్టు క్రిందకు పోగా తాటిపండు పడి వానితల పగిలినట్లు. (నిర్భాగ్యుడు ఎక్కడికేగినను విపత్తులు వాని వెన్నంటియే యుండును.)

ఖల్వాటబిల్వీయ న్యాయము : (బిల్వము = మారేడుకాయ) చూ. ఖల్వాట తాళఫల న్యాయము.

ఖాదక ఘాతక న్యాయము : తినేవారు చంపేవారు. మాంసము తినేవారుంటే కసాయులు గొఱ్ఱెలను చంపేవా రుండురని అనుకోవడ మనుట.

గంధర్వ నగర న్యాయము : గంధర్వనగరము నగా మాయా ప్రపంచము. లేని జగత్తు ఉన్నట్లు కన్పట్టుట, నశించుట, మరల పుట్టుట జరుగుచుండు విధము.

గగన కుసుమ న్యాయము : ఆకాశమునందు పుష్పించిన పువ్వువలె అనిశ్చితమును, అసంభవము నయినదని విధము.

గగనరోమంథ న్యాయము : ఆకాశమునందు ఆవులు నెమరువేసిన మరుగునవలె అసంభవమగు ననుట.

గజపర్దన న్యాయము : ఏనుగు పెద్దరూపము గలదిగాన దాని అపానవాయువు ఎంత గంభీరధ్వనియుతముగా నుండునో యని కొందరు వేచియుండగా అది "తుస్సు" మని ధ్వని శూన్యముగా విడచిన రీతి.

గజఘటా న్యాయము : విశిష్టవాచక పదమగు ఘటాశబ్దముచేత ఏనుగు సంబంధ స్థలము ఆక్రమగుచుండగా, తిరిగి విశేషణవాచక పదమగు గజశబ్దము గ్రహింపబడుటచే విశేష్యమాత్ర పరత్వమునందే యీ న్యాయమునకు ప్రవృత్తి. (చూత వృత్తము పొందతగు స్థలములయందును ఇట్లే భావింపవలెను.)

గజపర్ద న్యాయము : చూ. గజశర్ద న్యాయము.

గజభుక్త కపిత్థ న్యాయము : ఏనుగు తిన్న వెలగపండులోని గుంజువలె ధన మెట్లు పోవునో తెలియదనుట.

గజశృంగ న్యాయము : ఏనుగు మిగుల పెద్దజంతువైనను అపానవాయువుయొక్క ధ్వని స్వల్పమే యైన విధము.

గజనిమీలన న్యాయము : ఏనుఁగు నిద్రించునపుడు సైతము సింహమువలని భీతిచే కన్నులు సరిగా మూసికొనదనుట. (సింహము కలలో వచ్చినపుడు ఏనుఁగు చనిపోవు నని ప్రతీతి. ఏనుఁగు కన్నులు తెరచినను మూసినట్లే యుండును.)

గజస్నాన న్యాయము : ఏనుఁగు తాను మున్గుటకు అవకాశముగల నద్యాదులందే కాని స్నానమునకై దిగదనుట. (నదినుండి వెలుపలకు రాగానే పార్శ్వమునందలి తుక్కునంతను తొండముతో మీఁద పోసికొని వెనుకటి స్నానఫలితమును బోఁగొట్టుకొనిన రీతి)

గడ్డరికా ప్రవాహ న్యాయము : గొఱ్ఱెలమందలో నొకగొఱ్ఱె ప్రమాదవశమున నదీప్రవాహమున పడుట తటస్థించినచో తక్కినవి సైతము వారింపఁబడినను నదియందే పడునట్టి విధము.

గణపతి న్యాయము : సమస్త మతములవారును తమ మతములకుఁ జెందినవానిని గానే చెప్పుకొనుచుందురు. (అట్లే సత్యాహింసలు మొదలగు ధర్మములు సైతము సర్వమతముల సమ్మతము అనుట.)

గతజల సేతు బంధన న్యాయము : నీరు పోయిన పిమ్మట గట్టువేసినట్లని యని వెఱ్ఱి ప్రయత్నముయొక్క రీతి.

గర్గశత దండన న్యాయము : గర్గవంశస్థులను నూఱు రూపాయలు జరిమానా విధించుట. ఇందు వ్యాకరణ పరిభాషలు రెండు గలవు. మొదటిది ప్రత్యేకము వాక్య పరిసమాప్తి. గర్గవంశీయులు విడివిడిగా నూఱేసి రూపాయలు జరిమానా యిచ్చుకొనవలె ననుట. రెండవది సమూదాయ వాక్యపరిసమాప్తి. ఎట్లన గర్గగోత్రజులు మొత్తముగా కూడి నూఱు రూపాయలు దండము ఇచ్చుకొనవలె ననుట.

గర్త జంబుక న్యాయము : నక్క ఎఱుఁగని బొక్క లుండునా యను రీతి. (గోతులవద్ద నక్క కాచుకొనియుండి లోని శవమును పీకుకొని తినుచుండునట్టి విధము.)

గర్తస్థ మృతసర్ప న్యాయము : గోతిలో చచ్చిపడియున్న పాము నిర్వ్యాపారత్వముయొక్క విధము.

(పుట్టలో, కన్నములో మృతసర్పమున్నను ప్రజలు దానిని చూచి సమీపింపఁ జాలక భయపడునట్టి విధము.)

గర్దభరోమ గణన న్యాయము : గాడిదబొచ్చు లెక్కపెట్టువాని యవివేకము యొక్క రీతి.

గర్దభ చందన న్యాయము : గాడిదమీద నెంత గంధపుచెక్క వేసినను నీచజంతు వగుటచే దాని పరిమళమును గ్రహింపలేని విధము.

గళస్థ పాదుకా న్యాయము : కంఠముపై కాలిజోడు అని అర్థము. శత్రువు చిక్కినపుడు కొన్ని దుస్సాధ్యములయిన వగతులను విధించి బాధించినపుడు ఈ న్యాయము ప్రవర్తించును.

గుంజాగ్ని న్యాయము : ఎఱ్ఱగానుండుటచే గురువెంద గింజలను నిప్పని భ్రమించు రీతి. (రజ్జు సర్పభీతివంటిది.)

గుడజిహ్వికా న్యాయము : చేదు లేక పులుపు గల కషాయాదికమును త్రాగుటకు గల భీతిని పోగొట్టుటకు బాలుర నాలుకకు బెల్లపుపాకము రాచునట్టివిధము. (అర్థవాదవాక్యములచే స్వర్గపాప్త్యాది ప్రాప్తిరూపమైన యాశ కల్పించి, మిగుల నాయాససాధ్యమైన వైదికకర్మమునందు ప్రవర్తింపఁజేయుటవంటిది. బెల్లము నాలుకమీద నున్నంతవఱకే రుచి యనురీతి.)

గుడశ్లేష్మ న్యాయము : బెల్లము కఫమును వృద్ధిచేయును. కఫరోగికి బెల్ల మిచ్చి కఫమును వృద్ధిచేసి పెడలఁజేయుదు రని భావము.

గుడోపల న్యాయము : బెల్లముకొట్టిన ఱాయివలె ననుట.

గుణదోష న్యాయము : గుణదోషము లొకేపుట్టుక కల్గినను అన్యోన్యము కలియఁ దగినవిగాక వేఱైయుండు ననుట. ప్రతికార్యమునందును, వస్తువునందును, ప్రాణి యందును గుణదోషములు రెండును ఇమిడియుండు ననుట.

గుణవిరోధ న్యాయము : వస్తువులయొక్క గుణములు పరస్పరము విరుద్ధములుగా నుండు ననుట.

గుణోపసంహార న్యాయము : సామాన్యసూత్రముచే విశేష సూత్రము ను సాధించుట.

గురుశిష్య న్యాయము : సద్వర్తనముగల గురుశిష్యులు, విధివశమున నొండొరులకు దూరస్థులైనను వారివారి హృదయములు మాత్రము కలిసియే యుండునట్లు.

గృహదీపికా న్యాయము : ఇంటిలోని దీపము ఇంటినంతటిని ప్రకాశింప జేయు నను రీతి.

గృహబద్ధకుమారీ న్యాయము : కలబంద యింటిలో కట్టిన పెరుగను పెరుగదు. చావను చావదను రీతి. (కలబంద యింటిలో కట్టినను పెరుగునని మఱి కొందఱు.)

గృహమార్జాల న్యాయము : ఇంట సుఖముగా పెరుగుచున్నను పిల్లికిఁగల గౌరవము కంటె, బయట నున్న ఏనుఁగునకు గౌరవము హెచ్చనుట.

గేహేశూర న్యాయము : ఇంటిలో తాను శూరుఁడనని డంబములు పలుకువాఁడు ఏ పనికిని సమర్థుఁడు కాఁడను రీతి.

గోక్షీర న్యాయము : గేదె పాలయినను ఆవుపాలు కొంచెము కలసినచో నన్నియు పవిత్రమగు ననుట

గోగవయ న్యాయము : గోవు గవయము ఒకేపోలికగల జంతువులైనను వాని పాలనుబట్టి రెండింటి భేదము తెలియనగు ననుట.

గోదోహన న్యాయము : పశువృద్ధిని గోరెడు యజమాని యజ్ఞమున పాలపిడతతో నీరు తేవలయు ననుట.

గోపుచ్ఛ న్యాయము : ఆవు తోఁకవలె మొదటలావుగానుండి క్రమక్రమముగా సన్నమయిన దాని విధము.

గోబలీవర్ద న్యాయము : గోవులను గొని రమ్మని సామాన్య వాచకముగాఁ జెప్పినపుడు విశేషవాచకమైన ఎద్దులు సైతము అందంతర్భూతమగుటచే రెంటికిని గ్రాహ్యమగుచుండఁగా బలీవర్ద ప్రయోగము శీఘ్రోపస్థితికై గ్రహింపఁబడునట్టి విధము. గోవు = ఆవు, బలీవర్దము = ఎద్దు. గోశబ్దమున కిచ్చట ఆవే అర్థము చెప్పవలెను.

గోమయపాయసీయ న్యాయము : పేడ పరమాన్న మగునా? యనురీతి. పేడయు, పాలును గో శరీరమునుండి వచ్చినవే కాన గోమయమునకు పాలను అర్థము కావచ్చునని చేయు కుతర్కముయొక్క రీతి.

గోమయ వృశ్చిక న్యాయము : పేడలోని తేలువలె. తేలు స్వాభావికముగా పేడలోనుండు ననుట.

గోమహిష న్యాయము : ఆవునకు గేదెకు స్నేహభావము ఉండదు. అట్లని విరోధ భావము నుండ దనుట.

గోముఖవ్యాఘ్ర న్యాయము : ఆవు ముఖముగల పెద్దపులినిచూచి ఆవను నమ్మి ప్రాయమున ఇతరజంతువులు సమీపింపఁగా, అది వానిని మ్రింగిన విధము. (పయోముఖ విషకుంభము వంటిది.)

గోవత్స న్యాయము : ఆవును అన్వేషించుచు దాని దూడవలె వెంట వెదకుట.

గోశృంగగ్రాహికా న్యాయము : మా యావు ఏదని యడుగఁగా దాని కొమ్ములు పట్టుకొని యిదిగో మీ యావని చూపినట్లు.

గోశృంగోదక న్యాయము : గోవుకొమ్ములనందు నీరుపోసి గాయత్రిచే మూడు పర్యాయములు అభిమంత్రించి ఆయుదకముచే స్నానమొనర్చినను జన్మఫలస్నానమనట్లు తలచునట్టి విధము.

గ్రామమార్గ న్యాయము : ఈ యూరి కా యూరుగుండ మార్గము, ఆ యూరికీ యూరిని యింటే మార్గము అనురీతి.

ఘట ప్రదీప న్యాయము : కుండలోనుంచిన దీపము యొక్క వెలుఁగు కుండలోనే కాని బయటను వ్యాపించదని భావము.

ఘటసూర్యబింబ న్యాయము : పెద్దదగాకన్పట్టెడి సూర్యుఁడు చిన్నఘటములో ప్రతిబింబించిన విధము. (సమస్త చరాచర జగత్తు నందు నిండియుండువాఁడైన సర్వోత్కృష్టుఁడు ప్రతిపదార్థములందును భాసిల్లుచున్నట్లు.)

ఘటగోహాణ న్యాయము : కుండకట్టు చిక్కిన పటి చిత్రింపఁబడును. కాని అభ్యాసవశమున కుండకట్టు అతి సులభముగ వ్యక్తము చేయువాఁడు కలఁడు. (ఘటకపుణ్యము సూచితము.)

ఘటాల్పదర్పణ న్యాయము : కొండ యద్దములో కానవచ్చునపుడు చిన్నదిగా అనునట్లు. (ఘటమనఁగా కొండశిఖరము, ఏనుఁగు దిగ్గజములు. ఇట్టివి అద్దములో చిన్నవిగాఁ గన్పడు ననుట.)

ఘటీయంత్ర న్యాయము : జలగ్రాహి యగు ఏతము వలె కొన్ని మునుగుచుండి, పిమ్మట మీఁదకు నిక్కినట్టి విధము.

ఘటీయంత్రస్థిత ఘట న్యాయము : ఏతామునకుఁ గట్టఁబడిన ద్రింటిడ మీఁదకి పోవునట్లు పురుషుఁడు వృద్ధిక్షయములను పొందుచుండును.

ఘట్టకుటీప్రభాత న్యాయము : ఒక బండివాఁడు ఘాటీ సమీపమున పన్ను ఇవ్వవలసి వచ్చునని రాత్రిభాగమున ప్రయాణముచేసి, ఎటుపోయినను ఏదో యొక ఘాటికడ్డ సుంకము ఇవ్వవలసి యుండుటచే తుదకు తెల్లవారుసరికి తిరిగి పూర్వపు ఘాటికడ్డకే చేరుటచే సంకల్పసిద్ధిని పొందనేరని విధము.

ఘరట్ట న్యాయము : తిరుగలి దిమ్మలు తిరుగునదియు, తిరుగనిదియు నుండినఁగాని ఒక్కటి తిరుగదు దానితోడనే పని కాఁజాలదనుట.

ఘుణాక్షర న్యాయము : గ్రంథాదులందు పురుగు తొలిచినపుడు దైవికముగా ఏర్పడిన అక్షరము యొక్క రీతి.

ఘృతకోశాతకీ న్యాయము : పుట్టిన చేదుపోకాయ కాని తీపు కాజాలదు, దానివలె కమ్మనైన పదార్థము గాని యుండదు. నెయ్యిగా చెప్పబడునటుగాని యుండదనుట.

ఘోటక బ్రహ్మచర్య న్యాయము : సామాన్యముగా గుఱ్ఱపు యజమానులు ఆడు మగ గుఱ్ఱములను కలియనీయరు. ప్రమాదవశమున కలిసినచో తీవ్రాభ్యాసము వచ్చునంతటి ప్రమాదము సంభవించుననుట. (లభించకపోవుటచేఁ గలుగు స్త్రీ విషయ విరక్తిచేఁ జేయునట్టి బ్రహ్మచర్యము.)

ఘృతదగ్ధ న్యాయము : శరీరమున వాఁపు గల్గినపుడు నిప్పు సెగ చూపిన బుడను వుండు పడునని భావించబడుచుండఁగా నేతి కాపడముచే వాపు ఉపశమిల్లునట్టి విధము.

చండాలధృతైకహస్త న్యాయము : నీటమున్గి చావనున్న వానిని చండాలుఁడు ఈవలకుఁదీసి రక్షించినను మైలసంపర్కము కల్గుననియు, ప్రాణావసానకాలమున చండాలుని చేతి నీళ్లయినను త్రాగవచ్చునని ఆపద్ధర్మము కలదనియు చెప్పుట.

చండాల బ్రాహ్మణ న్యాయము : స్వజాతిధర్మ భ్రష్టుఁడగు బ్రాహ్మణుఁడు చండాల తుల్యుఁడగును గాని, ఉత్తమగుణ సంపన్నుఁడైనను చండాలుఁడు బ్రాహ్మణ సమానుఁడు గా నేరఁ డనుట.

చందనగుణ న్యాయము : చందన వృక్షము తన సమీపమున నున్న యితర జాతి వృక్షములకు సయితము తన పరిమళమును లభింపఁజేయు రీతి.

చందన న్యాయము : చందన బిందువును శరీరమున ఒకచోట నుంచినచో దాని శీతలత్వము శరీరమంతటను వ్యాపించు విధము.

చంద్ర చంద్రికా న్యాయము : ఎట్టి సమయముల యందును చంద్రునకును వెన్నెలకును ఎడతెగని సంబంధము గల దను రీతి.

చంద్ర చకోర న్యాయము : చంద్రుఁ డెపు డుదయించునా యని చకోర పక్షులు ఎదురు చూచునట్లు. (చకోర పక్షులు చంద్ర కిరణములను త్రాగి జీవించుననుట.)

చంద్ర జ్యోత్స్నా న్యాయము : (జ్యోత్స్న = వెన్నెల, చంద్రజ్యోత్స్న = వెన్నెల.) చూ. కరిబృంహిత న్యాయము.

చంపకపట న్యాయము : బట్టయందు సంపెంగపూవును కొంతకాలముంచి తీసి వైచినను దాని పరిమళము బట్టను విడువనట్లు సజ్జన సాంగత్యమువలనఁ గలుగు సుగుణసంపద మానవుని విడువఁబో దనుట.

చక్రనాభి న్యాయము : ప్రకృతికిని జీవాత్మకును పరమాత్మ ఆధారమైనట్లు బండి చక్రములకు ఇరుసు ఆధారమైన విధము.

చక్రభ్రమణ న్యాయము : కుమ్మరివాని చక్రము దండము లేకున్నను సంస్కార వశమునఁ దిరుగునట్లు. (దేహధారణకర్మ క్షీణింపక పోవుటచే ముక్తి లేక జననమరణ రూప సంసార చక్రమునఁ బరిభ్రమింపవలసిన విధము.)

చక్రభ్రమి న్యాయము : చక్రపుటంచు మీఁదిది క్రిందికి, క్రిందిది మీఁదికి వచ్చుచుండునట్లు, జీవుఁడు సంసారచక్ర పరిభ్రమణమున సుఖదుఃఖములను బర్యాయముగ ననుభవించుట.

చక్రవాకీ చక్రవాక న్యాయము : రాత్రిభాగమున కన్నులు కనఁబడని కారణమున ఆఁడు మగ చక్రవాక పక్షులు ఒక్కొకటి తమ మధ్యనున్నను గొప్పయెడబాటు గలిగెనని తెల్లవారువఱకు దుఃఖించుచుండు ననుట.

చక్షుశ్శ్రవణ న్యాయము : పామునకుఁ జూచుచున్నపుడు వినికియు, వినుచున్నపుడు చూపును నుండవను రీతి.

చక్షుర్దీప న్యాయము : చీఁకటిని బోఁగొట్టుటకు కన్నులు, దీపము అవసరమైనట్లే ఒకపనిని సాధించుటకు బుద్ధియు ప్రయత్నమును అవసరమగునట్టి విధము.

చతుర్వేదవిన్న్యాయము : ఒక రాజు చతుర్వేద పండితులకు మహాదానములు చేసెదనని చాటింపఁగా విన్న మూర్ఖుఁడు వేదములు 4 అగుట నెఱుఁగుదును గాన నాకీదానము మీయుఁడని రాజును ప్రార్థింపఁగా సఫలుఁడు గాక పోవుటయుఁ బైఁగా నగుబాటుపా లగుటయు తటస్థించిన విధము. బ్రహ్మము సచ్చిదానంద రూపము, జీవాత్మ పరమాత్మల కభేదము మొదలగు చిలుక పలుకులవంటి తత్త్వ వాక్యము లుపన్యసించుచు వాని యనుభవము లేశమాత్రము లేకపోవుటచే నిష్ప్రయోజకుఁడై పరిహాసపాత్రుఁడైన విధము.

చరితచర్వణ న్యాయము : ప్రపంచమంతటను జలము లభించినను మేఘమునుండి పడిన యుదకబిందువులచేఁగాని చాతకపక్షికి దప్పి తీరని యట్లు, (చాతకపక్షి భూమిపై నున్న యుదకము మలినముగా నుండునని త్రాగదు.)

చాలనీ న్యాయము : జల్లెడలోఁ బోసి జల్లింపఁగా బియ్యము క్రిందికిఁ బోయి పెడ్డ, రాల్లు వగైరా జల్లెడలో మిగిలిన విధము.

చిత్రకాంతా న్యాయము : పటములో నొక సుందరిని జూచి మెచ్చుకొన్నను బుద్ధిమంతులగువారు కౌఁగిలించుకొనఁబూన రనుట.

చిత్రతురగ న్యాయము : పటమునందలి గుఱ్ఱమును జూచి నిజముగా గమనాది సామర్థ్యము లేకున్నను దానిని గుఱ్ఱమని పలుకునట్టి విధము.

చిత్రపట న్యాయము : ముందుగ రేఖలు గీచి, పిదప వానిసహాయమున బొమ్మ తయారుచేయు రీతి.

చిత్రాంగనా న్యాయము : చూ. చిత్రకాంతా న్యాయము.

చిత్రానల న్యాయము : చిత్రపటములోని నిప్పువలె దాహకసామర్థ్యశూన్య మయిన విధము.

చిత్రామృత న్యాయము : చిత్రపటము లోని అమృతమువలె పునరుజ్జీవన పటుత్వము లేని దనుట.

చిత్రితాంగ జంబుక న్యాయము : (సహజముగ చారలు గల) పులినిచూచి నక్క వాత పెట్టుకొనిన విధము.

చూడావతంస న్యాయము : అవతంసము = శిరోభూషణము. చూడావతంసము = శిరోభూషణము. చూ. శరిబ్బంహిత న్యాయము.

చూతవృక్ష న్యాయము : విశిష్టవాచక పదమైన చూతశబ్దముచే మామిడిచెట్టు అర్థమగుచుండగా, తిరిగి విశేష్య వాచకపదమగు వృక్షశబ్దము గ్రహింపఁబడుటచే విశేషణమాత్ర పరత్వమునందే యీ న్యాయమునకుఁ బ్రవృత్తి.

చౌర్యాపరాధా న్మాండవ్యనిగ్రహ న్యాయము : రాజభవనమున చోరులు సొత్తు దొంగిలించుటయు, అందులకై నిరపరాధియగు మాండవ్యునిని శిక్షించుటయు జరిగిన విధము.

ఛత్త్రి న్యాయము : ఛత్త్రధారులను, ఛత్త్రరహితులను (గొడుగు ధరింపనివారును) పోవుచున్నపుడు గొడుగులవారు పోవుచున్నారను ప్రయోగమున అన్యులచే గొడుగు ధరింపనివారును గ్రహింపబడిన రీతి.

ఛాగ పశు న్యాయము : సాధారణముగ పశుశబ్దము వృషభాదులకు అర్థము కల దిగా నున్నను వేదమందు దొకచో మేకను చెప్పుటచే క్రతువులయందు వాడఁబడిన పశు శబ్దమునకు మేకయే అర్థమగుచున్న రీతి.

ఛాయాపిశాచీ న్యాయము : తన నీడను జూచుకొని పిశాచమని భ్రమించునట్టి విధము. (రజ్జు సర్ప న్యాయము వంటిది.)

ఛురికా కూష్మాండ న్యాయము : కడవంత గుమ్మడికాయ చిన్న కత్తిపీటకు లోకువైన రీతి.

జంబుకోరగవ్యధ న్యాయము : నక్క ఈలకాయలను దిని కడుపు నొప్పి రాగా నిక నెన్నడును ఈలకాయలను దినరాదని నిశ్చయించుకొని, కడుపునొప్పి పోఁగానే మరల ఈలకాయలు తినుటకై వెళ్ళెడు విధము.

జపకోష్ఠ న్యాయము : అక్కతల్లి సెంచట విలిచిన అచ్చట వినిగి తిరిగి అతిథులో అలుకకొను విధము.

జపా స్ఫటిక న్యాయము : మంకెనపూవు స్ఫటికమునకుఁ జేర్చిన స్ఫటిక మంతయు ఎఱ్ఱఁబడెడు రీతి.

జలకతక రేణు న్యాయము : మురికినీరు చిల్లగింజ రేణువుచే మలినరహితమై స్వచ్ఛముగాఁ బ్రకాశించునట్లు అజ్ఞాన కలుషితుఁడైన జీవుఁడు జ్ఞానసంసర్గమున నిష్కళంకుఁడై భాసిల్లువిధము.

జలచంద్ర న్యాయము : చంద్రుఁ డొక్కఁడే యయ్యును భిన్నభిన్న పాత్రలలో ప్రతిబింబించుచు అనేక చంద్రులుగా భాసిల్లిన విధము. (అట్లే పరమాత్ముఁడు – వివిధ శరీరస్థమై అనేకత్వమున భాసిల్లునట్లు.)

జలానయన న్యాయము : నీటిని దెమ్మని చెప్పఁగాఁ బాత్రతోఁ గొనిరమ్మని వేఱుగాఁ జెప్పనక్కఱలే దనుట.

జలూకా న్యాయము : జలగను స్త్రీ కుచముపై వైచినను రక్తమునే పీల్చునుగాని పాలను గ్రహింపఁజాల దనుట.

జలే తరంగ బుద్బుద న్యాయము : తరంగములుగాని, బుడగలుగాని నీటిలోనే పుట్టి నీటిలోనే లీనమైపోవు విధము.

జలౌష్ణ్య న్యాయము : నీటికి చల్లఁదనము సహజలక్షణమయ్యు అగ్నిసాంగత్యముచే వేడెక్కును. సంసర్గమువలన గుణదోషములు సంక్రమించుననుట సూచితము.

జహత్స్వార్థావృత్తి న్యాయము : శబ్దము తన యర్థముకన్న అన్యమగు అర్థమును తెల్పు ననుట. ఉదా. లోకము ఘోషించుచున్న దన లోకస్థులు ఘోషించుచున్నారని భావము.

జాతేష్టి న్యాయము : జాతకర్మ (బారసాల) చేయునది బాలుని తండ్రియైనను ఈ కర్మ బాలునకే చెందుచున్నదిగాని తండ్రికిఁ జెంద నేరదనుట.

జానపద న్యాయము : అరణ్యములందు నివసించువారివలెఁ గాక జానపదులు (నగరవాసులు) సర్వ విధముల నాగరకత గలవారుగా నుందు రనుట.

జాల మత్స్య న్యాయము : వలలోఁ జిక్కిన చేప లోనుండి సమస్తమును జూచుచుండును గాని బయటికి రాలేదను రీతి.

టిట్టిభ న్యాయము : తీతువపిట్ట తన స్వల్ప సామర్థ్యముచే సముద్రమునంతను వ్యాకులముగాఁ జేయఁ జూచునట్టి విధము. మిన్ను విరిగి మీఁద పడకుండ తీతువపిట్ట తన కాళ్లు ఆకసమువైపు నిలువఁబెట్టి నిద్రించునట్టి యవివేక ప్రయత్నము యొక్క విధము.

డమరుకమణి న్యాయము : డమరుకమునకు (బుడబుడుక్క) నడుమ కట్టిన దారము చివరనుండు పూస ఇరువైపులను వాయించుటకు సాధనమైన రీతి. (దేహళీ దత్త దీప న్యాయము.)

తండుల భక్షణ న్యాయము : పచనముచేయ బద్ధకించి, బియ్యము బొక్కుటకు ప్రయత్నించినవాని సోమరితనముయొక్క విధము.

తంతు న్యాయము : నూలుపోగు లన్నియు నొకచో చేర్పఁబడి వస్త్రముగాఁ దయారయిన రీతి.

తక్ర కౌండిన్య న్యాయము : 'బ్రాహ్మణులకు పెరుగు వేయుము. కౌండిన్యునకు మజ్జిగ పోయుము' అని చెప్పుటలో కౌండిన్యుఁడును బ్రాహ్మణుఁడే యని తెలియు

చున్నది. విశేష శాస్త్రముచే సామాన్య శాస్త్రమునకు బాధ కలిగినపుడు ఈ న్యాయము ప్రవర్తించుననుట.

తటాకపరీవాహ న్యాయము : చెఱువు నీరు తూముగుండా కొలఁదిగా నైనను విడువనిచో గట్టుతెగి ఉదకమంతయు బోవు ననుట.

తత్ప్రఖ్య న్యాయము : అగ్నిహోత్రమును వేల్చవలెనన్నప్పుడు ఏమివేల్చవలె నను ప్రశ్నరాఁగా హవిస్సును అను జవాబు అగ్నిహోత్ర శబ్దముచేతనే బోధపడు నట్టి రీతి.

తప్తతైలాంబు న్యాయము : కాగిన నూనెలో జలబిందువులు వేసిన భగ్గున మండునట్టి రీతి.

తప్తపరశు గ్రహణ న్యాయము : వేడి వస్తువులను బట్టుకొను నలవాటు క్రమ క్రమముగాఁ జేసిన యెడల చివరకుఁ గాలిన గొడ్డలిని సైతము పట్టుకొనవచ్చుననుట.

తప్తభ్రాష్ట్ర తిల న్యాయము : కాలిన మూకుటిలోని నువ్వులు పేలుచు నెగురు నట్లు దుఃఖ మణఁచుకొనలేనివారు బిగ్గఱగా నేడ్చునట్టి విధము.

తప్తాయఃపిండ న్యాయము : కాలిన యినుపగుండునకు ధూమము తప్ప మిగిలిన అగ్ని చిహ్నములన్నియు ఉండు ననుట.

తప్తాయసపత్ర బిందు న్యాయము : కాలిన యినుపరేకుపై పడిన జలబిందువు నామ రూపములులేక నశించు రీతి.

తమః ప్రకాశ నిదర్శన న్యాయము : చీఁకటియున్నదని చెప్పుటకు వెలుతురు నిదర్శనము. చీఁకటియున్నచోట వెలుఁగును, వెలుఁగు ఉన్నచోట చీఁకటియు ఉండదని భావము.

తమో దీప న్యాయము : వెలుఁగు లేనిచోట నొక వస్తువును జూచుటకు దీప మవసర మని తలఁచి, చీకటిని జూచుటకు దీప సహాయమును గొని నిష్ఫల సంకల్పుఁ డైన విధము (వ్యతిరేక వస్తువులను రెంటిని ఒకమారు చూచుట అసంభవమనుట.)

తరంగ న్యాయము : అలలు ఒక దాని వెంబడి నొకటి విడువక వచ్చు రీతి.

తరంగ ప్రతిబింబ న్యాయము : ప్రతిబింబించు సూర్యుఁ డొక్కఁడైనప్పటికి అలలయం దనేక ప్రతిబింబములు కన్పించు విధము.

తరక్షు ఢాకినీ న్యాయము : పులివాహన మెక్కి బయలుదేరిన ఢాకినీ శక్తి యని చెప్పఁగానే పులియు ఢాకినియు భయంకరములే కాన మిక్కిలి భయము కలుగు ననుట.

తస్కరకందు న్యాయము : ఒక చోరుఁడు తన చౌర్యమును గప్పుటకు వంట బ్రాహ్మణుని యింట వంటకుఁ గుదురఁగా, నతఁడు రాజభటులతో వంటయందు ఇతనికిఁగల యసమర్థను తెలిపెను. వెంటనే వారితనిని బట్టుకొనిరి.

తాలసర్ప న్యాయము : తాటిచెట్టుపైఁ బ్రాకెడు త్రాఁచుపాము తనంతట తానే ఒడలు చీరుకుపోయి చచ్చినట్లు.

తాళవృక్షచ్ఛాయా న్యాయము : తాటిచెట్టు నీడ తనకుఁగాని తన్నాశ్రయించిన యితరులకుఁగాని యెంతమాత్రము సాయపడ దనుట.

తాళాధిరోహణ న్యాయము : తాటిచెట్టెక్కువాని నెంతదనుక నెగఁద్రోయుదురు? (చేతి కందినంతవఱకే యనుట.)

తిలతండుల న్యాయము : నువ్వులను, బియ్యమును కలిపినను భేదము తెల్లమగుచుండు రీతి.

తీరస్థబక న్యాయము: కొంగ నీటిపట్టులందు జపముచేయుచున్నదానివలె నటించుచు, ఓపికతో నిలిచి వేచియుండి, సమీపించిన చేపలను గుటుక్కున మ్రింగుచుండెడురీతి.

తీర్థకాక న్యాయము : ఉచ్ఛిష్టాదులను భుజించెడు కాకి, గంగయందు మునిగినను ప్రయోజనము లేదనుట.

తుంబీవికల వీణా న్యాయము : తుంబకాయబుఱ్ఱ (ఆనపకాయ) లేనిచో వీణ సరిగా ధ్వనించ దనుట.

తురంగబ్రహ్మచర్య న్యాయము : చూ. ఘోటకబ్రహ్మచర్య న్యాయము.

తులాదండ న్యాయము : త్రాసుయొక్క దండము తేలికగానున్నవైపు పైకిని, బరువుగా నున్నవైపు క్రిందికిని సహజముగఁ బోయినవిధము. (దీనిని బట్టి గొప్పవారు వినయముచే వంగియుందురనియు, తేలికతనము గలవారు తలయెత్తియుందు రనియు తోఁచును.

తులాయష్టి న్యాయము : త్రాసుయొక్క దండము బరువుల తేడాలనుబట్టి క్రిందుమీఁదగునట్లే అల్పుఁడు తనకు సంభవించు లాభనష్టములనుబట్టి సుఖదుఃఖములు అనుభవించు రీతి.

తులోన్నమన న్యాయము : త్రాసుయొక్క యొక పార్శ్వమును వ్రేలితో పైకెత్తిన రెండవవైపు క్రిందికి దిగునట్లే ప్రబల శత్రువును జయింపఁగా దుర్బల శత్రువులు తమంత తామే వశులగుదు రనుట. ఒక పనికి రెండు ఫలములు.

తుల్యబలప్రేమణ న్యాయము : సమాన బల సంపదలు కలవారు అన్యోన్యము సమాన కార్యములు, సహకారములు కావించుకొందురని భావము.

తుల్యాయవ్యయత్వ న్యాయము : ఆదాయమును జూచుకొని దానికి తగిన వ్యయమును చేయవలె ననుట.

తుషకండన న్యాయము : చూ. తుషఖండన న్యాయము.

తుషఖండన న్యాయము : ఊకను దంచుటవలె నిష్ప్రయోజన ప్రయత్నము చేయుటకు విధము.

తుష్యతు దుర్జన న్యాయము : దుర్జనుఁడు సంతసించుఁగాక యని ప్రతివాది యొక్క యుక్తాయుక్తముగాని కుతర్కమును వాది అంగీకరించిన రీతి.

తృణచ్ఛన్నకూప న్యాయము : గడ్డి కప్పుకొనియున్న నూయి. గోముఖ వ్యాఘ్రము, పయోముఖ విషకుంభము వంటిది.

తృణజలూకా న్యాయము : గడ్డిపురుగు తృణాంతరము నాశ్రయించక, పూర్వ తృణమును విడువనట్లు (జీవుఁడు దేహాంతరము నాధారముగాఁ జూచుకొనక పూర్వ దేహమును విడువఁడనుట (గ్రాహ్యము).

తృణజలౌకస న్యాయము : చూ. తృణజలూకా న్యాయము.

తృణరజ్జు న్యాయము : స్వల్పబలముగల తృణము లన్నియుఁ జేర్పబడి యొక బలిష్ఠమగు మోకైన విధము.

తృణాగ్ని న్యాయము : గడ్డిమంటవలె క్షణములో నశించువాని విధము.

తృణారణిమణి న్యాయము : తృణజన్యమగు వహ్నికిఁ దృణమును, అరణిజన్యమగు వహ్నికి అరణియును, మణిజన్యమగు వహ్నికి మణియుఁ గారణమగు నట్లు కార్యకారణ భావబాహుళ్యముగల చోట నీ న్యాయమునకుఁ బ్రవృత్తి.

తేజస్తిమిర న్యాయము : చీఁకటియు వెలుతురును పరస్పర విరుద్ధ గుణములు గలవి యగుటచే నెప్పుడు నొకచో నుండ వను రీతి.

తైలధారా న్యాయము : తిలఘాతుక న్యాయము. చూ. ఇక్షుగస న్యాయము.

తైలపాత్రధర న్యాయము : నూనెనిండను మోయువాఁడు మిగుల జాగరూకతయుఁ దదేక నిష్ఠయుఁ గలిగియుండు విధము.

దండచక్ర న్యాయము : మట్టి, చేతిదండము, త్రిప్పుచున్న చక్రము, చల్లుచున్న నీళ్లు ఉన్నను కుమ్మరివాని నేర్పులేక కుండలు తయారుకాని విధము. అట్లే కావ్యనిర్మాణమునకు అదృష్టము, అభ్యాసము, ప్రతిభ మున్నగునవి లేక కావ్యము పూర్తికానేరదు.

దండసర్పమారణ న్యాయము : చిన్న (త్రాఁచు)పామునకైనను పెద్ద కఱ్ఱతోఁ గొట్టుట శ్రేయస్కరమనుట. పామును జంపుటకు కఱ్ఱ చాలియుండఁగా గొడ్డళ్ళు, గడ్డపారలు పట్టుకొని బయలుదేరినవారి అవివేకముయొక్క రీతి.

దండాపూపికా న్యాయము : నిశాసమయమున ఎలుక దండెమును గొఱికినదని తెలిసినపుడు తత్సమీపమున నున్న అపూపమును సయితము ఎలుకయే తిన్నదని భావించునట్టి రీతి.

దండాభావ న్యాయము : కఱ్ఱలేని వానిని గొఱ్ఱె కఱచిన దనుట.

దండి న్యాయము : దండధారులను, దండశూన్యులను బోవునపుడు దండధారులు పోవుచున్నారను ప్రయోగముచే దండశూన్యులును లక్షణచే గ్రహింపఁబడునట్టి విధము. (ఛత్త్రిన్యాయము వంటిది.)

దంపతీకలహ న్యాయము : ఆదియందు పృథక్కుగ నుండిన భార్యాభర్తల కలహము అంత్యమున శూన్యముగ నుండు విధము. (అజాయుద్ధమువంటిది)

దగ్ధపట న్యాయము : తగులఁబడి పోయినను వస్త్రాదికములయొక్క ఆకారము కనఁబడుచున్నట్లు నేత్రగోచరమగుచున్న జగత్తుయొక్క అసత్యత్వాదికము స్ఫురించు రీతి.

దగ్ధపత్ర న్యాయము : చూ. దగ్ధపట న్యాయము.

దగ్ధ[illegible] న్యాయము : కాలఁగాలిన పిట్ట [illegible] విధము.

దగ్ధబీజ న్యాయము : కాలిన బీజము మొలకెత్తనట్లు. (జ్ఞానసిద్ధునకు జన్మము లేదని స్ఫురించును.)

దగ్ధరజ్జు న్యాయము : కాలిపోయిన త్రాడు పైకి త్రాడువలెఁ గనుపడినను ముట్టినంత మాత్రమున భస్మమైనరీతి. (జగత్తు భ్రమమాత్రమున సత్యముగఁ గాఁదోఁచుచున్నను యాథార్థ్యమును విచారించిన పిమ్మట మిథ్యాత్వమనుచు [illegible] విధము.)

దగ్ధరశనా న్యాయము : [illegible] పేటలుగాఁ బేనిన త్రాటిని కాల్చినపుడు అగ్ని సంయోగముచే కాలిపోయినను ఆకృతిచెడక యుండునట్లు సంసారము నిస్సారమని తెలిసికొన్నవాఁడు దానిపై భ్రాంతి పొందఁడనుట.

దగ్ధేంధన వహ్ని న్యాయము : దక్షిణతోఁ గూడిన తిలలు సప్రమాణముగ ప్రతిగ్రహీత చేతిలో ధారపోయుచు నీళ్ళువిడిచి దాత తన ఛిద్రము వదలినట్లు సంతసించును. (ఆశ వదలుకొనుట అను నర్థము స్ఫురించును.)

దధివ్రీహి న్యాయము : పెరుగును, వడ్లును గలిపిన విధము.

దర్పణ ప్రతిబింబ న్యాయము : అద్దములోని నీడ మిథ్యా జగత్తువలె నిజము కాని రూపమనుట. పరమాత్మయొక్క ప్రతిబింబమగు విశ్వమువలె అద్దములోని ప్రతిబింబమును సత్యము కాదనుట.

దర్పణ ముఖావలోకన న్యాయము : తన ముఖమెట్లుండునో అట్లే యద్దము నందును గానవచ్చునుగాని భిన్నముగాఁ గాదనుట.

దర్వీ పాకరస న్యాయము : గరిటె అనవరతము పచనపదార్థముల సంపర్కము గలిగి యున్నను పాకరసమును గ్రహింపఁజాల దనుట.

దర్వీహోమ న్యాయము : తెడ్డుతోఁజేసిన హోమమువలె.

దశమవివేక న్యాయము : పదిమందిఅజ్ఞానులు ఊరికిఁబోవుచు దారిలో నేరుదాటి తన్నువిడిచి లెక్కించుకొనఁగా తొమ్మండుగురే ఉండిరని చింతించుచుండఁగా వేఱొకఁడువచ్చి పదిమందిని లెక్కించినట్లు తన నిజస్థితిని తెలిసికొనలేనివానికి గురువు చూపిన విధము.

దశానా మేకాదశ న్యాయము : (పదిలో పదునొకండు) కాఁబోవు పెద్దఖర్చు లతో ఒక చిన్నఖర్చునకై వెనుదీయరా దనుట.

దామ వ్యాళ కట న్యాయము: దాముఁడు, వ్యాళుఁడు, కటుఁడు అనుమువ్వురును దుండగీండ్రే యగుటచే రాక్షసులుఁగా పేర్వడినవా రనుట.

దారుపురుష న్యాయము : చీఁకటిలో దారువా ? పురుషుఁడా ? యని సంశ యించిన రీతి.

దాహకదాహ్య న్యాయము : అగ్నికట్టెతోఁగలిసి కట్టెయొక్క ఆకారమును పొందినట్లు.

దివాంధ న్యాయము : అందఱికి నిష్టమగు పగలు, గుడ్లగూబకు అనిష్టముగా నుండునట్లు.

దివాతప చంద్ర న్యాయము : పగటికి సూర్యకిరణప్రకాశము నందు కాంతి హీనుఁడైన చంద్రుని విధము.

దీపికా న్యాయము : దీపము చిన్నదైనను చీఁకటినంతయు మ్రింగివైచిన విధము.

దుర్జన గర్దభ న్యాయము : గాడిదయు, దుర్జనుడును ఎంత శిక్షించినను తమ దుర్గుణములను మాన రనుట.

దుర్జన మశక న్యాయము : దుర్మార్గునివలె నిష్కారణముగ నెంత ద్రోలుచున్నను విడువక దోమ బాధించు ననుట.

దూరగిరి న్యాయము : దూరపు కొండలు నునుపని భ్రమించు రీతి. (దూరస్థ పర్వత న్యాయము వంటిది.)

దూరస్థ వనస్పతి న్యాయము : దూరముగా నున్న చెట్లు రెండును వేలువేలుగా నున్నను చూచుట కొక్కటిగాఁ గన్పడు రీతి.

దూర్వామూల న్యాయము : గఱికివేరు భూమిలో ఎంతకాలమున్నను చావక వర్షము కురియుగానే చిగుర్చునట్టి విధము.

దృష్టి సృష్టి న్యాయము : బ్రహ్మదేవుఁడు తాను మేల్కొని యున్నప్పుడు సృజించిన ప్రపంచమును నిద్రలో లీనము చేసికొన్నట్లు.

దేవతాధికరణ న్యాయము : మట్టిబొమ్మను జేసి అందు తన యిష్టదేవత నావాహనచేసి పూజించు విధము.

దేవదత్తపుత్ర న్యాయము : దేవదత్తుని కొడుకు కనఁగా దేవదత్తుని భార్యకును కుమారుఁడే యనుట. ప్రధానుఁడగువాని పేరునుబట్టి లోకవ్యవహారము జరుగు ననుట.

దేవదత్తహన్తృ హనన న్యాయము : దేవదత్తుని జంపిన హంతకుని జంపినను దేవదత్తుఁడు జీవింప నేరఁడని తెలిసియు పగతీర్చుకొనుటే ముఖ్యోద్దేశమగుట నట్లొనర్చు విధము.

దేవర న్యాయము : ఏదేని యొక కారణమున సంతాన విచ్ఛిత్తి కలుగఁగా భర్త యొక్క అన్నగారివలన సంతానము పడయుటవంటిది.

దేహలీ (దత్త) దీపన్యాయము : ఇంటిగడపపై నుంచఁబడిన దీపము ఇఱు ప్రక్కలకు నుపయోగించు విధము (ఒక పదము పూర్వాపర శబ్దములతో నన్వయించు రీతి.)

దేహాధోముఖత్వ న్యాయము : ప్రాణి దేహమందుండునపుడు అధోముఖమై యుండుననియు దేహమును వీడి ఊర్ధ్వముఖమై పైకేగు ననియు భావము.

ద్రావిడ ప్రాణాయామ న్యాయము : ద్రావిడులు ప్రాణాయామము చేయు కాలమునఁ జేతితో తలను జుట్టి ముక్కు పట్టుకొన్న రీతి.

ధట్ట కుటీ ప్రభాత న్యాయము : చూ. ఘట్టకుటీ ప్రభాత న్యాయము.

ధనంజయ విజయ న్యాయము : కౌరవ పరాజయమునకు పెక్కు విధములుగా మూలకారకుఁడు శ్రీకృష్ణుఁడైనను పేరుమాత్రము అర్జునునకే దక్కినట్టి విధము.

ధనుర్గుణ న్యాయము : విల్లు వంకరగా నుండుట బలమునకే యనియు, దానిని బిగించిన నారి బాణమును వదలుటకే యనియు బోధయగునట్టి విధము.

ధనుర్జ్యా న్యాయము : జ్యా = వింటినారి = ధనుర్జ్యా = వింటినారి (చూ. కరి బృంహిత న్యాయము.

ధర్మాధర్మాత్మక న్యాయము : ప్రపంచనటనలయందు ధర్మము అధర్మము ప్రక్క ప్రక్కలనే నడచుచుండునట్టి విధము.

ధాన్య పలాల న్యాయము : ధాన్యములోని పొల్లు విసర్జించి పరిశుభ్రమైన ధాన్యమును స్వీకరించినరీతి. (మత్స్య కంటక న్యాయము) బియ్యముపైనుండి దానిని రక్షించుచున్న ఊక వేరుచేయఁబడఁగానే పనికిమాలినదైన విధము.

ధారావాహిక బుద్ధి న్యాయము : బుద్ధిప్రవాహమువంటిది గాన తలఁపునకు వచ్చు ప్రతిసంగతియు క్షణక్షణము పుట్టుచు నశించుచు విరామములేక యుండునట్టి విధము.

ధూమాగ్ని న్యాయము : ఎచ్చట ధూమము (పొగ) ఉండునో అచ్చట అగ్ని యుండునని యూహించు విధము (కారణమునుబట్టి కార్యమును ఊహించుటకుపయో.)

నక్ర న్యాయము : తీరమునఁ గుక్కచే సయితము భంగపడెడు మొసలి నీటిలో నేనుఁగును సయితము బంధింపఁ గలిగిన రీతి (స్వస్థానబలముండుటను సూచించును.)

నటాంగనా న్యాయము : నటురాలగు స్త్రీ నాయకపాత్ర ధరించిన ప్రతినాయకునకు భార్యయైనట్లు.

నదీ సముద్ర న్యాయము : నదులన్నింటికిని సముద్రుఁడే ఆధారుఁడను రీతి.

నద్యంబువేగ న్యాయము : నదులు అతివేగముగా ప్రవహించి సముద్రములోఁ గలియునట్లు లోకములు మిక్కిలి వేగముగా పరిణామమును పొందుచును పరబ్రహ్మములోఁ గలియునట్టి విధము.

నరసింహ న్యాయము : నరాకారమును సింహాకారమును గలిసి యొకేరూపముగా నేర్పడినరీతి.

నర్తక న్యాయము : సభలో నర్తకుఁడు నృత్యమును చేయుచు ఏక కాలమున అందరి మనస్సులను రంజింపఁజేసిన రీతి.

నసిప్రోతోష్ట్రి న్యాయము : ముక్కుత్రాడు వేయఁబడిన యొంటె యితరులను ఏవిధముగను అపకారము చేయఁజాలక యుండునట్టి విధము.

నష్టాశ్వదగ్ధరథ న్యాయము : ఇరువురుమిత్రులు చెఱియొకరథముపై ప్రయాణము చేయుచు ఒక నిశియందొక గ్రామమున అశ్వముల నొకఁడును, రథము నొకఁడును గోల్పోవఁగఁ బరస్పరోపయోగార్థము శేషించిన వానిని గూర్చుకొని యిరువురును ప్రయోజనవంతులైన విధము.

నహి నిందా న్యాయము : ప్రస్తుత మగుదానిని ప్రశంసించిన మాత్రమున తదితరముల నిందించినట్లు తలంపరా దనుట.

నాంతరీయక న్యాయము : ఒక శబ్దముయొక్క అర్థములో ఎంతవఱకు అవసరమో అంతే గ్రహింపవలసి యుండును గాని దానియొక్క పూర్తి యర్థముతోఁ గాని, నానార్థములతోఁ గాని నిమిత్తము లేదనుట.

నానావృక్షరస న్యాయము : అనేక వృక్షముల ఫలరసములు ఆ వృక్షముల యందుండియు అట్టి వృక్షములనుండి వేఱుగ నుండుననుట.

నారికేళతృణ న్యాయము : కొబ్బరిచెట్టు నెందుల కెక్కితి వనఁగా దూడగడ్డికై యెక్కితి నన్నరీతి.

నారికేళాంబు న్యాయము : (పురుషుని భాగ్యము వలె) కొబ్బరికాయలోని నీరు ఎప్పుడెట్లు వచ్చునదియుఁ దెలియని రీతి. (సచ్చిదానంద స్వరూపము గు బ్రహ్మము నుండి అనృత జడదుఃఖాత్మకము గు జగత్తు ఎట్లు వచ్చునో తెలియదనుట)

నాసికాంగుళీ న్యాయము : ఎవని నాసారంధ్రములలో వాని వ్రేళ్ళు పట్టునట్టి విధము.

నిమ్నగాప్రవాహ న్యాయము : ఏటిలోఁ గొట్టుకొనిపోవుచున్న అల్పజంతువులు ఒక సుడినుండి తప్పించుకొన్నను వెంటనే మఱియొక సుడిలోఁ బడినట్లు.

నిర్ధన మనోరథ న్యాయము : దరిద్రునకుఁ గోరిక లెక్కువ యనునట్లు.

నిర్వ్యాపారాంబష్ఠ న్యాయము : పనిలేని మంగలి పిల్లితల గొఱిగె ననురీతి.

నివాతస్థదీప న్యాయము : గాలిలేనిచోట నిశ్చలముగ నున్న దీపముయొక్క రీతి.

నిషాద స్థపతి న్యాయము : నిషాదులలో నాయకునకు స్థపతి (శిల్పి - వడ్లవాఁడు) అను బిరుదు కలదు. ఇచ్చట నిషాదునకు స్థపతి యనియు, స్థపతికి నిషాదుడనియు అర్థమిచ్చునట్టి విధము.

నీరనీర న్యాయము : నీరును నీరును గలిసిన విడఁదీయరా దనుట.

నీలేందీవర న్యాయము : విశిష్ట వాచక పదమగు ఇందీవర శబ్దముచేతనే నల్లకలువ అర్థమగుచుండఁగా, తిరిగి విశేషణవాచక పదమగు నీల శబ్దము గ్రహింపఁబడుటచే విశేష్య మాత్ర పర్యవసానమునందే యీన్యాయమునకు అర్థప్రవృత్తి. (ఇందీవరము = నల్లగలువ, నీలేందీవరము = నల్లగలువ) చూ. కరిబృంహిత న్యాయము.

నౌకాశకట న్యాయము : ఓడలు బండ్లుగను, బండ్లు ఓడలుగను నగు ననుట.

నౌకానావిక న్యాయము : నావ లేనప్పుడు నావికుఁ డుండియు, నావికుఁడు లేనపుడు నావ యుండియు వ్యర్థ మనుట.

న్యగ్రోధ బీజ న్యాయము : మఱ్ఱివిత్తు మిక్కిలి సూక్ష్మవస్తువైనను సుక్షేత్రమునఁ బడి మహావృక్షముగా బెరిఁగెడు రీతి.

పంచకోశావతరణ న్యాయము : ఎగురు చున్న తాళ్లు గట్టినట్లు దుర్మార్గుని నిరోధములో నుంచుట.

పంజరచాలన న్యాయము : వలలో జిక్కిన పక్షు లన్నియు పూనికతో నొక్కసారి యెగిరి సంఘబలముచే వల నెత్తుకొనిపోయిన రీతి.

పతింవరా న్యాయము : స్వయంవరమున పెక్కు రాజులను విడిచి గుణవంతుని వరించినట్లు బుద్ధిమంతుఁడు పెక్కు ప్రభువులను విడిచి మంచి గుణవంతునే కొలుచుండు ననుట.

పత్రఫల న్యాయము : ఒక చెట్టు అనేక శాఖలుగా నున్నను ఫలములు ఒకటిగానే యుండును. ఒక పదార్థమున దోష మున్నంత మాత్రాన దానికి సంబంధించిన పదార్థము లన్నింటియందును అట్టి దోషము నారోపింపఁ దగదనుట.

పదార్థానుసమయ న్యాయము : కొన్నిజాతుల వస్తువులను కొందఱికి పంచి ఈయవలసివచ్చినపుడు తొలుత నొకజాతి వస్తువులను బంచి పిమ్మట క్రమముగా అన్ని జాతుల వస్తువులను బంచెడు విధము.

పద్మపత్రస్థిత తోయ న్యాయము : చూ. పుష్కరపలాశ న్యాయము.

పద్మపత్ర జలబిందు న్యాయము : సంసారమందలి జ్ఞానివలె తామరపాకు లోని నీరు ఆకును అంటకుండు నను విధము.

పనసోదుంబరఫల న్యాయము : పనసచెట్టు బొడ్డుమామిడిచెట్టు పూయకయే కాచునట్లు మధ్యావస్థ లేకయే పిమ్మటియవస్థ కేఁగిన విధము.

పయోముఖవిష కుంభ న్యాయము : లోన విషమును, పైన పాలునుగల కుండ యొక్కరీతి. (పాలని త్రాగినచో చనిపోవుట తటస్థించును.)

పరిణామి న్యాయము : కాలము ననుసరించి ప్రతివస్తువునకును మార్పు కలుగు చుండు నను రీతి.

పరిశేష న్యాయము : ఒకచోట పుష్పములు, ఫలములు కలిసి పది స్వరూపము లున్నవనియు, అందు ఆఱు పుష్పములు కలవని చెప్పగా, మిగిలిన నాల్గును ఫలము లని చెప్పనక్కఱలేకయే తెలియు రీతి.

పర్జన్య న్యాయము : మేఘుఁడు ఊషర క్షేత్రమున వర్షించుట నిష్ప్రయోజనమనియు, సుక్షేత్రమున నుపయోగకారియగు ననియు భేదభావ మూనక సర్వక్షేత్రములందు ఒకేవిధముగా వర్షము నిచ్చు రీతి.

పర్ణమయి న్యాయము : పర్ణమయి అనఁగా కఱ్ఱగిన్నె అని అర్థము చెప్పినను క్రతువునం దుపయోగింపఁదగిన పలాశపు కఱ్ఱతో జేయఁబడిన తెడ్డు అనియే చెప్పఁదగును. (పర్ణము = పలాశము.)

పర్వతాధిత్యకా న్యాయము : అధిత్యకాశబ్దమున కర్థము [illegible] శబ్దముచే కొండమీఁది నేల యను నర్థము స్ఫురించుచుండఁగా, తిరిగి విశేషణముగాను పర్వతశబ్దము గ్రహింపఁబడుటచే విశేష్యమాత్ర పరత్వముగాదీ న్యాయమునకు అర్థ ప్రవృత్తి.

పర్వతోపత్యకా న్యాయము : చూ. పై. (ఇచ్చట ఉపత్యకయను శబ్దమునకుఁ గొండచేరువ నేల యని చెప్పరాదు. నేల యని మాత్రమే అర్థము చెప్పవలెను.)

పవనతాడన న్యాయము : గాలిని కొట్టినట్లు అసంభవము, అని చేసిన పని ప్రయత్నముయొక్క రీతి.

పాటచ్చర [illegible] న్యాయము : [illegible] నట్టి వాని దొంగ [illegible] కాదట.

పాత్రేసమితా న్యాయము : భోజనకాలమునకు సిద్ధమగువాఁడు అని [illegible] మాత్ర మునుపయోగపడు విధము.

పాదప్రసారికా న్యాయము : కాలుచాపుటకు చోటిచ్చిన పండుకొనుటకు చోటు ఆక్రమించుకొను విధము.

పానకరస న్యాయము : [illegible] లోనిరీతి పిమ్మట [illegible] గానరాక మనస్సునకు ఆనందము గల్గించు తియ్యని ద్రవముయొక్క రీతి.

పార్షద న్యాయము : పరిషత్తున ఒకఁడు ప్రతిపాదించినదానిని సభ్యులెల్లరు ఆమోదించుటయో, నిరాకరించుటయో జరుగుచుండునట్టి విధము.

పాషాణేష్టక న్యాయము : చట్రాతికన్న ఇటుకరాయి మృదువైనది యగును.

పింగళాజప న్యాయము : పింగళయను వెలయాలు తనద్వారమువద్ద విటులకొఱకు వేచియుండి అనేకధ్యానపరురాలై యుండినరీతి.

పితాపుత్ర న్యాయము : తండ్రియు నొకనికి కొడుకే యున్నట్లు కుమారునకు తండ్రియందుకంటె అగ్రగౌరవస్థానమును, తండ్రికి కుమారునియందుకంటె అనిర్వాశిక్షాస్థానమును లేదు.

పితృనుస్మృత స్తనంధయ న్యాయము : శిశువు అధిక్షేపణము, తాడనము గావించి నపుడు కోపింపక జనకుఁడు వాని ననుసరించునట్లు. (జ్ఞాని అజ్ఞానికృత దూషణాదికముచేఁ దిరస్కరింపఁబడియు నుద్వేగము పొందని విధము.)

పిపీలికా న్యాయము : చీమలు ఫలము నిమిత్తము చెట్టు మొదటినుండియు మిగుల క్రమముతో ప్రాకిపోయి, ఫలమునకు రంధ్రము చేసి, లోనిరసము ననుభవించు రీతి.

పిపీలికాపన్నగ న్యాయము : చీమలు పెట్టిన పుట్టలు పాములకు స్థానమైనట్లు. (తండ్రి గడించఁగా కొడుకు కుడిచినాఁడట.)

పిష్టపేషణ న్యాయము : పిసికిన పిండిని మరల పిసుకుటవలె వ్యర్థమును, అవివేకమును నగు ప్రయత్నము యొక్క రీతి.

పిష్టప్రమిత్యపూప న్యాయము : పిండితోఁ జేసి రొట్టె యగునట.

పీలువృక్షఫల న్యాయము : గోలుగుచెట్టు యొక్క ఆకులు కటువుగా నున్నను పండ్లు తియ్యగా నుండునట్లు, ఆకృతి వికారముగా నున్నను సజ్జనుల మనస్సు మంచిదిగా నుండును.

పురాణవైరాగ్య న్యాయము : పురాణము వినినంతసేపు మాత్రమే శ్రోత మిక్కిలి విరాగియైనట్లు. (శ్మశాన, ప్రసూతి వైరాగ్యములు నిట్టివే.)

పుష్కరపలాశ న్యాయము : తామరాకుపై నుదకబిందువు లుండును నంటనట్లు. (అహంకార మమకార శూన్యుఁడై యింద్రియములను జయించిన జ్ఞానికి, సాంసారిక భావము లంటవనుట.)

పుష్పలగుడ న్యాయము : ఆలంబి అల్లఁజేయుచున్న పక్షులలో నొకదానిపై విసరిన కట్టి చుట్టుపట్టులనున్న పక్షుల నన్నింటిని తోలింపఁజేయువిధము.

పుష్పవంతోపకార న్యాయము : స్వార్థరహితమైన పరోపకారమునకు సూర్యచంద్రులకంటె సమర్థులు లేరనుట.

పూతికూష్మాండ న్యాయము : అశుద్ధస్థలమునఁ బుట్టిన గుమ్మడికాయ ఎంత మాత్రము అనుభవింపరా దనుట.

పూర్ణఘట న్యాయము : గర్వించని విద్వాంసునివలె నిండుకుండ తొణఁకదు అను రీతి. (కొలఁది నీరున్న కుండ తొణికిసలాడు ననుట.)

పూర్వాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము : ప్రాతఃకాలమునందలి నీడ దీర్ఘముగనుండి క్రమక్రమముగా తగ్గినయట్లు. (దుర్జన మైత్రికి లక్షణము.)

పృష్టకోటి న్యాయము : అడిగినదానికి అవసరమైనంతవఱకే జవాబు ఇవ్వవలెను గాని అక్కఱమాలిన సంగతులు చెప్పరా దనుట.

పృష్ఠ ఖలీన న్యాయము : నోటికిఁ దగిల్చెడు కళ్లెము మూఁపుకి దగిల్చె ననురీతి. (అవివేకి లక్షణము.)

పృష్ఠతాడనాద్దంతభంగ న్యాయము : తుంటిపైఁ గొట్టఁగా మూతిపళ్లు రాలెనని చెప్పునట్టి యసంబద్ధ ప్రలాపముయొక్క రీతి.

ప్రతినిధి న్యాయము : ఒకనికిగాని, సంఘమునకుఁగాని ప్రతినిధిగా నుండియొక సమర్థుని ఆదేశపనిపై నియోగించు రీతి.

ప్రత్యాసత్తి న్యాయము : చేరికగా నుండుటవలన కార్యములు శీఘ్రముగా ఫలించుననుట. (సాధనములు కలిగియుండుట కార్యసిద్ధికి నిదర్శనమని భావము.)

ప్రదీప న్యాయము : దీప మొకచోటనే వెలుగుచు ఇంటికంతటను వెల్గునిచ్చునట్లు ఒకే స్థలమునుండి అన్నిస్థలములయందు స్వకార్యమును నెరవేర్చుదానిని ఇది సూచించును.

ప్రధానమల్ల నిబర్హణ న్యాయము : శత్రువులతోడి యుద్ధమున ప్రధాన మల్లుని (నాయకుని) జయించినపుడు తదితరులందఱును జయింపఁబడినవారితోఁ దుల్యులని చెప్పఁదగిన న్యాయము.

ప్రపానకరస న్యాయము : ఖండ మరీచాది సమ్మిళనముచే పానకము అపూర్వ పరిమళయుక్తముగు రుచి లభించినట్లు అనేక వస్తుసమ్మిళనముచే నపూర్వమగు నవీన వస్తువుగా తయారగును విధము.

ప్రపామేలన న్యాయము : వివిధ ప్రాంతీయులవారు చలివేంద్రమునఁ గలసి, తిరిగి వారి వారి గమ్యస్థానములకుఁ బోవుదురు.

ప్రభాతమేఘ న్యాయము : ప్రాతఃకాలముననే ఆడంబరముగా వచ్చిన మేఘము వర్షింపదనుట. (అజాయుద్ధము వంటిది.)

ప్రభుభృత్య న్యాయము : యజమానుఁడు సేవకులపైఁ జూపు ననురాగమును సేవకులు ప్రభువునెడఁ జూపెడు భక్తిశ్రద్ధలును అన్యోన్యాశ్రిత చిహ్న మనుట.

ప్రమదా సుఖదుఃఖ న్యాయము : భర్తను భార్యవలన ఐహికసుఖములతోఁ బాటు కష్టములు, సంసారబంధమునుండి తప్పించుకొనలేని దుస్థితిసైతము కలుగుననుట.

ప్రసక్తానుప్రసక్త న్యాయము : ఒకానొక విషయమునుగూర్చి చేసెడు ప్రసంగమునందు ప్రసంగాంతరము విషయభేదముతో ప్రవర్తిల్లునట్లును, ఒక పని యందు అనుకొన్న ఫలితమే కాక వేఱొక ఫలితమునుగూడ గల్గుటయందును ఈ న్యాయము వర్తించును.

ప్రాసాదవాసి న్యాయము : దేవదత్తుఁడు ఆ మేడలో నున్నాఁడనుటలో నిజముగా మేడయొక్క ప్రధానభాగములో లేకున్నను మేడగల యింటిలో నుండునని భావము.

ప్రసూతి వైరాగ్య న్యాయము : ప్రసవవేదనను భరింపజాలక మగని పొత్తు నెడ వైరాగ్యము నొందిన యాఁడుదాని సంతానోత్పత్తికి [illegible]పిమ్మట తిరిగి భర్తృ సమాగమమున అనురాగము కలిగినట్లు.

ప్లవంగగతి న్యాయము : ఒక చెట్టుకొమ్మనుండి మఱియొక కొమ్మపైకి దూఁకునట్టి కోఁతిగంతువలె స్థిరత్వము లేకపోవుటను సూచించును. (శాఖా చంక్రమణము)

ఫలవత్సహకార న్యాయము : తియ్యనిపండ్లచే వంగిన మామిడిచెట్టు నీడఁగోరి కూర్చున్నవానికిఁ గోరకయే పరిమళమును ఫలములను, నిచ్చు విధము.

బకబంధన న్యాయము : కొంగను బట్టుకొనఁబూనినవాఁడు కొంగను సమీపించి వెంటనే పట్టుకొనక దాని నెత్తిమీఁద వెన్నముద్దనుంచి ఎండచే కరిగిన వెన్న కన్నులలోఁబడి కన్నులు కనబడకుండునపుడు దానిని పట్టుకొనఁబూనినట్లు. (గోళ్ళతోఁ జీరుదానిని గొడ్డళ్ళఁజీరునట్లు అవివేకము స్ఫురించును.)

బకవృత్తి న్యాయము : కొంగ నదీతీరమున ధ్యాననిష్ఠలోనుండి పరమసాధువువలె నటించుచు ప్రాంతమున కన్పడిన చేపలను లటుక్కునఁ బట్టుకొని మ్రింగుచుండు నట్టివిధము.

బధిరకర్ణోపదేశ న్యాయము :
బధిరకర్ణజప న్యాయము : } చెవిటివాని చెవియందు రహస్యము చెప్పుటవలె నవివేకమైన రీతి. (అంధునియెదుట నాట్య ప్రదర్శనము వంటిది.)

బధిరజాప న్యాయము : చూ. పై.

బధిరవీణా న్యాయము : అంధునకు దీపదర్శనమువలె చెవిటివానికి వీణ వినిపించు నట్టి యవివేకప్రయత్నముయొక్క విధము.

బధిరశంఖ న్యాయము : చెవిటివాని చెవిలో సంకూదిన విధము.

బహుచ్ఛిద్రఘటప్రదీప న్యాయము : అనేకరంధ్రములుఁగల పాత్రలోనుంచిన దీపము రంధ్రములనుండి బయటికివ్యాపించినట్లు జీవున కుపాధిభూతమైన బుద్ధి శరీరము యొక్క నవరంధ్రద్వారమున బాహ్యవిషయములందు వ్యాపించు రీతి.

బహురాజక న్యాయము : అనేకులగు రాజుల యాజమాన్యమునఁ బరిపాలింపఁబడు దేశము సర్వవిధముల నశించు ననుట. (బహువల్లభ న్యాయము నిట్టిదే.)

బహురాజపుర న్యాయము : చూ. పై.

బహువల్లభ న్యాయము : పెక్కుభర్తల యజమానురాలైన [illegible] భార్య అందఱియొడలను భర్తలను చూచుటకై ఎవ్వరిని సంతుష్టి పఱుపలేక [illegible] ద్వారా పొందు ననుట.

[illegible] న్యాయము : [illegible] జీవితము రీతి.

బహుసపత్నీక న్యాయము : [illegible] గృహమున వివిధమార్గములు [illegible] దుఃఖించుచుండ్రు. [illegible] భార్యలు గల గృహస్థుడు వారి నందఱిని సేవకోసమున [illegible] సంతృప్తిపఱుపలేక దుఃఖించుచుండు విధము.)

బహూనా మనుగ్రహ న్యాయము : అందఱును గలిసి చేసిన పని యెంత దుష్కరమైనను సులభముగ, వేగముగ సిద్ధిపొందు ననుట.

బహూనామనుసరణ న్యాయము : పదుగురితోబాటు మరణమైనను పెండ్లియే [illegible] రాదు. అందఱికి ఏకమైన శాంతి, నిశ్చింత యుండును గాని వేదన [illegible] దనుట.

బహూనా మనురోధ న్యాయము : అందఱకు అనుకూలముగా నడచుకొనుచు సంతోషపెట్టుట అసంభవకార్య మనుట.

బాదరాయణ సంబంధ న్యాయము : మీయింట రేగుచెట్టు [illegible] చేతను, మా బండికి రేగుకఱ్ఱ [illegible] చేసినను మాకును మీకును బాదరాయణ సంబంధము కలదనుట.

బిలవర్తి గోధా న్యాయము : కన్నములో ప్రవేశించుచున్న ఉడుమును వెలికి లాగుటకు గాని, చంపుటకు గాని శక్యము కాదనుట.

బిల్వ ఖల్వాట న్యాయము : చూ. ఖల్వాట బిల్వ న్యాయము.

బిల్వవిభజన న్యాయము : మారేడుపండును విభజించుటవలె తెలియనిపని చేయబూనుట కీ న్యాయము వాడుదురు.

బీజవృక్ష న్యాయము :
బీజాంకుర న్యాయము : విత్తనము, మొలక అనునవి కారణ కార్యము లగుటచే ఒకటి లేక రెండవది సంభవింపదుగాన అవినాభావ సంబంధమును తెల్పుపట్ల యీ న్యాయము ప్రవర్తిల్లును. (విత్తుముందా ? చెట్టు ముందా ? విత్తులేక చెట్టు లేదు. చెట్టులేక విత్తు కలుగదు. ఇది నిరర్థకమైన వితండ వాదమునకు సంబంధించిన ప్రశ్నగా బోధయగు ననుట.)

బ్రహ్మచారి భగ న్యాయము : బ్రహ్మచారి స్త్రీయొక్క అంగా [illegible] మంతయు భగభ్రాంతిని కలిగియుండు రీతి.

బ్రాహ్మణ గ్రామ న్యాయము : బ్రాహ్మణులు ఎక్కువగా నివసించియున్న గ్రామమని భావము. అనఁగా అబ్రాహ్మణులు కొలదిమందియున్నను ఆ పేరు వంశాధిక్యమును బట్టి వచ్చుననుట. (అశోకవనికా న్యాయము వంటిది.)

బ్రాహ్మణ పరివ్రాజక న్యాయము : బ్రాహ్మణులు భుజింపఁ దగినవారని సామాన్యముగాఁ జెప్పినపుడు విశేషవాచకమగు పరివ్రాజకులు సైతము అగ్రమగుచుండఁగా పరివ్రాజకశబ్ద ప్రయోగము శీఘ్రోపస్థితికై గ్రహింపఁబడు రీతి.

బ్రాహ్మణ వసిష్ఠ న్యాయము : బ్రాహ్మణులు వచ్చినారు. వసిష్ఠుఁడును వచ్చినాఁడనఁగా వసిష్ఠుఁడు బ్రాహ్మణభిన్నుఁడని కాదు. వసిష్ఠునియందుఁ బ్రాశ్యైకత్వము సూచించుట.

బ్రాహ్మణశ్రమణ న్యాయము : విప్రుఁడు తనధర్మము విడచి బౌద్ధశ్రమణునివలె చరించినను అతనిని బ్రాహ్మణుఁడే యందు రనుట.

భల్లూకముష్టి న్యాయము : ఎలుగుబంటి తన పిడికిలిని ఎన్ని విధములను బ్రయత్నించినను విడువదను రీతి.

భస్త్రికాలవిత్ర న్యాయము : తిత్తిలో నేదివైచినను దానికి ప్రమాదము లేదుగాని కొడవలి వైచినచో జీల్చివేయు ననుట.

భస్మచ్ఛన్నాగ్ని న్యాయము : బూడిదచేఁ గప్పబడిన యగ్ని బయటికి లేనట్లుండి లోన కణ కణ లాడుచు మెఱయుచుండు రీతి.

భామతీ న్యాయము : భామతి తనమగని సుఖపెట్టుచున్నను సవతులను, తన్ను వలచిన పరపురుషులను దుఃఖపెట్టునుగాన ఏవ్యక్తియు ఎల్లవారిని సంతోషపెట్టలేరనుట విదితమైన విధము.

భిక్షుపాద ప్రసరణ న్యాయము : ఒక భిక్షువును భోజనమునకై ధనవంతునింట పాదము పెట్టనిచ్చిన తక్కిన యభీష్టములన్నియు నాతఁడే సంపాదించుకొనిన రీతి.

భిక్షుభియా స్థాల్యనధిశ్రయ న్యాయము : బిచ్చగాండ్రు రావచ్చునని వంట వండుట మానివేసిన విధము.

భిత్తి బిడాల న్యాయము : గోడమీద పిల్లివలె నిటునటు దుముకుటకు వీలుగా నుండునట్టి రీతి.

భిల్లీచందన న్యాయము : మలయపర్వతమునందలి భిల్లకాంత చందనకాష్ఠమును అతిపరిచయ దోషమున వంటచెఱుకుగా వాడిన విధము.

భీమభాస దృఢ న్యాయము : భీముఁడు, భాసుఁడు, దృఢుఁడు అను రాక్షసులు శంబరాసురునిమాయచే సృజింపబడినవారైనను పెద్దల సహవాసమువలన తత్త్వవేత్తలై స్వర్గమును పొందిన విధము.

భూమిరథిక న్యాయము : యుద్ధకాలమున సంపాదింపదలచినవాడు నేలపై రథాకారములు గీచి యుద్ధవిషయములను నేర్చుకొనునట్లు ఒకదానియందు నేర్పు సంపాదింపదలచువాడు కృత్రిమ సాధనములతో దాని నభ్యసించు ననుట. (చూ. శుష్కేష్టి న్యాయము)

భూలింగ శకుని న్యాయము : తానొకరికి దోషమని నిషేధించిన కార్యమును తానే యాచరించు రీతి. భూలింగమను పక్షి "మా సాహసం కురు" (సాహసము చేయవలదు) అని యెప్పుడును కూయుచుండి తాను సింహదంష్ట్రల నడుమనున్న మాంసమును పీకికొని తినునని ప్రసిద్ధి. (మా సాహస శకుని న్యాయము.)

భూశైత్యోష్ణ్య న్యాయము : వాతావరణమునుబట్టి మార్పుచెందెడు భూమికి శైత్యమును, ఉష్ణతయు కలదని ఆరోపించిన విధము.

భృంగ కీట న్యాయము : భ్రమరము మంటిలోనుండి పురుగును దీసికొనిపోయి దాని చెవిలోఁ గూసి కూసి తన రూపమువలెఁ జేసికొనునట్లు. (గురువు బోధచేసి శిష్యుని దనవలెఁ జేసికొను రీతి.)

భేర్యాఘాత న్యాయము : ఏర్పాటు లేకున్నను ఒకడు ఇరువది అడుగుల కొకసారియు, నింకొకడు ముప్పది అడుగుల కొకసారియు, మఱొక్కడు నలుబది అడుగుల కొకమాఱును భేరి వాయించుకొనుచు పోవుచుండు రీతి.

భైరవ విప్ర న్యాయము : ఒక బాపడు యజ్ఞమునకై కొనిపోవుచున్న మేకను ముగ్గురు వంచకులు చూచి దూరదూరముగా నిలుచుండి కుక్కను గొనిపోవుచున్నావేమని గేలిచేయుచు రాగా నా విప్రుడు కుక్కయే కావచ్చునని విడిచి పెట్టిన రీతి.

భ్రమర న్యాయము : 1. తేనెటీఁగ పుష్పమునఁ బుట్టియుండెడి ముండ్లను దప్పించుకొని లోనికేగి మకరందపానము మాత్రమే చేయునట్లు. 2. తుమ్మెద సుగంధము గాని, మకరందముగాని లేని పుష్పముల చెంతకుఁ బోనేపోదు.

భ్రమర కీట న్యాయము : చూ. భృంగ కీట న్యాయము.

భ్రష్టావసర న్యాయము : అవసరము గతించిన వెనుక జరిగినపని వ్యర్థమని చెప్పెడు రీతి.

భ్వాది న్యాయము : భూ అను ధాతువునకు సంస్కృతములో నుపసర్గలు చేర్చుటచే ననేకార్థములు కలుగునట్లు బ్రహ్మము ఒక్కటేయయ్యు నుపాధిభేదములచే నానారూపములు పొందుచున్న రీతి.

మండూక (తోలన) తులా న్యాయము : కప్పలను తక్కెటఁబెట్టి తూచఁ బోయిన వివిధమార్గములఁ బరుగులెత్తినట్లు. (ఐకమత్యములేని మనుష్యులను వ్యవహరింపఁజూచినఁ గొనసాగదనుట.)

మంజూషాఖు న్యాయము : పెట్టెలో ఆహారము కలదని ఎలుక ప్రవేశించఁగా అందు బంధింపఁబడి నిరాశఁ బొందియున్న పాము దానిని తిని ఆ ద్వారమునుండా వచ్చిన విధము. (ఇష్టార్థసిద్ధికి మాఱు అనిష్టార్థప్రాప్తి.)

మండూకప్లుతి న్యాయము : కప్ప గంతులు వేసినట్లు కొంచెము కొంచెము పని చేయుచు నది విడిచి మఱియొక పనిచేయుటకు ఆరంభించిన విధము.

మండూక మక్షికా న్యాయము : క[illegible]గను దేహము పామునోటఁ బడినను, సమీపమందలి యీఁగలను మ్రింగఁజూచు రీతి.

మక్షికాతంతునాభ న్యాయము : సాలెపురుగు తన నాభినుండి వచ్చు దారముతోఁ గూడుకట్టుకొని యుండఁగా ప్రమాదవశమున ఎగురుచు చిక్కు పెనుగులాడి డస్సిన యీఁగను జంపి తిను విధము.

మక్షికా న్యాయము : ఈఁగ సర్వస్థలములయందు వ్రాలుచున్నను రుచిచూచునది మాత్ర మపరిశుద్ధపదార్థమై యుండును.

మజ్జనోన్మజ్జన న్యాయము : నద్యాదులందుఁ బడి దరజేరలేనివాఁడు మునుగుచుఁ దేలుచు రక్షకులకై యెదురు చూచు రీతి.

మణి కంకణ న్యాయము : కంకణము = మణులతోఁ గూడిన వలయము. చూ. పర్వతాధిత్యకా న్యాయము.

మణి మంత్రాది న్యాయము : అగ్నియొక్క దహనశక్తి మణి ప్రతిబంధకమగుచుండఁగా, మణియొక్క దహన ప్రతిబంధశక్తిని బోఁగొట్టి, మంత్రము అగ్నిని త్తేజకముగాఁ జేసినట్లు. (కామినీ కాంచన సమస్తజ్ఞాన ప్రతిబంధకమై తత్ప్రాప్తిచే తిరిగి జ్ఞానోదయము కలిగిన విధము.)

మణిసూత్ర న్యాయము : పూసలలోని దారమువలె లోఁగలసియుండు విధము. మిత్రుల యెడ తెగని స్నేహసంబంధము పై న్యాయమున నొప్పును.

మత్స్యకంటక న్యాయము : ముల్లు తీసివైచి చేఁపను వండుకొని తిన్నట్లు.

మధు మక్షికా న్యాయము : ఈఁగలు చేర్చిన తేనె మనుష్యుల యధీనమగు రీతి. (చీమలపుట్టలు పాములకువలె.)

మధుర రస భవితామ్రబీజ న్యాయము : మామిడిటెంక మొక్కై చెట్టయి పూచి కాచి రాను రాను తీయనిపండ్ల నిచ్చునట్టి రీతి.

మధ్యదీపికా న్యాయము : గృహమధ్యమునందున్న దీపము అన్నివైపులకు గనబడు రీతి.

మధ్యమ మణి న్యాయము : మాలికలలోని మణులలో మధ్యముగా నున్న మణి తాను ప్రకాశించుచు స్వప్రభచే నితరమణులను గూడను ప్రకాశింపఁజేసిన విధము.

మనోరాజ్య విజృంభణ న్యాయము : ఫలించినా, ఫలించకున్నా కోరికలకు అంతు లేదు. కాబట్టి గగనకుసుమములవంటి కోరికలు పుట్టుచుండును.

మరుమరీచికా న్యాయము : ఎడారిలో ఎండమావులను నీరనుకొని భ్రమించి ఎంతదూరము పోయినను అట్టి నీరు దొరకని రీతి. (అసత్యమును సత్యముగాను భ్రాంతిచే సత్యపదార్థముగానే గ్రహించుననుట.)

మర్కట కిశోర న్యాయము : కోఁతిపిల్లలు తమతల్లి ఎచ్చటికిఁ బోయినను పట్టుకొని వెంటఁబోవునట్లు. (శిష్యుఁడు ఉపాధ్యాయుని సర్వకాలసర్వావస్థల యందును విడకుండుట.)

మర్కట మదిరా పానాది న్యాయము : కోఁతి కల్లు త్రాగినది. అటుపై దయ్యము పట్టినది. పిమ్మట తేలు కుట్టినది. అప్పుడు దానిచేష్టలు చూడవలెననుట.

మలిన దర్పణ న్యాయము : అద్దము మలినముగా నుండుటచే ముఖము ప్రతిఫలింపదు. కావున మాలిన్యము పోయినట్లు హృదయము పవిత్రముగా లేనిచో జ్ఞానోదయ దర్శనము గానేరదనుట.

మల్లగ్రామ న్యాయము : చూ. [illegible] న్యాయము. [illegible] న్యాయము.

మహా[illegible] న్యాయము : వంటయింటి దూలమెక్కి [illegible] రీతి (కరటకాష్ఠ న్యాయము.)

మహామత్స్యతీర న్యాయము : పెద్దచేప నదిలో ఒకవైపునుండి మరియొక వైపునకు తిరుగుచు ఒడ్డున మాత్రము తాకకుండునట్లు ఆత్మ జాగ్రదవస్థలలో చరించినను వాని ధర్మములను పొందక వేఱైయుండు ననుట.

మహావాతగజ న్యాయము : గొప్ప గాలిలో ఏనుఁగులే కొట్టుకొని పోవుచుండఁగా నిక నల్పజంతువుల మాట చెప్పనేల? అను రీతి. చూ. దండాపూపికా న్యాయము.

మాత్స్య న్యాయము : బలహీనములగు మత్స్యములను బలవంతములగు మత్స్యములు తినెడు న్యాయము. (అరాజకదేశమున బలహీనులు బలవంతులచేఁ బీడింపఁబడుదు రనుట.)

మార్జాల కబళ న్యాయము : పిల్లి భోజనము చేయువారియొద్ద కూర్చుండి వారు ఎత్తుకబళములన్నియు తన నిమిత్తమే యని తలంచెడు రీతి.

మార్జాల కిశోర న్యాయము : పిల్లి తన పిల్లలను నోటఁగఱచుకొని భద్రముగా నెల్లచోట్లకుఁ దీసికొని పోవునట్లు. (ఆచార్యుఁడు తాఁబోవు చోట్లకు శిష్యులను గొనిపోవుచు వృద్ధికిఁదెచ్చు రీతి.)

మార్జాల దుగ్ధపాన న్యాయము : పిల్లి కన్నులు మూసికొని పాలు త్రాగుచుఁ దన్నెవ్వరును చూచుట లేదని భావించునట్లు.

మార్జాల శీల న్యాయము : పిల్లి శీల మనునట్లు పిల్లి నిత్యము పాలు పెరుగు త్రాగుచు తన యజమాని కండ్లు పోఁగోరును.

మాషరాశి ప్రవిష్ట మషీ న్యాయము : మినుముల కుప్పలో సమానకాంతిగల మసి ప్రవేశించియు తెలియరాని విధము.

మాసాహస శకుని న్యాయము : చూ. భూలింగ శకుని న్యాయము.

ముంజేషీ కోద్ధరణ న్యాయము : ముంజగడ్డిలోనుండి బుద్ధిసూక్ష్మతచే దాని మొవ్వను గ్రహించునట్లు. (స్థూల సూక్ష్మ కారణ శరీరమునుండి తదంతస్థ బ్రహ్మ పదార్థమును విడఁదీసి గ్రహింపవలయును.)

మూర్ఖ సేవన న్యాయము : మూర్ఖుని గొలిచినట్లు (మూర్ఖుని గొలుచుట ప్రమాద మనుట)

మూలక్రిమి న్యాయము : వేరులో పురుగుపుట్టిన చెట్టుఅంతయు చచ్చిపోవును.

మూషక విషాణ న్యాయము : ఎలుకకు కొమ్ము పోఁగొట్టి, ...

మూషకాహి మంజూషా న్యాయము : స్వజ్ఞాన ప్రతిబంధకమై తెగ్గ్గా... దేమో కలదని పెట్టె కొఱికి పాముచేఁ దినబడి...

మూషాసిక్త తామ్ర న్యాయము : మూసగనువకై లోనికరగిన రాగి మూసయొక్క యాకృతిని బొందునట్లు చిత్తము విషయములోనికి ప్రవేశించి తత్సదృశాకృతిని బొందు ననుట.

మూషిక సర్ప పేటికా న్యాయము : చూ. మూషకాహి మంజూషా న్యాయము.

మృగతృష్ణా న్యాయము : ఎండమావులలోని నీటిభ్రమవలె సంసారము సుఖ భ్రాంతిని కలిగించుననుట.

మృగవాగురా న్యాయము : వాగుర = మృగములను బట్టెడువల; మృగవాగుర = మృగములను బట్టెడు వల. చూ. కరి బృంహిత న్యాయము.

మృత మారణ న్యాయము : చచ్చినవానిని జంపినట్లు.

మృద్ఘట న్యాయము : మట్టికుండ ఖర్చు ఎక్కువకానంత చేయించినను [illegible] తేలికగనే బ్రద్దలగు రీతి. (వెల ఎక్కువైనను [illegible] చిరకాలమన్నా ననుట.)

మేఘ చాతక న్యాయము : చాతకపక్షి మేఘమును కోరునదే కాని [illegible] త్రాగదను రీతి.

మేరు సర్షప న్యాయము : ఆకార గౌరవాగౌరవములను మేరుపర్వతమునకును ఆవగింజకును గల తారతమ్యము అధిక మనుట.

మేష పుచ్ఛ న్యాయము : మేక ఎంతబలిసినను తోక [illegible].

యథా క్రతు న్యాయము : మానవుడు చిరకాలము ఏ దేవతను ధ్యానించుచుండునో కాలక్రమములో ఆ దేవతతో సమానుడగు ననుట.

యథా రాజా న్యాయము : రాజెట్లో ప్రజ లట్లనుట.

యథాసంఖ్య న్యాయము : ఒకే సంఖ్యగల రెండువస్తువుల సముదాయములందు [illegible] మొదటిదానికి మొదటిదానితోడను, రెండవదానికి రెండవదానితోడను, ఇట్లే ఎన్నిటికైనను క్రమమునుబట్టి సంబంధము కలిగియుండు రీతి.

యదనంతర న్యాయము : ఒక కార్యము జరిగినవెంటనే రెండవకార్యము [illegible] సంభవించినయెడల మొదటిది రెండవదానికి [illegible]. ([illegible] వచ్చినది, భాగ్య మచ్చినది.)

యమకీట న్యాయము : చూ. కులాలకీట న్యాయము.

యవ వరాహ న్యాయము : అడవినుండి చేనుమేయగా [illegible] (తప్పులేనివారికి శిక్ష.)

యవాగూగర్త ప్లవన న్యాయము : గంజిగుంట దాటినని రీతి. (ఇది యొక ఘనకార్యమని తలచి చేసిన యల్పునిపని.)

యాచితక మండన న్యాయము : పలువురినుండి యాచించిన భూషణాదికములచే దన్నలంకరించుకొను విధము.

యుధ్యత్కుక్కుట న్యాయము : పోట్లాడుకోళ్లు ఎంత బాధినను దెబ్బలాట మానవు. (మూర్ఖపుపట్టు వీడదనుట.)

యూపపశు న్యాయము : యాగకాలమున యూపస్తంభమున కట్టిన పశువునకు కొంచెకాలమునకే మరణము సిద్ధమైయున్నను మృతిజ్ఞానము లేకుండుటచే నిర్వికారముగా బూర్వపు కట్టుకొయ్యవద్ద నున్నట్లే యుండురీతి.

యూపరశనా న్యాయము : యజ్ఞములో రెండు యూపస్తంభములను నొకే త్రాడు కట్టినట్లు.

రంభా వివాహ న్యాయము : జారిణికి వివాహామునం గోరిక లేనట్లు.

రక్తపట న్యాయము : బట్ట అనగా ఏరంగుబట్ట అనే ప్రశ్న రాకపోదని తలంచి ఎఱ్ఱనిబట్ట యని ముందుగానే చెప్పిన విధము.

రజ్జు సర్ప న్యాయము : త్రాడు చూచి పాముని భ్రమించినట్లు.

రథబడబా న్యాయము : రథమునకు పూన్చిన రెండు గుఱ్ఱములు సమానత్వము గలిగి లాగినంగాని రథము నడువనట్లు సంసారశకటమున భార్యాభర్తలు [illegible] వారే యనుట.

రథ్యాప్రవాహ న్యాయము : అనేక వీధులలోనుండి వచ్చిన ప్రవాహములు కలసి వీధిని పాఱునను విధము.

రథ్యాదీప న్యాయము : దీపము చేతపట్టుకొని దారిలోనడుచువానికి దీపకాంతి ముందుకే పడుచుండునుగాని, వెనుక చీకటి ఆక్రమించుచునే యుండుననుట.

రశ్మి [illegible] న్యాయము : సూర్యకాంతి గడ్డిపోచలపై బడినప్పుడు [illegible] రంగులుగా ప్రకాశించునేగాని సూర్యకాంతపుటద్దమైనప్పుడు నిప్పును మండజేయు ననుట.

రాజపుత్రవ్యాధ న్యాయము : తల్లిదండ్రులచే విడువబడి వ్యాధునిచే [illegible] నము వచ్చువఱకు పెంచబడిన రాజపుత్రుడు తన్ను వ్యాధపుత్రునిగనే భావించుకొనిన విధము.

రాజపుర ప్రవేశ న్యాయము : రాజనగరులోనికి [illegible] ప్రవేశించుటకు రక్షకభటులు అంగీకరింపరుగాని ఒకరొకరు [illegible] ఎంతమంది నైనను జోరనిత్తురనుట.

రాజసేవా న్యాయము : రాజసేవకుడు రాజభక్తియు [illegible] ఎల్లవేళల యందును విధేయుడై మెలగవలయు ననుట.

రాత్రి సత్ర న్యాయము : రాత్రిచేయు సత్రమునకు (యజ్ఞము) విశేషము లేదనుట. చూ. జైమిని సూత్రములు.

రామఠ కరండ న్యాయము : ఇంగువపెట్టెలో ఇంగువ తీసివైచినను వాసన పోకయుండు రీతి.

రాసభ రటిత న్యాయము : గాడిదయఱపు ముందట దీర్ఘమై క్రమక్రమముగా సన్నగిల్లినట్లు. (దుర్మార్గుల మైత్రికి దార్ఢ్యము)

వృద్ధకుమారీ వర న్యాయము : అవివాహిత యగు వృద్ధస్త్రీ వరమిచ్చుటకు సాక్షాత్కరించిన ఇంద్రుని జూచి నా కుమారులు బంగారుగిన్నెలో పాలు అన్నము తినుచుండ చూచునట్లు కోరిన విధము. (పై వరములో తన పెండ్లి, భర్తృ సంగమము, సంతతి, ఐశ్వర్యము, సుఖము కోరినట్లు తెలియుచున్నది.)

వృద్ధ తరుణీ న్యాయము : యౌవనము గడచిన వృద్ధనారి తాను ఇతరులకు మహా పతివ్రతవలె దోచునట్లు వర్తించు రీతి.

వృద్ధబ్రాహ్మణ వర న్యాయము : జాత్యంధుఁడు, దరిద్రుఁడు, బ్రహ్మచారియు నగు వృద్ధబ్రాహ్మణుఁడు తీవ్రతపమున భగవంతుని ప్రత్యక్షముగాఁ జేసికొని వరము కోరుకొనుటలో నిట్లు సంశయించెను. కన్ను లిమ్మని కోరినచో దారిద్ర్యము, బ్రహ్మచర్యము మిగులుననియు, భాగ్యము కోరినచో, అంధత్వము మిగులుననియు, భార్య కావలెనన్నచో అంధత్వము, దారిద్ర్యము, సంతతి శూన్యత్వమును సంభవించుననియు, నిట్లు చాలసేపాలోచించినవాఁడై తన మనుమని రాజ్యసింహాసన మున నున్నవానినిగా చూడఁగోరి కృతార్థుఁ డయ్యెను.

వృద్ధ వేశ్యా న్యాయము : ముసలిభోగయువతి తపస్వినివలె నటించును. (వృద్ధా వేశ్యా పతివ్రతా)

వృశ్చిక చోర న్యాయము : తేలుకుట్టిన దొంగ ఏడ్చిన పట్టుకొందురని బాధ సహించుకొని యూరకున్న విధము.

వృశ్చిక వాసర న్యాయము : చూ. మర్కట సురాపానాది న్యాయము.

వృశ్చిక విమోహక న్యాయము : హాస్యగాఁడు తేలు కుట్టి బాధపడుచున్నను హాస్యమునకై యట్లు చేయుచున్నాఁడని తలఁచుదురు.

వృశ్చికీ గర్భ న్యాయము : తేలుపిల్ల తల్లిగర్భము భేదించుకొని పుట్టిన రీతి.

వేణ్యాకాశ న్యాయము : త్రివేణీసంగమమను పేరుగల గంగా యమునా సరస్వ తుల తెలుపు నలుపు ఎఱుపు రంగుల కలయికచే ఆకాశవర్ణ మేర్పడిన విధము.

వేతస న్యాయము : ప్రవాహవేగమునకు వంగి పిమ్మట తలయెత్తిన ప్రబ్బలిచెట్టు యొక్క విధము.

వేశ్యాకాంతా న్యాయము : కులకాంతవలెగాక ధనమున్నంతవఱకే యొకనిని ప్రేమించి పిమ్మట మఱియొక ధనవంతుని జేపట్టెడు వెలయాలివృత్తియొక్క రీతి.

వేశ్యాపుత్త్రీ జనక న్యాయము : వెలయాలి కొడుకునకు జనకుఁ డెవఁడో నిర్ధారణ కానట్లు.

వైరాగ్య న్యాయము : విరాగికి సమస్త వస్తువులయందును నైరాశ్యము ఉండు ననుట. (జగత్తును తృణముతో సమముగా చూచుననుట. సంసారమునందలి సుఖ దుఃఖానుభవమునకుఁ బిమ్మట మాత్రమే మానవుని వైరాగ్యము స్థిరముగా నుండు ననుట.)

వ్యపగతలేపాలాబూ న్యాయము : ఆనపబుఱ్ఱలో మట్టి నింపి నీటిలోనుంచగానే మునిఁగి మట్టి కరఁగగానే తేలినట్లు ఆత్మ దేహములో నున్నంతకాలము సంసారమున ప్రవర్తించి అది నశించినపిదప ఊర్ధ్వగతి చెందు విధము.

వ్యపదేశి న్యాయము : దేవదత్తున కొకఁడే కొడుకగుటచే వానియందు జ్యేష్ఠత్వము, కనిష్ఠత్వము నారోపింపఁబడినరీతి. (ఒక ధర్మమునందే రెండు ధర్మముల నారోపించుట.)

వ్యాఘ్రోపవాస న్యాయము : పెద్దపులి ఆహారము లభింపక ఉపవాసము చేయ వలసి వచ్చునేమో కాని, జంతువు లభించినవెంటనే చంపివేయును.

వ్యాలనకుల న్యాయము : చూ. అహినకుల న్యాయము.

వ్యాఘ్రీ క్షీర న్యాయము : పులిపాలు బంగారు గిన్నెలో మాత్రమే యుంచ వీలగు ననుట.

వ్యాఘ్రచోర ధను ర్న్యాయము : పులి పొదలో పొంచుండి మృగములపైఁ బడుటయు, దొంగ దాగియుండి కన్నము త్రవ్వుటయు, విల్లు వంగియుండి బాణము విడుచుటయు దుష్టుల అతివినయమును దెల్పును.

వ్రాత్య సంస్కార న్యాయము : ఉపనయనాది సంస్కారములు పొందని బ్రాహ్మణుఁడు తదితర సంస్కారములకు అనర్హుఁ డగుట.

వ్రీహి బీజ న్యాయము : ధాన్యపుగింజలోని పైపొట్టు, తొక్క, తవుడు, రేణు వులు తీసినపిదప బియ్యపుగింజ బయలుపడినట్లు రజస్తమోగుణములు తొలఁగించినపిదప నిర్మలమైన సత్త్వగుణము బయలుపడునట్టి విధము.

శంకూత్పాటిత దంష్ట్రోరగ న్యాయము : కోఱలు పెఱికిన త్రాచువలె సహా యులు నశింపఁగా మిగిలిన శత్రువనుట.

శకునిగ్రాహకగతి న్యాయము : పిట్టలను బట్టువాఁడు కాలిచప్పుడు చేయక మెల్లగాఁ బోయి యురులు మున్నగు సాధనములచేఁ బట్టుకొను రీతి.

శకునిసూత్ర న్యాయము : పక్షియు, దానిని బంధించే వలయు భిన్నములైనట్లు జీవుఁడు, ఈశ్వరుఁడు భిన్ను లనుట.

శతపత్రశత న్యాయము : నూఱు పద్మముల నొక దొంతిగా నుంచి యొక దబ్బనముతో బొడిచినపుడు దబ్బనము ఒక దానిని తరువాత మఱియొక దానిని గ్రుచ్చుకొనుచు బోయినను సూక్ష్మకాలములో గ్రుచ్చుకొనుటచే ఒకదానియందు వలెనే జరిగినట్లు కనపడు రీతి.

శతపత్ర శాతన న్యాయము : చూ. పై.

శతే పంచాశన్న్యాయము : వ్యాపక సంఖ్యయగు నూటియందు వ్యాప్యమగు యేబది ఇమిడియుండిన విధము. (సముద్రమున నదీసమూహములును, సర్వవ్యాపకుడగు పరబ్రహ్మమునందు జగత్తంతయు అంతర్భూతమై యున్నట్లు.)

శరపురుషీయ న్యాయము : ఒక విలుకాడు బాణమును విడుచుటయు, దైవవశమున నాతడే యా బాణముచే హతుడగుటయు తటస్థించిన విధము.

శర్కరోన్మజ్జనీయ న్యాయము : త్రాయి విసరుటయు, నీటినుండి మనుష్యుడు లేచుటచే నతనికి దగులుటయు నొకే కాలమున జరిగిన రీతి.

శలభ న్యాయము : మిడత కాంతివంతమగు దీపమునందు ఫలభ్రాంతిచే బోయి తన నాశనమును స్వయముగా దెచ్చిపెట్టుకొన్న రీతి.

శల్యకవానాఖు న్యాయము : చుంచు పండుకొన్నవారిని మాత్రమే మెల్లగా కరచునట్లు, రాజు ప్రజలనుండి కష్టపెట్టకయే పన్నులు గ్రహింపవలెనట.

శవోద్వర్తన న్యాయము : శవమునకు నలుగు పెట్టుటవలె నిష్ఫల ప్రయత్నము యొక్క రీతి.

శశవిషాణ న్యాయము : చెవుల పిల్లికి కొమ్ములవలె నసంభవ మనుట. (వంధ్యాపుత్ర న్యాయము వంటిది.)

శాఖా చంక్రమణ న్యాయము : కోతులు ఒక కొమ్మమీదనుండి మఱియొక కొమ్మమీదికి దూకినట్టి రీతి. (విషయస్థైర్యములేని యసమరుని యుపన్యాసధోరణి పై విధముగనే యుండును.)

శాఖా చంద్ర న్యాయము : ఆకాశమున చంద్రునిపై మేఘము నడచుచుండుటను చూచిన బాలకుడు భ్రాంతిచే చంద్రుడు నడచుచున్నాడని తలపగా నొకవృద్ధుడు వాని నొక చెట్టుక్రిందికి దీసికొనిపోయి రెండు కొమ్మలమధ్యను స్థిరముగానున్న చంద్రుని జూపి వాని భ్రాంతిని నివారింపజేసిన విధము.

శిఖాకర్పూర న్యాయము : కర్పూరమున కంటుకొనిన దీపము కొండకడవు వెలిగి కొంతసేపటికి రెండును అదృశ్యమైన విధము.

శిరోవేష్టనేన నాసికాస్పర్శ న్యాయము : ముక్కును జూపుమనఁగా తల చుట్టు చేయి త్రిప్పి చూపించిన రీతి.

శిలాక్షర న్యాయము : రాతిపై చెక్కిన అక్షరము చెఱుగక స్థిరముగా నిలిచిపోవు రీతి.

శీతలా ప్రస్తర న్యాయము : చలువరాతిని కొందఱు పూజార్హమైన విగ్రహముగాను, మఱికొందఱు నూకపుఱాయిగాను ఉపయోగింతురు. పూజ్యతా నిరసన భావములు భావనలోనే ఉన్నవి కదా!

శుండా సూచీ న్యాయము : ఏనుఁగు తొండముతో మార్గమునఁబడియున్న సూదిని సైతము తీయును.

శుక నళికా న్యాయము : నళికావృక్షమునందున్న శుకము భయకారణము లేకున్నను అస్త్రాదిక దర్శనముననే భీతిలునట్లు. (వాస్తవముగా కర్తృత్వభోక్తృత్వములు, బంధమోక్షాదికము లాత్మకు లేకున్నను, తన కోరిక ననుసరించి కలుగుచున్న విధము.)

శుక్త్యంబు బిందు న్యాయము : ముత్యపుచిప్పలో బడ్డ నీటిబిందువు ముత్యమగు ననురీతి. (ఆశ్రయముయొక్క గొప్పతనము ఆశ్రయికి సంభవించు ననుట.)

శుద్ధోద లవణ న్యాయము : మంచినీరు ఉప్పునీటివలె జీవేశ్వరులు భిన్నులనుట.

శుష్క తటాక మత్స్య న్యాయము : ఎండిపోయిన చెఱువునకు చేఁపలవలె. (పేదవాని యింటికి బంధుగులు రారనుట.)

శుష్క స్తనీ కంచుక న్యాయము : శరీరపుష్టిగల యువతి యొకతె తన రవికను శుష్కించిన స్తనములుగలదాని కీయఁగా ఆమె తనకు వదులగుటచేఁ దన్ను నిందించుకొనక పాడురవికె యింత వదులుగ నున్నదేమి ? యన్న రీతి. (శుష్క స్తనికిఁ గంచుక ధారణము సౌందర్యకారణముగాక వికారహేతు వగు ననుట.)

శుష్కేష్టి న్యాయము : యాగప్రయోగమున నిపుణత పొందఁదలఁచిన శిష్యుఁడు నిజమైన హోమాదులులేకయే కృత్రిమ సాధనములతో యాగప్రయోగము చేయునట్టి విధము.

శూకర వాటికా న్యాయము : పంది తోటలో ప్రవేశించినప్పటికిని పండ్లు పూవులు ముట్టక అచ్చటనుండే అమేధ్యమును మాత్రమే తిను ననుట.

శూర్ప న్యాయము : చేట అను పనిముట్టు తవుడు, ఊక, చిరిబెడ్డలు మున్నగు వానిని వదలి బియ్యమును మాత్రమే నిలవచేసిన రీతి. (వ్యతి–చాలనీ న్యాయము.)

శృంగగ్రాహికా న్యాయము : ఒక గోవు యజమానుఁడు వచ్చి తను పోఁగొట్టుకొన్న తనగోవును చూపుమని గొల్లవానినడుగఁగా వాఁడు దాని కొమ్ములను పట్టుకొని గుంపులో నుండి యీవలకుఁ గొనివచ్చిన విధము. (కొమ్ము పట్టుకొనఁగానే గోవు వచ్చునట్లు ప్రధానాంశమును గ్రహించినచో విషయమంతయు నవగాహన మైన విధము.)

శైలూషీ న్యాయము : నటి ఒక్కతెయైనా నాటకమున పెక్కు పాత్రలు ధరించి నటించు విధము.

శ్మశాన కుసుమ న్యాయము : వల్లకాటిలో నెంత మంచిపుష్పము పూచినను నిష్ప్రయోజన మనుట.

శ్మశానవైరాగ్య న్యాయము : జనుఁడు శ్మశానమునందు శవము తగులబడిపోవు చుండఁగా జగత్తంతయు మిథ్యయని వైరాగ్యమును బూని ఇంటికి వచ్చినపిమ్మట పూర్వస్థితిగనే యుండుట.

శ్యామరక్త న్యాయము : బట్టకు శ్యామలవర్ణము పోయినచో ఎఱుపురంగు వచ్చుననుట. (అనగా గుణరహితమైన వస్తువు లేదన్నమాట.)

శ్యేన కపోతీయ న్యాయము : ఆకస్మికముగను, అప్రయత్నముగను సమీపించిన డేగచే దైవవశమునఁ జిక్కిన పావురముయొక్క దౌర్భాగ్యపు రీతి.

శ్యేనాధికరణ న్యాయము : పావురములు, కొంగలుమున్నగువానిపై డేగ కధికార మిచ్చినట్లు.

శ్రోత్ర శృంగ న్యాయము : ముందువచ్చిన చెవులకన్న వెనుకవచ్చిన కొమ్ములు వాడి యన్నట్లు.

శ్వపిశున న్యాయము : గుణములలో, కక్కురితిలో, జ్ఞాతిద్వేషములలో లోభిని, కుక్కకును ఎక్కువ తేడాలేదనుట.

శ్వపుచ్ఛోన్నమన న్యాయము : కుక్కతోకయొక్క వంకరను సరిచేయఁ జూచురీతి. (అవివేకమును సూచించు ప్రయత్న మనుట.)

శ్వశుష్కాస్థి న్యాయము : కుక్క మాంసశూన్యమై యెండియున్న ఎముకను బట్టుకొని నిష్ప్రయోజనముగాఁ బండ్లవెంట నెత్తురు వచ్చుచుండినను గొఱుకుచునే యుండు ననుట.

శ్వశ్రూనిర్గచ్ఛోక్తి న్యాయము : కోడలు పొమ్మనిన భిక్షుకుని అత్త వెనుకకు పిలిచి 'ఓయీ! పొమ్మనుటకుఁగాని, భిక్షము వేయుటకుఁగాని కోడలికి హక్కు లేదని చెప్పుచు ప్రస్తుతమునకు భిక్షము నిండుకొన్నది గాన పొమ్మని చెప్పినరీతి.

శ్వ సభా న్యాయము : కుక్కలసభలో నొక కుక్క మొఱుఁగగా తక్కిన కుక్కలును ఒకదానివెంబడి మఱియొకటి మొఱిగినట్లు.

శ్వాన పుచ్ఛ న్యాయము : చూ. శ్వ పుచ్ఛ న్యాయము.

శ్వాన మకర న్యాయము : బయట కుక్కచే భంగపడెడు మొసలి నీట నేనుఁగును సైతము (స్థానబలిమిచే) బంధించునట్లు.

శ్వాన మార్జాల న్యాయము : కుక్కకును బిల్లికిని గల స్వాభావిక వైరానుబంధముయొక్క విధము.

సంగ గుణ దోష న్యాయము : సహవాసముచే గుణదోషములు గల్గునట్లు.

సందంశ పతిత న్యాయము : ఇటు నటు కదలలేకుండునట్లు పట్టకారులో చిక్కిన విధము.

సంధి న్యాయము : నీచులు పోరును, సజ్జనులు సంధిని కోరుచుందురు. (పోరు నష్టము, పొందు లాభము గాన సంధి సర్వవిధముల మేలు అనుట.)

సక్తు న్యాయము : అన్నము మాని నిర్బలమగు పేలపిండి తిన్నట్లు. (అవివేకమును సూచించును.)

సచ్ఛిద్ర ఘటాంబు న్యాయము : చిల్లికుండలో పోసిన నీరువలె వ్యర్థ ప్రయత్నముయొక్క రీతి.

సన్న్యాసినిరోపా న్యాయము : సర్వసంగ పరిత్యాగము చేసినవానికి కౌంతతో ప్రయోజనము లేదనుట.

సమవాయ సంబంధ న్యాయము : పటమునకు దంతువునకును గల వేఱుచేయరాని సంబంధముయొక్క రీతి.

సముద్ర కిట్ట న్యాయము : చూ. అవినాభావ సంబంధ న్యాయము.

సముద్రమథన న్యాయము : మథనమువలనసంక్షోభమునొందినవాఁడు సముద్రుఁడు. ఫలభోక్తలు దేవతలు. ఒకఁడు చేసిన పనికై వేఱొకడు ప్రయత్నమని అభిప్రాయాంతరము. తఱచినగాని గుణాగుణములు బయటపడవని భావాంతరము.

సముద్ర మధుబిందు న్యాయము : సముద్రమున వేసిన తేనెచుక్కచే సముద్రోదక మంతయు తియ్యనగునా ? యనుట.

సముద్ర వృష్టి న్యాయము : సమృద్ధిగా జలము గల సముద్రమున వర్షించుట నిష్ప్రయోజన మనుట.

సమూహాలంబన న్యాయము : ఒక వాక్యములోని ప్రత్యేకశబ్దములకు అన్వయము కుదురనియెడల శబ్దముల మొత్తమునకే సన్వయము కుదుర్చు ననుట.

సర్పఘణ న్యాయము : పాము ఎట్టి యాపదలయందున్నను తనపడగ చూపి బుస్సుమనుచు ప్రజలను భయపెట్టి తప్పించుకొని పారిపోవు ననుట.

సర్వాపేక్ష న్యాయము : పెక్కు (శబ్దములకు, వ్యక్తులకు) సంబంధించిన విషయము (ప్రత్యేకశబ్దముల - వ్యక్తుల) వలన ప్రయోజనకారి కాదనుట.

సలిలాదిత్య న్యాయము : నీటియలలయందలి సూర్యుండు అనేకములైన సూర్యులుగా భాసిల్లునట్లు.

సాధు మైత్రీ న్యాయము : చూ. అపరాహ్ణచ్ఛాయా న్యాయము.

సింహ ఘంటా న్యాయము : సింహముమెడలో ఘంటకట్టు సామర్థ్య మెవరికి గలదు ?

సింహ మృగ న్యాయము : సింహమునకు లేడకని వైరము స్వభావ మనుట.

సింహ మేష న్యాయము: గొల్లవాఁడు సింగపుపిల్ల నొకదానిని తన గొఱ్ఱెలతో గలిపి పెంచుచుండఁగా అది గొఱ్ఱెల సహవాసముచే తాను కూడ ఒక గొఱ్ఱెనే యనుకొని వానివలె గడ్డిని, ఆకులను తిని జీవించుట మొదలుపెట్టిన రీతి.

సింహావలోకన న్యాయము : సింహము తన యాహారమైన మృగమును వధించి శత్రుపు లెవరైన చుట్టుపట్లనుండి తన యాహారమునకై వేచియున్నారేమో, లేనిదియో తెలిసికొనుటకై, స్వభావముచే ముందు వెనుకలకుఁ జూచినట్లు. (ఒకపదము వెనుకకు ముందునకు నన్వయించు రీతి.)

సింహీక్షీర న్యాయము : సింగము పాలు బంగారు గిన్నెలో మాత్రమే విరిగి పోకుండా ఉండుననుట. (గురూపదేశము శమదమాది సాధనసంపత్తిగల మంచి శిష్యునియందు మాత్రమే ఫలించు ననుట.)

సికతా కూప న్యాయము : ఇసుకనేలలో తీసిన బావియొక్క ఒడు ఎప్పటి కప్పుడే నిలువక విరిగి పడిపోవుచుండునట్లు యుక్తిరహితమగు వాదము ఎన్నడును నిలువఁజాల దనుట.

సుందోపసుంద న్యాయము : అజేయులగు సుందోపసుందులు బ్రహ్మచే సృజింపఁబడిన తిలోత్తమ యను నప్సరసను ప్రేమించి పరస్పర నాశకారకులైనవిధము.

సుతజన్మ మృతి న్యాయము : ఒక దేవుని నమ్మగా నొకపుత్త్రు నిచ్చెను. మఱియొక దేవుని నమ్మగా నాతఁడును పుత్త్రునిచ్చెనుగాని రెండవ దేవునకు కోపము వచ్చి తానిచ్చిన పుత్త్రుని జంపిన రీతి. ఒకే దేవుని నమ్మవలె ననుట.

సుధార్ద్రహారిద్రా న్యాయము : సున్నముతో తడిపిన పసుపు ఎఱ్ఱబడునట్టి విధము.

సుప్తడింభ ముఖచుంబన న్యాయము : నిద్రించుచున్న శిశువు ముఖమును ముద్దుపెట్టుకొనుటవలె వ్యర్థమగుదాని విధము.

సుపేటికా స్థాపన న్యాయము : మంచి వస్తువులను ప్రాతపెట్టెనుండి తీసి క్రొత్తపెట్టెలో నుంచినట్లు, తన బుద్ధిని అశాశ్వత పదార్థములనుండి తప్పించి ఈశ్వరునియందు నెలకొల్పుకొనునట్టి విధము.

సుప్తబుద్ధ న్యాయము : నిద్రించి లేచినవాఁడు నిద్ర కుఁ బూర్వముండెడు సమస్త విషయజ్ఞానమును నిద్రలో మఱచి, విస్మృతి పొందిన విధము.

సుభగా భిక్షుక న్యాయము : ఒక సుందరి, మఱియొక సన్న్యాసి హీరువురు తమ్ము జంపుటకు వచ్చినవానివలన భీతిల్లి, మార్గస్థు నొకనిని శరణుపొందగా నతఁడు తన శక్తినంతను వినియోగపఱచి వారిరువురను రక్షించెను. కాని తనకు శక్యముగాని సందర్భమున సుందరిని రక్షించి సన్న్యాసిని శత్రువునకు విడిచెను. (ఇందు రక్షకుని ఇచ్ఛయే కారణము.)

సుమ సౌరభ న్యాయము : పుష్పమునువిడిచి పరిమళముగాని, పరిమళమును విడిచి పుష్పముగాని ఉండదనుట. (సమవాయ సంబంధము.)

సువర్ణ న్యాయము : బంగారమును కాల్చి సుత్తెతో కొట్టి సాగదీసి ముక్కలుచేసి తిరిగి తిరిగి కాల్చుచున్నకొలది కాంతి హెచ్చుచునే ఉండుననుట.

సూకర వాటికా న్యాయము : పంది పూలతోఁటలో జొచ్చినట్లు. (దానికి బురదపైనున్న ప్రేమ దేనియందు నుండదు.)

సూచీ కటాహ న్యాయము : సూదిని, గాబును జేయుమని చెప్పఁగా సూదిని జేసి, పెద్దదియగు గాబున కాలస్యము చేసిన పనివాని విధము.

సూచీముఖ న్యాయము : చలికాలములో కొన్ని కోఁతులు అగ్నికణము అనుకొని కొన్ని గురివెందగింజలు ప్రోగుచేసి చుట్టును కూర్చుండి ఊదజొచ్చినవిగాని చలి పోలేదు సరిగదా సూచీముఖమను పక్షిచే గేలిచేయుబడినవి.

సూచీ శతపత్ర న్యాయము : చూ. శతపత్ర పత్రశత న్యాయము.

సూర్యాస్త న్యాయము : సూర్యుఁడు అస్తమించఁగానే జారచోరాదులు బయలుదేఱునట్లు రాజు చనిపోయినవెంటనే శత్రువులు వెలువడుదు రనుట.

సూత్ర శాటక న్యాయము : నూలుతో బట్ట నేసెననగా నూలును బట్టగా నేసెననుట.

సైంధవోదక న్యాయము : సముద్రపు నీరు సూర్యరశ్మిచే నావిరియై మేఘరూపము పొంది, వర్షించి ఏఱుగాపాఱి తిరిగి సముద్రములో కలియు ననుట.

సోపానారోహణ న్యాయము : మేడ మున్నగునవి ఎక్కదలచినవాఁడు మెట్టు మెట్టు చొప్పున ఎక్కి పైకిఁబోవునట్లు ప్రాజ్ఞుఁడు క్రమక్రమముగా గమ్యస్థానము బొందును.

సౌధ సోపాన న్యాయము : మేడలన్నియు నెక్కవలెనఁగానే ఒక్కసారిగా మేడ యెక్కుట కష్టమను రీతి.

సౌభరి న్యాయము : సౌభరి యను మహర్షి మాంధాతృ కన్యకలను వివాహమాడి పెండ్లాడి వారందఱియందును నొకేకాలమున విలాసక్రీడలఁజూఁగు మగ్నుఁడైనట్లు. (పరమాత్మ యుపాధిభేదముచే సమస్తశరీరముల నాశ్రయించిన విధము.)

స్తనశల్య పరీక్షా న్యాయము : స్త్రీల స్తనములయందు ఎన్నెన్ని ఎముక లున్నవి ? అవి ఎంతెంత యున్నవి ? అను అవివేక పరీక్షయొక్క విధము.

స్థవిర లగుడ న్యాయము : ముసలివానిచే విసరఁబడిన దండము సరిగా లక్ష్యమును జేరక పైగా సమీపమున నున్నవారిలో నెవరికో యొకరికి తగులును.

స్థాలీ పులాక న్యాయము : ఒక్క మెతుకును బట్టి చూచి గిన్నెలోనియన్న మంతయు నుడికినదని యూహించు విధము.

స్థావర జంగమ విష న్యాయము : స్థావరవిషమగు వత్సనాభికి, జంగమవిషమగు సర్పవిషము నాశకమైనట్లు జంగమవిషమగు గరళమునకు స్థావర విషమగు వత్సనాభియు నాశకమైన విధము. (సమానబలముగలవానికి పరస్పర బాధ్యబాధకభావవివక్షయందు సుందోపసుంద న్యాయము ప్రవర్తించును. పూర్వాపరత్వముగ బాధ్యత్వ న్యాయమున మొదటి విషము రెండవ విషము బలవత్తరము కానిచో మొదటి విష ముపశమింపఁజేయబడును.)

స్థూణా నిఖనన న్యాయము : స్తంభమును దృఢముగ నుండులాగున బాగుగా గుదించి నాటిన విధము.

స్థూలారుంధతీ న్యాయము : మిక్కిలిచిన్నదైన యరుంధతీ నక్షత్రము నిం జూపుటకు దాని సమీపమునందలి పెద్దనక్షత్రము నానవాలుగాఁ జూపునట్టి విధము.

స్నేహదీప న్యాయము : చమురున్నంతవఱకే దీపము వెలుఁగు ననుట.

స్ఫటిక లౌహిత్య న్యాయము : జపాకుసుమ సంబంధమువలన స్ఫటికము రక్తిమను బొంది తదభావమున స్వస్వరూపమైన శ్వేతత్వముతో భాసిల్లెడు రీతి.

స్రోతో నిమ్న న్యాయము : నీరు పల్లమునకే పోవు ననుట.

స్వకుచ మర్దన న్యాయము : కామపీడితయగు యువతి తన స్తనములను తానే మర్దించుకొనిన విధము. (ఇది ఆత్మస్తుతి చేసుకొనువారిపట్ల ప్రయోగింపఁబడును.)

స్వదీప చుంబన న్యాయము : తన దీపమే యని ముద్దుపెట్టుకొనఁగా మూతి మీసములు తెగ గాలినవట.

స్వప్న వ్యాఘ్ర న్యాయము : కలలో భయపెట్టిన పెద్దపులి కల ముగియఁగనే కనఁబడని రీతి.

స్వభావ సిద్ధ న్యాయము : ఎంత అరగఁదీసినను గంధపుచెక్క తన సుగంధమును వీడనట్లు - ఎంత కాల్చినను బంగారము వన్నె తఱుగనట్లు వస్తువులు ఎన్నడు తమ స్వాభావిక గుణములను విడువ వనుట.

స్వామిభృత్య న్యాయము : ప్రభువునకు భటునకుగల సేవ్య సేవక సంబంధము, పోష్య పోషక భావము మొదలగువాని రీతి.

స్వేదజ నిమిత్త శాటకత్యాగ న్యాయము : నల్లులు పట్టినవని కట్టుకొన్న శాటీని విడిచిపెట్టిన వాని అవివేకముయొక్క విధము.

హంస కాక న్యాయము : రూపమునందును, చూపునందును, నడకయందును హంసతో సాటివచ్చునది హంసయే గాని కాకి కాదనుట.

హంస క్షీర న్యాయము : హంస క్షీర నీర మిశ్రితమగు ద్రవములోఁ దన యిచ్ఛ వచ్చినపాలను గ్రహించి నీటిని వదలినట్లు. (ఇట్టి నేర్పు హంసకు మాత్రమే గలదు.)

హంసపద న్యాయము : కొన్ని అక్షరములుగాని, పదములుగాని, వాక్యములు గాని వ్రాఁతమూలమునఁ జేర్చఁబడవలసినపుడు హంసపాదాకృతి గల సున్నితమైన గుర్తునుంచునట్టి విధము.

హంస బక న్యాయము : కొంగలలో హంస యున్నచో దాని పేరుప్రతిష్ఠలు గానిపింపవను రీతి. (అన్నియుఁ దెలగనే యుండుటచే మందలో గలిసిపోవుకే కాని ఎన్నికలోనికి రాదనుట.)

హస్తామలక న్యాయము : అరచేతియందలి యుసిరిక కాయవలె సులభగ్రాహ్యమైనదాని రీతి.

హస్తి పద న్యాయము : ఏనుఁగు అడుగులో అన్ని జంతువుల యడుగులు నిముడునట్లు.

హస్తిమశక న్యాయము : ఏనుఁగునకును, దోమకును ఆకారగౌరవాదులందు గల తారతమ్యముయొక్క రీతి.

హేరంబ నరసింహ న్యాయము : ఏనుఁగు మనుష్యుఁడు కలసి విఘ్నేశ్వరుఁడు గను, సింహము మనుష్యుఁడు కలసి నరసింహమూర్తిగను నయిన విధము.

హ్రద నక్ర న్యాయము : మడుగుచే మొసలియు, మొసలిచే మడుగును రక్షింపఁబడిన విధము. (మొసలియున్న మడుగు నెవ్వరు చొరరు. మడుగున నున్నంత కాలము మొసలి నెవ్వరు జయింపజాలరట.)

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

సుభాషితములు

అంకమారుహ్య సుప్తంహి హత్వా కింనామ పౌరుషమ్ ?

ఒడిలో నిద్రించేవాణ్ణి, నమ్మినవాణ్ణి చంపడం పౌరుషం కాదు.

అంగార శ్శత ధౌతేన మలినత్వం న ముంచతి.

నూరుసార్లు కడిగినా బొగ్గు నలుపు వీడదు.

అంగారసదృశీ నారీ, ఘృతకుంభసమః పుమాన్.

ఆడుది నిప్పుకణిక - మగవాడు నేతికుండ.

అంతఃప్రచ్ఛన్న పాపానాం శాస్తా వైవస్వతో యమః.

రహస్యంలో చేసిన పాపాలను యముడే శాసిస్తాడు.

అంతస్సారవిహీనానా ముపదేశో న గృహ్యతే.

అక్షరజ్ఞానంలేని మొద్దువారికి హితబోధ రుచించదు.

అంత్యాదపి పరం ధర్మం, స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి.

మంచిమాటను, మంచికన్యను తక్కువవానినుండియును గ్రహించాలి.

అంధస్య దీపో బధిరస్య గీతం, మూర్ఖస్య కిం ధర్మకథాప్రసంగః?

గ్రుడ్డికి దివ్వె, చెవిటికి పాట, మూర్ఖునకు మంచిమాట దండుగ.

అంధస్యైవాంధలగ్నస్య వినిపాతః పదేపదే.

గ్రుడ్డివాని సాయం తీసికొన్న గ్రుడ్డివాని కడుగడుగునా పతనమే.

అకర్తవ్య మకర్తవ్యం ప్రాణైః కంఠగతైరపి.

ఎంతటి ప్రాణాపాయస్థితి కలిగినా కానిపని చేయరాదు.

అక్రోధేన జయేత్ క్రోధం, గర్వంతు వినయేన చ.

ఓరిమిచే కోపమును, అడఁకువచే గర్వమును అడఁచుము.

అక్షరాణి పరీక్ష్యంతా మంబరాడంబరేణ కిమ్?

అంబర (బట్ట) పరీక్ష కాదు; చేయవలసినది అక్షర (చదువు) పరీక్ష.

అకాలమేఘవ ద్విత్త మకస్మా ద్దేతి యాతిచ.

డబ్బు అకాలపు మబ్బువలె అకస్మాత్తుగా వస్తుంది. పోతుంది.

అకృత్యం మన్యతే కృత్యం స్త్రీవాక్యప్రేరితో నరః.

స్త్రీల పలుకులు వినేవాడు చెడ్డనుకూడా మంచిగానే తలుస్తాడు.

అక్షోభ్యత్వైవ మహతాం మహత్త్వస్య చ లక్షణమ్.

నిర్లిప్తతయే గొప్పవారి ఘనతకు చిహ్నము.

అచక్షు ర్విషయం దుర్గం న ప్రపద్యేత కర్హిచిత్.

కానరాని పొద, గుహ అనువానియందు ప్రవేశింపవద్దు.

అచింత్యం శీలగుప్తానాం చరితం కులయోషితామ్.

కులకాంతల రహస్యచరిత్రను విమర్శింపరాదు.

అచిరాంశు విలాసచంచలా నను లక్ష్మీః ఫల మానుషంగికమ్.

లక్ష్మీకటాక్షం మెఱుగుడుపురుగుల వెలుగువలె చంచలము.

అజాగల స్తనస్యేవ తస్య జన్మ నిరర్థకమ్.

పురుషార్థాలు కోరనివాని పుట్టుక మేక మెడ చన్ను వంటిది.

అజరామరవ త్ప్రాజ్ఞో విద్యా మర్థంచ సాధయేత్.

ముదిమి, చావు లేనివానిలాగు విద్యను, ధనాన్ని గడించాలి.

అజల్ప న్నహాసం స్తన్మనా భుంజీత.

పలుకక, నవ్వక, పరాకులేక భుజించు.

అజవ చ్చర్వణం కుర్యా ద్గజవ త్స్నాన మాచరేత్.

మేకవలె నెమరువేస్తూ తినాలి. ఏనుగువలె ఎక్కువసేపు స్నానమాడాలి.

అజానతో హఠా త్కుర్వ న్ప్రజ్ఞామానీ వినశ్యతి.

ప్రతిభగలవాడనని గర్వించి త్వరపడి పనిచేసేవాడు నశిస్తాడు.

అజ్ఞశ్చాశ్రద్ధధానశ్చ సంశయాత్మా వినశ్యతి.

తెలియనివాడు, శ్రద్ధలేనివాడు, సందేహచిత్తుడు తప్పక నశిస్తారు.

అజ్ఞాతకులశీలస్య వాసో దేయో న కస్యచిత్.

కులశీలాలు ఎఱుగనిచో ఎవ్వరికిని చోటియ్యరాదు.

అతిదానా ద్బలి ర్బద్ధ స్సర్వ మత్యంతగర్హితమ్.

ఎక్కువ దానగుణంచేత బలిబద్ధుడు కావడం చూస్తే మితిమీరడం చేటు అని తోచక మానదు.

అతిపరిచయా దవజ్ఞా సంతతగమనా దనాదరో భవతి.

కాశీవాసిగ్యైనవరుడు కూపస్నానం చేయుడంచూస్తే, ఎక్కువ పరిచయంచేత ఈసడింపు — ఎల్లప్పుడు రాకపోకలు సాగించడంవల్ల అనాదరం ఏర్పడుతుందని రుజువౌతోంది.

అతిభుక్తి రతీవోక్తి స్సద్యః ప్రాణాపహారిణీ.

మితిమీరిన కుడుపు, మాట్లాడిన్పని వాగుడు వెంటనే ప్రాణం తీస్తుంది.

అత్యుత్కటైః పుణ్యపాపై రిహైవ ఫల మశ్నుతే.

ఎక్కువ పుణ్యపాపకర్మలు చేసేవారు ఈ పుట్టుకనందే తమ కర్మఫల మనుభవిస్తారు.

అతితృష్ణా న కర్తవ్యా, తృష్ణాం నైవ పరిత్యజేత్.

పేరాస పొందరాదు. ఆశ పూర్తిగా విడువరాదు.

అతిలోభో న కర్తవ్య శ్చక్రం భ్రమతి మస్తకే.

కాలచక్రం తలపై తిరుగుచున్నది. కాన లోభం విడువు.

అతివినయం ధూర్త లక్షణమ్.

ముఖం పద్మదళాకారం, వాక్కు చందనశీతలం, మనస్సు కర్తెరతో సమానం, నక్క వినయాలు ధూర్తుని లక్షణాలు.

అద్వారేణ చ నాతీయా ద్గ్రామం వా వేశ్మ వా వృతమ్.

ద్వారం మూయబడ్డప్పుడు ఇంటికిగాని, ఊరికిగాని మారుత్రోవను పోరాదు.

అధమా ధన మిచ్ఛంతి, మానోహి మహతాం ధనమ్.

అల్పులు ధనాన్ని, మహాత్ములు మానధనాన్ని ఆశిస్తారు.

అనభ్యాసే విషం శాస్త్ర మజీర్ణే భోజనం విషమ్.

అలవాటులేని చదువు, ఆకలిలేని కుడుపు విషతుల్యాలు.

అధర్మ మనృతంచైవ దూరా త్ప్రాజ్ఞో వివర్జయేత్.

అవినీతిని, కల్లమాటలను పూర్తిగా విడిచిపెట్టాలి.

అధేనుం ధేనుభ వ్యేతి బ్రూయాత్.

గొడ్డుటావును సైతము కాబోయే పాడియావు అని పలకాలి.

అనవసరే యదుక్తం తచ్చ భవతి హాస్యాయ.
అక్కరలేని వేళ పలికేవన్నీ పరిహాసానికే.

అనాదాయీ వ్యయం కుర్యా న్నర శ్శీఘ్రం వినశ్యతి.
రాబడిలేక వెచ్చించువాడు త్వరలో చెడిపోతాడు.

అనాదాయీ వ్యయం త్యజేత్
రాబడి లేనివాడు (అప్పుచేసి) వెచ్చం చేయరాదు

అనాథప్రేత సంస్కారాత్ కోటియజ్ఞఫలం లభేత్.
దిక్కులేని శవానికి చేసే అంత్యసంస్కారం కోటియాగాలుచేసిన ఫలిత మిస్తుంది.

అనాయకా వినశ్యంతి, నశ్యంతి శిశునాయకాః.
నాయకుడు లేనివి, బాలుడు నాయకుడుగా గలవి అగు పనులు తప్పక చెడిపోతాయి.

అనారంభో మనుష్యాణాం ప్రథమం బుద్ధిలక్షణమ్.
ఆలోచింపని పనికి పూనకుండుటయే మానవుని బుద్ధికి చిహ్నం.

అనాశ్రయా నశోభంతే పండితా వనితా లతాః.
విద్వాంసులు, స్త్రీలు, తీగలు అండలేక శోభిల్లవు.

అనార్యై ర్న సంభాషేత.
నీచులతో క్షణకాలమైనా మాటలాడరాదు.

అనాహూతోఽధ్వరం గచ్ఛేత్.
పిలవకపోయినా యాగానికి పోవలెను.

అనియుక్తోఽపిచ బ్రూయా ద్యదీచ్ఛే త్స్వామినో హితమ్.
స్వామి మంచికోరేవాడు తనను అడుగకున్నా సలహా చెప్పవలసిందే.

అనుకూలేఽపి కలత్రే నీచః పరదారలంపటో భవతి.
ఆలు అనుకూలవతియైనా నీచుడు పరస్త్రీలనే కోరును.

అనురాగాంధమనసాం విచారసహతా కుతః ?
కామాంధులకు మంచిచెడ్డలు విచారించే శక్తి చాలదు.

అనురాగోఽనురాగేణ ప్రత్యేష్టవ్యః.
ప్రతివ్యక్తి ప్రేమించి ప్రేమింప బడాలి.

అనేకశాస్త్రం బహువేదితవ్యమ్
అల్పశ్చ కాలో బహవశ్చ విఘ్నాః.
చదువవలసిన శాస్త్రములు పెక్కులు. కాలము అల్పము. అడ్డంకులు అనేకములు.

అన్నం బ్రహ్మా, రసో విష్ణుః, భోక్తా దేవో మహేశ్వరః.
అన్నము బ్రహ్మస్వరూపము. రసము విష్ణుస్వరూపము, భోక్త మహేశ్వర స్వరూప మనుకొని భుజించినచో దృష్టిదోషము తగులదు.

అన్యథా చింతితం కార్యం దైవ మన్యత్ర చింతయేత్.
తానొకటి తలచిన దైవము వేరొకటి తలపోయును.

అన్యస్మాల్లబ్ధపదో నీచః ప్రాయేణ దుస్సహో భవతి.
ఇతరులవల్ల పదవి వచ్చినచో నీచుడు సహింపరానివాడగును.

అన్యాయోపార్జితం విత్తం దశవర్షాణి తిష్ఠతి.
అక్రమంగా గడించిన సొమ్ము పదిసంవత్సరాలు ఉంటుంది. పదకొండవ ఏట సమూలంగా నశిస్తుంది.

అపంథానం తు గచ్ఛంతం సోదరో౽పి విముంచతి.
తప్పుదోవను నడచేవాణ్ణి సోదరుడు కూడా విడిచిపెడతాడు.

అపవాదమాత్ర [illegible] సూక్ష్మ [illegible] మహాగతేః.
గుణహీనునకు మాత్రమే [illegible].

అపాయో [illegible] సంసారే [illegible] సాహసం.
విపత్కాలాలు [illegible] తలపై [illegible] చేస్తుంది.

అపి ధన్వంతరిర్వైద్యః కిం కరోతి గతాయుషి?
ఆయువు చెల్లినవానికి ధన్వంతరి వచ్చి వైద్యము చేసినా లాభము లేదు.

అపి స్వదేహజం మాంసం [illegible] ద్యేవ సతీ ముంచతి.
[illegible] వచ్చినప్పుడు తన శరీరమున పుట్టిన మాంసమే అన్నము [illegible] వెళ్లమందగా ఆడుబిడ్డల మాట వేరుగా చెప్పవలెనా?

అపుత్రస్య గతిర్నాస్తి స్వర్గో నైవచ నైవచ.
పుత్రులు లేనివానికి స్వర్గాది సద్గతులు లేవు. లేవు. ముమ్మాటికి లేవు.

అపృష్టో౽పి శుభం బ్రూయా దపృష్టో౽పి హితం వదేత్.
అడుగకపోయినా మంగళవాక్యాలు, హితవచనాలు పలకాలి.

అప్యున్నతపదారూఢః పూజ్యాన్నైవాపమానయేత్.
ఎంత గొప్పపదవి వచ్చినా పెద్దలను మాత్రం తిరస్కరించరాదు.

అప్రాప్యం నామ నేహా౽స్తి ధీరస్య వ్యవసాయినః.
[illegible]తగని కృషిచేయువానికి ఈలోకంలో పొందరానిది లేదు.

అప్రియస్యచ పథ్యస్య వక్తా శ్రోతా చ దుర్లభః.
నిర్మొగమాటముగా మంచి చెప్పేవాడు, వినేవాడు దొరకడు.

అప్రియాణ్యపి కుర్వాణో యః ప్రియః ప్రియ ఏవ సః.
ఇష్టుడెన్ని కానిపనులు చేసినా ఇష్టుడే.

అభద్రం భద్ర మితి బ్రూయాత్.
అశుభమైనా మంగళమగుగాక అని పలకాలి.

అభద్రం భద్రం వా విధిలిఖిత మున్మూలయతి కః?
మంగళమే కానీ అమంగళమే కానీ బ్రహ్మవ్రాత నెవ్వడును చెరుపలేడు.

అభిమానవిహీనానాం కిం ధనేన? కి మాయుషా?
ఆత్మగౌరవం లోపించినవారికి ధనమున్నను ఆయువున్నను దండుగే.

అభ్యర్థనాభంగభయేన సాధు
ర్మాధ్యస్థ్య మిష్టే ప్యవలంబతేఽర్థే.
ఉత్తముడు ఫలింపదని తోచినపుడు తన కోరికను వెల్లడింపడు.

అద్భి ర్గాత్రాణి శుద్ధ్యంతి, మన స్సత్యేన శుద్ధ్యతి.
జలముచే దేహం, సత్యవాక్కుచే మానసం పరిశుద్ధ మవుతుంది.

అభ్యాసానుసారిణీ విద్యా, బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ.
సాధననుబట్టి చదువు, కర్మనుబట్టి బుద్ధి అనుసరిస్తుంది.

అభ్యాసా ద్ధార్యతే విద్యా, కులం శీలేన ధార్యతే.
సాధనవల్ల చదువు, శీలముచేత కులము వన్నె కెక్కుతుంది.

అమితగుణోఽపి పదార్థో దోషేణైకేన నిందితో భవతి.
ఎన్నిగుణాలుగల పదార్థమైనా ఒక్కదోషంచేత దూష్య మౌతుంది.

అయం నిజః పరో వేతి గణనా లఘుచేతసామ్.
ఇతడు నావాడా, పరాయివాడా అను లెక్క అల్పబుద్ధులకు మాత్రమే.

అయం స్వభావ స్స్వత ఏవ యత్పర
శ్రమాపనోద ప్రవణం మహాత్మనామ్.
కోరకయే పరులకష్టాలలో ఆదుకోవడం గొప్పవారి స్వభావం.

అయిఖలు విషమః పురాకృతానాం
భవతిహి జంతుషు కర్మణాం విపాకః.
పూర్వజన్మలో చేసికొన్న చెడ్డకర్మల ఫలం కడగండ్లరూపంగా ఎదురౌతుంది.

అరక్షితం తిష్ఠతి దైవరక్షితం సురక్షితం దైవహతం వినశ్యతి.

దైవరక్ష ఉంటే నీకు కాపుదల ఉన్నట్లే. ఎంతగా కాపాడినా దైవబలం లేనిది నశించితీరుతుంది.

అరసిక జన సంభాషణాత్ రసికజనైః సహ వరం కలహః.

మొఱకులతో ముచ్చట్లకంటె సరసులతో వాగ్వాదం మేలు.

అరసికేషు కవిత్వ నివేదనం శిరసి మాలిఖ మాలిఖ మాలిఖ.

ఓ బ్రహ్మదేవా! రసికులు కానివారిసముఖాన నా కవిత నివేదించుకొనే కర్మ మొగాన వ్రాయబోకు.

అర్కేచే న్మధు విందేత కిమర్థం పర్వతం వ్రజేత్?

తేనెపట్టు దగ్గరనే (జిల్లేడు మీదనే) దొరుకుచో గుట్టలకు పోనేల?

అర్థతః పురుషో నారీ యా నారీ సార్థతః పుమాన్.

ద్రవ్యంలేని పురుషుడు స్త్రీతో సమానం. ద్రవ్యంగల స్త్రీ మగవానితో సమానం.

అర్థనాశం మనస్తాపం మతిమాన్న ప్రకాశయేత్.

ద్రవ్యనాశం, మనస్తాపం వెల్లడించుకోవడం తెలివికాదు.

అర్థభారవతీ వాణీ భజతే కామపి శ్రియమ్.

అర్థగౌరవంగల వాక్కు మిక్కిలి శోభిస్తుంది.

అర్థ మనర్థం భావయ నిత్యం నాస్తి తత స్సుఖలేశ స్సత్యమ్.

ద్రవ్యంవల్ల సుఖం లేదు సరిగదా హానికూడ.

అర్థస్య పురుషో దాసః పురుషస్య నకశ్చన.

ధనానికి దాసులేగాని నరునకు దాసులు లేరు.

అర్థాతురాణాం న గురుర్న బంధుః
కామాతురాణాం న భయం న లజ్జా.

అర్థాతురులకు గురువూ - చుట్టమూ లేడు. కాముకులకు జంకూ గొంకూ లేదు

అర్థాతురో న గణయ త్యపకర్షదోషమ్.

ద్రవ్యం కోరేవాడు ఎంతటి అవమానాన్నైనా సహిస్తాడు.

అర్థానా మార్జనం కార్యం వర్ధనం రక్షణం తథా.

డబ్బు గడించుట, పెంచుట, రక్షించుట తప్పని పని.

అర్థార్థీ జీవలోకోఽయం శ్మశానమపి సేవతే.

ఈ సమాజం పైసాకోసం శ్మశానాన్నైనా సేవిస్తుంది.

అర్థా హాసం త్యుచిత దాన విహీన లుబ్ధమ్.
సంపదలు దాన శీలంలేని లోభిని చూచి పకపక నవ్వాలాయి.

అర్థో హి కన్యా పరకీయ ఏవ.
కన్య ఎప్పటికైనా పరుని సొత్తే.

అర్థో హి లోకే పురుషస్య బంధుః.
ఈ లోకంలో మానవునకు డబ్బుకన్న చుట్టం లేదు.

అర్ధో ఘటో ఘోష ముపైతి నూనం.
సగము నీరుగల కుండకు చప్పుడు ఎక్కువ.

అలక్ష్మీ దోషయుక్తత్వా న్నక్తం తు దధి వర్జితమ్.
రాత్రులు పెరుగు సేవించుట దరిద్రహేతువు.

అలసస్య కుతో విద్యా ? అవిద్యస్య కుతో ధనమ్ ?
సోమరికి చదువెక్కడిది ? చదువనివానికి ధన మెక్కడిది ?

అలాభే న విషాదీ స్యా ల్లాభాశ్చైవ న హర్షయేత్.
నష్టం వచ్చెనని దిగులు, లాభించెనని హర్షం పొందరాదు.

అలి రనుసరతి పరిమలం, లక్ష్మీ రనుసరతి నయగుణ సమృద్ధిమ్.
తుమ్మెద పరిమళాన్ని, లక్ష్మి నైతికప్రవర్తనణ్ణి అనుసరిస్తుంది.

అల్పవిద్యో మహాగర్వీ కురూపీ బహుచేష్టితః.
తక్కువ చదివినవానికి గర్వము, కురూపికి చేష్టలు ఎక్కువ.

అల్పాక్షర రమణీయం యః కథయతి స ఖలు వాగ్మీ.
తక్కువ అక్షరాలలో తన యభిమతాన్ని వెల్లడించేవాడే వక్త.

అవర్షణం చాప్యతివర్షణంచ దేవో న జానాతి కుతో మనుష్యః ?
అనావృష్టి, అతివృష్టి దేవుడే ఎఱుగడన మనుష్యునిమాట ఏమి ?

అవశ్యం భావినో భావా భవంతి మహతా మపి.
మహాత్ములకైనా కానున్నవి కాకమానవు. (శివునకు దిగంబరత్వం, వెన్నునకు శేష శయనం తప్పలేదుగదా !)

అవశ్య మనుభోక్తవ్యం కృతం కర్మ శుభాశుభమ్.
పూర్వజన్మమున చేసికొన్న శుభాశుభ కర్మలఫలము అనుభవింపక తీరదు.

అవసరపఠితం సర్వం సుభాషితత్వం ప్రయా త్యసూక్త మపి.
బాగులేకపోయినా అక్కఱలో పల్కినదంతా మంచిమాటే అవుతుంది.

అవినీతా రిపు ర్భార్యా పుత్ర శ్శత్రు రపండితః.
అణకువలేని ఆలు, చదువులేని కొడుకు శత్రుసమానం.

అవ్యవస్థిత చిత్తస్య ప్రసాదోఽపి భయంకరః.
చపలచిత్తుల అనుగ్రహం కూడా భయకారణమే అవుతుంది

అశక్త స్సతతం సాధుః కురూపాచ పతివ్రతా.
అశక్తుడు సాధువు, కురూప పతివ్రత.

అశక్తోఽహం గృహారంభే శక్తోఽహం గృహభంజనే.
ఇల్లు కట్టించలేను గాని కూలగొట్టగలను.

అశాసిత్వాతు తం రాజా స్తేన స్యాప్నోతి కిల్బిషమ్.
శిక్షించక విడిచిన రాజు దొంగయొక్క పాపం పొందుతాడు.

అసక్తే సహి కల్యాణం వ్యసనే యో న ముహ్యతి.
వ్యసనాలకు లోబడనివాడు మంగళాలు పొందుతాడు.

అశ్వత్థం మందవారేచ సముద్రం పర్వణి స్పృశేత్.
శనివారంనాడు రావిచెట్టును, పర్వంనాడు సముద్రాన్ని తాకవచ్చు.

అశ్వత్థ సాగరౌ సేవ్యౌ న స్పృశ్యస్తు కదాచన.
రావిచెట్టును, సముద్రాన్ని సర్వదా సేవించాలి - తాకరాదు.

అసంభావ్యం న వక్తవ్యం ప్రత్యక్షమపి దర్శితమ్.
కళ్లారా చూచినా అసంభవాల నెన్నడు చెప్పవద్దు.

అసంతోషస్య నాస్త్యంతః తుష్టిస్తు పరమం సుఖమ్.
అసంతృప్తికి హద్దు లేదు. కాబట్టి తృప్తిపడడం సుఖం.

అశ్వమేధ సహస్రాద్ధి సత్యమేవ విశిష్యతే.
వేయి అశ్వమేధాలకన్న ఒక్క సత్యం గొప్పది.

అసంతుష్టా ద్విజా నష్టా - సంతుష్టాశ్చ మహీభుజః.
తృప్తిలేని బ్రాహ్మణులు, తృప్తిపొందిన రాజులు నశిస్తారు.

అసతీ భవతి సలజ్జా, క్షారం నీరంచ శీతలం భవతి.
సిగ్గుపడేస్త్రీ జారిణి అవుతుంది - ఉప్పునీరు చల్లగా ఉంటుంది.

అసన్మైత్రీ హి దోషాయ కూలచ్ఛాయేవ సేవితా.
దుర్జనమైత్రి నీడకై ఒడ్డుదిగువను కూర్చోవడం లాంటిది.

అసాధుం సాధునా జయేత్.

చెడ్డవాణ్ణి మంచితనంచేతనే జయించాలి.

అసహాయ స్సమర్థోఽపి కార్యాంతం నాధిగచ్ఛతి.

ఒంటిగాడు సమర్థుడైనా కార్యసిద్ధి పొందలేడు.

అసారే ఖలు సంసారే సారం శ్వశుర మందిరమ్.

సారంలేని సంసారమందు అత్తవారిల్లుమాత్రమే సారవంతమైనది. (లేకుంటే శివుడు హిమాలయమందు, విష్ణువు సముద్రమునందు ఎందుకు శయనిస్తారు?)

అస్త్ర మస్త్రేణ శామ్యతి.

అస్త్రశక్తి అస్త్రంచేతనే శాంతిస్తుంది.

అస్థిరం దారపుత్రాది ధర్మకీర్తి ద్వయం స్థిరమ్.

ఆలుబిడ్డలు స్థిరులు కారు. ధర్మకీర్తులే స్థిరములు.

అహింసయాచ దీర్ఘాయు రితి ప్రాహు ర్మనీషిణః.

అహింసచే దీర్ఘాయువు కలుగుతుందని బుద్ధిమంతుల నిశ్చయం.

అహం కరోమీతి వృథాభిమాన
స్స్వకర్మసూత్ర గ్రథితో హి లోకః.

జను లెల్లరు తమ కర్మ సూత్రముచే కట్టబడియుందురు. నేనే కర్తననుకొనుట బుద్ధి లోపము.

అహో! దుర్జనసంసర్గా న్మానహానిః పదేపదే.

దుష్ట సంపర్కంవల్ల నరునకు అడుగడుగునా పరాభవాలే. (లోహసంపర్కంచేతనే కదా అగ్నికి సమ్మెటపెట్లు?)

అహో ను! కష్టం సతతం ప్రవాస
స్తతోఽతికష్టః పరగేహవాసః.

పరదేశవాసమే కష్టం. పరగృహవాసం కష్టాతికష్టం.

అహో ను! సదృశీ వృత్తిః తులాకోటేః ఖలస్య చ.

కాస్త తేడాకే త్రాసుదండె కొన, దుష్టుడు ఉన్నతికి, అధోగతికి పోతూ తమ తేలిక తనాన్ని వెల్లడించుకొంటారు.

అహో! ప్రకృతి సాదృశ్యం శ్లేష్మణో దుర్జనస్య చ.

శ్లేష్మానికి దుష్టునికి, ప్రకృతిలో సాదృశ్యం కానవస్తుంది. (మధురపదార్థాలకు ప్రకోపం - కటువస్తువులకు అశాంతి.)

అహో! మహత్త్వం మహతా మపూర్వం
విపత్తికాలేఽపి పరోపకారః.

మహాత్ములు కడగండ్లలో చిక్కినా పరోపకారబుద్ధి వీడరు. (చంద్రుడు రాహువునోట చిక్కుకున్నను ఇంతో కొంతో వెన్నెల నిస్తాడు.)

ఆకాశేఽపి వ మనసా స్పర్శయంతి పలేగ్రహం.

నిష్ఫలులు ఆకాశం చూచి కనుకొనిన స్వాదులుగా నున్నవారు.

ఆక్రోశితోఽపి సుజనో న వదత్యవాచ్యమ్.

ఒరులచే దూషింపబడినా మంచివాడు తిట్టుమాట పలుకడు.

ఆచార్యస్స హరిస్సాక్షాత్ చరరూపీ న సంశయః.

ఆచార్యుడు దేవతలను కన్నవాడే. సందేహములేదు.

ఆజన్మసిద్ధం కౌటిల్యం ఖలస్య చ హాలస్య చ.

దుష్టునికి, నాగలికి వక్రత పుట్టుకతో వచ్చినదే.

ఆజ్ఞా గురూణాం హ్యవిచారణీయా.

గురువుల ఆనతి విధిగా చేయదగినదే. (స్త్రీని చంపడం దూష్యమని తెలిసియు శ్రీరాముడు విశ్వామిత్రుని ఆజ్ఞచే తాటకను చంపాడు.)

ఆత్మచ్ఛిద్రం న పశ్యంతి పరచ్ఛిద్రానుసారిణః.

పరుల తప్పులు వెదకేవారు తమ తప్పులు చూడలేరు.

ఆత్మనః ప్రతికూలాని పరేషాం న సమాచరేత్.

నీకు ఇష్టం లేనిదాన్ని ఇతరులకు సమకూర్చరాదు.

ఆత్మనో ముఖదోషేణ బధ్యంతే శుకసారికాః

చిలుకలు, గోరింకలు తాని వాగ్దోషంచేతనే బంధింపబడుతున్నాయి. [మౌనధారణం (ధ్యానవిశేషం) వల్ల కొంగకు బంధనయోగం లేదు. పైగా స్వకార్య సాధకత్వ కూడా సిద్ధించింది.]

ఆత్మప్రశంసా మరణం, పరనిందా చ తత్సమః.

ఆత్మస్తుతి, పరనింద చావుతో సమానం.

ఆత్మవత్సర్వభూతాని, పరద్రవ్యాణి లోష్టవత్
... ... యః పశ్యతి స పండితః.

సర్వజీవులను తనవలెను, పరద్రవ్యమును మట్టిగడ్డవలెను చూచేవాడే బుద్ధిమంతుడు.

ఆత్మశక్తి సమం కోపం కుర్వాణో న వినశ్యతి.

తన శక్తికి తగ్గ కోపం చేసినా చెడ్డది ఉండదు.

ఆత్మాన మభిసమీక్ష్య భుంజీత సమ్యక్.
తన ఆరోగ్యానికి సరిపడే పదార్థాలను తినాలి.

ఆత్మానం సతతం రక్షే ద్దారై రపి ధనై రపి.
ఆలుబిడ్డలు, ద్రవ్యము అనువానిచే తన్ను కాపాడుకొంటూ ఉండాలి.

ఆదదీత న శూద్రోఽపి శుల్కం దుహితరం దదత్.
శూద్రుడు సైతం వరునివద్ద కన్యాశుల్కం గ్రహింపరాదు.

ఆదదీత యతో జ్ఞానం తం పూర్వ మభివాదయేత్.
జ్ఞానదాతయైన గురునకు ముందుగా మ్రొక్కాలి.

ఆపత్సు మిత్రం జానీయాత్, యుద్ధే శూర మృణే శుచిమ్.
ఆపదలందు మిత్రుని, యుద్ధమునందు శూరుని, అప్పుపట్ల నిజాయితీ వెల్లడించే శుచిర్భూతుని తెలిసికోనగును.

ఆపత్స్వేవహి మహతాం శక్తి రభివ్యజ్యతే న సంపత్సు.
ఆపదలందే గొప్పవారిసమర్థత వెల్లడి యౌతుంది. సంపదలందు కాదు.

ఆపదర్థే ధనం రక్షే ద్దారా న్రక్షే ద్ధనై రపి.
ఆపదలకై ద్రవ్యం కూడబెట్టాలి. దానిచే ఆలుబిడ్డలను రక్షించుకోవాలి.

ఆపద్యపి సతీవృత్తం కిం ముంచంతి కులస్త్రియః ?
కులకాంతలు ఆపదలువచ్చినా తమ పాతివ్రత్యం విడువరు.

ఆపన్నికష పాషాణే నరో జానాతి సారతామ్.
తన కష్టాలనే గీటు ఱాతియందు నరుడు తన చుట్టాలు, స్నేహితులు మొదలగు వారి సారమును తెలిసికోగలడు.

ఆపరితోషా ద్విదుషాం న సాధు మన్యే ప్రయోగవిజ్ఞానమ్,
పండితులు మెచ్చుకోనేవఱకు గ్రంథరచనాపాటవం నాకున్నదని తలపను.

ఆమోదో నహి కస్తూర్యాః శపథేన నివార్యతే.
పెట్టెలోపెట్టి మూతవేసినా, వద్దని తిట్టినా కస్తూరి పరిమళింపక మానదు గదా!

ఆయాతః ప్రవాహః కేన వార్యతే ?
వచ్చిన వఱద నెవ్వ రాపగలరు?

ఆయుష్కామేన వస్తవ్యం నజాతు పరయోషితి.
ఆయువు కోరేవాడు పరకాంతలపొత్తు కోరరాదు.

ఆరభంతేఽల్ప మేవాజ్ఞాః కామం వ్యగ్రా భవంతి చ.

మందబుద్ధులు మొదలుపెట్టేవి చిన్నపనులైనా హెచ్చుగా తొట్రుపడతారు.

ఆరభ్యతే నఖలు విఘ్నభయేన నీచైః.

ఆటంకాలు కల్గుతాయని నీచులు పనులే మొదలుపెట్టరు.

ఆరోగ్యం భాస్కరా దిచ్ఛే చ్ఛ్రియ మిచ్ఛే ద్ధుతాశనాత్.

ఆరోగ్యానికై సూర్యుణ్ణి, సంపదకై అగ్నిని సేవించాలి.

ఆర్ద్రపాదస్తు భుంజీత, నార్ద్రపాదస్తు సంవిశేత్.

తడిపాదాలతో భుజించాలి, నిదురించరాదు.

ఆలస్యంహి మనుష్యాణాం శరీరస్థో మహాన్ రిపుః.

సోమరితనం మనుష్యులకు శరీరంలో దాగివున్న గొప్ప శత్రువు. (ఉద్యమదీక్షతో సాటి చుట్టం లేదు.)

ఆలస్యా దమృతం విషమ్.

ఆలస్యంచేస్తే అమృతమే విషమౌతుంది.

ఆశా తురంగ మారుహ్య నిత్యం ధావంతి యాచకాః.

ఆశ అనే గుఱ్ఱమెక్కి కూరకో, ఉప్పుగల్లుకో నిత్యము యాచకులు వీధి వీధికి పరుగిడుతూంటారు.

ఆశాయా యే దాసా స్తే దాసా స్సర్వలోకస్య

ఆశకు దాసులైనవారు అందరికీ దాసులే.

ఆశా యేషాం దాసీ తేషాం దాసాయతే లోకః.

ఆశ ఎవ్వరికి దాసియో వారికి లోకమంతా దాస్యం చేస్తుంది.

ఆశా హి పరమం దుఃఖం నిరాశా పరమం సుఖం.

దురాశ దుఃఖానికి చేటు. నిరాశయే సుఖదాయకము.

ఆశ్రయవశేన సంతతం గురుతా లఘుతా చ జాయతే జంతోః.

ఆశ్రయాన్నిబట్టి జీవికి గురుత్వము, లఘుత్వము ఏర్పడుతుంది. ఏనుగులు వింధ్యాద్రిపై కొండలవలె ఉంటాయి. అద్దంలో అల్పంగా కానవస్తాయి.

ఆశ్చర్య మేత త్ఖలు చందనస్య
పరోపకారాయ సతాం విభూతయః.

మూలమందు త్రాచులు, శాఖలయందు కోతులు, శిఖరమందు పక్షులు, పూలయందు తేటులు ఆశ్రయించి చందనవృక్షం సంపదల ననుభవిస్తూన్నాయంటే, సజ్జనుల సంపదలు పరోపకృతికే అని రుజువగును కదా!

ఆస్థా స్వాస్థ్యే యది స్యాత్తాం
మేధయా కిం ప్రయోజనమ్?

కోరిక, ఆరోగ్యము కలిగియున్నచో మెదడు లేకున్నను పరవాలేదు. (అవి లేనియెడల మెదడున్నను ప్రయోజనములేదు.)

ఆహారే వ్యవహారే చ త్యక్తలజ్జ స్సుఖీ భవేత్.

ఆహారంలోను, వ్యవహారంలోను సిగ్గువిడిచినవాడు సుఖిస్తాడు.

ఆహారో ద్విగుణః స్త్రీణాం బుద్ధి స్తాసాం చతుర్గుణా.

స్త్రీలకు ఆహారం రెండు రెట్లు, బుద్ధి నాల్గు రెట్లు.

ఇంద్రోఽపి లఘుతాం యాతి స్వయం ప్రఖ్యాపితై ర్గుణైః.

ఆత్మస్తుతివల్ల ఇంద్రుడైనా చులకన అవుతాడు.

ఇతో భ్రష్ట స్తతో భ్రష్టః.

ఇటు అటు కూడా చెడినవాడు రెంటికిం జెడిన రేవడు.

ఈర్ష్యా వివేక పరిపంథినీ.

అసూయ వివేకానికి వైరి.

ఈశ్వరేచ దరిద్రేచ మృత్యో స్సర్వత్ర తుల్యతా.

ప్రభువైనా, పేదయైనా చావు తప్పదు.

ఉత్తమం స్వార్జితం విత్తం, మధ్యమం పితురార్జితమ్.

స్వార్జితము సుఖమునిడు, పూర్వార్జిత విత్తంబు కొంతవఱకు సుఖంబు.

ఉత్తమా స్వాత్మనా ఖ్యాతాః పితుః ఖ్యాతాశ్చ మధ్యమాః.

తమంత తామే పేరు తెచ్చుకొనేవారు ఉత్తములు. తండ్రినిబట్టి పేరొందేవారు మధ్యములు. మేనమామవల్ల అధములు. మామవల్ల అధమాధములు.

ఉత్తమే క్షణకోప స్స్యా న్మధ్యమే ఘటికా ద్వయమ్.

ఉత్తమునియందు క్షణకాలం, మధ్యమునియందు రెండు గడియలు కోపముంటుంది.

ఉత్తమోఽప్యధమస్య స్యా ద్యాచ్ఞానమ్రకరః క్వచిత్.

విష్ణువంతవాడు సైతం కౌస్తుభాది రత్నాలకోసం సముద్రునివద్ద చేయి చాచవలసి వచ్చింది.

ఉత్తీర్ణేతు నదీపారే నౌకాయాః కిం ప్రయోజనమ్?

ఏరు దాటాక నావతో ఏమి ప్రయోజనం? (ఓడ దిగేవఱకు ఓడ మల్లయ్య - ఓడ దిగాక బోడిమల్లయ్య.)

ఉత్పథం ప్రతిపన్నస్య పరిత్యాగో విధీయతే.

తప్పుదారిని పోయేవాణ్ణి విడుచుటే ధర్మం.

ఉత్పద్యంతే విలీయంతే దరిద్రాణాం మనోరథాః.

పేదల కోరికలు పుట్టుతూ నశిస్తూ ఉంటాయి.

ఉదఙ్ముఖః ప్రాఙ్ముఖో వా వపనం కారయేత్ సుధీః.

బుద్ధిమంతుడగువాడు తూర్పు లేక ఉత్తరదిక్కు మొగమై కూర్చుండి క్షురకర్మ చేయించుకోవాలి.

ఉదయే సవితా రక్తో రక్తశ్చాస్తమయే తథా.

సూర్యుడు ఉదయవేళ, అస్తమయవేళ రక్తుడుగానే ఉంటాడు.

ఉదారస్య తృణం విత్తం నిస్పృహస్య తృణం జగత్.

దాతకు ద్రవ్యం, విరక్తునకు జగత్తు గడ్డిపోచతో సమానం.

ఉద్ధరేదాత్మనాత్మానం నాత్మానమవసాదయేత్.

తన్నుతా నుద్ధరించుకోవాలి, చెఱచుకోరాదు.

ఉద్యమేన హి సిద్ధ్యంతి కార్యాణి న మనోరథైః.

కోరికలచే కార్యాలు సిద్ధింపవు. యత్నాలు చేయాలి.

ఉద్యోగః పురుష లక్షణమ్

కృషిచేయడం పురుషుని లక్షణం.

ఉద్యోగినః కరాలంబం కరోతి కమలాలయా.

ఉద్యోగికి చేయూత నిస్తుంది లక్ష్మి. (సోమరికి చేయూత నిస్తుంది పెద్దమ్మ.)

ఉద్యోగినం పురుషసింహ ముపైతి లక్ష్మీః.

నిత్యము కృషిచేస్తూండే పురుషశ్రేష్ఠుణ్ణి సిరి వరిస్తుంది. (దైవమే ఫలించేది. విద్యా పౌరుషాలు ఫలింపవని కుడిచి కూర్చుండరాదు.)

ఉపకారపర స్స్వభావత స్సతతం సర్వజనస్య సజ్జనః.

సత్పురుషు డెల్లరకు ఎల్లప్పుడు ఉపకారాలు చేస్తాడు. అతని స్వభావ మట్టిది.

ఉపకారిషు య స్సాధు స్సాధుత్వే తస్య కో గుణః!

ఉపకారికి ప్రత్యుపకారం చేయుట మొక గుణం కాదు. అపకారికైనా నెప మెన్నక ఉపకారం చేయుటమే గుణం.

ఉపకృతిరేవ ఖలానాం దోషస్య గరీయసః భవతి హేతుః.

దుష్టులవల్ల ఉపకారం పొందినా కష్టాలకే హేతువౌతుంది.

ఉపకృతి సాహసికతయా, క్షతి మపి గణయంతి నో గుణినః.

మహాత్ములు పరోపకారదీక్షలో పడి తమ నాశమునైనా లెక్కించరు.

ఉపకృత్య భవంతి దూరతః పరితః ప్రత్యుపకార శంకయా.

ఉత్తములు పరోపకారంచేసి ప్రత్యుపకారం పొందకుండుటకై దూరంగా తొలగిపోతారు.

ఉపదేశోహి మూర్ఖాణాం ప్రకోపాయ న శాంతయే.

మూర్ఖులకు చేసే ఉపదేశం కోపానికే కాని శాంతికి కాదు.

ఉపానద్గూఢపాదస్య నను చర్మావృతైవ భూః.

చెప్పు కాలివానికి నేలంతా చర్మమయమే.

ఉపానహౌచ వాసశ్చ ధృత మన్యైర్న ధారయేత్.

పరులు తాల్చిన పాదరక్షలను, బట్టను తాల్చరాదు.

ఉభే మూత్ర పురీషే తు దివా కుర్యా దుదఙ్ముఖః.

పగలు మలమూత్రాలను ఉత్తర దిక్కు మొగమై విడవాలి.

ఉష్ణ ముష్ణేన శీతలమ్.

వేడి వేడిచే చల్లబడుతుంది.

ఊర్జితం సజ్జనం దృష్ట్వా ద్వేష్టి నీచః పునః పునః.

మంచివాని వృద్ధిని చూచి నీచుడు మాటిమాటికీ ద్వేషిస్తాడు (రాహువు పదునారు కళలతో కూడినప్పుడే చంద్రుణ్ణి మ్రింగజూస్తాడు.)

ఋణశేషం శత్రుశేష మగ్నిశ్శేషం న శేషయేత్.

అప్పు, అరి, అగ్ని అను వానిని మిగల్చరాదు.

ఋణానుబంధ రూపేణ పశు పత్నీ సుతాలయాః.

పశువులు, పెండ్లాము, కొడుకు, ఇల్లు అనునవి ఋణసంబంధమువల్ల ఏర్పడినవి.

ఏక ఏవ న భుంజీయా ద్యదీచ్ఛే చ్ఛుభ మాత్మనః.

శ్రేయస్సు కోరుకొనేవాడు తోడులేక ఒంటిగా భుజింపరాదు.

ఏక ఏవహి శేషోఽయం ధరణీధరణక్షమః.

పాములను దినే పాము లెన్నైనా ఉంటాయి. భూమిని వెన్నున బెట్టుకొని మోసే సమర్థత ఒక్క శేషసర్పానికే కదా!

ఏకా క్రియా ద్వ్యర్థకరీ.

ఒక పనికి రెండు ప్రయోజనాలు.

ఏకః పథా న గంతవ్యం న సుప్తిం శూన్యమందిరే.

ఒంటిగా దారిని పోరాదు. ముంగిలివాకిట నిద్రింపరాదు.

ఏకః పాపాని కురుతే ఫలం భుంక్తే మహాజనః.

పాపాలు చేసే దొక్కడే; ఫల మనుభవించేది సమాజం.

ఏకరాత్రం వసే ద్గ్రామే నగరే పంచరాత్రకమ్.

సన్న్యాసి గ్రామంలో ఒకరోజు, పట్టణంలో అయిదు రాత్రులు ఉండవచ్చు.

ఏక శ్చంద్రో జగచ్చక్షు ర్నక్షత్రైః కిం ప్రయోజనమ్ ?

చంద్రు డొక్కడే అయినా ప్రపంచానికి కన్నులాగు ప్రకాశిస్తాడు. నక్షత్రాలు ఎన్ని ఉంటే నేమి లాభం ?

ఏకస్య కర్మ సంవీక్ష్య కరో త్యన్యోఽపి గర్హితమ్.

ఒకడు చేసిన పని చెడ్డదైనా దాన్నే అనుకరిస్తారు జనులు.

ఏకామిషాభిలాషో హి బీజం వైర మహాతరోః.

ఇరువురకు ఒక్క మాంసఖండముమీద (తిలోత్తమపై) కలిగిన కోరిక ద్వేషమనే మహా వృక్షానికి (సుందోపసుందుల పగకు) విత్తన మైనది.

ఏకేనాపి సుపుత్రేణ సింహీ స్వపితి నిర్భయమ్.

మంచి కొడుకును కన్న సింహం సుఖంగా నిద్రిస్తుంది. (పది పిల్లలను గన్నా గాడిదకు బరువుమోత తప్పదుగదా !)

ఏకోఽపి గుణవా న్పుత్రో నిర్గుణైః కిం శతైరపి ?

మంచికొడు కొక్కడే చాలు. గుణహీనులు నూర్గురుండి ఏమి లాభం ?

ఏతి జీవంత మానందో నరం వర్షశతా దపి.

నరుడు జీవించియుంటే నూరేండ్లకైనా సుఖాలు పొందుతాడు.

ఓదకాంత మనువ్రజేత్.

నీటిపట్టువరకు చుట్టాన్ని సాగనంపాలి.

ఔదాసీన్య మభీప్స్యతామ్.

తటస్థభావం నేర్చుకోవాలి.

కః కాలః ? కో ధర్మః ?

ఏ కాలమో ? ఏ ధర్మమో ?

కః ప్రాజ్ఞో వాంఛతి స్నేహం వేశ్యాసు సికతాసు చ ?

వెలయాండ్రయందు, ఇసుకయందు స్నేహం (చెలిమి, తైలం) ఉంటుందని తెలివైనవా డెన్నడు తలచడు.

కఠినోఽపి జనో యాతి సాధుసంగేన మార్దవమ్

చంద్రకాంతపుటాలు చంద్రకిరణాల సంపర్కంచేత ద్రవిస్తాయి. కఠినుడు సజ్జన సాంగత్యంవల్ల మెత్తనివాడౌతాడు.

కన్యాపితృత్వం ఖలు నామ కష్టమ్.

ఆడుసంతతికి తండ్రియై మనడం మహాకష్టం కదా !

కపిత్థం సర్వదా పథ్యం, కదళీ న కదాచన

వెలగ ఎల్లప్పుడు పథ్యవస్తువే. అరటి ఎప్పుడూ కాదు.

కర్తవ్యోఽప్యాశ్రయ శ్రేయాన్ఫలం భాగ్యానుసారతః.

ఆశ్రయ మెంత గొప్పదైనా ఫలం వాని అదృష్టాన్నిబట్టే.

కపిరపిచ కాపిశాయన మదమత్తో వృశ్చికేన సందష్టః

అపిచ పిశాచగ్రస్తః కిం బ్రూమో వైకృతం తస్య !

అసలే కోతి. కల్లుత్రాగి పిచ్చెక్కి ఉన్నది. ఆపైన తేలుకుట్టినది. పిదప పిశాచ మావహించినది. దాని వికారాలు ఏమని చెప్పేది ?

కర్మణా బధ్యతే జంతుర్విద్యయా చ ప్రముచ్యతే,

జీవుడు కర్మచే బద్ధుడు, బ్రహ్మజ్ఞానముచే ముక్తుడు ఔతాడు.

కర్మణా బధ్యతే బుద్ధిర్న బుద్ధ్యా కర్మ బధ్యతే.

కర్మచే బుద్ధి బంధింపబడును. బుద్ధిచే కర్మ బంధింపబడదు.

కర్మణి వ్యజ్యతే ప్రజ్ఞా, స్వస్థే కో వా న పండితః.

మాటలలో అంతా పండితులే, చేతలలో ఎవ్వరూ కాదు.

కర్మణ్యేవాధికారస్తే మా ఫలేషు కదాచన.

పనులు చేయుటలోనే నీ పెత్తనం; ఫలితంలో నీ యిష్టం పనిచేయదు.

కర్మాయత్తం ఫలం పుంసాం బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ.

పురుషుని ఫలము, బుద్ధి వాని కర్మనుబట్టి నడుస్తాయి.

కలాసీమా కావ్యం సకలగుణసీమా వితరణమ్.

కళకు హద్దు కావ్యరచనము, గుణాలకు హద్దు దానశీలము.

కల్యాణవచనం బ్రూయా దపృష్టోఽపి హితో జనః.

అడుగకపోయినా ఇష్టుడగువాడు మంగళవాక్యాలు పలకాలి.

[illegible] ॥

[illegible]

కిం కిం [illegible] ?

[illegible]

కిం [illegible] ।

[illegible]

కిం [illegible] సంగనా

సమ్ప్రదాయమ్.

కిమౌషధైః క్లిశ్యసి మూఢ! దుర్మతే!
నిరామయం కృష్ణరసాయనం పిబ.

[illegible] మందులు ఏల సేవిస్తావు? భవరోగం కుదిరేటందుకు శ్రీకృష్ణరసాయనం త్రాగు.

కిం వా పరేణ బహునా పరిజల్పితేన?
సంసర్గ ఏవ మహతాం మహతే ఫలాయ.

వేయిమాటలేల? గొప్పవాళ్ళతోడి చెలిమి గొప్ప ఫలాల నిస్తుంది. సముద్రతీరాన పెరిగిన చెట్లు ముత్యాల రత్నాల పొదుగా ఏర్పడతాయి.

కిం వాససా తత్ర విచారణీయం
వాసః ప్రధానం ఖలు యోగ్యతాయాః.

బట్టలో ఏమున్నది? అని తేలికగా తీసివేయకు. యోగ్యతకు వస్త్రమే ముఖ్యసాధనం. పీతాంబరుణ్ణి చూచి తన కూతురు లక్ష్మి నిచ్చాడు, చర్మాంబరునకు విషమిచ్చాడు సముద్రుడు.

కిం కులేన విశాలేన శీలమేవాత్ర కారణమ్.

కులం గొప్పదైతే [illegible]. శీలమే కావలసినది. (పరిమళించే పూలలో పురుగులు పుట్టడం లేదా?)

కుంజరం శతహస్తేన దుర్జనం దూరతస్త్యజేత్.

ఏనుగును నూరు బారలలోనూ, దుష్టుణ్ణి దూరానను విడిచిపెట్టు.

కుగేహినీం ప్రాప్య గృహే కుతస్సుఖం?
కుశిష్య మధ్యాపయతః కుతో యశః?

[illegible]

[illegible]

[illegible] !

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

కృతే ప్రతికృతం కుర్యాత్ హింసితే ప్రతిహింసితం.

ప్రియమునకు ప్రతిప్రియము, హింసకు ప్రతిహింస చేయవలెను.

కృతికర్మక్షయో నాస్తి కల్పకోటిశతైరపి.

నూరుకోట్ల కల్పాలకైనా కర్మఫలం భోగించక తప్పదు.

కృతకృత్యాః ప్రతీక్ష్యంతే మృత్యుం ప్రియమివాతిథిమ్.

బుద్ధిమంతులు తాము జీవితమున చేయవలసినవెల్ల చేసినవారై మృత్యుదేవతను ప్రియుడగు అతిథిగా నిరీక్షింతురు.

కృతే సంభాష్య పతతి, త్రేతాయాం స్పర్శనేన చ
ద్వాపరే త్వన్నమాదాయ, కలౌ పతతి కర్మణా.

పాతకితో మాట్లాడినంతనే కృతయుగంలో పతితుడు ఔతాడు, త్రేతాయుగంలో వానిని తాకడంచేత, ద్వాపరయుగంలో వాని అన్నం తినడంచేత, కలియుగంలో బ్రహ్మహత్యాది పాతకాలు చేయడంచేత మానవుడు పతితుడు ఔతాడు.

కృపణః స్వవధూసంగం న కరోతి భయాదిహ.

లోభివాడు తనకు కొడుకు పుట్టి సొత్తును హరిస్తాడేమో అనే భయంచే తన పెండ్లాముతో కూడుటే మానివేస్తాడు.

క్రుద్ధ్యంతం న ప్రతిక్రుద్ధ్యేత్ దాకృష్టః కుశలం వదేత్.

కోపించువానిపై ప్రతికోపం చేయకు; చేరబిలిచి మేలు పలుకు.

కృషితో నాస్తి దుర్భిక్షం జపతో నాస్తి పాతకం.

కృషివల్ల పేదఱికం, జపంవల్ల పాపం తొలగిపోతుంది.

కృతే కార్యే కిం ముహూర్త ప్రశ్నేన?

కార్యము ముగిసిన వెనుక ముహూర్తవిచారణ ఎందులకు?

(చేయవలసింది అంత. నిర్జించవలసినంత రాక్షసగణం. దాటవలసిన మహాసముద్రం. యుద్ధాన కోతులసాయంతో రావణాసురుని జయించాడు ఒంటిగా శ్రీరామచంద్రుడు.)

కేచిద్ గర్వేణ హీనా కేచిన్నష్టా స్త్రీనాశితాః.

గర్వంచే కొందఱు, చెడ్డవారిచే కొందఱు చెఱుపబడతారు.

కేచి దజ్ఞానతో నష్టా కేచిన్నష్టాః ప్రమాదతః.

అజ్ఞానంచేత కొందఱు, ప్రమాదంచేత కొందఱు చెడతారు.

కో జానాతి జనో జనార్దన మనోవృత్తిః కదా కీదృశీ

ఈశ్వరసంకల్పం ఎప్పుడు, ఎట్లా ఉంటుందో ఎవరి కెఱుక?

కో జానాతి వశం లోకే కస్మిన్ పిండేన పూరితః?

అన్నంపెట్టి నోటికి ఆహారం ప్రతిదినం అందిస్తారు. సుఖాన కొంత బోసం పూసేటప్పటికి బాధపడుతున్నా వెయ్యాతియ్యాని పలుకులు పలకడం లేదే?

కో వా కామాన్తో పి విశేషస్య పశ్యతి కామాంధచేతసః!

కామాంధులు గుణదోషాలు ఎంచి వస్తువుల విచారిస్తారా కానీ?

కో వా దుర్జనవాగురాసు పతితః క్షేమేణ యాతః పుమాన్.

దుండగీండ్రవలలో చిక్కినవాడు ఎన్నడూ క్షేమంగా బయట పడడు.

కో వా శక్తో సమర్థో భవతి విధివశా ద్భావినీ కర్మరేఖా.

పాండుపుత్రులు శూరులు, సత్యవ్రతనిష్ఠులు. శ్రీకృష్ణుని ఆశ్రయం కలవారుకూడా.
అయినా అడవులపాలు కావడం, విప్రవేషాలు తాల్చి బిచ్చమెత్తుకోవడం తప్పలేదు.
దైవవిధిని దాటి చరింపగల సమర్థుడెవ్వడూ లేడుకదా!

కోప స్సత్పురుషాణాం తుల్య స్స్నేహేన నీచానాం.

సత్పురుషులతో వైరం, నీచులతోడి పొత్తు ఒక్కరూపు.

కౌపీన సంరక్షణార్థ మయం పటాటోపః.

గోచీగుడ్డను కాపాడుకోవడంకోసం ఇల్లు వాకిలి కట్టినవిధము.

క్రయ విక్రయ వేళాయాం కాచః కాచో మణి ర్మణిః.

రూపులో ఎక్కువభేదం లేకున్నా కొనుగోలు అమ్మకాల్లో మాత్రం గాజుకు గాజుధరే. మణికి మణిధరే.

క్రియాసిద్ధిః సత్త్వే భవతి మహతాం నోపకరణే.

గొప్పవారి కార్యసిద్ధికి వారిశక్తియే కారణము. [illegible] కావుగదా!

క్రుద్ధః పరుషయా వాచా పరసాధ్యం న [illegible].

క్రోధం తలకెక్కినవాడు ఎంతటివారినైనా అవమానిస్తాడు.

క్షంతవ్యో మందబుద్ధీనాం అపరాధో మనీషిణా.

తనకంటె అల్పబుద్ధి పొరపాటున్నా, వివేకవంతుడు. [illegible] బుద్ధుల నేరాన్ని ఓర్పుతో మన్నించాలి.

క్షణశః కణశశ్చైవ విద్యామర్థం చ సాధయేత్.

ప్రతిక్షణము కణంకణం చొప్పున విద్యను, విత్తాన్ని గడించాలి.

క్షతే ప్రహారా నిపతంతి

దెబ్బతగిలిన కాలికే దెబ్బ తగులుతుంది.

క్షమాబల మశక్తానాం శక్తానాం భూషణం క్షమా.

అశక్తులకు ఓర్పే బలము. సమర్థులకు ఓరిమియే భూషణము. ఓర్పుయే వశీకరణసాధనం.

క్షమా శత్రౌ చ మిత్రే చ యతీనామేవ భూషణం.

శత్రునియెడ, మిత్రునియెడ చూపే ఓర్పు. యతులకు భూషణము.

క్షమా శస్త్రం కరే యస్య దుర్జనః కిం కరిష్యతి?

ఓర్పనే ఖడ్గం చేబట్టినవాణ్ణి దుష్టు డేమిచేయగలడు?

క్షారం జలం వారిముచః పిబంతి

తదేవ కృత్వా మధురం వమంతి.

మేఘాలు ఉప్పనిసముద్రోదకం త్రాగి తియ్యనినీటిని ఇస్తాయి. అట్లే దుష్టుల చెడ్డ మాటలు విని, సుజనులు సూక్తులు పల్కుతారు.

క్షిపేద్వాక్యశరాన్ ఘోరాన్ న పారుష్య విషప్లుతాన్.

ఎంతకోపం వచ్చినా విషపూరిత వాక్యాలు పలుకకూడదు. రాజసభలో దుర్యోధనుని పరుషవాక్యాలు కారణంగా కురుకులక్షయం చేసినాడు భీముడు.

క్షిప్ర మక్రియమాణస్య కాలః పిబతి సంపదః.

పని తొందరగా ముగించనిచో కాలమే సిరులను హరిస్తుంది.

క్షీణే పుణ్యే మర్త్యలోకం విశంతి.

పుణ్యం నశించాక తిరిగి మర్త్యలోకానికి వస్తారు.

క్షుధాతురాణాం న రుచి ర్న పక్వం
చింతాతురాణాం న సుఖం న నిద్రా.

క్షుధితునకు రుచి పచి తెలియదు. దుఃఖితునకు సుఖము, నిద్ర ఉండదు.

క్షేత్రభూతా స్మృతా నారీ - బీజభూత స్స్మృతః పుమాన్.

స్త్రీ క్షేత్రము - పురుషుడు బీజము.

క్షౌరం భూతే రతం పర్వే వర్జనీయం జిజీవిషుః.

జీవితాశకలవాడు చతుర్దశినాడు క్షౌరం, అమావాస్యనాడు సంగమం విడిచిపెట్టాలి.

ఖండితా ఏవ శోభంతే వీరాధర పయోధరాః.

శూరుడు, స్త్రీల పెదవులు, చన్నులు ఖండితములైనప్పుడే శోభిస్తాయి.

ఖలః కావ్యేషు సాధూనాం శ్రవణాయ ప్రవర్తతే.

దుష్టుడు సజ్జనులు వ్రాసిన కావ్యాన్ని వినడానికి పూనుకోవడం పరిశుద్ధాంతఃకరణ కలుగుటచేకాదు. ఎక్కడెక్కడ తప్పులు పట్టుకొందునా? అనే విషపూరిత హృదయంతో.

క్లేశః ఫలేన హి పున ర్నవతాం విధత్తే.

పడ్డ కష్టం ఫలించినప్పుడు శోభ కొనవస్తోంది.

ఖలః కరోతి దుర్వృత్తం నూనం ఫలతి సాధుషు.

ఖలుడుచేసే చెడ్డపనుల ఫలితం సుజనులపై కొనవస్తుంది.

ఖలసంగేఽపి నైష్ఠుర్యం కల్యాణం ప్రకృతేః కుతః.

మంచిశీలంకలవానికి దుర్జనసాంగత్యం కలిగినా, కాఠిన్య మబ్బదు. కోకిల కాకుల గుంపులో పెరిగినా, మాటలతియ్యదనానికి భంగంకలుగదు.

ఖాదన్న గచ్ఛామి హస న్న జల్పే
గతం న శోచామి కృతం న మన్యే.

తింటూ నడవను. నవ్వుతూ మాట్లాడను, గతానికి వగవను. చేసినదాన్ని తలచను.

గంగాహీనో హతో దేశో విద్యాహీనం కులం హతం.

ఏరులేని ఊరు, చదువులేని కులం కష్టాలపాలు.

గండస్యోపరి స్ఫోట స్సంవృత్తః.

పుండుపై పొక్కులేచినది.

గండూష జలమాత్రేణ శఫరీ ఫర్ఫరాయతే.

పుడిసెడునీళ్లు ఉన్నంతమాత్రాన చేప మిడిసిపడుతుంది.

గంతవ్యం గతమిత్యాహు ర్గజముక్త కపిత్థవత్.
ఏనుగు తినివిడిచిన వెలగపండువలె పోనున్నసిరి తెలియకుండా తొలగిపోతుంది.

గచ్ఛ త్పిపీలికాపంక్తి స్సముద్ర మధిగచ్ఛతి.
సాగిపోతూన్న చీమలబారు సముద్రాన్నైనా దాటుతుంది.

గజానాం పంకమగ్నానాం గజా ఏవ ధురంధరాః
బురదలో దిగబడ్డ ఏనుగును లాగడానికి ఏనుగులే రావాలి.

గతానుగతికో లోకో న లోకః పారమార్థికః.
గొర్రెలమందలవలె ముందువారి ననుసరిస్తుందే గాని సమాజం పరమార్థ మెఱుగదు.

గతే శోకో న కర్తవ్యో భవిష్యం నైవ చింతయేత్.
గతానికి వగవరాదు. అగతానికై ఆలోచింపరాదు.

గర్భిణీ కుంజరాశ్వశైల హర్మ్యాధిరోహణం త్యజేత్.
చూలాలు ఏనుగు, గుఱ్ఱము, కొండ, మేడ అనువానిపై ఎక్కరాదు.

గర్భిణీ చతుర్థ షష్ఠాష్టమ మాసేషు యాత్రాం వర్జయేత్.
చూలాలు నాల్గు, ఆరు, ఎనిమిది మాసాలలో పయనించరాదు. ఒడలు విరుచుకొనుట, త్వరతో పనిచేయుట, పగలు నిద్రించుట, కొప్పు విప్పుకొనుట, గొంతు కూర్చుండుట కూడదు.

ఖల స్సర్షప మాత్రాణి పరచ్ఛిద్రాణి పశ్యతి.
దుష్టుడు పరులతప్పులు ఆవగింజలంతైనా కనగలడు. తనతప్పులు తాటికాయలంతైనా కానడేలకో?

ఖాద న్నగచ్ఛే దధ్వానం నచ హాసేన భాషణం.
తినుచు నడువరాదు. పెద్దగా నవ్వుచు మాట్లాడరాదు.

గజం హస్త సహస్రేషు దుష్టం దూరేణ వర్జయేత్.
ఏనుగునకు వేయిమూరలదూరముననేగాని, దుష్టునకు కనుచూపుమేరాననే తొలగిపోవాలి.

గతశ్రీ ర్గణకాన్ ద్వేష్టి గతాయుశ్చ చికిత్సకాన్.
సిరి పోయేకాలానికి కరణంతోను, ఆయువు పోయేకాలానికి వైద్యునితోను ద్వేషం వస్తుంది.

గర్భిణీ వాంఛితం ధర్మ్యం తస్యై దద్యా ద్యథోచితమ్.
గర్భవతియొక్క న్యాయమైనకోరిక తీర్చినట్లైతే చిరాయువుగల సంతతి జనిస్తుంది.

గవాం కోటిప్రదానేన భూమిహర్తా నశుద్ధ్యతి.
కోటి గోవులు దానంచేసినా భూమిహర్త శుద్ధుడు కాజాలడు.

గాం ధయంతీం పరస్మై నాచక్షీత.

దూడ పాలు కుడుచుచున్నదని యజమానికి చెప్పరాదు.

గాత్రాణి శిథిలాయంతే తృష్ణైకా తరుణాయతే.

అవయవాల బిగి తగ్గింది. ఆశ ఒక్కటే బలిస్తోంది.

[శిరసెల్ల తెల్లబారెను, దరిమూలిన తృష్ణ యొకటె తరుణత బూనెన్.]

గుంజాఫల సమాకారా యోషితః కేన నిర్మితాః.

లోన విషపూరితంగాను, వెలుపలకు మనోహరంగాను కానవచ్చే గురివెంద గింజల వంటి ఆకారం గలవారినిగా స్త్రీలను బ్రహ్మదేవుడు సృజించినాడు.

గుణం పృచ్ఛస్వ మారూపం - శీలం పృచ్ఛస్వ మాకులమ్.

రూపం కాదు గుణమడుగు - కులంకాదు శీలమడుగు.

గుణవంతః క్లిశ్యంతే ప్రాయేణ భవంతి నిర్గుణాస్సుఖినః.

సామాన్యంగా గుణవంతులకే కష్టాలు - గుణహీనులకే సుఖాలు. బంధింపబడతాయి చిలకలు - స్వేచ్ఛగా సంచరిస్తాయి కాకులు,

గుణవంతం సమాసాద్య నిర్గుణోఽపి గుణీ భవేత్.

గుణవజ్జన సంసర్గా ద్యాతి స్వల్పోఽపి గౌరవమ్.

పూలమాలవల్ల దారానికి పరిమళ మబ్బినట్లు గుణవంతుల సావాసంవల్ల అల్పుడును మన్నింపబడతాడు. (మేరుపర్వతం మీద ఉన్నంతసేపు కాకి బంగారువన్నెతో ప్రకాశిస్తుంది గదా.)

గుణాః పూజాస్థానం గుణిషు న చ లింగం న చ వయః.

గుణాలే పూజ్యతకు చోటు. గుణులయొక్క స్త్రీయా పురుషుడా అనిగాని, వృద్ధుడా బాలుడా అనిగాని పరీక్షించకు.

గుణాధికే పుంసి జనోనురజ్యతే-జనానురాగప్రభవాహి సంపదః.

జనులు గుణిని ప్రేమిస్తారు. జనానురాగమే సంపదలకు కారణం కదా ?

గుణాగుణజ్ఞేషు గుణీ భవంతి తే నిర్గుణం ప్రాప్య భవంతి దోషాః.

గుణాలు గుణవంతుని చేరి గుణవంతము లౌతాయి, గుణహీనుణ్ణి చేరి దోషాలవుతాయి. తియ్యని నదీ జలాలు సముద్రాన్ని జేరి ఉప్పనౌను కదా !

గుణా స్సర్వత్ర పూజ్యంతే పితృవంశో నిరర్థకః.

అంతటా గుణాలే పూజింపబడతాయి - పితృవంశము కాదు. వాసుదేవునకు నమస్కరించే జనులు వసుదేవుణ్ణి పూజించరుగా ?

గుణీ గుణం వేత్తి న వేత్తి నిర్గుణో బలీ బలం వేత్తి న వేత్తి నిర్బలః

(వసంత ఋతు గుణం కోకిలకు తెలుసు — కాకికి తెలియదు. సింహబలం ఏనుగుకేగానీ, ఎలుకకు తెలియదు.) ఆ విధంగానే గుణి గుణం తెలుసుకోగలడు. గుణహీనుడు తెలియడు. బలవంతునకే ఎదిరిబలం తెలుస్తుంది. బలహీనుడను తెలియదు.

గుణైరుత్తుంగతాం యాతి నోచ్చైరాసన సంస్థితః.

వరుని ఔన్నత్యానికి కారణం గుణాలేగాని ఎత్తు పీఠం కాదు.

గుణో దోషతాం యాతి వక్రీభూతే విధాతరి

విధి వక్రిస్తే గుణమే దోష మవుతుంది

గురుపూజాం చ కారయేత్ పుత్రపీడోపశాంతయే.

పుత్ర పీడా నివారణార్థం బృహస్పతిని ఆరాధించాలి.

గురు శుశ్రూషయా విద్యా పుష్కలేన ధనేన వా
అథవా విద్యయా విద్యా చతుర్థో నోపలభ్యతే.

గురుసేవచేగాని, పుష్కలమైన ద్రవ్యంచేగాని, తన విద్యను పణంగా ఇచ్చుటచేగాని విద్య గడించాలి. నాల్గవ ఉపాయం లేదు.

గురౌ పితృషు తుష్టేషు తప స్సర్వం సమాప్యతే

గురువు, తల్లి దండ్రులు సంతోష పెట్టబడినప్పుడే తపస్సిద్ధి.

గృహీత ఇవ కేశేషు మృత్యునా ధర్మ మాచరేత్.

మృత్యువు జుట్టుపట్టుకొన్నట్లు తలుస్తూ ధర్మ మాచరించాలి.

గౌరవం లాఘవం చాపి ధనాధన నిబంధనం.

కలిమిచే గౌరవం - లేమిచే లాఘవం కలుగుతుంది.

గ్రామం జనపదస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్.

దేశ క్షేమానికై గ్రామాన్ని, గ్రామక్షేమానికై కులాన్ని వర్జించాలి.

గ్రావాణోఽప్యర్చితాం సమ్యగ్భజన్త్యభిముఖే విధౌ.

విధి అనుకూలమైతే ఱాళ్లే గుళ్ళౌతాయి.

గ్రాసశేషం నవాశ్నీయా త్పీత శేషం పిబే న్నచ.

తినగా మిగిలిన అన్నం తినరాదు. త్రాగగా మిగిలిన పానీయం త్రాగరాదు.

ఘటానాం నిర్మాతు స్త్రిభువన కలహః.

కుండలు చేసే కుమ్మరికి, ముల్లోకాలు సృజించే బ్రహ్మకు స్పర్థ.

చంద్రపూజాం చకారయే న్మనః పీడోపశాంతయే.

మానసిక పీడా నివృత్తి కోసం చంద్రగ్రహాన్ని సేవించాలి.

చక్రవత్పరివర్తంతే దుఃఖాని చ సుఖానిచ.

సుఖదుఃఖాలు చక్రపుటాకులలాగు తిరుగుతుంటాయి

చతుశ్శూద్రా నగచ్ఛేయుః రథగచ్ఛేద్వైశ్య పంచకం.

నల్గురు శూద్రులుగాని, ఏవురు కోమట్లుగాని కలిసిపోరాదు.

చక్షుఃపూతం న్యసేత్పాదం వస్త్రపూతం జలంపిబేత్.

కంటితో చూచిన పిమ్మటనే క్రింద అడుగుపెట్టాలి. బట్టతో వడగట్టిన నీటినే త్రాగాలి.

చక్షుశ్శ్రోత్రేచ జీర్యేతే తృష్ణైకా నిరుపద్రవా.

వయస్సు ముదరడంవల్ల వెంట్రుకలు, దంతాలు, నేత్రాలు, చెవులు జీర్ణించాయి కాని ఆశమాత్రం నిరుపద్రవంగా వర్ధిల్లుతోంది.

చండాలపి మద్భక్తం నావమన్యేత బుద్ధిమాన్.

నా భక్తుడు చండాలుడైనను వానిని బుద్ధిమంతుడు అవమానింపరాదు. (భారతము)

చత్వారో విత్త దాయాదా ధర్మ భూపాగ్ని తస్కరాః.

ద్రవ్యమును పంచుకొనుటకు నలుగురు దాయాదులున్నారు. మొదటివాడగు ధర్మమునుపేక్షించినచో తమ అన్నకు గల్గిన అవమానమునకు సహింపనేరక రాజు, అగ్ని, దొంగ అను మువ్వురు దాయాదులు కోపగ్రస్తులై వాని ద్రవ్యమును సర్వము నాశము చేయుదురు.

చింతనీయా హి విపదా మాదావేవ ప్రతిక్రియా.

ఆపదలకు ప్రతిక్రియలు ముందుగానే ఆలోచించుకోవాలి.

చింతామణిం పరిత్యజ్య కాచమణిం గృహాతి.

చింతామణిని విడిచి గాజుపూసను గ్రహిస్తాడు మందుడు

చింతామణి శ్చింతితమేవ దత్తే
సతాంహి సంగస్సకలం ప్రసూతే.

కల్పవృక్షం, కామధేనువు, చింతామణి కోరిన వస్తువునే ఇస్తాయి, మంచివారితోడి చెలిమి సర్వాన్ని ప్రసాదిస్తుంది.

చితి చింతా ద్వయోర్మధ్యే చింతానామ గరీయసీ.

చితి, చింత అనే రెంటిలో చింత పెద్దది. చితి జీవంలేని శరీరాన్ని మాత్రమే దహిస్తుంది. చింత జీవంగల దేహాన్ని కాలుస్తుంది.

చిత్తస్య శుద్ధయే కర్మ నతు వస్తూపలబ్ధయే.

కర్మలుచేయుట చిత్తశుద్ధి కొఱకే కాని బ్రహ్మసాక్షాత్కారమునకై కాదు.

చిత్తే వాచి క్రియాయాంచ సాధూనా మేకరూపతా.

సుజనుల చిత్తం, వాక్కు, చేష్ట ఒక్కరూపు.

చిరేణ మిత్రం సంధీయాచ్చిరేణ సత్కృతం త్యజేత్.

దీర్ఘంగా ఆలోచించి చెలిమిచేయాలి – ఎన్ని అడ్డంకులు కల్గినా విడరాదు.

చోరాక్షేపణే చోరఏవ ప్రయోక్తవ్యః.

దొంగను వెదకాలంటే దొంగనే పంపాలి.

ఛిద్రేష్వనర్థా బహులీ భవంతి.

కష్టాలలోనే కష్టాలు వస్తాయి.

ఛిన్నస్సన్నపి శితైశ్శస్త్రైర్విద్ధశ్చ నవస స్తథా ।
తథాపి హి సువంశేన విరసం నాభిజల్పితమ్.

పదునైన కత్తితో నరుకబడి శరీరమంతటా చెక్కడంద్రాలుగా చేయబడ్డా మంచి వంశంలో (వెదురు) పుట్టిన కారణంచేత రసవిహీనంగా ఎప్పుడూ పలుకదుగదా!

జనవాక్యంతు కర్తవ్యం స్త్రీణా మాలోచనం వినా.

స్త్రీల సలహా విడిచి పెద్దలు చెప్పినట్లు నడచుకోవాలి.

జన్మాంతరకృతం పాపం వ్యాధిరూపేణ బాధతే.

వెనుకజన్మమందు చేసికొన్న పాపము ఈ జన్మమున రోగరూపమున పీడించును.

జయేత్కదర్యం దానేన జయేత్సత్యేన చానృతం.

లోభిని దానంచేత, కల్లను నిజంచేత, లోబరచుకోవాలి.

జాతస్య మరణం ధ్రువమ్.

పుట్టినవానికి చావు తప్పదు.

జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ మృతస్యచ.

పుట్టినవానికి చావు, చచ్చినవానికి పుట్టుక తప్పదు.

జాతాపత్యా పతిం ద్వేష్టి గతరోగశ్చికిత్సకం.

సంతతి కల్గినవెనుక పెండ్లాము మగణ్ణి, జ్వరంతగ్గాక రోగి వైద్యుణ్ణి ద్వేషిస్తారు

జాతౌజాతౌ నవాచారా నవావాణీ ముఖేముఖే.

ప్రతీజాతియందు ఆచారాలు, ప్రతీముఖమందు వాణి క్రొత్తరూపం తాలుస్తుంది.

జారస్త్రీణాం పతిశ్శత్రుశ్చోరాణాం చంద్రమా రిపుః.

చెడిపెలకుమగడు వైరి – దొంగలకు చంద్రుడు పగతుడు.

జితక్రోధేన సర్వంహి జగదేతద్విజీయతే.

కోపమణచుకొన్నవాడు ఈ ప్రపంచాన్నే జయిస్తాడు.

జితాక్షస్య తృణం నారీ నిస్పృహస్య తృణం జగత్.

ఇంద్రియాలు జయించినవానికి ఇంతి, రాగమణచుకొన్నవానికి జగత్తు గడ్డిపోచతో సమానము.

జితా ధనవతా దారా జితా వస్త్రవతా సభా

ధనికునకు భార్య, మంచిబట్ట కట్టినవానికి సభ లోబడుతుంది.

జిహ్వే! శ్రీకృష్ణమంత్రం జప జప సతతం జన్మసాఫల్యమంత్రమ్.

ఓ నాలుకా! నీ జన్మ సఫలమయ్యేటందుకై సర్వదా శ్రీకృష్ణ మంత్రము జపిస్తూ ఉండు.

జీవితం మరణాచ్ఛ్రేయో జీవ న్ధర్మ ముపాప్నుయాత్.

చావుకన్న బ్రతుకు మేలు - జీవిస్తూ ధర్మ మాచరించాలి.

జీవితోఽపి న జీవేత్స యాతి లోకేన మాష్యతే.

లోకనింద పొందినపిదప జీవించియున్నా చచ్చినవాడే.

జ్ఞానలవ దుర్విదగ్ధం బ్రహ్మాపి నరం న రంజయతి

ఏమీ తెలియని వానికిగాని, అన్నీ తెలిసినవానికిగాని చెప్పవచ్చు. తెలిసీ తెలియని వానికిచెప్పి బ్రహ్మదేవుడైనా మెప్పించలేడు.

జ్ఞానహీనం గురుం ప్రాప్య కుతో మోక్ష మవాప్నుయాత్.

బీటలువారిన నావనెక్కినవాడు సముద్రాన్ని దాటజాలనట్లు, బ్రహ్మజ్ఞానం లేని గురువును ఆశ్రయించినవానికి మోక్షసిద్ధి లేదు.

జ్యేష్ఠత్వం తు నహి జ్యేష్ఠే - జ్యేష్ఠత్వం గుణ ఉచ్యతే.

వయస్సుచే పెద్దైనంత మాత్రాన పెద్దకాడు. గుణవంతుడే పెద్ద.

జ్యేష్ఠో భ్రాతా పితుస్సమః

పెద్దఅన్న తండ్రితో సమానుడు.

తక్షకేనాపి దష్టస్య ఆయుర్మర్మాణి రక్షతి.

ఆయువుంటే (సముద్రాన మునిగినా, కొండపైనుండి పడినా) త్రాచుకరచినా జీవస్థానాలను కాపాడుతుంది.

తచ్చిత్రం యది నిర్ధనోఽపి పురుషః పాపం నకుర్యాత్క్వచిత్

నిర్ధనుడైనా పాపాలు చేయకుండా నైతిక జీవనం గడిపాడంటే అది మెచ్చుకోదగ్గ విషయం.

స [illegible]. దేహి దేహీతి [illegible] రీశ ముపస్థితః.

[illegible] నాస్తి నాస్తి అనే రెండక్షరాలు మాత్రం పలుక [illegible] దేహి దేహి అంటూ [illegible] వలసిన [illegible]

[illegible] పాణ్ [illegible] ర్ధానాం స్వాం ప్రకాశనే.

[illegible] సమాపిగా ప్రకాశిస్తూ ఉన్నాడు.

[illegible] దివ్వౌతా: [illegible] సజ్జనాః

[illegible] ప్రవేశ్యమైన [illegible] ంచే [illegible] అని తోస్తోంది.

[illegible]

[illegible] - [illegible]

[illegible] రస్య వధో దండో [illegible] సదండస్తు ముండనమ్

[illegible] శిక్ష. [illegible] శిక్ష.

[illegible] సుధురం యస్య మనోయత్ర సంలగ్నమ్

ఎవని మనస్సు [illegible] ఆ పదార్థమే వానికి మిక్కిలి మధురంగా కానవస్తోంది.

తస్మాన్నారీం నరో దృష్ట్వా దూరతః పరివర్జయేత్

(హాలివా ప్రదప్తో - పురుషు డాజ్యఘటంబు) కాన నిరస్తుము స్త్రీని దూరమందే విడువవలెను.

తాడయే చ్ఛిరమాంగే న తూదరే

వీపుపై కొట్టు - పొట్టపై కొట్టబోకు.

తాతస్య కూపోయమితి బ్రువాణా

క్షారం జలం కాపురుషా పిబంతి.

మాతండ్రి త్రవ్వించిన నూయి అని మూర్ఖులు ఉప్పు (బురద) నీటినే త్రాగుతారు.

తావచ్చోభయతే మూర్ఖో యావత్కించి న్నభాషతే.

మూర్ఖుడు సభలలో మానం తాల్చినంత వరకు శోభిస్తాడు.

తావత్ప్రీతి ర్భవే ల్లోకే యావద్దానం ప్రదీయతే.

ఈలోకంలో పెట్టు పోతలు సాగుతున్నంతవరకే ప్రేమ.

తావద్గర్జంతి మండూకాః కూప మాశ్రిత్య నిర్భయాః.

[illegible] నూతిలో నున్నంతవరకు, కృష్ణసర్పం కంటబడనంతవరకు నిర్భయం గా గర్జిస్తూ ఉంటాయి.

[illegible]స్మినాచ స్వభావోక్త్యా యా చిత్తాకర్షణక్షమా:.

ఎట్టి మాటలు వినగానే ఆకర్షిస్తాయో అట్టివే సభాయోగ్యములు.

[illegible] కరీష [illegible]ణి.

[illegible] ఎన్నడూ [illegible] విసువరాదు.

తీర్థోపగంతా [illegible] శుద్ధిం నార్హతి.

తీర్థజలము, నిప్పు స్వభావ పవిత్రములు. కావున్ని చేసినప్పుడు శుద్ధిని కోరవు గదా!

[illegible] దినమానా [illegible] న విశ్వసేత్.

ధ్యానములో [illegible] ఇందుకు మేనకా విశ్వామిత్రుల [illegible] చేస్తుంది.

తృష్ణే! దేవి! నమస్తుభ్యం ధైర్యవిప్లవకారిణి.

ధైర్యానికి భంగం తెచ్చిపెట్టే ఓ తృష్ణాదేవీ! నీకు నా నమస్కారం. పాపం నీకళ్ళ ముల్లోకప్రభువు కూడా వామనుడై యాచకుడయ్యాడు.

తృణాచ్చాహం వరం మన్యే నరాదనుపకారిణ:.

గడ్డి పశువుల ఆహారమౌతుంది. [illegible] భీరువు గడ్డిపోచ కొరికిన ప్రాణరక్షణ జరుగుతుంది. కాని ఉపకారబుద్ధిలేని నరునికంటె గడ్డిపరక మేలు.

తృణాదపి లఘుస్తూలం తూలాదపి చ యాచక:.

గడ్డిపోచకన్న దూది తేలిక. అంతకంటె తేలిక యాచకుడు. మరి గాలికి ఎగిరిపోవడేమి అనేదే ప్రశ్న ? వానిలో నన్నుకూడా యాచిస్తాడేమోఅనే బెదురుచే వాయుదేవుడతణ్ణి ఎగరగొట్టడట.

తృష్ణాం చేహ పరిత్యజ్య కో దరిద్ర: క ఈశ్వర:.

తృష్ణ (ఆశ) విడిస్తే పేదకూ ప్రభువుకూ భేదం లేదు.

త్యక్త్వాపి నిజప్రాణా న్పరహితవిఘ్నం ఖల: కరోతి.

దుష్టుడు తన ప్రాణాలు బలిపెట్టియైనా పరుల మంగళాలకు విఘ్నాలు కల్పగజేస్తాడు. అన్నపుముద్దలో పడ్డ ఈగ తిన్న అన్నమునంతను కక్కిస్తుందిగదా!

త్యజ దుర్జన సంసర్గం భజ సాధు సమాగమం.

దుష్టసంపర్కం విడువు. సాధు సాంగత్యం చేబట్టు.

త్యజే జ్జలావగాహంచ శూన్యం సద్మ తరో: స్థలం.

జలంలో మునిగి ఉండకు. శూన్యగృహమందు, చెట్టు మొదట కూర్చుండకు.

త్యజే దకాలభోజన మమితభోజనంచ.

అకాలభుక్తిని, అధికభుక్తిని విడిచిపెట్టాలి.

త్యజే దమంగళం వాక్యం నచ హాస్యాధికో భవేత్.

అమంగళాలు పలుకరాదు – ఎక్కువగా నవ్వరాదు.

త్యజే దసభ్య వచనాని కామప్రసంగాంశ్చ.

అశ్లీల వాక్యాలు – కామప్రసంగాలు విడిచిపెట్టాలి.

త్యజే దాచరణ శూన్యా వ్యర్థప్రసంగాని.

ఆచరింపని డాబు మాటలు కట్టిపెట్టాలి.

త్యజే దేకం కులస్యార్థే గ్రామస్యార్థే కులం త్యజేత్.

కులగౌరవానికై దోషిని, గ్రామక్షేమానికై కులాన్ని విడవాలి.

త్యజేద్దేశం కృతయుగే త్రేతాయాం గ్రామ ముత్సృజేత్.

కృతయుగమందు పతితుడున్న దేశాన్ని, త్రేతయందు గ్రామాన్ని, ద్వాపరమందు కులాన్ని విడవాలి. కలియుగమందు పతితుణ్ణి మాత్రమే విడవాలి.

త్రిజగతి సజ్జన సంగతి రేకా భవతి భవార్ణవ తరణే నౌకా.

సంసార సాగరమును దాటుటకు సజ్జన సాంగత్యము తప్ప వేఱు నావలేదు.

త్యజే న్మాయావినం మిత్రం ధనం ప్రాణహరం త్యజేత్.

మోసగించే మిత్రుణ్ణి. ప్రాణగండం తెచ్చే ద్రవ్యాన్ని విడవాలి.

త్యాగా జ్జగతి పూజ్యంతే పశుపాషాణ పాదపాః.

వితరణవల్లనే పశువును కామధేనువని, పాషాణాన్ని చింతామణి అని, చెట్టును కల్ప తరువని గౌరవిస్తారు.

త్రిభువన నవిషయే కస్య దోషో న చాస్తి.

ఇంద్రుడు భగాంకుడు; చంద్రుడు కళంకి; శ్రీకృష్ణుడు వెన్నదొంగ; వసిష్ఠుడు వేశ్యాపుత్రుడు; అగ్ని సర్వభక్షకుడు; వ్యాసుడు మత్స్యగంధి కొడుకు; రుద్రుడు కపాలమాలి. ముల్లోకాలు వెదకిచూచినా తప్పులు, లొట్లు లేనివారు లేరుగదా!

త్రైలోక్యే దీపకో ధర్మ స్సుపుత్రః కులదీపకః.

మంచికొడుకు కులానికి వన్నె తెస్తాడు. ధర్మం ముల్లోకాలకు వెలుగు నిస్తుంది.

దంపత్యోః కలహేచైవ బహ్వారంభో లఘుక్రియా.

అలుమగల కయ్యం ఆరంభంలో హెచ్చు. క్రియశూన్యమును.

దాతారోఽపి నసంతి సంతి యదివా సేవానుకూలాః కలౌ.

కలియుగంలో దాతలులేరు. ఒకవేళ ఉంటే వాళ్లు తమ్ము సేవించేవాళ్ళకే దానం చేస్తారు.

దదామి బహువాక్యాని న దదామి కపర్దినః.

అహోరశంఖమను పేరుగల నేను పెక్కు వాగ్దానాలుమాత్రం చేస్తాను. కాని గ్రుడ్డి గవ్వఅయినా ఇవ్వను.

దధి చందన తాంబూలే మర్దనం గుణవర్ధనమ్.

పెరుగు చందనం తాంబూలం అనేవి మర్దించినకొద్దీ శోభిస్తాయి.

దరిద్రతా ధీరతయా విరాజతే।కురూపతా శీలతయా విరాజతే.

ధైర్యంచేత పేదరికం, శీలంచేత రూపం వన్నెకెక్కుతుంది.

దరిద్రస్య విషం గోష్ఠీ వృద్ధస్య తరుణీ విషమ్.

పేదకు వ్యర్థప్రసంగము, ముదుసలికి పడుచు విషతుల్యము.

దరిద్రాయ నమస్తుభ్యం సిద్ధోహం త్వత్ప్రసాదతః.

ఓదరిద్రదేవతా! నీదయవల్ల సిద్ధుడనైనందుకు నానమస్కారమందుకో. నేను అందరినీ చూడగలుగుతున్నా నన్ను ఎవ్వరు చూడలేకపోవడం నీప్రసాదమహిమయేకదా!

దర్దురా యత్ర వక్తార స్తత్ర మౌనం హి శోభనమ్.

కప్పలవలె వాగేవారున్నచోట మౌనమే శ్రేయము.

దశమాతా హరీతకీ.

కరక్కాయ కోయిలలవంటి సుజనులకు పదిమంది తల్లులపెట్టు.

దశాననోఽహరత్సీతాం బంధనంచ మహోదధేః.

సీతను హరించినవాడు రావణుడు - బంధనం సముద్రునకు.

దాతా భవతి కోటీషు వక్తా భవతి దుర్లభః.

కోట్లలో ఒకదాత ఉండవచ్చు. కాని నిజమైన వక్త దొరకడు.

దానం దద్యా త్కురుక్షేత్రే మరణం జాహ్నవీతటే.

కురుక్షేత్రమందు దానం, గంగాతీరమందు శరీరత్యాగం చేయాలి.

దారేషు కించిత్స్వజనేషు కించి
ద్గోప్యం వయస్యేషు సుతేషు కించిత్.

ఆలుబిడ్డలు, చెలికాండ్రు, చుట్టాలదగ్గఱ సైతం రహస్యం దాచాలి.

దినాంతే చ పిబేద్దుగ్ధం నిశాంతే చ పిబేత్పయః

సంజవేళ పాలు, వేగుజామున నీరు త్రాగాలి.

దివా పశ్యతి నోలూకః కాకో నక్తం న పశ్యతి.

గ్రుడ్లగూబ పగలు, కాకి రాత్రులు చూడలేవు.

దీపనిర్వాణ గంధం చ సుహృద్వాక్య మరుంధతీమ్
న జిఘ్రంతి న శృణ్వంతి న పశ్యంతి గతాయుషః.

పోగాలము దాపించినవారు దీపనిర్వాణగంధమును, మిత్రవాక్యమును, అరుంధతిని మూర్కొనరు, వినరు, కనరు.

దీపో భక్షయతే ధ్వాంతం కజ్జలం చ ప్రసూయతే.

దీపం చీకటిని తిని మసిని ప్రసరిస్తున్నదిగదా.

దుఃఖితే మనసి సర్వ మసహ్యమ్.

కష్టాలచే చివికిన మనస్సు కన్నీ రోతగానే ఉంటాయి.

దురధీతావిషం విద్యా అజీర్ణే భోజనం విషమ్.

దుష్టుడు చదివిన విద్య, అజీర్ణముచేసిన భోజనం విషప్రాయం.

దుర్జనః పరిహర్తవ్యో విద్యయాలంకృతోఽపి సన్.

సర్పము పడగపైమణి, దుష్టునిచదువు ఒక్కరూపు కాన వాని చెలిమి వర్జించు.

దుర్జనః ప్రథమం పూజ్య స్సజ్జన స్తదనంతరమ్.

దుష్టుణ్ణిముందు, సుజనుణ్ణి పిమ్మట పూజించాలి. లోకంలో పాదాలుకడుగుకొన్నాక ముఖం కడుగుకొంటారు కదా!

దుర్జనః ప్రియవాదీ చ, నైత ద్విశ్వాసకారణమ్.

అంగిట బెల్లం, ఆత్మలో విషం పెట్టుకొని మిక్కిలి తియ్యగా మాట్లాడినంతమాత్రాన దుష్టుణ్ణి నమ్మకూడదు.

దుర్జన జన సంసర్గా త్సజ్జనోఽత్ర దోష మాయాతి.

చెడ్డవారి సావాసంవల్ల మంచివాడుసైతం దోషం పొందుతాడు. తప్పుచేసినది రావణుడు, బంధనం సముద్రునకు.

దుర్జనో దూషయత్యేవ సతాం గుణగణం క్షణాత్.

క్షణకాలంలో దుష్టుడు సజ్జనుని గుణగణాన్ని దూషిస్తాడు. [పొగ తెల్లబట్టను మలినంగా చేయునుగదా !]

దుర్జనో దోషమాదత్తే దుర్గంధమివ సూకరః.

పందిబురదను మెచ్చునట్లు దుష్టుడు దోషాలే గ్రహిస్తాడు.

దుర్జన స్సుజనో న స్యా దుపాయానాం శతైరపి.

నూరు ఉపాయాలు పన్నినా దుష్టుడు శిష్టుడు కానేరడు.

దుర్జనస్య విశిష్టత్వం పరోపద్రవకారణమ్.

దుష్టుని శిష్టాచారం పరాయివాళ్ళ కష్టాలకే. పెద్దపులి ఉపవాసం పశుమారణానికి కారణమేకదా !

దుర్జన స్యార్జితం విత్తం భుజ్యతే రాజతస్కరైః.
తుంటరి గడించిన సొత్తు దాన ధర్మాలకు వినియోగపడదు. రాజులపాలో, దొంగలపాలో అవుతుంది.

దుర్జనేన సమం వైరం ప్రీతిం చాపి న కారయేత్.
దుష్టులతో కయ్యమూ వద్దు. నెయ్యమూ వద్దు.

దూరస్థాః పర్వతా రమ్యా స్సమీపస్థా స్తు బర్బరాః.
దూరపుకొండలు నునుపు. దగ్గఱకుపోతే గఱుకు.

దృష్టం కిమపి లోకేఽస్మి న్న నిర్దోషం న నిర్గుణమ్.
ఈలోకంలో దోషము గుణములేని వస్తువు కానరాదు.

దేవ బ్రాహ్మణ గురు వృద్ధ సిద్ధాచార్యా నర్చయేత్.
వేల్పులు, విప్రులు, గురువు, వృద్ధుడు, సిద్ధుడు, ఆచార్యుడు అనువారి నర్చించాలి.

దేశానుత్సృజ్య గచ్ఛంతి సింహా స్సత్పురుషా గజాః.
స్వదేశాన్ని విడిచినా సింహాలు, సుజనులు, ఏనుగులు శోభిస్తాయి.

దేశే కాలేచ పాత్రేచ తద్దానం సాత్త్వికం విదుః.
దేశ కాల పాత్రత లెఱిగి చేసినదానం సాత్త్వికమని పెద్దలంటారు.

దేహపాతమ పీచ్ఛంతి సంతో నావినయం పునః.
సుజనులు దేహాన్నైనా విడుస్తారు. అడకువ వీడరు.

దేహాత్యయే చైవ శీలమేవాభిరక్షయేత్.
శరీరానికి పతనావస్థ లటస్థమైనా శీలాన్నే కాపాడుకోవాలి.

దైవం ఫలతి సర్వత్ర న విద్యా న చ పౌరుషం.
అంతటా దైవమే ఫలిస్తుంది. విద్యకాని, పౌరుషంకాని ఫలించదు. సురాసురులు సముద్ర మథనం చేశారు. అందు పుట్టిన హాలాహాలం హరునకు, లక్ష్మి హరికి లభించింది.

దైవేదుర్బలతాం గతే తృణమపిప్రాయేణ వజ్రాయతే.
దైవబలము లేనివారిని గడ్డిపోచకూడ వజ్రమై బాధిస్తుంది.

దైవే విముఖతాం యాతే న కోప్యస్తి సహాయకః.
దైవము ప్రతికూలమైనప్పుడు ఒక్కడూ సాయపడడు.

దోషగ్రాహీ గుణత్యాగీ పల్లోలీవ హి దుర్జనః.
(మంచివాడు చేటవలె దోషాలు చెరిగివేసి గుణాలు గ్రహిస్తాడు.) చెడ్డవాడు జల్లెడ లాగు గుణాలు జల్లించివేసి దోషాలు గ్రహిస్తాడు.

దోషభీతే రనారంభ స్తత్కాపురుష లక్షణమ్.

తప్పులు జరుగునని జంకి పనిమొదలుపెట్టకుండుట కుత్సితమానవుని లక్షణము.

దోషోపి గుణతాం యాతి ప్రభో ర్భవతి చే త్కృపా.

ప్రభువు దయ ఉంటే దోషమే గుణముగా యెంచబడుతుంది. (కాళ్ళులేని అనూరుడు సూర్యునకు రథసారథి అయ్యాడుగదా !)

దోషాలోకననిపుణా పరుషగిరో దుర్జనాశ్చ ఘూకాశ్చ.

గుడ్లగూబలు, దుష్టులు పరుషంగా పలుకడంలోను, దోషాలోకనం (రాత్రులు చూడడం, దోషాలు వెదకడం) లోను నేర్పరులు.

ద్రవ్యముపార్జయస్వ కుమతే ద్రవ్యేణ సర్వే వశాః.

ఓయీ ! మందబుద్ధీ ! ధనానికి అంతా దాసులు. కాన ద్రవ్యం గడించుకో. చూడు — పరశివుడంతవాడుసైతం ధనేశుడైన కుబేరునితోడి పొత్తుకోసం కొండగింట కాపురం పెట్టుకొన్నాడు. గమనించలే ? అని కవి చమత్కారం.

ద్వాత్రింశద్దశనద్వేషిమధ్యే భ్రమసి నిత్యశః
తదిదం శిక్షితం కేన జిహ్వే సంచారకౌశలమ్ ?

ఓ నాలుకా ! ముప్పదియిద్దఱు శత్రువులవంటి దంతాలమధ్య కలసిమెలసి కాలక్షేపం చేసే నేర్పు నీ కెవరిచ్చారు ?

ద్వాపరే ద్రౌపదీ కృత్యా - కలౌ కృత్యా గృహే గృహే.

కృతయుగంబులో రేణుక, త్రేతాయుగంబులో సీత, ద్వాపరంలో ద్రౌపది, కలిలో ఇంటింటా శక్తులు ఉన్నాయి.

ద్వారం ద్వార మటన్ భిక్షు శ్శిక్షత్యేవ న యాచతే.

బిచ్చగాడు జోలె చంకకు తగుల్చుకొని ఇంటింటికి తిరగడం యాచనకొఱకు కాదు. గుణపాఠ నేర్పడానికి – "అయ్యలారా ! కలిమిని పేదలకు పెట్టుకోనందువల్ల నావలె తిరిపమెత్తుకొనే దుర్గతికి పాలుకాకండి" అని.

ద్వేషం, దంభంచ, మానంచ, క్రోధం తైక్ష్ణ్యంచ వర్జయేత్.

వైరం, దర్పం, అభిమానం, క్రోధము, పరుషత్వము విడిచిపెట్టు.

ధనమార్జయ కాకుత్స్థ - ధనమూల మిదం జగత్.

ఓయీ ! కాకుత్స్థా ! ఈ జగమంతా ధనమే ప్రధానంగాగలది. ఈ జగత్తులో డబ్బు లేనివాడు చచ్చినవాడు సమానం. రూకలేనివాడు పోకపాలవ చేయడు. కనుక ధనం సంపాదించు.

ధనక్షయే వర్ధతి జాఠరాగ్నిః.

దరిద్రునకు ఆకలి ఎక్కువ.

ధనాని జీవితం చైవ పరార్థే ప్రాజ్ఞ ఉత్సృజేత్.

ప్రజాసేవకు ధనమే కాదు, అవసరమైతే జీవితమే ధారపోయాలి.

ధర్మంచ చింతయేత్ప్రాజ్ఞో కాలస్య త్వరితా గతిః.

కాలచక్రం వడిగా తిరుగుతుంది. త్వరలో ధర్మకార్యాలు ముగించుకోవాలి.

(కాలుసేతులాడు నటియుండ కదలవలయును తీర్థసేవకు దేహ మస్థిరముగాన)

ధర్మ ఏవ హతో హంతి ధర్మో రక్షతి రక్షితః.

ధర్మం యెవనివద్ద నశిస్తుందో వాణ్ణి నాశనం చేస్తుంది. ఎవడు ధర్మాన్ని రక్షిస్తాడో వాడు రక్షింపబడుతాడు.

(తానుజేసిన ధర్మంబు తనను గాచు.)

(ధర్మమునకు కీడుతలచినవాడును దుష్టమార్గుండౌను దోవ చెడును)

ధర్మం శనై స్సంచినుయా ద్వల్మీక మివ పుత్తికాః.

చెదలు పుట్టలు పెట్టినట్లు ధర్మం మెల్లమెల్లగా కూడబెట్టు.

(సిరులు నిలుకడని నమ్మినచెనటు లూరక చెడుదు రెన్నడు ధర్మంబుచేయలేక)

ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగే యుగే.

శిష్టులను రక్షించుటకు, దుష్టులను శిక్షించుటకు, ధర్మము నెలకొల్పుటకు నేను ప్రతి యుగమునందును అవతరించుచున్నాను.

ధర్మస్య తత్త్వం నిహితం గుహాయాం
మహాజనో యేన గత స్స పంథాః.

ధర్మస్వరూపం గుహలలో దాచబడినదివలె గుప్తమై ఉంటుంది. కాన ధర్మసంకటం వచ్చినప్పుడు మహాత్ములు పోయినదే సరియైనమార్గం.

ధర్మాన్న ప్రమదితవ్యం.

ధర్మమార్గమునుండి తప్పి నడువరాదు.

ధర్మార్థం యస్య విత్తేహా వరం తస్య నిరీహతా.

ధర్మకార్యాలు చేస్తామని ద్రవ్యం కోరడంకంటె ఆ కోరిక విడవడం మేలు.

ధర్మార్థ కామ మోక్షాణా మారోగ్యం మూల ముత్తమమ్.

ధర్మార్థకామమోక్షాల గడనకు మూలసాధనం ఆరోగ్యము.

ధర్మేణ హన్యతే శత్రు ర్యతో ధర్మ స్తతో జయః.

ధర్మబలంచేతనే శత్రువు చంపబడతాడు, ధర్మ మెక్కడో జయ మక్కడ.

ధర్మేణ హీనాః పశుభి స్సమానాః.

ధర్మబుద్ధి లేనివారు పశుతుల్యులు.

ధావంతు సకలాం పృథ్వీం నాదత్త ముపతిష్ఠతే.

భూమండల మంతా తిరిగినా, పెట్టనిదే పుట్టదు.

ధైర్యం సర్వత్ర సాధకమ్.

అంతట ధైర్యమే కార్యసాధనము.

ధైర్యేచ సాహసే లక్ష్మీః.

ధైర్యసాహసాలలో సిరిసంపద లున్నాయి. అవే సర్వకార్యసాధనములు.

నందం త్యుదిత ఆదిత్యే నందం త్యస్తమితే రవౌ.

సూర్యుడుదయించాడు గనుక ద్రవ్యం గడింపవచ్చునని, అస్తమించాడు గనుక విషయ భోగాలు పొందవచ్చునని సంతోషిస్తారేగాని మూఢప్రజలు తమ ఆయుష్కాలంలో ఒక్కొక్క రోజు తరిగిపోతోందని గమనింపరుగదా!

నందో రాజా భవిష్యతి.

నందుడు రాజు కాగలడు.

న కంచన జన మవమన్యేత.

ఎవనిని అవమానింపకూడదు.

న కదాచి ద్రాత్రౌ నగ్నః స్స్వపేత్.

రాత్రులు దిసమొలతో నిద్రింపరాదు.

న కశ్చి త్కస్యచి న్మిత్రం న కశ్చి త్కస్యచి ద్రిపుః.

ఎవ్వడు ఎవ్వనికి నియతంగా మిత్రుడూ కాడు, శత్రువూ కాడు.

న కశ్చిదపి జానాతి కిం కస్య శ్వో భవిష్యతి.

రేపు ఎవ్వనికి ఏది జరుగుతుందో ఎవ్వడూ ఎఱుగడు. అందుచేత రేపు చేయదగిన పని ఈ రోజున ముగించడం మంచిది.

నకశ్చి ద్యోషిత శ్శక్తః ప్రసహ్య పరిరక్షితుం.

స్త్రీల నెవ్వడు చెడునడతనుండి బలాత్కారంగా త్రిప్పజాలడు.

న కాచస్య కృతే జాతు యుక్తా ముక్తామణేః క్షతిః.

గాజుపూసతో అయ్యేపనికై మంచిముత్యాన్ని పాడుచేయరాదు.

న కార్యకాల మతిపాతయేత్.

పని వేళ మించపెట్టరాదు.

న కాషాయై ర్భవే ద్యతిః.

కాషాయవస్త్రము తాల్చినంతనే సన్యాసి కాజాలడు.

న కుర్యాత్పరదారేచ్ఛాం విశ్వాసం స్త్రీషు వర్జయేత్.
పరకాంతా వ్యామోహం, స్త్రీలయెడ నమ్మకం విడిచిపెట్టాలి.

న కూపఖననం యుక్తం ప్రదీప్తే వహ్నినా గృహే.
ఆపదలకు ప్రతిక్రియలు ముందుగా ఆలోచించాలేగాని, ఇల్లు తగలబడిపోవుచుండగా బావి త్రవ్వబోవడం తెలివికాదు.

న కేవలం మనుష్యేషు దైవం దేవేష్వపి ప్రభుః.
మనుజులకైనా, దేవులకైనా దైవమే ప్రభువు. కాకుంటే కుబేరుని (ధనేశుని) చెలికాడైన పరమశివు కేమి ? చర్మధారణ మేమి ?

న కేశాగ్రాణ్యభిహన్యాత్.
వెంట్రుకల కొనలు విదళించుకోరాదు.

నక్షత్రనామా నదీనామా వృక్షనామాశ్చ గర్హితాః.
నక్షత్రాలు, నదులు, చెట్లు అనువాని పేర్లుగల కన్యలను పెండ్లాడరాదు.

నగచ్ఛేచ్చ పితాపుత్రౌ నగచ్ఛే త్సోదరద్వయమ్.
తండ్రికొడుకులుగాని, అన్నదమ్ములుగాని కలిసిపోరాదు.

న గచ్ఛేద్వ్యగ్మకం రాజ్ఞో న గచ్ఛే ద్బ్రాహ్మణత్రయమ్.
ఇద్దరు రాజులు, ముగ్గురు విప్రులు ప్రయాణము చేయరాదు.

న గాయత్ర్యాః పరం మంత్రం న మాతుః పరదేవతా.
గాయత్రినిమించిన మంత్రం, తల్లినిమించిన దేవత లేదు.

న గిరిమస్తకే ష్వనుచరేత్.
కొండకొనపై సంచరించరాదు.

న చలతి ఖలు వాక్యం సజ్జనానాం కదాచిత్.
సూర్యచంద్రాదులు గతులుతప్పినా సజ్జనులు ఆడితప్పరు గదా !

న చేమం దేహ మాశ్రిత్య వైరం కుర్వీత కేనచిత్.
అస్థిరమైన యీదేహాన్ని ఆశ్రయించి ఎవ్వరితోను పగ తెచ్చుకోరాదు.

న చోదకే నిరీక్షేత స్వరూప మితి ధారణా.
నీటిలో తననీడ చూచుకోరాదని గుర్తుంచుకోవలెను.

న ఛింద్యాత్తృణం నఖేన దంతైరోష్ఠాత్పాటయేన్నఖాన్.
గోటితో గడ్డిపరకను త్రుంపరాదు. దంతాలచే గోళ్లు కొఱుకరాదు.

న ఛింద్యాన్నఖలోమాని.
గోళ్ళను, వెంట్రుకలను త్రుంచరాదు.

న జలోగ్రవేగ మవగాహేత.

వడిగల ప్రవాహమున స్నానము చేయరాదు.

న జాతిభేదం న కులం యోగో హ్యాయ మపేక్షతే.

భక్తులుచేయు శరణాగతి జాతిభేదమును, కులమును, చిహ్నములను, గుణక్రియలను, దేశకాలావస్థలను అపేక్షించదు. వైరాగ్యము ప్రధానముగాని బాహ్యవేషాది ధారణము గౌరవార్హము, మోక్షార్హము కాదు.

న జాతు కామః కామానా ముపభోగేన శామ్యతి.

హవిస్సుచే అగ్నివలె భోగాలవల్ల కామ్యతృష్ణ తగ్గదుసరిగదా పెరుగుతుంది కూడ.

న జాతు భుక్త్వా స్ఖాదే ద్గురువిష్టమయాదికాన్.

భోజనమైన వెంటనే బలకరపదార్థాలు తినరాదు.

న జానపదికం దుఃఖ మేక శ్శోచితు మర్హతి.

ప్రజల దుఃఖాలను తనపైబెట్టుకొని శోకించరాదు.

న జానుసమం కఠిన మాసన మధ్యాసీత.

మోకాలి యెత్తుగల కఠినమైన ఆసనమున కూర్చుండరాదు.

న జాయతే మ్రియతే వా కదాచి
న్నాయంభూత్వా భవితా వా న భూయః.

ఆత్మకు పుట్టుకలేదు. చావులేదు. ఒకప్పుడుండుట, వేరొకప్పుడు లేకుంట లేదు.

న తత్ పరస్య సందద్యాత్ ప్రతికూలం య దాత్మనః.

తనకు సరిపడనిదాన్ని పరులకు ఇవ్వరాదు.

న తత్ర దోషం పశ్యామి దుష్టే దుష్టం సమాచరేత్.

దుష్టునియెడ దౌష్ట్యం చూపడంలో తప్పులేదు.

నతు వృథా వాక్యం సముచ్చార్యతాం.

అక్కఱమాలిన మాట పలుకరాదు.

న తేన వృద్ధో భవతి యే నాస్య పలితం శిరః.

తల పండినంతమాత్రాన జనుడు పెద్ద కానేరడు.

న దత్తం పున రాదద్యాన్న దత్వా పరికీర్తయేత్.

ఇచ్చినది తిరిగి పుచ్చుకోవద్దు, ఇచ్చి పొగడుకోవద్దు.

న దాతుం నోపభోక్తుంచ శక్నోతి కృపణ శ్శ్రియమ్.

లోభి తనసంపదను పరులకివ్వలేడు - తానుభవింపలేడు. మొట్టుకొన్నా నపుంసకుడు స్త్రీని తాకినట్లే.

న దుష్టయానా న్యారోహేత్.
గాడిద, దున్న మొదలగువానిపై ఎక్కరాదు.

న దోషా గణ్యంతే ఖలు మధురవాచాం క్వచిదపి.
తియ్యగా మాట్లాడేవారిదోషా లెన్నడు లెక్కకురావు.

న ద్వయో స్తృతీయేన భవితవ్యం.
ఇరువు రున్న చోటునకు మూడవవాడు పోరాదు.

న ధర్మా త్పరమం మిత్రం నానృతా త్పాతకం పరమ్.
ధర్మంకంటె యోగ్యమిత్రుడు లేడు. అసత్యంకన్న గొప్పపాపము లేదు.

న ధారయే దత్యంత రక్తవస్త్రం నీలవస్త్రంచ.
మిక్కిలి ఎఱ్ఱనిది, నల్లనిది అగు బట్ట కట్టరాదు.

న నక్త మన్నం తమసి భుంజీత.
రాత్రులు చీకటింట భుజింపవద్దు.

న నగ్న స్స్నాన మాచరేత్.
దసవెంటలతో స్నానము చేయరాదు.

న పరకాంతా ముఖే దృష్టిం న్యసే త్పాదయో రేవ.
పరస్త్రీముఖముపై రెండవసారి దృష్టి సారింపవద్దు. పాదాలనే చూడు.

న పరధృతం వాసో బిభృయాత్.
పరులం కట్టిన బట్ట కట్టరాదు.

న పరస్యాపవాదేన పరేషాం దండ మాచరేత్.
ఒకడు చెప్పిన చాడీమాటలనుబట్టి మంచిచెడ్డలు విచారింపకయె అధికారి దండింప రాదు.

న పరోత్కర్ష యాసూయేత.
పరుని వృద్ధి చూచి అసూయపడరాదు.

న పర్ణలోష్టాశ్మభి ర్మూత్రపురీషాపకర్షణం కుర్యాత్.
ఆకు, మట్టిపెళ్ల, రాయి అనువానిచే మూత్రము,పురీషము (అమేధ్యము) తుడవ రాదు.

న పాదౌ ధావయే త్కాంస్యే కదాచి దపి భాజనే.
భోజనాని కుపయోగించే కంచుపళ్లెరమందు పాదాలు కడుగరాదు.

న పాపవృత్తాన్ స్త్రీ మిత్ర భృత్యా న్భజేత.
పాపచరిత్రగల స్త్రీలను, మిత్రులను, సేవకులను విడువుము.

న పాపేఽపి పాపీ స్యా త్సాధురేవ సదా భవేత్.
దుష్టులయెడసైతం దుండగం చూపకు. ఎల్లప్పుడు మంచితనాన్నే వెల్లడించాలి.

న పుత్రాయ త్త మైశ్వర్యం కుర్యా దార్యః కథంచన.
తన ఆస్తిని కుమారుని వశంచేసినవాడు ధృతరాష్ట్రునివలె గడ్డిపోచలాగు చూడబడుతాడు.

న పూజ్య మంగళా న్యపసవ్యం గచ్ఛేత్.
పూజ్యులు, మంగళద్రవ్యాలు ఎడమవైపున ఉండునట్లు పోరాదు.

న ప్రతికూలోపహిత మన్న మాదదీత.
పగతునింటి కూడు భజింపవలదు.

న ప్రహృష్యే త్ప్రియం ప్రాప్య నోద్విజే త్ప్రాప్య చాప్రియమ్.
కలిమిని మోదం, లేమిని ఖేదం పొందవద్దు.

న ప్రాజ్ఞః ప్రతిగ్రహం కుర్యాత్.
దాతయొక్క పాపము తనకంటునని ప్రాజ్ఞుడగువాడు దానము పట్టడు.

న ప్రావృత్య శిరోంగాని పర్యటేత్.
తలపై ముసుగువైచుకొని తిరుగరాదు.

న బాల వృద్ధ క్లీబై స్సహా సఖ్యం కుర్యాత్.
పిల్లలతో, ముదుసలులతో, నపుంసకులతో చెలిమి చేయరాదు.

న భవతి పునరుక్తం భాషితం సజ్జనానామ్.
సూర్యుడు పడమట ఉదయించినా, మేరువు చలించినా, అగ్ని చల్లబడినా సుజనులు ఆడి తప్పరు.

న భస్మ కేశ నఖ తుష కపాల మేధ్యా న్యధితిష్ఠేత్.
బూడిద, వెంట్రుక, గోళ్లు, ఊక, ఎముక, మంగళద్రవ్యాలు త్రొక్కరాదు.

న భుంజీ తోద్ధృత స్నేహం, న కలంజం కదాచన.
తెలికపిండి, ఉల్లిపాయ తినరాదు.

న భూతో నభవిష్యతి.
ఇంతవఱకు జరగలేదు, జరగబోదు.

న భూమ్యాం ప్రలిఖేత్.
భూమిపై గీయరాదు.

న భేకః కోకనదినీ కింజల్కాస్వాదకోవిదః.
కప్పకు పద్మకేసరాలు రుచిచూచే నేర్పులేదు.

న మద్య ద్యూత వేశ్యా ప్రసంగరుచిః స్యాత్.

కల్లు, జూదము, వెలయాలు అనువానిపై ప్రసంగమునకై వేడుకపడరాదు.

న మనస్సాక్షిణో విరుద్ధ మాచరేత్.

తన మనస్సాక్షికి వ్యతిరేకంగా నడచుకోరాదు.

న మలినా న్యమూల్యా వసనాని ధారయేత్.

మాసినవి, విలువైనవి అగు బట్టలు తాల్చరాదు.

న ముహ్యే దర్థకృచ్ఛ్రేషు, న చ ధర్మం పరిత్యజేత్.

లేమియందు దుఃఖింపరాదు. ధర్మమును విడువరాదు.

న మూత్రం పథి కుర్వీత న గచ్ఛ న్నాపి చ స్థితః.

దారియందును, నడచుచు, నిలుచుండి మూత్రము విడువరాదు.

న మృతో జయతే శత్రూ న్జీవ న్భద్రాణి పశ్యతి.

చచ్చి పగసాధించలేడు. బ్రతికియుంటే మంగళాలు చూడగలడు.

న మానేన న్యూనో భవతి గుణభాజాం గుణగణః.

మానం తాల్చినంతమాత్రాన బుద్ధిమంతుల గుణాలకు లోటు రాదు.

న యాచ్ఞాం మానహారిణీం కుర్యాత్.

మానంచెఱచే యాచనావృత్తిని చేపట్టరాదు.

న రజస్వలాం నారీ మభిరమయేత్.

ముట్టుతను కూడరాదు.

న రక్త ముల్బణ మన్యధృతం వాసో బిభృయాత్.

ఎఱ్ఱనిది, అద్దినది, పరులు కట్టినది అగు బట్ట కట్టకూడదు.

న రత్న మన్విష్యతి మృగ్యతే హి తత్.

మణి వెదుకబడుతుందేగాని యజమానునికై వెదకదు.

న లంఘయే ద్వత్సతంత్రీం, న ప్రధావేచ్చ వర్షతి.

లేగను కట్టిన త్రాటిని దాటకూడదు. వానలో పరుగెత్తనూ కూడదు.

నళినీదళగత జల మతితరళం తద్వజ్జీవిత మతిశయచపలమ్.

తామరపాకుమీది నీటిబొట్టువలె జీవితం మిక్కిలి చంచలమైనది.

న లోకమర్యాదా మతివర్తేత.

సమాజనియమాలను మీఱరాదు.

న లోష్టం మృద్నీయాత్.

మట్టిపెళ్లను చిదుపరాదు.

న వదేద్యావనీం భాషాం ప్రాణైః కంఠగతైరపి.
ప్రాణసంకటం ప్రాప్తించినా అశ్లీలాలు పలుకరాదు.

నవనవగుణరాగీ ప్రాయశః సర్వలోకః.
జనులెల్లరు ఏదైనా క్రొత్త దింతగా, పాత రోతగా చూస్తారు.

న వైరవ్యాకథాం కుర్యాన్న వా ర్యంజలినా పిబేత్.
రోతమాటలు పలుకకు. దోసిట నీరు త్రాగరాదు.

న విగుణ మంగైశ్చేష్టేత.
అవయవములచే వికారచేష్టను చేయరాదు.

న వితండా వాదిభిస్సంభాషయేత్.
పిడివాదం చేసేవారితో మాట్లాడరాదు.

న విశేషోఽస్తి వర్ణానాం సర్వం బ్రహ్మమిదం జగత్.
కులములతో విశేషమేమీ లేదు. ఈ జగమంతా బ్రహ్మస్వరూపమే కదా!

న విశ్వసే త్కుమిత్రం చ మిత్రం చాపి న విశ్వసేత్.
చెడ్డమిత్రునే కాదు, మంచిస్నేహితుణ్ణిసైతం నమ్మకూడదు.

న విషం భక్షయే త్ప్రాజ్ఞో న క్రీడే త్పన్నగైస్సహ.
విషపదార్థాలు తినకు, త్రాచులతో చెలగాట మాడకు.

న విషం విష మిత్యాహుః బ్రహ్మస్వం విష ముచ్యతే.
విషం విషమే కాదు. బ్రాహ్మణవిత్తమే నిజమైనవిషం. ఏమందు కా? విషం ఒక్కణ్ణే చంపుతుంది కాని, బ్రాహ్మణవిత్తం కుటుంబనాశనం చేస్తోంది.

న వృథా శపథం కుర్యాన్న వృథా వాక్య ముచ్చరేత్.
వ్యర్థంగా ఒట్టు పెట్టవద్దు – పొలుమాట పలుకవద్దు.

న వేగితోఽన్యకార్య స్స్యాత్ (నవేగా న్ధారయే ద్ధీమాన్).
మలమూత్రాలు, తుమ్ము, కక్కు, ఆవలింత ఆరికట్టి వేరొకపని చేయరాదు.

నవే వయసి య శ్శాంత స్స శాంత ఇతి మే మతిః.
యౌవనంలో శాంతస్వభావు డెవ్వడో వాడే శాంతుడు. వయస్సు గతించాక శాంతించక ఏంచేస్తాడు?

న వైద్యః ప్రభు రాయుషః.
వైద్యుడు జీవితానికి ప్రభువు కాడు.

న వైరాగ్యా త్పరం భాగ్యం న బోధా దపరం సుఖం.
వైరాగ్యంకంటె భాగ్యం, జ్ఞానంకంటె సుఖం లేదు.

న వ్యాజేన చరేద్ధర్మమ్.
డంబమునకై ధర్మము చేయరాదు.

న శబ్దవంతం మారుతం ముంచేత్.
ధ్వని కలుగునట్లు అపానవాయువు విడువరాదు.

నష్టం మృత మతిక్రాంతం నానుశోచంతి పండితాః.
నష్టమేరానీ, చావేరానీ పండితులు గతానికి వగవరు.

న సంహతాభ్యాం పాణిభ్యాం శిరః కండూయేత్.
రెండుచేతులతో ఒక్కమారుగా తల గోకుకొనరాదు.

న సా సభా యత్ర న సంతి వృద్ధా
న తే బుధా యే న వదంతి ధర్మం.
పెద్దలులేనిది సభకాదు. ధర్మం చెప్పనివారు పెద్దలుకారు.

న సాహస మనారుహ్య నరో భద్రాణి పశ్యతి.
తెగువలేని మనుజుడు మంగళాలు చూడజాలడు.

న సీదన్నపి ధర్మేణ మనోఽధర్మే నివేశయేత్.
ఎన్నిబాధలు పడుతున్నా బుద్ధిని తప్పుదారి పట్టనివ్వరాదు.

న సుఖం న చ సౌభాగ్యం స్వయం స్వగుణవర్ణనే.
తనగుణాలు తానే పొగడుకోవడం (స్వోత్కర్షవంటిదగు) అంత సుఖప్రదం, సౌభాగ్య కారణం కాదు.

న సువర్ణే ధ్వని స్తాదృగ్యాదృక్కాంస్యే ప్రజాయతే.
కంచు మ్రోగునట్లు కనకంబు మ్రోగునా?

న స్త్రియు మతివిస్రంభయే న్నావజానీత.
స్త్రీని గ్రుడ్డిగా నమ్మవద్దు. అట్లని అవమానింపవద్దు.

న స్త్రీ చలిత చారిత్రా నిమ్నోన్నత మవేక్షతే.
శీలం విడచిన ఆడది మంచి చెడ్డలు విచారించదు.

న స్త్రీజితః ప్రమూఢః స్యాద్గాఢరాగవశీకృతః
మితిమీరిన ప్రేమానురాగంచేత నరుడు స్త్రీలకు వశుడు కారాదు.

న స్త్రీణా మప్రియః కశ్చిత్ప్రియో వాపి న విద్యతే.
స్త్రీలకు అప్రియుడు గాని, ప్రియుడు గాని లేడు. అరణ్యంలో చరించే గోవు ఎల్లప్పుడూ క్రొత్తగా మొలచిన పచ్చగడ్డికై ఎగబడుతూంటుంది.

న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి.

స్త్రీకి స్వేచ్ఛ పనికిరాదు.

న స్థాతవ్యం న గంతవ్యం క్షణమ ప్యధమై స్సహ.

దుష్టులను చేరరాదు, వారివద్ద క్షణమైనా ఉండబోరాదు.

న స్నానమాచరే ద్భుక్త్వా నాతురో న మహానిశి.

భుజించాక, జ్వరమందు, అర్ధరాత్రమందు స్నానం చేయరాదు.

న స్నానశాట్యా స్పృశే దుత్తమాంగం.

స్నానంచేసిన బట్టతో తల తుడుచుకోవద్దు.

న స్నేహో నచ దాక్షిణ్యం స్త్రీష్వహో చాపలాదృతే.

చపలచిత్తంగల స్త్రీలయందు స్నేహదాక్షిణ్యాలు లేవు.

న హారే రపర స్త్రాతా న సంసారా త్పరో రిపుః.

విష్ణువుకంటె పాలకుడు, సంసారంకంటె శత్రువు లేదు.

నహి కల్యాణకృ త్కశ్చి ద్దుర్గతిం తాత గచ్ఛతి.

మంచిపనులు చేసినవా డెన్నడూ దుర్గతిని పొందడు.

నహి కస్తూరికామోద శ్శపథేన నివార్యతే.

పురుషులకు గుణాలేఉంటే స్వయంగా ప్రకాశిస్తాయి. వద్దని తిట్టినా కస్తూరి పరిమళింపక మానదుగదా !

నహి కృత ముపకారం సాధవో విస్మరంతి.

సుజనులు తమకుచేసినమేలు మఱువరుగదా !

గుణయుతునకు మేలు గోరంతజేసిన
కొండయగును వాని గుణముచేత.

నహి మోహయతి ప్రాజ్ఞం లక్ష్మీ ర్మరుమరీచికా.

ఎండమావులవంటి సిరులు ప్రాజ్ఞుణ్ణి మోహపెట్టలేవు కదా !

నహి వంధ్యా విజానాతి గుర్వీం ప్రసవవేదనామ్.

గొడ్రాలుకు భరింపరాని ప్రసవపు నొప్పులబాధ తెలియదుగదా !

(గొడ్రాలు బిడ్డ కుత్తు మెఱుఁగునె ?)

నహి విచలతి మైత్రీ దూరతో ఉపస్థితానాం.

దూరాన ఉన్నా మంచివారి చెలిమి చెడదుగదా ?

నహి సర్వ స్సర్వం జానాతి.

అందరికీ అన్నీ తెలియవు.

నహి సుప్తస్య సింహస్య ప్రవిశంతి ముఖే మృగాః.

సింహమే యైనను కృషిలేక నోరు తెఱచుకొని పండుకొన్నచో జంతువులు తమంత తామగా వచ్చి నోటపడవుగదా ?

నహీదృశ మనాయుష్యం పరదారోపసేవనమ్.

పరస్త్రీగమనమువలె ఆయువును హరించే పాపకార్యము వేఱొక్కటి లేదు.

నాకార్య మస్తి క్రుద్ధస్య – నావాచ్య మపి విద్యతే.

కుపితునకు చేయరానిపని, పలుకరాని మాట లేదు.

నాకాలే మ్రియతే జంతు ర్విద్ధ శ్శరశతై రపి.

జీవి నూరు చావుదెబ్బలు తిన్నా కాలందాపురించక చావదు. పోగాలం వచ్చినప్పుడు దర్భముల్లు గ్రుచ్చుకున్నా ప్రాణాలు విడుస్తాడు.

నాగుణీ గుణినం వేత్తి గుణీ గుణిషు మత్సరి.

గుణశూన్యుడు గుణిని తెలిసికొనలేడు. గుణవంతుడు గుణిని చూచి మచ్చరంపొందుతాడు.

నాగ్నిం ముఖే నోపధమే దభిలంఘయేచ్చ.

నిప్పును నోటితో ఊదరాదు. దాటి పోరాదు.

నాగ్ని మాపశ్చ యుగప ద్ధారయేత్ .

నిప్పును, నీటిని ఏకకాలమున పట్టుకొనరాదు.

నాగ్ని స్తృప్యతి కాష్ఠానాం న పుంసాం వామలోచనా.

అగ్ని ఎన్నికట్టెలకైనా తృప్తిపడదు. స్త్రీ పురుషులకు తనివినొందదు.

నాజీర్ణే భోజనం కుర్యా త్కుర్యా న్నాతి బుభుక్షితః.

ఆకలి లేనప్పుడును, మిక్కిలి ఆకలిగొన్నప్పుడును భుజింపరాదు.

నాతిదీర్ఘసూత్రీ స్యాత్ .

మిక్కిలి దీర్ఘముగా నాలోచింపరాదు.

నాతిద్రుత మతివిలంబిత మశ్నీయాత్ .

మిక్కిలి త్వరగా, మిక్కిలి ఆలస్యముగా భుజింపరాదు.

నాత్మాన మనుశోచంతి కాలేన కబలీకృతమ్.

చచ్చిన చుట్టాలకై ఏడుస్తారే కాని నరుడు తననుకూడ కబళించడానికి సిద్ధంగా కాలం ఉన్నదని విచారించ రేలకో ?

నాదంతి సస్యం ఖలు వారివాహాః.

పరోపకారాయ సతాం విభూతయః.

[నదులు నీరు త్రాగవు. సముద్రాలు రత్నాలచే అలంకరించుకొనవు. చెట్లు పండుతినవు. మేఘాలు సస్యం తినవు. సుజనుల సిరులు పరులకోసమేకదా !

నాదేవాంశో దదాత్యన్నం నావిష్ణుః పృథివీపతిః.

దేవాంశలేక అన్నదాత, విష్ణ్వంశలేక రాజు కానేరడు.

నాధార్మికే గ్రామే వాసం కుర్యాత్.

ధర్మాత్ములు లేనియూర వసింపరాదు.

నానృజు రద్యాన్నశయీత.

వంకరగా కూర్చుండి తినరాదు, పండుకొనరాదు.

నా నృషిః కురుతే కావ్యం నారుద్రః శ్రుతిపాఠకః.

ఋషిగాక కావ్యరచన, రుద్రాంశలేక వేదపఠనము చేయడు.

నానన్న మద్యాదేకవాసా న నగ్న స్నానమాచరేత్.

ఒంటిబట్టతో అనగా ఉత్తరీయములేక భుజింపరాదు. దిసమొలతో స్నానమాడరాదు

నాన్యదోషా న్బ్రూయా దన్యరహస్య మాగమయేత్.

పరులదోషాలు ఎంచకు. మర్మాలు వెల్లడించకు.

నాపృష్టః కస్యచి ద్బ్రూయాత్.

అడగనిదే చెప్పరాదు.

నాప్సు మూత్రం పురీషంవా ష్ఠీవనంవా సముత్సృజేత్.

నీట మలమూత్రములు, ఉమ్మి విడువరాదు.

నామ గోత్రే గురోస్స్వమానతో నిర్దిశేత్.

పేరు, గోత్రము గురునివద్దవలె దాచక చెప్పవలెను.

నామేధ్యం ప్రక్షిపే దగ్నౌ నచ పాదౌ ప్రతాపయేత్.

అశుద్ధపదార్థమును అగ్నియందు వేయరాదు. నిప్పుపై పాదములు కాచుకోరాదు.

నారుంతుద స్స్యా దార్తోఽపి న పరద్రోహకర్మధీః.

బాధపెట్టినా మర్మాలంటునట్లు తిట్టకు, ద్రోహం తలపెట్టకు.

నారోహే ద్విషమం వృక్షం జీర్ణం నావంచ నారుహేత్.

ఎగుడు దిగుడు చెట్టును, పాతగిల్లిన నావను ఎక్కరాదు.

నార్ద్రవాసా నార్ద్రశిరాః న పాదారోపితే కరే.

తడిబట్టతో, తడితలతో పాదంమీద చేయుంచి భుజింపరాదు.

నావిగతక్లమో నాప్లుతవదనో న నగ్న ఉపస్పృశేత్.

బడలికతీరక, మొంగము కడుగుకొనక, దిసమొలతో స్నానము చేయరాదు.

నావిదగ్ధః ప్రియం బ్రూయాత్ స్ఫుటవక్తా న వంచకః.
నేర్పులేక తియ్యగా మాట్లాడలేడు, సూటిగా పలికేవాడు వంచింపడు.

నాశ్రితేషు గుణదోషవిచారణా స్యాత్.
శరణన్నవారియెడ గుణదోషవిచారణ చేయరాదు.

నాశ్నీయా త్సంధివేళాయాం న గచ్ఛే న్నాపి సంవిశేత్.
సంజవేళ తినకు, దోవ నడువకు, నిద్రింపకు.

నాశ్నీయా ద్భార్యయా సార్ధం నైనా మీక్షేత చాశ్నతీం.
భార్యతో కలిసి భుజింపరాదు. ఆమె తినుచుండగా చూడరాదు.

నాశ్లీలం కీర్తయేత్.
ఎన్నడు అమంగళవాక్యము పలుకవద్దు.

నాసంవృతముఖో జృంభాం క్షవథుం హాసం వా ప్రవర్తయేత్.
ముఖముమూయక ఆవులింపకు - తుమ్మకు - నవ్వకు.

నాసత్యవాదిన స్సఖ్యం న పుణ్యం న యశో భువి.
కాలకూటవిషం తిన్నవానికి కల్యాణము లేదు. అసత్యంపల్కేవానికి పుణ్యం, యశస్సు, సఖ్యం అనేవి లేవు.

నాసమీక్ష్య పరం స్థానం పూర్వ మాయతనం త్యజేత్.
ముందుచోటు చూచుకొనక, వెనుకటిచోటు విడువరాదు.

నాస్తి క్రోధసమో వహ్ని ర్నాస్తి హస్తిసమ స్సఖా.
కోపంతో సాటియైన నిప్పు, ఏనుగుతో సాటియైనసఖుడు లేడు.

నాస్తి తృష్ణాసమో వ్యాధి ర్నచ ధర్మో దయాపరః.
ఆశను మించిన వ్యాధి, దయనుమించిన ధర్మము లేదు.

నాస్తి మాతృసమం దైవం నాస్తి పితృసమో గురుః.
తల్లివంటిదైవం, తండ్రిలాంటిగురువు లేడు.

నిందతి కంచుకమేవ ప్రాయ శ్శుష్కస్తనీ నారీ.
స్తనాలులేని యువతి రవికబాగులేదని నిందిస్తుంది.

నిత్యం సన్నిహితో మృత్యుః కర్తవ్యో ధర్మసంగ్రహః.
చావు ఎల్లపుడు ఎప్పుడు మ్రింగుదునా అని పొంచిచూస్తూ ఉంటుంది.

నిత్య మనుపహతవాసా స్సుమనా స్సుగంధి స్స్యాత్.
మంచిబట్ట, మంచిమనస్సు, పరిమళించే దేహం కలిగి యుండాలి.

నిమ్న మనుసరతి సలిలం బుద్ధి రనుసరతి విధి లిఖితం.

నీరు పల్లాన్ని, బుద్ధి బ్రహ్మవ్రాతను అనుసరిస్తుంది.

నిరస్తపాదపే దేశే హ్యేరండోఽపి ద్రుమాయతే.

చెట్లు మొలవని దేశాన ఆముదపుచెట్టే ఒక మహావృక్షం.

నిరీక్షతే కేళివనం ప్రవిశ్య క్రమేలకః కంటకజాలమేవ.

లొట్టిపిట్ట క్రీడోద్యానం ప్రవేశించినా ముండకొమ్మే వెదుకుతుంది.

నివృత్త రాగస్య గృహం తపోవనమ్.

రాగద్వేషాలు నశించినవానికి గృహమే తపోవనము.

నిషిద్ధేఽపి దినే క్షౌరం కుర్యాద్వై బుధ శుక్రయోః.

తిథి నక్షత్రము వగైరాలచే నిషిద్ధమైనా బుధ శుక్రవారములందు మాత్రమే క్షురకర్మ చేయించుకోవాలి.

నిష్ఫలం నాపి ప్రభవేత్కాచి త్సువిచారితమ్.

సాహసించి చేసినపని ఒకవేళ ఫలించకపోవచ్చును గాని లెస్సగా ఆలోచించి చేసినది మాత్రము ఎన్నడు విఫలముకాదు.

నిస్సంశయోఽస్తి తద్భక్త పరిచర్యా రతాత్మనామ్.

కేశవుని ఆరాధించువారికి మోక్షసిద్ధివిషయంలో సందేహముకలదు. కాని తద్భక్తుల పరిచర్యచేయువారికి మోక్షము తప్పక కల్గుతుంది.

నిస్సారస్య పదార్థస్య ప్రాయేణాడంబరో మహాన్.

సారంలేని (కంచువంటి) పదార్థానికి ధ్వని హెచ్చు (డంబము).

(అల్పుడెపుడు పల్కు నాడంబరముగాను, సజ్జనుండు పల్కు చల్లగాను.)

నీచాః కలహ మిచ్ఛంతి సంధి మిచ్ఛంతి సాధవః.

నీచులు కయ్యాన్ని, సాధులు నెయ్యాన్ని కోరతారు.

నీచాదప్యుత్తమాం విద్యాం స్త్రీరత్నం దుష్కులాదపి.

ఉత్తమవిద్యను, స్త్రీరత్నాన్ని నీచుని వద్దనుండియైన గ్రహింపవచ్చును.

నీచాశ్రయో న కర్తవ్యః కర్తవ్యో మహదాశ్రయః.

అల్పుల నాశ్రయింపరాదు. ఉత్తములనే ఆశ్రయించాలి.

నీచై రనీచై రతినీచనీచైః సర్వై రుపాయైః ఫలమేవ సాధ్యః

నీచులచేగాని, అధికులచేగాని, నీచాతినీచులచేగాని సమస్తోపాయాలచేత సా బడవలసినది ఫలమే.

నీచై ర్గచ్ఛ త్యుపరిహ దశా చక్రనేమిక్రమేణ.

తిరుగుతూన్న కాలచక్రపు ఆకులనుబట్టి దశలు క్రిందుమీదౌతాయి.

నీచో వదతి న కురుతే న వదతి సుజనః కరోత్యేవ.

అల్పుడు పలుకుతాడు, ఆచరించడు. సుజనుడు పలుకడు, చేస్తాడు

నేక్షే తోద్యన్త మాదిత్యం నాస్తం యన్తం కదాచన.

ఉదయించే సూర్యుణ్ణి, అస్తమించే సూర్యుణ్ణి చూడరాదు.

నైక శ్శూన్యగృహ మటవీం చానుప్రవిశేత్.

పాడుపడ్డ యింటిని, అడవిని ఒంటిగా ప్రవేశించరాదు.

నైక స్స్వప్యా చ్ఛూన్యగృహే, శయానం న ప్రబోధయేత్.

పాడుపడ్డయింట ఒంటిగా నిద్రించరాదు. నిద్రిస్తూన్నవానిని లేపరాదు.

నైవాశ్రితేషు మహతాం గుణదోషశఙ్కా.

శివుడు చంద్రుణ్ణివలె, సజ్జనులు తమను శరణన్నవారి గుణదోషా లెన్నరు.

నోచ్ఛిష్టో ఘృత మాదద్యా న్న పదా భాజనం స్పృశేత్.

ఎంగిలితో ఉన్నప్పుడు ఘృతపాత్రను గ్రహించరాదు. భోజనపాత్రను కాలితో తాకకూడదు.

నోత్తమం బాధతే భూయో దుఃఖవేగో యథాధమమ్.

అల్పుణ్ణి బాధించినంత తేలికగా దుఃఖవేగం ఉత్తముణ్ణి బాధించదు.

నోత్సఙ్గే భక్షయే ద్భక్ష్యా న్నోచ్ఛిష్టం తు కదాచన.

ఒడిలో పెట్టుకొని భక్ష్యాలను, భుక్తశేషాన్ని తినరాదు.

నోపగచ్ఛే త్ప్రమత్తోఽపి స్త్రియ మార్తవదర్శనే.

ఎంతగామదించి ఉన్నా ముట్టుతను కూడరాదు.

నోపకారం వినా ప్రీతిః కథంచి త్కస్యచి ద్భవేత్.

ఈ లోకంలో ఎవ్వరికైనా పెట్టుప్రేమలేగాని పుట్టుప్రేమలు లేవు.

నోపరి వత్సతన్త్రీ మధిగచ్ఛేత్.

దూడ త్రాటిని దాటరాదు.

నాఽభావ్యం భవతీహ కర్మవశతో భావ్యస్య నాశః కుతః ?

కష్టాలకు బెదరి సముద్రాన మునిగినా, మేరుశిఖరమెక్కినా, ఆకాశాన విహరించినా జరుగరానిది జరుగదు. జరిగేది జరుగక మానదు.

న్యాయ్యాత్పథః ప్రవిచలన్తి పదం న ధీరాః.

ధీరులు ధర్మమార్గమునుండి ఒక అడుగైనా తప్పి నడువరు.

పంచభి ర్మిళితైః కిం యజ్జగతీహ న సాధ్యతే.
ఏవురు కూడి చేసినపని ఎట్టిదైనా సాధింపబడుతుంది.

పంచభి స్సహ గన్తవ్యం స్థాతవ్యం పంచభి స్సహ.
ఏవురితో పయనించాలి. ఏవురితో భాషించాలి.

పంచ యత్ర నవిద్యంతే న తత్ర దివసం వసేత్.
ధనికుడు, వైదికుడు, రాజు, వైద్యుడు, నది లేనిచోట దివసమైనా ఉండకు.

పంచార్ద్రో భోజనం కుర్యా త్ప్రాఙ్ముఖో మౌన మాస్థితః.
చేతులు, పాదాలు, ముఖము కడుగుకొని తూర్పు ముఖమై మౌనముగా భుజించాలి.

పఠతో నాస్తి మూర్ఖత్వం జపతో నాస్తి పాతకమ్.
చదువువల్ల మొఱకుతనం, జపంవల్ల పాపం తొలగిపోతుంది.

పండితః పండితం దృష్ట్వా శ్వానవ ద్ఘుర్ఘురాయతే.
పండితుడు మఱొకపండితుణ్ణి చూచి కుక్కవలె గుఱ్ఱుపెట్టును.

పతనాంతా స్సముచ్ఛ్రయాః.
పెరుగుట విరుగుటకొఱకే.

పయఃపానం భుజంగానాం కేవలం విషవర్ధనమ్.
పాములు పాలుత్రాగడం కేవలమూ విషవృద్ధికోసమే.

పయసా కమలం కమలేన పయః పయసా కమలేన విభాతి సరః
నీటిచే కమలము, కమలముచే నీరు, నీటిచేత కమలంచేత సరస్సు శోభిస్తుంది.

పయసా సించితో నిత్యం ననింబో మధురాయతే.
నిత్యమూ పాలలో నానబెట్టినా వేపకు తీపిరాదు.

పయోఽపి మద్యం శ్వపచేహి మన్యతే
సంసర్గజా దోషగుణా భవంతి.
చండాలునివద్ద పాలున్నా మద్యంగానే ఎంచబడుతుంది. సావాసంవల్లనే దోషాలూ గుణాలూ కలుగుతాయిగదా!

పరకీయనిపానేషు న స్నాయాచ్చ కదాచన.
పరులు ధర్మార్థం త్రవ్వించిన నూయి, చెఱువు మొదలగువానియందు స్నానం చేయరాదు. యజమాని చేసిన పాపఫలం స్నాతకు, స్నాతగడించుకొన్న పుణ్యంలో నాల్గవ వంతు స్వామికి సంక్రమిస్తుంది.

పరదారా నగంతవ్యాః సర్వవర్ణేషు కర్హిచిత్.
దీర్ఘాయమును నశింపజేసే పరకాంతాసంగమము అన్నికులాలయందు నిషిద్ధము.

పరగృహవాసం [illegible] ష్ఠు [illegible] లఘుత్వం నయాతి?
పరగృహవాసం ఎంతటివాన్నైనా లఘువును చేస్తుంది.

పరాధీనం వృథా జన్మ పరస్త్రీషు వృథా సుఖమ్.
పరులకులోబడిన జీవితం, పరస్త్రీలనుపొందిన సుఖం దండుగ.

పరాన్నం పుణ్యకం హన్తి బ్రహ్మద్వేషః కులక్షయః.
పరాన్నం పుణ్యం హరిస్తుంది బ్రాహ్మణద్వేషం వంశనాశనం చేస్తుంది.

పరాన్నేన ముఖం దగ్ధం హస్తా దగ్ధా ప్రతిగ్రహాత్.
పరాన్నభుక్తివల్ల ముఖం, దానప్రతిగ్రహణంవల్ల చేతులు దగ్ధమైనట్లే.

పరిచిత జన ద్వేషీ లోకో నవం నవ మీహతే.
లోకం ప్రాత రోతగాను, క్రొత్త వింతగాను చూస్తుంది.

పరిపూర్ణేఽపి తటాకే కాకః కుంభోదకం పిబతి.
చెఱువు నిండుగా ఉన్నా కాకి కడవనీళ్లే త్రాగుతుంది. ఆలు అనుకూలవతియైనా పరకాంతలనే గోర్తాడు నీచుడు.

పరీక్షా న ప్రకృత్యా స్త్రీణాం దుశ్చరితస్య చ.
నదులను, కులాలను, మహాత్ములను, స్త్రీలను, దుష్టులను పరీక్షింపరాదు.

పరేషాం క్లేశదం కుర్యాన్న పైశున్యం ప్రభుప్రియః.
ప్రభువునొద్ద చెప్పలు కొట్టి పరులకు కీడుచేయరాదు.

పరోపకరణార్థాయ వచనే కా దరిద్రతా?
నీ యింటిలోనిది, చేతిలోనిది ఖర్చుకపోవచ్చు. మాటలలో పేదతేక మేల?

పరోపకారః పుణ్యాయ పాపాయ పరపీడనమ్.
పరోపకృతి పుణ్యహేతువు. పరహింస పాపహేతువు.

పరోపకారజం పుణ్యం నస్యాత్క్రతు శతైరపి.
పరోపకృతివల్ల కలిగే పుణ్యం నూఱు యాగాలు చేసినా రాదు. కాన అర్థం ప్రాణం ధారపోసియైనా పరోపకారమే చేయాలి.

పరోపకార శూన్యస్య కిం మనుష్యస్య జీవితం?
పరోపకృతి చేయనివాని జీవితము దండుగ.

పరోపదేశవేలాయాం సర్వే శిష్టా భవంతి వై.
పరులకు చక్కట్లు చెప్పేవేళ అందఱూ సదాచార సంపన్నులే, తామై ఆచరించేటప్పుడు తెలియాలి వారి నిజాయితీ, వారి ధర్మపన్నాలూను.

పరోఽపి హితవా న్బంధు ర్బంధుర ప్యహితః పరః.
మేలు కోరేవాడు పరుడైనా చుట్టమే. కీడు కోరేవాడు చుట్టమైనా పరాయివాడే.

పర్వతానాం భయం వజ్రా త్సాధూనాం దుర్జనాద్భయమ్.
కొండలకు వజ్రాయుధమన్నా, సజ్జనులకు దుష్టులన్నా బెదరు.

పశ్యంతి నైవ కవయో నిజకావ్యదోషం,
భక్ష్యంతి నో బలిభుజో నిజజాతిమాంసమ్.
కవులు తమ కావ్యదోషాలు తెలియలేరు. కాకులు స్వజాతిమాంసం తినవు.

పాత్రాపాత్ర వివేకోఽస్తి ధేను పన్నగయో రివ.
గోవు, పాము అనువాని పాత్రతాపాత్రతలనుగూర్చి విచారించు. గడ్డి తిని పాలి స్తుంది గోవు; పాలు త్రాగి విషం కక్కుతుంది త్రాచు.

పాపం కృత్వా దుర్గతిం యాంతి మూఢా
స్తస్మాన్మద్యం నైవ పేయం న పేయం.
మూఢులు పాపకార్యాలు చేసి నరకాలపాలు అవుతారు. కాన మద్యం త్రాగరాదు. ముమ్మాటికి త్రాగరాదు.

పాపం తాపం చ దైన్యం చ హంతి సజ్జన దర్శనమ్.
సాధు దర్శనంవల్ల పాపం, తాపం, దైన్యం తొలగిపోతాయి.

పాపీ చిరాయు స్సుకృతీ గతాయుః.
పాపి చిరకాలం జీవిస్తాడు, పుణ్యాత్ముడు త్వరలో మరణిస్తాడు.

పాషండిదర్శనాదా తు సూర్యం పశ్యే త్తత శ్శుచిః.
నాస్తికుణ్ణిచూస్తే సూర్యదర్శనం చేసికొని పవిత్రుడు కావాలి.

పిండే పిండే మతి ర్భిన్నా తుండే తుండే సరస్వతీ.
పుర్రె కొకబుద్ధి - జిహ్వ కొక వాణి.

పితాచ ఋణవా న్శత్రు ర్మాతా చ వ్యభిచారిణీ.
అప్పుచేసిన తండ్రి, తప్పుచేసిన తల్లి శత్రువులు.

పిశాచానాం పిశాచ భాషయై వోత్తరం దేయమ్.
మొండివానికి మొండి జవాబే చెప్పాలి.

పీత్వా కర్దమపానీయం భేకో బెకబెకాయతే.
బురదనీరు త్రాగిన కప్ప బెక బెక లాడుతుంది. తియ్యమామిడిపండు తిన్న కోయిల ఏ గడబిడచేయదు.

పుణ్యస్య ఫల మిచ్ఛంతి పుణ్యం నేచ్ఛంతి మానవాః.
మానవులు మనస్ఫూర్తిగా పుణ్యకార్యములు చేయకయే పుణ్యఫలమును కోరు చుందురుగదా !

కర్తా కారయితా చైవ ప్రేరక శ్చానుమోదకః
పుణ్యకార్యే పాపకార్యే చత్వారి స్సమభాగినః.
కర్త, కారయిత, ప్రేరకుడు, అనుమోదకుడు పుణ్యపాపాలు సమంగా పంచు కొంటారు.

పుణ్యై ర్వినా నహి లభ్యతే సుకృతిభి స్సత్సంగతి ర్దుర్లభా.
పూర్వపుణ్యం లేనిదే మంచివారి చెలిమి దొరకదు.

పుత్రాదపి భయం యత్ర తత్ర సౌఖ్యంహి కీదృశమ్ ?
కొడుకువల్ల కూడ భీతికలిగే ఈ సంసారమందు సుఖ మెట్టిది ?

పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయమ్.
పుత్రుడు తన్ను మించాలని కోరుకోవలెను.

పునరపి జననం పునరపి మరణం పునరపి జననీజఠరే శయనమ్.
పుట్టడం, గిట్టడం, తిరిగి తల్లి కడుపున పడడం జీవికి అలవాటే.

పుమా న్దుష్కీర్తి సంయుక్తో జీవన్నపి మృతోపమః.
అపవాదుల పాలైన నరుడు జీవించియున్నా, చచ్చినవాడే.

పురాణమి త్యేవ న సాధు సర్వం
నచాపి కావ్యం నవమి త్యనద్యమ్.
పురాతనమైన దెల్ల మంచిదికాదు. క్రొత్తకావ్యాలన్నీ చెడ్డవి కావు.

పురుషాణా మభావేన సర్వా నార్యః పతివ్రతాః.
పురుషులు తారసిల్లనంతకాలం స్త్రీలంతా పతివ్రతలే.

పుష్పమాలానుషంగేన సూత్రం శిరసి ధార్యతే.
పూలమాలయొక్క సంబంధముచేత దారము శిరస్సున ధరింపబడుచున్నది.

పుష్పమూలం విచినుయా న్మూలచ్ఛేదం న కారయేత్.
పూలమొదలును త్రుంచవలెనేగాని చెట్టుమొదలంట నఱకరాదుగదా !

పుస్తకం వనితా విత్తం పరహస్తగతం గతమ్.
పుస్తకము, కాంత, ద్రవ్యము పరులకు చిక్కితే మరి భద్రంగా రావు. పాత్తం చినిగి వస్తుంది. కాంత భ్రష్టయై వస్తుంది. ద్రవ్యం చిన్నమొత్తాలుగా వస్తుంది.

పుస్తకేషుచ యావిద్యా పరహస్తేషు యద్ధనమ్
సంగ్రామేచ గృహే సైన్యం త్రయః పుంసాం విడంబనాః.

పుస్తకంలో ఉన్న చదువు, పరహస్తంలో ఉన్న ధనం, గృహమందే ఉన్న సైన్యం దండుగే కాని ఏ ప్రయోజనం లేదు.

పూర్వజన్మార్జితం కర్మ కర్తార మనుగచ్ఛతి.

తొలిపుట్టువున చేసికొన్న కర్మఫలం కర్త ననుసరిస్తుంది.

పూర్వజన్మసుకృతవ్యయలబ్ధా స్సంపదో విపద ఏవ విమృష్టాః.

పూర్వపుణ్యక్షయానికి కారణమైన సిరులు విచారిస్తే ఆపదలే.

పూర్వావధీరితం శ్రేయో దుఃఖం హి పరివర్తతే.

మొదటవచ్చిన మేలును తిరస్కరిస్తే అది కీడుగా తిరిగి వస్తుంది.

పూర్వే వయసి తత్కుర్యా ద్యేన వృద్ధ స్సుఖం భవేత్.

వార్ధక్యమున సుఖపడుటకై చేయదగిన పనులను ముందుగానే పూర్తిచేసికోవలెను.

పృథివ్యాం త్రీణి రత్నాని జల మన్నం సుభాషితమ్.

ఈ లోకంలో మూడే రత్నాలు. జలము, అన్నము, సూక్తి.

ప్రకృతిం స్వామధిష్ఠాయ సంభవా మ్యాత్మమాయయా.

సర్వప్రాణులకు ఈశ్వరుడనైన నేను స్వకీయమైన ప్రకృతి నవలంబించి నా మాయచే అవతరించుచున్నాను (గీతావాక్యము).

ప్రక్షాలనాద్ధి పంకస్య దూరా దస్పర్శనం వరమ్.

అడుసు త్రొక్కడం కాలు కడగడంకన్న, దూరాన ఉండడం మేలు.

ప్రజ్ఞా నామ బలం హ్యేవం నిష్ప్రజ్ఞస్య బలేన కిమ్ ?

బుద్ధిబలమే బలం. మందబుద్ధికి శరీరబలం ఉండి ఏమి లాభం ?

ప్రతిగ్రహసమర్థోఽపి ప్రసంగం తత్ర వర్జయేత్.

మంత్ర తంత్రాదులచే పాపం పోగొట్టుకొనే సమర్థత ఉన్నప్పటికి, దానంపట్టే ప్రసంగమైనా చేయరాదని పెద్దల హితవు.

ప్రతిబింబే క్షణం నీరే శక్రస్యాపి శ్రియం హరేత్.

నీటిలో తన నీడచూచుకొంటే ఇంద్రునికైనా సిరి తొలగిపోతుంది.

ప్రత్యక్షే గురవః స్తుత్యాః పరోక్షే మిత్రబాంధవాః.

ప్రత్యక్షంలో గురువులు, పరోక్షంలో మిత్రులు, చుట్టాలు స్తోత్రార్హులు.

ప్రత్యహం ప్రత్యవేక్షేత నరశ్చరితమాత్మనః.

నరుడు నిత్యము (తన చేష్టలు పశువులవా? సజ్జనులవా అని) తన దినచర్యను పరీక్షించుకొంటూ ఉండాలి.

ప్రత్యాసన్నవిపత్తిమూఢమనసాం ప్రాయో మతిః క్షీయతే.

ఆపదలు రానున్నవారికి బుద్ధి చెడిపోతుంది. బంగారులేడి అసంభవమన్న సంగతి సీతారాములకు తెలియదా!

ప్రథమకబళే మక్షికాపాతః.

మొదటి ముద్దలోనే ఈగపాటు.

ప్రథమం ప్రాశితే మధ్వః పిబంతి కటుభేషజమ్.

తేనె నాకినపిదప చేదుమందు త్రాగుతారు.

ప్రభవతి శుచిర్బింబగ్రాహే మణిర్న మృదాదయః.

ఒక గురువుకొద్ద చదివే శిష్యులకే జ్ఞానశక్తిలో తేడావస్తుంది. స్ఫటికమణి బింబాన్ని గ్రహిస్తుంది. మట్టిముద్ద కట్టి శక్తి లేదు.

ప్రభుచిత్తమేవ హి జనోఽనువర్తతే.

(యథా రాజా తథా ప్రజాః.)

ప్రభుని చిత్తమెట్లో జనుల నడత అట్లు.

ప్రభుప్రసాదే విశ్వాసం న కుర్యాత్స్వప్నసన్నిభే.

స్వామిదయ కలవంటిది. నేడొక్క రీతి, రేపొక్క తీరు.

ప్రభూణాం హి విభూత్యంధా, ధావత్యవిషయే మతిః.

సంపదంధులైన ప్రభువులమనస్సు అకార్యాలవైపు పరుగులుపెట్టుతుంది

ప్రమాదో ధీమతామపి.

బుద్ధిమంతులకున్నూ ప్రమాదం తప్పదు.

ప్రయోజనమనుద్దిశ్య న మందోఽపి ప్రవర్తతే.

ఎంతటిమందబుద్ధియైనా లాభంలేని పనికి పూనడు.

ప్రయోజనాపేక్షితయా ప్రభూణాం
ప్రాయశ్ఛలం గౌరవమాశ్రితేషు.

ప్రభువులు తమ అక్కరలందు మాత్రమే ఆశ్రితులను గౌరవిస్తారు.

ప్రవిచార్యోత్తరం దేయం సహసా న వదేత్క్వచిత్.

ముమ్మారు ఆలోచించి జవాబిమ్ము. త్వరపడి ఎన్నడూ పలుకవద్దు.

ప్రాసాదశిఖరస్థోఽపి కాకః కిం గరుడాయతే?

మేడపై ఉన్నంతమాత్రాన కాకి గరుడపక్షి అవుతుందా?
(పంజరంబున గాకపక్షి నుంచిన లెస్స పలుకునే వింతైన చిలుకవలెను?)

ప్రసూతాంత చ యౌవనమ్.

బిడ్డను కనేవఱకే పరువం.

ప్రస్తావ సదృశం వాక్యం కుర్వాణో న వినశ్యతి.

సమయానికి తగ్గమాట పలికేవా డెన్నడూ చెడడు.

ప్రాకాశ్యం స్వగుణోదయేన గుణినో గచ్ఛంతి, కిం జన్మనా?

గొప్పవారు వంశగౌరవంవల్లకాదు, తమగుణాలచే వాసికెక్కుతారు.

ప్రాగల్భ్యహీనస్య నరస్య విద్యా
శస్త్రం యథా కాపురుషస్య హస్తే.

మందుడు నేర్చినచదువు, పిఱికిచేతి కత్తి ఒక్కటేరూపు.

ప్రాణంవాపి పరిత్యజ్య మానమే వాభిరక్షతు.

ప్రాణమైనా విడిచి మానం కాపాడుకోవాలి.
(ప్రాణమునైనను వదలుచు మానము రక్షించుకొన శ్రమ పడవలయున్.)

ప్రాణసంశయే బ్రాహ్మణోఽపి శస్త్ర మాదదీత.

ప్రాణాపాయం కలిగినప్పుడు విప్రుడు సైతం కత్తి పట్టవచ్చు.

ప్రాణైరపిహి భృత్యానాం స్వామిసంరక్షణం వ్రతమ్.

సేవకులు స్వామిని కాపాడడంకోసం ప్రాణాలైనా అర్పించాలి.

ప్రాప్తవ్య మర్థం లభతే మనుష్యో
దేవోఽపితం లంఘయితుం న శక్తః.

నరుడు పొందదగ్గఫలం పొంది తీరుతాడు. దేవుడైనా వారింపలేడు.

ప్రాప్తప్రాప్త ముపాసీత హృదయే నాపరాజితః.

సుఖదుఃఖాలు కలిమిలేములు, ఎప్పుడేవి ప్రాప్తించినా కలతనొందక అనుభవించాలి.

ప్రాప్తేతు షోడశే వర్షే గర్దభీ హ్యప్సరాయతే.

పదునారవయేడు రాగానే గాడిదకూడా దివ్యసుందరి అవుతుంది.

ప్రాప్తేతు షోడశేవర్షే పుత్త్రం మిత్రవ దాచరేత్.

[అయిదేళ్ళవరకు రాజును చూచినట్లు, పదేండ్లవఱకు దాసునితో సమంగాను చూడాలి.]
పదునాఱేండ్లకొడుకును మిత్రునివలె తలంచుతూ సలహా చెప్పాలి.

ప్రాప్తేఽపి సోమయాజిత్వే నంబిత్వం నైవ ముంచతి.

నంబి తనపేరు పోవాలని యాగం చేసినా "నంబి సోమయాజి" అని పిలువ జొచ్చారు. పూర్వపు నంబిత్వం అతణ్ణి విడువలేదు.

ప్రాయ స్సజ్జనసంగతోఽపి లభతే దైవానురూపం ఫలమ్.

సాధుసంగమున్నా దొరకినా కర్మఫలం అనుభవింపక తప్పదు. సముద్రుణ్ణి ఆశ్రయించినా బడబాగ్నికి, మేఘుణ్ణి ఆశ్రయించినా చాతకానికి తృష్ణ తీరలేదు. శివుణ్ణి ఆశ్రయించినా చంద్రుడికి క్షయరోగం తప్పలేదుగదా!

ప్రాయ స్సమాసన్న విపత్తికాలే
ధియోఽపి పుంసాం మలినీభవంతి.

కష్టాలు రానున్నప్పుడు పండితుల బుద్ధులుసైతం మొద్దుబారుతాయి. లోకంలో బంగారులేడి అసంభవమని తెలిసికూడా సీత కోరడం, రాముడు అంగీకరించడం జరుగలేదా!

ప్రాయేణ ధనినామేవ ధనలోభో నిరంతరమ్.

శ్రీమంతులకే డబ్బుకక్కుర్తి మెండు.

ప్రాయేణ భార్యాదౌశ్శీల్యం స్నేహాంధో నేక్షతే జనః.

కామాంధుడు తన యాలి చీకటి తెలిసికోలేడు

ప్రాయేణ శ్రీమతాం లోకే భోక్తుం శక్తి ర్న విద్యతే.

కడిచి కూర్చుండే శ్రీమంతులకు అన్నమరిగించుకొనే శక్తికూడా ఉండదు.

ప్రాయేణాధమ మధ్యమోత్తమగుణః సంసర్గతో జాయతే.

సంసర్గంవల్లనే ఉత్తమ మధ్యమాధమగుణాలు కల్గుతూ ఉంటాయి.

ప్రాయో గచ్ఛతి యత్ర భాగ్యరహిత స్తత్రైవ యాన్త్యాపదః.

అభాగ్యుడెటుపోయినా కష్టాలు వాణ్ణి వెన్నాడుతూనే ఉంటాయికదా!

ప్రారబ్ధం భోగతో నశ్యే త్తత్త్వజ్ఞానేన సంచితమ్.

ప్రారబ్ధం అనుభవిస్తే తరుగుతుంది. తత్త్వజ్ఞానం కలిగితే సంచితం నశిస్తుంది.

ప్రారబ్ధ ముత్తమగుణా న పరిత్యజంతి.

మొదలుపెట్టిన పనులకు ఎన్ని ఆటంకములు కలిగినను ఉత్తములు సాధింపక విడువరు.

ప్రియంచ నానృతం బ్రూయా న్నబ్రూయా త్సత్య మప్రియం.

ముఖప్రీతికై కల్లమాటలు పలుకరాదు. నిజమైనా అనిష్టాలు పలకరాదు.

ప్రియవాక్యప్రదానేన సర్వే తుష్యంతి జంతవః.

తియ్యని మాటల కంతా సంతోషిస్తారు. కాన మాటలలో పేదతనం ఎన్నడూ చూపకూడదు.

బధిరా న్మందకర్ణః శ్రేయాన్.

చెవిటివానికన్న సొట్టచెవివాడు మేలు.

బలవతి సతి దైవే బంధుభిః కిం విధేయమ్ ?

కౌరవసభలో అమితబలాఢ్యులైన ఏవురు భర్తలు, భీష్మ ద్రోణ విదురాది పూజ్యులంతా చూస్తూ ఉండగా ద్రౌపదికి మానభంగ యత్నాలు జరిగాయంటే దైవబలం వ్యతిరేకమైనప్పుడు చుట్టాలు ఎంతమంది ఉన్నా దండుగే అని తోచకపోదుగదా!

బలవదపి శిక్షితానా మాత్మన్యప్రత్యయం చేతః.

గురువులవద్ద ఎంత లెస్సగా క్రమశిక్షణ పొందినా, ఎంతటివారి మన్నన పొందేవారికి ఆత్మశక్తియందు నమ్మకం తక్కువ.

బలవా నింద్రియ గ్రామో విద్వాంస మపి కర్షతి.

చలనశీలంగల ఇంద్రియాల సమూహం పండితులను సైతం లొంగదీయగలదు గదా!
(పరమ యోగికైన బలిమిని నింద్రియగ్రామ మధికపీడ గలుగజేయుగాదె.)

బలీయసీ కేవల మీశ్వరేచ్ఛా.

ఈశ్వరసంకల్పం మిక్కిలి బలముగలది.

బహుభి ర్న విరోద్ధవ్యం దుర్జనై స్స్వజనై రపి.

దుర్జనులకేగానీ, చుట్టాలకేగానీ పదుగురితో కలహింపరాదు. సర్పము ఎంత బలవంతమైనా చలిచీమలచేత చిక్కి చావడంలేదా ?

బహువచన మల్పసారం యః కథయతి విప్రలాపీసః.

తక్కువసారంగల హెచ్చుప్రసంగం చేసేవాడు వదరుబోతు.

బహూనా మప్యసారాణాం సమవాయోహి దుర్జయః.

బలహీనులైనా పదుగురు కూడిన సంఘం పటిష్ఠమౌతుంది. గడ్డిపరకలచే కూర్చబడిన వెంటి ఏనుగులను బంధించడం లేదా ?

బాదరాయణ సంబంధా ద్యూయం యూయం వయం వయమ్.

మీ యింటి బదరీవృక్షం, మాబండిది బదరీచక్రం; కనుక మనది బాదరాయణ సంబంధం.

బాలాదపి గ్రహీతవ్యం యుక్త ముక్తం మనీషిభిః.

మంచిమాట బాలునినోట వచ్చినా గ్రహింపవలసిందే.

బుధపూజాంచ కారయే ద్బుద్ధి పీడోపశాంతయే.

బుద్ధిదోష నివారణకోసం బుధగ్రహాన్ని ఆరాధించాలి.

బుద్ధయః కుబ్జ గామిన్యో భవంతి మహతామపి.

ఒక్కొక్కప్పుడు గొప్పవారి బుద్ధులుసైతం పెడదోవలు పడతాయి.

బుద్ధి రూప శీల లక్షణ సంపన్నా ముపయచ్ఛేత.
బుద్ధి, రూపం, శీలం వగైరా మంచిలక్షణాలు గల కన్యను గ్రహించాలి.

బుద్ధి ర్జ్ఞానంచ సర్వత్ర ముఖ్యం మిత్రం న పౌరుషమ్.
వివేకమే నిజమైన చెలికాడు. పౌరుషం కాదు.

బుభుక్షితైః కిం ద్వికరేణ భుంక్తే ?
ఆకలిగొన్నవాడు రెండు చేతులతో దినునా ?

బుభుక్షితః కిం నకరోతి పాపం ?
క్షీణా నరా నిష్కరుణా భవంతి.
ఆకలిగొన్నవాడు ఏ పాపమైనా చేస్తాడు. చెడినవాడు నిర్దయగా ఉంటాడు.

బ్రహ్మచర్య వానప్రస్థ సన్న్యాసాశ్రమాణి వర్జ్యాణి.
బ్రహ్మచర్యం, వానప్రస్థం, సన్న్యాసం అనే ఆశ్రమాలను కలిలో వరించాలి.

బ్రహ్మ సత్యం జగన్మిథ్యా జీవో బ్రహ్మైవ నాపరః.
బ్రహ్మమే సత్యము, జగత్తు మిథ్య. జీవుడే బ్రహ్మము. వేఱుకాదు.

బ్రాహ్మణం కుశలం పృచ్ఛేత్ క్షత్రబంధు మనామయం.
విప్రుని కుశలమా ? అనీ, రారాజును ఆరోగ్యమా ? అనీ పల్కరించాలి.

బ్రాహ్మణా న్నపరీక్షేత తీర్థక్షేత్ర నివాసినః.
పుణ్యక్షేత్రాలలోని విప్రుల శీలాన్ని, విద్యను, తపస్సును పరీక్షింపరాదు.

బ్రాహ్మే ముహూర్త ఉత్తిష్ఠే ద్ధర్మార్థౌ చాను చింతయేత్.
వేకువనే ($4\frac{1}{2}$ గం.) లేచి ధార్మికంగా అర్థం గడించే మార్గమాలోచించాలి.

బ్రువతే హి ఫలేన సాధవో నతు కంఠేన నిజోపయోగితామ్.
సుజనులు క్రియలచే సాయపడతారు. మాటలచే కాదు.

భక్తం, రక్తం, సదాసక్తం, నిర్దోషం న పరిత్యజేత్.
భక్తుడు, రక్తుడు, నిర్దోషి అగు ఆశ్రితుణ్ణి విడువరాదు.

భక్షితేఽపి లశునే న శాంతో వ్యాధిః.
విధి తప్పి వెల్లుల్లి తిన్నా, వ్యాధి కుదరలేదు.

భక్ష్యమాణో నిరాదాయ స్సుమేరురపి హీయతే.
ఆదాయంలేకుండా తినడం మొదలుపెడితే, బంగరుకొండకూడా హరిస్తుంది.

భద్రం భద్ర మితి బ్రూయా ద్భద్ర మిత్యేవవా వదేత్.
శుభమూ, మంగళమూ, భద్రమూ అనెడు మంచిమాటలనే ఎల్లప్పుడు పలుకుచుండవలెను.

భర్తాచ స్త్రీకృతం పాపం శిష్యపాపం గురు ర్వ్రజేత్.
భార్యచేసిన పాపం భర్త, శిష్యుడుచేసిన పాపం గురువు పొందుతారు. పతివ్రతలు, గురుభక్తులు మచ్చుకైనా దొరకని కలియుగంలో పైధర్మసూత్రాలకు తావు లేదు.

భవంతిహి సుఖోదర్కా విపదోపి మహాత్మనామ్.
గొప్పవారి కష్టాలు సుఖాంతాలు, చెడ్డవారి సిరులు దుఃఖాంతాలు.

భవితవ్యం భవత్యేవ నారికేళ ఫలాంబువత్.
కొబ్బరికాయలోని నీరులాగు రానున్నది వచ్చితీరుతుంది.

భవితవ్యానాం ద్వారాణి భవంతి సర్వత.
కానున్నకార్యాలకు ద్వారాలు అంతటా తెరుచుకొని ఉంటాయి.

భాగ్యం ఫలతి సర్వత్ర న విద్యా నచ పౌరుషమ్.
అంతటా అదృష్టమే ఫలిస్తుంది. విద్యాపౌరుషాలు కావు. (సముద్రమథనకాలంలో విష్ణువు లక్ష్మిని, శివుడు విషాన్ని పొందారుకదా !)

భాగ్యవంతం ప్రసూయేథాః మాశూరం మాచ పండితమ్.
ఓ ద్రౌపదీ! అదృష్టశాలినే కను. శూరుణ్ణి, పండితుణ్ణి కనకు. పాండవులు నిర్భాగ్యులై అడవులవెంట తిరగడం చూస్తున్నావుగా ! (కుంతివాక్యము.)

భాగ్యహీనా న పశ్యంతి బహురత్నా వసుంధరా.
వసుంధర రత్నగర్భ. అభాగ్యులు చూడలేరుగా !

భారతః పంచమో వేద స్సుపుత్ర స్సప్తమో రసః.
భారతము అయిదవ వేదము. మంచికొడుకు ఏడవ రసం.

భార్యాదండః పృథక్శయ్యా, మిత్రదండ మభాషణమ్.
భార్యకు శిక్ష మాటుపడక, చెలికానికి శిక్ష మాట్లాడకుండుట.

భార్యారూపవతీ శత్రుః - పుత్త్రశ్శత్రు రపండితః.
అందమైన ఆలు, వివేకంలేని కొడుకు శత్రువులు.

భార్యాహీన గృహస్థస్య శూన్యమేవ గృహం మతం.
పుత్రులు, పౌత్రులు ఎంతమందిఉన్నా గృహస్థుకు ఆలులేని ఇల్లు పాడిల్లు.

భావేషు విద్యతే దేవ స్తస్మా ద్భావోహి కారణం.
మృత్తు, కాష్ఠం, పాషాణం అను వానియందు దేవుడులేడు. ఎచ్చటకలడని నీవుభావిస్తే అచ్చటనే ఉన్నాడు.

భుక్త్వా శతపదంగత్వా వామపార్శ్వేన సంవిశేత్.
భుజించాక నూఱడుగులు నడిచి ఎడమవైపుగా పండుకోవాలి.

భుజంగ ఏవ జానీతే భుజంగ చరణం సఖే

ఓ చెలికాడా! పాముకాళ్ళు పాముకే ఎరుక.

భుంజానో న బహు బ్రూయాన్న నిందేదపి కంచన.

భోజనకాలమున ఎక్కువగా మాట్లాడరాదు. పరనిందాప్రసంగము చేయరాదు.

భూప్రదక్షిణ షట్కేన తత్ఫలం మాతృవందనే.

తల్లికి మ్రొక్కితే ఆరుసార్లు భూమిని చుట్టివచ్చినఫలం లభిస్తుంది.

భూపాలేన దరిద్రేణ చ మృత్యోః సర్వత్ర తుల్యతా.

రాజునందు, పేదయందు మృత్యుదేవతకు సమభావమేకదా!

భూయోఽపి సిక్తః పయసా
ఘృతేన న నింబవృక్షో మధురత్వ మేతి.

పాలు, నేయి ఎన్నిసార్లుపోసి పెంచినా వేపకు తీపిరాదు.

భూషణంచ పతిః స్త్రీణాం శీలం సర్వస్య భూషణమ్.

ఇంతులకు మగడే నగ. ఎల్లరకు శీలమే నగ.

భేకోఽపి పాదప్రసరణాయ చేష్టతే.

శక్తిచాలని కప్పకూడా కాలు సాచాలనే చూస్తుంది.

భేకో యథా వ్యాలముఖే ప్రవిష్ట
స్సమక్షికాం ద్వేష్టి వినష్ట బుద్ధిః.

పామునోట చిక్కుకున్నా బుద్ధిమాలిన కప్ప ఈగను మ్రింగజూస్తుంది.

భోగేచ్ఛా నోపభోగేన భోగినాం జాతు శామ్యతి.

ఉప్పునీటివల్ల దప్పిక తగ్గనట్లు భోగాలవల్ల భోగులకు భోగేచ్ఛ తగ్గదు.

భోజనాంతే విషం వారి భోజనే చామృతం పరమ్.

భోజనకాలంలో త్రాగే జలం అమృతం. పిమ్మటిది విషం.

భ్రమన్ సంపూజ్యతే విప్రః స్త్రీ భ్రమంతీ వినశ్యతి.

తిరిగి పూజింపబడుతాడు విప్రుడు. తిరిగి చెడుతుంది ఆడది.

మణినా భూషిత స్సర్పః కిమసౌ న భయంకరః.

తలపై మణి తాల్చినా త్రాచు భయంకరంగానే ఉంటుంది.

మణినా వలయం వలయేన మణి ర్మణినా వలయేన విభాతి కరః.

మణిచేత కంకణం, కంకణంచేత మణి, కంకణంచేత మణిచేత చేయి ప్రకాశిస్తుంది.

మతిరేవ బలాద్గరీయసీ యదభావే కరిణామియం దశా.

మావటివాని అంకుశపుపోటు తిన్న ఏనుగు ఏమని ఘోష (ఘీంకారం) పెట్టుతోందో తెలుసా? ఈ లోకంలో దేహబలంకన్న బుద్ధిబలమే గొప్పది; అది లేకపోవడం చేతనే ఏనుగులకు ఈ దశ పట్టింది సుమా! అని.

మత్స్యపాదం జలే పశ్యేత్ న తు నారీహృదయ స్థితమ్.

నీళ్ళలో చేపపాదమైనా (తెల్లకాకినైనా) చూడగలుగుగాని, స్త్రీహృదయము తెలిసికొన సాధ్యముకాదు.

మదోపశమనం శాస్త్రం ఖలానాం కురుతే మదమ్.

శాస్త్రం సజ్జనులకు మదాన్ని తొలగిస్తుంది. దుష్టులకు మదాన్ని కలిగిస్తుంది. తేజస్సు కన్నులకు వెలుగును, గూబలకు అంధత్వాన్ని ప్రసాదిస్తుంది.

మద్భక్తా యత్ర గాయంతే తత్ర తిష్ఠామి నారద!

ఓయీ! నారదా! నేను వైకుంఠమునగాని, యోగిహృదయమునగాని, సూర్యునియందు గాని నివసించడంలేదు. నా భక్తులు గానంచేసేచోట ఉంటాను. (భగవంతుని వచనం.)

మధు తిష్ఠతి వాచి యోషితాం
హృదయే హాలాహలంమహా ద్విషమ్
మధు తిష్ఠతి జిహ్వాగ్రే హృది హాలాహలం విషమ్.

ఇంతులకు నాలుకచివర వాక్కులయందు తేనె, గుండెలలో విషము ఉంటుంది. కనుకనే పురుషులు అధరపానము, హృదయతాడనము చేస్తారు.

మధునా సించయే న్నింబం నింబః కిం మధురాయతే?

తేనెలో ముంచి పాన వేసినా వేపకు తీపిరాదు.

మనఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోః.

మనుజుల బంధమోక్షాలకు మనస్సే కారణం.

మనసా చింతితం కర్మ వచసా న ప్రకాశయేత్.

మనసున తలచినపని, మాటచే వెల్లడింపరాదు.

మనసిచ పరితుష్టే కోఽర్థవా న్కో దరిద్రః?

తృప్తిఅనేది ఉంటే పేదకూ, ధనికునకూ భేదాలేదు.

మనసా చింతితం కార్యం దైవమన్యత్ర చింతయేత్.

తానొకటి తలిస్తే దేవుడు వేరొకటి తలుస్తాడు.

మనసైవ కృతం పాపం న శరీర కృతం కృతమ్.

మానసికపాపమే పాపం. శారీరకంకాదు. (పెండ్లామునూ, కూతుర్నూ, చెల్లెలిని కౌగిలించుకొంటాడు. భావాలు మాత్రం వేరు.)

మనస్యేకం వచస్యేకం కర్మణ్యేకం మహాత్మనామ్.

మహాత్ముల మనస్సు, మాట, చేత ఒక్కటే.

మనీషిణ స్సంతి న తే హితైషిణో
హితైషిణ స్సంతి న తే మనీషిణః.

ధీమంతులున్నా హితం కోరరు. హితైషులున్నా ధీమంతులు కారు.

మనోజవం తు మాండవ్యో విప్రవాక్యం జనార్దనః.

ప్రయాణమునకు శుభకాలము తగినదని గార్గ్యుడును, శకునము చూడవలె నని బృహస్పతి, మనోనిశ్చయమే తగిన కాలమని మాండవ్యుడును, విప్రవాక్యము ననుసరింపవలె నని జనార్దనుడును సెలవిచ్చిరి.

మనో ధావతి సర్వత్ర మదోన్మత్త గజేంద్రవత్.

మదపిచ్చి ఎత్తిన ఏనుగులాగు మనస్సు ఎల్లప్పుడూ పరుగెత్తుతూ ఉంటుంది.

మనోరథానా మగతి ర్న విద్యతే.

కోర్కెల గమనానికి ఒక హద్దూపద్దూ లేదు.

మనోరథానా మతటాః ప్రవాహాః.

కోరికల ప్రవాహాలకు కట్టలు లేవు.

మన్యుప్రహరణా విప్రా శ్చక్రప్రహరణో హరిః.

కోపాయుధులు విప్రులు, చక్రాయుధుడు శ్రీహరి.

మన్యే దుర్జనచిత్తవృత్తిహరణే ధాతాపి భగ్నోద్యమః.

తుంటరుల దుర్నడతను బ్రహ్మకూడ మార్పుచేయలేడు.

మరణాంతాని వైరాణి యాచనాంతం హి గౌరవమ్.

యాచనతో గౌరవమూ, చావుతో పగలు నశిస్తాయి.

మహతా మాశ్రయః పుంసాం ఫలం భాగ్యానుసారతః.

నరునకు గొప్పవారి అండ దొరికినా ఫలం కర్మానుగుణమే. శివుని కంఠమాశ్రయించినా వాసుకికి వాయుభక్షణమే గతి.

మహత్యాపది సంప్రాప్తే స్మర్తవ్యో భగవాన్ హరిః.

ఆపత్కాలం వచ్చినప్పుడు గోవిందాఅని దేవునిగూర్చి మొఱపెట్టుకోవలెను. పూర్వం రాజులసభలో ద్రౌపదికి అక్షయ వస్త్రాలిచ్చి రక్షించాడు. పాహిపాహి అని మొఱపెట్టుకొన్న గజేంద్రుని కాపాడాడు.

మహతి దర్పణే మహా న్ముఖం; తదేవ కనీనికాయాం అణు.

పెద్ద అద్దంలో పెద్దమొగం; అదే కంటిపాపలో అణుమాత్రం.

మహాగజాః పలాయంతే మశకానాంతు కా కథా?

గొప్ప ఏనుగులే పరుగిడుతూంటే దోమలమాట చెప్పే దేమిటి?

మహాజనస్య సంపర్కః కస్య నోన్నతికారణమ్?

గొప్పవారి చెలిమి నరుని అభివృద్ధికి హేతువు.

మహాజనో యేన గతః స పంథాః.

పెద్దలు నడచినదే దారి.

మహా న్మహ త్యేవ కరోతి విక్రమమ్.

గొప్పవాడు సాటివానిమీదనే తన పరాక్రమం చూపుతాడు.

మహామతి రపి ప్రాజ్ఞో న విశ్వాసం వ్రజే ద్రిపౌ.

తానెంతటి మేధావియైనా శత్రువు నెన్నడూ నమ్మకూడదు. నమ్మినందువల్ల బాలుని రూపుతాల్చిన ఇంద్రునిచే దితిగర్భస్థపిండం 49 ఖండాలుగా చీల్చబడింది. (వారే మరుద్గణం.)

మహామేఘః క్షారం పిబతి, కురుతే వారి మధురమ్.

ఉప్పునీరు త్రాగి మేఘుడు తియ్యనినీటి నిస్తాడు. (పాలుత్రాగి త్రాచు గరళాన్ని కక్కుతుంది.)

మహిషీ ప్రసవోన్ముఖీ, మహిషో మదనాతురః!

బఱ్ఱె ఈనసున్నది, దున్న మరులుగొన్నది.

మహిష్యశ్చ మహిష్యశ్చ సంతి పుణ్యవతాం గృహే.

పుణ్యాత్ముల యిండ్లలో స్త్రీలు, పాడిబఱ్ఱెలు ఉంటాయి.

మాతాపితృకృతాభ్యాసో గుణితా మేతి బాలకః.

తల్లిదండ్రుల శిక్షవల్లనే కొడుకు గుణవంతు డౌతాడు.

మాతాపుత్ర విరోధాయ హిరణ్యాయ నమోనమః.

తల్లి కొడుకులకు కయ్యాలు పుట్టించే ద్రవ్యానికి నమస్కారం.

మాతా శత్రుః పితా వైరీ యేన బాలో న పాఠితః.

చిన్నతనాన చదివించని తల్లి, తండ్రి బాలునకు వైరులు.

మాతృవ త్పరదారాంశ్చ పరద్రవ్యాణి లోష్టవత్.

పరస్త్రీలను తల్లిలాగు, పరద్రవ్యాన్ని మట్టిపెళ్లలాగు చూడాలి. (పరసతి కూటమిగోరకు, పరధనములకాసపడకు.)

మాత్రా స్వస్రా దుహిత్రా వా నైకశయ్యాసనో భవేత్.
తల్లి, చెల్లె, కూతురు అనువారితో నైనా ఏకశయ్యపై, ఏకాసనంమీద కూర్చుండరాదు.

మాత్సర్యేణ దురాత్మాఽపి సుజనం దృష్ట్వా సదా హసతే.
దుష్టుడు మంచివాణ్ణి చూచినప్పుడెల్ల ఈర్ష్యతో నవ్వుతూంటాడు.

మా ధావ మా ధావ వినైవ దైవం
నో ధావనం సాధన మస్తి లక్ష్మ్యాః.
దైవబలంలేని రోజుల్లో ఊరక పరుగులు పెట్టకు. తిరగడమే ద్రవ్యసంపాదనకు సాధనంగా తలుస్తున్నావా? రాత్రింబగళ్లు ఎక్కే గుమ్మము దిగే గుమ్మముగా తిరిగే కుక్కకు కలిగే ఫలమే నీకు సిద్ధిస్తుంది.

మానరక్షణార్థం ప్రాణ మపి పరిత్యజేత్.
ఆత్మగౌరవం కాపాడుకొనేటందుకు అవసరమైతే ప్రాణమైనా విడవాలి.

మార్దవే బహవో దోషా స్తాడనే బహవో గుణాః.
మెత్తదనంలో దోషాలు, తాడనంలో గుణాలు చాలా ఉన్నాయి.

మితం చ సారం చ వచో హి వాగ్మితా.
మితంగా సారవంతంగా పలికేవాడే వక్త.

మితం బ్రూయా ద్ధితం బ్రూయాత్.
మితముగా, హితముగా మాట్లాడాలి.

మిత్ర మాపది జానీయా ద్భార్యాం చ విభవక్షయే.
కష్టముల కడ్డుపడువాడే నిజమైనసఖుడు, సంపద నశించినను సేవించునదే విశ్వాసముగల పెండ్లాము.

మిథిలాయాం ప్రదీప్తాయాం న మే కించి త్ప్రదహ్యతే.
మిథిలానగరము తగులబడిపోయినప్పటికి నాకు పోయేదేమీ లేదు. [నిస్సంగుడైన జనక రాజర్షి మాట]

ముహూర్త మపి జీవేత నర శ్శుక్లేన కర్మణా.
చెడ్డపనులు చేస్తూ కల్పాంతంవరకు బ్రతికి ఉండడంకంటె నిర్దోషమైన కర్మచేస్తూ ముహూర్తకాలం జీవించినా చాలు.

ముహ్యన్నా స్మార్గ మమార్గం వా రాగాంధః కో హి పశ్యతి!
కాముకుడు చిత్తవైకల్యంచేత మంచి చెడ్డలను గుర్తించలేడు.

మూఢ జహీహి ధనాగమతృష్ణాం
కురు సద్బుద్ధిం మనసి వితృష్ణామ్.
ద్రవ్యం గడించాలనే దాహం విడిచి మనస్సునందు మంచిబుద్ధిని నెలకొల్పుము.

మూఢః పరప్రత్యయ నేయ బుద్ధిః.

మూఢులకు పరులమాటయందే నమ్మకం.

మూర్ఖశ్చ పుత్రో విధవా చ కన్యా
దహ న్త్యమీ వహ్ని మృతే శరీరమ్.

కుగ్రామవాసం, కుజనసేవ, కోపిష్ఠి పెండ్లాము, మూర్ఖపుత్రుడు, విధవరాలైన కూతురు అగ్నిలేకుండా శరీరాన్ని దహిస్తారు.

మూర్ఖా శ్చ మూర్ఖై స్సుధియ స్సుధీభిః
సమానశీల వ్యసనేషు సఖ్యమ్.

మూర్ఖులు మూర్ఖులతో, ధీమంతులు ధీమంతులతో చెలిమిచేస్తారు. సమానమైన శీలం వ్యసనం కలవాళ్లకే చెలిమి చెల్లుతుంది గదా!

మూర్ఖోఽపి మూర్ఖం దృష్ట్వా చ చందనాదపి శీతలః

మూర్ఖుడు మూర్ఖుణ్ణి చూడగానే, విద్వాంసుణ్ణి పితృహంతకుణ్ణిగా తలుస్తాడు

మూర్ఖోఽపి శోభతే తావ త్సభాయాం వస్త్రవేష్టితః.

మంచిబట్టలు తాల్చిన మూర్ఖుడు సైతం సభలో శోభిస్తాడు.

మూలే ఛిన్నే కుతః శాఖా ప్రరోహాః?

వేరు కొట్టివేస్తే కొమ్మ లెట్లు మొలుస్తాయి?

మృతం దుందుభ మాసాద్య కాకోఽపి గరుడాయతే.

బురదపామును ముక్కున కరచుకొన్నంతమాత్రాన కాకి గరుడపక్షి కాదు.

మృతం స్యా ద్యాచితం భక్ష్య మమృతం స్యా దయాచితమ్.

బిచ్చపుకూడు చావుతో సమానం. కష్టార్జితం అమృతతుల్యం.

మృత్యు ర్హస త్యవనిపం రణరంగభీరుమ్.

యుద్ధరంగమందు బెదరినరాజును చూచి మృత్యుదేవత నవ్వుతుంది.

మృత్యో ర్బిభేషి కిం మూఢ? భీతం ముంచతి కిం యమః?

ఓయీ! మూఢ! చావుకు భయపడుచున్నావా? బెదరేవాణ్ణి చూచి యముడు విడుస్తాడా? పుట్టనివాణ్ణి తీసికొనివెళ్ళలేడు కాబట్టి జన్మరాహిత్యంకోసం తంటాలు పడు.

మౌనం పండిత లక్షణమ్.

మౌనం బుద్ధిమంతుల లక్షణం.

మౌన మర్ధాంగీకారః.

ఉపేక్ష సగము సమ్మతి.

మౌనేన కలహో నాస్తి, నాస్తి జాగరతో భయమ్.
మౌనంవల్ల కలహము, జాగరూకతవల్ల భయము కలుగదు.

యతః సత్యం తతో ధర్మో యతో ధర్మ స్తతో జయః.
సత్యమున్నచోట ధర్మము, ధర్మమున్నచోట జయము తప్పదు.

యత్నే కృతే యది న సిధ్యతి కో ఽత్ర దోషః?
కృషి చేసినా ఫలించకపోతే కర్త దోషంకాదు. దైవవిధి అట్టిది.

యత్ర నార్యస్తు పూజ్యంతే రమంతే తత్ర దేవతాః.
స్త్రీలు గౌరవింపబడేయింట దేవతలు తృప్తిపడతారు.
(సతిలేని గృహము మేల సౌఖ్యంబు లేల ?)

యత్ర మిత్రత్వ మిచ్ఛంతి తత్ర త్రీణి న కారయేత్.
మైత్రి కలబడాలంటే వాగ్వాదం, అర్థసంబంధం, వానిభార్యతో గోష్ఠి వర్జించాలి.

యత్ర విద్యా న తత్ర శ్రీ ర్యత్ర శ్రీ ర్న సరస్వతీ.
చదువున్నచోట సిరి ఉండదు. సిరి ఉన్నచోట చదువుండదు.

యత్ర విద్వజ్జనో నాస్తి శ్లాఘ్య స్తత్రాల్పధీ రపి.
విద్వాంసులు లేనిచోట అల్పబుద్ధులకే అగ్రతాంబూలం. చెట్లు లేనిచోట ఆముదపు చెట్టే మహావృక్షం.

యత్రాకృతి స్తత్ర గుణా వసంతి.
ఆకారమున్నచోట గుణాలుంటాయి.

యత్రాస్తి లక్ష్మీ ర్వినయో న తత్ర
హ్యభ్యాగతో యత్ర న తత్ర లక్ష్మీః.
సిరిఉన్నచోట అణకువ, అతిథిపూజగలచోట సిరి లేదు.

యథా చిత్తం తథా వాచో యథా వాచ స్తథా క్రియాః.
చిత్త మెట్లో పలుకట్లు, మాట లెట్లో చేత లట్లు.

యథా తరుణ్యః శ్రియ మాశ్రయంతి
సర్వే గుణాః కాంచన మాశ్రయంతి.
స్త్రీలవలె సమస్తగుణాలు బంగారాన్నే ఆశ్రయిస్తాయి.

యథా పితా తథా పుత్రో యథా బీజః తథాంకురః.
తండ్రి కా కొడుకు - విత్తు కా మొలక.

యథా భావ స్తథా దేవః.
భావ మెట్టిదో దేవు డట్టివాడు.

యథా రాజా తథా ప్రజాః.

రా జెట్లో ప్రజ అట్లు.

యథార్థవాదీ బంధు విరోధీ.

నిజం పల్కితే నిష్ఠురం తప్పదు.

యత్రైవా స్తే తత్రైవాస్తాం కాచః కాచో మణి ర్మణిః.

మణిని పాదాలకే అలంకరించుకోనీ, గాజుపూసను తలపైనే తాల్చనీ, పరీక్ష వచ్చి నప్పుడు మణి మణే – గాజు గాజే.

యదన్నం భక్షయే న్నిత్యం జాయతే తాదృశీ ప్రజా.

తినే ఆహార మెట్టిదో కలిగే సంతతీ అట్టిదే.

యదన్యేషాం హితం న స్యా న్న తత్కుర్యా త్కదాచన.

ఇతరులకు మేలు కలుగజేయని పను లెన్నడును జేయరాదు.

యదభావి న త ద్భావి భావిచే న్న తదన్యథా.

కానిది కానేకాదు. కానున్నది కాక మానదు.

యదహరేవ విరజ్యే త్తదహరేవ ప్రవ్రజేత్.

విరక్తి కలిగినప్పుడే సన్యసించాలి, ఆలస్యంవల్ల మార్పు రావచ్చు.

యది హృదయ మశుద్ధం తస్య సర్వం విరుద్ధమ్.

చిత్తం కళంకితమైతే వానికి సర్వము విరుద్ధంగానే ఉంటుంది.

యదేవ రోచతే యస్మై భవే త్త త్తస్య సుందరమ్.

ఏది ఎవనికి ఇష్టమౌతుందో అదే వానికి అందమైనదిగా కానవస్తుంది.

య ద్గతం త ద్గతం గతమ్.

పోయినది పోయినదే, తిరిగిరాదు.

య ద్దదాతి య దశ్నాతి తదేవ ధనినో ధనమ్.

పరులకు పెట్టి తానుతిన్నదే ధనికుని సొత్తు.

యద్య త్పరవశం కర్మ త త్త ద్యత్నేన వర్జయేత్.

పరవశమైన పనికి పూనకు, స్వవశమైనపని విడువకు.

యద్య దాచరతి శ్రేష్ఠ స్త త్తదే వేతరో జనః.

పూజ్యు డేదిచేస్తే దాన్నే అనుసరిస్తుంది సమాజం.

యద్భావితాత్మా మ్రియతే జంతు స్తద్రూప మశ్నుతే.

జీవి ప్రాణాలువిడుస్తూ దేన్ని తలుస్తాడో ఆ రూపాన్నే తాల్చుస్తాడు.

య ద్భూతహిత మత్యంతం త త్సత్య మితి ధారణా.
జీవకోటి కేది ఎక్కువ హితకరమో అదే సత్యవాక్కు.

య మిచ్ఛే త్పున రాయాంతం నైనం దూరం ప్రవేశయేత్.
త్వరలో రావాలని కోరితే ఎక్కువ దూరం సాగనంపరాదు.

యశో వా మృత్యు ర్వా.
నెగ్గితే కీర్తి, లేకుంటే వీరమరణం.

యస్య తిష్ఠే ద్గృహే దీప స్తస్య నాస్తి దరిద్రతా.
సర్వదా దీపం వెలిగే యింటి యజమానికి దారిద్ర్యం రాదు. [తూర్పున దీపం ఆయుర్వృద్ధి, ఉత్తరం సంపద్వృద్ధి, పడమర దుఃఖప్రదం, దక్షిణం అపాయహేతువు.]

యస్య ధర్మార్థ మర్థేహా త స్యానీహైవ శోభనా.
ద్రవ్యమార్జించి ధర్మమునకై వినియోగించుటకన్న అర్జనకై యత్నింపకుండుట మేలు. (అడుసు త్రొక్కనేల ? కాలు కడుగ నేల ?)

యస్య నాస్తి స్వయం ప్రజ్ఞా శాస్త్రం తస్య కరోతి కిమ్?
స్వతంత్రశక్తి లేనివానికి శాస్త్రం వల్ల (గ్రుడ్డివానికి అద్దంలాగు) ఎంతమాత్రము ప్రయోజనము లేదు.

య స్సర్వజ్ఞ మాత్మానం మనుతే మూఢ ఏవ సః.
తాను సర్వజ్ఞుడ నని తలచువాడే మూఢుడు.

య స్సర్వజ్ఞోఽపి మూఢమానీ భవతి స ఏవ విద్వాన్.
అన్నీ తెలిసి తెలియదనుకొనేవాడే విద్వాంసుడు.

యః స్వభావో హి యస్యాస్తే స నిత్యం దురతిక్రమః.
పుట్టుకతో పుట్టినబుద్ధి పుడకలతో గాని పోదు. కుక్కను రాజుగా చేసినా చెప్పులు కొరకడం మానదుగా !

యస్యానుగ్రహ మిచ్ఛామి తస్య విత్తం హరా మ్యహమ్.
నా కెవనియం దనుగ్రహము పొడమునో వాని విత్తమును హరింతును. (దేవునివాక్యము.)

యస్మిన్ జీవతి జీవంతి బహవ స్స తు జీవతి.
ఎవడు పెక్కుమంది జీవితానికి ఆధారభూతు డౌతాడో వాడే జీవించియున్నట్లు, కాకి బలిపిండాలు మెక్కుతూ చిరకాలం జీవిస్తే ఏమి ప్రయోజనం ?

యాంతి న్యాయప్రవృత్తస్య తిర్యంచోఽపి సహాయతామ్.
ధర్మమార్గాన నడచేవానికి జంతువులు సైతం సాయపడుతాయి. శ్రీరామచంద్రునకు కోతులు, ఉడత వారధికట్టుటలో సాయపడలేదా ?

యాంతే మతి స్సా గతిః.

అంత్యకాలమున బుద్ధి ఎట్టిదో గతి అట్టిది.

యాచకో యాచకం దృష్ట్వా శ్వానవ ద్ఘుర్ఘురాయతే.

బిచ్చగాడు సాటివాణ్ణి చూచి కుక్కలాగు గుర్రు పెడతాడు.

యాచనా హి పురుషస్య మహత్త్వం
నాశయ త్యఖిలమేవ తథాహి.

యాచన పురుషుని గొప్పతనాన్ని నాశనం చేస్తుంది. యాచించాలనే కోరిక పుట్టేటప్పటికే విష్ణువంతవాడు వామనుడైనాడుగదా!

యాచ్ఞా మోఘా వరమధిగుణే నాధమే లబ్ధకామా.

నీచులవద్ద పొందడంకన్న ఉత్తములవద్ద కాదనిపించుకోవడం మేలు.

యాదృశః పురుష స్యాత్మా తాదృశం సంప్రభాషతే.

పురుషుని చిత్తవృత్తి యెట్లో పలుకు లట్లు.

యాదృశం భజతే హి స్త్రీ సుతం సూతే తథావిధమ్.

స్త్రీ ఎట్టివాణ్ణి సేవిస్తుందో అట్టికొడుకునే కంటుంది.

యాదృశీ భావనా యత్ర సిద్ధి ర్భవతి తాదృశీ.

దేవతీర్థమంత్రాదులపై తలంపెట్లో సిద్ధి అట్లు.

యాదృశీ మాతా, తాదృశీ పుత్రీ.

తల్లి ఎట్టిదో, కూతు రట్టిది.

యా న్యనవద్యాని కర్మాణి తాని సేవితవ్యాని.

ఏవి అనింద్యకర్మలో వానినే ఆచరించాలి.

యా న్యస్మాకం సుచరితాని తాని త్వ యోపాస్యాని.

గురువులమగు మేము చేసిన మంచిపనులే నీవు చేయాలి.

యామమధ్యే న భోక్తవ్యం ద్వియామం నైవ లంఘయేత్.

పగలు జాములోన, రెండుజాములు దాటించి భుజించరాదు.

యా యస్య ప్రకృతి స్స్వభావ జనితా కేనాపి న త్యజ్యతే.

పుట్టుకతో పుట్టిన బుద్ధి పుడకలతో గాని పోదు.

యావజ్జీవం సుఖం జీవే దృణం కృత్వా ఘృతం పిబేత్.

జీవుడు చచ్చాక పుట్టడం వట్టిమాట. జీవితాంతమువరకు సుఖంగా జీవించాలి. అప్పుచేసి అయినా నేయి త్రాగాలి. (పాషండమతము.)

యావ త్తైలం తావ ద్వ్యాఖ్యానమ్.
చమురున్నంతవరకే వ్యాఖ్యానము.

యావదేవ భవే త్కల్యం తావ చ్ఛ్రేయ స్సమాచరేత్.
ఆరోగ్య మున్నంతవరకే ధర్మ మార్జించుకోవాలి.

యావ ద్విత్తోపార్జన సక్త స్తావ న్నిజపరివారో రక్తః.
ద్రవ్యం గడిస్తూన్నంతవరకే ఆలుబిడ్డల ఆదరాలు.

యావ న్నిపతతే పిండం తావ న్మధుర భాషణమ్.
పెట్టుపోతలు సాగుతున్నంతవరకే తీపిమాటలు.

యుక్తియుక్తం ప్రగృహ్ణీయా ద్బాలాదపి శుకాదపి.
బాలుడు పలికినా, చిలుక పలికినా మంచిమాట గ్రహించవలసిందే.

యుక్తియుక్తం వచో గ్రాహ్యం నతు పూరుష గౌరవాత్.
పురుషగౌరవాన్నిబట్టి మొగమోడదు. మంచిమాటనే గ్రహించాలి.

యేతు ఘ్నంతి నిరర్థకం పరహితం తే కే న జానీమహే.
ఏ లాభం లేకున్నా పరుల కార్యాలు చెఱిచే వాళ్ళ నేపేరున పిలువాలో ?

యేన కేనాప్యుపాయేన ప్రసిద్ధః పురుషో భవేత్.
కుండలు బ్రద్దలుకొట్టనీ, బట్టలు సగానికి చింపనీ, గాడిదలాగా ఓండ్రపెట్టనీ, ఒకవిధంగా పురుషుడు పదిమందికి తెలియాలి.

యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భజా మ్యహమ్.
ఎవరు నన్నెట్లు సేవిస్తారో వారి కట్టి ఫలాన్నే ఇస్తాను.

యో యద్వపతి బీజం హి లభతే సోఽపి తత్ఫలమ్.
ఎవ డేవిత్తు నాటుతాడో వాడా జాతిఫలాన్ని పొందుతాడు.

యోగినః కర్మ కుర్వంతి సంగం త్యక్త్వాత్మశుద్ధయే.
యోగులు అహంకారం ఆసక్తి విడచి చిత్తశుద్ధికోసమే కర్మచేస్తారు.

యోజనానాం సహస్రం తు శనై ర్గచ్ఛే త్పిపీలికా.
చీమ మందంగా నడకసాగిస్తూ వేయియోజనాల దూరంకూడా పోగలుగుతోంది.

యో యత్ర కుశలః కార్యే తత్ర తం వినియోజయేత్.
ఏపనియం దెవనికి నేర్పున్నదో వాని నాపనిలో నియమించాలి.

యోఽర్థే శుచి స్సహి శుచి ర్న మృద్వారిశుచి శ్శుచిః.
ద్రవ్యవిషయంలో చూపే నిజాయతీయే శుచి. మట్టి, నీరు మున్నగువానిచే పలుమారు పడద్రోమి కడగడం శుచికాదు.

యో వై చిత్తేన దూరస్థః స్వమీపస్థోఽపి దూరతః.
మనస్సు కలియనివాడు దగ్గఱున్నా దూరాన ఉన్నట్లే.

రంధ్రాన్వేషీచ సర్వత్ర దూషకో మూషకో యథా.
రంధ్రాలు వెదకడంలో దుష్టుడు, పందికొక్కు ఒక్కరూపు.

రక్షే దేవ స్వదేహాని పశ్చాద్ధర్మం సమాశ్రయేత్.
ముందు శరీరాన్ని, పిమ్మట ధర్మాన్ని కాపాడుకోవాలి.

రజసా శుద్ధ్యతే నారీ, నదీ వేగేన శుద్ధ్యతి.
ముట్టునెత్తురు పోయాక కాంత, ప్రవాహంచేత నది పరిశుద్ధ మౌతుంది.

రత్నవ్యయేన పాషాణం కోహి రక్షితు మర్హతి ?
మణు లమ్మి రాళ్లను ఎవడు కాపాడుతాడు ?

రమ్యాణాం వికృతి రపి శ్రియం తనోతి.
స్వభావసుందరులకు వికృతికూడా శోభిస్తుంది.

రాజసం తామసం చైవ దూరతః పరివర్జయేత్.
రజస్తమోగుణాలను విడువుము. సాత్త్వికుడ వగుము.

రాజా హారతి సర్వస్వం తత్ర కా పరివేదనా?
రాజే సమస్తము హరిస్తే విచారించడం దేనికి ?

రాజ్యాంతే నరకం – తద్వ ద్యాచనాంతం హి గౌరవమ్.
రాజ్యం పాలించాక నరకం, యాచించాక అగౌరవం ప్రాప్తిస్తుంది.
(అధికారాంతమునందు చూడవలదా యాయయ్య సౌభాగ్యముల్ ?)

రాత్రౌచ వృక్షమూలాని దూరతః పరివర్జయేత్.
రాత్రులు చెట్లవెంబడట ఉండవద్దు. 1. చెట్లు రాత్రులందు విషవాయువును విడుచును. 2. అపాయకరమైన విషజంతువులు, భూతాదులు చెట్లను ఆశ్రయించి యుండవచ్చుకూడా.

రాత్రౌ క్షీరాన్న భుక్త్వా ఆయుర్వృద్ధి ర్దినే దినే.
రాత్రులు పాలంఅన్నం తినేవానికి ఆయువు పెరుగుతుంది.

రామరావణయో ర్యుద్ధం రామరావణయో రివ.
రామరావణ యుద్ధానికి సాటి రామరావణ యుద్ధమే.

రాఘవాయ స్వస్తి – రావణాయ స్వస్తి.
రామరావణు లిద్దరికి మేలగుగాక.

రాహుపూజాం చ కారయేద్ జ్వరపీడోపశాంతయే.
జ్వరపీడా నివారణార్థం రాహుగ్రహాన్ని ఆరాధించాలి.

రిక్తపాణి ర్న పశ్యేత్తు రాజానం దైవతం గురుమ్.
ప్రభువును, దేవతను, గురువును వట్టిచేతులతో చూడరాదు.

రిక్త స్సర్వో భవతి హి లఘుః పూర్ణతా గౌరవాయ.
రిక్తుణ్ణి తేలికగాను, పూర్ణుణ్ణి గౌరవంగాను చూస్తారు.

రూపద్రవ్య విహీనాంశ్చ జాతిహీనాంశ్చ నాక్షిపేత్.
అంగహీనులను, విద్యాహీనులను, కురూపులను, పేదలను, జాతిహీనులను అధిక్షేపించరాదు.

రేవాతీరే తపః కుర్యా న్మరణం జాహ్నవీతటే.
రేవాతీరాన తపస్సు, గంగాతీరాన శరీరత్యాగం చేయాలి.

రోగీచ దేవతాభక్తో - వృద్ధా వేశ్యా తపస్వినీ.
రోగి దైవభక్తుడు, ముసలివెలయాలు తాపసి.

లంఘనం పరమౌషధమ్.
రోగానికి ఉపవసించుటే మంచిమందు.

లజ్జా మేకాం పరిత్యజ్య త్రిలోకవిజయీ భవేత్.
సిగ్గు ఒకటి విడిస్తే మూడులోకాలు జయిస్తాడు.

లభేత వా ప్రార్థయితా న వా శ్రియం
శ్రియా దురాపః కథ మీప్సితో భవేత్?
లక్ష్మిని కోరేవాడు కృతార్థుడు కావచ్చు. కాకపోవచ్చు. సిరిరా మోకాలడ్డేవాడు ఉంటాడా ?

లలాటలిఖితా రేఖా పరిమార్ష్టుం న శక్యతే.
నుదుటవ్రాత హరిహర బ్రహ్మలకైనా చెఱుపరాదు.

లవణం వ్యంజనం లేహ్యం హస్తదత్తం న భక్షయేత్.
ఉప్పు, కూర, పచ్చడి చేతిలో వడ్డించినచో తినరాదు.

లక్ష్మీ ర్యస్య గృహే సపవ భజతి ప్రాయోజగద్వంద్యతామ్.
ఎవ నింట సిరిసంపద లుంటాయో వాడే పూజ్యుడు.

లక్ష్మీ ర్వసతి జిహ్వాగ్రే జిహ్వాగ్రే మిత్రబాంధవాః.
నాలుక చివర సిరి, చుట్టాలు, చెలికాండ్రు వసిస్తారు. అంతేకాదు బంధనప్రాప్తి, మరణప్రాప్తి కూడా.

లాలనే బహవో దోషా స్తాడనే బహవో గుణాః.

బుజ్జగింపువల్ల దోషాలు, తాడనంవల్ల గుణాలు కలుగుతాయి. కనుక శిష్యుణ్ణి, పుత్రుణ్ణి దండించాలే కాని బుజ్జగించరాదు.

లిఖిత మపి లలాటే ప్రోజ్ఝితుం కస్సమర్థః?

నుదుటి వ్రాతను ఎవ్వడూ తుడువలేడు.

లుబ్ధ మర్థేన గృహ్ణీయా త్స్తబ్ధ మాంజలికర్మణా.

పిసినారిని ద్రవ్యంచేత, గర్వితుణ్ణి నతిచేత లోబరచుకోవాలి.

లుబ్ధానాం యాచక శ్శత్రు-శ్చోరాణాం చంద్రమా రిపుః.

లోభులకు బిచ్చగాడు, దొంగలకు చంద్రుడు శత్రువులు.

లుబ్ధేన సంచితం ద్రవ్యం సమూలం చ వినశ్యతి.

లోభి కూడబెట్టిన సొత్తు మొదలంటా నశిస్తుంది.

లేఖనీ పుస్తకం రామా పరహస్తే గతా గతా.

కలము, పొత్తము, ఇంతి పరులకు చిక్కితే మరి రావు.

లోకజ్ఞస్య సమస్తశాస్త్రవిదుషో ధర్మే మతి ర్దుర్లభా.

జంతువులలో నరజన్మ దుర్లభం. అందులోను పురుషత్వం, పిమ్మట బ్రాహ్మణత్వము, వక్తృత్వం, లోకజ్ఞానం, చివరకు సమస్తశాస్త్రవిజ్ఞానమున్నా ధర్మబుద్ధిమాత్రం దుర్లభం కదా!

లోకసంగ్రహ మేవార్థం కర్మ కర్తు మిహార్హసి.

జ్ఞానివైనా లోకసంగ్రహార్థం నిత్యకర్మలు చేస్తూ ఉండాలి.

లోకాః పశ్యత! దైవమేవహి నృణాం వృద్ధౌ క్షయే కారణమ్.

పొట్టకోసం పెట్టెకు రంధ్రంచేసి లోన ప్రవేశించినది ఎలుక. ఆకలితో, నిరాశతో లోన చిక్కిఉన్న పాము ఎలుకను తిని బయటికి వచ్చింది. ఆహా! జీవుల వృద్ధిక్షయాలకు దైవమే కారణం కదా!

లోకే పశుశ్చ మూర్ఖశ్చ నిర్వివేకమతీ సమా.

వివేకంలేని మూర్ఖుడూ, పశువూ సమానం.

లో భిన్నరుచిః.

ప్రజలు వేరువేరు రుచులు కలవారు.

లోకేషు నిర్ధనో దుఃఖీ - ఋణగ్రస్త స్తతోఽధికమ్.

ద్రవ్యంలేనివాడు దుఃఖాలపాలు. అప్పులున్నవాడు అంతకంటెను.

లోభ శోక భయ క్రోధ వేగా న్నివారయేత్.
లోభం, శోకం, భయం, క్రోధం అనేవాని తీవ్రత నణచాలి.

లౌకికానాం హి సాధూనా మర్థం వా గనువర్తతే.
పెద్ద లెట్లు పలికినా వారి వాక్కులు సార్థకములే.

వంచనం చావమానం చ మతిమా న్న ప్రకాశయేత్.
బుద్ధిమంతుడు తన అవమానాన్ని, మోసాన్ని వెల్లడించుకోడు.

వక్తా దశ సహస్రేషు - దాతా భవతి వా న వా.
పదివేల కొక వక్త ఉండును. దాత ఉండునో ఉండడో తెలియదు.

వక్తారో దర్దురా యత్ర తత్ర మౌనం హి శోభతే.
వర్షాకాలమందు కప్పలు బెకబెకలాడే వేళ కోకిలలు మౌనముదాల్చుటే మంచిదిగదా.

వక్తా శ్రోతా చ యత్రాస్తి రమంతే తత్ర సంపదః.
చెప్పేవాడు, వినేవాడు ఉన్నచోట సిరులకు కొదువుండదు.

వక్రే విధౌ వద కథం వ్యవసాయసిద్ధిః?
విధి వక్రించి యుండగా కార్యసిద్ధి యెట్లు?

వచ స్తత్రైవ వక్తవ్యం - యత్రోక్తం సఫలం భవేత్.
పని జరుగుతుందని తోచినప్పుడే కోరిక వెల్లడించాలి.

వచ స్యేకం మన స్యేకం కర్మ ణ్యేకం మహాత్మనాం.
మహాత్ములకు తలపు, మాట, చేష్ట ఒక్కటిగానే ఉంటును.

వనేషు దోషాః ప్రభవంతి రాగిణాం
గృహేషు పంచేంద్రియ నిగ్రహ స్తపః.
విరాగులకు తపస్సు ఇంటియందే సాగుతుంది. అనురాగులకు వనమందైనా దోషాలే కలుగుతాయి.

వయసి గతే కః కామవికారః?
శుష్కే నీరే కః కాసారః?
గతించాక కామము, నీరెండాక చెరువు ఎక్కడిది?

వయో గతే కిం వనితా విలాసః?
పయో గతే కిం ఖలు సేతుబంధః?
యౌవనం గతించాక కాంతాగోష్ఠి - నీరు పోయాక ఆనకట్ట ఎందులకు?

వరం క్లైబ్యం పుంసాం న చ పరకలత్రాభిగమనమ్.

పరకాంతల పొత్తుకన్న నపుంసకత్వము మేలు.

వరం ప్రాణత్యాగో న చ పిశునవాక్యే ష్వభిరుచిః.

చాడీలమీద అభిరుచికన్న ప్రాణ త్యాగమైనా మేలు.

వరం ప్రాణత్యాగో న పున రధమానా ముపగమః.

అల్పులను సేవించుటకంటె చచ్చుట మేలు.

వరం భిక్షాశిత్వం న చ పరధనాస్వాదనసుఖమ్.

పరులసొత్తుకై అఱ్ఱులు చాచడంకన్న తిరిపెపుకూడు మేలు.

వరం వహ్నౌ పాత స్తదపి న కృతశ్శీలవిలయః.

శీలం విడవడంకంటె నిప్పున దూకడం మేలు.

వరం హి మానినో మృత్యు ర్న దైన్యం స్వజనాగ్రతః.

చుట్టాలు, పరివారము ఎదుట జేలతనం చూపడంకన్న చావడం మేలు.

వర మద్య కపోత శ్శ్వో మయూరాత్.

రేపు దొరకబోవు నెమలికన్న నేడు దొరకిన పావురం మేలు.

వర మేకో గుణీ పుత్రో న చ మూర్ఖ శతైరపి.

మూర్ఖులైన నూర్గురు కొడుకులకన్న గుణవంతుడైన కొడుకు ఒక్కడే మేలు.

వర్తమానేన కాలేన వర్తయంతి విచక్షణాః.

వివేకులు అప్పటికి తగినట్లు నడచుకొంటారు.

(చేతనగువాడు కార్యమునకై తగ్గును, వంగుగాక యల్పుండగునా ?)

వసంతకాలే సంప్రాప్తే కాకః కాకః పికః పికః.

కాకి, కోయిల చూడడానికి నల్లగా ఒక విధంగానే ఉంటాయి. వసంతకాలము వచ్చినప్పుడు మాత్రము కోయిల తియ్యగా కూస్తుంది. కాకి కఠోరంగా అరుస్తుంది.

వహే దమిత్రం స్కంధేన యావ త్కాలవిపర్యయః.

కాలం అనుకూలించేవఱకు శత్రువును సేవించాలి.

వాక్య స్యాకాలయుక్తస్య ధారయే ద్వేగ ముత్తమమ్.

కాలం అనుకూలంగా లేనప్పుడు మాటలతీవ్రత నణచాలి.

వాచః కర్మాతిరిచ్యతే.

మాటకన్నా చేత గొప్పది.

వాచ్యావాచ్యం ప్రకుపితో నైవ జానాతి కర్హిచిత్.

కోప మగ్గలమైనప్పుడు మానవుడు మాటల ఒప్పుతప్పుల నెఱుగడు.

వాణ్యేకా సమలంకరోతి పురుషం యా సంస్కృతా ధార్యతే.
లెస్సగా సంస్కరింపబడిన వాక్కు నరునకు శోభ నిస్తుంది.

వాసిష్ఠదత్తలగ్నోఽపి రామః కిం భ్రమతే వనమ్?
వసిష్ఠునంతటి బ్రహ్మర్షి ఎన్నో ఆలోచించి రాజ్యాభిషేక ముహూర్తం ఏర్పాటు చేశాడు. అయినా శ్రీరామునకు అరణ్యవాసయోగం తప్పింది కాదు.

వింశత్యబ్దాధికాన్పుత్రాన్ ప్రేరయేత్ స్వగృహకర్మసు.
ఇరువది యేండ్లుదాటిన కుమారులను ఇంటిపనులలో నియోగించవలెను.

వికారహేతౌ సతి విక్రియంతే
యేషాం న చేతాంసి త ఏవ ధీరాః.
వికార హేతువు లెన్నియున్నా కలత పొందని చిత్తముకలవారే ధీరులు.

విక్రీతం నిజ మాత్మానం వస్త్రైస్సంభూషతే జడః.
తా నమ్ముడైనా తన దేహాన్ని అలంకరించుకొంటాడు మందబుద్ధి.

విక్రీతే కరిణి కిం అంకుశే వివాదః?
ఏనుగు నమ్మినవెనుక అంకుశమునకై వివాద మేల?

విక్రుతిం నైవ గచ్ఛంతి సంగదోషేణ సాధవః.
సుజనులు సంగదోషంచేత మార్పుచెందరు. మహాసర్పా లెన్ని చుట్టుకొన్నా చందనపుచెట్టుకు విష మెక్కదుకదా!

వితరతి యావ ద్దాతా తావత్సకలోఽపి భవతి కలభాషీ.
దాత వితరణం చేస్తున్నంతకాలం పొగడుతుంది సమాజం.

విత్తవత్సు కృపణాం వృత్తిం వృథా మా కృథాః.
ధనికవర్గంవద్ద వ్యర్థంగా ఎన్నడు చేతులు చాపకు.

విత్తేఽతీతే వితరణమతిం కర్తుమిచ్ఛంతి మూఢాః.
ద్రవ్యంకాస్తా హరించాక త్యాగబుద్ధి నేర్చుకొంటారు మందబుద్ధులు. (ప్రవాహం గతించాక ఆనకట్ట, యౌవనం గతించాక పెండ్లి, ముసలితనంలో తీర్థయాత్ర.)

విత్తేన కిం వితరణం యది నాస్తి దీనే?
పేదల కష్టాలలో వినియోగపడని ద్రవ్య మెంతున్నా దండుగే.

విదగ్ధా అపి వంచ్యంతే విటవర్ణనయా స్త్రియః.
స్త్రీ లెంత జాణలైనా విటుల ప్రసంగాలకు మోసపోతారు.

విదధాతి రంధ్ర మేకో గుణవా నన్యస్తు పిదధాతి.
రంధ్రాలు చేసేవాడు ఒక్కడు - వానిని కప్పివుచ్చేవాడు వేఱొక్కడు

విద్యయా సహ మర్తవ్యం - న చైనా మూషరే వపేత్.

చదువుచెప్పక చనిపోయినా తప్పులేదు. కాని గొడ్డుబుద్ధికి మాత్రం చెప్పకూడదు.

విద్యాతురాణాం న సుఖం న నిద్రా
క్షుధాతురాణాం న రుచి ర్న పక్వమ్.

విద్యార్థికి సుఖము, నిద్ర లేవు. ఆకలిగొన్నవానికి రుచి పచి లేదు.

విద్యానాశాయ కల్యాణం - సర్వనాశాయ శోభనమ్.

వివాహం విద్యానాశానికి - శోభనం సర్వనాశానికి హేతువులు.

విద్యా మిత్రం ప్రవాసేషు - భార్యా మిత్రం గృహేషుచ.

పరదేశాలలో చదువు మిత్రము, ఇంటిలో భార్య మిత్రము.

విద్వా రాజసు పూజ్యతే నహి ధనం విద్యావిహీనః పశుః.

రాజసభలందు మన్నింపబడేది విద్యకాని ధనం కాదు. కనుక విద్యాగంధంలేనివాడు రెండు కాళ్ళజంతువే. (విద్యలేనివాడు వింతపశువు.)

విద్యారూపం కురూపాణాం క్షమా రూపం తపస్వినాం.

కురూపులకు చదువు, తాపసులకు ఓరిమి రూపాన్ని ఇస్తాయి.

విద్యాసమం నాస్తి శరీరభూషణం
చింతాసమం నాస్తి శరీరశోషణమ్.

చదువుకు సాటి నగ - బెంగకు సాటి ఎండుతెగులు లేదు.

విద్యాహీనా న శోభంతే నిర్గంధా ఇవ కింశుకాః.

రూపము, యౌవనము కలిగి గొప్పకులంలో పుట్టినా చదువులేని మొటకులు, వాసనలేని మోదుగపూలు ఒక్కరూపు.

విద్వత్కవయః కవయః కేవల కవయస్తు కపయః.

పండిత కవులే కవులు - కేవలకవులు కవులు కారు, కపులు.

విద్వానేవ విజానాతి విద్వజ్జన పరిశ్రమమ్.

విద్వాంసుడు పడ్డ పరిశ్రమ విద్వాంసునకే తెలుసు.

విద్వాన్ విభాతి పురుషేషు విచక్షణేషు.

వివేకుల మధ్య ఉన్నప్పుడే విద్వాంసుడు శోభిస్తాడు.

విద్వాన్ సుకులీనో న కరోతి గర్వం
జల్పంతి మూఢాస్తు గుణై ర్విహీనాః.

కులీనుడగు పండితుడు గర్వించడు. మందబుద్ధులే పటపట వాగుతారు.

విధి రహో బలవా నితి మే మతిః.

అన్నిటికంటె విధియే బలవత్తరమయిన దని నా ఊహ.

విధివశా త్ప్రాప్తేన సంతుష్యతామ్.

దైవవశాత్తు లభ్యమైనదానితో సంతుష్టి పడాలి.

విధే ర్విలాసా నబ్ధేశ్చ తరంగా న్కోహి తర్కయేత్ ?

విధివిలాసాలు, సముద్రతరంగాలు ఊహాతీతాలు.

విధౌ వక్రే మూర్ధ్ని స్థితవతి వయం కే పున రమీ ?

దౌర్భాగ్యం నెత్తిపై తిష్టవేసుకొని ఉన్నప్పుడు ఎవ్వరూ ఏమీ చేయలేరు.

వినష్టో రావణో లౌల్యా దతి సర్వత్ర వర్జయేత్.

హద్దుమీరిన స్త్రీలోలత వల్ల రావణుడు నశించాడు. కనుక మితిమీరి ప్రవర్తించరాదు

వినాయకం ప్రకుర్వాణో రచయామాస వానరమ్.

గణపతి విగ్రహం చేయబోతే కోతిబొమ్మగా తయారయింది.

వినాశకాలే విపరీతబుద్ధిః.

చెడుకాలానికి విరుద్ధమైన బుద్ధులు పుట్టును.

వినాశే బహవో దోషా జీవన్ భద్రాణి పశ్యతి.

చచ్చిపోతే ఏముంది ? బ్రతికిఉంటే మంగళాలు పొందవచ్చు.

విపది హంత సుధాపి విషాయతే !

కష్టకాలంలో అమృతం కూడా విషమౌతుంది.

విప్రాః పశ్చిమబుద్ధయః.

విప్రులకు బుద్ధి పెడతల నుంటుంది. కనుకనే కార్యమయ్యాక ఆలోచిస్తారు.

విప్రియ మప్యాకర్ణ్య బ్రూతే ప్రియమేవ సర్వదా సుజనః.

అప్రియాలు విన్నా సుజనుడు మంచిమాటలే పల్కుతాడు.

విభవా స్సర్వతః పూజ్యా న శరీరాణి దేహినామ్.

పూజింపబడేవి సంపదలు - జీవుల శరీరాలు కావు.

విముఖా బాంధవా యాంతి ధర్మ స్త మనుగచ్ఛతి.

మృతదేహాన్ని చూచి చుట్టాలు పెడమొంగం పెడతారు. వెన్నంటి పోయేది ధర్మ మొక్కటే.

విరక్తస్య తృణం భార్యా నిస్పృహస్య తృణం జగత్.

విరక్తునకు పెండ్లాము, నిస్పృహునికి జగత్తు తృణసమానము.

వివక్షితం హ్యనుక్త మనుతాపం జనయతి.

చెప్పదలచింది చెప్పనిచో అనుతాపం కలుగుతుంది.

వివాహశ్చ వివాదశ్చ సమయో రేవ శోభతే.

వియ్యమైనా, కయ్యమైనా సాటివారికే శోభిస్తుంది.

వివేకభ్రష్టానాం భవతి వినిపాత శ్శతముఖః.

వివేకం నశించినవాళ్లకు నూఱువిధాలుగా పతనం కలుగుతుంది.

వివేకో నాస్తి మూర్ఖాణాం – వినాశో నాస్తి కర్మణామ్.

మూఢులకు వివేకం – కర్మలకు నాశం లేదు.

విశుద్ధ సత్త్వా విరళాః పునః స్త్రియః.

పరిశుద్ధ స్వభావంగల కాంత లరుదు.

విశ్వాసో నైవ కర్తవ్యః స్త్రీషు రాజకులేషు చ.

కాంతలను, రాజవంశీయులను నమ్మరాదు.

విషం గోష్ఠీ దరిద్రస్య, వృద్ధస్య తరుణీ విషమ్.

పేదకు సల్లాపం, ముసలికి పడచు విషం.

విషమ ప్యమృతం క్వచి ద్భవే
దమృతం వా విష మీశ్వరేచ్ఛయా.

ఈశ్వర సంకల్పంచేత విషమే అమృతం, అమృతమే విషం ఔతుంది.

విష మస్తు నచా ప్యస్తు పటాటోపో భయంకరః.

విషమున్నా లేకున్నా త్రాచు పడగఎత్తి బుస్సుమని బెదరించాలి. మొత్తదనం చూపితే అంతా తల కొక బాదు బాదుతారు గదా!

విషవృక్షోఽపి సంవర్ధ్య స్వయం ఛేత్తు మసాంప్రతమ్.

విషవృక్షమైనా పెంచినదాన్ని చేతులారా ఛేదించరాదు.

విషస్య విషయాణాంచ దూర మత్యంతరాంతరమ్.

విషమునకు, విషయాలకు చాల తారతమ్యము గలదు. విషము తన్ను భుజించినవానినే చంపగలదు. విషయాలు తన్ను స్మరించినంత మాత్రానే చంపగలవు.

విషాద ప్యమృతం గ్రాహ్యం బాలాదపి సుభాషితమ్.

అమృతమును విషమునుండియైనను, మంచిమాటను బాలునివద్దనైనను గ్రహింపవలెను.

విష్ణుపాదోదకం పీత్వా కోటి జన్మాఘనాశనమ్.

విష్ణుపాదజలమును పానముచేసినచో కోటిజన్మలందు చేసిన పాపములు నశించును.

విసర్జయే త్పరమత ద్వేషం స్వమత దురభిమానం చ.
పరమతద్వేషం, స్వమత దురభిమానం త్యజించాలి.

వృణుతే హి విమృశ్యకారిణం గుణలుబ్ధాః స్వయమేవ సంపదః.
విచారించి పనిచేసేవాణ్ణి సిరులు స్వయంగా వరిస్తాయి.

వృత్తం యత్నేన సంరక్షే ద్విత్తమాయాతి యాతిచ.
పూనికతో శీలం కాపాడుకో. విత్తం వస్తుంది. పోతుంది. శీలంచెడితే నీవు నశించినట్లే.

వృథా దానం సమర్థస్య – వృథా దీపో దివాపి చ.
తృప్తునకు భోజనం, శ్రీమంతునకు దానం, పగటిదీపం దండుగ.

వృథా వివాదవాక్యాని పరీవాదం చ వర్జయేత్.
వితండవాదాన్ని, పరనిందను విడిచిపెట్టు.

వృథా వృష్టి స్సముద్రేషు వృథా దీపో దివాపిచ.
సముద్ర వృష్టి, పగటి దీపం దండుగ.

వృద్ధస్య తరుణీ భార్యా ప్రాణేభ్యోఽపి గరీయసీ.
ముదుసలికి పడుచు పెండ్లాము ప్రాణాలకన్నా తీపి.

వృద్ధస్య వచనం గ్రాహ్య మాపత్కాలే హ్యుపస్థితే.
ఆపదవచ్చినప్పుడు పెద్దలసలహా పాటించాలి.

వృద్ధి మిచ్ఛతో మూలం వినశ్యతి.
వడ్డీకి ఆశపడితే అసలుకే మోసంవస్తుంది.

వృద్ధో యాతి గృహీత్వా దండం
తదపి న ముంచ త్యాశాపిణ్డమ్.
అవయవాలు సడలినా, తల పండినా, పండ్లూడినా, ఊతకఱ్ఱ చేతికివచ్చినా, ఆదెంత గట్టిపిండమోగాని, ఆశాపిండం చిక్కలేదు సరిగదా బలుస్తోంది.

వృశ్చిక భియా పలాయమానః ఆశీవిషముఖే నిపతితః.
తేలుకు బెదరి పరుగెత్తి పామువాత పడ్డాడు.

వృశ్చికస్య విషం పుచ్ఛం సర్పాంగే దుర్జనో విషమ్.
పాముకు పంటియందు, జ్ఞాతికి కంటియందు, తేలుకు కొండెయందు, దుష్టునకు నిలువెల్ల విషం ఉంటుంది.

వృషభ కలహే వత్స పాదభంగః.
ఆబోతుల పోట్లాటలో దూడకాలు విరిగినది.

వేధా ద్వేధా భ్రమం చక్రే కాంతాసు కనకేషు చ.

విధాత నరులకు కాంత, కనకాలపై తగని ఆశ పుట్టించాడు.

వేషం న విశ్వసే త్ప్రాజ్ఞో వేషో వేషాయ జాయతే.

వస్త్రాద్యలంకరణము నిజరూపమును కప్పిపుచ్చి కృత్రిమరూపమును వెల్లడిస్తుంది. ఇట్టి వేషముచూచి తెలివైనవా డెన్నడూ నమ్మగూడదు, మోసపోగూడదు.

వైద్యరాజ! నమ స్తుభ్యం యమరాజ సహోదర!

యమునకు సోదరుడు అని చెప్పదగ్గ ఓ వైద్యరాజా! నీకు నా నమస్కారము. యమధర్మరాజుగారు ప్రాణాలుమాత్రమే తీస్తాడు. నీవు ప్రాణాలతోబాటు విత్తాన్నిగూడా తోడుకొని పోతావుకదా!

వైశ్యో విశ్వాసఘాతుకః.

కోమటి నమ్మినవాణ్ణి మోసం చేస్తాడు.

వ్యవహారేణ జాయంతే మిత్రాణి రిపవ స్తథా.

ఈ లోకమున వ్యవహారముచేతనే శత్రువులు, మిత్రులు కలుగుతూంటారు.

వ్యసనానంతరం సౌఖ్యం స్వల్పమ ప్యధికం భవేత్.

కష్టాలకుపిదప కలిగినసౌఖ్యం అల్పమైనా అధికంగానే తోస్తుంది. కషాయం సేవించాక నీళ్ళు త్రాగినా రుచిగానే ఉంటాయి.

వ్యసనేన చ మూర్ఖాణాం నిద్రయా కలహేన వా.

మూర్ఖులకు నిద్ర, కలహం, వ్యసనం అనువానితో కాలం గడుస్తుంది.

వ్యాకులోఽపి విపత్పాతై స్స్మరే ద్భీష్మం సదా హృది.

కష్టాలు కలతపెట్టినా అంపశయ్యపై భీష్మునిలాగు దేవుణ్ణి స్మరించాలి.

వ్యాఘ్రస్య చోపవాసస్య పారణం పశుమారణం.

పెద్దపులి పస్తుకు పశుమాంసమే పారణము.

వ్యాయామం శీఘ్రగమనం శకటారోహణం త్యజేత్.

గర్భిణి పరిశ్రమ, పరుగు, బండిప్రయాణం అనువానిని వర్జించాలి.

వ్రజ త్యధః ప్రయా త్యుచ్చై ర్నరః స్వైరేవ చేష్టితైః.

మానవుడు గొయ్యి త్రవ్వుకొని అధోలోకాలకు పోయినా, ప్రాసాద నిర్మాణం చేసికొని ఉత్తమలోకాలకు పోయినా వాని కర్మలే కారణ మౌతాయి.

శకటం పంచహస్తేషు దశహస్తేషు వాజినం.

బండికి అయిదు బారలు, గుఱ్ఱానికి పది బారలు విడవాలి.

శఠం ప్రతి శఠం బ్రూయాత్.
దుష్టుడికి తగినట్లు జవాబు చెప్పాలి.
(తిక్కకొటుకు చెప్పుదెబ్బ.)

శతం విహాయ భోక్తవ్యం సహస్రం స్నానమాచరేత్.
నూఱుపనులు విడిచి భుజించాలి, వేయివిడిచి స్నానం చేయాలి.

శతాంధాః కూపం ప్రవిశన్తి.
నూర్గురు గ్రుడ్డివాండ్రు ఒకరి కొకరు సాయమై నూతపడ్డారు.

శతాశ్వః క్షత్రియో రాజా శతశ్లోకేన పండితః.
నూఱు గుఱ్ఱాలుగల క్షత్రియుడే రాజు. నూరు శ్లోకాలు వచ్చినవాడే పండితుడు.

శతేషు జాయతే శూర స్సహస్రేషు చ పండితః.
నూర్లలో ఒక్కశూరుడు, వేలలో నొక్క పండితుడు ఉంటాడు.

శత్రో రపి గుణా వాచ్యా దోషా వాచ్యా గురో రపి.
పగతుని మంచిని, గురుని చెడ్డనుకూడ చెప్పుకోవాలి.

శని పూజాం చ కారయేత్ ప్రాణపీడోపశాంతయే.
ప్రాణపీడా పరిహారార్థం శనిగ్రహాన్ని ఆరాధించాలి.

శనైశ్శనైశ్చ భోక్తవ్యం స్వయం విత్త ముపార్జితమ్.
తాను గడించుకొన్న విత్తమునైనా మెల్ల మెల్లగా అనుభవించాలి. రసాయనంలాగు ఒక్కసారిగా అనుభవింపరాదనుట.

శనై శ్శనైః క్షిపేత్పాదమ్.
అడుగులు చప్పుడు చేయక మెల్లగా నడవాలి.

శయనస్థో న భుంజీత – న పాణిస్థం న చాసనే.
తల్పం, చేయి, పీట అనువానిపై పదార్థా లుంచుకొని తినరాదు.

శరది న వర్షతి గర్జతి – వర్షతి వర్షాసు నిస్స్వనో మేఘః.
శరత్కాలమేఘం గర్జిస్తుందేగాని వర్షించదు. వర్షాకాలపుమబ్బు వర్షిస్తుందేగాని గర్జించదు. నీచులకు, ఉత్తములకు గల తారతమ్య మిదే.

శరీరం వ్రణవ త్పశ్యే దన్నం తు వ్రణలేపనమ్
వ్రణసేచనవ ద్దాహం వస్త్రంతు వ్రణపట్టవత్.
శరీరము ఒకపుండు. అన్నము పుండుపై కట్టేమందు. త్రాగేనీరు పుండును కడిగే జలము. వస్త్రము పుండుపైన చుట్టే గుడ్డ.

శరీర మాద్యం ఖలు ధర్మసాధనమ్.

శరీరము మొదటి ధర్మసాధనము.

శరీర స్యాత్యయే చైవ సమీక్ష్య వసుధాం చరేత్.

దేహాపాయస్థితియందైనా క్రిందుచూడక నడువరాదు. శరీరానికి పతనం కలిగేస్థితి వచ్చినా తప్పటడుగు వేయరాదు.

శశో నిమీలనేనైవ మృత్యుం పరిజిహీర్షతి.

కిరాతునిజూచి కండ్లుమూసికొని కుందేలు చావుతప్పినట్లు తలుస్తుంది.

శాంతిహీన తపసః క్రియా వృథా
తింత్రిణీరసవిహీన భోజనమ్.

శాంతిలేని తపస్సు, చారులేని భోజనం దండుగ.

శాక మూల ఫలాదీని దంతచ్ఛేదై ర్న భక్షయేత్.

కాయ, కూర, పండు వగైరాలను కొరికి తినరాదు.

శాకాయ వా స్యా ల్లవణాయ వా స్యాత్.

కూరకో ఉప్పుకో అవుతుంది.

శామ్యే త్ప్రత్యపకారేణ నోపకారేణ దుర్జనః.

నీచుడు ఉపకృతిచే శమించడు. ప్రత్యపకారంచేతనే తగ్గుతాడు.

శాస్త్రా ణ్యధీత్యాపి భవంతి మూర్ఖా
యస్తు క్రియావాన్ పురుష స్స విద్వాన్.

శాస్త్రాలు చదివినా మూర్ఖులే అవుతారు. ఆచరించేవాడే విద్వాంసుడు.

శిరఃస్నాతశ్చ తైలేన నాంగం కించి దపి స్పృశేత్.

స్నానంచేశాక నువ్వులనూనె ముట్టరాదు.

శిరో నాస్తి శిరోవ్యథా !

మొదలు తలేలేదు. తలనొప్పి యట !

శీర్షే సర్పో దేశాంతరే వైద్యః.

తలపై త్రాచు, దూరాన వైద్యుడు.

శివస్య హృదయం విష్ణు ర్విష్ణోశ్చ హృదయం శివః.

శివుడే విష్ణువు, విష్ణువే శివుడు. శివకేశవులకు అభేదము.

శీలం రక్షతు మేధావీ ప్రాప్తు మిచ్ఛ స్సుఖత్రయమ్.

శీలివైనవాడు 1 ప్రశంస, 2 ద్రవ్యలాభం, 3 స్వర్గభోగము మూడుసుఖాలూ పొందాలంటే శీలం రక్షించుకోవాలి.

శీలం హి సర్వస్య నరస్య భూషణమ్.
ప్రతిమానవునకు శీలమే భూషణము.

శుక ! పంజరబంధ స్తే మధురాణాం గిరాం ఫలమ్.
పక్షిసమూహానికి స్వచ్ఛందసంచారము కలిగి ఉండగా ఓచిలుకా ! నీ కీ పంజర బంధము నీ మధురవాక్కుల ఫలితమే సుమా.

శుక్రపూజాం చ కారయే త్పత్నీపీడోపశాంతయే.
భార్యయొక్క బాధల నివృత్తికోసం శుక్రగ్రహాన్ని ఆరాధించాలి.

శుచి భూషయతి శ్రుతం వపుః
ప్రశమ స్తస్య భవ త్యలంక్రియా.
మానవులకు శాస్త్రజ్ఞానమే భూషణము. దానికి శాంతియే ఆభరణము.

శుచి ర్భూమిగతం తోయం శుచి ర్నారీ పతివ్రతా.
నేలపై పడ్డ జలము, పతిభక్తిగల సతి శుచి.

శుచీనాం శ్రీమతాం గేహే యోగభ్రష్టోఽభిజాయతే.
యోగభ్రష్టుడు శ్రీమంతుల యిండ్లలో జనిస్తాడు.

శునః పుచ్ఛ మివ వ్యర్థం జీవితం విద్యయా వినా.
చదువులేని జీవితము కుక్కతోకలాగు దండుగ.

శునః పుచ్ఛ మి వానర్థం పాండిత్యం ధర్మవర్జితమ్.
కుక్కతోక, ధర్మచింత లేని పాండిత్యము అనర్థదాయకము.

శుని చైవ శ్వపాకేచ పండితా స్సమదర్శినః.
బ్రాహ్మణుణ్ణి, గోవును, గుఱ్ఱాన్ని, కుక్కను, కుక్కమాంసంతినే శ్వపచుణ్ణి సమంగా చూస్తారు ప్రాజ్ఞులు.

శుభం బ్రూయా త్ప్రియం బ్రూయా
న్న బ్రూయా త్సత్య మప్రియమ్.
శుభంపలుకు, ఇష్టవచనాలు పలుకు; నిజమైనా అప్రియాలు పలుకకు.

శుభం వా ప్యశుభం కర్మ ఫలకాల మపేక్షతే.
శుభమైనా అశుభమైనా కర్మ ఫలకాలానికై ఎదురుచూస్తుంది. శరదృతువులో పండే వరిపంట వసంతకాలంలో ఫలించదుగదా !

శుభస్య శీఘ్రం, మశుభస్య కాలహరణమ్.
మంచిపనికి వేగిరపాటు, చెడ్డపనికి కాలక్షేపం చేయాలి.

శుష్కకాష్ఠం చ మూర్ఖశ్చ భిద్యేతే న చ నమ్యతే.

ఫలించినచెట్లు, గుణవంతులు కలవంచే ఉంటారు. ఎండుకట్టెవలె మొండికట్టె విఱుగబడునేగాని వంచబడడు.

శుష్కవైరం వివాదం చ న కుర్యాత్కేనచిత్సహ.

ఎవ్వరితోడను శుష్కవైరము, పిడివాదము చేయకూడదు.

శుష్కే నీరే కః కాసారో - జ్ఞాతే తత్త్వే కస్సంసారః ?

నీరెండినవెనుక చెఱువెక్కడిది? తత్త్వము తెలిసినవెనుక సంసారమెక్కడిది ?

శైలే శైలే న మాణిక్యం మౌక్తికం న గజే గజే.

ప్రతి పర్వతమందు మాణిక్యాలు దొరకవు. ప్రతిఏనుగునందు ముత్యాలు ఉండవు.

శోకం మా కురు కుక్కుర! సత్త్వే
ష్వహ మధమ ఇతి ముధా సాధో !

సాధుజంతువైన ఓ శునకమా ! కృతఘ్నుడనే కుక్కను చూచి నేను జంతువులలో అధముడనై పుట్టానే అనే దీర్ఘవిచారం ఇక విడిచిపెట్టు.

శ్మశ్రుకర్మ భవే న్నైవ నవమే దివసే క్వచిత్.

తొమ్మిదవ రోజున క్షురకర్మ చేయించుకొనరాదు.

శ్రద్దధాన శ్శుభాం విద్యా మాదదీ తావరా దపి.

మంచివిద్యను తక్కువవానినుండియైనా శ్రద్ధతో గ్రహించాలి.

శ్రద్ధానుసారిణీ విద్యా - బుద్ధిః కర్మానుసారిణీ.

శ్రద్ధనుబట్టి చదువు, కర్మనుబట్టి బుద్ధి కలుగుతుంది.
[కృషినిబట్టి లక్ష్మి, అదృష్టాన్నిబట్టి ఫలము.]

శ్వః కర్తవ్య మద్యైవ కుర్వీత.

రేపు చేయదగినది ఇప్పుడే ముగించుకొనవలెను.

శ్వపచోపి మహీపాల ! విష్ణుభక్తో ద్విజాధికః.

కుక్కమాంసము తినేవాడైనా భగవద్భక్తుడు విప్రునికంటె అధికుడు.

శ్వశురగృహం పరమసుఖం త్రిరాత్రా చ్ఛునక సమానః.

అల్లునకు మామగారి ఇల్లు సుఖమే. అట్లని మూడు రాత్రులుంటే శునకసమానం.

శ్వ స్సర్వకర ణీయాని కుర్యా దద్యైవ బుద్ధిమాన్.

ఉత్తరక్షణంలో ఏమి జరుగుతుందో ఎవ్వరికీ తెలియదు. కాన వివేకి రేపు చేయదగ్గపని ఇప్పుడే చేయాలి.

శ్యాలకో గృహనాశాయ - సర్వనాశాయ మాతులః.

బావమరిది గృహనాశానికి, మేనమామ సర్వనాశానికి కారకులు. ధృతరాష్ట్రునకు బావమరిది, దుర్యోధనునకు మేనమామ అయిన శకుని ఇల్లు చేరి గృహనాశానికి, సర్వనాశానికి కారణ మయ్యాడు.

శ్వా భవ త్యపకారాయ లిహ న్నపి దశ న్నపి.

కుక్క ప్రేమతో నాకినా, పగతో కఱచినా కష్టమే కదా!

శ్రియం హి సతతోత్సాహీ దుర్బలోఽపి సమశ్నుతే.

బలహీనుడైనా ఉత్సాహ శక్తిగవాడు సంపదలు పొందుతాడు.

శ్రేయాంసి బహువిఘ్నాని భవంతి మహతా మపి.

మంచిపనులు మొదలుపెట్టినచో మహాత్ములకైనా ఆటంకాలు హెచ్చు.

శ్రేయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మాత్ స్వనుష్ఠితాత్.

యథావిధిగా చేయబడే పరధర్మముకన్న గుణహీనమైన స్వధర్మమే మేలు.

షట్కర్ణో భిద్యతే మంత్ర శ్చతుష్కర్ణః స్థిరీభవేత్.

ఇద్దఱిలో మంత్రం గోప్యం - ముగ్గురిలో బట్టబయలు.

సంకటే హి పరీక్ష్యంతే ప్రాజ్ఞా, శ్శూరాశ్చ సంగరే.

కష్టాలలో ప్రాజ్ఞులు, సంగరంలో శూరులు పరీక్షింపబడుతారు.

సంగం త్యక్త్వా ఫలంచైవ స త్యాగ స్సాత్త్వికో మతః.

సంగాన్ని, ఫలితాన్ని విడిచినదే సాత్త్వికమైన త్యాగం.

సంగమా ద్గ్రసతే సత్త్వం నారీ ప్రత్యక్షరాక్షసీ.

దర్శనంవల్ల చిత్తాన్ని, స్పర్శనంవల్ల ధనాన్ని, సంగమంవల్ల బలాన్ని హరిస్తుంది ప్రత్యక్ష రాక్షసియైన స్త్రీ.

సంగా త్సంజాయతే కామః కామా త్క్రోధోఽభిజాయతే.

సంగంవల్ల కామం, కామము ఫలింపనప్పుడు క్రోధం కలుగుతుంది.

సంగీతమపి సాహిత్యం సరస్వత్యాః స్తనద్వయమ్.

సంగీతం, సాహిత్యం సరస్వతీదేవికి రెండు కుచములు.

సంత స్స్వయం పరహితే విహితాభియోగాః.

సుజనులు తమ్ము పరులు వేడకమునుపే ఉపకారం చేస్తారు.

సంతోష ఏవ పురుషస్య పరం నిధానమ్.

నరునకు సంతృప్తికన్న వేఱు పెన్నిధి లేదు. సర్పాలు గాలి త్రాగినా బలంగానే ఉన్నాయి. గడ్డి గాదంతిన్నా అడవి ఏనుగులు బలంగానే ఉన్నాయి. మునులు కందమూలాలుతిని కాలం గడపడంలేదా?

సంతోష స్త్రీషు కర్తవ్య స్స్వదారే భోజనే ధనే.
పెండ్లాము, భోజనం, ద్రవ్యం అనేవానిపై తృప్తి వహించు.

సందీప్తే భవనేతు కూపఖననం ప్రత్యుద్యమః కీదృశః?
ఇల్లు కాలేటప్పుడు నూయి త్రవ్వే యత్నమెంతటి అవివేక పూరితము!

సంధ్యాయాం మతిశీతామ్లం గుర్వాహారం పరిత్యజేత్.
సంధ్యాకాలమున మిగుల చల్లని, పుల్లని, బలకరమైన ఆహారం తినరాదు.

సంపత్తౌ కర్కశం చిత్తం ఖల స్యాపది కోమలమ్.
దుర్జనులచిత్తం సంపదలు వచ్చినప్పుడు కర్కశంగాను, ఆపదలందు కోమలంగాను ఉంటుంది.

సంపత్తౌ చ విపత్తౌ చ మహతా మేకరూపతా.
గొప్పవారు కలిగిననాడు ఎగిరెగిరి పడరు. లేమినాడు నెత్తి నోరు మొత్తుకొని ఏడ్వరు- సూర్యుడు ఉదయించేవేళ, అస్తమించే వేళ కూడ రక్తుడే.

సంపత్సు మహతాం చిత్తం భవ త్యుత్పలకోమలమ్.
సంపదలందు మహాత్ముల చిత్తము కలువపూలవలె సుకుమారము.

సంపదో మహతా మేవ మహతా మేవ చాపదః.
సంపదలూ, ఆపదలూ మహాత్ములకే. చంద్రునకే వృద్ధిక్షయాలు.

సంప ద్విపత్సు మోదఖేదౌ వర్జయేత్.
సంపదలందు మోదము, ఆపదలందు ఖేదము విడవాలి.

సంపూర్ణ కుంభో న కరోతి శబ్దమ్.
నిండుకుండ తొణకదు. చప్పుడు చేయదు.

(సంపదలు గల్గుతతి మహాజనుల హృదయ మభినవోత్పలకోమలంబగుచు వెలయు.)

సంభావయే న్మాతృవచనం జగన్మాతృ శాసన మితి.
తల్లిమాట జగదంబ ఆజ్ఞగా తలచుకోవాలి.

సంశయాత్మా వినశ్యతి.
సందేహచిత్తుడు నశిస్తాడు.

సంసర్గజా దోషగుణా భవంతి సంసర్గజాః పుణ్యగుణా భవంతి.
గుణదోషాలు, పుణ్యగుణాలు సంసర్గంవల్లనే కలుగుతాయి.

సంసార విషవృక్షస్య ద్వే ఫలే హ్యమృతోపమే.
సంసారమనే విషవృక్షానికి రెండు అమృతఫలాలు - కేశవభక్తి, తద్భక్త పరిచర్య-

సకృ జ్జల్పంతి రాజాన స్సకృ జ్జల్పంతి పండితాః.

ప్రభువులు, పండితులు మితభాషులు.

స జాతో యేన జాతేన యాతి వంశ స్సమున్నతిమ్.

ఎవనిచేత వంశం పేరెక్కుతుందో వానిదే ధన్యజన్మ.

సజీవం దహతే చింతా నిర్జీవం దహతే చితా.

చితి ప్రాణం లేని దేహాన్ని - చింత సజీవశరీరాన్ని దహిస్తుంది.

సజ్జన ఏవహి విద్యా శోభాయై భవతి దుర్జనే మోఘా.

సజ్జనునియందు విద్య శోభిస్తుంది. దుర్జనునియం దది వ్యర్థము. దూరదృష్టి కలదని గద్దనెవ్వరు గౌరవిస్తారు ?

సజ్జనసంగో మా భూ ద్యది సంగో మాస్తు.

సజ్జనసాంగత్యము దొరకనిచో మఱి స్నేహమే వద్దు. చెలిమి లభిస్తే వియోగమే వద్దు. వియోగమే లభిస్తే మఱి జీవితమే వద్దు.

సజ్జనస్య హృదయం నవనీతం
య ద్వదంతి కవయ స్తదలీకమ్.

సజ్జన చిత్తము వెన్నలాంటిదని చెప్పే కవులవాక్కు అసత్యం. పరుల హృదయ తాపానికి సుజనహృదయం కరుగుతుంది. వెన్న కరుగదుగదా!

సజ్జనై స్సంగతం కుర్యా ద్ధర్మాయ చ సుఖాయ చ.

ధర్మమును సుఖాన్ని పొందాలంటే మంచివారి చెలిమి చేయాలి.

సతాం హి సందేహపదేషు వస్తుషు
ప్రమాణ మంతఃకరణ ప్రవృత్తయః.

సంశయస్థలాల్లో మహాత్ములకు వారి చిత్తప్రవృత్తులే ప్రమాణం.
(ఎందు సందేహ వస్తువులందు సరయ నాత్మగతులె ప్రమాణంబు లార్యులకును.)

సతి విభవే న జీర్ణమలవద్వాసా స్స్యాత్.

కలిమి ఉన్నప్పుడు చినిగిన, మాసిన బట్టలు కట్టకూడదు.

సతీ మపి జ్ఞాతికులైకసంశ్రయాం
జనోఽన్యథా భర్తృమతీం విశంకతే.

మగవాలు చిరకాలం పుట్టింట ఉంటే శీలవతినైనా అన్యథా శంకిస్తారు. కనుక మగని కష్టురాలైనా కొంకపోయినా పతివద్దనే ఉండాలి.

[పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మవు। సతుల కేడుగడయు పతుల చూడ్కి]

స తు భవతి దరిద్రో యస్య తృష్ణా విశాలా.

ఎవని ఆశకు అంతము లేదో వాడే దరిద్రుడు.

సత్పుత్ర ఏవ కులసద్మని కోఽపి దీపః.

వంశమనే గృహానికి మంచికొడుకే గొప్ప దీపం.

సత్యం నామావ్యయం నిత్య మవికారి తథైవచ.

సత్యం నశింపదు, నిత్యమూ మార్పుచెందదు.

సత్యం బ్రూయాత్ ప్రియం బ్రూయా
న్న బ్రూయాత్సత్య మప్రియమ్.

ప్రియము, సత్యము అగు వాక్కు పలుకు. సత్యమైనా అప్రియం పలుకకు.

సత్యం సత్యం మునే ర్వాక్యం నాదత్త ముపతిష్ఠతే.

పెట్టనిదే పుట్టదు అన్న మహర్షులసూక్తి నిజం. అక్షరాల నిజం. పృథివి అంతా జలమయం ఆయినా చాతకపక్షి పాలిట ఎడారియేగా ?

సత్యపూతాం వదే ద్వాచం – మనఃపూతం సమాచరేత్.

శుచియైన సత్యవాక్కునే పలుకు. పవిత్రమని తోచినదాన్నే ఆచరించు.

సత్యస్య వచనం శ్రేయ స్సత్యాదపి హితం వదేత్.

సత్యము పల్కుట శ్రేయస్కరము. సర్వప్రాణులకును హితమగునట్లు పలుకుట సత్యముకన్న మంచిది.

సత్యా న్నాస్తి పరో ధర్మః సత్యం పుత్రశతా ద్వరమ్.

సత్యము ఉత్తమధర్మము. నూర్గురుపుత్రులకంటె సత్యం గొప్పది.

సత్రే భుక్తి ర్మఠే నిద్రా.

సత్రంలో భోజనం – మఠంలో నిద్ర.

సత్సంగతిః కథయ కిం న కరోతి పుంసామ్ ?

చిత్తాన్ని నిర్మలంగా చేసేది, పుణ్యాత్ముణ్ణి చేసేది, పేరు ప్రతిష్ఠలు తెచ్చేది అగు సజ్జన సాంగత్యం సమస్తమంగళాలను చేకూరుస్తుంది.

సత్సంగతాని నిధనా న్యపి తారయంతి.

మంచివారితోడి చెలిమి చావునుకూడా తప్పిస్తుంది. చూ. మార్కండేయచరిత్ర.

సదసద్వా నహి విదుః కుస్త్రీవచనమోహితాః.

చెడ్డవాల తీపిమాటలకు లోబడేవారికి మంచిచెడ్డలు తెలియవు.

సదో భూషా సూక్తి స్సకల గుణసీమా చ వినయః.

సభకు సూక్తియే సొమ్ము – గుణాలకు అడకువయే హద్దు.

సద్భావో నాస్తి వేశ్యానాం స్థిరతా నాస్తి సంపదామ్.
వేశ్యలకు యోగ్యత - సిరులకు స్థిరత లేదు.

సద్భిరేవ సహాసీత - సద్భిః కుర్వీత సంగతిమ్.
సుజనులున్నచోట ఉండు, వారితో సఖ్యం నెరపు.

సద్భిస్తు లీలయా ప్రోక్తం శిలాలిఖిత మక్షరమ్.
సుజనులు మాటవరుసకు పలికినా అది శిలాక్షరమే.

సద్భిర్వివాదం మైత్రీం చ నాసద్భిః కించి దాచరేత్.
వియ్యమైనా, కయ్యమైనా సుజనులతోనే. దుష్టులతో గాదు.

సద్విద్యా యది కిం ధనై రపయశో యద్యస్తి కిం మృత్యునా?
మంచివిద్యకంటె ధనమూ లేదు. అపకీర్తికన్న చావూ లేదు.

సద్యో దదాతి చతుర స్సద్యో నాస్తీతి చతురతమః.
వెంటనే ఇచ్చేవాడు నేర్పరి. వెంటనే లేదనిచెప్పేవాడు మిక్కిలి నేర్పరి.

స ధార్మికో యః పరమర్మ న స్పృశేత్.
పరుల మర్మాలు తాకనివాడే ధార్మికుడు.

సప్తమ్యాం న స్పృశే త్తైలం నీలవస్త్రం న ధారయేత్.
సప్తమినాడు తైలం ముట్టరాదు. నీలిబట్ట కట్టరాదు.

సప్తమ్యాం నైవ కుర్వీత తామ్రపాత్రేణ భోజనమ్.
సప్తమినాడు రాగిపాత్రతో వండినపదార్థం తినరాదు.

సఫలం జీవితం తస్య నాత్మార్థే యో హి జీవతి.
తాను, తన పరివారం స్వార్థం విడిచి పరోపకారమే పరమాదర్శంగా ఎవరు జీవిస్తారో వాని జన్మ ధన్యం సార్థకం అవుతుంది.

స బ్రహ్మా స శివః సేంద్ర స్సోఽక్షరః పరమస్స్వరాట్.
శివుడన్నా, విష్ణువన్నా, నాశంలేని ప్రభువన్నా ఆ పరబ్రహ్మమే.

సమర్థ స్సన్న పుష్ణాతి స ఏవాగతికః స్మృతః.
తల్లిదండ్రులు, ఆలుబిడ్డలు, గురువులు, విప్రులు అనువారిని సమర్థుడైయుండియూ పోషింపనివాడు ఉత్తమగతులు లేనివాడగును.

సమ్మానా ద్బ్రాహ్మణో నిత్య ముద్విజేత విషా దివ.
తనకు చేసే గౌరవ సత్కారాలను విప్రుడు విషప్రాయంగా తలచాలి.

సరిత్పూరప్రపూర్ణోఽపి క్షారో న మధురాయతే.
నదీజలాలతో నిండినా సముద్రోదకానికి ఉప్పదనం తగ్గదు.

సర్పః క్రూరః ఖలః క్రూర స్సర్పాత్ క్రూరతరః ఖలః.

పాము క్రూరజంతువు. నీచు డంతకంటెను క్రూరుడు. పాము మంత్రాలకు, మందులకు లోబడుతుంది. ఖలుడు దేనికీ లోబడడు.

సర్ప దుర్జనయో ర్మధ్యే వరం సర్పో న దుర్జనః.

సర్పంకన్న దుష్టుడే క్రూరుడు. కాలం వచ్చినప్పుడే కరుస్తుంది సర్పం. అడుగడుగునా కాటువేస్తాడు దుష్టుడు.

సర్పస్య శాంతిః కుటిలస్య మైత్రీ
విధాతృ సృష్టౌ నహి దృష్టపూర్వా.

బ్రహ్మదేవుని సృష్టిలో పాముకు శాంతస్వభావం, కుత్సితునందు స్నేహభావం కానరాదు.

సర్వః కార్యవశా జ్జనోఽభిరమతే త త్కస్య కో వల్లభః.

అవసరానికి ప్రేమిస్తాడేగాని నయనకు ఇష్టుడనేవాడు లేడు. పండ్లుతగ్గాక చెట్లును విడుస్తాయి పక్షులు. ద్రవ్యం సన్నగిల్లాక విటుణ్ణి విడిచిపెడతారు వేశ్యలు. పుష్పం వాడినవెనుక విడిచిపెడతాయి తుమ్మెదలు.

సర్వః కాలవశేన నశ్యతి నరః కో వా పరిత్రాయతే?

రాముని అరణ్యవాసం, బలి బంధనప్రాప్తి, నలుని రాజ్యచ్యుతి, లంకేశు మరణం చూడగా కాలవశంచేత అంతా నశించేవారే, మిగిలేవాడొక్కడు లేడు అని తోచక మానదు.

సర్వం నిష్ఫల, మేతదేవ నియతం, దైవం పరం దుర్జయమ్.

ఎన్నిరకాల సమర్థత లున్నా దైవవిధి దాటరానిదే.

సర్వం పరవశం దుఃఖం సర్వమాత్మవశం సుఖమ్.

పరాధీనమంతా దుఃఖం. స్వాధీనమంతా సుఖం.

సర్వం సశేష మశ్నీయా న్నిశ్శేషం ఘృతపాయసమ్.

నేయి, పరమాన్నం నిశ్శేషంగాను, తక్కినవి సశేషంగాను భుజించు.

సర్వత్ర జయ మన్విచ్ఛే త్పుత్రా దిచ్ఛే త్పరాజయమ్.

అంతటా జయమును, పుత్రునివల్ల పరాజయమును కోరుకోవాలి.

సర్వత్ర సంపద స్తస్య సంతుష్టం యస్య మానసమ్.

ఎవని మనస్సున తృప్తి కలదో వాని కంతటా సంపదలే. చెప్పుకాళ్ళవానికి భూమి అంతా చర్మావృతమే కదా!

సర్వదా మందస్మిత ముఖో భూయాత్.

ఎల్లప్పుడూ చిరునగవు తొణికిసలాడే మొగంతో ఉండాలి.

సర్వదా సంత్యజే ద్వాదం న కంచి న్మర్మణి స్పృశేత్.
వివాదం విడిచిపెట్టాలి. ఎవ్వని జీవస్థానములు తడవరాదు.

సర్వదా సర్వతో౽ప్యప్రమత్తతా మనువర్తేత.
ఎల్లప్పుడు సర్వవిషయాలలోను జాగరూకుడవై యుండు.

సర్వదా సర్వయత్నేన పుత్రే శిష్యే వదాచరేత్.
ఎల్లప్పుడు శిష్యునకు, పుత్త్రునకు మంచి సలహాలు చెప్పుతూ ఉండాలి.

సర్వదోష హేతుభూతం లోభం త్యజ.
సమస్తదోషాలకు కారణమైన లోభం విడిచిపెట్టు.

సర్వధర్మా న్పరిత్యజ్య మామేకం శరణం వ్రజ.
సర్వ కర్మ ఫలములను విడచి నన్నే శరణుపొందుము. (భగవద్వాక్యం.)

సర్వనాశే సముత్పన్నే అర్ధం త్యజతి పండితః.
సర్వము నశింపనున్నప్పుడు తెలివైనవాడు సగభాగం విడిచి ఆపదనుండి తప్పు కొంటాడు.

సర్వప్రాణిషు బంధుభూత స్స్యాత్.
సమస్త భూతములయందు చుట్టమువలె నడచుకోవాలి.

సర్వరోగ వినాశాయ నిశాంతేచ పయః పిబేత్.
సర్వరోగాలు హరించాలంటే వేకువనే జలము త్రాగాలి.

సర్వస్య లోచనం శాస్త్రం యస్య నా స్త్యంధ ఏవ సః.
ఎల్లరకు శాస్త్రమే కన్ను - అదిలేనివాడే గ్రుడ్డివాడు.

సర్వ స్సర్వం న జానాతి సర్వజ్ఞో నా స్తి కశ్చన.
అందరికీ అన్నీ తెలియవు. అన్నీ తెలిసినవా డొక్కడూ లేడు.

సర్వారంభాహి దోషేణ ధూమే నాగ్ని రివావృతః.
పొగకప్పిన నిప్పులాగు సర్వకార్యాలు దోషభరితాలే.

సర్వాశ్చ రేఫలోపాంతా వగణే పరివర్జయేత్.
రేఫకారాలు అంత్యాక్షరాలకు వెనుకటి వర్ణాలుగా ఉన్నపేర్లతో పిలువబడే కన్యలను వరించరాదు.

సర్వే గుణాః కాంచన మాశ్రయంతి.
(నానా గుణగణము కాంచనంబున నిల్చున్.)

సర్వే భద్రాణి పశ్యంతు మా కశ్చి ద్దుఃఖభా గ్భవేత్.
అందఱు మంగళములనే చూచెదరుగాక ! ఏ యొక్కడును దుఃఖమును పొందకుండును గాక !

సర్వేషాం మూర్ధ్నివా తిష్ఠే ద్విశీర్యే దథవా వనే.
పూరుషశాలికి పూగుత్తివలె అందఱితలలపై నుండుటగాని లేక అడవిలో నశించి పోవుటగాని తగును.

సర్వేషా మేవ శౌచానా మర్థశౌచం పరం స్మృతమ్.
అన్ని శౌచములలోను ద్రవ్యశుచియే నిజమైన శుచి.

సర్వేషు గాత్రేషు శిరః ప్రధానం
సర్వేంద్రియాణాం నయనం ప్రధానమ్.
అవయవాలలో తల - ఇంద్రియాలలో కన్ను ముఖ్యము.

ససర్పే భవనే వాసో మృత్యు రేవ న సంశయః.
పామున్న ఇంట కాపురం చావుకోసమే; నిశ్చయం.

సహజం కర్మ కౌంతేయ సదోషమపి న త్యజేత్.
జన్మచే సిద్ధమైన కర్మ చెడ్డదైనా విడువకూడదు.

సహసా విదధీత న క్రియా మవివేకః పరమాపదాం పదమ్.
అవివేకం ఆపదలకు నిలయము - కాన వేగిరపడి ఏ పని చేయకూడదు.
(కార్యాలోచన సేయక కార్యముచేయంగ ముందు గడగకు పనిలో.)

సహస్రం తు పితౄ న్మాతా గౌరవే ణాతిరిచ్యతే.
పూజ్యతలో తండ్రికంటె తల్లి వేయిరెట్లు గొప్పది.

సహి భవతి దరిద్రో యస్య తృష్ణా విశాలా.
మనసిచ పరితుష్టే కోఽర్థవాన్? కో దరిద్రః?
పేరాసకలవాడె దరిద్రుడు - సంతుష్టి ఉంటే పేద ఎవ్వడు? ధనికు డెవ్వడు?

సహైవ దశభిః పుత్రై ర్భారం వహతి గర్దభీ.
గాడిద పదిపిల్లలను గన్నా బరువుమోయక తప్పలేదుగదా !

సాక్షరా విపరీతాశ్చే ద్రాక్షసా ఏవ కేవలమ్.
సాక్షరులు విపరీతులైనచో రాక్షసు లగుదురు.
(అనగా చదువరివారు విరసులగుదురని భావము.)

సాగరం వర్జయిత్వా మహానదీ కుత్ర అవతరతి ?
సముద్రాన్ని విడచి మహానది మరెక్కడ విశ్రమిస్తుంది ?

సాధవో నహి సర్వత్ర చందనం న వనే వనే.

ప్రతివనమందు చందనవృక్షం ఉండదు. అంతటా సుజను లుండరు.

సాధు రేవ ప్రవీణ స్స్వ్య త్సద్గుణామృతచర్వణే.

మామిడి చిగుళ్ళను ఆస్వాదించే కోకిలవలె సద్గుణామృత పానమందు సజ్జనునకు మాత్రమే నేర్పు కలదు.

సాధూనాం దర్శనం పుణ్యం తీర్థభూతా హి సాధవః.

పుణ్యక్షేత్రాలతో పోల్చదగిన సాధుదర్శనము పుణ్యహేతువు. పర్వకాలమందే ఫలిస్తుంది తీర్థం, సాధుదర్శనం తత్కాలమందే.

సాధూనాం దర్శనం పుణ్యం - స్పర్శనం పాపనాశనమ్.

సాధుదర్శనము పుణ్యహేతువు. పాదస్పర్శనము పాపనాశకము.

సాధ్యాసాధ్యవిచారం హి నేక్షతే భవితవ్యతా.

కానున్నది సాధ్యమైనా, అసాధ్యమైనా కలిగితీరుతుంది.

సానుకూలే జగన్నాథే విప్రియః సుప్రియో భవేత్.

జగన్నాథుని అనుగ్రహముంటే శత్రువే మిత్రుడౌతాడు.

సాప్తపదీనం సఖ్యం భవేత్ ప్రకృత్యా విశుద్ధ చిత్తానామ్.

స్వభావంచేతనే పరిశుద్ధమైన మనస్సుగలవారికి ఏడు అడుగుల (మాటల) కలయికచే చెలిమి ఏర్పడుతుంది.

సా భార్యా యా ప్రియం బ్రూతే స పుత్త్రో యత్ర నిర్వృతిః.

ప్రియంగా పలికేదే భార్య - విశ్రాంతికారకుడే కొడుకు.

సామానాధికరణ్యం హి తేజస్తిమిరయోః కుతః ?

వెలుగు చీకట్లకు జ్ఞానాజ్ఞానాలకు సాహచర్యం లేదు.

సారళ్యం సరళే కుర్యా చ్ఛఠే శాఠ్యం సమాచరేత్.

ఉత్తమునియెడ నిజాయతీని - వంచకునియెడ మాయను ఉపయోగించు.

సాహసం నైరపేక్ష్యం చ కితవానాం నిసర్గజమ్.

సాహసం, మొహమోటమి లేకపోవటం అనేవి వంచకుల సహజాతాలు.

సాహిత్య సంగీత కలావిహీనః
సాక్షా త్పశుః పుచ్ఛవిషాణహీనః.

సంగీతమన్నా, సాహిత్యమన్నా రుచిలేనివాడు తోక, కొమ్ములు లేని జంతువు.

సింధుస్నానం ద్రుమచ్ఛేదం వపనం ప్రేతవాహనం
విదేశగమనం చైవ న కుర్యాద్గర్భిణీపతిః.

సముద్రస్నానం, చెట్లు నరకడం, శవవాహనం, విదేశగమనం, గృహనిర్మాణం, ఆయుష్కర్మ వగైరాలు గర్భిణీపతికి నిషేధింపబడ్డాయి.

సిద్ధమన్నం పరిత్యజ్య భిక్షా మటతి దుర్మతిః.

కొట్టుపెట్టి విందుకు పిలిస్తే మూర్ఖుడు పట్టుకొని పులుసుకు వెడతాడు.

సిద్ధస్యార్థస్య సంప్రాప్తౌ కో విద్వాన్ యత్నమాచరేత్ ?

కార్యం సులభంగా సిద్ధించేటప్పుడు డొంకతిరుగుడు యత్నాలెందుకు ?

సిద్ధ్యసిద్ధ్యోః సమో భూత్వా దైవం హి ఫలసాధనమ్.

సుఖదుఃఖాలు నీవు కోరితే రావు, వద్దంటే పోవు. అంతా దైవాధీనమే. కాబట్టి బాధపట్టా అన్నిపై సమభావం చూపాలి.

సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్ ?

మంచి కవిత్వమున్నచో రాజ్యమేల ?

సుకృతం దుష్కృతం చైవ గచ్ఛంత మనుగచ్ఛతి.

సిరులు ఇంటనే ఉండిపోతాయి. చుట్టాలు, చెలికాండ్రు వల్లకాటివరకు వచ్చి మరలిపోతారు. జీవికి కూడా వచ్చేవి పుణ్యపాపాలు మాత్రమే.

సుఖం సుఖేనేహ న జాతు లభ్యం
దుఃఖేన సాధ్వీ లభతే సుఖాని.

సుఖంవల్ల సుఖమెన్నడూ దొరకదు. అందుకే సాధ్వి ఎక్కు కష్టాలుపడి సుఖాలు గడించుకొంటుంది.

సుఖం హి దుఃఖాన్యనుభూయ శోభతే.

కష్టాలనుభవించాక పొందే సుఖం చక్కని శోభనిస్తుంది.

సుఖస్య దుఃఖస్య న కోఽపి దాతా
పరో దదాతీతి కుబుద్ధిరేషా.

కర్మానుగుణ్యంగా ప్రాప్తించే సుఖదుఃఖాలు ఒకరు తెచ్చిపెట్టేవి కావు. పరులవల్ల కలిగాయని తలచడం వాని బుద్ధిలోపమే కాని వేరు కాదు.

సుఖా ద్బహుతరం దుఃఖం జీవితే నాస్తి సంశయః.

ఏ జీవికైనా సుఖంకన్నా దుఃఖమే హెచ్చు. ఇది యథార్థమైన నిజం.

సుఖార్థినః కుతో విద్యా కుతో విద్యార్థినస్సుఖమ్.

సుఖాలు కోరేవానికి చదువు, చదువు కోరేవానికి సుఖాలు సున్న.

సుజనో న యాతి వైరం
పరహిత నిరతో వినాశకాలేఽపి.

మంచివాడు చచ్చేకాలమందైనా పరులశ్రేయస్సే కోరుతాడు.

సుదూర మపి గంతవ్యం యత్ర భాగవతాః స్థితాః.

భక్తులదర్శనమునకై ఎంత దూరమైనను పోదగును.

సుప్తం ప్రమత్తం విషమస్థితం వా
రక్షంతి పుణ్యాని పురాకృతాని.

నిద్రలో, ప్రమాదస్థితిలో కష్టాలలో ఉన్నా పూర్వపుణ్యం జీవిని రక్షిస్తుంది.

సుప్తాం రుదంతీం నిష్క్రాంతాం వరణే పరివర్జయేత్.

చూడబోయినప్పుడు నిద్రిస్తున్నది, ఏడుస్తున్నది, ప్రక్కయింటికి వెళ్ళినది అగు కన్యను వరుడు భార్యగా గ్రహింపరాదు.

సుభాషిత రసస్యాగ్రే సుధా భీతా దివంగతా.

సూక్తిరసంతో పోటీకి నిలువలేక సుధారసం స్వర్గానికి వెళ్ళింది.

సులభో హి ద్విషాం భంగో దుర్లభా సత్స్వవాచ్యతా.

వైరిని భంగపుచ్చడం తేలిక. ఉత్తములందు అశ్లీలాలు పట్టడంమాత్రం కష్టం.

సువ్యవస్థిత చిత్తానాం కోపోఽపి న భయంకరః.

నీతి నియమాలుగల పెద్దలు కోపించినా భీతిగొల్పరు.

సుహృచ్ఛ విద్వానపి దుర్లభో నృణాం
యథౌషధం స్వాదు హితంచ దుర్లభమ్.

గుణమిచ్చే తీపిమందూ లేదు, మంచి మనస్సుగల సఖుడూ లేడు.

సూత్సా ఏవ పతంతి చాతకముఖే ద్విత్రాః పయోబిందవః.

మేఘుడు కడవలకొలదిగా గ్రుమ్మరించినా వానకోయిల నోట నీటిబొట్లే.

సూతికా మాతికా నౌకా కార్యాంతే తేచ శష్పవత్.

మంత్రసాని, తార్పుకత్తె, నౌక పనిముగిస్తే గడ్డిపరకతో సమానం.

సూర్యకిరణస్పర్శ శూన్యం జలం న పిబేత్.

సూర్యకిరణాలు తగులని నీరు త్రాగరాదు.

సూర్యపూజా చ కారయేన్మనః పీడోపశాంతయే.

మనోవ్యాధినివృత్తికై సూర్యగ్రహాన్ని సేవించాలి.

సూర్యోదయే చాస్తమయే చ శాయినం
విముంచతి శ్రీ రపి చక్రపాణినమ్.

సూర్యుని ఉదయాస్తమయాలవేళ నిద్రిస్తే విష్ణువునకైనా లక్ష్మి తొలగిపోతుంది.

సేవాధర్మః పరమ గహనో యోగినా మ ప్యగమ్యః.

ప్రభువును మెప్పించే సేవావిధానం దారితెన్ను లేక మునుల దివ్యదృష్టికి కూడ అందదు.
(భూజానుల సేవ దుష్కర మసాధ్యము యోగులకైన నిర్ధరన్.)

సేవా న కించి ద స్తీతి భిక్షా నైవచ నైవచ.

నావద్ద ఏమిలేదని సేవావృత్తిని చేపట్టకు. భిక్షుకవృత్తి ఎంతమాత్రం వద్దు.

సేవా శ్వవృత్తి ర్యై రుక్తా న తై స్సమ్యగుదాహృతమ్.

సేవాధర్మము కుక్కబ్రతుకులాంటిదని చెప్పేవారు లెస్సగా ఆలోచించినట్లు కానరాదు. కుక్కకు స్వేచ్ఛాసంచారము కలదు. రెక్కలమ్ముకొన్న సేవకున కట్టి అదృష్ట మెక్కడిది ?

సోత్సాహస్య హి లోకేషు న కించి దపి దుర్లభమ్.

ఉత్సాహం కలవానికి ఈ లోకంలో సాధింపరాని దేదీ లేదు.

స్త్రియ శ్చరిత్రం పురుషస్య భాగ్యం
దేవో న జానాతి, కుతో మనుష్యః ?

స్త్రీలచరిత్ర, నరుని అదృష్టం దేవుడే చెప్పలేడు. మనుజుడా చెప్పేది ?

స్త్రీచిత్త స్యైవ దైవస్య కో వేత్తి గహనా గతిః ?

స్త్రీల చిత్తవృత్తి, నిగూఢమైన దైవగతి ఎవ్వ డెఱుంగును ?

స్త్రీణాం ద్విగుణ మాహారో లజ్జాచాపి చతుర్గుణా
సాహసం షడ్గుణం చైవ కామశ్చాష్టగుణ స్మృతః.

స్త్రీలకు ఆహారము రెండింతలు. సిగ్గు నాల్గింతలు. సాహసము ఆరురెట్లు. కామము ఎనిమిది రెట్లు.

స్త్రీణాం పాదరజ శ్చైవ శక్రస్యాపి శ్రియం హరేత్.

మేక, గాడిద అనువాని గిట్టలవల్ల రేగినధూళి, చీపురుధూళి, స్త్రీల పాదధూళి సోకినచో ఇంద్రునికైనా సంపద నశిస్తుంది.

స్త్రీనాయకా వినశ్యంతి నశ్యంతి బహునాయకాః.

స్త్రీల పెత్తనం, పదుగురి పెత్తనంగల పనులు నశిస్తాయి.

స్త్రీ పుంవచ్చ ప్రభవతి యదా తద్ధి గేహం వినష్టమ్.

ఆడుది మగవానివలె పెత్తనం సాగించే ఇల్లు వర్థిల్లదు.

స్త్రీ వినశ్యతి గర్వేణ తపః క్రోధేన నశ్యతి.

గర్వంచేత కాంత, క్రోధంచేత తపస్సు చెడుతుంది.

స్థానం ప్రధానం, న బలం ప్రధానం
స్థానే స్థితః కాపురుషోఽపి శూరః.

స్థానమే ప్రధానం. బలం కాదు. అల్పుడైనా స్వస్థానంలో వీరుడే. శంకరుణ్ణి ఆశ్రయించిన నాగేంద్రుడు బుసకొట్టినా తల వంచవలసిందేగా ?

స్థానభ్రష్టా న శోభంతే దంతాః కేశా నఖా నరాః.

దంతాలు, కేశాలు, గోళ్ళు, నరులు తావు తప్పితే శోభిల్లరు.

స్థానాంతర మవిచార్య స్వస్థానం న పరిత్యజేత్.

మరొక్క చోటు వెదకికొనక తనచోటు విడువరాదు.

సా నేషు శిష్యనివహై ర్వినియుజ్యమానా
విద్యా గురుం హి గుణవత్తర మాతనోతి.

మంచిశిష్యులకు బోధించిన విద్య గురువునకు పేరుప్రతిష్ఠ లిస్తుంది. స్వాతివానలకు మంచిముత్యాలు తయారయ్యే ముత్యపుచిప్పలవల్ల సముద్రానికి రత్నాకరమనే పేరు కలిగింది.

స్నానాత్పూర్వశాటీం న పున ర్ధారయేత్.

స్నానము చేయకమునుపు కట్టినబట్ట తిరిగి కట్టరాదు.

స్నాయా దర్కముఖో, రాత్రౌ ప్రాగుదఙ్ముఖ ఏవ వా.

పగలు సూర్యాభిముఖుడుగా, రాత్రి తూర్పు లేక ఉత్తరముఖుడుగా స్నానంచేయాలి.

స్నేహాచ్చ బహుమానాచ్చ స్మారయే త్పతి మశిక్షయేత్.

ప్రేమ, గౌరవము వెల్లడిచేయుచు స్త్రీ తన భర్తకు కర్తవ్యమును జ్ఞాపకముచేయవలెను. శిక్షణ యిచ్చువానివలె పల్కరాదు.

స్రజ మపి శిర స్యంధః క్షిప్తాం ధునో త్యహిశంకయా.

తన మెడయందుంచిన పూలమాలను గ్రుడ్డివాడు పామని తలచి త్రోసివేస్తాడు.

స్వగృహే పూజ్యతే మూర్ఖః స్వగ్రామే పూజ్యతే ప్రభుః.

మూర్ఖుడు తనయింటనే పూజింపబడుతాడు. ప్రభువు తనయూరనే సేవింపబడతాడు.

స్వదేశజాతస్య నరస్య నూనం గుణాధికస్యాపి భవే దవజ్ఞా.

తన దేశంలో ఎంత గుణవంతుడైనా తిరస్కరింపబడుతాడు.

స్వదేశే పూజ్యతే రాజా విద్వాన్ సర్వత్ర పూజ్యతే.

ప్రభువు స్వదేశమందే గాని, విద్వాంసుడు అంతటా పూజింపబడుతాడు. కనుక ప్రభువు, విద్వాంసుడు సములు కారన్నమాట.

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః.

భీతి కల్గించే పరధర్మ మాశ్రయించడంకన్న, స్వధర్మమందు చావైనా మేలే.

స్వభావం న జహాత్యేవ సాధు రాపద్గతోఽపి సన్.

సాధులు ఆపదలలో చిక్కుకొన్నా తమ తొంటిస్వభావం విడరు. అగ్నిస్పర్శ తగిలినా కర్పూరం తనపరిమళం విడువదుగదా!

స్వభావం నైవ ముంచంతి సంత స్సంసర్గతోఽసతాం.

యోగ్యులు చెడ్డవారిస్నేహం పట్టినా (కాకుల సంపర్కమువల్ల కోయిలలవలె) తమ స్వభావం విడిచిపెట్టరు.

స్వభావ మన్యథా కర్తుం కశ్శక్తో దైవనిర్మితమ్.

పుట్టుకతో పుట్టినబుద్ధి పుడకలతోగాని పోదు.

స్వభావ సుందరం వస్తు న సంస్కార మపేక్షతే.

స్వభావంచేతనే అందంగా ఉండేవస్తువుకు సంస్కార మక్కరలేదు.

స్వభావో నోపదేశేన శక్యతే కర్తు మన్యథా.

హితబోధచే స్వభావం మార్పుచేయడం ఎవ్వరివశం గాదు.

స్వయం తీర్ణః పరాం స్తారయేత్.

ముందుగా తాను తరించి పరులను తరింపజేయాలి.

స్వయం నోపానహౌ హరేత్.

తన పాదరక్షలను మోసికొని పోరాదు.

స్వయ మాచరతే యస్తు ఆచార్య స్సోఽభిధీయతే.

శాస్త్రార్థాలను చక్కగా పరిశీలించి తాను ఆచరిస్తూ శిష్యులకు సదాచారం కలుగజేసేవాడే ఆచార్యుడు.

స్వసుఖం నాస్తి సాధ్వీనాం తాసాం భర్తృసుఖం సుఖమ్.

పతివ్రతలు మగనిసుఖమే తమ సుఖంగా తలుస్తారు.

స్వాంగుష్ఠ మపి చుంబంత మిక్షుదండ మయాచత.

తినేటందు కేమీ లేక వ్రేలు కుడుచుకొంటూన్నవాణ్ణి చెఱుకుముక్క అడిగాడట.

స్వాధీనేఽపి కలత్రే నీచః పరదారలంపటో భవతి.

భార్య అనుకూలవతి అయినా నీచుడు పరకాంతలనే కోరుతాడు. (చెఱువునిండుగా నీరున్నా కాకి కడవనీటినే త్రాగుతుంది.)

స్వామినం ధనికం మూర్ఖం మర్మజ్ఞం న ప్రకోపయేత్.

స్వామిని, ధనికుణ్ణి, మూర్ఖుణ్ణి, గుట్టు తెలిసినవాణ్ణి కసరరాదు.

స్వార్థో యస్య పరార్థ ఏవ స పుమానేకః సతామగ్రణీః.

పరోపకారం స్వార్థంగా తలచేవాడే సుజనశ్రేష్ఠుడు.

హారహార! హరిణీదృశో నిమిత్తం
దశ దశకంధర మౌలయో లుఠంతి

ఎంత కష్టమెంత కష్టము! ఒక స్త్రీ కారణంగా రావణునంతవాని పదికిరీటాలు (తలలు) భూమిమీద పొర్లాడాయి. సోదరులారా! జీవితాశ ఉంటే పరకాంతా వ్యామోహం విడిచిపెట్టండి.

హసతా లభ్యతే నారీ రుదతా లభ్యతే ధనమ్.

నవ్వేవానిచే కాంత, ఏడ్చేవానిచే ధనము పొందబడుతుంది.

హసద్భిః క్రియతే కర్మ రుదద్భి రనుభూయతే.

నవ్వుతూ చేసేపాపకర్మ ఏడుస్తూ అనుభవింపబడుతుంది.

హసన్నపి నృపో హంతి మానయన్నపి దుర్జనః.

నవ్వుతూ ఉరితీయిస్తాడు రాజు. గౌరవిస్తూ గోయి తీయిస్తాడు దుష్టుడు.

హస్తా న్ద్వాదశ సంత్యజ్య మూత్రం కుర్యా జ్జలాశయాత్.

నీటిపట్టుకు 12 మూరల దూరాన మూత్రవిసర్జనం చేయాలి.

హా కష్టం! పురుషస్య జీర్ణవయసః పుత్రోఽప్యమిత్రాయతే.

ఆహా! ఎంత కష్టము! ముదుసలికి కొడుకు కూడా శత్రువే.

హితం న వాచ్యం అహితం నవాచ్యం
హితాహితం నైవతు వాచనీయం.

హితంగాని, అహితంగాని, హితాహితమైన మాటగాని పలుకరాదు.

హితం భుంజ్యా న్మితం భుంజ్యా న్నభుంజ్యా దమితం హితం.

హితమైన పదార్థాలను మితంగా తినాలి. హితంగా ఉన్నదని అమితంగా తినరాదు.

హితోపదేశం శృణుయా త్కుర్వీత చ యథోదితం.

పెద్దలసలహాలు శ్రద్ధగా వినాలి. తూ చా తప్పక ఆచరించాలి.

హితోపదేశో మూర్ఖస్య కోపాయైవ నశాంతయే.

మొఱకువానికి చెప్పేసలహాలు కోపానికే - శాంతికొఱకు కాదు.

హీనాశ్రయో న కర్తవ్యః కర్తవ్యో మహదాశ్రయః.

నీచుల అండ చేరరాదు. గొప్పవారినే ఆశ్రయించాలి.

హేమ్న స్సంలక్ష్యతే హ్యగ్నౌ విశుద్ధి శ్శ్యామి కాపివా.

బంగారంలోని లోపాలు అగ్నిపరీక్షయందే వెల్లడి ఔతాయి.

హోతారమపి జుహ్వానం స్పృష్టో దహతి పావకః.

నేయి, అన్నం వ్రేల్చే ఋత్విక్కునైనా తన్నుతాకితే అగ్ని కాల్చకమానదు.

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః.

ఓ పరబ్రహ్మమా! నీదయవల్ల ప్రజల ఆధ్యాత్మిక ఆధిభౌతిక ఆధిదైవిక తాపాలు శాంతించు గాక!

ఓమ్ శ్రీమన్నారాయణ చరణౌ శరణం ప్రపద్యే.
హరిః ఓమ్ తత్సత్.

తెలుగు సామెతలు

అం అనిన ధమ్మన సేరదు.
అంగడిలో అన్నీ ఉన్నవి – అల్లుని నోట్లో శని ఉన్నది.
అంగడిలో బెల్లం - గుడిలో లింగానికి నైవేద్యం.
అంగిట బెల్లం – ఆత్మలో విషం.
అంటుబొడ్డు ఆవుతల మొద్దుకు – జాడుబొడ్డు చనుకట్టు ఆవుకు.
అంటు సంటు ఆసాదివానిది – రట్టు రవ్వ గంగానమ్మది.
అంత్య నిష్ఠురంకన్న ఆది నిష్ఠురం మేలు.
అందని పూలు దేవుని కర్పణ మన్నాడట.
అందని మ్రానిపండ్లకు అఱ్ఱులు చాచినట్లు.
అందఱికి నేను లోకువ – నాకు నంబిరామయ్య లోకువ.
అందఱు అందల మెక్కితే మోసేవా రెవరు?
అందానికి నేను – రాగానికి మా అప్ప.
అందానికి పెట్టేసొమ్ము ఆపదకు అడ్డం వచ్చినట్లు.
అందిన సిగ అందకున్న కాళ్లు పట్టుతాడు.
అంధునికి చీకటి లేదు – మందభాగ్యునకు దారిద్ర్యం లేదు.
అంబలి త్రాగేవానికి – మీసాలెత్తేవా డొకడా!
అకటవికటపు రాజు – అవివేక ప్రధాని – ఛాందసపు పరివారం.
అకాలపు వాన – ఆరికల కూడు.
అక్కన్న మాదన్నగార్లు అందలమెక్కగా, సాటికి సరప్ప చెరువుగట్టు ఎక్కాడట.
అక్క మనదైతే బావ మనవాడా!
అగడ్తలో పడ్డ పిల్లికి అదే వైకుంఠం.
అగస్త్య భ్రాత – అనామ తెరువు.
అగస్త్యు డొకమొత్తు – అతని కమండల మొకమొత్తు.

అగ్నికి వాయువు తోడైనట్లు.
అగ్ని శేషం - ఋణ శేషం - వ్రణ శేషం - శత్రు శేషం పనికిరాదు.
అగ్నిహోత్రంలో ఆజ్యం పోసినట్లు.
అచ్చం తిరుమణిధారి యైతే ఘల్లపట్టులోనే తెలుస్తుంది.
అచ్చిగాడి పెండ్లిలో బుచ్చిగాడి కోక పోచ.
అచ్చివచ్చిన భూమి అడుగడే చాలు.
అటుకులు తిని చేయి కడుగుకొన్నట్లు.
అట్టైతే వైద్యకట్నం - ఇట్టైతే వైతరణీ గోదానం.
అట్టు పిట్టు ఆసాదివానిది - రట్టు రవ్వ గంగానమ్మది.
అట్లువండే అమ్మకు ఆర్గురు అమర్చాలి.
అడవిని గాచిన వెన్నెల - అరణ్యరోదనం ఒక్కరూపు.
అడవిపంది చేను మేస్తే ఊరపంది చెవులు కోసినట్లు.
అడవి ఆమలకం - అంబుధి లవణం కూడినట్లు.
అడవి యుసిరికకు - సముద్రపు టుప్పునకు సంబంధం.
అడవిలో నక్కలకు కొత్వాలు ఆజ్ఞ యేమిటి!
అడిగితేనేకాని అమ్మయైనా పెట్టదు.
అడిగేవానికి చెప్పేవాడు లోకువ.
అడియాశ పోడియాశ దుఃఖానికి కారణాలు.
అడుగులోనే హంసపాదం - మొదటి కబళంలోనే మక్షికాపాతం.
అడుసు త్రొక్కనేల? కాలు కడుగనేల?
అడుసులో నాటిన స్తంభం.
అడ్డగోడమీద పిల్లి ఎటువీలైతే అటే దూకుతుంది.
అడ్డెడు గింజః కోసం కూలికిపోతే తూమెడు గింజలు దూడలు తిన్నట్లు.
అడ్డెడు తవ్వెడు బియ్యం ఇచ్చి అమ్మా! నీప్రసాద మన్నాడట.
అతడుంటే మంగలినైనా పిలిచియుండు నని వాపోయినట్లు.
అతిరహస్యం - బట్టబయలు.
అతి సుకుమారం - కటికి పేదరికం.
అత్త చచ్చిన ఆరు మాసాలకు కోడలికంట నీరు వచ్చింది.

అత్తకు అల్లునాశ - బాపనయ్యకు పప్పాశ.

అత్తపేరుపెట్టి కూతురును కుంపటిలో వేసినట్లు.

అత్త పోగొట్టింది ఓటికుండ - కోడలు పోగొట్టింది క్రొత్తకుండ.

అత్తె పస్తు - అల్లుడు మనుగుడుపు.

అత్త చేసినపనికి ఆరళ్లు లేవు.

అత్తమీద కన్నులు - అంగడిపై చేతులు.

అత్తమంచీ వేఁకుల తీపూ లేదు.

అత్తయేలిన కోడలు - చిత్తపట్టిన చేను బాగౌతుంది.

అత్తలేని కోడలు - కోడలులేని అత్త గుణవంతురాండ్రు.

అత్తకూడా ఒకయింటి కోడలే - మామకూడా ఒకయింటి అల్లుడే.

అత్తవల్ల దొంగతనం - మగనివల్ల రంకుతనం నేర్చినట్లు.

అత్తవారింటి సుఖం మోచేతి దెబ్బలాంటిది.

అత్తసొమ్ము అల్లుడు ధారపోశాడట.

అదను తప్పినపైరు - ముసలి చేతిబిడ్డ ఒక్కటి.

అదనున పొదలో విత్తినా పండుతుంది.

అది అడుసు ఇది తోడుసు - పదరా పందిట్లోకి.

అదిగో పులి అంటే ఇదిగో తోక అన్నాడట.

అదు నెఱిగి సేద్యం పదు నెఱిగి పైరు వెయ్యాలి.

అదే ఊరైతే కోళ్లు కుయ్యవా ?

అదే పతకమైతే మనం బ్రతుకలేమా ?

అద్దెకువచ్చే గుఱ్ఱాలు అగడ్తలు దాటతాయా ?

అధముడికి ఆలు కావడంకంటె బలవంతునికి బానిసకావడం మేలు.

అధికప్రసంగం అబద్ధాలకు పుట్టిల్లు.

అధికారి ఆఱుమూళ్లు - బంటు పదిమూళ్లు.

అధికాశ - లోకదారిద్ర్యం.

అనగా అనగా రాగం - మూలగగా మూలగగా రోగం.

అని అనిపించుకోవడం అత్తగారూ నీ వ్రాతా అన్నదట.

అనుమానం ప్రాణసంకటం.

అనుమూ లేదు - మినుమూ లేదు.

అనూరాధ కార్తెలో అనాథకాష్ఠమైనా యీనుతుంది.

అనూరాధ కురిస్తే మనోరోగాలు పోతాయి.

అన్నదీక్షయే కాని అక్షరదీక్ష లేదు.

అన్నం పెట్టేవారి యింటికే కన్నం పెట్టుతాడు.

అన్నరసంకన్న ఆదరణరసం మేలు.

అన్నీ ఉన్న ఆకు అణగిమణగి ఉంటుంది - ఏమీ లేని ఆకు ఎగిరెగిరి పడుతుంది.

అన్నీ ఉన్నాయికాని అయిదవతనం ఒక్కటే లోటు.

అన్నీ తెలిసినవాడు లేడు - ఏమి తెలియనివాడు లేడు.

అన్నికార్తెలు కురియకపోతే హస్తను తప్పక కురుస్తుంది.

అన్నీ ఉన్నవిగాని అంచుకు తొగరుమాత్రం లేదు.

అన్నీ బొండాలనీళ్లు నీవే త్రాగరా అన్నయ్యా అని యేడ్చినట్లు.

అన్నీ తెలిసినవానికి అమావాస్య చావు - ఏమీ తెలియనివానికి ఏకాదశి మరణం.

అప్ప అత్తవారింటికి వెళ్ళితే అప్ప యీరికలు నా యీరికలు నాకే అన్నట్లు.

అన్నీ పండించిన కాపుకు అన్నం కఱవు.

అప్పవంక బావ చుట్టం - ఆలువంక తిరుగలి చుట్టం.

అప్పా! బొబ్బట్లు వండవే - ఉడేవాడు బావ ఉన్నాడు.

అప్పు అదనుకు రాదు - ఆకటికి రాదు.

అప్పిచ్చినవాడు బాగు కోరుతాడు - తీసికొన్నవాడు చెడుకోరుతాడు.

అప్పులేని మనిషి పిప్పిలేని పగడం కానరావు.

అప్పు లున్నవారితోను చెప్పు లున్నవారితోను పోకూడదు.

అప్పులేని గంజి దొప్పెడైనా చాలు.

అబద్ధపు పెండ్లికి ముడ్డివాయిద్యం.

అబద్ధమో సుబద్ధమో కుంతికొడుకు వినాయకుడు.

అబద్ధాల పంచాంగానికి అఱువది గడియలు త్యాజ్యం.

అబ్బిగాడు చస్తే ఆ పంచ నాదే అన్నాడట.
అబ్బితే సిగ — అబ్బకపోతే కాళ్లు.
అబ్బురాన బిడ్డపుట్టింది — గడ్డపార తేరా ముక్కు చెవులు కుట్టిస్తా నన్నాడట.
అభ్యాసం కూసువిద్య — అభ్యాసం ఆరిందాతనానికి దారి.
అభ్యాసం లేని గొడ్డి అందలమెక్కితే అటు నిటు ఐందట.
అమర్చినదానిలో అత్తగారు వ్రేలుపెట్టిందట.
అమ్మ గృహప్రవేశం — అయ్య అగ్నిప్రవేశం.
అమ్మను తిట్టకురా గుండకోడుకా అన్నాడట.
అమ్మ పెట్టదు — అడుక్కొని తిన నివ్వదు.
అమ్మబోతే అడవి — కొనబోతే కొరివి.
అమ్మవద్ద క్రిందపండుకొన్నా అయ్యవద్ద నేల పండుకొన్నా ఒక్కటే.
అమ్మ పెట్టేవి అప్పుడే పెట్టితే చేయనా అన్నాడట.
అయితే ఆదివారం — కాకపోతే సోమవారం.
అయితే ఆడుబిడ్డ — లేకుంటే మగబిడ్డ.
అయితే ఆగుగ — కాకపోతే కంది.
అయినవారికి ఆకులలోను — కానివారికి కంచాలలోను.
అయ్య ఏబులం — బుడ్డ పదలం.
అయ్యకు రెండే గుణాలు లోటు — తనకు తోచదు. ఒకరు చెప్పినది వినడు.
అయ్యకు విద్యా లేదు — అమ్మకు గర్వమూ లేదు.
అయ్య దాసర్లకు పెట్టితే — అమ్మ జంగాలకు పెట్టింది.
అయ్య రాకుంటే అమావాస్య ఆగుతుందా?
అయ్యవారు అట్టికంత — అమ్మగారు పుట్టికంత.
అయ్యవారిని చేయబోతే కోతిపిల్ల అయింది.
అయ్య వాతపెట్టను — గొఱ్ఱె బ్రతుకనూనా.
అయ్యవారు ఏంచేస్తున్నారంటే అబద్ధాలాడి దిద్దుకొంటున్నా రన్నట్లు.

అయ్యా సవాశేరు - లింగం అడీశేరు.
అరక అరిగితే గరికే యీనుతుంది.
అఱచే కుక్క కఱవదు - కఱచే కుక్క అఱవదు.
అరచేతిలో వెన్నపెట్టుకొని నేతి కేడ్చినట.
అరగడియ భోగం - ఆఱుమాసాల రోగం.
అరటిపండు ఒలిచి చేతపెట్టినట్లు.
అరటియాకు వచ్చి ముల్లుపై బడ్డా - ముల్లు వచ్చి ఆకుపై బడ్డా అరటి
యాకుకే కష్టం.
అరవై ఆఱు పిండివంటలు అవుచంటిలో ఉన్నాయి.
అరవై యేండ్లువచ్చి చదువుకోక మట్టికొట్టుకొంటానా అన్నాడట.
అరుంధతి కనబడడం లేదుగాని అరవైవరాల అప్పు కనబడుతోం
దన్నాడట.
అర్థం ప్రాణం ఆచార్యాధీనం - తాళం దేహం నా అధీనం.
అర్థంలేనివాడు వ్యర్థుడు - ఆలు లేనివాడు అభాగ్యుడు.
అలవాటులేని అగ్నికార్యం చేయబోతే మూతిమీసాలన్నీ తెగ
కాలినట్లు.
అలవిగాని ఆలిని గట్టుకొని మునిగి చచ్చెరా ముండాకొడుకు.
అలిగి తన్నితే పఱుపుపై పడ్డాడట.
అల్పునకైశ్వర్యం వస్తే అర్ధరాత్రివేళ గొడుగు పట్టుమన్నాడట.
అల్లి అలిగింది - ఇల్లి ఇచ్చింది - మల్లి మాయంచేసింది.
అల్లునకై వండిన అన్నం కొడుకుకు పెట్టి కొట్టుకొన్నదట.
అల్లునికి నేయి లేదు - అల్లునితో వచ్చినవానికి నూనె లేదు.
అల్లునికి పెట్టినపెట్టు - అడవిని గాచిన వెన్నెల ఒక్కరూపు.
అల్లుని మంచితనం వేముల తీపి లేదు.
అవలక్షణపు టల్లునకు అక్షతలిస్తే అవతలకుపోయి
నోట వేసికొన్నాడట.
అవివేకితో చెలిమికన్న వివేకితో విరోధం మేలు.
అవ్వ వడికిన నూలు తాత మొలతాడుకు సరి.

అశుద్ధం మీద రాయి వేస్తే ముఖమంతా చిందుతుంది.
అశ్రద్ధ పితాళ్ళకు ఏతాం తర్పణం.
అశ్వని కురిస్తే అంతా నష్టం.
అసలుపేరు మార్చుకొంటే అపకీర్తి పోతుందా!
అసలు సోమిదమ్మ - అందులో వేవిళ్ళు.
అసలే ముక్కిడి - పైగా పడిశం.
ఆ అంటే అపరాధం - నారాయణా అంటే బూతుమాట.
ఆకలి అత్తగారూ అంటే రోకలి మింగవే కోడలా అన్నదట.
ఆకలి గొన్న కరణం పాతకవిలెకే తీశాడట.
ఆకలి రుచి ఎరుగదు - నిద్ర సుఖమెరుగదు - వలపు సిగ్గెరుగదు.
ఆకాశం గొప్పత్రొక్కుడు పడితే దగ్గరలో వర్షం.
ఆకాశమంత ఆకలి - సూదిబెజ్జమంత నోరు.
ఆకాశానికి వెండ్రుకకు ముడివేస్తానన్నాడట.
ఆకుకు అందదు - పోకకు పొందదు.
ఆకుపై ముల్లు పడ్డా ముల్లుపై ఆకు పడ్డా ఆకుకే మోసం.
ఆగడపలు వేస్తే అవశ్యం వర్షం.
ఆ గొడ్డు మంచిదైతే ఆ యూరిలోనే అమ్ముడయ్యేది.
ఆచారం ముందర - అనాచారం వెనుక.
ఆచార్యుని తలచి నిప్పులో చేయిపెట్టితే కాలకపోతుందా!
ఆడబోయిన తీర్థ మెదురయింది.
ఆడలేని పెద్దమనిషి మద్దెల ఓడు అన్నదట.
ఆడుదానిచేతి అర్థం - మగవానిచేతి బిడ్డనిలువదు.
ఆడది బొంకితే గోడపెట్టినట్లు - మగవాడు బొంకితే దడి కట్టినట్లు.
ఆడుదాని మాట - నీటిలోని మూట సమానం.
ఆడుదాని మొత్తి - విస్తరాకు మొత్తి లేచేది కాదు.
ఆడపిల్లను గన్నాక అయిదు బిరుదాలు తెగగోసికోవాలి.
ఆడువారికి ఆవకాయ - మగవారికి బోడితెంకలు.
ఆడే కాలు పాడే నోరు ఊరకుండవు.

ఆదిలో దైవం - ఆపైన చుట్టం - ఆఖరుకు భూతం.
ఆదివారంనాడు అందలం - సోమవారంనాడు జోలి.
ఆపద మ్రొక్కులు - సంపద మఱపులు లోకులకు రివాజు.
ఆమడలు దూరమైతే అంతఃకరణాలు దూరమా?
ఆయం తప్పితే (ఆయువుంటే) గాయమంత సుఖం లేదు.
ఆయూరి కీయూరెంతో ఈయూరి కాయూరూ అంతే.
ఆరాటపు కదురు ఏ రాటమున పెట్టినా బరబరే.
ఆరికకు చిత్తగండం - ఆడుదానికి పిల్లగండం.
ఆరుగ కోసిన ముహూర్తానికే కందికూడా కోయ్యాలి.
ఆరికి చెల్లిన రెడ్డికి ఆలుమగల కొక్కటే చీర.
ఆరుద్ర ఉరిమితే ఆఱువానలు పాడు.
ఆరుద్ర కార్తె విత్తనానికి అన్నంపెట్టినింటికి సేగిలేదు.
ఆరుద్ర కురిస్తే దారిద్ర్యం లేదు.
ఆరుద్ర బిందిస్తే అఱవై రోజులు వఱపు.
ఆరుద్ర ప్రథమపాదంలో చల్లితే ఆరంభాలు చెడతాయి.
ఆరుద్రలో అడ్డెడు చల్లితే పుట్టెడు పండుతాయి.
ఆరుద్ర వానలకు ఆమ్లాలు ఫలిస్తాయి.
ఆరుద్రలో వేసిన ఆరికె - ఆకులో పెట్టిన అన్నం.
ఆఱునెలలు వాయించిన మద్దెల ఓటిదో గట్టిదో తెలియదా!
ఆలికి అన్నంపెట్టడం ఊరికి ఉపకారమా!
ఆలిని ఒల్లనివాడు ఆలకూరలో ఉప్పుచాలదని కొట్టాడట.
ఆలివంకవారు ఆత్మబంధువులు - మగనివంకవారు మొగమోటపు చుట్టాలు.
ఆలుమగల పోట్లాట అద్దంమీద పెసరగింజంత సేపు.
ఆలూలేదు చూలూలేదు - కొడుకుపేరు సోమలింగం.
ఆళ్లు క్రొత్తవైతే తిరగళ్లు క్రొత్తవా!
ఆవలింత కన్నదమ్ములు ఉన్నారు - తుమ్ముకు తమ్ముడైనా లేదు.
ఆవు చేనిలో మేస్తే దూడ గట్టున మేస్తుందా!

ఆవు దూడ ఉండగా మధ్య గుంజ అర్చిందట.
ఆవుపాడి ఎన్నాళ్లు? - ఐశ్వర్య మెన్నాళ్లు!
ఆవులు ఆవులు కొమ్ములాడి లేగలకాళ్లు విరుగద్రొక్కినట్లు.
ఆవులు తొలిచూలు - గేదెలు మలిచూలు.
ఆవును చంపి చెప్పులు దానంచేస్తాడు.
ఆవులిస్తే ప్రేవులు లెక్కపెడతాడు.
ఆశ బోధిస్తూన్నది - అవమానం బాధిస్తూన్నది.
ఆశ సిగ్గెరుగదు - నిద్ర సుఖ మెరుగదు.
ఆశ్లేషలో అడుగు కొక్క చినుకు పడ్డా అడిగినన్ని వడ్లు.
ఆశ్లేష కురిస్తే ఆరోగ్యానికి అటంకం లేదు.
ఆశ్లేషవానకు ముసలియెద్దు ఱంకె వేస్తుంది.
ఆశ్లేషలో ఊడ్చితే అడిగినన్ని ధాన్యం.
ఆశ్లేష వాన - అరికాలు తేమ.
ఆషాఢానికి ఆకుపోతలు.
ఆహారంలోను వ్యవహారంలోను సిగ్గుకూడదు.
ఇంట కుడిచి యింటివాసాలు లెక్కపెట్టాడట.
ఇంట గెలిచి రచ్చ గెలవాలి.
ఇంటికంటె గుడి పదిలం.
ఇంటికి జ్యేష్ఠాదేవి - పొరుగుకు శ్రీమహాలక్ష్మీదేవి.
ఇంటి కొక్క పూవు - ఈశ్వరున కొక్క మాల.
ఇంటికి ముసలి కీడు - ఏటికి మొసలి కీడు.
ఇంటిగుట్టు లంకకు చేటు.
ఇంటికి గుట్టు, మడికి గట్టు క్షేమం.
ఇంటి దీపమని ముద్దుగొంటే మూతిమీసాలన్నీ తెగగాలినట్లు.
ఇంటిదేవర ఈగిచస్తే పొలందేవర గంపజాతర అడిగినట్లు.
ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుడైనా పట్టలేడు.
ఇంటినిండా కోళ్ళున్నాయి - కోసేటందుకుమాత్రం కోడి లేదు.
ఇంటి పేరు కస్తూరివారు - ఇంటిలో గబ్బిలాల కంపు.

ఇంటింటికి మట్టిపొయ్యి - మాయింట మరొక పొయ్యి.
ఇంటివాడు గొడ్డుగేదంటే పొరుగువాడు పాడిగేదె అన్నట్లు.
ఇంటివారు వ్రేలు చూపితే బయటివారు కాలు చూపుతారు.
ఇంట్లో ఈగపులి - బయట పెద్దపులి.
ఇంట్లో ఈగలమ్రోత - బయట సవారిమ్రోత.
ఇంట్లో పెండ్లయితే ఊళ్లో కుక్కలకు అడావుడి.
ఇందమ్మా అంటే అందమ్మా అంటారు.
ఇచ్చిపుచ్చుకొంటుంటే వ్యవహారం - వచ్చిపోతుంటే బాంధుత్వం.
ఇచ్చేవాణ్ణి చూస్తే చచ్చేవాడైనా లేస్తాడు.
ఇచ్చేవానికి పత్రం వద్దు - చచ్చేవానికి మందు వద్దు.
ఇచ్చేవాడు దాత - ఇవ్వనివాడు పాత.
ఇద్దరు పెండ్లాల మగడు - ఇరుకునబడి చచ్చాడు.
ఇనుపగుగ్గిళ్ళు గాని మినుపగుగ్గిళ్ళు కావు.
ఇనుముకోసం అగ్గికి సమ్మెటపెట్లు తప్పవు.
ఇనుము విరిగితే అతుకవచ్చు - ఎడద విరిగితే అతుక లేము.
ఇరుపోటీల యిల్లు - వాతనొప్పుల ఒడలు చెరుతుంది.
ఇరుసుకు కందెన పెట్టక ఈశ్వరుని బండియైనా నడవదు.
ఇల్లలుకగానే పండుగ కాలేదు.
ఇల్లల్లా కొట్టినా తట్టెడు పెంకులు రాలవు.
ఇల్లాలు గ్రుడ్డిదైతే యింటికుండలకు చేటు.
ఇల్లిచ్చినవానికి, మజ్జిగ యిచ్చినవానికి మంచి లేదు.
ర్కటం - ఇల్లాలు మర్కటం.
ఇల్లు కట్టిచూడు - పెండ్లి చేసిచూడు.
ఇల్లు కాలింది జంగమయ్యా అంటే తన జోలె కప్పెర తడుము కొన్నట్లు.
ఇల్లు కాలినా - ఇల్లాలు చచ్చినా గోల తప్పదు.
ఇల్లు చూచి యిల్లాలిని చూడమన్నారు.
ఇల్లు మ్రింగే అత్తగారికి యుగం మ్రింగే కోడలు.

ఇల్లే తీర్థం - కడుపే కైలాసం.

ఇవ్వని మొండికి విడువని చండి.

ఇసిరటా రమ్మంటే యిల్లంతా చెఱిచాడట.

ఇసుక తక్కెడకు - పేడ తక్కెడ.

ఇసుక నేల దున్ని బాగుపడ్డవాడు - బంకనేల దున్ని చెడ్డవాడు లేడు.

ఇస్తినమ్మా వాయనం - పుచ్చుకొంటినమ్మా వాయనం.

ఇస్తే ఈడేదీ లేదు - చస్తే వచ్చేదీ లేదు.

ఇస్తే పెండ్లి - ఇవ్వకుంటే పెటాకులు.

ఈగకు ఇలి - పాముకు బలి పెట్టదు.

ఈగను కప్ప మ్రింగితే కప్పను పాము మ్రింగుతుంది.

ఈ చేత చేసి ఆ చేత అనుభవించినట్లు.

ఈతకు మించినలోతు, గోచికి మించిన దారిద్ర్యం లేదు.

ఈతగింజ వేసి తాటిగింజ లాగినట్లు.

ఈతచెట్టు ఇల్లుకాదు - తాటిచెట్టు తల్లికాదు.

ఈతచెట్టు క్రింద పాలు త్రాగినా కల్లే అంటారు.

ఈదా డంటే కోదా డన్నాడట.

ఈనగాచి నక్కలపాలు చేసినట్లు.

ఈ నెలలో వడ్డీలేదు - వచ్చేనెలలో అసలులేదు.

ఈరిక లెత్తిన కోరికలు సారికలు గొంటాయి.

ఈవేళ యిట్లోను - రేపు మట్టిలోను.

ఉంగరాలచేతితో మొట్టితే నొప్పి ఉండదు.

ఉంటే ఊరు - పోతే పాడు.

ఉండనిస్తే పండుతుంది - ఊడదీస్తే ఎండుతుంది.

ఉండేది గట్టి - పోయింది పొట్టు.

ఉండేవాడు ఉలవ - వెళ్లేవాడు నువ్వు చల్లాలి.

ఉండ్రాళ్లమీద భక్తా! - విఘ్నేశ్వరునిమీద భక్తా!

ఉట్టికెక్కలేనమ్మ స్వర్గానికి వెళతానన్నదట.

ఉట్టిమీద వెన్న పెట్టుకొని నేతికోసం ఊరంతా వెదకిందట.

ఉండ్రాళ్లు పిండివంటా కాదు - ఊద ధాన్యమూ కాదు.
ఉడుము పోయినా చేయివస్తే చాలు నన్నాడట.
ఉతికేవానికి గాని చాకలి ఉతకడు.
ఉత్తముండకన్న అత్తముండ మేలు.
ఉత్తర ఉరిమి కురిసినా, పాము తరిమి కఱచినా తీరదు.
ఉత్తర చూచి ఎత్తర గంప - విశాఖ చూచి విడువర కొంగ.
ఉత్తర ఉరుము తప్పినా, రాజు పాడి తప్పినా కష్టం.
ఉత్తర పదును - ఉలవకు అదను.
ఉత్తర కార్తెలో చల్లితే ఊలు తగులుతుంది.
ఉత్తరలో చల్లితే ఊదుకొని తినేదానికి లేదు.
ఉత్తరలో చల్లిన పైరు - కత్తెరలో నఱికిన కొయ్య.
ఉత్తరాయణం వచ్చింది ఉరిపెట్టుకొమ్మన్నాడట.
ఉద్దగిరి గాలి దొర్లితే గుంటల్లో నీళ్లుండవు.
ఉద్యోగం పురుషలక్షణం - ఊడిపోతే అవలక్షణం.
ఉన్నది మనిషికి తృప్తి - తిన్నది పసరానికి తృప్తి.
ఉన్నమాటంటే ఉలుకెక్కువ.
ఉన్నమాట పలికితే ఊరు అచ్చిరాదు.
ఉన్నవాడు ఊరికి పెద్ద - పోయినవాడు కాటికి పెద్ద.
ఉపకారమంటే ఊరినుండి లేచిపోయాడట.
ఉపకారానికి పోతే ఉపద్రవ మెదురైనదట.
ఉపాయ మెఱుగనివాణ్ణి ఊరినుండి వెడలగొట్టు మన్నాడట.
ఉప్పుకు వస్తుందా ? ఊరగాయకు వస్తుందా ?
ఉప్పు తిన్నవాడు ముప్పావలకు మఱవడు.
ఉప్పుతో తొమ్మిది - పప్పుతో పది.
ఉప్పువాడు చెడె - పప్పువాడు చెడె - తమలపాకులవాడు తమాం చెడె.
ఉప్పులేక ముప్పందుము త్రాగుతాడు.
ఉభయ భ్రష్టత్వం - ఉపరి సన్న్యాసం.

ఉభయ పవిత్రాలు తిని ఉద్ధరించెను నీళ్లుత్రాగి ఉహూ అంటావా!
ఉత్తమాశ్వమూ అన్నట్లు.
ఉమ్మెత్తకాయ పుచ్చి చచ్చింది.
ఉయ్యాలలో బిడ్డను పెట్టుకొని ఊరంతా వెదకిందట.
ఉరిమితే వాన కురియక మానదు.
ఉరుకు ఉరుకు మనేవారేగాని తోడు ఉరికేవారెవ్వరూ లేరు.
ఉలవలు మూలా జ్యేష్ఠలలో విత్తితే మూడు బుట్లైనా అవుతుంది.
ఉల్లి చేసిన మేలు తల్లి అయినా చేయదు.
ఉల్లిపాయంత బలిజ ఉంటే ఊరంతా చెఱుస్తుంది.
ఉల్లి ఉంటే మల్లి వంటలక్క...
ఉల్లి పాయ పెట్టని కోమటి ఊరంతా ధారపోస్తాడు.
ఉల్లి పూవు ఉల్లిపూవే - మల్లిపూవు మల్లిపూవే.
ఉసురుంటే ఉప్పు అమ్ముకొని బ్రతుకవచ్చు.
ఉస్తికాయ ఊర నెంత - నంజు పెట్ట నెంత.
ఉరిసే యింటిని, దూరే పెండ్లామును వర్జించాలి.
ఊడుగ విత్తనం వంటివాడు.
ఊదకూడదు ఎన్నాళ్లు? ఉద్యోగ మెన్నాళ్లు?
ఊపిరి బిగపట్టితే బొజ్జ నిండుతుందా?
ఊరంతా నాయనకు వణకితే నాయన అమ్మకు వణకుతాడు.
ఊరంతా ఒకదారి, ఉలిపికట్టె ఒకదారి.
ఊరంతా చుట్టాలు, ఉట్టికట్ట తావులేదు.
ఊరంతా వడ్లు ఎండబెట్టుకోగా, నక్క తోక యెండబెట్టుకొందట.
ఊరంతా ఉల్లి, నీవెందు కోతల్లి!
ఊర కుంటు, అడవి లేడి.
ఊరపిచ్చుక మీద వాడి వజ్రాయుధమా!
ఊరికి ఒకటే బాగంది, ఎవరియొద్ద ఆడుతుంది?
ఊరిపిడుగు పీరిసెట్టిని గొట్టుకొనిపోయె నన్నట్లు.
ఊరిపై ఊరుపడ్డా, కరణంమీద కాసు పడదు.

ఊరివానికి కాటిభయం, పొరుగూరువానికి నీటిభయం.
ఊరికే వస్తూంటే మావారు పదిమంది అన్నట్లు.
ఊరు ఉన్నది, చిప్ప ఉన్నది లోటేమి టన్నాడట.
ఊరివారి బిడ్డను నగరివారు కొట్టితే నగరివారి బిడ్డను నారాయణుడు
కొట్టుతాడు.
ఊరిలో ఇల్లూ లేదు - అడవిలో చేనూ లేదు.
ఊరివారి వడ్లపుణ్యాన్ని, మా అత్త ముడ్డిపుణ్యాన్ని నాకు నేడు
భోజనము అమరిందన్నాడట.
ఊరు పొమ్మంటుంది, కాడు రమ్మంటుంది.
ఊరు విడిచి పొరుగూరు వెళ్ళినా, పూనిన కర్మం మానదు.
ఊరు ఉస్తికాయంత, సిద్ధాంతం తాటికాయంత.
ఊరగే చేరవద్దు రైతా అంటే, గుఱ్ఱాన్ని ఎక్కడ కట్టేది? అన్నాడట.
ఊళ్లు ఏలే కొడుకుకన్న ఉపాదానమెత్తే పెనిమిటి నయం.
ఊళ్లు దోచి గుళ్లు కడతాడు.
ఊళ్లో పెళ్లికి కుక్కలకు హడావిడి.
ఋణశేషం, వ్రణశేషం, అగ్నిశేషం, శత్రుశేషం ఉంచకూడదు.
ఋషిమూలం, నదీమూలం, స్త్రీమూలం విచారించకూడదు.
ఎంత పెందలకడనే లేచినా తుమ్మగుంటవద్దనే తెల్లవారింది.
ఎంచకురా పంచుకొంటావు.
ఎంగిలి చేత్తో కాకినైనా కొట్టడు.
ఎంచబోతే మంచ మంతా కంతలే.
ఎంత చెట్టు కంత గాలి.
ఎంత మంచి గొల్లకయినా వేపకాయంత వెఱ్ఱి ఉండకపోదు.
ఎంత మంచిపందైనా అమేధ్యం తినక మానదు.
ఎందుకు ఏడుస్తావురా అంటే, ఎల్లుండి మావాళ్లు కొడతారన్నాడట.
ఎక్కడ కట్టితే నేమి, మన మందలో ఈనితే సరి.
ఎక్కడ కొట్టినా కుక్కకు కాలు కుంటి.

ఎక్కడనైనా బావా అనవచ్చుగాని, వంగతోటవద్ద బావా అనవద్దన్నాడట.
ఎక్కడున్నావు కంబళీ అంటే వేసినచోటే ఉన్నాను గొంగళీ అన్నదట.
ఎక్కమంటే ఎద్దుకు కోపం, దిగమంటే కుంటివానికి కోపం.
ఎక్కితే గుఱ్ఱపు రౌతు, దిగితే కాలిబంటు.
ఎక్కినవానికి ఏనుగ లొజ్జు.
ఎక్కిపోయి పట్టిచూచి, దిగివచ్చి కాళ్ళు రువ్వినట్లు.
ఎక్కిరించబోయి వెల్లకిల పడ్డాడట.*
ఎగదీస్తే బ్రహ్మహత్య - దిగదీస్తే గోహత్య.
ఎగరబోయి బోరలపడి, యీ ఊరు అచ్చిరాలే దన్నాడట.
ఎత్తుపడ్డ గొడ్డు పులికి జడుస్తుందా?
ఎదుట అన్నది మాట, ఎదానబెట్టినది వాత.
ఎదుట పొయ్యి మండడం చూచి తన పొయ్యిలో నీళ్ళుపోసికొన్నదట.
ఎద్దు దున్నగా, పిణుజు ఒగర్చింది.
ఎద్దునెక్కినవాడు లింగడు - గద్ద నెక్కినవాడు రంగడు.
ఎద్దుపుండు కాకికి ముద్దా!
ఎద్దు ఎంతకష్టపడ్డా ఎంగిలి గంజే గతి.
ఎద్దు ఈనిందంటే కొట్టాన గట్టుమన్నాడట.
ఎద్దు ఎండకు లాగ, దున్నపోతు నీడకు లాగ.
ఎద్దు తన్నుతుందని భయపడి గుఱ్ఱంచాటున దాగేడట.
ఎద్దు పాటుపడితే గుఱ్ఱం గుగ్గిళ్ళు తింది.
ఎద్దును అడిగా గంత కట్టడం!
ఎద్దులాగున్నావు, తేలుమంత్ర మెరుగవా అన్నట్లు.
ఎద్దువలె తిని మొద్దువలె నిద్రపోయినట్లు.
ఎద్దేమి ఎరుగురా అటుకులరుచి! గాడి దేమి యెరుగురా గంధపుపొడి వాసన?
ఎద్దై ఏడేళ్ళు బ్రతికే కన్నా ఆబోతై ఆరుగడియలు బ్రతికితే చాలు.
ఎనిమిదవ అట్టం పారాయణ చేస్తాడు.

ఎనుబోతు మీద వాన కురిసినట్లు.

ఎన్నడు ఎరుగని రెడ్డి గుఱ్ఱమెక్కితే, ముందు వెనుక అయింది.

ఎన్నో రణాలు కోసేశానుగాని, నాపులిపిరంత తీపు లేదన్నట్లు.

ఎప్పటి మేలు అప్పటికే.

ఎరువుల సొమ్ములు బరువుల చేటు, తియ్యను పెట్టను తీపుల చేటు.
 వానిలో నొకటిపోతే అప్పులచేటు.

ఎఱనుజూపి, చేపను బట్టినట్లు.

ఎఱుక పిడికెడు ధనం.

ఎఱ్ఱమాదిగను – నల్లబాపని నమ్మరాదు.

ఎలుక యెంత యేడ్చినా పిల్లి తన పట్టు వదలదు.

ఎలుకకు పిల్లి కాంచియున్నట్లు.

ఎలుకకు పిల్లి సాక్షి.

ఎలుకచావునకు పిల్లి మూర్ఛపోతుందా!

ఎలుకమీది కోపాన ఇంటికి చిచ్చు పెట్టుకున్నట్లు.

ఎలుగుబంటికి తంటసపుపని ఎంతసేపుచేసినా ముగిసేది కాదు.

ఎల్లిసెట్టి లెక్క యేక లెక్క.

ఎవరబ్బ సొమ్మురా ఎక్కెక్కి ఏడ్చేవు?

ఎవరికంపు వారి కింపు.

ఎవరికివారే యమునాతీరే – ఎవరి కెవరు? దేని కేది!

ఎవరి నీళ్ళలో వారు మునుగవలె.

ఎవరిపై గుడ వారికి బరువా?

ఎవరి ప్రాణం వారికి తీపు.

ఎవరి వెఱ్ఱి వారికి ఆనందం.

ఏండ్లు ఎగసన – బుద్ధి దిగసన.

ఏకాలు జారినా పిల్లకే మోసం.

ఏకై వచ్చి మేకై బిగిసింది.

ఏగాలికి ఆచాప ఎత్తగలడు.

ఏగూటి చిలుకకు ఆ గూటి పలుకే.

ఏటి కెన్ని నీళ్ళువచ్చినా కుక్కకు గతుకు నీళ్ళే.
ఏటియావలి ముత్యాలు తాటికాయలంతేసి.
ఏటిదరి ప్రాణికి ఎప్పుడు చలనమే.
ఏటి యీతకు లంకమేతకు సరి.
ఏట్లో పడినవానికి ఎన్నో యెన్నికలు.
ఏట్లో వంకాయలు కాస్తవా అంటే కాస్తవి అన్నాడట.
ఏడవ నేర్చిస్తే వ్యవసాయం.
ఏడుకుఱచలు చూచి ఎద్దును కొనమన్నాడు.
ఏడ్చేదాని మగడువస్తే, ఏకులువడకేదాని మగడు వస్తాడు.
ఏడ్చేబిడ్డకు అరటిపండ్లు చూపినట్లు.
ఏడుస్తూ ఏరువాక సాగితే కాడిమేడి దొంగ లెత్తుకొని పోయారట.
ఏదీ కానివేళ గేదె యీనిందట.
ఏదుకు పెడతల బుద్ధి.
ఏనుగు చచ్చినా బ్రతికినా వేయి రూపాయిలే.
ఏనుగు గోత పడితే ఏనుగే తీయాలి.
ఏనుగకు కాలు విరగడం, దోమకు రెక్క ఊడడం సమానం.
ఏనుగకు ఒక సీమ, గుఱ్ఱాని కొక ఊరు, బఱ్ఱె కొక బానిస.
ఏనుగకు వెలగకాయలు లోటలోట.
ఏనుగ దాహానికి చూరు నీళ్ళా!
ఏనుగను చూచి కుక్కలు మొరిగినట్లు.
ఏనుగ నెక్కినవాడు కుక్కకూతలకు జడియడు.
ఏనుగు పండుకొన్నా గుఱ్ఱమంత యెత్తు.
ఏనుగు మైథునానికి ఏట్రెంత రాయబారము.
ఏపాటు తప్పినా సాపాటు తప్పదు.
ఏబ్రాసికి పనెక్కువ — లోభికి ఖర్చెక్కువ.
ఏమిచేసినా సమకాలంవారు మెచ్చేదిలేదు.
ఏమీలేనమ్మకు ఏడ్పులశృంగారం, కలిగినమ్మకు కడుపులశృంగారం.
ఏమిలేనిఆకులు ఎగిరెగిరిపడితే అన్నిఉన్నఆకులు అణిగిఉన్నాయి.

ఏ యెండ కా గొడుగు పట్టాలి.
ఏఱు ఎంత పాఱినను, కుక్క కు గతుకునీళ్లే.
ఏఱు దాటేవఱకు గంగమ్మ - పిమ్మట పింగమ్మ.
ఏఱు మూరెడు తీస్తే, కొయ్య బారెడు తీస్తుంది.
ఏఱు ఎన్ని వంకరలు పోయినా, సముద్రంలోనే పడాలి.
ఏఱు ఏడామడ యుండగానే చీరవిప్పి చంకనుబెట్టుకొని పోయినదట.
ఏఱు ముందా, ఏర్వాక పున్నమ ముందా ?
ఏలినవానికి రేయియు బగలును ఒకటే.
ఏలుకొనుట కూళ్లు లేవుగాని యెత్తుకొని తినుటకు ఊళ్లు లేవా ?
ఏలేవాని యెద్దు, కాచేవాని కన్న పోతే నేమి ?
ఐనది కాదు కానిది ఔను అంటాడు.
ఐశ్వర్యానికి అంతంలేదు - దారిద్ర్యానికి మొదలు లేదు.
ఒక అబద్ధం కప్పడానికి పది అబద్ధాలు పలకాలి.
ఒక కంచంలో తిని ఒక మంచంలో పండుకొనేవారు.
ఒక కంట సున్నం, ఒక కంట వెన్న పెట్టుకొన్నట్లు.
ఒంటిగాని పాటు ఇంటికి రాదు.
ఒక కన్ను కన్నుగాదు, ఒక కొడుకు కొడుకు గాదు.
ఒక ఒరలో రెండు కత్తు లిముడవు.
ఒకటే దెబ్బ, రెండే ముక్కలు.
ఒకనికి ఇగురుకూర యిష్టం, ఇంకొకనికి పులుసుకూర యిష్టం.
ఒకని సంపాదన పదిమంది పాలు.
ఒకనాటి భాగవతంతో మూతిమీసాలన్నీ తెగకాలినాయి.
ఒకనాడు ధారణ, ఒకనాడు పారణ.
ఒకనాడు విందు, ఒకనాడు మందు.
ఒకనాటి భోగం, ఆరునెలల రోగం.
ఒక చెంప కొట్టితే పాలు - మఱొక చెంపకొట్టి నీరూనా ?

ఒకరి కలిమికి ఏడిస్తే ఒక కన్ను పోయింది, తన లేమికి ఏడిస్తే రెండవ కన్ను పోయింది.

ఒక రిద్దరిని చంపితేగాని వైద్యుడు కాడు.

ఒక యూరికి వేయి దోవలు.

ఒక్క చేయి తట్టితే చప్పుడౌతుందా!

ఒక్కొక రాయి తీస్తూ ఉంటే కొండైనా తరుగుతుంది.

ఒళ్ళు వంగనమ్మ కాలిమట్టెలకు కందిపోయిందట.

ఓడలు బండ్లమీద, బండ్లు ఓడలమీద వస్తాయి.

ఓడమీద ఉన్నంతవరకు ఓడమల్లయ్య - దిగాక బోడిమల్లయ్య.

ఓంకారం రానివాడు వడ్లు గుణించినట్లు.

ఓపనివాడు కోరనిది, ఒల్లనివాడు ఆడనిది లేదు.

ఓపనివారికి వద్దన్నవారే తల్లిదండ్రులు.

ఓబీ ఓబీ నీవు వడ్లు దంచు. నేను పక్కలెగురవేస్తానన్నాడట.

ఓరుగాలిలో దీపం పెట్టి, దేవుడా నీ మాహాత్మ్యము అన్నట్లు.

ఓరుస్తే ఓరుగల్లు పట్టణమవుతుంది.

ఓలి తక్కువని గుడ్డిదాన్ని పెండ్లాడితే నెలకు మూడు ఆవముల కుండలు పగులగొట్టుతుంది.

ఔషధానికి అపథ్యానికి చెల్లు, రోగం పైపెచ్చు.

కంకణాలచెయ్యి ఆడితే, కడియాలచెయ్యి ఆడుతుంది.

కంకి ఎట్లనైతే కన్ను ఎట్లనౌతుంది.

కంచ మమ్మి మట్టెలు చేయించినట్లు.

కంచెయే చేనుమేస్తే కాపేమి చేయగలడు!

కంచు మోగునట్లు కనకం మోగుతుందా!

కంటికి రెప్ప - కాలికి చెప్పు.

కంటికి ఇంపైతే కడుపుకు ఇంపు.

కంటికి తగిలే పుల్లను కనిపెట్టి తీసివేయవద్దా!

కంసాలిమాయ కంసాలికే తెలియాలి.

కండ్లు చెడిపిన దేవుడు, మతి యిచ్చినట్లు.

కందకు లేనిదురద (బచ్చలి కేం?) పెండలమున కెందుకు ?

కంది పండితే కఱవు తీరుతుంది.

కంబళిలో మెసగుచు రోమాలు లెక్కించడం ఎందుకు?

కంసాలి ఉన్నచోట కథ చెప్పరాదు.

కక్కిన కుక్కవద్దకు, కన్న కుక్కవద్దకు కానివారినైనా పంపవద్దు.

కట్టకు ఒక కంత పచ్చిదైతే పుట్టికి ఏదుము తగుగు.

కట్టిన ఇంటికి సణుగులు చెప్పేవారు వెయ్యిమంది.

కట్టినవానికి ఒకయిల్లు, కట్టనివానికి వెయ్యి ఇండ్లు.

కట్టినవాని కొక్కటే యిల్లు - అద్దెవాని కన్ని యిళ్లే.

కట్టె లమ్మిన ఊళ్లో - పువ్వు లమ్మినట్లు.

కట్టెనుకర పొయ్యి తీరుస్తుంది.

కట్టె దేవుని వద్ద - దృష్టి లంజ వద్ద.

కట్టేవా రొకరు - కాపుర ముండేవారు వేరొక్కరు.

కడవంత గుమ్మడికాయ కత్తిపీటకు లోకువ.

కడామడివాని కటారిపోటుకంటె మొదటి మడివాని ఏకుపోటు మేలు.

కడియమంటే నోరు తెఱచి, కల్లెమంటే నోరు మూసినట్లు.

కడి గండం కాస్తుంది.

కడుపు కూటికి ఏడిస్తే, కొప్పు పూలకు ఏడ్చినట్లు.

కడుపుతో ఉన్నమ్మ కనకమానదు, వండినమ్మ తినకమానదు.

కడుపునిండా గారెలుతింటే, వంటినిండా జ్వరం.

కడుపు నిండితే గారెలు చేదు.

కడుపు నిండిన బేరం.

కడుపులోని మాట అంటే ఊరంతా అవుతుంది.

కడుపులో లేని ఆపేక్ష కౌగిలించుకుంటే వస్తుందా ?

కడుపులో బిడ్డ కడుపులో నుండగానే కొడుకుపేరు సోమలింగం అన్నాడట.

కడుపు చించుకుంటే కాళ్లమీద పడుతుంది.

కడుపు వస్తే కనేతీరాలి.

కత్తి తీసి కంపలో వేసి, రోకు తీసి పొడుచుకొంటూ నవ్వినట్లు.
కత్తిపోటు తప్పినా, కలంపోటు తప్పదు.
కత్తి మీద సాము కానివానికైనా తగదు.
కత్తి మెత్తన, అత్తమంచి లేదు.
కత్తి వాడా? కలం వాడా?
కత్తు కలిస్తే పొత్తు, లేకుంటే గోత.
కత్తెరపోటుకు కదల పాఱుతుంది.
కథకు కాళ్లు లేవు, ముంతకు చెవులు లేవు.
కన్యలో చల్లితే కనుగుంతలకైనా కావు.
కని గుడ్డి, విని చెవుడు.
కన్ను తగిలే పిల్లను కనిపెట్టవద్దా?
కన్ను పోయేటంత కాటుక పెట్టుకొంటారా?
కన్ను ఎఱుగకున్నా కడుపు ఎఱుగుతుంది.
కప్పకు కాటు, బాపడికి పోటు లేదు.
కమ్మరి వీధిలో సూదులు అమ్మినట్లు.
కయ్యానికీ, వియ్యానికి సమాన తాహతు రాణిస్తుంది.
కరవ మంటే కప్పకు కోపం, విడవమంటే పాముకు కోపం.
కర్కటం భిందిస్తే కాటకం బందు.
కర్కాటకపు వర్షానికి కాదిమోతకు తడియును.
కర్కాటకం భిందిస్తే పర్పాటకం పండుతుంది.
కఱవులో అధికమాసం వచ్చినట్లు.
కఱవుకు మామిళ్ళు - కాలానికి నేరేళ్ళు.
కఱవు మాన్పు పంట - మిడతలు మాన్పు మంట.
కఱచేకుక్క మొఱగదు - మొఱిగే కుక్క కఱవదు.
కఱ్ఱలేనివానిని గొఱ్ఱెఅయినా కరుస్తుంది.
కఱ్ఱాయస్వాహా, కంపాయస్వాహా - నీకు నాకు చెరిసగాయస్వాహా.
కఱ్ఱు మన్నుఅయితే కాపు బ్రతుకుతాడు.
కలలో మేడ - కళ్ళు తెరిస్తే పీడ.

కలకాలపు దొంగ ఒకనాడు దొరుకుతాడు.
కలబంద యెండూ, కోడలి కొత్తా లేదు.
కలవారింటి ఆడపడుచు, కాకరకాయ కానరాదు.
కలిగితే కాళ్ళు మయ్యా, లేకపోతే మాకాళ్లు ముయ్యా.
కలిగినయ్య గాదె తీసినప్పటికి పేదవానిప్రాణం పోయింది.
కలకాలం బ్రతికినా కాటికి పోక తప్పదు.
కలిగినవారింటి కడగొట్టు కోడలు అయ్యేకంటె - పేదవారింట
కోడలయితే మేలు.
కలిగినయ్య కలిగినయ్యకే, లేనయ్య కలిగినయ్యకే పెడతాడు.
కలిగినవారికి అందరూ చుట్టాలే.
కలిమి కలాల నిండదు.
కలిపోసి పెట్టినా ఉట్టివంకే చూచాడు.
కలిమిలేములు కావడి కుండలు.
కలిమెడు చల్లితే తూమెడు పండుతుంది.
కలియుగ రావణాసురుడు.
కలివెచెట్లు కాస్తే కాలువరి పండుతుంది.
కలివెలు పండుతే కాలం తీరుతుంది.
కలుపు తీయని పైరు కట్ట వెలపడదు.
కలుపుతీయని మడి, దేవుడులేని గుడి.
కల్లపసిడికి కాంతి మెండు.
కల్లపసిడికి గరుకులు మెండు.
కళ్ళుమూసుకొని పిల్లి పాలు త్రాగినట్లు.
కసుము కాకర - భోగి పొట్లకాయ.
కన్యలో చల్లితే కసుగుంటలకైనా కావు.
కల్పతరువు కింద గచ్చచెట్టు మొలుస్తుంది.
కశ్చిత్కాంతా అంటే కాచిత్కాంతా అంటాడు.
కరువు మానుప పంట - మిడతలు మానుప మంట.
కష్టసుఖాలు రెండూ కావడికుండలు లాంటివి.

కష్టం కూలివానిది - ఫలం కామందుది.

కష్టం వస్తే పొంగుతాడు - దుఃఖం వస్తే క్రుంగుతాడు.

కత్తెరలో వాన కనకం పండిస్తుంది.

కవ్వం, కదురు తిరిగిన యింట్లో కఱవు లేదు.

కాకి కఱ్ఱుమంటే గుండె ఝల్లు మంటుంది.

కాకిని తెచ్చి పంజరంలో పెడితే చిలుకలాగు పలుకుతుందా!

కాకి పిల్ల కాకికి ముద్దు.

కాకి పుట్టి నలుపే, పెరిగి నలుపే.

కాకి ముక్కున దొండపండు కఱచుకొన్నట్లు.

కాకులు దూరని కారడవి - చీమలు దూరని చిట్టడవి.

కాకులను కొట్టి గ్రద్దలకు వేసినట్లు.

కాగల కార్యాలు గంధర్వులే తీరుస్తారు.

కాచిన చెట్టుకు ఱాళ్ళ దెబ్బలు.

కాటికి కాళ్లు చాచుకొని తిండికి చేతులు చాస్తాడు.

కాటికి పోయినా కరణాన్ని నమ్మరాదు.

కాటికి పోయినా కాసు తప్పదు.

కాని కాలానికి కర్రే పామౌతుంది.

కాని కాలానికి పైబట్ట పక్షు లెత్తుకుపోయినాయి.

కానివేళ కందైనా కాయదు.

కాని వేళకు కందులు గుగ్గిళ్లు అవుతాయి.

కానున్నది కాకమానదు - కానిది కానేకాదు.

కాపు కమ్మ ఏకమైతే కమ్మ దొరకదు.

కాపు జాడ గొఱ్ఱెజాడ.

కాపు వచ్చిన యేడే కఱవు వచ్చింది.

కాపువానికి కందిగింజకు, సత్యం లేదు.

కారణంలేనిదే కార్యం పుట్టదు.

కార్తీకం కలకాశా, వైశాఖం పులకాశా.

కార్తీకమాసంలో కడవలు కడుగ ప్రొద్దుండదు.

కార్తీకమాసంలో వర్షం - కర్ణునితో యుద్ధం.
కార్తీకమాసానికి కాకులు త్రొక్కుతాయి.
కార్తీకమాసానికి కారంత ఉంటే మాఘమాసానికి మహిమ చూపుతుంది.
కార్తె ముందర ఉరిమినా, కార్యం ముందర పరిమినా చెడుతుం
కాలుచిప్పకు గాడుపులు తోడు.
కాలం కర్మం కూడి వస్తాయి.
కాలం పోతుంది, మాట నిలుస్తుంది.
కాలంలో విత్తనాలు కేలలోనైనా పోయాలి.
కాదన్నతే పెరిగేది పచ్చకాయా, మరిగేది గుమ్మడికాయ.
కాలికి వేస్తే మెడకు - మెడకు వేస్తే కాలికి వేస్తాడు.
కాలితో చూపితే తలతో చెయ్యాలి.
కాలి మందం కోటి దుఃఖం.
కాలు కాలిన పిల్లిలాగు తిరుగుతాడు.
కాలు జారితే తీసుకోవచ్చు - నోరుజారితే తీసికోలేదు.
కాలుజారి నేలబడి భూమి అచ్చిరాలేదన్నాడట.
కాలుపట్టుకొని లాగితే చూరు పట్టుకొని వ్రేలాడుతాడు.
కాలు వంగితేనేగాని గంగానమ్మయైనా పట్టదు.
కాలే కడుపుకు మండే గంజి.
కాళ్ళవద్దకు వచ్చిన బేరం కాశికి పోయినా దొరకదు.
కాళ్ళకు చుట్టుకొన్న పాము కఱవక మానుతుందా?
కావడి ఎన్నివంకరలు పోయినా ఇల్లుచేరితే సరి.
కాశికి పోగానే కట్టెకుక్క గంగిగోవు అవుతుందా?
కాశికి పోయి కుక్క బొచ్చు తెచ్చాడట.
కాశికివెళ్ళి గాడిదగుడ్డు తెచ్చినాడట.
కాసులేనివాడు కాశికి పోయినా ఫలం లేదు.
కాసుకు గతిలేదు - కోటికి కొడివేశాడు.
కాసుకు దోవలేదు - నూటికి పరవాలేదు.

కాసు గొడ్డుకు రూక బందె.
కీడెంచి మేలెంచ మన్నాడు.
కీలెఱిగి వాత - వీలెఱిగి మాట.
కుంచంలో కడుళ్లు పోసినట్లు.
కుంచెడు గింజలకై కూలికిపోతే తూమెడు గింజలు దూడ తినేసింది.
కుంటివాడు అయినా ఇంటివాడు కావాలి.
కుంటి కులాసం ఇంటికి మోసం.
కుంటి గాడిదెకు జారినదే సాకు.
కుండలో కూడు కూడుగనే ఉండాలి - పిల్లలు దుడ్డులాగు ఉండాలి.
కుండ కట్టె చేతికి వచ్చినట్లు.
కుండల్లో గుఱ్ఱాలు త్రోలేవాడు.
కుక్క కూస్తే జంగం పగిపతి పోదు.
కుక్క దానం పట్టి కుటుంబం పోషించమన్నాడు.
కుక్క కాటుకు చెప్పుదెబ్బ మందు.
కుక్కకు వచ్చేవి అన్నీ గొగ్గిపండ్లే.
కుక్కతోక పట్టుకొని గోదావరి ఈదబోయినట్లు.
కుక్కను అందలంలో కూర్చోబెడితే అమేధ్యం చూచి దిగనురికింది.
కుక్కను కొట్టితే ఇల్లంతా చెఱుస్తుంది.
కుక్కను కొట్టడానికి బచ్చనకొయ్య కావాలా?
కుక్కను చంపినపాపం గుడికట్టించినా పోదు.
కుక్కను పెంచితే గండాయె - కూటి కుండలకెల్ల చేటాయె.
కుక్కను ముద్దుబెట్టుకొంటే మూతెల్ల తెగనాకుతుంది.
కుక్కను అందలం మీద కూర్చోబెడితే కుచ్చులన్నిటిని తెగగొఱికినట్లు.
కుక్క నోట్లో కట్టె పెడితే లొళ్ళు మంటుంది.
కుక్కలే శునకాలు - కుండలే భాండాలు.
కుక్కవస్తే ఱాయి దొరకదు - ఱాయివస్తే కుక్క దొరకదు.
కుక్కవేషం వేస్తే మొరగకుండా వల్లకాదు.
కుట్టిన తేలు గుణవంతురాలు - కూసినమ్మ కుక్కముండ.

కట్టితే తేలు - కుట్టకపోతే కుమ్మరి పురుగు.
కుక్క లున్నచోట కాట్లాట తప్పదు.
కుత్తుక విసము - నాలుక బెల్లము.
కునుకుతున్న నక్కపై తాటికాయ పడట్టు.
కుడువ బోతూ కూరాకు రుచి అడిగినట్లు.
కుడుములు వండలేని ఆడుది - కూనిరాగం తియ్యలేని
మగవాడు ఉండరు.
కుప్ప తగులబెట్టి పేలాలు వేయించుకొని తింటాడు.
కుమ్మరావంలో ఇత్తడిముంతక్కి బయలుదేరదు.
కుమ్మరావంలో గచ్చకాయ వేసినట్లు.
కుమ్మరి పురుగుకు మన్ను ఒంటి నంటదు.
కుమ్మరి వీధిలో కుండ లమ్మినట్లు.
కుమ్మరికి ఒక యేడు - గుదియకు ఒక పెట్టు.
కుమ్మ చెప్పకోడానికి గూడూరు పోగా ఏడూళ్ళకుమ్ము ఎదురై
కురూపి ఏమి చేస్తున్నాడంటే సురూపాలనన్నీ లెక్కపెట్టుచున్నా
కుల మెరిగి చుట్టరికం - స్థల మెరిగి వాసం చేయాలి.
కులానికి కులం తెగులు - నీళ్లకు నాచు తెగులు.
కులమింటి కోతైనా మేలే.
కులహీనమైనా వరహీనం కాకూడదు.
కుల్లి కుల్లి కాయనష్టి, కాలి కాలి కట్టె నష్టి.
కూటికి గింజలు కొరముట్లు లేక చేసే సేద్యం చెడ్డరోత.
కూటికి పేదయితే కులానికి పేదా ?
కూడు గుడ్డ అడక్కపోతే బిడ్డను సాకినట్టు సాకుతా.
కూత లార్భాటాలే గాని కుప్పలో గింజలేదు.
కూతుళ్లున్న అమ్మకు కుర్చీపీటలు, కొడుకులుకన్న అమ్మకు
గోడకపంచలు.
కూతురని కుంచెడిస్తే తల్లియని పెట్టిందట.
కూన అని పెంచగా గండ్రై కఱవ వచ్చిందట.

కూర్చుంటే తప్పు లేస్తే తప్పు అంటాడు.
కూర్చుండి తింటూంటే గుళ్లా మళ్లా ఆగవు.
కూర్చుండి తింటూంటే కొండకూడ తరిగిపోతుంది.
కూర్చుండి లేవలేడుగాని యెగసి తాటికాయలు తన్నుతానన్నాడట.
కూర్చుండి లేవలేడుగాని వంగితీర్థం వెళతానన్నాడట.
కూలికివచ్చి పాలికి మాట్లాడునట్లు.
కూలిచేస్తే గడవనిది కూర్చుంటే గడుస్తుందా.
కూసేగాడిద వచ్చి మేసేగాడిదను చెఱచినట్లు.
కొండంత దూదికి కొండంత నిప్పెందుకు?
కొండంత దేవుణ్ణి కొండంత పత్రితో పూజచేస్తారా?
కొండంత రెడ్డే పోగా పిడికెడు బొచ్చు కేడ్చినట్లు.
కొండకు వెండ్రుక ముడివేస్తే కొండపోతే వెండ్రుక
కొండంత కాపురం కొండేలతో చెడుతుంది.
కొండ తలక్రిందపెట్టుకొని ఊళ్ళకు వెదికినట్లు.
కొండ త్రవ్వి ఎలుకను బట్టినట్లు.
కొండతో తగరు పోట్లాడినట్లు.
కొండనాలుకకు మందువేస్తే ఉన్ననాలుక ఊడిందట.
కొండ మ్రింగేవానికి గోపురం అడ్డమా?
కొండవలేవచ్చి మంచువలే తేలినట్లు.
కొండవీటి చేంత్రాడు.
కొట్టకమునుపే ఏడుస్తావేమిరా అంటే ముందు కొడతారేమోనని
ఏడుస్తానన్నాడట.
కొంటే తీరనిది కొసరితే తీరుతుందా?
కొక్కిరాయా! ఎందుకు పుట్టావంటే చక్కనివాళ్ళను చూచి
ఎక్కిరించడాని కన్నట్లు.
కొడుకు బాగుండాలి, కోడలు ముండా మొయ్యాలి.
కొద్ది కొద్దిగా తీస్తే కొండగూడా తరుగుతుంది.
కొనగా తీరనిది కొసరితే తీరుతుందా?

కొన్నది వంకాయ - కొసరినది గుమ్మడికాయ.
కొన్నాళ్లు చీకటి - కొన్నాళ్ళు వెన్నెల.
కొబ్బరికి కుడితి మృత్యువు.
కొల్లేటి బ్రహ్మహత్య కాపును గొట్టుకుపోయింది.
కొమ్ములు చూపి గేదెను బేరమాడాలి.
కొఱవితో కొప్పు గోకుకొన్నట్లు.
కోటికి పడగెత్తి టాటాలు గుణిస్తాడు.
కోడలు నలుపైతే కులమంతా నలుపే.
కోడలు కొడుకును కంటానంటే అత్తగారు వద్దంటుందా ?
కోడలికి బుద్ధిచెప్పి అత్త రంకుపోయినట్లు.
కోడలు గృహప్రవేశం - అత్త గంగాప్రవేశం.
కోడి కూయక పోయినా తెల్లవారక పోదు.
కోడిఱెక్క ఆరవేస్తే గొప్పవర్షం కురుస్తుంది.
కోడిగ్రుడ్డంత బంగారం లేనివా డున్నాడా ?
కోడిగ్రుడ్డు పగులగొట్టటానికి గుండ్రాయి కావాలా ?
కోడిపిల్లమీద పందిపిల్ల బల్లాదుతారు.
కోతికి అద్దం చూపినట్లు.
కోతికి తేలు కుట్టినట్లు.
కోటివిద్యలు కూటి కొఱకే.
కోటివిద్యలు కొంగ్రడకు తీసికట్టు.
కోతిపుండు బ్రహ్మరాక్షసి చేయుట.
కోతిచేతి పూలదండ - గాడిదమీది గంధంమోపు.
కోపం తాపాన్నిబోలు - తాపం బ్రహ్మహత్యను బోలు.
కోమటి ఇల్లు కాలినట్లు.
కోమటికొట్లో ఇంగువకంపు - తక్కెనకొట్లో చేపలకంపు.
కోమటి సాక్ష్యం - బాపన వ్యవసాయం.
కోరుగింజలు కొంగులోకి వస్తాయి.
కోల ఆడితే కోతి ఆడుతుంది.

కోలలేని పెట్టె - త్రాడులేని కట్లు.
కోళ్ళబేరానికి వెళ్ళి కోటలో కబుర్లు అడిగినట్లు.
క్రిందపడినా పై చేయి నాదే అంటాడు.
క్రిందపడినా మీసం మన్ను కాలేదంటాడు.
క్రొత్తఅప్పుకు పోతే ప్రాతఅప్పు బయటపడింది.
క్రొత్త వింత ప్రాత రోత.
క్రొత్తగుడ్డ కంటినంత రంగు - ప్రాతగుడ్డ కంటదు.
క్రొత్తనీటికి చేపలు ఎదురెక్కినట్లు.
క్రొత్త బిచ్చగాడు ప్రొద్దెఱుగడు.
క్షణం తీరికలేదు - దమ్మిడీ ఆదాయం లేదు.
క్షామంలో జొన్న - వర్షంలో వరి పండును.
క్షేత్ర మెఱిగి విత్తనం - పాత్ర మెఱిగి దానం చేయాలి.
గంగలో మునిగినా కాకి హంస అవుతుందా?
గంతకు తగిన బొంత.
గంధపుపొడి మోసే గాడిదవలె.
గంధం అమ్మినచోటనే కట్టె లమ్మినాడు.
గంప సిరి కాదు - గాలపు సిరి.
గట్టివాడే కాని కడుపుమాత్రం గుల్ల.
గట్టి విడిచిపెట్టి పొట్టుకు పోరాడినట్లు.
గట్టు చేరిన వెనుక పుట్టివానితో పోట్లాట.
గట్టుమీద మేఘం - కళ్ళముందర వర్షం.
గడచి బ్రతికినానని గంతులు వేయరాదు.
గడుసువాడు మూడువిధాల చెడతాడు.
గడ్డతిన్నా కంపే, పాయతిన్నా కంపే.
గడ్డపలుగులు గాలికి గొట్టుకుపోతూంటే పుల్లాకు నాపని యేమి? అన్నదట.
గడ్డపలుగులు మ్రింగి సొంఠికషాయాలు త్రాగినట్లు.
గడ్డంకాలి ఏడుస్తూంటే చుట్టకు నిప్పిమ్మని వెంటాడినట్లు.

గతకాలం మేలు వచ్చేకాలం కంటే.
గతిలేని అమ్మకు గంజే పానకం.
గతిలేని అమ్మతు మతిలేని మగడు.
గతుకులకు పోతే బ్రతుకులు పోతాయి.
గడించేవాడొకడు - గుడించేవాడొకడు.
గబ్బిలం ఆకాశం పడిపోకుండా పట్టుకుంటానన్నట్లు.
గరిక మేసే గాడిద చస్తుందిగాని గరికె చావదు.
గరుత్మంతుని చూచిన పాము లాగు.
గరుడాయ లెస్సా అంటే, శేషాయ లెస్సా అన్నట్లు.
గరిక మొలచిన చేను గాడిదపాలు.
గాజుల బేరం భోజనానికి సరి.
గాడిద కేమి తెలుస్తుంది గంధపుపొడి వాసన!
గాడిదపిల్ల కోమలం.
గాడిదలతో నేస్తం కాలి తన్నులకోసమే.
గాదెక్రింద మొలుక గాదెక్రిందనే బ్రతకాలి.
గానుగలో చేయిపెట్టి పెరుమాళ్ళకృప అన్నాడట.
గాయం మానినా మచ్చ మాయదు.
గారాము గజ్జెల కేడిస్తే వీపు దెబ్బల కేడ్చిందట.
గాలికి పుట్టి ధూళికి పెరిగినట్లు.
గాలీవానా వస్తే కథే లేదు.
గాలివాన అంటే మ్రాకులకుగాని తుంగల కేమిభయం?
గాలికి పోయిన పేలపిండి కృష్ణార్పణ మన్నాడట.
గాలిలో దీపంపెట్టి దేవుడా నీ మహిమ అన్నట్లు.
గాలివస్తేనే తూర్పార పట్టుకోవడం.
గుండెలు తీసిన బంటు.
గుండ్రాయి దాస్తే కూతురుపెళ్ళి ఆగుతుందా?
గుండ్లు తేలి బెండ్లు మునిగినట్లు.
గుంజా లేదు - గూటమూ లేదు - గొడ్డు మొదలే లేదు.

గుడగుడ శబ్దం కుండకు నష్టం.
గుడి మ్రింగేవానికి గుడిలోని లింగం ఉట్రవడియం.
గుడిలో గంటపోతే నంబి కేమి లోటు ?
గుడిపాము కఱచినట్లు – గంగిగోవు పొడిచినట్లు.
గుడి మ్రింగేవానికి నందివడయమూ శాకా.
గుడ్డి కన్న మెల్ల మేలు.
గుడ్డికన్ను మూసినా తెఱచినా ఒకటే.
గుడ్డిగుఱ్ఱానికి పండ్లు తోముచున్నాడు.
గుడ్డియెద్దు చేనబడితే నోటి కందినదెల్లా తింటుంది.
గుడ్డివా డెరుగునా కుందనపు చాయ ?
గుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్లు.
గుద్దులాడే యింట్లో గుప్పెడుగింజలు నిలువవు.
గుమ్మడికాయదొంగ అంటే బుజాలు తడవుకొన్నట్లు.
గుఱ్ఱం గ్రుడ్డిదైనా దాణాకు తక్కువలేదు.
గుఱ్ఱపుతోకకు కళ్లెం పెట్టినట్లు.
గుఱ్ఱం లాగు కుక్కను పెంచి రెడ్డి తానే మొఱిగాడట.
గుఱ్ఱానికి గుగ్గిళ్లు తినడం నేర్పాలా ?
గుఱ్ఱానికి తోకఉంటే అదే విసురుకుంటుంది.
గుళ్లు మ్రింగేవానికి గుడిలో లింగం ఒక లెక్కా ?
గుళ్లో దేవుడికి నైవేద్యం లేకుంటే పూజారి పులిహోరకు ఏడ్చాడట.
గూనివాడు పండుకొనేవీలు గూనివానికే తెలియాలి.
గృహప్రవేశానికి వెడుతూ గ్రుడ్లగూబను తోడ్కొని పోయినట్లు.
గొంతెమ్మ కోరికలకు హద్దేమిటి ! పద్దేమిటి ?
గొడారివానివద్ద తోలు కొన్నట్లు.
గొడ్డు గోతపడితే నలుగురు నాలుగు బెడ్డలు వేస్తారు ?
గొడ్రాలి కేమి తెలుసును బిడ్డనొప్పులు.
గొడ్రాలి కేమి తెలుసునురా బిడ్డ రుచి ?
గొడ్డువాడు గొడ్డు కేడిస్తే, గొడారి తోలు కేడ్చాడు.

గొడ్రాలిముండకు గొంతు పెద్దది.

గొప్పమాటలు గోడలు దాటవు - చెడ్డమాటలు జగమంతా ప్రాకుతాయి.

గొర్రెకు బెత్తెడే తోక.

గొర్రె కాచేవాణ్ణి నమ్మదు - కోసేవాణ్ణి నమ్ముతుంది.

గొర్రెలు గుంపులుగా కూడితే గొప్పవర్షం.

గొర్రెకు ఎన్నాళ్లు కొలిచినా బెత్తెడేతోక.

గొర్రె క్రొవ్వేదల్లా గొల్లనికి లాభమే.

గొర్రె ఏడుస్తే తోడేలుకు విచారమా ?

గొల్లవాని కొమ్ము హెచ్చదు - తగ్గదు.

గొల్లవాని సాహిత్యం - సాతాని సామవేదం.

గోచీకి పెద్ద - గోణానికి చిన్న.

గోచీపాతరాయడు దొంగల మిండడు.

గోటమీటితే పోయేపనికి - గొడ్డలి యెందులకు ?

గోడకు కొట్టిన సున్నం - లంజకు పెట్టినసొమ్ము తిరిగి రావు.

గోడలకు చెవులు - తలుపులకు నేత్రాలు ఉంటాయి.

గోరంత ఉంటే కొండంత చేస్తారు.

గోరుచుట్టుపైన రోకటి పోటు.

గోవులను కోసి చెప్పులు దానం చేసినట్లు.

గోవులేనిఊళ్ళో గొడ్డుగేదె శ్రీమహాలక్ష్మి.

గోవు తల్లి - ఎద్దు తండ్రి.

గ్రామశాంతికి బోడితల.

గ్రాసంలేని కొలువు - పరిహాసంలేని మాట.

చంద్ర పరివేషం - వర్షయోగం.

చంకను దుడ్డుకట్టి - చేతులతో వందనం.

చంద్రున కొక్క నూలుపోగు.

చక్కదనానికి లొట్టిపిట్ట - సంగీతానికి గాడిద.

చచ్చిందాకా కనుపెట్టుకుంటే పెండ్లి చేస్తానన్నాడట.

చచ్చినవాని తల తూర్పు కుంటేనేమి - పడమట కుంటేనేమి ?
చచ్చినపామును కొట్టడానికి అందరూ బంట్లే.
చచ్చినవాడు పుట్టనివాడు చాల భాగ్యులు.
చచ్చినవాడు ఏడ్చినా రాడు.
చచ్చినవాని కండ్లు చేరెడేసి.
చచ్చినవాని పెండ్లికి వచ్చిందే కట్నం.
చచ్చేవఱకు చదివినా చాలినంత కానేరదు.
చచ్చేటప్పుడు సంధ్య మంత్రం.
చచ్చేవానికి సముద్రం మోకాలిబంటి.
చదివినవానికన్న చాకలివాడు మేలు.
చదువనేర్చిన ఆడుదానితోను, వంటనేర్చిన మగవాడితోను ఓపలేరు.
చదివేది రామాయణం - పడగొట్టేవి దేవస్థలాలు.
చదువు మాయింట లేదు - సంధ్య మావంశాన లేదు.
చదువు సంధ్య లేకున్నా సంతానానికి లోపం లేదు.
చదువవేస్తే ఉన్నమతి ఊడిందట.
చనవుచేసిన ఆలు చంకెక్కుతుంది.
చల్లకు వచ్చి ముంత దాచనేల ?
చవియెఱిగిన కుక్క చావగొట్టినా పోదు.
చాదస్తపుమగడు చెప్పితే వినడు - కొడితే ఏడుస్తాడు.
చాప చిరిగితే చదరంతైనా ఉండకపోదు.
చామలు చల్లి చేను విడవాలి.
చాలుపై చాలు దున్నితే చచ్చుచేనైనా పండుతుంది.
చాలులో చేమ దున్నితే చేను చేనుకు పంటే.
చావడు - చాప యివ్వడు.
చావుకు పెడితేనేగాని లంకణాలకు తేలడు.
చావుతప్పి కన్ను లొట్టపడినట్లు.
చింత చచ్చినా పులుపు చావదు.
చింతకాయలకు ఆజ్ఞగాని రొట్టల కేమి

చింతపండితే జీడి పండదు.
చిక్కినవాడు సిగ్గెరుగడు - బలిసినవాడు వావి యెరుగడు.
చిత్తకార్తెకు ఉలవచేను చిత్తు చిత్తుగా పండుతుంది.
చిత్తకురిస్తే చింత పండుతుంది.
చిత్త చిత్తగించి, స్వాతి దయచేసి, విశాఖ విసరకుంటే
వీసానికి పుట్టెడు.
చిత్తం శివునిమీద భక్తి చెప్పులమీద.
చిత్తజల్లు - స్వాతివాన ఎత్తుకెత్తు బంగారం.
చిత్తయెండకు పిట్టతల పగులుతుంది.
చిత్తలో చల్లితే చిత్తుగా పంట.
చిత్త పునర్వసు కార్తెలలో చిట్టెడు చల్లితే పుట్టెడు పంట.
చిత్త స్వాతులు కురియకపోతే చీమకుకూడా నాంబ్రం.
చినపేరిత్రాడు తెగితే పెదపేరిత్రాడు అప్పుడే తెగుతుంది.
చిన్నం కావాలి - చిదరా కావాలి - మేలెం కావాలి - మెడ తిరగ
చిన్నక్క పెద్దక్క చేయు.
చిన్నపామునైనా పెద్దకఱ్ఱతో కొట్టాలి.
చిలుక తన ముద్దేకాని ఎదుటిముద్దు కోరదు.
చిలుము వదలితే చీద్రం వదలుతుంది.
చీకటి కొన్నాళ్లు - వెన్నెల కొన్నాళ్లు.
చీడకు చింత - గోడకు కోపం.
చీపురుకట్టకు పట్టు కుచ్చేమిటి? - చింతపండుకు నగ లేమిటి?
చీమలు చెట్లెక్కితే భూములు పండుతాయి.
చీమ గంగాయాత్ర.
చీర సింగారించేసరికి పట్నం మాటు మణిగింది.
చుట్టమైవచ్చి దయ్యమై పీకాడు.
చురచురలాడే మగనికి బిరబిరలాడే పెండ్లాము.
చూచి రమ్మంటే కాల్చివచ్చేరకం.
చూడగా చూడగా గుఱ్ఱం గాడిదైనట్లు.

చూడ చుంచెలుక - గోడలు త్రవ్వ పందికొక్కు.

చూడచుట్టం - మ్రొక్క దైవం లేదు.

చూస్తే నీది - చూడకుంటే నాది.

చెట్టుకొట్టి పైన వేసికొన్నట్లు.

చెట్టు చెడేకాలానికి కుక్కమూతిపిందెలు పుట్టినట్లు.

చెట్టు నాటినవాడు నీళ్లు పోయడా?

చెట్టు ముందా? విత్తు ముందా?

చెట్టులేని చేను - చుట్టంలేని ఊరు కష్టం.

చెట్టు పెంచేవా డొకడు - ఫలం అనుభవించేవా డొకడు.

చెట్టై వంగనిది మ్రానై వంగుతుందా?

చెట్లు చిక్కనైతే చేరికలో వర్షం.

చెడిన చేనుకు చెఱకు రాజనాలు పంటేమిటి?

చెడిపోయిన బాపడికి చచ్చిపోయిన గోవు దానం.

చెడేవాడు అబ్బడు - మఱి పిడికెడు తేరా దానంచేస్తా నన్నాడట.

చెట్టులేని ఊళ్లో ఆముదపుచెట్టే మహావృక్షం.

చెడి చెలికానియింటికి వెళ్ళాలి - చెల్లెలింటికి చేరరాదు.

చెడ్డకాపురానికి చేటేమిటి? చంద్రకాంతలు వండవే పెండ్లామా అన్నాడట.

చెడ్డకాపురానికి ముప్పూ లేదు - మొండికాలికి చెప్పూ లేదు.

చెప్పడం సులభం చేయడం కష్టం. (చెప్పడానికి చేయడానికి చాలా దూరం.)

చెప్పకపోయినా చప్పికొమ్ముల యెద్దునే కొనాలి.

చెప్పిన బుద్ధి కట్టిన చద్ది నిలవవు.

చెప్పులు చిన్నవని కాలు తెగకోసికొంటారా!

చెప్పేవానికి సిగ్గులేదు - వినేవానికి బుద్ధిలేదు.

చెఱకు తీపి అని వేళ్ళతో నమలడం మొదలుపెట్టినట్లు.

చెఱకు ఉండేచోటు తెలిస్తే చీమలు తామే వస్తాయి.

చెఱువు ఓడు - ఊరు పాడు.

చెఱువు నిండితే కప్పల కేమి లోటు ?

చెలిమిని చేదు తినిపింపవచ్చు - బలిమిని పాలు త్రాగింపలేము.

చెవిటివానివద్ద సంకూదినట్లు.

చేటలోపడినది మొదలు కాటిలోపడేవఱకు.

చేతిలోది లేత - చేలోది ముదర.

చేనికి ఎరువు - మడికి మంద.

చేనుకుదురు - ఆలికుదురు ఉండాలి.

చేనిపంట కోయ్యగానే చెప్పుతుంది.

చేనుకు గట్టు - ఊరికి కట్టు ఉండాలి.

చేనిపంట చేరెడైనా చాలు.

చేనిలో ప్రత్తి చేనిలో ఉండగానే పోలికి మూడు మూళ్ళు,
నాకు ఆరు మూళ్ళు అన్నట్లు.

చేను, కొడవలి నీచేతికే ఇచ్చాను.

చేను చేసి చెడలేదు - చెడ్డ చేసి బ్రతుకలేదు.

చేనులో చేను, జాగాలో జాగా కలిస్తే విడువకూడదు.

చేసికొన్నవానికి చేసికొన్నంత మహాదేవా !

చేసినపాపం చెప్పితే పోతుంది.

చేసేది బీదకాపురం - వచ్చేవి రాజరోగాలు.

చేసేవి మాఘస్నానాలు - దూరేవి దొమ్మరి గుడిసెలు.

చేసేవి శివపూజలు - చెప్పేవి అబద్ధాలు.

చిద్రానికి చీరపేలు - దరిద్రానికి తలపేలు.

జగబిరుదు - ముండ మొఱ్ఱ.

జగమెరిగిన బాపడికి జందె మెందుకు ?

జనములో పాము పోతే పాతిక నష్టం.

జరిగేమట్టుకు జయభేరి - జరుగకపోతే రణభేరి.

జిహ్వా కొక్క రుచి - పుఱ్ఱె కొక్క గుణం.

జొన్నచేనున బడ్డ గ్రుడ్డియెద్దు ముందు వెనుక చూడదు.

జరుగుబాటుంటే జ్వరమంత సుఖం లేదు.

జీతం బత్తెం లేకుండా తోడేలు మేకలను కాస్తానందట.
జొన్న పెరిగితే జాడ - వరి పెరిగితే వడ్లు.
జోగి జోగి రాసుకుంటే బూడిద రాలుతుంది.
జ్యేష్ఠ చెడ కురుస్తుంది - మూల ముదిరిగి కురుస్తుంది.
జ్వరజిహ్వకు పంచదార చేదు.
డబ్బివ్వనివాడు ముందుగా పడ వెక్కాడు.
డబ్బిచ్చి తేలు కుట్టించుకొన్నట్లు.
డబ్బిస్తే కొండమీద కోతి దిగి వస్తుంది.
డబ్బుకు వచ్చిన చేయి వరహాకు వస్తుంది.
డబ్బుకు ప్రాణానికి లంకె.
డబ్బు పాపిష్ఠిది - బుద్ధి వెఱ్ఱికోతి లాంటిది.
ఢిల్లీకి ఢిల్లీ - పల్లికి పల్లి.
తంటాలమారి గుఱ్ఱానికి తాటిపట్టె గొరపం.
తండ్రి త్రవ్వించిన నూయి అని బురదనీరు త్రాగినట్లు.
తండ్రి సేద్యం - కొడుకు వైద్యం - కూడు మద్యం.
తక్కువజాతికి నిక్కెక్కువ - తివ్వోడు బియ్యానికి పొంగెక్కువ.
తగవరి కూలికి విషం త్రాగడు.
తగవున ఓడినా ముదిమిని చచ్చినా బంది లేదు.
తగిలిన కాలికే తగులుతుంది.
తడిగుడ్డలతో గొంతుక తెగకోస్తాడు.
తడిసి కాని గుడిసె కట్టడు - తాకి కాని మొగ్గడు.
తడిసినవానికి తేమ లేదు - తెగించినవానికి దుఃఖం లేదు.
తన కంపు తన కింపు - పరుల కింపు ఓకలింపు.
తన కలిమి ఇంద్రభోగం - పరవైభవం ప్రాణసంకటం.
తన కాళ్ళకు బంధాలు తానే తెచ్చుకొంటాడు.
తనకుమాలిన ధర్మం - మొదలు చెడ్డ బేరం లేదు.
తన కొంగు రూక, కన్నబిడ్డ ఎప్పటికైనా పనికివస్తుంది.
తనదని తివ్వోడు తౌడునాన్నా ఆకటివేళ తినవచ్చు.

తనచేయి కాలుతుందని సవతిబిడ్డచేతితో కలియబెట్టింది.
తన తప్పు తాను తెలిసికొన్నవాడే దివ్యుడు.
తన దీపమని ముద్దుపెట్టుకొంటే మూతిమీసాలు కాలాయి.
తన ముడ్డి కాకపోతే కాశీదాకా దేకమన్నాడట.
తన బలంకంటె స్థానబలం మేలు.
తనవారు లోతుకు తీస్తారు – కానివారు కడకు తీస్తారు.
తన్ను కట్ట త్రాళ్ళు తానే తెచ్చుకొన్నట్లు.
తన్ను తప్పించి ఆకాశమంతపిడుగు పడ్డా సరే.
తప్పు ఒప్పు దైవ మెరుగు – పప్పుకూడు బాప డెరుగు.
తప్పువెదకేవాడు తండ్రి – ఒప్పు వెదకేవాడు ఓర్వనివాడు.
తప్పులేనివాణ్ణి ఉప్పులో వేయమన్నాడట.
తప్పులేనివారు ధరణిలో లేరు.
తప్పెట కొట్టినవాడు దాసరి – శంఖం ఊదినవాడు జంగం.
తలగడ మారిస్తే తలనొప్పి తగ్గుతుందా?
తలచినప్పుడే తాత పెండ్లి.
తల తోక లేని కథ – ముక్కు మొగం లేని పిల్ల.
తలలు బోడులైతే తలపులు బోడు లౌతయా?
తలవరి పగ తలతీతతో తీరుతుంది.
తలుపులు మ్రింగేవానికి అప్పడాలు లొటలొటలు.
తల్లి దండ్రులు లేకపోయినా జీవించవచ్చు – పరపతిలేక బ్రతుకలేవు
తల్లి కడుపు చూస్తుంది – పెండ్లాము జేబు చూస్తుంది.
తల్లిగండం, పిల్లగండం ఉండగా మధ్య మంత్రసాని గండమా?
తల్లి చనిపోతే తండ్రి పినతండ్రితో సమానం.
తల్లిచెవులు త్రెంపేవానికి పినతల్లిచెవులు బీరపువ్వులు గావు.
తల్లిదే వలపక్షం – ధరణిదే వలపక్షం.
తల్లిని చూచి పిల్లను, పాడిచూచి బఱ్ఱెను తీసుకోవాలి.
తల్లిని నమ్మినవాడు, ధరణిని నమ్మినవాడు చెడడు.
తల్లిపుట్టిల్లు మేనమామ కెఱుక.

తల్లి బంగారమైనా కంసాలి దొంగిలించక మానడు.
తల్లి మొగం చూడని పిల్ల - వాని మొగం చూడని పైరు.
తల్లి లేని పిల్ల - ఉల్లి లేని కూర.
తల్లి అయినా ఏడ్వనిదే పాలివ్వదు.
తాచెడ్డ కోతి వనమెల్లా చెరుస్తుంది.
తాటాకు చప్పుళ్ళకు కుందేళ్లు బెదురుతాయా?
తాటికాయ తింటావా? తలకొట్లు పడతావా?
తాడిదన్నేవాని తలదన్నేవా డుంటాడు.
తాడెక్కేవాణ్ణి ఎంతదాకా ఎగసన ద్రోస్తారు.
తాతకు దగ్గులు నేర్పాలా?
తాతాచార్యులవారి ముద్ర భుజం తప్పినా వీపు తప్పదు.
తాతా పెళ్ళాడతావా అంటే ఇచ్చేవా దెవడన్నాడట.
తాను దిన తౌడు లేదు - వారానికి ఒక్క పందిపిల్ల.
తానుండేది దాలిగుంట - తలచేవి మేడా మాళిగెలు.
తాను పోను దోవ లేదు - డోలు ఒకటి మెడను.
తాను మ్రింగేది తన్ను మ్రింగేది చూచుకోవాలి.
తానే తుమ్మి శతాయుస్సు అనుకొన్నాడట.
తానొకటితలిస్తే దైవమొకటి తలచినట్లు.
తాబట్టిన కుందేటికి మూడే కాళ్లు.
తాళ్ళపాకవారి కవిత్వం కొంత - తన పైత్యం కొంత.
తినకపూర్వం రుచి - దిగకపూర్వం లోతు తెలియదు.
తినగా తినగా గారెలు చేదు.
తిన్నయింటివాసాలు లెక్కపెట్టినట్లు.
తిమ్మిని బ్రహ్మిని, బ్రహ్మిని తిమ్మిని చేస్తాడు.
తియ్యగా తియ్యగా రాగం, మూలగగా మూలగగా రోగం.
తియ్యనిరోగాలు, కమ్మని మందులు ఉన్నాయా?
తిరిగి రైతు చెడ్డాడు - తిరుగక సన్యాసి చెడ్డాడు.
తిరిగితే వరిపొలం - తిరగకపోతే అడవిపొలం.

తిరిపెపు మజ్జిగకువచ్చి పాడిబర్రెను బేరంచేశాడు.
తిరుగమరగినకాలు - తిట్టమరగిననోరు ఊరకుండవు.
తిరుపతికి పోగానే తురక దాసరి అవుతాడా ?
తిలాః పాపం తలా పిడికెడు పిడికెడు.
తీగ లాగితే డొంక అంతా కదులుతుంది.
తుంటిమీదకొట్టితే మూతిపండ్లు రాలినాయుట.
తుంపర్లపస ఎక్కువ - మంత్రాలపస తక్కువ.
తుడుముదగ్గఱనుంచి దేవతార్చనదాకా ఒక్కటే.
తుపాకీకడుపున ఫిరంగి పుట్టినట్లు.
తుమ్మితే ఊడేముక్కు దగ్గితే ఎన్నాళ్లు ఉంటుంది ?
తురకదాసరికి ఊత మజ్జిగ.
తురకలు లేనిఊళ్ళో దూదేకులవాడు సయ్యదుమియ్యా.
తులసివనంలో గంజాయిమొక్క మొలచినట్లు.
తువ్వనవేసిన ఎరువు బాపనికిపోసిన నెయ్యి.
తూనీగలు ఆడితే తూమెడు వర్షం.
తూమెడువడ్లు తూర్పారబట్టేసరికి పదుంవడ్లు ఎలుకలుతిన్నాయి.
తూర్పున ఇంద్రధనుస్సు - దూరాన వాతవర్షం.
తెంచిన విధవ - తెడ్డులేని పడవ.
తెగించి దానంచేస్తాను - తేరా పిడికెడువడ్లు.
తీన్ తేరా ఆఠ్ అఠారాగా ఉండు.
(3, 13, 8, 18 అను సంఖ్యలు ముస్లిములకు, క్రైస్తవులకు చెడ్డ ఒక నమ్మకము.)
తెడ్డునాకి ఉపవాసము మానుకొన్నట్లు.
తెరవెనుక భాగవతం.
తెచ్చుకుంటె భోంచెయ్యి దేశనాయకా - లేకుంటె పస్తు జగన్నాయకా.
తెలివి తక్కువ - ఆకలి యెక్కువ.
తెలిసే వఱకు బ్రహ్మవిద్య - తెలిశాక కూసువిద్య.

తేనెతుట్ట పున్నానికి పూత - అమావాస్యకు ఆరగింపు.
తెల్లపూలు పూస్తే తెల్లజొన్నలు పండుతాయి.
తేరగా వస్తే మా అన్నయ్య మరొక్కటడుగుతున్నాడు.
తేలుకు పెత్తనమిస్తే తెల్లవార్లు అంటపొడిచిందట.
తేళ్ళలో కొండి - పాములలో పడగ.
తొంగున్న సుందరి - తలమాట దింపు అన్నాడట.
తొండ ముదిరి ఊసరవెల్లి అయినట్లు.
తొంభై ఏండ్లు వచ్చి చదువుకొని మోక్షం కొట్టుకొంటావా ?
తొంభై తొమ్మందుగురు పోగై పోయినా చిరగబొడిచారు.
తొత్తులాగు పనిచేస్తే దొరలాగు తిరుగవచ్చు.
తొలకరిని చెఱువు నిండినా - తొలుచూలు కొడుకు పుట్టినా లాభం.
తొత్తుకు శివమెక్కితే మొక్కుకి తీరదు.
తొలి ఏకాదశికి తొలి తేటిపండు.
తోచీ తోచనమ్మ తోటికోడలి చెల్లెలు పెండ్లికి పోయింది.
తోరణం లేని పెండ్లి - హోరణం లేని బాజాలు ఉండవు.
త్రాగేరని పిల్లి బోర్లా ద్రోసికొన్నదట.
త్రాడు చాలకపోతే నూయి పూడ్చుమన్నాడట.
దండం బాపనయ్య అంటే నీ తాతకిచ్చేటి వాత నాకీ ఇచ్చి
పొమ్మన్నాడట.
దంపినమ్మకు బొక్కినదే కూలి.
దగ్గరకు పిలిచి దాసరీ ! నీ కన్ను లొట్ట అన్నాడట.
దయలేని అత్తకు దండంపెట్టినా తప్పే.
దయ్యపు కంటికి శీలాపగింజ పెద్దది.
దరిద్రం ముదిరితే విప్లవం దాపౌతుంది.
దరిద్రుడు తలగడగబోతే వడగండ్లవాన వచ్చిందట.
దశకొద్దీ దొరికాడురా దేసమొల పెండ్లికొడుకు.
దాగబోయినచోట దయ్యాలు పట్టుకొన్నాయట.
దాగబోయి దాగబోయి తలారియింట్లో దూరాడట.

దాసరితప్పు దండంతో తీరుతుంది.
దాసరా? జంగమా? అంటే రెండుపట్ల ఊరు [illegible].
దాచాను దాగదా పేరుండు అన్నట్టట.
దాసికి భయముండదు – వేశ్యకు సిగ్గుండదు.
దాసికొడుకైనా కాసుగలవాడే రాజు.
దిక్కులేనివానికి దేవుడే దిక్కు.
దిన దిన గండం – వేయేళ్లు ఆయుస్సు.
దినం మంచిదని తెల్లవార్లు దొంగిలించాడట.
దిసమొలవాడా! నా దగ్గరవానికి కప్పుమన్నాడట.
దీపం ఉండగానే ఇల్లు చక్కబెట్టుకోవాలి.
దీపావళి వర్షాలు ద్వీపాంతరం దాటుతాయి.
దుక్కికొద్ది పంట – బుద్ధికొద్ది సుఖం.
దుక్కిగల నేల – దిక్కుగల నరుడు చెడడు.
దుక్కి చలవే చలవ – తల్లిపాలే పాలు.
దుక్కి దున్నితే భూమికి శాంతి.
దున్నక చల్లితే కొయ్యక పండింది.
దున్నక విత్తిన ఆముదాలు – మాదిగకు ఇచ్చిన అప్పు తిరిగిరా
దున్నపోతు ఈనిందంటే దూడను కట్టుమన్నాడట.
దున్నపోతే దూడలలోను, మేయబోతే ఆవులలోను.
దున్నేరోజుల్లో దేశం తిరిగి కోతరోజుల్లో కొడవలి పట్టాడట.
దురాశ నిరాశ పనికిరాదు.
దుర్మార్గానికి తండ్రి బద్ధకం.
దుష్టబుద్ధికి, ద్రోహచింతకు మందులేదు.
దుష్టునకు దూరాన, శిష్టునకు చేరువను ఉండాలి.
దూరం గుడికట్టితే దగ్గరవాన – దగ్గర గుడికట్టితే దూరంవాన.
దూరపు కొండలు నునుపు – దగ్గరకుపోతే గతుకు.
దూరపుచుట్టంకన్న దగ్గరశత్రువు మేలు.
దూరాన ఉన్న కొడుకుకంటె దగ్గరఉన్న దాసి మేలు.

దూస్తే దోసెడు – పోస్తే హుళక్కి.
దేవుడు దెయ్యాం సహా ఆడబుతుంది.
దేవుడు ఇస్తాడేగాని వండి వార్చి పాత్రకొట్టుతాడా?
దేవుడు వరమిచ్చినా పూజారి అడ్డుతగులుతాడు.
దేవునిగంట పోతే పూజారి సంతం పోయినట్లు.
దొంగను పుట్టించినవాడు మతిహీనుణ్ణి పుట్టిస్తాడు.
దొంగపడ్డ ఆరుమాసాలకు కుక్క మొఱిగింది.
దొంగలు తోలిన గొడ్డు ఏ రేవు దాటినా ఒక్కటే.
దొంగలు దొంగలు ఊళ్లు పంచుకొన్నట్లు.
దొంగ వాకిటి మంచము వేసినట్లు.
దొంగవాని పెండ్లాము ఎప్పుడూ ముండమోపే.
దొంగిలబోతే మంగలం దొరకింది.
దొడ్డెడు గొడ్లను దొంగలు తోలుకొనిపోతే గొడ్డుగేదె
శ్రీమహాలక్ష్మి అయింది.
దోమలు ముసిరితే చామలు పండుతాయి.
ధాన్యలక్ష్మితో ధనలక్ష్మికూడా సరికాదు.
ధైర్యంలేని రాజు – యోచనలేని మంత్రి.
నందీ అంటే నంది – పంది అంటే పంది.
నంబి నాగుబాము ఎదురైతే చేటువస్తుంది.
నక్కనోట్లో మట్టి కొట్టాడు.
నక్కయెక్కడ ? నాగలోక మెక్కడ ?
నక్క పుట్టి నాల్గువారాలు కాలేదు – ఇంత ఉప్పెన ఎన్నడు
చూడలేదన్నదట.
నక్క తెలియని బొక్కలు – నాగు తెలియని పుట్టలు లేవు.
నడమంత్రపు సిరి – నరాలమీద పుండు.
నత్తగుల్లలన్నీ ఒక రేవున – ముత్యపుచిప్పలన్నీ ఒక రేవున.
నమలినవానికన్న మ్రింగినవాడు ఘనుడు.
నరంలేని నాలుక నాల్గు విధాల ఆడుతుంది.

నరకానికి నవద్వారాలు – నాకానికి ఒకేద్వారం.
నరునికంట నల్లరాయి బ్రద్దలౌతుంది.
నలుగురితో పాటు నారాయణా – కులంతో పాటు గోవిందా.
నవ్వచెప్పేవాడు చెడజెప్పును – ఏడ్వజెప్పేవాడు బ్రతుకజెప్పును.
నవ్వుతూ చేస్తే ఏడుస్తూ అనుభవించాలి.
నవ్వే ఆడుదాన్ని ఏడ్చేమగవాణ్ణి నమ్మరాదు.
నా కోడి కుంపటి లేకపోతే ఎట్లా తెల్లారుతుంది ?
నాచేతి మాత్ర – వైకుంఠ యాత్ర.
నాటికి ఉంటే నవాబు – లేకుంటే ఫకీరు.
నాన్చి నాన్చి వేస్తివో నాకొంప తీస్తివో.
నాయింటికి నానేపెద్ద – పిల్లికి పెట్టరా పంగనామం.
నారుపోసిన రైతు నీరు పోయడా ?
నాలుకా ! నాలుకా ! వీపుకు దెబ్బలు తెచ్చిపెట్టకే అన్నాడట.
నా వ్రేలు పుచ్చుకొని నాకన్నే పొడిచాడు.
నాకు బెబ్బేనా అంటే నీకూ బెబ్బే, నీఅబ్బకు బెబ్బే అన్నాడట.
నాఉప్పు కలిసిన పప్పంతా నాదే.
నిండా మునిగినవానికి చలేమిటి ?
నిజం దేవు డెరుగు – నీరు పల్ల మెరుగు.
నిజ మాడితే నిష్ఠురం – అబద్ధ మాడితే దోషం.
నిజమైన బంగారం నిప్పుకు వెరువదు.
నిత్యం చచ్చేవానికి ఏడ్చేవా రెవరు ?
నిప్పురాజినా మొగం రాజినా మండక మానవు.
నీ కంట నా వ్రేలు – నా నోట నీ వ్రేలు.
నిత్యవైభవం – పచ్చల తోరణం.
నిద్రపోయేవానిని లేపవచ్చు – మేలుకొన్నవానిని లేపలేరు.
నిద్ర సుఖం ఎరుగదు – ఆకలి రుచి యెరుగదు.
నిర్భాగ్యునకు నిద్ర – అభాగ్యునకు ఆకలి అధికం.
నిలుకడలేని మాట – నీటిలోని మూట.

నిప్పు నీళ్ళు పాలు - మంత్రం మాలల పాలు.
నీరు లేని పైరు - నూనె లేని తలకట్టు.
నువ్వులు నూనె ఒకటే - నానుగ నాడే వేరు.
నూఱయ్యేనాటికి నన్ను కొడితే పిసప నేనే కాపాడుతాను.
నూఱు కల్లలాడి ఒక్క ఇల్లు నిలిపినా మంచిదే.
నూఱు కాకుల్లో ఒక్క కోయిల ఏంజేస్తుంది?
నూఱు బూతులు అయినా ఒక్క బొబ్బట్టుముక్క కాదు.
నూఱు నోములు ఒక్క అంకెతో సరి.
నూరుగురు గుడ్డివాండ్రు పోగై పాడునూతి పడ్డారు.
నూఱు మాటలు ఒక్క వ్రాతకు సరికావు.
నూఱు గొడ్లు తిన్న రాబందుకు ఒక గాలిపెట్టు.
నూఱేండ్లు చింతించిన నొసటవ్రాసిన వ్రాతే గతి.
నెమలికంట నీరు కారితే వేటకానికి ముద్దా?
నెల తక్కువైనా ఆడుబిడ్డకంటే మగబిడ్డ మేలు.
నేతికుండ నేలబెట్టి వట్టికుండ ఉట్టిమీద పెట్టాడు.
నేలకు పోయేది నెత్తికి రుద్దుకొన్నట్లు.
నైజగుణానికి - గ్రుడ్డికంటికి మందు లేదు.
నోట విడిచిన మాట - విల్లు విడిచిన అలుగు.
నోరు తెరవడంకన్న చెవులు తెరవడం మేలు.
నోరు మంచిదైతే ఊరు మంచి దౌతుంది.
పంచాంగాలు పోతే నక్షత్రాలు పోతాయా?
పంట పెంటలో ఉంది - పాడి ఊళ్ళో ఉంది.
పండనినేల పుట్టెడుకంటే పండేది పందుం చాలు.
పంది ఎంత బలిసినా నంది కాబోదు.
పందుం దిన్నా పరగడపే - ఏదుం దిన్నా ఏకాదశే.
పగటిమాటలు పనికి చేటు - రాత్రిమాటలు నిద్రకు చేటు.
పగలెల్లా బారెడు నేశాను - దివ్వె తేరా దిగనేస్తా నన్నాడట.
పగవాని యింట్లో పది పుల్లాకులు పోయిందల్లా మేలు.

పడమట కొర్రుపడితే పాడియావు అంకె వేస్తుంది.
పడిశెం పదిరోగాల పెట్టు.
పడుచుల శాస్త్రం చితుకుల మంట.
పత్తికి పది చాళ్లు, ఆముదాలకు ఆరు చాళ్ళు.
పట్టింది చింతకొమ్మగాని మునగకొమ్మ గాదు.
పట్టుచీర ఎరువిచ్చి పీటపట్టుకొని కూడా వెళ్ళినట్లు.
పదిమంది కూడి చేసినపని పాడు కాదు.
పది మందిలో చావైనా పెళ్ళితో సమానమే.
పది రాళ్ళు విసిరితే ఏదో ఒక రాయి తగులక పోతుందా ?
పని చెయ్యనివాడు ఇంటిదొంగ – పన్నివ్వనివాడు దివాణందొంగ.
పనిలేని మంగలి పిల్లితల గొరిగాడు.
పదును తప్పినా అదను తప్పినా పన్ను దండుగ.
పచ్చనిదంతా బంగారం కాదు – మెరిసేవన్నీ వజ్రాలు కావు.
పప్పు కూటికి ముందు – వెట్టి మాటకు వెనుక.
పయిబడ్డ మాట – మడిబడ్డ నీళ్ళు. ఊరకపోవు.
పరుగెత్తి పాలు త్రాగడముకన్నా – నిలువబడి నీళ్ళు త్రాగడం మేలు
పలకమ్మ పున్నానికి పడమటికొమ్మ పూస్తుంది.
పరనింద గృహక్షయం – యతినింద కులక్షయం.
పలుచనిపంట వేడుక – చిక్కని చూపుల వేడుక.
పల్లం దున్నినవాడు – పల్లకీ ఎక్కినవాడు సమం.
పసుపుకొమ్ము పెట్టని కోమటి బజారంతా ధారపోశాడట.
పాటిమీద గంగానమ్మకు కూటిమీదే లోకం.
పాటు చేతకానివాడు మాటలకు మొనగాడు.
పాడిందే పాడరా పాచిపండ్ల దాసరీ.
పాడి దాచాలి – పంట పొగడాలి.
పాడిపసరం – పసిబిడ్డ ఒక్కటి.
పాడుఊళ్లో పొగిడేవాళ్ళే లేరు – నాకు నేనే పొగడుకొంటానన్నాడట
పాము చావకుండా బడితె విరగకుండా మాట్లాడుతాడు.

పాపిసొమ్ము పరుల పాలు - ద్రోహి సొమ్ము దొంగల పాలు.
పాముల్లో మొ[illegible] - స్వాముల్లో వెం[illegible]డు.
పాలను చూడనా? [illegible] చూడనా?
పాపాలభో[illegible], [illegible]
పాలేరుకు గొడ్డు[illegible], [illegible] బిడ్డపోయినా [illegible].
పాషండికి లోకం లేదు - పాపాత్మునికి [illegible]ం లేదు.
పాసినకూడు పదానికి వస్తుందా?
పిచ్చి కుదిరింది రోకలి తలకి చుట్టమన్నాడట.
పిండికొలది రొట్టె - పెంటకొలది పంట.
పిట్ట కొంచెం - కూత ఘనం.
పిట్టపోరు పిట్టపోరు పిల్లి తీర్చినట్లు.
పిడుగుకు వారసు లేమిటి?
పిల్లకాయలకు, పీటకోళ్లకు చలి తక్కువ.
పిత్త సత్తువలేదు పాచనాలకు మందు.
పినతండ్రి పెండ్లాము పినతల్లి కాదు - మేనమామ పెండ్లాం మేనత్త కాదు.
పిల్లి ఎదురైతే తల్లికూడా శత్రువే.
పిల్లి కళ్లుమూసికొని పాలుత్రాగుతూ తన్నెవరు చూడలేదనుకొన్నట్లు.
పిల్లిని చంకబెట్టుకొని పెండ్లికి వెళ్ళాడట.
పిల్లికి చెలగాటం - ఎలుకకు ప్రాణసంకటం.
పిల్లికి ఊర్ధ్వపుండ్రాలు పెట్టు.
పిల్లి పిల్లే - పులి పులే.
పిల్లి పులికి మేనమామ అట.
పుండొకచోట - రక్ష ఒక చోట.
పుచ్చువంకాయలు బాపన బియ్యాలు.
పుచ్చిన విత్తనాలు చల్లినా మొలవవు.
పుట్టెడాముదము పట్టించుకొని పొర్లాడిన అంటని దంటదు.
పుణ్యానికి పెట్టినమ్మా నీ మగనితో సమంగా పెట్టుమన్నాడట.
పుణ్యానికి పుట్టెడు ఇస్తే పిచ్చుకుంచం అని పీకులాడినట్లు.

పుబ్బ రేగినా బూతు రేగినా వారం పట్టుతుంది.
పుబ్బలో పుట్టెదుకంటే – పక్షిగా మానెడు పల్లడం మేలు.
పుణ్యం బుట్టెడు – పురుగులు తట్టెడు.
పుట్టినప్పటినుంచి పుల్లిగాడే మొగుడా!
పుట్టెను బుట్టిన బుద్ధి పుడకలతోగాని పోదు.
పులగంమీద పప్పు – పుల్లయ్య వేం వారం.
పులిచారలు చూచి నక్క వాతలు పెట్టుకొన్నట్లు.
పులిగాడికి గిలిగాడు మగడు.
పులిమీసం పట్టుకొని ఉయ్యాల ఊగినట్లు.
పులిపిల్ల పులిపిల్లే – మేకపిల్ల మేకపిల్లే.
పూజకొద్దీ పురుషుడు – పుణ్యంకొద్దీ బిడ్డలు.
పెంటకుప్ప పెరిగితే పేదరైతు పెద్దౌతాడు.
పెంటమీద పంట – మంటమీద వంట.
పెట్టితే తినేవారేగాని – తిట్టితే పడేవారు లేరు.
పెట్టితే పెండ్లి – పెట్టకుంటే పిండాకూడు.
పెట్టనమ్మ పెట్టలేదు – పెట్టేముండా పెట్టలేదు.
పెట్టినవారికి పుట్టిందేసాక్షి – పెట్టనివారికి పుట్టనిదే నిజం.
పెట్టగల బచ్చలిపాదును కొనగల గేదె మేసిపోయిందట.
పెట్టా పొయ్యనమ్మ కొట్టి పొమ్మనదట.
పెట్టు చుట్టం పొగడ్త భాగ్యం.
పెదవి దాటితే పృథివి దాటుతుంది.
పెద్దలతో వాదు పెతరులతో పొందు.
పెసరకు పైరుగాలి – పసరానికి నోటిగాలి చెడ్డవి.
పేగు చుట్టమా? పెట్టు చుట్టమా?
పేదవాని కోపం పెదవికి చేటు.
పేదవాని పెండ్లాం వాడవదిన.
పేరు గంగానమ్మ త్రాగబోతే నీళ్ళు లేవు.
పేనుకు పెత్తనమిస్తే తలెల్ల తెగకొరికిందట.

పైరుకు ముదురు - పసరానికి లేత కావాలి.
పైకం లేనివాడు పరస్త్రీ వర్జితుడు.
పొట్టి గట్టు - పొడుగు లొడుగు.
పొట్టివానికి పుట్టెడు బుద్ధులు.
పొత్తుల మగడు పుచ్చి చచ్చాడు.
పొయ్యి అరిస్తే బంధుబాధ - కొక్కుం కరిస్తే కఱవు బాధ.
పొయ్యి ఊదినమ్మకు బొక్కెడైనా దక్కకపోదు.
పొరుగు పచ్చగా ఉంటే పొయ్యిలో నీళ్లు పోసికొంటాడు.
పోయినకంటికి మందువేస్తే ఉన్నకన్నూడింది.
ప్రత్తిపంట - పాడియావు ప్రాణం ఇస్తాయి.
ప్రతిష్ఠకు పెద్దినాయుడు చస్తే ఏడ్వలేక ఇంటిల్లిపాదీ చచ్చారు.
పోలీ! పోలీ! నీభోగ మెన్నాళ్ళంటే మా అత్త మాలపల్లి వెళ్ళి వచ్చేదాకా.
ప్రీతిలేని కూడు పిండాకూడుతో సమానం.
ప్రొద్దున్నే వచ్చిన చుట్టం - మధ్యాహ్నం వచ్చిన మబ్బు నిలువవు.
బట్టతలకు మోకాళ్ళకు ముడివేసినట్లు.
బడిలేని చదువు, వెంబడిలేని సేద్యం కూడదు.
బఱ్ఱె దూడవద్ద, పాత అప్పులవానివద్ద ఉండరాదు.
బంగారు పళ్ళానికైనా గోడచేరుపు ఉండాలి.
బాపన కొలువు, తెల్లగుఱ్ఱపు కొలువు కూడదు.
బాపనసేద్యం బడుగున నష్టం - కాపులచదువు కాసుల నష్టం.
బారు - బంగాళ కొంప దివాళ.
బావమరది బ్రతుకు కోరతాడు - దాయాది చావుగోరతాడు.
బావా! నీభార్య ముండమోసిందంటే గొల్లున ఏడ్చాడట.
బావిక్రింద దున్ని బ్రతికినవాడు, చేనిక్రింద దున్ని చెడ్డవాడు లేడు.
బావిలోతు చూడగలం గాని, మనసులోతు చూడజాలం.
బిచ్చం వేయకుంటె మానెగాని కుక్కను విడువకు మన్నట్లు.
బిచ్చానికి పోయినా బిగువు తప్పలేదు.

బీడున కురిసినవర్షం – అడవిని గాచిన వెన్నెల.
బుట్టకొక్క ... – జన్మానికొ శివరాత్రి.
బులుపు తీరితే ... సలుపు తీరుతుంది.
బొంకరా బొంకరా పోలిగా అంటే టంగుటూరి మిరియాలు
  తాటికాయలంత లావున్నాయట.
బోడసం కొట్టితే రాలుకాయలు పడుతుంది.
బోగం వలపు – బొగ్గు తెలుపు లేదు.
బోడిపెళ్లికి ప్రాణాలకి ...
బ్రతికియుంటే బలుసాకు ఏరుకొని తినవచ్చు.
బ్రతుకు లెన్నాళ్ళు? భాగ్య మెన్నాళ్ళు?
బ్రహ్మాస్త్రానికి బాపనిశాపమునకు తిరుగు లేదు.
బ్రాహ్మణుని చేయి – ఏనుగు తొండం ఊరకుండవు.
బ్రాహ్మణులలో చిన్న – బెస్తలలో పెద్ద.
బ్రాహ్మణులలో పిల్లవాణ్ణి – మాలల్లో ఎఱ్ఱవాణ్ణి నమ్మరాదు.
భరణికార్తె ఎండలకు బండలు బ్రద్దలవుతాయి.
భరతుని పట్నం రాముని రాజ్యం.
భక్తిలేని పూజకు పత్రి హెచ్చు – బ్రతుకని బిడ్డకు శోభ హెచ్చు
భల్లూక సరసం బరకడం, పీకడం మాత్రమే.
భిక్షాధికారైనాసరే కావాలి – లక్షాధికారైనా కావాలి.
భోజనానికి ముందు – స్నానానికి వెనుక.
భోజునివంటి రాజుంటే కాళిదాసులాంటి కవి ఉంటాడు.
మంగలి ప్రాత – చాకలి క్రొత్త.
మంచి కాలానికి మామిళ్ళు – చెడు కాలానికి చింతలు.
మంచిగొడ్డుకు ఒక్క దెబ్బ – మంచివానికి ఒక్క మాట.
మంచివాడు మంచివాడంటే మడురెక్క ఉచ్చ పోశాడు.
మంత్రానికి చల్లుభొట్లు – తినడానికి తిప్పంభొట్లు.
మంత్రం రాకపోయినా తంత్రానికి తక్కువ లేదు.
మంత్రాలకు చింతకాయలు రాలుతాయా?

మంత్రాలు చేసి మంత్రసానికి ముంచెంబెడు నీళ్ళు.
మంద్రగాలిలో వసతేదున్నా తుంపర్లకేమాత్రం లోటులేదు.
మంది ఎక్కువైతే మజ్జిగ పలుచన.
మందబుద్ధికి, మనోవ్యథవేదనకు మందులు లేవు.
మందైనా విందైనా మూడు ఘాటులు.
మఘలో మాసికంత చెక్కైతే కార్తీకానికి కడవంత గుమ్మడికాయ.
మఘలో మానెడు కంటే ఆశ్లేషలో అడ్డెడు చల్లడం మేలు.
మగవాడు కూర్చొండి చెడ్డాడు – ఆడది తిరిగి చెడింది.
మడికి మంద – చేనికి ఎరువు ఉండాలి.
మట్టిగడ్డలో కప్ప కూస్తే ఒక జాముకు వర్షం.
మడికి గట్టు – ఇంటికి గుట్టు ఉండాలి.
మడ్డిముండకు మల్లెపూలిస్తే మడిచి ముడ్డి కింద పెట్టుకొన్నట్లు.
మతకు ఎన్ని చెప్పినా మామప్రక్కనే పరుంటానన్నదట.
మదురపాక మడ్డైనా కావాలి – మాటకారి మగడైనా కావాలి.
మన బంగారం మంచిదైతే కంసాలి యేమి చేయగలడు?
మనసెరుగని కల – జగమెఱుగని శివం.
మనసు మేరువు దాటుతుంది – కాలు గడప దాటలేదు.
మనిషికి ఉన్నది తృప్తి – పసరానికి తిన్నది తృప్తి.
మనుజుడు ముసలి – మనస్సు పడుచు.
మనోవ్యాధికి, మనిషికాటుకు మందు లేదు.
మలపగేడె మానెడు పాలిస్తుంది.
మలుగులు ప్రకుంగితే మాపటికి ఈనుతుంది.
మబ్బు విడిచిన ఎండ – మగడు విడిచిన ముండ.
మాంసం తింటానని జొమికలు మెడకు గట్టుకోవచ్చా?
మాఘమాసపు వాన – మగడులేని చాన.
మాఘమాసపు చలి మంటలో పడ్డా తీరదు.
మాచకమ్మ సమర్తకు మఖ అయితేనేమి? పుబ్బైతేనేమి?
మాటకు మాట తెగులు – నీళ్లకు నాచు తెగులు.

మాట ఘనం - మానిక పిచ్చ.
మాటలు కోటలు దాటినవి - కాలు గడప దాటలేదు.
మాటలు తేటలు మాయింట - సూపాటి సాపాలు మీ యింట.
మాటలకు పిల్లి - పనికి ఎల్లి.
మాటలకు కోర్చిన కుక్కను వేటకు తీసుకువెళ్లి ఉస్కో అంటే ఉస్కో అన్నదట.
మాటలకు తల్లి - ప్రేమకు మారుతల్లి.
మామిళ్లు అమితంగా కాస్తే మశూచికాలు మెండు.
మాదిగ మంచానికి కాళ్ళవైపు తలవైపు ఒక్కటే.
మాలఘన్నము ముందట మాదిగ్గైనా చల్లదు.
మానుపిల్లో మట్టిపిల్లో ఎలుకను బట్టినదే పిల్లి.
మిట్ట స్వర్గం కాదు - గట్టు మేరువు కాదు.
మితం తప్పితే అమృతమైనా విషమే.
మిథునంలో మొక్క - మీసకట్టున పుట్టిన కొడుకు.
మిన్ను ఎట్టినైనా, కన్ను ఎట్టినైనా కారక మానదు.
మీయింటికి వస్తాను నాకేమి స్తావు? - మాయింటికి వచ్చావు నాకేవి తెచ్చావు?
ముంజలు తిన్నవానికన్న మోజులు తిన్నవానికి తంటా వచ్చిందట
ముంజేతి కంకణానికి అద్దం కావాలా ?
ముండకొడుకే కొడుకు - రాజుకొడుకే కొడుకు.
ముండ పెంచినబిడ్డ - ముకుతాడు లేని ఎద్దు.
ముందు పొగడకూడదు - వెనుక తిట్టకూడదు.
ముగ్గురిపండ్ల మంతనం మూడు జగాలు ప్రాకుతుంది.
ముగ్గురి స్త్రీలు కూడితే పట్టపగలే చుక్కలు పొడుస్తాయి.
ముద్దుచేసిన కుక్క మూతికరచింది-చనువు చేసినఆలు చంక కెక్కింది
మూరెడు పోనేల ? బారెడు కుంగనేల ?
మూర్తి కొంచెము - కీర్తి విస్తారము
మూగవాని ముందు ముక్కు గోక్కో భయం.

మూడేళ్లు సాముచేసి మూలనున్న ముసలమ్మను గుద్దాడట.
మూల ముంచుతుంది, జ్యేష్ఠ (వర్షం) తేలుస్తుంది.
మూలలో చల్లిన ఉలవలు - మూడు పుష్పాలు, ఆరు కాయలు.
మూల విగ్రహాలు మాష్టికి వెడితే - ఉత్సవవిగ్రహాలకు దధ్యోదనం.
మూలిగే నక్క మీద తాటికాయ పడ్డట్టు.
మూలుగులు మునుపటిలాగు - భోజనాలు ఎప్పటిలాగు.
మృగశిర కురిస్తే ముసలియెద్దు ఱంకె వేస్తుంది.
మెత్తని గడ్డి చూస్తే మొత్తబుద్ధి.
మెతుకులు చల్లితే కాకులకు కొదవా?
మేక ఎంత బలిసినా తోక బెత్తెడే.
మేకవన్నె పులి - పయోముఖ విషకుంభము.
మేలిమి కావాలి - మెడా తిరగాలి.
మొక్కై వంగనిది మ్రానై వంగదు.
మొదటికి మోసం - లాభానికి గుద్దులాట.
మొఱకుకు శివమెక్కితే మ్రొక్కక తప్పదు.
మోటువానికి మొగలి పూవిస్తే మడిచి ముడ్డిలో పెట్టుకున్నాడట.
మ్రింగ మెతుకు లేదు - మీసాలకు సంపంగినూనె.
యోగికి భోగికి నిద్ర ఉండదు.
రత్నాలన్నీ ఒక్కచోట - నత్తగుల్లలన్నీ ఒక్కచోట.
రాగల శని రామేశ్వరం పోయినా వెంటాడుతుంది.
రాగా రాగా రాయలవారిగుఱ్ఱం గాడిద అయింది.
రాచపీనుగు తోడులేకుండా చావదు.
రాగానికి నేను అందానికి మా అప్ప.
రాజును చూచిన కంట - మగణ్ణిచూస్తే మొట్టబుద్ధి పుట్టింది.
రాజుభార్య మేడెక్కింది - కుమ్మరిది గుడిసెక్కింది.
రాజు మెచ్చింది మాట - మగడు మెచ్చింది రంభ.
రాజపాపం పురోహితుణ్ణి కొట్టుకుపోయినట్లు.
రాజు పోతులాగే ఉన్నాడు - రాజుపెళ్ళాం రంభలాగే ఉన్నది.

రామాయణమంతా విని రాముడికి సీత ఏమౌతుందన్నట్లు.
రామాయణం రంకు - భారతం బొంకు.
రాముడులాంటి రాజుంటే హనుమంతుడులాంటి బంటుండకపోడు.
రామాయణంలో పిడకల వేట్లాట.
రొట్టెలవానికంటె తునకలవాడు ఘనుడు.
రొట్టెకట్టు దేశంలో పుట్టగోచిగాడే ధనికుడు.
రోహిణి యెండకు రోళ్లు పగుల్తాయి.
లంక మేతకు - గోదావరి ఈతకు సరి.
లంకలో పుట్టినవారంతా రాక్షసులే.
రోలుపోయి మద్దెలతో మొరబెట్టుకొన్నట్లు.
రోటిలో బుఱ్ఱపెట్టి రోకలిపోటుకు వెఱచినట్లు.
లంజకు పిల్ల తెగులు - నీటికి నాచు తెగులు.
లంజ పిటాళ్ళకుపెట్టి ఆకాశం చూచిందట.
లేకలేక లోభాయి పుట్టితే కన్నుశాస్త్రా లొట్టపోయింది.
లోభికి ఖర్చెక్కువ - ఏబ్రాసికి పనెక్కువ.
లోభిసొమ్ము దొంగలపాలు, దొరలపాలు.
వంకలేనమ్మ డొంకపట్టుకొని ఏడ్చిందట.
వండలేనమ్మకు ఒప్పురెక్కువ - తేలేనమ్మకు తిండెక్కువ.
వంశమెఱిగి వనితను - వన్నెయెఱిగి పశువును తేవాలి.
వచ్చిరాని మాటలు - ఊరీ ఊరని ఊరగాయరుచి.
వగచినట్లు ఉండాలి - వాతపెట్టినట్లు ఉండాలి.
వంగశంలో పొంగలి పెట్టినా పోదు.
వింటే భారతమే వినాలి - తింటే గారెలే తినాలి.
వచ్చేదెల్ల రానీ - పోయేదెల్ల పోనీ.
వట్టిగొడ్డుకు అఱుపులు, వానలేని మబ్బులు ఉరుములు ఎక్కువ.
వడ్డించేవాడు తనవాడైతే కడబంతిని కూర్చోమన్నాడట.
వానఉంటే కఱవు - పెనిమిటిఉంటే పేదఱికం లేదు.
వానకు ముందు ఉఱిమినా - మాటకు ముందు ఏడ్చినా క్రియ శూన్యం.

వాన రాకడ - ప్రాణము పోకడ తెలియదు.
[illegible]కి తెల్లనివి పాలు - నల్లనివి నీళ్ళు.
విగ్రహ పుష్టి నైవేద్య నష్టి.
విడువుమంటే పాముకి కోపం - పట్టుమంటే కప్పకు కోపం.
విత్తనం ఒకటి వేస్తే మొక్క వేరొకటి మొలుస్తుందా ?
విత్తం కొద్దీ విభవం - విద్య కొద్దీ వినయం.
విత్తు ముందా? చెట్టు ముందా?
వినయం లోకవశ్యం - విద్య రాజవశ్యం.
విన్న వన్నీ నమ్మకు - నమ్మిన వన్నీ వెల్లడించకు.
వియ్యంకునకు చెప్పుదెబ్బలు - వియ్యపురాలికి పీపుదెబ్బలు.
విస్సన్న చెప్పినది వేదం - వశిష్ఠుడు చెప్పినది ధర్మం.
వీపుమీద కొట్టు - పొట్టపై కొట్టకు.
వెనుకకు వెళ్ళితే వేటు - ముందుకు వస్తే పోటు.
వెన్న పెడితే మింగలేడు - వేలుపెడితే కరువలేడు.
వెధవకు నమస్కరిస్తే నన్నుబోలి నూరేండ్లు బ్రతుకరా ?
వెన్ను మూరెడు దంటు బారెడు.
వెట్టి వెట్టి వాడంటే వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడట.
వెట్టి వేయి విధాలు - పైత్యం పదివేల విధాలు.
వెలి పొలాన్ని, విధవరాలిని విడవకూడదు.
వేటుకు వేటు - మాటకు మాట ఉండాలి.
వేసినట్లే వేస్తే వెట్టివాడైన గెలుస్తాడు.
వేసిందే ఒక గంతు - దిగిందే ఒక బుడ్డ.
వ్యాధికి మందు ఉందిగాని విధికి మందులేదు.
వ్రాత రాజ్యమేలమంటే గ్రహచారం గాడిదల కాయమంది.
వ్రాయగా వ్రాయగా కరణం - దగ్గగా దగగా మరణం.
వ్రాసేవాణ్ణి, కోసేవాణ్ణి నమ్మరాదు.
శంఖంలో పోస్తే తీర్థం - పెంకులో పోస్తే నీరు.
శనివారమునాటి వాన వచ్చే శనివారమే విడుస్తుంది.

శిలాభోగం స్థలభోగం కానరాదు.
శివరాత్రికి జీడిపిండె – ఉగాదికి ఊరుగాయ.
శేరు దొరకని మణుగు బంటు.
సంగీతానికి చింతకాయలు రాలుతాయా ?
సంసారి తిరిగి చెడ్డాడు – సన్యాసి తిరుగక చెడ్డాడు.
సత్రం భోజనం – మఠం నిద్ర.
సలహాలు చెప్పేవాళ్ళేగాని సాయపడేవాడు లేడు.
సన్యాసిగాడి పెండ్లికి జుట్టుదగ్గరనుంచి ఎరువే.
సాతానిజుట్టుకు – సన్యాసి జందెమునకు ముడి.
సూదికై సోదికిపోతే పాతరంకులు బయటపడ్డాయట.
సూదేటువాణ్ణి, సుత్తేటువాణ్ణి నమ్మరాదు.
సెట్టి శృంగారించేటప్పటికి పట్టణమంతా పాటు మణగింది.
సెట్టి శేరు – లింగం నడిశేరు.
స్వతంత్రం స్వర్గవాసం – పరతంత్రం ప్రాణసంకటం.
స్వర్గానికి పోయినా సవతిపోరు తప్పలేదు.
స్వాతికురిస్తే సముద్రాలు నిండుతాయి.
స్వాతివానకు ముత్యపుచిప్పలు ఎదురు చూచినట్లు.
సోమరిపోతుకు బిచ్చగాడు తమ్ముడు.
సోమరికి పనీ లేదు – తీరుబడీ లేదు.
హనుమంతుడికి కుప్పిగంతులు నేర్పినట్లు.
హస్త ఆదివారం వస్తే చచ్చినంత వర్షం.
హస్తకార్తెలో చలితే అత్తింటిల్లైనా కావు.
హాస్యగాణ్ణి తేలుకుట్టినట్లు – కోతికి దయ్యం పట్టినట్లు.

తెలుగు లోకోక్తులు

అంకె లెఱిఁగి మాటలాడ నేర్చినఁ జాలు
  పిన్న పెద్దతనము లెన్న నేల?

అంతరంగమందు నపరాధములు చేసి
  మంచి వానివలెను - మనుజుఁ డుండు.

అందని మ్రానిపండ్లకై యఱ్ఱులు సాతురె?

అందలం బెక్కుట యావని, బలిస్తమా?
  మ్రానెక్క నెక్కుడే మర్కటంబు!

అందిన జుట్టును బట్టుదు
రందనిచోఁ గాళ్ళఁబడుదు రటు దుర్మార్గుల్.

అందు నిందు ననక యన్నింటి యందును
విష్ణు వమరియుండు వెలయ భువిని.

అంధురాలికి నిలువుటద్ద మేటికి నపుం
  సకున కొయ్యారంపుఁ జాన యేల?

అంబుజాక్షుల ధన మధమాధమంబు
గనుక పురుషుఁడు దనయంత మనుట మేలు.

అజ్ఞానజమగు శోకము - విజ్ఞాన విలోకనమున విడుపును.

అడఁగి మడఁగియు లొంగి మహాశయుండు
కౌశలంబున గడియించు కార్యసిద్ధి.

అడవిపక్షుల కెవ్వఁ డాహార మిచ్చెను?
  మృగజాతి కెవ్వఁడు మేఁతఁ బెట్టె?

అడవిలోపల నున్న గేహమున నున్నఁ
బొందగల భాగ్యవిభవంబు పొందు నరుఁడు.

అడుగఁ దగువారి నడుగక
బ[illegible] [illegible] [illegible] లేమిఁ [illegible]?

అణా[illegible] [illegible] గొంపఁ[illegible] [illegible]
గో[illegible] [illegible] తప్పు [illegible].

అతిదరిద్రుఁడు విద్యా[illegible] [illegible]
యుంఛవృత్తికి [illegible] బడు [illegible].

అతిలోభుఁడును భిక్ష మడుగఁగ బోవుటు [illegible]
తన ద్రవ్య మొకరింట దాఁచ [illegible].

అతిశయముగ బుద్ధిమంతుఁడగు బుధసేవన్.

అది మి మనసు నిలిపి ఆనంద కేళిలో
బ్రహ్మమయుఁడు ముక్తిఁ బడయుఁ గోరు.

అది సర్వదోషముల కా
స్పదమనుచు నెఱింగి తృష్ణఁ జాతురు సుకృతుల్.

అధిక జనులతోడ నాప్తులతోడను
పరువు గురు తెఱింగి పలుకు మెపుడు.

అధిక విద్యావంతు లప్రయోజకులైరి
పూర్ణశుంఠలు సభాపూజ్యులైరి.

అధికారాంతమునందుఁ జూడవలదా యాయయ్య సౌభాగ్యముల్ !

అధికుఁడైన రాజు లల్పుని చేఁబట్ట - వానిమాట చెల్లు వసుధలోన.

అధికుఁడైనవాని కధికార మిచ్చిన - నచటివారినెల్ల నాదరించు.

అప్పుఁగోపించి హుంకార మాచరించు పడఁతి మూఁగగు.

అనఁగ ననఁగ రాగ మతిశయిల్లుచునుండు
తినఁగ తినఁగ వేము తీపిగలుగు.

అనఘు లాఢ్యులు నగు మహామునులు పల్కు
లుక్కు వెనువెంట సర్వంబు పరుగులెత్తు.

అనలసాక్షిగఁ దనహస్త మందిపట్టి
యున్నవాఁడె రెండవ శివుఁడు బింబాధరలకు.
అనాశ్వాసిత దుఃఖితే మనసి సర్వం సహస్యా మనా నెఱుంగవే!
అనుభవించిన కొలఁది భోగాభిలాష
యుడుఁగిపోవక యినుమడి యతిశయించు.
అనుభవింపక పోవంగ నలవిగాదె
కమలజునికైనఁ బ్రారబ్ధకర్మ ఫలము!
అనువుగానిచోట నధికులమనరాదు—కొంచెముండుటెల్లఁ గొదువగాదు.
అన్నదమ్ముల పాళ్లకు నలవిగాదు
చెలఁగు విద్యాధనమునకుఁ జేటులేదు.
అన్యదోషకారి తనపాపమునఁ దానె కాలిపోవు.
అన్యపురుషులతో హాస్య మాడరాదు
మఱపుతోనైన నొకనాఁడు మానినులకు.
అన్యులకు మేలుసేఁత పుణ్య పదంబు
పరనిపీడన మెపుడుఁ బాపప్రదంబు.
అపవిత్రమగునట్టి యన్నంబు గొనుటకంటె
నడవిలోఁ దిను బలుసాకు మేలు.
అప్పుదీయరోఁత హరిహరాదులకైన
మొప్పితోడ మైత్రి మొదలె రోఁత.
అప్పుదీర్పఁగనైన నపహరింపగనైన - దలఁచువానికిని బత్రంబువలదు.
అప్పులేనివాఁడె యధికసంపన్నుఁడు - తప్పులేనివారు ధరను లేరు.
అభిమానవంతుఁడెందయిన శత్రు-కృతతిరస్కార మెట్లు సహింపనేర్చు!
అమరులోకోప కృతికి నుత్తముల సిరులు.
అమృతలత లతాంగి యనురాగవతియైనఁ-గాక మెలఁగెనేని గరళవల్లి.
అయినవారలయొద్ద నప్పుదీయుట రోఁత.
చెడి చుట్టములచెంతఁ జేర రోఁత.

అమ్మకు రెండబ్బకు రెం–డిమ్ముహెూ దిట్టించు కూఁతు రెందుకు ధరపై?

అయ్యకు విద్య యెంతో తగ – నమ్మకు గౌరవ మంతె మానిని!

అరయ నదృష్టమె హేతువు
పోరి విద్యాపౌరుషములు మూలం బగునే?

అర్కకాంత మచేతనంబయ్యు సవితృ
పాదములు సోఁకినంతనె ప్రజ్వరిల్లు.

అర్థ మెఱుఁగని చదువు బల్ వ్యర్థమగును
గాని వానికి నెక్కుడు గణనసేయు.

అర్థసంపాదనం బెక్కువగు కొలంది
మదిని లోభంబు రేకెత్తు మానవులకు.

అర్థిఁ జరియించునాఁడు భవాబ్ధిలోనఁ
జెంది యెన్నాళ్లకును దరిఁ జేరలేఁడు.

అల్పబుద్ధివాని కధికార మిచ్చిన – దొడ్డవారినెల్లఁ దోలి తిరుగు.

అల్పసుఖములెల్ల నాశించు మనుజుండు
బహుళ దుఃఖములను బాధపడును.

అల్పుఁ డెన్నిపలుకు లలయక పల్కిన – నధికుఁడూరకుండు నదరిపడక.

అల్పుఁడెప్పుడుఁ బల్కు నాడంబరముగాను – సజ్జనుండు పల్కు చల్లఁగాను.

అల్పునితో నైన నధికునితో నైనఁ – జెలిమిఁ గావించినఁ జేటువచ్చుఁ.

అసత్పథ వృత్తికిఁ జేటు తప్పునే?

ఆంధ్రమెడం బతులే విను సర్వాధికారు లిల నన్నిఁటికిన్.

ఆఁకలికెంతగ వలయునో – చేకొని భుజియింప వాని జెందున్ సుఖముల్.

ఆచార్యున కెదిరింపకుఁ – బ్రోఁచిన దొర నిందసేయఁబోకుము.

ఆడితప్పువాఁడె యభిమానహీనుఁడు – గోడెఱుఁగనివాఁడె కొద్దివాఁడు.

ఆఁడుదాని బొంకు గోడపెట్టిన రీతి – పురుషవరుని బొంకు పూరితడికె.

ఆఁడుబిడ్డల సొమ్ము లపహరించుటకంటె
బండఁ గట్టుక నూతఁ బడుట మేలు.

ఆత్మకరం బెంతవసు మేలెఱుఁటి — మృత్యువు డాఁగెడిచోట తెలియదో!

ఆత్మలాభంబు కోసమై నాశపడక
ప్రజలఁ గొల్చెడిపాటి గౌరవము కలదె.

ఆత్మశక్తి దొలంగిన యవసరమునఁ దనకు నెవ్వరుఁ గాదని తథ్యమరయ.

ఆత్మశుద్ధిలేని యాచార మదియేల? — భాండశుద్ధిలేని పాకమేల?

ఆనందో బ్రహ్మయనుచున్న ప్రాఁజదువు వంతశుద్ధి నూహింపుమా.

ఆపదలు మనుష్యుల కలిమిఁగొనిన
నంతలోనన తముదాము యంతరించు.

ఆపదైనవేళ నరసి బంధులఁ జూడు
భయమువేళఁ జూడు బంటుగుణము.

ఆరంభింపరు నీచమానవులు విఘ్నాయాస సంత్రస్తులై.

ఆర్జవంబు శమము లధ్యయనంబును
పరమధనము సుమ్మె బ్రాహ్మణునకు.

ఆలస్యమొనరించ నమృతంబు విషమౌను
తగవు దప్పినమాట దలఁపరాదు.

ఆలికిఁ జనువిచ్చినచోఁ — జేలికకులమందుదైనఁ జెలికచేయున్.

ఆలితోఁ గలహించి యాఁకలిగాదని — పస్తున్నవాఁ డొక్క ప్రెంజ వెధవ.

ఆలిమాటలు విని యన్నదమ్ములఁ బాసి
వేఱుపడెడువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు.

ఆలివంకవారె యాప్తబంధువులైరి — తల్లివంకవారు తగినపాటి.

ఆలుంబిడ్డలు మిత్రులున్ హితులుఁ నిష్టార్థంబు లీనేర్తురే?

ఆలితోఁ గూడి యుండెడు నాతఁ డెన్న
యొక్కటుల్ గుడిచియును దా నెఱుఁగకుండు.

ఆలోచన యొనరించెడి — వేళలలో మంత్రిభంగి వివరింపవలెన్.

అవు[illegible]
[illegible]

ఆశ[illegible]
[illegible]

ఆశా[illegible]ల బుట్టించు [illegible] – [illegible]

ఆశవిడువక యున్న సౌఖ్యంబు గలదె!

ఆశాపాశము దాఁగడచి విడుచు[illegible] ద[illegible]ంబు.

ఆశయె యిహపరదుఃఖ – వినాశ[illegible] భవ బంధములకు [illegible]

ఆశుధారాకవిత్వంబులందు శయ్య
లుపమ లుత్ప్రేక్షలును లేక యుండఁగాఁదె!

ఆస యనునది యెవనికి దాసియౌనొ
వాని కందఱు దాసులై వరలు చుంద్రు.

ఇంటఁగల గుట్టు నీ పొరుగింట రవంతైనఁ దెలుప నేగకు.

ఇంటిగుట్టు మియును రచ్చకెక్కకుండ
తామె సవరించుకొనువారు ధన్యులిలను.

ఇంటి యాలి విడిచి యిల వెలయాలితో
వెంట తిరుగువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు.

ఇంటి అంకెఱుఁగక యిరుగుపొరుగు అంకు
వెంటాడువాఁ డొక్క యంట్లవెధవ.

ఇంత యన్నంబు నోటి కందిచ్చువెడల
బృథివి నెవ్వారలును వశీకృతులు గారె!

ఇందుగలఁ డందు లేఁడని – సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుండు.

ఇందుముఖులకు నధికార మీయరాదు.

ఇచ్చువానియొద్ద నీనివాఁడుండిన – చచ్చుగాని యావి సాగనీయఁడు.

ఇతఁడు పేదయటంచు నెంతిగింపఁ డెవ్వఁడు
కలవారి సిరి యెన్నఁ గలరు దొరలు.

ఉరుగుణవంతుఁ డొడ్డు తన కొండపకారము సేయునప్పుడున్
బరహితమే యొనర్చు

ఉవిద లోకజాతి మగవార లొక్కజాతి
దాన స్త్రీజాతి యొక్కుడు దలఁచి చూడ.

ఉరు దయాఢ్యులు మను పరోపకార
కలన రాణించు గంధంబు వలనఁ గాను.

ఊరకవచ్చుఁ బాటుపడకుండిన నైన ఫలం బదృష్టము.

ఊరకుండఁగ నభిమానవంతులైనవారు
కష్టములు దోప నొకటి కార్యమైన.

ఊళ్లు దోచుక జాతిగుళ్లు గట్టనేల?
 యిళ్లు బుచ్చుక తోఁట వేయ నేల?

ఋణము దెచ్చినసొమ్ము లెంతఁబెట్టియు రోఁత
 శిష్టుల నమ్మించి చెఱుప రోఁత.

ఋణశేష మున్నను రిపుశేష మున్నను
 వహ్ని శేషంబున్న వచ్చుఁ గీడు.

ఋణానుబంధంబు దేగినఁ - బ్రాణ పదమైన నలఁపును బాసి చనదె?

ఎంగిలి పరులకుఁ బెట్టకు - కంగున ప్రోయకుఁగ నీకు కాల్మెట్టియులన్.

ఎంచి యెన్నిపూజ లెన్ని చేయఁగ నేమి? - భక్తిలేని పూజ పత్రి చేటు.

ఎండినయూళ్ళఁ గోడెఱిగింపఁ డెవ్వఁడు
 బండిన యూళ్లైనఁ బ్రభువు లెల్ల.

ఎంతచదువు చదివి యెంతతెలిసినను - హీనుఁ డవగుణంబు మానలేఁడు.

ఎంతటి గుణాఢ్యులై నేమణాముని
వశ్యులై పెక్కు సిలుగులఁ బడుచునుంద్రు.

ఎంతటి యాఁకలి గలిగిన
బంతిని గూర్చుండి ముందు భక్షింపకుమీ.

ఎంతదూర మాశ్రయించిననేమి తనకు
ప్రాప్తి సూత్రంబు పొందది సంభవము గాంచు.
ఎంత నేర్పుతోడ నేమేమి చదివిన - చింతలేనివిద్య చిక్కఁబోదు.
ఎంతబలువైన దూర మాశ్రయించినను గ్రాఁ
గలుగనేరదు భాగ్యహీనునకు సెలవు.
ఎంతలభియించు భోగము-అంతకె సంతృప్తిఁ బొందు టదియే శుభమా.

ఎంతవారికిఁ దప్పింప నెన్నవచ్చు
బ్రహ్మ దా మును వ్రాసిన వ్రాంతఫలము.
ఎంతవారికి నొకవేళ తొస్సువచ్చుఁ-బ్రతినపల్కఁగఁ జెల్లునే బ్రహ్మకైన!
ఎందెందు వెదకిచూచిన - నందందేగలఁడు దానవారాతి! ఏంటే.
ఎద్దుమొద్దుకేల యిల శాస్త్రవేదముల్? ముద్దరాలికేల ముసలిమగఁడు!
ఎందు సందేహవస్తువులందు నరయ
నాత్మగతమె ప్రమాణంబు లార్యులకును
ఎదుటఁగనుపట్టు ఫలమున కిచ్చగించి-చేతిఫలమును బారవేసికొనరాదు.
ఎట్టిసాధ్వులకును బుట్టినయిండ్లను - బెద్దకాల మునికి తద్ద తగదు.
ఎనుబోతునకు విద్దె లెన్నంటినేర్పిన - మడుఁగున కేఁకుట లాన్మగలదె
ఎన్నిచోట్లుతిరిగి యేపాట్లుపడినను - అంటనియ్యక శని వెంటఁబెరుగు.
ఎఱుకమాలినవాఁడు ఏమేమిచదివినఁ - జదివినంతసేపె సద్గుణి యగు.
ఎన్నిజన్మంబులందుఁ బద్మేక్షణాంఘ్రిఁ
బతిహితంబునకంటె శోభనముగలదె!

ఎఱుఁగువాని దెలుప నెవ్వఁడైనను జాలు
నొఱుఁగలవశముగాదు నొగుఁ దెల్ప.

ఎఱుఁగమినైనను భూసుర - వరుల ధనం బపహరింప వలవదు పతికిన్.

ఎఱుఁగు మెల్లధర్మంబుల కెందుఁ బెద్ద
యండ్రు సత్యంబు ధర్మజ్ఞులైనమునులు.
ఎల్లయెడల భాగ్యంబు ఫలించుఁగాని
గరిమ పౌరుషవిద్య లక్కఱకురావు.

ఎవ్వానికి సజ్జగంబున నెంతఘనుం డైన స్వామ్యాను [illegible]
ఎవ్వరి [illegible] పు - ఒక్క బెత్తెడు [illegible] తో.
ఎవ్వరికైన [illegible] - కలిమి [illegible] సౌభాగ్య [illegible] యునుగాదుస్.
ఏగతి రచియించి [illegible] మెచ్చరే [illegible] !
ఏడ్తు రేండ్లు [illegible] ండ్లు [illegible] ఫలమానీ
చచ్చువారల సారెలి వచ్చువెట్లు ?
ఏ తెఱంగునన్నైన దేహాము గలిగి [illegible] వెట్టు లుండెడురే ?
ఏతటి హానివృద్ధులకు నెక్కటి దైవము కారణంబగున్.
ఏ దేశము తిరిగిన పని - తే దట తనమనసు కుదురు లేకుండినచో.
ఏపి నందలముపై నెక్కించినను గ్రింది - కురువడి పుల్లెల కులుకు కున్నె ?
ఏమి సేయుదుగు బెట్టిదుండై విధి తప్పఁజూచినన్ ?
ఏవంక మనసు గలిగిన - నావంకకు నింద్రియంబు లన్నియు నేగున్.
ఏవిధ మైనయట్టి గురియేర్పడు నట్టిద సిద్ధి చొప్పడున్.
ఒకటి యెఱుంగరాఁ డమృలిమో మఱి సంసృతి దావిమంబొకో ?
ఒకనిం జంపి పదస్థుఁడై బ్రతుకఁ దానూహించు నొండొక్కఁ డేలొకో ?
ఒకని కలిమి కలుగక - మనుజులతోఁ బొంది పొసఁగి మనుటొప్పు నృపా!
ఒకరి నోరుగొట్టి యొకరు భక్షింతురు - వారినోరు మిత్తి వరుసఁగొట్టు-
ఒడలు బూదిపూసి జడలు ధరించిన
నొడయుఁ డగును ముక్తి బడయ లేడు.
ఒడ్డును పొడుగైన గడ్డంబు నిడుపైన - దాన ధర్మమిడక దాతగాఁడు.
ఒరులెవ్వరేనిఁ దనతోఁ - బరిభాషించినను మేలు పలుకఁగవలయున్.
ఓంకారాకారు నిభానను న్దఃతు విఘ్నాల్వాయఁగా మాధవా !
ఓగు నోగు మెచ్చు నొనరంగ నజ్ఞాని - భావమిచ్చి మెచ్చు పరమలుబ్ధు-
కడలగి దుర్జనమైత్రి గల్గియుండుట రోఁత - చేరి పెద్దల గేలిసేయ రోఁత

కట్టడలేని [illegible] గాడు [illegible] – [illegible] నైన.

కట్టు [illegible] గజాతి [illegible] రాదు – [illegible]

కట్టెయందు [illegible] – తను [illegible] నాత్మ [illegible]

కట్ల [illegible] – గోళ్లు గిల్లు [illegible]

కడగి [illegible] ఘనుడు గాకుండ [illegible]
కలవడ యైతి దోష [illegible] గజము?

కడగి పట్టియాకు కడతేర [illegible] యదు
ఇడుమలందుఁ బెట్టి యీడ్చుఁగాని.

కడపమీఁదను మఱి సన్నెకంటి మీఁదఁ
జక్కిమీఁదను గూర్చుండఁ జాడగాదు.

కణము కణముగఁ దా ననుక్షణము నరుఁడు
ధనము విద్యయు నార్జింపఁ దగును గాదె.

కడు వృద్ధజనునకుఁ గన్యనిచ్చుట రోఁత
పడుచుల నమ్ముచు బ్రతుక రోఁత.

కతక మొక్కటి రాచి కలుపు మాత్రంబున
నేటిలోని జలంబు తేటపడునె.

కనికల్ల నిజము తెలిసిన – మనుజుఁడెపో నీతిపరుఁడు మహిలో సుమతీ!

కనకపర్వతమున కాపురంబుండియు – ననిమిషేశ్వరునకు నాస వోదు.

కనకగిరి నాశ్రయించిన కాకి గూడఁ
గ్రాలుచుండును గాదె బంగార మగుచు.

కన్నులారంగ పెన్నిధి గాంచినట్లు
తనరు తనజాతివారల దర్శనంబు.

కనుగొన సజ్జనోత్తముల కల్మి పదార్థముగాదె యెవ్వొడన్!

కమలాక్షున్ శరణంబు వేడని జనుల్ గల్యాణ సంయుక్తులే!

కమనీయవిద్య దా కామధేనువు భంగిఁ
గామితార్థంబులఁ గలుగఁజేయు.

కర్తవ్యమైన వివేకంబు గల్గినఁగాని - గడ్డంబు నరసిన గాదు పెద్ద.

కరము సంతాపకరము భీకరముగాను
వడిగ నీ కల్మములన్నెల్ల వదలుడయ్య.

కర్త్రాహ్వానకు గంగాస్నాన మేటికిఁ
  గామాంధునకుఁ దపశ్శాంతు లేల ?

కర్మమునఁ బుట్టు జంతువు
కర్మమున నభివృద్ధిఁబొందుఁ గర్మమునఁ జెడున్.

కర్మమధిక మెవఁడు గడచి పోవగరాదు - ధర్మరాజు గొల్చె తగనిచోట.

కర్మమె జనులకు దేవత - కర్మమె సుఖదుఃఖములకుఁ గారణ మధిపా!

కర్మవిఘ్నతా-కలనవ భావ్యమైన పనిగాదు వినాశము లేదు భావికిన్.

కలవైనను బంధుజనులకడ కేఁగకుమీ !

కలదె పరిత్యాగ - శీలునకు నసాధ్యసిద్ధి యెందు ?

కలంచునే సతుల మాయల్ ధీరచిత్తంబులన్ ?

కలనైన నాటపాటలనైన సతులకు - పతిపాదసేవలే భవ్యవిధులు.

కలహమే రాదు మౌనంబు గలిగియున్న
జాగరమువల్ల భయమెల్ల సమసిపోవు.

కలిగిపెట్టలేని కర్మజీవులకెల్ల - తిరిపము దొరకదు దీనులార.

కలిమిగల లోభికన్నను - విలసితముగఁ బేద మేలు వితరణియైనన్.

కలిమిగలనాఁడె మనుజుఁడు - విలసిత సత్కీర్తి చేత వెలయఁగవలదా?

కలిమినాఁడు మగని గామునిగాఁ జూచు -లేమిఁజిక్కునాఁడు లేపకుండు.

కలిమిబలిమిఁజూచి కనకము నాసించి- కన్యనియ్య పూర్వగతులుమట్టు.

కలిమిలేమి లిలను గలవెంతవానికి - బలము పుత్త్రబంధు బలమె వేమ.

కలిమెంతయున్న బీదల దెప్పగావద్దు-విద్యయెంతున్న గర్వింపవలదు.

కల్ల నిజము రెండు కలకంతఁ దెలుగును
  నీరు పల్లమెఱుఁగు నిజముగాను.

కల్లలు బల్కుట తప్పా - నల్లరిగానున్నచోటికి కలుగుట తప్పా.

కళాప్రవీణులగు వారలయందు వసించు లోకముల్.

కలుగు నవజ్ఞ మిక్కుటముగా నతిమైత్రి ఘటిల్లునేని.

కవితఁ జెప్పంగనేర్చు సత్కవివరునకు
వాంఛితార్థంబు లొసఁగనివారు గలరె?

కల్యాణాత్మకమైన విష్ణుకథ లాకర్ణించుచో ముక్తవై
కలవ్యం డెవ్వడు తృప్తుఁడౌను?

కవిత గల్గిన రాజ్యాధికార మేల?
తగు వినయమున్న వశ్యౌషధంబు లేల?

కష్టకాలమందుఁ గాచువాఁ డొక్కఁడె
నిక్కమైన సఖుఁడు నిజముఁ దలఁప.

కష్టదుర్దశ లెన్నైన గడలుకొనిన
సదమలాత్ములు విడుతురె సత్యమతము.

కష్ట మోర్వకయున్న సౌఖ్యంబు లేదు
జ్ఞానసిద్ధిగాకయున్న మోక్షంబులేదు.

కష్టముల నొందుకొలఁదిని ఘనులగుణము
లెన్నొ విధముల నెన్నిక నెక్కుచుండు.

కష్టములయందు మున్గిన నష్టపడిన
ప్రాజ్ఞు లెన్నడు విడరు స్వభావగుణము.

కస్తూరియట చూడ కాంతి నల్లగనుండు-పరిమళించు దానిపరిమళంబు

కాంచనంబుపైన కాంతలపైనను - బమ్మకైనఁబుట్టు రిమ్మతెగులు.

కాంతారత్నము మించు సొంపు నదియుంగాదీ మహాసంసృతిన్.

కాకన్ మానవు పూర్వజన్మకృతముల్ కాఁగల్గు నర్థంబులున్.

కాకేమి తన్నుదిట్టెనె? - కోకిల తనకేమి ధనము కొమ్మననే!

కాఁగల పనులెల్ల కాకెట్లు పోవును! కానిపనులు భువిని కావ కావు-

కానిది కానే కాదు పని కాఁగల దెప్పుడు కాకపోదు.

కానివాని తోడఁ గూడి వర్తించెనా-హానివచ్చు నెంతవానికైన.

కానివాని చేత కాసువీసంబిచ్చి - వెంటఁదిరుగువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు.

కానున్నపనికిఁ జంకులు వైచుకొనరాదు
  గడచిన వెత దుఃఖ పడఁగరాదు.

కామంబు పెంపున గల్గు క్రోధంబునను-వైరమెంతయును బెరుఁగు.

కామంబును క్రోధంబును - నేమఱక జయింపవలయు నెల్లవిధములన్.

కామిగానివాఁడు కవిగాఁడు రవిగాఁడు—కామిగాక మోక్షకామిగాఁడు.

కాముకుండు తా
నద్దిర ! సర్వమాత్మవిషయంబుగనే కొనుచుండు నాత్మలోన్.

కాయమెంత భయానఁ గాపాడినంగాని
  ధాత్రిలో నదిమూడఁ దక్కఁబోదు.

కారణములేక యూరక కలుగునెట్లు
సుఖము దుఃఖము నరునకు సులభలీల ?

కార్యఫలములయెడఁ దాన కర్త ననుట - కడునెఱుంగమి జువ్వే !

కార్యాలోచన సేయక - కార్యముఁ జేయంగ ముందు గడగకుపనిలో.

కాలముగడచిన మగుడదు
కాలముకంటెన్ ధనంబు గలుగదు ధాత్రిన్.

కాలకంఠునికంటె ముక్కంటి కంటె
తీర్థములు దైవములులేవు త్రిభువనముల.

కాలవశమున నెంతటి కష్టజీవి - యైన సర్వసుఖంబుల నందితీఱు.

కాలుసేయాడు తఱియంద కదలవలయు
తీర్థసేవకు దేహ మస్థిరముగాన.

కావ్యశాస్త్ర వినోద సత్కాలయందె
కాలమంతయు ధీనిధుల్ గడపుచుంద్రు.

కాశికా తీర్థ మాడక కదిలినఁ గాదు-లక్షతీర్థంబు లాడిన మోక్షలక్ష్మి.

కాషాయవస్త్రాలు గట్టి కప్పిన నేమి-యాశపోవక కాఁడు యతివరుండు.

కీర్తిపై - కోరిక గల్గునాతనికి విత్తముమీఁద నుతెక్కడాస ?

కీర్తియు యిచ్చుఁ బుణ్యగతిఁ గీర్తియు తల్లియుఁబోలెఁ బ్రోచు,

కీర్తిశేషువానికిని జీవనంబు సార్థకంబు సూవె యవనిమీఁద.

కుంభినీధవుఁ జెప్పెడి గురుఁడు గురుఁడు
తండ్రి మాటఁ జేయునుడియెడి తండ్రి తండ్రి.

కుక్క- నందలమునఁ గూర్చుండఁబెట్టిన
నొక్క మనసుతోడ నుండబోదు.

కుటిలనృప సేవఁజేసిన కొలువు వెడలు
సమయమందైన హాని దా సంభవించు.

కుడువకుమీ శత్రునింట కూరిమితోడన్.

కులకాంత వర్జించి వెలకాంత నార్జించు
విధవల నిల్వవ బ్రేల్చవలయు.

కులముకన్న మిగుల గుణము ప్రధానం
మాటకన్న నెంచ మనసు దృఢము.

కుల ముద్ధరింపని కొడుకు గల్గనేల - అక్కఱ కొదవని యర్థ మేల?

కులము తలమును గనుఁగొని గుణగణంబు
పూర్తిగా నిశ్చయింపఁగఁ బోలదెందు.

కులము ప్రధానమే గుణములేకున్న - కలశాబ్ధిఁబుట్టదే కాలకూటంబు!

కులములోన నొకఁడు గుణహీనుఁ డుండిన
గులము చెడును వాని గుణముచేత.

కూరిమిగల దినములలో - నేరము లెన్నఁడును గలుగనేరవు.

కూలినాలి చేసి గుల్లాముపని చేసి - తెచ్చిపెట్టినేని మెచ్చునాలు.

కూళకూళ మెచ్చు గుణవంతుఁ జెడనాడు.

కృతమెఱింగెడు - పతియె జగజ్జనులనెల్ల పరిపాలించున్.

కేరుచు జూదము లాడెను
చోరులతో నెందుఁ బొత్తు చొరఁగూడదుగా.

కొండంత ధనరాశి గూర్చి సంపన్నుండు
వెంటఁ గాసైనఁ గొంచు బోఁడు.

కొంచెపు నరుసంగతిచే సంచితముగఁ గీడువచ్చు.

కొండంత విత్తంబు గూడఁబెట్టిననైన బొందలు ధనాపేక్ష వదలిపోదు.

కొడుకు గల్గిన ఋణశుద్ధి బడయవచ్చు
బరమ సుఖకారణము తనూభవుఁడు సువ్వె.

కొఱగాని కొడుకు పుట్టిన
కొఱగామియెగాదు తండ్రిగుణములఁ జెఱచున్.

కొలఁదివారిని సైతము గొప్పవార
లవసరమువెంట యాచించు టరిది గాదు.

కోటికి పడగెత్త గొప్ప యేమియు లేదు
దారిద్ర్య దశనున్న తప్పు లేదు.

కోతికి జల్తారు కుళ్లాయి యేటికి - విరజాజి పూదండ విధవకేల

కోపమందైన యుత్తమగుణుల మనము
సుప్రసన్న ప్రశాంతమై శోభగాంచు.

కోపము, క్రౌర్యంబు విడువు గుణరత్ననిధీ!

కోపమునను ఘనత కొంచెమై పోవును
కోపమునను మిగులఁ గోడు జెందు.

క్రూరుండెన్ని సుధీగుణంబు దురితారూఢంబు జేయుంగదా!

క్రొత్తకోడలి కెప్పుడు కత్తిసాము!
కాపురంబున కత్తింట కాలుబెట్ట.

క్షోభంబువలననె మానవుఁడును
[illegible] మహిమంబు చూపును తథ్యముగను.

ఖలుఁడు కీడొనరించు నిష్కారణంబు
సజ్జనపరంపరల కెల్ల జగతియందు.

ఖలుని హృదయము సిరిగల్గ కఠినమగును
సిలుగు లొందవినయంత గోమలత నొందు.

గంగిగోవుపాలు గంటెడైనను జాలు – కడవెడైననేమి ఖరముపాలు?

గడనుడుగు మగనిఁ జూచిన
నడపీనుఁగు వచ్చెనంచు నగుదురు సుదతుల్.

గతమునందును మఱి యనాగతమునందు
వగవ రార్యులు సంతోషవంతు లగుచు.

గర్వంబు కొఱగాదు కార్యహితులకును
కోపంబు కొఱగాదు తాపసులకు.

గర్వంబు తఱుచైన గౌరవంబు దొలంగు
ద్రవ్యాశ పెల్లైన ధర్మ ముడుగు.

గాజుపూసకు నెంత కాంతి రాఁ దోఁచిన
రమణీయమగు జాతిరత్న మగునె?

గాడిదకు గంధ మేటికి? బూడిదయే వలయుసుమ్ము పొర్లాడుటకున్.

గాయత్రీ మంత్రమునకు – నేయవియును సాటివచ్చునే మంత్రమ్ముల్.

గార్దభంబును దెచ్చి కళ్లెమింపుగ వేయ
తిరుగునె గుఱ్ఱంబు తీరుగాను?

గిట్టుట కేడఁ గట్టడ లిఖించిన నచ్చటఁగాని యెందుచోఁ
బుట్టదు చావు.

గుడి మ్రింగువానికి లింగ మూర్బిండివడెము.

గుణములను బట్టి పూజ్యత గూడివచ్చు.

గుణయుతునకు మేలు గోరంత జేసిన
కొండయౌను వాని గుణముచేత.

గురుఁడే తల్లియు దండ్రియు
గురుఁడే దైవంబు బంధుకో[illegible]

గురువు లేని [illegible]
[illegible]బుద్ధికైన ని[illegible]ము [illegible]ంసి [illegible]తి.

గృహమునకుఁగాని లేక యూరికిఁగా[illegible]
త్రోవమూసినఁ బెడత్రోవఁ బోవ[illegible]దు.

గొప్పవారి వచ[illegible] నో [illegible] డై[illegible] గర్వపడకు.

గోఁచిపాతబ్బె[illegible]రి తా మ[illegible]యు - మనసు లేని యాశమానలేఁదు.

గ్రామపతి తగవు తప్పిన - గ్రామములో నున్నవారు కావనగలరా?

ఘటము నింద్రియముల
చావు వచ్చినపుడు సన్న్యసించు.

ఘనమైన సకలభాగ్యం బెంతఁ గలియు
గోఁచిమాత్రం బైనఁ గొంపో[illegible]ు

ఘనులు - లోక తాపోపశమన లోలుపులు గారె?

ఘనుని జేరు చాతకము వాతఁబడు నల్ప - జలకణము.

చంపదగినయట్టి శత్రువు తనచేతఁ - జిక్కెనేని కీడుసేయరాదు.

చంపనున్నరాజు చను వగ్గలము చేయు
చెఱుపనున్నవాఁడు చెలిమిచేయు.

చంచలాత్మునిమదికిఁ బ్రపంచమెల్ల
గదలి తిరుగుచున్నట్లు గానవచ్చు.

చక్కని తేనె తేట వెదఁజల్లని పాండితియేలఁ గాల్పనా!

చదివిన బుద్ధి విశాలత
గుదురును బొగడంగఁదగిన గుణములు పొదలున్.

చదువది యెంతఁగల్గిన రసజ్ఞత యించుక చాలకున్న నా
చదువు నిరర్థకంబు.

చదువుచెప్పిన జీత మడుగఁబో నీయక
ముటకరించెడివాఁడు మేటివెధవ.

చదువు చదువ కష్ట సౌఖ్యంబులును లేవు
చదువు చదివెనేని సరసుఁడగును.

చదువులు చదివిన యయ్యలు
పదవిని పొందంగ లేరు పరమార్థముగా.

చన వగ్నియుఁ దీర్థోదక
మును వేఱొకదాన శుద్ధిఁ బొందఁగ నెపుడున్.

చన్న సమానము సంపద
కొన్నాళ్ళకుఁ గోముజూపి గొబ్బున జాఱున్.

చాడిగొట్టులతోఁ బోరు సాగనేని - హానిదెత్తురు వారు జంకసలెలేక.

చారు మాణిక్య భూషిత శస్తమస్త
కంబయిన పన్నగము భయంకరముగాదె॥

చారుశీలగుణ వర్జన మర్త్యము గాదు చూడగన్.

చాల గుణంబులు గలుగును - బాలురకును దాడనంబ పథ్యంబరయన్.

చింతలఁజివుకుచు నున్నను
స్వాంతము నెపుడైన హరునియం దుంచదగున్.

చిక్కియున్నవేళ సింహంబునైనను
బక్కకుక్క కఱచి బాధచేయు.

చిత్తశుద్ధిగల్గి చేసిన పుణ్యంబు - కొంచమైన నదియు గొదువగాదు.

చిరముగ ధర్మముల్ నడువఁ జిత్తము దేఱు.

చుట్టములు తల్లిదండ్రులు సుతులు సతులు
తాను పోయెడి దారికిఁ దగిలిరారు.

చెట్టు దీక్ష్ణాతపము దాల్చి శిరసుచేతఁ
దనదు నీడచే నాశ్రిత తాప మడచు.

చెడిపెతోఁ జాలబోరామి సేయఁ జనదుఁ
ప్రాణసంకటములను బుణ్యాంగనలకు.

చెడి చుట్టమింటికిఁ జేరఁ బోవుట ముప్పు
  చెడుగులతోఁ బొందు చేత ముప్పు.

చెడు గొడుకు సంభవించిన జెడు కులంబు
దీనికి నిదర్శనంబు దశాననుండు.

చెడును కర్మమెల్ల శిథిలమై మెల్లన - ప్రబలమైన విష్ణుభక్తి చెడదు.
చెడు మిత్రుఁ జెడు భార్యను - విడువవలె దూరమున వివేకి జగాన్.
చెడ్డవాని మిగులఁ జెఱచును దైవంబు-అడ్డపడదు వాని కాపదయిన.
చెప్పకు చేసిన మే లొకప్పుడైన - గాని దాని హర్షింపరుగా
చెలఁగి నీచుఁ కుపకృతి సేతయెల్లఁ - జిరతర మహాపకారమై పరిణమించు.
చెలువగు వానిఁ గన్గొనినఁ - జెల్వకుఁ జూపులకావె కూటముల్.
చేటువచ్చెనేని చెడనాడు దైవంబు- మేలువచ్చెనేని మెచ్చుఁ దనను.
చేతనగు వాఁడు కార్యము - కై తగ్గును వంగుఁగాక యుబ్బొంగఁడగునా!
చేయకు నింద్యమైనపని చెప్పకు కొండెము లాఁతివారిపై.
చేరి మూర్ఖులమనసు రంజింపరాదు.
చేరువ పగయును దూరపుమైత్రియుఁ-గాంచె నేనియుఁ గార్యహాని.
చేసిన కర్మంబు చెల్లదు కుడువక - చావు తప్పదు నెంత జడిసియున్న.
చేసిన కర్మంబు చెందక మానదు-రాగల యర్థంబు రాకపోదు.

జగతిలోపల గారణ జన్మ లొక్క-
కానియెడఁ బుట్టియు ప్రసిద్ధిగాంచుచుండ్రు.

జగ మనఁగ నింద్రజాలము
జగ మనఁగా మాయసుమ్ము జన్మాదులకున్.

జగములకునెల్ల బంధమోక్షములు నీవ
నీవ సర్వంబు దలపోయ నీరజాక్ష!

జడుఁడు మతిమీఱి చెలరేగు సమయమందు
సుగుణవంతులు మూలలఁ జొచ్చుచుండ్రు.

జడుఁడైన రోగియైనను - విడుచుట మరియాదగాదు విభు నాశ్రితునన్.
జనకుం డెవ్వఁడు జాతుఁ డెవ్వఁడు జనిస్థానంబు లెచ్చోటనో?
జనసమ్మతము లేని పని చేయఁగూడదు
    చలము గూడదు కార్యసాధకునకు.
జనన మరణవేళ స్వాతంత్ర్యహీనుఁడు
    మొదట కర్త గాఁడు తుదను గాఁడు.
జనులు నిందించిన సామ్రాజ్యమేటికి - అక్కఱ కొదవని యర్థ మేల?
జల్లిపొల్లుల నొక పద్యములుఁగాని - తవిలి కృతి సెప్పఁగలఁడె సుకవి.
జనులయెడ నాటియున్న దోషంబె కాన-బడును సద్గుణమది కనంబడదు.
జారిణి తనవగు పను లె-వ్వారలుఁ జూడరను బుద్ధి వర్తించు నిలన్.
జీవి జంపు టెల్ల శివభక్తిఁ దప్పుట - జీవు నరసిచూడ శివుఁడు గాఁడె?
జీవు లెల్ల నుండు జీవాత్మ పరమాత్మ-జత లెఱింగి పాపజలధిఁ బడరు.
జ్ఞానము గలఁడేని బాలుఁ డయినఁ గడువృద్ధు మహిన్.
తండ్రి కెప్పుడుఁ గడు చింత సేయుదురు పుత్రులు శత్రులుగాక మిత్రులే?
తండ్రి దూషించి పెద్దల నుతింపఁగ నేల? - తమ్ముల జెఱచి సద్ధర్మ మేల?
తండ్రి దుశ్చేష్ట లెన్నంగఁ దగదు సుమ్మి.
తగిలి తాఁ జేసిన ధర్మంబు తలఁగాచు
    దైవంబు గొలిచినఁ దన్ను మనుచు.
తగినచోటొందు శిష్యసంతతులవిద్య
యరయ నాచార్యునే గుణోత్తరుని జేయు.
తక్కువ తరగతిగల నరుఁ
డెక్కువయగువానిఁ గాంచి యేడ్చుచు నుండున్.
తనకంటెఁ బేదరాండ్రం-గని యంతకుఁ దనకు మేలుగా ననవలయున్.
తనకు లేమినాఁడు దైవంబు దూరును - తనకుఁ గల్గెనేని దైవమేల?
తన కులధర్మము విడువక - మనుట పరమధర్మమండ్రు మాన్యులు.
తనకోపమె తనశత్రువు - తన సంతోషమె స్వర్గము.
తనగుణము తనకు నుండగ
ననయంగా నొరుని గుణము నెంచును మదిలో.

తనకల్లి చోటనే తప్పు జరిగినను – మారిపోవుట్లు గూర్చుకొని సొంత ?

తన నెలవు తప్పినంతనే తథ్యముగను
మిత్రులే శత్రులగుదురు మేదినిపై.

తనమది కపటము విడిచిన – తనకెవ్వఁడు కపటిలేఁడు ధరలో పెద్దా!

తనమది దోషము గల్గిన
దన కందఱియందుఁగూడఁ దప్పు దోఁచున్.

తనమనసు వక్రముగనున్న తరుణమందు
వక్రతగఁ దోఁచు నన్యుల భావవృత్తి.

తనయాలి చీఁకటి తప్పైనఁ దెవ్వఁడు
పెరకాంత అంకెన్నఁ బెద్ద లందఱు.

తనయుఁడు చెడుగై యుండిన – జనకుని తప్పన్నమాట.

తనరు దినపూర్వ పరభాగ జనితమైన
చాయపోలిక కుజన సజ్జనుల మైత్రి.

తనవారలనుచు నమ్మ నదేల ? చనువేళ
రమణియే తనవెంట రాకయుండు.

తనవారి కెంతగల్గిన – తనభాగ్యమె తనకు నగును.

తనవారు తలవంపుపనులు చేయ సహించు
బరులుచేసిన తప్పుపట్టఁ జూచు.

తన వీనులలో – నను వ్రేళ్ళువెట్టి చూచిన
ధ్వని వినఁబడకున్నవాఁడు తడయక పొలియున్.

తనవిత్తమనుచు నమ్మనదేల ? చనువేళఁ
గాసైనఁ దనసొమ్ము రాకయుండు.

తనుఁ గన్నతండ్రిసెప్పిన – పనిచేసిన సుగతి కొంగుపసిఁడియు గాదే.

తను లోకము గొనియాడఁగ – విని యుబ్బఁడు సజ్జనుండు.

తనువు లస్థిరమని ధనము లస్థిరమని- తెలుపవచ్చుఁ దాను దెలియలేఁడు.

తనువు లెవరిసొమ్ము తనువుల పోషింప
 ద్రవ్య మెవరిసొమ్ము దాఁచుకొనఁగ.
తనువుకంటెను కీర్తి యుత్తమధనంబు.
తన్నుఁజూచి యొరులు తగ మెచ్చవలెనని
 సొమ్ము లెలమిఁబెట్టు సొమ్ముతోడ.
తన్ను వెదకి చూడఁ దానెపో జీవుండు
 తత్త్వ మరసిచూడఁ దానె యాత్మ.
తప్పులెన్నువారు తమతప్పు లెఱుఁగరు.
తప్పొకటిఁ జేసి దానిని - గప్పఁగఁ బొంకంగ వలదు.
తమతమ నెలవులు తప్పిన - తమమిత్రులె శత్రులౌట తథ్యము సుమతీ!
తమరు సజ్జనగోష్ఠిఁ దలఁపోయరే దా - పరుల సద్వ్రతము సైఁపంగ లేరు.
తరలాక్షులయెడ నెన్నఁడుఁ - బరిహాసాలాపములను బచరింపకుమీ.
తఱచు కల్లలాడు ధరణీపతులయిండ్ల - వేళవేళ లక్ష్మి వెళ్లిపోవు.
తఱచుగా దుఃఖవేగ ముత్తములఁ గలఁపఁ
జాల దధములకే కడు శ్రమలగూర్చు.
తరుణి పుత్త్రి ధనము ధాన్యంబు సంపద
 యెంత జుట్టుకొనిన యంత చేటు.
తలఁగఁజేతురు ధీరులౌ ధన్యమతులు
పాపమును దాపమును దైన్యభరము నొకట.
తల తోఁక యునక యుండును
ఖలునకు నిలువెల్ల విషము గదరా సుమతీ!
తల పరువు నోరె చెప్పును - లలితాయల పండు పరువు రంగే చెప్పున్.
తలలు బోడులైన తలఁపులు బోడులా! విశ్వదాభిరామ వినురవేమ!
తలవాకిట నెల్లప్పుడు నిలువగరా దెప్పుడైన.
తలఁపఁ దలఁపఁ బుట్టు తనువున దత్త్వంబు
 తరువ తరువఁ బుట్టు దధిని ఘృతము.

తల్లిగర్భమునుండి ధనము తేఁడెవ్వఁడు
వెళ్ళిపోయెడినాఁడు వెంట గొనిఁడు.

తల్లిగానె కౌఁగిలించిన – పల్లవు సుఖమునను బోధి పల్లవు సుఖముల్.

తల్లి చెవుల్ ద్రెంచెఁ గాఁచిన మూర్ఖుఁడు – బిడ తల్లి చెవి త్రెంచ భీతిపడునె!

తల్లిగండ్రి మీఁద దయ లేని పుత్త్రుఁడు – పుట్టనేమి, వాఁడు గిట్టనేమి!

తల్లిదండ్రుల హింసించు దారుణుండు
దుఃఖపడఁ లేఁడె గురుద్రోహమున కిఁ?

తలి లేని యిలు తలపోసి చూడఁగ – చందమామ లేని చదలు గాదె!

తల్లి వేఁడు సువర్ణ ధరణికంటెను, నాక
సంబుకంటెఁ బొడవు జనకుఁ డరయ.

తల్లి సేవించిన దేవతార్చన మేల? – తండ్రి గల్గినఁ బెన్నిధాన మేల?

తాత కట్టిన చెఱువంచు దగునె మునుఁగ?

తా నమ్మ్రుడు వడిమైనను దీనుండగు ధనువియార్తి దీర్పఁగ మేలౌ.

తానసంగ నెవరు తనవారన నెవరు – తెలిసి తెలియ లేరు తిక్కనరులు.

తాను జేసిన ధర్మంబు తనను గాఁచు.

తాను బెట్టకయున్నఁ దగవు పుట్టదుగాని
యొరులు పెట్టఁగఁ జూచి యోర్వలేఁడు.

తానొక్కఁడు తలఁప దైవ మొక్కఁడు దలఁచున్.

తామసించి చేయుఁదగ దెట్టి కార్యంబు – వేగిరింప నదియ విషము మగును.

తాము గడనచేయు ధనమెల్ల తమదని
నమ్మియుండ్రు వెఱ్ఱినరులు భువిని.

తామ్ర మృదారు శిలలను దలఁపఁ తోఁన
నీశ్వరుండని పూజింప నేమి ఫలము?

తాలిమి తోడుతం దగవు తప్పక నేర్పరి యొప్పు దప్పులం
గాలన సేయు.

తిరుపతికిని బోవ తురక దాసరిగాడు – కాశికి చను లంజ ఘనత గాదు.

తీపులేని తీపు తెలియఁగ పానంబు – ప్రాణవితతికన్న పసిఁడి తీపు.

తీర్ప నార్పలేని తీర్పరితన మేల? – కూర్పవిప్పలేని నేర్పదేల?
తుష్టిలేదేని సౌఖ్యంబు దొరఁగ దెందు.
తుష్టిలేనివిప్రుఁ డష్టకష్టముఁ గందుఁ – దుష్టిగల్గు నృపుఁడు నష్టమొందు.
తూర్పు దక్షిణములలోన దొరకినట్టి
దిక్కు దలఁగడగాఁగ నిద్రించెనేని – మేలు.
తృప్తిం జెందని మనుజుఁడు – సప్తద్వీపముల నయినఁ జక్కంబడునే?
తృష్ణ వర్జించి సౌఖ్యంబు తెరువు గాంచు.
తెచ్చినఁ దేకుండిన ని – కిచ్చిన నీకున్న మగని నెగ్గాడకుమీ.
తెరవాట్లు గొట్టి సత్త్రముఁ బెట్టుటకంటె
న్యాయార్జితాన్న మింతైనఁ జాలు.
తెలిసియుఁ దెలియనివానికిఁ
దెలుపంగలఁడే మహోపదేశికుఁడైనన్?
తేజోనిధికి వయసు కారణ మగునే?
తేటి – పువ్వుఁ దేనియ గొనియెడు పోల్కి నెదురు
గందకుండంగఁ గొనునది కార్యఫలము.
తొడవులు దొడుగుట దొడ్డ సౌభాగ్యమా?
కడు సొమ్ము లూనదే గంగిరెద్దు?
తోఁబోయెడు స్త్రీలతో మొగం బిగిలించి
ముచ్చటాడెడువాఁడు ముష్టివెధవ.
త్రోయఁజాలఁడు కుక్కతోఁక వంకరమాత్ర
మేటివంకలు దీర్ప నెవ్వఁ డోపు?
దండ కాషాయములు మాత్ర ముండెనేని
సలుపవలెఁ బూజ యతికి నిస్సంశయముగ.
దండిసొమ్ములు పెట్టిన ముండరాలు
ముండయగుఁగాక మగనాలు ముదితగాదు.
దాత పిలిపింప వలవదు తమకుదామె
యాచకులు వచ్చి యాచింతు రవనిలోన.

దాతలేనికొంప దరిద్రాల పెనుగొడ — [illegible] తోటు.
దాన మడుగు[illegible] ధనికు[illegible]
దాన మడుగఁడేని దైవసముఁడు.
దానము ధర్మము నెఱుఁగని
మానవునకు సిరి లభింప మాన్యం [illegible] ?
దానము పరోపకారము
భూనుత కీర్తియును గలదె పురుషున కెందున్ ?
దార బంధనంబు తనయులు సంకెళ్ళు - బంధువర్గమెల్ల ప్రహరిగోడ.
దారిద్ర్యమునందుఁడి తన పూర్వసంపద
    లూరక తలఁచువాఁ డుత్త వెధవ.
దాసరయ్య తప్పు దండంబుతోసరి
    మోస మేల తన్ను ముంచకుండు !
దాసికి దండంబు తలగొట్టిగించుట
    చెలికాని శిక్ష భాషింపకునికి.
దిక్కులేని రోగి దీనతఁ బాపిన
    పురుషుఁ డిహమునందుఁ బూజ్యుఁడగును.
దీప రక్షణమున్నఁ దీర్ఘాటనం బేల ? విద్యాధికతయున్న వేషమేల ?
దీనులై ధనాఢ్యులగ వనిన్ వసించినరులోగి సహింతురు తీవ్రతాపమున్.
దున్నపోతుకు నెన్నివన్నెలు దిద్దిన
    బురదగోతులలోనఁ బొరలకున్న ?
దురితాత్మునకు వావివరుస లేదు.
దుర్జనుఁడు మంచివారల దూరుచుండు
వదను జిక్కినయపుడెల్ల ముదముతోడ.
దుశ్శీలాగారము వార యావతము నిస్సీ మేటి వాటించునే ?
దుష్టులకు బలమిచ్చిన శిష్టమతుల
నష్టమే గోరుచుందురు భ్రమమతిని.

దుష్టులాదాయము లక్షణము – గష్టం బేరాటదైనఁ గలిగినఁగాని.

దుష్టు సూర్యుని దెస దుమ్మెత్తి చల్లినఁ
   దన పైన పడుఁగాక దానికేమి?

దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స.

దేహాభిమానములుండఁగ – మోహాదులు జననవార్ధి ముంచును.

దేహము నీతో వచ్చునె
యూహింపఁగఁ బుణ్యకర్మ మొక్కటి దక్కన్.

దైవకృతమున కిల నసాధ్యంబు గలదె?
దైవఘటన యెవ్వారికినిఁ దప్పు టరుదు.
దైవికంబెల్లను దప్పింపగారాదు – కాల మెవ్వారికిని గడపరాదు.
దైవోపహతుండు పోవు కడకెల్లం బోవుంగదా యాపదల్!
ధనము తరిగిపోవు దానంబుచేసిన – విద్య దానమునను వృద్ధినందు.
ధనమును విద్యయు వంశం–బును దుర్మతులకు మదంబు బొనరించును.
ధనము లేకయున్న ధైర్యంబు నిలువదు
   ధైర్య మొదవెనేని ధనములేదు.
ధన మెంతయున్న మత్తత వహింపఁగవద్దు
   దొరతనం బెంతున్న త్రుళ్ళవద్దు.
ధన మెచ్చిన మద మెచ్చును
మదమెచ్చిన దుర్గుణంబు మానక హెచ్చునున్.
ధన మెంతగల్గినఁ జను వెంతగల్గిన – గర్వ మొందకయున్కి కార్యసరణి.
ధనమే మూలము జగతికి – ధనమే మూలంబు సకలధర్మంబులకున్.
ధర్మంబు గలచోట దలకొను జయమెల్ల
   దయగలచో సుకృతంబు నిలుచు.
ధర్మంబు తన్నుపాలి దైవమై రక్షించు – సత్యంబు కైవల్యసరణిఁ జూపు.
ధర్మం బతి సూక్ష్మము బుధులత్రోవ లనుసారంబుల్.
ధర్మమునకు కీడు దలఁచినవాఁడును
   దుష్టమార్గుఁడౌను దోవ చెడును.

ధర్మార్థకామ మోక్షము
నిర్మలమతి తెలియఁగాక నితరుల తరమా?
ధీరులతోఁ జేరి వినుము - స్వాత్మసుఖం బొందుఁగా దుకూలఁతలె కూయున్.
ధీరోదాత్త గుణంబులు కారణజన్ములకు నేతె కలుగవలెనా?
ధ్యానం బొనరింప సర్వంబుఁ బరువి బుద్ధి - ప్రళయము ఘటించుచు.
నన్నుగాని యన్న కున్నదు నెఱుగని - వారి విడువ నెట్టివారినైన
నయగోపుఁడు గాని నరపతి రాజ్యంబు
మూర్ఖత్వమునఁ జేయు మునితపంబు.
నయగోపకులు తప్ప నడచిరేనియు వారి
వశముగా దది జన్మఫలము గాని.
నరసింహ నీ నామమంత్రము చేత-దురితజాలములన్ని దోలవచ్చు.
నవ్వంగ రాదు పలుమఱు - నవ్వినఁ జెఱుపవ్వుగాని.
నవ్వకుమీ సభలోపల-నవ్వకుమీ తల్లిదండ్రి నాథులతోడన్.
నాగరికత్వము వాచా-ప్రాగల్భ్యము జూపఁజనదు పతిముందట.
నాగరికతచే నెలనాగలెల్ల
మన్ననయు లజ్జ బిడియంబు మఱపుగొనిరి.
నాథు లేనరములేనియఁ జే
రలుకం జెందినయట్టి కాంత లుచితవ్యాపారము లేన్నర్తురే!
నానా గుణగణము కాంచనంబున నిల్చున్.
నాలుక మంచిదైనయెడ నాలుగు నాడులు మంచివేయగున్.
నిందా - స్తుతులందు మనంబు నీకుఁ దుల్యత వలయున్.
నిక్కమైన మంచి నీలమొక్కటిచాలు-తళుకు బెళుకు రాలు తట్టెడేల!
నిఖలమందెల వర్తింతు నీవు దగిలి
నిఖలమెల్లను నీయంద నెగడుఁ గృష్ణ!
నిగుడు గప్పినట్లు నిశ్చలభక్తితో - తగిలియుండ ముక్తి తానె వచ్చు.
నిజము కల్లరెండు నీలకంఠుఁ డెఱుఁగు - నిజము నాడకున్న నీతిఁదప్పు.
నిద్దురయు సుఖంబు లేశమును దోఁపవు విద్దియ గోరువానికిన్.

నిన్ - నమ్మినవారి కెన్నడును నాశము లేదు గదమ్మ యీశ్వరీ !
నియత తపమును నింద్రియ నిగ్రహంబు
భూరివిద్యయు శాంతికిఁ గారణములు.
నిరుపేదల రక్షించెదు
సరసుఁడు నెఱదాతగాక సంపన్నుఁడా - భరియించువాఁడు దా. మె..
నిర్మలమగు నీతితంత్రము దిరంబయి చిత్తమునందు నిల్చునే.
నిశ్చితార్థంబు వదలరు నిపుణమతులు.
నీచగుణములెల్ల నిర్మూలముం జేయు - గొదువలేదు సుజనగోష్ఠి వలన.
నీతి మెఱుంగని నీచున-కాతత రాజ్యము లభింప నధికుండగునా ?
నీళ్ళలోన మొసలి నిగిడి యేనుఁగుఁబట్టు-బైటఁ గుక్కచేత భంగపడును.
నుతజలపూరితంబులగు నూతులు నూఱిఁటికంటె సూనృత
వ్రత ! యొక బావి మేలు.
నెలవుదప్పుచోట నేర్పరి కొఱగాఁడు.
నేరనన్నవాఁడు నెఱజాణ మదిలోన - నేర్తునన్నవాఁడు నింద వొందు.
నొసటన్ వ్రాసిన వ్రాలుకన్నఁగలదా నూఱేండ్లు చింతించినన్ ?
నొసలు భక్తుఁడైన నోరు తోడేలయ్యె
మనసు భూతమువలె మలయుఁగాని.
పంచాక్షరి జపమందిన - సంచితకర్మములు వాయు సాకల్యముగా.
పంజరమునఁ గాకపక్షి నుంచిన లెస్స - పలుకునే వింతైన చిలుకవలెను?
పండుగ పబ్బంబైనను - మెండుగ దిననేర్తురొక్క మేదిని లోభుల్ ?
పందిరి మందిరమగునా ? - వందిజనం బాప్త మిత్రవర్గం బగునా ?
పగలు పరుండుటకూడదు - సగమునిశిని దాటకుండ శయనింపఁదగున్.
పగలును రాత్రియుఁ బొట్టకు-వగతో వాపోవుచుండువానిది బ్రతుకా ?
పట్టుపట్టరాదు పట్టివిడువరాదు - పట్టెనేని బిగియఁబట్టవలయు.
పట్టిచెడుటకన్న పట్టఁగఁ జచ్చుట మేలు.
పడఁతు లుండెడిచోట పరిహాసములు రోఁత
కుత్సితతములున్న గోష్ఠి రోఁత.

పట్టుగ నిక్కుచునే మదనాభిషిక్తు మహాత్ముఁడై దూలనాడినం
బట్టిన వక్రముల్ చెదరు.
పతికి గాఉవని— పణఁతియే శునకంబు.
పతికి హితమాచరించని పద్మగంధి—చెంతను వసించె నేటికి? చపలమేమి!
పతికడవంగ దైవతము భామల కెందును లేదు.
పతి పిల్వఁ బంచిన బని యేమి యని వచ్చి
 చెప్పి పోవుటఁబు సేయవలయు.
పతిభక్తి లేని చెనఁటికి
వ్రతములుం దాను వేయి యొక్క— వ్యభిచారమునన్.
పతిభక్తి సతులకు పరమశీలంబు – పతిభక్తి సతులకు భాగ్యమూలంబు.
పతిని విడువరాదు పదివేలకైనను – పెట్టిచెప్పరాదు పేదకైన.
పతియ కడుమేరదప్పిన – గతి కులకాంతలకు వేఱుగలదే చెప్పుమా!
పతులకడన యునికి సతులకు ధర్మువు
 సతులకేడుగడయుఁ బతులచూవె.
పదియు నారేండ్లు పైఁబడ్డమొదలు పుత్రు
మిత్రుని విధానగాంచుట మిగులహితము.
పదుగురాడుమాట పాటియై ధరఁజెల్లు
 నొక్క— డాడుమాట యెక్క—దెందు.
పద్మగంధముల్మరగిన తేఁటు లన్యకుసుమంబుల చెంతను జేరనేర్చునే!
పద్మలోచన! నీ మీఁద భక్తి లేని
మానవుఁడు రెండుపాదాల మహిషమయ్య.
పనిచేయునపుడు దాసీ – వనిత విధంబునను మేను వంపగవలయున్.
పయోముఖ విషకుంభమైన–చెలిమికాని నాశ్రుణమె త్యజింపవలయు.
పరగ నట్టింటనుండి నాభాగ్యమనిన
దైవ మెక్క—డ కొనితెచ్చి తనకు నిచ్చు?
పరమ దుర్మార్గుఁ డెంత విద్వాంసుఁడైన
వాని నెల్లరుఁ బరిహాసింపంగ వలయు.

పరమార్థము నొకఁడెఱిఁగి—నరుఁడు చరింపంగవలయు నలుగురిలోనన్.

పరధనాపేక్ష మేటి భూపతికైన — నాశనము దెచ్చు.

పరవశము సర్వము దుఃఖభాజనంబు
స్వవశమున నుండునట్టి సర్వము సుఖదము.

పరవంచనాబుద్ధి పాటిచేయఁగవద్దు — విబుధులతో గోష్ఠి విడువవద్దు.

పరసతికూటమిఁ గోరకు — పరధనముల కాసపడకు.

పరసతి గమనంబు ప్రత్యక్షనరకంబు
పరయ నిందలకును నాలయంబు.

పరహితమే పరమధర్మము—పరహితునకు నెదురు లేదు పర్వేందుముఖి!

పరునితో రమించు భార్యఁ గూడుటకంటె
మలిన దాసీసంగమంబు మేలు.

పరుల కాంతలఁబట్టి బల్మిఁ జేరుటకంటె
కుక్షి గస్తి గ్రుమ్ముకొనుట మేలు.

పరుల కుపకరించుకొఱకె నరుని భవము.

పరుల ధనసంపద కసూయ పడగరాదు
తనదు లేమికి ఖేదమందంగరాదు.

పరులను న్యూనతపఱచెడు — హరువాక్యంబైన నేమి, హర్షింతురొకో!

పరుల పెట్టు పోతల కాశపడుటకంటె
స్వయముగా గంజిత్రాగుచుఁ జావరాదె!

పరుల మోసపుచ్చి పరధనమార్జించి — కడుపు నింపుకొనుట కానివద్దు.

పరుల యిండ్లకు పనిలేక తిరుగ రోఁత

పరుషోక్తులను శిశుపాలుఁడు హతుఁడయ్యె
మహిని జూదమున ధర్మజుఁడు నొగిలె.

పలికి బొంకక నిజమునఁ బరుఁగుకంటె
మానధనులకు భద్రంబు మఱియు గలదె!

పలుమఱు సజ్జనుండు ప్రియభాషలె పల్కుఁ గఠోరవాక్యము
ల్పలుకఁడు కాని యొకప్పుడున్.

పలువురు పాటిగాదనుచు పలికినకార్య మొనర్చెనేని నెం
జిలిబోరయించు.

పశుపతి కంటి మంటలును బండిత వాక్యము రిత్తవోవునే?

పసముత్యె మొకటిచాలును – గసవూడ్చిన చింపిరాలు గంపెండేలా?

పాపచిత్తునకును పరమార్థమది సుమ్ము
క్రూరాత్మునకు సాధుగుణము సున్న.

పాప మనఁగ వేఱె పరదేశమున లేదు
తనదు కర్మమునను తగిలియుండు.

పాపము వొందు ధర్మ మండే
వాము దీర్పవినాఁడు సభ్యులగు సజ్జనులన్.

పాపవర్తనుండు బ్రాహ్మణుండయ్యును
నిజము శూద్రుకంటె నీచతముఁడు.

పాపవృత్తంబు జూదంబు పార్థివులకు.

పాయసరుచి తెడ్డుబద్ద గ్రహించునె – తేనెతీపిని సిద్ది తెలియఁగలదె?

పాలతో దలయంటి బాసచేసినను
స్త్రీల నమ్మఁగరాదు చిత్తంబులోన.

పాల నీడిగింట గ్రోలుచునుండెనా – మనుజులెల్ల గూడ మద్యమండ్రు.

పాలను గలిసిన జలమును – పాలవిధంబుననె యుండు పరికింపంగా.

పిన్నపామున కైనను పెద్ద దెబ్బ.

పిల్లిని గద్దియఁబెట్టి పూజించిన – నుచ్ఛిష్టభక్షణం బుడుగఁగలదె?

పుట్టిన యిండ్లమానినులు పోరచిగా నసితంబు నుందురే?

పుట్టినింటనె పతిగల పొలఁతియున్న
జనులు శంకింతు రన్యథా సాధ్వినైన.

పురుషుఁ గామాంధచిత్తుఁ – డెవ్వాని వధింపఁ డెటుసేయఁ డేమిగాఁడు?

పుణ్యమంతయుఁగూడి పురుషుఁడై జన్మించె
 పాపమునను బుట్టె పడఁతి భువిని.
పుణ్యవాసన లూరక పోవుసూవె
యెట్లుఁ దమతమ ఫలముల నిచ్చుఁగాని.
పుత్రులులేని యా శుకునకు న్నాటిల్లెనే దుర్గతుల్ ?
చెడునే మోక్షపదం బపుత్రకునకున్ ?
పురుషుఁడె భోగము ల్విడిచి పొందు నిరామయ శాంతి సౌఖ్యముల్.
పురుషు భాగ్యమునను పుణ్యవతి దొఱకు
 పుణ్యవతికి నల్లె పురుషుఁ డబ్బు.
పురుషు లొందగరాని దెయ్యది సతంబు న్సాధుసంగంబునన్ ?
పువ్వుదండం దలనుండి పామను భ్రమ నొప్పఁద్రోయఁడే యంధుఁడున్?
పువ్వుమాలానుసంగంబు పొల్చుకతన
దారమును గూడ శిరముపైఁ దాల్పఁబడదె ?
పూనికయు మనోదృఢ ముండు పురుషులకును
కష్టముగఁ దోఁపఁదెంతటి కార్యమైన.
పూనిన భాగ్యరేఖ చెడిపోయిన పిమ్మట నెట్టి మానవుం
డైనను బ్రిముఁబునఁ బల్కరు బిల్వ రెచ్చటన్.
పూర్ణభాగ్యంబు గల్గిన పురుషుఁ డవని – మిట్టిపడకుండు.
పృథివి నధిపులు. నూతనప్రియులు గాదె!
పెకలచకున్న గీడొసఁగు వేగమె శత్రు ఋణాగ్ని శేషముల్.
పెక్కు చదువులేల తర్కశాస్త్రము లేల
 నొక్క మనసుతోడ నుండెనేని.
పెక్కు భూసురు లొక్కపెట్టు దీవింపంగఁ
 నొకఁడు తుమ్మిన శుభం బొదవకున్న.
పెట్టక కీర్తి లేదు వలపింపక యింతికి నింపు లేదు.

పెట్టని దినములఁ గనకపుఁ - గట్టెక్కిన నేమి లేదు గదరా సుమతీ !
పెట్టిన దినములలోపల - నట్టడవులకైన వచ్చు నానార్థంబుల్.
పెట్టి పోయలేని వట్టినరులు భూమి - బుట్టనేమి ? వారు గిట్టనేమి ?
పెట్టి పోసిననాఁడె చుట్టాలు చేరిక - కలిమి గల్గిననాఁడె కాంతవలపు.
పెద్దలు వద్దని చెప్పిన - పద్దులఁ బోవంగరాదు.
పెనిమిటి వలదని చెప్పిన - పని యెన్నడుఁ జేయరాదు.
పేదవాని బాధ పెనుభూతమై యుండు - చూడ లేని బాధ చూడరాదు.
పేరలుకం జెందినయట్టి కాంత లుచితవ్యాపారము లేక్ష ర్తురే ?
పాలుపుగఁ గోటివిద్యలును బొట్టకుఁ బట్టెడు కూటికే గదా !
పోకస్నానము దేహ మె[illegible] బోషించి రక్షించినన్.
పోకలు నములుచు నాకులు చేకొని - సున్న మడుగువాఁడు శుద్ధవెధవ.
పౌరాణికుం డుల్లిపాయ భక్షించిన - నది నిషేధంబు గాదనఁగ దగునె!
ప్రజలఁబీడించి ధర్మము సేయఁగా నేల ? - దార్లుగొట్టి సువర్ణ దాన మేల!
ప్రభువు కొల్చినవాని భంగింపఁదలఁచిన
నెన్ని నేరములైన నెన్నవచ్చు.
ప్రమద యొనర్చు దుష్కృతి పరంపరఁ దత్పతిఁ బొందు.
ప్రజ్ఞ గలవాఁడు తనయిల్లు పాయకున్న
వాసి కెక్కఁడు నిజశాఖ వదలకున్న.
ప్రాణమునైనను వదలుచు
మానము రక్షించుకొనఁగ శ్రమపడవలయున్.
ప్రాప్తి కలుగుచోట ఫలమిచ్చు దైవంబు
ప్రాప్తి లేనిచోట ఫలము లేదు.
ప్రారబ్ధార్థము లుజ్జగింపరుగదా ప్రజ్ఞానిధుల్ గావునన్.
ప్రియములేని విందు పిండివంటల చేటు - భక్తిలేనిపూజ పత్రిచేటు.
ప్రియుఁడగు హరిచరితంబులు
ప్రియభక్తుల కెల్ల యెడలఁ బ్రియములు గావే!
ప్రేమలేనియట్టి వినయంబు లధికంబు
[illegible]ముండ ముసుగు చెలఁగిపెట్టు.

ఫలవృక్షమని కదల్పకపోవునే గాడ్పు
భూసురుండని పులి పూజ లిడునె!

బహుగు నెఱుఁగలేని ప్రాభవం బదియేల!
ప్రోది యిడని బంధు భూతి మేల?

బలవంతమైన సర్పము - చలిచీమలచేతఁ జిక్కి చావదె సుమతీ!

బలవంతుఁడ నాకేమని - పలువురితో నిగ్రహించి పలుకుట మేలా!

బలిమి గలిగిన వానితోఁ బగ ఘటించి
చేతఁగాని నరుం డెట్లు చెడకపోవు?

బలిమి లేనివేళఁ బంతంబు చెల్లదు.

బహుకురూప కాంత పరమ సాధ్వి యగును
వృద్ధవేశ్య నియమబద్ధ యగును.

బహుభాష ల్దిరుగంగఁ బ్రేలుటలునుం బ్రామాణికత్వంబులే!

బాలుఁడవై చదువనఁ గడుఁ
దేలికగా విద్య వచ్చుఁ దెలివియు హెచ్చున్.

బాహ్యశత్రువులను బరిహరింపగ వచ్చు
నంతరులను గెల్వ నలవి గాదు.

బుద్ధి జాడ్య జనితోన్మాదుల్ గదా శ్రోత్రియుల్!

బురదనీటిని గడుపారఁ బూని త్రాగి
యప్పసముఁ గప్ప బెకబెక లాడుచుండు.

బైలందె పుట్టు సర్వము - బైలందే లీనమయ్యె బ్రహ్మాండంబుల్.

బొందిలో నుండు ప్రాణముల్ పోయినంతఁ
గాటికే కాని కొఱకాదు గవ్వకైన.

బ్రతికి నన్నాళ్లు విద్యను బడయవలయు.

1 బతుకఁజాలక దొంగపనులు చేయుటకంటెఁ
గొంగుతో ముష్టెత్తుకొనుట మేలు.

బ్రతుకులన్నియు మాయ భవబంధములు మాయ
తెలివిమాయ తన్ను తెలివి మాయ.

బ్రతుకు నిత్యమనుచు బదరించు వగమీఱ
విఱ్ఱవీగువారు వెఱ్ఱివారు.

భక్తిచేసిన చోట ఫలమిచ్చు దైవంబు
మనసు నిల్పినచోట మలయు సుఖము.

భక్తిపరత్వంబె కాక సాధనమె? బిహ పరస్త్రీ వంచక శ్రేణికిన్.

భక్తుఁ డెందుఁ జనినఁ బఱతెంచు వెనువెంట
గోవు వెంటఁ దగులు కోడెభంగి.

భగవంతుఁడైన దేవుఁడు
జగములు తనలోనఁ బెంచి జాలము జూపున్.

భవత్పాదాబ్జము
లొప్పఁదగఁ గొల్వలేక యిలఁ బుట్టుచుఁ జచ్చుచు నుందురయ్యయా!

భవదుఃఖంబులు రాజకీటముల సంప్రార్థించినం బాయునే
భవదంఘ్రి స్తుతిచేతఁగాక?

భవార్ణవము పెలుచ - దాటుదురు మత్పదాంబుజధ్యానపరులు.

భాగ్యంబు లమరనున్న - కాలమందు సర్వత్ర మార్గములు గలుగు.

భాగ్యవంతుని తోడఁ బంతమాడుట రోఁత.

భాగ్యవంతురాలు పరుల యాకలి దప్పి
దెలిసి పెట్టనేర్చుఁ దీర్చనేర్చు.

భాగ్యహీనులనైన సేవకులనైనఁ
బరుషవాక్యంబు లాడుట పాడిగాదు.

భార్యకుఁ జనువిచ్చి పాటిసేయుట ముప్పు
పదిమంది కాదన్న పనులు ముప్పు.

భార్య గయ్యాళైనఁ బ్రాణనాథుని తప్పు
తనయుండు ధూర్తైన తండ్రి తప్పు.

భార్యకు దండంబు పడకకు బెలివేత
 విబుధదండము గారవింప కునికి.
భార్యయుండిన వనమైన బట్టణంబు
పత్ని లేకున్న గృహమైన బహుళగహనము.
భార్య యొనరించు పాపంబు భర్తపాలు
శిష్యపాపంబు గురువును జెందుచుండు.
భూజానులసేవ దుష్కర మసాధ్యము యోగులకైన నిద్ధరన్.
భూతి దేహమందుఁ బూసిన నాయెనా?
 నిష్ఠ శివునియందు నిలుపవలయు.
భూమి నాది యన్న భువనేశ్వరుఁడు నవ్వు
 దానహీనుఁ జూచి ధనము నవ్వు.
భూమి మీఁద పుణ్యపురుషులు లేకున్న
 జగము లేల వెలుఁగు పగలు రాత్రి?
భోగములు కష్టదాయకంబులె నిజంబు
అనుభవించినఁ దృష్ణ చల్లారఁబోదు.
మంచిదగు నూరు తన నోరు మంచిదైన.
మంచివారల గుణము గ్రహించు శక్తి
పందలగు మందమతులకు వశముగాదు.
మంచిదైనను ప్రాణేశు మనసుగాని
పనులు మానుట భద్రంబు మగువలకును.
మంటికుండవంటి మాయ శరీరంబు – చచ్చు నెన్నడైన చావ దాత్మ.
మగఁడు మదనుఁడైన మంచి కాపురమైన
 సహజ మేల మాను జారకాంత?
మగఁడు ప్రియతముఁడని యుండు మానవతికి
నెల్లలోక సుఖంబులు నెదురువచ్చు.
మగని కాలమందు మగువ కష్టించెనా
 సుతుల కాలమందు సుఖముఁ బొందు.

మగువలకుఁ బోలె మాటల మంచితనము
నందు లోకంబు దుర్జనమగును జుమ్మ.
మతకరి వేశ్యమాత వెడమాయ లఁజేయుఁ దుష్టమాయకత్తె.
మదం-దీంద్ర ల్లగ్గినవారి కేకరణి నేని స్వాద్య రాకుండు నే?
మదిఁ గలంగి పూజ మదనారి మెచ్చునా?
మనసు నిల్పనేని మహితుఁ డగును.
మనసులోని ముక్తి మఱియొక్కచోటను
వెతకఁబోవువాఁడు వెఱ్ఱివాఁడు.
మనుజనాథుల గంభీరమానసముల-బాగుగాఁ దెలిసికొన నెవ్వనితరంబు?
మనుజుని పుణ్యపాపములు మాత్రమె పాయక వెంటనంటెడున్.
మనుజుఁడొక్కటిఁ దలంప-దైవమొక్కటిఁదలఁచు నెంతయు నిజంబు.
మరణము దాఁపగుచున్నది-స్థిరబుద్ధిని బరముఁగన్నఁ జిక్కును ముక్తుల్.
మఱవవలె గీడు నెన్నడు - మఱవంగారాదు మేలు మహిలో వేమా!
మలవిమోక్షణ మొనరించి తొలఁగునపుడు
కనుఁగొనఁగఁగా దమేధ్యంబు కలశజన్మ.
మాట తిరుగలేరు మానధనులు.
మాటనిలుపలేని మనుజుండు చండాలు-డాజ్ఞలేని రాజు ఆఁడుముండ.
మాట కేడ్చు నాలు మగనికి యమురాలు
దారిచూడ విటునిఁదలఁచి యేడ్చు.
మాటలపొందిక తెలిసిన - మాటలనే ముక్తికలుగు మహిలో వేమా!
మాట వినని యాలు మగనికి మృత్యువు
తోడు గాదటంచు తొలఁగవలెను.
మాటాడరాదు సభల - న్మాటాడినఁ దప్పరాదు మగసింగమునకున్.
మాటే మానము గాదా - సాటువగలవారికెల్ల సాహిణిమారా!

మాన మఖిల స
న్మానములకు మూలంబగు
మానరహితమైన బ్రతుకు మానిని కేలా?

మానిని చెప్పిన క్లైబ్యము మాలినవాఁడటు వేసిన - స్నాని ఘటించు.

మాన్యంబు లీయ సమర్థుఁ డొక్కఁడు లేఁడు
మాన్యము లెత్తుక సామంతులెల్ల.

మాయజగము లనుచు మఱి పల్కుచుందురు
మాయ గాదు బ్రహ్మమయము గాని.

మార్చ శక్యంబుగా దణుమాత్రమైన
మొదటఁ గీయంగఁబడిన నెన్నుదుటివ్రాలు.

మాల మాలగాఁడు మహిమీఁదఁ జూడంగ
మాట తిరుగువాఁడు మాల గాని.

మాసినతల మాసినయిలు - మాసినవలువలు దరిద్రమార్గంబులు.

మితభాషియగువాని మేదకుఁడని పల్కు
జడుఁడంచు వచియించు శాంతపరుని.

ముక్కంటిని వీడి యల్పధనగర్వితు నెవ్వఁడు గొల్వబూనునే!

ముక్కిడితొత్తుకు ముత్యంపు నత్తేల ?
యద్ద మేటికిని జాత్యంధునకును!

ముదిసి పెండ్లాడఁ జూచిన ముప్పు గలుగు
తిండి మేరఁదొలంగిన దెగులు ముంచు.

ముద్దుగుమ్మ కేల ముసలిమగండురా!
వశముగాక విటుని వలను జిక్కు.

ముసలావె వ్రేలుఁ జన్నుల - పసవంటిది లోభివాని బ్రతుకు ధరిత్రిన్.

మూర్ఖుఁడును నెందుకట్టియు మొండికత్తి
వంగరను మఱి భేదింపఁబడరుగాదె!

మృతియైనను బ్రతుకైనను - బతితోడనె సతికిఁ జెల్లు.

మృత్యువు వెంటాడుటచే
నత్యంతము ధర్మసంగ్రహము సేయఁదగున్.

మెఱసి యుపకార మొనరింప మేలువచ్చు
గీడువచ్చు మనంబులో నోడవలదు.

మేడిపండు చూడ మేలిమైయుండును
పొట్టవిచ్చి చూడఁ బురుగు లుండు.

మేరువుఁ జేరఁ బోయినన్
ధన మధికంబు రాదు కదఁ దైన్యముపోను ధనాఢ్యులందు.

మేలు మఱచునేని మేదిని మనుజుండు-కుక్క కన్న కొంత తక్కువరయ.

మొదల నప్రియ మయ్యునుఁ దుదిఁ గరంబు
పథ్యమగు పల్కు ప్రియులందుఁ బల్కవలయు.

మొదలు విఘ్నము లల్గిన వదలుకొనక
పట్టుదలతోడ పనిసేయ ఫలము కలుగు.

మొనసి యినుప - కచ్చడా లట్టుకొను మునిముచ్చులెల్లఁ
దామరసనేత్ర లిండ్ల బందాలుగారె!

మోహంబు వలనఁ బైమనుసుగు లోభంబు లో
భావేశమునఁ గామ మగ్గలించు.

మానము మేలుగాదె క
ర్కసముగ మాటికిన్ బెకబెకల్గల కప్పలు వక్త లౌనెకన్.

మానమె విభూషణము మానధమానవులకు.

యశము లేదు నిర్భయానందమును లేదు
జారుఁ జేరఁజనదు చారుముఖికి.

యేతటి హానివృద్ధులకు నెక్కటి దైవము కారణంబగున్.

యౌవనము గల్గినప్పుడు - పూవుంబోడులకు పతుల భోగంబులు.

లంకఁ బోయిన కాంత బొంక శంకించునే?
కత్తి యేమటిలునే కన్నగాఁడు!

రవి గననిది కవి గాంచును
కవి గాంచని-చోటు రవియుఁ గానఁడు ధరలో.

రవి గాననిచో కవి గాంచునే కదా!
రసము లేనట్టి కవిత వ్యర్థంబు గాదె!
రసహీనమైన కవితకుఁ - బొసగించు సంస్కృతి శవమున కిడు తొడవౌ.
రాక న్మానవు హాని వృద్ధులు మహారణ్యంబులో డాఁగినన్.
రాజ్యము గీజ్యము న్సతతమే కాయంబు నాపాయమే?
రాత్రి క్షీరాన్నభుక్తి సంప్రాప్తమైన
మనుజు నాయువు వర్ధిల్లు ననుదినంబు.
రానిది కోరిన రాదది - రానున్నది కోరకున్న రానేవచ్చున్.
రామనామస్మరణ ద్రఢిమచే వాల్మీకి
పరగ బోయఁడయ్యు బాపఁడయ్యె.
రిపుప్రాంతమునఁ జేరెడువార లాప్తులే?
ఱాతిలోని కప్ప రమ్యమై యుండఁగా - నీరు నన్ను మచట నెవడు వేసె!
లక్షాధికారైన లవణ మన్నమె కాని
మెఱుఁగు బంగారంబు మ్రింగఁబోడు.
లా కేత్వ మియ్యనేరఁడు-దాకను కొమ్మియ్య డట్టి ధన్యుఁడు గలఁడే!
లావుగలవానికంటెను - భావింపఁగ నీతిపరుఁడు బలవంతుండౌ.
లెక్కకు రానీయఁడు కార్యసాధకుఁడు దుఃఖంబు సుఖంబు న్మదిన్.
లోకముపగయగు పరుసని వాకునఁ, జుట్టమగు మధురవాక్యమువలనన్.
లోకములోన దుర్జనులలోఁతు లెఱుంగక చేరరాదు సు - శ్లోకుఁడు.
లోను జూడఁజూడ లోకాభిరామంబు
బయలు చూడఁజూడ బంధనంబు.
వంచన యింతలేక యెటువంటి మహాత్ముల నాశ్రయించిన
న్గొంచెమె కాని మేలు సమకూడదు.
వచ్చిన యశఃకీర్తి చచ్చిన పోవదు
తీర్చిపుచ్చుక యప్పు తీర దెపుడు.
వచ్చుతఱి నుత్సవము గూర్చువాఁడు చనుచు
నుత్సుకంబును జేకూర్చుచుండు టరిది.

వదఁడు బిగువులు వదలిన - దాదితే దీక్షృష్ణ దీసిఁ ద్రుంపఁగవ యున్.

వనజముఖులు పురుషులను దృష్టిఁబొందుట
    గలుగ దండ్రు కోవిదులు మునీంద్ర.

వనజభవుండు నెన్నొసట వ్రాసిన సౌఖ్య ఘనంబు కొంచెమే
విను మరుభూమి కేగిన లభించు.

వనిత తనంతఁ దా వలచివచ్చినఁ జుల్కన కాదె యెరికిన్?

వనితయుఁ గవితయుఁ దానై
చనుదెంచుట గలుగునేని సరసంబగుఁగా.

వనితలకు వల్లభవియోగజనితమైన
దుఃఖములె కావె యత్యంత దుస్సహములు.

వరముగుఁ జారుశీల గుణవర్జన మర్త్యముగాదు చూడఁగన్.

వలదు నర్మైనఁ బరమర్మములు వచింప.

వల్లభులు సేయు కృత్యము - వల్లభులకు నెగ్గుగాదు వల్లభ మధిపా!

వసుధనెందైనఁ జండాలవాటిలోన
బ్రాహ్మణగృహంబు వెదకుట భ్రాంతి కాదె.

వాగ్భూషణమే సుభూషణము భూషణము ల్నశియించు నన్నియున్.

వాఁడు చేసిన ధర్మంబు వానిఁ గాఁచు.

వానిజన్మంబు సఫల మెవ్వానివలన
వంశ మధికోన్నతి వహించి వన్నెకెక్కు.

వారకాంతల యిండ్ల వాసంబు చేయుచు
    మగువ కేడ్చెడువాఁడు మడ్డివెధవ.

విఖ్యాత గుణంబులెల్లఁ దృణకల్పము లౌక్యధనంబు లేవడిన్.

విడుపు వలయు సకలవిషయ వాంఛలయందు.

విత్తమే మూల మఖిలజగత్తునకును.

విత్తహీనుఁడు పాపవృత్తిఁ దలఁచు.

విద్యచే భూషితుండయు వెలయుచున్నఁ
దొడఁగి వర్జింపఁదగుఁజుమీ దుర్జనుండు.

విద్య నృపాలపూజితము విద్య నెఱుంగనివాఁడు మర్త్యుఁడే?

విద్యలలో నెల్ల నుత్తమవిద్య కవిత
దానిఁ దెలియుట విశ్వమంతయును గనుట.

విద్య వివేకసాధనము విద్యయె చక్కఁదనమ్ము కాంతకున్.
విద్య లేనివాఁడు వింతపశువు.
విధి కధికంబు గర్మమని వేదము ల్మ్రొక్కి భజింతుఁ గర్మమున్.
విధికృత మెవ్వనికైన జగంబున దాఁటవచ్చునే?
విధి బలాఢ్యుఁ డటంచు భావింతు మదిని.
విధి యేది సుస్థిరముగా నిర్మించెఁ దర్కించినన్?
వినఁదగు నెవ్వరు చెప్పిన - వినినంతనె వేగపడక వివరింపఁదగున్.
వినయంబు గల్గని వితరణంబేటికి? - క్షమదొలంగిన తపశ్చర్యయేల?

విభవంబు గలనాఁడె వెనువెంటఁ దిరుగుట
వడియున్ననాఁడె మా వార లనుట.

విరహదుఃఖ మత్యంత దుర్భరమైన
నోర్వఁజేయు నాశాబంధ మొకర దాని.

విరుగబడి నడవఁ గూడదు - పరులనడక లెన్ని తప్పుపట్టఁ జనదు.
విహీన భాగ్య దుష్కృతులకు - పరమతీర్థసేవ పడయనగునె?
వీఱిఁడైన మానిసికి వెండి వివేకము గల్గనేర్చునే!
వీరు నమ్మంగఁదగుదురు వీరు నమ్మఁ - దగరు నాకన వలవదు.

వీర్యం బదెంతున్న విఱ్ఱవీఁగగ వద్దు
తప మెంతయున్న క్రోధంబు వలదు.

వృథాన్యార్థభం
గము గావించెడువార లెవ్వరో యెఱుంగన్ శక్యమే యేరికిన్?
వెలకాంత లెందఱైనను - కులకాంతకు సాటిరారు కువ్వలచెన్నా!
వెలయాలి వలనఁ గూరిమి - కలుగదు మఱి కలిగెనేని కడతేఱదుగా-

వెలయాలు లజ్జచేఁ జెడు – నిలఁ బాఱుఁడు చెడు దురాశ.

వెలివిద్య లెన్నియైనను – కులవిద్యకు సాటిరావు గువ్వలచెన్నా !

వెళ్ళి వచ్చునాఁడు మళ్ళిపోయెడువాఁడు
వెంటరాదు ధనము విడువ దాశ.

వేగిరించక నీవు భావించుకొనుచును
కల్ల నిజములు క్రమముగాఁ గానవచ్చు.

వేదశాస్త్రములను విరివిగాఁ జా నేర్చి–వాదమాడువాఁడు వట్టివాఁడు.

వేముఁ బాలఁబోసి ప్రేమతోఁ బెంచిన – చేఁదువిరిగి తీఁపు చెందఁబోదు.

వేయిజన్మంబు దపము సల్పిన దురూహ్య
మంబుజాతేక్షణల హృదయ ప్రవృత్తి.

వేషధారి నెపుడు విశ్వసింపఁగరాదు – వేషమెంతొ దోషవిధముగాదె!

వ్రాఁతకంటె హెచ్చు వరమీదు దైవంబు

428 విద్యార్థి కల్పతరువు

వెలయాలు లజ్జచేఁ జెడు – నిలఁ బాఱుఁడు చెడు దురాశ.

వెలివిద్య లెన్నియైనను – కులవిద్యకు సాటిరావు గువ్వలచెన్నా !

వెళ్ళి వచ్చునాఁడు మళ్ళిపోయెడువాఁడు
వెంటరాదు ధనము విడువ దాశ.

వేగిరించక నీవు భావించుకొనుచును
కల్ల నిజములు క్రమముగాఁ గానవచ్చు.

వేదశాస్త్రములను విరివిగాఁ జా నేర్చి–వాదమాడువాఁడు వట్టివాఁడు.

వేముఁ బాలఁబోసి ప్రేమతోఁ బెంచిన – చేఁదువిరిగి తీఁపు చెందఁబోదు.

వేయిజన్మంబు దపము సల్పిన దురూహ్య
మంబుజాతేక్షణల హృదయ ప్రవృత్తి.

వేషధారి నెపుడు విశ్వసింపఁగరాదు – వేషమెంతొ దోషవిధముగాదె!

శ్రీవైష్ణవుఁడు మాడ్చిఁ జెఱువులోఁ గడిగిన
  నదియు సదాచార మనఁగఁ దగునె?

మందునకు లేఁతప్రాయంపు సకియభంగి
దుష్టునకు సజ్జనుండు హితుండు గాఁడు.

సంతత ధర్మవిహీను - స్వాంతగ సోదరుఁడుగూడ పీడుం గాదే!

సంతసమున నగుఁ దిర్య - గ్జంతువులుమగూడఁ దోడు సన్మార్గునకున్.

సంతుష్టుఁడు నగువానికి - సంతత మెల్ల దిశలు సుఖసంతతి మయములే.

సంధ్యవేళల శయనించువానిఁ గమలాపతినేన్ సిరి వాసిపోవదే!

సంధ్యవార్చంగవలయు నిచ్చలును నిష్ఠ
నర్ఘ్యమీఁజగు నర్కోదయంబునపుడు.

సంకటము గల్గుతఱి మహాజనుల హృదయ
మభినవోత్పల కోమలం బగుచు వెలయు.

సకల కర్మచయము నొక్కెడ నిడుము-పాడి దప్పకునికి యొక్కెడ.

సకల గుణాఢ్యుఁడౌ సుతుఁడు చాలు నొకండె గుణాళువైన పు
త్రకు లిఁక నూర్వు రేల?

సజ్జనులచేతి చావైన సౌఖ్యమిచ్చు.

సజ్జనుల గాంచినంతనె సారె సారె
దుర్జనుఁ డకారణంబుగ దూఱుచుండు.

సతి యొనర్చుదుడుకు పతి కపశ్యము వచ్చు
  పతి యొనర్చు మంచి సతికి సగము.

సతిలేని గృహమేల సౌఖ్యంబులేల? సతిలేని సుతులేల సంపదలేల?

సతి విముక్తయయిన పతికిఁ బునర్దార
  సంగ్రహమ్ము సేఁత శాస్త్రమతము.

సతినిజూచి చూచి సౌఖ్యంబు గోరుచు - గతులుగానలేరు కర్మ లెందు.

సత్పురుష చిత్తము నొచ్చిన రిత్త వోవునే?

సత్పురుషు లుద్ధతులుగారు సంపదలను
కటు పరోపకారులకు స్వభావ మిదియు.

సత్యంబు గలచోట సమకూరు శుభములు
సేమంబు గలచోట సిరులు నిలుచు.

సప్తసంతానములలోఁ బ్రశస్తిగాంచి
ఖిలము గాకుండునది ధాత్రిఁ గృతియసూవె!

సభలలోపల నవ్వినయెడ – సభవా రిచ్ఛరసింతు రెట్టిజనున్.

సమయమునన్ స్ఫురించుటకుఁ జాలని విద్య నిరర్థకంబె కా.

సరవి జారబుద్ధి జరిగినయంత నే – హరియు పృథివిచేత నలసుఁడగును.

సరసుఁజేరి వినుచు సంస్తవ మొనరించు – వారలెల్ల సఖులు గారు నీకు.

సరసము విరసముకొఱకే
పరిపూర్ణసుఖంబు లధికబాధలకొఱకే.

సరసుని రసజ్ఞతావృత్తి సరసుఁడెఱుఁగు
గాని మొఱకుఁడెఱుంగడు గణనసేయ.

సరసులు గానివారియెడఁ జాలఁ గవిత్వ రసప్రసంగముల్
నెఱపుట కంఠశోషమె.

సర్వగుణభూషణ మెన్నగ శీలమే సుమీ.

సర్వజన సమ్మతుండగు గర్వముడిగి.

సర్వ తీర్థాభిగమనంబు సర్వవేద
సమధిగమము సత్యంబుతో సరియుఁ గావు.

సర్వతీర్థాంబువులకంటె సమధికంబు
పావనంబైన జనయిత్రిపాదజలము.

సర్వభూతంబులందును సమత మేలు
కరుణ చేపట్టవలయును గాదు హింస.

సర్వము తానని తెలిసిన – గీర్వాణికిఁగాక ముక్తి గెలువఁగఁ దరమా!

సాధనంబు లేక సమకూర దెప్పుడు - బోధలేని విద్య పొంద దెపుడు.

సాధనమునఁ గ్రమశిక్ష సలుపు నెడల
మందమతియైన జ్ఞానసంపన్నుఁడగును.

సాధనమునఁ బనులు సమకూరు ధరలోన.

సాధుజనముల గుణ మొక సమయమందు
ఘనపరీక్షల కోర్చి విఖ్యాతి గాంచు.

సాధుజనుల చెలిమి చాలింపఁగా రాదు
ప్రకృతి విడక కాని పరము లేదు.

సాధుజనులయొక్క సాంగత్యముల చేత
మూఢజనుఁడు మొనయు ముక్తి వేమ!

సాధుసజ్జనులతో జగడమాడిన గీడు - కవులతో వైరంబుగాంచఁ గీడు.

సాధురక్షణంబు సజ్జనులకు నెన్న - భూషణంబు గాదె భూవరేంద్ర!

సారమేయుంబుట్టి చేరఁ ద్రెంపుచుగాని - పడకుండఁ బట్టునే పాలకుండ!

సారాసారములెఱుఁగని - బేరజులకు బుద్ధిసెప్ప బెద్దల వశమా!

సాలగ్రామఖనిం జనించునె కదా జాత్యల్ప పాషాణముల్!

సిద్ధించును మనుజునకును - శ్రద్ధావంతునకు విభవ సంపత్సిద్ధుల్.

సిరి గలుగ సుఖము గలుగును
సిరి సంపదలున్న సుఖము చింత్యము భువిలో.

సిరిపోయిన సమయంబున - ధరలో నెవ్వారు వానిఁదలఁపరు సుమ్మీ!

సిరిదావచ్చిన వచ్చును - సరగున నది నారికేళసలిలము భంగిన్.

సిరులు నిలుకడలని నమ్మి చెనటు లరక
చెడుదు రెన్నడు ధర్మంబు చేయలేక.

సుతు లనార్యులైన శతమునకంటె ను
న్నత గుణాఢ్యుఁ డొక్క సుతుఁడె మేలు.

సుతులు లేనట్టివారికి గతులు గలవె!

సునిశ్చలభక్తి న్భజియించువారి కిడఁడే సంపన్విశేషోన్నతుల్.

సూనముకంటె మెత్తనిదిసూ వనబోడుల చిత్తమెత్తఱిన్.

సైన్యంబు చెదరిన సైన్యనాథుని తప్పు
కూతురు చెడుగైన మాత తప్పు.

సోమయాజిసుతుండు శునకంబుఁ జంపిన
నది న్యాయపద్ధతి యనఁగఁదగునె ?

సౌమ్యాకృతులు గానివారల — వాకులు శిక్షలు నుపద్రవంబులు కావే ?

స్తుతికి సంతోష మొందును సుగుణశాలి
అర్థమునకు ప్రహసించు నధముఁ డెందు.

స్త్రీయంత్రము

స్థర నెవ్వాఁడు సృజించెఁ బూరువగళోద్బంధ క్రియాపాశమున్.

స్త్రీలయెడ వాదులాడకు — బాలురతోఁ జెలిమిచేసి భాషింపకుమీ.

స్వర్గాధిపత్యంబు సంభవించినయోని
బహు రాజ్య కాంక్ష యెప్పటికిఁ జనదు.

స్వానుభూతి లేక శాస్త్రవాసనలచే — సంశయంబు చెడదు సాధకులకు

స్వార్జితము సుఖము నిడు పూ
ర్వార్జిత విత్తంబు కొంతవఱకు సుఖంబౌ.

హితవిధికృత్య మెవ్వనికైన జగంబున దాటవచ్చునే ?

హరి నుతింపక స్త్రీలోలుఁడైనవాఁడు
నరకవాసుం డగుచునుండు ననవరతము.

హరిహరవిధు లెన్న నాత్మలో నుండంగ
తీర్థములకుఁ బోవ దేబెతనము.

హానిగలుగఁబోదు హరిమది నెంచెడు
వానికబ్బువరము వసుధయందు.

హింసలన్ని మాని హితుఁడై జనుండు సం
సారి యైన ముక్తిఁ జేరవచ్చు.

హీనకృత్యమందు నెఱుఁగక జొచ్చిన
    తెలిసినపుడె విడచి తొలఁగవలయు.

హీనజాతివాని నిలుఁ జేరనిచ్చెనా - హానివచ్చు నెంతవానికైన.

హీనుఁ డెన్నివిద్య లిల నభ్యసించిన
    ఘనుఁడు గాఁడు హీనజనుఁడె గాని.

హృదయమందు శివుఁడు కుదురుగ నుండంగ
    శిలకు మ్రొక్కనేల జీవులార.

హృదయ మెటులుండునో లోకమెల్ల నటులె - కానఁబడుచుండు.

హేమంబు గూడఁబెట్టిన - భూమీశుల పాలఁజేరు గదరా సుమతీ!

నీతులు - ఉపదేశాలు

అంకిలెఱిఁగి ఆచరించేవాఁడు ఆదర్శపురుషుఁడు.

అంతఃకరణాన్ని శుద్ధిచేయలేనివిద్య అవిద్య.

అంతరంగమందు అపరాధాలు చేస్తూ దుష్టుఁడు మంచివాఁడిలాగే నటిస్తాడు.

అంతా మనమేలుకే జరిగిందని నమ్ము.

అందఱిని నీవలెనే చూడడం నేర్చుకో.

అందఱిమానవుల్లోను రక్తమాంసాల తరతమ భేదాలేగాని ఆత్మవస్తువులో ఏభేదం కానరాదు.

అంధురాలికి నిలువుటద్దం – మాచకమ్మకు పైఁటకండువా దండుగ.

అంబట్లోకి ఉప్పులేదని యేడ్చేవాఁడు పిండివంటలు కోరఁడు.

అకలుషమైన ఆనందామృతం మనుష్యమాత్రునకు దొఱకదు.

అకాలభోజనం అమితభోజనం అపాయకారణాలు.

అక్కఱకొదవని అర్థం – కులముద్ధరింపని కొడుకు వ్యర్థం.

అక్కఱలేనివేళ పలికిననీతులు అపహాస్యానికే.

అక్కఱమాలిన ఆకాశపంచాంగం అకారణవాగ్వాదం విడచిపెట్టు.

అక్రమాలు చేసి గడించినసొమ్ముకన్న ధర్మాచరణవల్లకలిగిన లేమి మేలు.

అక్షరజ్ఞానంలేని ఆడంబరం, పటాటోపం అపహాస్యానికే.

అణకువలేని ఆలు – వినయంలేని విద్య అనర్థకాలు.

అడవిలో ఉన్నా – ఇంట్లో ఉన్నా – పొందేలాభం పొందుతాడు.

అడుగదగ్గవాళ్ళను అడుగక బడుగులనడిగినా దండుగే.

అతిగా చనువిస్తే ఆలుబిడ్డలు కూడా చులకనచేస్తారు.

అతిథి, బాలుఁడు, అతివ, అధిపుఁడు, అల్లుఁడు గృహస్థుని కలిమిలేములు తెలిసికోరు.

అతిదర్పంవల్ల రావణుఁడు, అభిమానంవల్ల కౌరవులు నశించారు.

అతినిద్ర, అతిభుక్తి అలసుల లక్షణాలు.
అతిపరిచయం అవజ్ఞతను, అనాదరాన్ని కలిగిస్తుంది.
అతిప్రలాపం అజ్ఞానంవలన వచ్చే అపచారం.
అతిమూర్ఖుణ్ణి అదలించవద్దు - వాడికోపమే వాణ్ణి చెఱుస్తుంది.
అతిలోభంతో సద్బుద్ధి - అభిమానంతో భక్తి నశిస్తుంది.
అత్తమామలకు, పెనిమిటికి సేవలుచేసేది ఉత్తమురాలు.
అత్తవారిలేమి అల్లునికి - కంటిబాధ దోమకు తెలియదు.
అత్యంత రక్తవస్త్రాన్ని, నీలవస్త్రాన్ని కట్టరాదు.
అత్యంత సన్నిహితులైన నీ విధుల నెన్నడు వీడబోకు.
అత్యాశ పెరిగినవానికి మునుపున్నదికూడ నశిస్తుంది.
అదను వచ్చినపుడుమాత్రమే శత్రువుపై పగతీర్చుకోవాలి.
అదృష్టంమీద ఆధారపడుతూ పౌరుషం చూపనివాడు అవివేకి.
అధముని ఆలికంటె బలవంతుని బానిస మేలు.
అధముని మొఱ్ఱయినా ఆలకించడం రాజనీతి.
అధముని యాచించి పొందడంకన్న ఉత్తమునిచే లేదనిపించుకోవడం మేలు.
అధర్మమార్గం చిత్తానికి పగతునికంటె అపాయకరం.
అధికంగా తినేవాణ్ణి - నిష్ఠురవాక్యాలు పలికేవాణ్ణి లక్ష్మి వీడుతుంది.
అనవసరమైన చర్చ అభిప్రాయ భేదాలకు దారి తీస్తుంది.
అనాలోచితంగా నోటికి వచ్చినట్లల్ల వాగకు.
అనిత్యాలైన ప్రాపంచిక విషయాలకోసం కాక దైవసాక్షాత్కారం కోసం ఆరాటపడు.
అనుభవానికిసాటి గురువు - విద్యకుసాటి విత్తము లేదు.
అనుభవించినకొద్ది భోగాభిలాష అతిశయిస్తుందికాని అణగదు.
అనుకోని! వాళ్ళయిష్టంవచ్చినట్లు అనుకోని! - నాపనే నాకు ముఖ్యం.
అన్నం పరబ్రహ్మ - రసం విష్ణువు - భోక్త మహేశ్వరుడు.
అన్నాతురులకు రుచి - కామాతురులకు సిగ్గు ఉండదు.
అన్ని తెలిసి అల్పజ్ఞుడ ననేవాడే అనుభవశాలి.

అన్ని తెలుసునని విఱ్ఱవీగేవానికి అవమానం తప్పదు.
అన్నిపనులు కట్టిపెట్టి సాయంకాలము దేవుని ధ్యానించు.
అన్యాయప్రసాత్తు పదేండ్లకంటె నిలువదు - నిలచినా పదునొకండవ
 ఏట సమూలంగా నశిస్తుంది.
అపకారికైనా కీడుచేయకు, మేలు చేసి పంపు.
అపకీర్తిపాలైన కొడుకు పుట్టినా గిట్టినా ఒక్కటే.
అపవిత్రుల అన్నంకంటె అడవిలో బలుసాకైనా మేలే.
అప్పు చేయనివారు - తప్పు చేయనివారు ధన్యాత్ములు.
అప్పుతీర్చేవానికి ఎగబెట్టేవానికి పత్రంతో నిమిత్తంలేదు.
అప్పును - నిప్పును మిగుల్చకు.
అప్పులేని నరుడు - పిప్పిలేని పగడం ఉండదు.
అప్రయోజకునికి అధికారం ఇచ్చినా వాసికెక్కలేడు.
అప్రియమైన సత్యం అసత్యంకంటె అనర్థదాయకం.
అభాగ్య డెటకేగినా అపనిందలు, ఆపదలు అనుసరిస్తాయి.
అభివృద్ధి కోరుకునే ప్రతీవ్యక్తి తనకు తానొక లక్ష్యం ఆదర్శం
 రూపొందించుకొని సాధనకై కృషిచేయాలి.
అభిషేక ప్రియుడు శివుడు - అలంకార ప్రియుడు విష్ణువు.
అభ్యంగసం పక్షానికి రెండుమార్లు-స్నానం దినానికి రెండుమార్లు.
అమంగళకరమైన అశ్లీలం ఆత్మగౌరవాన్ని చెఱుస్తుంది.
~~అమ్మమాట జగదంబ ఆజ్ఞగా తలంచుకో.~~
అమూల్యమైన కాలం వ్యయం చేయడ
 మంటే ఆయువును నష్టపఱచుకోవడమన్న మాట.
అయినపనికి అంగలార్చడం అల్పబుద్ధుల లక్షణం.
అయోగ్యుని ఆశ్రయించడం అనర్థాలకోసమే.
అరూపియైన దేవుడు భక్తులకోసం సరూపిగా అవతరిస్తాడు.
అర్థం లేనివాడు వ్యర్థుడు - జ్ఞానం లేనివాడు జంతువు.
అర్థం తెలియని చదువు - గాడిద మోసే చందనపు మూటలాంటిది.
అర్థం లేకున్నా లోకంలో - ధీరునకు మాన్యత కొఱవడదు.

అర్థం గడించినకొద్దీ అల్పుడు అతిలోభి ఔతూంటాడు.
అర్థం సకలపురుషార్థాల సాధనం.
అర్థనాశం, మనస్తాపం, వంచన వెల్లడించుకోకు.
అర్థహీనునకు నిరంతరం ఖేదం, బుద్ధిహీనత, కార్యనాశం ప్రాప్తిస్తాయి.
అర్థికి సౌఖ్యం - ఆశకు ముదిమి కానరాదు.
అలసుని తలపులు కలగా పులగంగా ఉంటాయి.
అల్పవిద్య, అల్పధనం అధికగర్వానికి కారణాలు.
అల్పవిద్యావంతులకు ఆడంబరం, అహంభావం జాస్తి.
అల్పసారంగల అధికప్రసంగం అజ్ఞుల లక్షణం.
అల్పసుఖాలు ఆశించినా అధికదుఃఖాలు అనుభవించవలసి వస్తుంది.
అల్పుని జేరి యాచించడంకంటె
చిచ్చులో ఉటికి శరీరం విడువడం మేలు.
అల్పుల చేజిక్కిన గొప్పవాళ్ల నగుబాటు వర్ణనాతీతం.
అల్పులతోనైనా, అధికులతోనైనా చెలిమి చేటు తెస్తుంది.
అవయవాల బిగి సడలినా, తల నెఱసినా,
పండ్లూడినా, కఱ్ఱ చేతికివచ్చినా ఆశ వీడదు.
అవసరంలో ఇవ్వబడ్డది అల్పమైనా ఘనమే.
అవివేకం ఆపదలకు - వివేకం సంపదలకు మూలం.
అవివేకితోడి విహితంకంటె వివేకితోడి విరోధం మేలు.
అశక్యం శక్యం కాబోదు - శక్యం అశక్యం కాబోదు.
అసభ్యవచనాలు - కామప్రసంగాలు కట్టిపెట్టు.
అసమగ్రంగా పరిశీలించి నిర్ణయిస్తే ప్రమాదము తప్పదు.
అసంతృప్తికంటె దుఃఖం - సంతృప్తికంటె సుఖం లేదు.
అస్తమానం ద్రవ్యం గడిద్దామనేతృష్ణ విడచి సుఖించు.
అసాధులను ఆదరిస్తే అపాయం కోరుకున్నట్లే.
అసూయాపరుని డెందమున ద్వేషము,
క్రౌర్యము నివసించి విశ్రాంతిలేకుండా చేస్తాయి.
అహంకారం ఉన్నంతవఱకు ఆత్మజ్ఞానం లభించదు.

అహంకారం విడచి హరిని భజిస్తే ఆత్మానందం లభిస్తుంది.
అహంభావం ఆత్మనాశానికీ,
నిరాడంబరం నిత్యానందానికి కారణం.
అవస్థయే పూజింపబడుతుంది కాని శరీర మెన్నటికి కాదు.
ఆచరణలేని వ్యర్థప్రసంగంవల్ల ఆత్మసిద్ధి కాబోదు.
ఆచారం లేనివాణ్ణి వేదాలైనా పునీతుని చేయలేవు.
ఆడి తప్పకు - ఇచ్చి దెప్పకు.
ఆడుది బొంకితే గోడలాగు -
మగవాడు బొంకితే తడికెలాగు ఉంటుంది.
ఆడువాండ్ర అర్థానికి ఆశించేవాడు అధముడు.
ఆతతాయి తన అధర్మంచేతనే చంపబడతాడు -
హింసకుడు నిమిత్తమాత్రుడే.
ఆత్మకు చావు లేదు - మార్పు లేదు.
ఆత్మకు నాశం లేదు - శరీరానికి స్థైర్యం లేదు.
ఆత్మగౌరవం లేనివాడు బ్రతికినా చచ్చినా ఒక్కటే.
ఆత్మగౌరవాన్ని చెఱచే అడకువ అడకువ కాదు.
ఆత్మగౌరవానికి భంగం కలిగేటప్పుడు దైన్యంకన్న మాన
రక్షణమే మేలు.
ఆత్మనాశకము, నరకద్వారము అయిన క్రోధము వర్జించు.
ఆత్మప్రబోధము కలుగనిదే భగవంతుని తెలిసికోలేవు.
ఆత్మయందు సమస్తభూతములను దర్శించుటే ఆత్మానుభూతి.
బ్రహ్మానుభూతి.
ఆత్మవికాసానికి వివేక వైరాగ్యాలే ముఖ్యసాధనాలు.
ఆత్మశుద్ధిలేని ఆచారం - భాండశుద్ధిలేని పాకంలాంటిది.
ఆత్మస్తుతి, పరనింద ఆర్యసమ్మతం కాదు.
ఆత్మ పరమాత్మ, దేహం ఈపూట ఉండి రేపు పోయేదే.
ఆదాయం ఎఱుగక అప్పు చేయడం ముప్పుకోసమే.
ఆదాయం కన్న అధికవ్యయం అప్రాజ్ఞతను చాటుతుంది.

ఆదర్శాలకోసం పాటుపడే జీవితాలే నిజమైన జీవితాలు.
ఆదాయం లేకుండా తినడం మొదలుపెడితే బంగరు
    కొండలైనా తరిగిపోతాయి.
ఆధ్యాత్మిక దినచర్యలో వ్యక్తికొచ్చిన ఆనాటిదోషాలు చూచుకొని
    పశ్చాత్తాప పడు.
ఆపత్కాలంలో అడ్డుపడడం ఆప్తజనుల స్వభావం.
ఆపద మొక్కులు - సంపద మఱపులు లోకానికి రివాజు
ఆపద రానంతవఱకే భయం వచ్చాక ధైర్యంతో ఎదుర్కోవాలి.
ఆపదలందు ఖేదం - సంపదలందు మోదం అల్పుల లక్షణం.
ఆపదలకు ప్రతిక్రియలు ముందుగనే ఆలోచించుకో.
ఆపదలందు చిక్కుకొన్న యోగ్యమిత్రునికి సాయపడు.
ఆపదలో సానుభూతి చూపడం మానవత్వం,
    దాన్ని నివారించడం దైవత్వం.
అపాత్రదానం - ఉష్ణోదక స్నానం నిష్ఫలం.
అభయదానానికి అన్నిదానాలు తీసికట్టే.
అబ్దికమునాటిరాత్రి తినే చపలుడు ఉపవాసాలు చేస్తాడా!
ఆయముమించి వ్యయము చేయకు, తలకుమించిన మాటలాడకు.
ఆయువు ఇచ్చినదేవుడు అన్నం ఇవ్వకపోడు.
ఆయువు గట్టిగావుంటే మృత్యువు వాతజొచ్చినా మరలిరావచ్చు.
ఆయువుంటే త్రాచుపాము కఱచినా బాధింపదు.
ఆయుష్కాముడు తూర్పుముఖంగాను,
    కీర్తికాముడు దక్షిణాభిముఖంగాను భుజించాలి.
ఆరోగ్యమే సౌభాగ్యం - తృప్తియే ఐశ్వర్యం.
ఆరోగ్యకాముడు సూర్యదేవుని,
    సంపత్కాముడు అగ్నిదేవుని ఆరాధించాలి.
ఆర్జించినదానిలో అంతో ఇంతో కూడబెట్టుతూ ఉండు.
ఆలసించి ఇవ్వడంకన్న లేదని వెంటనే చెప్పడం నేర్పు.
ఆలస్యంగా భుజిస్తే అమృతంకూడా విషమౌతుంది.

ఆలికి చనువిస్తే తక్కువజాతిదైనా తేలిక చేస్తుంది.
ఆలిసలహాల ననుసరించేవానికి ఆపదలు తప్పవు.
ఆలోచించి ఒక నిర్ణయానికి వచ్చాక
    అనుకున్నప్రకారం జరుపవలసినదే.
ఆశకు వశులైనవారు అందఱికీ దాసులే.
ఆశను తృప్తిచేత, మోహాన్ని సరళత్వంచేత జయించు.
ఆశను మించినవ్యాధి – దయను మించిన ధర్మము లేదు.
ఆశ ఎవ్వనికి దాసియౌనో వానికి లోకమంతా లొక్కే.
ఆశపెట్టుకొని బాధపడకు దొరికినదానితో తృప్తిపడడం నేర్చుకో.
ఆశపోనివాఁడు కావిబట్టలు కట్టినా సన్న్యాసి కాడు.
ఆస్తరణ, దిండు లేని ఇఱుకుప్రక్కపై పరుండవద్దు.
ఆహారం తీసికొన్న జాములోపున స్నానం చేయరాదు.
ఆహారంలోను – వ్యవహారంలోను మొగమోటము పనికిరాదు.
ఆపదలకు అడ్డుపడినవాఁడే నిజమైన మిత్రుఁడు.
ఇంటిగుట్టు రట్టుచేసికోవడం కొంపకు చేటు.
ఇంటిదొంగను ఈశ్వరుఁడైనా పట్టలేడు.
ఇంటినిబట్టి ఇల్లాలి శుభవృత్తిని తెలిసికోవచ్చు.
ఇంటి ముంగిలివాకిట ఒంటిగా నిద్రించడం ప్రమాదహేతువు.
ఇండుపగంధం కలిపితేమాత్రం నదీజలాలు తేటపడతాయా?
ఇంద్రియాలను అరికట్టలేనివాఁడు పతితుఁడౌతాఁడు.
ఇంద్రియాలు బుసకొట్టినపుడు వివేకమనే శస్త్రాన్ని ఎత్తు.
ఇచ్చి పుచ్చుకోవడం – పలికి బొంకడంకంటే వేఱేపాపం లేదు.
ఇతరమతాల నెన్నఁడూ ద్వేషించవద్దు – అనుసరించవద్దు.
ఇతరులతప్పు లెంచేముందు నీ తప్పులు సవరించుకో.
ఇతరులకు పెట్టక ఒంటిగా మధురపదార్థాలు తినవద్దు.
ఇతరులను జయించేవానికన్న తన్నుతాను జయించుకొనేవాఁడు
    మహాశూరుఁడు.
ఇతరులు చేసే గౌరవసత్కారాలు విషంగా భావించు.

ఇతరులు శిరస్సు వంచేటప్పుడు నీవును శిరస్సు వంచు.
ఇతరు లెట్లు నడచుకోవాలని నీవుకోరితే ముందుగా నీవట్లు నడచుకో.
ఇద్దఱు మాట్లాడేచోట చేరకు.
ఇల్లుకదలితే అలసిపోయే మూలుగుబోతు తీర్థయాత్రలు చేస్తాడా?
ఇవ్వలేకపోయినా ఇచ్చేవానిని చూపు.
ఇనుము విరిగితే అతుకవచ్చునుగాని మనస్సు విరిగితే మఱి అతుకదు.
ఇహపరాలకు పనికిరాని పని ఎన్నడు చేయవద్దు.
ఇహమున సద్వర్తనము గలవానికి పరమున జ్ఞానాధిక్యం లభిస్తుంది.
ఇహమే సాధించలేనివాఁడు పరం సాధించగలఁడా?
ఈ జగత్తుకే కాదు సకలధర్మాలకు ధనమే మూలం.
ఈర్ష్యాళుని చిత్తం చేదు, నాలుక విషం గక్కుతూంటుంది.
ఈర్ష్యాళువు క్రుళ్లుచు, గుములుచు, కంటఁ దడి పెట్టుచుండును.
ఈతకు మించిన లోతు - చావుకు మించిన కీడు లేదు.
ఈ చేత చేసినది ఆ చేత అనుభవింపవలసి వస్తుంది.
ఈతచెట్టుక్రింద పాలుత్రాగినా కల్లేఅంటారు.
ఈ ప్రపంచంలో వస్తువులన్నీ నశించేవే. నాశంలేని వస్తువుకై యత్నించు.
ఈ ప్రపంచంలోకి ఒంటిగా వచ్చావు, ఒంటిగానే వెడతావు, కనుక నీవృద్ధి నీవు చూచుకో.
ఈ లోకంలో ధనికుల కంతా చుట్టాలే - పేదల కొక్కఁడూ లేడు.
ఈశ్వరభక్తి అనే అమృతం గ్రోలిన భక్తుఁడు త్రాగుబోతువంటి వాఁడు గనుకనే ప్రజలమర్యాద నెరుగక తిరుగును.
ఈశ్వర విలాసాలు సముద్రతరంగాలు ఊహాతీతాలు.
ఈశ్వరశక్తి అపరిమితము - జ్ఞానము అనంతము.
ఈగకు శిరము - తేలుకు కొండెము - ఖలునకు శరీరం విషస్థానాలు.
ఉచితజ్ఞత లేని మంచితనం ఉపయోగానికి రాదు.
ఉత్తమమైన కులవిద్య కుటుంబయాత్రకు జీవగఱ్ఱ.
ఉత్తమమైన స్వార్జితం చిరాయువును ప్రసాదిస్తుంది.

ఉత్తములను నిందిస్తే తన్ను నిందించుకొన్నట్లే.

ఉత్తముల మైత్రికి గవ్వ దాపు లుండవు.

ఉత్తములు మానాన్ని, అధములు ధనాన్ని కోరుతారు.

ఉత్సాహాన్ని, ధైర్యాన్ని చెదరగొట్టే పిటికి ఊహలు మనస్సున చొరనీయకు.

ఉదకంలో ఉమియడం - మలమూత్రాలు విడువడం ఉపేక్షింపరాని నేరాలు.

ఉదరంకోసం పనులను కోరనివాడొక్కడే ఉత్తముడు.

ఉత్తమునితో కలసి తిరుగు. లేదా ఒంటరివై తిరుగు. అంతేగాని అల్పునితో మాత్రం మైత్రి చేయకు.

ఉత్తరీయం కట్టడం - కట్టుబట్ట పైన తాల్చడం దూష్యం.

ఉత్తరీయం లేకుండా గృహస్థు భుజించడం దోషం.

ఉదరంకోసం శరీరం అమ్ముకోవడం నీచం.

ఉదారునకు సొత్తు - సాహసికి ఉసురు గడ్డిపోచతో సమానం.

ఉద్యోగం పురుషలక్షణం - అది లోపించడం అవలక్షణం.

ఉద్యోగికి దూరభూమి - విద్వాంసునకు పరదేశం అనేది లేదు.

ఉన్నంతలో కాలం గడపుకోవాలి కాని విస్తారం పదార్థసంగ్రహం చేయనైతినని విచారింపరాదు.

ఉన్నతాత్ముడు దుర్దైవమునకు దుఃఖింపడు. సుఖాలకు హర్షింపడు.

ఉన్నతి పొందడానికి, అధఃపతనానికి తన బుద్ధే కారణం.

ఉన్నదానితో తృప్తిపడడం నేర్చితే ఉపద్రవమే లేదు.

ఉన్నయూరు, కన్నతల్లి స్వర్గం కన్న మిన్న.

ఉపకారంవల్లనే ఒకరిపై నొకరికి ప్రేమ కల్గుతుంది.

ఉపవాసం ఉదరరోగాలను శమింప జేస్తూ జఠరాగ్నిని ఉద్దీపింప జేస్తుంది.

ఉపాయం వెదకేవాడు రాగల అపాయంగూడా ఊహించాలి.

ఊరికైనా యింటికైనా మాటుత్రోవను ప్రవేశింపవద్దు.

ఊరువిడచి పొరుగూరుపోయినా పూనినకర్మ విడువబోదు.

ఊళ్లు దోచుకొని జాతిగుళ్లు కట్టినా ఫలం ఒలికిపోవదు.
ఋణదాతల కీయవలసినబాకీ నిచ్చివేయుము. లేకుంటే ఆక్కర్లేక-
ఇంటికావలి కాయవలసివస్తుంది.
ఋణశేషం, రిపుశేషం, అగ్నిశేషం ప్రాణికి కీడుతెస్తాయి.
ఎంగిలితిండికి ఆపోశనం - మద్యపానానికి మడిబట్ట ఒక్కరూపు.
ఎండకు పిమ్మట చలి - మేలుకు పిమ్మట కీడు తప్పవు.
ఎండమావులు నీళ్లు కావు - ముండకొడుకు కొడుకు కాడు.
ఎంత ఉపదేశించినా పుట్టుకకు బుట్టినబుద్ధి పుడకలతోగాని పోదు.
ఎంతటి కఠినపదార్థాలనైనా దంతాలు పటపటలాడిస్తూ తినవద్దు.
ఎంతటి కష్టజీవియైనా మంచికాలం దాపైతే సర్వసుఖాలు
పొందుతాడు.
ఎంతవాడైనా తనబలం, ఎదుటిబలం తెలిసి పోరాలి.
ఎంతటి పవిత్రవస్తువైనా సమీపంలోఉంటే దానిగురుత్వం నశిస్తుంది.
ఎంతవారికిగాని దైవమలంఘ్యం. (దైవవిధి దాటరానిది)
ఎంతవారినాశ్రయించినా భాగ్యహీనునకు మేలుకలుగదు.
ఎంతటి క్రోధకారణంకలిగినా చిత్తంలో శాంతి నెలకొల్పుకో.
ఎంతటి కష్టంవచ్చినా - దుష్టుసాయం కోరవద్దు.
ఎంతవారినాశ్రయించినా ప్రాప్తిసూత్రానికిమించి చిల్లిగవ్వైనా
లభింపదు.
ఎంతమంచివాడైనా కొందరికి చెడ్డవాడు కాక తప్పదు.
ఎంతటి మందమతియైనా క్రమశిక్షణచే జ్ఞానిఔతాడు.
ఎంత మెరుగుపెట్టినా ఇత్తడి పుత్తడికాదు - తొత్తు దొరసానికాదు.
ఎంత గొప్ప ఆశ్రయాలు కలిగినా ఫలం కర్మనుబట్టే.
ఎంత నేర్చినవానికైనా సహజగుణాలు వీడిపోవు.
ఎంత విద్యయున్నా - శౌర్యమున్నా అదృష్టంలేక కొట్టగింజంతైనా
ఫలింపదు.
ఎక్కడదాగినా కాలం దాపైతే లోకం విడువకతప్పదు.
ఎక్కడున్నాడని ఎంచితే ఈశ్వరుడక్కడే ఉంటాడు.

ఎట్టిగుణమైనా విశేషంగా వృద్ధిపొందనిస్తే దుర్గుణపర్యవసాన
మౌతుంది.
ఎట్టిపౌరుషముగాని దైవగతి విపరీతమైనప్పుడు పనికిరాదు.
ఎడ్డవానితో నేస్తంచేస్తే మడ్డితనం అబ్బుతుంది.
ఎదుటివారి చిత్తవృత్తి ననుసరించి నడచుకోవడం నేర్చుకో.
ఎత్తుకు పైయెత్తు వివేకి లక్షణం.
ఎత్తుపల్లాలుగల పడకపై ఎన్నడు పరుండవద్దు.
ఎద్దుకు అడుకులరుచి – గొడ్రాలికి ప్రసవవేదన ఏమాత్రం తెలియదు
ఎదుటి ఫలానికి ఆశించి చేతిలోని ఫలం పారవేయవద్దు.
ఎదుటివారి అనుభవాలు చూచి జ్ఞానం గడించుకో.
ఎన్నికష్టాలు వచ్చినా శీలమును, ధైర్యమును వీడకు.
ఎన్నిదానాలు, నోములు, యాగాలు చేసినా
శరణాగతరక్షణకు సాటిరావు.
ఎన్నిశాస్త్రాలు చదివినా వివేక వైరాగ్యాలు లేక
ఆత్మవికాసం కలుగదు.
ఎవడు జీవహింస చేయడో వానికి దీర్ఘాయువు లభిస్తుంది.
ఎలాంటి ఘనకార్యాలు చేసినా సమకాలంవారు మెచ్చరు.
ఎవనివల్ల అనేకులు జీవిస్తారో వాని మనుగడ సఫలం సార్థకం.
ఎవరి భోజనపాత్రయందు వారే తినాలి.
ఎవ్వడు ధర్మాన్ని ధ్వంసం చేస్తాడో
అది వాణ్ణి విధిగా నాశనం చేస్తుంది.
ఎవ్వనికి నమ్మిక కలదో వానికి అన్నీ ఉన్నట్లే.
ఎవ్వరికైనా విధి తప్పించుకో వశంకాదు – అనుభవించి తీరవలసిం
ఏండ్లు పూండ్లు ఏడ్చినా చచ్చినవారు తిరిగి రాబోరు.
ఏడుమార్లు గాలితలిగిన తడిబట్ట పొడి (మడి) బట్టతో సమానం.
ఏది ఎవరితో తగుతుందో వారితో బుద్ధిమంతుఁడది చేస్తాడు.
ఏ జలమందు మున్గినా
గంగను ధ్యానిస్తే గంగాస్నానఫలం లభిస్తుంది.

ఏనుఁగు తినివిడచిన వెలగపండులాగః సంపద లెట్లో హరిస్తాయి.

ఏ మతాన్నైనా, ఏ వ్యక్తినైనా దూషించడం
  దోషం, ద్రోహము కూడా.

ఏలికతో చేసే మేల మెప్పుడో ఒకప్పుడు విషమిస్తుంది.

ఏవాక్కు జీవకోటికి హితవో అదే సత్యవాక్కు.

ఏవాడ చిలుక ఆ వాడపలుకే పలుకుతుంది.

ఏవ్యక్తినైనా చులకనగా చూడటం,
  నీ చులకనతనాన్నే వెల్లడిస్తుంది.

ఒంటిగా అడవిని, పాడుఁబడిన యింటిని ప్రవేశించవద్దు.

ఒంటెత్తుతనం విడచి కలిసికట్టుతనం నేర్చుకో.

ఒక అబద్ధం సమర్థించుకోడానికి పది అబద్ధాలు పలకాలి.

ఒకడు కడుపుకట్టుకొని దాచిన అర్థం కోటొక్కరు అనుభవిస్తారు.

ఒకనికి ఆతిథ్య మిచ్చి తినడం వేయి యాగాలపెట్టు.

ఒకనికి కీడు తలపెట్టితే నీకే కీడౌతుంది.

ఒకరి నోరుగొట్టి భక్షించేవాళ్ళ నోరు దేవుఁడు కొడతాడు.

ఒక్క ఈశ్వరునికొఱకే పనిచేయడం నిక్కమైన కర్మయోగం.

ఒక గుణహీనునివల్ల కులమంతా చెడిపోతుంది.

ఒరు లేమిచేయాలని కోరుతావో, నీవు దానినే చేసి చూపు.

ఓరిమిలేని వేగిరపాటు అంతులేని ఆపదలకు హేతువు.

ఓర్పుకు మించిన తపస్సు – తృప్తికి మించిన సౌఖ్యము లేదు.

కట్టుబట్టనుబట్టి గట్టి చెప్పేవాడు పట్టి అవివేకి.

కట్టు తప్పి నడువకు – హద్దు మీఱి వాగకు.

కడపమీఁద, సన్నికల్లుమీఁద, చక్కిమీఁద కూర్చుండవద్దు.

కన్నగానికి జూదగాఁడు చెలిమికాఁడు.

కన్యను చేఁపట్టిన వరుఁడు అత్తవారింట ఉండిపోవడం అలుసుతనం.

కపటుని నాల్కకు, హృదయమునకు, చేతలకు సంబంధముండదు.

కర్త ఎక్కడికేగినా కర్మఫలం వానిని నీడవలె వెన్నాడుతుంది.

కర్త, కారయిత, ప్రేరకుఁడు, అనుమోదకుఁడు పుణ్యపాపాలు
సమంగా పంచుకొంటారు.

కర్తవ్య వివేకం లేనివాఁడు గడ్డం నెరసినా పెద్ద కానేరఁడు.

కర్మచేతనే పుట్టిన జంతువు కర్మచేతనే వర్ధిల్లి, కర్మమూలంగానే
నశిస్తుంది.

కర్మవల్లనే రాగద్వేషాలు, జననమరణాలు కల్గుతాయి.

కర్మననుసరించి బుద్ధి – అభ్యాసాన్ననుసరించి విద్య లభిస్తాయి.

కప్పలలాగు బెక బెక లాడే వాచాలు
రున్నచోట సజ్జనులకు మౌనమే శ్రేయం.

కట్టెలో నిప్పున్నది. నీలో భగవజ్జ్యోతి ఉన్నది.

కట్టె విఱిచి పొయ్యిలో బెట్టినట్లు
ఎవ్వరితోనైనా పెడసరంగా మాట్లాడకు.

కటువుమాటలు, కానిమాటలు కడగండ్లు తెచ్చిపెడతాయి.

కడచినదానికై కళవళపాటు,
రానున్నదానికై తహతహపాటు కూడదు.

కడుపు కట్టుకొని కూడబెట్టేవానికి మిగిలేవి కష్టాలే.

కరుణామూర్తియైన మాతృదేవతయందు
పరమాత్మస్వరూపాన్ని దర్శించి తరించు.

కఱవునాడు చుట్టాల నాశ్రయించడం కాని పని.

కల యథార్థం కాదు – మెఱుపు దీపం కాదు.

కలహం, కండూతి, కల్లు, కామిని సేవించినకొద్ది పెరుగుతాయి.

కలిగిననాటి పరివారంకన్న లేమినాటి చుట్టాలు మేలు.

కలిమిగల లోభికన్న ఈవిగల పేద మేలు.

కలిగినదానితో తనివి నొందని బాపఁడు – తనివి చెందే రాజు నశిస్తారు.

కలిమిలేని పురుషుడు స్త్రీలాగు,
ధనికురాలగు స్త్రీ పురుషుఁడులాగు చూడబడతారు.

కలిమిలేములు, సుఖదుఃఖాలు, చక్రనేమి క్రమంగా తిరుగుతాయి.

కలిమినాడు కాంత కలుస్తుంది – లేమినాడు ఈసడిస్తుంది.

కలిమెంతున్నా బీదలను దెప్పడం, నిరసించడం కాని పని.
కలిమివేళ మోదాన్ని - లేమివేళ ఖేదాన్ని పొందవద్దు.
కలియుగంలో నామసంకీర్తనకంటె తరుణోపాయం లేదు.
కలువకంటులు కలిమినాడు కాంతులు కామునిగా చూస్తారు.
కవి, మంత్రి, వెజ్జు, స్వామి, ధనికుడు,
వంటవాడు, మూర్ఖుడు, మర్మజ్ఞుడు అను వారిని దూషింపవద్దు.
కవిత, వనిత కోరివస్తేనే సరసం - లేకుంటే విరసం.
కవులు కాననివి - కాంతలు చేయనివి లోకంలో లేవు.
కష్టములందుకూడా క్రూరాత్మునిమనసు కరుగదు.
కష్టాలకు పిమ్మట కలిగే సుఖాలు స్వల్పమైనా అధికానందం ఇస్తుంది.
కష్టాలకు కలతపడటం - సుఖాలకు మురిసిపోవడం భీరువు లక్షణం.
కష్టాలకు క్రుంగక, సుఖాలకు పొంగక
ఆశలు, కోరికలు వీడినవాడే స్థితప్రజ్ఞుడు.
కష్టాలు దాపైనప్పుడు పెద్దల బుద్ధులు సైతం పెడదార్లు పడతాయి.
కస్తూరి కలిపి మర్దించినా వెల్లుల్లికి కస్తూరిపరిమళం అంటదు.
కస్తూరి కాంతిచే నలుపైనా గంధంచేత మురిపిస్తుంది.
కాంతా కనకాలపై కాంక్ష లేనివానికి కష్టాలెక్కడివి?
కాకమృగాలు, కాపురుషులు నెలవులు విడువలేక నశిస్తారు.
కాకి కూతలకు కట్టివేళ్లు - కోకిల కూతలకు కేరింతలు.
కాకి కోకిలకాదు - ముండ మగనాలు కాదు.
కాకి నలుపే - కోకిల నలుపే, వసంతరాత్రులలో మాత్రం
కాకి కాకే - కోకిల కోకిలే.
కాకియందు శౌచం - స్త్రీలయందు కామశాంతి కానరాదు.
కాకియై చిరకాలం మన్నడంకంటె
హంసై ఆరునెలలు బ్రతకడం మేలు.
కాకులవంటి లోకులు చేసే నిందాస్తుతులను లెక్కచేయకు.
కానికష్టాలు వచ్చినా శీలం మాత్రం విడువకు.
కాని పోని వాదాలలో కాలుపెడితే కడగండ్లు తప్పవు.

కానివానితో కలసితిరిగితే లేనిపోని నిందలు వస్తాయి.
కానున్నది కాకమానదు - కానిది కానేకాదు.
కామంతో కాంతల కాలిగోరు చూచినా వ్యభిచరించినట్లే.
కామ క్రోధ లోభాలను, మానావమానాలను వదలిపెట్టు.
కామి కానివాడు కవి గాడు మోక్షకామి గాడు.
కామినులకు సంతుష్టి - కాముకులకు వావివరుసలు సున్న.
కామినులు ఒకనితో మాట్లాడుతూ, వేఱొక్కని చూస్తూ
మఱొక్కని గూర్చి తలుస్తూంటారు.
కారణంలేకుండా గౌరవించేవాణ్ణి అనుమానించు.
కారణంలేకుండా కయ్యానికి దిగేవారు కాపురుషులు.
కారణంలేని నవ్వు అపోహాలకు దారితీస్తుంది.
కార్యసిద్ధికై ఏతాము లాగు వంగడం, తగ్గడం నేర్చుకో.
కార్యాలపట్ల పట్టుదల లేనివారికి శ్రేయస్సు లభించదు.
కాలం దాటైనవాణ్ణి కాలాంతకుడైనా కాపాడలేడు.
కాలం వమ్ముచేయకు - దానికన్న విలువైనవస్తు వీలోకంలో లేదు.
కాలం సమీపించనివాడు వేయిబాణాలు గ్రుచ్చుకొన్నా జీవిస్తాడు.
కాలధర్మాలు, దేహధర్మాలు కలకాలం ఉండేవికావు.
కాలిన బట్ట, కుట్టిన బట్ట, మురికిబట్ట కట్టవద్దు.
కాలు జారితే తీసికోవచ్చు - నోరు జారితే సద్దుకోరాదు.
కీడు తలచిన కీడే మూడుతుంది.
కీడు మఱువవలెను కాని మేలెన్నడు మఱువరాదు.
కీడో మేలో ఏకాలమందు ఏది రావలెనో అది రాకమానదు.
కీర్తి విద్యలో గడించడంలో వ్యసనం కలిగియుండు.
కుక్కతోక వంకరలు, ఏటివంకలు తీర్చరానివి.
కుక్కను అందలంమీద కూర్చొపెడితే ఎంగిలాకులకోసం
దిగనురుకుతుంది.
కుక్కను గద్దెపై ఎక్కించినా చూపు కళ్ళెంమీదనే.
కుడిచే ఇంటికి చేటుకోరే కొడుకు త్వరలో నశిస్తాడు.

కుపుత్రులు నూర్గురికన్న సుపుత్రుడు ఒక్కడైనా మేలే.
కులం కన్న గుణం - మాట కన్న మనస్సు మిన్న.
కులం, శీలం తెలియక క్రొత్తవారితో చెలిమి చేయబోకు.
కులగోత్రాలు చూచుకొని గర్వింపకు - ఎదుటివారిని చులకన చేయకు.
కులపరీక్షకన్న గుణపరీక్ష చేయడం తెలివి.
కులమత భేదాలు కుచ్ఛితులకే గాని దేవునకు గాదు.
కుల మెఱుంగని చుట్టరికం - స్థల మెఱుంగని వాసం పనికిరాదు.
కులహీనుని కూర్చోబెడ్తే కూటికుండలకు కావలం దాటాడు.
కూత కూసినంతమాత్రమున కోడి కోయిల కాదు.
కులానికి నింద తెచ్చేకొడుకు పుట్టకున్నా గిట్టినా ఒక్కటే.
కులానికి కీర్తి తెచ్చేవాడు కొడుకు.
కృషివలన కఱవుగాని - జపంవలన పాపంగాని లేదు.
కేవలం బహిశ్శుద్ధికై పాటుపడేవాడు తోమబడ్డ కల్లుకుండ
లాంటివాడు.
కేశాలు, నఖాలు, నరులు స్థానభ్రంశం పొందితే రాణింపరు.
కొంచెమైనా ఇతరులకు పంచి కుడవడం నీతి.
కొండంత తెలివి కన్న కొఱ్ఱగింజంత అదృష్టం మేలు.
కొండెగాండ్ర చాడీలు విన్నా పరులపై కోపం చేయకు.
కొడుకు చెడుగైతే తండ్రి తప్పు - కూతురు చెడుగైతే తల్లితప్పు.
కొద్దికొద్దిగా తీస్తే బంగరుకొండకూడా తరిగిపోతుంది.
కొబ్బరి కాయలోని నీరులాగు సిరులు తెలియకుండా
వస్తాయి పోతాయి.
కోతికి కల్లాయి - కుక్కకు అందలం వగుబాట్లకారణం.
కోపమణచుకొని శాంతి నెలకొల్పుకొంటే సర్వసుఖాలు
అనుభవిస్తావు.
కోపి ఎంతటి పుణ్యకర్మలొనర్చినా శుష్కప్రయాసమే.
కోపించేవాళ్లను సౌమ్యవచనాలతో బుజ్జగించు.
కోపం వచ్చినపుడు అంకెలు లెక్కిస్తూ భగవన్నామం జపించు.

క్రమశిక్షణ పొందినవాడే సత్పౌరుడు, ఇతరుడు పౌరమాత్రుడు.
క్రూరజంతువులకు దుష్టులకు దూరంగా ఉండాలి.
క్రొత్తవానిని నమ్మి ఇంట ప్రవేశ మివ్వవద్దు.
క్రోధం అధోగతిపాలు చేస్తుందన్న భీతి కలిగి యుండు.
క్రోధాన్ని క్షమచేత – గర్వాన్ని వినయంచేత జయించు.
కోపంతో గాని, కోరికతో గాని, భీతితో గాని చేసిన
హరినామస్మరణ కల్యాణకర మౌతుంది.
క్షణక్షణం కణం కణం చొప్పున విద్యాధర్మ ద్రవ్యాలు గడించు.
క్షణకాలం వ్యర్థం చేసేవాడు జీవితాన్నే వమ్ముచేస్తాడు.
క్షణికమైన ప్రాణాన్ని, ధనాన్ని రూపాన్ని చూచుకొని గర్వించకు.
క్షుద్రులవద్ద చేసే నీతిబోధ నోటి చాపల్యానికే
క్షేత్ర మెఱిగి విత్తనం – పాత్ర మెఱిగి దానం నీసి.
ఖలుని చెవులబడ్డ గోప్యం – జలమందుంచిన తైలంలాగు వ్యాపిస్తుంది.
ఖలుల కఠోరవృత్తాలు కష్టాల్లో కోమలత పొందుతాయి.
ఖలులు చేసే దుష్కర్మలఫలితం ప్రక్కనున్న సజ్జను లనుభవిస్తారు.
గంగ పాపాన్ని, చంద్రుడు తాపాన్ని, కల్పతరువు దైన్యాన్ని పోగొట్టితే సజ్జనులు మూడింటిని హరిస్తారు.
గంగలో మునిగినా కాకి హంస గాబోదు. గాడిద గంగిగోవు కానేరదు.
గంగాజలపానం, జనార్దన సేవ చేసినవానికి యమునిభీతి లేదు.
గంగాతీరవాసం, సత్సహవాసం ధన్యులకే లభిస్తాయి.
గతానికి వగవకు – ఆగతానికి చింతించకు.
గడచి గట్టెక్కానని గంతులువేయడం కాని పని.
గడనగల మగనికి కాంతలు అడుగులకు మడుగు లొత్తుతారు.
గడ్డిని త్రుంపవద్దు – గోళ్లను కత్తిరించవద్దు – గుడికాని మాట ఊకొట్టవద్దు.
గడ్డిపోచకన్న దూది – అంతకన్న యాచకుడు తేలిక.
గణ్యత నిచ్చేది గుణం కాని కులం కాదు.

గర్వం అణచుకొంటే నీ జీవితంలో మహోన్నతపథం అందుకొంటావు.

గర్వం, అహంకారం గౌరవకాంక్షకి గరళం లాంటిది.

గర్వం తల కెక్కిననాడు మూరెడు పోయి బారెడు కుంగుతాడు.

గర్వం, హింస, దురభిమానము వీడి స్థిరమైన నడవడి కలిగి ఉండవలెను.

గర్విష్ఠిని నీచముగా జూతురు - అవమానింతురు.

గర్భస్థుడైనప్పుడే జీవికి ఆయుఃపరిమితి, చావు, కర్మ, చదువు, గడన దేవునిచే వ్రాయబడ్డాయి.

గాంధర్వం, కవిత, శూరత, దాతృత్వం జన్మతో వచ్చేవే కాని నేర్పిస్తే వచ్చేవి కావు.

గాడిద పది పిల్లలను కన్నా బరువు మోయుట తప్పలేదు.

గాడిద బూడిదపై చూపే ప్రేమ గంధంమీద చూపదు.

గాయత్రిని మించిన మంత్రము - తల్లిని మించిన దైవము లేదు.

గారాబంచేత కొడుకు - దుర్మంత్రంచేత రాజు నశిస్తారు.

గుంటకళ్ళవానికి, మెల్లకంటివానికి భక్తి విశ్వాసాలు సున్న.

గుణవంతుడైన కొడుకు ఒక్కడే చాలు - మూర్ఖులు నూర్గురున్నా దండుగే.

గుణ మెఱుఁగని నేస్తం - స్థల మెఱుఁగని వాసం పనికిరాదు.

గుణహీనుని కూర్చోనిస్తే కూటికుండలకు కామం దాతాడు.

గుణహీనుని చదువు, రూపసంపద గణింపదగ్గవి కావు.

గుణాలనుబట్టి పూజ్యత వస్తుంది - కులాన్నిబట్టి కాదు.

గురునింద విని సహించడం గురుద్రోహమే ఔతుంది.

గురువుకు నమస్కరించేటప్పుడు కుడిచేతితో కుడిపాదాన్ని, ఎడమచేతితో ఎడమపాదాన్ని తాకు.

గురువుకంటె రక్షకుడు - దాయకంటె శత్రువు లేడు.

గురువులు పూజ్యులు అనువారి నీడను దాటరాదు.

గుళ్లుకూల్చి తులసితిన్నెలు కట్టేవాడు పుణ్యాత్ముడా!

గృహస్థుడు వానప్రస్థుడు దినానికి రెండు పర్యాయాలు
స్నానం చేయాలి.
గొంతెమ్మ కోరికలు కోరేవారి కున్నది కూడా ఊడుతుంది.
గొడ్డట నఱకిన చెట్టు చిగురుస్తుంది – మాటల విరిగిన మనస్సు
మళ్ళీ అతుకదు.
గొడ్రాలికి ప్రసవవేదన – మొఱకుకు విద్వాంసుల కష్టము తెలియదు.
గొప్పకోసం హెచ్చుగా వ్యయం చేయడం, వట్టి ఆడంబరమే
అవుతుంది.
గొప్పపూజకు గొప్పఫలం – కొద్దిపూజకు కొద్దిఫలం.
గొప్పవారు కొద్దివారిని అవసరం వెంబడి యాచిస్తారు.
గోరంతలు కొండంతలు చేయడం కుచ్చితుల లక్షణం.
గోళ్ళకు తగిలేటట్లు నీళ్లు చేతితో త్రాగరాదు.
గోళ్లనుగాని, వ్రేలి వెండ్రుకలనుగాని కత్తిరించవద్దు.
గోవుకు గడ్డివేస్తే పాలు – పాముకు పాలుపోస్తే విషం ఇస్తుంది.
గౌరవం ఇచ్చి పుచ్చుకునేవాడే గుణవంతుడు – నేర్పరికూడా.
గౌరవం కాని, లాఘవం కాని సంసర్గాన్ని బట్టి వస్తుంది.
గ్రహణమందు తప్ప ఇతర కాలాలలో రాత్రిస్నానం నిషిద్ధం.
గ్రహణస్నానం బద్ధకించే సోమరి ప్రాతస్స్నానం చేస్తాడా?
ఘృతం చేత బుద్ధి – క్షీరం చేత ఆయువు పెరుగుతుంది.
ఘనంగా చెప్పుకోబడాలనే కాంక్షవల్ల ఘనత రాదు చేతలవల్లనే.
చంచలచిత్తునకు జగమంతా చలిస్తూన్నట్లే ఉంటుంది.
చంచలుని యాత్మకు సుఖశాంతులు లేవు.
చందనవృక్షం తన మూలాన్ని భుజంగాలకు, శాఖలను ప్లవంగాలకు,
కుసుమాలను భృంగాలకు, శిఖరాన్ని విహంగాలకు ఆశ్రయంగా
ఇస్తోంది.
చక్కగా ఆలోచించి మితంగా మాట్లాడడం నేర్చుకో.
చక్కగా విచారించి చేసినపనికి చేటు ఎన్నడు రాదు.
చచ్చినవెనుక ద్రవ్యం ఇంటివద్ద – కట్టె శ్మశానంవద్ద.

చదివిన చదువులు శరీరంతో నశిస్తాయి - కూడా వచ్చేది ధర్మ మొక్కటే.

చదువురాని జనులపై చిన్నచూపు చూడవద్దు, అది నీచిన్నతన వాసి వించుకొంటుంది.

చదువురాని మొఱకు, వాసనలేని మోదుగ పూవుతో సమానం.

చదువు లేని కొడుకు - అడకువ లేని ఆలు పగవాండ్రు.

చదువు, బుద్ధి, అనుభవం కలవాళ్లే వృద్ధులు.

చనువిచ్చిన జవరాలు చంక కెక్కుతుంది.

చపల మనస్కుల సౌఖ్యం ఇసుక నేలమీద సౌధం లాంటిది.

చమురు లేని దీపం - పోరంలేని దేహం నిలువ జాలవు.

చపలుని తోడి చెలిమి చెడుగులు పుట్టిస్తుంది.

చద్దిఅన్నంగాని, పసుపు బుగట్టిన అన్నంగాని ఎన్నడు తినబోకు.

చల్లని మాటలు పలికేవానికి లోకులంతా దాసులే.

చాటున నిందించడం - సమక్షంలో పొగడడం దుష్టుల లక్షణం.

చాడీలు చెప్పకు - చెప్పినా వినకు - విన్నా నమ్మకు.

చారులేని భోజనం - శాంతిలేని తపస్సు వ్యర్థం.

చిత్తం ఈశ్వరాయత్తం గాక
వర్ణాశ్రమధర్మాలు ఎన్ని చేసినా దండుగే.

చిత్తం, విత్తం, జీవితం అనేవి చంచలాలు, కీర్తి ఒక్కటే నిశ్చలం.

చితి శవాన్ని - చింత దేహాన్ని కాలుస్తుంది.

చిత్తశుద్ధిలేని కర్మ లెన్నాళ్లు చేసినా భక్తి పాదుకోదు.

చిత్తశుద్ధిలో మాటతీపి - మాట తీపిలో చిత్తశుద్ధి ఉండదు.

చిన్నతనంలో ఆటలు, యౌవనంలో స్త్రీవాంఛ,
ముదిమిలో తాపత్రయాలు అనేవానియందు ముక్తి బ్రహ్మ విచారణ ఒక్కడూ చేయడు.

చినిగిన బట్టలు కట్టేవాణ్ణి, సంజవేళ నిద్రించేవాణ్ణి లక్ష్మి విడనాడుతుంది.

చివిడి రాళ్ళు చేరుకు కంటె చేవగల జీవరత్నం మేలు.

చీకటిలోగాని, భిన్నపాత్రలోగాని తినవద్దు.

చెడ్డనడత కలవాడు తన్నూ, తన కులాన్నీ చెఱుచుకొంటాడు.

చెడి చెలికానియింటికి పోవచ్చు - చెల్లెలింటికి పోరాదు.

చెడుగుల తోడి చెలిమి, ఇడుములకు వాటిల్లు హేతువు.

చెడ్డనడవడి కలవాణ్ణి సోదరుడుకూడా విడుస్తాడు.

చెడ్డముండకు నీతిపాఠాలు - బోసిముండకు తాంబూలము దండుగ.

చెడ్డకొడుకు కలుగవచ్చుగాని చెడ్డతల్లి లోకంలో లేదు.

చెడ్డమిత్రుని, చెడ్డ భార్యను దూరంగా విడవాలి.

చెడ్డవారితో చెలిమి చేసే మంచివారు కూడా చెడతారు.

చెడ్డ స్త్రీలు తమను, తమ కులానికి అపకీర్తి తెచ్చిపెడతారు.

చెదలు పుట్టలుగా పుట్టి ప్రజలను పీడించి శీఘ్రంగా నశిస్తాయి.

చెప్పుకాళ్ళ వానికి నేలంతా చర్మమయంగా తోస్తుంది.

చెఱకు తీపి అని వేళ్ళతో నమలడం నీతికాదు.

చెఱుపదలంచిన చెనటి చెలిమి చేస్తాడు.

చెలికానికైనా నీ హృదయము నివ్వకు,
ఒకప్పుడు వాడే నీ శత్రువు కావచ్చు.

చెలికాని తప్పుకు చేరనివ్వకపోవడమే తగిన శిక్ష.

చెలికానితో వాగ్వాదం, ద్రవ్యసంబంధం,
భార్యతో ఇష్టాగోష్ఠి విడిచిపెట్టాలి.

చేటుకాలం దాపైనవాడు చెలికానిమాట చెవిని పెట్టడు.

చేతనైనవాడు కార్యంకోసం వంగినా తగ్గినా చులకన కాడు.

చేతులు కాళ్ళపై గాని, భూమిపై గాని ఉంచుకొని కుడువకూడదు.

చేసి చెప్పకు - పొంది మఱువకు.

చేసిన కర్మ చెందకపోదు - రాగల ఫలితం రాకపోదు.

చేసిన చెడ్డకర్మ మూడు తరాలదాకా కట్టికుడుపుతుంది.

చేసిన తప్పు ఒప్పుకొంటే సగం నేరం తగ్గినట్లు.

చేసిన మేలు చెప్పుకోవడంకంటె చిన్నతనం లేదు.

చేసేవాడు పలుకడు - పలికేవాడు చేయడు.

చోరునకు చేతియందు, కొండెగానికి నాల్కయందు విషముంటుంది.

జంకు గొంకు లేని గుండెకోతే కృషి నిష్ఠతో ఒకటే కావాలి!
జంతు పక్షి [illegible] జాతికి జీవితం [illegible]
మానం [illegible] మైన [illegible].
జగన్మాత అంక[illegible] శ్రీ [illegible]
జగము తానని లెం, [illegible].
జననం, [illegible], జరా, మరణాలు [illegible]
ఎవ్వరు [illegible].
జఠరాగ్ని వృద్ధిపొందించే వెచ్చటి ఆహారం భుజించు.
జనసమ్మతము, న్యాయసమ్మతము కాని పనికి పూనుకోకు.
జన్మ ఆరంభము కాదు - మృతి అంతిమము కాదు.
జననికంటె, జన్మభూమికంటె స్వర్గం ఘనము కాదు.
జలమందు, తైలమందు నీ ప్రతిబింబము చూచుకోవద్దు.
జాలి విడచిన చెలికానికంటె జడయుగల మూలడు మేలు.
జిహ్వను జయించినవాడే ఇంద్రియాలను జయిస్తాడు.
జీవకోటి శ్రేయస్సు కోరేవాడైతే అప్రియమైనసత్యం పలుకబోకు.
జీవనం నీటిబుడగలాంటిదని తెలిసిన బుద్ధిమంతుడు
నిరంతరం ధర్మచింత కలిగివుంటాడు.
జీవితంకంటె అతీతమైనదానికి జీవితాన్ని ఒడ్డినప్పుడే
అది సార్థకమౌతుంది.
జీవజగత్తులు బ్రహ్మతో అభిన్నమని
తలచేవానికి పుణ్యపాపాల ప్రసక్తే లేదు.
జీవించియుంటే ధర్మ మాచరింపవచ్చు
కాబట్టి జీవితం మరణంకంటె శ్రేయం.
జీవించి ఉన్నంతవరకు నేర్చుకోవడం నీతి చతురత.
జీవితమందలి సుఖదుఃఖములను సమముగా జూడడం నేర్చుకో.
జూదగాడు నలుడులాగు, ధర్మరాజులాగు చెడిపోతాడు.
జోలిమాలిన పనులు తలపై వేసికోవటం ముప్పుకోసమే.
జ్ఞానం ఏకత్వానికి - అజ్ఞానం అనేకత్వానికి దారితీస్తుంది.

జ్ఞానికి, కామికి కంటియందు విష ముంటుంది.
జ్ఞానహీనుడు ఎన్నితీర్థాలలో మునిగినా దండుగే.
జ్ఞానహీనుడైన గురువు నాశ్రయించేవానికి సంసారబంధాలు తెగవు.
డాంబికుడు ప్రజలకంట దుమ్ముకొట్టగలడు
 కాని దేవునికళ్లు కప్పలేడు.
తండ్రిని దూషిస్తూ పెద్దలను పూజించడ మొక పరువుకాదు.
తండ్రి రత్నాకరుడు - సోదరి లక్ష్మి అయినా శంఖానికి బిచ్చమేగతి.
తండ్రివల్ల పేరు కీర్తులు పొందేవారు మధ్యములు.
తండ్రిని వస్తుంచి తినే తుంటరి అతిథుల నాదరించడు.
తడిబట్టతో - తడితలతో భుజింపకు, నిద్రింపకు.
తనకులేదని ఏడిస్తే ఒకకన్ను,
 పరునకున్నదని ఏడిస్తే రెండోకన్ను పోతుంది.
తనతప్పు తెలిసికొన్నవాడు ధన్యాత్ముడు.
తనకు అవమానంచేసినా రోషం, చీదర
 కలుగనివాడు షండునితో సమానం.
తనంత దౌర్భాగ్యుడు లేడని తెలిసికోవడమే అతని గొప్పతనం.
తనకు జరిగిన అవమానంగాని, సత్కారంగాని వెల్లడించుకో కూడదు.
తనకోపం తనకుశత్రువై తన్ను నాశనం చేస్తుంది.
తన చిత్తాన్ని స్వాధీనం చేసికొన్నవాడే యోగివరుడు.
తనదైనా, పరాయిదైనా స్త్రీభోగం పతనానికే దారితీస్తుంది.
తనభాగ్యమే తనది - ఎదుటివారి కెంతున్నా తనదికాదు.
తనమనస్సు వక్రంగా ఉన్నప్పుడు ఎదుటివారి
 చిత్తవృత్తి వక్రంగా ఉన్నట్లే తోస్తుంది.
తన మేలుకోసం ఎదిరికి కీడు తలపెట్టేవాడు తులువ.
తనయల్లికచే చంపబడే సాలీనివలె తుంటరి తన కుతంత్రాలచే
 కూల్పబడతాడు.
తన యాలి చీటితప్పు కమ్ముకొని పరకాంతలందు లెంచేవాడు
 తుంటరి.

తన యాలి విరహబాధ తెలిసికొంటే జారత్వానికి పూనుకోడు.
తన లేమికి ఖేదం పరాయివాళ్ళ కలిమికి ఈర్ష్య పొందకూడదు.
తనలో ప్రయోజకత్వం ఉంటే ఆశ్రయించడానికి ఎందరైనా ఉంటారు.
తనదగ్గర ఎంతధనం ఉన్నా పసిరికళ్ళవాళ్ళకు పరద్రవ్యంమీదనే
ఆపేక్ష.
తనవారని నమ్మితే, పోయేవేళ పెండ్లామైనా వెంటరాదు.
తన విభవం చూచుకొని గర్వించడం పతనంకోసమే.
తన కెంతస్వాతంత్ర్యం లేదో తెలిసికోడానికి మానవుడు స్వతంత్రుడే.
తక్కువ మాటలలో ఎక్కువభావం ఇమిడ్చి పలుకడం నేర్చుకో.
తన్నుతాను మెచ్చుకోవడం స్వకుచమర్దనం లాంటిది.
తగనివైరమున తలమాన్యానికి తలవంపులే గతి.
తన్ను ప్రేమించే పరిశుద్ధాత్ములకోసం దైవం మానవరూపంలో
అవతరిస్తాడు.
తన్నుమాలినధర్మము మొదలు చెడ్డబేరము గలదా!
తప్పని తెలియని తుంటరులు ఉమిసినా నదీజలాలు పవిత్రాలే!
తప్పులు చేయక నిందలురావు - వచ్చిననిందలు చచ్చినాపోవు.
తప్పులేనివాడు దేనికీ భయపడం బనిలేదు.
తమతమ నెలవులు తప్పినవారికి మిత్రులే శత్రువులు ఔతారు.
తమరి నాశ్రయించుకొన్నవారికి చేసినదానానికి ఫలం సున్న.
తమ్ముల సొమ్ములు మ్రింగేవానికి పరవిత్తం ఒకలెక్కా!
తరంకాని పనులు చేయడానికి పూనుకోరాదు.
తరచుగా దుఃఖవేగం నీచులనువలె ఘనులను బాధింపదు.
తరుణం మించాక చేసినపని చేయనట్లే ఔతుంది.
తరుణి దొరకినప్పుడు మగవానిగుణం వెల్లడౌతుంది.
తరుణీవిలాసాలు, సంపద్వైభవాలు అస్థిరాలు.
తలకుమించిన పనులకుపోతే తలవంపులు తప్పవు.
తల నెరసినమాత్రంచేత నరుడు పెద్ద కానేరడు.
తలలు బోడులైనా తలపులు బోడులు కావు.

తల్లిదండ్రులను పీడించే కొడుకు పరద్రోహానికి జంకడు.
తల్లిదండ్రులకై దయలేని పుత్రుడు పుట్టినా గిట్టినా ఒక్కటే.
తల్లిదండ్రుల శాపాలు తగిలినవాడు తరించడం కల్ల.
తల్లిదండ్రులు జీవించియున్నంతకాలం యథాశక్తి సేవించాలి.
తల్లిదండ్రులు తనకోసం కావించిన సాధనలు ఫలిస్తవి.
తల్లిని నమ్మినవాడు – దైవాన్ని నమ్మినవాడు చెడడు.
తల్లిని భజించేవానికి దేవతార్చనలతో నిమిత్తం లేదు.
తల్లిని మించిన దైవము, గాయత్రిని మించిన మంత్రము లేదు.
తల్లి లేని బిడ్డ – మగడు లేని ముగువ ఒక్కరూపు.
తాంబూలం సమంగా వచ్చిన రసం రెండు మార్లు ఉమియాలి.
తాను సర్వజ్ఞుడననుకొనేవాడే పరమ మూర్ఖుడు.
తానెంత బలవంతుడైనా శత్రువును, వ్యాధిని పొడచూపగనే నిర్మూలించాలి.
తానెరుగని మడుగులో ఎన్నడు మునుగకూడదు.
తానొకటి తలిస్తే దైవం వేరొకటి తలుస్తాడు.
తామరాకుమీది నీటిబిందువులాగు జీవితం అతిచంచలం.
తామసంతో తలపడిన కార్యానికి తలవంపులు తప్పవు.
తాము దానంచేయరు – పరులను చేయనివ్వరు కొందరు నీచులు.
తామ్రపాత్ర పులుసుచేత – కాంస్యపాత్ర భస్మంచేత పరిశుద్ధమౌతుంది.
తాలిమికంటె సత్త్వగుణము – తామసముకంటె దౌష్ట్యము లేదు.
తాలిమి తన్ను, ఎదిరిని కాస్తుంది.
తాపాతుమాలిన చుట్టరికం – తెలివిచాలని తర్కం తలవంపులకే.
తిండి ఎట్టిదో, త్రేపట్టిది – భోజన మెట్టిదో, మానస మట్టిది.
తియ్యగా మాట్లాడేవాని కడుపునిండా విషమే.
తిరుగవైచిన విస్తరియం దెన్నడు భుజింపవద్దు.
తీపిమాటలు, వక్రవినయాలు ధూర్తుల లక్షణాలు.
తీర్థోదకాన్ని, అగ్నిని పవిత్రంచేసే వస్తువులు పృథ్విలో లేవు.
తీవ్రపరితాపం, గాఢసమాధి దైవసాక్షాత్కారానికి సాధనాలు.

తుమ్మేటప్పుడు, దగ్గేటప్పుడు, ఆవులించేటప్పుడు నోటిపై ఆచ్ఛాదనం ఉంచాలి.
తెరవాల్సిన కొత్త సత్యాలు [illegible] — [illegible].
తెలియనిది తెలిసినట్లు నటించడం [illegible].
తెలిసి తెలియక [illegible] మూలకారణం.
తెలిసినవాళ్ళు [illegible] — [illegible] తెలియదు.
తెలిసికూడా సభలో ధర్మసందేహం తీర్చనివాడు పాపం పొందుతాడు.
తెలిసీ తెలియని వానికి మహోపదేశకుడైనా తెలుపలేడు.
తేజశ్శాలి పంకిలమంగా ప్రాణాలైనా విడుస్తాడుగాని ఆడినమాట తప్పడు.
తేజస్సుకోసం కోతులు తననూ కలిసి తినవు.
తేనె వడపోసి పెంచినా వేపాకు తీపిరాదు.
తైలాభ్యంగం స్వయంగా చేస్తే పుత్రనాశం అంటారు పెద్దలు.
తొందరపడి కలిగించిన మార్పు దోషం ఏమాత్రం కాదు.
తొడిమవద్ద జీడున్నా మామిడిపండు తియ్యగానే ఉంటుంది.
తొత్తుకు శివమెక్కితే మొత్తకు తీరదు.
త్రాగి తందనాలాడినా నాగురువే నాపాలిటి దైవం.
త్యాగభోగాలకు గాని ధనం ఉంటే ఫలంలేదు — పోయి హాని లేదు.
త్రాచుపాము కఱచినా ఆయువుంటే క్షేమం జీర్ణిస్తుంది.
త్రికాలములందు అబాధితమైన సత్యమే పరబ్రహ్మస్వరూపం.
త్వరపడి పనిచేస్తే ఆపదలు పరుగున వస్తాయి.
దంతాలతో గోళ్ళు కొఱకడం దరిద్రలక్షణం.
దంతాలు ఎన్నడూ పటపట కొరకవద్దు.
దయగలచోట పుణ్యం — సత్యం ఉన్నచోట జయం తథ్యం.
దయను జీవకారుణ్యాన్ని పెంపుచేసికో.
దయను మించిన సౌగుణ్యం, క్షమను మించిన ఆయుధం లేదు.

దరిద్రరక్షణం – అనాథప్రేత సంస్కారం వేయి యాగాలపెట్టు.
దరిద్రునకు గోష్ఠి – వృద్ధునకు తరుణి విషప్రాయం.
దరిద్రుడు ధైర్యంచేత, కురూపి సౌశీల్యంచేత ప్రకాశిస్తాడు.
దరిద్రులకు కోర్కెలు పుట్టుతూ నశిస్తూ ఉండడమే కాని ఫలింపవు.
దరిద్రులకు, బంధువులకు చేసే దానఫలితం కోటిగుణితం.
దర్భిమాయుపి ధరణీపతి ఇంట్లో ఉన్నా, చితిలో ఉన్నా ఒక్కటే.
దర్శించే ప్రతివ్యక్తివద్ద దైన్యం చూపడం బేలతనం.
దాంభికుడు ప్రజలకంట దుమ్ముకొట్టగలడు –
దేవునికళ్ళు కప్పలేడు.
దాత దరిద్రుడు కావడం – లోభి ధనికుడవడం కలిలక్షణము.
దాత ధర్మం చేస్తూంటే, ఆటంకపరుచడం పాపహేతువు.
దాతకు ద్రవ్యము – శూరునకు చావు గడ్డిపోచతో సమానము.
దాత పిలువకపోయినా యాచకులు తమకుతామై వస్తారు.
దాతృత్వం, మధురభాషణం నేరిస్తే వచ్చే గుణాలు కావు.
దాన మడుగనివాడు, అప్పు తీయనివాడు దైవసముడు.
దానం ఇవ్వడం నీతికాని – తీసికోవడం తెలివికాదు.
దాతయొక్క శక్తిసామర్థ్యాలు తెలియక యాచింపవద్దు.
దానధర్మాలకు గాని ధనం ఎంతున్నా దండుగే.
దానపాత్రునకిస్తే వచ్చే ఫలం అయోగ్యునకిస్తే కలుగదు.
దానాలు, వ్రతాలు, తీర్థయాత్రలు ఎన్నిచేసినా
మోక్షమార్గం కానరాదు.
దాయతోడి చెలిమి – పాముతోడి పొత్తు సమానం.
దారపుత్రాదులు, ధనజీవన యౌవనాలు అస్థిరాలు –
కీర్తిధర్మాలు మాత్రమే స్థిరాలు.
దాసికి తలకొరిగించడమే తగిన దండన.
దాస్యానికి తగినవాడే క్రయవిక్రయాలకు తగుతాడు.
దివ్యదృష్టి, ఆత్మదృష్టి లభిస్తే, సర్వం సమంగానే తోస్తుంది.
దీక్ష, ఓర్పు కలవానికి కార్యసిద్ధి కరతలామలకం.

దీనరక్షకునకు తీర్థాటనం - విద్వాంసునకు దంభాచారం దండుగ.
దీపం ఉండగానే ధీమంతుడవై ఇలు చక్కదిద్దుకో.
దీపపువర్తి తైలం గ్రహిస్తూ కాంతి నిస్తుంది.
దీర్ఘాలోచన అనాలోచన కార్యనాశానికి హేతువులు.
దుండగీంద్రపై దుండగం చూపడమే తగిన నీతి.
దున్న ఎన్నివన్నెలు దిద్దినా బురదగోతిలోనే పొర్లుతుంది.
దురాశ ఎట్టి దురాగతాలకైనా దారి తీస్తుంది.
దురాశ దుఃఖానికి - నిరాశ సుఖానికి హేతువు.
దురాశ విడచి లభించిన దానితో తృప్తిపడు.
దుర్జన మైత్రికన్న సజ్జన వైరం మేలు.
దుర్జన మైత్రి, సజ్జన నింద రోత పుట్టిస్తాయి.
దుర్జనునకు నాలుక తేనె - గుండె విషం.
దుర్జనుడు సుజనుని చూచి లోన అసూయపడుతూ
పైకి నవ్వుతూంటాడు.
దుర్జనులవలలో చిక్కినవాడు క్షేమంగా బయట పడడు.
దుర్జనులు పరులదోషాలు గోరంతలు కొండంతలు చేస్తారు.
దుర్జనులు తాము చెడి పరులను చెరుస్తారు.
దుర్మార్గులు తమ తప్పు మఱచి పరుల తప్పులు పట్టజూస్తారు.
దుష్టత్వాన్ని ఎదుర్కొనే వ్యక్తి తెలియకుండానే
సుడిగుండంలో ఇరుక్కొంటాడు.
దుష్టవాహనాల నెక్కితే అపాయం కలుగుతుంది.
దుష్టసంకల్పాలకు దోహదమయ్యే అపవిత్రవాఙ్మయం విడుము.
దుష్టుడైన విద్వాంసుడు మణి తాల్చిన త్రాచులాంటివాడు.
దుష్టుడు పరులకు వాదులు వేయడంలో దశవదనుడు.
దుష్టులకు అధికారమిస్తే శిష్టులనెల్ల కష్టపెడతాడు.
దుష్టులకు దూరంగా ఉండేవాడు దొడ్డవాడు.
దుష్టులను నమ్మినవానికి దుఃఖాలు తప్పవు.

దుష్టులు అందితే జుట్టు - అందకుంటే కాళ్లు పడతారు.
దుష్టులు చూపే శిష్టాచారం సజ్జనుల కొంపలు కూల్చడానికే.
దుష్టులు స్వార్థంకోసం ఎట్టి దోషాలకైనా జంకరు.
దూతికీ, సూతికీ, నాలిక కార్యాంతమందు గడ్డిపోచకైనా
 విలువ చేయవు.
దుర్వివేకుల గర్వం దుర్వ్యాపము - దుస్సహము కూడా.
దూరపుకొండలు నునుపు దగ్గరికి జేరితే రాళ్లు ఱాళ్లు తప్ప వేఱు లేవు.
దూరాలోచన వల్ల కలిగే సద్గుణాలు మానవజీవితానికి మార్గదర్శకాలు.
దూషణ భూషణ తిరస్కారాలు దేహానికేగాని ఆత్మకు కావు.
దిసమొలతోగాని, ఒంటిబట్టతోగాని స్నానం చేయవద్దు
దేవతలకు, దయ్యాలకు జాతరలు చేయడం తెలివిలేమి.
దేనియందు భూతదయ ఉందో అందే సత్యమున్నది.
దేవ పితృకార్యాలు చేస్తూ జపిస్తూ నమస్కరించరాదు.
దేవదర్శనం కోరనివాడు సాత్వికాహారం తిన్నా అది
 గోమాంసంతో సమానం.
దేశకాల పాత్రతలు విచారించి ఇచ్చేదే సాత్వికదానం.
దేవతాద్రవ్యం, బ్రాహ్మణద్రవ్యం విషప్రాయం.
దేశాటనం బుద్ధి వికాసానికి దోహద మౌతుంది.
దేశాటనం, రాజసేవ వివేకం కలుగజేస్తాయి.
దేశాన్నిబట్టి కాలాన్నిబట్టి ఆచారం మార్చుకోవాలి.
దేహం నేడుండి రేపు పోయేదేగాని - నిలిచేది కాదు
 నిలిచేది ధర్మమొక్కటే.
దేహమే దేవాలయము - జీవుడే దేవుడు.
దేహధర్మాలు కాలధర్మాలు కలకాలం ఉండేవి కావు.
దేహాభిమానం ఆత్మవికాసానికి తరుణోపాయానికి తీరని అంతరాయం.
దేహాలు వేరైనా పరమాత్మ ఒక్కటే.
దేహేంద్రియాలశక్తులు బిగితప్పినా తృష్ణమాత్రం పరువం వీడదు.
దైవం అనుకూలమైతే కీడైనా మేలుగానే పరిణమిస్తుంది.

దైవం విముఖమైతే తృణంకూడా వజ్రమై బాధిస్తుంది.
దైవబలం లేనప్పుడు ఎక్కడకేగినా ఆపదలే వస్తాయి.
దైవభక్తి, సదాచారజీవనం కలవారు ధన్యులు.
దైవసాక్షాత్కారానికి పవిత్రకం చక్కని సాధనం.
దైవానుగ్రహం ఉన్న వస్తువు ఎక్కడున్నా సురక్షితమే.
దొంగను దండించని రాజు దొంగతనం పంచుకొంటాడు.
దొంగముండకు రంకుముండ తోడు.
దొరసాని చెయిపోయినా ఏ తొత్తు ఇంటికలుస్తుందా?
దొరకినదానితో తృప్తిపడు.
దోషం లేకున్నా తొత్తులవంటి ధూర్తులు మంచివాళ్ళను
నిందిస్తారు.
దోషికి ఈ జగత్తంతా దోషయుక్తంగానే తోస్తుంది.
ద్రవ్యంచేత వంచింపబడనివాళ్ళు - స్త్రీ చేత వంచింపబడనివాళ్లు లేరు.
ద్వేషంతో ద్వేషం ఎప్పుడూ శాంతపొందదు.
ధనం కూడు గుడ్డలకే కాని జీవితపరమార్థానికి కాదు.
ధనంకోసం లోభిలాగ దేవదర్శనంకోసం తహతహపడు.
ధనం దాచిన చోటు ఎవ్వరికి తెలియరాదు.
ధనం మాత్సర్యాన్ని గర్వాధిక్యతను దారితీస్తుంది.
ధనం సర్వశ్రేయములకు నిదానం.
ధనం లోభిని వరిస్తుంది కాని దాతచెంత చేరదు.
ధనగర్వం విద్యామదం బలదర్పం విడిచిపెట్టు.
ధనతృష్ణ విడువడం వివేకకార్యం.
ధనవంతునకు దైవం జేబులోను - పేదకు చిత్తంలోను ఉంటాడు.
ధనసంపాదన చేస్తూన్నంతకాలమే ఆలుబిడ్డల ప్రేమ.
ధనహీనుణ్ణి చుట్టాలు చెలికాండ్రుకూడా నిందిస్తారు.
ధనహీనునిపై దుఃఖం దురాశ దాడిచేస్తాయి.
ధనానికి దాసుడు కానివాడే నిజమైనమానవుడు.
ధనాన్ని పాతఱలో దాచడం దాని వినాశంకోసమే.

ధనికుడు పేదలైన చుట్టాలను అనాథలను పోషించాలి.
ధనాశతో జ్ఞానోపదేశాలు చేసే గురువు అవివేకి.
ధనికునకు కొడుకువల్లా భయమే కల్గుతుంది.
ధనికున కొక్క చిక్కువస్తే వేయివుంటవి పేదలకు కూడు.
ధనికునకు దైవము జేబులో - పేదవానికి చిత్తంలో.
ధనికులవద్ద స్వార్థంగా ఎన్నడు దైన్యం చూపవద్దు.
ధనికులు, చుట్టాలు, ప్రీతి, సన్మానం లేనిచోట
దివసమైనా నివసించవద్దు.
ధనికులకే పౌరుషం, మేధాసంపత్తి, బంధుమిత్రులు కలుగుతారు.
ధన్వంతరి పూనుకొన్నా ఆయువు ముగిస్తే జీవించడు.
ధర్మం ఎక్కడుంటే జయం అక్కడే ఉంటుంది.
ధర్మంకోసం ద్రవ్యం యాచించడంకంటె నిస్పృహ మేలు.
ధర్మంచేసే మేలు తల్లి దండ్రులైనా చేయలేరు.
ధర్మంలేని పరునిపాండిత్యం కుక్కతోక లాంటిది.
ధర్మంలేనిది సభకాదు - న్యాయం చెప్పనివారు పెద్దలు కారు.
ధర్మపథంలో నడచేవాణ్ణి దేవుడైనా జయించలేడు.
ధర్మబుద్ధిలేని ధనికునికంటె ఈవిగల పేద మేలు.
ధర్మచింత ఎక్కువగా ఉంటే అంత మనశ్శాంతి చేకూరుతుంది.
ధర్మ మాచరించక శ్రేయస్సు లేదు
ధర్మయుక్తమైన చిత్తం సర్వవిధాల మేలు చేస్తుంది.
ధర్మవిరుద్ధం కాని సుఖం అనుభవించడం దోషంకాదు.
ధర్మాలు తలక్రిందుగా అప్పగించినా ఆచరణలేక ఫలంలేదు.
ధీరుడు జీవితక్లేశములను యుద్ధవీరునివలె నెదుర్కొంటాడు.
ధీరులు ఎన్నివిఘ్నాలు కలిగినా కార్యదీక్ష విడువరు.
ధైర్యం సమస్తకార్యముల సాధనానికి పనిముట్టు.
ధైర్యసాహసాలుగల ధీరునకు దైవం తోడ్పడుతాడు.
ధ్యానసిద్ధునకు మోక్షం అరచేతి యుసిరిక.
ధ్వనితో కూడిన అపానవాతం విడువడం సభ్యతకాదు.

నంది, నాగుబాము ఎదురైతే కార్యనాశం తప్పదు.
నక్కలు నిర్జీవదేహాలను పీక్కుతింటాయి,
పరనిందకులు సజీవదేహాలను పీడిస్తారు. ఇంతే తేడా.
నక్కలు బొక్కలు వెదకుతాయి - దుష్టులు దోషాలు వెదకుతారు.
నదీజలం కలిసినా లవణాబ్ధి, ఉప్పదనం పోవబోదు.
నదులు పారడం, చెట్లు కాయడం పరార్థమే కాని స్వార్థం కాదు.
నపుంసకునిదగ్గర సకలాంగసత్వం నీటిబొట్లకే,
నమస్కారప్రియుడు భానుడు - భోజనప్రియుడు బాపడు.
నమ్మకంతో సాధన చేస్తే ఏ మంత్రమైనా విజయం తథ్యం.
నమ్మిన నేస్తగాణ్ణి వంచించడం ఒక నేర్పుకాదు.
నమ్మినవాళ్ళను చెరిచేవాడు పై వాళ్ళను బాగుచేస్తాడా!
నహుషాదులే తప్పినడచారంటే కర్మదోషమేకాని వారిలోపం కాదు.
నరునిచర్యలను పంచభూతాలు, ధర్మదేవత చూస్తుంటారు.
నవ్వుతూ చేసేపనుల ఫలితం ఏడుస్తూ అనుభవిస్తావు.
నవ్వులాటకైనా అబద్ధాలు పలుకకు.
నవ్వే ఆడుదాన్ని - ఏడ్చే మగవాణ్ణి నమ్మకు.
నామస్మరణంచేత జడులు, మూర్ఖులు కూడా తరిస్తారు.
నాగరికతా వృద్ధికోసం పాటుపడబోకు.
నాయన మాటయందు ప్రమాణబుద్ధి కలిగియుండు.
నాలుక వల్లనే లక్ష్మి, చెలికాడు, చుట్టాలు, చెఱసాల, తుదకు చావు మూడుతుంది.
నాలుక వశమైతే నరులంతా వశమే.
నిజమైన మహాత్ముడు నిగురుగప్పిన నిప్పులాంటివాడు.
నిజమైన వైరాగ్యం కలిగినప్పుడే తడయక సన్యసించాలి.
నిజమైన అనిష్టవచనాలు నిష్ఠురాలు కాకమానవు.
నిత్యం వ్రాసే ఆధ్యాత్మిక దినచర్యవల్ల ఆత్మసంస్కారం కలుగుతుంది.
నిత్యం సమ్మెటపెట్లు తినే కమ్మరిదాగలి చూచి ఓర్మి నేర్చుకో.
నిద్రించినవాణ్ణి, మైమరచినవాణ్ణి హఠాత్తుగా మేల్కొలుపవదు.

నిన్నుగూర్చి ప్రగల్భాలు చెప్పుకుంటే చులకనౌతావు.
నిన్ను నీవు ప్రేమించుకొన్నట్లే ఎదిరిని కూడా ప్రేమించు.
నిప్పును, నీటిని ఏకకాలమందు ధరించడం అసంభవం.
నిప్పును చెదలు — సాధ్విని దుర్గుణాలు సమీపించవు.
నిప్పును నోటితో ఊదడం, కాలితో తన్నడం తప్పు.
నిరంతరం హరినామం జపిస్తే పాపరాసులు పటాపంచలౌతాయి.
నియమాన్ని, శరణాగతుల్ని విడచిపుచ్చడం నీతి కాదు.
నిరాశ, దురాశ నిందితుల లక్షణాలు.
నిరాశవల్ల ఆత్మబలం, ఉత్సాహశక్తి నశిస్తాయి.
నిర్దయగల నీతివేత్తకన్న దయగల ముండగీకులు మేలు.
నిలుకడలేని సిరులు — నీరజాక్షుల చన్నులు ఒక్కరూపు.
నిశ్చయించుకొన్న పనికి నీళ్ళు నమలడం నీతి కాదు.
నిష్పక్షపాతము, న్యాయము అను నడవడి కలిగి యుండు.
నిష్కామంగా కార్యాలు నిర్వర్తించేవానికి నిర్వాణపదవి లభిస్తుంది.
నిశ్చయబుద్ధితో సన్మార్గవర్తివి కమ్ము.
నీకు ద్రోహం తలపెట్టినవానికైనా కీడు చేయబోకు.
నీకు ప్రియంకానిది ఇతరులకు అప్రియమే అని తలంచు.
నీకు మంచిది కానిదాన్ని పరులకు చేయకు.
నీకు సాయంచేసినవానిపై కృతజ్ఞత కలిగియుండు.
నీకు కలిగినదానిలో కొంత ఇతరుల కిమ్ము.
నీ గడనలో కొంత కూడబెట్టుకో.
నీచసేవ, సజ్జనవైరం పనికిరావు.
నీచసాంగత్యం, సజ్జనవిరోధం కీడు తెస్తాయి.
నీచునకు అధికారం — పాచకునకు ఆగ్రహం వస్తే అపాయం.
నీచునకు చేసే ఉపకారంవల్ల కీడేకాని మేలు కలుగదు.
నీచునకు సిరివస్తే సంకోచం లేకుండా చూస్తాడు.
నీచులకు చేసే ఉపదేశం క్రోధానికే కాని శాంతికోసం కాదు.
నీచులకు పదవివస్తే మంచివాళ్లకు నీడ యుండదు.

నీచునితోడి నేస్తం – త్రాచులతోడి చెలగాటం సమానం.
నీచులు చెప్పే నీతులు నిలువున గోతులు తీయడానికే.
నీచులు కయ్యాన్ని – సాధులు నెయ్యాన్ని కోరుతారు.
నీ జీవితాన్ని క్రమశిక్షణలో పెట్టుకో.
నీతిపథాన్ని ఎన్నడు క్షణమాత్రాన విడువబోకు.
నీళ్లలో నీడ చూచుకొంటే ఇంద్రునికైనా సిరి నశిస్తుంది.
నీ తప్పులు నీవు ఒప్పుకో.
నీతి నియమాలు లేని పెద్దల అనుగ్రహంకూడా భయంకరమే.
నీ తెలివినే నమ్ముకోక మిత్రుల ఉపదేశంకూడా వింటూండు.
నీ దృష్టి నిర్దుష్టమైతే సృష్టిఅంతా పవిత్రమే.
నీ నాలుకను అదుపులో ఉంచుకో.
నీ నాలుకకు కళ్లెం వేయగలిగితే శాంతికి భంగం కల్గదు.
నీ పలుకుల విలువను తూచి చూచుకొంటే నోటికి తాళం పడుతుంది.
నీ ప్రాణం కంటే దేవుడే నీకు సన్నిహితుడు.
నీ పాదరక్షల నెన్నడు స్వయంగా మోసికొని పోవద్దు.
నీపై నీకున్నట్టే సర్వసృష్టిమీద నమ్మకం కలిగియుండు.
నీ పొరుగువాని పూచికపుల్లైనా పొందాలని కోరబోకు.
నీ భక్తి విశ్వాసాలు నీలోనే ఉంచుకో.
నీ భార్య, కొడుకు అనేవారి నిజానిజాలు తెలిసికో.
నీ భార్యను గూర్చి, నీ ఆస్తిని గూర్చి పరులతో భాషింపకు.
నీ భార్య బోధించే దుస్సలహాలకు లోబడకు.
నీరు ఎండాక కాసారం – తత్త్వం తెలిశాక సంసారం ఉండదు.
నీమం నీతి తప్పినవానికి నిందలు తప్పవు.
నీ మనస్సుకు వచ్చిన నేస్తగానికైనా హృదయం ఇవ్వబోకు.
నీలో నిద్రాణమైన దేవత్వాన్ని మేల్కొల్పుకో.
నీ మాహాత్మ్యాన్ని నీవు తెలిసికోగలిగితే నేర్పరివే.
నీలో నిన్ను నీవు మొదట గుర్తించి పిమ్మట కార్యరంగంలో
ప్రవర్తించు.

నీవారాధించిన రూపంలోనే నీకు దైవం దర్శనమిస్తాడు.
నీ హృదయాన్ని, మనస్సునూ, శరీరాన్ని న్యాయానికే అంకితం
చేయాలి.
నీవు కపటం విడిస్తే నీ పట్ల కపటం చూపేవాడే లేడు.
నీ యిచ్ఛవచ్చిన దేవుణ్ణి ఇచ్ఛవచ్చినట్లు భజించి తరించు.
నీళ్లు నడిమికి నణకవద్దు - ఇనుము కొలికవద్దు.
నీవు పలికే ప్రతీమాట అటియాలి తూచి తూచి మరీ పలుకు.
నీ సమక్షంలో ఏ జీవి కూడా పస్తుండకుండా చూడడం నీ ధర్మం.
నీవు పరులను కష్టపెట్టకపోతే నీకే కష్టం రాదు.
నీ సేవచే మాతాపితలు హర్షిస్తే గౌరీ శంకరులు తుష్టులౌతారు.
నీ స్థితిగతులకు నీ మతి, నడవడి కారణాలు.
నీ హితులూ, వైరులూ నీ పక్కలలో నున్నారు.
నుదుటివ్రాత తప్పించడం నలువకైనా వశం కాదు.
నూఱు కల్లలాడినా ఒక్కయిల్లు నిలిపితే గొప్పమాట.
నూఱు నోముల ఫలం ఒక్క అంకెతో తీఱిపోతుంది.
నూఱుపనులు విడచి వేళకు భుజించు.
నూఱు మాటలకంటె ఒక్క వ్రాతమూలం గొప్పది.
నూఱుసార్లు కడిగినా బొగ్గునలుపు పోనేరదు.
నూరేండ్లు చింతించినా నొసట వ్రాసిన వ్రాలేగతి.
నూతి నీరు, చెఱువు నీరు, ఏటి నీరు ఒకదానికన్న ఒకటి పవిత్రం.
నేడు గోరంతకు వచ్చినది, రేపు కొండంతకు రావచ్చు.
నేను పుణ్యం గడించానని గర్వించడం ఫలనాశానికే.
నేర్తునన్నవానికన్న నేర్వనన్నవాడే నెఱజాణ.
నేలవిడచి సాము - కత్తివిడచి యుద్ధం చేయరాదు.
నోట విడిచిన మాట - విల్లు విడిచిన బాణం ఒక్కరూపు.
నోటిమాటల విలువ చిత్తాలలోని భావాలను సూచిస్తుంది.
నోరు మంచిదైతే ఊరు మంచి దౌతుంది.
నోరు మూయక ఆవులించడం - తుమ్మడం తప్పు.

పంక్తిభోజనంలో ఒకడు లేస్తే తక్కిన విప్రులు తమ పాత్రలలోని అన్నం తినరాదు.

పంక్తిలో ముందుగా లేవదలిస్తే తోడిభోక్తల అనుమతి పొందు.

పన్నెండేళ్లు సత్యవ్రతం పాలిస్తే పలికేదంతా జరుగుతుంది.

పంది బురద మెచ్చినట్లు పన్నీరు మెచ్చదు.

పంది మాంసం తిన్నా పరమాత్మదర్శి పవిత్రుడే.

పందెంవేసి ఒడ్డి ముందుకు ఉరకడమే ధైర్యగుణం.

పగతురపై ద్వేషం విడచి హితవచనాలతో వారిని నీవైపు త్రిప్పుకో.

పగతు చెంత వాసం ప్రక్కలో బల్లెంతో సమానం.

పక్షపాతం, అహంభావం విడచిపెట్టు.

పక్షానికి మూడు పర్యాయాలు క్షౌరకర్మ చేయించుకోవాలి.

పగతునింట కుడుపు ప్రాణఘాత.

పద్మపత్రంమీది నీటిబిందువులాగు జీవితం చంచలం.

పగటి నిద్ర - రాత్రి జాగరం దోషహేతువులు.

పగటి పాపానికి రాజదండన - రాత్రి పాపానికి దైవదండన.

పగతుడైనా, హితుడైనా పైకి ఒక్క తీరుగానే ఉంటారు.

పగలు తృప్తిగాను, రాత్రి తేలికగాను భుజించు.

పచ్చకామెర్లవానికి ప్రపంచం పచ్చగా ఉన్నట్లే తోస్తుంది.

పట్టు పట్టరాదు - పట్టి విడువరాదు.

పట్టుదలతో ప్రయత్నించువాడు కష్టములు గడచి గట్టెక్కగలడు.

పడతి సిగ్గువిడచి పక పక నవ్వడం కానిపని.

పతికి మాఱుపలికే పడతిని పతిత అని చెప్పాలి.

పతితులతోడి పొత్తువల్ల సంక్రమించేవి వారి పాపాలు, దుర్గుణాలు మాత్రమే.

పతి లోకకంటకుడై కొట్టి తిట్టినా విసిగి విడచిపెట్టవద్దు.

పతిహితం కోరని పత్ని పొంతనున్నా లేకున్నా ఒక్కటే.

పదుగురితో వైరం తెచ్చుకొన్నవాడు ఎంత వీరుడైనా నశిస్తాడు.

పదుగురు పోయినదారిని పోవడం ప్రాజ్ఞలక్షణం.

పదుగురు పలికేమాట పాటియై చెల్లునట్లు ఒక్కని మాట ఎన్నఁడు చెల్లనేరదు.
పదునాఱేండ్లు దాటిన పుత్రుని మిత్రునిగాఁ జూడాలి.
పనిచేయదగిన కాలాన్ని వ్యర్థంగా దాటఁబెట్టవద్దు.
పన్నీరుపోసి పెంచినా ఉల్లి మల్లి గాబోదు.
పరదేశంలో పదిపదార్థాలతోఁగూడిన గురుభోజనం చేయబోకు.
పరబ్రహ్మంయందు క్రీడించేవాఁడు యోగభోగ సంగతుఁడైనా నిస్సంగుఁడే.
పరమాత్మసఖ్యం పొందాలంటే సర్వసుఖాలు త్యజించు.
పరద్రవ్యాన్ని, పరస్త్రీలను కోరవద్దు - పొందవద్దు.
పరమాత్మదర్శి గోమాంసం తిన్నా అది అమృతమే.
పరమాత్మ దృష్టిలో జాతి మతాలు, స్త్రీ పురుషులు అనే భేదం లేదు.
పరమార్థం తెలిసిన పురుషుని పుట్టుక సార్థకం.
పరస్త్రీని తల్లిలాగు, పరధనాన్ని మట్టిపెళ్లలాగు చూచేవాఁడే నిజమైన పండితుఁడు.
పరాజయం నిశ్చయమని తోచినప్పుడు పోరికి తలపడకూడదు.
పరాధికారం పైన వేసికోవడం ప్రాణహానికోసమే.
పరాన్నభోజనం - పరగృహవాసం కష్టాలలోకెల్ల కష్టం.
పరాయత్త వర్తనుఁడు మృతకల్పుఁడు
పరాయవాళ్లను ప్రేమించి, ప్రేమింపఁబడడం నేర్చుకో.
పరార్థం ఎవ్వరికి స్వార్థంగా తోస్తుందో వారే సజ్జనులు.
పరిచయం లేనివానికి, శక్తి లేనివానికి, చిన్నవానికి నమస్కరింపవద్దు.
పరిశీలనాదృష్టి లేనివాని బ్రతుకు బ్రతుకే కాదు.
పరీక్షించి చూచిగాని పరుని నమ్మవద్దు.
పరుగెత్తి పాలు త్రాగడంకన్నా నిలుచుండి నీళ్ళు త్రాగడం మేలు.
పరునిగూడిన పత్నిని పొందడంకన్నా దాసీసంగమం మేలు.
పరుల కలిమికి అసూయపడకు - నీ లేమికి వగవకు.

పరులకీడు తలచే పాపులు ఏకాంత తామే నశిస్తారు.
పరులకు ఉపదేశం చేసేటప్పుడు అంతా పండితులే.
పరులకు చక్కట్లు దద్దరింకొంటె ఆచరించి చూపటం నీతి.
పరులగుణములు చూచి అసూయపడక నీ గుణములను నీవు పెంచుకో.
పరులతప్పులెంచే ముందు నీ తప్పు సరిదిద్దుకో.
పరులదోషాలు వెదకడంలో ఎప్పుడూ సహస్రాక్షుడే.
పరుల పాపాలు క్షమించు - నీ అజ్ఞానాన్ని క్షమించుకోకు.
పరుల మర్మాలను నీ ఆరాధ్యులకైనా వెల్లడించవద్దు
పరులసొత్తును మనస్సునందైనా మట్టిబెడ్డలాగు చూడు.
పరులు కీడుపలికినా నీవు మేలుపలుకడం నేర్చుకో.
పరులుకోపిస్తే ప్రతికోపం చేయక ప్రియవాక్యాలు పలుకు.
పరులుచేసే ధర్మాలకు అడ్డు తగులకు.
పరువం వీడిన పడతి, పూవు భోగపాత్రాలు కావు.
పరుషవాక్యాలు పలికేవానికి ప్రజలంతా పగవారే.
పరుషోక్తులు పలికేవాడు శిశుపాలునిలాగ త్వరలో నశిస్తాడు.
పరేంగితం తెలిసి ప్రవర్తించువాడే పండితుడు.
పరోపకారం లేని బ్రతుకు మేకమెడ చన్నులాగు దండుగ.
పర్వతశిఖరాలు, సాంద్రారణ్యాలు సంచారానికి పనికిరావు.
పసివానను గర్భిణి తాకితే పాప క్రమంగా కృశిస్తుంది.
పలికి బొంకకు - ఇచ్చి పుచ్చుకోకు.
పలుకకు - చేసి చూపు.
పలుమార్లు నవ్వరాదు - నవ్వినా చిఱునవ్వేగాని అట్టహాసం కూడదు.
పలుసార్లు శపథాలు పలికేవానికి వాక్శుద్ధి నశిస్తుంది.
పాండిత్య ప్రకర్షణకై ప్రాకులాడకు - తత్త్వంకోసం తంటాలుపడు.
పాటెఱుగని ప్రభువును సాకడంకంటె పస్తుండడం మేలు.
పాత్రదానం, ప్రాజ్ఞునిశాస్త్రం విస్తారఫలితాల నిస్తుంది.
పాత్రాపాత్రవిచారం చేయక చేసిన ఈవి ఈవి కాదు.
పాత్ర మెఱిగిన దానం, క్షేత్ర మెఱిగినబీజం వివేకలక్షణం.

పాదరక్షలు లేకుండా బయటకు పోరాదు.

పాదాల తడి ఆరకుండా భోజనం ముగించేవాడు చిరంజీవి ఔతాడు.

పాదుకలతో పీఠంమీద కూర్చుండికాని, నిల్చుండికాని కూడదు.

పాపవృత్తి గల పడతులను, నేస్తగాండ్రను పరిహరించు.

పాపాత్ముల చిత్తం ఉంగరాలు జుట్టులాగు వక్రంగా ఉంటుంది.

పాపాన్ని, పాదరసాన్ని జీర్ణించుకోవడం దుర్లభం.

పాపకర్మునకు పుణ్యచింత - కృతఘ్నునికి న్యాయచింత శూన్యం.

పాముకాటుకు మంత్రం - దుష్టుల దౌష్ట్యానికి దండం అవసరం.

పాముపడగమీద మాణిక్యం - నీచుల పాండిత్యం ఒక్కరూపు.

పాముకు పంటను - జ్ఞాతికి కంటను విషం ఉంటుంది.

పాములలో మెలగవచ్చుగాని స్వాములలో మెలగరాదు.

పారవేసిన పువ్వులమాల నెన్నడు తల దాల్పవద్దు.

పాషండునకు, పతితునకు ప్రణామం చేయబోకు.

పిడికెడు బిచ్చం పెట్టనివాడు అర్థుల నాదరిస్తాడా ?

పరిహాసానికైనా పలికి బొంకడం కూడనిపని.

పరుల కలిమికి ఆసపడబోకు, అపకృతి చేయబోకు.

పరులకు కోపం వచ్చేటట్లు, ఎన్నడు పలుకవద్దు.

పరులను వంచింపబోయి తానే వంచింపబడతాడు.

పరులు ధరించిన పాదరక్షలు, పువ్వుమాలలు ధరింపబోకు.

పిడుగు పడేటప్పుడు వలె కార్యం ఫలించేటప్పుడే గుట్టు తెలియాలి.

పిప్పిచెక్కలు, తాళ్లసున్నం, సాలెగూడుతో కూడిన ఆకులు గల
తాంబూలం చావుకు కారణమౌతుంది.

పిల్లవాడు లేని ఊయల ఊపితే పిల్లవానికి కడుపునొప్పి వస్తుంది.

పిల్లిని గద్దెపై బెట్టి పూజించినా అది మూషకాన్వేషణం విడువదు.

పీత శిష్టమైన జలము నెన్నడు త్రాగరాదు.

పుట్టింటిపదవి చూచుకొని మెట్టినింటివారిని మేలమాడడం బుద్ధిలోపం.

పుట్టినింట పెద్దకాలముంటే పుణ్యస్త్రీనైనా పుంశ్చలి అంటారు.

పుటుక ఆరంభమూ కాదు - చావు అంతమూ కాదు.

పుట్టెడు ఆముదం పట్టించుకొని పొర్లాడినా అంటనిదెన్నడు అంటదు.
పుణ్యానికి పోతే పాపం ఎదురౌతుంది.
పుత్రులు లేనివాని యిల్లు పాడుపడ్డ దేవాలయంలాంటిది.
పురుషకారం చూపనిదే దైవం ఎన్నడూ అనుకూలించదు.
పురుషుడు ఒంటిగా తటస్థించినప్పుడు తరుణి గుణం తెల్లమౌతుంది.
పురుషుడు న్యాయం తప్పక ఏ యుపాయం చేసైనా ద్రవ్యం గడించాలి.
పురుషుడు పుణ్యవర్తనుడైతే పూజ్యుడు లేకుంటే గర్హ్యుడు.
పురుషులకు రతివల్ల - స్త్రీలకు అరతివల్ల ముదిమి కల్గుతుంది.
పురోభివృద్ధిని అరికట్టడం, పతనానికి తోడ్పడేది ఏదైనా పాపమే.
పువ్వులమ్మినచోట కట్టెలమ్మట పౌరుష లోపం.
పుష్కలంగా ధనం ఉన్నవాడు చండాలుడైనా పూజ్యుడే.
పుస్తకం, వనిత, విత్తం పరులకు చిక్కితే పొందికగా రావు.
పూజ్యభావంతో పరులు శిరము వంచేచోట నీవును తలవంచి వినయం ప్రదర్శించు.
పూజ్యులయొక్క నడవడిని వరవడిగా పెట్టుకో.
పూజ్యులు పరిభవింపబడేచోట పెక్కు ఈతిబాధలు కలుగుతాయి.
పూనిన పని ఫలించేవరకు పట్టుదల విడువకూడదు.
పూర్వజన్మలో నాస్తి నాస్తి అన్నవాడు ఈ జన్మలో దేహీ దేహీ అంటాడు.
పూర్ణపురుషుడు తాను నమ్మిన సత్యాన్ని పదిమందికి చెప్పడంలో జంకడు.
పెంచినదే తల్లి - పోషకుడే తండ్రి - తోడే తమ్ముడు.
పెక్కు దోషాలు గల మార్దవం విడచి బిఱ్ఱుగా ఉండడం నేర్చుకో.
పెక్కురు విప్రులు ఒక్కపెట్టున దీవిస్తూంటే ఒక్కడు తుమ్మినా లోటురాదు.
పెట్టితే తినేవాడేగాని తిట్టితే పడేవాడు ఏలోకాన లేడు.
పెట్టిపోసిననాటి చుట్టాలు లేమినాడు మాయమౌతారు.

పెద్ద అన్న పూజ్యతలో తండ్రికి సాటివస్తాడు.
పెద్దలకాడ త్రొక్కితే పెద్దల నవమానించినట్లే.
పెద్దలై పేదవడిన తల్లిదండ్రులను జులకన చేయవద్దు.
పెనిమిటి పేదవాడని పెండ్లాము,
పెండ్లాము అభాగ్యురాలని పెనిమిటి దెప్పకోరాదు.
పెద్దలు చెప్పిన సలహాను, తీర్చిన తగవును తిరస్కరించబోకు.
పెనుగాలిచే ఎగురగొట్టబడే పులివిస్తరిలాగు గర్వశూన్యుడవై యుండు.
పేదతికం, యాచన కోటిగుణాలకైనా హానిస్తాయి.
పేదతికం నీతినియమాలపరీక్షకు గీటురాయి.
పేదతికం అనుభవిస్తూ పూర్వపుసిరి చెప్పకోవడం అవివేకం.
పేదకష్టాలుచూచి జాలిచే శోభిస్తూఉండేవాడే నిజమైన మహాత్ముడు.
పేదలు కూటికిలేక అలమటిస్తూఉంటే వారికష్టార్జితం అనుభవించేవారు దేశద్రోహులు.
పేరంటానికి, పంక్తిభోజనానికి ముందే పోవాలి.
పేరాస కూడదు – నిరాస తగదు.
పేరాస మనుజుని పెనుభూతంలాగు పీడిస్తుంది.
పైతొక్క బిరుసైనా పనసపండు అనుభవయోగ్యమే.
పైసా చేతలేనివాడు గడ్డిపోచవిలువ చేయడు.
పైసా విసిరితే కొండమీది కోతి దిగివస్తుంది.
పొందరానిదైనా దైవమనుకూలిస్తే సులభంగా లభిస్తుంది.
పొందిన ఉపకారం మఱచేవాడు మేలు మఱువని కుక్కకన్ననీచుడు.
పొగడ్తలకు ఉబ్బేవాడు ఒకనాడు తిట్లకు క్రుంగిపోవక మానడు.
పొరుగిళ్ళ అత్తమీద నేరాలుచెప్పే కోడలు కాపురానికి స్వస్తి చెప్పకుంటుంది.
పొరుగువాని పూచికపుల్లైనా కోరబోకు; ముట్టబోకు.
పొలం దున్నుతూ, బరువుమోస్తూ గడ్డితినే ఎద్దు నరపశువుకన్న మేలు.

పోగాలం దాపించినవాండ్రు మిత్రులమాట పెడచెవిని పెడతారు.

పోరాని చోట్లకు పోతే రారాని నిందలు వస్తాయి.

పౌరాణికుడు భక్షించాడని ఉల్లిపాయ నిషిద్ధం కాదా ?

ప్రకాశాన్ని, తీవ్రాగ్నిని తఱుచు చూడకూడదు.

ప్రకృతిసుందరమైన వస్తువులకు అలంకారశోభ దండుగ.

ప్రజలపాపం రాజు - రాజుపాపం పురోహితుడు భరిస్తాడు.

ప్రజలు నడిచే దోవలో విణ్మూత్రాలు విడువవద్దు.

ప్రజ్ఞగలవాడు తనయిల్లు పాయకుంటే వాసికెక్కలేడు.

ప్రజ్ఞానమే చైతన్యము - అదే బ్రహ్మము.

ప్రజ్ఞావంతులకు అసాధ్యములేదు. ప్రియవాదులకు అప్రియులు లేరు.

ప్రజ్ఞావంతులకు, స్థిరసంకల్పులకు అసాధ్యాలు లేవు.

ప్రతిక్షణం నీ ఆయువు తరుగుచున్నదని గుర్తించు.

ప్రతిభాశూన్యుని పాండిత్యం - మూర్ఖునిచేతి ఖడ్గం సమానం.

ప్రతిమతం మార్గదర్శకమే - దేని నాశ్రయించినా దైవ మనుగ్రహిస్తాడు.

ప్రతిశైలమందు మాణిక్యము - ప్రతివనమందు చందనము లభింపదు.

ప్రత్యభివందనము, ఆశీర్వాదము చేయనివాడు నమస్కరించేవాని పాపం పంచుకొంటాడు.

ప్రత్యభివందనం, ఆశీర్వాదం చేయనివానికి నమస్కరింపకూడదు.

ప్రత్యక్షమందు ఇచ్చకాలు పలికేవారు పరోక్షంలో అపకారాలు తలపెడతారు.

ప్రపంచములో పతివ్రతలశక్తిని మించిన ప్రతిభ లేదు.

ప్రబలులతోడి చెలిమి అబలులకు ప్రతిష్ఠాకారణ మౌతుంది.

ప్రశాంతమనస్కునకు జగమంతటా శాంతే.

ప్రస్తావానికి తగినట్లు పలికేవాడే పండితుడు.

ప్రాజ్ఞుని యందు శాస్త్రము, సత్పాత్రయందు దానము విస్తార ఫలితము నిస్తుంది.

ప్రాజ్ఞుడు అవహేళనములను నవ్వుచునే తృణీకరిస్తాడు.

ప్రాజ్ఞులు తమ ప్రవర్తనచేతనే ప్రతిష్ఠ గడిస్తారు.

ప్రాప్తించిన వ్యసనానికి ప్రతీకారం విచారించాలేగాని తిచ్ఛపడి ఉండరాదు.

ప్రాణం పోయినా మానం దక్కించుకోవడం నీతి.

ప్రాణదాతయైన తండ్రికడ కృతజ్ఞుడవు కమ్ము.

ప్రాణవాయువు శరీరంలో ఉన్నంతవరకే ఎల్లరూ క్షేమమడుగుతారు.

ప్రాణాలు కంఠగతమైనా పరుషవాక్యాలు పలుకబోకు.

ప్రాతస్స్మరణంవల్ల హృదయంలో దేవతాకృతి స్థిరపడుతుంది.

ప్రాతస్స్నానం ప్రతివ్యక్తికి పరిశుద్ధి హేతువు.

ప్రాయం ఎక్కువైనకొద్దీ ప్రతిభ కూడా పెరుగుతుంది.

ప్రాయము, ద్రవ్యము చూచుకొని గర్వింపవద్దు.

ప్రియము కాని విందు పిండివంటల చేటు.

ప్రియవాదికి శత్రువులేడు – పరుషభాషికి మిత్రుడులేడు.

ప్రేమరసంలేని గుండె – నామజపం చేయని నాలుక దండుగ.

ప్రేమించడం మానినవాడే భగవంతుని సేవిస్తాడు.

ఫలసిద్ధియందు గర్వంగాని, దైన్యంగాని కూడదు.

ఫలించిన చెట్లలాగు గుణవంతులైన జనులు వంగి ఉంటారు.

బడలిక తీరకుండా స్నానం చేయకూడదు.

బలవంతులను వశంచేసికోదలచేరాజు దానోపాయం గ్రహిస్తాడు.

బలవద్విరోధం, దుష్టసాంగత్యం చెడ్డఫలితాల నిస్తుంది.

బహుఘాతకుడు పెట్టె పాయసాన్నం కంటె, యోగ్యవర్తనుడు ఇచ్చే జావ మేలు.

బాలురవద్దైనా సుభాషితం నేర్చుకోవడం తప్పుకాదు.

బాలురు, వృద్ధులు, నాస్తికులు, వంచకులు నేస్తానికి తగరు.

బాల నాయకం, బహునాయకం, స్త్రీనాయకం కార్యనాశానికి హేతువులు.

బిచ్చగాడు ఇంటింటికి పోవడం కలిమిలో పెట్టక నావలెనే కాకండని చెప్పడానికే.

బీదలకడుపు కొట్టి గడించేవాడు దుఃఖితుడౌతాడు.
బుద్ధిమంతులతో ఎన్నడు తుచ్ఛసంభాషణ చేయఁబోకు.
బుద్ధితక్కువది, కోపగొట్టుది మగనిప్రేమను కోల్పోతుంది.
బుద్ధిసుశిక్షితమైతే ఇంద్రియాలను, మనస్సును తప్పుదోవను పోనివ్వదు.
బుద్ధిమంతుడు ధనం గడించాలని యత్నిస్తాడు.
కాని అత్యాశకు లోబడడు.
బుద్ధిమంతులు రానిదాని కెదురు చూడరు - పోయినదానికి వగవరు-
బెకబెకలాడే కప్పలవంటి వాగుడు కాయలున్నచోట
మౌనమే కర్తవ్యము.
బ్రహ్మసాక్షాత్కారం పొందినవానికి
జాతి మత భేదాలు, స్త్రీ పురుష భేదాలు ఉండవు.
బ్రాహ్మకాలనిద్ర జ్ఞానమును, పుణ్యమును నశింపజేస్తుంది.
బ్రాహ్మణులలో జ్ఞానము, క్షత్రియులలో వీర్యము పూజ్యలక్షణము.
భక్తితో భగవన్నామం జపిస్తే పాపరాశులు పటాపంచలౌతాయి.
భక్తుడు అర్ధరాత్రియందుకూడా పడకపై కూర్చుండి ధ్యానిస్తాడు.
భక్తులు మైమరచి గానంచేసేచోట భగవంతుడు వసిస్తాడు.
భగవంతునితప్ప మానవమాత్రులను ప్రార్థించవద్దు - స్తుతించవద్దు.
భగవంతునిపై భక్తికుదిరినవాడు
నిశ్చింతుడై నిత్యతృప్తుడై ఉంటాడు.
భగవంతునిపై పూర్తి బాధ్యతలు వదలినవానికి
ఏలాటి భయము కలుగదు.
భగవంతునియెడ తీవ్రప్రేమోన్మాదం
ఒక్కక్షణకాలం కల్గినా శాశ్వతముక్తి లభిస్తుంది.
భగవంతుని శరణుజొచ్చినవాని నడవడిలో ఏతడబాటు ఉండదు.
భగవదిచ్ఛకు మించి మానవుండే కార్యం తలపెట్టినా
భగ్నమే అవుతుంది.
భగవద్విశ్వాసంవల్ల పాపరాసులు సమూలం పటాపంచలౌతాయి.
భగవన్నామజపం నేడో రేపో సత్ఫలితాల నిస్తుందని నమ్ము.

భగవత్స్వరూపులైన జీవులను ద్వేషించడమంటే
భగవంతుని ద్వేషించడమే.

భగవానుడు, భాగవతము, భక్తుడు ఒక్కరూపు.

భయపడినవానిని విపత్కాలమున ధైర్యవచనాలచే బుజ్జగించు.

భర్త ఏవిధంగా నడచినా భార్య పరుషాలు పలుకరాదు.

భర్తకు ఇష్టమైన నడవడి నడుపుకొనడం భార్యాధర్మము.

భర్త తనతో చెప్పిన రహస్యాలు పరాయివాళ్ళతో చెప్పరాదు.

భర్త నిద్రించిన వెనుకనే భార్య పడుకోవాలి.

భర్త పల్కరింపవస్తే భార్య ఎన్నడూ పెడమొగము పెట్టరాదు.

భర్తపై భక్తిలేని భార్యకు పదుగురిలో తలవంపులు తప్పవు.

భాగవత సేవచేస్తే భగవంతుడు హర్షిస్తాడు.

భాగ్యం అమరేటప్పుడు సర్వత్ర మార్గాలు కల్గుతాయి.

భాగ్యమే ఫలిస్తుంది – పౌరుషవిద్యలు అక్కరకురావు.

భార్య అనుకూలవతియైన నీచుడు పరకాంతలనే వాంఛిస్తాడు.

భార్యకు దండం పృథక్శయ్య – దాసికి దండం శిరోముండనం.

భార్యామాటలకు లోబడి ప్రవర్తించే భర్త సామాన్యంగా ఆపదల
పాలౌతాడు.

భార్య గయ్యాళైతే మగని తప్పు – కొడుకు చెడుగైతే తండ్రి తప్పు.

భార్యను నమ్మువాడు ఇల్లు అమ్మడానికి ఎంతమాత్రము జంకడు.

భార్య, భోజనము, భోగము అనువానియందు తృప్తి వహించుము.

భార్య గుణవతియై, శీలవతియై భర్తయొక్క మెప్పు పొందాలి.

భార్య సొమ్ములు, మంచివస్త్రాలు తాల్చకుండా భర్తకంట పడకూడదు.

భార్య భర్త సమక్షమందే భుజిస్తే నిర్వీర్యసంతతి కల్గుతుంది.

భావనాశక్తి, దేశభక్తి మంచిపౌరుని లక్షణాలు.

భావ్యనర్థాలకు ప్రతీకారం చింతించడం ప్రాజ్ఞుల లక్షణం.

భుజించినపిమ్మట నూరు అడుగులు నడచి విశ్రమించాలి.

భుజించేటప్పుడు ఒక్క పాదమైనా భూమికి తగులుతూ ఉండాలి.

భుజిస్తూ మాట్లాడేవాని ఆయువును మృత్యుదేవత హరిస్తూ ఉంటుంది.

భోగాభిలాష అనుభవించినకొద్దీ పెరుగుతుంది.
భోజనపాత్రను శూన్యంచేస్తే వచ్చేజన్మలో ఆకలిదప్పులపీడ కలుగుతుంది.
భోజనం కాగానే చదవడం, ఆలోచించడం ఆరంభించకూడదు.
భోజనానికి ముందు నీళ్లుత్రాగితే జఠరాగ్ని మందగిస్తుంది.
మంగళకార్యాలు ఆచరించేటప్పుడు కఫం, చీమిడి, ఉమ్మి విడువ రాదు.
మంచిచావు చెడ్డబ్రతుకుకన్న మేలు.
మంచిచెడ్డలు తెలియని మొఱకు పశువుకన్న హీనుడు.
మంచిచేసినవాఁడు - దేవుని నమ్మినవాఁడు ఎన్నడూ చెడఁడు.
మంచిమాట - మంచి నడత మంచిఫలితాల నిస్తుంది.
మంచివారి గుణశీలాలు మంచివారే గ్రహించాలి.
మంచివాఁడనని నలుగురిలో ప్రగల్భాలు చెప్పుకోకు.
మంచివారితోఁగాని, చెడ్డవారితోఁగాని మంచివాఁడవుగానే నడచుకో.
మంచివారి శీలపరిమళం పరమండలిలో పొగడకున్నా వ్యాపింపక మానదు.
మండుటెండలోను, మంచురేయిమీఁదను తిరుగడం శ్రేయస్కరంకాదు.
మందుమాకులచే వశం చేసికోఁగోరే స్త్రీలు మగని ఆయువునే మ్రింగుతారు.
మక్కువలేని మగఁడు అడుగడుగునా నేరాలెంచుతాఁడు.
మగఁడు పరదేశం వెళ్లినప్పుడు మగువ అలంకరించుకోరాదు.
మగనికాలంలో కష్టపడ్డ మగువ సుతులకాలంలో సుఖిస్తుంది.
మగనికి, మగని యిష్టులకు సేవలుచేయడం మగువల ధర్మము.
మగనికి ఇష్టములేని పనులు విడువడమే మాన్యస్త్రీ లక్షణము.
మగనిని విడచిన జవరాలు - శిరము విడచిన వెండ్రుక శోభిల్లవు.
మతిమంతుఁడు అనర్థాలకు కారణమైన నివాసం విసర్జిస్తాఁడు.
మత్తుపదార్థాలు సేవించడం మాన్యధర్మం కాదు.
మద్యపానం, ద్యూతక్రీడ మానహాని కలుగఁజేస్తాయి.

మధురవాక్కులచే మన్ననలు, సంపదలు కలుగుతాయి.
మన మనస్సు వక్రమైతే ప్రపంచమంతా వక్రమే.
మనసా వాచా కర్మణా పరిశుద్ధుడవు కావాలి.
మనసు విప్పి మాటాడనివాణ్ణి నమ్మితే మోసం వస్తుంది.
మనస్సున తలంచిన పని మాటలచే వెల్లడించరాదు.
మనస్సు నొవ్వకుండా మాట్లాడుటే మాటనేర్పుకు సాక్ష్యం.
మనస్తాపం, గృహచ్ఛిద్రం పరులకు వెల్లడించుకోవద్దు.
మనస్సాక్షికి విరోధంగా ఎన్నడు నడుచుకోవద్దు.
మనస్సును, వాక్కును ఏకంచేసి ప్రార్థిస్తే దేవుడు హర్షిస్తాడు.
మనుష్యులుండరు కాని మాటలు కలకాల ముంటాయి.
మరణించే మానవుని వెన్నాడేవి వాని పుణ్యపాపాలు మాత్రమే.
మలమూత్రాల వేగాన్ని అరికట్టి ఇతరకార్యాలు చేయకు.
మలమూత్రాలు విడుస్తూన్నవానికి, ముఖం కడుక్కొనేవానికి
నమస్కరించకు.
మలినవస్త్రాలుగాని, విలువగల వస్త్రాలుగాని తాల్చవద్దు.
మహాత్ముల శాపవలు అలముకొన్నా అప్రయత్నంగా అంతరిస్తాయి.
మహాత్ముల ప్రణయాలు-ఆమరణాంతాలు -
కోపాలు క్షణభంగురాలు.
మహావీరులగాథలు చదువగా చదువగా
పందకైనా పౌరుషం జనిస్తుంది.
మహాత్ముల సంశయస్థలాలలో వారి మనఃప్రవృత్తులే ప్రమాణాలు.
మాటకారితనం, దురుసుతనం మానవునకు మరణం తెస్తుంది.
మాట్లాడకుండా, నవ్వకుండా, పరధ్యానం లేకుండా తినడం
మంచినియమం.
మహీమండల మేలిన మనువు, మాంధాత చేరెడు నేలనైనా
మోసుకపోలేదు.
మాట పెటుకైనా మనసు మధురంగా ఉండవచ్చు.
మాట మంచి లేనివాడు ముల్లోకాల కేగినా మారాముల్లు తప్పవు.

మాటల కేడ్చే మగువ మగనికి వంచకురా లవుతుంది.
మాట, రూపు మంచివైనవాళ్ళని చూసి మగువలు మోహిస్తారు.
మాటలచేగాని, చేతలచేగాని ఎవరికీ నొప్పి కలుగచేయకు.
మానం కలవాడే మానవుడు – ఇతరులు మానవమాత్రులు.
మానం చెడిపోవడంకంటె ప్రాణం విడవడమే మేలు.
మానం పోయాక ప్రాణా లున్నా, పోయినా ఒక్కటే.
మానవంతుడు అపకీర్తితో జీవించడంకంటె మరణమే మేలంటాడు.
మానవజీవితం ఆరంభంలో అజ్ఞానత్వం – అంత్యంలో దుఃఖమయం.
మానవుని మానస్థితికీ, ఘనతకు వాని సౌశీల్యమే ప్రధానకారణం.
మానవసేవే మాధవసేవ – అదే తరణోపాయం.
మానవుడు ఆత్మవివేకం లేక ఎన్నిదానాలు, వ్రతాలుచేసినా
ముక్తిలభించదు.
మాన్య మిత్రులు లేకున్నా చెడువాళ్ళకు లోటులేదు.
మాయమాటలు చెప్పి తప్పులు మరుగుపర్చడంలో మగువలకు
సాటి మగువలే.
మాయావులయెడ మాయ – సజ్జనులయెడ ఆర్జవం మర్యాద.
మాయావులు నేర్పే మందులకు మంత్రాలకు మరగవద్దు.
మాసిన తల, ఇల్లు, వలువలు దారిద్ర్య మార్గాలు.
మిక్కిలి వేగంగా పారే జలాలలో స్నానం చేయవద్దు.
మితంగా, ప్రియంగా, నేర్పుగా మాట్లాడి సంఘగౌరవం గడించు.
మితభాషిత్వం మాటతప్పిదాలనుండి తప్పిస్తుంది.
మితభాషిని మేదకుడని – శాంతచిత్తుని జడుడని లోకం ఎంచుతుంది.
మితవ్యయం నేర్వాలంటే నిత్యం దినచర్య వ్రాస్తూండాలి.
మితవ్యయం సద్గుణాలకు సంరక్షకం.
మితిమీఱితే సరసం విరసమౌతుంది.
మితిమీఱిన తిండి – హద్దుమీఱిన వాగుడు కూడదు.
మిడిమిడి జ్ఞానాసక్తుల దడదడలు ఉత్తమజ్ఞానాన్ని కొండవు.
మిమ్ములను మీరే ఉద్ధరించుకోవాలి – వేరొకడు వచ్చి ఉద్ధరించడు.

మిత్రలాభంకన్న మించినలాభం వేఱే లేదు.
మీకు తెలిసినదంతా చెప్పకండి - చెప్పదగ్గదే చెప్పుకోవాలి.
మీసాలు తేనె త్రాగడానికి గాని - ఎండమావులు దప్పి తీర్చడానికి గాని పనికిరావు.
ముంగిస, పిల్లి, బిడ్డ ఎంగిలిచేసిన అన్నంమీద నువ్వులు, జలం చల్లితే పవిత్రమౌతుంది.
ముందువెనుక నాభిప్రదేశములందు పింజలుపెట్టి బట్టకట్టాలి.
ముక్కు మొగం ఎఱుగనివాణ్ణి చేరదీస్తే ముప్పు మూడుతుంది.
ముండ్లున్నా, పాములు చుట్టియున్నా మొగలి ప్రేమపాత్రమే.
ముఖం పద్మదళాకారం - వాక్కు చందనశీతలం - హృదయం కత్తెర - అతివినయం ఇవి ధూర్తుల లక్షణాలు.
ముఖస్తుతిని కోరువాడు త్వరలో పరాభవింపబడతాడు.
ముఖప్రీతికోసం ఎన్నడూ ఇచ్చకాలు పలుకబోకు.
ముగ్గురిలో మంతనం ముక్కలై పోతుంది.
ముగ్గురు బ్రాహ్మణులు కలసిపోయిన పని ముందుకురాదు.
ముగ్గురు కలసి గానం, నలుగురు కలసి పయనం చేయాలి.
ముదిమి, చావు లేనివానిలాగు బుద్ధిమంతుడు విద్యాధనాలు గడించాలి.
ముదితలజేరి ముచ్చటలాడేవాడు ముష్టివెధవ.
ముదిమిని కన్నకొడుకు పగవానివలె బాధిస్తాడు.
ముదిసి పెండ్లాడితే ముప్పు - తిండిమేసి తొంగితే తెగులు.
ముదుక పరిహాసం మైత్రికి విషము.
మున్నూఱు శిఖలిముడుతాయి - మూడు కొప్పు లిముడవు.
మున్ముందు యోచించి హితంగా, మితంగా మాట్లాడు.
మురహరుడు ముక్తినిస్తాడు - ఈశ్వరుడు ఐశ్వర్యమిస్తాడు.
మూడుకోట్లున్నవాడు ముష్టికిచేట్టపు.
మూర్ఖుడు పరులకలిమి - తనలేమి తలంచుకొని కుమిలి కుమిలి ఏడుస్తాడు.

మూర్ఖులకు చేసే హితబోధ బురదలో పోసిన పన్నీరు లాంటిది.
మూరెడు పోయి బారెడు ప్రాకడం మూర్ఖమతుల లక్షణము.
మూర్ఖుడు ఎండుకట్టెలాగు విఱవబడతాడే గాని వంచబడడు.
మూర్ఖుల హుంకారం పెరిగితే మహాత్ములు మౌనం వహిస్తారు.
మూర్ఖులతో ముచ్చట్లకంటె రసికులతో వాగ్వాదం మేలు.
మూర్ఖులతో వాగ్వాదం - కుత్సితులతో కుడుపు రోతపుట్టిస్తాయి.
మూర్ఖునున్న ముద్దరాండ్రను ముంగిళ్ల కీడ్చే గయ్యాళుల
జోలికి పోరాదు.
మృత్పిండం పరమాత్మ పెక్కురూపాలు తాల్చడంలో ఒక్కరూపు.
మృగాలబాధ వేటకానికి - పెదతలబాధ పేనుకు తెలియును.
మృతియైనా బ్రతుకైనా మగువకు మగడే మనుగడ.
మృత్యువు మ్రింగకముందే మాధవుని భజించి తరించు.
మైత్రి కోరేవాడు వాగ్వాదం, అర్థసంబంధం,
వాని భార్యతో గోష్ఠి వర్జించాలి.
మొగము మూయక తుమ్మడం ఆవులించడం సభ్యలక్షణం కాదు.
మొదట తండ్రికి, గురువులకు, మిత్రులకు, చుట్టాలకు
వరుసగా నమస్కరించు.
మొదట త్రోసిపుచ్చిన మేలు కీడుగా తిరిగివస్తుంది.
మొదట దుష్టుణ్ణి, పిమ్మట సుజనులను పూజించడం క్షేమకరం.
మోకాటి యెత్తుగల కఠినమైన పీఠమందు కూర్చుండరాదు.
మోక్షానికి జ్ఞానము - జ్ఞానానికి భక్తి - భక్తికి
పుణ్యకర్మలు కారణాలు.
మోసాలు చేస్తూ జీవితం గడపడంకంటె గంగలోపడి
ప్రాణాలు విడువడం మేలు.
మౌనం అర్ధాంగీకార సూచకం - సర్వకార్య సాధకంకూడా.
మౌనం విడిచి స్నానం చేసేవాని శక్తిని, ఉత్సాహాన్ని
వరుణదేవుడు హరిస్తాడు.
మౌనంవల్ల కలహము - జాగ్రత్తవల్ల భయము లేదు.

మౌనముద్ర ధరించేవానికి, శ్రేయస్సు కోరేవానికి నమస్కరించకు.
యథార్థవాది లోకవిరోధి, బంధువిరోధి కూడా అవుతాడు.
యముడు ప్రాణాలనే తీస్తాడు - వైద్యరాజు ధనాన్ని, ప్రాణాన్నీ తీస్తాడు.
యవ్వన వివాహాలు, అతిబాల్య వివాహాలు అనర్థకాలు.
యాచనకు మానవుడు అల్పుడౌతాడు. గౌరవం నశిస్తుంది.
యావజ్జీవం వేధించే పేదరికం కంటె తక్కువ బాధల చావు మేలు.
యుక్తాయుక్త విచారం చేయక ఏ కార్యానికి పూనుకోకు.
యాచనచే విష్ణువంతవాడు కూడా వామనుడు అయ్యాడు.
యాచించి బ్రతకడంకన్న మానంతోను చావే మేలు.
యాచించనివానికే గౌరవం కలిగి యుంటుంది.
యత్నం చేయనిదే విత్తంగాని, కార్యసిద్ధిగాని చేకూరదు.
యుక్తాయుక్త వివేకం, వినయం, సామర్థ్యం విడచిన గురువునైనా శిక్షించాలి.
యోగ్యతగల కొడుకువల్ల కులానికి ఖ్యాతి వస్తుంది.
యోగ్యతకు వస్త్రం, వపుస్సు, వాక్కు ప్రధానసాధనాలు.
యౌవనం గతించాక భార్యను,
జీర్ణమయ్యాక అన్నాన్ని ప్రశంసించాలి.
యౌవనగర్వం, ధనగర్వం మూన్నాళ్ళ ముచ్చట్లు.
యౌవనమున సౌశీల్యము గలవాడు వార్థకమున గౌరవింపబడతాడు.
రంకు నేర్చిన లంజ బొంకడానికి జంకదు.
రత్నాలు, నేయి, పుష్పాలు, మంగళ
ద్రవ్యాలు వీటిని తాకకుండా బయలు వెడలకూడదు.
రత్నాలన్నీ ఒక్కచోట - నత్తగుల్లలన్నీ వేరొక్కచోట.
రసజ్ఞత చాలని చదువు ఎంతున్నా రచ్చకెక్కదు.
రథగమనానికి చక్రాలలాగు - కార్యసిద్ధికి దైవపౌరుషాలు అవసరం.
రాజు, దైవం, గురువు, ముదుసళ్ళు, గర్భిణి, బాలురు వీళ్లను వట్టి చేతులతో చేరవద్దు.
రాజవీధిని తిరిగే భద్రగజం కుక్కకూతకు బెదరదు.

రాజమార్గంలో కార్యసిద్ధి కలుగుతూంటే సందుగొందులదారి పట్టవద్దు.

రాజానుగ్రహం పొందినవానికి సర్వసంపదలు కలుగుతాయి.

రాజెట్లో ప్రజలట్లని నీతికోవిదుల వాక్యం.

రాజునకు కంటను - పాముకు పంటను విష ముంటుంది.

రాత్రింబవళ్ళ రూపంలో కాలచక్రం
తిరుగుతూన్నకొద్దీ నీ ఆయువు తిరుగుతోందని గుర్తించు.

రాత్రులందు జాగరం - పగటిపూట నిద్ర రాణింపదు.

రాత్రులందు దీపం లేకుండా భుజింపకూడదు.

రాత్రులందు చెట్లక్రింద విశ్రమింపవద్దు.

రానిది కోరినారాదు - వచ్చేది కోరకున్నా వస్తుంది.

రిక్తకోరికలచేత కార్యాలు సిద్ధింపవు - పురుషకారం చూపాలి.

రేపు చేయవలసిన పని వీలైతే నేడే చేయాలి.

రేవాతీరంలో తపస్సు - కురుక్షేత్రంలో దానం కోటిగుణితమైన
ఫలితాల నిస్తాయి.

రోగికి మందే గంగాజలం - వైద్యుడే నారాయణుడు.

రోగియైనా, ముందుడైనా మగనిని రట్టు పెట్టకూడదు.

లక్ష తీర్థాలు సేవించినా, నూఱు నోములు నోచినా చిత్తశుద్ధిలేక
ముక్తి లభింపదు.

లక్ష్మి ఆదరముంటే కష్టాలు - సుఖాలుగను, దోషాలు - గుణాలుగను
మారుతాయి.

లక్ష్మి సర్వదా లోభినే ఆశ్రయిస్తుంది - మేఘుడు గిరులందు, జలధు
లందు వర్షిస్తాడు.

లంజల యిండ్లు - లోతునీళ్ళు ప్రాణం తీస్తాయి.

లేగదూడను గట్టిన త్రాటిని దాటరాదు.

లేమి, యాచన గుణవంతునికైనా కళంకం తెస్తాయి.

లోకనింద పొందాక జీవించినా చచ్చినా ఒక్కటే.

లోకులు సంకటాల్లో మహాత్ములమార్గ మనుసరిస్తారు.

లోన కౌపీనం లేకుండా వస్త్ర మెన్నడు ధరింపరాదు.

లోభంవల్ల కామం, మోహం, దుఃఖం, నాశం వరుసగా కల్గుతాయి.
లోభికి యాచకుడు, చోరులకు చంద్రుడు, జారకాంతకు మగడు శత్రువు.
లోభి తా తినక, పరులకు బెట్టక సొత్తు కూడబెట్టుతాడు.
లోభిసొత్తు దొంగలపాలో, దొరలపాలో, నేలపాలో కాకతప్పదు.
లోభిని ధనంచేత - కుపితుని నీతిచేత వశం చేసికోవాలి.
వంకర పడక - వంగి కుడుపు అపాయకరం.
వంగి నోటితో జలం త్రాగేవాడు కుక్కై జన్మిస్తాడు.
వంచకులకు నాలుక తీపి - హృదయం విషం.
వంచకులయెడ వంచన చూపనివారు విధిగా చెడిపోతారు.
వంచకులకు సాహసం - కాఠిన్యం స్వభావసిద్ధ గుణాలు.
వందలలో శూరుడు, వేలలో విద్వాంసుడు వెలుస్తారు.
వంటయిల్లు, పడకగది గోప్యంగా, పరిశుభ్రంగా ఉంచాలి.
వచ్చిన పేరు చచ్చినా పోదు.
వచ్చేటప్పుడు ఉత్సవంకూర్చేవాడు కష్టంకలిగించి పోతాడు.
వడ్డీమీది పేరాస అసలుకే మోసం తెస్తుంది.
వదరుబోతులవద్ద మతిమంతుడు మౌనం వహిస్తాడు.
వదరుబోతుతనము పశ్చాత్తాపమునకు హేతువు.
వయస్సంపదకు వన్నె దెచ్చునది సౌశీల్యమేకాని వార్ధకము గాదు.
వయస్సు గతించాక కామవికారం -
విత్తం వ్యయమయ్యాక పరివారం ఉండబోదు.
వయస్సు వెళ్ళకముందే విష్ణుని ధ్యానించి తరించు.
వయోగుణశీలాలు సమానమైతే వధూవరులు శోభిస్తారు.
వరవిక్రయం - కన్యాశుల్కం సంఘసంస్కృతికి తీరని లోపాలు.
వస్త్రహీనుణ్ణి - వివేకహీనుణ్ణి లక్ష్మి విడనాడుతుంది.
వానరాక, ప్రాణాల పోక తెలియబడదు.
వానలో పరుగెత్తకు - ముఱికిలో నిలువకు.
వాక్కులలో చూపే పేదరికం బేలతనానికి నిదర్శనం.
వాగ్వాదం, పిడివాదం మైత్రికి విరోధం.

విజ్ఞానం ముందుకు సాగినకొద్దీ వినాశం వెన్నాడుతోందన్నమాటే.

విజ్ఞుడు ప్రగల్భాలు పలుకడు - పనులు చేసి చూపుతాడు.

వితరణవాక్యాలు పల్కేవాడు చిల్లిగవ్వైనా విడువలేడు.

విత్తం ఆర్జిస్తున్నంతవరకే ఆల బిడ్డలు ప్రేమిస్తారు.

విద్య ముగించేవరకు బ్రహ్మచర్య మవలంబించు.

విద్యను, కీర్తిని ఆర్జించడంలో పరులతో స్పర్థ వహించు.

విద్య, వినయం, విత్తం గల వయోవృద్ధులను సేవించు.

విద్యాగంధంలేని మొఱకులకు సదుపదేశాలు రుచించవు.

విద్యార్థుల రాజకీయాలు విద్యానాశానికే హేతువౌతాయి.

విద్యార్థులు భోగచిహ్నమైన తాంబూలం విడచిపెట్టాలి.

విద్యావంతుని, విప్రుని, వయోజ్యేష్ఠుని అవమానించబోకు.

విద్యావంతులకు విదేశము - మృదుభాషులకు వైరము లేదు.

విద్వాంసులకు వేషము - జ్ఞానికి తీర్థసేవ వ్యర్థము.

విద్వాంసులపట్ల వినయము - వంచకులపట్ల కపటము చూపు.

విద్వాంసులు లేనిచోట అల్పబుద్ధులే సమ్మానింపబడతారు.

విధికృతం తప్పించుకోవడం - ఎవరి వశముకాదు.

విధి ప్రతికూలిస్తే మిత్రులు శత్రులౌతారు.

వినయం లోకవశ్యం - విద్య రాజవశ్యం.

వినయం సర్వగుణాలకు శోభనిస్తుంది.

వినాశకాలానికి విపరీతబుద్ధులు - చెట్టు చెడుకాలానికి కుక్కమూతి పిందెలు.

విన్నవన్ని విశ్వసించకు - విశ్వసించినవి వెలిపుచ్చకు.

విప్రులకు, గురువులకు, పూజ్యులకు అభివందనం చేయాలి.

విపత్కాలంలో ఖేదపడడం - సంపదలలో మోదపడడం వివేక లక్షణం కాదు.

విలువైన కాలం క్షణమైనా వమ్ముచేయవద్దు - గడచినకాలం తిరిగి రాదు.

విభవం ఉన్నప్పుడు వెన్నాడేవాండ్రు అది తొలగితే తప్పుకొంటారు.

విరక్తునకు ద్రవ్యదానం, సముద్రునకు వర్షదానం దండుగ.
వివాహం చేసికొనే యువకుడు సద్వంశంలో పుట్టిన కన్యను ఎన్నుకోవాలి.
విభవంలేని విత్తం సౌరభంలేని సూనం లాటింది.
వివాహమైనా వివాదమైనా సమానులకే శోభిస్తుంది.
వివేకం గల చిత్తంకంటె యోగ్యుడైన చెలికాడు వేఱొకడు లేడు.
వివేకం చెఱచే లోభం ఇడుములకు కారణం అవుతుంది.
వివేకం నశించినవారు నూఱువిధాలుగా పతనమవుతారు.
వివేకంలేని రాజును సేవించడంకంటె వనవాసం మేలు.
వివేకంలేని వృద్ధుడు పసిపాపకంటె నికృష్టుడు.
వివేకంలేని విద్యవల్ల అనర్థాలేకాని ఉపకారలు సున్న.
వివేకహీనునియాత్మ పిచ్చివానిచేత కత్తివంటిది.
వివేకహీనుని శాస్త్రజ్ఞానం గ్రుడ్డివానిచేతి దివ్వెలాంటిది.
వివేకంలేని శాస్త్రవేత్త పాకరసం తెలియని తెడ్డుతో సమానం.
వివేకిని సంపదలు - అవివేకిని ఆపదలు వరిస్తాయి.
విశ్వాసం కలవానికి విష్ణువే రక్షాకవచం.
విషం విషం కాదు - బ్రాహ్మణవిత్తమే నిజమైన విషం.
విషజంతువుల జోలికి పోవడం ప్రాణాపాయం కొని తెచ్చుకోవడమే.
విషయభోగాలు నీచాతినీచాలని నిశ్చయించుకో.
విషయసుఖాలు పరిణామాలలో విషఫలితాల నిస్తాయి.
విషవృక్షమైనా పెంచినదానిని తానై ఛేదింపరాదు.
వీపుపై కొట్టవచ్చునుగాని పొట్టపై కొట్టకూడదు.
వీర్యనష్టంవల్ల శక్తిసామర్థ్యాలు నష్టమైపోతాయి.
వృక్షాగ్రంపైన ఉన్నా కాకి గరుడపక్షి కాబోదు.
వెంటనే ఇచ్చే వాడు నేర్పరి - లేదనేవాడు టెక్కులి నేర్పరి.
వెకిలినవ్వులు, వెక్కిరింతలు కలతలు తెస్తాయి.
వెలకాంత లెందఱున్నా కులకాంతకు సాటిరారు.

వేకువనే బ్రాహ్మీముహూర్తంలో పడకనుండి లేవడం బుద్ధి వికాసానికి హేతువు.

వేగిరపడక ఓర్పుయుంటే సకలసౌఖ్యాలు కల్గుతాయి.

వేకువనే నిద్దురనుండి లేచి కుడిఅఱచేతిని జూచుకో.

వేకువనే నేతియందు ప్రతిబింబం చూచుకొంటే ఆయువు పెరుగుతుంది.

వేకువనే లేచి స్త్రీ గృహకృత్యాలు నిర్వర్తించుకోవాలి.

వేగిరపడి పనిచేస్తే విపరీత ఫలితాలు తప్పవు.

వేదాంతోపదేశాల పేరుతో ఇండ్లు గుల్ల చేసే గురువులను వర్జించు.

వేల్పులకెల్లా వినాయకుడే మొదటి పూజ్యుడు.

వేషధారిని విజ్ఞుడనుకోవడంకన్న వెంగలితనం లేదు.

వేషభాషలచే ఎంతయాడంబరం కూర్చుకొన్నా జాతిలక్షణం బయట పడకపోదు.

వేషభాషలు చూచి పీటవేసేవాడు వెంగళప్ప.

వేశ్యలలో అనురాగం - ఎండమావులలో నీళ్ళు కానరావు.

వేశ్య, వైద్యుడు, న్యాయవాది డబ్బు గుంజడంలో ఒకరి నొకరు తీసిపోరు.

వైరాగ్యం లేని సన్న్యాసం - భూతదయ లేని జ్ఞానం శోభిల్లవు.

వైరుల యింటగాని, వైరిమిత్రుల యింటగాని కుడువరాదు.

వైశ్యుని 'క్షేమమా' అని 'సుఖమా' అని పలుకరించాలి.

వైశ్యులలో ధనాధికుడు - విప్రులలో విద్యాధికుడు పెద్ద.

వ్యక్తులకూటమిలో వ్యక్తివలె ప్రవర్తించడమే నీతికి మూలము.

వ్యర్థంగా ఎన్నడు దేవునిమీద ఒట్టు పెట్టుకోకు.

వ్యసనాలకు వశంకానివాడు మంగళాలు పొందుతాడు.

వ్యవహారంచేతనే శత్రులు మిత్రులు కలుగుతూంటారు.

వ్రాసేవాణ్ణి, కోసేవాణ్ణి నమ్మడం నీతి కాదు.

వ్రేలికి రత్నాలు ధరించకయు, ఉత్తరముఖంగా కూర్చుండియు భుజింపరాదు.

శంకరా! ప్రారబ్ధకర్మవశంచేత ఏ జన్మ వచ్చినా నీ పాదారవింద సేవనం అనుగ్రహించు.
శక్తికి మించినదానం – తలకు తగని కోపం చేయవద్దు.
శఠునకు, శత్రువునకు, కృతఘ్నునకు నమస్కరించవద్దు.
శత్రుని మిత్రునిగాఁ జేసికొన్నవాఁడే నిజమైన వీరుఁడు.
శత్రుబలం తెలిసికోక దాడిచేసేవాఁడు అగ్గిలోపడ్డ మిడుతలాగు నశిస్తాఁడు
శంకరా! నిన్ను బ్రహ్మత్వముగాని, విష్ణుత్వముగాని కోరను. మోక్షమే కోరెదను.
శయ్య, కరము, పీఠము అనేవానిపై అన్నముంచుకొని తినవద్దు.
శరణన్న శత్రువునైనా రక్షించడంకంటె సుకృతం లేదు.
శరీరపటుత్వం తగ్గి, తలనెఱసి, పండ్లూడి, కఱ్ఱ చేతికివచ్చినా ఆశవీడ లేదు.
శరీరమున కారోగ్య మెట్టిదో ఆత్మకు సౌశీల్య మట్టిది.
శరీరమే నీదికానప్పుడు ఆలుబిడ్డలు నీవారెట్లౌతారు.
శరీరానికి హితవు, పథ్యము అయ్యేపదార్థాలను మితంగా భుజించు.
శరీరారోగ్యం ప్రధానంగా కాపాడుకొంటూ సర్వధర్మాలు సాధించు.
శవాన్ని చూచి హుంకరించడం దోషాలలో కెల్ల దోషం.
శాంతస్వభావంతో ఎదుటివారి తప్పులను మన్నించడం నేర్చుకో.
శారీరకపాపంకన్న మానసికపాపం కొన్నిరెట్లు గొప్పది.
శిఖరంలేని దేవాలయమందలి దేవునకు నమస్కరింపకు.
శిబి మాంసం కోసి యిచ్చాఁడు – దధీచి వెన్నముక దానంచేశాఁడు.
శిరస్సు, ముక్కు, చెవులు, పాదాలు అనువానియందు దెల్లప్పుడు తైలముంచుకో.
శివకేశవులలో ఒక్కడై వాన్ని నమ్మి స్థిరచిత్తంతో ఉపాసించు.
శివకేశవులను భజించేవారికి జ్ఞానమోక్షాలు సిద్ధిస్తాయి.
శీలరక్షణకై శరీరాన్ని (తృణప్రాయంగా ఎంచి) బలి యిచ్చినా తప్పులేదు.

శునకవృత్తివంటి సేవాధర్మముకంటె స్వేచ్ఛావృత్తి మేలు.

శూద్రులలో వయోవృద్ధుఁడు, విప్రులలో విద్యావృద్ధుఁడు పూజ్యుఁడు.

శ్రుతి స్మృతుల నాశం, విప్రజాతి పతనం కలిమహిమవల్లనే కాని వేఱుకాదు.

శూన్యగృహమందూ, శ్మశానమందూ నిద్ర పనికిరాదు.

శౌచకర్మయందు కుడిపాదాన్ని, ఇతరకర్మలందు ఎడమపాదాన్ని ముందుగా కడగాలి.

శౌచాచారాలు విడిచి పుణ్యకర్మ లెన్ని చేసినా ఫలం సున్న.

శ్రద్ధాభక్తులు లేక చేసినదానం ద్రవ్యంచేటు శ్రమచేటు.

శ్రాద్ధకర్మలు చేయించే పురోహితు నింట ఎన్నడూ భుజించవద్దు.

శ్రీకాముఁడు పశ్చిమాభిముఖంగాను,
సత్యకాముఁడు ఉత్తరదిఙ్ముఖంగాను భుజించాలి.

శ్రీవైష్ణవుఁడు చెఱువులో మడ్డి కడిగాడని
అది శిష్టాచార మనవచ్చునా!

షండునకు కన్యాదానం - అంధునకు దీపదానం దండుగ.

సంకల్ప వికల్పాల నాశమే జనన మరణాల విడుపు.

సంకల్పాల నతిక్రమించఁగల్గినపుడే మానవుఁడు శక్తిసంపన్నుఁడౌతాఁడు.

సంగమువల్ల కామము - కామమువల్ల క్రోధము కలుగుతుంది.

సంగీతం చెదరినచిత్తాన్ని, ఉత్సాహాన్ని రేకెత్తిస్తుంది.

సంగీత సాహిత్యాలరుచి యెఱుఁగనివాఁడు కొమ్ములు, తోఁక లేని పశువుతో సమానం.

సంతుష్టిలేని విప్రుఁడు - తుష్టిగల రాజు నశిస్తాఁడు.

సంపదను గంపలతో నింపుకొని తానే సుఖింపదలఁచేవాఁడు దుఃఖితుఁడౌతాఁడు.

సంఘీభావ మెంతటి ఘనకార్యాలనైనా సాధిస్తుంది.

సంతృప్తిలేని మానవుఁడు సప్తద్వీపాలు తిరిగినా సుఖించలేఁడు.

సంతోషం చింతలను పోఁగొట్టి బలోత్సాహాల నిస్తుంది.

సంతోషంగాని, కోపంగాని మితం తప్పితే ప్రమాదం.
సందేహముతో ఆరంభించిన పని ఎన్నడు ఫలింపనేరదు.
సంధ్యవేళ కుడుపు, చదువు, స్త్రీసంగమము విడచిపెట్టు.
సంధ్యోపాసన చేయని సోమరి సూర్యహత్యాపాపం పొందుతాడు.
సంధ్యాసమయమందు మలమూత్రాలు విసర్జించుట దూష్యము.
సంపదలున్నచోట వినయం – వినయమున్నచోట సిరి ఉండదు.
సంపదలు, పదవులు, ప్రాయము మూన్నాళ్ళ ముచ్చట్లు.
సంపూర్ణతకు సచ్చింత, సరళభాషణం, సత్ప్రవర్తన యోగ్యలక్షణాలు.
సంసారసాగరం దాటాలంటే సజ్జనసాంగత్యమనే నావ నాశ్రయించు.
సంసారశకటం చక్కగా నడవాలంటే ఎడ్లనేదంపతులు పొత్తుగా ఉండాలి.
సంసారానికి మించిన వైరి – గురువును మించిన రక్షకుడు లేడు.
సంసారి గొంగళిపురుగులాగు కోర్కెలనే వలలో చిక్కుకొంటాడు.
సగం చచ్చి అడుగవస్తే పూర్తిగా చచ్చినేదంటాడు.
సజ్జన సాంగత్యం సర్వ పయోజనాలను సాధిస్తుంది.
సజ్జనుడు తలచేది, చెప్పేది, చేసేది ఒక్కటే.
సజ్జనుడు సజ్జనుడు కలిస్తే చల్లని ప్రసంగాలు సాగుతాయి.
సత్యం, జ్ఞానం, ధర్మం, దయ, శాంతి, క్షమ అనేవి మానవుని దగ్గఱచుట్టాలు.
సత్పురుషుడు చేస్తాడేగాని చెప్పడు – దుర్జనుడు చెప్పునేకాని చేయడు.
సత్పురుషుల సంపదలకు దీనరక్షణమే వినియోగము.
సత్పురుషుల సర్వకర్మలు పరశ్రేయస్సు కోసమే.
సత్పురుషులు కలిమికి మోదింపరు – లేమికి వగవరు.
సత్పురుషులను, గురువులను, పితరులను అవమానింపవద్దు.
సత్పురుషుంతోడి సాంగత్యం పరుసవేదిలాంటిది.
సత్యముకంటె సుకృతము – అసత్యముకంటె పాతకము లేదు.
సత్యమును మించిన ధర్మము – తల్లిని మించిన దైవము లేదు.

సత్యము ముందఱ సర్వధర్మాలూ ధూళి, గడ్డిపోచలు.
సత్యమే సర్వగుణసారము - సర్వకర్మసారమూను.
సత్యమున్నచోట ధర్మము - ధర్మమున్నచోట జయము తథ్యము.
సదాచారం లేనివాణ్ణి వేదాలైనా పవిత్రం చెయ్యలేవు
సత్యసంధుడు కానివాడు సత్యస్వరూపుడైన దేవుని కనజాలడు.
సద్గ్రంథపఠనము, సజ్జనసాంగత్యము సత్ప్రవర్తనకి సాధనాలు.
సమయోచిత వాక్యము - [illegible] మించిన [illegible].
సమర్థునికి అసాధ్యము - ఉద్యోగికి దూరదేశము లేదు.
సమస్తోపదేశాల సారమే (శ్రీ)హరిసేవ - మానవసేవ.
సమాజానికి నీతినిగూర్చిన భావజాలాలే ఆదర్శరూపాన్ని మారిపిస్తుంది.
సముద్రాలు, పర్వతాలు, దుర్గాలు చేతనున్నవాడు
అభిమానము చేయకూడదు.
సముద్రదృష్టి - పగటికలలు ప్రయోజనం లేనివి.
సముద్రాన్నైనా ఈదవచ్చుగాని సంసారమీది ఒడ్డుచేరడం కష్టం.
సరసుల మాటతీరు మొఱకులకు తెలియదు.
సరసము తెలియని మూర్ఖులవద్ద కవితాగోష్ఠి దండుగ.
సరసము మేర మీఱితే విరసమవుతుంది.
సరసులు కానివారి సంభాషణ [illegible] సాహసము.
సత్సృపాలకు కోరరాదు - స్త్రీలకు మనస్సెందు ఏమి ఉంటుందో.
సరోగత, అలసత, స్త్రీసేవ, స్వస్థానప్రేమ మహత్త్వానికి వ్యాఘాతాలు.
సరోవరాలు, సజ్జనులు రూపు దాల్చినది పరోపకారానికే.
సర్పం నివసించే గృహము - దుష్టులతో వాసము సర్వనాశనానికే.
సర్పాలకు పంటను, జ్ఞాతికి కంటను, ఖలునకు నిలువెల్లను
విషముంటుంది.
సర్వనష్టాలకు పుట్టినిండ్లు 1. పరస్త్రీవ్యసనము 2. పరద్రవ్యవాంఛ.
సర్వగుణాలు సువర్ణాన్ని ఆశ్రయించి ఉన్నాయి.
సర్వదా మొగము ముడుచుకొనకు - చిఱునగవు అలవర్చుకో.
సర్వదా హరినామకీర్తన జరిగేయింట పిశాచం చొరదు.

సర్వదోషాలకు నిలయమైన దురాశకు వశము కాబోకు.

సర్వమతాల ఆశయాలు పైకి భిన్నంగాకన్నా లక్ష్య మొక్కటే.

సాధుసంగమంవల్ల ఎంత కఠినుడైనా మార్దవం పొందుతాడు.

సర్వులను నమ్మట, అవమానించుట శ్రేయస్కరం కాదు.

సహవాసంచేత గుణముకాని, దోషముకాని సంక్రమిస్తుంది.

సాధుపురుషుడు తనకు చేసిన ఉపకార మెన్నడు మఱువడు.

సాధువులకు అహితం చేసేవాడు,
దుష్టులకు హితంచేసేవాడు కీడొందుతాడు.

సాధు సజ్జన సంతాపము సర్వానర్థాలకు కారణము.

సాధువులైన సజ్జనులను, భాగవతులను సేవించుటకన్న సుకృతంలేదు.

సాధ్యమైతే మనుష్యుల వాంఛ వర్జించు లేక తగ్గించు.

సాయం ప్రాతః కాలములందు మాత్రము
లఘువుగా భుజించేవాడు సదోపవాసి.

సిగ్గుగల వెలయాలు - లజ్జవిడచిన కులకాంత నశిస్తుంది.

సిరివేళ మురిసిపోవడం - లేమివేళ బెంబేలు పడడం బేలతనము.

సుందరుడైనమగని పొత్తువిడచి కురూపియైన
విటు నాశ్రయిస్తుంది స్త్రీ.

సుకృత దుష్కృతాలు మాత్రమే మరణించేవానిని వెన్నాడేవి -
సిరిసంపదలు కావు.

సుఖభోగాలకు స్వకర్మసూత్రానుబంధమే కారణమని నమ్ము.

సుఖభోగాలు, శరత్కాలమేఘాలు క్షణభంగురాలు.

సూది దొంగిలిస్తే దబ్బనం పోతుందన్నమాట ఎన్నడు మఱువకు.

సువర్ణం పెక్కుసొమ్ములవుతుంది-పరమాత్మ పలురూపాలు తాలుస్తుంది.

సూది దొంగిలిస్తే దబ్బనం పోతుందన్నమాట మఱచిపోకు.

సూర్యకిరణ స్పర్శలేనిది - నురుగుకలది అయిన జలము త్రాగకు.

సూర్య చంద్రాగ్నులకు, స్త్రీ గో విప్రులకు ఎదురుగా మలమూత్రాలు
విడువకు.

సూర్యచంద్ర గ్రహణాలలో జలాలన్నీ గంగోదకాల లాగు పవిత్ర మౌతాయి.

సేవకుడైతే సేవాశక్తి తప్పు - కూతురు చక్కనైతే తల్లి తప్పు.

సొత్తు న్యాయమార్గాన పొందకపోతే లాభం లేదు.

సోమరియై జీతగాడుకు కట్టుబడిపోతే అది అన్యాయమార్గమవుతుందా!

సోమరి తాను చేయదగ్గ పనియేమో తెలియక అటు ఇటు తిరుగుతూంటాడు.

స్త్రీ తాను కాపురముండే యింటిని పరిశుభ్రం చేసుకోవాలి.

స్త్రీనాయకం, బాలనాయకం, బహునాయకం, అనాయకం కార్యనాశానికి హేతువులు.

స్త్రీని అవమానించవద్దు - మిక్కిలి నమ్మి ఉండవద్దు.

స్త్రీ చిక్కుకుండ - పురుషుడు నిలిచుండడు.

స్త్రీపాపం భర్త భర్తపాపం గురువు భరిస్తారు.

స్త్రీపై పరదృష్టి రెండవవారి పడకుండా కాపాడుకో.

స్త్రీ బిచ్చకత్తెలతో కుంటెనలతో చెలిమిచేయడం చేటుకే.

స్త్రీ భర్తను, అత్తమామలను దేవతలని తలచి పూజించాలి.

స్త్రీభోగం విడిస్తే మానవుడు ప్రపంచాన్ని జయించవచ్చు.

స్త్రీభోగం వర్జించినవానికి భగవానుడు సన్నిహితుడు.

స్త్రీల చిత్తవృత్తులు, పురుషుల భాగ్యరేఖ దేవతలకైనా తెలియదు.

స్త్రీలను, వైద్యులను నమ్మితే చెరుస్తారు జాగ్రత్త.

స్త్రీల పాదాలవైపు చూడు - ముఖమువైపు చూడవద్దు.

స్త్రీలు చెలరేగినా, సాధువులు కోపించినా అనర్థాలు తప్పవు.

స్త్రీలు దుర్జనసాంగత్యాన్ని - రాజులు అపాత్రులను ఆశిస్తారు.

స్త్రీలు వీధిగుమ్మమువద్ద నిలువబడడము గొప్పతప్పిదము.

స్నానంచేసిన కట్టుబట్టతో ఎన్నడు తల తుడుచుకోకు.

స్నానంచేసేవానికి, సమాధిలో ఉన్నవానికి, ఆవలిస్తూన్నవానికి, పరుగెత్తేవానికి నమస్కరించబోకు.

స్థానాంతరము విచారించుకోక పూర్వస్థాన మెన్నడు విడువరాదు.

స్నానంచేశాక తడివెండ్రుకలు ముడుపుకోవడం దూష్యం.

స్నానంచేసినవెంటనే నిద్రింపరాదు - ఆహారము తీసికోరాదు.

స్నాన జప హోమాలు చేయక విప్రుడు కుడువరాదు.

స్నానానికి పూర్వము ధరించినవస్త్రమును తిరిగి కట్టరాదు.

స్వగృహమందు తూర్పు శిరస్సుగాను - ప్రవాసమందు
పశ్చిమ శిరస్సుగాను పడుకోవాలి.

స్వగృహమందు మూర్ఖుడు, స్వదేశమందు రాజు పూజింపబడతాడు.

స్వాతంత్ర్యము స్వర్గలోకము - పరతంత్రము ప్రాణసంకటము.

స్వమతధర్మాలపై దీక్షవుండవచ్చుగాని దురభిమానము కూడదు.

స్వయంకృషివల్లనే కీర్తిపొందేవారు ఉత్తమశ్రేణికి చెందుతారు.

స్వయంగా అభ్యంగనంచేసికోవడం పుత్రనాశానికి హేతువు.

స్వయంగా పాదరక్షలను మోసికొనిపోవడం దూష్యం.

స్వర్గకాము ధర్మశాస్త్రమును యత్నపూర్వకముగా చదవాలి.

స్వర్గానికి, భూమికి జ్యోతి భగవానుడే.

స్వల్పవిషయాలలో సైతము త్రాసునకు, నీచునకు రవ్వంతైనా
భేదము లేదు.

స్వామికి తలయొగ్గి భృత్యుడు హితము చెప్పనిచో
స్వామిద్రోహి ఔతాడు.

స్వామిరక్షణము చేయని సేవకుడు స్వార్థపరుడు, కృతఘ్నుడు
అనిపించుకొంటాడు.

స్వార్థపరుడు నా కాయుష్యం - నా కారోగ్యం - నాకు భోగం -
నీకు రోగం అంటాడు.

స్వార్థపరునకు తల్లి, పిల్ల - గురువు, దైవము అనే భేదము లేదు.

స్వేచ్ఛావృత్తిలో ఉన్నసుఖము - సేవాధర్మములో లేదు.

హరినామ సంకీర్తనవల్ల భగవానుడు తప్పక దర్శనమిస్తాడు.

హితము పలికేవారు, వినేవారు ఈ జగత్తులో మిక్కిలి
అరుదుగా ఉంటారు.

హితముగా, మితముగా, ప్రియముగా, అర్థవంతముగా మాట్లాడు.

హితమైన మనస్సునకు ఇంపుకూర్చే వాక్కు దుర్లభము.

హితవాదికంటే హితశ్రోత కడు దుర్లభుడు.

హిమాచలము కంపించినా - అగ్ని చల్లదనము వహించినా
సత్యవ్రతము విడకు.

హీనుడు ఎంతదైన్యము చూపినా వానికెవ్వరూ సాయము చేయరు.

హీనుని చెట్టబట్టినచో మాన్యునకైనా లాఘవము తప్పదు.

హృదయము ఏరీతిగా ఉంటే లోకము ఆ రీతిగా ఉంటుంది.

హృదయవైశాల్యము, విశ్వప్రేమ, పరోపకారము అలవర్చుకో.

హృదయాలు కలువనివారు మిత్రులు కారు - పరిచితులు మాత్రమే.

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

సంస్కృత కవులు

అంగిరో మహర్షి : బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడు. భార్య : శ్రద్ధాదేవి. బృహత్కీర్తి, బృహజ్జ్యోతి, బృహద్బ్రహ్మ, బృహన్మనసుఁడు, బృహన్మంత్రుఁడు, బృహద్భానుఁడు, బృహస్పతి అను ఏడుగురు పుత్త్రులు గలరు. భానుమతి, రాక, సినీవాలి, ఏకానేక, అర్చిష్మతి, హవిష్మతి, మహామతి అను ఏడుగురు పుత్త్రికలు కలరు. ఇతని కుమారులను, మనుమలను, ముని మనుమలను గూడ అంగిరసులనియు, ఆంగీరసులనియు శ్రుతి స్మృతి పురాణములు వ్రాసియున్నవి. వీనివంశమువారే ఆంగిరసగోత్త్రులు. అంగిరసవేదమునకు ఇతఁడు ద్రష్ట. బహు ముఖములగు ధర్మములకు శాసకుఁడు.

రచన : అంగిరసస్స్మృతి (ధర్మశాస్త్ర రహస్యముల సారము).

అతిరాత్ర సోమయాజి : జననము: శా.శ. 15 వ శతాబ్దము. నీలకంఠ దీక్షితుని సోదరుఁడు.

రచన : కుముద్వతీ పరిణయము (శ్రీరాముని పుత్త్రుఁడగు కుశుఁడు కుముద్వతిని పెండ్లాడుట యిందలి యితివృత్తము).

అనంతభట్టు : జననము: శా.శ. 16 వ శతాబ్దప్రారంభము. ఆంధ్రుఁడు. అభినవకాళిదాసునకు ప్రతిద్వంద్వి. ఆతఁడు వ్రాసిన పేరుగల గ్రంథములనే ఈతఁడును వ్రాసెను.

రచన : (1) భాగవత చంపువు (2) భారత చంపువు. ఇతని భారత చంపువునకు లోకమున ఎక్కువ వ్యాప్తి కల్గెను.

అనంతనారాయణ : 'లలితకళాప్రవీణ' శా. శ. 16 వ శతాబ్దపు కవి కాణ్వుడు. తండ్రి : మృత్యుంజయ కవి. తాత : అయ్యా దీక్షితు లను నామాంతరముగల కృష్ణ దీక్షితులు. సంగీత సాహిత్యము లందు మిక్కిలి ప్రజ్ఞాశాలి.

రచన : గీతశాంకరము (జయదేవుని గీతగోవిందము వంటి గ్రంథము).

అనంతాచార్యుడు : జననము : శా. శ. 17 వ శతాబ్దము. మైసూరు వాసి. కర్ణాటక కవి. తండ్రి : సింగరాజాచార్యుడు. కృష్ణరాజ మహారాజు నాస్థాన కవి. సంగీతవిద్వాంసుడు.

రచనలు : (1) కవిసమయ కల్లోలము (లక్షణగ్రంథము), (2) కృష్ణ రాజ జయడిండిమము (మహారాజు గుణకీర్తనము).

అప్పయ్యదీక్షితులు : 'అపర శంకర'. శా. శ. 1475 – 1547 సం. మధ్య జీవించియున్నకవి. ఆంధ్రకర్ణాట దేశప్రభువగు వేంకటపతి రాయల యాస్థాన విద్వత్కవి. ఇతని తమ్ముని మనుమడు నీలకంఠదీక్షితులు. అద్వైతమత ప్రచారకుడు. సుమారు నూఱు గ్రంథములు రచియించినవాడు. శివాదిత్య మణిదీపిక యను శ్రీకంఠభాష్యము రచించినందున వేంకటపతిరాయలు ఇతనికి స్వర్ణాభిషేకము చేయించెను. ఆ ధనముతో నితడు తనయూర శివాలయము కట్టించెను. శివుడే శంకరాచార్యుడుగను, పిమ్మట జన్మలో అప్పయ్యదీక్షితులుగను బుట్టెనందురు.

రచనలు : (1) వీరశైవము (2) శివార్చనచంద్రిక (3) శైవా ద్వైత నిర్ణయము (4) శివతత్త్వ వివేకము (5) వాదనక్షత్ర మాల (6) రత్నత్రయ పరీక్ష (7) చంద్రకళాస్తుతి (8) నామ సంగ్రహము (9) భారత స్తవము (10) రామాయణ సార సంగ్రహము (11) వరదరాజ స్తవము (12) సిద్ధాంతలేశ సంగ్రహము (13) దశకుమారచరిత్ర సంగ్రహము (14) మధ్వ తంత్రముఖ మర్దనము (15) కువలయానందము (అలంకార

గ్రంథము) (16) చిత్రమీమాంస (అలంకార గ్రంథము) (17) యాదవాభ్యుదయ వ్యాఖ్యానము (18) వైరాగ్య శతకము మొ.

అభినందుడు : జననము : శా. శ. 780 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : వంగదేశము. బిరుదు : శతానందుడు. వంగదేశ ప్రభువగు హర్షవర్మ యితని తెలివికి మెచ్చి తన సింహాసనమునం గూర్చుండబెట్టికొనెను.

రచనలు : (1) రామచరితము (36 సర్గల పద్యకావ్యము) (2) కృష్ణచరితము.

అభినవకాళిదాసు : జననము : శా. శ. 1650 సం. ప్రాంతము. ఆంధ్రుడు. అనంతభట్టుకు ప్రతిస్పర్థి. కావ్య నాటకాలంకారములలో వెన్నగా ఆకళించుకొన్న వ్యక్తి.

రచనలు : (1) భాగవత చంపువు (2) భారత చంపువు. భాగవత చంపువునకు లోకమున మిక్కిలి వ్యాప్తికలదు.

అభినవ గుప్తాచార్యుడు : శా. శ. 880-940 సం. రముల మధ్య జీవించియున్న కవివరుడు. కాశ్మీరవాసి. మహావిద్వాంసుడు. గురువులు : చుఖలపండితుడు, లక్ష్మణగుప్తుడు, ఉత్పలదేవుడు.

రచనలు : (1) త్రింశికావివరణము (2) ధ్వన్యాలోక లోచనము (3) అభినవ భారతి (నాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్య) (4) పరమార్థ ద్వాదశిక (5) బోధపంచదశిక (6) భైరవ స్తోత్రము (7) క్రమస్తోత్రము (8) మహోపదేశ వింశతి మొ.

అమరచంద్రుడు : 'సిద్ధసరస్వతి', 'వేణీకృపాణ'. శా. శ. 1140–1190 సం. రముల మధ్య జీవించియున్న కవిశేఖరుడు. నివాసము: వగతపురము – అన్హిల్వాడు సమీపము. జైనమత గురువు. గురువు: జినదత్త సూరి.

రచనలు : (1) పద్మానందము (జినేంద్ర సూరి చరితము) (2) బాల భారతము (మహాభారతమునకు సంగ్రహీకరణము) (3) కావ్య కల్పలత (4) కలాకల్పము (5) ముక్తావళి (6) ఛందో రత్నావళి మొ.

అమరుకకవి : శా. శ 570-650 మధ్యకాలపు రాజు. ఇతఁడు చనిపోయినపిదప శంకరుని ఆత్మ ఈతనిలోఁ బ్రవేశించి రాణులతోఁ గ్రీడించుచు వాత్స్యాయన కామసూత్రముల గంభీరార్థము సులభముగా బోధయగునట్లు శృంగారపద్యముల శతకము వ్రాసెను. కావ్యాలంకారాది సాహిత్య లక్షణములు రచించిన పండితు లీతని శ్లోకముల నుదాహరణముగా గ్రహించిరి. 'అమరుకకవే రేకః శ్లోకః ప్రబంధశతాయతే' అని నానుడి.

రచన : అమరుకము (102 శ్లోకములుగల శతకము).

అమాత్యవత్సరాజు : శా. శ. 1092-1152 సం.రముల నడుమ జీవించి యున్నకవి.

రచనలు : (1) కర్పూరచరితము (భాణము) (2) రుక్మిణీహరణము (ఈహామృగము) (3) హాస్యచూడామణి (ప్రహసనము) (4) సముద్రమథనము (సమవాకారము) (5) కిరాతార్జునీయము (వ్యాయోగము) (6) త్రిపురదాహము (డిమము) మొదలగు వివిధరూపకములు రచించెను.

అమృతానందయోగి : శా. శ. 1180 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. శివభక్తుఁడు. భక్తిభూపతి కుమారుఁడగు మన్వభూపతియొక్క ఆదరమువలన కృతివ్రాసినవాఁడు.

రచన : అలంకారసంగ్రహము (10 ప్రకరణముల లక్షణగ్రంథము).

అయ్యా దీక్షితులు : శా. శ. 1550 స.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. ఇతని కొడుకు మృత్యుంజయకవి. ఘటికాశతగ్రంథకర్త.

రచన : (1) నైషధపారిజాతము (ద్వ్యర్థికావ్యము) (2) రఘునాథ భూపాలీయము (అలంకారగ్రంథము) మొ.

అరిసింహుఁడు : శా. శ. 1160 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. లవణ సింహుని కుమారుఁడు. ధోల్కారాజ్యమును పాలించిన వీరధవళ రాజు మంత్రియగు వాస్తుపాలుని యాదరము పొందిన కవి. అమర చంద్రుని కావ్యకల్పలతా రచనమున నాతనికి తోడ్పడెనని వాడుక.

రచనలు : (1) సుకృత సంకీర్తన (వాస్తుపాలుని జీవిత చరిత్ర) (2) కవితా రహస్యము మొ.

అర్జునవర్మ : శా. శ. 1052-1140 సం.రముల నడుమ జీవించియున్న కవిరాజు. మాలవరాజ్య ప్రభువు. భోజుని వంశములోనివాఁడు. తాత : వింధ్యవర్మ. తండ్రి : సుభటవర్మ. గురువు : మదన పండితుఁడు.

రచన : అమరుకశతక వ్యాఖ్య.

అవంతివర్మ : శా. శ. 777 – 809 సం. నడుమ రాజ్యమేలిన రాజు. విద్వత్కవి. కవిపోషకుఁడు. ఇతని యాస్థానకవులు ఆనందవర్ధనుఁడు, శివస్వామి, ముక్తాకణుఁడు, రత్నాకరుఁడు మున్నగువారు.

రచన : పెక్కుచాటువులు మాత్రము. (ఇతని కొన్ని కృతులు అంతరించినవని చెప్పుదురు.)

అవతార కవి : జననము : శా. శ. 1600 సం.ర ప్రాంతము. కాశ్మీర దేశవాసి. చిత్ర బంధ యమక కవిత్వము చెప్పువాఁడు.

రచన : ఈశ్వర శతకము (శివ స్తుతి పరము). ఇందలి నూఱు శ్లోకములు నూఱుకావ్యములంత శోభనముగా నున్నవి. కాన గ్రంథకర్తయే తన కృతికి వ్యాఖ్య వ్రాసికొనెను

అశ్వఘోషుఁడు : శా. శ. 70-150 సం.ర నడుమ జీవించియున్న కవి. బౌద్ధమత గురువు. పార్శ్వపండితుని శిష్యుఁడు. మొదటి నివాసము పాటలీపుత్రము.

రచనలు : (1) బుద్ధచరిత (17 లో 13 సర్గలు మాత్రమే ఇతఁడు రచించెను) (2) సౌందరనందము (3) అలంకార శాస్త్రము (బుద్ధచరిత రచనము కాళిదాసుని రచనల కనుకరణ మని వాదము).

ఆనందవర్ధనుఁడు : "సహృదయ విశారద". జననము : శా. శ. 8-వ శతాబ్దము. నివాసము : కాశ్మీరదేశము. తండ్రి: నోణపండితుఁడు. అవంతి భూపాలుని యాస్థాన కవి. ఇతనితోబాటు శివస్వామి, రత్నాకరుఁడు, ముక్తాకణుఁడు మున్నగు పెక్కుమంది విద్వత్కవు లుండెడివారు.

రచనలు : (1) ధ్వన్యాలోకము (ఆలంకారిక గ్రంథము) (2) కావ్య తత్త్వము (3) విషమబాణలీల (4) అర్జున చరిత్రము (5) దేవీశతకము మొదలగునవి.

ఆపస్తంబుఁడు : క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి పూర్వమువాఁడు. ఆంధ్రుఁడు.

రచనలు : ఆపస్తంబ కల్ప, ధర్మ, శ్రౌత సూత్రములు.

ఆర్యక్షేమేశ్వరుఁడు : శా. శ. 830 - 880 సం. మధ్య జీవించియున్న కవి. కన్యాకుబ్జమును పాలించిన మహీపాల దేవుని యాస్థానకవి.

రచనలు : (1) చండకౌశికము (హరిశ్చంద్రుని సత్యదీక్షను విశ్వామిత్రుఁడు పరీక్ష చేయునట్టి కథ గల నాటకము.) (2) నైషధానందము.

ఆర్యనాగార్జునుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 2 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. జన్మస్థానము : విదర్భ యని కొందఱు, కాంచీనగర మని కొందఱు పలుకుదురు. నివాసము : కృష్ణానదీతీరము. దక్షిణాపథ ప్రభువగు ఆంధ్ర శాతవాహనుని (గౌతమీపుత్ర యజ్ఞశ్రీ) ఆదరణకు పాత్రుఁడైనవాఁడు. బౌద్ధమతస్థుల గురుపరంపరయందు పదునాల్గవ వాఁడు. దాక్షిణాత్య బ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) ప్రజ్ఞా పారమిత (2) ప్రజ్ఞామూలశాస్త్ర టీక (3) ప్రజ్ఞా ప్రదీపము (4) శాస్త్రకారిక (5) దశభూమితి భాష (6) ద్వాదశనికాయ శాస్త్రము (7) వివాదసమానశాస్త్రము (8) ఉపాయ కౌశల్య హృదయ శాస్త్రము (9) విగ్రహవ్యావర్తినీ కారిక (10) ప్రమాణ వివేచనము (11) లంకావతార సూత్రము (12) అవతంసక సూత్రము (13) వజ్రచ్ఛేదిక (14) సుహృల్లేఖ (15) మూలశాస్త్రము (16) మాధ్యమిక శాస్త్రము (17) శూన్యసప్తతి (18) అనుగమ శాస్త్రము మొ. పెక్కులు గలవు

ఈశ్వరసుమతి : శా. శ. 17 వ శతాబ్దముమధ్య జీవించియుండునని యూహ. తిరునల్వేలి జిల్లావాసి కావచ్చునని మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి సంస్కృతకవిజీవితములు చెప్పుచున్నది.

రచన : పార్వతీపరిణయము (శృంగార పద్యకావ్యము. మధుర కల్పనలుగల 8 సర్గల కావ్యము).

ఉద్దండకవి : శా. శ. 1320 – 1370 సం.ర ముల నడుమ జీవించియున్న కవి. (16 వ శతాబ్దము మొదటివాఁడని కొందఱు.) జననము : కందరమాణిక్క గ్రామము—తంజావూరుజిల్లా. నివాసము: లాటపురము – కాంచీసమీపము. మలబారు ప్రభువగు మాన విక్రమరాజు సంస్థానమున ఆస్థానకవి. వాసుదేవకవికి సమకాలికుఁడు. రసవత్కవిత చెప్పువాఁడు.

రచనలు : (1) వసుమతీవిక్రమము (మలయాలభాషలో రచనము) (2) ఇందుమతీరాఘవము (నాటకము) (3) కోకిల సందేశము (మేఘసందేశము వంటిది) (4) మల్లికామారుతము (మాలతీమాధవానుకరణము).

ఉద్భటారాధ్యుఁడు : జననము : శా. శ. 906 సం.ర ప్రాంతము. శివభక్తుఁడు. ఇతఁడు భోజుని ఆస్థానవిద్వాంసుఁడు. మహారాజునకు శివదీక్ష నిచ్చెను.

రచన : హరలీలాస్తవము.

ఉద్భటుఁడు : జననము : శా. శ. 700 సం.ర ప్రాంతము. జయా[illegible] ఆస్థానపండితమండలికి అధ్యక్షుఁడు. కావ్యశాస్త్ర పండితుఁడు.

రచనలు : (1) కావ్యాలంకార సంగ్రహము (అలంకార శాస్త్ర గ్రంథము) (2) భామహాలంకార వివరణము (3) కుమార సంభవము.

ఉమాపతిధరుఁడు : వంగదేశ ప్రభువగు లక్ష్మణసేనుని పండితసభలో నైదవవాఁడు. మంత్రిగాఁ గొంతకాలము వ్యవహరించినవాఁడు. ఇతనితోఁబాటు గోవర్ధనాచార్యుఁడు, శరణుఁడు, జయదేవుఁడు, కవిరాజు అనువారు సయితము సమకాలికులై లక్ష్మణసేనుని కవిపండితసభలో ఆస్థానకవులుగా నుండిరి.

రచన : (1) కృష్ణచరితము (2) పారిజాతాపహరణము.

ఔర్వమహర్షి : తల్లి : భృగువంశమునఁ బుట్టిన ఋషి. ఇతఁడు సగర వంశమును గాపాడి అతనికి సర్వధర్మములు చెప్పెను. నిగ్రహానుగ్రహసమర్థుఁడు. అస్ఖలిత బ్రహ్మచారి.

రచన : గృహస్థధర్మములు (సగరునకుఁ జెప్పినట్లున్న ఆచార సారము).

కచ్ఛపేశ్వరదీక్షితుఁడు : జననము : శా. శ. 1760 సం.ర ప్రాంతము వాఁడు. నివాసము : బ్రహ్మదేశమను నగ్రహారము – ఉత్తరార్కాటు మండలము. బ్రాహ్మణుఁడు. వైదికధర్మనిరతుఁడు.

రచన : రామచంద్ర యశోభూషణము (8 ప్రకరణముల ఆలంకారిక గ్రంథము. ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణమునకు అనుకరణము).

కణ్వమహర్షి : "సామవేద ద్రష్ట". కశ్యపప్రజాపతి వంశములో గల ముని ముఖ్యుఁడు. ఆజన్మబ్రహ్మచారి. కొన్ని సామవేదమంత్రములకు ద్రష్ట. యోగారూఢుఁడు. మహాజ్ఞాని. మహాధర్మోపదేశకుఁడు. బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు.

రచనలు : (1) కాణ్వ ధర్మశాస్త్రము (2) కణ్వ స్మృతి (సర్వ యుగ సనాతన ధర్మ సారసంగ్రహము).

కలశభూపతి : శా.శ. 986 – 1012 సం.రముల నడుమవాఁడు. కాశ్మీర ప్రభువు. తండ్రి : అనంతభూపాలుఁడు. విద్వత్కవి. గానకళా విశారదుఁడు; కాని దుర్నీతిపరుఁడు, పరస్త్రీలోలుఁడు.

రచనలు : (1) స్తుతికావ్యములు (2) ఆశీర్వాదపద్యములు.

కల్హణుఁడు : శా.శ. 1022 – 1082 సం. నడుమ నున్నవాఁడు. నివాసము : కాశ్మీరదేశమందలి శ్రీనగరము. తండ్రి : చంపక ప్రభువు. ఎందఱెందఱో కాశ్మీరరాజచరిత్రలు వ్రాసిరి గాని అవి తప్పులు, ఆధారరహితములు నగుటచే నీతఁడు శ్రమించి పూర్వ రాజశాసనములు పరిశీలించి కాశ్మీరరాజులచరిత్ర వ్రాసెను.

రచన : రాజతరంగిణి (8 తరంగముల కాశ్మీరరాజ చరిత్రము).

కల్యాణ సుబ్రహ్మణ్య కవి-పరితలము : శా.శ. 18 వ శతాబ్దారంభమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : పరితలము. తిరువాన్కూరు మధ్యదేశము. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యము. తాత : గోపాలుఁడు. గొప్ప సాహిత్యపండితుఁడు.

రచన : (1) అలంకారకౌస్తుభము (కావ్యలక్షణ గ్రంథము) (2) వ్యవహారమాల (సంస్కృతమునుండి మలయాళములోనికి తర్జుమా) (3) పద్మనాభవిజయము (అముద్రితము).

కవికర్ణపూరకవి : శా. శ. 15 వ శతాబ్దమున జీవించియున్న కవి. జన్మస్థానము : కాంచనపల్లి గ్రామము. వంగదేశీయుఁడు. తండ్రి : శివానందసేనుఁడు. చైతన్యస్వామి భక్తుఁడు.

రచనలు : (1) చైతన్య చంద్రోదయము (2) అలంకారకౌస్తుభము (3) చమత్కారచంద్రిక (4) ఆనందబృందావన చంపువు మొ.

కవిరాజు : శా. శ. 1010 సం.ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : ఫలాసిక. తల్లి : చంద్రముఖి. తండ్రి : కీర్తినారాయణుఁడు. పులిగర్ పాలించిన వీరకామదేవరాజు నాదరము పొందినవాఁడు. వక్రోక్తి నిపుణులలో సుబంధువు, బాణభట్టు అనువారికి పిమ్మట తానే యనియు, నాల్గవవాఁడు కలఁడో లేఁడో అనియు వ్రాసినాఁడు.

రచనలు : (1) రాఘవపాండవీయము (13 సర్గల ద్వ్యర్థికావ్యము) కామదేవాంకమని యీ కావ్యమునకు నామాంతరము. దీనిని జూచియే పింగళి సూరకవి తెనుఁగున రాఘవపాండవీయము వ్రాసెను. శ్రుతకీర్తి అనుకవి ఈపేరుగల గ్రంథమునే సంస్కృతమున వ్రాసెను. (2) పారిజాతాపహరణము. ఈపేరుగల కావ్యములు మఱి మూఁడుగలవు.

కాటయ వేమారెడ్డి : క్రీ. శ. 1395 – 1414 సం. మధ్యకాలపు కొండవీటి ప్రభువు. పరిపాలనా దక్షుఁడు. కొడుకు కుమారగిరి. కుమార్తెలు హరిహరాంబ, అనితల్లి.

రచన : కుమారగిరిరాజీయము (కాళిదాసనాటకత్రయ వ్యాఖ్య).

కాత్యాయనుఁడు : శా. పూ. 600 సం. ప్రాంతమున కౌశాంబి వాసి. తండ్రి : సోమదత్తుఁడు. తల్లి: వసుదత్త. వైదిక లౌకిక వాఙ్మయ వేత్త. శ్రుతిధర బిరుదాంకితుఁడు.

రచనలు : (1) ప్రాకృతమంజరి (వరరుచి వ్రాసిన ప్రాకృత ప్రకాశ మను సూత్రగ్రంథమునకు వ్యాఖ్యానము) (2) నామమాల (కాత్యకోశము) (3) శ్రౌతసూత్రములు (4) గృహ్యసూత్రములు మొ.

కాళహస్తి కవి (కామాక్షీ దాసుఁడు) : శా. శ. 16 వ శతాబ్దమధ్య జీవించియున్న కవి, అప్పయ దీక్షితుల శిష్యుఁడు. నీలకంఠ దీక్షితులకు సమకాలికుఁడు.

రచన : సంస్కృత వసుచరిత్ర (ఆఱు ఆశ్వాసముల కావ్యము). దాదాపు ఏబది సంవత్సరములకు పూర్వము రామరాజ భూషణుఁడు వ్రాసిన తెనుఁగు వసుచరిత్రకు అనుకరణమని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసు : జననము : క్రీ. పూ. 66 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము: ఉజ్జయినీ ప్రాంతము. అద్వైతి. వింధ్య హిమాచలముల మధ్య సంచారము చేసి గొప్పలోకానుభవము గడించుకొన్న మహాకవి. ఇతనికి సాటిరాఁదగినకవి వేఱొకఁడు లేఁడు. ఇతని కావ్యములు రూపకములు, జగద్విఖ్యాతములు. అందును కావ్యములలో మేఘ సందేశము, నాటకములలో అభిజ్ఞాన శాకుంతలము ఖండ ఖండాంత రముల యందును ప్రసిద్ధి చెంది పెక్కు భాషలలోనికి అనువదింపఁ బడినవి.

ఇతని కావ్యములు : (1) రఘువంశము (2) కుమార సంభవము (3) మేఘసందేశము.

నాటకములు : (4) శాకుంతలము (5) విక్రమోర్వశీయము (6) మాళవికాగ్నిమిత్రము.

ఇతరకృతులు: (7) నవరత్నమాల (8) రాక్షసకావ్యము (9) ప్రశ్నో త్తరమాల (10) రత్నకోశము (11) పుష్పబాణ విలాసము (12) శ్రుతబోధ (13) జ్యోతిర్విద్యాభరణము (14) శృంగార రసాష్టకము (15) శృంగారసార కావ్యము (16) శృంగార తిలకము (17) నలోదయము (18) సేతుబంధము (19) కుంత లేశ్వర దౌత్యము (20) ఋతుసంహారము మొ.

కాశ్యపమహర్షి : కశ్యపప్రజాపతి వంశమువాఁడు. అహింసా వ్రత దీక్షితుఁడు. తపశ్శాలి. దయాపరుఁడు. బ్రహ్మదేవుని దయవలన పామువిషమునుండి రక్షణశక్తిగల మంత్రోపదేశము పొందెను.

రచన : కావ్యప్రకాశ(?)వ్యాఖ్య. (కంచ మహాపాతకము కు ప్రాయశ్చిత్తము, జీవహింసవలన కలిగిన పాపమునకు పరిహారము మున్నగు వైద్య-ధర్మశాస్త్ర విషయములు వ్రాయబడెను.)

కుంతకుడు : జననము : శా. శ. 920 సం.ర ప్రాంతము. కాశ్మీరలాక్షణి కుల యాదరణము పొందిన ఆలంకారికుడు. ఇతని యాలంకారిక చర్చలు, నిరుక్తులు, నిర్వచనములు ఈతని పాండిత్యప్రకర్షను దెలుపును.

రచన : వక్రోక్తి జీవితము (అలంకార శాస్త్రము. వక్రోక్తి వైచిత్ర్యమే కావ్యమునకు జీవమని యితని మతము.)

కుమారదాసు : జననము: శా. శ. 540 సం. ప్రాంతము. తండ్రి లంకా ప్రభువగు కుమారమణి. ఇతడు జాత్యంధుడు. గొప్ప సుధాశాలి. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుడు.

రచన : జానకీహరణము (20 సర్గల మహాకావ్యము) మొ.

కుమారస్వామి యజ్వ : శా. శ. 1360 సం.రము ప్రాంతము వాడు. తండ్రి : పెద్దిభట్టు. సోదరుడు : పెద్దనార్యుడు. పండిత వంశము. తండ్రి నైషధాది వ్యాఖ్యలు వ్రాసిన మహర్షి.

రచన : రత్నాపణము (ప్రతాపరుద్రీయ వ్యాఖ్య)

కుమారస్వామిశాస్త్రి - ఘట్టిపల్లి : జననము : శా. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము. మల్లికార్జున పండితారాధ్యవంశము. తల్లి: శంకరాంబిక తండ్రి : రామలింగార్యుడు. నివాసము : ఓరుగల్లు ప్రాంతము-నైజాము రాష్ట్రము. ఆంధ్రుడు.

రచన : చెన్న బసవపురాణము. (విరూపాక్ష పండితుని తెనుగు పురాణము సంస్కృతీకరింపబడెను.)

కుమారిలభట్టు : జననము సరిగా తెలియదు. శా. శ. 550-650 సం. రముల నడుమ నున్నవాడు. జన్మస్థానము: జయమంగళ గ్రామము-ఉత్కలదేశమునకు, ఆంధ్రదేశమునకు గల సరిహద్దుననున్న మహా

నదీతీరము. తల్లి : చంద్రగుణ. తండ్రి : యజ్ఞేశ్వరుఁడు. జైనమత ధ్వంసకుఁడు. మీమాంసక శిరోభూషణము. ఆంధ్రుఁడు. భవభూతి యొక్క గురువు.

రచనలు : (1) శ్లోకవార్తికము (2) తంత్రవార్తికము (3) టుప్టీక (4) బృహట్టీక (5) మధ్యమటీక (తుది రెండును శాబరభాష్యమునకు టీకలు).

కులశేఖరశర్మ : శా. శ. 857–880 సం.రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. క్షత్రియుఁడు. కేరళదేశపాలకుఁడు. రాజధాని : మహోదయపురము. (ఇంతకుపూర్వము కులశేఖరవర్మ యను మఱియొకకవి ముకుందమాల వ్రాసెను) ఇతఁడు కవిపోషకుఁడు. విద్వత్కవి.

రచనలు : (1) తపతీ సంవరణము (2) సుభద్రాధనంజయము (నాటకము) (3) ఆశ్చర్యకథామంజరి. (గద్యకావ్యము) మొ.

కృష్ణకవి – శేషము : శా. శ. 1510 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. తండ్రి : కాశీపండితుఁ డగు నరసింహకవి. పెద్ద కొడుకు : వీరేశ్వర పండితుఁడు. శిష్యుఁడు : భట్టోజి దీక్షితుఁడు. గొప్ప వ్యాకరణశాస్త్ర పండితుఁడు.

రచనలు : (1) ఉషాపరిణయము (2) మురారివిజయము (3) ముక్తాచరితము (4) సత్యభామాపరిణయము (5) కంసవధ (6) పారిజాతాపహరణము (7) క్రియాగోపనరామాయణము మొ.

కృష్ణభట్టు : శా. శ. 17–వ శతాబ్దారంభమువాఁడు కానోపును. నివాసము : జావిలిపురము – దౌలతాబాదుజిల్లా; మహాబలేశ్వర సమీపము. ఇతఁడు దౌలతేంద్రునియాస్థాన విద్వత్కవి.

రచన : దుష్టదమన కావ్యము.

కృష్ణమాచార్యులు – యస్. సి. హెచ్. : జననము : 15 సెప్టెంబరు 1923 సం.రము. నివాసము : విజయవాడ. ఆలిండియా రేడియో

వాయు లేని విద్వాంసులు. తండ్రి: జగన్నాథ తిరువేంకటా చార్యులు. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషా కవి.

రచనలు : (1) శరకోపచరితమ్ (2) భూప్రశంస మొ.

కృష్ణమాచార్యులు - హోసుదుర్గం : జననము : శా. శ. 18-వ శతాబ్దము. జటప్రోలు సంస్థాన పాలకుఁడగు సురభి వేంకట జగన్నాథరావుగారి యాస్థానపండితుఁడు.

రచనలు : (1) లక్ష్మీనృసింహ విలాసము (చంపూగ్రంథము) (2) మదనగోపాల మాహాత్మ్యము మొ.

కృష్ణమిశ్రుఁడు : జననము : శా. శ. 1020 సం.ర ప్రాంతము. చంద్ర వంశపురాజగు కీర్తివర్మ పట్టాభిషేకకాలమున నొకనాటకము (తాను రచించినది) ప్రదర్శింపఁజేసెనట. తన గ్రంథమున బౌద్ధ మతమును, కాపాలికమతమును ఖండించెను. మృదు మధుర పద గుంఫితము, హృదయంగమము నగు రచన చేసెను.

రచన : ప్రబోధ చంద్రోదయము(ఇందలి నాయిక మతి; నాయకుఁడు వివేకి. అరిషడ్వర్గముల నిరసనము, సత్త్వగుణ కీర్తనము శాస్త్రీయమై యున్నది).

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి - శిష్టు : చూ. తెనుఁగుకవుల ప్రకరణము.

కృష్ణాచార్య - కాశీ : చూడు. తెనుఁగురచయితలు.

కేశవపండితుఁడు : శా. శ. 1450 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము: పుణ్యస్తంభగ్రామము - గోదావరీతీరము. తండ్రి: అనంత పండితుఁడు. తాత : కేశవపండితుఁడు. విద్వత్కవి. దైవజ్ఞ సూర్య పండితునకు సమకాలికుఁడు.

రచనలు : (1) నృసింహచంపువు (అముద్రితము) మొ.

క్షేమేంద్రుఁడు : "వ్యాసదాస". శా. శ. 1000 సం॥ర ప్రాంతము వాఁడు. అద్వైతి. శివభక్తుఁడు. తండ్రి : ప్రకాశేంద్ర పండితుఁడు. గురువు : గంగకోపాధ్యాయుఁడు. కాశ్మీర రాజగు అనంత భూపాలుని యాస్థాన విద్వత్కవి.

రచనలు : (1) భారతమంజరి (2) రాజావళి (3) కళావిలాసము (4) రామాయణ మంజరి (5) భాగవత మంజరి (6) బృహత్కథామంజరి (7) అమృతతరంగము (8) దశావతారచరిత్రము (9) [illegible]కల్పతరువు (10) శశివంశ మహాకావ్యము (11) చిత్రభారత నాటకము (12) కనకజానకి (13) దేశోపదేశము (14) పద్యకాదంబరి (15) కవికర్ణిక (16) కవి కంఠాభరణము (17) లావణ్యవతి (18) ముని మత మీమాంస (19) లలిత రత్నమాల (20) వినయవల్లి (21) చారుచర్య (22) చతుర్వర్గ సంగ్రహము (23) సేవ్య సేవకోపదేశము (24) ఔచిత్యవిచార చర్చ (25) సువృత్త తిలకము (26) నవమాల (27) ముక్తావళి (నాటకము) మొదలగు 40 కృతులకు మించి వ్రాసిన మహాకవి శేఖరుఁడు (భోజరాజు సమకాలికుఁడు.)

గంగాదేవి : జననము : శా. శ. 1230 సం.ర ప్రాంతము. విజయనగర సామ్రాజ్య స్థాపకుఁడైన మొదటి బుక్కరాయుని రెండవ కుమారుడు వీరకంపరాయఁడు. ఆతని భార్య గంగాదేవి. మధురానగరమును జయించిన వృత్తాంతమును పురస్కరించుకొని తన భర్తనే కృతి నాయకునిగాఁ జేసి యాతని వీరచరిత్రమును తొమ్మిది సర్గలలో చక్కని కావ్యముగా వ్రాసినది.

రచన : మధురా విజయము (పద్యకావ్యము. కవిత హృదయంగమము, రసవిశిష్టము, మృదుమధుర పదగుంఫితము నై యొప్పుచున్నది. ఈమె నాటి స్త్రీలలో మేటికవయిత్రి అని అనిపించుకొన్నది.)

గంగాధరకవి : శా. శ. 1200 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. అగస్త్య విద్యానాథుని బావమరఁది. కొడుకులు : విశ్వనాథకవి, నరసింహ కవి.

రచనలు : (1) చంద్రకళావిలాసము (2) రాఘవాభ్యుదయము (3) భారతకథ మున్నగు నాటకములు.

గణస్వామి : "జనాశ్రయ". క్రీ. 593-611 సం. మధ్యకాలమున నున్న మూఁడవమాధవవర్మ కాలమువాఁడు. కవి మాధవవర్మ ఆశ్రితుఁడు. రాజునకు జనాశ్రయ బిరుదుండుట కారణముగా నతని యాశ్రితుఁడగు గణస్వామి అతని పేర నొక ఛందోగ్రంథమును వ్రాసెను.

రచన : జనాశ్రయ చ్ఛందో విచ్ఛిత్తి.

గర్గమహర్షి : పరమశివుని సేవించి సమస్త విద్యలు నేర్చిన మహాత్ముఁడు. బ్రహ్మమానసపుత్రులలో నొకఁడు. శ్రీకృష్ణ బలరాములకు జాతకర్మాది విధులు నిర్వర్తించినవాఁడు. వసుదేవుని పురోహితుఁడు. ఇతఁడు మహాధర్మప్రవక్త. బహుశాస్త్రవేత్త.

రచన : గర్గసంహిత మొ.

గుణాఢ్యుఁడు : "ప్రాకృత భాషాకవి". జననము : శా.పూ. 250 సం. ప్రాంతమని అంచనా. ఉజ్జయినీప్రాంతమువాఁడని యూహ.

రచన : బృహత్కథ (పైశాచీ ప్రాకృతము. ప్రసిద్ధమైన కథా సరిత్సాగరము ఇందుండి సంగ్రహింపఁబడినదే).

గోకులకవి : "ఉత్ప్రేక్షా వల్లభకవి". శా.శ. 1510 సం. ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. ఇతఁడు శివభక్తుఁడు. శృంగారరస వర్ణన ప్రియుఁడు. రచనలందు ఉత్ప్రేక్షాలంకారము హెచ్చుగా వాడిన కవి. కవనము మృదుమధుర పదగుంఫితము.

రచనలు : (1) భిక్షాటన కావ్యము (శివుఁడు చోళరాజును పరీక్షించుట) (2) సుందరీ శతకము మొ.

గోకులనాథుఁడు : శా. శ. 1500 సం॥ ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. జన్మస్థానము: మిథిల. బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి: పీతాంబరుఁడు. తల్లి : ఉమాదేవి. శ్రీనగర ప్రభువగు ఫతేసాహ ప్రభుని యాస్థాన కవి.

రచనలు : (1) ముదితమదాలసము (నాటకము) (2) అమృతోదయము (నాటకము) (3) శివస్తుతి (4) కుండదాంబరి (సుతాస్మృతివ్యాఖ్యానము) (5) [illegible]వళి (ధర్మశాస్త్రము) మొ.

గోపాదిత్యుఁడు : జననము : శా. పూ. 3వ శతాబ్దము. క్షత్రియుఁడు. తండ్రి : [illegible]. తాత : వసునందుఁడు. వర్ణాశ్రమాచారములను యథావిధిగా పాటించి పాలించిన కాశ్మీర రాజు. విద్యాప్రోత్సాహకుఁడు. పండితుఁడు.

రచన : స్మృతిశాస్త్రము.

గోవర్ధనాచార్యుఁడు : శా. శ. 1039-1068 సం. నడుమ నున్నవాఁడు. వంగదేశ ప్రభువగు లక్ష్మణసేనుని కొలువు పండితసభలోనివాఁడు. శరణుఁడు, జయదేవుఁడు, ఉమాపతి, కవిరాజు అనువారును లక్ష్మణసేనుని యాస్థానకవులుగానే ప్రసిద్ధిచెందిరి. ఇతని కవిత వంటి శృంగారరసభూయిష్టమైన కవిత మఱి లేదని వాడుక.

రచన : ఆర్యా సప్తశతి (700 ఆర్యావృత్త శ్లోకములు. వివిధ నాయికా నాయకుల లక్షణములు, సంభాషణములు చదువ సొంపుగా నుండునట్లు వ్రాయబడెను.)

గోవింద దీక్షితులు : శా. శ. 1470-1550 సం.రము నడుమ జీవించి యున్నవాఁడు. రఘునాథనాయకుని ప్రధానమంత్రి గురువై యుండెను. భార్య : నాగమ్మ. 8 గురు కుమాళ్ళు, ఒక కూఁతురు కలిగిరి. అద్వైతాచార్యబిరుదాంకితుఁడు. రాజనీతి వేత్త. మహాకవి. రచనలు : (1) సాహిత్యసుధ (2) సంగీతసుధానిధి మొ.

గౌడాభినందుడు : జననము : శా. శ. 810 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కాశ్మీరము. తండ్రి : భట్టజయంతుడు. పూర్వులు గౌడదేశము వారగుటచే ఇతనికి గౌడాభినందుడని పేరు కలిగినది.

రచన : (1) కాదంబరీ కథాసారము (8 సర్గల పద్యకావ్యము. గద్యకావ్యమగు బాణకాదంబరీకి సరియైన అనువాదము).

గౌరనార్యుడు : శా. శ. 1300 సం. ల ప్రాంతీయుడు. ఇతని తండ్రి : అయ్యలామాత్యుడు. మంత్రి : అన్నయమంత్రి. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకవి. ఆంధ్రుడు.

రచన : (1) లక్షణదీపిక. (లక్షణదీపిక - కావ్యరచనా విధానమును తెల్పును 6 అధ్యాయముల ఛందోలంకారాదికము.)

గౌరాంగుడు (శ్రీకృష్ణచైతన్యస్వామి) : జననము : శా. శ. 1407 సం.; మరణము 1455 సం. జన్మస్థానము : భాగీరథీతీరము. తల్లి : శచి. తండ్రి : జగన్నాథుడు. భార్య : విష్ణుప్రియ. సంసార విరక్తుడై తరించిన మహాకృష్ణభక్తుడు. జయదేవుని కృష్ణభక్తి మతవ్యాపకుడు.

రచనలు (1) గోపాలచరితము (2) హరినామ కవచము (3) సంక్షేపభాగవతామృతము (4) దానకేళి చింతామణి (5) ప్రేమామృతము.

ఘనశ్యాముడు (చౌండాజిపంతు) : శా. శ. 17 వ శతాబ్దమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : తంజావూరు. తల్లి : కమల. తండ్రి : కాశీమహాదేవుడు. తాత : చౌండబాలాజీ. తల్లితండ్రి : తిమ్మాజీ బాలాజీ. భార్యలు : సుందరి, కమల. కుమారులు : చంద్రశేఖరుడు, గోవర్ధనుడు అనువారలు. గొప్ప సంస్కృత పండితుడు. సమకాలికుడు. వాంఛేశ్వరుడు.

రచనలు : (1) భోజచంపువునకు పూరణము, వ్యాఖ్య (2) శాకుంతల వేణీసంహార ప్రబోధ చంద్రోదయాదులు, ఉత్తర రామచరిత్రలకు వ్యాఖ్యలు (6) చండానురంజనము (7) అన్యాపదేశశతకము (8) డమరుకము. మొ. 62 కృతులు గలవు.

చంద్రకుడు : శా. పూ. 2 వ శతాబ్దమువాఁడు. కృష్ణద్వైపాయనుని వంశమువాఁడు. లలితకళావేత్త.

రచన : నాట్యశాస్త్రము మొ.

చంద్రగోమి : జననము : శా. శ. 400 ప్రాంతము. గొప్పవ్యాకరణ శాస్త్రవేత్త. పాణిని సాధింపని అనేక శబ్దరూపములను సాధించిన వాఁడు. జయాదిత్యుని కాశికావృత్తికి చాలసహాయపడిన దీతని శబ్దలక్షణము.

రచన : (1) చాంద్రవ్యాకరణము (2) తారాసాధన శతకము (3) శిష్యలేఖా ధర్మకావ్యము మొ.

చక్రకవి : శా. శ. 1600 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు కానోపును. తల్లి: అంబ. తండ్రి : లోకనాథుఁడు. సోదరులు : పతంజలి, రామచంద్రుఁడు అనువారు. పాఁడ్య చోళ ప్రభువుల మన్నన లందిన వాఁడు. విద్వత్కవి. చిత్రకవిత్వరతుఁడు.

రచనలు : (1) కావ్యచక్రము (2) చిత్రరత్నాకరము (3) రుక్మిణీ కల్యాణము (4) గౌరీవివాహము (5) ద్రౌపదీస్వయంవరము (6) జానకీ పరిణయము మొ.

చింతామణి - శేషము : తండ్రి : కాశీపండితుఁడైన నరసింహకవి. వ్యాకరణ పండితుఁడు. విద్వత్కవి. ఆంధ్ర దేశీయ పండితవంశము లోనివాఁడు.

రచనలు : (1) రసమంజరీ పరిమళము (అలంకార గ్రంథము) (2) రుక్మిణీ పరిణయము (నాటకము) మొ.

చిదంబరకవి : శా. శ. 1550 సం. ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : పాలయూరు - తంజావూరు జిల్లా. తల్లి : వేంకటమ్మ. తండ్రి : అనంత నారాయణ. తాత : సూర్యనారాయణ యజ్వ. తల్లి తండ్రి : వేదపురీశ్వరుఁడు. అన్న : శ్రీనివాస పండితుఁడు. శ్లేష యమక చిత్రకవిత్వమున నేర్పరి.

రచనలు : (1) రాఘవ యాదవ పాండవీయము (త్ర్యర్థి కావ్యము) (2) పంచకల్యాణ చంపువు (3) శబ్దార్థచింతామణి (4) భాగవత చంపువు (5) శ్లేష చింతామణి (6) నటరాజ స్తవము (7) చిదంబర విలాస కావ్యము.

చొక్కనాథమఖి : శా. శ. 1550-1650 సం. రముల నడుమ జీవించి యున్నకవి. తంజావూరు మండలవాసి. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి: తిప్పాధ్వరి. కుమారుఁడు : సదాశివమఖి. నీలకంఠ దీక్షితుని సమకాలికుఁడు. శిష్యుఁడు : రామభద్ర దీక్షితులు.

రచనలు : (1) కాంతిమతీ పరిణయము (కాంతిమతీ శహాజి రాజుల వివాహగాథ వర్ణితము) (2) సేవంతికా పరిణయము (సేవంతికా బసవరాజుల వివాహగాథ వర్ణితము).

జగద్ధరభట్టు : జననము : శా. శ. 1300 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కాశ్మీరము. ఉత్తమ శివభక్తుఁడు.

రచన : స్తుతి కుసుమాంజలి (39 విభాగముల శివస్తోత్రములు).

జగన్నాథ కవి : శా. శ. 1606-1632 సం. రముల మధ్య జీవించి యున్నవాఁడు. నివాసము : వారణాసి. ఆంధ్రుఁడు. తండ్రి : నారాయణ దైవజ్ఞుఁడు. తల్లి : అక్కమ్మ. గొప్ప సాహిత్య పండితుఁడు. రామభక్తుఁడు. వేదాంతి.

రచన : జ్ఞానవిలాసము (ప్రబోధ చంద్రోదయమువంటి 8 సర్గల వేదాంత గ్రంథము).

జగన్నాథకవి - ఉపద్రష్ట : "పండిత రాయలు". శా.శ. 1487-1595 సం. మధ్య జీవించి యున్నవాడు. జన్మస్థానము : ముంగండ అగ్రహారము, గోదావరి జిల్లా. తండ్రి : పేరుభట్టు. తల్లి : లక్ష్మిదేవి. భార్య : అక్బరు చక్రవర్తికి హిందూభార్యయందు పుట్టిన లవంగి. సూర్యోపాసకుడు. వారణాసియందు గృహము పాలించిన దైవభక్తుడు. తండ్రియే సమస్త విద్యలయందును గురువు.

రచనలు : (1) భామినీ విలాసము (2) సుధాలహరి (సూర్యస్తుతి) (3) కరుణాలహరి (విష్ణుస్తుతి) (4) లక్ష్మీలహరి (లక్ష్మీస్తుతి) (5) అమృతలహరి (యమునాస్తుతి) (6) గంగాలహరి (గంగాస్తుతి) (7) జగదాభరణము (8) ఆసఫ విలాసము (9) ప్రాణాభరణము (10) యమునావర్ణన చంపువు (11) మనోరమా కుచమర్దనము (వ్యాకరణము) (12) చిత్రమీమాంసా ఖండనము (అలంకారము) (13) రసగంగాధరము (అలంకారము) మొ.

జయదేవుడు : జననము : శా. శ. 11 వ శతాబ్దము. తండ్రి : భోజదేవుడు. భార్య : పద్మావతి. తల్లి : రాధాదేవి. రాధాకృష్ణ భక్తాగ్రేసరుడు.

రచన : గీతగోవిందము. (12 సర్గల భక్తికావ్యము. ఇందలి యష్టపదులు గానము(శ్రీమంత్రాక్షరములకు సరిపడుచు శ్రీకృష్ణ తత్త్వమును జ్ఞాపకము చేయును.)

జయదేవుడు (పీయూషజయదేవుడు) : "పిల్లమురారి." శా.శ. 12 వ శతాబ్దారంభమువాడని అంచనా. తల్లి : సుమిత్ర. తండ్రి : మహాదేవుడు. వంగదేశీయుడు కావచ్చును.

రచనలు : (1) ప్రసన్నరాఘవ నాటకము (అనర్ఘరాఘవము వ్రాసినవాడు మురారికవి.) (2) చంద్రాలోకము (కువలయానందము

నకు ఆధారభూతమైన అలంకారశాస్త్రము - లక్ష్యలక్షణాన్వితము. శైలి సులభము) (3) రచియించెను.

జయద్రథుఁడు : శా. శ. 1150 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : కాశ్మీరము. తండ్రి : శృంగారరథుఁడు. గురువులు : సుభటదత్తుఁడు, శంఖదత్తుఁడు. ముత్తాత : రాజానక [illegible]రథుఁడు.

రచనలు : (1) అలంకారవిమర్శిని (రాజానకరుయ్యకుని అలంకార శాస్త్రమునకు వ్యాఖ్యానము) (2) తంత్రాలోక వివేకము (3) హరచరిత చింతామణి మొ.

జయరామకవి : శా. శ. 16 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. మహారాష్ట్ర దేశీయుఁడు.

రచన : పర్నాలపర్వతగ్రహణాఖ్యానము (5 ఆశ్వాసముల కావ్యము. ఇందు పర్నాలకొండపై దాడిచేసిన శివాజీయొక్క వీరరస భరితమైన గాథ వర్ణితము).

జయసింహసూరి : జననము : శా. శ. 1150 సం.ర ప్రాంతము గురువు : వీరసూరి. జైనుఁడు. శ్వేతాంబరజైనులు ఇతని శిష్యులు.

రచనలు : (1) వాస్తుపాల ప్రశస్తి (చాళుక్యరాజుల చరిత్రము) (2) హమ్మీరమదమర్దనము (5 అంకముల నాటకము) మొ.

జయాపీడుఁడు : శా. శ. 701 - 735 సం.రముల నడుమ జీవించియున్నవాఁడై యుండును. కాశ్మీరప్రభువు. విద్వత్కవి. తాత : లలితాదిత్యముక్తాపీడుఁడు. తండ్రి : వజ్రాదిత్యుఁడు. అన్న : సంగ్రామాదిత్యుఁడు. గురువు : క్షీరస్వామి. ఇతని ఆస్థాన కవులు : మనోరథుఁడు, శంఖుఁడు, దత్తుఁడు, చటకుఁడు, సంధిమంతుఁడు మొదలగువారు. ఇతఁడు పెక్కురచనలు చేసినట్లు చెప్పుటే కాని అవి నేఁడు లభ్యములు కావు.

జల్హణకవి : శా. శ. 1022 – 1040 సం.రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. నివాసము : కాశ్మీరదేశము. రాజపురి నేలిన (సంగ్రామ పాలుని కొడుకగు) సోమపాలుని యాస్థానమున మంత్రిగాను, కవిగాను గౌరవింపఁబడినవాఁడు.

రచనలు : (1) సోమపాల విలాసము (2) ముగ్ధోపదేశము మొ.

జల్హణదేవుఁడు : జననము : శా. శ. 1179 సం.ర ప్రాంతము. తాత: జనార్దనుఁడు. తండ్రి : లక్ష్మీదేవుఁడు. నీతిశాస్త్ర వేత్త.

రచన : సూక్తి ముక్తావళి (86 నీతిపద్ధతులు గల అపూర్వగ్రంథ రాజము).

జాబాలిమహర్షి : జబాల యను బ్రాహ్మణస్త్రీకి దేవతావరప్రసాదమున చిన్నతనముననే కలిగినవాఁడు. జాబాల మను నొక సామ వేదోపనిషత్తును ప్రతిపాదించిన మహానుభావుఁ డితఁడు. గురువు హారిద్రుమతుఁడు. దేవతల మెప్పువలన బ్రహ్మజ్ఞానము పొందిన వాఁడు. సుబ్రహ్మణ్యస్వామి నారాధించినవాఁడు.

రచన : జాబాల్యుపనిషత్తు (బ్రహ్మజ్ఞానవిషయక సంశయముల సారము).

జాయపసేనాని : జననము : క్రీ. శ. 1250 సం. ప్రాంతము. కాకతి గణపతిదేవుని మరది. గజసాధనికుఁడు. సంస్కృత పండితుఁడు. సంగీతవిద్వాంసుఁడు.

రచనలు : (1) గీతరత్నావళి (2) నృత్తరత్నావళి (3) సంగీత రత్నాకరము.

జినసేనుఁడు : జననము : శా.శ. 775 సం.ర ప్రాంతము. జైనమత ప్రసిద్ధుఁడగు వీరాచార్యునిశిష్యుఁడు. రాష్ట్రకూటరాజగు అమోఘ వర్షుని జైనమతములోనికి మార్చినవాఁడు. సమకాలికుఁడు : అమోఘవర్షుఁడు.

రచన : పార్శ్వాభ్యుదయము (పార్శ్వనాథుఁడను 23 వ తీర్థంకరుని చరిత్రము).

జైనసోమదేవుఁడు : జననము : శా. శ. 880 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : గంగాధరగ్రామము - చోళదేశము.

రచన : యశస్తిలక చంపువు (ఎనిమిది ఆశ్వాసముల గ్రంథము- అవంతి దేశ ప్రభువగు యశోధరుని చరిత్రము.

జైమినిమహర్షి : "కర్మసిద్ధాంతస్థాపక". వ్యాసమహర్షి యొక్క శిష్యుఁడు. సామవేదము నభ్యసించి లోకమున ప్రచారము చేసెను. ఇతఁడు జనమేజయునకుఁ జెప్పిన భారతకథకు జైమినిభారతమను పేరు కల్గెను.

రచనలు : (1) జైమిని భారతము (2) జైమినీయ దర్శనము (పురుషార్థములు, వానిసాధనములు దెల్పునది). (3) పూర్వమీమాంస (కర్మ మీమాంస లేక ధర్మ మీమాంస 16 అధ్యాయముల గ్రంథము) (4) జైమినీయ గృహ్య సూత్రము (ధర్మశాస్త్ర గ్రంథము- గృహస్థుల విధులు) (5) స్మృతి మీమాంస (ధర్మశాస్త్రగ్రంథము) (6) జైమినీయ శ్రౌతసూత్రము (యాగ విధులు దెల్పెడు శ్రౌత గ్రంథము) (7) ఛాందోగ్యానువాదము (తంత్రగ్రంథము) (8) జైమినీయ సూత్రములు (జ్యోతిష గ్రంథము) జైన బౌద్ధ చార్వాకాది నాస్తికమతస్థుల బోధలు లోకమున వ్యాపించినపుడు కర్మసిద్ధాంతమును నెలకొల్పిన మహాత్ముఁడు.

జ్ఞానసుందరి : "కవిరత్న". శా.శ. 1760 – 1830 సం.రముల నడుమ జీవించిన కవయిత్రి. నివాసము : కుంభకోణము. వారకాంత. విద్వాంసులను సయితము రంజింపఁజేసిన విదుషీమణి. మైసూరు మహారాజువలన కవిరత్న బిరుదమును పొందిన విద్యావతి.

రచన : హాలాస్యచంపువు (6 స్తబకముల గ్రంథము. మీనాక్షీ సుందరేశ్వరుల వివాహవృత్తాంతము).

జ్యోతిరీశ్వరుఁడు : జననము : శా. శ. 1౩-వ శతాబ్దము. తండ్రి : ధీరేశ్వరుఁడు. ముత్తాత : విద్యాపతి. హరిహర రాజు మిత్రుఁడు. పల్లిజన్మ గ్రామాధిపతి.

రచనలు : (1) పంచసాయకము (కామశాస్త్రము) (2) ధూర్త సమాగమము (ప్రహసనము).

తిరుమలాంబ : జననము : శా. శ. 1420 సం.ర ప్రాంతము. విద్యావతి. ఈమె తన పినతండ్రియు, గురువు నగు అచ్యుతరాయలు వరదాంబిను పెండ్లాడినచరితము వ్రాసినది.

రచన : వరదాంబికా పరిణయము (చంపూగ్రంథము).

త్రివిక్రమ పండితుఁడు : శా. శ. 1160 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము కర్ణాటకదేశము. అద్వైతియయ్యు మధ్వాచార్యుల శిష్యుఁడై ద్వైతమతము నవలంబించినవాఁడు. రాజులను, పండితులను లెక్కచేయని నిరంకుశకవి.

రచనలు : (1) ఉషాహరణము (2) వాయుస్తుతి మొ.

త్రివిక్రమ భట్టు : శా. శ. 850 సం.ర ప్రాంతము. తాత : శ్రీధర పండితుఁడు. తండ్రి : నేమాదిత్యుఁడు. శాండిల్య గోత్రుఁడు.

రచన : నలచంపువు (7 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. హరచరణ సరోజాంకము అను నామాంతరము కలది). ఈ గ్రంథమునకు చండపాలుఁడు, దామోదరభట్టు, నాగదేవుఁడు మున్నగు విద్వాంసులు పెక్కురు వ్యాఖ్యలు వ్రాసిరి.

త్రివేణి : శా. శ. 1739-1805 సం.రముల నడుమ జీవించియున్న కవయిత్రి. తండ్రి: ఉదయేంద్రపురం అనంతాచార్యుఁడు. భర్త : ప్రతివాది భయంకరం వేంకటాచార్యుఁడు. ఈమె గ్రంథములు వ్రాసి మైసూరువంటి పెక్కు సంస్థానములయందు గడించిన ద్రవ్యము శ్రీరంగదేవుని ప్రీతిగా వెచ్చించి జన్మము ధన్యము చేసికొన్న పావనచరిత.

రచనలు : (1) రంగనాథ సహస్రము (2) రంగాభ్యుదయము (3) రంగరాట్సముదయము (4) లక్ష్మీసహస్రము (5) వసంతతిలక భాణము (6) శుకసందేశము (7) హంసముద్రా భద్రోదయము (8) భృంగసందేశము (9) హారతీ సందేశము.

దండికవి : జననము : శా.శ. 500 సం. ప్రాంతము. భరతాచార్యుని ఉపమాశ్లేషములు ఆయిదింటిని మాత్రమే చూపగా ఇతడు తన కావ్యాదర్శమున ముప్పది నాల్గుచేసి చూపి విస్తృతముగా చూపినాడు. దశకుమార చరిత్రము వ్యుత్పత్తి ఘటితమై భాషాపాటవముగల మొదటి గద్యకావ్యముగా నొప్పినది. రాజవాహనాదులగు దశకుమారుల చిత్రచరిత్రము ఎనిమిది ప్రకరణములుగా మనోహరముగా వ్రాయబడినది.

రచనలు : (1) కావ్యదర్శము (2) దశకుమార చరితము (3) అనామయ స్తవము మొ.

దామోదర గుప్తుడు : రచన : కుట్టనీమతము (శంభలీమతమని నామాంతరము. 92 ఆర్యావృత్తములు గలిగి లోకజ్ఞానము ను, నీతిని బోధించు గ్రంథము. చదువరులు వారకాంతల మాయోపాయములకు లోబడకుండునట్టి జ్ఞానమును ప్రసాదింపవలెనని కవి యాశయమైనట్లు తోచును).

దామోదర మిశ్రుడు : జననము : శా. శ. 1000 సం. ప్రాంతము. ఉత్తరదేశవాసి.

రచన : హనుమన్నాటకము (10 అంకముల రామచరిత్రము.) శా.శ. 900 ప్రాంతమున మధుసూదన మిశ్రుడను విద్వాంసుడు యీ హనుమన్నాటకమును 14 అంకములలో వ్రాసియుండెను.

దామోదరశాస్త్రి – చెరుకూరి : "చతురదామోదర". తండ్రి : లక్ష్మీధర శాస్త్రి. సంగీత సాహిత్యపండితుడు.

రచన : సంగీతదర్పణము (భరతశాస్త్ర గ్రంథమందలి నాట్యము ననుసరించి రాగలక్షణములను వివరించి చెప్పునట్టి గ్రంథము).

దిఙ్నాగుఁడు : చూడు. ధీరనాగుఁడు.

దివాకర కవి : శా. శ. 1200 సం. ర ప్రాంతమువాఁడు. తండ్రి : విశ్వేశ్వర పండితుఁడు.

రచన : అమోఘ రాఘవము (రామకథ) అముద్రితము. మద్రాసు ప్రాచ్యపుస్తకాలయమున నున్నది).

దివాకరుఁడు : "కవిచంద్రరాయ". శా. శ. 1440 సం. ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : విజయనగరము. శ్రీకృష్ణదేవ రాయల యాస్థానకవి. ఆంధ్రగీర్వాణభాషాకోవిదుఁడు.

రచనలు : (1) పారిజాతాపహరణము (2) భారతామృతము (3) రసమంజరి (4) దేవీస్తుతి మొ.

దేవరాజ కవి : శా. శ. 17 వ శతాబ్దమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : ఆశ్రమాగ్రహారము – తిరువాన్కూరు జిల్లా. తండ్రి : శేషాద్రి పండితుఁడు. తిరువాన్కూరు మహారాజా మార్తాండ వర్మ సభలోని విద్వత్కవి.

రచన : బాలమార్తాండ విజయము (పోషకప్రభువు చరిత్రము).

దేవలమహర్షి : తండ్రి : అష్టవసువులలో నొకఁడగు ప్రత్యూషుఁడు. గురువు : వ్యాసమహర్షి. తన గురువు రచించిన మహాభారతమును పితృలోకమున లెస్సగాఁ బ్రచారము చేసిన గౌరవమూర్తి. మహా తపస్వి. యోగేశ్వరుఁడు. బ్రహ్మనిష్ఠుఁడు. జైగీషవ్యుఁడను యోగసిద్ధునకు తన యాశ్రమమున కొంతకాలము ఆతిథ్యమిచ్చి యాతనినుండి మహాయోగ రహస్యములను దెలిసికొని మోక్ష ధర్మములను తూచా తప్పక పాటించిన మహాయోగి.

రచన . దేవలస్మృతి (గొప్ప ధర్మశాస్త్ర గ్రంథము).

దేవేశ్వరుఁడు : శా. శ. 1200 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. తండ్రి : మాలవరాజా మంత్రియగు వాగ్భటుఁడు. తాత : హమీర్మీర రాజా నాస్థాన పండితుఁడగు రాఘవ పండితుఁడు.

రచన : (1) కవికల్పలత (కవిశిక్ష యను నామాంతరము. అమర చంద్రునికావ్య కల్పలతకు అనుకరణము. ఆసుకవిత్వాభ్యాసము నకు సహాయపడు గ్రంథము) (2) చంద్రకలాపము మొ.

ధనంజయుఁడు : జననము : శా. శ. 800 సం.ర ప్రాంతము. తల్లి : శ్రీదేవి. తండ్రి : వాసుదేవుఁడు. సాహిత్యనిధి.

రచన : రాఘవ పాండవీయము (ద్వ్యర్థికావ్యము. ఇతని శ్లేష క్లిష్టముగాక, సుబోధముగా,హృదయాహ్లాదకరముగానుండును. దశరూపకకర్త యగు ధనంజయుఁడు ఇతనికిఁ బిమ్మటివాఁడు.)

ధనంజయుఁడు : జననము: శా. శ. 10 వ శతాబ్దారంభము. ముంజుని సభయందలి మహావిద్వాంసుఁడు. మహాకవి. ప్రసిద్ధమైన అలంకార శాస్త్రము రచించినవాఁడు. విష్ణుపుత్త్రుఁడు.

రచన : దశరూపకము (భరతనాట్య శాస్త్రము నాధారముగాఁ దీసికొని వ్రాయఁబడినది).

ధనపాలకవి : జననము : శా. శ. 890 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : విశాలానగరము. మధ్యహిందూదేశము. జైనమతావలంబి. వార్ధక్యమున ఇతనికి భోజుఁడు ఒక యగ్రహారమిచ్చి సత్కరించెను.

రచనలు : (1) తిలకమంజరి (2) ఋషభ పంచాశిక (3) నామ మాల మొ.

ధనికుఁడు : శా. శ. 950 సం. ప్రాంతమువాఁడు. విష్ణుపుత్త్రుఁడు. సోదరుఁడు : ధనంజయుఁడు.

రచన : ధనంజయుని దశరూపకమునకు వ్యాఖ్య.

ధర్మకీర్తి : శా. శ. 6-7 శతాబ్దములనడుమ జీవించి యున్నవాఁడు. గొప్ప సాహిత్యపండితుఁడు. రసవంతమైన కవనము.

రచనలు (1) : రూపావతారము (2) ఒక శృంగారకావ్యము మొ. ఇతని శ్లోకములను పెక్కురు లక్షణగ్రంథకర్తలు ఉదాహరణ ములుగా తీసికొనిరి.

ధర్మదాసు : శా. శ. 1200 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. జైనపండితుఁడు. చిత్రవిచిత్ర విషయములు గల శ్లోకములను సంకలనముచేసిన వాఁడు.

రచన : విదగ్ధముఖమండనము (4 ప్రకరణములు) చక్కని పొడుపుకథలు. మిక్కిలి వినోదము గూర్చును. దీనికి జిన ప్రభసూరి మొదలగువారు టీకలు వ్రాసిరి.

ధర్మసుధీ - వారణాసి (ధర్మసూరి) : శా.శ. 1450-1510 సం.రముల నడుమ నివసించియున్న కవి. తండ్రి : త్రిపురారి సోమయాజి. తల్లి : పార్వతి. భార్య : నాగాంబ. నారాయణ పండితుఁడు, విశ్వనాథసుధి, రామావధాని అను ముగ్గురు కుమారులు. తాత : ఈశ్వరభక్తాగ్రేసరుఁడగు ధర్మసుధి. వేదవేదాంగ విద్యా ప్రవీణుఁడు. శ్రీరామ భక్తుఁడు. అద్వైతి.

రచనలు : (1) సాహిత్య రత్నాకరము (2) కంసవధ (రూపకము) (3) శంకరుని బ్రహ్మసూత్ర భాష్యమునకు వ్యాఖ్య (శంకర శారీరక భాష్య వ్యాఖ్య) మొ.

ధీరనాగుఁడు : (దిఙ్నాగుఁడు) శా. శ. 10 వ శతాబ్దమువాఁడు కావచ్చును. నివాసము : అనూరాధపురము.

రచన : (1) కుందమాల (ఇందలి పెక్కు శ్లోకములను భోజుఁడు తన శృంగార ప్రకాశమునందును, విశ్వనాథకవిరాజు తన సాహిత్యదర్పణమునందును ఉదాహరించుకొన్నారు.) (2) బౌద్ధన్యాయ గ్రంథము.

ధోయీకవిరాజు: "కవిరాజు, గవాయి, శ్రుతధర". వంగదేశ ప్రభువగు లక్ష్మణసేనుని ఆస్థానమున నున్న విద్వత్కవి. గోవర్ధనుఁడు, శరణుఁడు, జయదేవుఁడు, ఉమాపతి అను వారలును సమకాలికులు, లక్ష్మణసేనుని ఆశ్రితులునై యుండిరి. నివాసము : వంగదేశము. గొప్ప కవి యగుటచే కవిరాజనియు, గొప్పసంగీత విద్వాంసు

కలుటచే "గదాయి" యనియు, ప్రసంగాగ్రహి యగుటచే "ప్రతిభాశాలి" అని బిరుదములు లభించెను.

రచనలు : (1) సత్యభామా కృష్ణ సంవాదము (2) పఠన పఠాకము మొ.

నరసింహకవి - శేషము : "మధురకవి". శా. శ 1450 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : వారణాసి. వ్యాకరణ శాస్త్రప్రసంగీకుడు. తాంజవపుర ప్రభుని గోవిందచంద్రుని ఆస్థానకవి. చింతామణి, కృష్ణుడు అనువారు పోషకులు.

రచన : గోవిందార్ణవము (ధర్మశాస్త్ర గ్రంథము).

నరసింహకవి : శా. శ. 1250 సం.ర ప్రాంతమువాడు. తండ్రి : గంగాధరకవి. పోషకుడు : విశ్వనాథకవి. మేనమామ : అగస్త్య విద్యావాచస్పతి. పండితకుటుంబమునకు చెందినవాడు.

రచన : కాదంబరీ కల్యాణము (నాటకము).

నారదమహర్షి : "దేవర్షి". బ్రహ్మమానస పుత్రుడు. తుంబురు పర్వతుల కూరిమిచెలికాడు. వ్యాసునకు విష్ణుభక్తిని. ప్రాచీన బర్హికి జ్ఞానమార్గమును బోధించినవాడు. పాండురాజు క్షేత్రియుని ధర్మరాజును రాజసూయముచేయుట ప్రేరేపించిన వాడు. అకంపనునకు మృత్యుదేవతా ప్రభావమును దెలిపిన వాడు. సృంజయునకు షోడశమహారాజుల చరిత్రలతోబాటు తత్త్వజ్ఞానము తెల్పిన వాడు. ఇంద్రుని బారినుండి లీలావతిని రక్షించి గర్భస్థుడగు ప్రహ్లాదునకు దైవభక్తి నొసఁగినవాడు. వ్యాసమహర్షిని ప్రోత్సహించి అష్టాదశ పురాణములు వ్రాయించినవాడు.

రచనలు : (1) నారదస్మృతి (ధర్మశాస్త్ర విషయములు గలవి) (2) నారద శిల్పశాస్త్రము(దశవిధ గ్రామనిర్మాణము, చతుర్దశ నగర నిర్మాణము మొ.) (3) నారదభక్తిసూత్రములు (విష్ణు భక్తి ప్రబోధకములు).

నారాయణ కవి : శా. శ. 1295 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము: నేపాలదేశము. నేపాలప్రభుని సామంతుఁడగు ధవళచంద్ర రాజు యొక్క ఆశ్రితుఁడు.

రచన : హితోపదేశము (పంచతంత్రమునుండి మిత్రలాభము, మిత్రభేదము, విగ్రహము, సంధి అను భాగములు గ్రహించి గద్య, పద్యరూపమున వ్రాయఁబడినవి. విష్ణుశర్మకృతమగు హితోపదేశ గ్రంథము వేఱు).

నారాయణ తీర్థులు : శా.శ. 1700 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము: అమలాపురము- తూ. గో. జిల్లా. జన్మస్థానము : కూచిమంచివారి అగ్రహారము. గురువు : శివరామానంద తీర్థులు, భక్తశిరోమణి, దివ్యజ్ఞాని, జ్ఞానయోగి. గేయకవిత, పద్యకవిత చెప్పుటయందు నిపుణులు. కవనము మృదుమధుర పదగుంఫితము.

రచన : శ్రీకృష్ణ లీలాతరంగిణి (12 తరంగములు. దీని ప్రఖ్యాతిని వర్ణింపఁబూనుట వెఱ్ఱితన మనిపించుకొనక తప్పదు.)

నారాయణ భట్టపాదుఁడు : శా. శ. 16-వ శతాబ్దమువాఁడు. నివాసము : మెప్పనూర్నరుగ్రామము - కేరళదేశము. నంబూద్రిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : మాతృదత్తుఁడు. గురువు : అచ్యుతపండితుఁడు.

రచన : (1) నారాయణీయము (కవియొక్క చర్మరోగము పోయి ఆయురారోగ్య భాగ్యము లొసఁగిన భాగవత సంగ్రహగ్రంథము) (2) ప్రక్రియా సర్వస్వము (వ్యాకరణము) (3) స్వాహాసుధాకరము (4) కోటివిరహము.

నారాయణ శాస్త్రి : "భట్టశ్రీ, బాలసరస్వతి". జననము : శా. శ. 1782 సం.రం - నిర్యాణము : 1833 సం.రం-నివాసము: నడుకావేరి గ్రామము - తంజావూరు జిల్లా. అన్న: శ్రీనివాస శాస్త్రి.

రచనలు : (1) మైథిలీయము (2) శర్మిష్ఠా విజయము (3) కలి విధూననము (4) శూరమయూరము (5) ప్రజ్ఞాసామంతము

(6) సుందర విజయము (7) చింతామణి (8) గౌరీవివాహ చంపువు (9) జగద్గురు శంకరాచార్య చరిత్ర (10) నాటక దీపిక (11) కావ్య మీమాంస (12) కావ్య విమర్శ మున్నగు నాటక ప్రబంధములు, వచన కావ్యములు, అలంకార గ్రంథములు దాదాపు ముప్పదివరకు గలవు.

ఇతని రచనలు ఇంగ్లీషు సాహిత్యశోభ, సంస్కృత పాండిత్య ప్రభావము, కవి ప్రతిభయు కలిగియుండుటచే ఆశ్చర్యము కలిగించును.

నీలకంఠ దీక్షితులు – (అయ్యాదీక్షితులు) : శా. శ. 1510 ప్రాంతమున నుండెను. తల్లి : భూమిదేవి. తండ్రి : నారాయణ దీక్షితులు. గురువు : వేంకటేశ్వరమఖి. పెక్కుశాస్త్రముల పాండిత్యము గడించినవాడు. శివభక్తుడు. బ్రహ్మవేత్త. ప్రౌఢకవి.

రచనలు : (1) నీలకంఠ విజయచంపువు (2) హాలాస్యాభ్యుదయము (3) గంగావతరణము (4) శైవపురాణ తాత్పర్య నిరూపణము (5) శాంతివిలాసము (6) ఆనందసాగర స్తవము (7) కలివిడంబనము (8) సభారంజనము (9) అన్యాపదేశ శతకము (10) వైరాగ్యశతకము (11) శివలీలార్ణవము (12) నలచరిత నాటకము (13) చిత్రమీమాంసా ఖండన ఖండనము మొ. పెక్కు ప్రముఖ గ్రంథములు గలవు.

నృసింహకవి : "అభినవ కాళిదాస" శా. శ. 17 వ శతాబ్దమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : మైసూరు. ఆంధ్రుడు. తండ్రి : శివరామ పండితుడు.

రచన : (1) నంజరాజయశోభూషణము (అలంకార గ్రంథము ప్రతాపరుద్రీయము యొక్క అనుకరణము) (2) చంద్రకలా కల్యాణము (నాటక ప్రకరణమునకు లక్ష్యము).

నృసింహశాస్త్రి - బొమ్మకంటి : "సాహిత్య చక్రవర్తి" : జననము: నలనామ సం.ర మాఘశుద్ధ ఏకాదశి. 19 వ శతాబ్దాంతము. నివాసము : ర్యాలిగ్రామము, గోదావరిజిల్లా. తెలుగాణి వైదికులు. తల్లి : సుభద్రమ్మ. తండ్రి : పేరిశాస్త్రి. జగ్గంపేట సంస్థాన విద్వాంసులు. పెక్కుశాస్త్రములందు సమగ్ర పాండిత్యము గడించిన ధీమణి. గురువు : చంద్రాభట్ల గౌరీపతిశాస్త్రి.

రచనలు : (1) తెలంగ సహస్రము (2) మణిమంజరీ విశ్లథము (3) శ్రీమద్రామాయణ కల్పవల్లికా వ్యాఖ్యానము మొ.

పద్మగుప్తుడు : జననము : శా.శ. 820 సం.ర ప్రాంతము. వాసస్థానము: ఉజ్జయిని. మృగాంకదత్తుని కొడుకు. ఉజ్జయిని ప్రభువగు వాక్పతి రాజాస్థానమున విద్వాంసుడు. ఆతనితమ్ముడు విక్రమార్క ప్రభువు రాజుగా నాతని యాస్థానకవియై ఆతనిపేర నొక గ్రంథమును రచించెను. ఇతడు పరిమళ కాళిదాస బిరుదాంకితుడు.

రచన : నవసాహసాంక చరితము (విక్రమార్కుని అద్భుత సాహస క్రియల వర్ణనలుగల 18 సర్గల మహాకావ్యము).

పద్మరాజు - అవసరాల : "అంభోజరాజు" జననము : శా. శ. 1760 సం. ప్రాంతము. గోలకొండవ్యాపారి. పీఠాపురసంస్థాన పాలకులగు శ్రీరావు నీలాద్రిరాయల మంత్రి. ఆంధ్రగీర్వాణభాషా కోవిదులు.

రచన : బాలభారతము (భారత చంపువు, పద్మరాజ చంపువు అను పేర్లతో నొప్పెడు 8 సర్గల శృంగార కావ్యము).

పరమానందకవి : శా. శ. 16 వ శతాబ్దమువాడు. నివాసము : మహారాష్ట్ర దేశము. సమకాలికుడు : జయరామకవి.

రచన : శివభారతము (31 సర్గల మహాకావ్యము. సుప్రసిద్ధమహారాష్ట్ర వీరుడగు శివాజీచరిత్రము మిక్కిలి రసవంతముగా వ్రాయబడినది).

పరాశరమహర్షి : తండ్రి : శక్తిమహర్షి. తాత : వసిష్ఠ మహర్షి. తల్లి : అదృశ్యంతి. తండ్రి : విశ్వామిత్రుని ప్రోత్సాహమున రాక్షస రూపము దాల్చిన కల్మాషపాదునిచే చంపబడెను. తమ్ముళ్లను కూడ కల్మాషపాదుడు చంపెను. అప్పటికి గర్భము దాల్చిన అదృశ్యంతికి పరాశరుడు జనించెను. ఇతడు సమస్త శ్రుతిస్మృతి పురాణేతిహాసములను గురుముఖమున నభ్యసించెను.

రచనలు : (1) పరాశరగీత (జనకునకు చెప్పిన ధర్మప్రబోధము) (2) పరాశరస్మృతి (3 కాండములలో సదాచారము, 12 అధ్యాయములలో ప్రాయశ్చిత్త విధులు వ్రాయబడినవి) (3) బృహత్పారాశరహోరా శాస్త్రము (జ్యోతిశ్శాస్త్రము) (4) పరాశరసంహిత (విష్ణుతత్త్వ ప్రతిపాదక పురాణము).

పాణిని మహర్షి : జననము క్రీ. పూ. 700 సం. ప్రాంతము. జన్మస్థానము : లాహోరు. తల్లి : దాక్షి. తండ్రి : శలంకుడు. పాణిని అనునది గోత్రనామము. ఇతని పేరు : ఆహికుడు. ఇతడు వర్షోపాధ్యాయుని శిష్యుడు.

రచనలు : అష్టాధ్యాయి (పాణినీయ వ్యాకరణము) (ఇందు 3931 వ్యా. సూత్రములు కలవు. సుప్రసిద్ధ వ్యాకరణము.

పిప్పలాదమహర్షి : చ్యవన మహర్షి మనుమడు. దధీచి మహర్షి కొడుకు. భార్య : పద్మ. పుత్రులు : పదుగురు.

రచన : (1) ప్రశ్నోపనిషత్తు (ఆరుగురు ఋషుల ప్రశ్నలకు జవాబులు) (2) పిప్పలాద మోక్ష శాస్త్రము (గర్భోపనిషత్తు కలదు) (3) యోగవివరణము, ఓంకార వివరణము, బ్రహ్మ స్వరూపబోధ (పరబ్రహ్మోపనిషత్తు).

పులస్త్యమహర్షి : బ్రహ్మమానసపుత్రుడు. నవబ్రహ్మలలో నొకడు. భార్య : కర్దమ ప్రజాపతియొక్క తొమ్మండుగురు పుత్రికలలో నొకతెయగు హవిర్భువు. కుమారుడు : అగస్త్యుడు. తృణబిందు

మహర్షికుమార్తెయందు గలిగిన రెండవపుత్త్రుడు విశ్రవసుడు. ఈతడే విశ్రవోబ్రహ్మ.

రచన: పులస్త్యస్మృతి (ధర్మశాస్త్రగ్రంథము.)

పుష్పదంతుడు: గంధర్వరాజు. శివభక్తాగ్రేసరుడు.

రచన: (1) శివమహిమ్న స్తోత్రము. (రుద్రాభిషేకకాలమున ఈ స్తవము రుద్రానువాకముతో సమగానముగా చిరకాలము నుండి పఠింపబడుచున్నది. దీనికి 25 మంది వ్యాఖ్యాతలు టీకలు వ్రాసిరి. ఇది పెక్కుభాషలలోనికి అనువదింపబడెను. సుబోధమైన పరతత్త్వబోధగా దీనిని మించిన స్తుతి కానరాదు.) (2) గణేశమహిమ్న స్తుతి.

పెదకోమటి - వేమారెడ్డి: "వీరనారాయణ, సర్వజ్ఞచక్రవర్తి" శా. శ. 1325 – 1342 సం॥ముల మధ్య రాజ్యమేలినవాడు. కొండవీడు రాజధానిగా తెలుగుదేశము పాలించిన ప్రభువు. తండ్రి: పెదకోమటీంద్రుడు. తాత: మాచరాజు. పినతాత: ప్రోలయ వేమభూపాలుడు. భార్య: సూరమాంబ. కుమారుడు: రాచ వేమభూపతి. ఇతడు గానరతుడు. సమదారిరాయ, వేశ్యాభుజంగ బిరుదాంకితుడు. ఇతనిసభలో శ్రీనాథుడు విద్యాధికారిబిరుదము పొందెను.

రచనలు: (1) శృంగారదీపిక (అమరుకశతక వ్యాఖ్య) (2) సప్తశతీసారము (శాతవాహనుని గాథాసప్తశతిలోని నూఱుగాథలకు వ్యాఖ్యానము), (3) వీరనారాయణచరితము, (4) సాహిత్యచింతామణి (కావ్యాలంకార లక్షణగ్రంథము) (5) సంగీతచింతామణి మొ.

పెద్దిభట్టు - వేలేశ్వరపు: శా. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతమున జీవించియున్న విద్యావ్రతస్నాతుడు. నివాసము: వేలేశ్వరము. గోదావరీ మండలము. వేలేశ్వరోపాధ్యాయుల వంశములోనివాడు. వేదశాస్త్ర పండితుడు.

రచన : సూక్తివారిధి (1100 అముద్రితమైన సుభాషితములు గల శ్లోక సంగ్రహము.)

వేమభట్టు - శ్రీధర : "కవిసింహ" శా. శ. 1550 ప్రాంతమున జీవించియున్నవాడు. తండ్రి : సింగభట్టు - వ్యాకరణశాస్త్రపండితుడు.

రచనలు : (1) వసురాజ్యోత్సవము (రఘునాథరాజు ... ప్రబంధముగ చెప్పబడిన ... నాటకము), (2) భక్తాభ్యుదయము, (3) చకోరసందేశము, (4) వేంకటభాణము, (5) రామచంద్రవిజయము మొ.

ప్రతీహారేంద్రరాజు : జననము : శా. శ. 9 వ శతాబ్ద్యారంభము. నివాసము : కొంకణదేశము. కాశ్మీరమున విద్యాభ్యాసము. గురువు : భట్టముకులుడు. గొప్ప అలంకారశాస్త్ర పండితుడు. రచన : ఉద్భటుని కావ్యాలంకార సంగ్రహ వ్యాఖ్య. (ఈ వ్యాఖ్యానమువల్ల మూలగ్రంథమునకు పేరు వచ్చెను.)

ప్రియంవద : జననము : శా. శ. 1720 సం. ప్రాంతము. ... దేశమునకు చెందిన ... నివాసస్థానము. తండ్రి : శివరాముడు. భర్త : రఘునాథుడు.

రచన : శ్యామలరహస్యము (పద్యకావ్యము).

బిల్హణుడు : శా. శ. 950 – 1030 సం. రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. జన్మస్థానము : జయవన సమీపము. ఖోనముఖము అను గ్రామము. కాశ్మీరదేశము. తాత : రాజకలశుడు. తండ్రి : జ్యేష్ఠకలశుడు. విద్వత్కవి. కాశ్మీరమేలిన కలశదేవుని కాలమున దేశసంచారముచేసి రాజులసన్మానము పొంది సమస్త విద్యాపారంగత యను బిరుదు పొందినవాడు. కర్ణాటదేశమున ఆహవమల్లు నాస్థానమున విద్యాపతిబిరుదు పొందిన కవి. అతని కుమారుడగు విక్రమాంకదేవుని చరిత్ర నొక కావ్యముగా వ్రాసెను. మహ్లాణుడు సమకాలికుడు.

రచనలు : (1) విక్రమాంకదేవుని చరిత్ర, (2) కర్ణసుందరీనాటిక, (3) బిల్హణీయము మొ.

బుద్ధఘోషుఁడు : జననము : శా. శ. 405 సం.ర ప్రాంతము. బౌద్ధ పండితుఁడు. కవి.

రచన : పద్యచూడామణి (10 సర్గల కావ్యము. గౌతమబుద్ధుని జీవితచరిత్రము. రసవంతమైన కవిత. మృదు మధురపద గుంఫితము. హృదయంగమమగు శైలి).

భగవంత కవి : నివాసము : దక్షిణహిందూదేశము. తంజావూరు. తండ్రి : రంగాధరాధ్వరి. అన్నలు : నరసింహసూరి, త్ర్యంబ కాధ్వరి. హృదయాహ్లాదకరములగు భావములు, కల్పనలు గల కవిత చెప్పెడువాఁడు.

రచన : ముకుందవిలాసము (10 సర్గల మహాకావ్యము) మొ.

భట్టకల్లటుఁడు : కాశ్మీర ప్రభువగు అవంతివర్మ యాస్థానకవులలో నొకఁడు. శివభక్తుఁడు. శైవసారస్వతవృద్ధికి తోడ్పడినవాఁడు. గురువు : వసుగుప్తుఁడు. కుమారుఁడు: భట్టముకులుఁడు.

రచన : శైవసూత్రకారికలు (వసుగుప్త రచిత స్పంద సూత్రము లకు అర్థవివరణముతో గూడిన కారికల రచన)

భట్టమంటకుఁడు : శా. శ. 8-వ శతాబ్దము చివరవాఁడై యుండ వచ్చునని అంచనా. ఉత్తరదేశీయుఁడు. భట్టశంకుకుఁ బిమ్మటి వాఁడు.

రచన : నాటక లక్షణము మొ.

భట్టనాయకుఁడు : శా. శ. 870-910 సం॥రముల నడుమకాలమున జీవించియున్న కవి.

రచన : (1) హృదయ దర్పణము, (భరతనాట్యశాస్త్ర వ్యాఖ్య) (2) భామహాలంకార వ్యాఖ్య మొ.

భట్టనారాయణకవి : "మృగరాజు" జననము : శా. శ. 700 సం॥ర ప్రాంతము. శాండిల్యగోత్రుడు. సమకాలికులు: ధర్మకీర్తి, శివయోగి, మాయురాజు మొ.

రచన : వేణీసంహారము (భారతకథగల 6 అంకముల నాటకము. పెక్కు భాషలలోనికి అనువదింపబడిన ప్రసిద్ధరూపకము).

భట్టబాణుడు : శా. శ. 528-67 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్నవాడు. నివాసము : శోణానదికి దక్షిణమునన్న ప్రీతికూటము. వాత్స్యాయనవంశ సంజాతుడు. తల్లి : రాజదేవి. తండ్రి : చిత్రభానుడు, సమస్త సంగీత సాహిత్య కళానిధి.

రచనలు : (1) హర్షచరిత్రము, (2) పార్వతీ పరిణయము, (3) శివాష్టకము, (4) చండీ శతకము, (5) కాదంబరి యను గద్యకావ్యము. చదువ మొదలుపెట్టినచో పూర్తి అగువఱకు ఆహారము రుచింపదన్న ఆర్యోక్తి కలదు. గద్యకవిసార్వభౌముడు, అమర సరస్వతి బిరుదప్రదానములతోపాటు శ్రీహర్షుడీతనికి కనకాభిషేకము చేయించెను. (1) శారదాచంద్రిక, (2) ముకుట తాడితకము అను రూపకము లితనివే యందురు.

భట్టభల్లటుడు : జననము : శా.శ. 9-వ శతాబ్దారంభము. కాశ్మీర ప్రభువగు శంకరవర్మ యాస్థానకవి. ధ్వన్యాలోకకర్తయగు ఆనందవర్ధనుడు, సమకాలికుడు.

రచన : భల్లట నీతిశతకము. (నీతి శృంగార వైరాగ్య వర్ణనము కలది) ఆనందవర్ధనాదిలక్షణ గ్రంథకర్త లీతనిశ్లోకములను ఉదాహరణములుగా దీసికొనిరి).

భట్టలోల్లటుడు : జననము : శా. శ. 720 సం॥ర ప్రాంతము. ఇతడు రసవిచారమున వ్యుత్పత్తివాదమును లేవదీసినవాడు.

రచనలు : (1) కావ్యలక్షణము, (2) భరతుని నాట్యశాస్త్రవ్యాఖ్య మొ.

భట్టశంకుకుఁడు : జననము : శా. శ. 8-వ శతాబ్దము. కాశ్మీర రాజగు అజితాపీడుని సంస్థానసభలో సుప్రసిద్ధుఁడు. భట్టలోల్లటుని మతమును విమర్శించినవాఁడు.

రచన : భువనాభ్యుదయము (భరతుని నాట్య శాస్త్రమునకు వ్యాఖ్యానము).

భట్టారహరిశ్చంద్రుఁడు : జననము : శా. శ. 11 వ శతాబ్దము.

రచన : పార్థచరిత్ర.

భరతముని : జననము : శా.పూ. 370 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. నివాసము: ఉత్కలాంధ్ర దేశము. లలితకళావేత్త. వృద్ధభరతముని యొక్క నాట్యశాస్త్రమును లెస్సగాఁ జదివిన భరతశాస్త్ర పండితుఁడు.

రచన : నాట్యశాస్త్రము (సాహిత్యలక్షణమునకు మొదటి భిక్ష. పిమ్మట వెలువడిన లక్షణశాస్త్రములకు ఆదర్శము).

భరద్వాజమహర్షి : సప్తమహర్షులలో నొకఁడు. బృహస్పతి వీర్యమున జనించి భరతచక్రవర్తిచేఁ బెంచఁబడినందున భారద్వాజుఁ డయ్యెను. భరతవంశమునకు వంశకర్త. కుమారుఁడు : మన్యువు. కుమార్తె : దేవవర్ణిని. ఒక్క యాగము చేయించి భరతునకు సుహోత్రుఁడు, గయుఁడు, గర్గుఁడు, కపిలుఁడు అను నల్గురు పుత్త్రులు కలుగునటు చేసెను. దిగంబరియై జలక్రీడలాడుచున్న ఘృతాచిని జూచుటచే వీర్యస్ఖలనమై అదగుండి యాతనికి ద్రోణుఁడు కలుగుట సంభవించెను. ఇతఁడు వనవాసమునకై పోవునప్పుడును, తిరిగి అయోధ్యకేగునప్పుడును సీతారామలక్ష్మణులకు ఆతిథ్యమిచ్చి తరించెను.

రచన : (1) భారద్వాజస్మృతి (మహర్షులకుఁ జెప్పిన ధర్మశాస్త్రసారము) (2) రాజధర్మప్రబోధము (శత్రుంజయుఁడను రాజునకుఁ జెప్పినది), (3) వైమానిక శాస్త్రము (అగ్నిచేఁ గాల్పఁబడనిది, శస్త్రములచేఁ గోయఁబడనిది, విఱువఁబడనిది యగు విమాననిర్మాణ విధానము).

భర్తృమేంఠుఁడు : శాలివాహన శక ప్రారంభములోనివాఁడు.

రచన : హయగ్రీవ వధ కావ్యము (కాశ్మీర రాజగు మాతృగుప్తునకు ఇదే సమర్పణము చేయఁబడినది). ఇతర గ్రంథ కర్తలు ఇతని శ్లోకములను ఉదాహరణములుగాఁ గైకొనిరి.

భర్తృహరి : జననము : శా. శ. 370 సం॥ ప్రాంతము ఉజ్జయిని. చంద్రగుప్తుఁడను బ్రాహ్మణునకు నాల్గుజాతుల భార్యలయందు వరుసగా కలిగిన వరరుచి, విక్రమార్కుఁడు, భట్టి, భర్తృహరి అను వారిలో ఇతఁడు శూద్రస్త్రీ జాతుఁడు.

రచనలు : (1) భట్టికావ్యము (22 సర్గల రామకథ)
(2) మహాభాష్య టీక } పాతంజల భాష్యమునకు
(3) మహాభాష్య దీపిక } సులభ వ్యాఖ్యానములు.
(4) వాక్యపదీయము – విద్వాంసుల ఆదరణ పొందినది.
(5) సుభాషిత త్రిశతి – (శతకముల వెలువడిన వందలకొలది నీతి వాక్యములకు ఆదర్శము – నీతి శృంగార వైరాగ్య శతకములు.)

భవభూతి : "ఉంబేకుఁడు" శా. శ. 620–680 సం॥ముల నడుమ జీవించియున్న కవి. జన్మస్థానము : పద్మపురము. విదర్భదేశము. తండ్రి : జతుకర్ణి పతి నీలకంఠుఁడు, తాత : భట్టగోపాల పండితుఁడు, గురువు : జ్ఞాననిధి, మీమాంసాశాస్త్ర ప్రవీణుఁడు : కుమారిలభట్టు, మొదటి పేరు : శ్రీకంఠుఁడు, భవభూతి అనునది బిరుదునామము, ఉంబేకుఁడను నామాంతరము కలవాఁడు, ఆంధ్రుఁడు. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) మాలతీమాధవము (2) మహావీరచరితము (3) ఉత్తరరామచరితము (మూఁడును చక్కని రసవంతము లగు నాటకములు. (1) శృంగారము (2) వీరము (3) కరుణము అను మూఁడును ప్రధానరసములుగా, తక్కినవి అంగములుగా నుండునట్లు రచించెను. ఉత్తరరామ చరితమునకున్న గౌరవ మేనాటకమునకు లేదనుట అతిశయోక్తి కాదు.

భానుదత్తుడు : (భానుకరమిశ్రుడు) : శా. శ. 1220-1280 సం॥ముల నడుమనున్నవాడని యూహ. నివాసము : విదేహదేశము, మైథిల బ్రాహ్మణుడు. ఇతని తండ్రి : రసరత్నదీపికా గ్రంథకర్తయగు గణేశ్వరమిశ్రుడు. ముత్తాత : శంకరమిశ్రుడు. 'కవిచక్రవర్తి' బిరుదాంకితుడు.

రచనలు : (1) రసమంజరి (లక్షణగ్రంథము) (2) రసతరంగిణి (రసవిచారము 8 తరంగముల లక్షణగ్రంథము) (3) అలంకార తిలకము (4) గీతగౌరీశము (జయదేవుని గీతగోవిందానుకరణము) (5) శృంగారదీపిక మొ.

భామహుడు : జననము : శా. శ. 580 సం॥ ప్రాంతము. శుద్ధవైదిక బ్రాహ్మణుడు.

రచన : కావ్యాలంకార శాస్త్రము.

భారవి : "ఛత్ర భారవి" జననము : శా.శ. 450 సం॥ ప్రాంతము.

రచన : (1) కిరాతార్జునీయము (లక్ష్మీపదలాంఛనము). ఇది మిక్కిలి ప్రౌఢకావ్యము. నారికేళపాకభూయిష్ఠము. మొదటి మూడు సర్గలకు పాషాణత్రయమని పేరు. చిన్నమాటలలో పెద్దయర్థమిముడ్చి వ్రాయునలవాటు కలవాడు. ఇతని పేరిట ఇతని కావ్యమునకు భారవీయను పేరు కలిగెను. ఇది పంచకావ్యములలో నాల్గవది.

భాసకవి : జననము : శా.పూ. 200 సం॥ ప్రాంతము. నిరంకుశుడు, స్వతంత్రుడువగు మహాకవి. ఇతడు బృహత్కథ, హరివంశము, భారతకథ, రామాయణము అనువానిలోని ఇతివృత్తమును ఆధారముగా తీసికొని 24 నాటకములు వ్రాసెను. మధుమయ ఫణితికి వాల్మీకివలె ఇతని నాటకరచనావైపుణిని కాళిదాసభవభూత్యాదులు అనుకరించిరి. ఇతని కృతులలో కొన్ని కానరావు.

రచనలు : (1) స్వప్నవాసవదత్త (2) ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణము (3) ప్రతిమ (4) అభిషేకము (5) చారుదత్తము (6) బాలచరితము (7) మధ్యమవ్యాయోగము (8) పంచరాత్రము (9) దూతవాక్యము (10) దూతఘటోత్కచము (11) కర్ణభారము (12) ఊరుభంగము మొ॥ (13) అవిమారకము (కేవల కల్పితరూపకమైనను శోభలో అగ్రస్థానము పొందినది).

భృగుమహర్షి : బ్రహ్మమానస పుత్త్రుఁడు. నవబ్రహ్మలలో నొకఁడు. వంశకర్త. భార్య : కర్దమప్రజాపతి కూఁతురగు ఖ్యాతి, కుమారులు: ధాతవిధాతలు, కుమార్తె : శ్రీ, రెండవభార్య, ఉశనుఁడను శుక్రాచార్యుఁడు : పులోమయను మూఁడవ భార్యకు చ్యవనుఁడు కలిగెను. ఇతఁడు అగ్నిని, విష్ణువునుగూడ శపించినంతటి తపశ్శక్తిసంపన్నుఁడు. యువనాశ్వునిచే వేయి అశ్వమేధయాగములు చేయించి మాంధాత యను బాలుని ప్రసాదించినవాఁడు. జమదగ్ని పరశురాములకు, విద్యాధరునకు ఉపకృతి చేసెను.

రచనలు : (1) బ్రహ్మవిహితములైన ధర్మసూత్రములు (భరద్వాజునకు చెప్పినవి. (2) భృగుసూత్రములు (జ్యోతిశ్శాస్త్ర సారభూతములు) (3) భృగుస్మృతి (వివిధ ధర్మశాస్త్ర రహస్యములు).

భోజరాజు "కవిపోషక" : ఇతఁడు ధారానగర ప్రభువు. శ్రీహర్ష రాజునకు మనుమఁడు. సింధురాజదేవుని కొడుకు. శా. శ. 918 – 97 సం॥రముల నడుమ ధారానగరపాలకుఁడై కవితాసామ్రాజ్యము నేలినవాఁడు. అద్వైతి. పరమతసమాన శీలుఁడు. దక్షిణాపథ మేలిన రాజులలో నింతటి కాళిదాసాది కవిపోషకుఁడు మఱొక్కఁడు లేఁడు.

రచనలు : (1) శృంగారప్రకాశము, (2) సరస్వతీకంఠాభరణము, (3) రామాయణ చంపువు, (4) శృంగారమంజరి, (5) విద్యావినోదము, (6) శివతత్త్వరత్నకళిక, (7) సుభాషితము, (8) సంగీత ప్రకాశము, (9) రాజమార్తాండము, (10) కరణమృగాంకము, (11) పాతంజలయోగ సూత్రవృత్తి మొ॥

మంఖకుఁడు : "సాహిత్యనిధి" శా. శ. 1035 – 1095 సం॥రముల నడుమ నున్నవాఁడు. నివాసము : కాశ్మీరము. తండ్రి : విశ్వావర్తుఁడు. అతని సోదరులు : అలంకారుఁడు, శృంగారుఁడు అను వారు. కల్యాణుని తమ్ముఁడు. గురువు : రుయ్యకుఁడు. కాశ్మీర ప్రభువునొద్ద సాంధి విగ్రహిక మంత్రి.

రచనలు : (1) శ్రీకంఠచరితము (25 సర్గల కావ్యము. పరమేశ్వరుఁడు త్రిపురసంహారము చేసిన గాథ ప్రధానాంశము) (2) అనేకార్థకోశము (నానార్థ నిఘంటువు).

భోగనాథుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్దము. అన్న విద్యారణ్య మాధవాచార్యులు, తల్లి : శ్రీమతి. తండ్రి : మాయణార్యుఁడు, రచన: ఉదాహరణమాల (స్వవంశవర్ణనము).

మధురవాణి : జననము : శా. శ. 1520 సం॥ర ప్రాంతము. తంజావూరు పాలకుఁడగు రఘునాథరాయుని యుంపుడుకత్తె. సమస్త శాస్త్రములు చదివినది. అవధాన చాతుర్యముగల ప్రతిభాశాలిని. కల్పనా చమత్కవనము, మనోహరమైన భావసౌందర్యము చూపిన [illegible].

రచన : రామాయణసార కావ్యతిలకము. (రఘునాథుని తెనుఁగు కావ్యమును సంస్కృతములోనికి అనువదించెను.)

మధుసూదనకవి : జననము : శా. శ. 1720 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : మిథిలానగరము. తల్లి : శుభద. తండ్రి పద్మనాభుఁడు. కావ్యనాటకాలంకారములు లెస్సగాఁ జదివిన సాహిత్య పండితుఁడు. చక్కని కవిత చెప్పఁగలవాఁడు.

రచన : అన్యాపదేశశతకము (మిక్కిలి వినోదముగొల్పు శ్లోకములు).

మధుసూదనసరస్వతి (కమలనయనుఁడు) : శా. శ. 1472 – 1542 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్నవాఁడని యూహ. గురువు : శ్రీ పరమహంస విశ్వేశ్వరసరస్వతి. వాదశీలి వేదాంతశాస్త్ర పండితుఁడు. కన్యాకుబ్జ గౌడబ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : ఉనసియ వాటిక. తూర్పు వంగదేశము. సమకాలికుఁడు : తులసీదాసు.

రచనలు : (1) అద్వైతసిద్ధి (2) భగవద్గీతావ్యాఖ్య (3) మహిమ్న స్తోత్రము (హరిహరపరముగా వ్యాఖ్య) (4) హరిలీల (వ్యాఖ్య) (5) ఆనందమందాకిని (స్తుతికావ్యము).

మధ్వాచార్యులు : "ఆనందతీర్థుఁడు, పూర్ణప్రజ్ఞుఁడు". ఇతని పుట్టుపేరు వాసుదేవాచార్యులు. జననము : శా. శ. 1121 సం॥. అస్తమయము : 1200 సం॥ ద్వైతసిద్ధాంతకర్త. నివాసము : పాజక గ్రామము – కర్ణాటదేశము. తల్లి : వేదవతి. తండ్రి : మధ్యగేహభట్టు. గురువు : అచ్యుతప్రేక్షుఁడు. వేదశాస్త్రములు లెస్సగాఁ జదివిన విద్వాంసుఁడు. జీవేశ్వరులకు భేదము పాటించి తన ద్వైతమతమును దేశమున ఉపన్యాసముల మూలముగను, గ్రంథముల మూలముగను వ్యాపింపఁజేసిన కార్యశూరుఁడు.

రచనలు : (1) యమకభారతము (2) కృష్ణస్తోత్రము (3) ఆత్మస్తోత్రము (4) పెక్కు మాయావాద ఖండన గ్రంథములు.

మమ్మటభట్టు : 'సాహిత్య చక్రవర్తి' శా. శ. 1000–1070 సం॥ముల నడుమ జీవించినకవి. సకలశాస్త్రపారంగతుఁడు.

రచన : కావ్యప్రకాశము (అలంకారశాస్త్రము). (పూర్వాలంకారికుల మతములను పక్షపాతము లేక విమర్శించుచు 6 వందల శ్లోకములను సమర్పించెను. ఈ గ్రంథమునకు వందలకొలది వ్యాఖ్యలు వెలువడెనని చెప్పుటచే దీని ప్రాశస్త్యము ఊహ్యము కాకపోదు.)

మయూరకవి : శా. శ. 528–567 సం॥ నడుమ జీవించియున్న కవి. సమకాలికుఁడు : భట్టబాణుఁడు, చుట్టముకూడ. హర్షవర్ధనుని యాస్థానకవి.
రచన : సూర్యశతకము (ఆరోగ్యప్రదము).

మరీచిమహర్షి : ఇతఁడు బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడు. నవబ్రహ్మలలో నొకఁడు. కర్దమప్రజాపతియొక్క మొదటి కుమార్తెయగు కళను పెండ్లిచేసికొన్నవాఁడు. వీనికి కశ్యపప్రజాపతియు, పూర్ణిమ యను కన్యారత్నమును కలిగిరి. పిమ్మట మరీచి విరాగియై, మహాజ్ఞానియై, తపోనిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డయ్యెను.
రచన : మరీచిస్మృతి (మహోత్తమమైన ధర్మశాస్త్ర గ్రంథము).

మలయకవి : శా. శ. 1280 సం.ర ప్రాంతమున నున్నవాఁడు. నివాసము – మధురానగరము దక్షిణదేశము. తండ్రి : రామనాథపండితుఁడు. మీనాక్షీదేవిని, సుందరేశ్వరుని గొలిచెడు భక్తుఁడు. కేరళదేశప్రభునకు మలయధ్వజరాజునాదరము పొందినవాఁడు.
రచన : మీనాక్షీపరిణయము (18 సర్గల కావ్యము).

మలయరాజు : శా. శ. 1050 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : కర్ణాటదేశము. గొప్ప శివభక్తుఁడు. మార్కండేయునివలెనే శివార్చన మహిమవలన నీతఁడు చిరకాలము జీవించెనందురు.
రచన : మలయరాజస్తవము (72 ఆర్యావృత్తముల శివస్తుతి).

మల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు : 'వీరశైవాచార్య' శా. శ. 1012–1092 సం.రముల నడుమ నున్నవాఁడు. పాల్కురికి సోమనాథుని పండితారాధ్య చరిత్రములోని నాయకుఁడు ఇతఁడే. శైవసారస్వత రచయిత. శైవమతాభిమాని.
రచనలు : (1) శ్రీముఖదర్పణ గద్య (2) ఉరులింగోద్భవగద్య (3) గ్రదమహిమ (4) దీపకళిక (5) మహానాటకము (6) అమరేశ్వరాష్టకము.

మల్లినాథసూరి : "మహోపాధ్యాయ, షట్శాస్త్రపారంగత" శా.శ. 1280-1350 సం.రముల నడుమ నున్నవాఁడు. నివాసము : ఏకశిలానగరము - కోలచలవంశము. తాత : కోలచల మల్లినాథుఁడు, శతావధాని. తండ్రి: కపర్ది, శ్రౌతకల్పశాస్త్రకర్త. సోదరుఁడు : పెద్దిభట్టు. ఇతఁడే నైషధము మున్నగు కావ్యములకు వ్యాఖ్యల వ్రాసి తనయన్న మల్లినాథసూరి పేరు పెట్టుచువచ్చెను. మల్లినాథుని కొడుకులు పెద్దనార్యుఁడు, కుమారస్వామి మొద్ద. మల్లినాథుఁడు శ్రీకరవాక్య ప్రమాణ పారావార పారీణ బిరుదాంకితుఁడు.

రచనలు : పంచకావ్యములు, నైషధము మున్నగు మహాగ్రంథముల వ్యాఖ్యానములు.

మల్హణుఁడు : జననము : శా. శ. 1100 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కాశ్మీరము. మతము : వీరశైవము. తండ్రి : సువర్ణభట్టారకుఁడు, మహావిద్వాంసుఁడు.

రచన : మల్హణ స్తవము (మహిమ్న స్తోత్రమువలె పేరుగన్నది.)

మహారుద్రసింహుఁడు : శా. శ. 1333 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న రాజకవి. తండ్రి : దవేల నృసింహరాజు.

రచన : (1) విజ్ఞాన తరంగిణి (16 సర్గల మహాకావ్యము. తన మూలపురుషుఁడు పరమభాగవతోత్తముఁడునగు శంకరదాస చరితము వర్ణితము), (2) మైథిలేశచరితము (మిథిలపాలించిన దర్భాంగరాజ చరిత్ర.)

మహిమభట్టు : శా. శ. 943-982 సం.రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. నివాసము : కాశ్మీరము, రాజానకవంశస్థుఁడు, గొప్ప ఆలంకారికుఁడు.

రచన : వ్యక్తివివేకము (కావ్యాలంకారమను సాహిత్య గ్రంథము). విద్వాంసులు తన గ్రంథమును జూచి పరిహసించినను, అందలి

మేళ్లు చూచి మెచ్చుకొన్నను లెక్కచేయువాడను గానని వ్రాసికొన్నాడు.

మహేంద్రవర్మ : "మహేంద్రవిక్రమ, గుణభర, విచిత్రచిత్త" జననం : క్రీ. శ 600 - 630 సం॥ ప్రాంతము. మహాపల్లవులలో సింహవిష్ణుని వంశీయుడు. శైవుడు, కళాకుశలుడు, శిల్పవిద్యా విశారదుడు, సంగీతవిద్వాంసుడు, వస్తునిర్మాత, నాట్యకళా పోషకుడు, చిత్రకళాపోషకుడు.

రచనలు : (1) నాట్యశాస్త్రము (2) నూతనస్వరశాస్త్రము. (3) దక్షిణచైత్రము (సంగీతశాస్త్రము) (4) మత్తవిలాసము (ప్రహసనము).

మాఘుడు : 'ఘంటామాఘుడు' జననము : శా. శ. 6 వ శతాబ్దము. తండ్రి : దత్తకుడు. తాత : సుప్రభదేవుడు. తర్క వ్యాకరణ వేదాంతాది శాస్త్రపరిజ్ఞాత. కాళిదాసుని ఉపమాలంకారచాతుర్యం, భారవియొక్క అర్థగాంభీర్యము, దండికవియొక్క పదలాలిత్యము అనే మూడుగుణాలు మాఘునికావ్యమందు కలవు. మల్లినాథునివంటి మహావ్యాఖ్యాత మేఘసందేశమునకు, మాఘకావ్యమునకు వ్యాఖ్యానంవ్రాయడంలో తన ఆయువే చెల్లిపోయిందని వ్రాశాడు. వేద వేదాంగవిజ్ఞానము, బౌద్ధదర్శన జ్ఞానము, నాట్యసంగీతశాస్త్రాల విజ్ఞానము, రాజనీతి శాస్త్ర నైపుణ్యము ఈతనిరచనలో కానవస్తుంది. ఈతనికావ్యం పూర్తిగా చదివినవారికి శబ్దజాలమంతా వచ్చినట్లే అనే ప్రతీతి ఉన్నది. కావ్యంవ్రాసిన మాఘుడు వ్యాఖ్యవ్రాసిన తాను ధన్యులైనట్లు వ్రాసికొన్నాడు మల్లినాథసూరి. రైవతకాద్రిని గొప్పగా వర్ణించినందున యితనికి ఘంటామాఘుడనే పేరు కల్గెను.

రచన : శిశుపాలవధ (మాఘునిపేర ఈ గ్రంథమునకు మాఘమని ప్రసిద్ధి).

మాతృగుప్తుడు : జననము : క్రీ. శ. 113 సం॥ ప్రాంతము. మొదటి నివాసము : అంతర్వేది. శాస్త్రీయ ప్రభువు. సంగీతశాస్త్ర ప్రముఖుడు. శ్రీహర్ష విక్రమాదిత్యులు : సమకాలికులు.

రచన : భరతశాస్త్రము (వ్యాఖ్య)

మాధవకవి : "కవిచక్రవర్తి" శా. శ. 17 వ శతాబ్దమువాడు. 1600 – 1670 సం॥ నడుమువాడు కానోపును. నివాసము : వారీ గ్రామము – కర్ణాట దేశము. తండ్రి : లక్ష్మణపండితుడు. పంచతంత్ర కారుడగు విష్ణుశర్మయొక్క మనుమని మనుమడు.

రచన : దానలీలా కావ్యము (శ్రీకృష్ణుడు గోపికలతో విహరించుట).

మాధవార్య సాయణార్యులు : (మాధవార్యుడు – సాయణార్యుడు) శా. శ. 1260 – 1300 నడుమ జీవించియున్నవారు. సోదరకవులు. తల్లి : శ్రీమతి. తండ్రి : మాయణార్యుడు. ఇరువురును గొప్ప వేదశాస్త్రపండితులు. బుక్కరాజు నాస్థానకవులు. కర్ణాటక బ్రాహ్మణులు. హరిహరరాజు గురువులు : మాధవార్యుడు 'విద్యారణ్యస్వామి'.

రచనలు : (1) శంకరవిజయము, (2) చతుర్వేదార్థ ప్రకాశము (తమ్ముడు వేదభాష్యమువ్రాసి అన్న పేరు పెట్టెను. సాయణార్యుల రచనలు (3) అలంకారసుధానిధి (4) సుభాషిత సుధానిధి (5) యజ్ఞతంత్రసుధానిధి (6) ధాతువృత్తి (అన్న పేరు పెట్టెను).

మాధవార్యుడు : మాధవసాయణార్యులకు భిన్నమైనవాడు. శా. శ. 1306 సం॥ర ప్రాంతపు కవియనియూహ. నివాసము మరకతపురము. విరూపాక్షరాజుయొక్క ఆస్థానకవులలో నొకడు.

రచన : నరకాసురవిజయము.

మాయిదేవుడు : శా. శ. 970-1020 సం.రముల నడుమ జీవించి యున్నకవి. బ్రాహ్మణుడు. శివభక్తుడు. లింగమాహాత్మ్యమును తెల్పు గ్రంథించిన కవి.

రచనలు : (1) శివానుభవసూత్రము (2) విశేషార్థ ప్రకాశిక (3) విభుర సోమేశ్వరలింగస్తుతి మొ॥

మాయురాజు : జననము : శా. శ. 700 ప్రాంతము. గొప్ప సాహిత్య పండితుడు.

రచన : ఉదాత్తరాఘవము (రామచరిత్రము). సమకాలికులు : శివయోగి, భట్ట నారాయణకవి మొ॥

ముక్తాకణుడు అవంతివర్మ యాస్థానకవులలో నొకడు. ఇంకను శివస్వామి, ఆనందవర్ధనుడు, రత్నాకరుడు మున్నగువారు కలరు. క్షేమేంద్రాదులు ఇతని శ్లోకములను ఉత్తమలక్షణగ్రంథములందు ఉదాహరించిరి.

రచన : శృంగార కావ్యము.

మురారిభట్టు : "బాలవాల్మీకి, నిరంకుశుడు" జననము : శా. శ. 730 సం.ర ప్రాంతము. తల్లి : తంతుమతి. తండ్రి : వర్ధమానుడు. గురుకులవాసమున పెక్కుశాస్త్రముల పాండిత్యము గడించిన వాడు. విద్వత్కవి.

రచన : అనర్ఘరాఘవము గ్రంథకర్తపేరుతో మురారి నాటకమను పేరు పొందినది. ప్రతిసామాన్యపండితుడు చదివి తీరవలసినంతటి ప్రౌఢరచనము. క్రొత్తపోకడవి నాటకము రచించుటచే "మురారేఃతృతీయః పంథా" అను పేరు కలిగెను. కావ్యములలో నైషధము, నాటకములలో మురారి, పఠనపాఠన వ్యవహారమున గొప్ప ప్రచారము కలిగియున్నది.

మూకమహాకవి : శా. శ. 17 వ శతాబ్దమువాడు కానోపును. నివాసము: కాంచీమండలము. మూగవాడైనను కంచి కామాక్షీదేవిని

గొప్ప కావ్యరచయిత యగునంతటి బుద్ధిశాలి, అదృష్టశాలి అయ్యెను.

రచన (1) మూకపంచశతి (కామాక్షీస్తోత్రరూప కావ్యము).

మేఘవిజయుడు : క్రీ. శ. 1570–1640 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. గురువు : కృపావిజయ పండితుడు. జైనుడు. సాహిత్యము, వ్యాకరణము, జ్యోతిషము మున్నగు శాస్త్రములు బాగుగా చదివినవాడు.

రచనలు : (1) దేవానందాభ్యుదయము (విజయదేవసూరి చరిత్ర), (2) దిగ్విజయ మహాకావ్యము (విజయప్రభసూరి చరిత్ర) (3) శాంతినాథచరిత్ర (4) సప్తసంధాన మహాకావ్యము (5) మేఘదూత సమస్యాలేఖ మొ॥ కావ్యములు (6) యుక్తిప్రబోధము (నాటకము).

మేదినీకరుడు : క్రీ. శ. 1240 సం॥ర ప్రాంతమున జీవించియున్నవాడు. నివాసము : ఉత్కల దేశము. ఒరిస్సాపాలకులగు గంగ రాజుల సంరక్షకుడు. తండ్రి : ప్రాణకరుడు.

రచన : (1) మేదినీనిఘంటువు (శబ్దరత్న సమన్వయ కోశము). (2) షట్కర్మగాథా కోశము మొ॥

యజ్ఞనారాయణ యజ్వ : క్రీ. శ. 1512–1572 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. తల్లి : నాగమ్మ, తండ్రి : గోవింద దీక్షితులు. గురువు : రఘునాథనాయకుడు. క్షత్రియుండగు నితని చేతనే కాళ్లకు, చేతులకు, చెవులకు భూషణములు కానుకగా గైకొన్నవాడు. తమ్ముడు : వేంకటముఖి.

రచనలు : (1) సాహిత్యరత్నాకరము (2) అలంకారరత్నాకరము, (3) రఘునాథభూపవిజయము, (4) రఘునాథవిలాసము మొ॥

యజ్ఞేశ్వరశాస్త్రి - చెరుకూరి : (యజ్ఞనారాయణ) తండ్రి : కొండుభట్లు కొడుకు : వేంకటేశ్వరశాస్త్రి, పెదతండ్రి : లక్ష్మీనృసింహపండితుఁడు.

రచనలు : (1) అలంకారరాఘవము (2) అలంకార సూర్యోదయము (3) స్తోత్రరత్నాకరము (4) చిత్రబంధరామాయణ వ్యాఖ్య మొ॥

యశోవర్మ : శా. శ. 612-655 సం॥ నడుమ కన్యాకుబ్జమును పాలించిన క్షత్రియకవి. భవభూతి మొదలగు కొందఱు కవులను పోషించిన భాషాభిమాని.

రచన : రామాభ్యుదయము (6 అంకముల నాటకము).

యాజ్ఞవల్క్య మహర్షి : "శుక్లయజుర్వేద ప్రచారక" జన్మస్థానము: చమత్కారపురము-కురుపాంచాలదేశము. తండ్రి : దేవరాతుఁడు (బ్రహ్మరాతుఁడు) అను నామాంతరములుగల యజ్ఞవల్కుఁడు. తల్లి : సునంద. తల్లి దండ్రుల తపోఫలితముగా విష్ణుదేవుని యనుగ్రహమున జనించిన వరప్రసాది. ఋగ్వేదగురువు : బాష్కలుఁడు. సామవేదగురువు : జైమిని. అధర్వవేదగురువు: ఉద్దాలకుఁడు. జయుర్వేద గురువు : వైశంపాయనమహర్షి. శుక్లయజుర్వేద గురువు : సూర్యదేవుఁడు. పదునైదు తెఱఁగులైన శుక్లయజుర్వేదమును తన శిష్యులమూలమున లోకమంతటను వ్యాపింపఁజేసెను.

రచనలు : (1) ఆధ్యాత్మిక విద్యాబోధ (జనకమహారాజునకుఁ జెప్పినది), (2) తత్త్వబోధ (విశ్వావసునకుఁజెప్పినది), (3) యోగ యాజ్ఞవల్క్యము (పరమయోగశాస్త్ర రహస్యములు), (4) యాజ్ఞవల్క్యస్మృతి (ఆచారవ్యవహారములు, ప్రాయశ్చిత్తములు తెలిపెడు 3 కాండల ధర్మశాస్త్రము).

రంగనాథుఁడు - కస్తూరి : శా.శ. 1500 సం.ర ప్రాంతమునందలివాఁడు, తండ్రి : వీరరాఘవ పండితుఁడు. నివాసము : సిరుపల్లూరు - దక్షిణార్కాటు జిల్లా, కొడుకు : సుందరవీరరాఘవుఁడు.

రచన : 1. రఘువీర విజయము. ఇందు వర్ణింపఁబడిన సీతారామకల్యాణము మిక్కిలి మనోహరము.

రఘునాథ నాయకుఁడు : "అపరకృష్ణ దేవరాయ" శా. శ. 1536 – 1555 సం॥రముల నడుమ తంజావూరు ప్రభువుగా వన్నెకెక్కెను. ఆంధ్రుఁడు. గురువు : గోవింద దీక్షితుఁడు. తాత : చిన్నచెవ్వప్ప నాయకుఁడు. తల్లి : మూర్త్యాంబ. తండ్రి : అచ్యుతేంద్రుఁడు. ఆంధ్రగీర్వాణములందు మెప్పుగాంచిన విద్వత్కవి. ఇతని సభ ఇందిరామందిరము. చేమకూర వేంకటకవిచే విజయవిలాసాది సరసప్రబంధములు కృతినొందిన అపర కృష్ణదేవరాయలు.

రచనలు : (1) వాల్మీకి చరితము, (2) భారతసుధ, (3) నలాభ్యుదయము, (4) అచ్యుతేంద్రాభ్యుదయము, (5) రుక్మిణీ వివాహము, (6) రామాయణసార సంగ్రహము మొ.

రత్నఖేట శ్రీనివాస దీక్షితులు : "అభినవభవభూతి" శా. శ. 1450–1530 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. నివాసము : చోళ దేశము. తండ్రి : భవస్వామిభట్టు. తాత : కృష్ణభట్టు సోమయాజి. కొడుకులు : కేశవుడు, అర్ధనారీశ్వరుఁడు, రాజచూడామణి అను వారలు. షడ్భాషా సార్వభౌమ, రత్నఖేట కవివాది గజకేసరి బిరుదాంకితుఁడు.

రచనలు : (1) ప్రబోధ చంద్రోదయము (అద్వైత మతబోధక మగు నాటకము), (2) భావనా పురుషోత్తమము (నాటకము) (3) సాహిత్య సంజీవిని, (4) భైష్మీపరిణయము, (5) శితికంఠ విజయము మొ. నవి నూఱు గ్రంథములవఱకుఁ గలవని ప్రతీతి.

రత్నాకరుఁడు : జననము : శా. శ. ఎనిమిదవ శతాబ్దము. నివాసము : కాశ్మీరము. అవంతివర్మయొక్క సంస్థానకవి. తండ్రి : అమృత భానుఁడు. గురువు : రాజానకదుర్భటుఁడు, కవిత : రసవంతము హృదయంగమము, ప్రౌఢము. బిరుదములు : 'వాగీశ్వర' 'విద్యాధి

పతి' 'బాలబృహస్పతి' సమకాలికులు : ఆనందవర్ధనుఁడు, శివస్వామి, ముక్తాకణుఁడు మొ.

రచనలు : (1) వక్రోక్తి పంచాశిక (2) రఘువంశాది గ్రంథములకు వ్యాఖ్యలు, (3) హరవిజయము. (50 సర్గల మహాకావ్యము).

రాజచూడామణి దీక్షితులు : శా. శ. 1520 ప్రాంతమున జన్మించినకవి. నివాసము : తంజావూరు. రఘునాయకుఁడు ఈతని కొడుకగు రాఘవనాయకుఁడు అనువారి సభలలో ఆస్థానకవిగా నుండెను. తండ్రి : శ్రీనివాస దీక్షితులు, అన్న అర్ధనారీశ్వరుఁడు. గురువు వేంకటమఖి.

రచనలు : (1) ఆనందరాఘవము, (2) కమలినీ కలహంసనాటిక, (3) తంత్రశిఖామణి (గురువురచించిన వార్తికాభరణమునకు వ్యాఖ్య), (4) రుక్మిణీకల్యాణము, (5) భారతచంపువు, (6) రామాయణచంపువు, (7) కావ్యదర్పణము, (8) రత్నఖేట విజయము, (9) శంకరాభ్యుదయము, (10) రాఘవ యాదవ పాండవీయము మొ.

రాజనాథ కవి : "సరసకవితా సార్వభౌమ" : శా. శ. 1435 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్నవాఁడు. డిండిమకవి వంశీయుఁడు. తండ్రి : అరుణగిరి నాథుఁడు. కవిరాజ రాజ డిండిమ, కవిసార్వభౌమ బిరుదాంకితుఁడు. నివాసము : వరేంద్రాగ్రహారము. సాలువ నరసింహరాజు, అచ్యుతరాయలు మున్నగు రాజులసభలలో సన్మానము బందుకొన్న మహాకవి.

రచనలు : (1) అచ్యుత రాయాభ్యుదయము, (2) వీరభద్ర విజయము.

రాజశేఖరుఁడు : "బాలకవి, కవిరాజు, రాజగురువు" శా. శ. 790–850 సం. రముల నడుమ నున్నవాఁడు. తల్లి : శీలవతి. తండ్రి – దుహికుఁడు (దురుక పండితుఁడు), గంగాతీరమందలి కన్యాకుబ్జ ప్రభువు. ఇతని శిష్యుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. భార్య క్షత్రియ

కన్యక అవంతీసుందరి. దేశసంచారము చేసి అచ్చటచ్చటగల స్త్రీలను, వారి ఆచారములను ధర్మములను వలెనే, శ్రీనాథుని వలెనే వర్ణించినవాఁడు. దేశమంతటి ప్రకృతివస్తువుల యొక్క గుణదోషములను నిర్ణయించుచుండుట జూడఁగా నితని (భువనకోశము) పిమ్మటివాఁడగు వేంకటాధ్వరి వ్రాసిన విశ్వగుణాదర్శమునకు త్రోవచూపినట్లు తోచును.

రచనలు : (1) బాలరామాయణము, (2) బాలభారతము, (3) విద్ధసాలభంజిక, (4) కర్పూరమంజరి (రూపకములు), (5) హరవిలాసము, (6) భువనకోశము, (7) అష్టదళకమలము, (8) కవివిమర్శము, (9) కావ్యమీమాంస మొ.

రాజానక రుయ్యకుఁడు : క్రీ.శ. 1142-1172 సం॥రముల నడుమ అపార సారస్వతోత్పత్తి సల్పిన కవి. నివాసము-కాశ్మీరము, సమకాలికుఁడు-కల్హణపండితుడు.

రచనలు : (1) కావ్యప్రకాశటీక, (2) అలంకారానుసారిణి, (3) నాటకమీమాంస, (4) సాహిత్యమీమాంస, (5) అలంకారవార్తికము, (6) సహృదయలీల, (7) అలంకారసర్వస్వము మొ॥ సుప్రసిద్ధమైన యీతని అలంకారసర్వస్వమునకు జయరథుఁడు మున్నగు పండితులు వ్యాఖ్యల వ్రాసి యింకను వన్నెదెచ్చిరి.

రామచంద్రకవి : "శతాధికగ్రంథకర్త" క్రీ.శ. 1150 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : గుజరాతుదేశము. గురువు: హేమచంద్రుఁడు. సహాధ్యాయుడు : గుణచంద్రుడు. జైనమతావలంబి. గొప్ప సాహిత్యపండితుఁడు.

రచనలు : (1) కౌముదీమిత్రానందము, (2) సత్యహరిశ్చంద్రీయము, (3) రఘువిలాసములు, నలవిలాసము, (5) నాట్యదర్పణము. (ఈ కావ్యము తన మిత్రుఁడగు గుణచంద్రునితోఁ గలసి వ్రాసినట్లు వాడుక.)

రామచంద్రకవి - శంకరపురి: "విద్వత్కవివతంస" శా. శ. 18 వ శతాబ్దము వాఁడని అంచనా. ఆంధ్రుడు, తండ్రి: జనార్దనపండితుడు, తాత: పురుషోత్తమ పండితుఁడు. శ్లేషయమక చిత్రకవిత్వము చేయు నేతఁడు తన కావ్యమునకు తానే టీక వ్రాసికొన్నాఁడు.
రచన: రాధావినోదకావ్యము మొ॥

రామచంద్రదీక్షితులు: శా. శ. 17 వ శతాబ్దమువాఁడు కావచ్చును. ఇతఁడు కేరళదేశవాసుల ఆచారములు మంచివనియు, కేరళదేశమే చక్కనిదనియు వర్ణింపఁదలచి యీ దిగువ కావ్యము వ్రాసెను. వెంకటాధ్వరి వ్రాసిన విశ్వగుణాదర్శమునకు అనుకరణము. పక్షపాత దృష్టితో వ్రాయబడియుండుటచేఁ గాఁబోలు దీనికి ముద్రణభాగ్యము లభింపలేదు.
రచన: కేరళాభరణము.

రామభద్రదీక్షితులు ('అయ్యాదీక్షితులు'): శా. శ. 1570 - 1640 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. జన్మస్థానము: కంద్రమాణిక్య గ్రామము - తంజావూరు మండలము, నివాసము: శహాజీపురాగ్రహారము. రామభక్తుఁడు. గురువులు: చొక్కనాథమఖి, బాలకృష్ణపండితుఁడు.
రచనలు: (1) పతంజలి చరితము (8 సర్గల కావ్యము) (2) జానకీ పరిణయము (నాటకము) మొ॥

రామచంద్రశాస్త్రి - కోరాడ: "శతావధాని" జననము: శా. శ. 1738 సం॥రము, 1822 సం॥ మరణము, నివాసము: నడవపల్లి గ్రామము అమలాపురము తాలూకా గోదావరి జిల్లా, తల్లి: సుబ్బమ్మ, తండ్రి: లక్ష్మణశాస్త్రి, తాత: అంబాదాసు, ముత్తాత: జగన్నాథశాస్త్రి, గురువు: శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి, ఆశుకవి, బందరు నోబుల్ కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపక శ్రేష్ఠులు. ఉభయ భాషాకవి.

రచనలు : (1) ఘనవృత్తము (కాళిదాసుని మేఘసందేశమునకు బిమ్మటి చరిత్ర), (2) శృంగార సుధార్ణవభాణము, (3) దేవీ విజయచంపువు (4) కుమారోదయము, సుమారు 13 సంస్కృత గ్రంథములు, 9 తెలుగు గ్రంథములు రచించెను.

రామచంద్రుడు : శా. శ. 1406 సం॥రము జననము, తండ్రి : లక్ష్మణ భట్టు, అన్న : వల్లభాచార్యుడు, వల్లభాచార్య మతమును వ్యాప్తిలోనికి దెచ్చినవాడు. శ్రీకృష్ణ భక్తుడు.
రచనలు : (1) గోపాలలీల, (2) శ్రీకృష్ణ కుతూహలము, (3) రసికరంజనము మొ॥

రామదేవకవి : "చిరంజీవి భట్టాచార్యుడు" శా. శ. 17-వ శతాబ్దమున జీవించియుండిన కవి. కాపురము: రాధాపురము-వంగదేశము, తండ్రి : రాఘవేంద్రుడు, తాత : కాశీనాథుడు, గురువు : జగదీశ తర్కాలంకార పండితుడు.

రచనలు : (1) శృంగారతటిని, (2) కల్పలత, (3) కావ్యవిలాసం, (4) వృత్తరత్నావళి (ఛందో గ్రంథము), (5) శివస్తుతి, (6) మాధవ చంపువు (7) విద్వన్మోద తరంగిణి (నాటకము) మొ.

రామభద్రాంబ : జననము : శా. శ. 1536 సం॥ర ప్రాంతము. తంజావూరు పాలకుడగు రఘునాథరాజు భార్య, తన మగని చరితమును 400 శ్లోకములలో 12 సర్గల కావ్యముగా రచియించెను. ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన సాహిత్యము నిద్దుష్టమైన శవనము.
రచన : రఘునాథాభ్యుదయము.

రామవర్మ - వంచి యువరాజు : జననము : శా. శ. 1677 వ సం॥ మరణము : 1709 సం.రము నివాసము : కేరళదేశము, వంచి అను జనపదమును పాలించుచున్న శ్రీ పద్మనాభదాస వంచిపాల కుల శేఖర రామవర్మ యీతని మేనమామ. కవిపోషకుడు, కవిత్వ ప్రియుడు.

రచనలు : (1) రుక్మిణీ పరిణయము, 2) శృంగార సుధాకరము, (3) సంతాన గోపాలము, (4) వంచీ స్తవము, (5) శార్దవీక్ష్య విజయము మొ॥ నాటకములు, చంపువులు, స్తవములు రచియించెను.

రామశాస్త్రి - పోరనంది : చూడు : తెనుఁగు రచయితలు.

రామానుజాచార్యులు - ఆసూరి (లక్ష్మణుండు) జననము : శా. శ. 939 సం॥రము, నివాసము: శ్రీ పెరంబూరుగ్రామము - చెన్నపట్టణ ప్రాంతము, తండ్రి : కేశభట్టరు. తల్లి : కాంతమతి. ఆదిశేషుని అపరావతారమని విష్ణుభక్తుల నమ్మకము. గురువు : యాదవ ప్రకాశపండితుఁడు. శాంకరమతము నిరసించినవాఁడు. విశిష్టాద్వైత మతస్థాపకుఁడు. 1059 సం॥ ప్రాంతమున శ్రీరంగక్షేత్రమున సన్యసించి శరీరము చాలించిన మహాత్ముఁడు.

రచనలు : (1) శ్రీభాష్యము (2) గీతాభాష్యము (3) ఉపనిషద్భాష్యము (4) వేదాంతదీపము (5) వేదాంతసారము (6) వైకుంఠగద్య (7) శ్రీరంగగద్య (8) శరణాగతిగద్య మొ॥

రామానుజాచార్యులు - నారాయణ : చూడు - తెనుఁగు కవులు.

రుద్రకవి (1) : శా. శ. 1480-1530 సం॥ నడుమ జీవించియున్నకవి. తండ్రి అనంతభట్టు. తాత : కేశవభట్టు. ఉత్తరదేశమున మయూరగిరి ప్రభువు ప్రతాపషాయొక్క ఆస్థానకవి.

రచన : (1) రాష్ట్రౌఢరాజుల చరితము) జహాంగీరుషా చరిత్ర మొ॥

రుద్రభటు : జననము : శా. శ. 775 సం॥ర ప్రాంతము, నివాసము ఉత్తరదేశము. రుద్రటుఁడను నాలంకారికునకుఁ బిమ్మటివాఁడు.

రచన : (1) శృంగార తిలకము (కావ్యరసాలంకారమను నామాంతరము. సంభోగశృంగారము, విప్రలంభ శృంగారము,

రసారూపణము అను మూఁడు ప్రకరణములు కల అలంకార గ్రంథము. (3) త్రిపురవధ కావ్యము.

రుద్రకవి : (1) "న్యాయవాచస్పతి" శా. శ. 1530 ప్రాంతము వాఁడు, తండ్రి : విద్యావిలాస సుధీమణి, న్యాయవాచస్పతి బిరుదాంకితుఁడు. జయపుర సంస్థానాస్థాన కవి. సమకాలికులు నారాయణసింహుఁడు, అక్బరు చక్రవర్తి.

రచన : (1) బృందావినోదము (శ్రీకృష్ణవిలాసము) (2) భావవిలాసము (అన్యాపదేశ శతకము).

రుద్రటుఁడు (శతానందుఁడు) : శా. శ. 740 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు కానగును. నివాసము : కాశ్మీర దేశము. తండ్రి : వాముకభట్టు. సమకాలికుఁడు : వామనుఁడు.

రచన : అలంకార శాస్త్రము (16 భిన్న భిన్న ప్రకరణములు గలది. మిక్కిలి విపులముగాఁ జర్చింపఁబడిన లక్షణగ్రంథము).

రూపగోస్వామి : "శ్రీరూపుఁడు - రూపదేవుఁడు" జననము : శా.శ. 1412. అస్తమయము : 1485. తండ్రి : కుమార గోస్వామి. అన్న : సనాతనుఁడు. తమ్ముఁడు వల్లభుఁడు.

రచనలు : (1) విదగ్ధమాధవము (2) ఉద్ధవసందేశము (3) లలితమాధవము (4) హంసదూతి (5) ముకుందముక్తావళి (6) మథురామహిమ (7) కుసుమ స్తబకము (8) భ్రమరదూతి (9) దానకేళికౌముది (10) యమునాస్తోత్రము (11) గంధర్వప్రార్థన (12) గౌరాంగ స్తవకల్పతరువు (13) ఆనందమహోదధి (14) ఉజ్జ్వల చంద్రిక (15) పద్యావళి మొ॥

లక్ష్మణసేనరాజు : శా. శ. 1039-1068 సం॥రముల నడుమ లక్షణావతీపురము రాజధానిగా వంగదేశము నేలిన ప్రభువు. తండ్రి : బల్లాల (దేవుఁడు) సేనుఁడు. ఇతని యాస్థానకవులు : గోవర్ధనాచార్యుఁడు, జయదేవుడు, శరణుఁడు, ఉమాపతిధరుఁడు, కవిరాజు అను వారలు.

రచనలు : (1) అద్భుతసాగరము (తండ్రియగు బల్లాలసేనుఁడు సగము వ్రాసి విడచినదాని పూరణము). (2) సదుక్తి కర్ణామృతము (రాధామాధవలీలల వర్ణన).

లక్ష్మణాచార్యుఁడు–సామగానం : జననము : శా. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. జన్మస్థానము : వాఙ్నగరము. కృష్ణవేణీనదీతీరము. మహారాష్ట్రదేశము. తల్లి : రాధాదేవి. తండ్రి : వేణీ మాధవుఁడు. సోదరుఁడు : రాముఁడు. గురువు : రఘునాథపండితుఁడు.

రచన : చండీ కుచపంచాశిక (స్తుతి కావ్యము. అసభ్యములు నశ్లీలములునగు వర్ణనలతో, కల్పనలతో నిండి చదువువారికి విసుగుదల, రోత పుట్టించును).

లక్ష్మి : జననము : శా. శ. 1310 సం॥ ప్రాంతము. భర్త : మలబారు సంస్థాన ప్రభువు.

రచన : సంతాన గోపాలము (3 సర్గల పద్యకావ్యము.)

లక్ష్మీధరశాస్త్రి – చెరుకూరి : శా. శ. 1457–1522 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్నకవి. తల్లి : సర్వాంబ. తండ్రి : యజ్ఞేశ్వరుఁడు. తాత : తిమ్మయ సోమయాజి. అన్న : కొండుభట్టు. అళియ రామరాజు సోదరుడైన తిరుమల దేవరాయల యాస్థాన విద్వాంసుఁడు. కొడుకు : దామోదరశాస్త్రి.

రచనలు : (1) శ్రుతిరంజని (గీతగోవిందవ్యాఖ్యానము) (2) జయదేవుని ప్రసన్న రాఘవవ్యాఖ్య. (3) భరతశాస్త్రము (4) స్వరమంజరి (5) ఋతుక్రీడావివేకము (6) అలంకార ముక్తావళి (7) రసమంజరి (8) అనర్ఘరాఘవవ్యాఖ్య (9) షడ్భాషాచంద్రిక మొ॥

లిఖితమహర్షి : బాహుదానదీ తీరవాసి. బ్రాహ్మణుఁడు. శంఖుని తమ్ముఁడు. అన్నను దైవసమానుంగాఁ జూచినవాఁడు. సదాచార సంపన్నుఁడు. ధర్మజీవన పరుఁడు. మహావిద్వాంసుఁడు.

రచన : (1) లిఖితస్మృతి (ప్రసిద్ధమైన పరమప్రమాణము లయిన ధర్మశాస్త్ర విషయములు గలది.) (2) శంఖలిఖితస్మృతి (వర్ణాశ్రమ ధర్మవిచారము, అతిథిపూజనము, వైశ్వదేవము, పరాన్నభుక్తివలనఁ గలిగెడు పాపనిరూపణము మొ॥ చాల గలవు.

లీలాశుకుఁడు (బిల్వమంగళుఁడు) : శా.శ. 1250-1350 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి. శ్రీకృష్ణలీలలు గానము చేయుటవలనఁ గలిగిన పేరు లీలాశుకుఁడు. మొదటిపేరు : బిల్వమంగళుఁడు. జన్మస్థలము : శ్రీకాకుళము.

కృష్ణాశ్రితము : కావ్యనాటకాలంకారము లెస్సగాఁ జదివిన విద్వత్కవి. (చింతామణి) వారభూటివలన విరక్తుఁడై కృష్ణభక్తుఁడుగా మాఱినవాఁడు. భక్తపరవశుఁడై అతఁడు గానము చేసిన శ్లోకములకే కృష్ణకర్ణామృత మను పేరు కలిగెను.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణ కర్ణామృతము (2) కృష్ణకర్ణామృత త్రిశతి (3) సుమంగళి స్తోత్రము మొ॥

లోలంబరాజు : శా. శ. 1300 సం॥ర ప్రాంతమున విజయనగరమున నివసించియున్న కవిరాజు. శ్రీ హరిహరమహారాజుయొక్క ఆస్థాన కవి. తండ్రి : బుక్కరాజు. సమకాలికుఁడు : జగద్ధరభట్టు.

రచనలు : (1) హరివిలాసము (శ్రీకృష్ణుని బాల్య క్రీడలు) (2) లోలంబ రాజీయము (వైద్యగ్రంథము).

వరదాచార్యుఁడు (నయనారాచార్యుఁడు) : జననము : శా. శ. 1238 సం॥రము. గొప్ప సంస్కృత పండితుఁడు.

రచనలు : (1) దేశికస్తోత్రము (జనకాదుల స్తుతి) (2) హరిణసందేశము (3) కోకిలసందేశము (4) శుకసందేశము మొ॥

వల్లభదేవుఁడు : శా. శ. 1410-1460 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్నకవి. నివాసము : కాశ్మీరము.

రచన : సుభాషితావళి (పూర్వకవుల గ్రంథములనుండి సంకలనము. ఇందు 3500 ప్రాస్తావికశ్లోకములు గలవు.)

వల్లభాచార్యుఁడు : జననము : శా. శ. 1400 సం. మరణము : 1452 సం. నివాసము : యమునాతీరమందలి మధురాపుర సమీపము. తండ్రి : లక్ష్మణభట్టు. తమ్ముఁడు : రామచంద్రకవి. కొడుకు : విఠలకవి. గురువు : పురుషోత్తమభట్టు. శ్రీకృష్ణభక్తుఁడు.

రచనలు : (1) మధురాష్టకము (2) మధురామాహాత్మ్యము (3) యమునాస్తవము (4) బ్రహ్మసూత్రములకు వ్యాఖ్య.

వసిష్ఠమహర్షి : బ్రహ్మర్షిసత్తముఁడు. నవబ్రహ్మలలో శ్రేష్ఠుఁడు. సప్తమహర్షులలో పూజ్యతముఁడు. భార్య : ముల్లోకములలో మహాసాధ్వియని పేరొందిన అరుంధతి. సూర్యవంశపు రాజుల పురోహితుఁడు. వాలఖిల్యాది మహర్షులు : ఇతని శిష్యులు. ఇతఁడు మొదటి జన్మమున నిమి శాపకారణమున మిత్రావరుణుల యందు లీనమై వారి వీర్యమువలన కుంభసంభవుఁడయ్యెను.

రచనలు : (1) వసిష్ఠస్మృతి (వసిష్ఠధర్మసూత్రములు) (2) వృద్ధవాసిష్ఠము (యోగవాసిష్ఠము, జ్ఞానవాసిష్ఠము, జ్యోతిర్వాసిష్ఠము) మాంధాతచక్రవర్తికి బ్రహ్మస్వరూపము, భగవదవతార రహస్యము, భక్తియోగస్వరూపము తెలిపి అష్టాక్షరీ మంత్రోపదేశము చేసెను.

వాంఛేశ్వర కవి (వాంఛానాథుఁడు) : నివాసము: తంజావూరు. ఇతఁడు తంజావూరు పాలకుఁడగు ప్రతాపసింహుని మంత్రి. గురువు : గోవింద దీక్షితుఁడు. యోగ్యచరితుఁడు. దుష్టసహవాసముల పాలయి రాజ్యక్షేమమునకు భంగము కలిగించుకొనుచున్నందున రాజునకు హితము గఱపుటకును, దుష్టుల నావలకు దోలుటకును ఉద్దేశించి అన్యాపదేశముగా నొకశతకము వ్రాసెను.

రచన : మహిష శతకము (ఇతని మునిమనుమఁడగు వాంఛేశ్వర పండితుఁడు దీనికి వ్యాఖ్య వ్రాసెను.)

వాక్పతిరాజు : (ముంజుడు) శా. శ. 896-918 సమయకాలమున విదగ్ధకలితుడు. కవిపోషకుడు. విద్వత్కవి. అద్వైతి.
రచన: పార్వతీ పరమేశ్వరలీల. ఇతని శ్లోకములను పెక్కులాక్షణికులు తమ గ్రంథములలో నుదహరించియున్నారు.

వాగ్భటుడు (1) : శా. శ. 1040-1080 వర్షముల నడుమ జీవించియున్నకవి. తండ్రి : సోమసూరి. చాళుక్య రాజగు జయసింహసిద్ధరాజు మంత్రి. హేమచంద్రుడు సమకాలికుడు. జైనపండితుడు.
రచన : వాగ్భటాలంకారము (6 ఆశ్వాసముల కావ్యలక్షణము) ఈ యలంకార శాస్త్రమునకు పదుమూడికిపైగా టీకలు వ్రాసిరనగా ఈ గ్రంథముయొక్క ప్రశస్తి చెప్పకే చెప్పుచున్నది.

వాగ్భటుడు (2) : శా. శ. 1220 సం. ర ప్రాంతమువాడు. జైనమతస్థుడు. తండ్రి : నేమికుమారుడు. తల్లి : వసుంధర.
రచన : కావ్యానుశాసనము (సూత్రవృత్త్యాత్మకమగు లక్షణ గ్రంథము.) అలంకార కర్తయగు పూర్వపు వాగ్భటుని స్మరించుటచే నితడు రెండవ వాగ్భటుడుగా నెన్నదగును. హేమచంద్రుని కావ్యానుశాసనమునకు అనుకరణము.

వాదీంద్రకవి : "కవిరాజు" శా. శ. 1653 సం. ర ప్రాంతమున జీవించియున్నకవి. మొదటి నివాసము : వారణాసి. పిదప తంజావూరు పాలకుడగు శరభోజీ ఆస్థానవిద్వాంసుడైనవాడు.
రచన : కవికర్పటిక (విచిత్ర కావ్యము. కవిత్వ మభ్యసించువారికి కల్పతరువువంటిది.)

వామనభట్టబాణుడు : వత్సవంశ సంజాతుడు. తండ్రి : కోమటియజ్వ. తాత వరదయజ్వ. నివాసము : కొండవీడు. కొంతకాలము విద్యానగరము. గురువులు: శ్రీ విద్యారణ్యులు, శ్రీ మాధవాచార్యులు.
రచనలు : (1) శృంగారభూషణము, (2) శబ్దచంద్రికా నిఘంటువు, (3) వేమభూపాల చరితము, (4) రఘునాథ చరితము,

(5) నలాభ్యుదయము, (6) పార్వతీపరిణయము, (7) శబ్దచంద్రికా కోశము, (8) శబ్దరత్నాకరము (మూడుకాండల నిఘంటువు) మొ.

వామనాచార్యుఁడు : "అలంకారిక శిరోభూషణము" శా. శ. 701–735 సం. రముల నడుమ జీవించియున్నవాఁడు. కాశ్మీర ప్రభువైన జయాపీడుని మంత్రి. రాష్ట్రకూటరాజైన జగత్తుంగ రాజుసభలోఁ గొంతకాల ముండెనని ప్రతీతి.

రచన : (1) కావ్యాలంకార సూత్రములు-తద్వృత్తి. (319 సూ.)
(2) శబ్దకోశము (ప్రచారములో లేదు.)

వాల్మీకిమహర్షి : "ఆదికవి కవికోకిల" జననము : శా. పూ. 13 వ శతాబ్దము. అని అంచనా. వైదిక ధర్మాసక్తుఁడు. పవిత్ర చరిత్రుఁడు. బ్రహ్మజ్ఞాని. వేదములకుఁబిమ్మట క్రొత్తగా ఛందస్సును లోకమున అవతరింపఁజేసిన ఆదికవి. తమసానదియందు స్నాన మాడుటకై భరద్వాజుఁడను శిష్యునితోఁగూడి పోవుచుండగా నిషాదుఁ డొకఁడు తనబాణముచే చెట్టుపై నున్న క్రౌంచపక్షుల మిధునములో మగపక్షిని గూల్చెను. ఆఁడుపిట్ట దుఃఖించుచుండుట చూచినపుడు అప్రయత్నముగా వాల్మీకినోటినుండి యీ క్రింది శ్లోకము వెలువడెను : "మా నిషాద ప్రతిష్ఠాం త్వ మగమ శ్శాశ్వతీ స్సమాః । యత్క్రౌంచ మిథునా దేక మవధీః కామమోహితం." ఈ శ్లోకము వెలువడినవెంటనే బ్రహ్మదేవుఁడు ప్రత్యక్షమై ఓయీ! నా వల్లనే నీ నోట యీ నూతనఛంద మవతరించినది గాన శ్రీరామకథను ఛందోబద్ధముగా వ్రాయుమని చెప్పి అంతర్హితుఁడయ్యెను.

రచన : శ్రీమద్రామాయణము (ఆదికావ్యము) సమస్తధర్మ విశిష్టము, మహామహిమాన్వితమునై మహాకవులపాలిట కల్పవృక్షముగా ప్రకాశించుచున్నది.

వాసుదేవకవి : 'ఉద్దండ కవి' శా. శ. 1350 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : మలబారు జిల్లా. [illegible] గోదావరీమహాత్మ్య. కాలికట్టు ప్రభువగు రవివర్మ యొక్క ఆస్థానకవి.

రచనలు : (1) వాసుదేవవిజయము (2) భృంగసందేశము (3) దేవీచరితము (4) అచ్యుతలీల (5) గజేంద్ర[illegible] (6) శివోదయము (7) పాండవచరితము మొ.

వాసుదేవుఁడు : 'యమక ప్రియ' నివాసము : శాసనత్రాసు - తిరువన్కూరు జిల్లా. విద్వాంసుఁడు. భారతగురుని శిష్యుఁడు. కులశేఖరవర్మ అనెడు కేరళభూపతి కాలమునాటివాఁడు.

రచనలు : (1) యుధిష్ఠిరవిజయము (భారతకథ) (2) శౌరికథోదయము (రామవర్మకాలమున రచించెను) ఇతని కావ్యములు ఎక్కువ ప్రచారములో నున్నవి.

విఠలుఁడు : జననము : శా. శ. 1437 సం॥రము. కృష్ణభక్తుఁడు. తండ్రి : వల్లభాచార్యుఁడు. కుమారులు : గిరిధరుఁడు, రఘునాథుఁడు అనువారలు. పినతండ్రి : రామచంద్రకవి.

రచనలు : (1) యమునాష్టపది, (2) రససర్వస్వము, (3) కృష్ణప్రేమామృతము, (4) గీతగోవిందవ్యాఖ్య మొ.

విద్యాధరుఁడు : శా. శ. 1200–1260 సం॥రముల మధ్య జీవించియున్న కవి. నివాసము : ఉత్కలదేశము. వీరనృసింహుని ఆశ్రితుఁడు.

రచన : ఏకావళి (8 ప్రకరణముల కావ్య లక్షణ గ్రంథము. మమ్మటుని కావ్యప్రకాశమునకు అనుకరణము. మల్లినాథసూరి దీనికి 'తరళ' అను పేరుగల వ్యాఖ్య వ్రాసెను.)

విద్యానాథకవి (అగస్త్యుఁడు) : శా. శ. 1217–1245 సం॥రముల నడుమ ఓరుగలు రాజధానిగా తెనుఁగుదేశ మేలిన ప్రతాపరుద్రుని యాస్థానకవి. మేనల్లుఁడు : విశ్వనాథకవి. బావమరది : గంగాధరకవి. ఇతఁడు 74 గ్రంథములు వ్రాసెనని గంగాదేవి వ్రాసెను.

రచనలు : (1) కృష్ణ చరితము (2) బాలభారతము (3) నలకీర్తి కౌముది (4) లలితా సహస్రనామావళి (5) శివ స్తవము (6) మణిపరీక్ష(7) అత్మస్తోత్రము (8) సకలాధికారము (9) ప్రతాప రుద్రీయము (10) ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము (11) వాస్తు లక్షణము (12) శిల్పశాస్త్రము (13) దశావతార స్తుతి (14) సర్వదేవతా స్తుతి మంజరి మొ.

విద్యామాధవుడు : "వక్రోక్తి నిపుణ" శా. శ. 1048-1060 సం॥ నడుమ రాజ్యమేలిన కల్యాణపుర ప్రభువు. 4వ చాళుక్యుడనగు సోమేశ్వరునిచే సత్కరింపబడెను గాన యీతడు 11వ శతాబ్దము వాడని చెప్పవగును. బాణుడు, సుబంధువు, కవిరాజు కానఁగాక వక్రోక్తి దక్షుడు అయిదవవాఁడు లేడని వ్రాసికొన్న గరిష్ఠి.

రచన : పార్వతీ రుక్మిణీయము (ఇందు పార్వతీ పరమేశ్వరుల వివాహము, రుక్మిణీ కృష్ణుల పెండ్లి జోడించి ద్వ్యర్థి కావ్యముగా వ్రాయబడెను).

విద్యారణ్యస్వామి : జననం : క్రీ.శ. 14వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. ఆంధ్రుడు.

రచన : (1) సంగీతసారము (2) వేదభాష్యము.

విలినాథకవి : శా. శ. 1499-1536 సం॥రముల నడుమ తంజావూరు రాజ్యపాలకుఁడగు అచ్యుతరాజు నాస్థానకవి. తండ్రి: కనకసభాపతి. తాత : యజ్ఞనారాయణ. రసవంతమైన కవిత్వము చెప్పువాఁడు.

రచన : మదనమంజరీ మహోత్సవము (నాటకము) మొ.

విశాఖదత్తుఁడు : జననము : శా. శ. 700 సం.ర ప్రాంతము. అనన్య సామాన్య కవితాప్రాగల్భ్యముగల గొప్పనాటక కర్త. గంభీరమైన కథాకల్పనముతో, ప్రౌఢభావసమ్మేళనముతో సామాజికులను ఆనందాశ్చర్య విషాదచకితులను చేయఁగలట్టి నాటకమును వ్రాసెను.

రచన : ముద్రారాక్షసము (చాణక్యుఁడు నందులను జయించి చంద్రగుప్తుని నందసింహాసనమునఁ బ్రతిష్ఠించుటకై చేసిన యత్నములు, రాక్షసమంత్రి చూపిన రాజనీతికౌశలము వారి ఎత్తులపై ఎత్తులు వర్ణితములు).

విశ్వనాథ కవి : శా. శ. 1200 – 1260 సం॥రముల నడుమ జీవించి యున్న కవి. తండ్రి : గంగాధరకవి, సోదరుఁడు : నరసింహకవి, మేనమామ : అగస్త్య విద్యానాథుఁడు, తాత : సిద్ధనాథుఁడు, ప్రతాపరుద్రునిఆదరణ పొందినవాఁడు.

రచనలు : (1) సౌగంధికాహరణము, (2) భీమాంజనేయ సంవాదము మొ॥

విశ్వనాథ కవి (2) : శా. శ. 1720 ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి పండితుఁడు. జన్మస్థానము : గోదావరి మండలము. నివాసము : వారణాసి. ఆంధ్రుఁడు. వ్యాకరణపండితుఁడు. సాహిత్యవేత్త.

రచన : మృగాంక శేఖానాటిక (రత్నావళీ ప్రియదర్శికల యను కరణము) మొ.

విశ్వనాథ కవిరాజు : శా. శ. 1250 సం॥ర ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. మహాపాత్ర బ్రాహ్మణశాఖకుఁ జెందినవాఁడు. కళింగ రాజాస్థాన మంత్రి. తండ్రి : చంద్రశేఖరకవి.

రచనలు: (1) సాహిత్యదర్పణము (కావ్యాలంకారాదిలక్షణములు తెల్పెడు గ్రంథము), (2) రాఘవ విలాసము, (3) చంద్రకళా నాటిక, (4) ప్రభావతీ పరిణయము, (5) నరసింహ విజయము, (6) కువలయాశ్వ చరిత్ర, (7) ప్రశస్తి రత్నావళి మొ॥

విశ్వామిత్ర మహర్షి : "కుశరాజ్యప్రభువు" తండ్రి : గాధి, తాత : కుశనాభుఁడు, గురువు : కృశాశ్వుఁడు, వసిష్ఠునితోడి స్పర్థ కారణముగా తపముచేసి బ్రహ్మవరమువలన రాజర్షియై తనివి నొందక బ్రహ్మర్షి యనిపించుకొనుటకై తిరిగి తప మొనర్చినవాఁడు.

త్రిశంకునకు తన తపోమహిమవలన స్వర్గమును సృజించినవాఁడు. శునశ్శేపునకుఁ బ్రాణదానము చేసినవాఁడు. హరిశ్చంద్రుని పరీక్షించి ఆతనికి దిగంత విశ్రాంతకీర్తిని గడించి యిచ్చినవాఁడు. కారణజన్ములగు శ్రీరామ లక్ష్మణులకు అస్త్రవిద్యాగురుఁడు.

రచన : విశ్వామిత్ర స్మృతి 19 అధ్యాయముల గ్రంథము. ధర్మాధర్మముల వివరములు, మహాపాతకములు – వాని దుష్ఫలితములు ఇందు విపులముగా వ్రాయఁబడెను.

విశ్వేశ్వర కవి : శా. శ. 1740 సం॥ర ప్రాంతమున జీవించియున్నకవి. నివాసము : అల్మోధపుర ప్రాంతము. శైవుఁడు.

రచనలు : (1) అలంకార కౌస్తుభము, (2) అలంకార ముక్తావళి (3) అలంకార కర్ణాభరణము, (4) అలంకార కులప్రదీపము, (5) కావ్యలీల, (6) రసచంద్రిక, (7) రుక్మిణీ పరిణయ నాటకము, (8) శృంగార మంజరి, (9) చమత్కార చంద్రిక.

విశ్వేశ్వర పండితుఁడు : శా. శ. 1640 సం. ర ప్రాంతమున జీవించియున్నవాఁడు. అల్మోడానగర ప్రాంతము. హిమాలయసమీపము. బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : లక్ష్మీధరవరపండితుఁడు.

రచనలు : (1) అలంకార ముక్తావళి, (2) అలంకార కౌస్తుభము, (3) కావ్యరత్నము, (4) కావ్యతిలకము, (5) కవీంద్ర కర్ణాభరణము, (6) రసచంద్రిక, (7) రుక్మిణీ పరిణయనాటకము, (8) శృంగారమంజరీ సట్టకము, (9) తర్క కుతూహలము, (10) నవమాలికా నాటిక, (11) సిద్ధాంత సుధానిధి, (12) ఆర్యాశతకము, (13) మందార మంజరి మొ.

విష్ణుశర్మ : జననము : శా. శ. 400 సం. ర ప్రాంతము. ఆంధ్ర బ్రాహ్మణకవి. దక్షిణదేశపు రాజాస్థాన విద్వాంసుఁడు.

రచన : పంచతంత్రము (పంచోపాఖ్యానమను నామాంతరము) పలుదిభాషలలోనికి తర్జుమాచేయఁబడిన గొప్ప నీతిశాస్త్రము. విద్యార్థులపాలిటి కల్పతరువు అనినచో ఆశ్చర్యము లేదు.

వీరరాఘవ కవి - నెల్లూరి : "చిత్ర కవి, [illegible]" శా. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతము[illegible] [illegible]. నివాసము : నెల్లూరు. తండ్రి : పినవేంకటపతి, తల్లి : రంగమాంబ.

రచన : శ్లేష రామాయణము (రామకథ - [illegible]).

వేంకటనాథకవి : "తార్కిక సింహ, వేదాంత దేశిక" జననము : శా. శ. 1193 సం.రము. నివాసము : తూప్పుల్ అను గ్రామము - కాంచీపుర సమీపము. శ్రీవైష్ణవుడు. తల్లి : తోతారమ్మ. తండ్రి : అనంత సూరి. గురువు : ఆత్రేయ రామానుజుడు. (మేనమామ).

రచనలు : (1) ఆచార్య విజయచంపువు, (2) వేదాంత దేశిక చరిత్ర, (3) మారసంభవము, (4) సంకల్ప సూర్యోదయము, (5) వేదాంత దేశిక గద్య, (6) నిగమాంతాచార్య చరిత్ర, (7) వైరాగ్యపంచకము, (8) యాదవాభ్యుదయము, (9) హంస సందేశము మొ. 120 గ్రంథములు. హయగ్రీవ శ్రీ భూ నీలాది దేవతాస్తుతులు 30 గ్రంథములు. పాదుకా సహస్రము, అధికార సంగ్రహము, తత్త్వ ముక్తాకలాపము, న్యాయ సిద్ధాంజనము మొ.

వేంకటనారాయణ దీక్షితులు - గొడవర్తి : "అష్టభాషాకవి" శా. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతమువాడు. నివాసము : గోదావరీ మండలము. తల్లి లక్ష్మి. తండ్రి : కామేశ్వర పండితుడు, వ్యాకరణపండితుడు, శైవుడు, వేదాంతవేత్త.

రచనలు : (1) శృంగారసారము (6 ఆశ్వాసముల కావ్యలక్షణము) (2) శృంగారసారావళి మొ॥

వేంకటనృసింహకవి - శ్రీశైలం శా. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతమున జీవించియున్నకవి. తండ్రి : దాపయాచార్యులు, గురువు నతడే.

రచనలు : (1) అలంకారేందు శేఖరము (5 ప్రకరణములు) (2) శాంతావిలాసమనెడు గీతప్రబంధమునకు వ్యాఖ్య.

వేంకటభూపతి : "విద్వత్కవిశేఖర" జననము : శా. శ. 1700 సం।ర ప్రాంతము. నివాసము : మహీశూరపురము (మైసూరు) ప్రధాని. కావ్యనాటకాలంకార పండితుడు. రసజ్ఞుడు. అద్వైతి.

రచనలు : (1) కామకలావిలాస భాణము, (2) కుక్షింభరి భైక్షవ ప్రహసనము, (3) విబుధదానవ సమవాకారము, (4) సీతా కల్యాణము, (5) రుక్మిణీస్వయంవరము, (6) వీరరాఘవ విజయ వ్యాయోగము, (7) ఊర్వశీ సార్వభౌమము, (8) ఉద్ధృతవృకోదర ప్రేక్షణకము అను వివిధరూపకములు, (9) అలంకార మణి దర్పణము మొ॥ పెక్కులు కలవు.

వేంకటరంగనాథాచార్యులు - పరవస్తు : జననము : శా. శ. 1744 సం॥ మరణము : 1822 సం।రము. నివాసము : విశాఖ పట్టణము. తండ్రి : శ్రీనివాసగురువు. ఆర్షపుస్తకాలయమను పుస్తక భాండాగారమును నెలకొల్పినవాడు.

రచనలు : (1) వ్యాకరణ శాస్త్రము, (2) ఉత్తరమీమాంస, (3) కుంభకర్ణవిజయము, (4) మంజులనైషధ నాటకము.

వేంకటసీతాపతి - గిడుగు : చూడు. ఆంధ్రకవులు సీతాపతి గిడుగు.

వేంకటాచార్యులు : తిరుమల బుక్కపట్టణం : "లక్షణకవి" శా. శ. 1700 ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. నివాసము : నైజాము రాజ్యములోని శూరవరము. తండ్రి : అన్నయాచార్యుడు. గురువు : శ్రీనివాసాచార్యులు.

రచనలు : (1) అలంకార కౌస్తుభము (108 అర్థాలంకారములు, 9 శబ్దాలంకారములు లక్ష్యలక్షణ సమన్వితములై యున్నవి.) (2) అచలాత్మజా పరిణయము (శేషశాయనము).

వేంకటాధ్వరి–అరిశాణపాలము: "శ్లేషయమకచక్రవర్తి" శా.శ. 16వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. నివాసము : కాంచీపురము. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : రఘునాథ దీక్షితకవి. తాత : శ్రీనివాసాచార్యుఁడు. చతుశ్శాస్త్రపండితుఁడు. శ్లేషయమకచక్రవర్తి బిరుదాంకితుఁడు. తిరుమల తాతాచార్యుని శిష్యుఁడు.

రచనలు : (1) విశ్వగుణాదర్శము (జగత్తులోని వస్తువుల గుణదోష వర్ణనము,) (2) లక్ష్మీసహస్రము, (3) వరదాభ్యుదయము, (4) రాఘవయాదవీయము, (5) ఉత్తరరామచరిత చంపువు, (6) శ్రవణానందము, (7) ప్రద్యుమ్నానంద నాటకము, (8) సుభాషితకౌస్తుభము, (9) ఆచార్యపంచాశత్తు మొ.

వేంకటకవి : జననము : శా. శ. 1518 సం॥రము. నివాసము : అరసనిపాలెము – కాంచీపురసమీపము. తండ్రి : శ్రీనివాసుఁడు. తాత : వేంకటేశుఁడు. ముత్తాత : పురుషోత్తముఁడు. ముత్తాత తండ్రి : నరసింహుఁడు. శ్రీవైష్ణవుఁడు. గురువు : యతిరాజు.

రచన: (1) రామచంద్రోదయము, (2) యమకార్ణవము, (3) సుధీవిలాసము, (4) సుధీవిలాసనందనము మొ.

వేంకటేశకవి - శ్రీధర : "అద్వైతమత ప్రచారక" శా. శ. 1610 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. ఆంధ్రుఁడు. వెలనాటివైదికుఁడు. నివాసము : ద్రవిడదేశము. తంజావూరుపాలించిన శహాజీప్రభువుయొక్క ఆదరముపొందిన కవి. తన పోషకుని పేరున నొక పద్యకావ్యము వ్రాసెను.

రచనలు : (1) శాహేంద్ర విలాసము (శహాజీరాజు చరిత్రము) (2) ఆర్తిహారస్తవము, (3) దయాశతకము, (4) తారావళీ శతకము, (5) మాతృభూశతకము మొ. పెక్కుగ్రంథములు రచించెను.

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి - చెరుకూరి : "చిత్రబంధకవి" : తండ్రి : లక్ష్మీనారాయణుడు. గోత్ర : కౌండిన్యస. [illegible] లంకారములు ఆస్వాదించిన సాహిత్యవిశారదుడు.

రచన : చిత్రబంధరామాయణము (6 సర్గలలో 6 కాండముల కథ ఇమడ్చబడెను, పై గ్రంథమునకు తండ్రియే వ్యాఖ్య రచించెను.)

వేంకటరామ నరసింహాచార్యులు - ముడుంబై : జననము : శా. శ. 1764 సం॥ మరణము: 18[illegible]2 సం॥రము. నివాసము : విజయనగరము. శ్రీ విజయరామగజపతియొక్క ఆస్థానకవి. తల్లి : రంగమాంబ. తండ్రి : వీరరాఘవాచార్యుడు.

రచనలు : (1) రాజహంసీయము, (2) వాసవీపరాశరీయము, (3) గజేంద్రవ్యాయోగము, (4) చిత్సూర్యాలోకము (నాటకములు), (5) ఉజ్జ్వలానందము, (6) నీరహాస్యము, (7) కావ్యాలంకార సంగ్రహము, (8) ఖలావహేళనము, (9) రామచంద్ర కథామృతము మొదలగు 114 గ్రంథములు రచించెనని ప్రతీతి కలదు.

వైజయంతి : జననము : శా. శ. 1560 ప్రాంతము. జన్మస్థానము : ఘటీమృత్పురమాదలి ధనుకపురము. భర్త: కృష్ణనాథుడు. దంపతులు కలసి కవిత చెప్పినారు.

రచన : ఆనందలతిక (చంపూ గ్రంథము)

వైశంపాయన మహర్షి : "యజుర్వేద ప్రచారక" వ్యాస మహర్షి శిష్యుడు. యజుర్వేదము నేర్చినవాడు - యజుర్వేదమును 27 శాఖలుగా ఏర్పాటుచేసి వానిని తన శిష్యుల ద్వారా లోకమున వ్యాప్తి చేసిన గురుభక్తుడు. మనుజలోకమున మహాభారతకథను జెప్పుటకు నియోగింపబడిన మహాత్ముడు. జనమేజయునకు భారతకథను, హరివంశకథలను జెప్పిన మహాత్ముడు.

రచన : నీతిప్రకాశిక (ఎనిమిది సర్గల యుద్ధనీతిశాస్త్రము) మొ॥

వ్యాసమహర్షి : "వేదవ్యాస, బాదరాయణ, కృష్ణద్వైపాయన" జననము : క్రీ. శ. పూర్వము 12-వ శతాబ్దము. మహాభారత రచనాకాలమై యుండవచ్చును. బ్రహ్మమానస పుత్రుడగు వసిష్ఠుని మునిమనుమడు. శక్తి మనుమడు. పరాశరమహర్షికి సత్యవతియందు కలిగినవాడు వేదములను వ్యాసము చేసి వేదవ్యాస నామమున నొప్పినవాడు. ఇతనికి సాత్యవతేయుడు, పారాశర్యుడు, కృష్ణద్వైపాయనుడు అను పేర్లు కలిగెను. మహనీయుడగు కురుపాండవులకు తఱచు దర్శనమిచ్చుచు కర్తవ్యమును బోధించుచుండువాడు.

రచనలు : (1) చతుర్వేదముల విభజనము, (2) అష్టాదశ పురాణములు, (3) చతుర్దశ విద్యలు, (4) వ్యాససంహిత (వ్యాసస్మృతి) పెక్కు ధర్మశాస్త్ర విషయములుగల రెండు అధ్యాయముల ఆచారకాండము. ఈతని రచనలన్నియు లోకులకు మహోపకార మొనర్చినవై యున్నవి.

శంకరాచార్యులు : 'జగద్గురువు' క్రీ. శ. 670-720 సం॥ మధ్యకాలమున జీవించియున్నవాడు. జన్మస్థానము : కాలటి యగ్రహారము—కేరళ దేశమున పూర్ణానదీతీరమునకలి వృషాద్రికి సమీపము. తండ్రి : శివగురువు. తాత : విద్యాధిరాజు. తల్లి : ఆర్యాంబ. గురువు : గోవింద భగవత్పాదాచార్యులు. తల్లి అనుమతిపొంది సన్న్యసించి ఆసేతుహిమాచలము అద్వైతమత ప్రచారము చేసి జగద్గురువు అనిపించుకొనెను. శతాధిక గ్రంథకర్త. సమస్త వేద వేదాంగవేత్త. శంకరుని యపరావతారమని లోకప్రసిద్ధి. లోకమునన్ద్వైతమతము స్థాపించి పెక్కుదిశలందు జగన్నాథ శృంగేరీ ద్వారకా బదరీ కేదారములయందు మఠములు నెలకొల్పిన మహాత్ముడు.

రచనలు : (1) సూత్రభాష్యము (2) గీతాభాష్యము (3) ఉపనిషద్భాష్యము (4) సౌందర్యలహరి (5) శివానందలహరి

(6) త్రిపురసుందరీమానసిక పూజావిధానము (7) దక్షిణామూర్త్యష్టకము (8) వివేక చూడామణి (9) మనీషా పంచకము (10) భజగోవింద శ్లోకములు మొ॥ నూటికి పైఁబడియున్నవి.

శంఖధరుఁడు : శా. శ. 1000–1060 సం. నడుమ జీవించియున్న కవి. కన్యాకుబ్జ మేలిన గోవిందచంద్ర రాజుసభలోని యాస్థానకవి. నాటక ప్రదర్శన మభిలషించిన తనపోషకుని కోరికపై నొక ప్రహసనము వ్రాసెను.

రచన : (1) లటక మేలకము (హాస్యరసభూయిష్ఠమైన ప్రహసనము) (2) కవికర్పటిక మొ॥

శంఖమహర్షి : బాహుదానదీతీరవాసి. బ్రాహ్మణుఁడు. అరచేతి యందు శంఖచిహ్నము గలవాఁడు. ఇతని తమ్ముఁడు లిఖితుఁడు. సదాచార సంపన్నుఁడు. గొప్పవిద్వాంసుఁడు.

రచనలు : (1) లఘు శంఖ స్మృతి (ధర్మశాస్త్రము) (2) శంఖ స్మృతి (సమస్త ధర్మాధర్మ విచక్షణలతో గూడిన పరమ ప్రమాణమైన ధర్మశాస్త్రము).

శంభు కవి : శా. శ. 1010-1022 నడుమ కాశ్మీరము పాలించిన హర్షదేవుని యాస్థానకవి.

రచనలు : (1) రాజేంద్ర కర్ణపూరము (పోషకుఁడగు హర్షదేవుని స్తుతి రూపము), (2) అన్యోక్తి ముక్తాలత, (108 శ్లో. మధుర కావ్యము).

శంభు కాళిదాసు : శా. శ. 18 వ శతాబ్దమువాఁడు.

రచన : రామచంద్ర కావ్యము (రామాయణగాథ).

శంభు దేవుఁడు : 'విద్వత్కవి' శా. శ. 1010 సం. రమునకుఁ బిమ్మటి కాలమువాఁడు. నివాసము : కాశ్మీరము. అద్వైతి, శివభక్తుఁడు. హర్షదేవుని యాస్థాని కవి.

రచన : రాజేంద్ర కర్ణపూరము (2) అన్యోక్తి ముక్తాలత మొ.

శక్తిభద్రుఁడు : జననము : శా. శ. 810 సం.ర ప్రాంతము. జగద్గురు శ్రీ శంకరాచార్య స్వామియొక్క శిష్యుఁడు.

రచన : (1) ఆశ్చర్య చూడామణి (రామచరితగల రూపకము దాక్షిణాత్య నాటకములలో మొట్టమొదటిది.) (2) ఉన్మాద వాసవదత్తము.

శర్వవర్మ : క్రీ. పూ. 5 వ శతాబ్దికి పూర్వుఁడు.

రచన : కాతంత్ర వ్యాకరణము (ప్రాకృత సంస్కృత కావ్యము).

శరభోజీరాజు : శా. శ. 1633-1649 సం. ర ముల మధ్య కాలమున తంజావూరు రాజ్యమును ఏలినవాఁడు. క్షత్రియుఁడు. మహా శూరుఁడు. విద్వత్కవి. సరస్వతీమహల్ అను పేర సంస్కృత పుస్తక భాండాగారము నెలకొల్పిన భాషాభిమాని.

రచన : (1) రాఘవచరితము (12 సర్గల రామచరిత్రము) (2) కుమార సంభవము (చంపూగ్రంథము).

శాండిల్య మహర్షి : తండ్రి శండిలుఁడను పరమేశ్వర వరప్రసాదమునఁ బుట్టినవాఁడు. అతిధన్వుఁడును బ్రహ్మర్షి వద్ద బ్రహ్మోపదేశము పొందిన మహాత్ముఁడు. వైదిక సాంప్రదాయములు బాగుగా తెలిసిన పండితుఁడు.

రచన : శాండిల్యస్మృతి (ఆచార సారము).

శాకల్య మల్లకవి: "(కవిమల్లుఁడు, మల్లయార్యుఁడు అని నామాంతరములు" శా. శ. 1300 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. వేదాంత శాస్త్ర పండితుఁడు. ఆంధ్రుఁడు. తండ్రి: మాధవపండితుఁడు. సింగభూపాలునిచే సన్మానితుఁడు.

రచనలు : (1) నిరోష్ఠ్య రామాయణము (2) ఉదారరాఘవము.

శారదా తనయుఁడు : శా. శ. 1070 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : మాతరపూజ్యము, ఆర్యావర్తమునకు దక్షిణభాగము.

ముత్తాత : వేదభాష్య రచయిత గాభస్తిశంపండితుడు. తాత : కృష్ణ యజ్వ. తండ్రి : భట్టగోపాలుడు.

రచనలు : (1) భావప్రకాశనము, (2) కావ్యప్రకాశ వ్యాఖ్య మొ.

శార్ఙ్గధరుడు : శా. శ 1260 సం.ర ప్రాంతమువాడు. తండ్రి : దామోదరపండితుడు. తాత : రాఘవపండితుడు. మహాగణపతి స్తోత్రక ర్త.

రచన : శార్ఙ్గధరపద్ధతి (75 అశ్వాసముల సుప్రసిద్ధ నీతిగ్రంథము).

శివయోగి : "వీరశైవాచార్య" జననము : శా. శ. 700 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : సిద్ధనాథుడు.

రచన : సిద్ధాంత శిఖామణి (వీరశైవ సాహిత్యమునకు నిధి) పైగ్రంథమందలి శ్లోకములను శ్రీపతి పండితారాధ్యుడు, శ్రీకంఠాచార్యుడు తమ శైవసూత్ర భాష్యములలో నుద హరించిరి.

శివరామత్రిపాఠి : శా. శ. 1670 ప్రాంతమువాడై యుండును. నివా సము : కాశీమండలము. శాస్త్రపండితుడు.

రచనలు : (1) పంచకావ్యములు (2) 17 వ్యాఖ్యాన గ్రంథములు (3) ఉణాదికోశము (4) భూపాల భూషణము (5) రసరత్న హారము (6) విద్యావిలాసము (7) నక్షత్రమాల మొ.

శివస్వామి : జననము: శా. శ. 780 సం.ర ప్రాంతము అవంతివర్మ యాస్థాన కవులలో నొకడు. బౌద్ధుడు. దక్షిణదేశపు రాజైన కప్ఫణుని బౌద్ధునిగా వర్ణించెను. సమకాలికులు : కప్ఫణాభ్యుదయ, రత్నాకరుడు, ముక్తాకణుడు, ఆనంద వర్ధనాచార్యుడు మొద లగువారు.

రచన : కప్ఫణాభ్యుదయము (20 సర్గల మహాకావ్యము)

శివానందుఁడు : శా. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : దక్షిణదేశము. అంధుఁడు. శుద్ధాద్వైతి శివభక్తుఁడు. ఇతనిది మనోహరమగు కవిత.

రచన : దేవావతరణము (9 సర్గల మహాకావ్యము).

శూద్రకుఁడు : జననము: క్రీ.శ. 400 ప్రాంతము. క్షత్రియుఁడు. ఉజ్జయినీ ప్రభువు.

రచన : మృచ్ఛకటికము (శృంగారరస ప్రధానమైన సుప్రసిద్ధ నాటకము) (హృదయంగమమైన భావములకు, మృదుమధుర శైలికి, రసపోషణమునకు, పాత్రౌచిత్యమునకుఁ బెట్టినది పేరు).

శోభనకవి : శా. శ. 930 సం. ర ప్రాంతమువాఁడు. ధారానగర ప్రభువగు భోజుని యాస్థానకవులలోనొకఁడు. సంస్కృతపండితుఁడు.

రచన : చతుర్వింశతిక (జినదేవుని తీర్థంకరులను వర్ణించుట. దీనికి ధనపాలకవి టీక వ్రాసెను).

శ్రీపతి పండితుఁడు : పండిత త్రయములోనివాఁడు.

రచన : శివభక్తదీపిక (శ్రీకరభాష్యము) బ్రహ్మసూత్రములకు శివపరమయిన భాష్యము. ఇది తెలుగు కృతియని కొంద ఱందురు కాని లభ్యము కాలేదు.

శ్రీకృష్ణకవి : శా. శ. 16 వ శతాబ్దమువాఁడు కానోపును. తండ్రి నారాయణభట్టపాదుఁడు. కేరళదేశమందలి కృష్ణరాజుచే సన్మానితుఁడు.

రచన : (1) తారాసుధాకరము (తారాశశాంక విజయము తెనుఁగున వ్రాసిన శేషము వేంకటపతి యీతనికి సమకాలికుఁడు. కాన ఎవరెవరి ననుకరించిరో తెలియదు) (2) మందార మరంద చంపువు (లక్షణగ్రంథము)

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు : "అపరభోజుఁడు" – చూ. తె. కవులు. శా. శ. 1431-1451 సం. నడుమ కర్ణాటదేశమేలిన సుక్షత్రియ

కవి. మహాపీరుఁడు. తుళువవంశము తల్లి : నాగమ్మ. తండ్రి : నరస రాజు. సోదరుఁడు : వీరనరసింహరాయలు. అష్టదిగ్గజ కవులను పోషించిన విద్వత్కవి. అపరభోజుఁడు.

రచనలు : (1) సత్యావధూ సాంత్వనము (2) జ్ఞానచింతామణి (3) రసమంజరి (4) సకలకథాసార సంగ్రహము (5) మదాలసా చరిత్ర (6) ఉషాపరిణయము (7) జాంబవతీ కల్యాణము మొ.

శ్రీరామచంద్రకవి : శా. శ. 1450 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్న విద్వత్కవి. నివాసము : అయోధ్య. తండ్రి : లక్ష్మణభట్టు.
రచన : శృంగారవైరాగ్య సమ్మేళనము. (125 శ్లోకములు. పై గ్రంథమునకు కవియే టీక వ్రాసికొనెను.)

శ్రీవత్సాంకుఁడు : "అపరపరాశర" శా. శ. 1020–1090 సం. నడుమ నున్నవాఁడు. మొదటి నివాసము కంచి సమీపమందలి నున్న కూరము. తాత : శ్రీవత్సాంక మిశ్రుఁడు. తండ్రి : (వేదవ్యాస బిరుదాంకితుఁడగు) రామ పండితుఁడు.

రచన : యమకరత్నాకరము (16 ఆశ్వాసముల చిత్రకావ్యము) (ప్రతి శ్లోకమునందలి పూర్వార్థమును, ఉత్తరార్థమును ఒక్క విధముగనే యుండును. అర్థముమాత్రము మారును.)

శ్రీహర్షదేవుఁడు : శా. శ. 528 – 567 సం. నడుమ కన్యాకుబ్జము నేలిన మహారాజు. బాణమయూరాది మహాకవుల నాదరించిన మహావిద్వాంసుఁడు. ఇతని కవనము : హృదయాహ్లాదకరము. రసపోషణము : నిరుపమానము. శైలి : ద్రాక్షాపాక సమన్వితము.
రచనలు : (1) రత్నావళి, (2) ప్రియదర్శిక, (3) నాగానందము మూఁడును ప్రసిద్ధ నాటకములు.

సంకర్షణకవి : శా. శ. 1700 సంవత్సరముల ప్రాంతమున జీవించియున్న కవి. తండ్రి : శేషాచార్యుఁడు. గురువు : సత్యాభినవతీర్థ యతీంద్రుఁడు. నివాసము : కొల్లూరుగ్రామము : కృష్ణానదీతీరము.

రచన : సత్యనాథాభ్యుదయము. (11 సర్గల కావ్యము).

సంకర్షణపండితుఁడు : జననము ; శా. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : శివదాససూరి. సకలసామంతరాజుల సత్కారములంది సమస్తదేశములు సంచారముచేసి మెప్పుపొందిన కవిశిరోమణి.

రచన : నృసింహచంపువు. మొ॥

సంవర్తమహర్షి : బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడగు అంగిరోమహర్షి యొక్క కొడుకు. తల్లి : (కర్దమ ప్రజాపతి కూఁతురగు) శ్రద్ధాదేవి. ఇతఁడు జ్ఞాని, యోగి, దిగంబరుఁడు.

రచన : సంవర్తస్మృతి (ఇందు కర్మస్వరూపము, ధర్మాధర్మవివేకము, శుద్ధవివేచనము, సదాచారము అను విషయములు చెప్పఁబడెను).

సదాశివమఖి : జననము : శా. శ. 1620 సం.ర ప్రాంతము. మరణము : 1700 సం.ర ప్రాంతము. తిరువాన్కూరును పాలించెను బాలరామవర్మ యొక్క ఆస్థానకవి. తనపోషకుని వివాహమును చక్కగా నొక గ్రంథరూపమున వర్ణించెను.

రచన : (1) రామవర్మ యశోభూషణము (ఆలంకారిక కృతి, వసులక్ష్మి రామవర్మల పరిణయగాథ వర్ణితము) (2) లక్ష్మీకల్యాణము.

సనత్కుమారుఁడు : బ్రహ్మమానసపుత్త్రుఁడు. ఇతఁడు పెక్కు గ్రంథములు రచియించెను.

రచనలు : (1) సనత్కుమారసంహిత (రుద్రమాహాత్మ్యము) శివలింగపూజ, శివాష్టకము, శివసంకీర్తనము, మోక్షవిచారము మొ॥ పెక్కు విషయములు కలవు). (2) సనత్కుమారవాస్తువు (వాస్తుశాస్త్రము) (3) సనత్కుమార శిల్పము విశ్వకర్మ మతానుసారమగు శిల్పశాస్త్రము).

సామరాజ దీక్షితుఁడు : జననము : శా. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము.
నివాసము : ఉత్తరహిందూస్థానము.
రచన : శృంగారామృతలహరి (లక్షణగ్రంథము). (భోజుని శృంగార ప్రకాశికకు అనుకరణము.)

సింగభూపాలుఁడు - రేచర్ల : "సర్వజ్ఞ" శా. శ. 1330 సం. ప్రాంతమున రాచకొండ రాజధానిగా రాజ్యము పాలించిన విద్వాంసుఁడు. రేచర్లగోత్రము. తల్లి : అన్నమాంబ. తండ్రి : అనపోతరాజు, కవిపోషకుఁడు.
రచన : (1) రసార్ణవ సుధాకరము (పరమోత్తమమగు రస విచారము గలదై స్థిరకీర్తి పొందినది.)

సిద్ధనాథుఁడు : జననము : శా. శ. 9 వ శతాబ్దము. పూర్వశైవాచార్యుఁడు.
రచనలు : (1) రేణుకవిజయము (వీరశైవుఁడగు రేణుకాచార్యుని చరిత్రము.) (2) మంజరి (అయిదు ప్రకరణముల గ్రంథము.)

సీతారామాచార్యులు - కోగంటి : "సాహిత్యరత్నాకర, భాషా ప్రవీణ" "శాస్త్రసాహిత్య మహోదధి" జన్మస్థానము : ముక్తిపల్లి అగ్రహారము. తండ్రి : వేంకటప్పలాచార్యులు. తల్లి : రామానుజమ్మ.
రచనలు : (1) చెన్నకేశవస్తుతిమాల (2) ఏకలవ్యము (నాటిక) (3 ఆనూరవము (నాటిక) (4) సౌపర్ణమ్ (నాటిక) (5) సర్వసత్రం (6) చాటూక్తిమంజరి (7) వివిధగాథాసందోహము (8) ఋతుసంహారము మొ॥

సుందరదేవుఁడు : శా. శ. 1570 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. ఢిల్లీపట్టణ ప్రాంతగ్రామవాసి. విద్వాంసుఁడు. 15, 16 శతాబ్దములందలి సంస్థానాధీశుల సభలందు కవులు చెప్పుచువచ్చిన చాటు శ్లోకములను ఏర్చికూర్చి గ్రంథముగాఁ జేసెను.
రచన : చాటుపద్య సంకలన గ్రంథము.

సుందరపాండ్యుఁడు : జననము : శా. శ. 500 సం. ప్రాంతమువాఁడు. పాండ్యవంశీయుఁడు. పాండ్యరాజ్యస్థాపకుఁడు.

రచన : నీతి ద్విషష్టిక (62 ఆర్యావృత్తములుగల నీతికావ్యము) (లోకజ్ఞాన ముపదేశించుచు మృదుమధుర పదగుంఫితమైన శైలితో నలరారు చున్నది).

సుందర వీరరాఘవుఁడు - కస్తూరి : నివాసము ; సిరువల్లూరు, దక్షిణఆర్కాటు జిల్లా.

రచనలు : (1) భోజరాజాంకము (ముంజునకును, అన్న కొడుకగు భోజునకును గల్గిన రాజ్యవివాద కథ), (2) అభినవ రాఘవము (రామాయణకథ వర్ణితము), (3) రంభా రావణీయము (రంభ స్త్రీలను బలాత్కరించు స్వభావముగల రావణుని శపించుట ప్రధానాంశము).

సుబంధుఁడు జననము : శా. శ. 670 సం॥ర ప్రాంతము అద్వైతి. వైదికాచార సంపన్నుఁడు.

రచన : వాసవదత్త (ప్రసిద్ధ వాసవదత్త కాదు), కవి హృదయాహ్లాదకరములు, రసవంతములు నగు వర్ణనలతో, ప్రౌఢ శైలితో లెస్సగా నీ వచనకావ్యమును రచియించెను.

సుభటుఁడు : శా. శ. 1164 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. అన్హిల్వాడు సంస్థాన పాలకుఁడగు త్రిభువన పాలదేవుని సమకాలికుఁడు.

రచన : దూతాంగదము (రామాయణమందలి అంగద దౌత్యము).

సూర్యనారాయణకవి-ఆలూరి : "ఆశుకవి చక్రవర్తి, మహా మహోపాధ్యాయ" జననము : శా. శ. 1550 సం॥ర ప్రాంతము. తల్లి : జ్ఞానాంబ, తండ్రి ; యజ్ఞేశ్వర మహాగ్నిచిత్తు, వేలూరు నివాసియగు లింగప్రభువుయొక్క ఆస్థానకవి.

రచన : ఏకదిన ప్రబంధము 12 గం॥ కాలములో సభామధ్యమున నాలుగు సర్గలలో (జెప్పఁబడిన భారత కథ) ఇఁకను పెక్కు కావ్యములు వ్రాసెను.

సూర్యనారాయణ - సుమతి : శా. శ. 1680 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. తండ్రి ; విశ్వనాథ సుమతి.

రచన : ప్రసన్నభారత కావ్యము మొ॥ అగస్త్య విద్యానాథుని బాలభారతము దీనికి ఆదర్శమై యుండవచ్చును.

సూర్య (కవి) పండితుఁడు : "దైవజ్ఞ సూర్యపండిత" శా. శ. 1450 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : పార్థపురము - విదర్భ ప్రాంతము. మహామహోపాధ్యాయులలో గొప్పపండితుఁడు. సంగీత సాహిత్య జ్యోతిశ్శాస్త్రములందు ప్రవీణుఁడు. తండ్రి : జ్ఞానరాజదైవజ్ఞుఁడు. తాత : నాగనాథదైవజ్ఞుఁడు. ఇతనిని దైవజ్ఞ సూర్యపండితుఁడందురు.

రచనలు : (1) నృసింహచంపువు (2) గణితామృతసాగరము (3) భాస్కరాచార్య బీజగణిత వ్యాఖ్య (4) రామకృష్ణ విలోమకావ్యము (40 శ్లోకముల కావ్యము. శ్లోకము మొదటినుండి తుదవఱకు చదివినను, చివరనుండి మొదటివఱకు చదివినను ఒక్కరీతిగానే యుండును. శ్లేష కావ్యము పూర్వార్థమును చివరినుండి మొదటికిఁ జదివినచో నుత్తరార్థమగుట విశేషము.

పోద్దలుఁడు : "మధురకవి" శా.శ. 922-992 సం. రముల నడుమనున్న కవి. కోంకణదేశవాసి. తండ్రి : శూరుఁడు. తాత సోల్లపేయుఁడు. ముత్తాత : చంద్రాదిత్యుఁడు. గురువు : చంద్ర పండితుఁడు. కోంకణ రాజసోదరులగు ఛిత్తిరాజు, నాగార్జునుఁడు, ముమ్మణి రాజు అను సోదరరాజుల క్రమపాలనలో వారి సంస్థానకవియై సన్మానములు పొందెను.

రచన : ఉదయసుందరీ కథ (8 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము)

సోమనాథుఁడు - పాలకురికి : శా. శ. 1082 - 1132 సం॥ నడుమ నున్నవాఁడు. తండ్రి : విష్ణురామిదేవుఁడు. తల్లి : శ్రియాదేవి. జన్మస్థలము : పాలకురికి - జనగామ తాలూకా నైజాము రాజ్యము. అచ్చటి కొండమీఁది సోమేశ్వరలింగము నర్చించుచు కలుగఁబడిన పుట్టినందున సోమనాథుఁడను పేరు వచ్చినది.

రచన : (1) సోమనాథభాష్యము, (2) బసవాష్టకము, (3) బసవోదాహరణము, (4) పండితారాధ్యచరితము మొ. చూ. తెలుగు కవులు.

సోమదేవభట్టు. జననము : శా. శ. 1000 వ సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : కాశ్మీరము. తండ్రి : రామభట్టు. అనంతరాజు పాలుని యాస్థానకవి. బృహత్కథామంజరి వ్రాసిన క్షేమేంద్రుఁడు : సమకాలికుఁడు.

రచన : (1) కథాసరిత్సాగరము (గుణాఢ్యుని బృహత్కథ దీనికి మూలము) (2) ఉదయనచరిత్రము (కౌశాంబీనాథుఁడగు వత్సరాజు చరిత్రము).

సోమప్రభాచార్యుఁడు : "నానార్థచక్రవర్తి" జననము : శా. శ. 1099 సం॥ ప్రాంతము. శ్వేతాంబర జైనుఁడు. జైనమత ప్రచారకుఁడు.

రచనలు : (1) కుమారపాల ప్రతిబోధము, (కుమారపాలుని చరిత్రము) (2) శృంగార వైరాగ్యతరంగిణి, (3) నూఱు అర్థముల శ్లోకము. ఒక్కొక్క తీర్థంకరునకు అయిదేసి అర్థములు చొప్పున ఇరువదిమంది తీర్థంకరులకు 100 అర్థములు తానే ఈ శ్లోకమునకు వివరించి చెప్పెనట.

సోమశర్మ (సోమేశ్వరదేవుఁడు) శా. శ. 1120-1181 సం. రముల నడుమ నున్నవాఁడు. తల్లి : లక్ష్మి. తండ్రి : కుమారదేవుఁడు. ధోల్కా రాజ్య ప్రభువగు వీరధవళ రాజు మంత్రియైన వస్తుపాలుని యాదరము గైకొన్న కవి. అరిసింహుఁడు. బాలచంద్రసూరి,

హరిహరుడు, సుభటుడు అనువారు ఇతనికి సమకాలికులు. మిత్రులు, వస్తుపాలుని ఆశ్రితులునై యుండిరి.

రచనలు : (1) పార్థపరాక్రమము (2) సుకథోత్సవము (3) ఉల్లాఘ రాఘవము (4) కీర్తికౌముది (5) రామశతకము మొ.

సోమశేఖరకవి - కొల్లూరి : శా. శ. 1680 - 1700 సం. నడుమ నుండిన కవి నివాసము ; కరూప గ్రామము. అమలాపురము తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. గొప్ప శాస్త్రపండితుడు.

రచన ; (1) భాగవతచంపువు, (2) సాహిత్యకల్పద్రుమము మొ.

హర్షదేవుడు : అనంతరాజు మనుమడు. కలశభూపతి కొడుకు. శా. శ. 1011 లో కాశ్మీరరాజ్యసింహాసన మెక్కినవాడు. కవిపోషకుడు, దాత. పెక్కు భార్యలు కలవాడు. అయినను పరస్త్రీవ్యామోహమున తండ్రిని చంపినవాడు. పరమత ద్వేషి. పరద్రవ్యాభిలాషి. సంగీతసాహిత్య కళాపిపాసి. గీతారచనాభిలాషి.

రచనలు : పెక్కు గేయములు మాత్రము.

హాలాయుధుడు : శా. శ. 682–702 సం॥రముల నడుమ జీవించియున్న కవి.

రచనలు : (1) అభిధాన రత్నమాల (పదకోశము) (2) బ్రాహ్మణ సర్వస్వము (3) న్యాయసర్వస్వము (4) శివసర్వస్వము (5) మత్స్యసూక్త తంత్రము (6) కవిరహస్యము (7) హాలాయుధ స్తవము (పై స్తోత్రమునకు శివమహిమ్న స్తోత్రమునకు వలె గొప్పపేరు కలదు.

హారీతమహర్షి : తండ్రి : హారిత మహర్షి, భృగువంశము. ఇతని సంతతి వారు హారితసగోత్రీకులు. ధర్మశాస్త్రప్రవక్త.

రచన : (1) హారీతగీత (భారతగీతలలో నొకటి) (2) లఘుహారీత స్మృతి (వర్ణాశ్రమాచార ధర్మములు, భక్తిప్రేరకమైన యోగ శాస్త్ర విషయములు గలది.) (3) వృద్ధహారీతస్మృతి (అంబరీష

నకు బోధించిన ధర్మశాస్త్రము) (4) హారీత ధర్మసూత్రములు బౌద్ధాయన ఆపస్తంబ వసిష్ఠ ధర్మసూత్రములకంటె పూర్వము చెప్పఁబడినవి.

హాలుఁడు : 'కవివత్సల' జననము క్రీ. శ. రెండవ శతాబ్దము. ఆంధ్ర శాతవాహనరాజుల పరంపరలో పదునేడవవాఁడు. సంస్కృత వాఙ్మయపోషకుఁడు. కవి, రసికుఁడు.

రచన : గాథాసప్తశతి మొ. (శాలివాహన సప్తశతి) పద్య గ్రంథము. (ఇతని కాలమున ప్రాకృతవాఙ్మయమునకు స్వర్ణ యుగమను పేరుకలదు. ఇందలి కథలలో పెక్కులు ఇతని యాస్థానకవి పాలితునిచే నేర్చి కూర్చఁబడెను. ఇందు మూడు వందల యేబదిమంది కవుల రచనలు కలవు.

హేమచంద్రుఁడు : జననము : శా. శ. 1110 సం॥రము. అస్త మయము. 1095 సం॥ నివాసము : ధంధుక యను గ్రామము. జైన బ్రాహ్మణుఁడు. గురువు : దేవచంద్రసూరి. గుజరాతురాష్ట్ర పాలకు లగు జయసింహుఁడు, కుమారపాలుఁడు అనువారి సభలలో ఆస్థాన విద్వాంసుఁడుగాను, మంత్రిగాను వ్యవహరించెను. జైనమత ప్రచారకుఁడై దేశమంతటను వందలకొలఁది విహారములు కట్టించెను. నాట్యదర్పణ గ్రంథకర్తలగు రామచంద్ర గుణచంద్రులు ఈతని శిష్యులు.

రచనలు : (1) కావ్యానుశాసనము (లక్షణగ్రంథము) (2) కుమారపాల చరితము (28 సర్గలు. సంస్కృత ప్రాకృత మిశ్ర మము గల రచనము) (3) అన్హిల్వాడు చరిత్రము (4) ఛందోను శాసనము (5) జైన సన్యాసుల చరిత్రము (6) అభిధాన చింతా మణి (7) ప్రాకృత వ్యాకరణము (8) దేశీనామమాల (9) హేమచంద్రీయము (10) నిఘంటుశేషము (11) జినేంద్ర స్తోత్రము (12) యోగశాస్త్రము మొ.

సంస్కృతకవులు

విద్యార్థికల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

తెనుఁగు కవుల సంగ్రహచరిత్ర

అంకభూపాలుఁడు - దామెర : జీవితము : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దమధ్య కాలము. పద్మనాయక వంశము. తండ్రి : చెన్నభూపాలుఁడు. తల్లి : తిమ్మాంబ. పినతండ్రి : వెంగళ భూపాలుఁడు. అన్న : వేంకట భూపాలుఁడు. వాలూరిపుర ప్రభువు.

రచన : ఉషాపరిణయము.

అక్కనామాత్యుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దాంతము. సమకాలికుఁడు: శహాజీ. తండ్రి : లింగోజి.

రచన : బాలకృష్ణలీలా విలాసము (యక్షగానము).

అఖండ సచ్చిదానందావధూత :

రచన : పురూరవసుని చరిత్ర (వేదాంతగ్రంథము).

అథర్వణాచార్యులు : క్రీ. శ. 1240 - 1300 సం. మధ్య జీవించి యున్నకవి. ఆంధ్రగీర్వాణములు నేర్చిన జైనపండితుఁడు. నన్నయ విడచిన భారతమందలి విరాటోద్యోగ పర్వములు మూఁడింటిని తెనిఁగించెను గాని శైలి కఠినమై సులభబోధ కానందున ప్రచారములోనికి రాలేదు.

రచనలు : (1) అథర్వణకారికలు (సూత్రగ్రంథము) (2) త్రిలింగ శబ్దశాసనము, మహాభారత విరాటోద్యోగ భీష్మపర్వములు మొ.

అధోక్షజుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం.లకు పూర్వము.
రచన : (1) అధోక్షజ భక్తికలు, (2) అథర్వణచ్ఛందము (లక్షణగ్రంథము).

అనంతకవి – చిత్రకవి : క్రీ. శ. 1620 సం. ర ప్రాంతమువాఁడు.
తండ్రి : చిత్రకవి పెద్దన్న.
రచనలు : (1) ఇందుమతీ పరిణయము, (2) హరిశ్చంద్రోపాఖ్యాన వ్యాఖ్య.

అనంతదాసకవి – తుపాకుల : జననం : క్రీ. శ. 1500 సం. ర ప్రాంతము. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుఁడు.
రచన : విష్ణుపురాణము (వెన్నెలకంటి సూరన్న వ్రాసినది మఱొక్కటి).

అనంతభూపాలుఁడు – మట్ల : జననము : క్రీ.శ. 1570 – 1610 సం. రముల మధ్యకాలము. క్షత్రియకవి. గోల్కొండ నవాబు ఇబ్రహీముషా కాలమున రాజ్యపాలకుఁడు. సూర్యవంశపురాజు. తండ్రి : ఎల్లభూపాలుఁడు. తల్లి : రంగమ్మ. గురువు : తోళప్పాచార్యులు.
రచన : కాకుత్స్థవిజయము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

అనంతయజ్వ – రేవూరి : 'బాలకవి' క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది మధ్యకాలము. తాత : అనంతయ్య. తండ్రి : కాళహస్తి కవి. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు.
రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణ మాహాత్మ్యము (5 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము, కృష్ణభూపున కంకితము) (2) శివరహస్య ఖండము (9 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము – తురైయూరు నందీశ్వరునకు అంకిత మివ్వఁబడెను).

అనంతయ్య – బాలకవి : రచన : శేషార్యోదాహరణము.

అనంతయ్య - మడికి : జననము : క్రీ.శ. 14వ శతాబ్దము. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి : అయ్యలమంత్రి. అన్న : సింగన కవి.

రచన : విష్ణుమాయా నాటకము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

అనంతయ్య - రేపూరి : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దారంభము. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుడు. తాత : కాళహస్తి కవి. తండ్రి : లింగకవి. అన్న : కాళహస్తి మహాకవి. మనుమడు ; అనంతయజ్వ.

రచనలు : (1) గాధేయోపాఖ్యానము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము) (2) శేషారోగ్యోదాహరణము (3) వృద్ధాచల మాహాత్మ్యము (క్షేత్రమాహాత్మ్యము).

అనంతరామ కవి - పరశురామ పంతుల : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తాత : లింగమూర్తి. తండ్రి : రామమూర్తి. నివాసము : వరంగల్లు.

రచన : హనుమద్విజయము.

అనంతామాత్యుడు : క్రీ. శ. 1430 సం. ర ప్రాంతీయుడు. కృష్ణా మండలవాసి. తల్లి : మల్లమ్మ. తండ్రి : తిక్కన్న. శ్రీకాకుళ ప్రభువగు ఆంధ్రవల్లభుని కొలువున ఉండెను.

రచనలు : (1) భోజరాజీయము (ప్రబంధము), (2) రసాభరణము (అలంకారశాస్త్రము), (3) అనంతుని ఛందస్సు (ఛందశ్శాస్త్రము), (4) అనిరుద్ధచరిత్రము, (5) అలంకార సంగ్రహము, (6) ఉత్తమగండచ్ఛందము.

అనంతార్యుడు : క్రీ. శ. 1770 సం॥ర ప్రాంతీయుడు. సమకాలికులు : వాసుదేవయోగి, తామరపల్లి తిమ్మయ్య.

రచన : గాధేయోపాఖ్యానము (11 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

అన్నమయ్య – యథావాకుల : జననము : క్రీ. శ. 1241 సం॥రము. నివాసము : గోదావరీతీరము. ప్రసిద్ధశైవకవి. ఒక్కొక్క పద్య మొక్కొక తాటియాకుపై వ్రాసి దానిని కృష్ణలో వైచుచు ఆ పత్రము ప్రవాహమున కెదురీదిరానిచో తనతల ఖండించు కొనెదనని ప్రతిజ్ఞపట్టి కృతకృత్యుఁడైనకవి.

రచన : సర్వేశ్వరశతకము.

అన్నమరాజు – కానుకొలను : (అన్నయ్య) : క్రీ.శ. 15 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. నివాసము : కానుకొలను. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తాత : సూరపరాజు. తండ్రి : అన్నయ్య.

రచన : అమరుకకావ్యము (ఆంధ్రీకరణము).

అన్నమాచార్యులు – తాళ్లపాక : జననము : క్రీ. శ. 1424 సం॥రం. నివాసము : తాళ్ళపాక – రాజంపేటతాలూకా, కడపజిల్లా. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తాత : నారాయణుఁడు. తండ్రి : కుమారనారాయణుఁడు. తల్లి : లక్కమాంబ. గురువు : ఘన విష్ణువు. వేంకటేశ్వర వరప్రసాదజనితుఁడు. వైష్ణవమతము స్వీక రించినపిదప (అన్నమయ్య) అన్నమాచార్యుఁడుగా పిలువఁబడిన మహావిష్ణుభక్తుఁడు. భార్యలు : తిమ్మమ్మ, అక్కలమ్మలు.

రచనలు : (1) సంకీర్తనలక్షణము (సంస్కృ) (2) వేంకటాచల మాహాత్మ్యము (సంస్కృ) (3) గోవిందరాజస్వామిపై కీర్త నలు (4) అలమేలుమంగమ్మపై శతకము (5) 12 శతకములు (6) 32 వేల కీర్తనలు (శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామిపై).

అన్నయకవి – తెనాలి : క్రీ. శ. 1565 – 1580 సం॥రముల మధ్య వాఁడు. నివాసము : తెనాలి – గుంటూరుజిల్లా. వైదికబ్రాహ్మ ణుఁడు. తండ్రి : రామపండితుఁడు.

రచన: సుదక్షిణాపరిణయము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

అన్నయ్య - వెన్నెలకంటి : క్రీ. శ. 1250 సం॥ ప్రాంతము. తాత : అన్నయామాత్యుఁడు. తండ్రి : సూరయామాత్యుఁడు. కావ్య పురాణ వేత్త.

రచనలు : షోడశకుమారచరిత్రము (ఈ పద్యకావ్యము తండ్రికి కృతి యివ్వఁబడెను).

అప్పకవి - కాకనూరి : క్రీ. శ. 1660 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. తండ్రి : వెంగన. తల్లి : సేనమ్మ. కృష్ణభక్తుఁడు. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి (అప్పకవీయము) (2) ప్రక్రియాకౌముది (3) ఆపస్తంబశాఖోక్త షట్కర్మపద్ధతి ఖండనిబంధనము (4) కాలబాలార్ణవము (జ్యోతిష గ్రంథము) (5) అనంతవ్రతకల్పము (6) కవికల్పకము (7) సాత్వజన ధర్మదు (8) అంబికావాదము (9) శ్రీనగాధీశ శతకము (10) శ్రీకృష్ణోదాహరణము మొ.

అప్పనమంత్రి : "ఉభయభాషాకవిత్వ విశారద" క్రీ. శ. 1350 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. ఈతఁడు నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. భారద్వాజ గోత్రుఁడు. తండ్రి : గోవిందార్యుఁడు. తల్లి : నాగమాంబ. తమ్ముఁడు : వల్లభార్యుఁడు. మేనమామ : సింగనామాత్యుఁడు.

రచనలు : చారుచర్య (వైద్యగ్రంథము - భోజకృతి కిది సంగ్రహానువాదము).

అప్పనార్యుఁడు - వెప్పల్లె : క్రీ. శ. 1575 - 1623 నడుమ కాలము వాఁడు. వీరశైవుఁడు. తండ్రి : బ్రహ్మలింగార్యుఁడు. గురువు : ఇవటూరి రామలింగయ్య (రామనారాధ్యుఁడు).

రచన : శైవాగమ శిఖామణి (ఈ పద్యకావ్యమును శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి కంకితము చేసెను).

అప్పన్న : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥కములకు పూర్వము.
రచన : పరమభాగవత చరిత్రము మొ.

అప్పన్నమంత్రి - పరాతు : జననం : క్రీ.శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము.
రచన : (1) చారుచర్య (వైద్యగ్రంథము), (2) బృందారసంధనము.

అప్పప్పకవి - రత్నాకరము : ఈతఁడు 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. వంది వంశస్థుఁడు. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషాకోవిదుఁడు. తండ్రి : ఆంజనేయకవి. తల్లి : శేషమాంబ.
రచన : శశిరేఖాపరిణయము (ఐదాశ్వాసముల యీ ప్రబంధమును గోపాలదేవున కంకిత మొనర్చెను).

అప్పయ్యకవి - వైజర్ను : జననం : క్రీ. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతము. మాధ్వుఁడు.
రచనలు : (1) ఉపమాక వేంకటేశ్వర శతకము. (కాకర్లపూడి రామభద్రరాయక రాజపరాళికి అంకితము). (2) బళిరకటివేల్పు శతకము (రాధాకృష్ణులనుగూర్చి శృంగారము మిక్కిలి పచ్చిగాఁ జేయుటచే కవి అంధుఁడయ్యెను). (3) అలమేలు మంగా వివాహము (మిక్కిలి భక్తిప్రపత్తులతో వర్ణించుటచే తిరిగి కన్నులు వచ్చెను).

అప్పలాచార్యులు - కామసముద్రము : "విద్వత్కవి కుంజర" ఇతఁడు 18 వ శతాబ్దము చివరకాలమువాఁడు. శ్రీవైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : కృష్ణమాచార్యులు. సోమభూపాలుని గద్వాలసంస్థానమున ఆస్థానకవి.
రచనలు : (1) ఆంధ్రాష్టపది (కృష్ణలీలాతరంగిణి కాంధ్రీకరణము.) (2) కిష్కింధాకాండ (యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణము లోనిది – మూఁడాశ్వాసములు.)

అప్పలాచార్యులు – సంబితిఘులు : ఈతఁడు 120 ఏండ్లకు పూర్వుఁడు. శ్రీవైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసం : శుక్రవీడు – హుజూరు నగర్ – హైద్రాబాదు.

రచన : (1) ధరాసాగరేశ చరిత్రము (పరాంకుశ భూపాలున కంకితము).

అబ్బయామాత్యుఁడు – కసుపర్తి : ఈతఁడు 18 వ శతాబ్దము నడుమ ప్రాంతమువాఁడు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : రాయన మంత్రి. తల్లి : నరసమాంబ. తాత : అబ్బయ. ముత్తాత : బసవనామాత్యుఁడు. మంగళగిరి నృసింహస్వామి భక్తుఁడు.

రచనలు : (1) అనిరుద్ధచరిత్రము (2) కవిరాజ మనోరంజనము (పరూరవశ్చరిత్ర.)

అమరేశ్వరశాస్త్రి – కంభంపాటి : జననం : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతము.

రచన: అజ్ఞానధ్వాంత చండభాస్కర (అద్వైతవేదాంతగ్రంథము).

అమరేశ్వరుఁడు – చిమ్మపూడి : రచన : విక్రమసేనము (శృంగార ప్రబంధము).

అయ్యనకవి – కంచర్ల : 15 వ శతాబ్దము చివరగాని, 16 వ శతాబ్ద మారంభము వాఁడైగాని యుండవచ్చును. నియోగి. తండ్రి : మల్లన. తల్లి : గురవమ్మ. మనుమఁడు : ఆధ్యాత్మరామాయణ కర్త – శరభకవి.

రచన : కాశీఖండము (ద్విపదకావ్యము).

అయ్యమాచార్యులు : నూటయిరువదేండ్లకు పూర్వుఁడు. నివాసం : వనపర్తిప్రాంతము.

రచనలు : (1) చెన్నకేశవ విలాసము (2) రామేశ్వర విజయము.

అయ్యల భాస్కరకవులు - అయ్యలరాజు : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతీయులు. నివాసము : కర్నూలు జిల్లా. అయ్యలకవి తండ్రి : పిన అక్కయామాత్యుఁడు, భాస్కరకవి తండ్రి : నాగయామాత్యుఁడు.

రచన : రెటమతము (కన్నడమునుండి ఆంధ్రీకరణము).

అయ్యలార్యుఁడు :

రచన : యుద్ధకాండమున కొంత భాగము (భాస్కరుఁడు, మల్లికార్జున భట్టు, కుమార రుద్రదేవుఁడు అనువారలతోఁబాటు భాస్కర రామాయణ రచనమున పాలు పంచుకొన్నవాఁడు.)

అళఘరికవి-వెలిదండ్ల : జననం : క్రీ. శ. 1706-31 సం॥ర నడుమ. తండ్రి : పెదరాఘవార్యుఁడు. తాత : వేంగళార్యుఁడు. మధురాధిపతి విజయరంగ -చొక్కనాథుని ఆస్థానకవి.

రచన : సుదంతాపరిణయము (సుదంతా శ్రీకృష్ణుల వివాహము వర్ణితము).

అష్టావధానకవి : కాలము : "శహాజీకాలమున నుండినవాఁడు" అని అభిప్రాయము.

రచన : చంద్రశేఖర విలాసము.

అహోబిల కవి : జననం : క్రీ. శ. 16-వ శతాబ్దము.

రచన : సంగీత పారిజాతము.

ఆంధ్రకాళిదాసు : నివాసము : కృష్ణాతీరము. ఇది కవి నామమో ? బిరుదనామమో ? ఆంధ్రగీర్వాణ విద్వాంసుఁడు.

రచన : శంకరవిజయము (ఆంధ్రీకరణము).

ఆనందకవి - మంగళగిరి : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. క్రైస్తవమతము పుచ్చుకొన్నవాఁడు. తండ్రి : తిమ్మయ్య. నివాసము : బందరు - కృష్ణాజిల్లా. సమకాలికులు : కూరన్నాథకవి, రేకపల్లి సోమప్పకవి.

రచన : వేదాంత రసాయనము (4 ఆశ్వాసముల ఏసుక్రీస్తు చరిత్రము).

ఇమ్మడి జగదేవరాయలు-రాణా : క్రీ. శ. 1620 సం॥ర ప్రాంతము. ఈ సం॥ర ప్రాంతముననే మైసూరురాజ్యమందలి చెన్నపట్టణమును పరిపాలించెను. పొన్నతోట - ఔబళకవి రచియించిన వామన పురాణమునకు కృతిభర్త యీతఁడే.

రచనలు : (1) ఆధ్యాత్మరామాయణము (2) గీతాప్రబంధములు (ఈ రెండును లభ్యములు కాలేదు).

ఉదయాదిత్యుఁడు : ఈ కవి 11 వ శతాబ్దము కడపటివాఁడు. వర్ధమానపుర ప్రభువు.

రచన : ఉదయాదిత్యాలంకార (ఇయ్యది కన్నడ గ్రంథమో ? ఆంధ్రగ్రంథమో ? నిశ్చయించ సాధ్యము గాలేదు).

ఎల్లన - కూచిరాజు : "అష్టభాషా కవితా ప్రవీణ" క్రీ. శ. 1550 - 1650 సం॥ర మధ్య జీవించిన కవి. నివాసము : కొండవీటిసీమ- కృష్ణాజిల్లా. తండ్రి : కూచన్న.

రచనలు : (1) రతిరహస్యమను కొక్కోకము, (2) సకలనీతి కథానిధానము, (3) రామాయణము, (4) సకల పురాణసారము మొదలగునవి.

ఎల్లనార్యుఁడు- పెదపాటి : జననం : క్రీ.శ. 17వ శతాబ్దము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు.

రచన . మల్హాణచరిత్రము మొ.

ఎల్లభూపతి - బద్దెపూడి : క్రీ. శ. 1706-31 సం॥ విజయరంగ-చొక్కనాథుని కాలమున బద్దెపూఁడిప్రభువు. విజయరంగని ఆశ్రితుఁడు.

రచన : యువజన హృదయానంద (రెండాశ్వాసములే లభ్యములైనవి).

ఎఱ్ఱయకవి - ఎడపాటి : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దారంభము. నియోగి. తండ్రి : సోమయామాత్యుఁడు. ఎడపాడుగ్రామ కరణము.

రచనలు : (1) మల్హాణ చరిత్రము (కుళువ - కృష్ణరాయల కంకితము) (2) కుమారనైషధము (ఆప్తబంధువు చుండి-కాళయ్య కంకితము).

ఎఱ్ఱాప్రెగడ - చెదలవాడ : "ప్రబంధ పరమేశ్వర" క్రీ. శ. 1280-1350 సం॥ మధ్య జీవించియున్న కవి. శంభుదాసుఁడను నామాంతరము కలవాఁడు. తల్లి : పోతమ్మ. తండ్రి : సూరన్న. సమకాలికులు : రంగనాథుఁడు, హుళక్కి-భాస్కరుఁడు.

రచనలు : (1) అరణ్యపర్వశేషము (మహాభారతము) (2) రామాయణము (3) నృసింహపురాణము (4) హరివంశము మొ.

ఎఱ్ఱాప్రెగడ - పెదపాటి (ఎఱ్ఱన) : జననం : క్రీ. శ. 16 శతాబ్దము.

రచనలు : (1) సకలపురాణ సారము (2) కుమారనైషధము (3) మల్హాణ చరిత్రము (4) కవిసర్పగారుడము (5) శృంగార గ్రంథ మాల మొ.

ఎల్లన - కావూరి : జననం : క్రీ.శ. 1600 సం. ప్రాంతము.

రచన : బ్రహ్మండపురాణము (జనమంచి శేషాద్రి శర్మగారును వ్రాసిరి).

ఎల్లన - చింతలపల్లి : క్రీ. శ. 220 ఏండ్లకు పూర్వము. నివాసం : గంగాపురము (మహబూబునగర్).

రచన : శిరోభూషణం (లభ్యము కాలేదు.)

ఎల్లనార్యుఁడు-చింతలపూడి : "రాధామాధవ" జననం : క్రీ.శ. 16 వ శతాబ్దము. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల యాశ్రితుఁడు. తండ్రి : కామయ ప్రభువు. తాత : కృష్ణభట్టారకుఁడు. తల్లి : లక్ష్మమ్మ.

రచన : రాధామాధవము (శృంగార ప్రబంధము).

ఎల్లనార్యుఁడు - పింగళి : క్రీ. శ. 1760 సం. ప్రాంతీయుఁడు. నివాసము. కొండవీడు-కృష్ణామండలము. తండ్రి: నాగయామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : అయ్యగారి వీరభద్రకవి, అయ్యల భాస్కరకవులు. శైవుఁడు.

రచన : తోభ్యచరిత్రము (సర్వేశ్వర మాహాత్మ్యము - క్రైస్తవ మత గ్రంథము).

ఎల్లారెడ్డి - కామినేని : క్రీ. శ. 1550 - 1580 శతాబ్దము నడుమ నుండినవాఁడు. నివాసం : నిజామురాష్ట్రం - మెదకుజిల్లా - బిక్కనవోలు. సోదరుఁడు : దోమకొండ సంస్థానాధిపతి మల్లారెడ్డి. పట్టమట్ట సోమనాథకవిచే రచియింపబడిన బ్రహ్మోత్తరఖండమునకు కృతిభర్త.

రచనలు : (1) వాసిష్ఠము (2) లింగపురాణము.

ఏకామ్రనాథుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ద ప్రాంతము.

రచనలు : (1) ప్రతాప చరిత్రము (కాకతీయుల చరిత్ర) (2) ద్వాత్రింశత్సాలభంజికలు (కథలు).

ఏకోజీమహారాజు : ఈతఁడు 1729 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. తంజావూరు మహారాష్ట్రరాజులలో రెండవ యేకోజీ ప్రభువు.

రచనలు : (1) రామాయణం (ద్విపదకావ్యము) (2) విఘ్నేశ్వర కల్యాణము (సంస్కృతాంధ్రభాషాయుక్తమైన నాటకము) (3) మరికొన్ని నీతిపద్యములు.

ఔబళకవి - పొన్నతోట : క్రీ. శ. 1540 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. తండ్రి : ఔబళుఁడు. గురువు : శ్రీ భావనాచార్యుని పుత్రుఁడైన శ్రీరంగాచార్యులు. సమకాలికులు : తెనాలి అన్నయ్య, కదిలిండి భావనారాయణలు.

రచనలు : మార్కండేయ పురాణము (2) వామనపురాణము (ఈ రెండును రాణా - జగదేవభూపతి కంకితములు).

కంఠీరవరాజు : ఈతఁడు క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దము కడపటిభాగమువాఁడు. తండ్రి : చిక్కదేవరాయలు. పుట్టుకతోనే మూగవాఁడు. దక్షిణభాషలయ న్నింటియందును, సంస్కృతమునందు పాండిత్యము గలవాఁడు.

రచనలు : (1) కోఅవంజికల్లై (తెలుఁగు, కన్నడ తమిళ ప్రాకృత భాషామయము, (2) పంచాయుధకల్లై, (3) లక్ష్మీవిలాసము, (4) కలవాణీవిలాసము, (5) నాట్యవిద్యావిలాసము, (6) వసంతోత్సవ విలాసము, (7) విభక్తికాంతా విలాసము, (8) అష్టదిక్పాలకవిలాసము, (9) పావకినాటకము, (10) వైవస్వత నాటకము, (11) నైఋతి నాటకము, (12) వారుణినాటకము, (13) వాయవినాటకము, (14) కౌబేరి నాటకము (ఇవి యక్షగానములు) మొ. గలవు.

కందనామాత్యుఁడు : క్రీ. శ. 1380–1440 మధ్యకాలమువాఁడు. మడికి - సింగన విరచిత పద్మపురాణమునకు కృతిభర్త.

రచన : నీతి తారావళి.

కదిరీపతి – పాలవేకరి : నాయక కులస్థుఁడు. తాత: మాణిక్య నృపుఁడు. తండ్రి : కదిరిరాజు. నివాసము : నెల్లూరు మండలవాసి. నృసింహస్వామి భక్తుఁడు.

రచన : శుకసప్తతి (పద్యకావ్యము).

కమలనాభామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1350 సం॥ ప్రాంతము. శ్రీనాథుని తాత.

రచన : పద్మపురాణ సంగ్రహము.

కవిచౌడప్ప : చూడు. చౌడప్ప కుందవరపు.

కవిభల్లటుఁడు : క్రీ. శ. 1230 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. నివాసము : గోదావరి మండలము. తన రచనలనన్నిటిని ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరున కంకితముచేసిన మహాశివభక్తుఁడు.

రచనలు: (1) విక్రమార్క చరిత్ర (ప్రబంధము) (2) లక్షణగ్రంథము (3) ఆంధ్రనిఘంటువు (పద్యరూపము) (4) వ్యాకరణము మొ.

కవిరాక్షసుఁడు : క్రీ. శ. 1200 సం. ప్రాంతము. నివాసము : ద్రాక్షారామము – గోదావరిజిల్లా.

రచన : (1) ఆదినారాయణ చరిత్ర (ప్రబంధము) (2) కవిరాక్షసీయము (లక్షణగ్రంథము) (3) కువలయానందము (4) కవి కంఠపాశము (5) కవిమూషక మార్జాలము మొ.

కసవరాజు – తేళ్లపూడి : జననం : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దము.

రచన : కళావతీ శతకము మొ.

కస్తూరి రంగకవి : క్రీ. శ. 1750 ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : వేంకట కృష్ణయ్య. తల్లి : కామాక్షమ్మ. ఈతని శిష్యుఁడు: ఆలూరి–కుప్పన కవి.

రచనలు : (1) లక్షణ చూడామణి (2) సాంబనిఘంటువు (3) పద్మనాయక చరిత్రము (4) కృష్ణార్జున చరిత్రము మొ॥

కాచవిభుఁడు, విఠలరాజు : క్రీ. శ. 1250 సం॥ర ప్రాంతమువారు. అన్నదమ్ములు. తండ్రి రంగనాథరామాయణకర్తయగు బుద్ధరాజు.

రచన : రంగనాథోత్తర రామాయణము (ద్విపదకావ్యము).

కామకవి – మండపాక : క్రీ. శ. 1810–1870 సం॥ మధ్య జీవించియున్న కవి. నివాసము : కామవవలస – విశాఖజిల్లా. తల్లి : కోనమ్మ. తండ్రి: పేరయ్య. తాత : లచ్చనార్యుఁడు. సమకాలికులు: నడిమింటి రామ జోగికవి, కాళ్ళకూరి గౌరీకాంతకవి.

రచనలు : (1) బలరామక్షేత్ర మాహాత్మ్యము, (2) కార్తీక వ్రత మాహాత్మ్యము, (3) రామచంద్రప్రభు శతకము, (4) శ్రీ సూర్యనారాయణ శతకము, (5) జానకీరామశతకము, (6) పెక్కు అష్టకములు, (7) పెక్కు దండకములు.

కామశాస్త్రి - మండ :

రచన : (1) మార్కండేయపురాణము (ఆంధ్రీకరణము. మారన, ముదిగొండ బ్రహ్మయ, తిమ్మరాజు లక్ష్మణరాయణింగారును తెనిగించిరి).

కామేశ్వరకవి - ప్రయాగ : క్రీ. శ. 1780 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. విశాఖజిల్లా వాసి. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : సర్వేశ్వరుఁడు. సమకాలికులు : ముప్పిల సుబ్బరాయకవి, మలపాక బుచ్చన్న శాస్త్రి.

రచన : గోపలీలా సుధాలహరి (3 ఆశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము).

కామేశ్వరకవి, లింగనమఖి :

క్రీ. శ. 1660 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : కాళహస్తి. తల్లి : కామాక్షి. తండ్రి : నాగన్న . వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : (1) రుక్మిణీపరిణయము, (2) సత్యభామాసాంత్వనము, (4 ఆశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము, మధురా ప్రభువగు ముద్దలగిరిరాజునకు పై గ్రంథములను అంకిత మిచ్చెను) (3) ధేనుమాహాత్మ్యము.

కాళకవి - చెంగల్వ : 17 వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. నియోగి. తాత : కాళయ. తండ్రి : వేంకటయ్య. తల్లి : కృష్ణమ్మ. తంజావూరు రాజ్య ప్రభువు విజయరాఘవనాయకుని ఆస్థానకవి.

రచన : రాజగోపాలవిలాసము (తంజావూరు ప్రభువు విజయ రాఘవనాయకుని కంకితము).

కిచ్చెయ్య - అవుదూరి : క్రీ. శ. 1770 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. తండ్రి : గురవయ్య. గురువు : చెన్నకృష్ణశాస్త్రి.

రచనలు :(1) రఘువంశము(ఆంధ్రీకృతము), (2) మాధవాభ్యుదయము (ప్రబంధము)

కుప్పకవి-ఆలూరి : "ఆంధ్రకాళిదాసు" క్రీ. శ. 1765 – 1788 సం॥ మధ్యవాఁడు. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి : వేంకటేశ్వరుఁడు. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుఁడు.
రచనలు : (1) శంకరాచార్య విజయము (2) పరమభాగవత చరిత్ర (3) ఇందుమతీ పరిణయము (4) రామాయణము (5) భాగవతము (పద్యకావ్యములు).

కుమారగిరిరెడ్డి-కొండవీడు : "వసంతరాజు" జననము : క్రీ.శ. 1405. తండ్రి : కాటయవేముఁడు.
రచన : వసంతరాజీయము (నాట్య లక్షణ గ్రంథము) సంగీత నాట్య శాస్త్ర పారంగతుఁడు.

కుమారధూర్జటి : (వేంకటార్యుఁడు) క్రీ. శ. 1550 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. పాకనాటి నియోగి. తండ్రి : కాళయామాత్యుఁడు.
రచనలు : (1) కృష్ణరాయవిజయము (2) ఇందుమతీ వివాహము (3) సావిత్రీ చరిత్రము.

కుమార రుద్రదేవుఁడు : రచన : భాస్కరరామాయణము (కొంత భాగము). భాస్కరుఁడు, మల్లికార్జునభట్టు, అయ్యలార్యుఁడు అను కవులతోఁబాటు ఈతఁడును భాస్కర రామాయణ రచనమునఁ బాల్గొనెను).

కుమారానంతరాజు – మట్ల : ఈతనికాలము అంచనా తెలియదు.
రచన : కుముద్వతీ కల్యాణము. (మద్రాసు – దివ్యజ్ఞాన సమాజము వారి గ్రంథాలయములో వ్రాసినప్రతి కలదు).

కుమ్మరిమొల్ల : క్రీ. శ. 1530 సం. ర ప్రాంతీయురాలు. నివాసము : గోపవరము – నెల్లూరు జిల్లా. కుమ్మరకులము. తండ్రి : కేశనసెట్టి. కవయిత్రులలో మొదటిదని చెప్పవచ్చును.
రచన : రామాయణము (ఆంధ్రీకృతము).

కూర్మనాథకవి - గోగులపాటి : క్రీ. శ. 1720 – 1790 సం. మధ్య కాలమువాఁడు. ఆర్వేల నియోగి. తల్లి : గౌరమ్మ. తండ్రి : బుచ్చన. తాత : సూరనార్యుఁడు. తమ్ములు : వెంకన్న కామన్నలు. గురువు : శ్రీ తిరుమల పెద్దింటి సంపత్కుమార వేంకటాచార్యులు. సమకాలికులు : చాట్రాతి లక్ష్మీనరసింహకవి, రేకపల్లి సోమప్పకవి.

రచన : (1) మృత్యుంజయ విలాసము (యక్షగానము), (2) లక్ష్మీనారాయణ సంవాదము, (3) సుందరీమణి శతకము, (4) సింహాద్రి నారసింహశతకము మొ.

కృష్ణకవి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం. ర ప్రాంతమున జీవించి యున్నవాఁడు. వైష్ణవుఁడు. తండ్రి : నరసింహాచార్యుఁడు. సమకాలికులు : వల్లూరి నరసింహకవి, గోపాలుని సింగయ్య-పీశెము లక్ష్మీపతి మొ.

రచన : శకుంతలా పరిణయము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

కృష్ణకవి - వెలగపూడి : జననము : క్రీ. శ. 1690 – 1735 సం.ర మధ్యకాలమువాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : వరహారిమంత్రి. తాత : నారసింహుఁడు. సమకాలికులు : అడిదము బాలభాస్కరకవి, కోవలె గోపరాజు.

రచనలు : (1) వేదాంత సారసంగ్రహము (వచనకావ్యము), (2) మాలతీ మాధవము (శృంగార పద్యగద్యాత్మకము), (3) భానుమద్విజయము, (4) గౌళికాశాస్త్రము (బల్లిపలుకు శాస్త్రము), (5) చతుర్విధ కందశతకము, (6) చాటు కృతులు మొ.

కృష్ణదాసు : శూద్రుఁడు. తండ్రి : వేంకటదాసు.

రచన : రాధాకృష్ణవిలాసము (ఆంధ్రీకృత గీతగోవిందము).

కృష్ణదాసు - తిరుక్కడయూరి : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దమువాఁడు.
రచన : (1) కృష్ణశతకము, (2) మహీజాధిప శతకము, (3) భావనారాయణ శతకము, (4) ఆర్తరక్షామణి శతకము, (5) రామదాసుచరిత్ర (హరికథ).

కృష్ణదేవరాయలు - తుళువ : "ఆంధ్రభోజుఁడు" క్రీ. శ. 1510 - 1530 సం. మధ్యకాలము. విజయనగర ప్రభువు. తండ్రి : నరసింహరాయలు. తల్లి : నాగమ్మ. భార్యలు : తిరుమలాంబ నాగాంబలు. తుళువ వంశము. అష్టదిగ్గజ కవులను పోషించినవాఁడు.
రచనలు : (1) ఆముక్తమాల్యద (విష్ణుచిత్తీయము), (2) మదాలస చరిత్ర, (3) సత్యావధూ ప్రీణనము, (4) సకల కథాసార సంగ్రహము, (5) జ్ఞానచింతామణి, (6) రసమంజరి.

కృష్ణమాచార్యుఁడు : జననం : క్రి.శ. 13 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రమున ప్రథమ వచనకావ్యకర్త.
రచన : (1) సింహగిరి వచనము, (2) నరహరి వచనము, (3) ద్రవిడవేదము (తెనుఁగుసేఁత).

కృష్ణమాచార్యులు - తిరుమల: "అష్టభాషా కవితాధురంధర" క్రీ. శ. 170 సం॥ర క్రితమువాఁడు. గద్వాలసంస్థాన నివాసి. ఈతఁడు గద్వాల సోమభూపాలుని యాస్థానకవి.
రచన : సుందరకాండ (యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణము లోనిది).

కృష్ణమాచార్యులు - ధర్మవరం : క్రీ. శ. 1650 ప్రాంతము. నివాసం : నిజాము - నల్లగొండ - చెర్లపల్లి.
రచన : భగవద్గీత (చెర్లపల్లి కేశవస్వామి కంకితం).

కృష్ణయ్య - కామనూరి : క్రీ. శ. 1750 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : గోవిందయ్య.
రచన : ఇందుమతీ పరిణయము (అజమహారాజుచరిత్రము).

కృష్ణయ్య - బెతపూడి : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) జానకీరాఘవము, (2) అలమేలుమంగా వివాహము (3) పండితమనోభిరామము మొ.

కృష్ణాధ్వరి : క్రీ. శ. 1600–1631 కాలము. తంజావూరు ప్రభువు రఘునాథనాయకుని కాలమువాఁడు.

రచన : నైషధపారిజాతీయము (రఘునాథ నాయకుని కంకితము.)

కేతన : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము.

రచన : కువలయాశ్వచరిత్ర (పద్యకావ్యము).

కేతన - భాస్కరుని : క్రీ. శ. 1260 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : భాస్కరుఁడు. పెత్తాత : తిక్కన సోమయాజి.

రచన : కాదంబరి.

కేతన - మూలఘటిక : "అభినవదండి" జననము : క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దము. తండ్రి : మ్రానయ్య. శివభక్తుఁడు. సమకాలికులు : బద్దెన, తిక్కన సోమయాజి, అథర్వణాచార్యులు మొ.

రచనలు : (1) దశకుమార చరిత్రము (ఆంధ్రీకృత చంపువు), (2) ఆంధ్రభాషాభూషణము (మొదటి వ్యాకరణగ్రంథము) (3) విజ్ఞానేశ్వరీయము (ధర్మశాస్త్రము), (4) ఆంధ్రీకృత యాజ్ఞవల్క్యధర్మశాస్త్రము, (5) కాదంబరి (పద్యకావ్యము).

కేశవయ్య - సురపురము : సుమారు 170 సం॥ర లకు పూర్వుఁడు. ఆత్మకూరు నివాసి.

రచన : నిరోష్ఠ్య రామాయణము (ఆత్మకూరు సంస్థాన ప్రభువు రాజా సోమునకు అంకితము).

కేసన, మల్లనకవులు - బమ్మెర : కాలము : 1570-1635 సం॥ మధ్య వారు. వీరు యిర్వురును సోదరులు. తండ్రి : ప్రౌఢకవి సరస్వతి. తాత : మల్లనామాత్యుఁడు. ముత్తాత : బమ్మెర పోతనామాత్యుఁడు.

రచనలు : (1) దాక్షాయణీ పరిణయము (2) విష్ణుభజనానందము.

కైపమాయనకవి : జననం : క్రీ. శ. 1780 సం॥ర ప్రాంతము. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : కామాక్షి. తండ్రి : మహాదేవశాస్త్రి. సమకాలికులు : పట్టమెట్ట సరస్వతి సోమయాజి, ధరణిదేవుల రామమంత్రి.

రచన : ఉషాకల్యాణము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

కొండనార్యుఁడు - వేగినాటి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము. వేగినాటి వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. సమకాలికులు : ఘట్టు ప్రభువు, చల్లపిల్ల నరసకవి మొ.

రచన : వివేక సింధువు (5 ఆశ్వాసముల వేదాంతగ్రంథము).

కొండయ - బొడ్డపాటి : ఈతఁడు క్రీ. శ. 1550 సం॥ర కన్న పూర్వుఁడు. నియోగి. నివాసము : బొడ్డపాడు - బెజవాడ తా॥ కృష్ణాజిల్లా.

రచన : "అంగభవభంగ! తిరుకాళహస్తిలింగ!" అను మకుటముతో కొన్ని పద్యములు.

కొండుభట్టు - చెరుకూరి :

రచన : షడ్భాషా చంద్రిక.

కొండుభట్టు - రామావఝ్ఝల : జననం : క్రీ. శ. 1800 సం॥రముల ప్రాంతము. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : అక్కమ్మ. తండ్రి : నరసావధాని. సమకాలికులు : ఘట్టుప్రభువు, నరసకవి మొ.

రచన : కవిల గోసంవాదము (అహోబలస్వామికి అంకిత మివ్వఁబడిన ప్రబంధము).

కొండ్రాజు - వరహాగిరి : జననం : క్రీ. శ. 1790 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. విష్ణుభక్తుఁడు.

రచన : జగన్నాయక శతకము (ఈ పేరున మఱి రెండు శతకములు కలవు).

కొమ్మయ - నిశ్శంకుని : జననం : క్రీ. శ. 15-వ శతాబ్ద మధ్య కాలము.

రచనలు : (1) శివలీలా విలాసము, (2) వీరమాహేశ్వరము మొ.

కోటయ - కొండవీటి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) శివశతకము (నీతిని తెల్పు కందపద్యములతో), (2) నీతిశాస్త్రము (సంస్కృతమునకు తెనుఁగుసేఁత).

కోటీశ్వరుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : మంగమ్మ. తండ్రి : చక్రప్ప.

రచన : భోజకన్యా పరిణయము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

కోదండపతి - గుడిపాటి : క్రీ. శ. 13-వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. తాత : వెంగళమంత్రి. తండ్రి : రంగయామాత్యుఁడు. తల్లి : సీరమాంబ.

రచన : రసమంజరి (భానుదత్త పండితుని సంస్కృతమునకు తెనుఁగుసేఁత).

కోదండరామకవి-చింతగుంట : జననం: క్రీ.శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : అక్కన్న. సమకాలికులు : దిట్టకవి నారాయణ మొ.

రచన : సునందా పరిణయము (5 ఆశ్వాసముల ప్రదీపచరిత్రము).

కోనరాట్కవి - వద్దిపర్తి : జననం : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : సర్వసిద్ధి – విశాఖ జిల్లా. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : వేంకట తమ్మయ, తాత : రామరాజు. ఆర్వేల నియోగి. సమకాలికులు : అడిదము సూరకవి, కొట్ర బాలకవి. మొ.

రచనలు : (1) కమిటీ ఉత్తరము (జమాబంది దండకము వంటిది) (2) వేంకటేశ్వరో పాఖ్యానము, (3) రేవతీ పరిణయము, (4) జానకీరామ శతకము, (5) శ్రీ మహాలక్ష్మి పరిణయము.

కోనేటి దీక్షిత చంద్రుఁడు : క్రీ. శ. 17-వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. తంజాపుర ప్రభువు విజయ రాఘవ నాయకుని కాలమువాఁడు. తండ్రి : రామానుజాచార్యులు. గురువు : శ్రీనివాస తాతాచార్యులు.

రచన : విజయరాఘవ కల్యాణము. (కాంతిమతీ విజయ రాఘవయ నాయకుల వివాహఘట్టము ఇందు వర్ణితము – నాటకము).

కోనేరుకవి – దోనూరి : జననం : క్రీ. శ. 1550 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : కడప మండలము. తండ్రి : నాగయమంత్రి. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : బాల భాగవతము (ద్విపద పురాణము).

క్షేత్రయ్య (క్షేత్రజ్ఞుఁడు) :– "గానవిద్యానిధి, సంగీతకళాప్రవీణ" జననం : క్రీ. శ. 1600 – 1660 మధ్యకాలము. నివాసము : మొవ్వపురి – కృష్ణాతీరము. అసలుపేరు వరదయ్య. పెక్కు క్షేత్రములు సేవించినపిదపఁ గలిగినపేరు క్షేత్రయ్య. శ్రీకృష్ణ భక్తుఁడు. వాగ్గేయకారుఁడు. గీతగోవిందములందువలె రాగ మాధుర్యము, తెలుఁగు శయ్యాసౌలభ్యము, రసభావసంపదగలిగి నృత్యాభినయములకు అనువుగానుండునట్లు వ్రాయఁబడిన సుమారు 4000 (మువ్వగోపాలునకు అంకితము) గేయము (పదము)లు వ్రాసిన మహాభక్తుఁడు.

రచన : క్షేత్రయ్యపదములు.

గంగనకవి : జననం : క్రీ. శ. 1450. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : చొప్పనామాత్యుఁడు. నిజామురాష్ట్రవాసి.

రచన : భాగవతము - పంచమస్కంధము (ఆంధ్రీకరణము - శ్రీకృష్ణున కంకితము).

గంగరాజు - చిరుమూరు : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము.

రచన : కుశలవోపాఖ్యానము (పద్యకావ్యము).

గంగాధరకవి : జననం : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దము. కాశీవిశ్వనాథుని దర్శించి లింగధారణమందెను. నివాసము : విభూతిపురము. వీరశైవభక్తుడు. ఒక్కొక్క మెట్టునకు ఒక్కొక్క పద్యముచెప్పుచు శ్రీశైలముచేరెనని శైవులు చెప్పునట్టి శతకము.

రచన : చెన్నమల్లేశ్వరశతకము.

గంగాధరకవి - అద్దంకి : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద మధ్య భాగము. గోల్కొండనవాబు అగు మల్కిభరామువద్ద ఆస్థాన కవీశ్వరుడు.

రచన : తపతీసంవరణము (మల్కిభరామునకు అంకితమిచ్చిన శృంగారప్రబంధము).

గంగాధరుడు - కాకమాని : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము.

రచన : బాలభారతము.

గట్టయ్య - కనకబండి : క్రీ. శ. 170 ఏండ్ల క్రితమువాడు. నివాసము : నేలకొండపల్లి. నిజామురాష్ట్రము - యాదవుడు.

రచనలు : (1) కాటమరాజు (2) పోలరాజు (3) హరిశ్చంద్రుడు (ద్విపద).

గణపతిదేవుడు - అనియాది : జననం : క్రీ. శ. 1710 సం॥ ప్రాంతము. తండ్రి : మూలన్న. నియోగిబ్రాహ్మణుడు. సమకాలికులు : శేషము వేంకటపతి మొ.

రచన : శివయోగసారము (వేదాంతగ్రంథము).

గణపనారాధ్యుఁడు : క్రీ. శ. 1323 – 45 ల నడుమ నున్నవాఁడు. నివాసము : ఓరుగల్లుప్రాంతము. అన్న : ఢిల్లీసుల్తాన్ మహమ్మద్ తుగ్లామ్‌షాచే మన్నన లందిన రామరాజు. తండ్రి : గణ్ణయామాత్యుఁడు. తల్లి : దేవమాంబ. యోగశాస్త్రవేత్త.

రచన : స్వరశాస్త్రము (ద్విపదగ్రంథము).

గణపయ్య – పేరుసోముల : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దమని అంచనా.

రచన : వాస్తుశాస్త్రము (గృహనిర్మాణ లక్షణరూప పద్య గ్రంథము).

గణపయ్య – రాయసం : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దమని తోఁచును.

రచన : సౌగంధికాపహరణము (పద్యకావ్యము).

గిరిరాజకవి : జననం : 17 వ శతాబ్దాంత భాగము. శహాజీమహారాజు ఆస్థానకవి. తండ్రి : ఔబళన్న. తల్లి : జానకమ్మ. తమ్ముఁడు : వేంకటగిరి. శహాజీ, శరభోజీలకాలమునాఁడు. శరభోజీకి అత్యంత ప్రియుఁడు.

రచనలు : (1) లీలావతివిజయము (2) వాదజయము (శహాజీ కంకితము) (3) శాహేంద్రచరిత్రము (4) సర్వాంగసుందరీ విలాసము (5) రామమోహన కొఱవంజి మొ.

గురురాజకవి – పడకండ్ల : ఇప్పటికి 70 – 80 ఏండ్లకు పూర్వుఁడు. ఆంధ్రకర్ణాటభాషలలో కవిత్వముగట్టగల సమర్థుఁడు. బళ్ళారి ప్రాంతీయుఁడు.

రచనలు : (1) శేషధర్మములు (జోహారాపుర ప్రభువు సంజీవరెడ్డి కంకితము) (2) గుణాలంకార మణిమాలిక (3) భర్తృహరి శతకము (తెన్గుసేత) (4) చాటుపద్యసహస్రము (5) రాఘవేంద్రాష్టకము (6) రుక్మిణీపరిణయము (గద్యపద్యాత్మకము) (7) అనిరుద్ధచరిత్ర (8) పద్మావతీపరిణయము మొ.

గుప్పరాజు - వణుకూరి : శమంతకమణి చరిత్రము (ప్రబంధము).

గోకరుడు : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ ప్రాంతము. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్వాంసులు. లక్షణకవి.
రచనలు : (1) గోకర్ణచ్ఛందము (2) చమత్కారచంద్రిక (3) చారుధేష్ణ చరిత్రము (4) ఛందోదర్పణము (5) లక్షణ సారసంగ్రహము (6) విశ్వేశ్వరచ్ఛందము మొ.

గోపన్న - కంచెర్ల : "భద్రాచల రామదాసు" జననం : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దము. తండ్రి : లింగన్నమంత్రి. తల్లి : కామాంబ. మేనమామలు : అక్కన్న మాదన్నలు. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు.
రచనలు : (1) రామభజన కీర్తనలు (2) దాశరథీశతకము మొ.

గోపన్న - నాదెండ్ల : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద పూర్వభాగము.
రచన : కృష్ణార్జున సంవాదము (ద్విపదకావ్యము).

గోపమంత్రి : క్రీ. శ. 1500 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : గార్ల - నిజాము రాష్ట్రము. తండ్రి : నరసనామాత్యుడు.
రచన : సింధుమతి విలాసము (పద్యకావ్యము).

గోపరాజు - (కొరవి) కోవలె : జననం : క్రీ. శ. 1700 సం॥ ప్రాంతము. తల్లి : కామమ్మ. తండ్రి : బసవరాజు. సమకాలికులు : వెలగపూడి కృష్ణకవి, అడిదము బాలభాస్కరకవి మొ.
రచన : సింహాసన ద్వాత్రింశిక (2 భాగములు. విక్రమార్కుని సాహసకథలుగల 12 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

గోపరాజు - పెనుమెత్స : క్రీ. శ. 1500 సం॥ర ప్రాంతము. క్షత్రియుడు. తండ్రి : పద్మరాజు. తల్లి : గన్నమాంబ. నివాసము : శ్యాలి.

రచన : అంతర్వేది మాహాత్మ్యము.

గోపాలకృష్ణకవి - కుందావజ్ఝల : సుమారు క్రీ. శ. 140 సం॥లకు పూర్వుఁడు. నివాసము : ములకనూరు (కరీంనగరు).

రచన : శ్రీకృష్ణజన్మఖండము.

గోపాలమంత్రి : చింతలపల్లి : క్రీ. శ. 350 ఏండ్లకు పూర్వము వాఁడు. పినతండ్రి : వీరరాఘవకవి. నివాసము : గంగాపురము. నిజాము.

రచన : ఆర్యాశతకము.

గోపాలయ్య - పల్లవి "వాగ్గేయకారాగ్రణి" జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దము. ప్రసిద్ధనామము : రాజగోపాల కవి. తాత : రామకృష్ణకవి. తండ్రి : గోపాలకవి. వెల్నాటి వైదికుఁడు.

రచన : భక్తజన పారిజాతము (నాల్గాశ్వాసముల ప్రబంధము).

గోపాలరాయకవి - మానూరి : మైసూరురాజు అయిన శ్రీకృష్ణ రాజేంద్రుని కాలము. మైసూరుప్రాంతమువాఁడు.

రచన : కీర్తికాంతా స్వయంవరము (మైసూరు రాజునకు అంకితము).

గోపీనాథ కవి : జననము : క్రీ. శ. 1670 సం॥ర ప్రాంతము. సృష్టికరణ కులజుఁడు. తండ్రి : నారాయణ మంత్రి.

రచన : విచిత్ర రామాయణము (ఉత్కళభాషలో సిద్ధేంద్రయోగి విరచిత కావ్యమునకు ఆంధ్రీకరణము).

గోపేంద్రతిప్ప భూపాలుఁడు - సాళువ : జననం : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దము. రెండవ దేవరాయలకాలమున దుర్గపాలకుఁడు.

రచన : తాళదీపిక (తాళమునుగూర్చి వ్రాసిన మొదటిగ్రంథము).

గోవిందకవి - పోలూరు : "సంగీత విద్వాన్" జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ పూర్వము.

రచన : (1) ఆంధ్రీకృత భరతశాస్త్రము (బుస్సనృపాలున కంకిత మిచ్చెను) (2) రాగతాళ చింతామణి (3) తాళదశప్రాణదీపిక మొ.

గోవిందమంత్రి - కుందుర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1680–1700 సం॥ల నడుమవాఁడు. నియోగి. తండ్రి : అహోబలమంత్రి. మనుమఁడు : వేంకటాచల కవి.

రచన : భారతీ పరిణయము.

గౌరనమంత్రి : జననం : క్రీ. శ. 1450 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : పోచమ్మ. తండ్రి : అయ్యలమంత్రి.

రచన : (1) హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (ద్విపదకావ్యము) (2) నవనాథ చరిత్రము (ద్విపదకావ్యము) (3) లక్షణదీపిక (సంస్కృత లక్షణగ్రంథము) మొ.

గౌరీకాంతకవి - కొల్లకూరి : క్రీ. శ. 1780 – 1860 సం॥ మధ్య జీవించియున్న కవి. నివాసము : గొప్పేట – చీపురుపల్లె తాలూకా– విశాఖజిల్లా. సమకాలికులు : పచ్చమెట్ల పాపయ్యకవి, నడిమింటి రామయోగికవి.

రచన : ధర్మనందనవిలాసము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

ఘట్టుప్రభువు : 1800 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. నివాసము : నెల్లూరుమండలము. యాజ్ఞవల్క్య నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : ఎల్లనామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : చల్లపిళ్ల నరసకవి, గొంతేటి సూరకవి మొ.

రచనలు : (1) సురాభాండేశ్వరము (2) కుచేలోపాఖ్యానము (3) యాజ్ఞవల్క్యచరిత్రము మొ.

చంద్రమరాజు : క్రీ. శ. 60,70 సం॥ పూర్వుఁడు. నివాసము : హైదరాబాదు రాష్ట్రము. భట్టుపల్లిగ్రామము – మహబూబునగరు జిల్లా.

రచన : మణిమావలోకన దర్పణము.

చంద్రశేఖర కవి - వెన్నెకంటి : జననము : క్రీ. శ. 1700 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : వరంగల్లు జిల్లా.
రచన : హరిశ్చంద్ర చరిత్ర (2 భాగములు - పద్యకావ్యము).

చతుర కల్లినాథుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దము. మల్లికార్జున దేవరాయల కాలమువాఁడు.
రచన : కలానిధి (సంగీతరత్నాకర వ్యాఖ్య).

చతుర దామోదరుఁడు :
రచన : సంగీతదర్పణము (సంగీతశాస్త్రవిషయములతోఁబాటు నృత్యవిషయములుకూడ చేర్చఁబడినవి).

చాళుక్య సోమేశ్వరుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దము.
రచన : అభిలషితార్థ చింతామణి మొ.

చిక్కయ - చందలూరి : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము.
రచన : నాసికేతూపాఖ్యానము (పద్యకావ్యము).

చిట్టమరాజు - కట్టవరపు : జననం : క్రీ. శ. 1550 సం॥ ప్రాంతము.
రచన : (1) ద్వాదశరాజచరిత్రము (2) ధనంజయ విజయము మొ.

చిట్టికామశాస్త్రి - మండ : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ ప్రాంతము.
రచన : కూర్మపురాణము (రాజలింగ కవి కృతము వేఱొకటి కలదు).

చిననారాయణ నాయకుఁడు - సవరం : జననం: క్రీ. శ. 1580 సం॥ ప్రాంతము. క్షత్రియకులము. తల్లి : తిరుమలాంబ. తండ్రి : రాయ భూపాలుఁడు.
రచన : కువలయాశ్వ చరిత్రము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

చిన్న తిరుమలాచార్యులు-తాళ్లపాక : జననము : క్రీ. శ. 1480సం॥ర ప్రాంతము. నందవరీక నియోగి. తాత : అన్నమాచార్యులు. తండ్రి : పెదతిరుమలాచార్యులు. తమ్ముడు : చిన్నన్న. ఇతరనామములు : వేంకటేశ్వరదీక్షితులు, తిరువేంకటేశుఁడు.

రచనలు : (1) ఆధ్యాత్మసంకీర్తనలు (2) శృంగార కీర్తనలు (3) సంకీర్తలక్షణము (పద్యకావ్యము) (4) అష్టభాషాదండకము (సంస్కృత, ప్రాకృత, శౌరసేని, మాగధీ, పైశాచీ, ప్రాచ్యతంతి, సార్వదేశీభాషలతో రచన సాగినది).

చిన్నన్న - తాళ్లపాక : జననం : క్రీ. శ. 1500 సం॥ ప్రాంతము వేంకటేశ్వరస్వామి తన కావ్యములను మెచ్చి మకరకుండలములు బహూకరించెనని వ్రాసికొనెను. దినమునకు వేయి ద్విపదలు వ్రాయఁగలవాఁడట.

రచనలు : (1) పరమయోగి విలాసము (శ్రీ వేంకటేశ్వరునకు, అలమేలు మంగమ్మకు అంకితము) (2) అష్టమహిషీ కల్యాణము (అలమేలు మంగమ్మకు అంకితము).

చెన్నకృష్ణకవి : జననం : క్రీ.శ. 220 ఏండ్లకు పూర్వము. నివాసము : వనపర్తి – హైద్రాబాదు. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు, వనపర్తి సంస్థానకవి.

రచన : యాదవ భారతీయము (జనుంపల్లి – వల్లభరాయనికి అంకితము).

చెన్నకృష్ణమాచార్యులు– మరింగంటి : జననము : క్రీ.శ. 100 ఏండ్లకు పూర్వము. నివాసము : కవగల్లు – నల్లగొండజిల్లా – హైద్రాబాదు రాష్ట్రము.

రచనలు : (1) యాదగిరి నృసింహాశతకము (2) ఇంకా కొన్ని శతకములు.

చెన్నబసవేశ్వరుఁడు – కాశీ : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము.

రచన : వివేకసింధువు (ముకుందయోగి విరచిత కావ్యమునకు తెనుగున వచన గ్రంథము).

చెన్నమరాజా – చెన్నమరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. విజయనగరపాలకుఁడగు శ్రీరంగరాయ వేంకటపతి రాయల కాలమువాఁడు. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : శేషయ్య.

రచన : చారు చంద్రోదయము (ప్రబంధము).

చెన్నశౌరి – ప్రోలుగంటి : జననము : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్ద ఉత్తరార్థము. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : ప్రోలుగల్లు. తండ్రి : నాగశౌరి. తల్లి : దేవమ్మ. ముత్తాత : ప్రౌఢదేవరాయల దండాధికారి తిప్పన. సమకాలికుఁడు : పిల్లలమఱ్ఱి పినవీర భద్రకవి.

రచనలు : (1) సౌభచరితము (యక్షగానము) (2) బాలభారతము (వచనకావ్యము) (3) నృసింహపురాణము (అహోబలనృసింహస్వామికి అంకితము).

చౌడప్ప – కుందవరపు : "హాస్యకవిజాణ, గానవిద్యా ప్రవీణ" జననం : క్రీ. శ. 16వ శతాబ్దము. కుందవరపు కరణము. తండ్రి : నాగధీమణి. నివాసము : పుల్లూరు. కర్నూలుమండలమున నందవర గ్రామదేవతయగు చముడేశ్వరి దేవతవలన చౌడప్పపేరు కలిగి యుండవచ్చును. కందము నావలె చెప్పగల కవి లేఁడని చెప్పుకొన్నాఁడు. హాస్యము, నీతి, బూతు లేని పద్యము చెప్పుట సజీవ కవితకు లక్షణముగాదని యీ కవి యాశయము.

రచన : (1) కవిచౌడప్ప శతకము (2) చౌడప్ప కబ్బము (30 సీసపద్యములుగల ఆంధ్రనిఘంటువు).

చౌడయ్య – గంగరాజా : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము.

రచన : (1) నందనచరిత్ర (పద్యకావ్యము) (2) సాముద్రిక శాస్త్రము (కసవయా మాత్యున కంకితము).

ఛాయాపతి – చింతలపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 120 సం॥లకు పూర్వము. నివాసము: మహబూబునగరము–గంగాపురము. తాత : వీర రాఘవ కవి.

రచన : రాఘవాభ్యుదయము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము).

జక్కయ్య కవి : క్రీ. శ. 1404–1422 మధ్య జీవించియున్న కవి. తండ్రి : పేరయ్య.

రచన : (1) విక్రమార్క చరిత్రము (పద్య గద్యాత్మకము. కర్ణాట పాలకుఁడగు దేవరాయ మహారాయలవద్ద కొలువు చేయుచున్న సిద్ధన్నమంత్రికి అంకితము చేసెను).

జగన్నాథకవి : ఉత్తరదేశ ప్రాంతము. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలలో సమర్థుఁడు.

రచన : రాజనీతి (సంస్కృతమునుండి తెన్గుసేత).

జగన్నాథకవి – రామా ప్రెగడ (పెదపాటి) : జననము : క్రీ. శ. 1550 – 1560 సం॥రల మధ్య నున్నవాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : గంగామాత్యుఁడు. తల్లి : చానమ్మ. తాత : రామమంత్రి. నివాసము : పెదపాడు – ఏలూరు – పశ్చిమగోదావరి జిల్లా.

రచన : ప్రబంధరత్నాకరము (ఈ ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధమును శ్రీ జగన్నాథస్వామికి అంకితము).

జగన్నాథము – తిరుమల పెట్టి :

రచన : హాలాస్య మాహాత్మ్యము (పద్యకావ్యము).

జగన్నాథరావు – పోనుగోటి : జననము : క్రీ. శ. 270 సం॥ ల క్రిందటివాఁడు. నివాసము : పోనుగోలు – దేవరకొండ – నిజాము రాష్ట్రము.

రచన : కుముదవల్లీ విలాసము (పద్యకావ్యము).

జగ్గకవి – కూచిమంచి : జననం : క్రీ. శ. 1720 సం॥ ప్రాంతము. తిమ్మకవి తమ్ముఁడు. తల్లి : లచ్చమాంబ. తండ్రి : గంగన. సమకాలికులు : వక్కలంక వీరభద్రకవి, కూచిమంచి తిమ్మకవి.

రచనలు : (1) జానకీ పరిణయము (2) సుభద్రా పరిణయము (3) సోమ దేవరాజీయము (పై గ్రంథములు జగన్నాథ స్వామికి అంకితములు.) (4) చంద్రరేఖా విలాపము (బూతు గ్రంథము).

జన్నయ్య – అనంతరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1750 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. తాత : అమ్మయామాత్యుఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. సమకాలికులు : మరింగంటి సింగరాచార్యులు, ధూర్జటి వేంకటరాయకవి.

రచన : రామకథాభిరామము (10 ఆశ్వాసముల మహాకావ్యము).

జన్నయ్య – వెన్నెలకంటి : జననం : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దము. తండ్రి : సిద్ధన్న. కొడుకులు : సిద్ధన్న భైరవన్నలు. తాత : సూరన సోమయాజి. సర్వతోముఖ యాగకర్త. సోదరుఁడు : మంత్రి భాస్కరుఁడు. భార్య : అచ్చమాంబ.

రచన : దేవకీనందన శతకము,

తమ్మభూపాలుఁడు – పూసపాటి : జననం : క్రీ.శ. 17 వ శతాబ్దము. తల్లి : జగ్గమాంబ. తండ్రి : గోపాల కృష్ణమరాజు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితుఁడు.

రచన : కృష్ణవిజయము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. ఇందలి దుర్గాస్తవము కాళిదాసుని శ్యామలాదండకమును బోలి యున్నది).

తమ్మయ్య - సారంగు : జననం : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ద ప్రారంభము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : నరసింహమంత్రి. గోల్కొండనవాబగు మహమ్మదుషాహి కాలమువాఁడు.

రచన : వైజయంతీ విలాసము (విప్రనారాయణ చరిత్రము).

తాతంభట్టు - వెల్లంకి : జననం : క్రీ. శ. 1500 సం॥ ప్రాంతము. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : ఎఱ్ఱమ్మ. తండ్రి: సుబ్బయ్య. సమకాలికులు : శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు, అష్టదిగ్గజ కవులు.

రచనలు : (1) కావ్య చింతామణి (లక్షణగ్రంథము) (2) సంక్షేప భాగవతము మొ॥

తిక్కనసోమయాజి-కొట్టరువు : "కవిబ్రహ్మ, ఉభయ కవిమిత్ర" జననం : క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దము (1200 – 1300 మధ్య జీవించినవాఁడు) తల్లి : అన్నమ్మ. తండ్రి : కొమ్మన. నెల్లూరు ప్రభువగు మనుమసిద్ధి యాస్థానకవి. సమకాలికులు : కేతన, మారన. (సోమయాగము చేసినందున సోమయాజి యని పిలువఁబడెను).

రచనలు : (1) ఆంధ్రమహాభారతము (4 మొదలు 18 పర్వాంతము వఱకు), (2) నిర్వచనోత్తర రామాయణము (3) కృష్ణ శతకము, (4) విజయసేనము, (5) వాగ్బంధనము.

తిప్పన్న - రావిపాటి : "త్రిపురాంతకుఁడు" జననం : క్రీ. శ. 1380 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : ఓరుగల్లు.

రచనలు : (1) చంద్రతారావళి, (2) మదనవిజయము (అలంకార శాస్త్రము), (3) త్రిపురాంతకోదాహరణము(పద్యకావ్యము), (4) అంబికా శతకము (5) ప్రేమాభిరామము (సంస్కృత నాటకము).

తిప్పరాజు-కుడిచెర్ల : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥రములకు పూర్వము

రచన : కాంచీ మాహాత్మ్యము.

తిమ్మకవి – కూచిమంచి : "కవిసార్వభౌమ" జననం : క్రీ.శ. 1690–1750 సం॥ రముల మధ్యవాఁడు. నివాసము : కందరాడ – పిఠాపురము తాలూకా – గోదావరిజిల్లా. తల్లి : లచ్చమాంబ. తండ్రి : గంగన్న. తమ్ములు : సింగన, జగ్గన, సూరనలు.

రచనలు : (1) రుక్మిణీ కల్యాణము, (2) సింహాచలమాహాత్మ్యము, (3) నీలాసుందరీ పరిణయము (అచ్చ తెనుఁగు కావ్యము), (4) సారంగధర చరిత్రము, (5) అచ్చ తెనుఁగు రామాయణము, (6) రసికజనమనోభిరామము, (7) సాగరసంగ మాహాత్మ్యము, (8) సర్వలక్షణసార సంగ్రహము, (9) శివలీలా విలాసము, (10) కుక్కుటేశ్వర శతకము, (11) సర్పవర మాహాత్మ్యము, (12) భల్లాణరాజ చరిత్రము మొ॥

తిమ్మక్క – తాళ్ళపాక : జననం : క్రీ. శ. 1440 సం॥ ప్రాంతము. భర్త : అన్నమాచార్యులు.
రచన : సుభద్రా కళ్యాణము (మంజరీ ద్విపద కృతి).

తిమ్మనార్యుఁడు : (తిరుమలార్యుఁడు) తాళ్ళపాక.
రచన : (1) శృంగార దండకము (2) వేంకటేశ్వర శతకము మొ॥

తిమ్మన్న – నంది : "ముక్కుతిమ్మన" జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దారంభము. తల్లి : తిమ్మాంబ. తండ్రి : సింగనార్యుఁడు. గురువు : అఘోరశివగురుఁడు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానమున ప్రసిద్ధిగన్నవారిలో నొకఁడు. శివభక్తుఁడు. సమకాలికులు : అష్టదిగ్గజ కవులు.
రచన : పారిజాతాపహరణము (ప్రబంధము).

తిమ్మన్న – పుష్పగిరి : జననం : క్రీ. శ. 1780 సం. ప్రాంతము. నివాసము : మూడేగుంట – నెల్లూరు మండలము. హనుమద్భక్తుఁడు. తండ్రి : అప్పనార్యుఁడు. ఆధ్యాత్మిక తత్త్వవిదుఁడు. సమకాలికులు : కంకటిపాపరాజు, ధరణిదేవుల రామమంత్రి.

రచన : (1) సమీర కుమారవిజయము (2) భర్తృహరి నీతి శతకము (ఆంధ్రీకరణము) (3) (పాపరాజకృత ఉత్తర రామాయణమున కొంతసాయము చేసె నందురు).

తిమ్మన్న – లింగముగుంట : జననం : క్రీ. శ. 1620 సం. ర ప్రాంతము. తండ్రి : లక్ష్మయ్య. తల్లి : తిమ్మాంబ. అన్న : లింగముగుంట రామకవి.

రచన : సులక్షణసారము (ఛందశ్శాస్త్రము).

తిమ్మ భూపాలుఁడు–బిజ్జుల : జననము : క్రీ. శ. 220 ఏండ్లకు పూర్వము. హైద్రాబాదు రాష్ట్రము–ప్రాగుటూరు సంస్థానాధిపతి. మేనమామ : వనపర్తి సంస్థానాధిపతులు, అష్టభాషా విశారదులు అగు గోపాలరావుగారు.

రచన : అనర్ఘరాఘవము (రామాయణకథా ప్రతిపాదకమగు ప్రబంధము).

తిమ్మయ – తామరపల్లి : జననము క్రీ. శ. 150 ఏండ్లకు పూర్వము. తండ్రి : శరణయామాత్యుఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. రచన : శేషధర్మము (ఐదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. శ్రీరామున కంకితము).

తిమ్మయమంత్రి–నైషధము : నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : పాపయామాత్యుఁడు. శివభక్త తత్పరుఁడు. నివాసము : ఉదయగిరి – నెల్లూరుజిల్లా.

రచన : లక్షణమంజరి (గరళపురీశ్వరున కంకితము).

తిమ్మయసెట్టి – ఇటుకల : జననము : క్రీ. శ. 1800 సంIIర లకు పూర్వము. తండ్రి : తిమ్మనయ్యసెట్టి. తాత : గురవయ్యసెట్టి.
రచన : కన్యకాపురాణము (యక్షగానము).

తిమ్మయ్య – ఆతుకూరి : క్రీ. శ. 17, 18 శతాబ్దుల మధ్యకాలమున నున్నవాఁడు. నివాసము : నెల్లూరు మండలము.

రచన : ద్విపద భారతము (ఆదిపర్వము మొదలు ద్రోణపర్వము చివరవఱకు వ్రాసెను).

తిమ్మయ్య - కుంటముక్కల : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము కానోపును.

రచన : శైవాచార సంగ్రహము.

తిమ్మరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం. ప్రాంతము. కొండవీటి ప్రభువు. కృష్ణామండలము. తల్లి : కోనమ్మ. తండ్రి : ఓబలరాజు. క్షత్రియకులము.

రచన : పరమయోగి విలాసము (మంగళగిరి నృసింహస్వామికి అంకితము).

తిమ్మరాజు-సిద్ధరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1500 - 64 సం॥ మధ్యభాగము. చంద్రవంశ క్షత్రియుఁడు. తండ్రి : ఔబళరాజు. తల్లి : కోనమాంబ. అన్న : రంగరాజు. మేనమామ : రామరాజు. ఈతఁడు కొంతకాలము కొండవీటిసీమ పాలకుఁడుగా నుండెను.

రచన : పరమయోగివిలాసము (ఐదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము - మంగళగిరి నృసింహస్వామి కంకితము).

తిరుమలకవి : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ది ప్రారంభమున నున్నవాఁడు. తండ్రి : వేంకటాధ్వరి. తాత : బాల సరస్వతి. సమకాలికుఁడు: విజయరంగ చొక్కనాథుఁడు.

రచన : చిత్రకూటమాహాత్మ్యము.

తిరుమల కొండయార్యుఁడు-రేవణూరి : జననము : క్రీ.శ. 15వ శతాబ్ద ఉత్తర భాగము. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. తాళ్ళపాక అన్నమాచార్యుల అల్లుఁడు. కుమారుఁడు : రేవణూరి - వేంకటాచార్యులు.

రచన : రామచంద్రోపాఖ్యానము (లభ్యము కాలేదు).

తిరుమలనాథకవి – శృంగారకవి : జననము : క్రీ. శ. 18వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. తండ్రి : తిమ్మన.

రచనలు : (1) నాసికేతపురాణము (శ్రీకృష్ణదేవున కంకితము) (2) పద్మినీపురాణము (3) పరమార్థదీపిక (4) పరమభాగవత చరిత్ర.

తిరుమల భట్టారకుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 1450 – 1500 మధ్య భాగము. అప్పకవి వంశీయుఁడు. నివాసము : లేమావిళ్ళ – హైద్రాబాదురాష్ట్రము.

రచన : కాలామృతము (జ్యోతిషగ్రంథము – ఆంధ్రీకరణము).

తిరుమలరాయఁడు :

రచన : భవిష్యోత్తర పురాణము.

తిరువెంగళకవి – పచ్చకప్పురపు : జననము : క్రీ. శ. 1530 సం॥ర ప్రాంతము. బట్టుకులజుఁడు. తాత : తిమ్మరాజు. తండ్రి : తిప్పరాజు. పినతాత : అయ్యలరాజు.

రచన : చొక్కనాథ చరిత్రము (తొమ్మిదాశ్వాసములు – దండనాథున కంకితము).

తిరువేంగళనాథుఁడు – తాళ్లపాక (చిన్నన్న) : జననం : క్రీ. శ. 1580 సం. ప్రాంతము. నందవరీక బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిరుమలాచార్యుఁడు. సమకాలికులు : వేంకటాద్రిరాయలు, అద్దంకి గంగాధర కవి మొ॥

రచన : పరమయోగి విలాసము (ద్విపదకావ్య రూపమైన ఆళ్వారుల చరిత్రము).

తులజాజి – తుక్కోజి (మహారాజు) : జననము: క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దారంభము. శరభోజీ తర్వాత తంజావూరు పాలకప్రభువు. విద్వ

త్కవి. కవిపోషకుఁడు. ఈతనిఆస్థానములో సంస్కృతమున మహా విద్వత్కవు లుండిరి.
రచన : శివకామసుందరీ పరిణయము (నాటకము).

తెలగన్న - పొన్నగంటి: జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : బావన్న. అచ్చతెనుఁగు కావ్య కర్తలలో ప్రథముఁడు.
రచన : యయాతి చరిత్రము. (ఇభరామ్‌శా కొల్వునందు ప్రసిద్ధుఁడైన అమీను ఖానుకు కృతియివ్వఁబడెను).

తేరవకవి : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. దత్తతల్లి : కామాక్షితాయి. సోదరుఁడు : ఉశక్కి. కర్ణాటదేశమువాఁడు.
రచన : తేరపావన శతకము.

త్యాగరాజు – కాకర్ల : "గాయకబ్రహ్మ" జననం: క్రీ. శ. 1767సం॥ర. జన్మస్థానం : తిరువారూరు. తండ్రి : రామబ్రహ్మము. తల్లి : సీతమ్మ. తాత: గిరిరాజకవి. భార్య: కమలమ్మ. సోదరుఁడు : జ్యపేశుఁడు. సంగీతగురువు : శొంఠి వేంకటరమణయ్య. తొంబదియారు కోట్లపర్యాయములు తారకమంత్రము జపించిన మహాత్ముఁడు. పెక్కుక్షేత్రములు సందర్శించుచు అప్పటి కప్పుడు కీర్తనలు చెప్పుచుండువాఁడు. ఎందరుకోరినను తన కావ్యములను కృతియివ్వని రామభక్త శిరోభూషణము. నిర్యాణము 1847 సం॥
రచన : (1) వందలకొలది గేయములు, 24 వేల కృతులు, కీర్తనలు (2) ప్రహ్లాద భక్తవిజయము (3) నౌకాచరిత్రము (4) సీతారామ విజయము (5) పల్లవి (6) స్వరకల్పవల్లి మొ॥

త్రిపురాంతకుఁడు – అయ్యలరాజు (తిప్పయ్య) : జననము : క్రీ.శ. 1460 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : అయ్యలరాజు. సోదరుఁడు : పర్వతరాజు. కుమారుఁడు : అక్కయ్య. మనుమఁడు: రామభద్రకవి.
రచన : రఘువీరశతకము (వీరరాఘవశతకము).

దేవరాజభట్టు : జననము : 16 వ శతాబ్దమో, అంతకు పూర్వమో వివరములు తెలియవు.

రచన : హరిశ్చంద్ర.

దోనయామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్ద ఉత్తరభాగము. నియోగి. తండ్రి : మాచిరాజు. తల్లి : రుద్రాంబ.

రచనలు : (1) సస్యానందము (కర్షకోపయోగము - శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామి కంకితము) (2) సర్వలోకాశ్రయము.

ధర్మనామాత్యుఁడు - సిరిప్రెగడ : క్రీ. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతము వాఁడు. గోదావరిమండల వాస్తవ్యుఁడు. తండ్రి : తిప్పయ్య. నియోగి.

రచన : నలచరిత్రము (6 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. వేంకటేశ్వరస్వామి కంకితము).

ధర్మన్న - చరిగొండ : 1600 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిమ్మయ్య.

రచన : చిత్రభారతము (నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యునకు కృతి యిచ్చెను).

ధూర్జటికవి : క్రీ. శ. 1520 - 1560 సం॥ మధ్య జీవించియున్నకవి. నివాసము : కాళహస్తి. పాకనాటి నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. శివభక్తుఁడు. కృష్ణదేవరాయుల ఆస్థానకవులగు అష్టదిగ్గజములలో నొకఁడు.

రచనలు : (1) కాళహస్తీశ్వర శతకము, (2) కాళహస్తి మాహాత్మ్యము (పై రచనలు కాళహస్తీశ్వరునకు అంకితము చేయఁబడెను).

నంజరాజు - కళవె : "సర్వాధికారి" జననము : క్రీ. శ. 1745 సం॥ర ప్రాంతము. క్షత్రియుఁడు. తండ్రి : మైసూరు దళవాయి, వచన భారత కర్త అయిన వీరరాజు. వచనకవి. సమకాలికులు : క్షాత్ర బాలకవి, రేకపల్లి సోమప్పకవి. విద్వత్కవిపోషకుఁడు. సంస్కృతము వ్రాసిన ఆలూరి నృసింహకవి 'యశోభూషణ'మను అలంకారశాస్త్ర గ్రంథమును కృతిగా గైకొనెను.

రచనలు : హాలాస్యమాహాత్మ్యము (72 ఆశ్వాసముల మధుర మీనాక్షీ సుందరేశ్వరుల లీలలు స్కాందపురాణాంతర్గతము) (2) కాశీమహిమార్థదర్పణము (తొలుత కన్నడమున రచించెను. పిమ్మట తెనుగుసేత)

నందిమల్లయ్య - ఘంటసింగయ్య : 1480 సం॥ర ప్రాంతీయుఁడు. నియోగి. తల్లి : పోతమ్మ. తండ్రి : సింగన్న, సింగయ్య. తల్లి : పేరమ్మ. తండ్రి : నాగయ్య. వీరు జంటకవులు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల తండ్రి నరసింహరాయలకాలమువారు. ఘంటసింగయ్యకు "మలయమారుతకవి" అను బిరుదనామము గలదు. శ్రీనాథ యుగములోనివారు.

రచనలు : (1) ప్రబోధచంద్రోదయము, (2) వరాహపురాణము.

నన్నయకవి - మోచర్ల : జననము : క్రీ. శ. 1630 సం.ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తాత : అన్నపార్యుఁడు. తండ్రి : మాధవామాత్యుఁడు. తల్లి : సింగమ్మ.

రచనలు : (1) కాశీఖండము, (2) సాంబోపాఖ్యానము (మోచర్లపురి గోపాలస్వామి కంకితము - ఐదాశ్వాసములు).

నన్నయభట్టు : జననము : క్రీ. శ. 1022–1063 సం॥ మధ్య జీవించిన వాఁడు. నివాసము : వేఁగిదేశము (రాజమహేంద్రవరము), తూర్పు గోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణములందు పండితుఁడు. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. రాజరాజనరేంద్రుని ఆస్థానకవి. బిరుదములు : "ఆదికవి, వాగనుశాసనుఁడు, శబ్దశాసనుఁడు". సమకాలికులు : పావులూరి మల్లన, నారాయణభట్టు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రమహాభారతమున ఆదిసభాపర్వములు, ఆరణ్యపర్వమునఁ గొంతభాగము, (2) రాఘవాభ్యుదయము, (3) ఇంద్రవిజయము, (4) ఆంధ్రశబ్దచింతామణి, (5) లక్ష్మణాసారము, (6) చాముండికావిలాసము.

నన్నెచోడదేవుఁడు : "టేంకణాదిత్య" "కవిరాజ శిఖామణి" జననము : క్రీ. శ. 1250–1350 నడుమవాఁడు. సూర్యవంశ క్షత్రియుఁడు. చోడవంశీయుఁడు. తండ్రి : చోడబల్లి. తల్లి : శ్రీసతి. గురువు : జంగమ మల్లికార్జున శివయోగి. (విద్వాంసుఁడు.) ప్రౌఢకవి.

రచనలు : (1) కుమారసంభవము (ఈ పండ్రెండాశ్వాసముల పద్య గద్యాత్మక గ్రంథమును గురువున కంకితము చేసెను), (2) కళావిలాసము (ప్రబంధ రత్నావళియందు స్వీకృతములు).

నరసకవి – చళ్లపిళ్ల : క్రీ. శ. 1800 సం॥ ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : కడియము, గోదావరి మండలము. సమకాలికులు : బసవరాజు, నాగేంద్రకవి, బేతపూడి కృష్ణయ్య, గొంతేటి సూరన్న మొదలగువారు.

రచన : యామినీపూర్ణతిలకా విలాసము (బిల్హణ చరిత్రము).

నరసకవి – బడగలపాటి : జననం : క్రీ. శ. 1740 సం॥ర ప్రాంతము. దేవమలు కులము. తంజావూరు ప్రభువులకాలము.

రచన : ఏకవీరామాహాత్మ్యము (నింబజామాహాత్మ్యము-ద్విపద. రఘురామదేవునకు అంకితము).

నరసింహకవి – కొనాల : క్రీ. శ. 1750సం॥ర ప్రాంతీయుఁడు. తరిగొండ గ్రామవాసి. నందవరీకనియోగి. తండ్రి : వేంకటేశయ్య. సమకాలికులు : సత్యవోలు భగవత్కవి, కస్తూరి రంగకవి.

రచన : శేషధర్మములు (హరివంశములోని ఆశ్చర్యపర్వము సంకలివి (తరిగొండ నృసింహస్వామికి పై గ్రంథము అంకితము ఇవ్వఁబడెను).

నరసింహకవి – చరిగొండ : జననము : క్రీ.శ. 1600 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : చరిగొండ – మహబూబునగరుజిల్లా. సోదరుఁడు : ధర్మకవి.

రచన : శశిబిందుచరిత్ర.

నరసింహకవి – వల్లూరి : జననం : క్రీ. శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : హనుమత్కవి. సమకాలికులు : కృష్ణకవి, గోపాలుని సింగయ్య మొ॥

రచన : నాగ్నజిత్తీ పరిణయము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

నరసింహభట్టు – ఆమదూరి : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము కానోపును.

రచన : షోడశరాజచరిత్రము మొ॥

నరసింహరాయకవి – వయసు : 70 ఏండ్లక్రిందటివాఁడు. నివాసము: కంభముమెట్టు – గువ్వలగూడెం – హైద్రాబాదురాష్ట్రము.

రచనలు : (1) ధర్మాంగద చరిత్ర, (2) నీలకంఠ దండకము.

నరసింహాచార్యులు – ముడుంబి :

రచన : భరత సర్వార్థసార సంగ్రహము (సంగీతనృత్యాభినయ విషయములుగల గ్రంథము).

నవనప్ప : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దపూర్వభాగము. తండ్రి : నల్లపిచ్చయ్య. పుదుక్కోట ప్రభువు, విజయ రఘునాథరాయల కాలమువాఁడు.

రచన : ఖడ్గలక్షణ శిరోమణి.

నాగదేవభట్టు : జననము : క్రీ. శ. 12 వ శతాబ్దము. మల్లినాథ సూరికి పూర్వుఁడు.

రచన : అమర నిఘంటు టీక.

నాగనాథుఁడు – పశుపతి : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము కావచ్చును.

రచన : శ్రీ విష్ణు పురాణము.

నాగభూషణ కవి – మల్లంపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము. శైవ బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : త్రిపురాంతకారాధ్యుఁడు. సమకాలికులు : కటికనేని రామయకవి. గణపవరపు వేంకటకవి.

రచన : బసవ విజయము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

నాగరాజు – చెన్నాప్రగడ : జననం : 1750 సం. ఆర్వేలనియోగి. మత గురువు : బ్రహ్మలింగము. మల్లంపల్లి రామలింగగురునివద్ద లింగధారణ.

రచన : శైవస్థాపనాచార్య స్తుతి శతకము (గణసాజన్యాఖ్యాన శతకము. ప్రాచీన శివభక్తులు గణజనము మున్నగువారి స్తుతి రూపము).

నాగశాస్త్రి : బృహత్తటాకము : జననము : క్రీ. శ. 1740 సంiర ప్రాంతము. దక్షిణదేశీయుఁడు. తండ్రి: పాపన్నామాత్యుఁడు.
రచన : ఒక శతకము (శూరసంహార).

నాగేంద్రకవి : జననము : క్రీ. శ. 1400 సం॥ ర ప్రాంతము. వైష్ణవ మతాభిమాని. నివాసము : భువనగిరి – హైదరాబాదు.
రచన : రమాధీశ్వర శతకము.

నాగేంద్రకవి – బసవరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : పాపన్న. సమకాలికులు : బేతపూడి కృష్ణయ్య. గొంతేటి సూరకవి మొ.
రచన : ఆనందసుందరీచాతుర్య విలాసము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

నాచనసోముఁడు : చూడు. సోముఁడు – నాచన.

నామయోగి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దప్రాంతము.
రచన : తిరుపతిలోని వేంకటేశ్వరునిపై మకుటముతో 40 పంచచామరములు.

నారయ – వెలిగందల : జననము : క్రీ. శ. 1450 సం. ర ప్రాంతము. గురువు : బమ్మెర పోతనామాత్యుఁడు. నివాసము : కరీంనగరు, జిల్లా – వెలిగందల.
రచన : భాగవతములో ఏకాదశ, ద్వాదశ స్కంధములు.

నారసామాత్యుఁడు – కంభంపాటి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దపు టుత్తరభాగము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. గురువు : రామబ్రహ్మేంద్రుఁడు.
రచన : భగవద్గీత (ఈ ఐదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము హరిహరనాథ భగవానునికి అంకితము చేసెను).

నారాయణ కవి – అయ్యలరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. తల్లి : కొండమ్మ. తండ్రి : సూరనార్యుఁడు. సమకాలికులు : గూలికల్లు వేంకట రమణకవి, గోపాలుని సింగయ్య మొ. నివాసము : గోరుగుంతలపాడు – కొచ్చెర్లకోట తాలూకా. నెల్లూరు జిల్లా.

రచన: (1) హంసవింశతి కథలు (అయిదు ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము), (2) దశావతార కథాసంగ్రహము (3 ఆశ్వాసముల గ్రంథము), (3) ఆంజనేయ కందపద్య శతకము మొ.

నారాయణకవి – దిట్టకవి : జననం : క్రీ. శ. 1790 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : పాపరాజకవి. గోదావరిమండలవాసి. సమకాలికులు : చింతకుంట కోదండరామకవి, వెలిదండ్ల వేంకటపతి మొ.

రచన : రంగరాయచరిత్రము (బొబ్బిలియుద్ధగాథ వర్ణితము).

నారాయణకవి – దూబగుంట : జననం : క్రీ. శ. 1480 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : బ్రహ్మయ్య.

రచన : పంచతంత్రము (పద్యకావ్యము. తమ్మభూపాలుని కొడుకగు బసవభూపాలున కంకితమివ్వబడెను).

నారాయణకవి – వెల్లుట్ల : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. బమ్మెర పోతనామాత్యుని వంశము. నివాసము : బమ్మెరగ్రామము.

రచన : వజ్రాభ్యుదయము (రెండాశ్వాసముల ప్రబంధము).

నారాయణభట్టు : జననము : క్రీ. శ. 1053 సం. రము వాఁడు. మిత్రుఁడు నన్నయభట్టారకుఁడు. సంస్కృతాంధ్ర ప్రాకృత కర్ణాటభాషలలో విద్వాంసుఁడు.

రచన : నన్నయభట్టు భారతరచనలో సాయపడుట.

నారాయణశివయోగి-కొటికలపూడి :

రచన : నాట్యసర్వస్వదీపిక.

నింబగిరిశాస్త్రి – గోవిండ్ల : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కోరుట్లగ్రామము – కరీంనగరు – హైద్రాబాదు.

రచన : ఒక ప్రహసనము.

నిమ్మనాథుఁడు - పిడుపర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1390 – 1440 సం.ల నడుమవాఁడు. గురువు : సోమనాథుఁడు – పాలకుర్కి.
రచన : నిజలింగ చిక్కయ్యకథ (యక్షగానము).

నీలాద్రికవి - అడిదము : జననము : క్రీ. శ. 1458 సం.ర ప్రాంతము. పూసపాటి రాచిరాజువద్ద ఆస్థానకవి.
రచన : రణరంగవిజయము.

నృసింహకవి : జననం : క్రీ. శ. 1760 సం. ప్రాంతము. తల్లి : గంగమ్మ.
రచన : కృష్ణశతకము.

నృసింహకవి - అంగర : జననం : క్రీ. శ. 1650 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : రామకృష్ణభట్టారకుఁడు. సమకాలికులు : నూతనకవి సూరన్న, దివి రమణకవి మొ.
రచన : రాజరాజాభిషేకము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. కొప్పుల మల్లభూపతికి అంకితమివ్వఁబడెను).

నృసింహకవి - ఎల్లకర : జననము : క్రీ. శ. 1511 – 1568 సం.ర నడుమవాఁడు. తండ్రి : కృష్ణయార్యుఁడు. గురువు : తిరుమల లక్ష్మణముని. వైష్ణవుఁడు.
రచనలు : (1) మార్కండేయపురాణము, (2) భారతసావిత్రి.

నృసింహకవి - (సంకుసాల) టంకసాల : జననం : క్రీ. శ. 1525 సం. ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. విశ్వబ్రాహ్మణుఁడని కొందరి వాదన. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమువాఁడు. గురువు : భట్టపరాశరాచార్యులు. వైష్ణవమతాభిమాని. కవిదూషకుఁడు. గర్విష్ఠి.
రచన : కవికర్ణరసాయనము (మాంధాతృ చరిత్రము).

పండరీనాథ కవి - మోచుకూరి : జననము : క్రీ. శ. 120 సంవత్సరములకు క్రిందటివాఁడు. నివాసము : నిజామురాష్ట్రము - మడికొండ.

రచనలు : అధ్యాత్మరామాయణము, (2) రామకథా కల్పలత (సంస్కృతమున-2400 శ్లోకములతో).

పండితారాధ్యుఁడు : "ఆరాధ్యదేవర, మల్లికార్జున, పండితయ్య" జననం : క్రీ. శ. 1150 సం. ప్రాంతము. జన్మస్థానము : భీమేశ్వరము - గోదావరిమండలము. తండ్రి : భీమనపండితుఁడు. తల్లి గౌరాంబ. గురువు : కోటిపల్లి ఆరాధ్య దేవుఁడు. సమకాలికులు : వెలనాటి-చోళుఁడు, బుద్ధరాజు మొ.

రచనలు : (1) శివతత్త్వసారము, (2) లింగోద్భవదేవుని గద్యము, (3) రుద్రమహిమ, (4) అమరేశ్వరాష్టకము, (5) ఇష్టలింగ స్తోత్రము, (6) గణసహస్రమాల, (7) పర్వతవర్ణనము, (8) గణసహస్రనామము, (9) బసవగీతలు మొ.

పట్టాభిరామ కవి : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం. ప్రాంతము, భట్రాజ కవి. లాక్షణికాగ్రేసరుఁడు.

రచనలు : (1) శమంతకోపాఖ్యానము, (2) కవి మూషక మార్జాలము, (3) వజ్రపంజర శతకము, (4) మరున్నందన శతకము, (5) గువ్వలచెన్న శతకము, (6) మలరాజు గుండారాయణోపాఖ్యానము.

పట్టాభిరామశాస్త్రి - వేదము : జననము : క్రీ. శ. 1760 సం.ర ప్రాంతము. పుదూరు ద్రావిడశాఖకుఁ జెందిన బ్రాహ్మణుఁడు. విద్వత్కవి. ఫోర్టుసెంట్ జార్జి - మద్రాసు కళాశాలలో సంస్కృతాంధ్రములందు ప్రధానోపాధ్యాయుఁడు.

రచనలు : (1) ధాతుమాల, (2) పట్టాభిరామ పాండితీయము (పద్యరూపక ఆంధ్రవ్యాకరణము).

పద్మకవి : జననం : క్రీ. శ. 16వ శతాబ్దమని అంచనా.

రచన : జినేంద్రపురాణము.

పరమానందయతి : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దాంతము. శివాద్వైతి. కావేరీతీరవాసి. గురువు : దత్తాత్రేయుఁడు. అద్వైతమత ప్రతిపాదనకై గ్రంథరచనచేసిన కవివరుఁడు.

రచనలు : (1) శివముకుంద శతకము (పరమానంద శతకము), (2) దత్తాత్రేయ శతకము, (3) సంపంగిమన్న శతకము, (4) శివజ్ఞాన మంజరి, (5) ఉత్తరగీత (వ్యాఖ్య).

పానకాలరాయుఁడు - తాడేపల్లి : జన్మస్థానము : తాడేపల్లి - విజయవాడ ప్రాంతము. తాత : రాజపూజ్యుఁడగు సుబ్బారాయుఁడు. తండ్రి : వెంకన్న. తల్లి : మహాలక్ష్మి. సోదరులు : సీతాపతిరాయఁడు, వేంకటరాయఁడు. వేణుగోపాలభక్తుఁడు. పానకమువంటి కవిత చెప్పువాఁడు.

రచనలు : (1) మానసబోధశతకము, (2) పార్థసారథి శతకము, (3) చిత్తబోధ శతకము, (4) రామశతకము, (5) లక్ష్మీదేవి శతకము, (6) రుక్మిణీపతి శతకము, (7) శ్రీ మంగళగిరి నృసింహస్వామి శతకము, (8) నేత్రదర్పణము (వైద్యగ్రంథము) మొ.

పాపయ్యకవి - పచ్చమెట్ట : జననం : క్రీ. శ. 1765-1840 సం. మధ్యకాలము. ఆర్వేలనియోగి. నివాసము : గూడపు వలస- విశాఖజిల్లా. మగటపల్లి కామయ్యశ్రేష్ఠి గారి ఆశ్రయమువలన కుటుంబపోషణము. సమకాలికులు : నడిమింటి రామయోగి, ఆలూరి కుప్పకవి మొ.

రచనలు : (1) హనుమద్దండకము, (2) కామయచంద్రశతకము, (3) మహిషాసుర మర్దని మొ.

పాపయ్య - మాచవరపు : జననం : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : వినుకొండ. తండ్రి : వేంకటాచలమంత్రి.

రచన : నందవరీక చరిత్రము (2 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

పాపరాజు – కంకంటి : జననం : క్రీ. శ. 1780 సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : నెల్లూరు మండలము. ప్రళయకావేరి పట్టణమున అమీను ఉద్యోగము. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి : అప్పయ్య. సమకాలికులు : పుష్పగిరి తిమ్మన, ధరణిదేవుల రామమంత్రి మొ॥

రచన: (1) ఉత్తరరామాయణము (2) విష్ణుమాయా విలాసము మొ॥

పామనాయకుఁడు – బహిరీ : జననము: క్రీ.శ. 220 సం.కు పూర్వము. నివాసము : వామనగిరి – హైద్రాబాదు రాష్ట్రము.

రచన : భార్గవపురాణము (మహబూబునగరు – సురపురములోని శ్రీ వేణుగోపాలస్వామికి అంకితము).

పార్థసారథిసెట్టి – అయ్యన్నకోట : జననం : క్రీ. శ. 19వ శతాబ్దము.

రచన : సత్యావిజయము మొ॥

పినవీరభద్రకవి – పిల్లలమఱ్ఱి : జననం : క్రీ. శ. 1450-1480 మధ్య జీవించియున్న కవి. తల్లి : నాగమ్మ. తండ్రి : గాదయామాత్యుఁడు. గురువు : భారతీ తీర్థులు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. సమకాలికులు: నిశ్శంక కొమ్మన, బమ్మెర పోతన.

రచనలు : (1) జైమినీ భారతము(అశ్వమేధపర్వము) (2) శృంగార శాకుంతలము (ప్రబంధము) (3) నారదీయము (4) మాఘ మాహాత్మ్యము (5) మానసోల్లాససారము (6) పురుషార్థ సుధానిధి (7) అవతారదర్పణము మొ॥

పిన్నయ ప్రభాకరుఁడు – ఎలకూచి (పినయాదిత్యుఁడు) : జననము : క్రీ. శ. 1650 సం.ర ప్రాంతము. జటప్రోలు ప్రాంతమువాఁడు. విద్వత్కవి. తండ్రి : కృష్ణదేవుఁడు. తాత: భైరవార్యుఁడు. అన్న: ఎలకూచి – బాలసరస్వతి. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్వాంసుఁడు.

రచన : ఆదిత్యపురాణము.

పుణికుండలకవి : నూటేండ్లకు క్రిందటివాఁడు. సంస్కృతాంధ్రము లందు సమర్థుఁడగు విద్వత్కవి.

రచన : సీమంతినీ కల్యాణము.

పురుషోత్తమకవి-కాసుల : జననం : క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దము. భట్రాజకులము. నివాసము : బటుపల్లె - కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) హంసలదీవి శతకము, (2) ఆంధ్రనాయక శతకము, (3) భక్త కల్పద్రుమ శతకము, (4) మానస బోధశతకము. (ఈ పేరుతో పానకాలరాయఁడొక శతకమువ్రాసినట్లు తెలియును. ఈతని శతకము వెల్లడి కాలేదు.

పురుషోత్తమకవి - కొండముడుగు : జననము : క్రీ. శ. 150 ఏండ్లకు పూర్వము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : గిరియప్ప. అయ్యలూరు గ్రామాధికారి.

రచన : ఆనందగణేశ్వరము (దీబగుంట వీరేశ్వరున కంకితము).

పురుషోత్తమ దీక్షితుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ద మధ్య భాగము. తంజావూరు నాయకరాజుల కాలమువాఁడు.

రచన : తంజాపురాన్నదాన మహానాటకము.

పుష్పదంతుఁడు :- ఈ కవి కాలాదులు తెలియలేదు.

రచనలు : (1) సాహిత్యకౌముది, (2) బ్రహ్మాండ పురాణము, (3) శశిబిందు చరిత్రము, (4) ప్రద్యుమ్నోపాఖ్యానము మొ.

పెదకెంపరాయఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1700 సం. ప్రాంతము.

రచన : గంగాగౌరీ విలాసము (యక్షగానము).

పెదకోమటి వేమారెడ్డి : 'సర్వజ్ఞచక్రవర్తి' జననం : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దము. తాత : మాచారెడ్డి. తండ్రి : పెదకోమటిరెడ్డి.

రచనలు :(1)సాహిత్యచింతామణి(అలంకార శాస్త్రము)(2) సంగీత చింతామణి (సంగీతశాస్త్రము) (3) అమరుకవ్యాఖ్యానము.

(ఇతని ఆశ్రితుఁడు సమకాలికుఁడునగు కవి వామనభట్టు. ఇతఁడు శ్రీనాథుని విద్యాధికారిగా నియమించెను).

పెదతిరుమలయ్య - తాళ్లపాక : కవికాలాదులు తెలియవు. సంబోధనతో భగవంతుని స్తుతించుకావ్యమును ఉదాహరణమందురు.
రచన : వేంకటేశ్వరోదాహరణము (సర్వవిధవిభక్తులతో గూడిన వేంకటేశ శతకము).

పెద్దన - అల్లసాని : "ఆంధ్ర కవితాపితామహ" క్రీ. శ. 1510 - 1535 సం. నడుమ నున్నవాఁడు. జన్మస్థలము : దోరాల- దూపాడ పరగణా - బళ్ళారిప్రాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల అష్టదిగ్గజ కవులలో నొకఁడు. తండ్రి : చొక్కన. ఆది ప్రబంధకవి.
రచనలు : (1) స్వారోచిష మనుచరిత్రము (2) హరికథాసారము మొ॥

పెద్దన-చిత్రకవి : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి. సమకాలికులు : చెన్నమరాజు చెన్నమరాజు, తిమ్మరాజు మొ॥
రచనలు : (1) సర్వలక్షణ సారసంగ్రహము (2) సాహిత్య చంద్రోదయము (3) సాహిత్య రత్నాకరము (4) సర్వలక్షణ శిరోమణి (5) హనుమోదాహరణము మొ॥

పెద్దన - విన్నకోట : జననం : క్రీ. శ. 1300 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి. తండ్రి : గోవిందరాజు. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము - తూ. గో. జిలా.
రచన : కావ్యాలంకారచూడామణి (మొదటి తెనుఁగు లక్షణ గ్రంథము). (రాజరాజు మనుమడగు విశ్వేశ్వర మహారాజునకు అంకితమివ్వబడెను).

పెద్దనకవి – ఎలుగంటి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద రెండవ భాగము. తండ్రి : కొండయ. తల్లి : మల్లమ.

రచనలు : ప్రకీర్ణ గణితము (2) భిన్నగణితము (పద్యరూపక గ్రంథములు).

పెద్దనసోమయాజి – కాణాద : "చిత్రబంధకవి" జననం : క్రీ. శ. 1750 సం. ప్రాంతము. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుడు. గద్వాల సంస్థానకవి. తండ్రి : తిమ్మన. సమకాలికులు : కొట్ర బాలకవి, మంగళగిరి ఆనందకవి మొ॥

రచనలు : (1) ముకుందవిలాసము (2) ఆధ్యాత్మ రామాయణము మొ॥

పెద్దయ్య – ఒడ్డెపూడి : జననము : క్రీ. శ. 1560 సం॥ ప్రాంతము. ఒడ్డెపూడి గ్రామకరణము. తండ్రి : వేంకటమంత్రి.

రచన : వాయుపురాణము (ఆంధ్రీకృతము).

పెద్దరామయ్య – పోడూరి : జననం : . శ. 1800 సం. ప్రాంతము. నివాసము : గోదావరిజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : శివరామయ్య. సమకాలికులు : ఘట్టుప్రభువు. చల్లపిళ్ల నరసకవి మొ॥

రచన : శివరామాభ్యుదయము (ద్వ్యర్థికావ్యము).

పెద్దిరాజు – పొన్నాడ : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం.లకు పూర్వము.

రచన : ప్రద్యుమ్న చరిత్రము.

పెమ్మన – భావన : జననము : క్రీ. శ. 16 శతాబ్దముగా కానోపును.

రచన ; అనిరుద్ధ చరిత్రము.

పెరియణ్ణకవి – ఉప్పుగుండూరు : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : వేంకటకవి. తల్లి : సింగమాంబ. నివాసము : కాంచీపురము. కామాక్షీభక్తుడు.

రచన : మీనకేతనాభ్యుదయము (అసమగ్రము – ఆర్వీటి పెద వేంకట రాయలకు అంకితము).

పేరకవి – భ (ఛ) ల్లా : జననము : క్రీ. శ. 17–వ శతాబ్దము. నివాసము ; ఆంధ్రదేశము.

రచన : భద్రాద్రి శతకము (ఇందు తురకలు తెనుఁగుదేశమున చేసిన ఘోరములు వర్ణితములు).

పేరయకవి – బుద్ధిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. వీరశైవుఁడు. గురువు : శ్రీ ఇవటూరి వీరారాధ్యులు.

రచన : సాత్త్విక బ్రహ్మవిద్యావిలాస నిరసనము (శైవమత గ్రంథము).

పేరయ్య – బొడ్డపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ పూర్వము. ఆర్వేలనియోగి. నివాసము : బొడ్డపాడు – విజయవాడ ప్రాంతము– కృష్ణామండలము.

రచన : (1) తిరుకాళహస్తిలింగ శతకము (2) అనంత మహాత్త్వము (3) పద్మినీవల్లభము (4) మంగళగిరి విలాసము (5) శంకరవిజయము (6) సూర్యశతకము

పేరయ్యకవి – మండపాక : క్రీ. శ. 1780 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : కామనవలస అగ్రహారము – విశాఖజిల్లా. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. పినతండ్రి : సోమనార్యుఁడు. సోమేశ్వరాలయమును ప్రతిష్ఠించినవారు.

రచనలు : (1) ఇందుమతీ పరిణయము (2) కుముద్వతీ పరిణయము (3) నిరోష్ఠ్యదాశరథి శతకము మొ॥

పేరయ్యలింగము – అజ్జరపు : జననము : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : కొండన. నివాసము : అజ్జరము–గోదావరి

మండలము. సమకాలికులు : అయ్యలభాస్కర కవులు, పింగళి ఎల్లనార్యుఁడు మొదలగువారు.

రచన : ఒడయనంబి విలాసము (స్థలపురాణము).

పోచన : జననము : క్రీ. శ. 1770 సం॥ర ప్రాంతీయుఁడు. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : నృసింహసోమయాజి. సమకాలికుఁడు : వాసుదేవయోగి, అనంతార్యుఁడు మొదలగువారు.

రచన : చంద్రాభ్యుదయము (అమ్మయమంత్రి కొడుకు చిన్నయామాత్యునకు అంకితము).

పోతన – బమ్మెర : క్రీ. శ. 1405 – 1470 సం॥ర మధ్యనున్నవాఁడు. నివాసము : ఓరుగల్లు. తండ్రి : కేతన. తల్లి : లక్కమ్మ. తాత : ఎల్లన. శ్రీరామభక్తుఁడు. వ్యవసాయముచే జీవితమును గడపినవాఁడు. కొడుకు : మల్లన్న. సహజపాండిత్య బిరుదాంకితుఁడు. భాగవతకృతిని శ్రీరామునకేకాని పరులకు అంకితము చేయనని శపథము పూనిన మహాత్ముఁడు. సమకాలికులు : శ్రీనాథుఁడు, పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి మొదలగువారు.

రచనలు : ఆంధ్రభాగవతము (2) వీరభద్రవిజయము (3) నారాయణ శతకము (4) భోగినీదండకము (5) భేతాళపంచవింశతి.

పోతరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1550 సం॥ ప్రాంతము.

రచన : భేతాళపంచవింశతి (కొన్ని పద్యములు. ప్రబంధ రత్నావళియందుదాహృతములు).

పోలమరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర పూర్వము.

రచన : (1) పర్వతపురాణము (ప్రబంధరత్నావళ్యాదులందీ గ్రంథమందలి వర్ణన లుదాహృతములు)

ప్రతాపరుద్రుఁడు : "విద్యాభూషణ" 1158–1195 సం. వఱకు రాజ్యమేలిన ప్రభువు. రుద్రమదేవి మనుమఁడు. మొదటి ప్రతాపరుద్రుఁడు. శివభక్తుఁడు. సుపరిచిత భాషలు: ఆంధ్ర గీర్వాణ కర్ణాట భాషలు. పెక్కుకవులను ఆదరించి వారికి అగ్రహారములను ఒసంగినటువంటి రసజ్ఞశిఖామణి. సహాధికారి లేఖకుఁడు : పాల్కురికి.

రచన : నీతిసారము. (రాజనీతిశాస్త్రగ్రంథము. సంస్కృతాంధ్రములలో).

ఫణిభట్టు : జననము : క్రీ.శ. 13 వ శతాబ్దాంతము. వైదికుఁడు. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : ఈశ్వరభట్టు. గురువు : సదానందయతి.

రచన : పరతత్త్వసారము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము. గురువైన సదానంద యతికి అంకితము).

బద్దెన : "కావ్యబ్రహ్మ", "ఉదారవైరోచన", "నరేంద్రచతురానన", "కార్యచతుర్ముఖ", "వివేకభూషణ", "వివేక చతురానన", "దశదిశాభరణాంక" జననము : క్రీ. శ. 1260–1300 సం. మధ్యకాలము. ఈతఁడు కృష్ణానదీతీరమున దక్షిణషట్సహస్ర దేశమును పాలించిన సామంతరాజు. సమకాలికులు : కేతన, తిక్కన సోమయాజి, అథర్వణాచార్యులు మొ. వారు.

రచనలు : (1) నీతిసార ముక్తావళి (2) సుమతీశతకము.

బప్పనకవి : కొండవీటి రెడ్డిరాజుల కాలమువాఁడు. వ్యాకరణమున సుప్రసిద్ధపండితుఁడు.

రచన : ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరము (తండ్రికి అంకితము).

బలభద్రకవి – కవిధాటి : తండ్రి : రామకవీంద్రుఁడు. శ్రీగిరి బసవన కాలమువాఁడు. ఇతఁడు గొప్పకవి. శివభక్తుఁడు.

రచన : జంబుకేశ్వర మాహాత్మ్యము (గజారణ్య క్షేత్రమహిమ).

బసవకవి – పిడుపర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1520 సం. ప్రాంతీయుఁడు. వైదికుఁడు. తండ్రి : సోమనార్యుఁడు. పెదతండ్రి : సోమనాథుఁడు.

రచనలు : (1) ప్రభులింగలీలలు (ఐదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము) (2) దీక్షాబోధ (కన్నడగ్రంథములకు ఆంధ్రీకరణము రుజువగుచున్నది).

బసవన్న - కొచిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1465–1530 నడుమ నున్న వాఁడు.

రచన : కవిసర్పగారుడము (ఛందోగ్రంథము).

బసవయ్య - అంగర : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం.కు పూర్వము.

రచనలు : సావిత్రికథ (ఇందలి పద్యములు ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులందు ఉదాహృతములు).

బాపయకవి - అల్లమరాజు : క్రీ. శ. 1735 సం. ప్రాంతము. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : గౌతమీ మాహాత్మ్యము.

బాలకవి - క్యాట : "బాలకవి" జననము : క్రీ.శ. 1730–1790 సం.ర మధ్యకాలము. అసలుపేరు : వేంకటేశ్వర్లు. తెలుగాణ్యశాఖకు జెందిన వైదికబ్రాహ్మణులు. పండితవంశీయుఁడు. సమకాలికులు : అడిదము సూరకవి, ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి, రేకపల్లె సోమప్పకవి మొ.

రచనలు : (1) భల్లాణ చరిత్రము (2) విమలాంగీ పరిణయము: (శృంగార రసప్రబంధము) (3) కొన్ని శతకములు.

బాలభాస్కరకవి - అడిదము : జననము : క్రీ. శ. 1690–1750 సం.ర మధ్యకాలము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి: చినలచ్చనమంత్రి. తాత నారసామాత్యుఁడు. కొడుకు: సూరకవి. నివాసము: పూసపాటిరేగ-విజయనగరప్రాంతము. సమకాలికులు : పూసపాటి వేంకటపతి మహీపాలుఁడు, వెలగపూడి కృష్ణకవి.

రచనలు : శుద్ధాంధ్ర రామాయణము (అచ్చతెనుఁగు - శ్రీరామచంద్రునకుకృతి) (2) లక్షణసారము (ఛందశ్శాస్త్రము శ్రీరామాంకితము).

బాలసరస్వతి – ఎలకూచి : "మహామహోపాధ్యాయ" జననము : క్రీ. శ. 1600 – 1700 సం.రముల మధ్యకాలము. నివాసము : పర్తియాలగ్రామము – పూర్వపు నిజామురాష్ట్రము. తండ్రి : కృష్ణదేవుఁడు. తాత : భైరవార్యుఁడు.

రచనలు : (1) రాఘవయాదవ పాండవీయము (త్ర్యర్థి కావ్యము) (2) రంగకౌముది (నాటకము) (3) చంద్రికాపరిణయము (పద్యకావ్యము) (4) భాషావివరణము (లక్షణగ్రంథము) (5) ఆంధ్రచింతామణి వ్యాఖ్యానము (6) మల్లభూపాలీయము మొ. శతాధిక ప్రబంధకర్త.

బుచ్చెన్నశాస్త్రి – ముబుపాక : జననము : క్రీ. శ. 1760 సం.ము దాదాపు వాఁడు. ఆరామద్రావిడశాఖా బ్రాహ్మణ్యులు. తండ్రి: కోదండరాముఁడు.

రచన : వేంకటేశ్వరమాహాత్మ్యము.

బుద్ధారెడ్డి – గోన : జననము : క్రీ. శ. 1300 సం. ర ప్రాంతము. తండ్రి : విఠలరాజు. కాకతీయ ప్రభువుల సామంతరాజు. హైద్రాబాదు – రాయచూరుసనకు ప్రభువు.

రచన : రంగనాథరామాయణము (తండ్రికి కృతి నొసగెను).

బ్రహ్మయ్యలింగము – ముదిగొండ : జననము : క్రీ. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : హైదరాబాదు రాష్ట్రము – మెదకు మండలము.

రచన : (1) శివరహస్యఖండము (తెల్గున తత్త్వప్రకాశిని యందురు) (2) మార్కండేయ పురాణము.

భగవత్కవి – సత్యవోలు : క్రీ. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : గోదావరిమండలము. తండ్రి : జనార్దనుఁడు. ఆర్వేల నియోగి. సమకాలికులు : కానాల నరసింహకవి, కస్తూరి రంగకవి

మొ. వారు. (నూఱుశతకములు వ్రాసినట్లు తన గ్రంథమున చెప్పు కొనెనుగాని యవి లభ్యములు కావు).

రచన : రుక్మిణీపరిణయము (నాల్గాశ్వాసముల ప్రబంధము).

భద్రభూపాలుఁడు: జననం : క్రీ. శ. 1050 సం.రమునకు పూర్వుఁడు. రచన : నీతిశాస్త్రముక్తావళి (కాకతీయుల కాలమునాటిది).

భవానీశంకరుఁడు – ఈదురుపల్లి : క్రీ. శ. 1730 సం. ర ప్రాంతము వాఁడు. గోదావరీమండలవాసి. తండ్రి : శంకరయ్య. ఆర్వేల నియోగి. సమకాలికులు : నంబిరాజు, చేమకూర వేంకటకవి మొ. వారు.

రచనలు : (1) (ఆంధ్రీకృత) ధర్మఖండము (2) శృంగారమంజరి (పద్యకావ్యము).

భానుకవి : జననము: క్రీ. శ. 1510–1530 సం.ల నడుమ నున్న వాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిప్పనమంత్రి. నివాసము: విజయనగరము. శ్రీకృష్ణదేవరాయల కాలమువాఁడు.

రచన : పంచతంత్రము (ఆంధ్రీకరణము).

భావనామాత్యుఁడు – రేటూరి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం. ర ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. గురువు : శ్రీ అద్దంకి – సింగరా చార్యులుగారు. తండ్రి : రామన. తల్లి : నాంచారమ్మ. తాత : పెగ్గడయామాత్యుఁడు.
రచన : కామేశ్వరీ చరిత్రము (ద్విపదకావ్యము).

భావనారాయణ – కలిదిండి : జననము : క్రీ. శ. 1550 సం. ర ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. గురువు : కందాళ – భావనా చార్యుల కుమారుఁడు శ్రీరంగాచార్యులు. తండ్రి : వేంకటాద్రి. తాత : మంత్రిరాజు. తల్లి : సూరమాంబ. శిష్యులు : రంగన

మంత్రి. తెనాలి – అన్నయ్య. నివాసము: కృష్ణాజిల్లా, కైకలూరు తాలూకా. కలిదిండిగ్రామము. ఇంటిపేరు: అడవివారు. వైష్ణవ మతాభిమాని.

రచనలు: (1) విష్ణుపురాణము (ఈనాల్గాశ్వాసములు ; శ్రీ జగన్నాథ స్వామికి అంకితము. (2) పురుషోత్తమఖండము (ఆంధ్రీకరించెను).

భావనారాయణ – జయంతి: 19 వ శతాబ్దముగా కానోపును.

రచన: కళావతీవిజయము మొ. గలవు.

భాస్కరకవి – శ్రీపతి: 17 వ శతాబ్దముగా కానోపును.

రచన: చిత్తశతకము (బౌద్ధమత పక్షపాతమందు కానవచ్చును).

భాస్కరపంతులు: క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. పెనుగొండ, కొండవీడు, రాజమహేంద్రవరము సమీపమున నివసించియున్న వైశ్యులకు గురువై వారికిఁ గొన్ని కట్టుబాట్లుచేసి 102 గోత్రములవారిని ఆ కట్టుబాట్లకు లోబఱచి వారికి పురోహితుఁడాయెను.

రచన: కన్యకాపురాణము (విష్ణువర్ధనుని కాలమునాటి వైశ్యుల గాథ).

భాస్కరమంత్రి: జననము: క్రీ. శ. 1180–1220 సం. ల ప్రాంతమువాఁడు. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కుమారుఁడు: కొమ్మనామాత్యుఁడు. మనుమఁడు: "ఉభయకవిమిత్ర" తిక్కనసోమయాజి. గుంటూరు విభుఁడు.

రచన: బాలాయోధ్యారణ్య కాండలు (భాస్కరరామాయణము లోనిది).

భాస్కరాచార్యులు: జననము: క్రీ. శ. 1470–1580 సం.ల ప్రాంతము. తండ్రి: బొల్లనార్యుఁడు. నివాసము: పెనుగొండ – గోదావరిజిల్లా.

రచన: వైశ్యపురాణము (ఎనిమిదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము – వైశ్యుల కంకితము).

భీమకవి – వేములవాడ : క్రీ. శ. 1400 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : వేములవాడ–ద్రాక్షారామసమీపము – గోదావరిమండలము. ఇతఁడు ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరుని వరప్రసాదుఁ డందురు. ఇతని చాటువులు మిక్కిలి ప్రసిద్ధములు. తిట్టుకవి, ఉద్దండకవి, కవిరాక్షసుఁడు అని ప్రజలవాడుక.

రచనలు : (1) కవిజనాశ్రయము (అలంకారశాస్త్రము) (2) భీమకవి రగడ (3) కర్ణాటబసవపురాణము (4) హరవిలాసము (5) రాఘవపాండవీయము (6) నృసింహపురాణము (7) శతకంధరరామాయణము (8) సుమతిశతకము అను గ్రంథములు వ్రాసెనను ప్రతీతి కలదు.

భైరవికవి : క్రీ. శ. 1450 సం. ర ప్రాంతీయుఁడు. నియోగి. తండ్రి : గౌరన.

రచనలు : (1) శ్రీరంగమాహాత్మ్యము. (చాగయ మంత్రి కుమారుఁడైన రాఘవమంత్రికి కృతి యివ్వబడెను.) (2) రత్నశాస్త్రము (నవరత్నపరీక్ష. అగస్త్యముని మూలమునకు తెనిగింపు) (3) కవిగజాంకుశము (పద్యకావ్యము).

మంచెన : జననము : క్రీ. శ. 1300 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము – గోదావరిజిల్లా. సమకాలికులు : బద్దెన, మారన, అథర్వణాచార్యులు మొ. వారు.

రచన : కేయూరబాహుచరిత్రము (నాల్గాశ్వాసముల ప్రబంధము). (నండూరి గుండనామాత్యుఁడను వెలనాటి చోళరాజు మంత్రికి అంకితము).

***మడివాళయ్య – మఠం :** జననము : దాదాపు 120 సంవత్సరములకు పూర్వము. కర్ణాటాంధ్రభాషలలో సమర్థుఁడు. నివాసము : హైద్రాబాదు రాష్ట్రము – నిజామాబాదుజిల్లా – బోర్లెం గ్రామము. రచన : శారదా రామాయణము.

మనుమంచభట్టు : జననము : క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : భైరవాచార్యుఁడు.

రచన : హయలక్షణసారము (ఈ గ్రంథమును కుమారకంప భూపాలునకు అంకితము (శాలిహోత్రుని అశ్వశాస్త్రమునకు తెనుఁగుసేత.)

మన్నారయ్య : క్రీ. శ. 1730 సం.ర ప్రాంతమువాఁడు. వైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడు, తండ్రి : వేంకటాచార్యుఁడు, తాత : అప్పయాచార్యుఁడు.

రచన : రసమంజరి (భానుదత్తుని మూలమునకు-ఆంధ్రీకరణము).

మల్లన - తరిగొప్పుల : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం.ర ప్రాంతము. నియోగి. వేంకటపతిరాయల కాలమువాఁడు. గురువు : దత్తాత్రేయ యోగీంద్రుఁడు. సమకాలికులు : శంకరకవి, కంచి వీరభద్రకవి మొ. వారు.

రచన : చంద్రభానుచరిత్రము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము).

మల్లన-పావులూరి : జననము : క్రీ. శ. 11 వ శతాబ్దము. నియోగి. తండ్రి : శివన్న. తల్లి : గౌరమ్మ. నివాసము : గోదావరి మండలము – నవఖండవాడవాసి.

రచన : (1) గణితశాస్త్రము (మహావీరాచార్యుల సంస్కృత గణితమునకు ఆంధ్రీకరణము) (2) భద్రాద్రి రామశతకము (గణితశాస్త్రము వ్రాసిన మల్లనకంటె, శతకమువ్రాసిన మల్లన భిన్నుడని తెలియుచున్నది. వివరము పరిశీలింపఁదగును).

మల్లన-మలయమారుతం :

రచన : కూర్మపురాణము (ఇందలి పద్యములు అప్పకవీయాది లక్షణ గ్రంథములందు చేర్చఁబడినవి).

మల్లన - మాదయగారి : జననము : క్రీ. శ. 1517-1526 సం.ర మధ్య కాలము. తండ్రి : మాదయ. గురువు: అఘోరశివగురువు. శ్రీకృష్ణ దేవరాయల ఆస్థాన కవులలో నొకఁడు. నివాసము : కొండవీఁడు.
రచన : (1) రాజశేఖర చరిత్రము (మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము) (2) రుక్మాంగదచరిత్ర (పద్యకావ్యము).

మల్లనయోగి - నివాసం : కళింగరాజ్యము - పర్లాకిమిఁడి. వేమనను బోలిన వేదాంతి. విశ్వకర్మకులజులు. తాను చనిపోయినపిమ్మట పరాకిమిడి జమీందారు నింట పుట్టెదనని చెప్పి నిదర్శనములు చెప్పెనట.

రచన : మల్లన యోగిశతకము (ఇంకను పెక్కులు గలవు).

మల్లయ్య - చదలవాడ : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దాంతము. సమకాలికులు : రుద్రయ్య, శంకరకవి.
రచన : విప్రనారాయణ చరిత్రము.

మల్లయ్య - నండూరి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥కు పూర్వము
రచన : హరిదత్తోపాఖ్యానము (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధ రత్నావళియందుదాహృతములు).

మల్లయ - నంది : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥కు పూర్వము.
రచన : (1) మదన సేనము (2) మత్స్యపురాణము.

మల్లయ - నందికాయల : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥కు పూర్వము.
రచన : రేవతీ పరిణయము. (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధరత్నావళిలో గలవు).

మల్లారెడ్డి - కామినేని: జననము : క్రీ. శ. 1550-1600సం॥ర ప్రాంతము. నివాసము : హైదరాబాదు. మెదకుజిల్లా - బిక్కనవోలు గ్రామము. బిక్కవోలు ప్రభువు. తండ్రి : కాచారాజు.

రచనలు : (1) పద్మపురాణము (2) శివధర్మోత్తర ఖండము (3) షట్చక్రవర్తి చరిత్రము (ఎనిమిదాశ్వాసములు).

మల్లారెడ్డి – దేశాయి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : రంగారెడి. తాత : పర్వతరెడ్డి.
రచన : గంగాపుర మాహాత్మ్యము.

మల్లికార్జున పండితుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 1150 సం॥ర ప్రాంతము. శైవమును సవైదికముగ సంస్కరించినవాఁడు. తండ్రి : భీమన. తల్లి : గౌరాంబ. నివాసము : ద్రాక్షారామము – గోదావరి మండలం.
రచనలు : (1) శంకర, ఆనంద, బసవగీతములు (2) హారలీల (3) మహిమ్న స్తవము (4) మహిణము (5) అనామయము (6) హాలాయుధము (7) రుద్రమహిమ (8) పంచగద్యలు (9) సంసార మాయా స్తవము (10) దక్షాధ్వరము (11) న్యాసాష్టకము (12) గణాడంబరము (13) శారభము (14) శంకర, ఆనంద, నివాళీ, వాలేశు, గొబ్బిపదములు, వెన్నెల, సంజవర్ణన, గణ వర్ణనపదములు (15) బాణగద్య (16) అక్షరగద్య (17) వర్ణాడంబరము (18) నీలకంఠ మయూర స్తవములు (19) శివతత్వ సారము (20) రుద్రసహస్రనామములు (21) భృంగి స్తవము (22) గీతసూక్తములు (23) దీపకళిక (24) మానిదండకము (25) మలయ రాజీయము (26) ముక్తకములు మొ॥

మల్లికారున పండితుఁడు – మల్లంపల్లి : జననము : క్రీ.శ. 1800సం॥ర ప్రాంతము.
రచనలు :(1) అగస్త్యేశ్వరశతకము (2) దేవీశ్యామలాంబా శతకము మొ.

మల్లికార్జునభట్టు – శాకవల్లి : జననం : క్రీ. శ. 1280–1330 నడుమ వాఁడు. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : గుంటూరుమండలము– పలనాటిసీమ. తండ్రి : హుళక్కి భాస్కరుఁడు.

రచన : భాస్కరరామాయణము–బాల, కిష్కింధా, సుందరకాండలు. (అయ్యలార్యుఁడు, కుమారరుద్రదేవుఁడు కూడా వ్రాసిరి. కాని ఈతఁడు మాత్రము శివునకు అంకితము ఇచ్చెను).

మల్లుభట్టు – పుటపాసి : జననము : క్రీ. శ. 1500–1600 సం॥ర ప్రాంతము.

రచన : జలపాని మాహాత్మ్యము (ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులందు సంగృహీతములు).

మాచనామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1750 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : భైరవామాత్యుఁడు.

రచన : బ్రహ్మాండవచనము.

మాడయకవి : జననము : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దితుదిని, 16 వ శతాబ్దారంభము. నియోగి. తండ్రి: సర్వయామాత్యుఁడు. రాయలకాలము.

రచనలు : (1) మైరావణచరిత్ర (అబ్బయామాత్యుని పుత్త్రుఁడు. గోపమంత్రి కంకితము) (2) దేవేంద్రవిజయము (ఎఱ్ఱనమంత్రి కంకితము).

మాతృభూతకవి : జననము : క్రీ. శ. 1788–89 సం. ల కాలము. తంజావూరు ప్రభువు అమరసింహుని కాలమువాఁడు. తండ్రి : రంగయార్యుఁడు.

రచన : పారిజాతాపహరణము (నాటకము – అమరసింహ ప్రభువు మంత్రి శివరాయనికి అంకితము).

మాధవమంత్రి : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కావచ్చును. నియోగి. గోదావరిమండలవాసి. తండ్రి : గిరిమనమంత్రి. గురువు : కిళాంబి వేంకటాచార్యుఁడు.

రచవ : భగవద్గీతలు (నాల్గాశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

మాధవరాయకవి - రేచర్ల : క్రీ. శ. 1740 సం.ర ప్రాంతము. పద్మనాయక కులజుఁడు. తండ్రి : సురభిమల్ల కుమారపాలుఁడు.
రచన : చంద్రికాపరిణయము (ఆఱాశ్వాసముల ప్రబంధము).

మాధవరాయలు - సురభి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దితుదిని. 17వ శతాబ్దారంభము. తండ్రి : సురభి - మల్లభూపాలుఁడు. సింగభూపాలునివంశమువాఁడు. విద్వత్కవి. కుమారుఁడు: నరసింగరావు.
రచన : చంద్రికా పరిణయము (మదనగోపాలస్వామికంకితము).

మాధవుఁడు - పణిదపు : క్రీ. శ. 1600 సం.కు పూర్వము.
రచన : ప్రద్యుమ్న విజయము (ప్రబంధము).

మాయనకవి - తైప : జననము : క్రీ. శ. 150 సంవత్సరములకు పూర్వము. తల్లి : కామాక్షి. తండ్రి : మహాదేవశాస్త్రి.
రచన : ఉషాకల్యాణము (ఐదాశ్వాసములు).

మారన : "ఉభయకవిమిత్రుఁడు." జననము : క్రీ. శ. 1250–1350 మధ్యకాలము. గురువు : తిక్కనసోమయాజి. తిక్కనామాత్య పుత్త్రుఁడు. సమకాలికులు : బద్దెన, కేతన, రంగనాథుఁడు, ప్రతాపరుద్రుఁడు మొ. వారు.
రచన : మార్కండేయపురాణము సంస్కృతమున కాంధ్రీకృతము. (ప్రతాపరుద్రుని సేనానాయకుఁడైన గన్నయమంత్రికి కృతిగ నిచ్చెను. మనుచరిత్ర, హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, బహుళాశ్వ చరిత్రమునకును పైపురాణమే మూలాధారము).

మారయకవి : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దమువాఁడు కావచ్చును. నియోగి. తండ్రి : సర్వయ్య. నారనగారి సూరన్న ఈతని సమకాలికుఁడు.
రచన : మైరావణ చరిత్రము.

మారవికవి : రచన : భాస్కరశతకము.

ముత్తరాజు - నెల్లూరి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం.ర ప్రాంతము.
రచన : పద్మావతీ కల్యాణము (ప్రబంధము).

ముద్దయకవి : కాలము తెలియలేదు. నివాసము : మంథెన - నిజాము రాష్ట్రము. విద్వత్కవి.
రచన : మంథెన రామాయణము (యక్షగానము).

ముద్దరాజు - రెడ్డిపల్లె : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం.లకు పూర్వము.
రచన : అష్టమహిషీకల్యాణము (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులందు స్వీకృతములు).

ముద్దుపళని : క్రీ. శ. 1760 సం.ర ప్రాంతము. తంజావూరు సందుగల వేశ్యాంగన. తల్లి : ముత్యాలు. తంజావూరు ప్రభువు ప్రతాపసింహుని యుంపుడుకత్తె.
రచన : రాధికాసాంత్వనము (నాల్గాశ్వాసముల ప్రబంధము.)

ముద్దురంగచొక్కనాథుడు : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దము. తండ్రి : మధురాపాలకుడు. విజయరంగ చొక్కనాథుడు. శ్రీరంగనాథుని భక్తుడు.
రచన : శ్రీరంగ మాహాత్మ్యము.

ముమ్మయబైతరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం.లకు పూర్వుడు.
రచన : విష్ణుకథానిధానము (ప్రబంధము).

ముమ్మడి తిమ్మభూపతి - సుగుటూరి : జననము : క్రీ. శ. 1614-1630 సం. వాడు. ఆంధ్రగీర్వాణ, కన్నడభాషలలో విద్వత్కవి. మైసూరు సామంతరాజులలోనివాడు.
రచనలు : సంస్కృతములో : (1) శివదర్పణము (2) రసికమనో రంజనము (3)కౌముదీవ్యాఖ్య. కన్నడములో: (4)శంకరసంహిత (యక్షగానములు) తెలుగున : (5) రాజేంద్ర చోళచరిత్ర (6) కుమారార్జునీయము (7) సౌందరేశచరిత్రము మొ.

మూర్తి - కాకమాని : జననము : క్రీ. శ. 1670 సం.ర ప్రాంతము. వైదికుడు. తండ్రి : రామలింగభట్టు. కామానిగ్రామము. చంద్రగిరి సమీపము.

రచనలు : (1) పాంచాలీపరిణయము (రంగస్వామికి అంకితము చేసెను.) (2) రాజవాహనవిజయము (శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితము).

మృత్యుంజయుడు - క్రొత్తలంక : జననము : క్రీ. శ, 1800 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కోమరగిరి గ్రామము - గోదావరిజిల్లా. శైవుడు. తండ్రి : విశ్వనాథుడు. సమకాలికులు : సింగయ్య, కృష్ణకవి, వీణెము లక్ష్మీపతి మొ.

రచన (1) బృహన్నారదీయము (2) ధర్మాత్మజా పరిణయము (3) నిరోష్ఠ్యనలచరిత్ర.

మొల్ల - ఆతుకూరి : రాయలకాలము. ఈమె తండ్రి : కేసనసెట్టి. ఆతుకూరి నివాసము - నెల్లూరుజిల్లా - గోపవరము. అసలుపేరు : మల్లి (అందురు), ప్రసిద్ధురాలు.

రచన : రామాయణము (పద్యకావ్యము).

మోహనాంగి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. తండ్రి : శ్రీకృష్ణదేవరాయలు. భర్త : రామరాయలు. సంస్కృత, తాంధ్రములలో గొప్పకవయిత్రి.

రచన : మరీచీపరిణయము (ఐదాశ్వాసములు).

యల్లకవి-చింతలపూడి : "రాధామాధవకవి" క్రీ. శ. 1520-1540సం.. మధ్యజీవించియున్న కవి.

రచనలు : (1) రాధామాధవము (పద్యకావ్యము) (2) తారకబ్రహ్మ రాజీయము (వేదాంతము).

యాదవామాత్యకవి : క్రీ. శ. 1600 సం. ప్రాంతము. నివాసము : గోదావరీమండలము. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి : బాపన.

రచన : (1) చంద్రహాసవిలాసము (ప్రబంధము) (2) యాదవామాత్యచ్ఛందము (3) రసమంజరి (4) రఘునాదయలక్షణము మొ.

యోగానందావధూత : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద ఉత్తరభాగము. గురువు : చింతల లింగావధానులు.

రచనలు : (1) ఆత్మైక్యబోధము (2) గురుశిష్యసంవాదము.

యోగానందుడు - ఉన్నవ : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం.ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. నివాసము : ఉన్నవ - గుంటూరుమండలము.

రచనలు : (1) రాజగోపాలశతకము (2) పద్మినీపరిణయము మొ.

రంగకవి - కస్తూరి : క్రీ. శ. 1736 - 1767 సం. మధ్య జీవించియున్న కవి. తల్లి : కామాక్షమ్మ. తండ్రి : వేంకటకృష్ణయ్య. తంజావూరు సంస్థానాస్థానకవి. సమకాలికులు : పావులూరి మల్లన, అడిదము సూరకవి మొ.

రచనలు : (1) ఆనందరంగరాట్ఛందము (2) కృష్ణార్జునసంవాదము (3) సాంబనిఘంటువు మొ.

రంగన - చక్రపాణి : వైష్ణవుడయ్యు అభిమానముచే శైవమును స్వీకరించినవాడు.

రచనలు : (1) శివభక్తిదీపిక (2) నయనరగడ.

రంగనాథుడు : క్రీ. శ. 1200-1276 సం. ర మధ్యజీవించిన కవి. క్షత్రియుడు. కోన బుద్ధారెడ్డి ఆస్థానకవి. హృద్యమైన కవిత చెప్పువాడు. సమకాలికులు : కేతన, బద్దెన, మారన, అధర్వణాచార్యులు మున్నగువారు. రంగనాథరామాయణమును బుద్ధారెడ్డి వ్రాసినట్లు కొన్ని రుజువులు కలవు.

రచనలు : (1) రంగనాథరామాయణము (ద్విపద కావ్యము), (2) మిత్రవిందా పరిణయము (ప్రబంధము), (3) శారదా మకుటము, (4) ధ్రువచరిత్రము, (5) శారదా తిలకము, (6) శేషధర్మములు.

రంగప్ప - బంగారు : జననము : క్రీ. శ. 1770 సం॥ర. ప్రాంతము. నివాసము : పిల్లలమర్రి - హైదరాబాదు రాష్ట్రము.

రచన : భేతాళచరిత్ర (అన్నసముద్రము చిన్నవీరయ్య విరచితము నకు తెనిగించెను).

రంగప్పరాజు-రామరాజు : క్రీ. శ. 1560 సం॥ ర ప్రాంతమువాఁడు. క్షత్రియకులము. విజయనగరరాజుల ఆస్థానకవి. వైష్ణవకవి. తిరుమల శ్రీనివాసాచార్యుల శిష్యుఁడు. సమకాలికులు : అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు, కోనేరుకవి, అద్దంకి గంగాధరకవి మొదలగువారు.

రచనలు : సాంబోపాఖ్యానము (ఈ ప్రబంధము శ్రీ రంగనాయ కునకు కృతియివ్వబడెను).

రంగయ్య - అనమపర్తి : క్రీ. శ. 1770 సం॥ ర ప్రాంతమువాఁడు. నందవరీక నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిమ్మయ్య. సమ కాలికులు : తామరపల్లి తిమ్మయ్య, పోచన, వాసుదేవయోగి మొదలగువారు.

రచన : యాదవగిరి మాహాత్మ్యము (5 ఆశ్వాసముల పద్య కావ్యము. రావూరి వేంకటామాత్యునకు అంకితము చేయ బడెను.

రంగరాజు - రెంటూరి : క్రీ. శ. 1600 సం॥ ర ప్రాంతమువాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : చినగంగన.

రచన : భానుమతీ పరిణయము (4 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము. పై గ్రంథము వేంకటగిరి ప్రభువగు వెలుగోటి రామభూపాలున కంకితముచేసెను).

రంగాజమ్మ : జననవివరాలు తెలియలేదు.

రచన : మన్నారుదాసవిలాసము (యక్షగాననాటకము).

రఘునాథభూపాలుఁడు : జననం: క్రీ.శ. 1660 ప్రాంతము. తంజావూరు ప్రభువు. తండ్రి: అచ్యుతరాజు. తాత : చెవ్వరాజు. చేమకూర వేంకటకవి వ్రాసిన సారంగధర చరిత్రమును, విజయవిలాసమును కృతి గొన్నవాఁడు. సమకాలికుఁడు: కవిచౌడప్ప మొ. "విద్వత్పోషకుఁడు". సంగీతసాహిత్యములలో విద్వాంసుఁడు.

రచన : (1) వాల్మీకి చరిత్రము, (2) రామాయణము (3) భారతసారము, (4) నలచరిత్రము, (5) జానకీపరిణయము, (6) పారిజాతాపహరణము, (7) అచ్యుతాభ్యుదయము, (8) సంగీతసుధ మొ.

రమణకవి-దివి : జననం : క్రీ. శ. 1650 సం. ప్రాంతము. నివాసము: కృష్ణామండలము. అమరావతీ సంస్థానాధీశ్వరుల యాశ్రితుఁడు. సమకాలికులు : కాకునూరి అప్పకవి, గాడిచెర్ల శ్రీనివాసకవి మొ.

రచన : శృంగారదామము (మంగళగిరినృసింహస్వామికి అంకితము).

రమణకవి - చిత్రకవి : జననం : క్రీ. శ. 1630 సం. ప్రాంతము.

రచనలు : (1) విద్వత్కవి కర్ణరసాయన సకలవర్ణనాపూర్ణ రామాయణము (2) అభిమన్యువిలాసము (3) కుమారగురు విలాసము (4) నీలకంఠచ్ఛందము (5) సాంబవిలాసము మొ.

రమణప్పకవి - పత్రి : "ఉభయభాషాభూషణ" జననం : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. మాధ్వమతస్థుఁడు. తండ్రి: శ్రీనివాసరావు. జన్మస్థానము : సాతులూరు – నరసారావుపేట తాలూకా.

రచనలు : (1) విష్ణు సర్వోత్తమ శతకము (2) వేంకటరమణ శతకము (కందపద్యములు) మొ.

రాచమల్లుకవులు : జననము : క్రీ. శ. 1520 సం. ప్రాంతము.

రచనలు : (1) శృంగార షష్ఠము (2) కవుల షష్ఠము (షష్ఠ స్కంధము.) తిమ్మాధీశుని కుమారుఁడు తిమ్మప్రభునకంకితము.

రాచవేటికవి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం.ర పూర్వముఁవాఁడు.

రచన . గణికాగుణ ప్రవర్తన తారావళి.

రాచిరాజు–పూసపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1585 సం.ర ప్రాంతము. క్షత్రియుఁడు. తండ్రి : తమ్మిరాజు. తల్లి : అన్నమాంబిక.

రచన : క్షత్రియవృత్తాంతము (56 చరణముల సీసమాలికతో).

రాజకవి – తురగా, బాలసరస్వతి – అయ్యంకి : వీరిజననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద ప్రాంతము. జంటకవులు. గోల్కొండనవాబు మహమ్మద్ కుతుబ్ షాకాలమువారు. వీరు దుర్గా, దక్షిణామూర్తి భక్తులు.

రచన : స్కాందపురాణములోని – నాగరఖండము (ధవళేశ్వరపు – మార్కండేయుఁడు (విశ్వకర్మ కులస్థుఁడు) కృతినొసఁగెను).

రాజలింగకవి : జననం : క్రీ. శ. 1630 సం. ప్రాంతము. నివాసము : కొలుపుట్ల. తండ్రి : సర్వేశ్వరారాధ్యుఁడు. వీరశైవుఁడు. సమకాలికులు : చేమకూర వేంకటకవి, చిత్రకవి, రమణకవి మొ.

రచన : కూర్మపురాణము (శ్రీశైల మల్లికార్జున కంకితము).

రామకవి – తురగా : జననము : క్రీ. శ. 1590 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. గోలకొండనవాబు కుతుబుషాహి కాలమువాఁడు. నివాసము : గోదావరీమండలము.

రచన: నాగరఖండము (5 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము. అయ్యంకి బాలసరస్వతి యనుకవిసహాయమున వ్రాసెనట).

రామకవి – లింగముగుంట : జననము : క్రీ. శ. 1620 సం. ప్రాంతము. తల్లి : తిమ్మాంబ. తండ్రి : లక్ష్మయ్య. తమ్ముఁడు : తిమ్మకవి.

యాజ్ఞవల్క్య నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. సమకాలికులు : చిత్రకవి అనంతకవి, పూసపాటి తమ్మభూపాలుఁడు మొ.

రచనలు : (1) చతుర్వాటికా మాహాత్మ్యము (స్థలపురాణము) (2) మత్స్యపురాణము (3) వామనపురాణము మొ.

రామకృష్ణకవి – అల్లమరాజు : జననము: క్రీ.శ. 18వ శతాబ్దము చివర భాగము. తండ్రి : రంగధామార్యుఁడు. తాత : ఎల్లనార్యుఁడు. నివాసము : గోదావరిజిల్లా పిఠాపురము : చేబ్రోలు భీమేశ్వర స్వామి భక్తుఁడు.

రచనలు : (1) అచ్చతెన్గు భాగవతము (2) అధ్యాత్మరామాయణము (3) శంతను విలాసము (4) ఆంధ్రశబ్ద చింతామణి (5) కవి చకోర చంద్రోదయము (ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరస్వామికి అంకితము) (6) వైనతేయ విజయము (7) గౌతమీ మాహాత్మ్యము (8) సత్యభామా విలాసము (9) ద్రౌపదీపరిణయము (10) హనుమదాఖ్యానము (11) సుశోభావివాహము (12) కవిజన మనో రంజనము (13) మదాలసా పరిణయము.

రామకృష్ణుఁడు – తెనాలి : చూ. రామలింగకవి.

రామభద్రకవి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం॥రములకు పూర్వము.

రచన : జానకీపతి శతకము (దీనిని రామదాసు వ్రాసెనని కొందఱందురు).

రామభద్రకవి – తెనాలి : జననం : 1575 సం. ప్రాంతము. ప్రథమశాఖ నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : అభినవరామకృష్ణకవి. తాత : శ్రీగిరి కవి. తల్లి : తిమ్మాంబ.

రచన : ఇందుమతీ పరిణయము (పాలచూరి కృష్ణభూపాలున కంకితము).

రామభద్రకవి – దేవగుప్తాపు : జననము : క్రీ. శ. 1790 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : దేవగుప్తము – అమలాపుర ప్రాంతము.

గోదావరిమండలము. ఆర్వేలనియోగి. తాత : లింగకవి. తండ్రి : భాస్కరమంత్రి. మొగల్తుర్తు సంస్థానకవుల వంశపరంపరలోని కవి.

రచన : మహాదేవ శతకము (భవానీధవ శతకము).

రామభద్రకవి – శ్రీపతి : మధురాపాలకుఁడగు విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమువాఁడు. తండ్రి : సూరయ్య. తల్లి : గిరియమ్మ. మీనాక్షీసుందరేశ్వరుల భక్తుఁడు.

రచన : హాలాస్యమాహాత్మ్యము (వచన కావ్యము).

రామభద్రుఁడు – అయ్యలరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1530–1570 సం॥ మధ్యనున్నవాఁడు. నివాసము : ఒంటిమిట్ట – కడపమండలము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : అక్కయామాత్యుఁడు. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానకవులలో నొకఁడు. యతిప్రాసములందు సాధు శకటరేఫల భేదమును పాటింపనివాఁడు. సమకాలికులు : పింగళి సూరన్న, రామరాజభూషణుఁడు మొ॥

రచనలు : (1) ఆంధ్రీకృత సకల కథాసారసంగ్రహము (2) వీర రాఘవ శతకము (3) రామాభ్యుదయము మొ॥

రామభద్రుఁడు – ముద్దరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1590 సం॥ ప్రాంతము. తండ్రి : గణపయ్య.

రచనలు: (1) కవిలోక సంజీవని (లక్షణ గ్రంథము) (2) రాఘవ పాండవీయవ్యాఖ్య (3) కవి కంఠాభరణము మొ॥

రామప్ప : 'గేయ రచనా చతుర' జీవితము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాశ్రితుఁడు. తానై పెక్కు గేయములు వ్రాసి వానికి స్వరములుకట్టిన ప్రసిద్ధగేయకవి.

రచనలు : యక్షగానములు (వెన్నెలపదములు, తుమ్మెద పదములు, గొబ్బిపాటలు, కోవెలపదములు మొ॥)

రామమూర్తి – పరశురామపంతుల : జననము : క్రీ. శ. 1790 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : లింగమూర్తి. సమకాలికులు : రామనామాత్యుఁడు, పోచిరాజు వీరన్న.

రచనలు : (1) శుకచరిత్రము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము) (2) పరశురామ శతకము (3) మనోహర శతకము (4) ఈదుల వాయి రామస్వామి శతకము మొ॥

రామనామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 1790 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిమ్మనన్న. సమకాలికులు : పరశురామపంతుల రామమూర్తి, పోచిరాజు వీరన్న మొ.

రచన : కృష్ణార్జున సంవాదము (గయోపాఖ్యానము).

రామయమంత్రి – ధరణిదేవుల : జననము : క్రీ. శ. 1780 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : నెల్లూరుమండలము. తల్లి : ఫణియమ్మ. తండ్రి : నాగయామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : పుష్పగిరి తిమ్మన, కంకటి పాపరాజు మొ.

రచన : దశావతార చరిత్రము (మగదల కృష్ణమూర్తికి అంకితము).

రామయామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దము మధ్య కాలము. అళియ రామరాయల ఆశ్రితుఁడు. కొండవీటి దుర్గాధీశుఁడు.

రచన : స్వరమేల కలానిధి (సంగీత శాస్త్రము).

రామయోగి కవి – నడిమింటి : జననం : క్రీ. శ. 1770 – 1840 సం॥ మధ్య జీవించియున్న కవి. వేగినాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : క్రొత్తలంక – తూర్పుగోదావరిజిలా. తాత : ఈశ్వరప్ప శాస్త్రి. తండ్రి : లక్ష్మీ నరసింహశాస్త్రి. శ్రీ నారాయణ గజపతి మహారాజుగారి ఆస్థానకవి. ఆయనభార్య కొండమాంబా మహారాణికి సంస్కృత విద్యాగురువు.

రచనలు : (1) భర్గాణ దండకము (2) బాణాసురయుద్ధము మొ.

రామయ్య - ఆంధ్రకవి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ పూర్వము.

రచన : విష్ణుకాంచీ మాహాత్మ్యము (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులందు ఉదాహృతములు).

రామయ్య - కటికనేని : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం॥ ప్రాంతము. పద్మనాయక కులస్థుఁడు. తల్లి : బుచ్చమ్మ. తండ్రి : సూరన్న. సమకాలికులు : గణపవరపు వేంకట కవి. మల్లంపల్లి నాగభూషణ కవి మొ.

రచన : (1) కువలయానంద ప్రకాశము (సంస్కృత అలంకార శాస్త్రమునకు తెనుఁగుసేత).

రామయ్య - వాసిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద పూర్వ భాగము.

రచన : (1) బృహన్నారదీయము (2) విష్ణుకాంచీ మాహాత్మ్యము (ఇతఁడే ఆంధ్రకవి రామయ్య యని కొందఱి యభిప్రాయము).

రామరాజ భూషణుఁడు (భట్టుమూర్తి) : జననము : క్రీ. శ. 1560 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : బట్టుపల్లె - బళ్లారిమండలము. రామరాజు యొక్క ఆస్థానకవి యగుట భట్టుమూర్తికి రామరాజ భూషణుఁడను పేరు కలిగెను.

రచనలు : (1) వసుచరిత్ర (శ్లేషపద్య కావ్యము - ఈ ప్రబంధమును తిరుమల దేవరాయనికి అంకితము చేసెను). (2) హరిశ్చంద్ర నలోపాఖ్యానము (ద్వ్యర్థి కావ్యము - ఈ కావ్యమును శ్రీరామునకు అంకితము చేసెను). (3) నరస భూపాలీయము (కావ్యనాటకాలంకార లక్షణము - పై గ్రంథమును నరసరాజునకు కృతియిచ్చెను).

రామరాజు - ఎలుకుర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ రమునకు పూర్వము.

రచన : రామలింగ శతకము (ఇందలి పద్యములు ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులం దుదాహృతములు).

రామలింగకవి-గద్దె : జన్మస్థానము : సిద్ధాంతము-తణుకు తాలూకా. నివాసము : బొండాడ-భీమవరము తాలూకా. తల్లి : పంచాక్షరి. తండ్రి: నాగయ్య. (కృష్ణామండలమందలి ఎర్నగూడెముతాలూకా లోని కోవ్వూరున వెలసియున్న చోడేశ్వరునకు అంకితముగా నొక శతకము వ్రాసెను).

రచన : చోడలింగ శతకము (పరవాదిగజాంకుశము - సమస్త దేవతాకృతమైన శివస్తోత్రము).

రామలింగకవి - తెనాలి : జననం : క్రీ. శ. 1525-1560 సం॥ మధ్య జీవించియున్న కవి. రామలింగయ్య, రామకృష్ణుఁడు నామాంతరములు. నివాసము : తెనాలి-గుంటూరు జిల్లా. యాజ్ఞవల్క్య బ్రాహ్మణుఁడు. విశ్వబ్రాహ్మణుఁడని కొందఱు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : రామయ్య. చంద్రగిరి ప్రభువగు వేంకటపతిరాయల యాస్థాన విద్వత్కవి.

రచనలు : (1) ఉద్భటారాధ్య చరిత్ర (ప్రబంధము), (2) ఘటికాచల మాహాత్మ్యము (ప్రబంధము), (3) పాండురంగ మాహాత్మ్యము (స్థలపురాణము - ఇది నెల్లూరుమండలమందలి జాగీరుదారగు విరూరి వేదాద్రికి అంకిత మిచ్చెను). (4) హరిలీలా విలాసము, (5) కందర్పకేతువిలాసము మొ॥

రామాచార్యులు - కొత్తపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. గద్వాలాస్థాన విద్వాంసులు.

రచన : యథాశ్లోక తాత్పర్య రామాయణము (అయోధ్య కాండము).

రామానుజయ్య - వీణ :

రచన : సంగీత సర్వార్థసార సంగ్రహము.

రామానుజాచార్యులు - అచ్చి : జననము : క్రీ. శ. 1700 ప్రాంతము. నివాసము : వరదన్నపేట - హైదరాబాదురాష్ట్రము.
రచనలు : (1) తత్త్వార్థదర్పణము (ద్విపదకావ్యము) (2) మోక్షసారము (3) ముముక్షుజనకల్పము.

రామానుజాచార్యులు - కొండ్రపేటి : 'శృంగారకవిరాజు' జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : కొండ్రపేట-హైదరాబాదురాష్ట్రము.
రచన : వైష్ణవసంప్రదాయ గ్రంథము.

రామానుజాచార్యులు - సముద్రాల : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతము. నివాసము : కోరుట్ల - కరీంనగర్ జిల్లా, హైదరాబాదురాష్ట్రము. వైష్ణవబ్రాహ్మణులు.
రచన : సుశీలోపాఖ్యానము.

రామామాత్యుఁడు : జననం : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద మధ్యభాగము. కొండవీటి దుర్గాధీశుఁడు. అళియ రామరాయల యాశ్రితుఁడు.
రచన : స్వరమేల కళానిధి.

రాయరఘునాథ (తొండమాన్) రాజు : క్రీ. శ. 1769 - 89 సం॥ నడుమ పుదుక్కోట పాలించినరాజు. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషాకోవిదుఁడు.
రచనలు : (1) పార్వతీ పరిణయము (2) కవిజనోజ్జీవని.

రుద్రభట్టు :
రచన : జగన్నాథవిజయము (దీని యనుకరణమే పారిజాతాపహరణము).

రుద్రయ్య - కందుకూరి (కంసాలి రుద్రయ్య) : జననము : క్రీ. శ. 1620 సం॥ర ప్రాంతము. స్వర్ణకారుఁడు. తండ్రి : పెదలింగన్న.
రచనలు : (1) నిరంకుశోపాఖ్యానము (4 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము) (2) సుగ్రీవవిజయము (యక్షగానము - దీనిని కందు

కూరి సోమేశ్వరస్వామికి అంకితము చేసెను) (3) బలవదరీ శతకము (4) సరస మనోరంజనము (5) కొన్ని అష్టకములు.

రేచన : జననము : క్రీ. శ. 1100 సం॥ ప్రాంతము.

రచన : కవిజనాశ్రయము (నాగవర్మ వ్రాసిన ఛందోంబుధికి అనుసరణము).

లక్ష్మణకవి – ఏనుగు : జననము : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : పేరమ్మ. తండ్రి : తిమ్మకవి. సోదరుఁడు : అనంతకవి. సమకాలమువారు : వక్కలంక వీరభద్రకవి, కూచిమంచి తిమ్మకవి మొ.

రచనలు: (1) రామవిలాసము (ప్రబంధము) (2) భర్తృహరి సుభాషితములు (3) ఆంధ్రనామసంగ్రహము (పద్యరూపనిఘంటువు) (4) గంగామాహాత్మ్యము (5) రామేశ్వర మాహాత్మ్యము (6) విశ్వామిత్రచరిత్ర (7) గీర్వాణ సూర్యశతకము (8) జాహ్నవీ మాహాత్మ్యము (9) నృసింహదండకము (10) విశ్వేశ్వరోదాహరణము (11) కాళికాదండకము (12) ఆదిత్యహృదయము.

లక్ష్మణకవి – గార్లపాటి : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దప్రాంతము. ఇతని శిష్యుఁడు పోశెట్టి లింగకవి.

రచన : వీరభద్ర చరిత్రము.

లక్ష్మణకవి – పైడిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దారంభము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : ఏకామ్ర మంత్రి.

రచనలు : (1) ఆంధ్రనామ సంగ్రహము (2) సుభాషిత రత్నాకరము.

లక్ష్మణాచార్యుఁడు – అచ్చి : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. నివాసము : ఓరుగల్లు ప్రాంతము.

రచన : ముముక్షు జనకల్పము (విశిష్టాద్వైతమత ప్రశస్తిని దెల్పు గ్రంథము).

లక్ష్మణాచార్యుఁడు-నిమ్మల : 15, 16 శతాబ్దముల మధ్యకాలము. తండ్రి : వేంకటాచార్యుఁడు. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. లక్ష్మణకవి శైవుఁడు.

రచన : ఏకామ్రలింగ శతకము (ఈ పేరుతో 2 శతకములు గలవు).

లక్ష్మీధరుఁడు - చెరుకూరి : జననం : క్రీ. శ. 1600 సం॥ ప్రాంతము.

రచనలు : (1) షడ్భాషాచంద్రిక (2) భరతశాస్త్రము (3) శ్రుతిరంజని (గీతగోవిందమునకు టీక) మొ.

లక్ష్మీధరుఁడు - లొల్ల : 16 వ శతాబ్దారంభము. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యాస్థానుఁడు.

రచన : సౌందర్యలహరి.

లక్ష్మీనరసయ్య - చాత్రాతి : 1740-1800 స॥ మధ్యకాలము. ఆర్వేల నియోగి. తల్లి : కనకాంబ. తండ్రి : వీరరాఘవుఁడు. నివాసము : విశాఖజిల్లా. సమకాలికులు : కోనరాట్కవి, అడిదము సూరకవి మొ.

రచనలు : (1) విశేషాంధ్రము (నిఘంటువు) (2) కోదండరామ శతకము (3) ఈశ్వరీ పరిణయము.

లక్ష్మీనారాయణకవి - బండారు : జననము : 16 వ శతాబ్దారంభము. నివాసము : విజయనగరము. శ్రీకృష్ణదేవరాయల యంతఃపురమున నాట్యసంగీతాచార్యుఁడు.

రచన : సంగీత సూర్యోదయము.

లక్ష్మీపతి - వీణెము : 1800 సం॥ ర ప్రాంతము. సృష్టికరణకులజుఁడు. తల్లి : రంగమ్మ. తండ్రి : కృష్ణమరాజు. సమకాలికులు : అయ్యలరాజు నారాయణకవి, గోపాలుని సింగయ్య మొ.

రచన : అభిమన్యు పరిణయము (5 ఆ. పద్యకావ్యము).

లింగకవి - గంగకవి : జననము : క్రీ. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతము. వేదాద్రిపురవాసి. సంస్కృతాంధ్ర పండితుఁడు.

రచన : సీతావిజయము (శతముఖరామాయణము).

లింగకవి - పోశెట్టి : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దాంతమున నున్నవాఁడు. వీరశైవమతస్థుఁడు. గురువు : గార్లపాటి లక్ష్మణకవి.

రచనలు : (1) శివ్యప్రబోధము (ద్విపద) (2) నవచోళచరిత్రము (3) మల్హణచరిత్రము (4) వీరసంగయ్యదేవ చరిత్ర (5) శంకర దాసమయ్య చరిత్రము మొ.

లింగకవి - భద్రకవి : క్రీ. శ. 1530 - 42 సం॥ మధ్య జీవించి యున్న కవి. జంగమవంశము. తండ్రి : రామయ్య. తల్లి : అమలాంబ. గురువు : సంగమేశ్వరుఁడు.

రచనలు : (1) సానందచరిత్రము (2) దేవాంగ పురాణము (7 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

లింగన్న - తక్కెళ్లపాటి : క్రీ. శ. 1760 సం॥ర ప్రాంతము. తల్లి : సూరమ్మ. తండ్రి : వేంకటపతి. సమకాలికులు : ముద్దుపళని, పచ్చమెట్ట పాపయకవి మొ.

రచనలు : (1) మదనమోహినీవిలాసము (2) సూర్యతనయా పరిణయము (3) ఉత్తర హరిశ్చంద్ర కథ.

లింగమూర్తి - పరశురామపంతుల : క్రీ. శ. 1770 సం॥ ప్రాంతము. నియోగి. తల్లి : తిమ్మమ్మ. తండ్రి : రామయ్య. గురువు : మహాదేవయోగి.

రచన : సీతారామాంజనేయము (మూఁడాశ్వాసముల వేదాంత గ్రంథము).

లింగయ్య :

రచన : సాముద్రిక శాస్త్రము (పద్యకావ్యము).

లింగరాజు : మలయాద్రి నృసింహస్వామి భక్తుఁడు.

రచన : మలయాద్రి నారసింహా ఛందస్సు.

లింగరాజు – ధూర్జటి : క్రీ. శ. 1730 సం॥ ప్రాంతమని అంచనా. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : వేంకటపతి. ఇతని పుత్రుఁడు : వేంకటరాయకవి.

రచన : శ్రీ కాళహస్తి మాహాత్మ్యము (12 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

లీలావతి : క్రీ. శ. 1633–73 సం॥ మధ్యకాలము. వెలయాలు.

రచన : కమ్మనకర్ణ.

వటమూల కవి : క్రీ. శ. 1500 సం॥ ప్రాంతము.

రచన : వటమూల మందిరా యను మకుటముగల శతకము.

వడ్డికవి – వెణుతుర్ల : ప్రథమశాఖాబ్రాహ్మణులు. తండ్రి : మంగళగిరి శాస్త్రి. రామభక్తుఁడు.

రచన : శృంగారరసాలవాలము (మూఁడాశ్వాసముల అలంకారశాస్త్రము).

వరదరాజు – కట్టా : 1530 సం॥ర ప్రాంతము.

రచన : గరుడపురాణము (పింగళి సూరనన్నయు వ్రాసెను).

వల్లభరాయఁడు – వినుకొండ : జననము : క్రీ. శ. 1420 ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : క్రీడాభిరామము (శృంగారరసప్రధాన వీథినాటకము).

వల్లభసూరి – కోడూరి : 'కవిదేవేంద్రుఁడు' క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద ప్రారంభమున నున్నవాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : రామ పండితుఁడు. తాత : ఎఱ్ఱయామాత్యుఁడు. గురువు : ప్రబోధానందస్వామి.

రచన : వాటీగణితము (భాస్కరాచార్యుని లీలావతీగణితమునుండి గ్రహించిన విషయము).

వాదీంద్ర చూడామణి : క్రీ. శ. 1100 సం॥ లకు పూర్వమువాఁడు. ఇతనిశిష్యుఁడు రేచన.

రచనలు : (1) వాదీంద్ర చూడామణి (2) ఆదిపురాణము.

వాలేశ్వరుఁడు – మల్లవరపు : జననము : క్రీ. శ. 1720 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : మల్లవరము – కృష్ణామండలము. పాకనాటినియోగి. తండ్రి : పోలయ్య.

రచన : భల్లాణ చరిత్రము (శ్రీ మల్లవరపు నాగేశ్వరస్వామి కంకితము).

వాసుదేవయోగి : క్రీ. శ. 1770 సం॥ర ప్రాంతము. సమకాలికులు : పరశురామపంతుల లింగమూర్తి, తామరపల్లి తిమ్మయ్య మొ.

రచన : జీవన ప్రబోధము (నాల్గాశ్వాసముల వేదాంతగ్రంథము).

విజయరంగ చొక్కనాథుఁడు : క్రీ. శ. 1704 – 1731 సం॥ వఱకు మధురరాజ్యమును పాలించినవాఁడు. సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప నాయకుఁ డితని యాస్థానకవి.

రచనలు : (1) శ్రీరంగమాహాత్మ్యము (10 ప్రకరణముల వచన కావ్యము) (2) మాఘమాహాత్మ్యము (15 ప్రకరణముల గద్యకావ్యము).

విజయరాఘవ నాయకుఁడు : 'సాహిత్య పెండారధారి' క్రీ. శ. 1633–1673 సం॥ మధ్యకాలమున తంజావూరు పాలకుఁడు. తండ్రి : రఘునాథనాయకుఁడు. శారదాధ్వజమును నిలిపినవాఁడు. మన్నారు స్వామి భక్తుఁడు.

రచనలు : (1) రతిమన్మథ విలాసము, (2) రాజగోపాల విలాసము, (3) కృష్ణవిలాసము, (4) మోహినీ విలాసము, (5) చెంగమల వల్లీ వివాహము, (6) రుక్మిణీ కల్యాణము, (7) సత్యభామా

పరిణయము, (8) ఉషాపరిణయము, (9) జానకీకల్యాణము, (10) పారిజాతాపహరణము, (11) రాసక్రీడా నవనీత చోరము, (12) రాధామాధవము, (13) కాళీయమర్దనము, (14) ప్రహ్లాద చరిత్రము, (15) పూతనాహరణము, (16) సముద్రమథనము, (17) ప్రణయకలహము, (18) కంస విజయము, (19) పాదుకా సహస్రము, (20) గోపికాగీత, (21) భ్రమరగీత, (22) రాజగోపాల దండకము, (23) వీరశృంగార సాహిత్యము, (24) మన్నారు సాంగత్యము, (25) సముద్రమథనము, (26) విప్రనారాయణ చరిత్రము.

విజయరామరాజు - పూసపాటి : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దాంతము వాఁడు. విజయనగర ప్రభు కుటుంబములోనివాఁడు. నివాసము : రేగులవలస – విజయనగరప్రాంతము. విద్వత్కవి.
రచనలు : (1) విష్ణుభక్తి సుధాకరము, (2) హోరాలక్షణము.

విరించిమిశ్రుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దమని అంచనా. లొల్ల లక్ష్మీధరునకు అయిదుతరములకు పూర్వుఁడు.
రచన : భరతార్ణవ పోతము (నాట్యగ్రంథము).

విరూపాక్షుఁడు – శ్రీగిరి : జననము : 1700 సం॥కు పూర్వుఁడుగా కానోపును. తండ్రి : పాపరాజు.
రచన : కాళహస్తి లింగశతకము (సీసపద్యశతకము).

విశ్వనాథకవి – వెణుతురుపల్లి : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : వేంకటామాత్యుఁడు.
రచన : శేషధర్మములు (పద్యకావ్యము). ఈ గ్రంథమును పెద్దాపురసంస్థాన ప్రభువైన వత్సవాయ తిమ్మనృపాలునకు అంకితము చేసెను.

విశ్వేశ్వర కవి : జననము : క్రీ. శ. 1650 – 1718 సం॥ మధ్య కాలమువాఁడు.

రచన : (1) కృష్ణవిలాసము, (2) పెక్కుసంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు.

విశ్వేశ్వరభట్టు :

రచనలు : (1) భాషాముకురము (2) బేతాళపంచవింశతి మొ.

విశ్వేశ్వర శివదేశికులు : జననము : క్రీ. శ. 1200 సం॥ ప్రాంతము.
నివాసము : ఓరుగల్లు.
రచన : శివతత్త్వ రసాయనము.

వీరన్న - పోచిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1790 సం॥ర ప్రాంతము. తల్లి : మూర్తిమాంబ. తండ్రి : వీరభద్రుఁడు ఆర్వేలనియోగి. నివాసము : కొలకలూరు – కృష్ణామండలము. సమకాలికులు : ప్రయాగ కామేశ్వరకవి, ముప్పిల సుబ్బరాయకవి మొ. వారలు.
రచనలు : (1) భల్లాణచరిత్రము (2) మనువంశ ముఖ్యనృపపురాణ మనెడు ఖండకపాలాఖ్యానము (3) కృష్ణార్జున సంవాదము (4) విభూతి మాహాత్మ్యము (5) మార్కండేయ చరిత్రము (6) ముక్తదేవుకథ (7) ఆనందలహరి (8) భర్తృహరిసుభాషిత శతకత్రయము (9) సౌందర్యలహరి (ఆంధ్రీకృతము) (10) ఆంధ్రీకృత పంచకావ్యములు.

వీరభద్రకవి – అయ్యగారి : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. శివభక్తుఁడు. తండ్రి : సోమన. సమకాలికులు : కోటీశ్వరుఁడు, రేకపల్లి సోమప్పకవి మొ. వారలు.
రచన : రాఘవ యాదవ పాండవీయము (త్ర్యర్థి కావ్యము).

వీరభద్రకవి – వక్కలంక : క్రీ. శ. 1720 సం॥ర ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి. తండ్రి : భాస్కరకవి. తాత : చంద్రశేఖరకవి. సమకాలికులు : కూచిమంచి తిమ్మకవి, ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి మొ. వారలు.

రచనలు : (1) వాసవదత్తా పరిణయము (2) గౌరీకల్యాణము (ఆంధ్రీకృత కుమారసంభవము).

వీరయ్య - పిల్లలమఱ్ఱి : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥కు పూర్వము.
రచన : పురుషార్థ సుధానిధి.

వీరయ్య - పోతరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥కు పూర్వము.
రచన : త్రిపురవిజయము (ప్రబంధరత్నావళ్యాదులందు వర్ణితములు).

వీరరాఘవకవి - చింతలపల్లి : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము వాఁడు. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తాత : వీరరాఘవుఁడు. తండ్రి : వేంకటార్యుఁడు. నివాసము : తుంగభద్రానదీతీరము. విద్వత్కవి.
రచన : మధురవాణీవిలాసము (శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితము).

వీరరాఘవకవి - నెల్లూరు : క్రీ. శ. 1715 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. తండ్రి : వేంకటపతి. ఇంటిపేరు : దేశిరాజువారు. నివాసము : నెల్లూరు.

రచనలు : (1) యాదవ రాఘవ పాండవీయము (త్ర్యర్థి కావ్యము) (2) వసుంధరా పరిణయము (3) రసమంజరి (4) త్రిపురారి దండకము (5) కృష్ణభుజంగము (6) కృష్ణలీలామృతము.

వీరరాఘవకవి - రాయభట్టు : 1800 సం॥ కు పూర్వము. నివాసము : మోదుకూరు - చుండూరుగ్రామ సమీపము. బాపట్ల తాలూకా - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) కస్తూరిరంగ శతకము (2) జలక్రీడా నాటకము (3) కృష్ణలీలలు మొ॥

వీరరాజు - కళువె : జననము : క్రీ. శ. 1700 సం॥ ప్రాంతము. మైసూరు ప్రభువుల దళవాయి. తండ్రి : దొడ్డరాజు. తల్లి : గౌరమ్మ.
రచన : ఆంధ్రభారతము (ఆదిసభాభీష్మ పర్వములు).

వీరశరభకవి - కంచి : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. వైదికుఁడు. తల్లి : గురవమ్మ. తండ్రి : శోభనాద్రి. సమకాలికులు : సారంగు తమ్మయ్య, శంకరకవి మొ. వారలు.

రచన : హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (5 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

వీరశరభేంద్రుఁడు - బాబాల : అగసాలి కులజుఁడు. నివాసం : కాళహస్తి. తండ్రి : భద్రయ్య.

రచన : గోరంట్ల మాధవశతకము.

వీరాస్వామి - ఏనుఁగుల : జననము : క్రీ. శ. 1780 సం॥ అస్తమయము 1836 సం॥

రచన : కాశీయాత్రాచరిత్ర (మిక్కిలి వ్యాప్తిగలది).

వెంకన్న - తక్కసీల : జననం : క్రీ. శ. 1760 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : తక్కసీల-అలంపురము తాలూకా, రాయచూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) పార్వతీదండకము (2) సీతారామ శతకము.

వెంకనార్యుఁడు-చల్లపల్లి : తండ్రి : రంగన్న. మిత్రుఁడు : పోలూరి గోవిందకవి.

రచన : శ్రీకృష్ణవిలాసము (శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితము).

వెంకనార్యుఁడు - సుదురుపాటి : 'ఉద్దండకవి' క్రీ. శ. 18వ శతాబ్దారంభమువాఁడు. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : సీతారామయ్య. పుదుక్కోటసంస్థాన విద్వాంసుఁడు.

రచనలు : (1) బృహన్నాయికా దండకము (2) రఘునాథీయము (అలంకారగ్రంథము) (3) పార్వతీకల్యాణము (యక్షగానము) (4) మల్లు పురాణము (5) ఆంధ్రభాషార్ణవము (నిఘంటు గ్రంథము) (6) తొండమాన్ వంశావళి మొ.

వెంకనార్యుఁడు - వెలగపూడి : క్రీ. శ. 1600 సం॥రం ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : పెద్దన.

రచన : ఆంధ్రీకృతకృష్ణకర్ణామృతము (లీలాశుకయోగి సంస్కృతమునకు మూలము).

వెంకయ్య - అందుగుల : జననము : క్రీ. శ. 1640 సం. ర. ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : సూరన్న.

రచన : రామరాజీయము (నరపతి విజయము - చరిత్రాత్మకము).

వేంకటకవి - గణపవరపు : జననము : క్రీ. శ. 1550 - 1650 సం॥ నడుమవాఁడు. నివాసము : గణపవరము-కృష్ణామండలము. తండ్రి : అప్పయామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : మాచవరపు పాపనామాత్యుఁడు, కటికినేని రామయకవి మొదలగువారు.

రచనలు : (1) వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము (చిత్రబంధ కవిత్వమునకు నిలయము) (2) యమకశతకము (3) కఠినప్రాస శతకము మొ.

వేంకటకవి - చేమకూర : జననము : క్రీ. శ. 1630 సం॥ర ప్రాంతము. శూద్రకులజుఁడు. తండ్రి : లక్ష్మణామాత్యుఁడు. భోగినీపుత్త్రుఁడని కొందఱందురు. నివాసము - జన్మస్థానము : కృష్ణామండలము.

రచనలు : (1) విజయవిలాసము, (2) సారంగధర చరిత్రము. (తంజావూరు ప్రభువు రఘునాథరాజున కంకితము).

వేంకటకవి - ఢిల్లీ : క్రీ. శ. 1550 - 1600 సం॥ మధ్యకాలము వాఁడు. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. తాత : గోవిందయ్య. గురువు : ముమ్మిడి మల్లనయోగి.

రచన : జ్ఞాన సూర్యోదయము (ద్విపదకావ్యము. వేదాంత గ్రంథము).

వేంకటకవి-వంకాయలపాటి : క్రీ. శ. 1800 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : కోలంక - తూ. గో. జిల్లా. తండ్రి : వెంకయ్య. తల్లి : కామమ్మ. గురువు : వేంకటరామయ్య.

రచన : మదనగోపాల శతకము మొ. పెక్కు కృతులు.

వేంకటకృష్ణకవి - గునుగుటూరి : 'శ్లేషకవితాపితామహ'. క్రీ. శ. 1650 సం॥ ప్రాంతీయుఁడు. ఆర్వేల నియోగి. మేనమామ : కోడూరి వేంకటాచలకవి.

రచన : నలయాదవరాఘవ పాండవీయము మొ॥

వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు - సముఖం : క్రీ. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతము. శూద్రుఁడు. తండ్రి : సముఖం మీనాక్షీనాయకుఁడు. పాండ్యరాజుల యాస్థానకవి. సమకాలికులు : వక్కలంక వీరభద్ర కవి, శేషం వేంకటపతి మొదలగువారు.

రచనలు : (1) అహల్యా సంక్రందనము (2) సారంగధర (వచన కావ్యము) (3) రాధామాధవ సంవాదము (4) జైమినీ భారతము (వచన కావ్యము).

వేంకట(గిరి)కవి : 'విచిత్రరాయావతంస'. క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. తండ్రి : ఔబళన్న. తల్లి : జానకమ్మ. శహారాజు కాలమువాఁడు. సంగీతసాహిత్య పండితుఁడు.

రచనలు : (1) రుక్మాంగద చరిత్ర, (2) అభినయదర్పణము (ఆంధ్రీకరణము).

వేంకటదాస కవి - గుడారు : 1740 సం॥ర ప్రాంతము. బలిజకులము. తల్లి : రంగమ్మ. తండ్రి : గురవయ్య.

రచన : (ప్రబంధరాజ శిరోభూషణ ప్రకృష్ట) బలరామచరిత్రము.

వేంకటదాసకవి - రాపాక : క్రీ. శ. 1700 సం॥ ప్రాంతము. సోదరుఁడు : లక్ష్మీపతికవి.

రచన : శివరహస్యఖండము (వేములవాడ రాజేశ్వరున కంకితము).

వేంకటదాసు - కొండూరి : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దము. వైష్ణవుఁడు. తల్లి : రామానుజమ్మ. తండ్రి : లక్ష్మణాచార్యుఁడు. విశాఖ జిల్లా వాసి.

రచనలు : (1) భార్గవీ పురాణము, (2) దీనచింతామణి శతకము.

వేంకటనృసింహకవి - పైడిపాటి : క్రీ. శ. 1650 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. మేనల్లుఁడు : హంసవింశతి వ్రాసిన అయ్యలరాజు నారాయణకవి. పైడిపాటి కరణము. తండ్రి : లక్ష్మీపతి. తల్లి : వేంకమాంబ.

రచనలు : (1) రామచంద్ర శతకము (2) మన్నారు కృష్ణశతకము (3) నృసింహవిలాసము (ప్రబంధము) మొదలగునవి గలవు.

వేంకటనాథకవి - బైచరాజు : క్రీ. శ. 1500 సం॥ ర ప్రాంతీయుఁడు. క్షత్రియుఁడు. నెల్లూరుమండల వాస్తవ్యుఁడు. హాస్యప్రియుఁడు.

రచనలు : పంచతంత్రము (పద్యకావ్యము – హరిహరనాథున కంకితము).

వేంకటపతి - దామెర్ల : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : వేంకటాద్రి. తల్లి : గురవమ్మ. వెలమవంశస్థుఁడు. సమకాలికులు : యాదవామాత్యకవి, ఎలకూచి బాలసరస్వతి.

రచన : బహుళాశ్వచరిత్రము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము. తండ్రికి అంకితము.)

వేంకటపతి - పైడిమఱ్ఱి : జననము : 1700 సం॥ ర ప్రాంతము. సమకాలికులు : కూచిమంచి తిమ్మకవి, రోసనూరి వేంకటపతి.

రచన : చంద్రాంగద చరిత్ర (ఆఱాశ్వాసములు – శ్రీరాముని కంకిత మిచ్చెను.)

వేంకటపతి - రాయసం : జననము : క్రీ. శ. 1570 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : అక్కన్న, తిరుమల దేవరాయని కొడుకు, రంగరాయనియొక్క ఆస్థానకవి. సమకాలికులు : వక్కలంక వీరభద్రకవి, శేషం వేంకటపతి.

రచన : లక్ష్మీవిలాసము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము).

వేంకటపతి - రోసనూరి : జననము : క్రీ.శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. సమకాలికులు : పైడిమఱ్ఱి వేంకటపతి, సముఖం వేంకటకృష్ణప్పనాయకుఁడు .

రచన : విష్ణుమాయావిలాసము (మూఁడాశ్వాసముల కావ్యము. పై గ్రంథమును వేంకటగిరిసంస్థానప్రభువగు శ్రీ వెలుగోటి బంగరు యాచమనాయనికి అంకితముచేసెను.)

వేంకటపతి - వెలిదండ్ల : క్రీ. శ. 1790 సం॥ర ప్రాంతమువాఁడు. నెల్లూరు మండలవాసి. తండ్రి : తిరువెంగళాచార్యుఁడు. సమకాలికులు : చింతకుంట కోదండరామకవి, దిట్టకవి నారాయణ.

రచన : రాధామాధవ సంవాదము (మూఁడాశ్వాసముల ప్రబంధము).

వేంకటపతి - శ్రీ పూసపాటి : క్రీ. శ. 1660 - 1720 సం॥ర మధ్య కాలము. తండ్రి : కృష్ణమరాజు. తల్లి : కేశమాంబ. తాత : అన్నమరాజు. బొబ్బిలినేలిన విజయరామగజపతి మహారాజునకు పెదతండ్రి.

రచన : ఉషాభ్యుదయము (శృంగారరసప్రబంధము - శ్రీరామచంద్రున కంకితము).

వేంకటపతి - శేషము : క్రీ. శ. 1710 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : కృష్ణయ్య. గురువు : కందాళ రామానుజాచార్యులు.

రచన : తారాశశాంక విజయము (ఐదాశ్వాసముల శృంగార ప్రబంధము).

వేంకటపతి సోమయాజి - కామరసు : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దోత్తర కాలము. తంజావూరు ప్రభువగు విజయరాఘవనాయకుని యాస్థాన కవి.

రచన : విజయరాఘవ చంద్రికావిలాసము.

వేంకటయ్య - చెంగల్వ : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్ద ప్రారంభ మని యంచనా. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : కాళయ్య. కుమారుఁడు : కాళకవి. తంజావూరు ప్రభువగు విజయరాఘవనాయకుని యాస్థాన కవి. శ్రీకాళహస్తీశ్వరుని భక్తుఁడు.
రచన : పార్వతీపరిణయము.

వేంకటయోగి - మారేపల్లి : క్రీ. శ. 1500-1560 సం॥ నడుమ జీవించి యున్న కవి. తండ్రి : వేంకటభట్టు. తల్లి : నరసమ్మ. తాత : కామయ్య. గురువు : ముమ్మిడి మల్లనయోగి. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : తత్త్వదీపికా ప్రబోధము (అలమేలు మంగాసహిత శ్రీ వేంకటేశ్వరస్వామికి అంకితము).

వేంకటరమణ - గూళికల్లు : జననము : క్రీ.శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తల్లి : రంగమ్మ. తండ్రి : వేంకటామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : గోపాలుని సింగయ్య, అయ్యలరాజు నారాయణ కవి.

రచనలు : (1) కనకరంజిత శిఖామణీపరిణయము (విక్రమార్క-చరిత్రము) (2) ఆంధ్రీకృత హరివంశము.

వేంకట రమణకవి - ముడియము : క్రీ. శ. 16, 17 శతాబ్దముల మధ్యకాలము. నందవరీక నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : వేంకటపతి. తల్లి : ఓబమ్మ. తాత : కనువమంత్రి.

రచనలు : (1) సంగీతరాధామాధవము (నాటకము), (2) కళాధరోపాఖ్యానము (పద్యకావ్యము-దత్తాత్రేయస్వామికి అంకితము).

వేంకటరామకవి - శ్రీనాథుని : క్రీ. శ. 1700 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : అశ్వారావుపేట.

రచన : శ్రీరామ పట్టాభిషేకము (అశ్వారాయ చరిత్రము).

వేంకటరాయకవి - ధూర్జటి : జననము : క్రీ. శ. 1750 సం॥ర ప్రాంతము. తండ్రి : లింగరాజు. తాత : కుమార ధూర్జటి. పాకనాటి నియోగి. సమకాలికులు: మంగళగిరి అనంతకవి, కాణాది పెద్దసోమయాజి.

రచనలు : (1) రత్నావళీ పరిణయము (2) ఆంధ్రీకృత నామలింగాను శాసనము (3) శ్రీకాళహస్తి మాహాత్మ్యము మొ.

వేంకటస్వామి - శ్రీధరమల్లె : క్రీ.శ. 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. బడగలనాటి కన్నడవంశీయుఁడు.

రచన : బ్రహ్మోత్తర ఖండము (అంబాపురమందలి పార్థివేశ్వరస్వామికి అంకితము ఇయ్యఁబడెను).

వేంగనార్యుఁడు - వెలిగపూడి : జననము : క్రీ. శ. 1530 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : పెద్దన.

రచన : కృష్ణకర్ణామృతము (బిల్వమంగళుని కృష్ణకర్ణామృతమునకు తెనుఁగుసేఁత).

వేమనయోగి : క్రీ. శ. 15 వ శతాబ్దము. రెడ్డిరాజుల వంశములోనివాఁడు. నివాసము : కొండవీడు.

రచన : కొన్నివేల నీతిపద్యములు (ఆఁటవెలఁదులు).

వేమభూపతి - పెదకోమటి : కొండవీటి ప్రభువు.

రచన : సంగీత చింతామణి.

శంకరకవి : క్రీ. శ. 1550 – 1581 సం॥ ల మధ్యకాలమువాఁడు. గోదావరిమండలవాసి. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : దేచన. సమకాలికులు : కంచి వీరశరభకవి, సారంగు తమ్మయ్య.

రచనలు : (1) హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (ప్రౌఢ ప్రబంధము—ఈడూరి కరణమగు ఈడూరి యెల్లనకు కృతి యియ్యఁబడెను.) (2) భవానీ మనోహర వచనము (3) శంకర వచనము మొ.

శంకరకవి – శంకర : జననము : 18 వ శతాబ్దము – ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : దొడ్డంపేట ప్రాంతము – గోదావరి మండలము.

రచన : రాచబిడ్డడు శతకము (గీతపద్యముల శతకము).

శరభాంక కవి : క్రీ. శ. 1295 – 1326 సం॥ రం నడుమనున్నవాఁడు. శైవుఁడు. ఆరాధ్యుఁడు. ప్రతాపరుద్రుని మంత్రి. నివాసము : వరంగల్లు.

రచనలు : (1) లింగధారణ చంద్రిక (2) శరభాంకలింగశతకము.

శహాజీ మహారాజు : క్రీ. శ. 1684 – 1712 సం॥ నడుమ మహారాష్ట్ర రాజ్యమును పాలించినవాఁడు. తండ్రి : ఏకోజీ మహారాజు. తాత: శివాజీ మహారాజు. విద్వత్పోషకుఁడు.

రచనలు : నాటకములు – (1) కిరాత విలాసము, (2) కృష్ణ లీలా విలాసము, (3) గంగా పార్వతీ సంవాదము, (4) ద్రౌపదీ కల్యాణము, (5) పంచరత్న ప్రబంధము, (6) రతీకల్యాణము, (7) జలక్రీడలు, (8) త్యాగరాజ వినోదము, (9) శంకర పల్లకీ సేవాప్రబంధము, (10) శాంతాకల్యాణము, (11) సీతాకల్యాణము, (12) సతీపతి దాన విలాసము, (13) విష్ణు పల్లకీ సేవాప్రబంధము, (14) సతీ దానశూరము, (15) విఘ్నేశ్వర కల్యాణము. పద్యకావ్యములు :— (16) శచీ

కర్ణాట ప్రభువుచే కనకాభిషేక మహోత్సవము జరుపఁబడెను. రెడ్లకవీశ్వరుఁడని ప్రసిద్ధి. సమకాలికుఁడు : బావమఱది పోతనామాత్యుఁడు. జన్మస్థలము: నెల్లూరుసీమ - రాజమహేంద్రపురవాసి.

రచనలు : (1) హరవిలాసము, (2) కాశీఖండము, (3) భీమఖండము; (4) శాలివాహనసప్తశతి, (5)శృంగారనైషధము, (6) శివరాత్రి మాహాత్మ్యము, (7) పలనాటి వీరచరిత్ర, (8) క్రీడాభిరామము, (9) మరుద్రాజచరిత్రము, (10) పండితారాధ్యచరిత్ర, (11) దేవీ విజయము, (12) మధుసేనము, (13) స్కాందము, (14) వల్లభాభ్యుదయము, (15) పంచబాణవిలాసము, (16) నందనందన చరిత్రము, (17) మానసోల్లాసము, (18) ధనంజయవిజయము మొ.

శ్రీనివాసఅయ్యంగారు :

రచన : గానభాస్కరము.

శ్రీనివాసకవి - కొడిచర్ల : క్రీ. శ. 1650 సం॥ర ప్రాంతము. రాజమహేంద్రవాస్తవ్యులు. తండ్రి : కొండయ్యభవాని.
రచన : శేషధర్మములు (ఆఱాశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

శ్రీనివాసుఁడు - తాళ్ళపాక :
రచన : లక్ష్మీ వేంకటేశ్వర సీసపద్యముల శతకము.

సంగమేశ్వరకవి :

రచన : అహల్యా సంక్రందనము.

సంగమేశ్వరారాధ్యుఁడు - వేమనారాధ్యులు : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం॥ ప్రాంతమువాఁడు. శైవుఁడు. కృష్ణామండలవాసి.
సమకాలికులు : వీణె లక్ష్మీపతి, గోపాలుని సింగయ్య మొ.
రచన : అహల్యాసంక్రందనము (ఐదాశ్వాసముల ప్రబంధము).

సంజీవకవి – కొమరగిరి : జననము : క్రీ. శ. 1790 సం॥ ప్రాంతము. నందవరీక బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : శేషయ్య. తల్లి : లచ్చమ్మ. రచన : (1) శశాంకశేఖర శతకము (2) హరిహరసంవాదము. పై గ్రంథములు రెండేసి గడియలలో వ్రాసినాఁడట.

సంజీవరాయకవి – రావూరి : జీవితము : 1650 – 1750 సం॥రం మధ్యనున్నవాఁడు. నివాసము : మందశము – విజయవాడ సమీపము. పిమ్మట పెద్దరావూరు – తెనాలితాలూకాలో– వారణాసియందుఁ జదువుకొన్న పండితుఁడు.

రచనలు : (1) వీరనారాయణ శతకము (2) రుక్మిణీపరిణయము (3) త్రివిక్రమ విలాసము (4) వసుదేవనందన శతకము (5) భాగవతమునందలి 11, 12 స్కంధములు. (ఇతఁడు చిత్రబంధ కవి. ఏకాక్షరద్వ్యక్షరకవి. పద్యము మొదటినుండి చివరవఱకుగాని, చివరనుండి మొదటివఱకుగాని ఎటుచదివినను ఒక్కరీతిగనే యుండును).

సత్యనారన – కొఱవి : 'ఆంధ్రకవితా పితామహ'. క్రీ. శ. 14 వ శతాబ్దోత్తరభాగము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తాత : అమరేశ్వరుఁడు. పినతాత : గోపరాజు. తండ్రి : సింగయ. తల్లి : గంగమ. నివాసము : చందవోలు.

రచన : రామాయణము.

సదానంద వరదరాజయోగి : 16 వ శతాబ్దము.

రచన : సదానందయోగి శతకము (వేదాంతవిషయ పూరితము).

సన్యాసికవి –అమలాపురపు : క్రీ. శ. 1700 సం॥ర ప్రాంతము. కుమ్మరి వంశజుఁడు. జగద్విదితమైన పాండిత్యము. నివాసము : పాలతేరు – విశాఖజిల్లా.

రచనలు : (1) పంచముఖేశశతకము. (2) ముఖలింగశతకము (3) శివశతకము (4) పంచముఖేశ్వర ప్రభాతశతకము (5) విశ్వనాథ శతకము మొ. నూఱుశతకములు వ్రాసెనట.

సరస్వతీసోమయాజి - పట్టమట్టు : క్రీ. శ. 1780 సం॥ర ప్రాంతము. గోదావరిమండలవాసి. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : పెద్దన. గురువు: శివలెంక గౌరనార్యుఁడు. తాత : పోతన.

రచనలు : పృథుచరిత్రము (ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరున కంకితము).

సర్వజ్ఞ సింగభూపాలుఁడు : రాచకొండప్రభువు - రేచెర్లవంశీయుఁడు.

రచనలు : (1) రసార్ణవసుధాకరము (2) సంగీతసుధార్ణవము (సంగీత రత్నాకరవ్యాఖ్య).

సర్వదేవుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 1600 సం॥లకు పూర్వము.

రచనలు (1) ఆదిపురాణము (2) విరాటము.

సర్వప్ప - కాసె : క్రీ. శ. 13 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు.

రచన : సిద్ధేశ్వరచరిత్రము (ప్రతాపచరిత్రమను ద్విపదకావ్యము).

సారంగపాణి : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. కార్వేటినగర సంస్థానాధీశ్వరుఁడైన సాళువ మాకరాజు నాశ్రయించినవాఁడు. జన్మస్థానము : పొన్నేరి ప్రాంతము.

రచనలు : (1) శృంగారపదములు (క్షేత్రయ్య పదములవంటివి) (2) దేశీయపదములు (66 లభ్యమయినవి) (3) జాతీయపదములు (16 నింద్యగ్రామ్యభూయిష్ఠములు) (4) సంకీర్తనలు (42 భజనకూటములకు ఉపయోగించునవి. వేణుగోపాలస్వామికి అంకితములు).

సింగన్న :

రచన : త్రిశంకూపాఖ్యానము.

సింగన్న - ఏర్చూరి : 1600 సం॥ ము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : కసవన్న.

రచనలు : (1) కువలయాశ్వ చరిత్రము (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులందు స్వీకృతములు) 2. భాగవత షష్ఠస్కంధము.

సింగన్న - మడికి : జననము : క్రీ. శ. 1420 సంIIము. తండ్రి : అయ్యల మంత్రి. తల్లి : సింగాంబ. తిక్కనసోమయాజియొక్క మనుమరాలికి ఈతఁడు మనుమఁడు. నివాసము : పెద్దమడికి గ్రామము – గోదావరిజిల్లా.

రచనలు : (1) వాసిష్ఠ రామాయణము (2) పద్మపురాణము (ఉత్తరఖండము) (3) సకలనీతి సమ్మతము (4) భాగవతము (దశమస్కంధము) మొII నవి.

సింగనార్యుఁడు - చిత్రకవి : 17 వ శతాబ్దమువాఁడు.

రచన : బిల్హణీయము.

సింగయ-గోపాలుని : క్రీ. శ. 1800 సంIIర ప్రాంతము. కర్నూలు మండలవాసి. నియోగి. తండ్రి : వీరన మంత్రి. తాత : భాస్కరామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : వల్లూరి నరసింహకవి, వీణెము లక్ష్మీపతి.

రచన : ఆంధ్రీకృత కిరాతార్జునీయము (అహోబల లక్ష్మీ నృసింహస్వామి కంకితము).

సింగరయ్య - చిత్రకవి : క్రీ. శ. 1775 సంII ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి.

రచన : బిల్హణీయము (శ్రీరామునకు అంకితము).

సింగరాచార్యులు – మరింగంటి : క్రీ. శ. 1750 సంIIర ప్రాంతము. నివాసము : నరసింహాపురము – నల్లగొండజిల్లా. శ్రీవైష్ణవుఁడు. తండ్రి : వేంకటాచార్యుఁడు. సమకాలికులు : ధూర్జటి వేంకట్రాయ కవి, గోగులపాటి కూర్మనాథకవి.

రచనలు : (1) నిరోష్ఠ్యరామాయణము (దశరథరాజనందన చరిత్ర) (2) సీతాపతిశతకము (3) కృష్ణతులాభారము (4) రామకృష్ణ చరిత్ర (5) రామాభ్యుదయము (6) ప్రేమాభిరామము (7) ధనాభిరామము (8) రామకృష్ణ చరిత్రము మొ.

సింగనామాత్యుఁడు – కర్లపాలెము : క్రీ. శ. 1760 సం॥ ర ప్రాంతము. కర్లపాలెము కరణము – బాపట్లతాలూకా, గుంటూరు మండలము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : సీతారామయ్య. తల్లి : బుచ్చమ్మ. భార్య : లక్ష్మిదేవమ్మ.

రచన : నరసింహ శతకము (కేశవనామముల కొక్కొక్క పద్యము కలదు).

సిద్ధనప్రెగడ : జననము : క్రీ. శ. 1560 సం॥కు పూర్వము.

రచన : శాకుంతలము (ప్రబంధ రత్నావళ్యాదులం దుదాహృతము).

సిద్ధరామకవి : 18 వ శతాబ్దము. గురువు : కేదారవరుఁడు. శైవుఁడు.

రచన : (1) సిద్ధరామశతకము (కర్తృత్వవిషయమై శంక గలదు) (2) ప్రభుదేవరవాక్యము.

సిద్ధేంద్రుఁడు : "భక్తశిరోమణి". జననము : 17 వ శతాబ్దముగా కానోపును. గేయ రచయిత. యక్షగానకర్త. కూచిపూడినివాసి.

రచనలు : యక్షగానములు : (1) భామాకలాపము (2) పారిజాతాపహారణము మొ.

సీతారాముఁడు – ఆణివిళ్ల : 1750 సం॥ర ప్రాంతము కానోపును. తాత : మాణిక్యనారాయణకవి. జనకతండ్రి : సీతారామశాస్త్రి. జనకతల్లి : పేరమ్మ. సోదరులు : కొండయ్య, కామేశము అను వారలు. దత్తతతండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. తల్లి: నారమ్మ. గురువు :

సోమనాథుఁడు. నివాసము : కాకరపఱు–తణుకుతాలూకా–పశ్చిమ గోదావరి.

రచన : జానకీపతిశతకము.

షీనయకవి : క్రీ. శ. 1731 – 1767 మధ్యకాలమువాఁడు. తండ్రి : తిరుమలాచార్యుఁడు. నివాసము : తిరుచెందూరు–తిరునల్వేలిజిల్లా.
రచన : షణ్ముఖసహస్రము (కుమారస్వామిపై చెప్పిన 1008 పద్యములు).

సుబ్బన్న – బాలకవి : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దాంతము. శాహరాజు కాలమువాఁడు.

రచన : లీలావతీ శాహరాజీయము (నాటకము).

సుబ్బరాయకవి – ముప్పిరాల : క్రీ. శ. 1780 సం॥ర ప్రాంతము. గోదావరిమండలవాసి. సమకాలికులు : కామేశ్వరకవి, దత్తోజి పండితుఁడు.

రచనలు : (1) కృష్ణాభ్యుదయము (2) ప్రద్యుమ్నచరిత్ర (3) సావిత్రీచరిత్రము (4) భద్రాద్రిరామశతకము.

సుబ్రహ్మణ్యకవి : జననం: క్రీ. శ. 1760 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : మునిపల్లె – తంజావూరుమండలము. కాళహస్తి సంస్థానవిద్వాంసుఁడు. వేంకటేశ్వరభక్తుఁడు.

రచన : అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు (104 కలవు).

సుబ్బాశాస్త్రి – గార్గేయపురము : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దము. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. గద్వాలసంస్థానమున ఆస్థానకవి.
రచన : రామాయణములోని అరణ్యకాండము (మూఁడాశ్వాసముల ప్రబంధము).

సుభద్రమ్మ – మదిన : జననము : క్రీ. శ. 1787 సం॥ నివాసము : విశాఖజిల్లా. శ్రీ రాజా గోడే నారాయణ గజపతిరాయనింగారి మేనత్త.

రచనలు : (1) శ్రీరామదండకము (2) రఘునాయకశతకము (3) కేశవశతకము (4) కృష్ణశతకము (5) రాఘవరామ శతకము (6) పెక్కు-చాటువులు మొ.

సూరకవి - అడిదము : క్రీ. శ. 1750 ప్రాంతమువాఁడు. తిట్టుకవి. గోదావరిమండలం. సమకాలికులు : కొట్ర బాలకవి, కస్తూరి రంగకవి.

రచనలు : (1) కవిజనరంజనము (చంద్రమతీ పరిణయము-పద్య కావ్యము) (2) ఆంధ్ర చంద్రాలోకము (3) ఆంధ్రనామ శేషము (పద్యనిఘంటు శేషము) (4) రామలింగేశ్వరశతకము (5) కవిసంశయ విచ్ఛేదము (6) శ్రీరామదండకము.

సూరనకవి - నారన్నగారి : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము ప్రారంభము. నియోగి. తండ్రి : నారన. తండ్రి పేరు ఇంటిపేరుగా వ్యవహరింప బడెను. సమకాలికులు : మండపాక కామకవి, మారయకవి.

రచన : వనమాలి విలాసము మొ.

సూరన - గొంతేటి : క్రీ. శ. 1800 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి: కాశిరాజు. తాత: రామయమంత్రి. సమకాలికులు: నాగేంద్ర కవి (బసవరాజు), బేతపూడి కృష్ణయ్య.

రచన : కృష్ణాభ్యుదయము (ఐదాశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

సూరన - నూతనకవి : జననము : క్రీ. శ. 1650 సం॥ర ప్రాంతము. నియోగి. తండ్రి : తిప్పయ్య. గోదావరిమండలవాసి.

రచన : సకలజనాభిరామము (ధనాభిరామము - 3 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము. ద్రాక్షారామ భీమేశ్వరస్వామి కంకితము).

సూరన - పింగళి : జననము : క్రీ. శ. 1560 సం॥ ప్రాంతము. నివాసము : నంద్యాల - కర్నూలు మండలము. తల్లి : అబ్బమ్మ. తండ్రి : అమరన్న. నియోగి. మృదుమధుర జాతీయ పదగుంఫితమగు రచన.

రచనలు : (1) కళాపూర్ణోదయము (నవరసభరిత ప్రబంధము) (2) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము (3) గిరిజాకల్యాణము (4) గరుడ పురాణము (5) రాఘవ పాండవీయము (ద్వ్యర్థి కావ్యము).

సూరన - వెన్నెలకంటి : క్రీ. శ. 1480 సం॥ర ప్రాంతీయుఁడు. ఆర్వేల నియోగి. తండ్రి : అమరమంత్రి.

రచన : ఆంధ్రీకృత విష్ణుపురాణము (రావూరి రాఘవరెడ్డి కంకితము).

సూరపరాజు - ఊటుమూడి : క్రీ. శ. 17 వ శతాబ్దప్రాంతము. వంది వంశము. నివాసము : జొన్నాడ - తూ. గో. జిల్లా. భట్టురాజు. తండ్రి : బ్రహ్మరాజు. తల్లి : భద్రమ్మ. గురువు : అనంతకవి. తాత : సూరయ్య.

రచన : వేంకటేశ్వరశతకము.

సూరయ - కంచిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1560 సం॥కు పూర్వము.

రచన : కన్నప్పచరిత్ర (ఇందలి వర్ణనలు ప్రబంధరత్నావళ్యాదులం దుదాహృతములు).

సోమనాథకవి - కొటికెలపూడి : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్ద ప్రారంభము. వెల్నాటివైదికులు. తాత: సోమయ్య. తండ్రి : కోటేశ్వర భట్టారకుఁడు.

రచన : విష్ణుమిత్రోపాఖ్యానము (గుంటుపల్లి - తిప్పమంత్రికి అంకితము).

సోమనాథకవి - పట్టుమట్ట : జననము : క్రీ. శ. 1650 సం॥ ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. గోదావరి మండలవాసి. తండ్రి : వేంకటామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : దివి రమణకవి, అంగర నృసింహకవి మొ. వారలు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రీకృత సూతసంహిత ధర్మఖండము (స్కాంద పురాణములోనిది) (2) బ్రహ్మోత్తరఖండము.

సోమనాథుఁడు – పాలకురికి : "తత్త్వ విద్యాకలాప, కవికాసార, అన్యవాద కోలాహల, ప్రత్యక్ష భృంగీశావతార" జననము : క్రీ. శ. 1170 – 1220 సం.ర మధ్యకాలము. తండ్రి : బసవేశ్వరుఁడు. అష్టభాషావిశారదుఁడు.

రచనలు : (1) పండితారాధ్యచరిత్ర (2) బసవ పురాణము (3) వృషాధిప శతకము (4) అనుభవసారము – తెనుఁగురచనలు. (5) పంచగద్య సోమనాథభాష్యము (6) అన్యవాద కోలాహలము (7) చతుర్వేద సారసూక్తులు (8) రుద్రభాష్యము–సం – రచనలు. (9)బసవరగడలు (10) గంగోత్పత్తిరగడ (11) సద్గురు రగడ (12) సోమేశ్వర శతకము (13) చమత్కార రామాయణము (14) చతుర్భుజాభిషేకము (15) యావన చరిత్రము (16) గంగాగౌరీ సంవాదము (17) చెన్నమల్లు సీసములు (18) నమస్కారగద్య (19) అక్షరాంకగద్య.

సోమనాథుఁడు – పిడుపర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1510 సం.ర ప్రాంతీయుఁడు. తండ్రి : బసవారాధ్యుఁడు. వైదికుఁడు. శివభక్తుఁడు.

రచన : (1) (ఆంధ్రీకృత)బసవపురాణము (7 ఆశ్వాసముల ద్విపద కావ్యము) (2) ప్రభులింగ లీలలు.

సోమనామాత్యుఁడు – పెనుమళ్ల : క్రీ. శ. 1620-1700 సం.రముల మధ్యకాలము. ఆర్వేల నియోగి. ముత్తాత : పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి. తాత : సోమనమంత్రి. శివభక్తుఁడు.

రచన : సీమంతినీ కల్యాణము (సోమవార వ్రతప్రభావమును దెల్పునట్టి స్థలపురాణము).

సోమనార్యుఁడు : 'అష్టావధాని'.

రచనలు : (1) నాట్యచూడామణి (2) స్వరరాగ సుధారసము మొ.నవి.

సోమప్పకవి - రేకపల్లి (సోమప్పశాస్త్రి) : జననము : క్రీ. శ. 1720-1790 సం. మధ్యకాలము. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : తాళ్లపూడి - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. తండ్రి : సూర్యనారాయణ సోమయాజి. వేదశాస్త్ర పండితుఁడు. సమకాలికులు : అడిదము సూరకవి, ఏనుఁగు లక్ష్మణకవి మొ.

రచనలు : ప్రద్యుమ్నాభ్యుదయము (రుక్మవతీ పరిణయము) మొ.

సోమభూపాలుఁడు-ముష్టిపల్లి : "నవభోజరాజు" క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతమువాఁడు. గద్వాల ప్రభువు. దత్తత తండ్రి : తిరుమలరాయఁడు. విద్వత్పోషకుఁడు. చెన్నకేశవస్వామి భక్తుఁడు.

రచనలు : (1) రతిరహస్యము (హరిభట్టు మూలమునకు ఆంధ్రీకరణము) (2) అష్టపదులు (జయదేవుని గీతగోవిందమునకు విపులీకరణము).

సోమయ్య-పెదపాటి : "కవిలోకబ్రహ్మ" జననము : క్రీ. శ. 1550 సం.కు పూర్వము. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుఁడు.

రచనలు (1) అరుణాచల పురాణము (2) కేదారఖండము (3) త్రిపురవిజయము (4) శివజ్ఞాన దీపిక మొ.

సోమయ్య - దామరాజు : జననము : క్రీ.శ. 1560 సం.కు పూర్వము.

రచన : భరతము.

సోమరాజకవి - పుసులూరి (బాలకృష్ణదాసు) : జననము : 1500-1700 సం. మధ్యకాలముగా అంచనా వేయబడినది. నివాసము : ఇల్లింద్రపట్టు - తెణుకు తాలూకా. తల్లి : పాపమ్మ. తండ్రి : ఉమాపతి. మొదటి నివాసము: పుసులూరు - గుంటూరుమండలము.

రచనలు : (1) ఇంద్ర శతకము (2) బాలగోపాల శతకము (చారులీల శతకము-ఉపకర్ణామృతము) (3)నందనందన శతకము మొ.

సోమలింగయ్య - చదువుల : క్రీ. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతము. శైవబ్రాహ్మణుడు. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : వెంకటాచలము. సమకాలికులు : వేగినాటి కొండనార్యుడు, ఘట్టుప్రభువు, రామావఝ్ఝల కొండుభట్టు మొ.

రచన : మదనసాయిక విలాసము (ఐదాశ్వాసముల శృంగార కావ్యము - శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామికి అంకితము).

సోముడు - నాచన: "సర్వజ్ఞ" జననము: క్రీ.శ. 1360 సం. ప్రాంతము. నియోగి. నెల్లూరివాసి. ఎఱ్ఱాప్రెగడ రచియించిన హరివంశమున్నప్పటికి ఏలకో తిరిగి ఉత్తరహరివంశమను గ్రంథమును రచించెను.

రచనలు :(1) ఉత్తరహరివంశము(ఇతిహాసము) (2) వసంతవిలాసము (కావ్యము) (3) హరివిలాసము.

సోమేశ్వరారాధ్యుడు : జననము : 18వ శతాబ్దారంభము. గురువు పాలకుర్కి సోమనాథుడు.

రచనలు : (1)అన్యవాద కోలాహలము (గురువు వ్రాసిన సంస్కృత మూలమునకు ఆంధ్రీకరణము) (2) సోమనాథలింగశతకము.

స్థానాపతి - విశ్వనాథనాయకుని : క్రీ.శ. 1629-64 మధ్య మధురను పాలించిన విశ్వనాథనాయకుని కాలమువాడు.

రచన : (1) రాయవాచకము (విజయనగర చరిత్ర-వచనము).

హరిభట్టు - చంద్రాభట్ల :- జననము : క్రీ. శ. 1513 సం.రము. వైదికుడు. తండ్రి: రామపండితుడు. ఖమ్మమెట్టు వాస్తవ్యుడు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రీకృత మత్స్యపురాణము (రంగనాథున కంకితము) (2) ఆంధ్రీకృత వరాహ పురాణము (3) అన్నదాన మాహాత్మ్యము (4) ఉత్తర నృసింహపురాణము (5) ఇంద్రసేనము (6) కామందకము (7) పంచతంత్రము (8) పురాతన

చరిత్రము (9) కవుల షష్ఠము (10) రంగనాథ శతకము (11) అరుణాచలపురాణము (12) భాగవతము (13) వరాహ పురాణము.

హాలచక్రవర్తి :- "సాహసాంక" ఆంధ్రుఁడు. రాజభాషను మహారాష్ట్రిభాషగా గ్రహించినవాఁడు.

రచనలు : ప్రాకృతగాథలు (సేకరించినవి, స్వయముగా వ్రాసినవి కలవు. దీనికే గాథాసప్తశతి యని పేరు).

హుళక్కి భాస్కరుఁడు : క్రీ. శ. 1295 – 1360 సం. మధ్యకాలము.
సమకాలికులు : విన్నకోట పెద్దన, మారన మొ. వారు.

రచనలు : (1) దశగతులు (2) భాస్కర రామాయణము (ఇతఁడు అరణ్యకాండమును, కిష్కింధకాండమునందు ఉత్తరభాగమును, సుందర యుద్ధకాండలలో పూర్వభాగమును రచించెను. తన కుమారుఁడగు మల్లికార్జునభట్టు, శిష్యుఁడగు కుమార రుద్రదేవుఁడు పరిశిష్టమును పూరించిరి).

హొన్నయ్య – చరిగొండ : క్రీ. శ. 1700 సం. ప్రాంతమువాఁడు.
నివాసము : చరిగొండ–మహబూబునగరుజిల్లా.

రచన : జ్యోతిషరత్నాకరము (పద్యకావ్యము).

తెనుఁగుకవులు

విద్యార్థి కల్పతరువు

ద్వితీయ సంపుటము

ఆధునికాంధ్ర రచయితల (కవుల) సంగ్రహచరిత్ర

(1801 - 1950 సం. వఱకు)

అచ్చమాంబ–గుండు: జననము : క్రీ.శ. 19వ శతాబ్దము. తెలుగాణ్య శాఖకుఁ జెందినయామె. గుండు వాసుదేవశాస్త్రిగారి మేనకోడలు.
రచనలు : (1) కాళహస్తీశ్వర కల్యాణోత్సవము (2) రామేశ్వర యాత్ర (3) శమంతకమణి (నాటకము) మొ.

అచ్చమాంబ – బండారు : జననము: క్రీ. శ. 1874 సం.రము. జన్మస్థానము : నందిగామ. భర్త : మాధవరావు. తల్లి : గంగమ్మ. తండ్రి : కొమర్రాజు వేంకటప్పయ్య పంతులు. సోదరుఁడు: లక్ష్మణ రావు.
రచనలు : (1) అబలా సచ్చరిత్ర రత్నమాల (3 భాగములు) (2) పౌరాణిక స్త్రీలచరిత్రము (3) చారిత్రక స్త్రీలచరిత్రము (4) విదేశ రమణీమణుల చరిత్రము మొ.

అచ్యుతరామశాస్త్రి – జూలూరి : తండ్రి : అప్పయ్యశాస్త్రి. ఉపాధ్యాయవృత్తి. ఆంధ్రగీర్వాణములందు సుపరిచితులు.
సంస్కృత రచనలు . (1) హనుమద్విజయము (2) రామతారక తారకావళి. ఆంధ్రమున రచనలు : (3) రామశతకము (4) నాగేశ్వరశతకము (5) భక్తిరస ప్రధాన కీర్తన శతకము (6) మీరాబాయి (హరికథ) (7) ఆంధ్ర రఘువంశము

(కావ్యము) (8) అనిరుద్ధ వివాహము (నాటకము) (9) అన్న దాన మహిమ (వచనము) (10) భారతహరికథా పంచకము మొ.

అచ్యుతరామశాస్త్రి - మల్లాది :- జననము : 20 వ శతాబ్దారంభము. రచన : సక్కూబాయి (నాటకము).

అచ్యుత రామశాస్త్రి - వోగేటి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. నివాసము: హైదరాబాదు. భారతీయ రచయితల సమితి సభ్యులు.

రచనలు : (1) కనబడని కామరాజు (నాటకము), (2) బండ బైరాగి, (3) శంకరాచార్యచరిత్రము (పద్యకావ్యము) మొ.

అనంతకృష్ణశర్మ - రాళ్లపల్లి : జననము : నందననామ సం.ర మాఘశుద్ధ సప్తమి. 23 జనవరి 1893 సం.రము. నివాసము : రాళ్ళపల్లి గ్రామము-కల్యాణదుర్గము తాలూకా-అనంతపురంజిల్లా. మైసూరు మహారాజావారి కళాశాలలో తెలుఁగు పండితులు. తిరుపతి విశ్వవిద్యాలయమున ప్రాచ్యగ్రంథ పరిశోధకులు.

రచనలు : (1) రఘువంశము (2) మీరాబాయి (3) భార్గవీపంచ వింశతి (4) తారాదేవి (5) లీల (వచనము) (6) వేమన (7) తిక్కన (8) సారస్వతోపన్యాసములు (9) నాచనసోముఁడు (10) శాలివాహనగాథా సప్తశతి సారము (11) స్పర్ధాకావ్యము (12) మహీశూరరాజ్యాభ్యుదయము మొ.

అనంతమ్మ - మదమంచి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము. సాహిత్యపిపాసగల విదుషీమణి.

రచనలు : (1) మాంచాల (2) నాయకురాలు (3) సీతమ్మపెండ్లి (4) వర్షర్తువు (5) పల్లెదారులు మొ. ఖండకావ్యములు.

అనంతశయనంఅయ్యంగార్ – మాడభూషి : జననము : క్రీ.శ. 4 ఫిబ్రవరి 1891 సం.ర. స్వస్థానము: తిరుచానూరు : చిత్తూరుజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, హిందీ, తమిళము, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.

రచన : మన పార్లమెంటు (ఇంగ్లీషు రచన. పెక్కుభాషలలో అనువదింపబడిన గ్రంథము.)

అనసూయాదేవి – దొప్పలపూడి : జననము : క్రీ. శ. 1919 సం.రం. నివాసము : రేటూరు, బాపట్లతాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : మాణిక్యమ్మ. తండ్రి : కమ్మ చౌదరి. భర్త : రత్నం. గురువు : తుమ్మల సీతారామమూర్తి చౌదరి.

రచనలు : (1) దీపజ్యోతి (2) పరిచయము (3) పాలు (4) అశ్రుతర్పణము (5) ఉషశ్శ్రీ (6)విహంగవిలాపము (7)విరాగిణి మొ.

అన్నపూర్ణమ్మ – ఆత్మూరి : జననము : క్రీ. శ. 1875 సం.రము. తండ్రి : కొల్లిపర శ్రీరాములు(వీరు మదరాసులో తహసీలుదారు). ఈమెకుమార్తె : సీమకుర్తి సత్యవతీదేవి.

రచన : కుమార సుగుణబోధిని మొ.

అన్నపూర్ణాదేవి – అమృతకవి : జననము : క్రీ. శ. 1922 సం.రము. జన్మస్థానము, నివాసము : విజయనగరము.

రచనలు : (1) పిల్లల బొమ్మల పంచతంత్రము (2) గులేబకావళి (3) శకుంతల (4) మహాపతివ్రతలకథలు (5) శతకసంపుటి మొ.

అన్నాజీశర్మ – ఫీలుఖానా : జననము : క్రీ.శ. 14 అక్టోబరు 1902 సం. స్వస్థానము : అమలాపురము – తూర్పు గోదావరిజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) ఐదువరాలు (కథలు) (2) భక్తమార్కండేయ (నాటకము) (3) రాణీసంయుక్త (నాటకము) (4) భక్తపోతన (నాటకము) (5) వేంకటేశ్వరశతకము మొ.

అన్నె కేశవార్యశాస్త్రి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.
రచనలు : (1)బోధరాత్రి (2)దీపావళి (3)పెళ్లిముచ్చట్లు (4) కఠోప నిషదార్యభాష్యము (5) బైబిలుదేవుఁడు.

అప్పన్నశాస్త్రి – బులుసు : జననము : క్రీ.శ. 1890 సం.ర ప్రాంతము. తర్క–వేదాంతశాస్త్రపండితులు.
రచన : శ్రీమద్భగవద్గీత (తెలుఁగులో వ్యాఖ్య).

అప్పయ్యశాస్త్రి – అల్లంశెటి : జననము : క్రీ. శ. 14 అక్టోబరు 1900 సం. జన్మస్థానము : పొంనూరు. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, హిందీ, సంస్కృతము మొ.
రచనలు : (1) కావ్యామృతము (2) మదనసాయకము (3) త్రిపుర విజయము (4) ఈశ్వరార్పణము (5) శ్రీ కొండ కామేశ్వర శతకము మొ.

అప్పయ్యశాస్త్రి – చివుకుల : "వ్యాకరణ శిరోమణి" జననము : క్రీ.శ. 1895 సం.రము. సికింద్రాబాదు నివాసి. దివ్యవాణి సంపాద కులు. సనాతనధర్మప్రచారకులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.
రచనలు : (1)నీతికల్పలత (2)వేదవేదాంగ చంద్రిక (3)ఆంధ్రీకృత గద్యభాగవతము (4) నమస్తేవిచారము (5) శ్రాద్ధ మెందులకు? (6) దర్శనదర్పణము (7) రథాంగదూతము (8) బాలనీతి మొ.

అప్పయ్యశాస్త్రి – జూలూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : పాపన్న. తల్లి : చెల్లమ్మ. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. బ్రౌనుగారికి సహాయులు. ఆంగ్లనిఘంటువు వ్రాసినవారు.
రచనలు : (1) తాతాచార్యుల కథలు (2) నలోపాఖ్యానము (3) లలితోపాఖ్యానము (ఆంగ్లములో) (4) ఇంగ్లీషు–తెనుఁగు నిఘంటువు (5) తెనుఁగు – ఇంగ్లీషు నిఘంటువు (6) వ్యాకరణము (7) శ్రీనివాసరత్నావళి (8) రామపంచాశ త్కందములు (9) యదువంశభూషణ శతకము.

అప్పలనరసు-షక్కి : జననము : క్రీ.శ. 19వ శతాబ్దము. నివాసము: నల్లిపురము - విశాఖజిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.
రచనలు : (1) నిర్వచన హేమలతా కావ్యము (2) బాలికారత్న బోధిక (3) కుమారశతకము (4) ముకుందమాల.

అప్పలస్వామి - పురిపండా : "వైశాఖ" జననము : 13-11-1904 సం.రము. జన్మస్థానము : సాలూరు-శ్రీకాకుళంజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృత హిందీ బెంగాలీ ఒడియాభాషలు సుపరిచితములు.
రచనలు : గేయములు : (1) మురళీధ్వని(2)సౌదామిని (3)ఆకాశ వీథులు (4) ఉత్కలపతనం (నాటకం) (5) నవ్యసాహిత్యము (వ్యాసావళి) (6) వ్యావహారికాంధ్ర మహాభారతము (వచన గ్రంథము) (7) విశ్వకథావీథి (8) వీరభారతం (9) పిల్లలకథా సాగరం (10) మట్టిమనుషులు (నవల) (11) జగద్గురు శంకరాచార్య (12) శ్రీమదాంధ్రభాగవత వచనము (13) ఆంధ్ర వాల్మీకి రామాయణము (వ్యావహారికము).

అప్పలస్వామి - రోణంకి : జననం : 17 సెప్టెంబరు 1909 సం.రము సుపరిచితభాషలు : ఫ్రెంచి, జర్మన్, లాటిన్, ఇటాలియన్, ఆంగ్లము, హిందీ, తెనుగు.
రచనలు : (1) ఆధునిక సాహిత్యము (వ్యాసావళి) (2) సాంగ్సు అండ్ లిరిక్సు అనే గీతికాసంపుటి మొ.

అప్పారావు - పి. యస్. ఆర్. : జననము : 21 జూలై 1923 సం. నివాసము : హైద్రాబాదు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. నాటక కళాపరిశోధకులు.
రచనలు : (1) తాజమహల్ (2) విశ్వభారతి (3) వేణువు (4) నాట్యశాస్త్రము మొ.

అప్పారావు - రాపాక : జననము : 8 ఏప్రిల్ 1929 సం.రము నివాసము : చీపురుపల్లి గ్రామము - శ్రీకాకుళంజిల్లా పత్రికల

గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు పంపుదురు. సుపరిచిత భాషలు: ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) జాతీయపూలమాల(2)జానకీపరిణయము (హరికథ).

అప్పారావు – విస్సా (యమ్. ఏ. ఎల్. టి.) : జననము : 1 మే 1884 సం.రము. నివాసము : డాబాగార్డెన్సు – విశాఖపట్టణము. ఆంధ్రాయూనివర్సిటీ కళాశాల ప్రిన్సిపాల్. వీరు కళాభిమానులు, పరిశోధకులు, గ్రంథప్రకాశకులు. రాజమండ్రి గానపరిషత్తును స్థాపించినవారు.

రచనలు : (1) పరమాణుశక్తి మొ.

అప్పారావు – వేంకటాద్రి, మేకా : జననము : 29 ఏప్రిల్ 1893 సం. నివాసము : నూజివీడు – కృష్ణాజిల్లా. పెంచినతండ్రి : శ్రీ రాజా రంగయ్యప్పారావు. ఉయ్యూరు జమీందారు.

రచనలు : (1) దుర్యోధనాంతము (పద్యకావ్యము) (2) పృథ్వీ రాయుని యంతము (పద్యము) (3) శోభనాచల మాహాత్మ్యము (4) స్నేహలత (5) జ్యోతిర్లీల (నాటకము) (6) ఆంధ్రాష్ట పదులు.

అప్పారావు – సత్యవోలు : జననము : క్రీ. శ. 1887 సం. రము. జన్మ స్థానము : జొన్నాడ గ్రామము – రామచంద్రపురం తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : సర్వమ్మ. తండ్రి : శేషయ్య. 'మానవసేవ'పత్రికా సంపాదకులు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము. సనాతన ధర్మపరాయణులు.

రచనలు : (1) నీతిబోధ (2) కోటిలింగశతకము (3) సుమనోల్లా సము (పద్యకావ్యము) (4) పున్నాబాయి (వచనకావ్యము) (5) ఆర్యసూక్తి ముక్తావళి (సంకలనము).

అప్పాస్వామిమొదలి - మాత్రాత్రి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దారంభము. దాక్షిణాత్యుఁడు. శుద్ధద్రావిడి. పద్మనాయకుఁడు. కోటగిరి వాస్తవ్యుఁడు. తల్లి : లింగమ్మ. తండ్రి : గోపవసుధాధిపుఁడు. పెదతండ్రి : సదాశివయ్య. మిక్కిలి రసవంతమైన రచన చేసిన యన్యదేశకవి.

రచన : మాతృశతకము.

అబ్దుల్ రహిమాన్ - యస్. : జననము : క్రీ. శ. 1925 సం. రం. స్వస్థలము, నివాసము : అనంతపురం. సుపరిచిత భాషలు : తెలుఁగు, ఉర్దూ.

రచన : (1) నీలంరాజు (నాటకం).

అబ్రహ్మం - సూతక్కి : 'మధురకవి' జననం : 1923 మార్చి 7 తేది. జన్మస్థలము : కొలకలూరు గ్రామము - తెనాలితాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : పద్యకావ్యములు (1) పిడుగులు (2) జీసస్ (3) మత్కుణాం. నాటకములు : (4) పాపక్షమ (5) సత్యదూత (6) అభాగ్యజీవి మొ.

అమరేంద్ర (చతుర్వేదుల నరసింహశాస్త్రి) యమ్. ఏ. : జననం : 1924 సం. రము. గుంటూరు హిందూ కళాశాలోపన్యాసకులు. కథానికలు, రేడియో నాటికలు, గేయములు, వ్యాసములు వ్రాయుదురు. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతభాషలు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) కలకాదుసుమీ (2) చక్రవర్తి (రేడియోనాటిక) (3) మేక్బెత్ (ఆంధ్రీకరణము) (4) విశ్వకవి మొ.

అమర్‌సుందర్ - కడియాల : జననం : క్రీ. శ. 1934 సం.రంము. స్వస్థానము : కాటూరు. కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు: తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) గులాబీబాల (2) రవీంద్రుని కథలు (3) కిరణ్మయి (4) త్యాగమూర్తి మొ.

అయ్యవారు టి. బి. యమ్. (బి. ఏ., ఆనర్సు) : జననము : 19-9-1935 సం. జన్మస్థలము : వీరంకిలాకు, కృష్ణాజిల్లా. తల్లి: అచ్చమాంబ. తండ్రి: లింగమూర్తి. ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) పలనాటి వీరచరిత్రము (పద్యకావ్యము) (2) ఋతుసంహారము (కాళిదాసకృతికి అనువాదము) (3) ఉన్మత్తరాఘవ ప్రేక్షణకము (భట్టభాస్కరుని కావ్యమునకు తెనుగు సేత).

అరుణాచలం - మెరటూరి : 'స్వరకళానిధి' జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. సంగీతవిద్వాంసుడు. త్యాగరాజు యొక్క శిష్యుడు. ఆంధ్రగీర్వాణపండితుడు.

రచనలు : (1) కంసవధ (యక్షగానము) (2) ఉషాకల్యాణము (3) ప్రహ్లాద (నృత్యనాటిక) మొ.

అవధాని - మల్లాది : జననము: క్రీ. శ. 15 సెప్టెంబరు 1915 సం.రం. జన్మస్థలము : టెక్కలి-శ్రీకాకుళంజిల్లా. బళ్లారిలో సర్టిఫైడ్ పాఠశాల యందు ప్రధానోపాధ్యాయులు.

రచనలు · ఏకాంకికలు : (1) అసంపూర్ణ రామాయణము (2) ఆంధ్రా స్పిరిట్ (3) యౌవనము (4) దిగంబరి (5) ఆనందో బ్రహ్మ (నాటకము) (6) నాదిర్షా (నాటకము) (7) గాలివాన (నాటకము) (8) సుల్తానా రజియా (అనువాద నాటిక) (9) ఖడ్గతిక్కన (అనువాదనాటిక) (10) పీష్వా (అనువాదనాటిక) మొ.

అవధాని - వి. యస్. : జననము : క్రీ. శ. 9 సెప్టెంబరు 1919 సం.రం. స్వస్థానము : తెనాలి - గుంటూరుజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) క్షుద్రహృదయం (2) విఫలయత్నం (3) వీధి బడి మొ.

అశ్వత్థరావు - కరణం : జననం : క్రీ. శ. 25 జూలై 1901 సం.రం. జన్మస్థానము : కలుగోడు–రాయదుర్గం తాలూకా - అనంతపురం జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, కన్నడము.

రచనలు : (1) మయూరధ్వజ నాటకము (2) గీతా దండకము (3) అనుభవామృతము (4) అశ్వత్థేశ త్రిశతి (5) అశ్వత్థ భారతము (6) భావగీతెగళు (కన్నడము) మొ. 11 వఱకు గలవు.

అహోబలరావు - కల్లూరు : జననము: క్రీ.శ. 15 జూన్ 1901 సం.రం. నివాసము : హిందూపురము - అనంతపురం జిల్లా. శ్రీకృష్ణదేవ

ఆధునికాంధ్ర రచయితల (కవుల) సంగ్రహచరిత్ర 711

రచనలు : (1) క్షుద్రహృదయం (2) విఫలయత్నం (3) వీధి బడి మొ.

అశ్వత్థరావు - కరణం : జననం : క్రీ. శ. 25 జూలై 1901 సం.రం. జన్మస్థానము : కలుగోడు–రాయదుర్గం తాలూకా - అనంతపురం జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, కన్నడము.

రచనలు : (1) మయూరధ్వజ నాటకము (2) గీతా దండకము (3) అనుభవామృతము (4) అశ్వత్థేశ త్రిశతి (5) అశ్వత్థ భారతము (6) భావగీతెగళు (కన్నడము) మొ. 11 వఱకు గలవు.

అహోబలరావు - కల్లూరు : జననము: క్రీ.శ. 15 జూన్ 1901 సం.రం. నివాసము : హిందూపురము - అనంతపురం జిల్లా. శ్రీకృష్ణదేవ

రచనలు : గేయములు : (1) నీడలు (2) రణభేరి (3) కదలండి (4) స్వతంత్రగీతాలు (5) రణచండిక (చారిత్రక నవల) మొ.

ఆంజనేయమూర్తి - మేడిచర్ల : జననము : క్రీ. శ. 10 అక్టోబరు 1922 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కరీంనగర్ - హైద్రాబాదు. కరీంనగర్ ఉన్నతపాఠశాలలో పండితులు. ఆంధ్రగీర్వాణములు సుపరిచితములు. పత్రికలకు గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు పంపు చుందురు.

రచనలు : (1) చిత్రశ్రీ (2) నమోవాకము (3) పటేలు ప్రశంస (4) వాత్స్యాయనీయము (5) చీమ - దోమ (6) స్మృతి కావ్యము మొ.

అంజనేయశర్మ-ఊటుకూరు : "యమ్. ఏ. విద్యాప్రవీణ, విద్వాన్" జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : బిసెంట్ దివ్య జ్ఞాన కళాశాల, మదనపల్లి. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణాది భాషలందు పట్టభద్రులు.

రచనలు : (1) జ్యోతిర్లత (2) ఆశ్చర్యచూడామణి (సంస్కృతమున శక్తిభద్రుడు వ్రాసిన నాటకమునకు ఆంధ్రానువాదము) మొ.

ఆంజనేయశర్మ - ఘట్టి : జననము 20-12-1928 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కంచవరం - గుంటూరు జిల్లా. పత్రికలకు కథలు, గద్య పద్యాత్మక వ్యాసములు వ్రాయువారు.

రచనలు : (1) ఆమె చూపిన వెలుగు (2) పునరాగమనము మొ.

ఆంజనేయశాస్త్రి - పి. యస్. ఆర్ : జననము : 22 నవంబరు 1928 సం.రం. నివాసము : చిక్కడపల్లి - హైద్రాబాదు. గోల్కొండ పత్రికకు సంపాదకీయ రచయితలలో నొకరు. పద్యములు, చిన్న నాటకములు, విమర్శక వ్యాసములు వ్రాయువారు. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, సంస్కృతం, హిందీ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచన : గండిపడ్డ జీవితాలు (కథలు).

ఆంజనేయులు - కుందుర్తి ఓ. పి. : జననము : క్రీ. శ. 16 డిశంబరు 1922 సం.రం. జన్మస్థలము : కోటవారిపాలెం - సర్వారావుపేట తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. విద్యాభ్యాసం : విజయవాడ, గుంటూరు. ఆంధ్రాంగ్లభాషలు సుపరిచితములు.

రచనలు : గీతములు (1) ఆకలియాత్ర (2) సాగర విప్లవము (3) గోడమీందనీడలు (4) జగజ్జాతకం (5) జయిస్తుంది (6) తరువాత (7) బాసలం (8) యుగేయుగే (9) మన్యవిప్లవం (10) నవపతాక (11) తెలంగాణా (ఆధునికవచన గేయకావ్యము) (12) ఆశ (వచన గేయనాటకము) మొ.

ఆంజనేయులు - కొడాలి : జననం : క్రీ.శ. 1898 జూలై 1వ తేది. నివాసము : కొడాలిగ్రామము - దివితాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, సంస్కృతము, హిందీ సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : పెక్కు రాజకీయ గ్రంథములు, ఖండకావ్యములు (1) గ్రామస్థుల అర్థశాస్త్రము (2) యుద్ధము (3) సర్దార్ పటేల్ (4) సహాకారోద్యమం (5) కాంగ్రెస్ చరిత్ర (6) ఖాదీఅర్థశాస్త్రం (7) గాంధీతత్త్వము మొ.

ఆంజనేయులు - బిట్రా : జననం : క్రీ. శ. 1894 సం.రము. జన్మస్థలం, నివాసము : తాడికొండ - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) ఆత్మభారతము (వచనము) (2) స్తోత్రమంజరి (3) సరోజముఖి (నాటకము) (4) భక్తభీమ (నాటకము) (5) చూడాల.

ఆచార్య ఆత్రేయ : జననము : క్రీ. శ. 20వ శతాబ్దము. నెల్లూరు జిల్లా వాస్తవ్యులు. ప్రసిద్ధనాటకరచయితలు. తెనుగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము సుపరిచితభాషలు.

రచనలు: (1) వాస్తవం (2) ఆత్రేయ (3) విశ్వశాంతి (4) గుమాస్తా (5) ఈనాడు (6) డాక్టర్ కొట్నీసు (నాటకము) (7) ఎవరు దొంగ (8) ఓటు నీకే (9) ప్రగతి మొ.

ఆచార్య - డి. వి. ఎ. : జననం : క్రీ. శ. 26 జూన్ 1926. జన్మస్థలము : నిజాంపట్నము - గుంటూరుజిల్లా. తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతభాషలు వీరికి సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) వెండితెర (2) చిత్రజగతి (3) ప్లేటోనిక్ లవ్ (4) పండితగోపాలాచార్య (5) దీక్షాస్వీకృతి.

ఆదిలక్ష్మి : జననము : క్రీ. శ. 29 ఏప్రిల్ 1931. నివాసం : ఆత్మకూర్ - నెల్లూరుజిల్లా. తెలుఁగు తమిళభాషలయందు సుప్రసిద్ధ రచయిత్రి.

రచనలు : కథలు, వ్యాసములు, రష్యన్‌నుండి పెక్కుగీతముల అనువాదము.

ఆదిశేషకవి - గాదె : క్రీ. శ. 1835 సం.ర ప్రాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. నివాసము : నందివెలుగు. తండ్రి : అప్పయ్య-ప్రౌఢకవి.

రచన : కొచ్చెర్లధామ శతకము మొ.

ఆదిశేషభూషణాంబ - బండ్ల : జననం : 7 ఆగష్టు 1934 సం.రము. స్వస్థానము : జాండ్రపేట. నివాసం : వేటపాలెం - గుంటూరుజిల్లా. తెనుఁగు, హిందీ, సంస్కృతము వీరి అభ్యస్తభాషలు.

రచన : శాంతిదూత (కావ్యము).

ఆనందమూర్తి - వేటూరి : జననము : క్రీ. శ. 28 అక్టోబరు, 1930. నివాసము : నల్లకుంట-హైద్రాబాదు. తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము, హిందీ సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ముకుందమాల (2) పూలవిందు (3) ఆధునిక భారతీయ చిత్రకళ.

ఆరుద్ర – (భాగవతుల శంకరశాస్త్రి) : జననము : క్రీ. శ. 31 ఆగష్టు 1925. నివాసం : మద్రాసు. యువకకవి. తెనుగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము పరిచితములు. ఛాయాచిత్రములకు కథలు వ్రాయుచుందురు.
రచనలు : (1) త్వమేవాహం (2) సినీవాలి (3) గాయాలు–గేయాలు (4) బైయిన్‌లో (క్రైమ్ కథలు) (5) సమగ్రాంధ్ర సాహిత్యం(రచనలో నున్నది).

ఆళ్వారుకవి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : వేంకటాఖ్యుఁడు. నివాసం : కారిజాత్మపురి (ఆళ్వారు తిరునగరి) – తిరునల్వేలిజిల్లా.
రచన : శ్వేతకుభృన్నృకేసరి శతకము.

ఆళ్వార్‌స్వామి – వట్టికోట : జననము : క్రీ. శ. 1915 సం.రము. నివాసము : నైహూనగర్ – సికింద్రాబాదు. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీభాషలు సుపరిచితములు. దేశోద్ధారక గ్రంథమాలా స్థాపకులు.
రచనలు : (1) జైలులోపల (కథలు) (2) ప్రజలమనిషి (నవల) మొ.

ఇందిరాభారతులు – అయితం : (భాషాప్రవీణలు). ఇందిర జననము : క్రీ. శ. 1930. భారతీదేవి జననం : 1931. జంటకవయిత్రులు. అప్పసెల్లెండ్రు. తండ్రి : కాళీప్రసాదరాయవర్యులు. తల్లి : సావిత్రమ్మ. నివాసం : గూడూరు.
రచనలు : (1) జననీశతకము (2) అన్నపూర్ణా సుభాషితరత్నావళి (పద్యగ్రంథములు) (3) ప్రతిమాదేవి (చారిత్రాత్మక నవల) మొ.

ఇందుమతీదేవి – గుడిపూడి : నివాసము : విజయవాడ. జన్మస్థానము: ఆత్మకూరు. భర్త : గుడిపూడి రామారావు. పండితవంశము. ఉపన్యాసకురాలు. మధురకవిత చెప్పఁగలది.

రచనలు : (1) అంబరీష విజయము (2) ఆంజనేయస్తుతి (3) నీతి తారావళి (4) లోకావలోకనము (5) సోదరి (6) గోవిలాపము (7) జన్మభూమి (8) నర్మద (9) గాంధీకీర్తనలు (10) రాజేశ్వరీ శతకము (11) రామకథా మంజరి (12) నరసింహ శతకము (13) తరుణీ శతకము (14) లక్షణాపరిణయము మొ.

ఇందుమతీ దేవి – సోమరాజు : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. దక్కను సారస్వతమున ప్రసిద్ధురాలు. భక్తురాలు రసపిపాస యీమెకవితలో నుట్టిపడుచుండును.

రచనలు : (1) గౌరి (2) శ్రీరంగదేవస్తోత్రము (3) పతిభక్తి (4) వేణుగోపాల శతకము (5) శకుంతలాపరిణయము.

ఈశ్వర – ఆదవాని : జననము : క్రీ. శ. జూలై 1930. జన్మస్థలము, నివాసము : నంద్యాల – కర్నూలు జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ.

రచనలు : (1) మాంత్రికుడు (2) భయంకరభస్మాసుర (3) మృత్యుగీతం (4) అమృతభాండం (5) జీవితస్వప్నం మొ.

ఈశ్వరదత్తు – కుందూరి : జననము : క్రీ. శ. 30 మార్చి 1899 సం. స్వస్థానము : గాంధినగరము – కాకినాడ. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) జీర్ణవిజయనగరచరిత్ర (2) ఉదారరాఘవము (నాటకము).

ఈశ్వరరావు – శెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 1917 మార్చి 8 వ తేదీ. జన్మస్థలము : విజయనగరము – విశాఖజిల్లా. రేడియోరచనలు వ్రాయుటలో సిద్ధహస్తులు. కథానికలు, సాహిత్య వ్యాసములు వ్రాయుదురు.

రచనలు : (1) పందుంపుల్లలు (2) బాంబులు పడ్డనాడు మొ.

ఉదయశంకర్ : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) మధురకూజితం (2) సాహసవీరులు (3) అనాథ బాలుడు (4) సమాగమము (5) మంచిమార్పు (6) జీవిత సత్యము (7) చేతిరుమాలు (8) మహావీరుడు (9) ఆశా-నిరాశ (10) రాజదంపతులు (11) హెలెన్ (12) విజయుడు (13) మంచిస్నేహితులు (14) రాబ్ రాయ్ (15) స్కాంచిసింహము (16) రాబిన్‌హుడ్ (17) అమరజీవి (18) అమరకవి (19) నెల్సన్ (20) నెపోలియన్ (21) బెంజమిన్ ఫ్రాంక్లిన్ (22) షేక్స్పియర్ కథామాల మొ.

ఉపేంద్రశర్మ - మండలపర్తి (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 1921 జూలై 1. నివాసము : శ్రీకృష్ణనగర్ - గుంటూరు. హిందూ కళాశాలలో ప్రాచ్యభాషాశాఖ ప్రధానాధ్యాపకులు. భారత భాషా సమితి కార్యనిర్వాహక సభ్యులు. అఖిలభారత గ్రంథాలయ మహాసంఘసభ్యులు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రాచ్యసారస్వత విజ్ఞానపరిషత్తునకు అధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) తిక్కన (2) వయోజనవిద్య (నాటిక) (3) ఆంధ్ర గద్య వాఙ్మయ చరిత్ర (4) రవీంద్రుడు (5) కైమోడ్పు (6) మనవిషయము (7) ఆదర్శజీవితములు (8) సరోజిని మొ.

ఉమర్ ఆలీషా కవి : జననము : క్రీ. శ. 1885 సం.ము. నివాసము : పిఠాపురము - తూ. గో. జిల్లా. ఇస్లాంమతము. తండ్రి : మొహియుద్దీన్. ఉర్దూ, అరబ్బీ, పారశీక, ఆంధ్ర, సంస్కృత, ఆంగ్ల భాషలు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) పద్మావతి (2) మదాలస (3) మణిమాల (4) స్వర్గమాత (5) చంద్రగుప్త (6) శాంత (7) దానవ వధ (8) విచిత్ర బిల్హణీయము (9) విషాద సౌందర్యము (10)

బ్రహ్మవిద్యా విలాసము (11) ముసద్దస్ హాలీ (12) సూఫీ వేదాంతము (13) ఇలాజుల్ గుర్బా (14) ఉరుపత్తూరుచక్రవర్తి (15) గులిస్తాం (16) స్వభావ విలాసనము (17) గీతావతీ పరిణయము (18) శ్రీమద్వాల్మీకి రామాయణము (19) శారికాస్వయంవరము (20) వారుణీదేవి మొ.

ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి - అయ్యగారి : జననము : క్రీ.శ. 1900 సం.ర ప్రాంతమున జీవించియున్నవాడు. తల్లి : సూరమ్మ. తండ్రి : విశ్వేశ్వరశాస్త్రి. పెద్దాపుర సంస్థానాస్థాన కవి. నియోగి బ్రాహ్మణుడు.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణచరిత్రము (శృంగారకావ్యము) (2) గురుసప్తతారావళి (3) వైరాగ్యబోధిని (వేదాంత గ్రంథము).

ఎఱ్ఱా - పిడుపర్తి : జననము: క్రీ. శ. 18 మే 1925 సం.రము. నివాసము : పిడపర్తి - తెనాలితాలూకా. జన్మస్థానం: మున్నంగి- గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) గడ్డుబ్రతుకులు (పద్యము) (2) పశ్చాత్తాపము (నాటకము) (3) ఆవేదన.

ఎల్లన - చింతలపల్లి : క్రీ. శ. 1740 సం. ప్రాంతమువాడు. నివాసము: గంగాపురము - మహబూబునగరు జిల్లా.

రచన : శిరోభూషణము.

ఎల్లయ : జననము : క్రీ. శ. 19వ శతాబ్దము. బ్రాహ్మణుడు. లక్షణశాస్త్రపండితుడు.

రచన : శ్రీబాలగోపాలశతకము.

ఏలియా. టి. : జననము : క్రీ. శ. 1921 మే 18. నర్సారావుపేట మునిసిపల్ హైయ్యర్ సెకండరీస్కూలుసీనియర్ తెలుగుపండితులు.

రచనలు : (1) హనుమచ్చరిత్రము (2) బుద్ధజాతక కథలు (3) సుజాత.

కద్రకవి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కావచ్చును. తండ్రి : సింహాద్రి.

రచన : జగన్నాయక శతకము.

కనకమ్మ – పుట్టపర్తి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. భర్త : పుట్టపర్తి నారాయణాచార్యులు. నివాసము : ప్రొద్దుటూరు గ్రామము – కడప మండలము.

రచనలు : (1) యశోధర (2) దుఃఖితసీత (3) జీర్ణవిజయనగరము (4) హంపీవిరూపాక్షుని ముంగిలి జాతిరథము (5) కస్తూరిబా.

కనకరాజు – బుద్ధిరాజు : జననము : క్రీ.శ. 19 వ శతాబ్దము. ఆర్వేల నియోగి.

రచన : శివశతకము.

కనకాంబ – కాంచనపల్లి, బి.ఏ. విద్వాన్ : 'కవితిలక, కవితావిశారద' జననము : క్రీ. శ. 1893 సం.రము. జన్మస్థానము : దుర్గిగ్రామము– పలనాడు తాలూకా. తల్లి : రంగమ్మ. తండ్రి : రంగారావు. బాల వితంతువు. క్వీన్ మేరీకళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకురాలు. మద్రాసు యూనివర్సిటీ పరీక్షాధికారము, తెనుఁగు పాఠ్యగ్రంథ నిర్ణాయక సంఘసభ్యత్వము, ఆంధ్రకేసరిచే స్వర్ణకంకణ బహూకరణము పొందిన విదుషీమణి.

రచనలు : (1) రంగశతకము (2) గౌతమబుద్ధచరిత్రము (3) పాండవోదంతము (4) అమృతవల్లి (5) కాశీయాత్రా చరిత్రము (6) జీవయాత్ర (7) కలహంసవిజయము (8) వైదాంతిక నాటకము (9) పద్యముక్తావళి (10) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (11) అంబాస్తవము (12) రామాయణ కథాసంగ్రహము (13) అమృతానందబోధసారము (14) ఆనందసారము (15) చక్కని కథలు (16) తోమాలియము. పెక్కులుఁ గలవు.

కన్నయ - కింకరు : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. చెన్నపట్టణ మండలి తిరువల్లిక్కేణిలో వేంచేసియున్న శ్రీపార్థసారథిస్వామిపై నొక శతకమును జెప్పెను.

రచన : పార్థసారథిశతకము (కందపద్యశతకము).

కమలాదేవి - పులవర్తి : 'కవితిలక' జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : కంచర్ల రామరాజు. తల్లి : సీతారత్నమ్మ. భర్త : మాణిక్యాలరావు. ఆంధ్రకేసరిచే స్వర్ణకంకణ బహూకృతురాలు. నివాసము : చీరాల. రాజమండ్రి ఆంధ్రయువతీ సంస్కృతికళాశాల కమిటీ సభ్యురాలు.

రచనలు : (1) కుముద్వతి (2) విజయభాస్కరవిజయము (3) మీర్ జుమ్లా (4) రాధికాచంద్రావళులు (5) విక్టోరియాకాసు (6) తిలోత్తమ (7) వీరభారత కథామంజరి (8) పుళిందకన్య (9) క్రీస్తుచరిత్ర (10) మొండి శిఖండి (11) వాసవీవిజయము (12) అబిసీనియాయుద్ధము (13) విద్యుత్ప్రభ (14) రాణీ ప్రమీల.

కమలాదేవి - బుర్రా : జననము : క్రీ. శ. 1908 సం. ప్రాంతము. సంగీతసాహిత్యములందు ప్రజ్ఞావతి.మహిళాసౌభాగ్యోదయమునకై జీవిత మంకితముచేసిన ధన్యురాలు.

రచనలు : (1) సుమమాల (2) భావలహరి (3) వందేమాతరం (జటిలుఁడు) (5) ఘనాఘనము (6) ధూర్తగోపాలుఁడు మొ. లఘుకావ్యములు.

కవిరాజమూర్తి : జననము : అక్టోబరు 1926 సం.రము ప్రసిద్ధ ఉర్దూ గ్రంథరచయిత.

రచన : మార్పు (నాటకము) మొ.

కళానిధి - తలమర్ల : జననము : క్రీ. శ. జూలై, 1915 సం. రము. స్వస్థానము : తలమర్ల. నివాసము : అరవిందనగర్ - అనంతపురం.

రచనలు : (1) మణిమనోహరులు (2) కళాసౌధము (3) అమర మూర్తులు (4) హరిజనోద్ధరణ (నాటిక) (5) సంస్కృత రామాయణము (6) శ్రీకృష్ణకర్ణామృతము.

కాంతారావు - బలివాడ : జననం : క్రీ.శ. 3 జూలై, 1927 సం. రము. స్వస్థలము : మడపాం, శ్రీకాకుళం జిల్లా. నివాసము : విశాఖపట్టణము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) కావడికుండలు (2) అంతరాత్మ (కథలు) (3)గోడ మీదబొమ్మ (నవల) (4) బూచి (నవల) మొ.

కామరాజు - కొప్పరపు : జననము : 25 మార్చి 1863 సం. రము. తండ్రి : వేంకటరమణయ్య. నివాసము : కొప్పరగ్రామము - నరసారావుపేట తాలూకా - గుంటూరుజిల్లా.

రచన : జాంబవతీ పరిణయము (ప్రబంధము).

కామేశ్వరకవి : జననము : క్రీ. శ. 19వ శతాబ్దమువాడు కానోపును. వైదికబ్రాహ్మణుడు, విష్ణుభక్తుడు.

రచన : శ్రీరామప్రభుశతకము (ధూర్జటి కాళహస్తీశ్వర శతకము లోని భావాగులు ఇందు గలవు).

కామేశ్వరకవి - జయంతి : హైకోర్టు వకీలుగా పనిచేసిన వ్యక్తి.

రచన : జానకీవరశతకము.

కామేశ్వరరావు - చేకుమళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 22 మార్చి 1907 సం. రము. విజయనగరము వీరిస్వస్థలం.

రచనలు : (1) కలువలు (2) రోజా (కథలు) (3) కోపదారి మొగుడు (4) పాతపాటలు (జానపదసాహిత్యం) (5) సాహిత్య చిత్రాలు.

కామేశ్వరరావు - భమిడిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. వీరేశలింగ ఉన్నత పాఠశాలలో లెక్కల ఉపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) కాలక్షేపం (2) అస్మితగాదాతే (3) రెండుకిళ్లు (4) పెళ్ళిట్రైనింగ్ (5) మాయల మాలోకం (6) అప్పు (7) నిజం (8) మాటవరస (9) మేజువాణి (10) రాక్షస గ్రహణం (11) వసంతసేన (12) ప్రణయరంగం (13) చెప్పలేం (14) ఈడూ-జోడూ (15) వినయప్రభ (16) స్వారాజ్యం (17) బాలకేసరి (18) మన తెలుగు (19) తనలో (20) లోకోభిన్న రుచిః (21) ఈసప్‌కథలు (22) టాల్స్టాయ్ (23) ఇప్పుడు (24) అప్పుడు (25) గుసగుసపెళ్ళి (26) మధ్యముడు (27) స్వప్నం (28) ప్రతిమ (29) నిజంకూడా అబద్ధమే (30) చంద్రుడికి మొ.

కామేశ్వరరావు - యేడిద : జననము : క్రీ. శ. 12 సెప్టెంబరు 1913 సం. రము. యేడిద స్వస్థలం. నివాసము : విజయవాడ (ఆలిండియా రేడియో).

రచనలు : (1) ఇండోనేషియా (2) జైలు రోజులు (3) కాంగ్రెసు షష్టిపూర్తి.

కామేశ్వరరావు - వేదుల : జననము : క్రీ. శ. 7 సెప్టెంబరు 1936 సం. రము. స్వస్థానము : మండపాక - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) కథలు - కల్పనలు (2) పిల్లల గౌతమబుద్ధుడు (3) తమాషా కథలు (4) పిల్లల మధురగాథలు మొ.

కామేశ్వరరావు - సత్యవోలు : రక్తాక్షి సం.ర చైత్ర బహుళైకాదశిన జన్మించిరి. జన్మస్థలము : (ఉప్పాడ) కొత్తపల్లి. నివాసము : కిర్లమపూడి. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : వేంకటరాయడు. సంగీతసాహిత్య కళాధురంధరులు. కిర్లమపూడి సంస్థానకవులు.

రచనలు : (1) విశ్వగుణాదర్శము (2) ఋతుసంహారము (3) శ్రుతి కంఠోపాఖ్యానము (4) రతి మన్మథనాటకము (5) నాదం

బరి నాటకము (6) జార్జి పట్టాభిషేక వర్ణనము (7) అనర్ఘ రాఘవము (ఆంగ్లీకృతనాటకము).

కామేశ్వరి - న్యాయపతి : 'రేడియో అక్కయ్య'. పిల్లల 'బాల' పత్రికా సంపాదకురాలు. ఆంధ్ర బాలానందసంఘ స్థాపకురాలు. రేడియో ప్రసారములపై ఆధ్వర్యము తీసికొను మహిళ. కథలు, వ్యాసములు పత్రికలకు పంపువారు.

రచన : బాలలకథలు.

కామేశ్వరరావు - బచ్చెల్లపాటి : జననం : 3 మార్చి 1910 సం.రము. నియోగి బ్రాహ్మణులు. నివాసము : ఉయ్యందన తాలూకారు-సత్తెనపల్లి తాలూకా.

రచనలు : (1) భక్తసుధన్వ (2) ఆంధ్రవీర (3) వేదనగేశ శతకము (4) సోమసుందర శతకము (5) యక్షగానములు (6) బాలల హాలాస్య మాహాత్మ్యము (7) ముగ్గురు వీరులు (వచనము) పెక్కుచాటువులు మొ.

కాశిరాజు - వేకేటి : జననము : 20 వ శతాబ్దము నివాసము : వేకేరు - తణుకు తాలూకా, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి : వీర్రాజు. తల్లి : బాపనమ్మ.

రచన : కేశవ శతకము.

కాశీనాథశాస్త్రి - వేపి : క్రీ. శ. 1858 – 1900 సం. ల మధ్య జీవించి యున్న కవి. నివాసము : విజయనగరము. తల్లి : మహాలక్ష్మి. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. వివిధ శాస్త్రములందు పూర్ణ ప్రజ్ఞగల పండితులు. పూసపాటి శ్రీ మదానంద గజపతి మహారాజావారి యాస్థాన విద్వత్కవి. ఉర్లాము సంస్థానమున విద్వత్సభా పరీక్షాధికారి. విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలో వ్యాకరణ శాస్త్రోపాధ్యాయులు.

తెనుగురచనలు : (1) పూర్వశాకుంతలము (2) వీథినాటకము (3) భగవద్గీతా సారము మొ.

సంస్కృత రచనలు : (1) గౌతమ తర్కము (2) బ్రహ్మసూత్ర భాష్య సహిత ప్రత్యూష ప్రబోధనము (3) పార్థసారథి శతకము (4) గంగాస్తవ రాజము (5) యామినీపూర్ణ తిలక నాటకము (6) గోదావరీ లహరి (7) పాంచాలికా రక్షణము (8) దుర్గా సౌందర్య శతకము (9) సర్వమంగళా విభుత్వ స్థాపనము మొ. పెక్కులు గలవు.

కాళహస్తీశ్వరశర్మ – చెరుకూరి : జననము : క్రీ. శ. 21 అక్టోబరు, 1899 సం.రము. నివాసము : కాజ – కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, హిందీ, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) గ్రామజీవనము (2) అమరుకకావ్యం (అనువాదము) (3) ముకుందమాల (అనువాదము) (4) వ్యాస భారతము (5) వెండిపూలు మొ.

కాళిదాసు – వజ్ఝల : జననము : 13 మే 1913 సం.రం. విజయనగర వాస్తవ్యులు – విశాఖజిల్లా.

రచనలు : (1) ఆంధ్రమహావిష్ణువు (2) అడవిపిల్ల (3) భిక్షావతి (4) తారామండలం (5) పంటవలంతి (6) మధుర (7) మహతి (8) వైజయంతి (9) మధువీథి (10) శాలివాహన సంభవము (11) శాంతిజ్యోతి (12) వెలి (13) ఆమెకోసం (14) శాంతి (15) అప్రశుతులు (16) శివధనువు (17) జలపాతము. నవలలు: వజ్ఝల వేంకటేశ్వర్లుగారితో కలసి వ్రాసినవి. (18) నళిని (19) నివాళి (20) బాష్పబిందువు మొ.

కాశేశ్వరరావు – అయ్యదేవర (బి. ఏ., బి. యల్) : జననము : క్రీ. శ. 1881 సం.ము. సత్యాగ్రహ సమరశూరులు. మద్రాసు ప్రభుత్వ ఛీఫ్‌పార్లమెంటరీ సెక్రటరీ. ఆంధ్రప్రదేశ్ అసెంబ్లీ

స్వీకరు. పెక్కుపర్యాయములు బెజవాడ మ్యునిసిపల్ ఛైర్మన్‌గా ఎన్నికైనారు.

రచనలు: (1) ఫ్రెంచిస్వాతంత్ర్యవిజయము (2) అమెరికా సంయుక్త రాష్ట్రములు (3) తురుష్క ప్రజాస్వామికము (4) ఉపనిషత్కథలు (5) చైనా జాతీయోద్యమము (6) ఈజిప్టుచరిత్ర – అరబు జాతీయత (7) రష్యా – చైనా మొ. గలవు.

కాళోజీ : జననము : క్రీ. శ. 9 నవంబరు, 1914. తెలంగాణా రతయితల సంఘాధ్యక్షులు, సాహిత్య అకాడమీ సభ్యులు.

రచనలు : (1) నా గొడవ (2) పరమాత్ముని కథ మొ. గలవు.

కుక్కుటేశ్వరరావు : గాడేపల్లి (యమ్. ఏ.) : జననము : 22 సెప్టెంబరు 1937 సం.రము. స్వగ్రామము: పెదనందిపాడు–గుంటూరు జిల్లా. గవర్నమెంటు ట్రైనింగు కాలేజి లెక్చరరు. అష్టావధాని. ఆశుకవితా చతురులు.

రచన : జీర్ణశిల (ఖండకావ్యము).

కుటుంబరాయశర్మ - బి. వి. : క్రీ. శ. 18 ఫిబ్రవరి 1912 సం.రము. హైద్రాబాద్ వాసి.

రచనలు : (1) మధుకణములు (2) సౌందర్యలహరి (3) ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర (4) ఆంధ్రచరిత్ర మొ.

కుటుంబరావు – కొడవటిగంటి : జననము : క్రీ. శ. 28 అక్టోబరు 1907 సం. జన్మస్థానము : తెనాలిగ్రామము– గుంటూరు జిల్లా.

రచనలు : (1) కథాసాగరము (2) కాలభైరవుడు (3) కవిరాట్టు (4) నిలవనీరు (5) మొండివాడు (6) వరప్రసాదము (7) ఆడజన్మ (8) నీకేం కావాలి? (9) అరుణోదయం (10) చదువు (11) మారుపేర్లు (12) కులంలేనిమనిషి (13) రష్యన్

కక్షలు (14) ఆరితేరినఘటం (15) అహింసా ప్రయోగం (16) దేవుడిచ్చినవరం (17) పానకంలో పీచు (18) దీపావళి రాజకీయాలు మొ.

కుప్పయ్య - వీణ : 19 వ శతాబ్దము : నారాయణగౌళ కుప్పయ్య అను నామాంతరముకలదు. సంగీతపండితుఁడు. మహాగాయకుఁడు. రచనలు : (1) పల్లవిస్వరకల్పవల్లి (2) సంకీర్తన రత్నావళి మొ.

కుప్పుస్వామి - నాగపూడి : జననము : 1865. మరణము : 1951 సం.రము. తండ్రి : యజ్ఞనారాయణశాస్త్రి. విమర్శకులు. ఆనంద ముద్రాలయమున కధికారి (మద్రాసు). సామశాఖీయ ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. జన్మస్థానము : నాగపూడి - చిత్తూరు మండలము. రచనలు : (1) భారతసారము (2) భోజరాజీయము (3) కాళహస్తీశ్వర శతకము (4) పారిజాతాపహరణ పరిమళోల్లాసము (5) స్తవరత్నావళి (సంస్కృతము) (6) భాగవత నిర్వచనోత్తర రామాయణాది ప్రాచీన గ్రంథముల పీఠికలు.

కుమారరాఘవశాస్త్రి - పురాణం : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితములు.
రచనలు : (1) రఘునాథ్ (2) మధుపమంజరి మొ.

కుళ్లప్ప మొదలి - శేనా : జననము : క్రీ.శ. 15 ఫిబ్రవరి 1910 సం. జన్మస్థలము : అత్తిమాంజేరిపేట - చెంగల్పట్టు జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, హిందీ, సంస్కృతములు.
రచనలు : (1) శరణార్థిశతకము (2) సుందరేశ శతకము మొ.

కృత్తివాసతీర్థులు - తల్లావఝ్ఝల : జననము : 10 జనవరి 1914 సం.రము. జన్మస్థానము : పిఠాపురము - తూర్పుగోదావరి జిల్లా. నివాసము : ఒంగోలు. సి. యస్. ఆర్. శర్మ కాలేజీలో ఉపన్యాసకులు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, పాళీ, హిందీ, ఆంగ్లము, బెంగాలీ.

రచనలు : (1) హరిచరణుడు (నవల) (2) భార్యల సమ్మె (వ్యంగ్యచరిత్ర) (3) చైనారోదనం (4) పెక్కు బాలసాహిత్య గ్రంథాలు (5) హిందూయుగము (6) కథాసరిత్సాగరము (6 భాగములు) (7) దేవదాసు (8) అనుపమాదేవి (9) భారతీయ నాగరికత మొ.

కృష్ణకవి - కాకరపర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం.ర ప్రాంతము. వైదికుడు. తండ్రి : తిరుపతి పాత్రకవి. తల్లి : సీతమ్మ. విశాఖ మండలవాసి. పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి యీతని సమకాలికుడు.

రచనలు : 1) శశిరేఖా పరిణయము (2) ముఖలింగక్షేత్ర మాహాత్మ్యము మొ.

కృష్ణకవి - మంచెళ : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : పాపయ్య.

రచన : వేంకట నగాధిపతి శతకము (శైలి మనోహరము).

కృష్ణకుమారి - నాయని : జననము : క్రీ. శ. 14 మార్చి 1930 సం. స్వస్థలము : నరసారావుపేట - గుంటూరుజిల్లా. చిరునామా : స్త్రీలకళాశాల ఆంధ్రోపన్యాసకురాలు, హైదాబాదు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రులకథ (2) గౌతమి (నవల). ఇంకను నాటికలు, కథలు వ్రాయువారు.

కృష్ణదాసు - మేడూరి :

రచన : శ్రీహరి శతకము.

కృష్ణప్పనాయనివారు : తుంబబాయర్‌నాయని : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1908 సం.రము. జన్మస్థలము : తుంబుకుప్పం. నివాసము : బంగారుపాలెం - చిత్తూరుజిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణములు వీరి పరిచిత భాషలు.

రచనలు : (1) బృందలో వెన్నెలరేయి (2) మొగిలీశ్వర దర్శనము (3) కోనేటిరాయ విలాసవింశతిక మొ.

కృష్ణమాచార్యులు - దాశరథి : చూ. దాశరథి.

కృష్ణమాచార్యులు : ధర్మవరం : "నటకాగ్రేసర" జీవితము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. నివాసము : బళ్లారి. సుప్రసిద్ధనాటకకర్త. అపూర్వనటనాచతురుఁడు.

రచనలు : (1) విషాదసారంగధర (2) చిత్రనళీయము (3) పాదుకా పట్టాభిషేకము మొ. సుమారు యిరువది నాటకములు వ్రాసిన కవి.

కృష్ణమాచార్యులు - ప్రతివాది భయంకర : జననము : సర్వజిన్నామ సంవత్సర వైశాఖ బహుళపంచమి. నివాసము : విజయరాయి-ప.గో.జిల్లా. వైష్ణవబ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రగీర్వాణపండితులు. తల్లి: కృష్ణమ్మ. తండ్రి : అప్పనైనారాచార్యులు.

రచనలు : (1) సంస్కృతశబ్ద ప్రవేశము (2) సంస్కృతశబ్ద సుబోధము (3) సావిత్రీ విజయము మొ.

కృష్ణమాచార్య : యన్. సి. హెచ్. : జననము : 15, సెప్టెంబరు 1923 సం.రము. నివాసము : విజయవాడ. తండ్రి : జగన్నాథ తిరువేంకటాచార్యులు.

రచనలు: (1) తెనుఁగులో: శఠకోపచరిత్రము (2) బిడాలమోక్షము (3) త్యాగరాజ చరిత్రము (4) నారాయణశతకము (5) పరకాలయోగి చరిత్రము. సంస్కృతములో: (6) శఠకోప చరితమ్ (7) భూప్రశంస మొ.

కృష్ణమూర్తి - కొడవటిగంటి : జననము : క్రీ. శ. 4 నవంబరు 1914 సం.రం. జన్మస్థానము: తెనాలి-గుంటూరుజిల్లా. నివాసము: బొంబాయి (పార్శీకాలనీ).

రచనలు : (1) మాలోమేము (2) బీరకాయపీచు మొ.

కృష్ణమూర్తి - గొట్టిముక్కల : జననము : క్రీ. శ. 15 ఏప్రిల్ 1924. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములు వీరి అభ్యస్తభాషలు. నివాసము : గద్వాల - మహబూబునగరం జిల్లా.

రచనలు : (1) దైన్యాలోకము (2) నాగోడు మొ.

కృష్ణమూర్తి - చిటిప్రోలు : జననము : 26 డిసెంబరు 1932 సం॥రం. నివాసము, జన్మస్థలము : గామాలపాడు - పల్నాడు తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) ఆంధ్రావతరణము (2) అమరజీవి (3) కైకేయి మొ.

కృష్ణమూర్తి - దంటు : జననము : క్రీ. శ. 14 ఫిబ్రవరి 1929 సం.రము. వీరిస్వస్థానము: రాజమహేంద్రవరము. నివాసము: విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) బాపూజీ (2) నేతాజీ (3) నెహ్రూ, వీరేశలింగము మొ. వారల జీవితచరిత్రలు 10 (11) శివాజీ (12) రుద్రమదేవి (13) మానవుని వాక్కులు మొ.

కృష్ణమూర్తి - పూల : "వీరాజీ" జననము : క్రీ. శ. 27 జూలై 1937. విజయనగరము వీరి జన్మస్థానము. నివాసము: విజయవాడ- వించిపేట.

రచనలు : (1) తొలిమలుపు (2) రాతిమేడ (నవల) మొ.

కృష్ణమూర్తి - పోతాప్రగడ :

అచ్చతెనుఁగు రచనలు : (1) తరిదాల్పు దళసరి (2) వెన్నెల వాక (3) జేజే మేలువాని యింపుపుట్ట (4) తెలుఁగు-పొలుపు (ఖండకావ్యములు) మొ.

కృష్ణమూర్తి - మధుర : జననము : క్రీ. శ. 1915 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : రాజమండ్రి - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. రాజమండ్రి జ్యోతిష విజ్ఞాన పత్రికా సంపాదకులు. జ్యోతిషవిద్వాంసులు.

రచన : (1) వాస్తుశాస్త్ర వివేకము (2) జాతకాలంకారము (3) వాస్తు పద్మాకరము.

కృష్ణమూర్తి - మొక్కపాటి : జననం : క్రీ.శ. 25ఫిబ్రవరి1912సం.రం. జన్మస్థానము : వసంతవాడ. నివాసము : ఏలూరు – ప. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు అభ్యస్తభాషలు.

కృష్ణమూర్తి - రాంభట్ల : జననము : క్రీ.శ. 24 మార్చి 1920 సం.రం. దినపత్రికా సంపాదకులు. జన్మస్థానము : అనాతవరము – అమలాపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) జ్వాలాతోరణము (2) శశవిషాణగీతలు (3) గాథా మాల (4) చిత్రకల్ప. ఇంకను కథానికలు, గేయములు రచియించినవారు.

కృష్ణమూర్తి - శిష్టు : జననము : క్రీ. శ. 1840. మరణము 1920 సం.రము. నివాసము : గొల్లపాలెము–రామచంద్రపురం తాలూకా. వైదికబ్రాహ్మణులు. సంగీతవిద్వాంసుడు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితుడు. తండ్రి: సర్వశాస్త్రి. ఆశుకవి, పౌరాణికుడు. కాకర్లపూడి జగన్నాథరాజుగారి ఆస్థానపండితుడు. ఇతని సమకాలికుడు, ప్రతిద్వంద్వి పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి.

రచనలు : (1) శ్రీ సీతిశాస్త్రము (2) పీఠారణ్యమాహాత్మ్యము (3) సర్వకామదాపరిణయము (4) వేంకటాచల మాహాత్మ్యము (5) పంచతంత్రము (6) నాటకదీపము (7) వాయుపుత్ర శతకము (8) వసుచరిత్రవ్యాఖ్యానము (9) హరికారికలు (10) పెక్కు దండకములు, మాలికలు, స్తోత్రములు.

సంస్కృతరచనలు : (11) యక్షోల్లాసము (12) వల్లవీపల్లవోల్లాసము (13) మదనాభ్యుదయము (14) కంకణబంధము (రామాయణకథ) (15) నీలశైలనాథీయము (16) జగన్నాథక్షేత్రయాత్రాకథనము మొ. గలవు.

కృష్ణమూర్తి-శాంతి : జననం : క్రీ. శ. 18 అక్టోబరు 1925 సం.రము. జన్మస్థానము : మదిర – ఖమ్మంజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచిత భాషలు.

రచనలు : (1) కృష్ణాంజలి (2) మూగభార్య (నవల) (3) కృష్ణమూర్తి కథలు (4) కథలురాయడ మెలా ? (5) రకరకాల భార్యలు మొ.

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి - శ్రీపాద : "ఆయుర్వేద భూషణ, భిషగ్వర" జననం : క్రీ. శ. 1880 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : రాజమండ్రి. ఆయుర్వేదవైద్యులు. ఆంధ్రగీర్వాణభాషలయందు పరిచయము గలవారు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రీకృత చరకము స్థానషట్కము (4 భాగములు) (2) అనుపాన మంజరి వగైరా.

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి - శ్రీపాద : "కళాప్రపూర్ణ, కవిసార్వభౌమ" జననము: 1866 సం.రము. నిర్యాణము: 1960 సం.రము. జన్మస్థానము: పెట్టుగూడెంవద్దనున్న దేవరపల్లి. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : వేంకటసుబ్బసోమిదమ్మ. తండ్రి : వేంకటసోమయాజి. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణుడు. వీరు కవిరాజ, మహామహోపాధ్యాయేత్యాది బిరుదాంకితులు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వాస్థాన విద్వత్కవులుగా నియమితులు. రాజమహేంద్రవర గౌతమీ గ్రంథాలయమున జరిగిన మహాసభలో 1933 లో మహాపండితుల సమక్షమున గండపెండేరముచే సత్కరింపఁబడినవారు. కళావతి, లలిత మున్నగు ముద్రణాలయములను దాదాపు ఇరువదేండ్లునడపిరి. గౌతమి, వజ్రాయుధము, మానవసేవ, వందేమాతరం మున్నగాఁ గల పత్రికలను బహుజనాదరణీయముగ నడపిన దిట్ట. 1930 సం.లో పాలకొల్లునందు కనకాభిషేకము, 1936 సం.న సాలూరులో గజారోహణమహోత్సవము, 1945 సం.న విజయవాడలో మణికిరీట బహూకృతిని పొందిన మహాకవి శిరోమణి. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రికి గురువులు.

తుల్యా రామేశ్వరము - కాకినాడ తాలూకా. కవిమూర్ధన్య, విద్వత్కవివరేత్యాది బిరుదాంకితులు. జన్మస్థానము : లక్ష్మీ నరసాపురం.

రచనలు : (1) సదాముక్తి సుధార్ణవము (2) అహల్యా సాశీల్యము (3) వ్యాజ వ్యవహారము (4) ప్రత్యక్ష మోక్షసాధనము (5) సంయుక్తా కల్యాణము (6) కౌశికాభ్యుదయము (7) చంద్రహాసవిలాసము (8) నవరస కల్లోలిని (9) కవి (10) కంచుఢక్క (11) అన్యోక్తిముక్తావళి (12) దివానక్తము (13) లోకావలోకనము (14) అభయసిద్ధి (15) తమోభవనము (16) కథావీథి (17) ఆంధ్రరాజ్య పునస్థాపనము (18) గగన గంగ (19) జగద్గురు విజయము మొ.

కృష్ణశాస్త్రి, బి. ఏ. - దేవులపల్లి : "వక్తృత్వ విశారద" జననము : క్రీ. శ. 1897 నవంబరు. జన్మస్థానము: చంద్రమపాలెం గ్రామము- పెద్దాపురం తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. నవ్యసాహిత్య పరిషదధ్యక్షులు. ఆంధ్రాభ్యుదయ రచయితల తృతీయ మహాసభకు అధ్యక్షులు. కరుణరస వ్యంజకమగు కవితారచనలో లబ్ధప్రతిష్ఠులు. శబ్దసౌకుమార్యముగల భావ కవి. కాకినాడ పిఠాపురం మహారాజావారి కాలేజిలో తెలుఁగు లెక్చరరు. పిదప ఆలిండియా రేడియో హైదరాబాదు కేంద్రమున ప్రసంగముల నిర్వాహకుడుగా పనిచేసిరి.

రచనలు : (1) కృష్ణపక్షము (2) ప్రవాసము (3) కన్నీరు (4) ఊర్వశి (5) మహతి (6) కార్తికి (7) ఆఁకలి (8) బదరిక అనునవి కావ్యములు. రేడియో వ్యాసములు : (9) శర్మిష్ఠ (10) విద్యాపతి (11) దక్షయజ్ఞము (12) కరుణరసము (13) రవీంద్ర మహాకవి (14) నన్నయభట్టు (15) ప్రాక్పశ్చిమ సాహిత్యాలు (16) ఋగ్వీథి మొ.

కృష్ణాచార్యులు - కాశీ : "ఆంధ్ర ప్రదేశ్ ఆస్థానకవి" జననము : 10 నవంబరు 1878 సం. జన్మస్థలము : బందరు. నివాసము : గుంటూరు. తల్లి : అక్కి- పిచ్చమాంబ. తండ్రి : లక్ష్మీ నృసింహాచార్యులు. గురువులు : సంగమేశ్వరశాస్త్రి, మహీశూరు భీమాచార్యులు. అవధానకవి. బిరుదములు : 'మహా మహో పాధ్యాయ' 'అవధాన శిరోమణి'.

రచనలు : (1) బాలబోధిని 3 భాగములు (సంస్కృతము) (2) గోష్ఠీ వన మాహాత్మ్యము (3) అవధాన యాత్ర (4) శాకుంతలవ్యాఖ్య (5) ఉత్తరరామచరితవ్యాఖ్య (6) ఆంధ్ర సంస్కృత నిఘంటువు (7) బందరు శతావధానము (8) శ్రీరామాష్టకము (9) ఆంధ్రీకృత లక్ష్మీనృసింహ కరావలంబన స్తోత్రము (10) దశమీవేధ నిర్ణయము (11) రంగనాయక శతకము (12) వీరమతి (13) శ్రీకృష్ణ వేణీదండకము (14) క్రియా దర్శము (15) వాల్మీకిః (16) సంవాదః మొ.

కృష్ణారావు - జి. వి. (పి. హెచ్. డి.) : జననము : 15 నవంబరు 1914 సం.రము. జన్మస్థానము : కూచిపూడి - గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : విజయవాడ. సుప్రసిద్ధ కథానికారచయితలు. నవలా కారులు. ఆధ్యాత్మిక వ్యాసములు వ్రాయువారు. విజయవాడ ఆకాశవాణి కేంద్రమున ప్రసంగముల నిర్వాహకులు.

రచనలు : (1) కళాపూర్ణోదయము (2) కావ్యజగత్తు (3) చైత్ర రథం (కథలసంపుటి) (4) జేగంటలు (5) ఆదర్శశిఖరాలు (ఏకాంకికల సంపుటి) (6) కీలుబొమ్మలు (నవల) (7) జఘన సుందరి (కథలు) (8) విగ్రహావ్యావర్తిని (9) అదర్శరాజ్యము (10) వరూధిని (11) యుగసంధ్య మొ.

కృష్ణారావు - నాళము : 'మధురకవి' జననము : క్రీ. శ.1879 సం.ము వైశ్య కులజులు. భాషాపోషకులు. భాషాభిమానులు. జన్మ స్థానము : రాజమహేంద్రవరము. రాజమహేంద్రవరమండలి

గౌతమీ గ్రంథాలయమునకు ధనమానప్రాణములను ధారపోసిన యుదారులు. సామాన్యసాహిత్య జ్ఞానము.

రచనలు : (1) తేనె చినుకులు (2) పాలతరంగలు (3) వెన్నెల వెలుంగులు (4) గోరుముద్దలు (5) వెన్నబుడగలు (6) మీగడ తరకలు (7) విరిదండ (8) దీపావళి (9) పాపాయి (10) ముద్దు మొ.

కృష్ణారావు - భాస్కరభట్ల : జననము: 19 సెప్టెంబరు 1918 సం.రం. నివాసము : హైద్రాబాదు. సుపరిచితభాషలు : తెనుంగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము, హిందీ మొ. ఆంధ్రసారస్వత పరిషత్తును స్థాపించినవారు. తెలంగాణా పునరుజ్జీవన కార్యకర్తలలో నొకరు. అఖిలభారత రేడియో కేంద్రోద్యోగులు. ఒకప్పుడు గోల్కొండ పత్రికాసంపాదకీయ వ్యాసరచయితలు. నవ్యసాహిత్య రచనాభిలాషులు. కథానికా రచయితలు.

రచనలు : (1) యుగసంధి (2) వింతప్రణయము (3) చంద్రలోకానికి ప్రయాణం (4) వెల్లువలో పూచికపుల్లలు (5) కృష్ణరావు కథలు మొ.

కేశవతీర్థస్వామి : జననం : క్రీ. శ. 8 అక్టోబరు 1917 సం. జన్మస్థానము : జానపాడు. నివాసము : పిడుగురాల (శ్రీరామతీర్థ సేవాశ్రమం) - గుంటూరుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుంగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) భగవాన్‌రామతీర్థ జీవితచరిత్రము (2) శ్రీరామతీర్థ సంపూర్ణ వేదాంత సారస్వతము 8 సంపుటాలు (3) శ్రీరామచరిత మానసము (ఆంధ్రీకరణము) (4) భక్తియోగము మొ.

కేశవశర్మ - తంగిరాల (బి. ఏ) : జననము : సెప్టెంబరు 1935 సం. రము. నివాసము : హైద్రాబాదు.

రచనలు : (1) గంగాస్రవంతి (2) కథాగుచ్ఛము (3) గుప్తనామము (4) భాగీరథి మొ.

కొండభట్టు - చెరుకూరి :
రచన : పద్యాభాషాచంద్రిక.

కొండమాచార్య - ముదివర్తి : జననం : 17 జూలై 1923 సం.రము. నివాసము, జన్మస్థానము : గూడూరు - నెల్లూరుజిల్లా. గేయ రచయితలల్లో ప్రసిద్ధులు.
రచనలు : (1) ధర్మదీక్ష (2) అమరసందేశం (3) వీరమనీడు మొ. కావ్యములు.

కొండయ్య - కటవర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1870 సం. ప్రాంతము. దత్తతతండ్రి : రమామనోహర శతకము వ్రాసిన వేంకటమంత్రి.
రచనలు : (1) రామశతకము (2) మల్లేశ్వరశతకము మొ.

కొప్పరపుకవిసోదరులు : "కవిరత్న, బాలసరస్వతి, అవధాని పంచానన" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతీయులు. నివాస స్థానము : కొప్పర గ్రామము - నరసారావుపేట తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తండ్రి : వేంకటరాయుడు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణులు. ఆశుకవి శిరోమణులు. అష్టావధాన శతావధాన నిపుణులు. సభలలో లక్షలకొలంది పద్యములు చెప్పినవారు. మార్టేరుసభయందు అరగంటకాలములో మనుచరిత్రము వ్రాసిరట.

కోటినరసింహము - చదలవాడ : జననం : క్రీ.శ. 1907 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు. నివాసము: నందిగామ-కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుగు, హిందీ మొ.
రచనలు : (1) రాష్ట్రగీత (2) కవిత్వచింతామణి (3) శేషాద్రి వేంకటేశ శతకము (4) తిరుమలేశశతకము మొ.

కోటీశ్వరదీక్షితుడు : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ప్రాంతము. మిత్రుడు : కందసామి. జన్మస్థానము : కృష్ణానదీ తీరము.
విఠ్ఠలేశ్వర శతకము.

కోదండరామకవి – పిళ్లారిశెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దమని అంచనా. తండ్రి: వేంకటస్వామి. గురువు : కొండూరి అప్పలాచార్యులు.
రచన : రంగనాయక శతకము.

కోదండరామ నరసింహాచార్యభట్టరు (కౌండిన్యభట్టర్) : జననం: క్రీ. శ. 1 జూలై 1931 సం.రము. జన్మస్థానము, నివాసము : కొండ్రపోలు – నల్లగొండజిల్లా. తెనుఁగు, హిందీ పరిచితభాషలు.
రచనలు : (1) అగ్నిజ్వాల (2) మదిరాదేవి (నాటికలు) మొ.

కోదండరామయ్య – తిమ్మావజ్ఝల : జననం : క్రీ. శ. 26 ఫిబ్రవరి 1926 సం.రము. జన్మస్థానము : నెల్లూరు. నివాసము : తిరుపతి-చిత్తూరుజిల్లా. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.
రచనలు : (1) అన్నమార్యోదాహరణము (2) పాలవెల్లి (వ్యాసములు) (3) స్వప్నవాసవదత్తము (అనువాదము).

కోదండరామశర్మ–పాపరాజు : జననము: శ్రీముఖ సం.ర వైశాఖ బ. అమావాస్య. నివాసము : యల్లమంద–నరసరావుపేట తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి.
రచనలు : (1) విజయవిలాసము (నాటకము) (2) రుక్మిణీకల్యాణము (నాటకము) (3) శ్రుతకీర్తి చరిత్రము మొ.

కోదండరామశాస్త్రి – జనస్వామి : జననం : క్రీ. శ. 25 జూన్ 1919 సం.రము. జన్మస్థలము, నివాసము : కొల్లూరు – తెనాలి తాలూకా-గుంటూరుజిల్లా.
రచన : ఆధారములు (కథలు).

కోదండరామశాస్త్రి – జయంతి : జననము : క్రీ. శ. 1890 సం.ర ప్రాంతము.
రచనలు : (1) స్వప్నవాసవదత్తము (ఆంధ్రానువాదము) (2) కళాపూర్ణోదయము (సంస్కృతీకరణము).

కోదండరామశాస్త్రి - ప్రయాగ : జననము : క్రీ. శ. 1916 సం. జూన్. జన్మస్థానము : కొలకలూరుగ్రామము - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. 1954 లో మచిలీపట్టణమందలి హిందూకళాశాలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయులు. కవి విమర్శకులు.

రచనలు : (1) శివస్తుతి (2) గుండెమంట (3) రాగిణి (గేయాలు) (4) ఇదంజగత్ (రేడియోనాటికలసంపుటి) (5) సాహిత్య వ్యాసములు (6) గోర్కీకథలు (7) పల్లెపట్టు (పెకోవ్‌కథలు) (8) రష్యన్ జానపదగాథలు (9) అలెగ్జీ (10) టాల్‌స్టాయి (అనువాదములు) (11) ప్రియదర్శి (12) ఇటలీకథలు.

ఖాన్ యమ్. ఏ. : జననము : క్రీ. శ. 1916 సం. సుపరిచితభాషలు: తెలుగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ, హిందీ.

రచనలు : (1) స్వప్నములో ఆంధ్రరాష్ట్రము (2) ఆంధ్రుల స్వర్ణయుగము మొ.

గంగాధరం - నేదునూరి : జననం: క్రీ.శ. 4 జూలై 1904 సం.రము జన్మస్థలము, నివాసము : రాజమండ్రి - తూ. గో. జిల్లా. రజకకుల భూషణులు.

రచనలు : (1) పండుగలు - పరమార్థములు (2) జానపదవాఙ్మయ వ్యాసావళి (3) వ్యవసాయముహూర్త దర్పణం (4) పసిడి పలుకులు (5) గృహవాస్తు దర్పణము (6) స్త్రీలవ్రతకథలు (7) పుట్టుమచ్చలశాస్త్రం (8) కోడిపుంజులశాస్త్రము (9) అంగ సాముద్రికము (10) స్త్రీలజాతకము (11) వేమనపద్యరత్నములు (12) పోతులూరి వీరబ్రహ్మంగారి చరిత్రము మొ.

గంగాధరకవి - చిత్తారు : క్రీ. శ. 1823 సం. ప్రాంతము. నివాసము : చర్లపల్లి - నల్లగొండజిల్లా.

రచన : (1) కొలిపాక మాహాత్మ్యము (ద్విపద) (2) శృంగార భల్లాణచరిత్రము (3) శృంగార సిరియాళచరిత్రము (4) శుక సప్తతి కథలు (వచనము).

గంగాధరరావు-కొఱ్ఱపాటి : సుపరిచితభాషలు: తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) భవబంధాలు (2) సంక్రాంతి (3) అనార్కలి (4) నిజరూపాలు (5) లోకంపోకడ (6) విషకుంభాలు (7) ప్రార్థన (8) తస్మాజ్జాగ్రత (9) కమలం (10) పరోపకారం (11) తెరలో తెర (12) అందని ఆనందం (13) అవునా ? కాదా ? (14) మనసులోనిమథన (15) ఎందఱోమహానుభావులు (16) విధి వశం - పవిత్రసంకల్పం (17) విషకన్య (18) శాంతిమయి (19) స్వయంవరం కలత (20) సాహసి (21) పోటీనాటకం (22) తోడుదొంగలు - నిరపరాధులు (23) గులాబిముళ్లు (24) రాగద్వేషాలు (25) మరమనిషి (26) సమ్మతి దే భగవాన్ (27) తనలోతాను (28) కళ్లద్దాలు (29) పిలువని పరదేశి (30) నాలుగు నాలుగూ నలబై నాలుగు (31) పిల్లలనాటికలు (32) గుడ్డిలోకం (33) కలిసిన మనసులు (34) జైహింద్ (35) పూలదోసిళ్లు (36) మనదేరాజ్యం (37) విక్రాంతి మొ.

గంగాధరరావు - పర్వతనేని : జననం : క్రీ. శ. 16 ఫిబ్రవరి 1929 సం. రము. స్వస్థలం : పునాదిపాడు - కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : మందవిల్లిపాకం - మద్రాసు - 28. ఆంధ్రాంగ్ల తమిళభాషలు అభ్యస్తములు.

రచనలు : (1) అస్తమయం (2) ముద్దెల్ల ముచ్చట మొ.

గణపతిదేవుఁడు - కొలని : క్రీ. శ. 1400 సం. ప్రాంతమువాఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : ఆదిమూర్తి. తాత : గణపతి. ముత్తాత : రుద్రదేవుఁడు.

రచన : శివయోగసారము (ఈడూరి నూకనారాధ్యున కంకితము).

గణపతిశాస్త్రి - పిలకా : 'సాహిత్యశిరోమణి' జననము : 24 ఫిబ్రవరి 1911 సం. రము. జన్మస్థానము : కట్టుంగ గ్రామము - రాజోలు తాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. చిరకాలము పీఠేశలింగోన్నత

పాఠశాల (రాజమహేంద్రవరము) నందు ఆంధ్రోపాధ్యాయులు. నేటి నివాసము : మద్రాసు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, బెంగాలీ, ఫ్రెంచి, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) మీనాంబిక (2) విభ్రాంతామరుకము (3) విశాల నేత్రాలు (4) బ్రహ్మర్షి సూత్రములు (5) రతోపహారము (6) గద్యభారతము (7) ప్రాచీనగాథాలహరి (8) మణిదీపిక.

గవర్రాజు - వాగ్దేవు : జననం : క్రీ. శ. 4 మే 1931 సం.రము. జన్మస్థానం : ధవళేశ్వరం - తూ.గో. జిల్లా. నివాసము : కొవ్వూరు - ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) కాకినాడ గజదొంగ (2) మాయలాడిపెళ్ళి (3) అనూరాధ (4) మిష్టర్ గ్రహం మొ.

గిరిధరరావు - మన్నవ (యం. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 13 జూలై 1930 సం.రము. జన్మస్థానము : మన్నవగ్రామము. నివాసము : గుంటూరు. హిందూకాలేజిలో నుపన్యాసకులు. సాధన మాస పత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : యమ్. యల్. ఏ. ఆత్మకథ, మఱికొన్నిహాస్యరచనలు.

గురవారెడ్డి - బండి : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1915. నివాసము : నెల్లూరు. వి. ఆర్. కాలేజి తెలుఁగు లెక్చెరరు.

రచనలు : (1) మనోరమా పరిణయము (2) ఐదు నాటకాలు (నాటక విమర్శ).

గురునాథము - వెండిగంటము : జననము : క్రీ. శ. 1825 సం. ప్రాంతము. ఎవ్వరును పూర్వులు వ్రాయని శతకమును తాను వ్రాయుచున్నట్లు చెప్పుకొన్న కవి.

రచన : సరస్వతీ శతకము.

గురునాథశర్మ - మిన్నికంటి : "విద్యానాథ, కవితామహేశ్వర, వేదాంతపారీణ" జననం: 10 ఏప్రిల్ 1897. సం. రము. నివాసము :

ఏరుచూరు – నర్సారావుపేట తాలూకా. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : వెంకటలక్ష్మయ్య. గురు విశ్వనాథ కవులను జంటకవులలో నొకరు.

రచనలు : (1) అంబరీషోపాఖ్యానము (2) దశరథరామ శతకము (3) ప్రహ్లాద చరిత్రము (4) చాటుపద్యములు (5) భాగవత మహిమ (6) అడవిపూలు (7) దత్తాత్రేయ శతకము (8) గౌరీ కల్యాణము (9) సూక్తి నిధి మొ.

గురుమూర్తి శాస్త్రి – రావిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. నివాసము : మద్రాసు. ఫోర్టుసెంటుజార్జి కళాశాలలో ప్రధానోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) విక్రమార్కుని కథలు (2) పంచతంత్రకథలు (3) పంచతంత్రము.

గురురాజకవి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు అనునవి.

రచనలు : (1) శేషధర్మములు (9 ఆశ్వాసముల గ్రంథము) బళ్లారి మండలమందలి జోహారాపురాధిపతియగు సంజీవరెడ్డికిఁ గృతి యీఁబడెను. (2) పద్మావతీ పరిణయము (నాటకము) (3) రుక్మిణీ పరిణయము (4) రాఘవేంద్రాష్టకము (5) అనిరుద్ధ చరిత్రము (6) భర్తృహరి సుభాషితముల ఆంధ్రీకరణము మొ.

గురుస్వామి – మద్దాల :

రచన : (1) నరసింహ శతకము (2) లక్ష్మీనరసింహ తారావళి మొ.

గోఖలే – మాధవపెద్ది : జననము : 1917 సం.రం. మదరాసు తెలుఁగు ఛాయాచిత్రదర్శకుఁడు.

రచనలు : (1) మూగజీవాలు (2) బల్లకట్టు పాపయ్య మొ.

గోపాలకృష్ణ – త్రిపురనేని : జననం : 7 మార్చి 1917 సం.రము. జన్మస్థానం : కోడూరు – గుంటూరుజిల్లా. కథకులు. చిత్రకారులు. వ్యాసరచయితలు.

రచనలు : (1) మూగజీవాలు (కథలసంపుటి). చిత్రరచనలు : (2) మల్లమదేవి (3) బ్రహ్మనాయుడు (4) జటాయువు.

గోపాలకృష్ణ – దాసంరాజు : జననం : 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) చిల్లరకొట్టు చిట్టెమ్మ (2) చిలకా గోరింక (3) రాగజ్వాల మొ. నాటకములు.

గోపాలకృష్ణ – రెంటాల, బి. ఏ. : జననం: 5 సెప్టెంబరు 1922 సం.రం. జన్మసానం : రెంటాలగ్రామము–పల్నాడు తాలూకా. అభ్యుదయ రచయితల సంఘసభ్యుఁడు.

రచనలు : (1) సర్పయాగం (2) సంఘర్షణ (3) ఆఁకలిపాటలు (4) రాజ్యశ్రీ (నవల) (5) శిశు (నాటకముల సంపుటి) (6) మన చారిత్రక ప్రదేశాలు (7) మననదులు (8) మన నగరాలు.

గోపాలకృష్ణ ప్రతాపరావు – సమ్మెట : జననం : క్రీ. శ. 26 జూన్ 1925 సం.రము. జన్మస్థానం : మచిలీపట్టణము. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ.

రచనలు : (1) ప్రణయిని (2) జవరాలు (3) విజేత (నాటిక) (4) తీర్పు (నాటిక) (5) చావే సాక్ష్యం మొ. నవలలు.

గోపాలకృష్ణమూర్తి – వల్లూరి : "రోహిణి" జననం : క్రీ. శ. 22 జూన్ 1922 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు–ప. గో. జిల్లా. నివాసము : నరసారావుపేట–గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) నాటకశిల్పం (2) అజేయుడైనా (ఏకాంక నాటిక) మొ.

గోపాలకృష్ణమూర్తి – కాశీనాథుని : 'గోపి' జననము : 26 నవంబరు 1930 సంవత్సరము. జన్మస్థానము : పాలకొల్లు – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. గద్యపద్యరూపములగు వ్యాసములు, కథలు పత్రికలకు పంపెడువారు.

రచనలు : (1) అడ్డవీధులు (2) బడిపంతులు (నాటకములు) మొ.

గోపాలకృష్ణమూర్తి – పరాశరం : జననము : 22 ఆగష్టు 1932 సం. జన్మస్థానము : ఈమని – గుంటూరుజిల్లా. నివాసస్థానము : సిద్దిపేట–మెదకుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : హిందీ, ఆంగ్లము, సంస్కృతము, ప్రాకృతము, తెనుఁగు.

రచనలు : (1) యుగళగీతి (2) గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు.

గోపాలకృష్ణమ్మ – కూచిమంచి "యమ్. ఏ. యల్. టి." : జననం : క్రీ. శ. 1880 సం. ప్రాంతము. ప్రాచ్యభాషోపన్యాసకులు. రాజమండ్రి ప్రభుత్వ కళాశాల, సంస్కృతకళాశాలోపన్యాసకులు, మద్రాసు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రమీమాంసా పరిభాష (2) ఆంధ్ర మీమాంసార్థ సారము (3) ఆంధ్రమీమాంసా న్యాయదీపిక.

గోపాలకృష్ణమూర్తి – శ్రీపాద : "యం. ఏ. పి. హెచ్. డి." శాస్త్ర విజ్ఞానమున దిట్ట. కవితావిమర్శనమున అందెవేసిన చేయి. పెక్కు కళాశాలల ప్రిన్సిపాలుగా పని చేసిరి. నివాసము : హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) ఏకాంకికలు (సంకలనము) (2) రాకెట్లు (3) అనేక సారస్వత విమర్శన వ్యాసములు, రేడియో ప్రసంగములు.

గోపాలకృష్ణయ్య – పిల్లలమర్రి : జననం : క్రీ. శ. 20 శతాబ్దారంభము.

రచన : (1) కన్నపుదొంగ (2) పగటిచుక్క (3 భాగములు).

గోపాలకృష్ణయ్య – వడ్లమూడి : జననము : 24 అక్టోబరు 1928 సం. నివాసము : హైదరాబాదు. గ్రామ్యభాషావాది. భాషాశాస్త్ర

రచయిత. ప్రముఖ వ్యాసరచయిత. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) ధ్వని లిపి పరిణామము (2) వ్యావహారికభాషా వ్యాకరణము (3) మానవుఁడు మొ.

గోపాలకృష్ణయ్య - వావిలాల : జననం : క్రీ. శ. 1906 సం.రము. జన్మస్థలము, నివాసము : సత్తెనపల్లి - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు . (1) సంస్థానాలు (2) ఆంధ్రప్రదేశ్ ద్రవ్యస్థితి (3) పరిపాలనా సంస్కరణలు (4) కృష్ణాగోదావరీ జలాలు (5) లక్ష్మణ రాయ జీవితచరిత్ర. ఆంగ్లములో పెక్కు గలవు.

గోపాలకృష్ణశర్మ - గంగాపురము : జననము : క్రీ. శ. 1940 సం. రము. జన్మస్థానము : సనత్ నగర్ - హైద్రాబాదు.

రచనలు : (1) మధురిమ (2) అర్ధరాత్రపువింత (అపరాధపరిశోధక నవల) పత్రికలకు గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు వ్రాయుదురు.

గోపాలకృష్ణశర్మ - ముక్తి నూతులపాటి : జననము : వృష సం. పుష్య బ. చతుర్థి. నివాసము : ముక్తి నూతులపాడు-వంగవోలు తాలూకా. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : సీతారామశాస్త్రి. ఒంగోలు ఎ.బి.యమ్. కళాశాలలో ఆంధ్రగీర్వాణ భాషాధ్యాపకులు. వివిధశాస్త్రములు చదివినవారు. సుపరిచితభాషలు: తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, తమిళము.

రచనలు : (1) హిందూమతాచార రహస్యము (2) భక్తిసుధార్ణవము (3) జాతక భూషణము (4) సిద్ధాంత సంగ్రహము (5) జ్యోతిష కల్పద్రుమము (6) రసస్వరూప నిరూపణము (7) మానసికశాస్త్రము మొ.

గోపాలకృష్ణశాస్త్రి - కనకదండి : జననము: 26 జూన్ 1909 సం.రం. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము మొ.

రచనలు : (1) ఎలమావి (2) సెలయేఋ మొ.

గోపాలకృష్ణశాస్త్రి - చల్లా : జననం : క్రీ.శ. 1910 సం. ప్రాంతము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. తర్క-వేదాంత మంత్ర జ్యోతిషాది శాస్త్ర పారంగతులు. చల్లా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి దత్తపుత్రులు.

రచనలు : (1) ఉపాసనా విధానము (2) శూలినీ దుర్గాతంత్రము (3) నిత్యోత్సవ నిబంధము మొ. పెక్కులు మంత్రశాస్త్ర గ్రంథములు గలవు.

గోపాలకృష్ణారావు-కె. : జననం : క్రీ.శ. 26 ఫిబ్రవరి 1926 సం.రము. జన్మస్థలము : సంగారెడ్డి - మెదకు జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఉర్దూ.

రచన : ఉర్దూ తెలుగు నిఘంటువు.

గోపాలరావు - కొడాలి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) ఛైర్మన్ (2) వైకుంఠభవనం (3) పేదరైతు (4) దొంగవీరుడు (5) అభిమానం (6) చూడబోతే చుట్టాలే (7) ఏరువాక (8) తోడేళ్లు (9) చేసినపాపం కాశికివెళ్ళినా (10) లంకెలబిందెలు (11) రైతుబిడ్డలు (12) తిరుగుబాటు (13) ఆత్మద్రోహులు (14) అల్లుళ్లు - కూతుళ్లు (15) దొంగ లున్నారు జాగ్రత్త (16) పెంచినప్రేమ (17) భార్యాభర్తలు (18) జాగృతి (19) కూలి (నాటకములు) మొ.

గోపాలరావు - చౌడూరి : జననము : 13 ఆగష్టు 1933 సం. రము. నివాసము : కొందుర్గు - షాద్‌నగరం తాలూకా. జన్మస్థానము : మహబూబ్‌నగర్. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ మొ. పత్రికలకు గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు పంపుచుందురు.

రచనలు : (1) మధుశాల (2) రోహిణి మొ.

గోపాలరెడ్డి - బెజవాడ (డి. లిట్) : జననము : మే 1907 సం.రము. జన్మస్థానము : బుచ్చిరెడ్డిపాలెం-నెల్లూరుజిల్లా. నివాసము: హైదరాబాదు. సుప్రసిద్ధ రాజకీయవేత్త. స్వాతంత్ర్య సమరవీరుఁడు. ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రధానిగా నుండినవారు. సాహిత్య అకాడమి తెనుఁగుభాషా సమితులకు అధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) చిత్రాంగద (2) విసర్జన (3) ఊర్వశి (4) కాళిదాసు (5) ఆరునాటికలు మొ. రవీంద్రుని రచనల కనువాదములు.

గోపాలస్వామి - వేణు, కూర్మా : జననము : 19 డిసెంబరు 1903 సం.రము. నివాసము : హైదరాబాదు ఆంధ్రయూనివర్సిటి రెజిస్ట్రారుగా నుండిరి.

రచనలు : (1) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర సంగ్రహము. (2) కథలు, నాటకములు, నాటకవిమర్శనములు, ఏకాంకనాటికలు మొ.

గోపీచంద్ - త్రిపురనేని (బి. ఏ. బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 8-9-1910 సం.రము. జన్మస్థానము : తెనాలి. నివాసము : హైదరాబాదు. సినీమాకథలు వ్రాయువారు. ఆంధ్రప్రభుత్వ ప్రచార శాఖా డైరెక్టరుగ పనిచేసిరి. కొంతకాలము ఆకాశవాణి హైదరాబాదు కేంద్రమున గ్రామీణకార్యక్రమ నిర్వాహకులుగా నుండిరి. సంగీత నాటక అకాడమీసభ్యులు.

రచనలు : (1) భార్యల్లోనేవుంది (2) దేశం ఏమయ్యేట్టు (3) గీతాపారాయణం (4) దేవునిజీవితం (5, తండ్రులు, కొడుకులు (6) అసమర్థుని జీవయాత్ర (7) పరివర్తనము (8) పట్టాభిగారి సోషలిజం - మార్క్సిజం అంటే యేమిటి? (9) సోషలిస్టు ఉద్యమచరిత్ర (10) ప్రజాసాహిత్యం (11) ఉభయకుశలోపరి (12) పోస్టుచెయ్యని ఉత్తరాలు (13) చీకటి గదులు (14) మేమోపహాతులు (15) పాతపగలు - కొత్తపగలు

(16) మాంచాల (17) తత్త్వవేత్తలు (18) మెరుపులు - మరకలు (19) పిల్ల తెమ్మెర (20) కూపస్థమండూకం (21) ఇరుగు-పొరుగు మొ.

గోరా (గోపరాజు - రామచంద్రశాస్త్రి) : జననము : క్రీ.శ. 1920 సం. నివాసము : (జీరా) సికింద్రాబాదు. స్వతంత్ర పత్రికా సంపాదకులు. ప్రస్తుతము ఆంధ్రభూమి దినపత్రిక సంపాదకులు. నిశితమైన, నిష్పక్షపాతమైన స్వతంత్రాభిప్రాయములను ప్రకటించు ధీరులు. వక్తలు.

రచనలు : (1) కలవుల్లో (2) ఆశఖరీదు అణా (3) ఆనంద నిలయము (రేడియోనాటకములు) మొ.

గోవిందకవి - పోలూరి :

రచనలు: (1) తాళదశప్రాణ ప్రదీపిక (2) రాగతాళ చింతామణి.

గోవిందాచార్యులు - ఆత్మకూరి : జననము : 24 మే 1896 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. నివాసము : (సీతారామనిలయం, ఖైరతాబాదు) హైదరాబాదు. సుప్రసిద్ధ చారిత్రకరచయితలు. సత్యాగ్రహసమరవీరులై పెక్కుసార్లు చెరసాల కేగిరి. సత్యాగ్రహి పత్రికా సంపాదకులు. మదరాసు లెజిస్లేటివు కౌన్సిలు సభ్యులు.

రచనలు : (1) గోవిందరామాయణము (2) గాంధీ జీవితము (3) భారతరాజ్యాంగచరిత్ర (4) హిందూదేశపు టార్థికచరిత్ర (5) ఉత్తరరామాయణము మొ.

గౌరీకాంత కవి - కాళ్లకూరి : జననము : క్రీ. శ. 1830 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : గొప్పేట గ్రామము - చీపురుపల్లె తాలూకా, విశాఖజిల్లా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి : సూరయ్య. సుపరిచిత భాషలు: తెనుగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము.

రచనలు : ధర్మనందన విలాసము (3 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము).

గౌరీపతి శాస్త్రి-రాళ్లపల్లి : "లతిక" జననము: 16 మార్చి 1938 సం.రం. జన్మస్థానము, నివాసము : పార్వతీపురము – శ్రీకాకుళం జిల్లా. కథలు, గేయాలు పత్రికలకు పంపెడువారు.

రచనలు : చిన్నారి లోకం (పిల్లల పాటలు) మొ.

ఘటికాద్రికవి – తుపాకుల : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ప్రాంతము. తాత : రామయ్య. తండ్రి : నారాయణయ్య. తల్లి : వేంకమాంబ. గురువు : కనుపర్తి వేంకటకవి.

రచన : శనైశ్చరశతకము (పదదోషములు హెచ్చు).

చందూర్ – యస్. ఆర్.: జననం: 20వ శతాబ్దము. సుపరిచితభాషలు: తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ. అభ్యుదయ కవి.

రచనలు : (1) భానుమూర్తి భార్య (2) మంగుళూరు మెయిల్ (3) అంతేనా (4) ఆఖరు కోరిక (5) కాఫీ మానెయ్యడం (6) ఎక్కడికి కమలా ? (7) అన్యాయం (8) క్రొత్తలోకాలు (9) పూసలమేడ (10) సీతాఫలాలు (11) సీతతో సినీమాకి (12) మహాబలిపురం (13) మనకీ ఒక కారు (14) పరిచయం చేసిన పుస్తకాలు (15) నట్టింట దీపం (16) భాష (17) కొన్ని గ్రంథాలు (18) రంభ నవ్వింది (19) కలడో ? లేడో ? (20) సాంబశివరావు.

చంద్రమౌళి – పాణ్యం : జననము: క్రీ.శ. 22 జూన్ 1941 సం.రము. స్వస్థలం, నివాసం : హిందూపురం – అనంతపురం జిల్లా.

రచనలు : (1) ప్రార్థనగీతములు (2) ప్రియుని చంపిన ప్రేయసి (3) రాజహంతకుఁడు మొ.

చంద్రమౌళిశాస్త్రి – బెల్లంకొండ : జననము : క్రీ. శ. 1918 సం.రం. జన్మస్థానము : వేమూరు – ఖమ్మంజిల్లా. కవి, కథకులు, విమర్శకులు, చారిత్రక రచయితలు, రాజకీయనాయకులు.

రచనలు : (1) జ్వాలాతోరణం (2) తరంగాలు (3) కథాకళి (4) వ్యాసపీఠం (5) నవోదయం (19 వ శతాబ్దపు ఆంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర)

చంద్రమౌళి - కల్లూరి : జననము: 15-11-1899 సం. రం. నివాసము : మోపర్రు - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : వెంకమాంబ. తండ్రి : సుదర్శనాచార్యులు. స్థానికపరిపాలనాశాఖామాత్యులు. రామభక్తులు. భద్రాచలరామాలయమునకు ఎక్కువ సేవచేసిన మహాత్ములు. భాషాపోషకులు.

రచనలు : (1) భారతీయప్రతిభ (2) రామాయణ సుధాలహరి (3) వేదామృతము.

చంద్రమౌళిశర్మ - అక్కిరాజు : "కవితాకళానిధి, కవిరాజహంస" జననము : నవంబరు 1889 సం. రం. జన్మస్థలము : గుత్తికొండ-పల్నాడు తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. విద్వత్కవి శిరోమణులు.

రచనలు : (1) స్వయంప్రకాశ ప్రబోధము (2) వాసుదేవశతకము (3) లక్ష్మీవిలాసము మొ.

చంద్రశేఖర-హరి : జననము : 29 జూన్ 1939 సం. జన్మస్థానము : చిక్కడపల్లి - హైదరాబాదు. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) సుడిగాలి (కథానికల సంకలనము) (2) వినమ్రుడు (పద్యగద్య సంకలనము) (3) ఆవృతి (నాటకము) మొ.

చంద్రశేఖరం - వేలూరి : జననం : క్రీ. శ. 1896 సం. జన్మస్థలం, నివాసం : చిరివాడ - కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, ఇంగ్లీషు, బెంగాలీ మొ.

రచనలు : (1) కాంచనమాల (నాటకం) (2) ది డివైన్ లైఫ్ (3) అచలాయతనం (4) అరవిందదర్శనం మొ. అనువాదాలు.

చంద్రశేఖరరావు - జంపన : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము.
రచనలు : (1) ఊర్వశి (2) వేంకటేశ్వర మాహాత్మ్యము.

చంద్రశేఖరశాస్త్రి - సాధుపల్లి : జననం: క్రీ.శ. 19వ శతాబ్దాంతము.
రచనలు : (1) ఆంధ్రీకృతామరుకకావ్యము (2) కన్నడీకృత మను చరిత్రము మొ.

చక్రపాణి - (ఎ. వి. సుబ్బారావు) : జననం : 5 ఆగష్టు 1908 సం. నివాసము : హైదరాబాదు. సుప్రసిద్ధ వంగనవలానువాదకుఁడు. ప్రముఖ ఛాయాదర్శకుఁడు. ఆంధ్రజ్యోతి పత్రికా సంపాదకుఁడు. చందమామ పత్రికకు ఎడిటరు. ధర్మపత్ని చిత్రమునకు సంభాషణలు, స్వర్గసీమకు కథ వ్రాసిరి. పాతాళభైరవి, పెళ్ళిచేసిచూడు, చంద్రహారం, మిస్సమ్మ చిత్రాలను తయారుచేసిరి.
రచనలు : (1) దేవదాసు (2) పల్లీయులు (3)పరిణీత (4) త్రిలోచన కవిరాజు (5) బడదీదీ (6) తోకచుక్క (7) పాతమంగలి (8) భేతాళకథలు మొ.

చక్రవర్తి - శ్రీనివాస : జననం : 13 మార్చి 1911 సం.రం. నివాసం : విజయవాడ. అభ్యుదయ రచయిత. నాట్యకళా సంపాదకుఁడు. ఆంగ్లేయభాషనుండి పెక్కునవలలను తర్జుమాచేసిరి.
రచనలు : (1) నటన (2) జైత్రయాత్ర (3) అభినయము మొ.

చలం - (గుడిపాటి వెంకటచలం) : జననము : క్రీ. శ. 1894 సం. తెనాలి తాలూకా, గుంటూరు జిలా వాసి. తిరువణ్ణామలై రమణాశ్రమములో ఆధ్యాత్మిక జీవనము గడుపుచున్నారు. స్త్రీ పురుష మనస్తత్వములను లెస్సగా చిత్రించఁగల దిట్ట. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ, సంస్కృతము.
రచనలు : (1) మైదానము (2) శశాంకము (3) జీవితాదర్శము (4) స్త్రీ (5) ప్రేమలేఖలు (6) పద్మరాణి (7) చిత్రాంగి (8) సావిత్రి (9) త్యాగం (10) అమీనా (11) బ్రాహ్మణీకం (12) దైవమిచ్చినభార్య (13) విడాకులు (14) మ్యూజింగ్సు (15) ఆనందం (16) శశిరేఖ (17) చలంగారి కలం (18) ఆత్మార్పణం (19) గీతాంజలి మొ.

చలమయ్య - ఆకురాతి : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. నివాసము : కాకినాడ – తూ.గో.జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ బెంగాలీ భాషలయందు పరిచయము.

రచనలు : (1) మహర్షి దేవేంద్రనాథ ఠాగూర్ చరిత్రము (2) బుద్ధ జాతకకథలు (3) విద్యార్థి క్రమశిక్షణ (4) విశ్వకవి రవీంద్రుడు (5) సుభాస్ బోస్ చరిత్ర (6) సుభాస్ బోస్ లేఖలు – ఉపన్యాసములు.

చలమయ్య - వాడ్రేవు : జననం : క్రీ.శ. 1 జూలై 1900 సం.రము. జన్మస్థలము : పిఠాపురం–తూ.గో.జిల్లా. నివాసము : విశాఖపట్నం. రచనలు : (1) తేనె వెల్లువలు (2) నృసింహస్తోత్రం (అనువాదం) (3) శ్రీ నృసింహాష్టకము మొ.

చలపతిరావు – నందిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1876 సం.ర ప్రాంతము. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : సుబ్బారాయుడు.

రచనలు : (1) విజ్ఞానదీపము (600 క్రొత్త విజ్ఞానశాస్త్ర విషయముల కూర్పు) (2) ఉపన్యాసదర్పణము (3) రాజకళింగగంగు (నాటకము) (4) చిత్రాంగి (5) నల నాటకము (6) తెనుగు భాషానిఘంటువు (7) పరిశ్రమలు మొ.

చిదంబరరావు – చంద్రమౌళి : "అష్టావధాని". జననము : క్రీ. శ. 1879 సం.రము. జన్మస్థలము : యాజలి – రేపల్లెతాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి : రామయ్య. న్యాయవాదవృత్తి. సుపరిచితభాషలు: తెనుగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) చిత్తూరుముట్టడి (చారిత్రకనాటకము) (2) రాయచూరు ముట్టడి (కృష్ణరాయవిజయ నాటకము) (3) వాసవీ విలాసము (పౌరాణిక నాటకము) మొ.

చిదంబరశాస్త్రి – పిఠుపాటి : "శతావధాని, కావ్యకళానిధి" జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. నివాసము : పిఠాపురం – తూర్పు

గో. జిల్లా. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకర్తలలో నొకఁడు. మైసూరు ప్రభువగు కృష్ణభూపతి సభయందు ఆస్థానకవి. అష్టావధాన, శతావధానములు చేసినవాఁడు.

రచనలు : (1) హైమవతీ విలాసము (2) కపోతకిరాతము (3) భారతీయప్రబోధము (4) కృష్ణసందేశము (5) వీరాంజనేయము (6) షోడశమహారాజ చరిత్రము (7) మహాభారత నీతికథా సంగ్రహము (8) శృంగారభూషణము (9) గోవిందగీతము (10) దుర్వ్రతంతు శాసనము (11) పాదరక్షా ప్రయోగము (12) వేశ్యామాయా విలాసము (13) దత్తాత్రేయ శతకము (14) రాజరాజేశ్వరీ శతకము (15) సీతారామ శతకము (16) పాయకరావుపేట సీతారామ శతకము (17) దారుణ శతకము (18) పీఠికాపుర సంస్థాన శతావధానము (19) గద్వాల సంసాన శతావధానము (20) నవాబుపేట సంస్థాన శతావధానము.

చిదానందకవి-నుదురుపాటి : "ఉద్దండకవి" క్రీ. శ. 1850 సం.రం ప్రాంతమువాఁడు. తండ్రి : మాతృభూతయ్య. తాత : వేంకనార్యుఁడు.

రచన : చంద్రాననా దండకము (రామచంద్ర తొండమాన్ రాజునకు అంకితము).

చినతాతాచార్యుఁడు – తిరుమలబుక్కపట్టణము : జననము : క్రీ. శ. 1840 సం. రం. కృష్ణామండలవాసి. తండ్రి : వేంకటాచార్యులు. వైష్ణవకులరత్నము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచన : విశ్వగుణాదర్శము (వేంకటాధ్వరికృత సంస్కృతమూలమునకు ఆంధ్రీకరణము) మొ.

చినలింగాచార్యులు – కన్నెగంటి : "అవధానకవి" జననము : క్రీ.శ. 1905 సం.రం. జన్మస్థలము : వేమవరము. నివాసము : నాగులేటి తీరమండలి తక్కెళ్ళపాడు – పలనాడు. విశ్వబ్రాహ్మణులు. తాత : మల్లయ్య. తండ్రి : రాజలింగయ్య. తల్లి : చినకోటమ్మ.

అన్న : ప్రభులింగాచార్యులు. తమ్ముడు : వీరభద్రాచార్యులు. వీరు ముగ్గురు పలనాటి సోదరకవులని ప్రసిద్ధి. వీరి మేనమామలు, వారి తండ్రులును కవులుగా పేరొందిరి. మేనమామ: కొండా రాజ మల్లాచారి. గురువు : ఉమాకాంత విద్యాశేఖరులు.

రచనలు : (1) శ్రీ వేంకటరమణ శతకము (2) శ్రీ వేంకటరంగ శతకము (3) శ్రీ సూర్యనారాయణ స్తవము (4) శ్రీ వేంక టేశ్వరస్తోత్రం (5) సువ్రత (6) దీర్ఘిక (7) శ్రీకృష్ణవర్ధన జీవితము (8) రత్నమంజరి (9) సంక్షిప్తరామాయణము (10) హైందవ పరాభవము (11) రామరాజ్యము (12) జ్యోతిస్సులు (13) నీలలోహిత శతకము (14) కవిపతంగ శతకము (15) రాజరాజు (16) మట్టపల్లి నృసింహ శతకము (17) బంగారుధార మొ.

చినసీతారామస్వామిశాస్త్రి – వఝల : "మహావిమర్శక శిరోమణి వ్యాకరణశాస్త్ర పారంగత" జననము : క్రీ. శ. 1878 సం. రం. నివాసము : విశాఖపట్టణము. తల్లి : వేంకటాంబిక. తండ్రి : ముఖలింగేశ్వరుడు. ఆరామద్రావిడ శాఖీయుడు. విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలో ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు. జగమెఱిగిన జందెము.

రచనలు : (1) చింతామణీ విషయపరిశోధనము (2) వైయాకరణ పారిజాతము (3) స్త్రీ వివాహ వయోనియమనము (4) మార్గోపదేశిక (5) కర్ణచరిత్రము (6) వీరసింహుడు (7) బాలసరస్వతీ యాథర్వణకారికావళి (8) హరిశ్చంద్ర నలో పాఖ్యానాది గ్రంథములకు భూమికలు (9) ద్రావిడభాషా పరిశీలనము.

చిన్నకాశిరాజు – మీసరగండ : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1933 సం. రము. జన్మస్థానము : సీతారామపురం – నెల్లూరు జిల్లా. రచనలు : (1) తెలుగుబిడ్డ (2) నిరక్షరజీవి (బుర్రకథ) మొ.

చిన్నమాంబ : జననము : 19 వ శతాబ్దము. భర్త : సూర్యరాయ ప్రభువు. నివాసము : పీఠికాపురము – తూర్పుగోదావరి.

రచనలు : (1) రామాయణ సంగ్రహము (2) కొన్ని వచన గ్రంథములు.

చిన్నయసూరి – పరవస్తు : జీవితము : క్రీ. శ. 1806 – 1862 సం. మధ్యకాలము. జన్మస్థానము : పెరంబూరు. చంగల్పట్టుజిల్లా. నివాసము : చెన్నపట్టణము. సాతాని శ్రీవైష్ణవుఁడు. తల్లి : శ్రీనివాసాంబ. తండ్రి : వెంకటరంగయ్య. సంస్కృతము, తెనుఁగు, ద్రవిడ మున్నగు భాషలయందు పండితుఁడు. జగ మెఱిఁగిన జందెము. బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు, పంచాంగము తేవప్పెరుమాళ్ళయ్య మున్నగువారు శిష్యులు. పచ్చయప్ప కళాశాలయందును, రాజధానీ కళాశాలయందును ఆంధ్ర పండితులుగా పనిచేసినవారు.

రచనలు : (1) చింతామణి వృత్తి (2) సంస్కృత సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము (3) శబ్దలక్షణ సంగ్రహము (4) బాలవ్యాకరణము (5) ఆంధ్రధాతుమాల (6) ఆంధ్రశబ్దశాసనము (7) ఆదిపర్వవచనము (8) నీతిచంద్రిక (9) నీతిసంగ్రహము (10) ఆంధ్రకాదంబరి (11) అకారాది నిఘంటువు (12) యాదవాభ్యుదయము (13) పచ్చయ్యప్ప నృపయశోమండలము మొ.

చిన్నికృష్ణశర్మ – దేవరకొండ . జననము : 26 అక్టోబరు 1920 సం. చిరునామా : బిషప్ అజ్జరయ్య – బాలికోన్నత పాఠశాల – విజయవాడ. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, ఆఙ్గ్లము.

రచనలు : భక్తత్యాగరాజు (నాటకము) (2) నూటపదార్లు (3) నేతాజీ భారతము (4) భారతి (5) కథాసరిత్సాగరము (6) మహాత్మాగాంధీ (7) దక్షిణ భారతచరిత్రము మొ.

చిరంజీవి – నార్ల (నార్ల) : జననము : 1 మే. 1925 సం. రము. అపూర్వమైన వ్యాసరచన. జన్మస్థానము : కాటూరు – గన్నవరం

తాలూకా - కృష్ణాజిల్లా. అఖిలభారత రేడియో కేంద్రమున స్క్రిప్టు రచయిత.

రచనలు : (1) కీలుబొమ్మ (2) విప్లవాత్మ (3) కోటిరెడ్డి కథ (4) బడిపంతులు (5) జాబిల్లి పాటలు (6) పిల్లల నాటికలు (7) క్రొత్తపాటలు (8) పెద్దలపాఠాలు (9) ఆట పాటలు (10) తెలుఁగుపూలు (11) త్యాగి (12) వేములవాడ భీమకవి (13) మందారమాల (14) పుట్టినరోజు (15) రాజుగారి జాబు (16) పాటకథలు (17) పేను-పెసరచేను (18) వీథిగాయకుఁడు (19) మందిరాలు మొ.

చిరంతనానంద స్వామి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. హిందూమత సంబంధమైన గ్రంథములు వ్రాయువారు. మృదుమధుర పదరచనా సిద్ధహస్తులు.

రచనలు : (1) వివేకానంద జీవితచరిత్ర (2) శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస (3) భగవద్గీత (4) శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస సీతి కథారత్నములు (5) శ్రీ రామకృష్ణ బోధామృతము (6) రాజయోగము (7) భక్తియోగము (8) కర్మయోగము (9) శ్రీ వివేకానంద లేఖావళి (10) వివేక సూర్యోదయము (11) నవీన భారతదేశము (12) ప్రబోధ రత్నాకరము (13) శ్రీ శారదాదేవి చరిత్ర (14) శ్రీ శారదా ప్రసంగములు (15) గురూపదేశములు మొ.

చెంగల్వరాయకవి - విజయనగరపు : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దముగా కానోపును. తండ్రి : వేంకటగిరి విభుఁడు.

రచన : మదనగోపాల శతకము (పచ్చిశృంగారము).

చెల్లాయమ్మ - చెలికాని : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. తండ్రి : రావుభావయ్య. తల్లి : చిన్నమ్మ. నివాసము : కరప-కాకినాడ తాలూకా-తూ. గో. జిల్లా.

రచన : (1) పార్థసారథి పద్యములు (2) జానకీ పద్యములు మొ.

జంగయ్యగుప్త - నీల : జననము : క్రీ. శ. 1936 సం. రము.
నివాసము : దేవరకొండ - నల్లగొండ జిల్లా.
రచనలు : (1) శ్రీరామ శతకము (2) విప్లవ స్వరాలు (3) బాల గీతాంజలి మొ.

జగన్నాథం - యల్లాపంతుల (బి. ఏ.) : ఉపదేశక, భక్త తిలక'' జననము : క్రి. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము పరిశోధకులు. నివాసము : ఏలూరు - పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణము.
రచనలు : (1) అర్చావతారము (మూర్తిపూజ) (2) భక్తజన కంఠహారము (3) ఉపయుక్త విద్య (4) తరణోపాయము మొ. (5) కొన్ని ఆంగ్లములో గూడా వ్రాసిరి.

జగన్నాథకవి - ఓగిరాల : జననము : క్రీ. శ. 1860 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : నీలపల్లి గ్రామము - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. తండ్రి : వేంకటేశ్వరుఁడు. సుధీరంజనీ మాస పత్రికాధిపతి (కాకినాడ), సమకాలికులు: శిష్టుసర్వశాస్త్రి, మాడభూషి నృసింహాచార్యుఁడు.
రచనలు : సుమనోమనోభిరంజనము మొ.

జగన్నాథకవి - నందివాడ : జన్మస్థానము : సానిగూడెము (స్వామిపురము) ఏలూరు తాలూకా-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. తల్లి : అచ్చమాంబ. తండ్రి : సుబ్బారాయఁడు.
రచనలు : (1) భైష్మకీపరిణయము (2) ప్రద్యుమ్న విలాసము (3) శ్రీమద్రామాయణము (4) శ్రీకృష్ణరాయబారము (5) శ్రీసీతాకల్యాణము (6) గయోపాఖ్యానము (7) హైమవతీ పరిణయము (8) కాళియమర్దనము (9) హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము (10) వామనచరిత్రము (11) చిత్రకేతూపాఖ్యానము (12) చంద్రహాసచరిత్రము (13) సత్యవతీ చరిత్రము (14)

సానందోపాఖ్యానము (15) ఇలోపాఖ్యానము (16) వేంకటపతి క్షితిపతీయము (చాటువులు) (17) కపోతలింగ శతకము (18) నందనందన శతకము.

జగన్నాథశర్మ - వేమూరి : జననము : క్రీ.శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. నియోగి బ్రాహ్మణుడు:

రచనలు : (1) మహావిష్ణు దివ్యావతార కథలు (2) సూర్య పురాణం (3) నారదపురాణం.

జగన్నాథశాస్త్రి - జయంతి : జననము : క్రీ.శ. 1900 సం.రప్రాంతము. నివాసము : రాజమండ్రి - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. తండ్రి : బల రామమూర్తి. తల్లి : బాలా త్రిపురసుందరి. భార్య : సీతమ్మ.

రచనలు : (1) బొమ్మల రామాయణం (2) బొమ్మల భాగవతము (3) ఆంధ్రవచన భారత పరిష్కర్తృత్వము (4) నారదుని కథలు (5) మాఘపురాణం (6) మార్కండేయ పురాణము (7) వైశాఖపురాణం (8) విష్ణుపురాణం (9) శివపురాణం మొ.

జగన్మోహనరావు - మహీధర : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. రాజమహేంద్రవాసి.

రచనలు : (1) సూక్తిముక్తావళి (2) లెనిన్ జీవితకథలు (3) కారల్ మార్క్సు ఉపదేశములు మొ. పెక్కు గ్రంథములు గలవు.

జగ్గకవి - సన్నిధిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1810 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : అమ్మయ. తల్లి : పేరమ్మ. నివాసము : ఉప్పాడ - పిఠాపురము.

రచనలు : (1) జీవయొఱుకలకురవంజి (యక్షగానము) (2) రాజ లింగశతకము (పార్వతి విరహము యిందు వర్ణితము).

జగ్గన్నశాస్త్రి - ముదిగంటి : జననము : క్రీ. శ. 5 జనవరి 1896 సం.రము. జన్మస్థానము : తణుకు-పశ్చిమ గో. జిల్లా. అభ్యస్త భాషలు : తెలుగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) రాజనీతి సారము (2) ప్రాచీనభారత గ్రామపరిపాలన (3) గాంధి నీతిమంజరి (4) నెహ్రూ ఆత్మకథ (5) తిరువళ్లువర్ సూక్తులు (అనువాదము) (6) స్వామి రామతీర్థ బ్రహ్మ జ్ఞానోద్బోధలు (7) వినాయక సావర్కారు జీవితము మొ.

జగ్గారావు - క్రొవ్విరెడ్డి : జననము : క్రీ. శ. 11 నవంబరు 1932 సం.ర. భారతీయ రచయితల సమితి సెక్రటరీ - హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) ఆహుతి (నాటకము) (2) చేతులు కాలిన తర్వాత (నవల) (3) కథల సంపుటి మొ.

జనార్దనరావు - అక్కిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1935 నివాసము : చిక్కడపల్లి - హైద్రాబాదు. ఆంగ్లము - ఉర్దూలనుండి పెక్కు కథలు ఆంధ్రీకరించినవారు.

రచనలు : ఓట్లకోసము మొ.

జనార్దనాచార్య - చిలకూరి : జననము : క్రీ. శ. 1937 సం.రము. వరంగల్లుజిల్లా వాస్తవ్యుఁడు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, హిందీ, ఆంగ్లము.

రచన : విద్యార్థి విజయము.

జానకిరామయ్య - యగళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 19 ఆగష్టు 1873 సం.రము. నివాసము : పాతశెక్కలి - గంజాముజిల్లా. చిత్రకవి, అష్టావధాని. తల్లి : మహాలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : బలరామయ్య. సుపరిచితభాషలు : ఓఢ్రము, ఆంధ్రము, గీర్వాణము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1)సావిత్రి (2) సీతాకల్యాణము (నాటకము) (3) దీన మందారశతకము (4) శ్రీకృష్ణశతకము (5) రాజరాజేశ్వరీ విజయము (6) జంఝామరుత్పంచాశతి (7) ఈశ్వరాభ్యుదయ తారావళి మొ. గలవు.

జానకిరామశర్మ - ముప్పాళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 1915 సం.రము. తల్లి : హనుమాంబిక. జన్మస్థానము : ముప్పాళ్ళ - సత్తెనపల్లి

తాలూకా - గుంటూరుజిల్లా. అష్టావధాన శతావధానములు చేయువారు.

రచనలు : (1) మనోరమ (2) కన్యకాపరమేశ్వరి (నాటకము) (3) వేదాద్రి నృసింహశతకము (4) హనుమచ్ఛతకము (5) రామేశ్వరీయము (6) లక్ష్మీ సహస్రము మొ.

జానకిరామశర్మ - సామవేదం : జననం : క్రీ. శ. 21 ఫిబ్రవరి 1909 సం.రము. జన్మస్థానము : వసంతవాడ - ప. గో. జిల్లా. నివాసము : ఏలూరు. తెనుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ పరిచిత భాషలు.

రచనలు : (1) ప్రవరుఁడు, (2) కర్ణభారం (అనువాద నాటకం) (3) ధన్యజీవి (4) రత్నావళి (అనువాదము) మొ.

జానకీదేవి - పర్సా : జననము : క్రీ. శ. 1923 సం.రము. నిరాడంబరజీవి. మహిళల అభ్యున్నతి, పీడితసముద్ధరణమే లక్ష్యముగా ఈమె రచనలయందు ద్యోతకమగును. హిందీభాషలో కొద్దిపాటి పరిచయము గలదు. లలితకళలు, గృహపరిశ్రమలు ఈమెకు యితర వ్యాసంగములు.

రచనలు : (1) రసాంజలి (2) నితాపశ్రీ (3) మధురశ్రీ మొ.

జాషువా - గుఱ్ఱం : "కవికోకిల, నవయుగ చక్రవర్తి, కవిదిగ్గజ, మధురశ్రీనాథ" జననము : 28 సెప్టెంబరు 1895 సం.రం. జన్మస్థానము: వినుకొండ. నివాసము: గుంటూరు. తల్లి : లింగమాంబ. తండ్రి : వీరయ్య. ఉభయభాషా ప్రవీణ, కవితా విశారదేత్యాది బిరుదాంకితులు. ఆరితేరిన ఖండకావ్య రచయిత. గండపెండేరము తొడుగుట, ఏనుఁగు నెక్కించుట, కనకాభిషేకము చేయించుట మున్నగాఁగల సత్కారములచే ప్రజానీకము ఈ కవివతంసుని గౌరవించినది.

రచనలు : (1) ఫిరదౌసి (2) కాందిశీకుఁడు (3) స్వప్నకథ (4) గబ్బిలము (1,2 భా.) (5) ముంతాజమహాలు (6) బాపూజీ (7) నేతాజీ (8) స్వయంవరము (ఖండకావ్యము) (9) మీరాబాయి (చరిత్రాత్మక నాటకము) (10) తెరచాటు (సాంఘిక నాటకము) (11) ఖండకావ్యములు (5 భాగములు) (12) నాకథ (13) బాపూజీ మొ.

జోగయ్యశర్మ – కె : జననము : 15 జనవరి 1915 సం.రము. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తులో పుస్తక ప్రకటనశాఖయందు అధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) కుమారవిజయము (2) శ్రీనాథకథావళి (3) ప్రియదర్శిక (4) బాలచంద్రుఁడు (5) నలవిలాసము (6) ఇందిరా మందిర సందర్శనము (7) విజయరాఘవుఁడు (8) మణిమేఖల (9) రఘునాథుఁడు మొ.

జోగారావు – యస్. వి. :(యమ్. ఏ., పిహెచ్. డి.) : జననము : క్రీ. శ. 1925 సం.రము. జన్మస్థానము : పార్వతీపురం–శ్రీకాకుళం జిల్లా. ఆంధ్ర యూనివర్సిటీ ప్రధానాంధ్రోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) పంచకల్యాణి (2) యక్షగానములు (వ్యాసములు) (3) సప్తతంతువు (4) సువర్ణశృంఖల (5) సారస్వత నీరాజనం.

జోగిరాజు – గోటేటి : జననం : క్రీ. శ. 1890 సం. ప్రాంతము. నివాసము : పిఠాపురము.

రచనలు : (1) వ్యవసాయ శాస్త్రము (2 భా.లు) (2) చెఱకు, ఇతర చక్కెర పంటలు, పిష్టద్రవ్యములు (3) కూరదినుసులు (4) చమురుగింజలు (5) జంతుకృషి (6) పండ్లు (7) పారిశ్రామిక సమస్యలు (8) తృణధాన్యములు (9) వ్యవసాయ ఆర్థికములు (10) పశుగ్రాసములు – పచ్చి ఎరువులు – వంటచెఱకు వగైరా జాతులు మొ.

జోగిసోమయాజులు - గంటి (యమ్. ఏ. యల్. టి.) "విద్వాన్"
జననము : క్రీ. శ. 7 అక్టోబరు 1900 సం.రము. జన్మస్థానము : అనకాపల్లి - విశాఖజిల్లా. భాషాతత్త్వవేత్తలు, ఆంధ్రభాషా శాఖాధ్యక్షులు. ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిష దుపన్యాసకులు. తమిళ కన్నడ సంస్కృతములు, ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ భాషలు అభ్యస్తములు. ఆచార్య బిరుదాంకితులు.
రచనలు : (1) ఆంధ్రభాషా వికాసము (2) ద్రావిడ భాషల స్వభావములు (3) రామచంద్రుని హంపీయాత్ర (4) ధర్మ సామ్రాజ్యము (5) ఆంధ్రభాషా విషయక వ్యాసములు (6) కాళిదాస కృతులు (విమర్శనము) (7) మతోద్ధారకుడు (8) ఆంధ్రభాషా వికాసము (భాషా శాస్త్రము) (9) ప్రాచీన కావ్యమంజరి మొ.

జోసఫ్ - జి. : జననము : 14 మే 1908 సం.రం. నివాసము : కొకన కొండ - వినుకొండ తా. గుంటూరు జిల్లా. ఉపాధ్యాయ వృత్తి.
రచనలు : (1) భక్తవిజయము (2) చంద్రహాస (3) భారవి (4) వసంతకుమారి (5) జానకి (6) భారతీయుడు (7) కథా గుచ్ఛము (8) కన్నీటి కబురు (9) మద్యపాన నిషేధము (10) వేమన (11) తిమ్మరుసు మొ.

జ్ఞానాంబ - (కనకదుర్గా వరప్రసాదిని) : జననము : 1885 సం.రము. తల్లి : శేషమ్మ, తండ్రి : సుబ్బారాయుడు, కనకదుర్గ వరప్రసాదిని, గురుకల్పిత నామము జ్ఞానాంబ.
రచనలు : (1) దేవుడు (2) విజ్ఞానామృతము (3) గార్గి (4) కాళీ ప్రసాదిని (5) రంగావధూత (6) స్వత్ప్రభు శతకము మొ.

జ్ఞానానందకవి - (సురగాల - తిమోతీ జ్ఞానానందము) : "కవికోకిల, కవితా విశారద" జననము : 16 జూలై 1922 సం॥రం. కాకినాడ మెక్లారన్ హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు. అభ్యుదయకవి. తెనుగు, సంస్కృతము. ఇంగ్లీషు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) తరంగమాల (2) పాంచజన్యము (3) దేశబంధు (4) ప్రభంజనము (5) పర్జన్యము (6) గోల్కొండ (7) ఆమ్రపాలి (8) ప్రభాతము (9) అమరగీత – గాంధి (10) వసంతగానము.

తత్త్వానందస్వామి (వీరభద్రాచార్యులు – కొండిపర్తి) : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. ఆంధ్రగీర్వాణపండితులు. వివేకానందస్వామిభక్తులు.

రచనలు : (1) వివేకానందస్వామి బోధనలు (2) గాంధీమహాత్ముని స్త్రీధర్మ ప్రదీపికకు ఆంధ్రానువాదము మొ.

తమ్మయదొర – త్రిపురాన : జననము : క్రీ. శ. 1849 సం. రం. నిర్యాణము : 1890 సం.రము. జన్మస్థానము : సిద్ధాంతగ్రామము–శ్రీకాకుళము తాలూకా, విశాఖజిల్లా. తల్లి : చిట్టెమ్మ. తండ్రి : వెంకటస్వామిదొర. తెలగ వంశీయులు. అభ్యస్తభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము. మొ.

రచనలు : (1) నీతిశతకము (2) పాండురంగాష్టోత్తర శతకము (3) కామినీ నిర్మోహజనన తారావళి (4) విటీవిటనటనార్థమాల (5) ముఖలింగేశ్వర శతకము (6) నిద్రావిజయము (7) దేవీభాగవతము. మొ.

తమ్మిరాజు – ఏనుఁగు : జననం : క్రీ. శ. 2 ఏప్రిల్ 1897 సం.రం. జన్మస్థలము : తాపేశ్వరం. నివాసము : రాజమండ్రి – ఇన్నీసుపేట.

రచనలు : (1) ముక్తావళి (2) వీరవేంకటసత్యనారాయణ శతకము (3) శ్రీరమణ కవిచరిత్రము (4) కవితావినోదము (5) శ్రీమహాత్మా శతకము.

తాండవకృష్ణదాసు (ఆసూరి – రామానుజులు) : గురువు : వేంకటకృష్ణభట్టరు. విష్ణుభక్తుఁడు.

రచన : శ్రీరంగరంగేశ్వర శతకము.

తాయనకవి - కర్నూలు : జననము : రుధిరోద్గారి సం. మాఘ బ. చతుర్దశి. నివాసము : కర్నూలు. తల్లి : ఎల్లమ్మ. తండ్రి : జగ్గయ్య. కలెక్టరు కచ్చేరియందు ఉద్యోగము. అభ్యస్తభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము మొ.

రచనలు : (1) హరిశ్చంద్రీయము (2) ఏకాదశీమాహాత్మ్యము (3) అజ్ఞాతవాసము (4) కలావతి (5) పార్వతీపరిణయము (6) వాసవకన్యాభ్యుదయము (7) అపవాదసారంగధరము (8) విజయరాఘవము (9) శ్రీగిరీశ శతకము. మొ.

తాయారమ్మ మాణిక్యం - వేదవల్లి : "ఉభయ భాషా ప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. తండ్రి : చదలవాడ గోపీనాథం. ఆధ్యాత్మిక, వేదాంత, జ్యోతిషములు వీరి అభిమాన విద్యలు. ఆంధ్రయువతీ కళాశాలలో అధ్యాపకురాలు.

రచనలు : (1) చైతన్యామృతము (2) రామశతకము (3) ఆంధ్రీకృత బాలరామాయణము (4) అహల్యా. మొ.

తిమ్మారెడ్డి - పాటీలు (బి. ఏ.) : జననము : 1937 సం.రము. జన్మస్థానము : అంకంపల్లె. అనంతపురంజిల్లా. వేదాంత వాఙ్మయముపై పెక్కువ్యాసములు, పద్యములు వ్రాయువారు.

రచనలు : (1) ప్రసూనమాలిక (2) ప్రేమదర్శనము (3) మదిరావతి (4) మాయూరు (5) తపతీసంవరణము (6) కిశోరగాథా సప్తశతి (7) మాస్వామి (8) గీతాదర్శనము (పద్యకావ్యము) నాటకములు : (9) రత్నావళి (అనువాదము) (10) కలబరిగి పతనము (11) ఆశ్రమత్యాగము (గేయనాటిక) మొ.

తిరునారాయణస్వామిశర్మ - నంబూరి (బి. ఏ.) : జననము : ప్రమోదూత సం. రము. జన్మస్థానము : మేల్కోట- మైసూరు సంస్థానములోనిది. తల్లి : లక్ష్మీదేవమ్మ. తండ్రి : బలరామప్రధాని.

రచనలు : (1) రుక్మాంగద (నాటకము) (2) ప్రణయమహిమ (నవల) (3) దుర్గావతి (నాటకము) మొ.

తిరుపతి వేంకటకవులు : "శతావధానులు" తిరుపతిశాస్త్రి-దివాకర్ల : "శతావధాని" జననము : 1871 సం. నిర్యాణము : 1919 సం. జన్మస్థానము : ఎండగండి-కృష్ణాజిల్లా. వెలనాటివైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : శేషమ్మ. తండ్రి : వేంకటావధాని. చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారును వీరును జంటకవులై యావదాంధ్రదేశమున వందల కొలఁది అష్టావధాన శతావధానములు చేసిరి.

రచనలు : (1) ముద్రారాక్షసము (2) మృచ్ఛకటికము (3) బాలరామాయణము (4) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము (5) పాండవ ప్రవాసము (6) పాండవ విజయము (7) పాండవరాజసూయము (8) పాండవాశ్వమేధము (9) పాండవ జననము (10) పాండవోద్యోగము (నాటకములు) (11) బుద్ధచరిత్రము (12) లక్షణాపరిణయము (13) దేవీభాగవతము (14) ఏలామాహాత్మ్యము (15) శ్రీనివాస విలాసము (16) పూర్వహరిశ్చంద్రము (17) శివలీలలు (18) నానారాజసందర్శనము (19) పతివ్రత (20) సుశీల (21) శ్రవణానందము (పద్యకృతులు) (22) విక్రమాంకదేవచరిత్రము (23) హర్షచరిత్రము (24) చంద్రప్రభా చరిత్ర (25) గుంటూరుసీమ (26) పశ్యాంపుశ్యాం (27) పశ్య శబ్ద విచారము (28) శనిగ్రహము (29) గీరతము (30) శృంఖలా తృణీకరణము (31) శతావధానసారము మొ. నవి పెక్కులు కలవు.

తిరుమలాచారి – దూపాటి : జననము : క్రీ.శ. 1860 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : కొండమార్యుఁడు. తల్లి : రంగమాంబ. గురువు : సింగరార్యుఁడు.

రచనలు : (1) ముకుందశతకము (2) రావిపాటి రామశతకము (షట్కాండలరామకథాభరితము).

తిరువేంగళాచార్యులు - వేదాల : జననము : క్రీ.శ. 1896 సం.రము. జన్మస్థానము : పెద్దవరము. తల్లి : రంగనాయకమ్మ. తండ్రి : నరసింహాచార్యులు. హైదరాబాదు సంస్కృత కళాశాలోపన్యాసకులు. సంస్కృత పండితులు.

రచనలు : (1) అపూర్వార్థభాష్యము (2) ఆంధ్రకావ్యాలంకార సూత్రవృత్తి. (3) ఆంధ్రధ్వన్యాలోకము (4) చండీవిలాస ఖండనము (5) శ్రీ భాష్యవరివస్య (6) శైష్యోపాధ్యాయిక (7) చూడని నిజము (8) రామకృష్ణగోష్ఠి (9) తెలుఁగుల తీరు (10) గోపికావల్లభశతకము (11) చతుర్మతతత్త్వము (12) తెలుఁగుపలుకు మొలక మొ.

తులసమ్మ - జూలూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. ఈమెకు పుష్పలీలావతి అను నామాంతరము గలదు. గురువు : శ్రీ వీరేశలింగంపంతులుగారు.

రచనలు : (1) పద్మావతీవిజయము (2) సుమతిచరిత్ర (హిందూ సుందరి యను పత్రికలో ప్రచురితములు) (3) రాణీభవాని (4) భారతేతిహాసములు (5) ధర్మవిజయము (6) గులేబకావళి (7) ఉపనిషద్స్త్రీలు (8) గృహాలక్ష్మి అను పత్రికయందు యింకను ఈమె రచనలు కనబడుచున్నవి.

తేవప్పెరుమాళ్లయ్య - తంజనగరము : జననము క్రీ.శ. 1872 సం. నిర్యాణము : 1921 సం.రము. నివాసము : చెన్నపట్టణము. తండ్రి : రంగమన్నారు. తల్లి : శ్రీరంగమ్మ. వీరు సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటు సంకలనకర్తలుగా పనిచేసిరి. ఆంధ్ర ఆంగ్ల సంస్కృత భాషలలో సుప్రసిద్ధ పండితులు.

రచనలు : (1) భగవద్గీతవ్యాఖ్య (2) నన్నెచోడుఁడు (జీవితచరిత్ర) (3) వచన భాగవతము (4) వచనభారతము (5) వచన రామాయణము (6) సర్వదర్శన సంగ్రహము (7) కర్ణచరిత్రము (8) మను వసుచరిత్రముల వ్యాఖ్యలు మొ.

త్యాగరాజు - మొదలి : జననము : 1830-1865 సం.ల మధ్యకాలము. ద్రవిడకులజుఁడు. తండ్రి : నారాయణ మొదలారి.

రచనలు : (1) సుబ్రహ్మణ్య విజయము (2) ఛందోదర్పణము. మొ.

త్రిమూర్తి కవి - కట్టా : జననము : క్రీ.శ. 1920 సం.ర ప్రాంతము. జన్మస్థలము : నరసన్నపేట.

రచనలు : (1) లింగసన్మాల (2) శివశ్రీ భజనమాల (3) భీమ శతకము.

దయానంద సరస్వతి : "మహర్షి" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) యజుర్వేదభాష్యము (2) పురుషసూక్తవ్యాఖ్య (3) వాజసనేయ ఈశోపనిషత్తు (4) వర్ణోచ్చారణశిక్ష వేదాంగం (5) సంస్కృతీ వాక్య ప్రబోధము (6) సత్యధర్మ విచారణ (7) సంస్కారవిధి.

దక్షిణామూర్తి - ఇసుకపల్లి : జననము : క్రీ. శ. ఇరువదియవ శతాబ్దముగా అంచనా. హైదరాబాదు - హిమాయత్ నగర్ పత్రికలకు కథానికలు వ్రాయువారు.

రచన : చెరగని అక్షరాలు.

దక్షిణామూర్తి - పోరంకి : జననము : క్రీ. శ. 24 డిసెంబరు 1935 సం.రము. నివాసము : చిక్కడపల్లి - హైద్రాబాదు.

రచనలు : (1) మంచోడు నావోడు (2) నివేదన (ఇవి నవలలు) (3) మనిషి మమత (నాటకము) (4) పునరపి జననం (కథానికలు).

దామోదరశాస్త్రి - చిట్టా (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. జనవరి 5 1928 సం.రము. గుంటూరు వాసి. గుంటూరు మిషన్ మల్టీపర్పస్ స్కూలు ఉపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) గీతాంజలి (అనువాదము) (2) రఘువంశము (అనువాదము - ఒక శతకము) (3) విమర్శనా వ్యాసము (4) కథానికలు (5) పెక్కు నాటికలు.

దావీదు - మల్లెల : జననము : క్రీ.శ. 6 ఆగష్టు 1890 సం. రము. క్రైస్తవులు. తల్లి : రెక్కమ్మ. తండ్రి : రెవరెండు ఈసాకు. బాపట్లలోగల మిషన్ ట్రైనింగు పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేయుచున్నవారు.

రచనలు : (1) సుహితశతకము (2) సమూయేలుచరితము (3) శ్రీ యేసునామ విజయము (4) మనశ్శతకము (5) యోనా కథావళి (6) డ్రిల్గాన మంజరి మొ. గలవు.

దావూద్ - షేక్ : "విద్వాన్" జన్మస్థానము : చివ్వేలి గ్రామము, కడపజిల్లా. గ్రాంథికవాది. హిందీ పండితులు. ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ తెలుఁగు ఉపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) దాసీపన్నా (2) సంస్కార ప్రణయము (3) సూఫీ సూక్తులు (4) క్రీడా షర్దీస్వరము (5) సాయీ శతకము (6) సాయి చరిత్ర (7) అశ్రుమాల (8) చంద్రవదన (9) ఆదర్శము (10) దివ్యచరిత్ర (11) అభినవ తిక్కనయొక్క కవితా సమీక్ష.

దాశరథి : (బి. ఏ.) (కృష్ణమాచార్యులు - దాశరథి) : జననము : క్రీ. శ. 10 జనవరి 1927. తెలంగాణా రచయితల సంఘసంస్థాపకులు, అధ్యక్షులు. జన్మస్థానము : గార్ల.

రచనలు : (1) అగ్నిధార (2) రుద్రవీణ (3) పునర్ణవం (4) అమృతాభిషేకం (5) మహాంధ్రోదయం (6) మహాబోధి (7) నవమంజరి (8) గాలిబ్ గీతాలు మొ.

దివాకర కవి - చిల్లకూర :

రచన : భరతసార సంగ్రహము (అభినయ శాస్త్రము).

దీక్షితులు – చింతా : జననము : క్రీ. శ. 1891 సం.రము. జన్మస్థలము: దంగేరు గ్రామము – రామచంద్రపురం తాలూకా, తూ.గో. జిల్లా. సుప్రసిద్ధ కథారచయితలు. చిన్నపిల్లల మనస్తత్త్వమును చిత్రీకరించుటలో సాటిలేని మేటి.

రచనలు : (1) శబరి (2) లీలాసుందరి (3) బంగారుపిలక (4) సూరి, సీతి, వెంకి (5) రేణుక (6) శర్మిష్ఠ (7) వరూధిని (నాటకము) (8) వటేరావు (9) హాస్యకథలు (10) దీక్షితుల కథలు (11) ఏకాదశి (12) శంపాలత (13) లక్కపిడతలు (గేయములు) మొ.

దుర్గయ్య – పల్లా (యమ్. ఏ., పిహెచ్. డి.) : జననము : క్రీ. శ. 1916. జన్మస్థలము : మడికొండ–వరంగల్లు జిల్లా. ఆంధ్ర శాఖా రీడరు, నైజాము కళాశాలలో బోధకులు.

రచనలు : (1) పాలవెల్లి (2) గంగిరెద్దు (3) ప్రణయ పరీక్ష (4) మనుచరిత్ర (ప్రబంధవాఙ్మయవిమర్శ) (5) అక్షర సంఖ్యా క్రమబద్ధమైన ఆంధ్రనిఘంటువు.

దుర్గాచలం – యస్. డి. : జననము : క్రీ.శ. 13 జూలై 1919 సం.రం. నివాసము : హైద్రాబాదు. రేడియో కేంద్రమునకు నాటికలు, వ్యాసములు వ్రాసి పంపెడివారు.

రచన : పరివర్తన (రంగస్థల ప్రదర్శనయోగ్యమైన నాటకము).

దుర్గా మల్లికార్జునరావు – కోగంటి : జననము : క్రీ. శ. 29 మార్చి 1904. తెలుగు పండితులు. అభ్యుదయ రచయితలు. నివాసము: పామర్రు – గుడివాడ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) పుష్పమాల (2) మిత్రశతకము (3) నీతి కథావళి (4) పుష్పవల్లి (5) రత్నమాల (6) ఆధునికకవుల చరిత్ర మొ.

దేవీప్రసాద్ – మాచిరాజు : జననము : 20 వ శతాబ్దము. జన్మస్థానము : సంతరావూరు – బాపట్లతాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. హాస్యరచనలో సిద్ధహస్తులు.

రచనలు : (1) భక్తేశ్వరి (2) కాగితాల పొదుపు (3) తాత విరహము (4) రాజకీయబాధితుఁడు (5) పండుగ బహుమతులు మొ.

దేవులపల్లి సోదరకవులు : చూడు. సుబ్బరాయశాస్త్రి దేవులపల్లి, చూడు. వేంకటకృష్ణశాస్త్రి – దేవులపల్లి.

దేశికాచారి. కె. వి. (యమ్. ఏ. బి. ఇడి.) : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. నివాసము : ఎలమంచిలి – విశాఖజిలా. బోర్డుహైస్కూల్ టీచర్. సుపరిచితభాషలు ఆంధ్రాంగ హిందీ గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) భారతరాజ్యాంగ ప్రణాళిక (ఆంగ్ల మునుండి ఆంధ్రీకరణము.) (2) ఆంధ్రవ్యాసరచన మొ.

దొడ్డయాచార్యులు – ముదుంబ : "ఉభయభాషావిశారద" జననము : క్రోధన సం. శ్రావణ బ. త్రయోదశి. నివాసము : తాళ్ళరేవు – కేశవపుర అగ్రహారము. తల్లి : వేంకటమ్మ. తండ్రి : నరసింహాచార్యులు.

రచనలు : (1) ముకుంద శతకము (2) చాటువులు (3) పాఠ్య గ్రంథములు మొ.

దొరస్వామి శర్మ – రావూరి. (యమ్. ఏ. బి. ఓ. యల్): జననం: క్రీ. శ. 27 సెప్టెంబరు 1919 సం. రము. జన్మస్థలం : షోలింగర్– ఉత్తర ఆర్కాటుజిల్లా. హిందూహైస్కూలు తెలుఁగు పండితుఁడు. ట్రిప్లికేన్, మద్రాసు – 5. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) ఘటికాచలమాహాత్మ్యము (2) ఘటికాచల నరసింహ శతకము (3) ఆంధ్రలక్షణ సంగ్రహము (4) మిత్రమణి భూషణము (5) గోపాలనక్షత్రమాలిక (6) తెలుఁగు భాషలో ఛందోరీతులు మొ.

ధర్మారావు - కొల్లూరి (బి. ఏ) : జననము : 17 ఫిబ్రవరి 1905 సం. రము. జన్మస్థానం : కిండాంఅగ్రహారము - విజయనగరము తాలూకా, విశాఖజిల్లా. విమర్శకుడు.

రచనలు : (1) చాకిరేవు (2) విశ్వరూపము (3) ప్రకీర్ణవ్యాస ఖండకావ్య కథానికాదులు.

ధర్మారావు - తాపీ (బి. ఏ.): "ఆంధ్రవిశారద" జననము : 19 సెప్టెంబరు 1888 సం.రము. నివాసము : బరంపురం - గంజాంజిల్లా. మదరాసు సాహితీసమితికి మొదటి అధ్యక్షులు. సుప్రసిద్ధ రచయితలు. పరిశోధకులు. ఆంధ్రరాష్ట్రాభ్యుదయ రచయితల ప్రథమ మహాసభకు అధ్యక్షులు. జనవాణి, కాగడా పత్రికల సంపాదకులు. సినీమాకథల రచయితలు. వేగుచుక్క గ్రంథమాలా స్థాపకులు.

రచనలు : (1) రాగిడబ్బా (2) భిక్షాపాత్రము (3) ఆంధ్ర తేజము (4) ఉషఃకాలము (5) క్రొవ్వురాళ్లు (6) విలాసార్జునీయము (7) తప్తాశ్రుకణము (8) అవన్నీ నీకళ్లేనా ? (9) కొత్తపాళీ (10) ఓనమాలు (11) అడగజాలనినాడు (12) దేవాలయాలమీఁద బూతుబొమ్మ లెందుకు ? (13) పెళ్ళి - దాని పుట్టు పూర్వోత్తరాలు (14) ఇనుపకచ్చడాలు (15) పారిజాతాపహరణ భావప్రకాశిక (16) విజయ విలాస వ్యాఖ్యానము (17) పాతపాళీ (18) అనాకెరినినా (టాల్స్టాయి నవలకు అనువాదము) (19) సాహిత్య మొరమొరాలు మొ.

నమశ్శివాయ - గూడూరి : జననము : 5 మే 1917 సం.రము. జన్మస్థలము : వడ్లమన్నాడు గ్రామము- బందరు తాలూకా కృష్ణాజిల్లా. తల్లి : బాపమ్మ. తండ్రి : మల్లయ్య. సాహిత్యాభిమాని. రేడియోప్రాసంగికులు. శైవులు.

రచనలు : చారిత్రక వ్యాసములు, కథలు మొ.

నరసకవి - డబ్బీరు : నివాసము : విశాఖపట్టణము. సృష్టికరణకులము.
రచన : కలువాయి శతకము (కృష్ణుని సంబోధించునట్టి శృంగార శతకము).

నరసకవి - వంగూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : అచ్చనన్న. నారసింహాభిధానుఁడు.
రచన : ప్రసన్నరాఘవశతకము (200 పద్యముల రామాయణకథ)

నరసరాజు - డి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము.
రచనలు : (1) ఇల్లు అమ్మఁబడును (2) వాపసు (నాటకము) మొ.

నరసింగకవి - వెల్లాల : క్రీ. శ. 1830 సం. ప్రాంతము.
రచన : ఆంధ్రీకృత సుభాషిత త్రిశతి (వెల్లూరి - వేంకటాచల రమణా యను మకుటముతోఁగూడిన కందపద్యములు).

నరసింగరావు - కె. ఆర్. : జననము: 26 మార్చి 1900 సం.రము. నివాసము : కృష్ణనగర్ - విశాఖపట్టణము. పత్రికలకు ఆంగ్లములో వ్యాసములు పంపుదురు. సుపరిచిత భాషలు: తెనుఁగు, ఆంగ్లము, హిందీ మొ.
రచనలు : (1) రాధామోహన్ (నవల) (2) రాఘవశతకము మొ.

నరసింహం - అంతటి (యం. ఏ.) : ''హిందీ సాహిత్య విశారద'' జననము: 1925 సం.రం. జన్మస్థలము: వెంకటరాజుపల్లె-కడపజిల్లా. రాజమండ్రి ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. అస్పృశ్యతా నివారణ, వర్ణాంతరవివాహములు, స్త్రీవిద్య వీరి అభిమాన విషయములు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, సంస్కృతము, ఆంగ్లము, హిందీ.
రచనలు : (1) ఆదర్శం (2) భావం (3) స్వాగతం (4) ప్రేమభిక్ష (5) శోభాదేవి - నాటకములు : (6) పరిష్కారం (7) భావన విజయం (8) సామరస్యం (9) మానవత్వం (10) సహజీవనం (11) కోట వీరన్న సాహసం (12) మంత్రాల రామన్న మొండి

తనం (13) శంపాలత (14) సంసారం (15) కవిగారి బాల్యం (16) బాలల సాహస గాథలు.

నరసింహం - కొండూరి : "ఉగ్రశ్రీ" జననం : క్రీ. శ. 8 జూన్ 1918 సం.రం. జన్మస్థానం: చెరుకువాడ - (వయా) ఉండి, పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతం, హిందీ.

రచనలు : (1) అరుణ కిరణాలు (2) ఉల్టా - సీదా (3) జై హింద్ (4) తానాజీ (5) కర్మవీరులు మొ.

నరసింహం- జె. ఎమ్. యల్ : జననము : 13 మార్చి 1920 సం.రం. నెల్లూరు వాస్తవ్యులు.

రచనలు : తిరుగుబాటు (2) సమస్య (నాటకములు) మొ.

నరసింహం - అయ్యల సోమయాజులు: జననము: 8 జూన్ 1913 సం. కలువరాయి గ్రామము - బొబ్బిలి తాలూకా, శ్రీకాకుళం జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలయందు పండితులు. పెదపూడి సాహిత్య పాఠశాలలో అలంకారశాస్త్రాధ్యాపకులు. విజయనగర కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులుగా పనిచేసినవారు.

రచనలు : (1) సాహిత్యకౌముది (2) వ్యవహార వేదిక (3) వార సత్వము (4) సాహిత్య విమర్శలు మొ.

నరసింహం - కూచి : జననము: 1866 సం. నిర్యాణము: 1940 సం. జన్మస్థానము : కుంచెనపల్లి-కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : పిఠాపురము. తల్లి : పుల్లమాంబ. తండ్రి : వెంకనార్యుఁడు.

రచనలు : (1) రూపలత (2) వనవాసి (3) గౌరాంగ చరిత్ర (4) తెలుఁగుక్లాస్ తమాషా (5) గ్రాంథికభాష - గ్రామ్యభాష (6) ఆగ్నేయాశుకములు (7) ఆత్మనివేదనము (8) ఆదర్శ సుఖజీవనము (9) రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్ర (10) భ్రమ ప్రమాద ప్రహసనము (11) వివేకానందస్వామి పౌరాణికోప న్యాస చతుష్కము మొ.

నరసింహం - మన్నవ : జననము : యువ సం.ర మాఘ బహుళ సప్తమి. నివాసస్థలము : మన్నవ - గుంటూరుమండలము. తల్లి : పున్నమ్మ. తండ్రి : బుచ్చిరాజు.

రచనలు : (1) పరసీయము (2) సత్యనిరూపణము (3) కవిజనోల్లాసము మొ.

నరసింహం - విశ్వనాథ : (బి. ఏ., బి. ఓ. యల్. బి. ఇడి.) జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. పెక్కు కళాశాలలయందు ఆంధ్రపండితులుగా పనిచేసినవారు. విద్వత్కవులు. చారిత్రక పరిశోధకులు.

రచనలు : (1) సుగుణమణి (2) జన్మభూమి.

నరసింహకవి - కొండముది: "అష్టావధాని" జననము : కాళయుక్తి సం.ర మాఘ బ. చతుర్దశి. నివాసము : అప్పికట్ల - గుంటూరు జిల్లా. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : శాయమ్మ. తండ్రి : అక్కయ్య. ఆశుకవులలో పేరెక్కినవారు.

రచనలు : (1) వేంకటేశ్వర శతకము (2) వత్సలనీతి శతకము (3) జగదీశ్వర శతకము (4) దుర్జనభంజనీ శతకము (5) పాంచాలీ పరిణయము (నాటకము) (6) సైంధవ పరాభవము (నాటకము) (7) భోజ చరిత్రము (8) ఆత్మారామ చరిత్రము (9) కవిచర్య ప్రహసనము మొ.

నరసింహకవి - గండూరు : జననం : క్రీ. శ. 1800 సం. ప్రాంతము. నివాసము : కర్నూలు.

రచన : భాషీయ దండకము (హాస్యము, అపహాస్యము, అశ్లీలములు కలవు).

నరసింహమూర్తి - ఆర్. డి. యల్. : జననము : క్రీ. శ. 1926 సం.రము. నివాసము : మచిలీపట్టణము (గొడుగుపేట). పత్రికలలో కథలు, వ్యాసములు, నాటికలు పంపుచుందురు.

రచనలు : పరిష్కారము మొ.

నరసింహమూర్తి - ఇట్టింకి : జననం : క్రీ. శ. 9 నవంబరు 1900 సం.రము. జన్మస్థానము : తోలేరు - ప. గో. జిల్లా.
రచనలు : (1) శ్రీమదాంధ్ర భాగవతము (5 సంపుటములు) (2) వేమగీతం మొ.

నరసింహమూర్తి - చీరాల : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1922 సం. జన్మస్థానము : గుండుగొలను.
రచనలు : (1) రామగీత (2) రామనామము (3) ఆంధ్రుల చరిత్ర మొ.

నరసింహదాసు - పరశురామ : తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : కోటీశ్వరుఁడు. గురువు : కంభాలూరి అప్పయ్య.
రచన : భద్రాద్రి రామశతకము (వేదాంత విషయపూరితము).

నరసింహశర్మ - అంబటిపూడి : "న్యాయ విద్యాప్రవీణ, ఉభయ భాషాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1910 సం.రం. జన్మస్థానము : ఏదుబాడు అగ్రహారము - బాపట్ల తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. వెలనాటి బ్రాహ్మణులు. పుష్పగిరిసంస్థానాస్థాన విద్వాంసులు.
రచనలు : (1) సాకేతము (2) గిరికుమారి (3) కల్యాణరాఘవము (4) దీనమందారము (5) వనవాసి మొ.

నరసింహశాస్త్రి - కౌతా: "విద్వాన్, వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ" జననం: 1 జూలై 1914 సం. ఆంధ్రగీర్వాణములందును, తర్కమునందును ప్రజ్ఞకలవారు.
రచనలు : (1) ఆంధ్ర నైషధము (గద్యకావ్యము) మొ.

నరసింహశాస్త్రి - కేశవ పంతుల : జననము : 1919 సం. నివాసము : అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము - విజయవాడ. అభ్యుదయ రచయిత, పండితకవి. అభ్యస్తములు : ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ, ఆంధ్ర గీర్వాణభాషలు.

రచనలు : (1) ప్రబంధపత్రాలు – వాని విమర్శన (2) త్యాగ ధనులు (కథలు) (3) రత్నలక్ష్మీ శతకము (4) భారతోప న్యాసములు (5) బాలవీరులు మొ.

నరసింహశాస్త్రి – దేవులపల్లి :

రచన : అచ్చాంధ్ర నిర్గద్యనిరోష్ఠ్య సారంగధర చరిత్రము.

నరసింహశాస్త్రి – నోరి (బి. ఏ. బి. యల్.) "కవిసామ్రాట్టు" జననము : 1900 సం.రము. జన్మస్థానము : గుంటూరు. ప్రస్తుత నివాసము : రేపల్లె. తల్లి : మహాలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : హనుమచ్ఛాస్త్రి. చెన్నపురి తొండమండలము హైస్కూలు పండితులు. జ్యోతిష, వేదాంత, వ్యాకరణములందు దిట్ట. న్యాయవాది. వ్యావహారిక భాషావాదులు.

రచనలు : (1) గీతమాలిక (2) భాగవతావతరణము (3) సోమ నాథ విజయము (నాటకము) (4) వరాగమనము (5) ఆత్మ స్మృతి (6) తేనెతెట్టె (7) పతంగయాత్ర (8) స్వయంవరము (9) షణ్ణవతి (10) నారాయణభట్టు (11) రుద్రమదేవి (రెండు నవలలు) (12) మల్లారెడ్డి (13) వాఘిరా (14) కర్పూర ద్వీపయాత్ర మొ.

నరసింహశాస్త్రి – మద్దూరి : "యజ్ఞశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 25 అక్టోబరు 1932 సం.ము. జన్మస్థానము : జుజ్జూరు – కృష్ణా జిల్లా. నివాసము : కొల్లూరు – గుంటూరు జిల్లా.

రచన : ఈ పూవులు వాడవు.

నరసింహశాస్త్రి – మల్లాది : జననం : క్రీ. శ. 15 ఏప్రిల్ 1924 సం. జన్మస్థలం : మచిలీపట్నం. నివాసము : హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) మీకు తెలుసా ? (2) పరమాణువు (3) శాస్త్రజ్ఞుడవు కౌతావా ? (4) చత్రాధ్యామం . (అనువాదములు) (5) మహామాయ మొ.

నరసింహశాస్త్రి – మొక్కపాటి : జననము : 9 అక్టోబరు 1892 సం. నివాసము : గంగ్రేడు గ్రామము – కాకినాడ తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. హాస్యరసపూరితరచనము చేయువారు. కథలు, నాటికలు, వ్యాసములు రచించుటలో దిట్ట.

రచనలు : (1) బారిష్టరు పార్వతీశం (2) మొక్కుబడి (3) ఏకోదరులు (4) కన్నవి – విన్నవి (హాస్యకథానికల సంపుటి) మొ.

నరసింహశాస్త్రి – సి. : "అమరేంద్ర" జననం : క్రీ. శ. 24 జూలై 1924 సం.రం. పుట్టుకచోటు : చీరివాడ. నివాసము : గుంటూరు. హిందూకాలేజి ఉపన్యాసకులు. అభ్యస్తభాషలు – తెనుగు, హిందీ, బెంగాలి, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) కలకౌముదుసుమా (2) సమర్పణ (5 సంపుటాలు) (3) ఆశాజ్యోతి (4) కాంచనమాల (5) మాక్‌బెత్ (6) చక్రవర్తి (రేడియో నాటిక) మొ.

నరసింహస్వామి - యస్. (యం. ఏ.) : జననము : 24 డిసెంబరు 1932 సం.రము. నివాసము : పాములపఱ్ఱు – భీమవరం తాలూకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా.

రచనలు : (1) ఋతుసంహారము (పద్యకావ్యము) (2) రామకోకిలము (3) పాంథగీత (4) భ్రమరగీత (5) ఋతుసంహారం (6) ఆశ్చర్యచూడామణి మొ.

నరసింహాచార్య – ముండుంబి : జననం : క్రీ. శ. 28 ఆగష్టు 1918 సం.రము. జన్మస్థానం : కాకినాడ. నివాసం : మద్రాసు – 17. అభ్యస్తభాషలు : తెనుగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) పొరుగింటిపిల్ల (2) దయ్యాల లంక (నవల) (3) మోబీడిక్ (ఇంగ్లీషునుండి అనువాదము) (4) స్కార్లెట్ లెటర్ మొ.

నరసింహాచార్యులు - బహుజనపల్లి : జననము : 22 జూన్ 1922 సం. మదరాసు వాస్తవ్యులు. సాహిత్య విమర్శకులు. తమిళమునుండి తెలుఁగులోనికి కొన్ని గ్రంథములు అనువదించిరి.

రచనలు : (1) తరంగాలు (పద్యము) (2) కుమ్మరిమెల్ల (నాటకము) (3) కవిగారింట్లో కల్లోలము మొ.

నరసింహారావు - ఎ. యల్ : జననము : క్రీ.శ. 12 ఫిబ్రవరి 1912 సం.రము. పండితకవి.

రచనలు : (1) ఇందుమతీ వివాహము (2) పాండవరాజసూయము (నాటకము) (4) చిత్తబోధశతకము మొ.

నరసింహారావు - కాకాని (యమ్. ఏ.) : "కవికోకిల, శేఖర, కేసరి" జననము : 24 డిసెంబరు 1903 స.రము. గురువు : పింగళి లక్ష్మీకాంతం. జన్మస్థానము : శేరీదింటకుఱ్ఱుగ్రామము – గుడివాడ తాలూకా. బందరు సారస్వతమండలికి అధ్యక్షులు. గుడివాడ ఆంధ్రసారస్వత మండలి కార్యదర్శి. ఆంధ్రనలంద ఆస్థానకవి. సరస్వతీ సామ్రాజ్యాచార్యులు గుడివాడ. సరళము, మధురము అయిన కవనము చెప్పఁగలరు.

రచనలు : (1) శ్రీహరిబాల ప్రబోధము (2) కవితోన్మాదము (3) భక్తసంరక్షణ. తిరుపతివేంకటేశ్వర సరస్వతీసామ్రాజ్యము మొ.

నరసింహారావు - కొండూరి : జననము : 26 డిసెంబరు 1912 సం. రము. ప్రభుత్వ ప్రచురణశాఖా సహాయాధికారి. ప్రసిద్ధాంగ్ల పత్రికల సంపాదకులు.

రచన : యౌవనజ్వాల.

నరసింహారావు - నరహరి - యస్. యన్. రావు : జననం : క్రీ. శ. 13 జనవరి 1916 సం.రం జన్మస్థానము, నివాసము : ముల్పూరు : గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు వీరి పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) అమెరికన్ కథలు (2) టాగూరు కథలు (3) స్వేచ్ఛాయుత ప్రజాస్వామికము.

నరసింహారావు - మునిమాణిక్యం : జననము : 1898 సం. రము. గుంటూరుజిల్లా వాస్తవ్యులు. హాస్య కథానికా రచయితలు. అభ్యుదయ రచయితలసంఘ సభ్యులు. బందరు హిందూకళాశాలాంధ్రాధ్యాపకత.

రచనలు : (1) కాంతం కథలు (2) నేను మాకాంతం (3) కాంతం (4) కాంతం కాపురం (5) కాంతం కైఫియత్ (6) కాంతం వృద్ధాప్యం (7) కాంతమ్మగారి సీతయ్య (8) దాంపత్యజీవితం (9) దీక్షితులు (10) తగూ నెంబరు త్రి (11) దీక్షితులు (12) హాస్యకథలు (13) మేరీకహాని (14) రుక్కుతల్లి (15) తిరుమాళి (16) ఉపాధ్యాయుఁడు (17) రాధబాబు (18) వినోద వ్యాసములు (19) శరద్రాత్రులు (20) తల్లిప్రేమ (21) తెలుఁగు హాస్యం (22) వక్రరేఖ (23) అన్నయమంత్రి (24) ఇల్లు - ఇల్లాలు (25) వితండవాదాలు (26) గాలిపిల్లలు (27) మాట నేర్పరితనం (28) గృహప్రవేశం (29) అల్లుళ్లు (30) ప్రణయ కలహం (31) జానకి - శర్మ మొ.

నరసింహారావు-స్థానం (బి ఏ. బి. ఇడి.) : "పద్మశ్రీ" జననము : 1902 సం.రము. అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము-హైద్రాబాదు. గొప్ప నటకులు. స్త్రీపాత్ర ధారణము వీరి ప్రత్యేకత. ఢిల్లీలో సంగీత నాటక అకాడమీ సభ్యులు. జన్మస్థానం : బాపట్ల - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) మోహినీరుక్మాంగద (2) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు మొ.

నరసింహారెడ్డి - వేదాంతం : జననము : క్రీ. శ. 1 మే 1911 సం. రము. జన్మస్థానము, నివాసము : తలమొర - పెనుకొండతాలూకా, అనంతపురంజిల్లా.

రచనలు : (1) శ్రీ సాయి స్మరణామృతము (2) ఉదయిని.

నళినీకుమార్ : జననము : 8 మే 1917 సం.రము. మధురకవిత చెప్పఁగలవారు.

రచనలు : (1) ఉత్పల (పద్యకావ్యము) (2) పణవిపణి (గేయకావ్యము) మొదలగునవి.

నళినీమోహనరావు - మహీధర : జననము: క్రీ.శ. 1933 సం.రము. నివాసము : ఢిల్లీ. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) వినోదము - విజ్ఞానము (2) ప్రపంచానికి ఆఖరు ఘడియలు (3) మహా ప్రపంచం.

నాగగోపాలరావు - అద్దేపల్లి : జననము : 27 అక్టోబరు 1913 సం. నివాసము: ఏలూరు - పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు భాషలలో రచనలు చేయువారు.

రచనలు : (1) కాదంబరి (2) సమీక్ష (3) ఆరాధన మొ.

నాగదాసు - సందడి : జననము : క్రీ. శ. 19-వ శతాబ్దాంతము. గురువు : వేంకటరామమూర్తి. యోగవిద్యయందు గురువు వేంకయ.

రచనలు : (1) శ్రీపతి శతకము (2) శ్రీ లక్ష్మీనారాయణ శతకం.

నాగభూషణం - చంపలూరు : "భూషణ్ బాబు" జననం : క్రీ. శ. 1925 సం.రము. నివాసము : పోతవరంగ్రామము - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) ధర్మదీక్ష (2) అశాంతి (3) మేలిముసుగు (4) ఉరిత్రాడు (5) ధన్యజీవి (6) స్వాతంత్రభేరి మొ.

నాగభూషణం - పాతూరి :- జననము : ఆగష్టు 1907 సం. రము. నివాసము : పడమటలంక - విజయవాడ. ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథాలయ సంఘ కార్యదర్శి. గ్రంథాలయ సర్వస్వసంపాదకులు. మదరాసురాష్ట్ర గ్రంథాలయ కమిటీసభ్యులు.

నాగభూషణం – పుల్లేపు : జననము : 1891 సం. రము. కాపురము : ఏలూరు – కృష్ణాజిల్లా. ఆర్వేలనియోగులు. తల్లి : శేషమ్మ. తండ్రి: వెంకటసుబ్బారావు. అభ్యస్తభాషలు: తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) దాసపోషక శతకము (2) నాగభూషణ శతకము (3) రసభావనాయికాసంప్రదాయము (4) సామాన్యసాంప్రదాయము (5) భక్తియోగరహస్యము (6) విప్రనారాయణచరిత్ర (7) అభినయచూడామణి (8) సీతాకల్యాణము (9) శ్రీయాళోపాఖ్యానము (10) బిల్హణీయము (11) మార్కండేయ చరిత్ర (12) భరతవృత్తావళి (13) భరతరసకుసుమము (14) బల్టక్కరురావు ఫార్సు (15) డంబాచారిఫార్సు మొ. పెక్కులు గలవు.

నాగభూషణరావు – కల్లూరి (యమ్. ఏ.) : జననము : 20 జనవరి 1930 సం. రము. సంగీత సాహిత్య పండితులు.

రచనలు : (1) తొలికోడి (2) వీడ్కోలు (3) ధ్రువుఁడు (4) రాజర్షి (5) అగ్నిప్రవేశము (6) స్వప్నసీమ (7) ఆకాంక్ష (8) నా కల (9) యామిని (10) హృదయవీణ మొ.

నాగయకవి – కోటమరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ప్రాంతము. నివాసము : కృష్ణామండలము. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : శాయమ్మ. తండ్రి : భాస్కరుఁడు. సమకాలికులు : నడకుదుటి రామనకవి, త్యాగరాజ మొదలి మొ. అభ్యస్తభాషలు : తెలుఁగు. సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) అధ్యాత్మ రామాయణము (2) కాణాదము మొ.

నాగలింగశాస్త్రి – ముదిగొండ : "మహోపాధ్యాయ, యోగిశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు. రచనలు : (1) శివపంచాక్షరీ మహామంత్రార్థము (2) నల ప్రవాసము (9 అంకముల నాటకము).

రచనలు : (1) అభాగ్యులు (2) తాతయ్యమాట (నాటిక) (3) పల్లెసీమ (బుఱ్ఱకథ).

నారాయణమూర్తి - భాగి : జననము : 1913 సం. రము. నివాసము : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. నాటకములు, గేయములు పత్రికలకు పంపెడువారు.

రచనలు : (1) పరీక్ష (2) చదువు (నాటకము) మొ.

నారాయణయ్య : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కానోపును.

రచన : చిన్ననారాయణ శతకము (వేదాంతవిషయము తేటతెల్లముగా చెప్పినది) స్త్రీల కుపయుక్తము.

నారాయణరావు-కొలకుల (బి. ఏ., బి. యల్): "విద్వాన్, వ్యాకరణ విద్యాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1 మార్చి 1914 సం.రము. నివాసము : అనంతపురము.

రచనలు : (1) మేఘసందేశము (2) ఋతుసంహారము (3) వేంకటేశ ప్రపత్తి (4) వేంకటేశమంగళాశాసనము (5) శ్రీరాముని చరిత్రము (6) కథావళి (7) శ్రీస్తుతి (8) ఆదిత్యహృదయము (9) లక్ష్మీనరసింహస్తోత్రము (10) భజగోవింద స్తోత్రము (11) కనకధారాస్తవము (12) కుమతిశతకము (13) బాలసుమతి శతకము (14) శ్రీ నారాయణ స్తోత్రము (15) ముకుందమాలాస్తవము (16) శ్రీరంగనాథ సుప్రభాతము (17) భాగవతకథలు.

నారాయణరావు-కాళోజీ : జననము : 9 సెప్టెంబరు 1914 సం.రము. నివాసము : హనుమకొండ - వరంగల్లుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, హిందీ, మహారాష్ట్రము, ఉరుదు, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) నా గొడవ (2) కాళోజీకథలు (3) నా భారతదేశ యాత్ర మొ.

నారాయణరావు - కొక్కుకూర్తి : "శతావధాని, సాహిత్యవిశారద" జననము : ప్రజోత్పత్తి సం. వైశాఖ శుద్ధాష్టమి శుక్రవారము.

నియోగిబ్రాహ్మణులు. తల్లి : పూర్ణమ్మ. తండ్రి : బంగారురాజు బిరుదములు : గ్రంథపఠనచతురాస్య, మహాకవి. మొ.

రచనలు : (1) చిత్రాభ్యుదయము (నాటకము) (2) చింతామణి (3) వరవిక్రయం (4) పద్మవ్యూహము (నాటకము). చిత్రకావ్యములు : (5) బుద్ధిరాజులు (6) రాజసుందరి (7) పెద్దల నాటి ముద్దుకథలు. చారిత్రక గ్రంథములు:(8) ఢిల్లీసామ్రాజ్యము (9) జార్జి రాజసూయము విమర్శక గ్రంథములు: (10) రామాయణ రహస్యము (11) సుదండ విదండ వివాదము (12) ప్రకృతకల్యాణగీతము (13) ప్రహసనములు (14) మనోరంజనీ పత్రికాసంపాదకత్వము మొ.

నారాయణరావు – చిలుకూరి (యమ్. ఏ., పిహెచ్. డి.) : "మహామహోపాధ్యాయ" జననము : 1890 సం. రము. జన్మస్థానము : ఆనందపురము – విశాఖజిల్లా. నివాసము : అనంతపురము. వ్యావహారిక భాషావాది, భాషావాఙ్మయచరిత్ర పరిశోధకుఁడు. ఆంధ్ర బెర్నార్డుషా బిరుదాంకితులు.

రచనలు : (1) అథర్వవేదము (2) భగవద్గీత (3) ఆపస్తంబ సూత్రములు (4) గౌతమ ధర్మసూత్రములు (5) త్రిపిటకములు (6) దమ్మపదము (7) అశోకుని ధర్మశాసనములు (8) గౌతమ బుద్ధుని జీవితము (9) బసవేశ్వర చరిత్రము (10) అద్వైత సిద్ధాంతము (11) శైవసిద్ధాంతము (12) జైనమతము (13) కురాను షరీఫ్ (14) బైబిలు (15) సిద్ధాంత కౌముది (16) విక్రమాశ్వత్థామీయము మొ. శాస్త్ర గ్రంథములు: (17) తర్క సంగ్రహము (18) శిశుమనశ్శాస్త్రము (19) ప్రసవశాస్త్రము చారిత్రకములు: (20) రోమను, రష్యా, గ్రీసు, చీనా, జపాన్, బర్మా చరిత్రలు. జీవితచరిత్రములు: (26) గాంధీ, టాల్‌స్టాయ్ మొ. (28) ఆంధ్రభాషాచరిత్ర 2. భా (29) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర (10 సంపుటములు) (30) నాటకములు : అంబ, అశ్వత్థామ, కాపువలపు, వాడే, తిమ్మరుసు, బొమ్మ పొత్తికలు,

మధురాంతకి, రుబాయత్, తుక్కాంబ, జపాను దేశకవిత. నిఘంటువులు : సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు, నన్నయ భారత పద కోశము, తెనుఁగు సామెతలు, భాషాస్వయంబోధినులు, కవి జీవితములు మొ. 100 కి పైగా కలవు.

నారాయణరావు - దావులూరి : "మృదంగ విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. పండితులు. నిరంతరభాషాసేవకులు. రచనలు : దేవీభాగవతమునకు సంబంధించిన హరికథలు.

నారాయణరావు - నందూరి : జననము : 10 జూలై 1916 సం.రము. (నారాయణగుడా) హైదరాబాదు వాస్తవ్యులు. పత్రికలకు రాజకీయ చారిత్రక వ్యాసములు, కథలు పంపెడువారు.

రచనలు : (1) అలంపూర్ (2) దక్షిణవారణాసి మొ.

నారాయణరావు - నూకల : జననము : 13 ఆగష్టు 1935 సం.రము. జన్మభూమి : భీమవరం – ప. గో. జిల్లా. నివాసము : చిక్కడపల్లి- హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) సంఘర్షణ (2) అయస్కాంతములు (నవల) (3) పరీక్ష (4) తెరవెనుక.

నారాయణరావు - రూపనగుడి : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1885 సం. రము. జన్మభూమి : బళ్ళారి. నివాసము : బొంబాయి – 64. అభ్యస్త భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, కన్నడము.

రచనలు : (1) పరిణయ కథామంజరి (2) విప్రనారాయణ (నాటకము) (3) గౌతమబుద్ధుఁడు (నాటకము) (4) ఆంధ్రవ్యాకరణ దర్పణము (5) కథామణి ప్రవాళ ముక్తావళి.

నారాయణరావు - వెల్చేరు : జననం : క్రీ. శ. 1 ఫిబ్రవరి 1932 సం. జన్మభూమి : అంబఖండి - శ్రీకాకుళంజిల్లా. నివాసం : ఏలూరు - ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) చిన్నపిల్లలకు ఎలక్ట్రిసిటీ (2) అణుయుగంలో ప్రపంచశాంతి (3) అమెరికా రాజకీయవ్యవస్థ మొ.

నారాయణరెడ్డి–సి. (యం.ఏ.) : జననము : 15 నవంబరు 1931 సం. రము. జన్మభూమి : హనుమాజీపేట – కరీంనగర్ జిల్లా, హైద్రాబాదు. నిజాం కాలేజి తెలుగులెక్చరరు. పెక్కు ఆధునికాభ్యుదయ సంస్థలలో సభ్యులు. పెక్కుచోట్ల సన్మానములు పొందిన సాహిత్యవిద్వాంసులు.

రచనలు : (1) నాగార్జున సాగరం (2) కర్పూర వసంతరాయలు (3) విశ్వనాథరాయడు (4) నారాయణరెడ్డి గేయాలు (5) దివ్వెల మువ్వలు (6) అజంతాసుందరి (7) రామప్ప (8) నవ్వనిపువ్వు (9) వెన్నెలవాడ (10) ఋతుచిత్రం (11) స్వప్నభంగం (12) విశ్వగీతి (13) జలపాతం (14) రామప్ప మొ.

నారాయణ శాస్త్రి – కాలనాథభట్టు: జననము : 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : ఆర్యవటము – కాకినాడ తాలూకా. వైదిక బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. తాత : వేంకనార్యుడు.

రచనలు : (1) బాణాసుర విజయము (చంపువు) (2) హనుమద్విజయము (3) శ్రీ రామశతకము మొ.

నారాయణశాస్త్రి–ద్వివేది: "బాలసరస్వతి, ఉభయభాషాకవి" జననము : సర్వధారి సం. మాఘశుద్ధఏకాదశి. నివాసము : గోదావరిజిల్లా. ఆరామ ద్రావిడబ్రాహ్మణులు. తల్లి : నాగమ్మ. తండ్రి : వేంకటరామశాస్త్రి. శ్రీ రాజా చెలికాని లచ్చారావుగారి సంస్థానాస్థాన కవి. సంస్కృతరచనలు : (1) శృంగారరసాయనము (బాణము) (2) స్తోత్ర రత్నావళి (3) విక్రమోర్వశీయనాటకము. తెనుగు రచనలు : (4) రత్నావళి (ఆంధ్రీకృతనాటకము) (5) రుక్మిణీ కల్యాణము (అచ్చతెనుగు) (6) కాళికాపురాణము (ఆంధ్రీకృతము) (7) హాస్యసుధానిధి (8) రసాభాసము (9) మురారి శతకము మొ.

నారాయణశాస్త్రి–చర్ల : జననము : 1881 సం. నిర్యాణము 1932 సం. నివాసము: కాకరపఱ్ఱు: తణుకు తాలూకా. తల్లి : వెంకమ్మ. తండ్రి: జనార్దనశాస్త్రి. ఆరామ ద్రావిడులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) వృషభశతకము (2) మీనాతాంగదము (3) భర్తృహరి నిర్వేదము (4) కావ్యాదర్శము (5) నీలకంఠ విజయ చంపువు (6) మహాభారతమీమాంస (7) నారాయణీయాంధ్ర వ్యాకరణము మొ.

నారాయణాచార్యులు - చిలకమర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1830 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కొమరగిరి - పిఠాపురం తాలూకా.

రచనలు : (1) వేణుగోపబాల శతకము (2) గణోదయము (పద్యకావ్యము) (3) భాగవత దశమస్కంధ పూర్వభాగము (యక్షగానము) (సంగీతసాహిత్యములు, వైద్యజ్యోతిషములు, వేదశాస్త్రములు, ఆంధ్రగీర్వాణములు, వీణావాద్యము మున్నగువానియందు ప్రతిభ గలదు.)

నారాయణాచార్యులు - పుట్టపర్తి : "విద్వత్కవి, సరస్వతీపుత్ర" జననము : 28 మార్చి 1914 సం.రము. జన్మస్థానము:రాయలసీమ. తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు, హిందీ మొదలగు 14 భాషల యందు పరిచయము గడించుకొన్నవారు. సంగీత, భరతనాట్యము లందు కుశలురు. పెక్కు ఉన్నతపాఠశాలలందు, కళాశాలలందు అధ్యాపకులుగాఁ బనిచేసిరి.

రచనలు : (1) షాజి (2) పెనుగొండ లక్ష్మి (3) పాద్యము (4) గాడీవాలా (5) పండరి భాగవతము (6) సాక్షాత్కారము (7) శివసహస్రము (8) ప్రబంధనాయకులు (9) మహాభారత కథావిమర్శనము మొ.

నిత్యకల్యాణమ్మ - ఓలేటి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కవి (2) ఋతుగానము (3) స్వాతంత్ర్య లక్ష్మి (4) శరద్వేళ (5) వర్షర్తువు (6) కల్యాణగీతి మొ. శీర్షికలపై పెక్కు పద్యములు.

రచనలు : (1) భగవద్గీత (2) భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము (3) యోగవాసిష్ఠము (అనువాదము) (4) అష్టాదశశ్లోకగీత (5) ప్రపంచ మతములు (6) నాగురుదేవుఁడు (7) భక్తి తత్త్వము (8) శాండిల్య భక్తిసూత్రములు మొ.

నీలకంఠశాస్త్రి - ఓరుగంటి : "వేదాంత పారీణ, వ్యాకరణ విద్యా ప్రవీణ" జననము : 1910 సం.ర జూలై. జన్మస్థానము : విజయనగరము. పెక్కు శాస్త్రములు కూలంకషముగా చదివినపండితులు. ఒంగోలు హిందూహైస్కూలులో ఆంధ్ర గీర్వాణాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) అక్షర సమామ్నాయము (2) లోచనము (అక్షరదర్శనవాఖ్య) (3) కల్యాణలీల మొ.

నృసింహకవి - అక్కెనపల్లి : జననము : 1820 సం.రం. నివాసము: యల్లమండ గ్రామము - కృష్ణామండలము. తండ్రి : జోగయ్య. నియోగి బ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) ఆదిలక్ష్మీవిలాసము (2) వల్లభాంబాపరిణయము (వినాయకుని పెండ్లి) (3) ఓఘవతీపరిణయము మొ.

నృసింహకవి - మతుకుపల్లి : జననము : 1816 సం.రము. నిర్యాణము : 1873 సం. జన్మస్థానము : తెనాలి-గుంటూరుమండలము. తల్లి : జానకమ్మ. తండ్రి : కనకాద్రిశాస్త్రి. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) అజచరిత్రము (2) ఆంధ్రమేఘ సందేశము (3) చెన్నపురీవిలాసము (4) వేంకటాచలయాత్ర (5) శ్రీకృష్ణ జలక్రీడావిలాసము (6) నృసింహ సహస్రనామావళి (7) భరతశాస్త్ర సర్వస్వము (8) సంగీతసారసంగ్రహము (9) ఆంధ్ర సిద్ధాంత కౌముది (10) పుండ్రకకళానిధి.

నృసింహాచారి - వంగిపురము : జననము : క్రీ. శ. 1885 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : చెన్నకొత్తపల్లె - ధర్మవరము తాలూకా, బళ్లారిజిల్లా. తల్లి : సీతారామమ్మ. తండ్రి : రామార్యుఁడు.

రచన : ఆంజనేయశతకము (ఇందు సర్వనామస్తుతి, దశావతార వర్ణన, విశ్వరూపవర్ణనమువంటి విభాగములు గలవు).

నృసింహశర్మ - చొల్లేటి : జననం : క్రీ.శ. 10 సెప్టెంబరు 1905 సం. జన్మభూమి : ఖిలాషాహపురము. నివాసము : హనుమకొండ-వరంగల్లుజిల్లా.

రచనలు : (1) లక్ష్మీనరసాంబ జీవితచరిత్ర (2) బదరీ కేదార యాత్ర (3) కోదండరామ శతకము (4) నా ప్రభూ(శతకము) (5) గేయమాల మొ.

నృసింహాచార్యకవి - ముడుంబ : జననము : 1841 సం. నిర్యాణము : 1927 సం. జన్మస్థానము : అచ్యుతపురి - శ్రీకూర్మము దగ్గఱ వంశధారా నదీతీరస్థము. తండ్రి : వీరరాఘవాచార్యుఁడు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు. సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) రంగేశశతకము (2) ప్రౌఢశృంగారము (3) ముగ్ధా శృంగారము (4) కామినీదృష్టి శృంగారము (5) అంగ శృంగారము (6) సంకీర్ణ శృంగారము (7) శ్రీకృష్ణ చాటువులు (8) సత్యశతకము (9) గరుడాచల నాటకము (10) ప్రతిపత్తి చింత (11) బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము (12) బ్రహ్మ సూత్ర రోమంథము (13) ఉజ్జ్వలానందచంపువు (14) వాసవ పరాశరీయనాటకము (15) జయసింహాశ్వమేధీయము (16) చిత్సూర్యాలోకము (17) కావ్యసూత్రవృత్తి (18) నృసింహ శారీరక భాష్యము (19) ఇంకను పెక్కు-కృతులు, హరికథలు, సంస్కృత గ్రంథములు రచించిరి.

నృసింహాచార్యులు-మాడభూషి : జననము : 1860 సం. సమకాలికులు: శిష్టు సర్వశాస్త్రి, వేదాంతాచార్యులు, ఓగిరాల జగన్నాథకవి, త్యాగరాజు మొ. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతముమొ, రచనలు : పల్లవీ పల్లవోల్లాసము (3 ఆశ్వాసముల ప్రబంధము).

పంచముఖేశ్వరరావు - ఓలేటి : (ఓలేటి సోదర కవులు) జననము : క్రీ. శ. 1924 సం. రము. జన్మభూమి : పురిటిపెంట : విశాఖజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ.

రచనలు : (1) తారాతోరణము (2) మధుబాల (3) రసికరంజని (4) శశిరేఖ (5) భజనగీతములు మొ.

పంతయమంత్రి - వక్కలంక : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము వాఁడు కానోపును.

రచన : దశరథరామచంద్ర శతకము.

పట్టాభిరామశర్మ - వాడపల్లి : జననము : నలనామ సం. జ్యేష్ఠ శుద్ధ త్రయోదశి. నివాసము : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. ఆర్వేల నియోగులు. తండ్రి : వేంకటరామశర్మ. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. అభ్యస్తభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) సోపాధిక బ్రహ్మవిద్యాదర్పణము (2) బ్రహ్మానంద ద్వాదశమంజరి (3) కృష్ణస్తవపంచకము మొ.

పట్టాభిరామాచార్యులు - నల్లాన్‌చక్రవర్తుల : జననము : కీలక సం. ఆషాఢ శు. పంచమి. జన్మస్థలము : గుండుగొలను. కాపురము : ఏలూరు. శ్రీవైష్ణవులు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) సప్తగ్రహకూట చరిత్రము (2) శ్రీ రంగనాథ జనార్దన మాహాత్మ్యము మొ.

పద్మనాభస్వామి - యామిజాల : జననము : 1924 సం.రము. జన్మస్థలం- శివరామపురం : శ్రీకాకుళంజిల్లా. నివాసము : త్యాగరాయ నగర్ - మద్రాసు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, తమిళము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) విక్రమప్రకృతి (2) కృష్ణదేవరాయలు (3) దక్షిణ నాయకులు మొ. (4) శ్రీకృష్ణస్తవరాజము (5) మద్యపాన నిషేధం మొ.

పద్మరాజు - పాలగుమ్మి : జననము : 23 జూన్ 1915 సం.రము.
నివాసము : లక్ష్మీపురం - మద్రాసు. జన్మస్థానము : తిరుపతిపురము- తణుకు తాలూకా, పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. సుప్రసిద్ధ కథకులు. విమర్శకులు. కాకినాడ పి. ఆర్. కళాశాలలో ఆధ్యాపకులు.
రచనలు : (1) పురుటిపాట (2) కూలిజనం (3) సుదాదాపు (4) గాలివాన (ప్రపంచ కథానికలపోటీలో రెండవ బహుమతి గొన్నది.) (5) కథావాహిని (6) బ్రతికినకాలేజి.

పద్మావతీదేవి - కొమ్మూరి : జననం: క్రీ.శ. 7 జూలై 1908 సం.రము.
జన్మభూమి : రాజమండ్రి. నివాసము : మదరాసు-7.
: రచనలు : పొగడదండ (కథలు).

పరమానందయతి :
రచన : బ్రహ్మవిద్యాసుధార్ణవము (వేదాంతశాస్త్రము).

పరశురామరెడ్డి - తూము : క్రి. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతమువాడు.
నివాసము : మామిడిమడ - మహబూబునగరుజిల్లా.
రచన : అలవేలుమంగా పరిణయము.

పాండురంగశర్మ - తంగెళ్ళ : జననము : జూన్ 1934 సం. రము.
జన్మస్థానము : విజయవాడ. విలాసము : పార్కు-రోడ్.
రచనలు : (1) వెన్నముద్దలు (బాలుర కథలు) (2) తొలకరి జీవితము మొ. (3) ఆనంద మందిరము (4) ముగ్గురు సోదరులు (5) దానిమ్మగింజలు (6) పిగ్మీలు (7) విచిత్ర భవనం (8) విజయదుందుభి మొ.

పాండురంగశర్మ - కంచర్ల : "మధురకవి, కవిరత్న" జననము : 24 మార్చి 1935 సం.రం. తర్లుపాడు లూథరన్ మిషన్ హైస్కూలు తెలుగుపండితులు. వినుకొండ కవితాసంస్థానస్థాపకులు, అధ్యక్షులు. తల్లి : నాగరత్నమ్మ. తండ్రి : సూర్యనారాయణరావు. సుపరిచిత భాషలు ; తెనుగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము మొ.

రచనలు : పద్యకావ్యములు: (1) నయోమయి (2) మధుమాసము
(2) రసానందం. గద్యకావ్యములు : (4) గాయకా బ్రహ్మ
(5) తెనుఁగు తనయుఁడు (6) కవిబ్రహ్మ (7) బడిపంతులు
(8) పరివర్తన (9) రామదాసు మొ.

పాండురంగారావు - మారుటూరు : జననము : 10 సెప్టెంబరు 1934 సం. రము. జన్మస్థానము : వట్టిచెరుకూరు – గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : బ్రాడీపేట – గుంటూరు. వీరు పండితులు. కవులు. విమర్శకులు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు.
రచనలు : (1) శివపంచశతి (2) ఊర్వశి (3) ఉషాదేవి మొ.

పాపయ్య : పైడిపాటి : క్రీ. శ. 1840 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : కొండలయ్య.
రచన : రంగనాథ రామాయణము (వచనకావ్యము–వ్యావహారిక భాష).

పాపయ్య : ములుగు : జననం : క్రీ.శ. 1880 సం. ప్రాంతము. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.
రచన : దేవీ భాగవతము. (పై పురాణమును త్రిపురాన తమ్మన, దాసు శ్రీరాములు, తిరుపతి వేంకటకవులును తెనిగించిరి).

పాపయ్యశాస్త్రి - చిలుకూరి : "చరిత్ర పరిశోధక" జననము : 17 జనవరి 1911 సం. నివాసము : కాకినాడ. పి. ఆర్. కాలేజిలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఆంగ్లము మొ.
రచనలు : (1) ఉదయసుందరి (గద్యము) (2) విజయవిహారము (పద్యము) (3) స్వప్న వాసవదత్త (నాటకము) (4) శ్రీనాథ కవితాసమీక్ష (విమర్శాత్మకము) (5) కుసుమ కుంతలము (6) ఛందోలక్షణ సారము (7) శ్రీనాథకృతి సమీక్ష (8) శివరాత్రిమాహాత్మ్యము (9) ఉదయసుందరి (10) పద్మావతి (11) సుందరకాండము (12) ఆంధ్రలక్షణ సారము మొ.

పాపయ్యశాస్త్రి - జంధ్యాల : "కరుణశ్రీ" : జననము : 4 ఆగష్టు 1912 సం. రము. జన్మస్థానము : కొమ్మూరు - బాపట్ల తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. అమరావతి హైస్కూలు, గుంటూరు స్టార్ గరల్సు హైస్కూలు, ఎ. సి. కాలేజీలలో తెలుగు ఉపాధ్యాయులుగా పనిచేసిరి. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఆంగ్లము మొ.

రచనలు : (1) విజయశ్రీ (2) కరుణశ్రీ (3) ఉదయశ్రీ (ఖండ కావ్యములు) (4) కల్యాణ కాందబరి (5) స్వప్న వాసవదత్తము (6) తెనుగుసీమ (7) తెలుగుబాల (8) అరుణ కిరణాలు (9) ఆనందలహరి (10) కరుణామయి. గద్యకృతులు : (11) భారత ప్రతిభ (12) వీరభారతి మొ. బాలసాహిత్యము : (13) బాలభారతి (14) మహతి (15) ఇంద్రధనుస్సు (16) బంగారు పద్మము (17) గురుదక్షిణ (18) పూజా పుష్పాలు (19) చందమామలో కుందేలు (20) మందారము (21) రేడియో నాటికలు - మిథిల (22) అమరావతి (23) మువ్వ (24) కుంతీకుమారి (25) పుష్పవిలాసము (26) పోతన (27) సాంధ్యశ్రీ (28) తెలుగుతల్లి (29) అంజలి (30) స్వతంత్ర భారతి (31) అద్వైతమూర్తి (32) వసంతసేన (33) శకుంతల (మహాకవి కాళిదాసు సంస్కృత కావ్యమునకు ఆంధ్రానువాదము).

పాపయ్యశాస్త్రి - పాత : క్రీ. శ. 1820 సం. ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : కోరంట్ల.

రచన : విక్రమార్కోదయము.

పాపయ్యశాస్త్రి - బులుసు : జననము : 20 వ శతాబ్దము : నివాసస్థలము : అనకాపల్లి. జన్మస్థానము : వేమువాడు - ఉపమాక. తండ్రి : కామేశ్వరసోమయాజులు. అనకాపల్లి స్థానికోన్నతపాఠశాలయందు ఉపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) భామినీవిలాసము (2) ప్రియదర్శని (3) వసంత యామినీ స్వప్నము (4) తెలుఁగు వ్యాకరణము (5) తెలుఁగు వ్యాకరణ ప్రవేశము (6) భాస్కరవిలాసము మొ.

పాపయ్యశాస్త్రి - శ్రీపాద : జననము : 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : కోవూరు. వెలనాటివైదికులు. తల్లి : యజ్ఞసోమదేవి. తండ్రి : మందయ్యశాస్త్రి. ఉండూరులో శ్రీ రాజా ఇనుగంటి రాజగోపాల రామ సూర్యప్రకాశరావుగారియొద్ద ఆస్థానపండితులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) దేవకీనందనశతకము (2) సత్యనారాయణ శతకము మొ.

పాపాశాస్త్రి - దీక్షితుల : క్రీ. శ. 1860 సం. ప్రాంతమువాఁడు. నివాసము : అమరచింత - ఆత్మకూరుసంస్థానము.

రచనలు : (1) హనుమచ్ఛతకము (2) చెంచునాటకము.

పార్వతీశము - ఓలేటి : "మధురకవి" జననము : 1882 సం.రము. జన్మస్థానము : కొమరగిరి - పెద్దాపురంతాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథమాలా స్థాపకులు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, బెంగాలీ, ఇంగ్లీషు మొ. సుప్రసిద్ధులగు వేంకట పార్వతీశ్వరకవులలో నొకరు.

రచనలు : నాటకములు : (1) ధనాభిరామము (2) సువర్ణమాల (3) తారాశశాంకము (4) సురస (నవల).

జంటకవుల రచనలు : (5) బృందావనము (6) ఏకాంతసేవ (7) కావ్యకుసుమావళి (8) ఆంధ్రీకృతవాల్మీకిరామాయణము (9) కృష్ణకాంతుని మరణశాసనము (10) శకుంతల (11) శ్యామల (12) నీలాంబరి (13) ప్రణయకోపము (14) నీరద మొ. నవలలు. పెక్కు బెంగాలీనవలలకు అనువాదములు కలవు.

పార్వతీశము - పల్లి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. నివాసము : గుత్తికొండ - పల్నాడుతాలూకా. యాచకుఁడు. తిట్టుకవి. తండ్రి : నరసింహము.

రచనలు : (1) రామరాఘవశతకము (2) కొన్ని అష్టకములు.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రి - మండపాక : జననము : 1833 సం. నిర్యాణము : 1897 సం. జన్మస్థానము : పాలతేరు - విశాఖజిల్లా. తండ్రి : కామకవి. తల్లి : జోగమ్మ. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : శతకములు : (1) బ్రహ్మేశ్వరశతకము (2) చిత్రశతి (3) వేంకటశైలనాయ ద్విశతి (4) విశ్వనాయశతకము (5) విశ్వనాథస్వామి శతకము (6) కాశీవిశ్వనాథ శతకము (7) పార్థివలింగశతకము (8) పరమశివశతకము (9) సూర్యనారాయణశతకము (10) బాలశశాంకమౌళి శతకము (11) చంద్రఖండకలాపశతకము (12) కలిపురుషశతకము (13) సీతారామద్వర్థిశతకము (14) జనార్దనశతకము (15) పార్వతీశ్వరశతకము (16) వేంకటరమణశతకము (17) వరాహనరసింహశతకము (18) ఆంజనేయశతకము (19) రామలక్ష్మణశతకము (20) గణపతిశతకము (21) హరిహరేశ్వరశతకము (22) గోపాలకృష్ణశతకము మొ. శతకములు, మాలికాకృతులు, దండకములు మఱికొన్నిగలవు. (23) మృత్యుంజయస్తవము. కావ్యములు : (24) శ్రీ రాధాకృష్ణసంవాదము (25) అమరుకము (26) యాత్రాచరిత్ర (27) గురుచిత్రకథ (28) లఘుచిత్రకథ (29) అక్షరమాలికాఖ్యనిఘంటువు (30) కాంచీమహాత్మ్యము (31) బొబ్బిలిమహారాజ వంశావళి (32) ఉమాసంహిత (33) నాగేశ్వరోదాహరణము. సంస్కృతకృతులు : (34) గుణశ్లోకాదిచిత్రరచన (35) కవితావినోదకోశము (36) సీతానేత్రస్థితి (37) కాశీస్వరాష్టకము (38) మంగళాష్టక చతుష్టయము (39) వేంకట్రావు మొ.

పిచ్చయ్య - చదలవాడ : క్రీ.శ. 6 జూన్ 1911 సం.రం. జన్మభూమి : పెదపూడి : గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : గాంధీనగరము - విజయవాడ.

రచనలు : (1) ప్రతీక్ష (2) పర్యవసానం (3) అంతిమవిజయం మనదే (4) ఇదేనా విముక్తి (5) ప్రజాస్వామికము - కమ్యూనిస్టులు.

పిచ్చయ్య - పురాణం : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. రచనలు : (1) అజ్ఞాతవాసం (2) మైరావణచరిత్ర (3) పాండవ వనవాసం (4) అభిమన్యుయుద్ధము.

పిచ్చయ్య - మండే : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1928 సం.రము. జన్మభూమి : గూడవల్లి. నివాసము : ఇసుకపల్లి-గుంటూరుజిల్లా. రచన : వ్యవసాయ కూలీ (నవల).

పిచ్చయ్యశాస్త్రి - దీపాల : జననము : 29 మే 1894 సం. రము. జన్మస్థానము : బొమ్మరాజు పల్లె - వినుకొండతాలూకా, నెల్లూరు జిల్లా వాస్తవ్యులు. ఆంధ్రగీర్వాణములయందు సునిశితపాండిత్యము. విమర్శకులు.

రచనలు : (1) ప్రణయకుసుమము (2) ద్రోణప్రశస్తి (3) నెల్లూరు గాలివాన (4) మేఘదూతము (5) మధ్యమవ్యాయోగము (6) దూతఘటోత్కచము (7) సాహిత్యసమీక్ష (8) భక్త కల్పద్రుమము (9) సారంగధరచరిత్ర (10) రఘువంశము (2 భాగ) (11) భారతి (12) కాలము (13) సువర్ణమేఖల (14) ఓదార్పు (15) దశావతారస్తవవ్యాఖ్య (16) కర్ణభారము (17) పాంచరాత్రము (18) చాటుపద్యరత్నాకరము మొ.

పిచ్చేశ్వరరావు - అట్లూరి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. తెనుగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు వీరికి పరిచితములు. సాహిత్య

విమర్శకులు. పత్రికలలో గద్య పద్యాత్మక వ్యాసములు పంపెడువారు.

రచన : గోదాన్ (నవల – అనువాదము).

పుండరీకాక్షుఁడు - దామరాజు : (బి. ఏ., బి. యల్.) జననము : 20 వ శతాబ్దము. న్యాయవాదవృత్తి. నివాసము : పాటిబండ్ల గ్రామము – సత్తెనపల్లితాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ.

రచనలు : (1) గాంధీమహోదయము (2) గాంధీవిజయము (3) పంజాబు దురంతములు (4) కలియుగప్రహ్లాద (5) గుంటూరు గొప్ప (6) సంస్కారిణి (7) స్వరాజ్యమహాసభ (8) ఓట్ల ప్రహసనము (9) భగవాన్ నారద (10) కుంభరాణా (11) తారా శశాంకము (12) శ్రీనాథ (13) పోతన మొ.

పురుషోత్తము : జటావల్లభుల : (యమ్. ఏ.) "ఆర్షవిద్యాభూషణ" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణ భాషాకోవిదులు. ఆంధ్రరాష్ట్ర బ్రాహ్మణ మహాసభాస్థాపకులు. బ్రాహ్మణధర్మోద్ధారకులు. ధర్మశాస్త్ర విద్యాలయ నిర్వాహకులు. పెక్కు కళాశాలలందు ఉపన్యాసకులుగా, ప్రిన్సిపాలుగా పని చేసినవారు.

రచనలు : (1) హిందూమతము (2) భగవద్గీతా ప్రవేశము (3) చిత్రశతకము (4) ధర్మమంజరి (5) భారతీయ వైభవము (6) భారతీయవిజ్ఞానము (7) వేదకాలపుస్త్రీలు (8) స్మృతికాలపుస్త్రీలు మొ.

పురుషోత్తం – వెంపటి : జననము : క్రీ. శ. 16 అక్టోబరు 1899 సం. రము. జన్మభూమి : విజయవాడ – సత్యనారాయణపురం, కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) దేశకథామంజరి (2) ఆవు – పులి మొ.

పురుషోత్తమ కవి - కొసుల : జననము : 19 వ శతాబ్దము. సుప రిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతములు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రనాయక శతకము (2) హంసలదీవిశతకము (3) మానసబోధశతకము (4) భక్తకల్పద్రుమము మొ.

పురుషోత్తమకవి - నాదెళ్ల : జననము : 1863 సం.ము. నిర్యాణము: 1938 సం. తల్లి : సుబ్బమ్మ. జన్మస్థానము : సీతారామపురాగ్రహారము - కృష్ణాతీరము. బుధవిధేయినీ పత్రికాసంపాదకులు. హిందీ నాటకరచయిత. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు (1) అద్భుతోత్తర రామాయణము (2) గురుభక్తిప్రభావము (3) మహేంద్రపురాణము (4) కృష్ణానదీ మాహాత్మ్యము (5) యాదవాద్రీశోపాఖ్యానము. (6) యామినీవినోదము (7) రంగదాసీయము (8) బభ్రువాహనచరిత్ర (9) చతుర్ముఖ కంద పద్యరామాయణము (10) సారంగధర (11) పారిజాతాపహరణము (నాటకము) (12) హరిశ్చంద్ర (నాటకము) (13) అహల్యా సంక్రందనము (14) సీతారామశతకము (15) మల్లికారునశతకము (16) పూర్వకర్మశతకము. ఇంకను స్తోత్రములు, కీర్తనలు, నిఘంటువులు, శాస్త్రగ్రంథములు, హిందీ నాటకములు మొ 112 గ్రంథములు.

పురుషోత్తమరావు-పోతరాజు : జననము : 27 జనవరి 1915 సం.రము. నివాసము : గుంటూరు-హిందూకళాశాలోన్నత పాఠశాలయందు ఆంధ్రోపాధ్యాయులు. తల్లి : మహాలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : లక్ష్మీనరసింహకవి. ఆంధ్రగీర్వాణపండితులు.

రచనలు :- (1) ఉపనిషత్సారము (2) మణిరత్నమాల (3) పురుషోత్తమ చరిత్ర.

పురుషోత్తమరావు-అయ్యదేవర : జననం : క్రీ. శ. 30 జూన్ 1933 సం.రము. జన్మభూమి : ఎఱ్ఱుపాలెం - ఖమ్మంజిల్లా. నివాసము : హైదరాబాదు (విద్యానగర్).

రచన : మరదలు (నవల).

పులియప్పరేడు-ముగ్గిశెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కావచ్చును. తాత : వీరన్న. తండ్రి : రామన్నశెట్టి, తల్లి : రాచమదేవి. గురువు : శరభయ్యదేవర.

రచనలు : (1) మల్లెల రామలింగ శతకము (2) శైవచరిత్రము (3) కేదారవ్రతకథ మొ.

పుల్లకవి-ద్విభాష్యం : జననము: ఆంగీరస సం. భాద్రపదశుద్ధ పంచమి. నివాసము : దుర్గాడ-పిఠాపురం తాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. ఆరామద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. తల్లి: వెంకమ్మ. తండ్రి : జగన్నాథము. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) శృంగారరసము (2) సూర్యరాయవిలాసము (3) నీతిగీతశతకము (4) బభ్రువాహనవిజయము (5) చాటుపద్యముక్తావళి (6) వేణీకలాపము (7) దండకమండలములు (8) శ్రీకృష్ణగోపీజలక్రీడ (9) భజనకీర్తనలు మొ.

పూర్ణచంద్రరావు-తుమ్మల : "బాలశ్రీ" జననం : క్రీ. శ. 20 మార్చి 1935 సం.రము. జన్మస్థానము : మల్లవోలు-కృష్ణాజిల్లా. రచన : పెళ్ళికోసం (హాస్యనాటిక).

పూర్ణప్రజ్ఞాచార్యులు-పళ్ళె : "విద్వత్కవి, అవధానకవి, కవిశేఖర" జననము : 15 జూన్ 1897 సం. రము. స్వగ్రామం : సంగం-నెల్లూరుజిల్లా. గురుకులవాసముచే పూర్ణప్రజ్ఞగడించిన విద్వాంసులు. మహోపాధ్యాయ బిరుదాంకితులు. పరిచితసుభాషలు : తెలుగు, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) కావ్యాలోకము (2) శ్రీరామకల్యాణము (3) కైకేయీ సౌశీల్యము (4) శతలక్షణి (5) ఆంధ్రకాదంబరి మొ.

పూ. భ. (రంగడు వెంకటరమణమూర్తి) : జననము : 10 ఆగష్టు 1924 సం.రము. జన్మస్థానము: సుభద్రాపురము - శ్రీకాకుళము జిల్లా. నివాసము : గుంటూరు. అభ్యుదయరచయిత. వీరి రచనలలో హాస్యదూషణములు వ్యంగ్యముగా బోధయగును. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు: (1) సంధ్యాదీపము (2) సంధ్యాప్రణయము (3) మణిమకుటము (సంకలనము) పెక్కునాటికలు మొ.

పెంచలరెడ్డి - వాకాటి : జననము : 21 ఫిబ్రవరి 1922 సం. రము. జన్మస్థానము, నివాసము : ఇసుకపాలెము - కోవూరు తాలూకా, నెల్లూరుజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) శ్రీరామదండకము (2) ప్రహ్లాదచరిత్ర (గద్యము) (3) బాలనీతి శతకము (4) చిఱుకానుక. పత్రికలకు సారసత్వ వ్యాసములు, గేయములు, విమర్శకవ్యాసములు పంపెడివారు.

పెద్దన్న - దేవాదుల : విశ్వకర్మ. శివభక్తుడు,

రచన : ఉమామహేశ్వరశతకము (ఉత్సాహావృత్తము).

పెన్నరంగాచార్యులు-నల్లాని చక్రవర్తుల : జననం: క్రీ.శ. 8 నవంబరు 1908 సం.రము. జన్మభూమి : కల్లూరు. నివాసము : ఎర్రబోయిన పల్లి - ఖమ్మంజిల్లా.

రచనలు : (1) జానకీపరిణయం (2) పాటలు - భజన కీర్తనలు (3) నందికొండపాట మొ.

పేరయ కవి - తిమ్మరాజు : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. : చిత్తగలనాటి కన్నడవంశీయుడు. తండ్రి : పాపయ్య.

రచనలు . (1) శ్రీరఘురామ శతకము (2) ఆత్మారామ శతకము.

వేరయ్య - మండపాక : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. సుపరిచితభాషలు. ఆంధ్ర గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కుముద్వతీ పరిణయము (2) ఇందుమతీ పరిణయము (3) నిరోష్ఠ్య దాశరథీ శతకము మొ.

ప్రకాశం-బేతపూడి : జననం : పరీధావి సం. ఆశ్వయుజ బ.పంచమి. నివాసము : బేతపూడి – రేపల్లెతాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. తల్లి : మహాలక్ష్మి. తండ్రి : మల్లయ్య. ఆర్వేల నియోగులు. గురువు : రామడుగు సూర్యనారాయణశాస్త్రి. బందరు హిందూ హైస్కూలున ఆంధ్రోపాధ్యాయులు. సంగీత సాహిత్యములందు అసమాన ప్రజ్ఞావంతులు.

రచనలు : (1) భరతప్రకాశిక (ఆంధ్రీకరణము) (2) కొన్ని హరికథలు (3) నాటకములు (4) కొన్ని చాటువులు మొ.

ప్రకాశంపంతులు – టంగుటూరి : "ఆంధ్రకేసరి" జననం : క్రీ. శ. 1870 సం. ప్రాంతము. అస్తమయము : 20 మే 1957 సం. రము. నివాసము : రాజమండ్రి – తూ. గో. జిల్లా. తండ్రి : గోపాలకృష్ణయ్య. తల్లి : సుబ్బమ్మ. ప్రసిద్ధనటుడుగా, బారిష్టరుగా పేరు పొందిన వ్యక్తి. స్వతంత్రుడు. పత్రికానిర్వాహకుడు. ప్రసిద్ధ ప్రజానాయకుడు. తెల్లదొరల తుపాకికి గుండెచూపినమహాధీరుడు. ఆంధ్రరాష్ట్ర ముఖ్యమంత్రి.

రచన : నాజీవితయాత్ర (సంకల్పబలమేబలమను సందేశముగలది).

ప్రతాపరెడ్డి – సురవరము (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననం : క్రీ. శ. 1896 సం.రము. జన్మస్థానము : ఇటికలపాడు – కర్నూలుజిల్లా. నివాసం : బోరవెల్లి – గద్వాలసంస్థానము. తల్లి : రంగమ్మ. తండ్రి : నారాయణరెడ్డి. హైదరాబాదునందు న్యాయవాదవృత్తి. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణ పారశీభాషలయందు అధికపరిచయము.

రచనలు: (1) ఆంధ్రుల సాంఘికచరిత్ర (2) హైందవ ధర్మవీరులు (3) రామాయణ విశేషములు (4) హిందువుల పండుగలు (5) ప్రజాధికారములు (6) ఉచ్ఛ్రలవిషాదము (7) తుకారాము నాటకము (8) యువజన విజ్ఞానము (9) మొగలాయి కథలు మొ.

ప్రభాకర ఉమామహేశ్వర పండిట్ : జననం : 1895 సం. ప్రాంతము. నివాసము : విజయవాడ. హిందూమత గ్రంథమాలా స్థాపకులు. హిందూమత ప్రచారకులు.

రచనలు : (1) గృహరాజ్యము (2) హిందూరాజ్యము (3) ధర్మ రాజ్యము (4) దేవరాజ్యము (5) బ్రాహ్మణేతర జపము (6) ద్రౌపదికి భర్త ఒక్కడే (7) హిందువులపై దాడి (8) జాతులపై దాడి (9) విష్ణుభగవాన్ (10) బ్రహ్మదేవ్ (11) శివదేవ్ (12) హిందూమతము 2 భాగములు మొ.

ప్రభాకరశాస్త్రి – కూచిభొట్ల : జననం : క్రీ.శ. 1908 సం.రము. జన్మస్థానం : కొల్లూరు–గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : త్రిపురాంబ. తండ్రి : నాగభూషణశాస్త్రి, గురువులు : పిడుపర్తివారు, చివుకుల వేంకటరమణశాస్త్రి. తిరుపతి వేంకటకవులు. పరిచితభాషలు : ఆంధ్ర గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) విద్యాశంకర విజయము (2) కృష్ణమహత్తు (3) వైశాఖపురాణము (4) ఆశ్వీనమాహాత్మ్యము (5) గాథాసప్తశతి (6) ఆంధ్రప్రతిభ (7) కుందమాల (8) రత్నావళి (9) ప్రియదర్శిక (10) తెనుఁగు జాతీయములు (11) సంస్కృత న్యాయములు.

ప్రభాకరామాత్యుఁడు – వెల్దండ : జననం : క్రీ. శ. 4 జూలై 1924 సం.రము. జన్మభూమి : మహబూబునగర్. నివాసము : మల్లెపల్లి–హైదరాబాదు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ పండితులు. అఖిల భారత భాషాసమితికి అధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) ఆముక్తమాల్యద పర్యాలోకనము (విమర్శ) (2) ప్రేమసీమ (ఆంగ్లమునకు అనువాదము) (3) ము[illegible] ఆంగ్లమున విమర్శ మొ.

ప్రభాకరశాస్త్రి - వేటూరి : జననము : 1883 సం.రము. నివాసము : తిరుపతి. తల్లి : శేషమ్మ. తండ్రి : సుందరశాస్త్రి. వైదిక బ్రాహ్మణులు. ఆంగ్ల, ద్రావిడ భాషలందును చక్కనిపరిచయము గడించినవారు. చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలలో చిరకాలము పరిశోధకులుగా నుండిరి.

రచనలు : (1) నీతినిధి (వచనము) (2) విశ్వాసము (3) మూన్నాళ్ల ముచ్చట (4) కపోతకథ (5) కడుపుతీపి (6) మధ్యమ వ్యాయోగము (7) కర్ణభారము (8) ప్రతిమానాటకము (భాస కృతులకు అనువాదము) (9) భగవదజ్జుకము (10) శృంగార శ్రీనాథము (11) కనకాభిషేకము (12) తంజావూరు ఆంధ్ర రాజుల చరిత్రము (13) తెలుఁగు మెఱుఁగులు (14) ప్రబంధ రత్నావళి (15) చాటుపద్యమంజరి.

ప్రసాదరావు - వి. డి. : జననము : 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రప్రభ కార్యాలయములో నుద్యోగము. పత్రికలకు నవలలు, కథలు, వ్యాసములు వ్రాయుదురు. రచనలు : (1) నాకబలి (2) బికారి (నవల) మొ.

ప్రేమయ్య - గేరా : జననము : క్రీ.శ. 15 జూలై 1907 సం.రము. జన్మభూమి : వేమవరం. నివాసము : తెనాలి - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) దశకన్యాప్రబోధము (నాటకము) (2) వయోజన విద్య (నాటకము) (3) యోసఫ్ చరిత్ర (4) శాంసన్ డెలీల (5) పొట్టి శ్రీరాములు మొ.

బంగారమ్మ - చావలి : జననము : 1897 సం.రము. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యమున తొలిసుమములు వెలయించిన గౌరవమునందుకొన్న సాధ్వి. నివాసము : మోడేకుఱ్ఱు - కొత్తపేట తాలూకా.

రచనలు: (1) కప్పతల్లి పెండ్లి (2) ఆ కొండ (3) కార్తిక పూర్ణిమ (4) తమస్సు మొ.

బంగారయ్య – నండూరి (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము: 20 నవంబరు 1903 సం.రము. జన్మస్థానము: చెల్లూరు – రామచంద్రపురం తాలూకా, తూ. గో. జిలా. నివాసము: రాజమండ్రి. నన్నయ భట్టారక సమాజము, గౌతమీ సాహిత్య సమ్మేళనము అను సంస్థల స్థాపకులు.

రచనలు: (1) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (2) మహాభారతము మున్నగువాని విమర్శనలు (3) రాజ్యలక్ష్మి (4) ఆంధ్ర తేజము (5) ఖడ్గ తిక్కన (నాటకము) మొ.

బలరామకృష్ణయ్య – దుగ్గిరాల : "బౌద్ధవాఙ్మయ బ్రహ్మ" జననం: 10 జూలై 1905 సం.రము. నివాసము: విజయవాడ – కృష్ణాజిల్లా. సత్యాగ్రహ సమరశూరులు. పెక్కుపర్యాయములు చెరసాల కేగిరి. 1946-47 లో ఆంధ్రరాష్ట్ర రాజకీయ మహాసభకు అధ్యక్షులు. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెసుసంఘ కార్యదర్శి.

రచనలు: (1) పంజాబు దురంతాలు (14 వ ఏటనే వ్రాసి ప్రదర్శింపచేసిన ఈ నాటకము కారణముగా బంధింపబడినారు) (2) గౌతమ బుద్ధ (పురాణము) (3) మానవ జీవితములు (4) తెలుగుసీమ (5) గాంధిగీత.

బలరామమూర్తి – ఏటుకూరు : జననము: క్రీ. శ. 23 జూలై 1917 సం.రము. జన్మభూమి: ఏటుకూరు – గుంటూరుజిల్లా. నివాసము: విజయవాడ. విశాలాంధ్ర సబ్ ఎడిటరు.

రచనలు: (1) భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము (2) ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్ర (3) చారిత్రక భౌతికవాదం (4) ఆంధ్రుల సంక్షిప్త చరిత్రకు రష్యన్ అనువాదము (5) చారిత్రక వ్యాసాలు మొ.

బలరామాచార్య–మడిపడిగ : జననము : 11 ఆగస్టు, 1926 వ సం.రము. నివాసము : జనరల్ బజారు – సికింద్రాబాద్. సుపరిచిత భాషలు : తెలుఁగు, హిందీ, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు మొ.
రచనలు : (1) మేనకా విశ్వామిత్రము (2) అమరగేయాలు (3) గుడిగంటలు (4) ఏడుకొండలు (5) పాంచజన్యము (6) శ్రీశైలము మొ.

బసవలింగ కవి – భృంగిరిట : జననము : క్రీ. శ. 1870 సం. రము. విశ్వకర్మకులము.
రచన : వీరభద్ర శతకము.

బసవలింగ దేవర – కంభాళమఠము : జననము : 1922 సం. రము. జన్మభూమి : మాచర్ల – గుంటూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) పల్నాటియుద్ధం (నాటకం) (2) వీరభూమి బుర్రకథ. మొ.

బాపనకవి – పెనుపల్లె : జననము : 19 వ శతాబ్దారంభము. నియోగి. తండ్రి : కోనయ్య. సమకాలికులు : చదువుల సోమలింగయ్య, కరాలపాటి రంగయ్య, పైడిపాటి వేంకట నృసింహకవి మొ.
రచన : సీతా విజయము (పద్యకావ్యము).

బాపనమ్మ – బండి : జననము : క్రీ. శ. 1825 సం.ర ప్రాంతము. రచనలు : మీనాక్షీ శతకము (మధుర మీనాక్షీదేవి గురించి వ్రాయబడెను).

బాపనయ్య – సోంపల్లె : "స్వర్ణశ్రీ" జననము : 20 వ శతాబ్దము : నివాసము : దుగ్గిరాల – గుంటూరుజిల్లా. జన్మభూమి : నూతక్కి. పత్రికలకు వ్యాసములు, గీతములు, నాటకములు వ్రాయువారు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు మొ.
రచనలు : (1) మధురగీతి (పద్యసంకలనం) (2) ఆత్మజ్యోతి (నాటిక) మొ.

బాపన్న - మేకా : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : ఆచంట - నరసాపూర్ తాలూకా. కమ్మకులజుఁడు. తండ్రి : నాకయ్య. తల్లి : చెల్లమ్మ.

రచనలు : (1) ఆచంట రామేశ్వర శతకము (2) మదనగోపాల శతకము మొ.

బాపినీడు - మాగంటి (యమ్. యస్. సి.) : జననము : 14 ఆగష్టు 1895 సం.రము. నివాసము : చామర్లకోట-తూర్పుగోదావరిజిల్లా. అసహాయోద్యమమున పాల్గొన్నధీరులు. సంఘ సంస్కర్తలు. ఆంధ్రదేశ హరిజనసేవకసంఘ కార్యదర్శి. ప్రచురణశాఖామంత్రికి పార్లమెంటరీ కార్యదర్శి. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) తెనుఁగుతల్లి (2) పిల్లల బొమ్మలభారతము (3) ఆంధ్రసర్వస్వము (4) బాపూజీ చిత్రజీవితము (5) ఆంధ్ర వీరాంగనలు మొ.

బాపిరాజు - అడవి (బి. ఏ., బి. యల్.) : 'కులపతి' జననము : 1895 సం. జన్మస్థానము : సరిపల్లె - భీమవరంతాలూకా. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : కృష్ణయ్య. కొంతకాలము భీమవరములో న్యాయవాది. బందరు ఆంధ్రజాతీయకళాశాలలో 4 సం. ఉద్యోగము. చెన్నపురిలో చలనచిత్రములలో చిత్రకళాదర్శకత్వము కొంతకాలము. చిత్రకళానైపుణ్యము వీరిసొమ్ము. లలితకళలయందు వీరికిఁగలకౌశలము మఱొకఆంధ్రున కుండెనో లేదో యనిపించును. కవిత, శిల్పము, చిత్రకళ, సంగీతము, నాట్యము అనువానియందు ప్రజ్ఞ అపారము.

రచనలు : నవలలు : (1) నారాయణరావు (2) హిమబిందు (3) కోనంగి (4) తుపాను (5) గోన గన్నారెడ్డి (6) శాంతిశ్రీ (7) మధురవాణి (8) అంశుమతి (9) శశికళ (10) జాజిమల్లి (11) నరుఁడు. పాటలు : (12) గోధూళి (13) హారతి

(14) తోలకరి. కథలు : (15) తరంగిణి (16) రాగమాలిక (17) అంజలి (18) బాపిరాజు కథలు. రేడియోనాటికలు : (19) ఉషాసుందరి (20) ఆంధ్రసామ్రాజ్ఞి (21) కృతిసమర్పణం (22) దుక్కిటెద్దులు (23) భగీరథీలోయ (24) తీర్థయాత్ర (వ్యాససంపుటి) (25) తూలికానృత్యం (26) అంజలి (27) వింధ్యాచలం మొ.

బాపిరాజు - బొడ్డు : జననము : జనవరి 1912 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఏలూరు సాహిత్యమండలి ఉపాధ్యక్షులు. సంస్కృతము, ఆంధ్రము, హిందీ, బెంగాలీ భాషలలో పండితులు.

రచనలు : (1) విపంచి (2) కాత్యాయని (ఖండకావ్యము) (3) కవిక (కథలు) (4) కాకవిలాసం (5) కొన్నికథలు మొ.

బాలకృష్ణ - పి : జననము : 1918 సం. జన్మస్థానము : భీమడోలు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. స్వాతంత్ర్య సమరశూరులు. పరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) భాగయరెడ్డి (నాటకము) (2) హరిజనోద్యమము (గద్యము) (3) మజో ప్రణాళిక (గేయములు) మొ.

బాలకృష్ణకవి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : బాలయ్య.

రచన : వరదరాజశతకము (భక్తిజ్ఞాన నీతి శృంగారవిషయములు విభాగమొనర్చి వ్రాయఁబడినవి).

బాలభాస్కరుఁడు - అడిదము : జీవితము : 1808–1874 సం. ర మధ్యకాలము. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తాత : భాస్కరామాత్యుఁడు. తండ్రి : సూరన. నివాసము : రెల్లివలస - విజయనగరము తాలూకా. శ్రీకృష్ణభూపతిచే సత్కరింపఁబడిన మహా పండితకవి. సమకాలికుఁడు : శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

రచనలు : (1) శ్రీ వేంకటేశ్వరశతకము (2) సింహాశైలనృసింహ శతకము (3) భోగలింగశతకము (4) జానకీరామశతకము (5) శ్రీకృష్ణభూపతితారావళి (6) చాటువులు మొ.

బాలసుందరం – గాలి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. జన్మస్థానము: పెదఆవుటపల్లి – కృష్ణాజిల్లా. నివాసము: మద్రాసు. పత్రికలకు కథలు, నాటికలు, వ్యాసములు వ్రాసి పంపుచుందురు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు. ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) అపోహ (2) సత్యాగ్రహి (నాటకములు) మొ.

బాలకోటేశ్వరరావు–శిష్ట్లా : జననం : క్రీ.శ. 7 జూలై 1940 సం.రము. జన్మభూమి, నివాసము : బోడసకుర్రు – తూ.గో. జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : తిక్కనచరిత్ర.

బాలబ్రహ్మాచార్యులు – కోట్ల : జననము : క్రీ. శ. 1930 సం. ప్రాంతము. జన్మభూమి : డోకూరు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : రంగనాథ శతకము.

బాలరాజు – రత్నాకర : జననం : క్రీ. శ. 10 సెప్టెంబరు 1930 సం. జన్మభూమి : కాళసముద్రం – కదిరి తాలూకా, అనంతపురంజిల్లా.

రచనలు : (1) బౌద్ధయుగం (2) శ్రీరామానందలహరి మొ.

బాలసుందరం–వన్నెకూటి : జననం : క్రీ.శ. 15 సెప్టెంబరు 1911 సం. జన్మభూమి : వీరవల్లి – కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : విజయవాడ.

రచనలు : (1) బలిదానము (2) వీరపడుచు (3) ఆదర్శబా (4) నవయుగము మొ.

బుచ్చయ్యలింగశాస్త్రి – ముదిగొండ : జననం : క్రీ. శ. 19 : శతాబ్దము. ఆరాధ్యబ్రాహ్మణులు. శైవులు.

రచన : శ్రీ శివభక్తవిజయము (దాదాపు 40 శివభక్తుల చరిత్రము).

బుచ్చయ్యశాస్త్రి – బొగ్గవరపు : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : రాజమండ్రి – తూ. గో. జిల్లా.
రచన : శివమహాపురాణము (ఆంధ్రవ్యాఖ్యానము – 7 భాగములు).

బుచ్చిరామయ్య–కొర్లానపురి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దమని అంచనా.
రచన : నృసింహాశతకము.

బుచ్చిపాత్రకవి–కాకరపర్తి : జననము : 1840 సం. ప్రాంతము. వైదిక బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : కృష్ణకవి. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము మొ.
రచన : సత్యవతీపరిణయము (శ్రీ మహారాజా గోడే నారాయణ గజపతిరాయనింగారికి అంకితము చేయబడినది).

బుచ్చిబాబు – (వేంకటసుబ్బారావు – శివరాజు) (ఎమ్.ఏ.) : జననము: 1920 సం. విలాసము. హైద్రాబాదు కాలేజీలో ఆంగ్లభాషోపన్యాసకులు. సుప్రసిద్ధ కథానికారచయిత. ప్రసిద్ధ నవలారచయిత. చిత్రకారులలో మేటి.
రచన : (1) చివరకు మిగిలేది (2) ఆశాప్రియ (3) కలలో కన్నీరు (4) చైతన్యప్రవంతి (5) దారినపోయేదానయ్య (6) ఆత్మవంచన (7) ఎల్లోర మొ. వీరు ఆంగ్లమునందును కథలు వ్రాయుదురు.

బుచ్చిరాజు–పెనుమచ్చ : జననము : 1870 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : కర్లపాలెము. క్షత్రియకులము. తండ్రి: వెంకటపతిరాజు. సమకాలికులు : మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి, గోపీనాథము వేంకటాచార్యకవి మొ.

రచన : పరతత్త్వ ప్రకాశిక (కపిలదేవహూతీసంవాదము).

బుచ్చి వేంకట్రాయఁడు - అడిదము : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం. ప్రాంతము. తాత : సూరకవి. తండ్రి: బాలభాస్కరకవి. నివాసము : విజయనగరము - అన్నమరాజుపేట. రెవెన్యూ ఇన్స్పెక్టరు పదవి.

రచన : శంకరశతకము (128 పద్యములు).

బుచ్చి సుందరరామశాస్త్రి - మాదవపెద్ది : జననము : 20 వ శతాబ్దము. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) ఉమర్ ఖయ్యాం (2) పంచవటి (3) సుభాషితము (4) బృందావనం (5) మృత్యుంజయం (6) శబరి (7)శృంగార చాటువులు మొ.

బుజ్జాయి-(శాస్త్రి. డి. యస్) : జననము : 1932 సం. ర. నివాసము : హైద్రాబాదు. విమర్శాత్మకములగు చిత్రములు పత్రికలకు పంపెడువారు.

రచనలు : (1) బానిసపిల్ల (2) పద్మిని (3) పిల్లలు-పువ్వులు మొ.

బైరాగి చౌదరి - ఆలూరి : "బైరాగి" జననము : 1925 సం.రము. జన్మస్థానము : అయితానగరము - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. చందమామ ప్రచురణల సహాయసంపాదకులు. సుపరిచిత భాషలు : తెలుఁగు, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) దివ్యభవనము (కథలసంపుటి) (2) కవిత (3) చీకటి నీడలు (4) నూతిలో గొంతుకలు (5) త్రిశంకు స్వర్గం (6) బదలీకీ రాత్ (హిందీఖండకావ్యము) (7) ఇదా నాగరికత మొ.

బ్రహ్మన్న - పంతుల : జననము : 19 వ శతాబ్దము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) ఇందుమతీ పరిణయము (ప్రబంధము) (2) భాగవత కలాపము (శృంగారగీతములు – దరువులు) (3) ధనంజయ మహారాజ శతకము మొ.

బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి – కాశీభట్ల : "విమర్శకాగ్రేసర" జననము : 1863 సం.రము. నిర్యాణము : 1940 సం. జన్మస్థానము : పలివెల గ్రామము – తూర్పుగోదావరిజిల్లా. నివాసము : కాకినాడ. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : బ్రహ్మావధాని. తెలంగాణ్య బ్రాహ్మణుడు.

రచనలు : (1) సంస్కారవిషయక వ్యాసములు 24 (2) ఆధ్యాత్మ విషయక వ్యాసములు 16 (3) ప్రకృతిశాస్త్ర విషయక వ్యాసములు 11 (4) మతధర్మవిషయక వ్యాసములు 43 (5) కవిత్వ విషయక వ్యాసములు 16 (6) సాహిత్య విషయక వ్యాసములు 60 (7) సైంధవవధ (8) మంగతాయి (9) నన్నయభట్టారక చరిత్రము (10) కురుపాండవదాయభాగ నిర్ణయము (నాటకము) (11) ఉపన్యాసపయోనిధి (12) తారకతారావళి (13) పర్వత సందర్శనము (14) భాస్కరోదంతము (15) మనువసు ప్రకాశిక (16) పెద్దాపురసంస్థాన చరిత్రము (17) ప్రాయశ్చిత్త పశు నిర్ణయము మొ.

భక్తవత్సలం – నేలటూరి (ఎమ్. ఏ.) : "విద్వాన్" జననము : 8 ఆగష్టు 1914 సం. స్వగ్రామము నెల్లూరు. మదరాసు వివేకానంద కళాశాలలో తెలుగుశాఖయందు ప్రధానాచార్యులు. శ్రీరామకృష్ణప్రభ యనెడు మాసపత్రికకు సంపాదకులు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఆంగ్లము మొ.

రచనలు : (1) హిందూదేశచరిత్ర సంగ్రహము (2) దండి వ్రాసిన సంస్కృత దశకుమారచరిత్రకు ఆంగ్లానువాదము (3) శ్రీరామకృష్ణసూక్తిసుధ (4) భారతీయ మహిళ మొ.

భక్తవత్సలుఁడు - గుఱ్ఱంకొండ : జననము : క్రీ. శ. 1860 సం. ప్రాంతము. శ్రీరామానుజాచార్యుని కరుణచే తానొక శతకము వ్రాయగల్గితినని కవి చెప్పుకొనెను.

రచన : సుబుద్ధి శతకము.

భద్రాద్రి రామశాస్త్రి - శొంఠి : జననము : 1856 సం. నిర్యాణం: 1915 సం. జన్మస్థానము: కొమరగిరి. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణులు, తల్లి : కామాంబ. తండ్రి : గంగరామయ్య. ఉర్లాముసంస్థాన పండితులు, పిఠాపురసంస్థానాస్థాన పండితులు. ఉభయభాషాకవి.

రచనలు : (1) కాళిందీపరిణయము (2) శంతనోపాఖ్యానము (ఆంధ్రప్రబంధములు) (3) చిత్రసీమ (కల్పితకథాకావ్యము) (4) శంబరాసురవిజయము (5) ముక్తావళి (సం) (6) అహోబల పండితీయ వ్యాఖ్య (7) లఘుకౌముది (ఆంధ్రటీక) (8) జగన్నాథక్షేత్రమాహాత్మ్యము (సం) (9) శ్రావణ మహోత్సవ తారావళి (సం) (10) మల్లిక (నవల) (11) శివరామశతకము (12) శ్రీరామవిజయము మొ.

భరతముని : (భావరాగతాళసమ్మేళన పండితుఁడు).

రచనలు : (1) నాట్యశాస్త్రము (నాట్యవేదము) (2) లక్ష్మీస్వయంవరము (నాటకము).

భరద్వాజ - రావూరు : జననము : 1926 సం. రము. నివాసము : హైద్రాబాదు. జన్మస్థానము : మోగులూరు. సుప్రసిద్ధకథానికా రచయిత.

రచనలు : (1) జీవనది (2) కల్పన (3) చిత్రగ్రహము (4) అనూరాధ (5) నర (క) లోకం (6) ఉన్నది - ఊహించేది (7) జయంతి (8) అపశ్రుతులు (9) పుత్రకామేష్టి మొ. పెక్కు నాటికలు, కథలు, హిందీ, కన్నడ, తమిళ, ఇంగ్లీషు భాషలలో ప్రకటింపఁబడినవి.

భానుమూర్తి-వేమరాజు : జననము : 25 డిసెంబరు 1923 సం. రము. నివాసము : మద్రాసు-మైలాపూర్. సుపరిచితభాషలు : తెలుగు, ఇంగ్లీషు, తమిళము మొ.

రచనలు : (1) సైన్సుకథ (2) శబ్ద ప్రపంచము (3) జీవవికాసము (4) తొలి మానవులు (5) అణువులు-పరమాణులు (6) సుందర ప్రకృతి (7) విజ్ఞానమంటే ? (8) రైలు కథ (9) అంతరిక్షంలో ప్రయాణం (10) వెలుగు (11) ప్రసిద్ధవిజ్ఞానులు (అనువాదం).

భారతీదేవి - దేశిరాజు : జననము : 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : బాపట్ల. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : చంద్రమౌళి చిదంబరరావు. భర్త : రామచంద్రరావు. బాపట్ల మహిళాసంఘ కార్యదర్శిని.

రచనలు : (1) కాంతాశతకము (2) ముక్తాంబ (నాటిక) (3) దేశసేవ, ఖాదీధారణ, కవితాభ్యాసము అను శీర్షికలపై ఖండకావ్యములు (4) ముద్దుకృష్ణ గోవిందకృష్ణ అను శతకము మొ.

భారతీరత్నాకరాంబ - నేమాని : జననము : 20 వ శతాబ్దము. జన్మస్థానము : బెల్లంపూడిగ్రామము - రాజోలుతాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : ఖండవిల్లి సూర్యనారాయణ. భర్త : సుబ్బారావు, బి. ఏ. వితంతువు. ఆంధ్రోపాధ్యాయిని.

రచనలు : (1) నిర్మల (As you like it అను కావ్యమునకు అనువాదము) (2) భారతీ నక్షత్రమాలిక (3) రుద్రమదేవి (4) విజయదశమి (5) ఖడ్గతిక్కన మొ.

భార్గవ విద్యాదేవ - కులపతి (యమ్.ఏ.) : జననము : 20 వ శతాబ్దము. గుంటూరు హిందూకళాశాలలో ఆంధ్రాచార్యులు.

రచనలు : (1) శివసాహస్రి (2) అంబికాసాహస్రి (3) ఐంద్రీసాహస్రి (4) రసవాహిని మొ.

భావయ్య చౌదరి - క్రొత్త : జననము : 2 జూన్ 1897 సం. రము. నివాసము, జన్మభూమి : సంగం - జాగర్లమూడి, గుంటూరుజిల్లా. సుప్రసిద్ధపరిశోధకులు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) వ్యామోహము (2) సగర పట్టాభిషేకము (3) గోపాల శకటము (4) కమ్మవారి చరిత్ర (3 సంపుటాలు) (5) దేవరహస్యాలు (6) సంగభూపాలీయం (7) కల్పవల్లి మొ.

భాస్కరరాజు - దింటకుర్తి : జననం : క్రీ. శ. 12 సెప్టెంబరు 1903 సం. రము. జన్మభూమి : కపిలేశ్వరపురం - కృష్ణాజిల్లా. అభ్యస్త భాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతం, హిందీ, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) భారతీయము (2) కిరణావళి (3) శుష్కవేదాంత గజకేసరి (4) తారావళి మొ.

భాస్కరరావు - కొల్లిపర : "ఆచార్య బోధిభాస్కర" జననం : క్రీ. శ. 10 నవంబరు 1922 సం. రము. జన్మభూమి : కొల్లిపర. అభ్యస్తభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) ధర్మచక్రప్రవర్తనం (పద్యాలు) (2) శంకరాచార్యుఁడు ప్రచ్ఛన్న బౌద్ధుఁడేకాదు - ప్రత్యక్ష బౌద్ధుఁడు (3) బుద్ధశతకము (4) గీతోపనిషత్తు (5) బుద్ధిష్టు ప్రణాళిక (6) జాత్యహంకారము (7) భోగము మొ.

భాస్కరరావు - టి. (యమ్. ఏ.) : "సూర్పర్తి శ్రీ" జననము: 1930 సం.రము. పుట్టుకచోటు : కాకినాడ. నివాసము : గుంటూరు. ఎ. సి. కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) దేవయాని (2) కన్నీటిజాలు (3) అహల్య (4) శేషకవిత (5) మహాశ్వేత (6) శకుంతల (7) ఆనందమఠం నవలలు) (8) పరిణతి (9) మాటలతో

భాస్కరరావు – వాసిరెడ్డి : జననము : 2 సెప్టెంబరు 1914 సం.రము. జన్మస్థలం : వీరులపాడు – నందిగామ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. అఖిలభారతాభ్యుదయ రచయితల సంఘకార్యనిర్వాహక సభ్యులు.

రచనలు : (1) పోతుగడ్డ (2) సమాధి (3) సాహిత్యం – సమాజం (4) ముందడుగు (5) అపనింద (6) మా భూమి మొ. నాటకములు.

భీమన్న – బోయి : జననము : 1912 సం. రము. జన్మస్థానము : మామిడికుదురు – రాజోలు తాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. పండితకవి. తూర్పుగోదావరి జిల్లాబోర్డు ఉద్యోగము. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) మధుబాల (2) రాగోదయము (3) దీపసభ (4) పైరుపాట (5) రాగవాశిష్ఠము (6) జానపదుని జాబులు (7) పాలేరు (8) కూలిరాజు మొ.

భుజంగరావు - ఆలూరు : జననం : క్రీ.శ. 10 జూలై 1930 సం.రం. జన్మస్థలం : పొన్నూరు – గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : కొలిమిగుండ్ల – కర్నూలుజిల్లా.

రచనలు : (1) అంతాగమ్మత్తు (2) పరాజయం (3) గబన్ (4) వాయుగుండం (అనువాదములు).

భుజంగరావు – మంత్రిప్రగడ : "కవిరాజు, దర్శనాచార్య" జననము : 1876 సం. నిర్యాణము : 1940 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు. దత్తత తల్లి: విజయలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : మల్లికార్జున ప్రసాదరావు. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతములందు విశేషపరిశ్రమ చేసినవారు. అవధానకవి. మంజువాణీపత్రికా ప్రచురణకర్తలు. లక్కవరము జమీందార్లు. హేలాపుర ప్రధాని.

రచనలు : (1) దిలీపచరిత్రము (2) మార్కండేయేశ్వర చరిత్రము (3) గోఖలే చరిత్రము (4) ఉత్తరరామచరిత్రము (5)

హరిశ్చంద్ర (నాటకము) (6) మైరావణుఁడు (7) మోహ లేఖావళి (8) మాల్కి సువార్త (9) పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము (10) పాండవాజ్ఞాతవాసము (11) పరమపురుషాన్వేషణము (12) చిత్రహరిశ్చంద్రనాటకము (13) చారుమతీ పరిణయము (14) విజయాంక సాహసము (15) అభిజ్ఞానశాకుంతలము (16 వచననైషధము (17) వాసంతిక (18) వ్యవసాయము (19) ఆంధ్ర కథా సరిత్సాగరము (20) రాజహంస (21) మార్కండేయ శతకము (22) మధుప విహారము (23) లూకాసువార్త (24) దీనరత్నామణి శతకము (25) అగ్గిరాముని మరణావేదనము (26) తత్త్వమీమాంస (27) ఉత్తర రామ చరిత్రము (28) ఆధునిక జీవితములు (29) కలియుగ నటనామృతము (30) వసంత కుసుమము (31) వారకాంత (32) శివగీతలు (33) సుశీల (34) సర్వమంగళా శతకము (35) నీతివాక్య రత్నావళి (36) శివపురాణము (37) కస్తూరి తిలకము (38) కవుల చరిత్ర మొ.

భోగరాజు – పోడూరి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) రాధ (పద్యకావ్యము) (2) లేచినవేళ (హాస్య నాటిక) (3) వెలుఁగునీడలు (ఖండకావ్యము) మొ.

మద్దయ్య – కొప్పెర్ల (బి. ఏ.) : జననము : 1 జూలై 1937 సం.రము.

నివాసము : నూనెపల్లె–నంద్యాలతాలూకా, కర్నూలుజిల్లా. తల్లి : బాలమ్మ. తండ్రి : సుబ్బయ్య. తెలుఁగువిశారద, హిందీ రాష్ట్ర భాష పరీక్షలలో ఉత్తీర్ణులు. అభ్యుదయ సాహిత్యము. నవ్యాంధ్ర సాహిత్యరంగమున కృషిచేయుచున్నవారు. హైద్రాబాదు నవ్య సాహితీసమితి సభ్యులు. నంద్యాల నవ్యకళామండలి సహాయ కార్యదర్శులు.

రచనలు : (1) బంగారుతీఁగలు (గేయములు) (2) ఖండకావ్యములు (3) సాహిత్యవ్యాసములు.

మనోహరరావు - డి : జననం : క్రీ.శ. 8 డిసెంబరు 1937 సం.రము. జన్మభూమి : నంద్యాల – కర్నూలుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీ భాషలు.
రచనలు : (1) వైదేహి (2) హత్యలు – అనర్థాలు (3) ఊర్వశి (4) ప్రాణప్రియ (5) ఊహాకందని ఊర్మిళ మొ.

మలయాళస్వామి : జననము : క్రీ. శ. 1880 సం.ర ప్రాంతము. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలయందు సాటిలేని పండితశిఖామణి. నివాసము : వ్యాసాశ్రమము – యేర్పేడు – చిత్తూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) బ్రహ్మవిద్య (2) సన్న్యాసయోగము (3) యజ్ఞము (4) శ్రీ వేంకటేశాది పూజాపంచరత్నమాల (5) స్తోత్రమంజరి (6) భగవద్గీత (7) మహావాక్యచతుష్టయము (8) బ్రహ్మానుసంధానము (9) సూర్యనమస్కారములు (10) శుష్కవేదాంత తమోభాస్కరము (11) స్వబోధసుధాకరము (12) ఓంకారము (13) ధర్మసేతువు (14) ఉపదేశామృతము (15) గీతాశయము (16) ఓంకారసత్రయాగము (17) లోకోద్ధారకము (18) బాలయోగిని (19) బ్రహ్మవిద్య (20) యథార్థభారతి (21) జ్ఞానామృతము (22) ధ్యానామృతము (23) ప్రశ్నోత్తర మాణిక్యమాల (24) పాతంజల యోగశాస్త్రము (25) ఈశ్వరకృప (26) సుప్రబోధము (27) సాంఖ్యయోగము మొ. పెక్కులు గలవు.

మల్లపరాజు - ఎఱ్ఱమిల్లి : జననం : 20 వ శతాబ్దము. పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా వాస్తవ్యులు.
రచన : గిరిజాపరిణయము (ప్రబంధము).

మల్లయ్యశాస్త్రి – పురాణపండ : జననము : 1853 సం. నిర్యాణము : 1925 సం. జన్మస్థానము : పెదతాడేపల్లి. నివాసము : ఖండవిల్లి, పిఠాపురం, రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : భద్రయ్యశాస్త్రి. ఆరామ ద్రావిడబ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) ఉపనిషత్కథలు (2) శుక్రనీతిసారము (3) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నవ్యాఖ్య (4) సుభద్రాపరిణయవ్యాఖ్య (5) ఆంధ్రీకృత బ్రహ్మసూత్ర భాష్యము (4 సంపుటములు) మొ.

మల్లికార్జునకవి – భట్టారం : జననం : 30 నవంబరు 1932 సం.రము. నివాసము : నెల్లూరు. వ్యాసరచయిత.

రచనలు : (1) నందినీకావ్యము (2) ఆంధ్రీకృత పుష్పబాణ విలాసము (3) సుధర్మ (4) లవంగీజగన్నాథము మొ.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు : జననము : 19 వ శతాబ్దము.

రచనలు : (1) అగస్త్యేశ్వర శతకము (2) శ్యామలాంబ శతకము.

మల్లికార్జునరావు – యరసూరి : జననం : క్రీ. శ. నవంబరు 1908. జన్మభూమి : శ్రీకాకుళం – కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : రాజమండ్రి. వైస్ ప్రిన్సిపాల్, సంస్కృత కళాశాల.

రచనలు : (1) మాళవికాగ్నిమిత్రము (ఆంధ్రీకరణము) (2) రత్నావళి (ఆంధ్రీకరణము) (3) కళాపూర్ణోదయము (సంస్కృతీకరణము – గద్య) మొ.

మల్లికార్జునశాస్త్రికవి – మిక్కిలి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ప్రాంతము. జన్మస్థానము : దంగేరు – తూ. గో. జిల్లా. నివాసము : పెద్దాడ – కాకినాడ తాలూకా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) నాచికేతూపాఖ్యానము (2) రామచంద్ర చరిత్రము (3) విక్రమార్క చరిత్రము (4) భేతాళపంచవింశతి (5) భగవద్గీత (6) రాఘవశతకము (7) సద్గురుస్తవరాజము.

మల్లికార్జున సిద్ధాంతి : జననము : 22 మార్చి 1923 సం. రము. నివాసము : నెల్లూరు. జన్మస్థానము : కావలి. కథానికారచయితలు.

రచనలు : (1) ఎవరెస్టు శిఖరారోహణం (2) బొమ్మలపెళ్లి (పిల్లల పాటలు) (3) ఎవరెస్టుశిఖరారోహణ విజయం.

మహాత్రేశంకర్ - జంఘ్యాల : జననము : 1935 సం.ర ప్రాంతము. గుంటూరు ఆంధ్రక్రైస్తవ కళాశాలాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) సాహిత్య సమాలోచనము (2) ఆంధ్రమహా భారతానతరణము (3) విశ్వకవి రవీంద్రుఁడు (4) నవ్యకావ్యములు (5) ప్రపంచమంతా నాటకరంగం (6) మహాకవి జాన్ కీట్సు (గేయాలు) (7) ప్రణయరాత్రి అభాగ్యరాలు మొ.

మహమ్మద్ - హుస్సేన్ : జననము : 20 వ శతాబ్దము. నివాసము: దొరసానిపాడు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) భక్తకల్పద్రుమశతకము (2) సుమాంజలి మొ.

మహాదేవశాస్త్రి - మునునూరి : జననము : 15 అక్టోబరు 1931 సం. జన్మస్థానము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : సూరమ్మ. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. తాత : మహాదేవశాస్త్రి. నివాసము : నల్లగొండ జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) ఆదర్శవిద్యార్థులు (కథలు) (2) కొంటెకిష్టయ్య (నాటిక) (3) స్వార్థపరులు (నాటకము) (4) భిక్షుకుఁడు (5)బాలశతకము(6) గణపతి, కీరసందేశము, గ్రామీణోపాధ్యాయుఁడు, గ్రామము మున్నగుశీర్షికలపై పద్యములు. పైవానిలో భిక్షుకుఁడు అను శీర్షికతప్ప మిగిలినవన్నియు అముద్రితములు.

మహాదేవుఁడు-బుద్ధవరపు (బి.ఏ.బి.యల్.) : జననము: 1890 సం.రం. తండ్రి : సోమసుందరం. అన్న : సాంబశివరావు. నివాసము : రామచంద్రపురం - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. న్యాయవాదవృత్తి.

రచనలు : (1) రామాయణచంపువు (ఆంధ్రీకరణము) (2) సూతసంహిత (3) కువలయానందము (4) మాఘకావ్యము (అనువాదములు) ఇంకను ఆంగ్లమునుండియు పెక్కు అనువాదములు కలవు.

మహాలక్ష్మమ్మ - వాజపేయాజుల : జననము : 19 వ శతాబ్దము. భర్త : శ్రీరామసుబ్బరాయశాస్త్రివర్యులు. నివాసము : జటప్రోలు. రచనలు : (1) పోతన భక్తివైరాగ్యములు (2) భారతనీతులు (3) కొన్ని. కావ్యములు.

మహాలక్ష్మీసుందరమ్మ - కొల్లకూరి (యమ్.ఎ.) : జననము : 1914 సం. నిర్యాణము: 1945 సం. జన్మస్థానము : మద్రాసు. తల్లి : బాలాంత్రపు శేషమ్మ. తండ్రి : సుందరయ్య. భర్త : కా. శేషయ్య. మద్రాసు క్వీన్ మేరీ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకురాలు.
రచనలు : (1) ప్రబోధసుధాకరము (2) హంసవిజయము (సంస్కృతీకరణము) (3) మహిళామర్యాద (4) కొన్నిఆంగ్లరచనలు మొ.

మహాస్వామి శ్రీకుమార ఆదివరాహాచార్యులు - తిరుక్కోవలూరు: జననం : క్రీ. శ. 1895 సం.రము. జన్మభూమి : చీరాల. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషాకోవిదులు.
రచనలు : (1) శ్రీ రామానుజ చరిత్రము (2) విశుద్ధపరకాలము (3) శ్రీ ప్రసన్నమార్కండేయము (4) శ్రీ మన్మంత్రత్రయార్థ వివరణము (5) స్తోత్రరత్నము మొ.

మహీధర్ - దండమూడి : జననము : 15 జనవరి 1930 సం.రము. నివాసము - అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము : హైద్రాబాదు. హిందీనుండి పెక్కుకథలను తెనుఁగుచేసినవారు. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, హిందీ, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు మొ.
రచనలు : (1) మహీధర కథలు (2) మేడిపండు మొ.

మాణిక్యశర్మ - చక్రావధానుల : జననము : క్రీ.శ. 1900 ప్రాంతము.
రచనలు : (1) సంపూర్ణ భారతం (2) సంపూర్ణ రామాయణం (3) శ్రీకృష్ణ రాయబారం (4) పద్మవ్యూహం (5) కనకతార (6) సంగీత కృష్ణలీల (7) లవకుశ మొ.

మాణిక్యాంబ – గ్రంథి : జననము : 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : పందిరి వీరన్న. : భర్త : గ్రంథి నాగరాజు. శైవమతస్థురాలు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము మొ.

రచన : గురుమహాళి శతకము మొ.

మాధవరాయ శర్మ–జమ్మలమడక : "భాషాప్రవీణ, సాహిత్యవిద్యా ప్రవీణ" జననము : 17 ఏప్రిల్ 1907 సం.రము. జన్మస్థానము : తాటిపఱ్ఱు – తెనాలి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. తెనాలి, నెల్లూరు, గుంటూరు కళాశాలలలో ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాధ్యాపకులు. ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీ సభ్యులు. బిరుదములు : దర్శనాచార్య, మహోపాధ్యాయ, లాక్షణిక శిరోమణి, సాహిత్యాచార్య, శాస్త్ర విశారద మొ.

రచనలు : (1) నవరస గంగాధరము (2) నాట్యవేదము (3 ధ్వని సారము (4) కావ్యప్రకాశము (5) ఆంధ్ర ప్రతాపరుద్రీయము (6) గీతాసూత్రనవతి (7) భక్తితంత్రము (8) శ్రీ మంత్ర శాస్త్రము మొ.

మాధవరావు – విన్నకోట : "సవ్యసాచి" జననము : 15 ఏప్రిల్ 1899 సం. రము. జన్మస్థానము : గుడివాడ (సత్యనారాయణ పురము) – కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్ర నలంద సంస్థాపకులు. పత్రికలకు తమ బిరుదనామముతో పద్య గద్యాత్మక వ్యాసములు పంపెడు వారు. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, హిందీ, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) రసోదయము (2) కావ్యాలోకనము (3) విజయ నగర సామ్రాజ్య – సాహిత్యవికాసం మొ.

మాధవశర్మ – పాటిబండ : జననము : 26 ఏప్రిల్ 1910 సం. రము. పండితకవి. భావకవిత్వముపై పరిశోధకవ్యాసములు వ్రాయువారు. ఉష, వీణ మొ. పత్రికల సంపాదకులు.

రచనలు : (1) చాణాణి (2) [illegible]గానందము (3) గిరికపెండ్లి (4) రాజశిల్పి (ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయము ద్వారా మొదటి బహుమానము గొన్న పుస్తకము) మొ.

మారుతిరావు - గొల్లపూడి : జననం : క్రీ. శ. 1920 సం. ప్రాంతము.

రచనలు : (1) అనురాగాలూ - అంతఃకరణాలూ (2) రజనీకాంత్ (3) చీకటిలో -చీలికలు మొ.

మార్కండేయశాస్త్రి-పిల్లల మర్రి : "విద్వాన్" నివాసము : గురివెంద గుంట అగ్రహారము - కృష్ణాజిల్లా. తల్లి : మహాలక్ష్మి. తండ్రి : వేంకట సుబ్బయ్య. సమస్తశాస్త్రములు చదివిన మహామేధావి.

రచన : కల్లోలము (బెల్లంకొండ రామారావుగారి సిద్ధాంతసింధువునకు ఆంధ్రానువాదము).

మాలకొండారెడ్డి-ఉందేల : జననము : 23 ఆగష్టు 1932 సం.రము. జన్మస్థానము : నెల్లూరు. నివాసము : ఉస్మానియా సివిల్ ఇంజనీరింగ్ కళాశాలోపన్యాసకులు - హైద్రాబాదు.

రచనలు : (1) కాంతి చక్రాలు (పద్యసంకలనం) (2) వివేకానందుఁడు (పద్యము) 3) నేతాజీ చరిత్ర మొ.

మిత్రశ్రీ : జననము : 28 జూన్ 1928 సం. రము. జన్మస్థానము : పత్తికొండ.

రచనలు : (1) అనార్కలి (నాటకము) (2) శారద (సాంఘికనవల) (3) పెక్కు అపరాధపరిశోధక నవలలు.

ముత్యంరెడి-ఐ. : జననము : 1934 సం.రము. నివాసము : అనంతగిరి. సిరిసిల్ల తాలూకా - కరీంనగర్ జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ, హిందీ మొ.

రచన : చదువరి (పద్యసంకలనం) మొ.

ముద్దుకృష్ణ - సామినేని : జననము : 7-2-1899 సం. జన్మస్థలం : రాజమండ్రి. నివాసము : మద్రాసు. నాటకరచయిత. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) అశోకం (2) టీ కప్పులో తుఫాను (3) భీమా విలాపంలో భామావిలాపం అనే నాటికలు (4) అనార్కలి (5) ఆడవాళ్ళ తెలివి (6) ఎక్కడికి? (కథలు) మొ.

మునినాథకవి - పరవస్తు : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతమువాడు. నివాసము : కేశవపురము - హైదరాబాదు రాష్ట్రము.

రచనలు : (1) లలితా శతకము (2) లక్ష్మీశతకము.

మునిరామయ్య - ఎ : జననము : క్రీ. శ. 5 అక్టో. 1939 సం. జన్మభూమి : తిరుపతి - చిత్తూరుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) అదృష్టవాసులు (2) వేంకటేశ్వర భజనకీర్తనలు మొ.

మునిస్వామి - మీసరగండ : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్ది మధ్య కాలము. విశ్వకర్మకులజుఁడు. నివాసము : వడమాలపేట - తిరుపతి ప్రాంతము.

రచన : రఘురామ శతకము.

మురళీకృష్ణ : కప్పగంతుల : జననం : క్రీ. శ. 1915 సం. ప్రాంతము.

రచనలు (1) నిరుద్యోగి (2) యుగధర్మం (3) పడగలెత్తిన కాలం (4) నిరీక్ష (5) భారతనాయకులు (బాలసాహిత్యం) (6) నెహ్రూ పంచశీల (7) చరితార్థులు (8) మహామంత్రియుక్తి (9) మారేలోకం (10) మన రాష్ట్రపతి (11) గోపీచదువు (12) భారతవీరులు మొ.

మురళీధర్ - అడవికొలను : జననము : 1925 సం.ర ప్రాంతము. విలాసము : ఉస్మానియా యూనివర్సిటి-హైద్రాబాదు. పత్రికలకు గద్యపద్యాత్మకములగు కథలు, కావ్యాలు, నాటికలు వ్రాయువారు.
రచనలు : (1) మహోగిరీశం (2) సుడిగాలి – జడివాన (ఏకాంకిక నాటికలు) (3) గీతాంజలి (రవీంద్రనాథటాకూరు మూలమున కనువాదము) మొ.

మూర్తి – యమ్. యస్. : జననము : 27 జూలై 1913 సం.రము. నివాసము : కాకినాడ – తూర్పుగోదావరిజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు మొ.
రచనలు : (1) ఆంధ్రశ్రీ (2) రాజభక్తి (నాటకములు) (3) పాంచాలిపాత్ర పరిశీలనము మొ.

మూర్తిరాజు – నండూరి (బి. ఏ.) : జననము : 1884 సం.రము. నివాసము : పాలతోడు – రామచంద్రపురం తాలూకా, తూర్పు గోదావరిజిల్లా. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. పెక్కు ఆంగ్ల గ్రంథములకు ఆంధ్రానువాదము చేసినవారు.
రచనలు : (1) వివేకానందోపన్యాసములు (2) జపానుచరిత్ర (3) భక్తియోగము (4) కర్మయోగము (5) సనాతన ధర్మములు (6) శుక్తిమతి (7) హేమ్లెట్ నాటకము (తెనుఁగు సేఁత) (8) రామానందము మొ.

మృత్యుంజయకవి – క్రొత్తలంక : జననము : 19 వ శతాబ్దము. శైవబ్రాహ్మణులు. నివాసము : కొమరగిరి – గోదావరిమండలము. తండ్రి : విశ్వనాథము. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.
రచనలు : (1) ధరాత్మజాపరిణయము (ద్వ్యర్థి కావ్యము. దీనికే సీతా పార్వతీ కళ్యాణమని నామాంతరము) (2) నిరోష్ఠ్య నల చరిత్రము (5 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము) (3) బృహన్నారదీయము (ఆరు ఆశ్వాసముల ప్రబంధము) మొ.

మృత్యుంజయరావు - అక్కిరాజు : జననము : 29 జనవరి 1938 సం. రము. జన్మస్థానము : గుత్తికొండ. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, ఇంగ్లీషు మొ.

రచనలు : (1) శ్రీనాథుని దేశము (విమర్శనము) (2) పదహారణాల ఆంధ్రులం (3) కల్పలత (విమర్శ) (4) వేదాంతి (వ్యాసావళి) (5) కథానికాగుచ్ఛము (6) గేయసంపుటి (7) ఖండకావ్యము (8) కాలేజి విద్యార్థి (సాంఘిక నాటిక) (9) కల్పవల్లిక (నవల) మొ.

మేధాదక్షిణామూర్తి - నాదెళ్ల (యమ్. ఏ.) : జననము : 26 జనవరి 1894 సం.రము. తండ్రి : పురుషోత్తమకవి.

తెలుఁగు రచనలు : (1) ముక్తికాంతామణీ శతకము (2) పితృచరిత్రము (3) ఉత్తమనీతిభాస్కరము (4) ఉత్తమజీవయాత్ర (5) పరమహంస ప్రబోధము (6) శ్రీ వేమనయోగీయము (7) శ్రీమద్దత్తపురాణము (8) శ్రీ గురుదత్తసరస్వతీయము (9) శ్రీదత్తభావసుధారసము(10) ఆంధ్రకవిప్రశంస (11) ఉత్తమయోగి వృత్తము (12) హాలికప్రశంస (13) యశోవిహారము (14) దశమగ్రహతారావళి (15) శ్రీకృష్ణసందేశము (16) సీతారామతారావళి (17) శ్రీసీతారామసుప్రభాతము (18) ఆంధ్రీకృత వేదాంత డిండిమము. సంస్కృతరచనలు : (19) అష్టకమాల (20) ప్రార్థనశ్లోకావళి (21) ఆత్రేయ శ్రోత్రానందము. మొ.

మోసెస్ - డి : (యమ్. ఏ.) : జననము : 5 సెప్టెంబరు 1895 సం.రము. విశ్రాంతిపొందిన తెలుఁగు ఉపన్యాసకులు. పత్రికలకు గద్య పద్యాత్మక వ్యాసములు పంపుచుందురు. ఆంగ్లభాషనుండి పెక్కు ఆంధ్రానువాదములు చేసినవారు.

రచన : పల్నాటి వీరభారతము మొ.

మౌళి – ఏ. సి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. కావలి కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) ఛిన్నయవనిక (2) ఆణిముత్యాలు (3) ఇంకను ఖండికలు, కథానికలు, వ్యాసములు, విమర్శలు వ్రాయుచున్నారు.

యజ్ఞనారాయణశాస్త్రి – గబ్బిట : "గానవిద్యాప్రవీణ" జననము ఆంగీరస సం. నివాసము : రామారావుగూడెం అగ్రహారము - ఏలూరుతాలూకా. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : సూర్యనారాయణ.

రచనలు : (1) వేంకటేశ్వర శతకము (2) భద్రాచల సీతారామ శతకము (3) కృతులు, జావళులు, భజనకీర్తనలుగల పుస్తకము (4) చాటుపద్యములు మొ.

యజ్ఞన్నశాస్త్రి - సోమంచి : జననము : 3 నవంబరు 1913 సం.రము. జన్మభూమి : ఏలూరు – ప.గో.జిల్లా. కమీషనరు. బొంబాయి మ్యునిసిపల్ కార్పొరేషను.

రచనలు : (1) లంచంపట్టిన ఆఫీసరు (2) లాభంచేసిన గొల్లది (3) కల్యాణి (4) మహానుభావులు (5) విశ్వంపెల్లి (6) పెద్దమనుష్యులు మొ.

యజ్ఞమహాలక్ష్మి – తాడేపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. భక్తురాలు. సుపరిచితభాషలు: తెనుగు,సంస్కృతములు. నివాసము : నల్లూరు – రేపల్లెతాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణధ్యాన కీర్తనలు (2) పాండురంగ భజన కీర్తనలు (3) శ్రీ లక్ష్మీనృసింహధ్యాన కీర్తనలు (4) శ్రీ రామాష్టకము (5) శ్రీ మల్లికార్జునాష్టకము (6) శ్రీ ఉమామహేశ్వరాష్టకము (7) శ్రీ సరస్వత్యష్టకము (8) శ్రీకృష్ణుని బాల్యక్రీడలు మొ.

యోగానందకవి – చిల్లరిగె : జననము : 1880 సం. రము. తల్లి : శేషగిరమ్మ. తండ్రి : నరసింహారావు పంతులు. మధ్వబ్రాహ్మణులు. నివాసము : అంగలూరు – గుడివాడ తాలూకా.

రచనలు : (1) జ్ఞానవతి (2) కనకవల్లి (3) దేవయానా వివాహము.

రంగకవి : జననము క్రీ. శ. 1930 సం. రము. జన్మభూమి : కరవది. నివాసము : తెనాలి – గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) దీక్ష (2) విప్లవజ్వాల (3) అటో – ఇటో (4) శోభనపురాత్రి (5) ఆధునికలోకము మొదలగునవి గలవు.

రంగ కృష్ణమాచార్యులు – యమ్. : జననము : క్రీ.శ. 1933 నవంబరు 12 వ తేదీ. జన్మభూమి : అందోలు – మెదక్ జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషా పరిజ్ఞాతలు.

రచనలు : (1) గురుభక్తి (2) పశ్చాత్తాపము (అనువాదము) మొదలగునవి.

రంగధామకవి – అల్లమరాజు : జననము : 1880 సం. రము. విజయనగర ప్రభువులు శ్రీ నారాయణ గజపతి మహారాజులుంగారిపై ఎనిమిదర్థములు వచ్చునట్లు పద్యములు చెప్పిన దిట్టకవి.

రచన : నారాయణాచలము మొ.

రంగనాథరావు – పణ్యాల : జననము : 1 జూన్ 1919 సం. రము. జన్మస్థానము : బరంపురం – గంజాంజిల్లా. ఆలిండియా రేడియో తెలుఁగుశాఖకు కొంతకాలము సంపాదకులు.

రచనలు : (1) ప్రేమలత (2) అశ్రుగీతి (3) ఆద్యంతము (4) అనూరాధ (5) నీకోసం (6) పణ్యాల కథలు మొ.

రంగనాయకా మాత్యర్షి – పూసపాటి : జననము : క్రీ.శ. 1885 సం. జన్మభూమి : పేరాల – చీరాల. నివాసం : గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) శ్రీ మదాంధ్ర చంపూ రామాయణము (2) శ్రీగాయత్రీ స్తోత్రాష్టోత్తర శతకము (3) బ్రహ్మగాయత్రీ సంధ్యావందనము (4) శ్రీ గాయత్రీ భజన గీతామృతలహరి (5) అవిశాకములు మొ.

రంగనాయకులు - ఇలింద్ర : జననము : క్రీ. శ. 1 మే 1912 సం. జన్మస్థలము : ఒంగోలు. నివాసము : నరసారావుపేట – గుంటూరు జిల్లా. యస్. యన్. యన్. కళాశాలకు ప్రిన్సిపాల్.

రచనలు : (1) మల్లిక (నవల) (2) స్వర్ణలత (నవల) (3) రమణ మూర్తి (4) చతుర్థి మొ.

రంగనాయకులు - గోగినేని (ఎన్. జి. రంగా) : జననము : క్రీ. శ. 7 నవంబరు 1900 సం. రము. నివాసము : నిడుబ్రోలు – గుంటూరు జిల్లా. వీరు రాజకీయ నాయకులు.

రచనలు : (1) ఆధునిక రాజ్యాంగ సంస్థలు (2) హరిజన నాయకుడు (3) ఇంకను పెక్కు ఇంగ్లీషు రచనలు గలవు.

రంగనాథకవి : ఓగిరాల : జననము : క్రీ. శ. 1810 సం. ప్రాంతము. ఆర్వేల నియోగి. నివాసము : నీలపల్లి – గోదావరిజిల్లా.

రచనలు : (1) నవీనకల్యాణ కల్పవల్లిక (2) ద్విరేఫవర్ణ దర్పణము.

రంగయ్య : జననము క్రీ. శ. 7 నవంబరు 1900 సం. రము. తల్లి : సుబ్బమ్మ. ఆంధ్ర గీర్వాణపండితులు.

రచన : వసుదేవనందన శతకము.

రంగయ్య - చంద్ర : జననము : 6 ఏప్రిల్ 1937 సం. రము. నివాసము : కమ్మవారిపాలెం – నర్సారావుపేటతాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) జ్వాలాతోరణం కథానికలు, పాటలు, గేయాలు.

రంగయ్యకవి – కరాలపాటి : జీవితము : 1814-1863 సం. ర మధ్య కాలము. వైశ్యకులజులు. నిర్దుష్ట కవనము, వైష్ణవులు. తండ్రి : రామయకవి. సమకాలికులు : కాకరపర్తి కృష్ణకవి, అక్కెనపల్లి నృసింహకవి మొ.

రచనలు : (1) భూతపురీమాహాత్మ్యము (2) కవిజనమనోహరము మొ.

రంగశాయకవి – అల్లమరాజు (రంగధామకవి) : జననము : 1860 సం. అస్తమయం. 1936 సం. జన్మస్థానము : చేబ్రోలు – పిఠాపురము తాలూకా. తల్లి: చిన్నమాంబ. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యకవి. ఆరామ ద్రావిడబ్రాహ్మణులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కవిమానసరంజని (2) నారాయణానందలహరి (3) దైవ స్తోత్రరత్నావళి (సంస్కృత గ్రంథము) (4) గోపాలస్వామి శతకము (5) మల్లికార్జున శతకము (6) మాధవ శతకము (7) కుక్కుటలింగ శతకము (8) గోవింద శతకము (9) రఘురామ శతకము (10) పరమాత్మ శతకము (11) సర్వేశ్వర శతకము (12) లక్ష్మీశతకము (13) రామాయణచంపువు (ఆంధ్రీకృతము) (14) శ్రీమదాంధ్ర చంపూభారతము (15) నారాయణాచల మాహాత్మ్యము (పద్యకావ్యము).

రంగశ్రీ : జననం : క్రీ. శ. 6 జూన్ 1936 సం.రము. జన్మభూమి : మాజేరు. నివాసము : అడ్డాడ – కృష్ణాజిల్లా. జిల్లాపరిషత్ హైస్కూలు ఉపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) చదువు (2) కెరటాలు (3) ఆదర్శాలు మొ. గేయములు, కథలు, నాటికలు వ్రాయుదురు.

రంగస్వామి – చక్రవర్తి : జననము : 1923 సం.రము. నివాసము : హిమాయత్ నగర్ – హైద్రాబాదు. కథలపోటీలలో బహుమతి గొన్నవారు.

రచనలు : నిజమైన మనుష్యులు (చిన్నకథలు) మొ.

రంగాచార్య – దాశరథి : జననము : 12 మార్చి 1930 సం. రము. విలాసము : నెహ్రూనగర్ – సికింద్రాబాదు. గద్య పద్యాత్మక వ్యాసములు పత్రికలకు పంపుదురు.

రచనలు : (1) మిణుగురులు (2) శ్రీమద్రామాయణము (3) దేవుని పేరిట (4) పృథ్వీరాజు (5) శకుంతల (6) మాళవికాగ్ని మిత్రము (7) ఊర్వశి – విక్రముడు (8) వివేకానందుడు (9) మానవునికథ మొ.

రంగాచార్యులు – అగ్నిహోత్రం : జననం : క్రీ. శ. 1910 సం. ప్రాంతము.

రచనలు : (1) సువర్ణసుందరి (2) దోమకథ (3) ఈగకథ (4) పట్టుకథ మొ.

రంగాచార్యులు – కిశాంబి (యం. ఏ.) : జననము : 22 జనవరి 1895 సం.రము. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయాంధ్రోపన్యాసకులు. కొన్ని గ్రంథములకు పాళీనుండి ఆంధ్రానువాదము.

రచనలు : (1) జాతకకథలు (2) ధమ్మపథము (3) అంబట్ఠ సుత్తము (4) చిన్నకథలు (5) కొండు భట్టీయము (6) నాగార్జున చరిత్రము (7) నాగపంచమీకథ (8) బోధాయన అర్థశాస్త్రము (9) మాటా – మంతి (10) గురజాడ ముత్యాలసరములు మొ.

రంగాచార్యులు – చెలమచెర్ల : జననము : 8 జనవరి 1912 సం.రము. విలాసం : ఉస్మానియా యూనివర్సిటీ ఆంధ్రోపన్యాసకులు – హైద్రాబాదు. ఆంధ్ర ఓరియంటల్ కాలేజి ప్రిన్సిపాల్. విజ్ఞానవర్ధనీ పరిషదధ్యక్షులు. సంస్కృతభాషాప్రచార సభాకార్యదర్శి. ఆంధ్రప్రదేశ్ అకాడమీ సభ్యులు. సుపరిచితభాషలు : తెలుగు, హిందీ, సంస్కృతము, ఉర్దూ, ఇంగ్లీషు.

రచనలు : (1) అలంకారవసంతము (2) ఆంధ్రలక్షణసారము (3) ఆంధ్ర ప్రతాపరుద్ర యశోభూషణము (4) హాలికుఁడు (నాటకము) (5) ఆంధ్రముకుందమాల (6) ఔచిత్య విచార చర్చ (7) కాళిదాస కావ్యోద్యానము (8) భక్తభూషణ చంపువు (9) జీర్ణతరుః (సంస్కృతము) (10) ఆంధ్రలక్ష్మీ యుదాహరణము (11) రామానుజోదాహరణము (12) ఆంధ్ర శబ్ద రత్నాకరము (బృహన్నిఘంటువు).

రంగాచార్యులు - శ్రీమత్తిరుమల పెద్దింటి : జననము : క్రీ.శ. 19 జనవరి 1905 సం.రము. జన్మభూమి : ముగ్గుళ్ల. నివాసము : పిప్పర-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. అభ్యస్తములు : ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీ, గీర్వాణములు.

రచన: పంచవటి (మైథిలీశరణగుప్తప్రయుక్త హిందీ రచనకు ఆంధ్రానువాదము).

రంగారావు - ఎ. వి. : జననము : 11 డిసెంబరు 1904. నివాసము : విజయనగరం - విశాఖజిల్లా.

రచనలు : (1) నీలివంక (2) ఇంద్రచాపము మొ.

రంగారావు - క్రొత్తపల్లి : జననము: క్రీ. శ. 28 జనవరి 1920 సం.రము జన్మభూమి : అమృతలూరు - తెనాలితాలూకా - గుంటూరు జిల్లా. సుపరిచితభాషలు: ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీ, గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) మేల్కొలుపు (2) టాన్యా (బుర్రకథ) (3) బ్రతుకు బాటలు (గేయాలు) (4) భాషాశాస్త్ర మూలసూత్రాలు (5) కమ్యూనిసు సాహిత్యము మొ.

రంగారావు - మాదిరాజు : జననము : 7 ఫిబ్రవరి 1937 సం. రము. ఖమ్మంమెట్టు వాస్తవ్యుఁడు. యువకకవి. సుపరిచితభాషలు: తెనుఁగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి, సంస్కృతము మొ.

రచనలు : (1) కిర్మీరము (2) మేలొ్కన్న ఆకాశం (3) మనో భూమికలు (4) పృథ్వీగీతం (5) మళ్లో ఉదయం (6) అభ్యుదయ పథం (7) అద్దంలో నీడలు.

రంషా-దర్బా: జననము : 30 జూన్ 1924 సం.రము. జన్మభూమి : సామర్లకోట - తూ.గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) కామేశ్వరికథ (2) ఉరితీసిన ఉంగరం (3) మీనాక్షి ముద్దు (4) అనుకోని హత్య (5) లక్ష్మింపతిగారమ్మాయి (6) దయ్యంపట్టిన మనిషి (7) చెత్తకథ మొ.

రఘునాథరావు - కె.: జననము : 1 జూలై 1892 సం. రము. జన్మ భూమి : గుంటూరు. నివాసము : మద్రాసు.

రచనలు : (1) పద్యరత్నమాల (2) విద్యున్మాల (3) చంద్ర హాసుడు (4) చంద్రిక (5) భగ్నమందిరం (6) సరస్వతి మొ.

రఘురామ యాజ్ఞవల్క్య - మునిమాణిక్యం : జననము : 1940 సం.రము. నివాసము : ఫీల్ఖాన - హైద్రాబాదు. కథారచయిత, నవలారచయిత.

రచనలు : (1) సంకల్ప వికల్పాలు (2) దొండుఁడు - మొండుఁడు (పద్యము).

రజనీకాంతరావు - బాలాంత్రపు : జననము : 1920. నివాసము : అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము - విజయవాడ.

రచనలు : (1) శతపత్రసుందరి (2) ఆంధ్రవాగ్గేయకార చరిత్రము (3) జేజిమామయ్య పాటలు మొ.

రత్నం - గాలి : జననము : 25 మే 1896 సం.రము. జన్మస్థలము : కొత్తపేట - గుంటూరు జిల్లా.

రచనలు : (1) సృష్టిచరిత్ర (2) ఆరోగ్యము - వైద్యము అను శీర్షికలపై వ్యాసములు మొ. గలవు.

రత్నం-పి.వి. : జననము : 1932 సం. జన్మస్థలము : రేలంగి – పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. విమర్శ్యాత్మక వ్యాసరచయితలు.
రచనలు : (1) తరంగాలు (2) వెలుఁగు నీడలు (3) చీఁకటి మొ.

రత్నమాంబ – పెనుగోళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : రూష్ఖానుపేట. మామ : హేమభూపతి. భర్త : అనంతభూపతి.
రచన : శ్రీవేంకటరమణ శతకము.

రత్నావళి – టి.వి. : జననం : క్రీ. శ. 28 ఆగష్టు 1925 సం.రము. జన్మభూమి : ఏలూరు – ప. గో.జిల్లా.
రచనలు : (1) మధురక్షణాలు (2) మృగతృష్ణ (3) ఏరుదాటిన తెప్ప మొ.

రమణమూర్తి – వి. గిడుగు: జననము : 15 జూలై 1918 సం. రము. నివాసము : హైద్రాబాదు– దక్షిణభారతప్రెస్. సుపరిచితభాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ మొ.
రచనలు : (1) కనఁబడని శత్రువులు (ఆరోగ్యాత్మకము) (2) బాలుర కుపయుక్తములగు కథలు, నవలలు వగైరా.

రమణయ్య – గంగా : జననం క్రీ. శ. 9 నవంబరు 1925 సం. రము. జన్మభూమి : వాసిలి – నెల్లూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) ప్రాజెక్టు – ప్రజలు (2) ప్రభుత్వపు బంజర్లు (3) పేదలు – అన్నీ మొ.

రమణారావు– బి. వి : జననము : 9 అక్టోబరు 1913 సం. నివాసము : బర్కత్ పుర – హైద్రాబాదు.
రచనలు : (1) వైజ్ఞానికుల జీవితాలు (2) భారతదేశపు జంతువులు (3) అనువంశకము – వాహకులు మొ.

రమణారావు - భావరాజు : జననము : 1 అక్టోబరు 1927 సం.రము.
నివాసము : విద్యానగర్ - హైదరాబాదు.
రచనలు : కథావినోదము (కథలు - వినోదములు) మొ.

రమణారెడ్డి - కె. వి. : జననము : 26 మార్చి 1928 సం॥రము. జన్మస్థానము : రేబాల - కోవూరు తాలూకా, నెల్లూరుజిల్లా. డి. యస్. ఆర్. కాలేజిలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు.
రచనలు: (1) అడవి (కావ్యసంపుటి) (2) భువనఘోష (3) అంగార వల్లరి (4) గజ్జెలు - గంటలు (5) హంగరీ పూర్వ ప్రస్తుతాలు మొ. ఇంకను కొన్ని ఖండకృతులు.

రమాదేవి - చుండూరు : జననము : 1918 సం.రం. భర్త : వేంకటేశ్వర్లు. సుప్రసిద్ధహోమియో వైద్యులు. నివాసము : ఏలూరు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. తండ్రి : మార్కండేయుడు. తల్లి : సీతారామమ్మ. గద్య పద్యాత్మకవ్యాసములు పత్రికలకు పంపెడువారు.
రచనలు : (1) రాఘవేశ్వర శతకము (2) విరులు - తరులు (3) దాంపత్యము మొ.

రమాదేవి - వి. యస్. : జననము : 24 ఫిబ్రవరి 1935 సం. రము.
రచనలు : (1) నా కరిగిపోయిన కలాలు (2) పెక్కువ్యాసములు, కథలు, పత్రికలకు పంపెడువారు.

రమాపతిరావు - అక్కిరాజు : "మంజుశ్రీ" నివాసము : నరసారావుపేట - గుంటూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) జారుడుమెట్లు (2) పరాజితులు (3) కొత్తబాట (4) మైథిలి (5) మంచుకురిసిన రాత్రి (6) జీవితవలయాలు (7) ఋణానుబంధం మొ.

రాఘవ అయ్యంగారు - శేట్టలూరి : జననము : వికృతి సం. కార్తీక బ. అష్టమి. నివాసము : నరసాపురము - గోదావరీ తీరము. తల్లి :

వెంకటనరసమ్మ. తండ్రి : వేంకటాచార్యులు. సామవేదమందును, పూర్వోత్తర మీమాంసా శాస్త్రములందును అసమాన పాండిత్యము గడించిన దిట్ట.
రచనలు : (1) సుశీల (2) సత్యవతి (3) నృసింహనిర్యాణము (4) కొన్ని చాటువులు మొ.

రాఘవయ్య - యేర్లగడ్డ : జననం : క్రీ.శ. 1 జనవరి 1910 సం.రము. జన్మభూమి : సింగుపాలెం - రేపల్లెతాలూకా - గుంటూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) ప్రసూనాంజలి (2) శ్రీ సీతారామ తారావళి (3) భ్రమరాంబా మల్లేశ్వర తారావళి మొ.

రాఘవరావు - యస్. : జననము : 1905 సం.రము. విలాసము : అఖిల భారత రేడియో కేంద్రము-హైద్రాబాదు. బాలల పత్రికాస్థాపకులు. ఆంధ్రబాలానంద స్థాపకులు.
రచన : బడిగంట. (ప్రభుత్వ బహుమతిపొందినది.)

రాఘవాచారి - బళ్లారి : "రసతపస్వి" "నటశ్రేష్ఠ" జీవితము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. నాటక కళోద్ధరణకై భువికి దిగివచ్చిన గంధర్వుడు. న్యాయవాది.
రచన : తప్పెవరిది ?

రాఘవాచారి - శంఖవరం : "సంపత్" జననము : 20 అక్టోబరు 1917 సం. జన్మస్థానము : అప్రకుగ్రామము-బనగానపల్లితాలూకా, కర్నూలుజిల్లా. కవిసంపత్ అనేపేరుతో రచనలు వెలువరిస్తూం టారు. కాకినాడ, అనంతపురం, రాజమహేంద్రవరం కళాశాలలలో కొంతకాలం అధ్యాపకత్వము. పిమ్మట చిన్నకథలు, వ్యాసములు పత్రికలకు పంపెడువారు.
రచనలు : (1) శమంతపంచకము (2) అనంతము (3) మేఘ సందేశము (4) వాల్మీకి మొ.

రాజకవి - వల్లూరి : జననము : 1860 – 1900 సం. మధ్యకాలము. జన్మస్థలము : యల్లమంద – గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : రాజ్యలక్ష్మి. తండ్రి : నృసింహకవి.

రచనలు : (1) శివమాహాత్మ్యము (2) ధర్మాంగచరిత్రము (3) త్రికూటాచల మాహాత్మ్యము (4) సేతుపతి సీసార్థచతుర్వింశతి (5) గోపాలరాయబారము (6) పద్మవ్యూహము మొ.

రాజగోపాలకృష్ణయ్య - ఉన్నవ : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1904 సం. రము. జన్మభూమి : విజయవాడ.

రచనలు : (1) హిందీకా ఇతిహాస్ (హిందీలో) (2) గీతాబోధ (గాంధీజీ హిందీమూలము) (3) మంగళ ప్రభాత్ మొ.

రాజన్న - యస్ : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1931 సం.రము. జన్మభూమి : ప్రొద్దుటూరు – కడపజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలందు పరిచయము.

రచనలు : (1) గాంధీజీ (2) రాజశ్రీ (3) ప్రత్యూషము (4) త్యాగరాజీయము మొ.

రాజమన్నారు - కార్యమపూడి : "ఉభయభాషాకోవిద" జననము : 1880 సం. జన్మస్థలము : పేరాల – బాపట్లతాలూకా. పద్మశాలి వంశజులు. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : వీరన్న. అవధానకవి.

రచనలు : (1) వనపర్తి సంస్థాన రాజవంశ రత్నావళి (2) గద్వాల సంస్థాన చెన్నకేశవ విజయము (3) విజయనగర సంస్థాన సమస్యాశతకము (4) హేలాపురి కన్యకాపరమేశ్వరీ దండకము (5) కారెముచేటి మాధవస్వామిశతకము మొ.

రాజమన్నారు-పి. వి. (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : 10 మే 1901 సం. నివాసము : (ఎగ్మూరు) మదరాసు. పండితకవి. ప్రధానన్యాయమూర్తి, కళావేత్త, విమర్శకుడు, కళ పత్రికా సంపాదకుడు.

రచనలు : (1) ఏం మగవాళ్లు (2) మనోరమ (3) పెక్కునాటికలు మొ.

రాజరత్నము - కూచిపూడి : జననము : 1888 సం.రం. కాపురము : కూచిపూడి - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : హనుమమ్మ. తండ్రి : సమయేలు.

రచనలు : (1) క్రైస్తమసు కీర్తనలు (2) క్రీస్తు జన్మవిలాసము (3) ద్రాక్షతోట (4) ఉపమాన విలాసము (5) యాత్రికుని ప్రయాణము (6) పూలగంప చరిత్ర (7) బడిపాటలు (8) నలుగుపాటలు మొ.

రాజశేఖరకవి - దుర్భాక : "కావ్యకళానిధి, కవిసార్వభౌమ" : జననము : 1888 సం. జన్మస్థానము : జమ్ములమడుగు. నివాసము : ప్రొద్దుటూరు - కడపజిల్లా. తండ్రి : వెంకట్రామయ్య. తల్లి : సుబ్బమ్మ. ముఱికినాటి బ్రాహ్మణులు. కవిసింహ, అవధాని పంచానన, అభినవ తిక్కన మొదలగు బిరుదములు పొందినవారు. గడియారము వేంకటశేషశాస్త్రిగారితోఁగలసి రాజశేఖర వేంకటశేష కవులు అను జంటకవులుగా ప్రసిద్ధిపొందినవారు. ప్రొద్దుటూరు మ్యునిసిపల్ సంఘోపాధ్యక్షులు. ప్రొద్దుటూరు తాలూకాబోర్డు ఉపాధ్యక్షులు. మదరాసు సెనేటుసభ్యులు.

రచనలు : (1) వీరమతీచరిత్ర (2) చండనృపాలచరిత్ర (3) రాణాప్రతాపచరిత్ర (పద్యకావ్యము) (4) పద్మావతీ విజయము (5) సీతాకల్యాణము (6) సీతాపహరణము (నాటకములు) (7) విలయ మాధుర్యము (8) వృద్ధిమూల సంవాదము (9) అవధానసారము (10) ఆర్యావర్త వీరనారీమణులు (ఆంగ్ల భాషా వచన గ్రంథము) (11) శరన్నవరాత్రులు (పద్యావళి) (12) రాజసింహ (13) స్తోత్రమాల.

రాజశేఖరరావు-సత్యవోలు : జననము : క్రీ.శ. 20వ శతాబ్దారంభము. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) హాతింతాయి (2) సిందుబాదు సాహసిక వీరగాథలు (3) పిల్లల చిట్టికథలు.

రాజశేషగిరిరావు - కర్రి : జననం : క్రీ. శ. 12 ఏప్రిల్ 1927 సం.రము. జన్మభూమి: జాంద్రపేట–గుంటూరుజిల్లా. నివాసము: విజయవాడ.

రచనలు : (1) కావ్యసమీక్ష (2) భారతీయ దార్శనిక వేత్తలు మొ.

రాజాంబ : జననము: 19 వ శతాబ్దము. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, కరాటము మొ.

రచనలు : (1) చంద్రమహాళి (సంస్కృత గద్యపద్యాత్మకము) (2) చంపకమాలిని (తెనుగు నవల) మొ.

రాజారాం – మధురాంతకము : జననము : 5 అక్టోబరు 1930 సం.రము. జన్మస్థానము : మొగరాల గ్రామము – చిత్తూరు జిల్లా. కథానికా రచయితలు. గేయకవులు.

రచనలు : (1) వనభోజనము (2) అందాలపాప (3) సుమాంజలి (4) పిల్లల టాగూరు మొ.

రాజు–పి. ఆర్. జననము : 9 డిసెంబరు 1928 సం. రము. నివాసము: హైద్రాబాదు. చిత్రకారులు. ప్రభుత్వ వ్యవసాయ శాఖోద్యోగులు.

రచనలు : చిత్రకళ మొ.

రాజేంద్రకవి – తోట : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము కావోపును. నివాసము : పురుషోత్తమ పట్టణము : కుండిన దేశము (గుంటూరని కొందఱి మతము).

రచన : (1) పరశురామ శతకము (2) గజేంద్ర శతకము (3) కోవెలపాటలు (4) వేదాంత కీర్తనలు.

రాజ్యలక్ష్మమ్మ - బసవరాజు : "సౌదామని" జననము : 1904 సం.రము. నివాసము : పటమట–కృష్ణాజిల్లా. భర్త : బసవరాజు అప్పారాయ కవి. భర్త మరణానంతరము దేశసేవచే జీవితము గడపిన సాధ్వి.

రచన : దురదృష్టము మొ.

రాధా ఆశీర్వాదకవి - గాదెలవర్తి : "మధురశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 15 ఏప్రిల్ 1939 సం.రము. జన్మభూమి : చినగాదెలపర్రు–తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) బాలనుడులు (2) దీనాలాపము మొ.

రాధాకృష్ణన్ - సర్వేపల్లి (అఖిలభారతాధ్యక్షులు) : "డాక్టర్" జననము : 5 సెప్టెంబరు 1888 సం. రము. నివాసము : కింగ్ ఎడ్వర్డురోడ్ – న్యూఢిల్లీ. మదరాసు ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో వేదాంతాచార్యులు. కాశీ విశ్వవిద్యాలయ వైస్ ఛాన్సిలర్. ఆక్సుఫర్డు యూనివర్సిటీలో స్పాల్డింగ్ ప్రొఫెసర్ ఆఫ్ ఈస్టరన్ రెలిజియన్సు. బ్రిటిష్ అకాడమీ సభ్యులు. రష్యాలో ఇండియా రాయబారి మొ.

రచనలు : (1) భారతీయ తత్త్వశాస్త్రము (2) భగవద్గీత.

రాధాకృష్ణమూర్తి - పాతూరి : "అభినయ జయదేవ" జననము : 1911 సం. రము. గురువు : చల్లా పిచ్చయ్యశాస్త్రి, సహజకవి.

రచనలు : (1) శివానుభూతి (2) శివమహిమానుభూతి (3) మృత్యుంజయము (4) ప్రబోధము మొ.

రాధాకృష్ణ-మట్టెగుంట : జననము: క్రీ.శ. 12 ఫిబ్రవరి 1935 సం.రము. జన్మభూమి : తెనాలి – గుంటూరు జిల్లా. నివాసం : బెంగుళూరు ప్రజామత పత్రికాసహాయ సంపాదకులు. సుపరిచితభాషలు . ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) బడిపిల్లలు (2) విమానవీరుడు (3) హిమాలయ వీరులు.

రాధాకృష్ణమూర్తి - పురాణపండ : "రాష్ట్రభాషా విశారద" జననము : క్రీ. శ. జూలై 1 వ తేదీ 1937 సం.రము. జన్మస్థలము: కాకరపర్తి - పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. ఆధ్యాత్మ ప్రచారక సంఘ కార్యదర్శి, నివాసము : రాజమండ్రి - 1. తండ్రి : రామమూర్తి.

రచనలు : (1) మహోదాతకర్ణ (2) సత్కథామంజరి (10 భాగములు) (3) కుమార సంభవము (4) విదురనీతి (5) శ్రీ రామ స్తవ రత్నాకరము (6) హిందూ సంస్కృతి (7) శివపురాణ మాహాత్మ్యం (8) శ్రీకృష్ణ జననము (9) హనుమచ్చరిత్ర (10) భాగవత మాహాత్మ్యము (11) శంకరాచార్య (12) మార్కండేయ మహాపురాణము (రహస్యోద్ఘాటినీ వ్యాఖ్యాన సమేతము) (13) బ్రహ్మచర్య విజ్ఞానము.

రాధాకృష్ణమూర్తి - భమిడిపాటి : జననం : క్రీ. శ. 14 నవంబరు 1931 సం.రం. నివాసం : దానవాయిపేట - రాజమండ్రి. తండ్రి : కామేశ్వరరావు.

రచనలు : (1) మన స్తత్వాలు (2) దంత వేదాంతం (3) ఇదేమిటి (నాటకం) (4) భజంత్రీలు (5) కీర్తి శేషులు (6) దైవశాసనం (7) పెళ్ళి పందాలు - పేటెంటు మందులు (8) అద్దెకొంప (9) నాటక శిల్పం - రోహిణి (10) అంతా-ఇంతే (11) పిల్లల నాటికలు మొ.

రామకవి - చీదెళ్ళ : జననము: 19 వ శతాబ్దము

రచన : కృష్ణగురు శతకము (వేదాంత ప్రతిపాదకమగు కందపద్య శతకము).

రాధాకృష్ణ శర్మ - చల్లా : జననం : క్రీ. శ. 6 జనవరి 1929 సం.రం. జన్మభూమి : గుడివాడ-కృష్ణాజిల్లా. నివాసం : మద్రాసు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల తమిళములు.

రచనలు : (1) అనగా అనగా (2) బెకబెకలు (3) దళవాయి (4) తమిళ పంచకావ్యములు (5) వ్యాసమంజూష (6) సుబ్రహ్మణ్య భారతి మొ.

రామం - సోమంచి : "శాంతిశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 26 డిసెంబరు 1934 సం.రము. జన్మభూమి : నర్సాపురం – ప. గో. జిల్లా.

రచన : పరీక్ష (పిల్లల నాటిక).

రామకవి - పోతరాజు : జననము : 1838 సం.రము. నివాసము : ఏరుచూరు – నర్సారావుపేట తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : పుల్లమ్మ. తండ్రి : వరదరాజు. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కుచేలోపాఖ్యానము (2) సావిత్రీచరిత్రము (3) నరసింహదండకము (4) నీలకంఠశతకము (5) నృకేసరీశతకము (6) సుకవితోదయము (7) కాశీరామేశ్వరక్షేత్ర వర్ణనము.

రామకవి - చి : జననము : క్రీ. శ. 22 డిసెంబరు 1929 సం. రము.

రచనలు : (1) నీతిమాల (2) కృష్ణకథావిపంచి(పద్యం) (3) సాయి శతకం మొ.

రామకృష్ణకవి - అల్లమరాజు : జననం : 1830 సం.ర ప్రాంతము. నివాసం: చేబ్రోలు–పిఠాపురం తాలూకా. తండ్రి: రంగనాథుఁడు. ఆరామ ద్రావిడ బ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు: (1) కవి చకోర చంద్రోదయము (2) మదాలసాపరిణయము (3) శంతను విలాసము (4) ఆధ్యాత్మరామాయణము. (5) అచ్చతెనుఁగు భాగవతము (6) వైనతేయ విజయము (7) సత్యభామా విలాసము.

రామకృష్ణకవి - బండరుపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. జన్మస్థలము : సికిందరాబాదు – నైజాము మండలము. నివాసం : కృష్ణానదీతీరము. తండ్రి : హనుమన్నమంత్రి. కాళికోపాసకుఁడు. రచన : శ్రీ సికింద్రానగరేశ్వర శతకము.

రామకృష్ణకవి – మందపాటి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. మందపురి యను దివ్యక్షేత్రమున వెలసియున్న సీతారామస్వామి భక్తుఁడు.

రచన : శ్రీరామశతకము (ఏకప్రాస కందశతకము).

రామకవి – అడిదము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దము చివరనుండిన వాఁడు. సూరకవి వంశీయుఁడు.

రచనలు : (1) పంచచామరములు ("సరోజనేత్ర రామతీర్థ జానకీ మనోహరా" అను మకుటముగలవి) (2) చెఱువుమీఁది పద్యములు (కదలు మిటమాని దివిజగంగా భవాని అను మకుటముతోఁ జెప్పినవి).

రామకవి – ధర్మవరము : జననము : క్రీ. శ. 18 వ శతాబ్దాంతము. నివాసము : గద్వాల. ఆ యూరు ప్రభువగు సోమభూపాలుని యాశ్రితుఁడు.

రచన : ముకుంద విలాసము.

రామకవి – క్రొవ్విడి : జననము : విభవ సం. శ్రీరామజయంతి. నివాసము : ఆరేడు–భీమవరం తాలూకా. తల్లి : నాగమ్మ. తండ్రి: లక్ష్మీనారాయణ.

రచనలు : (1) ఇళోపాఖ్యానము (2) దేవాసురనాటకము. (3) చిత్రరాఘవము (4) సత్యభామావిలాసము (5) అభినవ మోహిని (6) పరశురామనాటకము (7) ప్రహ్లాదనాటకము (8) గాంగేయోపాఖ్యానము (9) దురోదరోపాఖ్యానము మొ.

రామకృష్ణమాచార్య – నండూరి (పిహెచ్. డి.) : జననము : 29 ఏప్రిల్ 1921 సం.రము. నివాసం : అనంతపురం. జన్మస్థానము : గోపవరం అగ్రహారం–పశ్చిమగోదావరిజిల్లా – సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతములు.

రచనలు : (1) తారాతోరణము (2) కవిత్రయము (3) ఛత్రపతి శివాజి (4) ధర్మచక్రము (5) దక్షిణభారతదేశ చరిత్ర (6) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (7) విక్రమోర్వశీయము (ఆంధ్రీకృతము) (8) పెక్కు ఏకాంకికలు (9) తెలుఁగుదశవాయి మొ.

రామకృష్ణమాచార్యులు - ధర్మవరం : (బి. ఏ., బి. యల్.) "ఆంధ్ర నాటక పితామహ" జననము : 1853 సం.రము. అస్తమయము : 1912 సం.రము. జన్మస్థానము : ధర్మపురిఅగ్రహారం : తాడిపత్రి తాలూకా - అనంతపురంజిల్లా. నివాసము : బళ్ళారి. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : కృష్ణమాచార్యులు. వైష్ణవులు. ప్రభుత్వ న్యాయవాది. నటకశిరోమణి. గద్వాలమహారాజుచే రత్నస్థగిత పతకముతోఁబాటు ఆంధ్రనాటకపితామహ బిరుద మివ్వఁబడెను. అష్టావధాని, శతావధాని.

రచనలు : నాటకములు : (1) చిత్రనళీయము (2) పాదుకాపట్టాభిషేకము (3) సావిత్రీ చిత్రాశ్వము (4) విషాద సారంగధరము (5) ప్రహ్లాద (6) మోహినీరుక్మాంగద (7) పాంచాలీస్వయంవరము (8) ప్రమీలార్జునీయము (9) బృహన్నల (10) ముక్తావళి (11) చిరకారి (12) రోషనార (13) శివాజి (14) వరూధిని (15) ఉషాపరిణయము (16) అజామిళ (17) ఘోషయాత్ర (18) రాజ్యాభిషేకము (19) సుగ్రీవపట్టాభిషేకము (20) విభీషణపట్టాభిషేకము (21) హరిశ్చంద్ర (22) (కన్నడము) వామనచరిత్ర (ఉపేంద్రవిజయము) (23) స్వప్నానిరుద్ధ (కన్నడము) (24) మదనవిలాసము (25) సీతాస్వయంవరము (26) ఉన్మాద రామప్రేక్షణికనాటకము (27) సుశీలాజయపాలీయము (28) యుధిష్ఠిర యౌవరాజ్యము మొ.

రామకృష్ణ - జనమంచి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము.

రచన : (1) అతిథ్థోరణి (2) రాగద్వేషాలు (3) నీడ - అద్దము (4) అడగండి చెబుతాను (5) ధర్మదేవత (6) షష్ఠిటి కన్నీరు మొ.

రామకృష్ణయ్య - కోరాడ (యమ్. ఏ.) జననము : 2 అక్టోబరు 1891 సం.రము. జన్మస్థానము : మచిలీపట్టణము. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లభాషాపండితులు. భాషాతత్వవేత్తలు. విజయనగరము, మదరాసు విశ్వవిద్యాలయ ప్రాచ్యశాఖా ప్రధానాధ్యాపకులు. సారస్వత వ్యాసరచయితలు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రభారత కవితావిమర్శనము (2) కాళిదాసుని కవితాప్రతిభలు (3) భాషోత్పత్తిక్రమము (4) సారస్వత వ్యాసములు (5) సంధి (6) ద్రావిడభాషాపదచరిత్రము. (7) భాషాచారిత్రకవ్యాసములు (8) దక్షిణదేశ భాషాసారస్వతము.

రామకృష్ణయ్య - నటరాజ : జననము : 20వ శతాబ్దము. నివాసము : చిక్కడపల్లి - హైదరాబాదు. నృత్యనికేతన్ డైరెక్టరు. సుప్రసిద్ధ నర్తకులు. సుపరిచితములు : ఆంధ్రము, ఇంగ్లీషు, హిందీ భాషలు.

రచనలు : (1) నృత్యాంజలి (2) నర్తనబాల (3) ఆంధ్రుల నృత్యములు.

రామకృష్ణయ్య - పూండ్ల : జననము : 1860 సం.రం. నిర్యాణము : 1904 సం.రం. జన్మస్థానము : దువ్వూరు - నెల్లూరు మండలము. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణులు. మహావిమర్శకులు. అముద్రితగ్రంథ చింతామణి పత్రికయందు వీరి విమర్శలు కాననగును.

రచనలు : (1) అముద్రిత గ్రంథచింతామణి (2) మండపాకపార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి జీవితసంగ్రహము.

రామకృష్ణయ్య - మిరియాల : జననము : 1934 సం.రము. జన్మస్థానము : కోనవరము - భద్రాచలం తాలూకా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) సారాదాయనము (2) త్రిలింగమురళి (3) స్వర్గారోహణము మొ.

రామకృష్ణయ్య – మోచర్ల : "కవిశేఖర" జననము : 27 మే 1904 సం.రము. గురువు : దువ్వూరి సుబ్రహ్మణ్యశర్మ. ఇంకను సరసకవి, ప్రసన్నమధురకవి, సాహిత్యరత్న బిరుదాంకితులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు: (1) మారుతి (2) గంగాలహరి (3) రమణానందలహరి (4) గిరిజాకల్యాణము (5) ఆత్మబోధము (6) హంస సందేశము (7) అమృతకలశము (8) అనర్ఘభార్గవము (9) అభిజ్ఞానశాకుంతలము (10) ప్రచండభార్గవము (11) ప్రేమచిహ్నము (12) కామశుద్ధి (13) అమరగౌరవము (14) గురుదేవ చరిత్రము (15) ధ్రువ రూపకము (16) ఛత్రపతి శివాజి (17) ప్రేమలీల (18) గురు శిష్యులు (19) స్వాత్మార్పణము (20) శారదాప్రసాదము (సంస్కృ) మొ.

రామకృష్ణశాస్త్రి – కేతవరపు : జననం : క్రీ.శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) భీషణప్రతిహంస (2) ఘోరప్రతిక్రియ (3) బలవంత రావు (4) నరాధమ (5) మరణమందిరం (6) జగద్గురు శంకరా చార్య (7) పరమభక్త నామదేవుడు (8) భక్తరత్నగో స్వామి తులసీదాసు (9) శ్రీజ్ఞానేశ్వరులు (10) మీరాబాయి (11) కబీరుదాసు (12) సాధుతుకారామ్ (13) కంచర్ల గోప కవి (14) శివభక్తనందనార్ (15) శ్రీరామతీర్థస్వామి (16) సాధ్వీసక్కుబాయి (17) త్యాగరాజస్వామి.

రామకృష్ణశాస్త్రి – చింతలపల్లి

రచన : శుద్ధాంధ్ర ఋతుసంహారము.

రామకృష్ణశాస్త్రి – మల్లాది : జననము : 15 జూన్ 1905 సం.రము. బహుభాషాకోవిదులు. కథానికారచయితలు. సుపరిచితభావులు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములు

రచనలు : (1) కొత్త పోకడలు (2) కవి మిత్రులు (3) తెలుగు నటులు (విమర్శనాపూర్వకవ్యాసములు) (4) అల్లోనేరేడు

(5) రంగవల్లి (6) మునిగోరింట (7) కాముని పున్నమి (8) మత్తకోకిల మొ.

రామకృష్ణశాస్త్రి - శిష్ట్లా (యమ్. ఏ.) : జననం : క్రీ. శ. 1910 సం. జన్మభూమి : మచిలీపట్టణము. నివాసము: మద్రాసు. తెలుఁగులెక్చెరరు – మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయము.

రచనలు : (1) విమర్శకవ్యాసములు (2) నాటకవిమర్శ (3) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర సర్వస్వము (1 వ భాగము) (4) వీరశైవాంధ్రవాఙ్మయము మొ.

రామకృష్ణారావు – అబ్బూరి : జననము : 1906 సం. రము. మధుర పదగుంఫిత కవనము.

రచనలు : (1) మల్లికాంబ (2) నదీసుందరి (3) సూర్యరాజుకథ (4) ఊహాగానము (5) పూర్వప్రేమ మొ.

రామకృష్ణారావు – గోవిందరాజు : జననము : క్రీ. శ. 14 నవంబరు 1929 సం. జన్మభూమి : అవనిగడ్డ – కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : మొలకపేట, హైద్రాబాదు. కథానికా రచయితలు, విమర్శకులు.

రచనలు: (1) ధర్మదేవత (2) వికటకవి కథలు (3) వజ్రాల ఉంగరాలు మొ.

రామకృష్ణారావు – చిట్టా (బి. ఏ.) "విద్వాన్–కవిభూషణ". జననం : 1 జూలై 1912 సం.రం. విలాసము : మచిలీపట్టణము.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (2) విశ్వకథ (3) ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్రము (4) బాపూజీ (5) పురమందిరము (6) నాటికాగుచ్ఛము (7) నిర్ఘోషి (8) ప్రేమజ్యోతి (9) అక్షమాల (10) ఇష్టాగోష్ఠి (11) పుష్పాంజలి (12) గోరుముద్దలు (13) విశ్వకథ (14) జ్యోతిర్మాల (15) భాగవత విమర్శ (16) కథానిధి (17) మణిమాల (18) సంఘము (19) గీతాసుధ (20) రుద్రమదేవి మొ.

రామకృష్ణారావు-బూర్గుల (బి. ఏ., యల్. యల్. బి.): "డాక్టర్ ఆఫ్ లిటరేచర్ – డాక్టర్ ఆఫ్ లా" జననము : 13 ఏప్రిల్ 1899 సం. జన్మస్థానము : పడకల్లు – కల్వకుర్తి తాలూకా, మహబూబునగర్ జిల్లా. నివాసము : హైద్రాబాదు. రాజకీయనాయకులు. తెలంగాణా ముఖ్యమంత్రి. కేరళ, మధ్యప్రదేశ్ రాష్ట్రములకు గవర్నరు. ఆంధ్రాంగ్ల, కేరళ, కెనడా, పర్షియన్, మరాటీ, అరేబిక్, సంస్కృత భాషలలో పండితులు.

రచనలు : (1) కృష్ణశతకము (2) వేంకటేశ్వర సుప్రభాతము (3) పండితరాజ పంచామృతము (4) సారస్వత వ్యాసముక్తావళి (5) పెక్కు ఖండకావ్యములు మొ.

రామకృష్ణారావు – సర్వా : జననము : 2 అక్టోబరు 1932 సం. రము. విలాసము : తిమ్మాజిపేట – మహబూబునగర్ జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెనుఁగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దు.

రచనలు : (1) మన ఉపాధ్యాయుఁడు (నవల) మొ.

రామగోపాలకృష్ణమూర్తి – కంభంపాటి : జననం : క్రీ. శ. 2 జూలై 1928 సం. జన్మభూమి : ముక్కామల. ప.గో. జిల్లా. నివాసము : విజయవాడ. సుపరిచితములు : ఆంధ్రాంగ్లహిందీగీర్వాణభాషలు.

రచనలు (1) మనపండుగలు (2) గురుదక్షిణ (3) ప్రాస్తావిక విలాసము (4) మంజువాణి (5) ఆచార్య నాగార్జునుఁడు (6) సప్తమహర్షులు.

రామగోపాలరావు – కె. : జననము : 23 జూలై 1913 సం. రము. విలాసము : అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము – హైద్రాబాదు. ఆంధ్రాంగ్లములలో రచయితలు. సహకారపద్ధతులపై స్టూడియో కేంద్రమును నిర్మించినవారు. సుప్రసిద్ధరచయిత. నటకుఁడు.

రచనలు : (1) సాధన (2) అవతారము (3) పురానాఖిల్లా (4) నాదేవి (5) మహాపరిణామము మొ.

రామచంద్ర అప్పారావు : జననం : క్రీ. శ. 8 సెప్టెంబరు 1009 సం. జన్మభూమి : నూజివీడు - కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : వెంకటగిరి - నెల్లూరుజిల్లా.
రచనలు : (1) వసంతగీత (2) నీలిరత్నాలు (3) తరణము (4) వాలుజడ (5) ఉపాసన మొ.

రామచంద్ర కౌండిన్య (రామచంద్రయ్య - ఓరుగంటి) : పిహెచ్. డి. (యమ్. ఏ. ఆనర్సు) జననము : 16 జూన్ 1912 సం. రము. నివాసము : కావలి - నెల్లూరుజిల్లా. ఆంధ్రసాహిత్య అకాడమీ సభ్యులు.
రచనలు : (1) కృష్ణదేవరాయ (2) రమణలహరి (3) ఆంధ్రశ్రీ (4) తెలుఁగు మీరా (5) ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము (6) ఆంధ్రీకృత గంగాలహరి (7) హరిహర (8) రాగరోచి (9) శ్రీ వివేకానంద పద్యమంజరి (10) ఆంధ్రాది (చారిత్రకవ్యాసములు).

రామచంద్ర రాజకవి - కొడవలూరు : జననము : క్రీ. శ. 17 అక్టోబరు 1877 సం. రం. జన్మభూమి : శ్రీముక్తి రామేశ్వరము. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.
రచనలు : (1) చాతుర్మాస్య దీక్షా ప్రబంధము (2) మహా సీనోదయము (3) ఆంధ్రపంచీకరణ పద్యకావ్యము (4) శ్రీ ముక్తి రామేశ్వరక్షేత్ర మాహాత్మ్యము (5) శ్రీ ముక్తి రామేశ్వర రుక్మాంగద నాటకము మొ.

రామచంద్రరావు - గుత్తిభాస్కర : జననము : 20 శతాబ్దము. నివాసము : గుత్తి - అనంతపురంజిల్లా. తల్లి : వేంకటలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : రామకృష్ణమాచార్యులు. స్మార్త బ్రాహ్మణులు. పెదతండ్రి : మృత్యుంజయుఁడు. ఆంధ్ర గీర్వాణ కన్నడ భాషలందు పండితులు, కవులు.
రచనలు : (1) ప్రకృతిశాస్త్రనీతి (2) మాలతి (3) ప్రఫుల్లాపట్టాభిషేకము మొ.

రామచంద్రరావు - పేకుమళ్ల - (బి. ఏ. బి. యల్.) : జననము : 16 అక్టోబరు 1905 సం. రం. నివాసము : బందరు - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రగ్రంథాలయ సేవకమహాసంఘ ప్రధానకార్యదర్శి. జనపద కళాశాలా నిర్వాహకులు. అకాడమి ఆఫ్ కల్చర్ అధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) కుమారార్పణము (2) వీరయువకులు (3) ప్రణయ చాంచల్యము (నవలలు) (4) కనకదాసు (నాటకము) (5) ఆంధ్రదేశ గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర (6) ఆంగ్లదేశ గ్రంథాలయోద్యమ చరిత్ర (7) మధుర (8) చెట్టు - చేమ (9) భూదేవి (10) కెరటాలు (11) శుభలేఖ (12) కలపుల్లో రాము మొ.

రామచంద్రరావు - వెములకొండ : జననము : 11 మే 1923 సం. రం. నివాసము : వివేకనగర్ - హైదరాబాదు. కథానికారచయితలు - విమర్శకులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) సమాజము (2) ప్రతీకారము మొ.

రామచంద్ర వెంకట కృష్ణారావు - కొచ్చెర్లకోట (బి. ఏ.) : జననం : 1871 సం.రం. అస్తమయం : 1919 సం.రం. జన్మస్థానము: పోలవరము - గోదావరిమండలము. దత్తతతల్లి : కామాయమ్మ. తండ్రి : వెంకట జగన్నాథరావు. ఆర్వేలనియోగి. సంస్కృతాంధ్రాంగ్లములందు పట్టభద్రులు. పోలవరప్రభువు. సరస్వతీ మాసపత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : (1) రాజ తరంగిణి (2) అపవాద తరంగిణి (3) సాహసిక కథార్ణవము (4) ప్రభు విశ్వాసము మొ.

రామచంద్ర శర్మ - వంగులూరి : జననం : సిద్ధార్థి సం.ర కార్తీక శు. పూర్ణిమ. నివాసము : పంగులూరు - వంగోలు తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. ఆర్వేల నియోగులు. తల్లి సీతమ్మ. తండ్రి : నరసయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ కోవిదులు.

రచనలు : (1) ప్రద్యుమ్న విజయము (2) విచిత్ర రాఘవము (3) ఆంధ్రీకృతోత్తరరామ చరిత్రము (4) దధిమథన విలాసము మొ.

రామచంద్ర – తిరుమల (యమ్. ఏ.) : జననము : 17 జూన్ 1914 సం. జన్మస్థానము : కమలాపురము – హొస్పేట తాలూకా, బళ్లారి జిల్లా. తండ్రి : తిరుమల తాడిమర్రి శేషాచార్యులు. గురువులు : శ్రీమాన్ వెంబారు అంబాళం రామాచార్యులు. భాషాపరిశోధకులు. మద్రాసు ఓరియంటల్ వ్రాతప్రతుల గ్రంథాలయములో పండితోద్యోగము. తంజావూరు విశ్వవిద్యాలయములో కొంతకాలము పండితోద్యోగము.

రచనలు : (1) భారత విజయము (2) సుమతీ శతకము (3) బొబ్బిలి కథ (4) రంగనాథ రామాయణము (5) నన్నెచోడుని కుమార సంభవము (6) నుడి – నానుడి (7) మన స్త్రీవాచక శబ్దాలు (8) ఆంధ్ర ఛందోవిశేషాలు (9) గాథాసప్తశతిలో తెలుంగు పదాలు (10) హిందువుల పండుగలు – పర్వములు (11) నవకథావళి (12) చెప్పుడు మాటలు.

రామచంద్ర శాస్త్రి – కోరాడ : జననం : 1816 సం. అస్తమయం : 1900 సం. జన్మస్థానం : కేశనకుర్రు – అమలాపురం తాలూకా – తూర్పుగోదావరి జిల్లా. నివాసము : మచిలీపట్టణము. తండ్రి : లక్ష్మణశాస్త్రి. వేగినాటి బ్రాహ్మణుడు. గురువు : శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

రచనలు : (1) ఉన్మత్త రాఘవము (2) నయప్రదీపము (3) రథాంగదూతము (4) మంజరీ మధుకరీయ నాటిక (5) కుమారోదయ చంపువు (6) దేవీ విజయ చంపువు (7) శృంగార సుధార్ణవము (8) ఉషమావళి (9) శాకుంతలము (10) వేణీసంహారము (11) ముద్రారాక్షసము (12) ఉత్తరరామ చరిత్రము (13) పరశురామ విజయము (గద్య) (14) మృత్యుంజయ విజయము (15) ఉత్తర రామాయణము

(16) ధీసాధము (17) ఘనవృత్తము (18) పుమర్థశేవధి కావ్యము (19) కనకానంద భాణము (20) రామచంద్రవిజయ వ్యాయోగము (21) త్రిపురాసుర విజయడిండిమము (22) మంజరీసౌరభము.

రామ జోగారావు – బంకుపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 26 అక్టోబరు 1920 సం.రము. జన్మభూమి : వావాడ – శ్రీకాకుళం జిల్లా.
రచనలు : (1) గురు శతకము (2) ఆరామము. మొ.

రామచంద్ర శాస్త్రి – గడిశాస్త్రుల : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ప్రాంతము. నివాసము : రాయపర్తి – వరంగల్లు సమీపము.
రచన : సగరపురాణము.

రామదాసు – బెల్లంకొండ : జననము : క్రీ. శ. 23 ఆగష్టు 1923 సం. జన్మస్థలము : పమిడిపాడు – నర్సారావుపేట, గుంటూరు జిల్లా. నయాగరా కవులలోవారు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘసభ్యులు. ఆంగ్లమునుండి పెక్కునవలలు తెనిగించిరి. ప్రసిద్ధనాటక రచయిత.
రచనలు : (1) అతిథి (2) పునర్జన్మ (3) నాగీతం (4) నయాగరా (5) నానా (6) కన్నీరు (7) భయదస్థుఁడు (8) నాగార్జునకొండ యాత్ర (9) గలివరు నౌకాయాత్ర.

రామదాసు – రేమెళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. నియోగి. తల్లి : వెంకమ్మ. తండ్రి : అప్పయ. గురువు : ప్రతివాది భయంకరార్య సింగరాచార్యులు. నాల్గవ పుత్త్రుఁడు. నివాసము : దుగ్గుదుర్తి – పిఠాపురం తాలూకా.
రచన : మహీజా మనోహర శతకము.

రామనకవి – నడకుమటి : జీవితము : 1821–1887 సం.రము మధ్య కాలము. తండ్రి : బుచ్చన్న. నివాసము : శహాపుర గ్రామము – రామచంద్రపురం తాలూకా, గోదావరి మండలము. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు పరిచితములు.

రచనలు: (1) హరిమీడే స్తవము (2) ప్రభులింగలీల (3) ఆత్మానాత్మ చూడామణి - (ఆంధ్రీకరణములు) మొ.

రామనరసింగరావు-కూరెళ్ల : జననము: క్రీ.శ. 29 మార్చి 1906 సం. జన్మభూమి : విశాఖపట్నము.

రచన : రాఘవశతకము.

రామనరసింహం - కాకర్ల : జననము : 25 అక్టోబరు 1914 సం. రము. విమర్శ శిరోమణులు. కవిశేఖరులు. జన్మస్థానము : సీతానగరము-శ్రీకాకుళం జిల్లా.

రచనలు : (1) కనకాభిషేకం (చారిత్రక నవల) (2) రఘునాథ రాయలు (నవల) (3) ఉషారాగము (ఖండకావ్యము) (4) సుజాత (కావ్యము) (5) దక్షిణాంధ్ర వాఙ్మయచరిత్ర మొ. పెక్కులు గలవు.

రామన్న సాహెబురాణ (సా హె బు రా ణ) : (బిరుదునామముఁ గావచ్చును). జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : వీరన్న. తల్లి : రాజమ్మ. మాధ్వుఁడు.

రచన : సీతాపతి శతకము (కడు మనోహరఁ గల్పనలు గలది).

రామనాథశాస్త్రి - ఓలేటి : (ఓలేటి సోదరకవులలో నొకరు) జననము : క్రీ. శ. 1930. జన్మభూమి : పురిటిపెంట విశాఖజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల ములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) తారాతోరణము (2) శశిరేఖ (3) మధుబాల (4) రసికరంజని మొ. 10 గ్రంథములు. శ్రీ పంచ ముఖేశ్వరరావుగారితో కలసి వ్రాసినారు.

రామనాథశాస్త్రి - ధారా (యమ్. ఏ) జననము : 11 జూన్ 1932. గుంటూరు మద్రాసు కళాశాలాంధ్రోపన్యాసకులు. చతుర్విధాభి నయ నిర్వహణపూర్వకమైన నాట్యావధానముచేయు దిట్ట.

రచనలు : (1) అస్పృశ్యులు (2) విశ్వవీణ (3) రత్నగర్భ (4) కోటిదీపాలు (5) తపోభంగం (6) కంచుగోడలు (7) పృథ్వీపతి (8) నారాయణం (9) రసలోకంలో తూర్పు పడమరలు (10) నాట్యప్రగతి (11) కథలు, వ్యాసములు, విమర్శనలు మొ.

రామనాథశాస్త్రి - వెంపటి : జననము : రుధిరోద్గారి సంవత్సర ఆశ్వయుజ బ. షష్ఠి. వెలనాటి వైదికులు. తల్లి : రామలక్ష్మి. తండ్రి : సుబ్బాభట్టు. పాఠశాలా పండితులు. నివాసము : వెంకటగిరి.

రచనలు : (1) దశావతార చరిత్రము (2) కృష్ణచరిత్రము (సంస్కృతము) మొ. గలవు.

రామన్న - చెన్నూరు : క్రీ. శ. 1840 సం. రము ప్రాంతము. నివాసము : యాదవాకిళ్ల - హుజూరునగరు తాలూకా.

రచన : ఆంధ్రీకృత రామాయణము (చిలకలూరి శ్రీరామస్వామికి అంకితము).

రామబ్రహ్మం - పోలవరపు (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననం : క్రీ.శ. 1902. జన్మస్థానం : రేపల్లె - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) భారవీభాస్కరము (2) లీలాకుమారి (3) రవీంద్ర - కవీంద్ర (4) జీవనప్రభాతం (5) ఇంటా - బయట మొ.

రామభద్రరావు-కందుకూరి (బి. ఏ., బి. ఇడి.) : జననము : 31 జనవరి 1905. జన్మస్థానం : అమలాపురం - తూ. గో. జిల్లా. నివాసం : రాజవరము - కొత్తపేట తాలూకా. ఆంగ్లరచయిత కూడాను.

రచనలు : (1) లేమొగ్గ (2) నివేదనము (3) తరంగిణి (4) జయపతాక (5) వేదన (6) గేయమంజరి.

రామభద్రశాస్త్రి-చిలుకూరి : "సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననం : క్రీ.శ. 1918. నివాసం : రాజమండ్రి. అష్టావధానులు.

రచనలు : (1) మాఘకావ్యము (2) శిశుపాలవధము (3) నన్నయ భట్టు (4) కమల (5) గణపతివిలాసము (6) వాల్మీకిహృదయము (7) గురుభక్తి (8) గౌతమీ మాహాత్మ్యము (9) వంచనా ఫలము (ప్రహసనము) మొ. పెక్కులు గలవు.

రామమూర్తి - కంచిభొట్ల "శ్రీసాయిశ్రీ" : జననము : క్రీ.శ. 8, సెప్టెంబరు 1932. జన్మభూమి : కారుమంచి - గుంటూరుజిల్లా. నివాసం : మద్రాసు. పరిచితములు : ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీభాషలు.

రచనలు : (1) నెంబరులేని మోటారుకారు (2) క్రీడావిలాసిని మొ.

రామమూర్తి - దివాకర్ల (యమ్. ఏ., విద్వాన్ : జననం : క్రీ. శ. 20వ శతాబ్దం. తల్లి : వేంకటలక్ష్మి. డాక్టరు దివాకర్ల వేంకటావధాని ఈయన సోదరుఁడు. పినతండ్రి : తిరుపతిశాస్త్రి. (తిరుపతి వేంకట కవులలోవారు).

రచనలు : (1) శ్రీవిశ్వనాథకంఠాభరణము (2) గీతవాద్యము (3) అజ్ఞాతకర్మ (పద్యకావ్యము) (4) కథలు - గాథలు (5) మన శాస్త్రజ్ఞులు (6) ఆంధ్రశౌర్యము (నవల) (7) వైజ్ఞానికులు (8) రాయలసీమ (9) విమర్శ వ్యాసములు (10) అమృతోదయము (11) స్వాతంత్ర్యరథము (12) తెలుఁగులోకము.

రామమూర్తి - రఘుపతుల : జననం : క్రీ.శ. 1875 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : పాపయ్య. గురువు : కొండలరాయ చిదానందయోగి. ఆధ్యాత్మికచింతగల కవి.

రచన : భావబోధ రసాయనశతకము.

రామమూర్తినాయఁడు - అల్లాడ : జననం : క్రీ.శ. 28 జూన్ 1904.
జన్మభూమి : జటిని - పూరిజిల్లా (ఒరిస్సా).
రచన : రామయోగి రామాయణం.

రామమూర్తిశాస్త్రి - ఆకొండి : "కవిరాజు" జననము : క్రీ.శ.1875 సం.రం. జన్మస్థానము : కేశనకుర్రు - పోలవరం. తల్లి : లచ్చమ్మ. తండ్రి : రామస్వామి. ఆరామద్రావిడులు. నిశ్శంకుల కృష్ణమూర్తి గారితోఁగూడి రామకృష్ణకవులుగా పేరొందిరి. ఆయుర్వేద వైద్య నిపుణులు.
రచనలు : (1) స్వప్నానసూయ (కావ్యము) (2) దేవీభాగవతము (3) జీవానందన నాటకము మొ.

రామయోగి - యరగుడిపాటి : జననం : క్రీ.శ. 2 మే 1904 సం. రము.
జన్మభూమి : నెల్లూరు.
రచనలు : (1) పానపిశాచవిమోచనము (2) జైహింద్ (3) చంద్ర నగరము మొ.

రామమోహనరావు - మహీధర : జననము : 16 నవంబరు 1909 సం. ఆంధ్ర గీర్వాణములు, ఆంగ్లము, రష్యన్, బెంగాలీ భాషలలో పండితులు. దక్షిణాఫ్రికాసాహిత్యమును ఆంధ్రీకరించినవారు.
రచనలు : (1) అడెకొంప (2) నేడు - నాడు (3) మబ్బుతెర (4) రథచక్రాలు (5) దవానలము (6) ఉమ్మడికొంప (7) నూతిల్లక్రితం మొ.

రామభట్టు - జయంతి : నివాసము : భద్రాద్రి సమీపము. వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : కృష్ణభట్టారకుఁడు. తల్లి : సుభద్రమ్మ.
రచన : ఉత్తరరామాయణమునందలి తుదియాశ్వాసము.

రామమూర్తి - పురాణపండ : "ఉపన్యాస సార్వభౌమ" జననం : క్రీ. శ. 3 జూన్ 1906 సం. రం. జన్మస్థానము : కాకరపర్రు -

ప. గో. జిల్లా. నివాసము : రాజమండ్రి. సంస్థాపకులు : ఆధ్యాత్మిక ప్రచారక సంఘము. తండ్రి : బుల్లి సూరయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రమహాభారతము (7 సంపుటములు. మూల శ్లోకములతో-ఆంధ్రవ్యాఖ్యానముతో) (2) అధ్యాత్మ రామాయణము (2 భాగములు. మూలశ్లోకములు – విపుల వ్యాఖ్యానముతో) (3) శ్రీమద్భాగవతము (7 స్కంధములు. మూలముతో – ఆంధ్ర వ్యాఖ్యానముతో సహా) (4) శ్రీమద్భగవద్గీత (ఆంధ్రతాత్పర్యముతో) (5) కల్యాణపథము (పరమానంద సరస్వతీస్వాముల మూలమునకు అనువాదము) మొ.

రామయ్య – పిట్టల : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కానోపును. తండ్రి : కృష్ణయ్య. గురువు : జామయ్యమహాకవి.

రచన : సనాథనాయక శతకము మొ.

రామయ్యపంతులు – జయంతి : జననము : 1860 సం.రము. నిర్యాణము : 1941 సం.రము. తల్లి : సోమమ్మ. తండ్రి : రామయ్య. వెలనాటి బ్రాహ్మణుడు. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృత భాషలందు పండితులు.

రచనలు : (1) ముక్తేశ్వరశతకము (2) ఉత్తరరామ చరిత్రము (3) అమరుకము (4) ఆంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి (5) ఆంధ్ర చంపూరామాయణము (6) శాసనపద్యమంజరి (2 భాగములు) (7) బాలరామాయణము (8) ఎపిగ్రాఫియా ఇండికాలో కొన్ని వ్యాసములు (9) కృష్ణరాయలు (50 వ్యాసములు) (10) సర్వేశ్వరశతకము (11) కవిజనాశ్రయము (12) విప్రనారాయణ చరిత్రము (13) మన్నారుదాస విలాసము (14) రాయ వాచకమునకు ఉపోద్ఘాతము.

రామరాజు – బి. (యమ్. ఏ., పి హెచ్. డి.) : జననము : 15 ఏప్రిల్ 1925 సం. రము. ఉస్మానియా తెలుగుశాఖాధ్యక్షులు. ఆంధ్ర

రచయితల సంఘ కార్యదర్శి. విమర్శకుఁడు. స్వస్థానం : దావె నూరు : వరంగల్ జిల్లా.

రచనలు : (1) తెనుఁగు జానపద గేయసాహిత్యము (2) వీరగాథలు (3) తెనుఁగువీరుఁడు (4) మఱుఁగుపడినమాణిక్యాలు (5) ఆంధ్ర దేశపు సంస్కృతకవులు మొ.

రామలింగకవి — కొమర్రాజు : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. తాత : శంకరుఁడు. తండ్రి : నాగలింగయ్య. తల్లి : చుక్కమ్మ. లింగధారులగు ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. ఉద్భటారాధ్యవంశ్యుఁడగు వీరభద్రయోగి కవి గురువు.

రచనలు : (1) శ్రీగిరిమల్లేశశతకము (2) వీరభద్రశతకము. ఇంకను పెక్కు చాటుకృతులు గలవు.

రామలింగస్వామి — అనంతపంతుల : జననము : 1 ఆగష్టు 1890 సం. రము. జన్మస్థానము : పార్వతీపురము. అభ్యస్తభాషలు : ఆంధ్ర గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) శుక్లపక్షము (2) భువనవిజయము (3) హితబోధ (4) భార్గవ రామాయణము మొ.

రామలింగారెడ్డి — కట్టమంచి (యమ్. ఏ.) : జననము : 1880 సం.రము. జన్మస్థానము : కట్టమంచి. నివాసము : చిత్తూరు. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యరెడ్డి. పాకనాటి రెడ్డియుఁడు. జాతీయనాయకుఁడు. అంతర్జాతీయ రాజకీయవేత్త, ఆంగ్లభాషాకోవిదులు. ప్రభుత్వ బహుమాన వేతనముపై ఇంగ్లాండునుండి పాశ్చాత్యశాస్త్రతత్త్వమును ఆకళించిన విజ్ఞానవేత్త. మహావిమర్శకులు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయోపాధ్యక్షులు.

రచనలు : (1) కవిత్వతత్త్వవిచారము (2) వ్యాసమంజరి (3) ముసలమ్మ మరణం (4) నవ యామిని (ఖండకావ్యములు) మొ.

రామలింగేశ్వరరావు - తుమ్మలపల్లి : జననము : 1921 సం. రము. జన్మస్థానము : మునిరావు వీధి - కడపజిల్లా. పరిచితభాషలు: ఆంధ్రాంగ్లములు, సంస్కృతము, హిందూస్థానీ.

రచనలు : (1) శివానుగ్రహము (2) పితృయజ్ఞము (3) మేళరాగ స్వరతాళకృతులు.

రామశాస్త్రి - గోవిందు : జననము : 3 అక్టోబరు 1918 సం. రము. జన్మస్థానము : తురుమాళ్ అను ఉత్కళ గ్రామము : కోరాపుట్టి జిల్లా.

రచనలు : దూరతీరాలు (నాటిక) (2) శలవుల్లో మొ.

రామశాస్త్రి - దుర్భా (రామ్‌షా) : జననము : 30 జూలై 1924 సం. జన్మస్థానము : వేటపాలెము - కాకినాడ తాలూకా, తూర్పు గోదావరిజిల్లా. విమర్శకులు. రచయితల సంఘసభ్యులు. పరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కళలు (2) కథలు (3) మనస్తత్వాలు (కథలు) (4) కళాసాహిత్యాల సమస్యలు (5) దయ్యం పట్టినమనిషి (6) ఉదయగీతాలు (7) కామేశ్వరి కథ మొ.

రామశాస్త్రి - పారనంది : జననము : పరీధావి సం. శ్రావణ శు.నవమి. నివాసము : పర్లాకిమిడి. కాసలనాటి వైదికులు. తల్లి : రామలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : ముఖలింగేశ్వరుడు. ఆంధ్రగీర్వాణ వ్యాకరణ కోవిదులు.

తెనుగు రచనలు : (1) భగవద్గీతార్థ విచారము (2) ఆంధ్ర మహాభారత విమర్శనము (3) స్త్రీ పునర్వివాహ ఖండనము (4) స్త్రీ పునర్వివాహ విధి విచారము.

సంస్కృత రచనలు : (5) మధుకేశ్వరీయ నాటకము (6) శ్రీ శంకరాశయాదర్శము (భగవద్గీతా వ్యాఖ్య) (7) సంక్రాంతి పుణ్యకాల వివేచనము మొ.

రామసుబ్బయ్య - నల్లపెద్ది : జననం: క్రీ.శ. 17 ఏప్రిల్ 1917 సం.రం.
జన్మభూమి : కాపులూరు - నెల్లూరుజిల్లా.
రచన : త్యాగరాజీయము మొ.

రామసోమయాజులు-భమిడిపాటి : "కవిశేఖర, కళానిధి" : జననము : 19 నవంబరు 1899 సం.రము. జన్మస్థానము : చోడవరము - విశాఖపట్టణము జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణవిద్వాంసులు.
రచనలు : (1) తరంగిణి (పద్య సంకలనము) (2) శివాజీ (ప్రబంధము) (3) కుచేలోపాఖ్యానము (4) విశ్వలీల (5) జానకి (6) లక్ష్మి మొ.

రామస్వామి చౌదరి - శరణు : జననం: క్రీ.శ. 12 సెప్టెం. 1900 సం. జన్మభూమి, నివాసము : అమృతలూరు - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ, బెంగాలీ, తమిళము.
రచనలు : (1) కేథరిన్ (2) గారిబాల్డీ జీవితము మొ.

రామస్వామి - రాయవరపు : జననము: క్రీ.శ. 21 అక్టోబరు 1922 సం. జన్మభూమి : లక్ష్మీదేవిపేట - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. నివాసము : దోర్లపూడి - విశాఖజిల్లా.
రచన (1) రామలింగశతకము (2) శ్రీ దుర్గామాహాత్మ్యము మొ.

రామస్వామికవి - మండ : జీవితము : క్రీ. శ. 19-వ శతాబ్దము కానోపును.
రచన : శ్రీరామజోగరాయశతకము(రామజోగారావను వక్క-లంక జమీందారునిపైఁ జెప్పినది).

రామస్వామిశాస్త్రి - మండపాక : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.రము. తాత : పేరయ్యకవి. తండ్రి : కామకవి. తమ్ముఁడు : పార్వతీశ్వరశాస్త్రి.
రచనలు : (1) అవధూతానుభూతి (2) గీతాశాస్త్రము మొ.

రామాచార్యులు – బెడుదూరి : జననము : 19 వ శతాబ్ద ప్రారంభము.
రచనలు : బయలు నాటకములు (నటన కనుకూలించు వీథి నాటకములు.

రామాజెట్టి : రచన : బాలచక్ర వేమశతకము (వేమనశతకము).

రామస్వామిశాస్త్రి – పాటూరి : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం.రం. ప్రాంతము. పోర్టు సెంటుజార్జి కళాశాల పండితుడు.
రచన : శుకసప్తతి (వచనకావ్యము).

రామస్వామిశాస్త్రి – వావిళ్ల : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. జన్మస్థానము : అల్లూరు – నెల్లూరుజిల్లా. నివాసము : మదరాసు. వావిళ్ల పుస్తకసంస్థకు స్థాపకులు. ఈయన పుత్త్రులు వేంకటేశ్వర శాస్త్రి. ద్రావిడశాఖకు జెందిన వైదికబ్రాహ్మణులు.
రచనలు : మనుచరిత్రము, ఆముక్తమాల్యద మొదలగు పెక్కు గ్రంథములకు వ్యాఖ్యానములు.

రామానుజరావు – పండరి : క్రీ. శ. 1830 సం.రము. నివాసము : రామాయమ్మపేట – సిద్దిపేట తాలూకా.
రచన : (1) గాంగేయచరిత్ర (యక్షగానము) (2) హనుమదవతారమండలి (3) అహల్యాసంక్రందన విలాసము మొ.

రామానుజయ్య – తిరువాయిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. సోదరుడు : వేంకట రామానుజుడు.
రచన: చూడికుడుత శతకము (ఆముక్తమాల్యద కథానాయికయగు చూడికుడుత్త యనుపేరుగల రంగనాయకి నుద్దేశించి చెప్పిన శతకము).

రామానుజరావు–దేవులపల్లి : జననము : 23 ఆగష్టు 1917 సం.రము. జన్మస్థలము, నివాసము : వరంగల్. ఆంధ్రసారస్వత పరిషదుపా

ధ్యక్షులు హైద్రాబాదు. సాహిత్యఅకాడమీ కార్యదర్శి. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ, గీర్వాణము మొ.

రచనలు : (1) పచ్చతోరణాలు (2) సారస్వతనవనీతము (3) నవ్యకవితా నీరాజనము (4) వ్యాసమంజూష (5) సంస్కృత పునరుజ్జీవనము.

రామానుజాచార్య – యస్. సి. : 'విరించి' జననము : క్రీ. శ. 14 ఫిబ్రవరి 1935 సం.రము. జన్మభూమి : విజయవాడ–కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ.

రచనలు : (1) నరపశువు (2) అనంతయాత్ర (3) అంతరాత్మ (4) బంగారుపాప మొ. అన్నియు అనువాదములు.

రామానుజాచార్యులు – నారాయణం (విద్వత్కవిశేఖర) : జననము : 23 జూన్ 1897 సం. రము. జన్మస్థలము : ఉల్లిపాలెం. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు. తల్లి : లక్ష్మీనరసమ్మ. తండ్రి : శ్రీరామ దేశికులు.

తెన్గురచనలు (1) శ్రీనివాస శతకము (2) క్షీరాబ్ధి కుమారీ శతకము (3) చెన్నకేశవ శతకము (4) శ్రీకృష్ణ శతకము (5) రాఘవాభ్యుదయము (ప్రబంధము) (6) విజయబభ్రువాహనము (నాటకము) (7) మాయావతి (నాటకము) (8) సుచంద్రీయము (నాటకము).

సంస్కృత రచనలు : (9) శ్రీసూత్రకారప్రపత్తి (10) శ్రీవిఖనస మతాచార్య ప్రభావ ప్రశంసనము (11) మునిరాజస్తుతి (12) సాంప్రదాయికాచార్య స్తోత్రకావ్యము (13) శరణాగతి (14) లక్ష్మీనారాయణస్తుతి (15) రామానందలహరి (16) ధన్వంతరీ సుప్రభాతము మొ.

రామానుజులురెడ్డి – బూమూరు : జననము : 5 జూన్ 1899 సం.రం. జన్మస్థానము : తిరుత్తని – చెంగల్పట్టు జిల్లా.

రచనలు : (1) రత్నాబాయి (2) మోహన (3) రాణి దుర్గ (4) సాహిత్య ముక్తావళి (5) వీరగాంధర్వము (6) రంతిదేవుఁడు (7) పూలగుత్తి మొ.

రామారావు – అడిదము : జననం : 1881 సం.రం. జన్మస్థానము : పూసపాటిరేగ – విశాఖజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి. విజయనగరం కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతభాష లందు సమర్థులు.

రచనలు : (1) మణిహారము (2) విస్మృత కళింగాంధ్ర కవులు (3) సంస్కృతచాటువుల కనువాదము (4) ఢిల్లీదర్బారు (5) అడిదము సూరకవి జీవితము మొ.

రామారావు – కాశీపట్నము : జననం : క్రీ. శ. 15 జూన్ 1924 సం. జన్మభూమి : మరవాక – శ్రీకాకుళం జిల్లా. నివాసము : విశాఖ పట్టణము. సుపరిచితములు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచన : రాగమయి (నవల).

రామారావు – చుండుపట్ల : జననం : క్రీ. శ. 20 జూలై 1906 సం. జన్మభూమి : మేడపాడు : తూ.గో. జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణములు.

రచనలు : భగవద్గీత (నాటకము) (2) మెహర్ బాబా కిన్నెర కథ. మొదలగునవి.

రామారావు – తులసిల : జననం : క్రీ. శ. అక్టోబరు 1919 సం. జన్మభూమి : నందమూరు – కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచన : మహాసాహసోపదేశము మొ.

రామారావు – తాడూరి : జననం : క్రీ. శ. 16 జనవరి 1887 సం.రము. జన్మభూమి : తాడేపల్లిగూడెం : ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) శ్రీ విచిత్రమాలికా కథావళి (2) ఆనందసుధా తరంగిణి మొ.

రామారావు-మారేమండ (డాక్టరు) : జననము : క్రీ. శ. 28 నవంబరు 1906 సం. జన్మభూమి : రాజమండ్రి. నివాసము : హైదరాబాదు. నైజాము కాలేజీ. చారిత్రక శాఖా ప్రధానోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రదేశమున బౌద్ధమత వ్యాప్తి (2) భారతీయ విద్యా చరిత్రము (3) కాకతీయసంచిక (4) కాకతీయ సామ్రాజ్యము (5) తెలుఁగు వెలుఁగు (6) శాతవాహన సామ్రాజ్యము (7) ఆంధ్రదేశ చరిత్ర (8) నాట్యము - నృత్త రత్నావళి.

రామారెడ్డి - ముకురాల : జననము : 1929 సం.రం. నివాసము : కల్వకుర్తి. మహబూబునగర్ జిల్లా. జిల్లా పరిషత్తు హైస్కూలు అధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) దేవరకొండ దుర్గము (2) మనుమఁడు చూపిన మంచిబాట (3) వీర పూజ మొ.

రామిరెడ్డి - దువ్వూరి : "కవి కోకిల" జననము : 1895 సం.రం. నిర్యాణము : 1947 సం. జన్మస్థలము : పెమ్మారెడ్డి పాలెము - నెల్లూరు మండలము. రెడ్డి వంశీయులు. ఆంగ్ల, పారసీక, సంస్కృతాంధ్రములందు ప్రజ్ఞ కలవారు.

రచనలు : (1) పానశాల (2) కృషీవలుఁడు (3) కుంభరాణా (4) వనకుమారి (5) సీతా వనవాసము (6) నలజారమ్మ అగ్ని ప్రవేశము (7) పలితకేశము (8) యువక స్వప్నము (9) నైవేద్యము (10) నక్షత్రము (11) గులాబి తోట (12) పండ్ల తోట (13) జలదాంగన (14) కడపటి వీడ్కోలు-పెక్కు ఆంగ్ల గ్రంథములు మొ.

రామిరెడ్డి - నారపరెడ్డి : జననము : 1918 సం. నివాసము : కోవూరు - నెల్లూరు జిల్లా. అభ్యుదయ రచయితల సంఘసభ్యులు, ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచిత భాషలు.

రచనలు : (1) నా వీణ (2) అశ్రుమాల (3) మధువనం (4) మధుశాల మొ.

రామేశ్వరరావు – వెలుదండ : జననము : 27జూలై 1935 సం.రం. జన్మస్థానము, విలాసము : మంగునూరు – మహబూబునగర్ జిల్లా. పరిచిత భాషలు : హిందీ ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతములు.

రచనలు : (1) శ్రీ రామభూవర శతకము (2) విద్యుత్సందేశము (3) ఆంధ్రనారదభక్తి సూత్రములు మొ.

రుక్మిణమ్మ – స్థానాపతి : జననం : 1915 సం. రము. జన్మస్థానము : నిడుదవోలు. తల్లి : గరుడమ్మ. తండ్రి : పురుషోత్తం. భర్త : సత్యనారాయణ. నివాసం : విశాఖజిల్లా.

రచనలు : (1) పూలమాల (2) దేవుడు (3) వత్సరాజు (4) దూతఘటోత్కచము (5) దర్యాలు (6) ప్రతిజ్ఞ (7) పూర్వదానం (8) ఛాయ (9) ఊర్మిళ (10) ప్రార్థన (11) లీల (12) చారుదత్తం (13) కాదంబిని (14) దేవీ భాగవతం.

రుక్మిణీనాథశాస్త్రి – జలసూత్రం : జననము : 7 సెప్టెంబరు 1914 సం.రము. జన్మస్థానం : హైదరాబాదు. పండితకవి. విమర్శకుడు. రచయితల సంఘకార్యదర్శి. తెలప్రోలు ఉదయభారతి ఆంధ్రోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) అక్షింతలు (2) ఎఱ్ఱచీకటి (3) శబరి (4) తనలో తాను (5) దేవయ్య స్వీయచరిత్ర.

లక్ష్మణ – బొల్ల : జననము : క్రీ. శ. 28 జూలై 1917 సం. రము. జన్మభూమి : సికింద్రాబాదు.

రచనలు : (1) విజయదశమి కానుక (2) స్వార్థము.

లక్ష్మణకవి – పిండిప్రోలు : జననం : 1820. నివాసం : కుయ్యేరు రామచంద్రపురం తాలూకా. గ్రామకరణం. నియోగి. తండ్రి

గోపాలం. తిట్టుకవియని ప్రసిద్ధి. సమకాలికులు : కాకరపర్తి కృష్ణకవి, కొటికలపూడి కృష్ణకవి మొ.
రచన : లంకావిజయము (రావణదమ్మీయము).

లక్ష్మణదాసు - దామరాజు : జననం : 19 వ శతాబ్దాంతం. నివాసం: మల్కాపురం. నియోగి. ఆంధ్రగీర్వాణములు పరిచితములు.
రచన : సీతారామ శతకము.

లక్ష్మణదేశికుఁడు - బృందావనము : జననం : 19 వ శతాబ్ద మధ్యమము. నివాసం : కర్ణపట్నం. గురువు : శ్రీరామవర దేశికుఁడు.
రచన : రాజకంఠీరవ శతకము (రామాయణ కథాపూరితము).

లక్ష్మణరావు-ఆవంచ : "సాహిత్య శిరోమణి" జననం : 21 సెప్టెంబరు 1929 సం.రము. విలాసం : హైద్రాబాదు.
రచనలు : (1) వీరరాఘవులు (చిన్నపిల్లల నవల) (2) చిలుకమ్మ చుట్టాలు మొ.

లక్ష్మణశాస్త్రి - గుండు : జననం : క్రీ.శ. 19 వ శతాబ్దం. నివాసం: వేళంగి - కాకినాడ తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.
రచన : శ్రీరామచంద్ర విలాసము.

లక్ష్మణస్వామి - కాళహస్తి : జననము : క్రీ. శ. 4 అక్టోబరు 1927. జన్మభూమి : రాజమండ్రి రామచంద్రపురం తాలూకా.
రచనలు : (1) గాంధీజీ అడుగుజాడల్లో (2) హిందీ - తెలుఁగు కోష్.

లక్ష్మణస్వామి - దాసరి : జననం : 1890 ప్రాంతము. నివాసం : పిఠాపురం - తూ. గో. జిల్లా. పీఠికాపుర ప్రభువుల ఆశ్రితులు.
రచనలు : (1) విజయవిలాస నాటకం (2) భర్తృహరి (3) వేశ్యా సహవాస ఫలితం (4) దీనపోషక శతకం (5) భక్తజన మనోరంజనము మొ.

లక్ష్మణశాస్త్రి - కప్పగంతుల : "శిరోమణి" జననం : 5 డిసెంబరు 1917 సం.రము. విలాసం : హైద్రాబాదు. ప్రభుత్వ సమాచార పౌరసంబంధముల శాఖా అసిస్టెంటు డైరెక్టరు. పరిచితములు : 7, 8 భాషలు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రవ్యాకరణ వివరణం (2) కర్ణసుందరి (3) ఆంధ్రీకృతవిక్రమాంక దేవచరితము (4) జానకీహరణకావ్యము (5) మణిమంజూష (6) వనపర్తి సంస్థానచరిత్ర మొ.

లక్ష్మణసింగు : క్రీ. శ. 1890 సం. ప్రాంతము. నివాసము : నేలకొండపల్లె - హైద్రాబాదు ప్రాంతము.

రచన : కేశవ శతకము.

లక్ష్మయ్య - అమ్మిసెట్టి : "ప్రౌఢకవి, ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : క్రి. శ. 1910 సం. రము. ప్రాంతము. నివాసము : తణుకు - పశ్చిమగోదావరి జిల్లా. తణుకు బోర్డు హైస్కూలు తెలుగు పండితులు.

రచనలు : (1) దక్షిణ వీరభారతము (2) చంద్రగిరి దుర్గము (3) హంపీరాజ్యము (4) భాగవతాంధ్రీకరణము మొ.

లక్ష్మయ్య - పైడి : జననము : 1 జూలై 1904 సం. రము. విలాసము : అచ్చంపల్లి - అనంతపురం జిల్లా.

రచనలు : (1) మార్కండేయ (2) సాయిలీల (3) సింగనరాయ జీవితము మొ.

లక్ష్మారావు - ఆవంచ : జననము : క్రీ.శ. 21 సెప్టెంబరు 1929 సం.రము. జన్మభూమి : చర్లపల్లి : నల్గొండజిల్లా. నివాసము - హైదరాబాదు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, ఉర్దూ, హిందీ.

రచనలు : (1) వీరరాఘవులు (2) చిలుకమ్మ చుట్టాలు (3) గుట్టమీది గుడిసె (4) చిట్టికథలు (5) పల్లెటూరి ప్రయాణం మొ.

లక్ష్మీకాంతకవి – నారపరాజు : జననము : ప్రమాదీచ సం. రము. నివాసము : ఇంకొల్లు గ్రామము–బాపట్లతాలూకా. తల్లి : వెంకమ్మ. తండ్రి : శ్రీరాములు. తాత : వేంకటామాత్యుఁడు.

రచనలు : (1) కవిజన చకోర చంద్రోదయము (2) మహాకవి కాళిదాసము (3) రాఘవజననము (4) ప్రతిజ్ఞావిజయము మొ.

లక్ష్మీకాంతకవి – మేడేపల్లి : జననము: క్రీ. శ. 1909 సం. రము. నివాసము : హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) భక్తజనాబాయి (నాటకము) (2) సౌందర్య విలాసము (3) నా కవనము.

లక్ష్మీకాంతకవి – గుంటూరు : జననము : క్రీ.శ. 25 జన. 1900 సం. రము. నిర్యాణము : 4 ఫిబ్రవరి 66. జన్మస్థానము : యలమంచిలి–విశాఖజిల్లా. గురువు : శ్రీ కావ్యకంఠ గణపతిశాస్త్రి. నివాసము : శ్రీ రమణమహర్షి ఆశ్రమము. కవి. తత్త్వవిదుఁడు. పండితుఁడు. ప్రముఖ రచయిత.

రచనలు: (1) నాయన (శ్రీ కావ్యకంఠ గణపతిముని జీవితచరిత్రము) (2) తత్త్వశాస్త్రము (3) మంత్రశాస్త్రము (4) ఖగోళ శాస్త్రము (5) గురువుల సంస్కృత రచనలకు అనువాదములు మొ.

లక్ష్మీకాంతము – దంటు : జననము : 28 ఏప్రిల్ 1860 సం. రము. నివాసము : సిద్ధపల్లె – గుంటూరుజిల్లా. తెలుగాణే బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : సుబ్బారాయఁడు. తాత : ఆంజనేయాలయ ప్రతిష్ఠాపకు లగు దేవయ్య, మాతామహుఁడు : భోనగిరి సుబ్బయ్య. తల్లి : మహాలక్ష్మమ్మ. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) పార్థసారథి శతకము (2) కృష్ణవేణీ విలాసము మొ.

లక్ష్మీకాంతము – పింగళి (యమ్. ఏ.) : జననము : 10 జనవరి 1894 సం. రము. జన్మస్థానము : చిట్టూర్పు–చల్లపల్లి తాలూకా పింగళి.

కాటూరి కవులలో నొకరు. నివాసము : మచిలీపట్టణము. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమున ప్రధానాంధ్రాచార్యులు.

రచనలు : (1) మధురపండిత రాజము (2) ద్విపద భారతము (3) రంగనాథ రామాయణము (4) గంగాలహరి (5) గౌతమ వ్యాసములు (6) సౌందరనందము (కాటూరివారితో కలిసిన రచన) (7) పౌలస్త్య హృదయము (జంటకవుల రచనము) (8) తొలకరి (జంటకవుల కర్తృకము) మొ.

లక్ష్మీకాంత మోహన్ : జననము : 1 జూలై 1922 సం. విలాసము : మల్కాజగిరి – సికింద్రాబాదు. జన్మస్థానము : వెల్లటూరు–రేపల్లె తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) రామరాజ్యము (2) సింహగర్జన (3) పేదరాసి పెద్దమ్మ కథలు (4) ఆత్మబలీయము (5) సమ్మెపిలుపు (6) కూలి – కౌలుదారు (7) ఆంటోని – క్లియోపాత్ర (8) జూలియస్ సీజరు (9) రోమియోజూలియట్ (10) ఒథెలో (11) మాక్బెత్ (12) తుఫాన్ (13) వెనిస్ వర్తకుడు (14) లియర్ రాజు (15) కొరియలానస్ మొ.

లక్ష్మీకాంతమ్మ – ఊటుకూరి (కృష్ణకుమారి) : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : 18 డిసెంబరు 1917 సం.రము. విలాసము : బాపట్ల – గుంటూరుజిల్లా. తండ్రి : నాళం కృష్ణారావు. తల్లి : సుశీల. ఆంధ్రప్రదేశ్ అకాడమీసభ్యురాలు. విద్వత్కవయిత్రి, ఆంధ్ర విదుషీకుమారి, తెలుగుమొలక, కవయిత్రీతిలక, ఆంధ్రసరస్వతి మొ. బిరుదములు గలవు.

రచన : (1) ఆంధ్రకవయిత్రులు (మద్రాసు ప్రభుత్వముచే బహుమతిగొన్న గ్రంథము) (2) భారతచరిత్ర (కొన్నిగుణపాఠములు).

లక్ష్మీకాంతమ్మ – భువనగిరి : జననము : 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. ఆంధ్రయువతీ కళాశాలయందు

ఆంధ్రాధ్యాపకురాలు. తండ్రి : కందర్ప తిమ్మరాజు. ఆంధ్రగీర్వాణములు అభ్యస్తభాషలు.

రచనలు : (1) భీష్మస్తవరాజము (2) భారత కృష్ణశతకము (3) భగవద్గీతానువాదము మొ.

లక్ష్మీకాంతయ్య - గరికిపాటి : జననము : 12 జూలై 1900 సం.రము. విలాసము : విద్యానగర్-హైదరాబాదు. పండితులు. విమర్శకులు.

రచనలు : (1) కీరసందేశము (2) హరిస్తుతి మొ.

లక్ష్మీనరసింహకవి - పోతరాజు : "కవిశేఖర, అవధానిభూషణ" జననము : సర్వధారి సం.ర ఆషాఢ శు. పాడ్యమి. నివాసము : పర్చూరు : నరసారావుపేట తాలూకా, ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : రామకవి. తల్లి : సంజీవమ్మ.

రచనలు : (1) సుమతీచరిత్రము (2) ఋతుధ్వజవిలాసము (3) దేవీపురాణము (4) ప్రసంగోచితచాటుపద్యమంజరి (5) మాఘపురాణము.

లక్ష్మీనరసింహం - చిలకమర్తి : "కళాప్రపూర్ణ" జననము : 1867 సం.రము. నిర్యాణము 1946 సం.రము. జన్మస్థానము : ఖండవల్లి. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : రత్నమ్మ. తండ్రి : వెంకయ్య. ఆరామద్రావిడులు. అంధులు. మహోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) రఘుకులచరిత్ర (2) స్వప్నవాసవదత్త (3) నందచరిత్ర (4) గౌతమబుద్ధ (5) రామకృష్ణపరమహంస (6) సౌందర్యతిలక (7) హేమలత (8) భారతకథామంజరి (9) కృష్ణవేణి (10) సుధాశరచ్చంద్రము (11) అహల్యాబాయి (12) మణిమంజరి (13) సువర్ణగుప్తుడు (14) ప్రచ్ఛన్నపాండవము (15) పారిజాతాపహరణము (16) ప్రసన్నయాదవము (17) పార్వతీనాటకము (18) గురునానక్ చరిత్ర (19) వినోదములు (20) చమత్కారమంజరి (21) రాజరత్నము (22) ప్రహసనమంజరి (23) నందచరిత్ర (24) రామచంద్రవిజయము (25)

రాజస్థాన కథావళి (26) సర్వశాస్త్రార్థ సంగ్రహము (27) కర్పూరమంజరి (28) వాల్మీకి రామాయణసంగ్రహము (29) గయోపాఖ్యానము (30) గణపతి (31) గ్రీకుపురాణకథలు (32) మహాపురుషుల జీవితములు (33) మధ్యమవ్యాయోగము (34) వేమనకవి (35) రాజారామమోహనరాయ్ (36) స్వీయ చరిత్రము (37) కృష్ణవేణి (38) సమర్థరామదాసు (39) నవ్వుల గని (40) విష్ణువర్ధనుఁడు (41) చిత్రకథాగుచ్ఛము (42) కృపాంభోనిధి (పద్యకావ్యము) మొ.

లక్ష్మీనరసింహారాయకవి – తాడూరి : జననము : 1856 సం.రము. నిర్యాణము : 1936 సం. జన్మస్థానము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : రామారావు.

రచనలు : నాటకములు : (1) శృంగారభూషణము (2) ఉన్మత్త రాఘవము (3) రుక్మిణీ స్వయంవరము (4) భగవద్గీత (ఆంధ్రీ కృతి) (5) రసమంజరి (6) ఉద్యోగపర్వము (ఆంధ్రీకరణము) (7) దైవ ప్రార్థన (8) మేఘసందేశము (9) చంద్రాలోకము (10) లక్ష్మీసంవాదము (11) భోజకుమారము (12) శృంగారతిల కము (13) ఋతుసంహారము (14) జ్ఞానోదయము (15) సనత్సు జాతీయము (16) నీతికథానిధి (17) చమత్కార చంద్రిక (18) బాలనీతి (19) పండితరాయ శతకము మొ.

లక్ష్మీనరసింహాశర్మ – మంకాల : జననం : క్రీ. శ. 24 డిసెంబరు 1925 సం.రం. జన్మభూమి : నగరగిరి – మైసూరు. నివాసము : గుత్తి – అనంతపురం జిల్లా.

రచనలు : (1) పురందరదాస్ (2) పాంచాల (నాటకము) మొ.

లక్ష్మీనరసింహారావు – కె. : జననం : 20–వ శతాబ్దము. జన్మస్థానం: రేపాల – కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) ఒకరోజు (2) క్రొత్తబడి (3) అడుగుజాడలు (4) గెలుపునీది (నాటకములు) మొ.

లక్ష్మీనరసింహారావు - పానుగంటి : జననము : 1865 సం.రము. నిర్యాణము : 1940 సం.రం. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము, పిమ్మట పిఠాపురం. తల్లి : రత్నమ్మ. తండ్రి : రమణాచార్యులు. మాధ్వమతస్థులు. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతములందు కూలంకష ప్రజ్ఞగలవారు. ఆనెగొంది, ఉర్లాము, లక్ష్మీనరసాపురము వగైరా సంస్థానములందు మంత్రిగా పనిచేసినవారు. హాస్యరసపూరిత రచనలు వీరి ఆశయము.

రచనలు : (1) సారంగధర చరిత్ర (2) వృద్ధ వివాహము (3) రాధాకృష్ణ (4) దుష్ట ప్రధాని (5) మోసము (6) జలజ (7) కోకిల (8) వీరమతి (9) పతనము (10) పూర్ణిమ (11) సరస్వతి (12) ఆనందనాథ (13) కల్యాణరాఘవము (14) విజయ రాఘవము (15) విప్రనారాయణ చరిత్ర (16) కంఠాభరణము (17) విచిత్రసమావేశము (18) విచిత్రమరణము (19) ప్రచండ చాణక్యము (20) హాస్యవల్లరి (21) మంజువాణి (22) సాక్షి (6 భాగములు) (23) నర్మదా పురుకుత్సీయము (24) బుద్ధ బోధసుధ (25) జగన్నాథమూర్తి మొ.

లక్ష్మీనరసమాంబ - పులుగుర్త : జననము : 1878 సం.రము. జన్మస్థానము : కాకినాడ. తండ్రి : చింతలపూడి నీలాచలము. తల్లి : అగ్గమాంబ. భర్త : వేంకటరత్నం పంతులు. వెలనాటి నియోగి. అభ్యస్తభాషలు : హిందీ, తెలుఁగు, వంగభాషలు. సావిత్రీ పత్రికా స్థాపకురాలు.

రచనలు : (1) యోగీశ్వరి (2 భా.) (2) అన్నపూర్ణ (2 భాగ) (3) వామనపురాణము (4) మహిళాకళాబోధిని (5) మంగళ హారతుల శతకము (6) సుభద్ర (7) చైతన్యస్వామి (8) సత్కథావల్లరి (9) అమరవిజయము (10) కమలాకుమారి (11) కామమంజరి (12) లోకబాంధవి (13) స్త్రీ నీతిగీతములు (14 సతీధర్మములు (15) నీతిపద్యములు (16) మధుపద్వయము (17

సుజ్ఞాననవరత్నములు (18) సరస్వతీ పరిదేవనము (పద్యకావ్య సంపుటి) మొ.

లక్ష్మీనరసింహాశర్మ - మున్నంగి : జననము : స్వభాను సం.రము పుష్య శు. అష్టమి. నివాసము : ఏలూరు – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. తల్లి : తిరుమలమ్మ. తండ్రి : వేంకట కృష్ణశర్మ. నియోగి వైష్ణవులు.

రచన : మాధవర్మ. హితకారిణీ పత్రికానిర్వాహకులు.

లక్ష్మీనరసింహాశాస్త్రి - ఘట్టి : "కవితావతంస, కావ్యతీర్థ" జననము : 1911 సం.రము. జన్మస్థానము : కొల్లూరు – గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : త్రిపురాంబ. తండ్రి : నాగభూషణశాస్త్రి. సోదరుఁడు : ప్రభాకరశాస్త్రి. గురువు : జొన్నలగడ్డ విశ్వనాథశాస్త్రి.విద్వత్కవి. ఆశుకవి. అవధానకవి. సోదరులు జంటకవులు.

రచనలు : (1) పద్మశంకరవిజయము (పద్యకావ్యము) (2) శ్రీకృష్ణ మహాత్తు (3) ఆశ్వీనమాహాత్మ్యము (4) వైశాఖపురాణము (5) ఆంధ్రప్రతిభ (6) గాథాసప్తశతి (7) కుందమాల (ఆంధ్రీకృత నాటకము) (8) రత్నావళి (ఆంధ్రీకరణము) (9) ఝాన్సీ రాణి (10) భారతవిమర్శ (11) తెనుఁగు జాతీయములు (12) సంస్కృత న్యాయములు (వ్యాఖ్య) మొ.

లక్ష్మీనరసింహాశాస్త్రి - ఇసుకపల్లి : జననం : క్రీ.శ. 14 డిసెం. 1926 సం.రము. జన్మభూమి : రేపల్లె – గుంటూరుజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : తెలుఁగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) మిథ్యబ్రతుకులు (2) కచటతపలు మొ.

లక్ష్మీనరసింహాశాస్త్రి : మల్లాది : "పండిత" జననము : క్రీ. శ. 1890 స.రము ప్రాంతము. ఉభయభాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) ఆచార్యకృపలాని (2) పట్టాభి(3) మౌలానా ఆజాద్ (4) విజయలక్ష్మీపండిట్ (5) సాయిబాబా (6) రామకృష్ణ

పరమహంస (7) రవీంద్రనాథటాగూరు (8) చెన్నపట్నము తెనుంగువారిదే (9) కాశీక్షేత్రమాహాత్మ్యము (10) పరమానందయ్య శిష్యుల కథలు (11) భేతాళపంచవింశతి కథలు మొ. (12) సంస్కృతనాటక కథలు.

లక్ష్మీనరసింహారావు-వావిలికొలను : "మధుర మధురాలు"జననము : 15 మే 1920 సం.రము. జన్మస్థానము : ఏర్చూరు. నివాసము : వినుకొండ – గుంటూరుజిల్లా. పండితకుటుంబములోనివారు.

రచనలు : (1) రామరాజ్యము (2) రాజసింహ (3) విపంచి (4) లీలామృత్యుంజయము (ఖండికలు) (6) జలంధర (7) భూకైలాస్ (8) కన్యకాపరమేశ్వరి (9) గ్రామరాజ్యము (10) పాతాళభైరవి (నాటకములు) (11) ప్రేమజ్యోతి (12) రాణాప్రతాప్ (బుఱ్ఱకథ) (13) విజయదశమి (14) కోదండరామ శతకము (15) బాలశతకము మొ.

లక్ష్మీనరసింహారావు – అక్కిరాజు : జననము : 1887 సం. నివాసము : వంగోలు. నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : చెంచులక్ష్మమ్మ. తండ్రి : రామకృష్ణయ్య. పి. వి. ఆర్. హిందూ సెకండరీ పాఠశాలోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) రుక్మిణీ పరిణయము (2) రామచంద్ర విజయము (3) ధర్మాంగద చరిత్రము (4) రంభారావణ సంవాదము (5) శ్రీరామతీర్థస్వామి జీవితము మొ.

లక్ష్మీనారాయణ – ఉన్నవ : జననము : 1878 సం. రం. జన్మస్థానము : వేములూరు – గుంటూరుజిల్లా. నవలలు, వ్యాసములు వ్రాయుటలో నేర్పరులు. గుంటూరు క్రిష్టియన్ కళాశాలోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) సంగీతనాపసాని (2) నాయకురాలు (3) మాలపల్లి (4) తిక్కన కవితా శిల్పనైపుణ్యము మొ.

లక్ష్మీనారాయణ - కారంశెట్టి : జననము : 1 జూలై 1935 సం. రం. విలాసము : గొర్లముదివేడు - చుండుపల్లి, కడపజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషలయందు పరిచయము.

రచనలు : (1) శ్రీరామశతకము (2) కుసుమవల్లరి మొ.

లక్ష్మీనారాయణ - కొడాలి : జననము : మోపఱ్ఱు - తెనాలితాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. చిత్రకారులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రగ్రామములచరిత్ర (2) వాల్మీకి రామాయణ విమర్శనము (3) మహాభారత విమర్శనము (4) ప్రాచీన గ్రంథాలయచరిత్ర మొ. 17 గ్రంథములు వ్రాసిరి.

లక్ష్మీనారాయణ - చర్ల : జననము : 6 ఫిబ్రవరి 1936 సం. రం. జన్మభూమి : కాకరపఱ్ఱు - తణుకు తాలూకా, పశ్చిమగోదావరి జిల్లా.

రచనలు : (1) భరతమాత (దండకము) (2) ఈశ్వరస్తోత్రము.

లక్ష్మీనారాయణ - దామరాజు : జననము : 1830 సం. రం. నివాసము : ఏలూరు పట్టణము-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : శివరామయ్య.

రచన : బృందావన విహారము (మల్కాపుర సీతారామస్వామికి అంకితమివ్వఁబడిన 3 ఆశ్వాసముల పద్యకావ్యము.)

లక్ష్మీనారాయణకవి - బొడ్డు : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. కమ్మకులముకాని, వడ్రంగి కులముకాని కావచ్చును. తండ్రి : నరసింహుఁడు. గురువు : తిరువేంగళాచార్యులు. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలయందు పరిచయము.

రచన : హేలాపురి శతకము (ఏలూరిపురమున వేంచేసియున్న వేణుగోపాలస్వామిని నుతించుచుఁ జెప్పినది).

లక్ష్మీనారాయణ - రావిపాటి : "కవితాకోవిద, చిత్రకవిశేఖర" జననము : క్రీ. శ. 3 ఆగష్టు 1909 సం. జన్మస్థానము : రావిపాడు - నర్సారావుపేట తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) భారతగర్భరామాయణము (2) మాచర్ల చెన్న కేశవ శతకము (3) సర్వేశ్వరశతకము (4) గురజాల ఇష్ట కామేశ్వరి శతకము (5) పలనాటి చరిత్ర (గద్యము) (6) నాగార్జునకొండ చరిత్ర (గద్యము) మొ.

లక్ష్మీనారాయణరావు - వెల్లటూరు : జననము : క్రీ. శ. 20 మే 1930 సం. రము. విలాసము : పామట్టు - నెల్లూరుజిల్లా. సారస్వత విమర్శకులు.

రచనలు : (1) విపంచి (బాలసాహిత్యము) (2) శరజ్జ్యోత్స్న (3) బాలసాహితి (4) త్యాగశ్రీ మొ.

లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - జంధ్యాల : "సుధాంశువు". జననము : క్రీ. శ. 4 ఫిబ్రవరి 1934 సం. అనంతపురం ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు.

రచనలు : వైజయంతి (అలంకారగ్రంథము) (2) ప్రతిమ (భాస నాటకానువాదము) మొ.

లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - పంతుల : "సాహిత్యవిద్యా ప్రవీణ, ఉభయ భాషాప్రవీణ" జననము : 1-7-1909 సం. జన్మస్థానము: చిట్టాయ వలస అగ్రహారము-విజయనగరము తాలూకా, విశాఖజిల్లా. కవి శేఖర, వేదాంతవిమర్శన విశారద, సాహిత్యాచార్య బిరుదాంకి తులు. ఆంధ్రగీర్వాణవిద్వాంసులు.

రచనలు : (1) అంజలి (పద్యము) (2) కఠోపనిషత్తు (వేదాంతము) (3) ఆంధ్రధ్వన్యాలోకము (4) భామతి (5) గీతాసుధాంజలి (6) ఉమాసహస్రము (7) వేదాంత డిండిమము మొ.

లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - మంత్రి : జననము : క్రీ.శ. 20 వ శతాబ్దము.
రచనలు : (1) వచన మహాభారతము (2) వేదాంత పంచదశిలోని మూలశ్లోకములకు ఆంధ్రవ్యాఖ్యానము.

లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - రాంభట్ల (యమ్. ఏ.) : "ఉభయ భాషా ప్రవీణ". నివాసము : విశాఖపట్టణము. ఎ. వి. యన్. కళాశాల తెలుగుపండితులు. హిందీరాష్ట్రభాషా ప్రవీణ పట్టభద్రులు.
రచనలు : (1) శంకరవిజయము (2) అహోబల పండితీయవ్యాఖ్య (3) వ్యాసములు మొ.

లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి - స్వయంపాకుల : జననం : సర్వజిత్సంవత్సర మాఘ శుద్ధ చతుర్దశి. నివాసము : దక్షారామము - రామచంద్రపురం తాలూకా, తూర్పు గోదావరిజిల్లా. తెలగాణ్య వైదికులు. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : సూర్యప్రకాశం. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు. కవులు. పీఠికాపురవాస్తవ్యులు.
రచనలు : (1) భీమేశ్వర శతకము (2) సర్వశూన్య శతకము (3) కలియుగము (4) కొన్నిఅష్టకములు (సంస్కృతము) మొ.

లక్ష్మీనృసింహాకవి - పాలూరి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : నెల్లూరు ప్రాంతము. తండ్రి : దేవరాజు. పరిచితభాషలు : ఆంధ్ర గీర్వాణములు.
రచన : లక్ష్మీ నృసింహాశతకము.

లక్ష్మీపతి - ధూర్జటి : క్రీ. శ. 1840 సం. ర ప్రాంతము.
రచన : హంసవింశతి (వచన కావ్యము. దీనికి మూలము అయ్యలరాజు నారాయణకవి యొక్క పద్యకావ్యము).

లక్ష్మీపతి - పెమ్మరాజు : జననము : క్రీ.శ. 1 జూన్ 1899 సం. రము. నిర్యాణము: 1 సెప్టెంబరు 1943 సం.రము. నివాసం : పెనుమదము-పశ్చిమగోదావరి జిల్లా.

రచనలు : (1) గ్రీష్మము (2 ప్రణయార్పణము (3) తోల కరి (4) బలి (5) హోలి (6) చెల్లమాంబ (7) వసంతము మొ.

లక్ష్మీపతిశాస్త్రి – చిలుకూరి : జననము : క్రీ. శ. 1 అక్టో. 1925 సం. రము. జన్మభూమి : మార్కొండపాడు – ప.గో. జిల్లా. నివాసము : రాజమండ్రి (దానవాయిపేట.) సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు. పుస్తకవ్యాపారము.

రచనలు : (1) జయవర్ధనుఁడు (2) ధన్యజీవి (ఖండకావ్యము) మొ.

లక్ష్మీపతిశాస్త్రి – శ్రీపాద : జననము : క్రీ. శ. 1880 సం.రము ప్రాంతము. నివాసము : కొవ్వూరు : గోదావరీతీరము. వెలనాటి వైదికులు. తల్లి : యజ్ఞసోమిదమ్మ. తండ్రి : మందయ్యశాస్త్రి. ఆంధ్రగీర్వాణ కవిపండితులు. రామచంద్రపురము హైస్కూలునందు సంస్కృతపండితులు.

రచనలు : (1) వధూవరవివాహకాలము (విమర్శక గ్రంథము) (2) వాసవవిజయము (ఈహామృగరూపకము) మొ.

లక్ష్మీబాయమ్మ – ద్రోణంరాజు (కనకమ్మ – పొణకా గార్లు) : జననము : క్రీ. శ. 1904 సం. రము. నివాసము : ముత్యాలపల్లి – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. తండ్రి : చెన్నాప్రగడ సుందరరామయ్య. తల్లి : సీతారామమ్మ. భర్త : శేషగిరిరావు (ఇంజనీర్). ఈమె జాతీయవాదిని. జిల్లాకాంగ్రెస్ సంఘకార్యదర్శిని. ఆంధ్రరాష్ట్ర కాంగ్రెస్ మహిళాసంఘాధ్యక్షురాలు మొ. పెక్కు పదవులను నిర్వహించిన విదుషీమణి. నెల్లూరు కస్తూరీదేవి విద్యానిలయమున భాషాసేవ చేసిరి. కనకమ్మయు, ఈమెయు జంటకవయిత్రులుగా పేరొందిరి. కనకమ్మగారి జననము : 1892 సం. రము. నెల్లూరు మండలము. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : మరుపూరు కొండారెడ్డి. భర్త : పొణకా సుబ్బరామరెడ్డి. ఆలిండియా రాష్ట్రకాంగ్రెస్

తొలి తెలుఁగు ఉపాధ్యక్షురాలు. నెల్లూరు కస్తూరి విద్యాలయ స్థాపకురాలు.

రచనలు : (1) జ్ఞాననేత్రము (2) ఆరాధన (3) నైవేద్యము (4) రమణగీత మొ.

లక్ష్మీరంజనము - ఖండవల్లి : "ఉభయభాషాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1 మార్చి 1908 సం.రము. జన్మస్థానము : పెల్లంపూడి- తూ. గో. జిల్లా. నివాసము : విద్యానగర్ - హైద్రాబాదు - 7. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమున ఆంధ్రశాఖయందు ప్రధానాచార్యులు. వాఙ్మయ విమర్శకులు. నిరాడంబర పురుషులు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) తెలుఁగుదుక్కి (వ్యాససంకలనము) (2) ఆంధ్ర సాహిత్య చరిత్ర సంగ్రహము (3) ఆంధ్రులచరిత్ర-సంస్కృతి (4) సిద్ధేశ్వరచరిత్ర (ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమున ప్రముఖపాత్ర గైకొనుచున్నవారు).

లక్ష్మీరఘురాం - కొత్త : జననము : క్రీ. శ. 18 జూన్ 1920 సం.రం. జన్మస్థలం : దుగ్గిరాల. విలాసము : అశోకవీధి - క్రొత్తఢిల్లీ. ఆంధ్ర మహిళాపత్రికకు సంపాదకురాలు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రనారి (2) మనలోమనమాట (3) దారీ-తెన్నూ (4) మొగలిపొట్లము (5) సింగినాదము మొ.

లక్ష్మీరామదాసు - రామూరి : (ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు).

రచన : శ్యామలాంబాశతకము.

లచ్చనకవి - క్రొత్తపల్లి : క్రీ. శ. 1850 సం. రము ప్రాంతము వాఁడు.

రచనలు : సూర్యశతకము (దుష్కరప్రాసముగల కందపద్యము లతోఁ గూడినది).

లక్ష్మీవేంకటచలపతిరావు - అగస్త్యరాజు (బి. ఏ.,) : "విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 27 ఏప్రిల్ 1912 సం. రము. జన్మస్థలము : కపిలేశ్వరపురము - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రనియోగి బ్రాహ్మణులు. గుంటూరు హిందూకళాశాలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) సతీసులోచన (పద్యకావ్యము) (2) విధివిలాసము (నవల) (3) సప్తపది (ఖండకావ్యము) (4) గౌతమబుద్ధ విజయము (నాటకము) (5) కథాకౌముది (కథలసంపుటి) (6) శివ స్తోత్రమాల (సంస్కృతము) మొ.

లలిత - క్రొత్తపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 17 ఆగష్టు 1932 సం. రము. ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయమున ఉద్యోగము. కథానికలు, ఏకాంకికలు, వ్యాసములు, పద్యములు వ్రాయుదురు.

రచనలు : ఆంధ్రకవయిత్రులు మొ.

లింగన్న - కాణిపాకం : "విశ్వామిత్ర" జననం : క్రీ. శ. 16 జూలై 1935 సం. రము. జన్మభూమి : దిగువ తణతర-చిత్తూరుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, హిందీ మొ.

రచనలు : బాలభారతి (బాలసాహిత్యము) మొ.

లింగన్న - తక్కెళ్ళపాటి : "మధురకవి" జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : వేంకటపతి. తల్లి : సూరమ్మ. తాత : చిట్టెయ్య. నియోగిబ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) మదనమోహినీవిలాసము (2) సూర్యతనయా పరిణయము (3) ఉత్తరహరిశ్చంద్ర (4) విద్యుత్ప్రభా విలాసము (యక్షగానము).

లింగన్న సోమయాజి - రాయప్రోలు : జననం : క్రీ. శ. 1883 సం. రము. నివాసము : కొరిటెపాడు - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) వేదాంతము – వేదాంతపంచదశి (3 భా.)
(2) ఉపనిషచ్చంద్రిక (6 భా.) (3) కల్యాణకౌముది (శంకర భాష్యానువాదము) (4) కల్యాణ వివరణ (5) కల్యాణ పీయూషము.

లింగమూర్తి – ముదిగొండ : జననం : క్రీ. శ. 10 అక్టోబరు 1908 సం. రము. జన్మభూమి : తెనాలి.

రచనలు : (1) పెళ్లిళ్లు (2) వెంకన్న కాపురం (3) త్యాగం మొ.

లింగమూర్తి – సింగరాజు : "జిజ్ఞాసువు". జననము : క్రీ. శ. 8 అక్టోబరు 1922 సం. రము. విలాసము : హైద్రాబాదు.

రచనలు : (1) సాలెగూడు (2) చిఱుతరగలు (బాలసాహిత్యము).

లింగయ్య – తోలేటి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కానోపును. పరిచితములు : ఆంధ్రగీర్వాణభాషలు.

రచన : తోలేటికేశవశతకము.

లింగరాజు – క్రొవ్విడి : జననము : క్రీ. శ. 3 నవంబరు 1904 సం.రము. నివాసము : (దానవాయిపేట) రాజమహేంద్రవరము. స్వాతంత్ర్యసమర వీరులు. ఉపన్యాసశూరులు.

రచనలు : అనువాదములు : (1) అమ్మ (2) మాగ్జిమ్‌గోర్కి (3) డిస్కవరీ ఆఫ్ ఇండియా (4) గాపోప్విల్లన్యాయము (5) టంగుటూరి ప్రకాశం పంతులుగారి జీవిత చరిత్ర (6) భారతదర్శన్ (7) లోకమాన్యతిలక్ మొ.

వరదరాజకవి – సున్నం : "కవిరత్న". జననము : క్రీ. శ. 1904 సం.రము. విలాసము : కవితాసమితి – విశాఖపట్టణము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) మహాత్మాజీ అస్తమయం (2) శ్రీ బాలయోగి (3) మహేశశతకము (4) ఝాన్సీరాణి (5) యక్షప్రవాసము మొ.

వరదాచార్యులు – వానమామలై : "అభినవపోతన". నివాసము : చెన్నూరు – ఆదిలాబాదుజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెనుగు, సంస్కృతము, ఉర్దూ మొ.

రచనలు : (1) ఆహ్వానము (2) పోతన చరిత్రము (కావ్యము) మొ.

వరలక్ష్మమ్మ – కనుపర్తి : జననము : క్రీ.శ. 6 అక్టోబరు 1896 సం. రము. నివాసము : బాపట్ల. తండ్రి : పాలపర్తి శేషయ్య. తల్లి : హనుమాయమ్మ. భర్త : హనుమంతరావు. శ్రీ కేసరిగారిచే శారదాలేఖ రచనమునకు స్వర్ణకంకణము బహూకరింపబడెను.

రచనలు : (1) అపరాధిని (2) వసుమతి (3) వరదరాజేశ్వరి (నవల) (4) ద్రౌపదీమానసంరక్షణము (5) సత్యాద్రౌపదీ సంవాదము (ద్విపద కావ్యములు) (6) పద్మ (నాటకము) (7) ఓటుపురాణము (8) మహిళాసభలు (బుఱ్ఱకథ) (9) పెన్షన్ పుచ్చుకొన్ననాటిరాత్రి (కథలు) (10) శారదలేఖలు (11) బాలనీతికథావళి (12) ఆరోగ్యనాటిక – జ్యోతి (13) కన్యాశ్రమము (14) ఒట్టు (15) ప్రణయలేఖలు మొ. ఇంకను పెక్కు కథలు, ప్రహసనములు వ్యాసములు, గలవు.

వల్లభరాయకవి – కోవూరు : క్రీ. శ. 1890 సం. రము ప్రాంతము. నివాసము : పసువులగ్రామము – మహబూబునగరుజిల్లా.

రచన : ఉత్సవమాహాత్మ్యము.

వసంతం – పులిచర్ల : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1938 సం.రము. నివాసము : తిరువూరు – కృష్ణాజిల్లా. అభ్యస్తభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) దౌర్జన్య (నాటకము) (2) మేమసందేశము (ఆంధ్రీకృతము).

వసంతకుమారీదేవి - పిండిప్రోలు : "కవయిత్రీ తిలక". జననము : క్రీ. శ. 1932 సం.రము. విలాసము : సాహితీసమితి - ఒంగోలు. సుప్రసిద్ధరచయిత్రి. తెనుఁగు, హిందీ, బెంగాలీ, జర్మనీ భాషల యందు అభినివేశముగల విదుషీమణి.

రచనలు : (1) హృదయాంజలి (2) ఆ రా ధ న (3) అశ్రుగీతి (4) నిరుపమ (5) నిర్మల (నవల) (6) తొలిపూలు (7) సమాగమము మొ.

వాసుదేవరావు-గోటేటి : జననం : క్రీ.శ. 10 మార్చి 1942 సం.రము. జన్మభూమి : కాజ - పాలకొల్లు, ప. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు: ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచన : అరుణ (నవల) మొ.

వాసుదేవశాస్త్రి - గొల్లాపిన్ని : జననము : క్రీ. శ. 17 ఫిబ్రవరి 1917 సం.రము. నివాసము : కళ్యాణదుర్గము - చిన్నముష్టూరు, అనంతపురం జిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణభాషా కోవిదులు.

రచనలు : (1) అమరుక శతకము (2) జ్యోతిష సర్వస్వము (3) భూగర్భజలజ్ఞాన శాస్త్రము (ఆంధ్రీకరణము) మొ.

వాసుదేవశాస్త్రి - పశర్లపాటి : జననము : క్రీ. శ. 9 ఫిబ్రవరి 1909 సం. రము. జన్మస్థానం : గుత్తికొండ - గుంటూరు జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) ప్రార్థనాంజలి (శ్రీరామస్తుతి) (2) అభయదానము (3) గీతగోవిందము (ఆంధ్రీకరణము) (4) ద్విపదభగవద్గీత (5) గుత్తికొండ బిలమాహాత్మ్యము (రగడ కావ్యము) (6) హనుమన్నుతి (శతకము) మొ.

వాసుదేవశాస్త్రి - వావిలాల : జననము : క్రీ. శ. 1851 సం. రము నిర్యాణము : 1897 సం.రము. జన్మస్థలము : కారుమోరు-తెనాలి

తాలూకా. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. తండ్రి : అప్పయ్య శాస్త్రి. తెలుగాణ్యశాఖీయులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) ఆరోగ్యసర్వస్వము (2) ముముక్షుతారకము (3) జూలియస్‌సీజర్ (4) ఆంధ్రరఘువంశము (5) మాతృస్వరూప స్మృతి (6) ఉత్తర రామచరిత్రము (7) మృచ్ఛకటికము (8) నందకరాజ్యము (9) గరుడాచలము మొ.

విక్రమదేవవర్మ : జననము : క్రీ. శ. 28 జూన్ 1869 సం. రము. జయపురసంస్థాన ప్రభువు. తల్లి : రేఖాదేవి. తండ్రి : శ్రీకృష్ణ చంద్రదేవ మహారాజు.

రచనలు : (1) శృంగార గీత వ్రాతము (2) మానవతీ చరిత్ర (3) శ్రీనివాస కల్యాణము (నాటకము) (4) కృష్ణార్జున చరిత్ర (5) రాధామాధవము (ఉత్కలభాషనుండి ఆంధ్రీకృతమగు నాటకము) (6) మానవతీ చరితము (నాటకము) మొ.

విజయభాస్కరరెడ్డి - అన్నపరెడ్డి : జననము : క్రీ. శ. 1940 సం.రం. గుంటూరు యువరచయితలసమితి కార్యవర్గ సభ్యులు. జ్వాల పత్రిక సహాయసంపాదకులు.

రచనలు : (1) చైతన్య విపంచి (2) తెలుఁగు వెలుఁగు (3) తెలుఁగు శిల్పి మొ.

విజయరాఘవకవి – తోట : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం. ప్రాంతము. నివాసము : తిరువళ్ళికేణి. హిందూబాలికాంధ్రద్రవిడ పాఠశాలో పాధ్యాయుఁడు. గురువు : కోడూరి కృష్ణమాచార్యులు.

రచనలు : (1) పార్థసారథి శతకము (ఏకప్రాసకంద శతకము) (2) నాయకీనాయక శతకము మొ.

విజయరాఘవాచారి : తాత : వనమాలి. తండ్రి : రామాచారి. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచన : కృష్ణశతకము మొ.

విజయరామయ్య - భువనగిరి (బి. ఏ.) : "కవితాకళానిధి, ప్రతిభా రవి" జననం. : క్రీ. శ. 30 జనవరి 1885 సం.రము. జన్మస్థానము : గుంటూరు.

రచనలు : అనువాదములు : (1) కిరాతార్జునీయము (2) శ్రీమద్భగవద్గీత (3) మేఘసందేశము (4) అభిజ్ఞానశాకుంతలము (5) సౌందర్యలహరి (6) అనర్ఘ రాఘవము మొ. నాటకములు. (7) భీమసేనవిజయము. శతకములు : (8) సోదరోపదేశము (9) మల్లికార్జున శతకము (10) శతకకదంబము (11) వేంకటేశ్వర శతకము. చరిత్రలు : (12) గణేశ్వరీయము (13) భారవి జీవితము (14) లోకకల్యాణము మొ.

విజయరామశాస్త్రి - భువనగిరి : జననం : తారణసంవత్సర మాఘ శు. పౌర్ణమి. నివాసం : గుంటూరు. వైదిక బ్రాహ్మణులు. తల్లి : బ్రహ్మేశ్వరమ్మ. తండ్రి : పట్టాభిరామసోమయాజులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్వాంసులు.

రచనలు : (1) భీష్మచరిత్ర (2) జీవయాత్ర (3) మతవైచిత్ర్యము (4) హరిహరనాథ శతకము మొ.

విజయాత్రేయ - కలుగోట్ల : జననం : క్రీ. శ. 21 జూలై 1935 సం. నివాసం: గనిగ్రామం-కర్నూలుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల భాషా పండితులు.

రచనలు : (1) సోపానసందేశం (2) మణికంకణం (3) జవరాలి సవాలు (4) రణదుర్గ (5) కవి సమ్రాట్టు.

వివేకనందాదేవి - అద్దేపల్లి (బి. ఏ.) : జననం : క్రీ. శ. 27 సెప్టెంబరు 1922 సం. రము. జన్మభూమి, నివాసము : రాజమండ్రి. భర్త : నాగేశ్వరరావు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ భాషలందు పరిచయము.

రచనలు : (1) వెలుగునీడలు (2) అగ్నిగుండాలు (3) వంటింటి సౌభాగ్యం (4) భారతజనాభా - కుటుంబనియంత్రణ (5) మన

శరీరనిర్మాణం (6) చేతిపనులు (7) నాల్గు నాటికలు (అనువాదము) మొ.

విశాలాక్షమ్మ-కల్లూరి : జననము : క్రీ. శ. 1901 సం.రము. తండ్రి : కవిసార్వభౌమ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు. నివాసము : నెల్లూరు. భర్త : సుబ్బారాయుఁడు.

రచనలు : (1) చంద్రమతి (చరిత్ర) (2) దమయంతి (3) స్వారాజ్యలక్ష్మి పరిణయము (4) భారతకథామృతము మొ.

విశాలాక్షి - వట్టికొండ : జననము : 20 శతాబ్దము. గేయరచయిత్రి.

రచనలు : స్వాగతము, జలదమా ! భృంగమా ! వగైరా శీర్షికలపై గృహలక్ష్మిలో గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు ప్రకటితములు.

విశ్వం - అరిపిరాల (యమ్. ఏ.) : జననం : క్రీ. శ. 1936 సం. జన్మస్థలం : నడకుదురు – కృష్ణాజిల్లా. తండ్రి : లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రి. హైద్రాబాదు న్యూసైన్సు కళాశాలలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) భిక్షాపాత్ర నవ్వింది (నవల) (2) వక్రరేఖలు (3) అశ్వఘోషుఁడు (నాటకం) (4) నిదురకన్నెలు (కావ్యము) (5) వాసంతి (6) అభ్యుదయ కవిత్వం తర్వాత (వ్యాససంపుటి) (7) మంజు (8) పరిధానం (9) మైథిలీవల్లభ శతకము మొ.

విశ్వం : "విద్వాన్" జననం : క్రీ. శ. 21 అక్టోబరు 1915 సం.రము. జన్మస్థలము : తరిమెల–అనంతపురంజిల్లా. పండితకవి. విమర్శకుఁడు. తెనుఁగు, సంస్కృతము, ప్రాకృతము, పాళీ, కన్నడము, హిందీ, బెంగాలీ, ఇంగ్లీషు భాషలందు సముచిత పరిజ్ఞానముగల వ్యక్తి.

రచనలు : (1) విరికన్నె (2) పాపం (3) నా హృదయం మొ. [illegible] భారతీయ కవితాకల్పకం (5) అత్యాచారం (6) అబద్ధాలు (7) మహాశిల్పి (8) దురాక్రమణ (9) మానవుఁడు (10) ప్రథమప్రేమ (11) రాతలు – గీతలు

(12) ప్రొద్దుతిరిగింది (13) ఆంధ్రీకృత కాదంబరి (14) ఇబ్సన్ (15) గోర్కీ (16) చకోరవృకథలు (17) రో మా రో లా (18) పెన్నేటిపాట (19) భూమి (20) ఒకనాడు మొ. పెక్కు రచనలు.

విశ్వనాథం : తెన్నేటి (యమ్. ఏ., బి. యల్.) జననం : క్రీ. శ. 1895 సం. రము. నివాసం : లకమాం - చోడవరం తాలూకా. ప్రజాపక్షనాయకులు. నిశితవిమర్శకులు. ఆంధ్రదేశమంత్రివర్గ ప్రతిపక్షనాయకులు.

రచనలు : (1) నవజీవనము (నాటకము) (2) కలువరింతలు (ఖండకావ్యసంపుటి) (3) వేశ్యారక్షణసంఘం (వ్యంగ్య రచన) (4) జాతీయగీతములు మొ.

విశ్వనాథం - ముద్దా : జననము : క్రీ. శ. 1920 సం. ప్రాంతము. కథానికారచయితలు. జన్మస్థానం : పిఠాపురం. తండ్రి : సోమప్ప శాస్త్రి. ఆంధ్రసేవకు, వాణికి, ప్రజామిత్రకు, చందమామకు ఉపసంపాదకులు.

రచనలు : (1) ఆత్మజ్యోతి (2) జన్మభూమి (3) ప్రేమాంజలి (4) తూలిక (5) శుభోదయము (6) ఛాయ (7) చిత్రసీమ (8) దేవదూత (9) మాయలోకం మొ.

విశ్వనాథకవి - పోతరాజు : జననము : విళంబి సం. శ్రావణశుద్ధ త్రయోదశి. నివాసము : ఏరుచూరు - నరసారావుపేట. ఆర్వేల నియోగులు. తల్లి : సంజీవమ్మ. తండ్రి : రామకవి. గురు విశ్వనాథకవులలో నొకరు.

రచనలు : (1) సోమసేన విజయము (2) హనుమచ్ఛతకము (3) చాటుపద్యములు మొ.

విశ్వనాథశాస్త్రి - రాచకొండ : జననం : క్రీ. శ. 30 జూలై 1922 సం.రము. జన్మభూమి : శ్రీకాకుళం. నివాసము : విశాఖపట్టణము (మహారాణీపేట). ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) గళ్లచీరె (2) అల్పజీవి (3) కథాసాగరం (4) వచ్చేకాలం.

విశ్వసుందరమ్మ - తల్లాప్రగడ : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.రము. భర్త : నరసింహం పంతులు. నివాసము : చాగల్లుగ్రామము-పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. భావకవయిత్రి.

రచనలు : (1) కుపితవిధి (2) ప్రేమికలపాట్లు మొ.

విశ్వేశ్వరరావు - మల్లవరపు : జననము : క్రీ. శ. 15 జూలై 1904 సం.రము. జన్మభూమి : ఉండి - ప.గో.జిల్లా. నివాసము : హైద్రాబాదు (అమృతనగరకాలనీ). సుపరిచితభాషలు : బెంగాలీ ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) మధుకీల (2) కల్యాణకింకిణి (3) చిత్రాంగద (4) రవీంద్రనాథటాగూరు రచనలకు కొన్ని అనువాదములు మొ.

వీరన్న - పోచిరాజు : "ప్రౌఢకవి" జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : వీరభద్రుడు. తల్లి : మూర్తిమాంబ. నివాసం : కొలకలూరు-కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితుడు.

రచనలు : (1) ఆనందలహరి (2) సౌందర్యలహరి (3) భర్తృహరి సుభాషితములు (4) మనువంశ పురాణము (5) భల్లాణ చరిత్రము (6) కృష్ణార్జున సంవాదము (7) ముక్తదేవుడు (8) మార్కండేయపురాణము (9) పంచకావ్యములు (ఆంధ్రీకరణములు) మొ.

వీరనాగేశ్వరరావు - కర్ణ : జననము : క్రీ. శ. 22 అక్టోబరు 1906 సం. రము. జన్మభూమి : జాండ్రపేట. నివాసము : వేటపాలెం-బాపట్లతాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) కథాచతుష్టయము (2) మోతీలాల్జీ నిర్యాణము (3) అస్పృశ్యుల విజ్ఞప్తి (4) కథామంజరి (5) వాణీనిబంధమణిమాల (6) సాహిత్యసౌరభ్ (ఆంధ్రీకరణము).

వీరపరాజు-పూసపాటి : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దమధ్యభాగము. నివాసం : ప్రాశ్వరి – విశాఖజిల్లా. అన్న : పెదమల్లపరాజు. రచన : చిఱుతవజీరు శతకము (బాలుర యుపయోగార్థము).

వీరబ్రహ్మకవి – శ్రీరామ్ : జననం : క్రీ. శ. 23 ఆగష్టు 1884 సం. రము. జన్మభూమి : మచిలీపట్టణము.
రచనలు : (1) చంద్రకాంత (నాటకం) (2) తుఖారామ్ (కావ్యం) (3) ప్రియదర్శిక (4) మార్కండేయ విలాసము (5) నానా రాజన్య చరిత్ర మొ.

వీరభద్రకవి – అయ్యగారి : ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.
రచన : రాఘవ యాదవ పాండవీయము (త్ర్యర్థికావ్యము).

వీరభద్రమూర్తి - ముదిగొండ : జననము : 8 ఆగష్టు 1908 సం.రము. జన్మభూమి : మాదలగ్రామము-సత్తెనపల్లి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. ఆరాధ్య బ్రాహ్మణులు. నివాసము : మామిళ్లగూడెం – ఖమ్మంమెట్టు జిల్లా. తండ్రి : మల్లికార్జునశాస్త్రి.
రచనలు : (1) ఆంధ్రకేసరి (2) మార్కండేయము (3) కామాక్షి పంచశతి (4) వాసవదత్త (అనువాదము) (5) వేణుగోపాల శతకము (6) మల్లికార్జున పండితవిజయము (7) శ్రీగిరి మల్లి కారున శతకము (8) శివపంచస్తవి (9) స్వర్ణధార (ఖండ కావ్యము) మొ.

వీరభద్రరావు - క్రొత్తపల్లి : (యం. ఏ., పిహెచ్. డి. డాక్టరు). జననం : క్రి. శ. 19 మే 1924 సం. రము. జన్మస్థానం : రాజ మండ్రి. ఢిల్లీ విశ్వవిద్యాలయాంధ్రశాఖకు ప్రధానాచార్యులు.
రచనలు : (1) తత్త్వమసి (2) నవ్యాంధ్ర సాహిత్యము (3) తెలుఁగుభాషపై ఆంగ్లప్రభావము. (మొదటి గ్రంథమునకు ఆలిండియా రేడియో పోటీలో బహుమతి వచ్చినది.)

వీరభద్ర రావు – చిలుకూరి : "ఆంధ్రచరిత్ర చతురాసన". జననము : క్రీ. శ. 1872 సం.రము. అస్తమయం : 1933. నివాసము : కేలంగి–తణుకుతాలూకా. నియోగి. ఆంధ్రచరిత్ర పరిశోధక ప్రముఖుఁడు. డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణుని ఆధ్వర్యవమున జరిగిన మహాసభలో బిరుద మొసంగఁబడెను. సంఘసంస్కారముకై దేశోపకారి, ఆంధ్రకేసరి, విబుధరంజని పత్రికలను స్థాపించి నిర్వహించిరి.

రచనలు : (1) ఆంధ్రుల చరిత్ర (2) జీర్ణకర్ణాటచరిత్ర (3) శివాజీ చరిత్ర (4) రాణ్మహేంద్రవర చరిత్ర (5) తిక్కన సోమయాజి (6) తిమ్మరుసు (7) శ్రీనాథకవి (8) అళియరామరాయలు (9) హాస్యతరంగిణి (10) హిందూ గృహము (11) హిందూ సంస్కారము (12) వరలక్ష్మీవిలాసము (13) కర్ణసామ్రాజ్యము (14) నవరసిక మనోల్లాసిని (15) స్వయం సహాయము (16) నాయకురాలి దర్పము (17) సుమిత్ర మొ.

వీరభద్రరావు – మాదల : జననం : క్రీ. శ. 1917 సం.రము. జన్మస్థానము : మాదల – సత్తెనపల్లి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా.

రచనలు : (1) హైడ్రో ఎలక్ట్రిక్ ప్రాజెక్టులు (2) ఆంధ్ర ప్రాజెక్టులు–వివిధ రాష్ట్రాల వ్యవసాయ సంస్కరణలు.

వీరభద్రాచార్యులు–కస్పైకంటి : జననము : పరీధావి సం.రం. చైత్ర శుద్ధ ఏకాదశి శుక్రవారం. నివాసం : మోర్జంపాడు – పల్నాటి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. వీరు పల్నాటి సోదరకవులలో ఒకరు.

రచనలు : (1) నవభారతము (4000 పద్యములు) (2) పార్వతి (3) ఆపన్న (4) బాటసారి (5) లోకబాంధవులు (6) భువన జ్యోతి (7) అటుకుల మూట (8) సువర్ణాంజలి (9) అన్న మొ.

వీరమల్లయారాధ్యులు – కాశీనాథుని : జననము : విక్రమ సం.ర శ్రావణ బ. విదియ. నివాసం : ఎలకుర్రు – కృష్ణాజిల్లా. త... కాంతమ్మ. తండ్రి : లింగయ్య.

రచనలు : (1) హరిశ్చంద్ర (2) ఉషాపరిణయము (3) తారా చంద్రీయము (4) కన్యకాపరమేశ్వరివిలాసము (5) గయో పాఖ్యానము (6) కుశలవ పట్టాభిషేకము (7) లంకాదహనము (8) మేనకా కౌశిక సంవాదము (9) తెనాలి రామలింగకవి (10) సీతామనోహర ప్రహసనము మొ.

వీరయ్యగుప్త – పినిశెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 1912 సం. రము. విలాసము : జనగామ – వరంగల్లుజిల్లా.

రచనలు (1) జ్ఞానబోధిని (2) పాండురంగ భక్తమాల (3) కన్యకా పరమేశ్వరి (దండకము) (4) పాండురంగస్తోత్రము (5). జీవ ప్రబోధతారావళి మొ.

వీరరాఘవగుప్త – గజ్జె : "వ్యాయామ కళోద్ధారక, ఆచార్య". జననము : 20 వ శతాబ్దము. గుంటూరు – వ్యాయామకళపత్రికా సంపాదకులు, వ్యాయామకళ గ్రంథమాలా నిర్వాహకులు.

రచనలు : (1) సూర్యనమస్కారములు (2) యోగక్రియలు మొ.

వీరరాఘవశాస్త్రి – దేవులపల్లి : "సంగీతరసాభినయశాస్త్రప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1890 సం.ర ప్రాంతము. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషా కోవిదులు. అలంకార, సంగీత శాస్త్రములు వీరి అభిమానవిద్యలు.

రచన : అభినయస్వయంబోధిని మొ.

వీరరాఘవాచార్యకవి – వింజమూరి : జననము : పరీధావి సం. ర ఆశ్వయుజమాసమున జన్మించిరి. నివాసము : దొంతవరము–తణుకు తాలూకా. దాక్షిణాత్య ద్రవిడ వైష్ణవులు. నూజివీడుసంస్థాన విద్వాంసులు. విజయవాడ మిషన్ హైస్కూలు సంస్కృతోపాధ్యాయులు.

రచనలు : సంస్కృతములో : (1) మానస సందేశము (2) హనుమత్సందేశము (4) స్వకీయ చరిత్రము (4) రఘువీర గద్య వ్యాఖ్యానము (5) శ్రీరామానుజ త్రిశ్లోకి చతుశ్శ్లోకి

వ్యాఖ్యలు (6) విశ్వామిత్ర సూత్రవ్యాఖ్యానము. తెనుగు రచనలు : (7) శ్రీ పానక నృసింహస్తోత్రము (8) విశ్వరూప సందర్శనము (9) సత్యభామా పరిణయము (10) విష్ణుక్రమము (11) వివేక ప్రదాయిని (12) భ్రమర గీతా తత్త్వసారము ఇంకను పెక్కులు గలవు.

వీరరాఘవాచార్యులు – కొండూరు : జననము : 26 సెప్టెంబరు 1912 సం. రము. నివాసం, జన్మభూమి : తెనాలి – గుంటూరుజిల్లా. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణులు. సుపరిచిత భాషలు : తెలుగు, హిందీ, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) ఆత్మదర్శనము (మతము) (2) శిల్పదర్శనము (3) ఆసియాజ్యోతులు (4) తోరణం (5) విశ్వకర్మాష్టకము (6) శిల్పకళాక్షేత్రాలు మొ.

వీరరాఘవాచార్యులు – కోటికలపూడి : జననము : 19 వ శతాబ్దము. గద్వాలసంస్థానకవి.

రచన : భారతోద్యోగ పర్వము (ఎనిమిదాశ్వాసముల ప్రబంధము).

వీరశేఖరశాస్త్రి – బి. : జననము : క్రీ. శ. (శార్వరి – భాద్రపదం) 1899 సం.రము. జన్మభూమి : వాంచెరువు – నెల్లూరుజిల్లా. నివాసము : బళ్లారి. ఆంధ్ర గీర్వాణములు సుపరిచితములు.

రచన : విజ్ఞానశతకము మొ.

వీరాంజనేయశర్మ – కోట : జననము : క్రీ. శ. 18 అక్టోబరు 1913 సం. రము. నివాసము : గుడివాడ. వైదిక బ్రాహ్మణులు. అవధానకవి. ఆశుకవితయందు దిట్ట.

రచనలు : ప్రబంధములు : (1) చిత్రాశ్వీయము (2) త్యాగమూర్తి (3) సువర్ణయుగము (4) మాధురీ సుధాకరము మొ. నాటకములు : (5) ఆర్యాచారుదత్త (6) శకుంతల (7)

చిరంజీవి (8) అశోకవనము (9) సీతాకల్యాణము మొ. ఖండ కావ్యములు : (10) మంజీరము (11) ప్రణతి మొ.

వీరాస్వామినాయుఁడు - సాధన : జననము : 1 జూలై 1919 సం.రము. జన్మభూమి : సాధనవారి పాళెయము. నివాసం : తిరుపతి. యస్. వి. కళాశాల తెలుఁగు లెక్చరరు. తెలుఁగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు, అరవము వీరి సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ప్రతాపరుద్రుఁడు (2) కవిరాజు (నవలలు) (3) వీర శాపము (4) కాలచక్రము (పద్యగ్రంథము).

వీరేశలింగకవి - కందుకూరి : "గద్యబ్రహ్మ, యుగస్థాపకుఁడు." జననం: క్రి. శ. 1848 సం.రము. నిర్యాణం : 1919 సం.రము. జన్మస్థానం: రాజమండ్రి. తల్లి : పున్నమ్మ. తండ్రి: సుబ్బారాయుఁడు. ఆర్వేల నియోగి. తొలినాటక రచయిత. పెక్కు ప్రహసనములు, నవలలు మున్నగు నవ్యసృష్టిరచనా ధురంధరులు. సంఘసంస్కర్త. వివేక వర్ధనీ పత్రికా సంపాదకులు. భాషాసేవకులు.

రచనలు : (1) ప్రబోధచంద్రోదయము (2) మాలతీమధుకరము (3) మాళవికాగ్నిమిత్రము (4) అభిజ్ఞానశాకుంతలము (5) రత్నావళి (6) హరిశ్చంద్ర (7) సత్యరాజా పూర్వదేశయాత్రలు (8) రాగమంజరి (9) వెన్నిసువర్తకుఁడు (10) రాజశేఖరచరిత్ర (11) నీతిచంద్రికా (12) ఆంధ్రకవులచరిత్ర (13) స్వీయ చరిత్రము (14) శుద్ధాంధ్రహరిశ్చంద్ర చరిత్రము (15) శుద్ధాంధ్ర భారతము మొ. ప్రహసనములు వగైరాలు సుమారు 60 గ్రంథములవఱకు వ్రాసెను.

వీరేశ్వరశర్మ - మల్లంపల్లి : జననము : 5 అక్టోబరు 1916 సం.రము. జన్మస్థలము : బందరు - కృష్ణాజిల్లా. తండ్రి : మల్లికార్జునారాధ్యులు. వీరు ఆరుగురు అన్నదమ్ములు. ప్రబంధకవులు. ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయ సెనేట్ ఎకాడమిక్ కౌన్సిలు సభ్యులు.

రచనలు : తెనుగున : (1) రఘువంశము (2) కౌముదము (3) శ్రీ రఘువీరస్తుతి (4) కాళిదాస రామాయణము (5) నందిని (6) ఇందుమతి (7) కుముద్వతి (8) కాంచీఖండము (9) ఉత్తర నైషధము (10) కర్ణాశ్వవనము (11) శంకరారాధ్యచరిత్ర (12) వీరభద్రోదాహరణము (13) మృత్యుంజయశతకము మొ. సంస్కృత రచనలు . (14) దుర్గాత్రిశతి (15) మల్లికార్జున సుప్రభాతము (16) శివమణి దర్పణము మొ.

వీరాజు : "మధుశ్రీ" : జననము : 28 వ తేదీ ఆగష్టు మాసము 1922 వ సం. రము. సూపరింటెండెంట్ : ఆరోగ్య శాఖ - హైద్రాబాదు. స్వస్థానం : రాజమహేంద్రవరము. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) కష్టజీవులు (2) అపరాధి (3) అలెగ్జాండరు అను నాటకము.

వీరాజు - వడ్డాది : "జ్యోతిష విశారద". జననము : 14 డిసెంబరు 1914 సం. రము. జన్మభూమి : మధురపూడి. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము - తూ. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) వాత్స్యాయన కామసూత్రములు (2) హస్తరేఖా శాస్త్రము (3) సంఖ్యాశాస్త్రము (4) మెస్మరిజం (5) గోచార రత్నాకరము (6) పంచపక్షి కేరళశాస్త్రము (7) పుట్టుమచ్చల శాస్త్రము (8) హస్తసాముద్రికము మొ. 30 కృతులు గలవు.

వెంకమ్మ - తరిగొండ : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : తరిగొండ - కడపజిల్లా. తండ్రి : కృష్ణయ్య. నందవరీక బ్రాహ్మణస్త్రీ. ఆంధ్ర గీర్వాణములు సుపరిచితములు. ప్రబంధ, ద్విపద, శతక, యక్షగాన శాఖలలో అగ్రతాంబూలము గైకొన్న కవయిత్రీరత్నము.

రచనలు : (1) కృష్ణమంజరి (2) రాజయోగసారము (3) వేంకటాచల మాహాత్మ్యము (4) శివవిలాసము (5) భాగవత ద్వాదశ స్కంధము (ద్విపద).

వెంకయ్య – మండవేముల : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కానోపును. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచన : సచ్చిదానందరామ శతకము (భక్తి జ్ఞానములు బోధించెడి గీతపద్య శతకము).

వెంకయ్య – వాగ్దేవు : జననము : క్రీ. శ. 1847 సం. ర ప్రాంతము. రచన : బత్తీసుపుత్రికథలు (దీనికి సంస్కృతమూలము సింహాసన ద్వాత్రింశిక).

వెంపో : జననము : క్రీ. శ. 1927 సం. రము. నివాసం : నల్లగొండ. సుప్రసిద్ధ రచయితలు. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ, ఉర్దూ.

రచనలు : (1) లోకంపోకడ (2) ఆంధ్రజ్యోతి మొ.

వేంకట అప్పారావు – గురజాడ (బి. ఏ.) : "మహాకవి" జననము : క్రీ. శ. 30 నవంబరు 1861 సం. నిర్యాణము : 1915 సం. రము. జన్మస్థానము : రాయవరం – సర్వసిద్ధితాలూకా. నివాసం : విజయనగరము. నియోగి బ్రాహ్మణుడు. వ్యావహారిక భాషా వాదమున గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారికి కుడిభుజము. విజయనగరము కళాశాలాధ్యాపకులు. శ్రీమదానంద గజపతి మహారాజుగారి ఆంతరంగిక మిత్రులు.

రచనలు : (1) కన్యాశుల్కం (నాటకము) (2) బిల్హణీయము (3) కొండుభట్టీయము (4) ముత్యాలసరములు (5) నీలగిరి పాటలు (6) మాటా – మంతీ (7) చిన్నకథలు (8) సుభద్రా పరిణయము (9) వ్యాసచంద్రిక (10) మహాకవి డైరీలు (11) ఆణిముత్యాలు (12) లేఖలు మొ.

వేంకట అప్పారావు – బసవరాజు (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 13 డిసెంబరు 1894 సం. రము. మరణము : 10 జూన్ 1933. జన్మస్థానము : పట్టమట్ట – విజయవాడ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్ర (2) సెలయేటి గానం (3) అప్పారావు గీతాలు మొ.

వేంకటకవి – ఆకొండి : జననము: క్రీ. శ. 1820 సం.ర ప్రాంతము. జన్మస్థానము : గజరాయనివలస – విశాఖజిల్లా. తల్లి: అచ్చమాంబ. తండ్రి : జగన్నాథశాస్త్రి. ఆరామద్రావిడులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : తత్త్వసంగ్రహ రామాయణము మొ.

వేంకటకవి – ఇంద్రకంటి : జననము : క్రీ. శ. 1862 సం. రము. నివాసము : ఉపమాకపురము – విశాఖపట్టణముజిల్లా. శివభక్తాగ్రేసరుఁడు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచన : వేంకటాచలరమణ శతకము.

వేంకటకవి – కొప్పరపు : "అష్టావధాని" జననము : క్రీ. శ. నందన జ్యేష్ఠ శు షష్ఠి. నివాసము : కొప్పరము – నరసారావుపేట తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తల్లి : తిరుమలమ్మ. తండ్రి : నరసింహాం.

రచనలు : (1) శాంభవీ శతకము (2) రామదండకము (3) చాటు పద్యములు.

వేంకటకవి – తిరువాయిపాటి : క్రీ. శ. 1890 సం. ర ప్రాంతీయుఁడు. చాత్తాదవైష్ణవుఁడు. నివాసము : కొలనుపాక.

రచనలు : (1) యాదగిరీంద్ర శతకము (2) యాదగిరి నృసింహ శతకము.

వేంకటకవి - కొండవీటి (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 25 జనవరి 1918 సం. రము. తల్లి : శేషమ్మ. తండ్రి : నారాయణయ్య. జన్మస్థానము : విప్పర్ల - సత్తెనపల్లి తాలూకా. శ్రీ భావనారాయణస్వామివారి కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు - కవి హృదయంగమము.

రచనలు : (1) నెహ్రూచరిత్ర (2) దివ్యస్మృతులు (3) త్రిశతి మొ.

వేంకటకవి - గోపీనాథము : జననము: క్రీ.శ. 1820 సం.ర ప్రాంతము. కాపురము : లక్ష్మీపురము - నెల్లూరుజిల్లా. తండ్రి : పద్మనాభ సూరి. తల్లి : వేంకటలక్ష్మి. వైదికబ్రాహ్మణులు. వేంకటగిరి సంస్థాన ఆస్థానకవి. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితుఁడు. కళ్ళేపల్లి వేంకట నరసింహామూర్తి సమకాలికుఁడు.

రచనలు : (1) శ్రీ వాల్మీకిరామాయణము (2) శ్రీకృష్ణజన్మ ఖండము (3) శిశుపాలవధ (ఆంధ్రీకరణము) (4) శ్రీ భగవద్గీతాశాస్త్రము (5) బ్రహ్మానంద శతకము (6) రాధికా పరిణయము.

వేంకటకవి - మచ్చ: జననం : క్రీ.శ. 1856 సం. నిర్యాణం: 1903 సం. నివాసం : జాల్నా - నైజాము. తెలగాకులజులు.

రచనలు : (1) వైదర్భీపరిణయము (2) చెన్నకేశవ రామాయణం (3) ఛాయా పుత్రశతకము (శని స్తవము) (4) రుక్మిణీనాటకం (5) ద్రౌపదీవస్త్రాపహారణం (6) అంబరీషోపాఖ్యానము (7) మయూరధ్వజోపాఖ్యానము (8) ముఖలింగేశ్వరోదాహరణం (9) శుద్ధాంధ్రనిరోష్ఠ్యనిర్వచన కుశచరిత్రము (10) జావళీలు, హరిభజనకృతులు మొ.

వేంకటకవి - వంకాయలపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతము. నియోగి. నివాసము : కోలంక - గోదావరిమండలము. తండ్రి : వెంకయ్య. తల్లి : కామమ్మ. గురువు : గుండు వేంకట రాముఁడు. పంచాక్షరీమంత్రసిద్ధుఁడు. ఆంధ్రగీర్వాణపండితుఁడు.

రచన : మదనగోపాలశతకము (వేణుగోపాల శతకమువలె నిందాగర్భకావ్యము).

వేంకటకవి - వేల్పూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసం : రావివలస - విజయనగరము, విశాఖజిల్లా.

రచనలు : (1) శ్రీరామలీల (2) గోవ్యాఘ్రచరిత్రము (3) విచిత్ర రామాయణము (4) కందతారావళి (5) జానకీరామశతకము (6) గౌరీశంకరవిలాసము (నాట్యప్రబంధము) మొ.

వేంకటకృష్ణ - చంద్రమౌళి : "భరణి" జననము : క్రీ. శ. 1931 సం. రము. రచనలు "భరణి" అనుపేరున వెలువడును.

రచనలు : (1) ఉపాధ్యాయ (2) భగ్నజీవి మొ.

వేంకటకృష్ణకవి - కొటికలపూడి : జననం : క్రీ. శ. 1820 సం.ర ప్రాంతము. బొబ్బిలిసంస్థానాస్థాన కవి. తండ్రి : వేంకటరామయ్య. కాకరపర్తి కృష్ణకవి సమకాలికుడు. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుడు.

రచనలు : (1) శ్వేతాచలమాహాత్మ్యము (బొబ్బిలిప్రభువు రాయణప్ప రంగరాజునకు ఇయ్యది అంకితము). (2) మేఘసందేశము (3) దిలీపచరిత్రము.

వేంకటకృష్ణమాచార్యుడు - ముడుంబై : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతము. తండ్రి : లక్ష్మణాచార్యుడు. తల్లి : వేంకటరమణాంబ. నివాసము : అగరగ్రామము - తిరుత్తనితాలూకా, చిత్తూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) అధ్యాత్మరామాయణము (2) పోలేరమ్మ దండకము (3) ద్విపదోత్తర రామాయణము (4) దీనరక్షామణీ శతకము (5) శ్రీరామ స్తవచూర్ణిక.

వేంకటకృష్ణయ్య - ఓరుగంటి : జననము : క్రీ. శ. 19 సెప్టెంబరు 1904 సం.రము. జన్మస్థలము : కావలి - నెల్లూరుజిల్లా. తల్లి : శ్రీ మహాలక్ష్మి. తండ్రి : వేంకటసుబ్బయ్య.

రచనలు : (1) నందనారు చరిత్రము (2) శ్రీరమణలీల (3) ప్రియ విలాపము (పద్యము) (4) ఈశ్వరశతకము (5) పునఃప్రాప్తి (6) లీలాశుకము (7) భగ్నప్రేమ (8) బిల్వమంగళము (9) గురుమంత్రభాష్యము (10) త్రిపురరహస్యము (11) అన సూయా రామాయణము (12) కింకరి (13) మహర్షి (14) అరుణాచలపంచక వ్యాఖ్య. అముద్రితములు : (15) గీత గోవిందము (16) మానసబోధ (17) దేవసన్నిధి (18) చాటు వులు (19) అమృతబిందువులు మొ. పెక్కులు గలవు.

వేంకటకృష్ణయ్య చదువరి – మాలెంపాటి : జననము : క్రీ. శ. 16 సెప్టెంబరు 1896 సం.రము. జన్మభూమి : చల్లపల్లి – కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, సంస్కృతము, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) భావకుసుమాంజలి (2 భాగ.) భావకెరటాలు (3) గీతా వేంకటకృష్ణీయము (భగవద్గీత ఆంధ్రీకరణము).

వేంకటకృష్ణయ్య – దాసరి : జననము : 6 మార్చి 1933 సం.రము. జన్మభూమి : గుంటూరు.

రచనలు : (1) కాంత –కనకం (నాటకము) (2) అప్పిచ్చువాఁడు వైద్యుఁడు.

వేంకటకృష్ణరాయశర్మ-పాపరాజు : జననము : క్రీ.శ. 1885 సం.రం. నివాసం : ఎల్లమంద–నర్సారావుపేట. ఆర్వేల నియోగులు. తండ్రి: వేంకట్రావు. తల్లి : భద్రమ్మ.

రచనలు : (1) కోటిలింగశతకం (2) శ్రీ జనార్దన శతకము మొ.

వేంకటకృష్ణరావు – కోటగిరి : జననం : క్రీ. శ. 1890 సం.రము. జన్మస్థలం : నూజీవ్డు. దత్తతతల్లి : సుబ్బాయమ్మ. తండ్రి : జగన్నాథరాయలుంగారు. గంపలగూడెం జమీందారు. కవిపోష కులు. భాషాభిమానులు.

రచనలు : (1) శృంగార తిలకము (2) యావననిర్వాణము (3) మాతృదేశము (4) శ్రీకృష్ణరాయలు (5) వీధి (6) ఘోషావ్యాస ఖండనము (7) దేవదాసిని మొ.

వేంకటకృష్ణశాస్త్రి – దేవులపల్లి (బి. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 1897 సం.రము. జన్మస్థానము : చంద్రపాలెం. నివాసం : పీఠికాపురం. ప్రముఖ భావకవులు. సంఘ, భాషాసంస్కారములు వీరి ప్రధానాశయము.

రచనలు : (1) కన్నీరు (2) ప్రవాసము (3) ఊర్వశి (4) కృష్ణపక్షము (5) ఋగ్వీథి (6) మహతి (7) ఆకలి (8) కార్తీక (9) బదరిక (10) సుప్రియ (11) నయనోల్లాసము (12) యతిరాజ విజయము (13) రావువంశముక్తావళి (14) సకలేశ్వర శతకము మొ.

వేంకటకృష్ణశాస్త్రి – లక్కావజ్ఝల : "మహాకవి" జననము : సర్వజిత్ సంవత్సర జ్యేష్ఠశుద్ధము. జన్మస్థానం : కురుమద్దాలి – గుడివాడ తాలూకా. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్య సిద్ధాంతి.

రచనలు : (1) స్తోత్రకదంబము (2) శ్రీరామ స్తవమాల (3) కథామంజరి (4) ప్రశ్నకల్పతరు (5) విఖనసమీమాంస (6) అద్భుత రామాయణము (6 భాగ.) మొ.

వేంకటకృష్ణాజెట్టి – కనకాజెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. శివాజీమహారాజునాస్థాన పండితుఁడు.

రచన : శివపారిజాతము (నాటకము).

వేంకటకృష్ణారావు – గవను : జననము : క్రీ. శ. 15 నవంబరు 1915 సం.రము. జన్మసానము : కూచిపూడి – తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. తత్త్వశాస్త్ర ప్రాముఖ్యముగల రచనలు.

రచనలు : (1) వరూధిని (2) శివరాత్రి (3) యుగసంధ్య (4) కావ్యజగత్తు (5) జేగంటలు (6) సునీధ (7) ఆదర్శాలు - శిక్షరాలు (8) తోలుబొమ్మలు (9) కీలుబొమ్మలు మొ.

వేంకటకృష్ణారావు - తడకమళ్ల : జననం: క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. తల్లి : కనకమ్మ. నివాసము : తిరువల్లిక్కేణి - మద్రాసు. పెక్కుభాషలలో దిట్ట.

రచనలు : (1) కంబుకంధర చరిత్రము (2) రామావతార కాలనిర్ణయము (3) కామరూపకథ (4) చిత్రకథా వివరణము (5) లీలావతీ గణితము (ఆంధ్రీకరణము) (6) తెలుంగు వెలుగు ముగుదకత (7) కామందకశాస్త్రము.

వేంకటకృష్ణారావు - దేవరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. ప్రసిద్ధనవలా రచయిత.

రచనలు : (1) వాడేవీడు (1 వ భా.) (2) నేనే (2 వ భా.) (3) కాలూరాయి (4) క్రొవ్వురాళ్లు.

వేంకటకృష్ణారావు - రాచర్ల : జననము : క్రీ. శ. 24 నవంబరు 1894 సం.రము. కాపురస్థలము : గూటాలగ్రామము - గోదావరి జిల్లా. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి : వేంకటరత్నము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణము.

రచనలు : (1) ప్రచండరాఘవము (2) శ్రీకృష్ణరాయబారము మొ.

వేంకటకృష్ణారావు - తరిగొప్పుల : జననము : క్రీ. శ. 1895సం.రము. జన్మభూమి : వేంకటాపురాగ్రహారము. నివాసం : చీపురుపల్లె తాలూకా - శ్రీకాకుళంజిల్లా. తెలుంగు, సంస్కృతము, హిందీ పరిచితములు.

రచనలు : (1) భగవత్తత్త్వము (2) భగవద్గీతా తత్త్వవివేకము (3) గీతారత్నమాల (గేయము) (4) గోపూజావ్రతకల్పము (5) శ్రీరామశతకము మొ.

వేంకటకృష్ణారావు-రేమిడిచెర్ల : జననము : క్రీ. శ. 1911 సం.రము. జన్మభూమి : రేమిడిచెర్ల - ఖమ్మంమెట్టు జిల్లా.
రచనలు : (1) విజయభేరి (2) నైజాంగోడు (3) వీరవిజయం మొ.

వేంకటగోవిందరావు - క్రొత్త : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1928 సం.రము. జన్మభూమి : ముప్పాళ - గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : మదరాసు.
రచనలు : (1) బాపూజీగీతాలు (2) దూరపు కొండలు (3) రేవ నింగు కథలు (4) మెరిసేకళ్ళు (5) మురళి (అనువాదం) (6) మనుష్యులు - మనసులు మొ.

వేంకటదాసకవి - మున్నంగి : జననము: క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. ఆర్వేలనియోగి. కవి. తండ్రి : సుబ్బయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషల యందు పరిచయము.
రచన : శ్రీ వేణుగోపాల శతకము (భక్తిరస ప్రధానము),

వేంకటదాసు - కొండూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. వైదిక బ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రగీర్వాణముల రసవంతము అయిన కవిత్వము (రసవత్కవి).
రచనలు : (1) భార్గవపురాణము (2) దీనచింతామణి శతకము మొ.

వేంకటదాసు - పసుపులేటి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతముగా కావచ్చునని అంచనా.
రచన : చంబకూరిపురి హరిశతకము.

వేంకట దీక్షితులు - తెన్నేటి : జననం : క్రీ. శ. 15 నవంబరు 1888 సం.రము. జన్మభూమి : ఇరగవరం - ప. గో. జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.
రచనలు : (1) లీలావతి (నాటకం) (2) మన్మథపరామర్శ (కామశాస్త్రం) (3) గోదావరి మాహాత్మ్యము (4) గోశతకము (5) వ్యాసాలు (6) ఆరోగ్యోక్తి మంజరి మొ.

వేంకటనరసయ్య - ఏటుకూరి : "కవిబ్రహ్మ" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) పల్నాటిభారతము (2) నాయకురాలు (3) అలరాజు రాయబారము (4) క్షేత్రలక్ష్మి మొ.

వేంకటనరసయ్య-శాస్త్రి : జననము : క్రీ.శ. 2 ఆగస్టు 1910 సం.రము. నివాసము : చిలకలూరుపేట - గుంటూరుజిల్లా. హైస్కూలు పండితులు. ప్రఖ్యాతవ్యాస రచయిత.

రచనలు : (1) వ్యాసవాణి (2) ఖండకృతి (పద్యము) (3) ఉత్తమ కథలు (4) కాంగ్రెసు విజయము (5) ప్రజారాజ్యం (6) ఉపాధ్యాయుఁడు (7) చలోఢిల్లీ (8) పయోజనవిద్య (9) నవగీతాలు మొ.

వేంకటనరసయ్య - పక్కి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : నారాయణమంత్రి. ఆంధ్రోపాధ్యాయుఁడు. క్రైస్తవోన్నత పాఠశాల - విశాఖపట్టణము.

రచనలు : (1) శకుంతలా పరిణయము (2) అమరకల్పద్రుమము (3) నారాయణస్తవము (4) మదనసాయక పరిణయము (5) కవిదర్పణచ్ఛందము (6) నారాయణ శతకము (7) కుమారీ శతకము మొ.

వేంకటనరసయ్య పాకయాజి - కుందుర్తి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. జన్మస్థలము : బుద్దాం-యాజలి పోష్టు. మోక్షసాధని పత్రికా సంపాదకులు. శ్రీరామనామ క్షేత్రము-గుంటూరు1.

రచనలు : (1) పరమార్థ తత్త్వము (2) ప్రణవ ప్రభావము మొ.

వేంకట నరసింగరావు - కాశూరి (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 1 సెప్టెంబరు 1905 సం. రము. నివాసము : గూడెం - విజయనగరం తాలూకా.

రచనలు : (1) వనవాసి (2) కల్పలత (ఖండకావ్యములు).

వేంకట నరసింహాకవి – పైడిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 19[illegible] బ్దము. నివాసము : పైడిపాడు – నెల్లూరుజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : వెంకమ్మ. తండ్రి : లక్ష్మీపతి. సమకాలికులు : చదువుల సోమలింగయ్య, కరాలపాటి రంగయ్య మొ.

రచన : నృసింహావిలాసము మొ.

వేంకట నరసింహ ప్రసాదరావు–ముతుకుపల్లి : "హితశ్రీ". జననం: క్రీ.శ. జనవరి 1926 సం.రము. జన్మభూమి : తెనాలి – గుంటూరు జిల్లా.

రచనలు : (1) ప్రాగ్జ్యోతి (నాటికలు) (2) కథాసాగరం (కథలు) (3) అంతర్వాహిని (నవల) మొ.

వేంకట నరసింహామూర్తి - కళ్లేపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 1864–1911 సం. రము. నివాసము : కళ్లేపల్లి – గంజాంజిల్లా. సృష్టికరణము. ఉత్కళదేశ గౌడ నియోగిబ్రాహ్మణుడు. తాత : నీలాచలము. తండ్రి : వరాహ నారసింహుడు. తల్లి : వెంకమ్మ.

రచనలు : (1) విచిత్రరామాయణము (2) శ్రీరంగ శతకము (3) భీమేశ శతకము (4) నారసింహ శతకము (5) వరాహ చరిత్రము (6) సిద్ధివినాయక చరిత్రము మొ.

వేంకట నరసింహాచార్య – కట్టి : "కన్నసామి". జననం: క్రీ. శ. 14 నవంబరు 1936 సం.రము. జన్మస్థలం : రామతీర్థం. నివాసం : విజయనగరం – విశాఖజిల్లా.

రచన : మహారుద్రీయం (నాటకం).

వేంకట నరసింహాచార్యులు – సేనాధిపత్యం : జననం : యువ సం.ర శ్రావణ శు విదియ. నివాసము : ఖాశింకోట. తండ్రి : శేషాచార్యులు. వైష్ణవ బ్రాహ్మణులు.

రచన : జానకీపతి శతకము మొ.

వేంకటనారాయణ - వెంపటి : జననం : ఈశ్వరనామ సం. రము. జన్మస్థలం : కూచిపూడి. వెలనాటి వైదికులు. తల్లి : గంగమ్మ. తండ్రి : నాగేశ్వరుడు. ప్రఖ్యాత నటకులు.

రచనలు : నాటకములు : (1) చంద్రకాంత (2) గోపీచంద్ (3) జయంత జయపాలము (4) హరిశ్చంద్ర (5) సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము (6) లంకాదహనము మొ.

వేంకటనీలాద్రిరాజు - వత్సవాయి : "కవిరాజు". జననం : క్రీ.శ. 1881 సం.రము. నిర్యాణము : 1939 సం.రము. తండ్రి : వెంకట సీతారామరాజు. రాజవంశము. జన్మస్థానము : మూడేకుర్రు- తూ.గో. జిల్లా, నివాసము : తుని – తూ.గో.జిల్లా.

రచనలు : (1) ఆంధ్రక్షత్రియులు (2) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (3) ఆంధ్రమేఘసందేశము.

వేంకటనృసింహకవి : తోట : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము కానోపును. నివాసము : కల్లూరు. తండ్రి : నరసింహము. తల్లి : ఎఱుకలమ్మ.

రచన : రామరామ శతకము (గేయకావ్యము. పిండోత్పత్తి, జీవి సంసారమున పరిభ్రమించుట, మహాభూతోత్పత్తి మొదలగు ఆధ్యాత్మిక విషయములు వర్ణితములు).

వేంకటపద్మనాభరావు - కొజ : జననం : క్రీ. శ. 11 ఫిబ్రవరి 1912 సం.రము. జన్మభూమి : తెనాలి. నివాసం : విజయవాడ. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ఆ రాత్రి (2) బ్రహ్మవాక్కు మొ.

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు : "కవిరాజహంస, కవికులాలంకార"

(1) బాలాంత్రపు వేంకటరావు : జననం : క్రీ. శ. 1880 సం.రము. తల్లి : సూరమ్మ. తండ్రి : వేంకటనరసింహం. జన్మస్థలము : పిఠాపురప్రాంతము.

(2) ఓలేటి పార్వతీశం : జననం : 1882 సం.రము. తండ్రి : అచ్యుత రామయ్య. తల్లి : వెంకమ్మ. జన్మస్థలము : కొమరగిరి – పిఠాపుర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) ఇందిర (2) నీరద (3) అరణ్యక (4) ఉన్మాదిని (5) శ్యామల (6) శకుంతల (7) ప్రమదావనము (8) ప్రభావతి (9) రాజహంస (10) చందమామ (11) వసుమతీ వసంతము (12) వీరపూజ (13) వంగవిజేత (14) లక్షరూపాయలు (15) మనోరమ (16) మాతృమందిరము (17) మాయావి (18) మాయావిని (19) హారావళి (20) రజని (21) సాధన (22) కృష్ణకాంతుని మరణశాసనము (23) పరిమళ (24) సంతాపకుఁడు (25) చిత్రకథాసుధాలహరి (26) సీతారామము (27) ప్రణయకోపము (28) నీలాంబరి (29) సీతాదేవి వనవాసము (30) ప్రతిజ్ఞాపాలనము (31) తారాశశాంకము (32) సువర్ణమాల (33) ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణము (34) దశాభిరామము (35) కావ్యకుసుమావళి (2 భా.) (36) బృందావనము (37) ఏకాంతసేవ మొ.

వేంకటప్పయ్య - వెలగా : జననం : క్రీ. శ. 3 జూన్ 1932 సం.రము. జన్మభూమి : తెనాలి – గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) బంగారు బొమ్మ (2) రేడియో (3) టెలిఫోన్ (4) టెలివిజన్ (5) ఆంధ్రవాఙ్మయ సూచిక మొ.

వేంకటప్పయ్య - మాటూరి : క్రీ. శ. 1860 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : మాటూరు – మధిరప్రాంతము, హైదరాబాదు రాష్ట్రము. రచన : భూరిగుణజాల శతకము, పాటలు, పదములు.

వేంకటప్పారావుపంతులు – నందగిరి : జననం : క్రీ.శ. 1868 సం.రము. నివాసం : అంగలూరు – గుడివాడ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. మాధ్వబ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రగీర్వాణములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : ఆంధ్ర రామాయణాద్భుతోత్తర కాండము (2) శుద్ధాంధ్ర భీమసేన విజయము (3) ఆంధ్రీకృత మేఘసందేశము.

వేంకట బొర్రయ్య - కావలి : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దారంభమువాఁడు. చరిత్రరచయితయగు కరనల్ కాలిన్ మెకంజీ దొరకు గురువువంటి వాఁడు.

రచన : కాంచీపురమాహాత్మ్యము,

వేంకటమంత్రి - తటవర్తి : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్ద మధ్యము. నివాసం : మల్లేశ్వరము - తణుకు తాలూకా, ప. గో. జిల్లా. పండితకుటుంబము. తల్లి : వియ్యమ్మ. తండ్రి : కృష్ణమంత్రి.

రచన : రమామనోహరశతకము.

వేంకట మహీపతి - గంగాధరరామారావు : జననం : క్రీ. శ. 21 అక్టో 1910 సం. జన్మభూమి : పిఠాపురము. నివాసము : మద్రాసు. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) తరంగములు (2) నామరహితము (3) చినుకుల చిందులు (4)స్వార్థత్యాగము (5) వరూధినీ ప్రవరాఖ్యము మొ.

వేంకట యజ్ఞేశ్వరశాస్త్రి : "అరుణశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 15 జూలై 1930 సం.రము. జన్మభూమి : కోమానపల్లె - తూ.గో.జిల్లా.

రచన : అరుణోదయము మొ.

వేంకట రంగకవి - శతఘంటము : క్రీ.శ. 1920 సం.ర. ప్రాంతము. ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్వాంసులు.

రచన : ఆంధ్రమహాభాగవతము (వచనము) ద్వాదశస్కంధములు.

వేంకటరంగయ్య - తూములూరి :

రచన : మీనాక్షీ కల్యాణశతకము.

వేంకట రంగయ్య - మామిడిపూడి : జననం : క్రీ. శ. 8 జనవరి 1899 సం.రము. నివాసము : సికింద్రాబాదు. సుప్రసిద్ధ రాజకీయ వేత్త. చారిత్రక పరిశోధకులు.

రచనలు : (1) కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము (అనువాదం) (2) మన రాజకీయాలు (3) మన శాసనసభలు (4) మన పరిపాలకులు (5) మన భారత రాజ్యాంగము (6) మన వైదేశిక విధానము (7) పాశ్చాత్యరాజ్యాంగ తంత్రము (8) హిందూదేశ చరిత్రము మొ.

వేంకట రంగాచార్యులు - కోటభట్టరు : జననము : క్రీ. శ. 20 వ. శతాబ్దము. నివాసము : హైద్రాబాదు - చిక్కడపల్లి.

రచనలు : (1) మేనక (2) జటాయువు (3) సుధామంజరి (4) వేంకటాద్రీశ్వరశతకము మొ.

వేంకట రంగాచార్యులు - పరవస్తు : "మహామహోపాధ్యాయ" జననము : క్రి. శ. 1822 సం.రము. నిర్యాణము : 1900 సం.రము. నివాసము : విశాఖపట్టణము. తండ్రి : శ్రీనివాసాచార్యులు. వైష్ణవ బ్రాహ్మణులు. మహోపన్యాసకులు. మహాశాస్త్ర పండితులు.

రచనలు : (1) లఘు వ్యాకరణము (2) ప్రపత్తివాదము (3) శబ్దార్థ సర్వస్వము (నిఘంటువు) (4) దశోపనిషత్తులు (పద్యానువాదము) (5) మంజులనైషధము (6) కుంభకర్ణవిజయము (7) ఆంధ్రీకృతశాకుంతలము (8) కమలినీ కలహంసము మొ.

వేంకటరంగారావు - ఆవంత్స : (బి. ఏ., బి. ఇడి.) "కవికోకిల" జననము : క్రి. శ. 10 డిసెంబరు 1904 సం. రము. విజయనగర వాస్తవ్యులు.

రచనలు : (1) నెలవంక (2) ఇంద్రచాపము మొ. (కొన్ని తెనుఁగు గీతాలు ఆంగ్లములోనికి అనువదింపఁబడినవి).

వేంకటరత్నం - అంబటిపూడి : జననము : క్రీ. శ. 15 జూలై 1908 సం. రము. జన్మస్థానము : ఏదుపాడు - అన్నంభొట్లువారిపాలెం, గుంటూరుజిల్లా. పండితులు. భాషావిమర్శకులు.

రచనలు : (1) వత్సలుఁడు (పద్యము) (2) కృష్ణకథ (గద్యము) (3) దక్షిణ (నాటకము) (4) కథావళి (5) ప్రణయవాహిని (6) ఇంద్రధనువు (7) వీరాంజలి (కథలు) (8) కౌమోదకి మొ.

వేంకటరత్నం - కొనకళ్ల (బి. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 2 సెప్టెంబరు 1909 సం. రము. జన్మస్థానము : వెంటపాడు - పశ్చిమ గోదావరి జిల్లా. నివాసము : ఏలూరు - ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) కథావళి (కథల సంపుటి) (2) ప్రతోళి (గీతముల సంపుటి) (3) ప్రొద్దుతిరుగుడు పూలు (4) బంగారుమామ పాటలు మొ.

వేంకటరత్నం - మహోపాధ్యాయ : జననము . క్రీ. శ. ఫిబ్రవరి 1909 సం. రము. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృత పండితులు. ఎ. సి. కాలేజి తెలుఁగు అధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) నాగరాజు (2) బాటసారి (3) హరిదాసు (4) విజయ ధ్వజము (5) శబరి (6) ముక్తావళి (7) విక్రమాదిత్యము (8) ఆంధ్రవచన భారతము (9) జయభారతి (10) అనూరాధ (11) నవభారతి (12) జాగృతి.

వేంకట రత్నమాచార్యులు - నల్లూరి : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : క్రి. శ. 11 జూన్ 1926 సం. రము. జన్మభూమి : ముత్తుపల్లి అగ్రహారం. నివాసం : సూరేపల్లి - గుంటూరుజిల్లా. తెలుఁగుపండితులు. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) తెలుఁగుభాషలు (2) తెలుఁగుబిడ్డ (3) కబీరు సూక్తులు (4) కువలయానందం (సంస్కృతమూలమునుండి).

వేంకటరత్నశర్మ - కొక్కొండ : "మహామహోపాధ్యాయ" జీవితము : క్రీ. శ. 1842 - 1910 మధ్యకాలము. నియోగి బ్రాహ్మణులు. నివాసము : వినుకొండ - గుంటూరు మండలము. పెక్కు కళాశాలలందు ఆంధ్రోపన్యాసకులు. కవిబ్రహ్మ, అక్షర సంఖ్యాచార్యులు వీరి యితర బిరుదములు.

రచనలు : (1) బిల్వేశ్వరీయము (2) సింహాచలయాత్ర (3) కొండ మాహాత్మ్యము (4) ఆంధ్రవిజయధ్వజము (5) ఘటికాచలక్షేత్ర మాహాత్మ్యము (6) మంగళగిరిక్షేత్ర మాహాత్మ్యము (7) భగవద్గీత (8) ప్రసన్నరాఘవము (9) బిల్వనాథేశ్వర శతకము (10) పెక్కు సంస్కృతగ్రంథములు (11) పంచతంత్రము (12) కుమారనృసింహము (13) ధనంజయ విజయ వ్యాయోగము (14) నరకాసుర విజయ వ్యాయోగము (15) కోరుకొండ మాహాత్మ్యము (16) గోదావరీ వర్ణనము (17) గోవిందమంజరి (18) దీక్షిత చరిత్రము (19) యుగరాజు పర్యటనము (20) శంకర విజయధ్వజము మొ.

వేంకటరత్నశాస్త్రి - కొండమూరి : జననము : ప్రమాది సం.రము. జన్మభూమి : కొండమూరు - ఒంగోలు తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. నియోగిబ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. ఆధ్యాత్మిక చింత కలవారు.

రచనలు : (1) వేదాంత చంద్రిక (2) జీవప్రశంస (3) గౌడపాద కారికలు (తెనుఁగు టీక) (4) కర్మయోగము (5) దేహదేహి భావనిర్మూలనము మొ.

వేంకటరత్నశాస్త్రి - చించినాడ : "అష్టావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1888 సం.రము. నివాసము : బందరు-చింతగుంటపాలెం. వెలనాటి వైదికులు. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : లింగయ్య. పెక్కు సంస్థానములందు సత్కారము లందినవారు.

రచనలు : (1) రాఘవాశ్వమేధనాటకము (2) దుర్గా శతకము (3) నాగేశ్వరశతకము (4) ఆంధ్రీకృతసప్తశతి (5) సుశ్యామ (నవల) మొ.

వేంకటరమణ - కృష్ణగిరి : జననము : క్రీ. శ. 1875 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : ధర్మపురి.

రచనలు : (1) వాశిష్ఠరామాయణము (2) ఆధ్యాత్మరామాయణము (3) గయోపాఖ్యానము (కన్నడగ్రంథము).

వేంకటరమణ - తాళ్లపూడి : జననం : క్రీ. శ. 1 ఆగష్టు 1934 సం. రము. జన్మభూమి, నివాసము : పార్వతీపురం - శ్రీకాకుళంజిల్లా. రచన : గుజ్జనగూళ్లు (గేయసంపుటి).

వేంకటరమణప్ప - గాజుల : జననం : క్రీ. శ. 9 నవంబరు 1917 సం.రము. జన్మభూమి, నివాసము : కొత్తచెర్వు - పెనుగొండ తాలూకా. అనంతపురంజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లహిందీ భాషలు అభ్యస్తములు.

రచనలు : (1) జ్ఞానసంజీవని (2) భావోదయము (ఖండకావ్యం).

వేంకటరమణమూర్తి - తోలేటి : జననము : క్రీ. శ. 6 మే 1932 సం.రము. జన్మస్థానము : చిట్టివలస. విశాఖజిల్లా - సుప్రసిద్ధ రచయితలు. ఆంధ్రగీర్వాణములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) ప్రజావిజయము (2) యోగ్యత మొ.

వేంకటరమణమూర్తి - రంగుడు : "పూ. భా" జననం : క్రీ. శ. 10 ఆగష్టు 1924 సం. రము. జన్మస్థలం : సుభద్రాపురము - శ్రీకాకుళంజిల్లా.

రచనలు : (1) సంజదీపం (2) సంజప్రణయం (3) నవ్యసాహితి మొ.

వేంకటరమణమూర్తి - విరివింటి : జననం : క్రీ.శ. ఫిబ్రవరి 1923 సం. జన్మభూమి : గనిగ్రామము - కర్నూలు జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు సుపరిచిత భాషలు.

రచన : తులసీమాల మొ.

వేంకటరమణమ్మ - కళ్లేపల్లి : జననము : యువ సం. ర భాద్రపద శు. నవమి. నివాసము : బరంపురము-గంజాంజిల్లా. తల్లి: కామనమ్మ. తండ్రి : కురవి రామశాస్త్రి. భర్త : శివరామయ్య పంతులు.

బలగనాణాటి కరణకమ్మ వైదికులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ సాహిత్యము, సంగీతము, వేదాంతము అనువానియందు ప్రవేశమును గలదు. ఇంకను ఉత్కలాంగ్లేయ విద్యాపరిచయమును గలదు.

రచనలు : (1) వరలక్ష్మీ పూజావిధానము (2) వరలక్ష్మీ శతకము (3) దుర్గేశనందిని (నవలా విమర్శనము).

వేంకటరమణయ్య - నేలటూరి : (పి. హెచ్. డి.) జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్ల సంస్కృతములందు సమర్థులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రుల చరిత్ర (2) చరిత్రరచన మొ.

వేంకటరమణయ్య - పిన్నమరాజు : జననము : ఈశ్వర సం. రము. మార్గశిర శు. షష్ఠి. కాపురము : హేలాపురము. జనకతండ్రి : నల్లగొండ జానకిరామయ్య. జనకతల్లి : సుబ్బమ్మ. ఆంధ్రాంగ్ల భాషలలో ప్రజ్ఞావంతులు. మల్లవిద్యాప్రవీణులు. మల్లవిద్యా గురువులు ద్రోణంరాజు రామారావు.

రచనలు : (1) సీతాచరిత్రము (2) రామశతకము (3) సైంధవ వధ (4) మల్లవిద్యా విధానము మొ.

వేంకటరమణయ్య - పిశుపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1896 సం. రము. హైదరాబాదు - సుల్తానుబజారు. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, ఉరూ మొ.

రచనలు : (1) నాయనమ్మ కథలు (హాస్యకథలు) (2) అశ్రుకణాలు (పద్యము) మొ.

వేంకట రమణయ్య - పీసపాటి : జననము : విరోధి సం. ర. చైత్ర శు. సప్తమి. నివాసము : మునికూడలి. రాజమహేంద్రవర సమీపము. తల్లి : అచ్చమాంబ. తండ్రి : సుబ్బావధాని. కౌండిన్యసగోత్రులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. వెలనాటి వైదికులు.

రచనలు : (1) జయసేనము (2) ప్రద్యుమ్నో పాఖ్యానము (3) సావిత్రీ విజయనాటకము మొ.

వెంకట రమణయ్య – పూడిపెద్ది : జననము : క్రీ. శ. 1892 సం. రము. నిర్యాణము : 10 డిసెంబరు 1937 సం. రము. జన్మస్థానము : విశాఖపట్టణము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) రాధిక (2) ముత్యాలు.

వేంకటరమణయ్య – బులుసు : "ఉభయభాషా ప్రవీణ, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 24 డిసెంబరు 1907 సం. రము. చెన్నపురి టిప్లెట్ పాఠశాలలో ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు. కొంత కాలము కాశీవిశ్వవిద్యాలయమున అలంకారశాస్త్ర పరిశోధకులు. ఉత్తమశ్రేణికిచెందిన విద్వాంసులు.

రచనలు : (1) విజయవిలాసము (2) మనుచరిత్రము (3) పాండురంగమాహాత్మ్యము (4) ప్రౌఢవ్యాకరణము (5) నరసభూపాలీయము (6) బాలవ్యాకరణము, ఆంధ్రమహాభాగవతములకు లఘుటీక వ్రాసిరి. (7) నిర్మలానంద (నాటకము) (8) చిత్తూరు దుర్గము (9) పదహారురాత్రులు (కథలు) (10) ఇనుప మొద్దు (11) పొగడదండ (12) కళింగ దేశము (13) మాయలోకం (14) కుంజరయూధము, పెక్కు పరిశోధన వ్యాసములు.

వేంకట రమణారావు – కొవుగంటి : జననం : క్రీ. శ. 1 మే 1933 సం. రము. జన్మభూమి : రాజమహేంద్రవరము. నివాసము : మదరాసు.

రచనలు : (1) రాగరేఖ (2) హోటల్ రీటా మొ.

వేంకటరమణరావు – కోపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. ఆంధ్రాంగ్లభాషాపరిచితులు.

రచనలు : (1) ఓన్లీ డాటర్ (2) పెట్టమారి మగఁడు (3) భాగ్యరేఖ (4) బలేపెళ్ళిళ్ళు (5) గరల్ వైఫ్ (6) క్లాస్ మేట్సు (7) గర్వవతి (8) వెన్నెల (9) శ్రీలక్ష్మి (నాటకములు) మొ.

వేంకట రమణారావు – భావరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1 అక్టోబరు 1927 సం.రము. జన్మభూమి : కాకినాడ. నివాసము : హైద్రాబాదు (సుల్తాన్ బజారు).

రచన : కథావినోదం (కథలు).

వేంకటరమణశాస్త్రి – దువ్వూరి : జననము : క్రీ. శ. 20 మే 1898 సం. రము. జన్మస్థానము : మసకపల్లి–రామచంద్రపురంతాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితశ్రేష్ఠులు. వైయాకరణ శిరోమణులు. వాల్తేరు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) కలభాషిణి (2) సవిమర్శవ్యాకరణము (3) న్యాయదర్శనము (4) సారస్వతవ్యాసములు మొ.

వేంకటరమణాచార్యులు – మేడేపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 1862 సం. రము. నిర్యాణము : 1943 సం. రము, నివాసము : విజయనగరము–విశాఖజిల్లా. తండ్రి : రఘునాథాచార్యులు. తల్లి : లచ్చమ్మ. విజయనగర సంస్థానాస్థానకవులు. గురువు : ముడుంబై నరసింహాచార్యస్వామి. గోల్కొండవ్యాపారి వైష్ణవులు.

సంస్కృతరచనలు : (1) శరగోపసహస్రము (2) షేక్స్పియర్ నాటక కథామంజరి (3) సంస్కృతకవి జీవితములు (4) ఆర్యభాషా చరిత్రము (5) సేతుబంధ మహాకావ్యము (6) షేక్స్పియరు నాటకకథలకు సంస్కృతీకరణము (7) ద్రావిడగాథాసహస్రమునకు సంస్కృతీకరణము. ఆంధ్రరచనలు : (8) సత్యవ్రతచరిత్రము (9) పార్థసారథిశతకము (10) అలంకారశాస్త్రచరిత్రము (11) హర్షచరిత్రము (12) లౌకికన్యాయ వివరణము మొ.

వేంకట రాఘవాచార్యులు – మరింగంటి : క్రీ. శ. 1880 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : కనగల్లు – నల్లగొండ జిల్లా.

రచనలు : (1) కేశవస్వామి శతకము (2) కుసుమావింశతి.

వేంకటరాజమన్నారు–పాకాల : జననము : క్రీ. శ. 10 మే 1901 సం. జన్మస్థానము : రాజమండ్రి. 1954 సం.రమున ప్రధాన న్యాయమూర్తి. నివాసము : మద్రాసు.

రచనలు : (1) ఏమిమగవాళ్ళు ? (2) వృథాయాసం (3) తప్పెవరిది ? (4) దయ్యాలలంక (5)మనోరమ (6) నాటికాగుచ్ఛము మొ.

వేంకటరాధాకృష్ణమూర్తి – జొన్నలగడ్డ : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) హాతింతాయి (2) ఆనందభవనం (3) శకుంతల బి.ఏ. (4) అర్ధరాత్రి వింత (5) ఇరువురు మిత్రులు (6) రివాల్వరు (7) అయిదులక్షలు (8) పన్నెండు రాజుల కథలు (9) శ్రీనాథ కవి చరిత్ర (10) కృష్ణదేవరాయలు మొ.

వేంకట రాధారమణగుప్త – బొండాడ : జననం : క్రీ. శ. సెప్టెంబరు 1934 సం.రము. జన్మభూమి : పాలకొల్లు – ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) ప్రేమబాణం (నవల) (2) బాల మాంత్రికుఁడు (బాలసాహిత్యం).

వేంకటరామ కవి – కావూరి : జననము : క్రీ.శ. 19వ శతాబ్దాంతము. నివాసం : అశ్వారావుపేట. ఆర్యక్షత్రియులు. గురువు : కొండపల్లి వేంకట శివార్యులు.

రచన : నిమిషాంబా శతకము మొ.

వేంకటరామకవి – పోతుల : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసం : చెన్నపట్టణము. తాత : రామమంత్రి. తండ్రి : వేంకటాచలం.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణనాటకము (2) మల్లికార్జున నాటకము (3) ఉషానాటకము (4) శ్రీ వేంకటేశ్వరకృతులు (5) కుక్కుటేశ్వర శతకము మొ.

వేంకటరామకవులు : "అష్టావధానులు".

(1) వేంకటేశ్వర్లు - ప్రతాప : జననం : నందన సం. ర శ్రావణ శు నవమి. వెలనాటి వైదికులు. నివాసం : మన్నవ-బాపట్లతాలూకా. తల్లి: మహాలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : కోటయ్యశాస్త్రి.

(2) శ్రీరాములు - దావూరి : జననం : వికృతి సం.ర ఫాల్గుణ శు షష్ఠి. నివాసం : పెదనందిపాడు - బాపట్ల తాలూకా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

ఉమ్మడి రచనలు : (1) హనుమన్నక్షత్రమాల (2) సారంగధర (3) వేణుగోపాల తారావళి మొ.

వేంకటరామకృష్ణ కవులు : (1) వేంకట రామశాస్త్రి - ఓలేటి. జననం : క్రీ. శ. 1883 సం.రము. అస్తమయం: 1939. జన్మస్థానం: పల్లెపాలెం - కాకినాడ తా. తల్లి : కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి : నారాయణశాస్త్రి. (2) రామకృష్ణశాస్త్రి : వేదుల. జననము : క్రీ. శ. 1889 సం.రము. నిర్యాణము : 1918 సం.రము. జన్మస్థానం : కాకరపఱ్ఱు - తణుకుతాలూకా - ప. గో. జిల్లా. తల్లి : సూరమ్మ. తండ్రి : రామచంద్రశాస్త్రి. వీరు జంటకవులు. మేనత్తమేనమామ బిడ్డలు. నివాసం : పిఠాపురం. అష్టావధాన శతావధానములందు అందెవేసిన చేతులు.

ఉమ్మడి రచనలు : (1) వ్యాసాభ్యుదయము (2) విశ్వగుణాదర్శము (3) ఉత్తరరామచరిత్రము (4) కాత్యాయని (5) భోజచరిత్ర (6) పరాస్తపాశుపతము (7) రామకృష్ణ మహాభారతము (8) దమయంతీ కల్యాణము (9) కవికంఠాభరణము (10) సువృత్తితిలకము (11) పాణిగృహీత (12) కొండవీటి దండయాత్ర (13) అట్టహాసం (14) ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము (15) మదాలస (16) ఇందిరాదేవి (17) శకుంతల (18) సుభద్ర (19) దమయంతి (20) శతఘ్ని (21) అత్యద్భుత శతావధానము మొ.

వేంకటరామచంద్రమూర్తి – పాలంకి : జననం : క్రీ. శ. 8 మార్చి 1910 సం. రము. నివాసము : హైద్రాబాదు. ప్రసిద్ధ హాస్య రచయిత. జన్మభూమి : అమలాపురం – తూ. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) చిత్రకథామంజరి (2) కథాసాగరము (3) నేతి రొట్టెలు (4) వింతబీరువాలు (5) పండుగబట్టలు మొ.

వేంకటరామదుర్గాప్రసాదరావు – వడ్లపట్ల : జననం : క్రీ. శ. 5 అక్టోబరు 1911 సం.రము. జన్మభూమి : ఏలూరు– ప.గో.జిల్లా. నివాసం : చిత్తూరు. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) బికారి (2) నాకబలి (3) మినువాక (నవలలు) (4) రత్నమాణిక్యాలు (5) కష్టజీవులు (6) అల్లిబిల్లిలోకంలో అమ్మాయికథ (అనువాదములు).

వేంకటరామనరసింహం – కాకర్ల : జననము : క్రీ. శ. 25 అక్టోబరు 1914 సం.రము. జన్మస్థలం : సీతానగరం – బొబ్బిలి తాలూకా, శ్రీకాకుళంజిల్లా. ఆంధ్రకళాపరిషదాంధ్ర శాఖాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) కనకాభిషేకం (2) రఘునాథరాయలు (3) పెర్లక్ష్మి మార్కెట్టు (4) వంచకులు (5) సుజాత (6) ఉషారాగము– తద్వికాసము (విమర్శనము).

వేంకటరామ నృసింహాచార్యులు–ముడుంబై : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. శ్రీవైష్ణవుఁడు. నివాసము : అచ్యుతపురి. వంశధారా నదీతీరము. శ్రీకూర్మ ప్రాంతము.

రచన : రంగేశకృష్ణశతకము మొ.

వేంకట రామప్రధాని – వెలిచేటి : జననం : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) కృష్ణార్జున విజయము (2) విజయ లక్ష్మీనృసింహా విలాసము (3) వియన్నదీ పరిణయము (4) బాణాసుర యుద్ధము (5) 25 శతకములు మొ.

వేంకటరామమూర్తి – తోలేటి : జననం : క్రీ. శ. 1933 సం.రము. నివాసము : విశాఖపట్టణము. ఆంధ్రాంగ్లభాషలందు పరిచయము.

రచనలు (1) ప్రజావిజయము (2) సందెవెన్నెల మొ.

వేంకటరామమూర్తి పంతులు – గిడుగు : "రావు బహద్దర్" జననం : క్రీ.శ. 1863 సం. నిర్యాణము : 1940 సం. జన్మస్థానము: పర్వతాలపేట–ఉత్తర విశాఖజిల్లా. నివాసము : పర్లాకిమిడి – రాజమంద్రి. తండ్రి : వీర్రాజు. వ్యావహారికభాషావాది. నవ్యసాహిత్య పరిషన్నిర్వాహకులు. పురావస్తుశాస్త్ర పరిశీలకులు. సవరవ్యాకరణ కర్త. శబరభాషా వాగనుశాసనులు. పర్లాకిమిడిరాజావారి కళాశాలయందు రాజకీయ చారిత్రకాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) సవర వ్యాకరణము (2) వ్యాససంగ్రహము (3) వ్యాసావళి (4) బాలకవి శరణ్యము (5) ఆంధ్ర పండితభిషక్కుల భాషాభేషజము (6) గద్యచింతామణి (7) పరాజితుఁడు మొ.

వేంకటరామయ్య : చెఱుకుపల్లి : జననం : తారణ సం. చైత్ర బ. చతుర్దశి. నివాసము : పీఠికాపురము–తూ. గో. జిల్లా. తెలగాణ్య వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : సోమమ్మ, తండ్రి : కృష్ణయ్య. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు పరిచితభాషలు. ఏలూరు (ఎ.వి. హెచ్. యల్. యస్.) పాఠశాలయందు పండితులు.

రచనలు : (1) కాంతామతి (2) ఇంద్రవిజయము (3) ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము (నాటకము) (4) బాలనీతి మొ.

వేంకటరామయ్య – చెఱుకువాడ : జననం : క్రీ. శ. 1885 సం.రము. జన్మస్థానము : చెఱుకువాడ–ప. గో. జిల్లా. తండ్రి : వెంకటరత్నం. తల్లి : పేరమ్మ.

రచనలు : (1) చెఱుకుతునకలు (2) లబ్ధనాశము మొ.

వేంకట రామబ్రహ్మశాస్త్రి-భైరవభట్ల : జననము : క్రీ. శ. 13 ఏప్రిల్ 1930 సం. రము. జన్మభూమి : గుంటూరు. ఆంధ్రాంగ్ల జర్మన్ భాషలయందు పరిచయము.

రచన : సుభాషిత రత్నమాల మొ.

వేంకటరామయ్య - జనమంచి : జననము : క్రీ. శ. 1872 సం.రము. నిర్యాణము : 1933 సం.రము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : మహాలక్ష్మి. తండ్రి : బ్రహ్మావధాని. రాజమండ్రి మ్యునిసిపల్ హైస్కూలులో సహాయోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) నవ కుసుమాంజలి (ఖండకావ్య సంపుటము) (2) మాలతీ మాధవము (3) విద్ధసాలభంజిక (4) సుప్రభాతము (5) ఉత్తర రామచరితము (6) మేఘదూత మొ.

వేంకటరామయ్య - తుమ్మల : జననము : క్రీ. శ. అక్టోబరు 1915 సం.రం. జన్మస్థానము : కొల్లూరు-తెనాలి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. రచయిత. అభ్యుదయ రచయితల కార్యదర్శి. సుపరిచిత భాషలు : తెనుగు, ఇంగ్లీషు, ఉర్దూ, రష్యన్ మొ.

రచనలు : (1) ఎఱ్ఱజెండా పాటలు (2 గోర్కి (అనువాద నవల) (3) మన లెనిన్ (4) సోవియట్ కమ్యూనిష్టుపార్టీ చరిత్ర మొ.

వేంకటరామలక్ష్మీనారాయణశర్మ - కొత్తపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 29 జూలై 1901 సం.రము. జన్మస్థలం : ఏలూరు. నివాసము : బాహుబలేంద్రునిగూడెం - కృష్ణాజిల్లా.

రచన : విధురవీణ.

వేంకటరామలింగశర్మ - వల్లూరి : "అష్టావధాని, శతావధాని" జననం : క్రీ. శ. 1887 సం. రము. నివాసము : యల్లమంద - నరాసరావుపేట తాలూకా. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణులు. తండ్రి : వేంకటలక్ష్మణకవి. తల్లి : మహాలక్ష్మి. (వీరరాఘవశర్మ పాపరాజు సాయముమున గ్రంథరచనము చేసిరి.)

రచనలు : (1) శ్రీ కోటేశ్వరశతకము (2) వసుమతీ వసంతము (3) జయశీల (4) కాంతామణి అను నాటకములు (5) భస్త్రాసురోపాఖ్యానము మొ.

వేంకటరామశర్మ - పుల్లాపంతుల : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననం: క్రీ. శ. 13 జనవరి 1915 సం.రము. జన్మభూమి : కర్నూలు. మ్యునిసిపల్ హైస్కూలు పండితులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) నిరాకృత శకుంతల (2) భారత శ్రీనాథీయము (3) రామలింగేశ్వర శతకము (4) శనిమహిమ (5) విచారార్జునీయము మొ.

వేంకటరామశాస్త్రి - కలూరి : జననము : క్రీ. శ. 1857 సం.రము. నిర్యాణము : 1928 సం.రము. జన్మస్థానము : ముగ్గుళ్ళ – గోదావరి మండలము. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము. తల్లి : కామ సోమదేవి. తండ్రి : వేంకట శాస్త్రి.

రచనలు : (1) కోటిలింగేశ్వర శతకము (2) బాలవ్యాకరణ గుప్తార్థ ప్రకాశిక (3) వంశముక్తావళి (4) హాస్యకుముదాకరము (5) మేఘ సందేశము మొ.

వేంకటరామశాస్త్రి-ముదిగొండ : "ధర్మస్థాపక, బ్రహ్మవిద్యాచార్య, విద్యాభాస్కర, మహామహోపాధ్యాయ, వేదాంత విద్యారత్న, తర్క వేదాంతవిశారద, ధర్మోపన్యాసకేసరి, బ్రహ్మవిద్యాలంకార" జననము : శార్వరి సం. శ్రావణ బ విదియ. నివాసము : చౌట పాపాయిపాలెం – సత్తెనపల్లి తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. అఖిల భారతపక్షీయ ఓంకార భారతీనిలయ స్థాపకులు. బ్రహ్మవిద్యా ప్రచారకులు.

రచనలు : సంస్కృతాంధ్ర భాషలలో 60 ప్రబంధముల నిర్మాణము.

వేంకటరామశాస్త్రి - మెరత్తూరు : క్రీ. శ. 1807-60 నడుమ నున్నవాడు. నివాసము : మెరత్తూరు. వైదిక బ్రాహ్మణుడు.

రచనలు : (1) మార్కండేయ చరిత్ర (2) ప్రహ్లాద చరిత్ర (3) హరిశ్చంద్ర (4) రుక్మిణీ కల్యాణము (5) సత్సంగరాజము (6) సీతాకల్యాణము (7) జగన్మోహన విలాసము (8) అసత్సంగ రాజము (9) శివరాత్రి (10) ఉషాపరిణయము మొ. యక్షగాన నాటకములు 12 కలవట.

వేంకటరామశాస్త్రి – వీటూరి : జననము : క్రీ. శ. భావ సం. ర ఆషాఢ శు పూర్ణిమ. నివాసము : కారుప్రోలు – యలమంచిలి తాలూకా. తల్లి : పద్మాంబ. తండ్రి : నాగేశ్వరశాస్త్రి. తెలుగాణ్య వైదికులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు. పౌరాణికులు. ఉగ్లాముపట్టా తీసికొన్న వేదపండితులు. జ్యోతిషపండితులు.

తెలుగు రచనలు : (1) సీతాస్వయంవరము (2) రామాయణ శతకము (3) హరిహరస్తోత్రము (సంస్కృతము) మొ. వెక్కులు కలవు.

వేంకటరామసిద్ధాంతి : తోపల్లి : జననము : శా. శ. 1778 సం.రము. నల సం. రము. పుష్య బ. ద్వాదశి. నివాసము : ఖాశింకోట. వైదిక బ్రాహ్మణులు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : వెంకన్న. శ్రీ ఖాశింకోట జమీందారులగు మారెళ్ళ వేంకటాచలపంతులు గారి యాస్థాన సిద్ధాంతులు. వివిధశాస్త్ర పండితులు.

రచనలు : (1) తిథికల్పవల్లికి మంజరీవ్యాఖ్య (సౌరసిద్ధాంతము) (2) కరణరత్నము (దృక్సిద్ధసమ్మతము) (3) వైశ్యవేదోక్త క్రియావిచార వ్యవస్థాఖండనము మొ.

వేంకటరామాచార్యులు – దురిశేటి : జననం : క్రీ. శ. 22 డిసెంబరు 1917 సం.రము. జన్మభూమి, నివాసము : నూజివీడు–కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) అనార్కలి (2) అధర్వణాచార్యుఁడు మొ.

వేంకటరామారావు – గరిమెళ్ల : "పారిజాత" జననము : క్రీ. శ. 15 మార్చి 1932 సం. రము. జన్మభూమి : పెనుమదం – ప.గో.

జిల్లా. విలాసము : దోమలగూడ - హైదరాబాదు. పిల్లల వినోదార్థము, కథలు, వ్యాసములు వ్రాయుదురు.

రచనలు : (1) వింతప్రశ్నలు (2) చిత్రవిచిత్రాలకథ (3) పెక్కు బాలసాహిత్య గ్రంథములు.

వేంకటరామానుజశర్మ : చిలకపాటి : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం.ర.. ప్రాంతము.

రచన : బ్రహ్మవైవర్తపురాణము (వచనము).

వేంకటరామారావు - దిగుమర్తి : జననం : క్రీ. శ. 18 నవంబరు 1910 సం.రము. జన్మభూమి : బరంపురం (ఒరిస్సా).

రచనలు : (1) సీత - రాధమ్మ (2) భామ (కథలు) (3) లేండ్ రిఫారంస్.

వేంకటరామారావు - బోయినపల్లి : జననం : రౌద్రి సం. రము. జన్మభూమి : తోటపల్లి. నివాసము : కరీంనగర్.

రచన : కరీంనగరంజిల్లా సాహిత్యోద్యమ చరిత్రము.

వేంకటరాముడు - శృంగారకవి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ. శతాబ్దాంతము. కాపురము : వింజరము. బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి : పళ్ళయ్య.

రచన : మాధవశతకము.

వేంకటరాయకవి - పోలిపెద్ది : క్రీ. శ. 1800 - 75 సం. నడుమ నున్నవాడు. శ్రీ వేణుగోపాలస్వామి భక్తుడు. వైదిక బ్రాహ్మణుడు.

రచనలు : (1) వేణుగోపాలస్వామి శతకము (2) లావణ్యా శతకము (3) తిట్ల దండకము.

వేంకటరాయకవి - రేమెళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం. రము. నిర్యాణము : 1847 సం.రము. జన్మస్థానము : దుగ్గుదుర్రు-

తూర్పుగోదావరిజిల్లా. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : భావయ్య. వెలమకులజులు. జ్యోతిషపండితులు.

రచన : ఉత్తరాపరిణయము మొ.

వేంకటరాయశర్మ - కోన : జననము : 6 ఆగష్టు 1897 సం.రము. పండితశేఖరులు. నివాసము : బాపట్ల - హైదరాబాదు. ఆంధ్ర సారస్వత పరిషత్కార్యదర్శి. విమర్శకాగ్రగణ్యులు. ఆంధ్రభాషా సేవకులు.

రచనలు : (1) సచివోత్తములు (2) మహాపురుషులు (3) దుర్గాధిపతులు (4) చరిత్రపరిశోధకులు మొ.

వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మ-ఆచంట: "మహామహోపాధ్యాయ" జననము : క్రి. శ. 1864 సం. రము. నిర్యాణము : 1933 సం.రము. జన్మస్థానము : ఆచంట - గోదావరి మండలము. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : నరసమ్మ. తండ్రి : బాపిరాజు. ఆంధ్ర భీష్ములు. పత్రికాసంపాదకులుగా, విమర్శకులుగా, ఉపన్యాసకులుగా ప్రసిద్ధులు. సుజనప్రమోదిని, కల్పలత అను పత్రికలు స్థాపించినవారు.

రచనలు : (1) సుధానిధి (2) మనోరమ (3) అవదాత కలభకము (4) పార్థపరాజయ నాటకము (5) ఆంధ్రీకృతోత్తర రామ చరిత్రము (6) విక్రమోర్వశీయము (అనువాదము) (7) ఆంధ్ర పద్యావళి (8) రహస్యదర్పణము మొ.

వేంకటరాయశాస్త్రి - వేదం : "పండితరాజ, సనాతన ధర్మరత్నాకర, సర్వతంత్ర స్వతంత్ర, కళాప్రపూర్ణ, మహామహోపాధ్యాయ" జననము : క్రి. శ: 1853 సం. రము. నిర్యాణము : 1929 సం. రము. జన్మస్థానము : మల్లయపాలెము : కావలి తాలూకా - నెల్లూరు జిల్లా. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : వెంకటరమణశాస్త్రి. ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. జనవినోదినీ పత్రికా నిర్వాహకులు. హాస్యోక్తి ప్రియులు.

రచనలు : (1) ప్రక్రియాఛందస్సు (2) అలంకార సారసంగ్రహము (3) ఆంధ్రాభిజ్ఞాన శాకుంతలము (4) నాగానందము (5) ఆంధ్రకథా సరిత్సాగరము (6) ప్రతాపరుద్రీయ నాటకము (7) బొబ్బిలియుద్ధ నాటకము (8) ఉషానాటకము (9) ఆంధ్ర ప్రసన్న రాఘవనాటక విమర్శనము (10) మాళవికాగ్ని మిత్రము (11) ఉత్తర రామ చరిత్రము (12) విక్రమోర్వశీయము (13) రత్నావళి (14) సాహిత్యదర్పణము (15) ఆముక్త మాల్యద వ్యాఖ్య (16) శారదాంబిక (17) శృంగార నైషధము (18) రఘువంశము (19) విజయ విలాసము (20) కుమార సంభవము (21) అమరుకము (22) సారంగధర (23) కావ్యాలంకార చూడామణి (24) మేఘసూతము (25) విసంధి వివేకము మొదలగువాని టీకలు వ్రాయబడెను.

వేంకటరావు - ఈరంకి : జననము : క్రీ. శ. 23 సెప్టెంబరు 1925 సం. రము. జన్మభూమి : తుని – తూర్పుగోదావరి జిల్లా. వెలనాటి వైదికులు.

రచన : అప్పగింత.

వేంకటరావు - ఉప్పల : జననము : క్రీ. శ. 8 జనవరి 1904 సం. రము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) పరమాత్మ (2) ధర్మగీత మొ.

వేంకటరావు - కవికొండల (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 20 జూలై 1892 సం. రము. జన్మస్థానము : శ్రీరంగపట్టణము – రాజమహేంద్రవరము తాలూకా, తూర్పుగోదావరి జిల్లా. న్యాయవాది.

రచనలు : (1) శివరాత్రి ప్రభ (2) వార్త (3) ఆశయము (4) ప్రతిదినము (5) కూలియన్నల కుతుకము (6) నీలబలుఁడు (7) ప్రకృతి చందనము (8) విలాసినీ వైనతేయము (9) వివిధ కుసుమావళి (10) భావమురళి (11) సుమనోహ్లాదిని (12)

తోలుబొమ్మలు (13) బ్యూటీ & డ్యూటీ (14) మట్టెల రవళి (15) కథకుడులో కథ (16) దేవునియెదుట (17) ప్రపంచ పౌరుఁడు (18) కల-కళ్లు. పెక్కు-కథానికలు, గేయములు మొ.

వేంకటరావు - నిడదవోలు : "విద్యారత్న, పరిశోధన పరమేశ్వర" జననము : క్రీ. శ. 10 జనవరి 1904 సం. రము. జన్మస్థానము : విజయనగరము - విశాఖజిల్లా. మదరాసు విశ్వవిద్యాలయాంధ్ర శాఖాధ్యక్షులు. అఖిలభారత భాషాసమితి సభ్యులు. విమర్శకాగ్రేసరులు.

రచనలు : (1) ఉదాహరణ వాఙ్మయము (2) ఆంధ్రవచన వాఙ్మయచరితము (3) తెనుఁగు కవులచరిత్ర (4) త్రిపురాంతకోదాహరణము (5) దక్షిణదేశీయాంధ్ర వాఙ్మయము (6) సాటిసామెతలు.

వేంకటరావు - బాలాంత్రపు : జననము : క్రీ. శ. 1880 సం. రము. జన్మస్థానము : మల్లాముగ్రామము - పెద్దాపురం తాలూకా, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. వేంకట పార్వతీశ్వర కవులలో నొకరు. ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథమాలా స్థాపకులు.

రచనలు : చూడు. వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు.

వేంకటరావు - బోడేపూడి : జననము : క్రీ.శ. 18 ఆగస్టు 1900 సం. రము. జన్మభూమి : జిల్లేపల్లి. నివాసము : రేపల్లె - గుంటూరు జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రతేజము (2) వరదరాజేశ్వరి మొ.

వేంకటరావు - మోటూరి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : ఫూల్‌బాగ్ వీధి - విజయనగరము. సుప్రసిద్ధ కథానికా రచయితలు. ఆంధ్రాంగ్లభాషలయందు పరిశ్రమచేసినవారు.

రచనలు : (1) మృగతృష్ణ (పద్యము) (2) హిమగాలము (3) సింహబలి (4) మేనక (నాటకము) మొ.

వేంకటరావు - వసంతరావు (యమ్. యస్. సి.) : జననము : క్రీ. శ. 21 ఫిబ్రవరి 1909 సం.రము. ప్రిన్సిపాల్ మహారాజావారి కళాశాల విజయనగరము. బి. ఏ., యమ్. ఏ. లకు విజ్ఞానశాస్త్ర పాఠ్య గ్రంథ రచయితలు.

రచనలు: (1) మారే లోకం (2) ఆధునిక విజ్ఞానం (3) సూర్యుడు (4) గాలిగ్రహాలు (5) ఎలక్ట్రాను ఆత్మకథ (6) విజ్ఞానచర్య (7) జగత్తు – జీవము (8) ద్రవ్యము – శక్తి (9) విశ్వరహస్యం (10) చంద్రునికథ (11) పరమాణుచరిత్ర (12) విశ్వము (13) విద్యుద్విలాసము (14) ఆకాశవక్రత్వము – గురుత్వాకర్షణము మొ. పెక్కులు కలవు.

వేంకట లక్ష్మణరావు – కొమర్రాజు (యమ్. ఏ) : జననము : క్రీ.శ. 1877 సం. రము. నిర్యాణము : 1923 సం. రము. జన్మస్థానము : పెనుగంచిప్రోలు – కృష్ణాజిల్లా. తండ్రి : వెంకటప్పయ్య. లింగధారినియోగి. ఆంధ్రచరిత్రోద్ధారకులలో ప్రముఖవ్యక్తి. ఉత్తమ శ్రేణికిఁజెందిన పరిశోధకులు. మునగాలరాజా (శ్రీనాయని వెంకట రంగారావు బహద్దరు) గారి యొద్ద దివాను. అంతరంగిక కార్యదర్శి.

రచనలు : (1) ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వము (2 సంపుటములు) (2) శివాజీచరిత్ర (3) హిందూదేశకథాసంగ్రహము (4) మహారాష్ట్ర విజృంభణము (5) లక్ష్మణరాయ వ్యాసావళి (6) హిందూ మహమ్మదీయ యుగములు మొ.

వేంకట లక్ష్మీనరసింహ విద్యాసాగరశర్మ – గుఱ్ఱప్పుడియ : జననము : క్రీ. శ. 1932 సం.రము. తల్లి : వరలక్ష్మమ్మ. తండ్రి : ఆంజనేయశాస్త్రి. జన్మస్థలము : గుంటూరు. జ్యోత్స్నాసమితి సహాయకార్యదర్శి. కల్చరల్ అసోసియేషన్ సహాయకార్యదర్శి. విద్యాపరిషత్ప్రధానకార్యదర్శి. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు. విమర్శకులు.

రచనలు : (1) కల్యాణి (2) రాగిణి (3) ఆత్మార్పణ (4) పెద్ద మనిషి (5) దాగుడుమూతలు (6) పూలబాట (7) గోపికా గీతాలు (8) ప్రణయకలహం (9) కలువ బాల (10) గౌతమ బుద్ధ మొ.

వేంకట లక్ష్మీనరసింహారావు – పి : జననము : 25 డిసెంబరు 1931 సం.రము. నివాసము : అనంతపురము. పౌరసంబంధ శాఖాధికారి.
రచనలు : (1) వరుడు కావలెను (2) తలుపులు తెరచిన కిటికీ (3) హైద్రాబాదునగర మార్గదర్శిని (4) చివరకు తేలింది (5) విజయశ్రీ (6) పిచ్చిపుల్లయ్య (7) భావస్వరాలు (నాటిక) మొ.

వేంకట లక్ష్మీనృసింహారావు – మంగు : జననము : ఆనంద సం. ర ఫాల్గుణ శు నవమి. కాపురము : పొలమూరు – తణుకుతాలూకా. గోల్కొండ వ్యాపార వైష్ణవులు. తల్లి : వేంకటరత్నమ్మ. తండ్రి : భవనాశిరావుపంతులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.
రచనలు : (1) కేశవశతకము (2) సూర్యశతకము (3) శ్రీకృష్ణ విలాసము (4) శశికళాపరిణయము (5) శ్యమంతకోపాఖ్యానము (6) శ్రీకృష్ణ భక్తసంవాదము (7) శ్రీ లక్ష్మీవిజయము మొ.

వేంకటలక్ష్మీనృసింహశాస్త్రి - భమిటిపాటి : జననము : క్రీ. శ. క్రోధన కార్తీక బ. నవమి. సుపరిచితభాషలు: ఆంధ్రగీర్వాణములు.
రచనలు : (1) విధిఘటన (2) ప్రణయానుబంధము (3) మారుతీ ప్రభ (4) నవోదయ (5) దుర్గాంబికాశతకము మొ.

వేంకట వీరరాఘవాచార్యులు – ఈయుణ్ణి : జననం : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము. పెద్దకళాశాలలయందు ఆంధ్రాధ్యాపకులు.
రచనలు : (1) సాహిత్యరత్నాకరము (2) నాకామందరము (3) నిఘంటుచరిత్ర.

వేంకటశాస్త్రి - ఆకెళ్ల : జననం : క్రీ.శ. 1900 సం.రము. నివాసము: గోపాలపురము. జ్యోతిషపండితులు.

రచనలు : (1) జ్యోతిష ప్రథమబోధిని (2) జాతకమార్తాండము (3 భాగ.) (3) జ్యోతిషవిద్యాప్రకాశిక (4 భాగ.) మొ.

వేంకటశాస్త్రి - ఆకొండి : "విద్వత్కవి" జననము : క్రీ. శ. 1885 సం. రము. నివాసము : గజరాయనివలస అగ్రహారము - బొబ్బిలి తాలూకా. విజయనగర మహారాజావారి సంస్కృతకళాశాల అధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) శ్రీవిలాసము (2) ఆంధ్రవచన మహాభారతము (18 పర్వములు) (3) మంజులనైషధము (నాటకము) (4) తెరవరి (పద్యకావ్యము) (5) మానవబోధామృతము (6) కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము (7) తిలకమంజరి (8) బుద్ధుని పూర్వజన్మలు (9) జానకీప్రియశతకము మొ.

వేంకటశాస్త్రి - ఉప్పల : "శతావధాని" జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : ముడిమేముల - మార్కాపురం తాలూకా, కర్నూలుజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) విశ్వజ్యోతి (2) కుమారవిజయము (3) పెక్కు కావ్యములు, నాటకములు గలవు.

వేంకటశాస్త్రి - కేతవరపు : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) పూర్ణానందం (2) ఇచ్ఛినీ కుమారి (3) భక్తత్యాగరాజస్వామి మొ.

వేంకటశాస్త్రి - చెళ్లపిళ్ల : "శతావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1870 సం. రము. నిర్యాణము : 1950 సం. రము. జన్మస్థానము : ఏనాము - ఫ్రెంచివారిది. నివాసము : కడియముగ్రామము. ఆరామ ద్రావిడులు. తండ్రి : కామయ్య. తల్లి : చంద్రమ్మ. తొలి ఆంధ్రప్రదేశ్ ప్రభుత్వ ఆస్థానకవి. తిరుపతిశాస్త్రితో గలసి

జంటకవులై అష్టావధాన శతావధానములు వందలకొలది ప్రదర్శించిన కవిశిరోమణులు.

రచనలు : చూడు తిరుపతి వేంకటకవులు.

వేంకటశాస్త్రి - దర్భా : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్వత్కవులు – మహాభక్త శిరోమణి. నివాసము : గొల్లలకోడేరు.

రచనలు : (1) శ్రీరామభక్తి సుధాకరరాజము (కీర్తనలు) (2) భద్రగిరీశ్వర శతకము (3) జానకీపతి శతకము (4) శ్రీ ఉమామహేశ్వర శతకము మొ.

వేంకటశాస్త్రి - నెమలూరి : "శతావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1872 సం. రము. వైదికబ్రాహ్మణులు. తండ్రి : పుల్లయ్య. తల్లి : సత్తెమ్మ. విద్వత్కవి. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. నివాసము: రుమళ్ళ పోలవరం – అమలాపురం తాలూకా, తూ.గో.జిల్లా.

రచనలు : అహల్యా చరిత్రము మొ.

వేంకటశాస్త్రి - నరసింహదేవర : జననము : క్రీ.శ. 1828 సం.రము. నిర్యాణము : 1915 సం.రము. జన్మస్థానము : తాడేపల్లిగూడెము– పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. నివాసము : వెలగతుట్టు. తండ్రి : ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి. తల్లి : సీతమ్మ.

రచనలు : (1) గౌరీ శతకము (2) వేంకటేశ్వర శతకము (3) విచిత్ర రామాయణము (4) విరాగ సుమతీ సంవాదము (హరికథ) మొ.

వేంకటశాస్త్రి - ముక్కామల : జననము : క్రీ. శ. 21 ఫిబ్రవరి 1904 సం. రము. జన్మభూమి : విజయవాడ. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలు వీరికి సుపరిచితములు. వెలనాటి వైదికులు.

రచనలు : (1) భావప్రకాశ (2) శరీర విజ్ఞానము (ఆయుర్వేదము) మొ.

వేంకటశాస్త్రి - ముసునూరి : "విద్వాన్, సాహిత్యశిరోమణి" జననము: 15 అక్టోబరు 1906 సం.రము. జన్మస్థానము : యనమదలగ్రామము–రామచంద్రపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము – తూ.గో. జిల్లా. తండ్రి : మహాదేవశాస్త్రి (కాశీపండితులు). తల్లి : పార్వతమ్మ. తాత : వేంకటశాస్త్రి. పండితకుటుంబము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) లఘు శబ్దార్థదీపిక (తెలుఁగు నిఘంటువు)–పోకెట్ డిక్షనరీ) (2) శబ్దార్థదీపిక (3) విద్యార్థికల్పతరువు (2 భాగ.) (4) హాత్యాగాంభీర్యము (5) శర్మిష్ఠ (నవలలు) (6) యయాతి చరిత్ర (7) సూర్యవంశమణి (8) సంక్రాంతిమాహాత్మ్యము (9) గౌతమీపుష్కర మాహాత్మ్యము (10) సుభాషిత రత్నాకరము (11) దినచర్య (12) తెనుఁగుసామెతల కథలు (13) తెనుఁగుజాతీయముల కథలు (14) కోపిష్ఠుల కథలు (15) న్యాయముక్తావళి – జాతీయమంజరి (16) పైసా (17) ఆదర్శ వ్యాసమంజరి (2 సంపుటములు) (18) తెనుఁగు లోకోక్తులు మొ.

వేంకటశివరావు - దిగవల్లి (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 14 ఫిబ్రవరి 1898 సం.రము. జన్మభూమి: కాకినాడ–తూ.గో.జిల్లా. నివాసము : విజయవాడ.

రచనలు : (1) పోతనల వేమనల యుగము (2) వ్యవహారకోశము (3) నీలాపనింద (4) హిందూధర్మశాస్త్ర సంగ్రహము (5) భారతదేశమున బ్రిటిష్‌రాజ్య తంత్రము (6) గాంధీజీరచనలు (7) అంకుల్‌టామ్ కథలు (8) కథలు – గాథలు మొ.

వేంకట శివుఁడు - కొమర్రాజు : (వేంకటప్పయ్య) : జననము : క్రీ.శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : పెనుగంచిప్రోలు – నందిగామ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. శైవుఁడు, ఆర్వేలనియోగి. గురువు : ఉద్భటారాధ్య శేఖరుఁడగు వీరభద్రుఁడు. మునగాలజమీందారిణి

యగు శ్రీరాజానాయని లచ్చమ్మారావుగారి మంత్రి. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచన : రేపాలరాజలింగశతకము.

వేంకటశేషకవి – అనుముల : జననము : క్రీ. శ. 8 ఆగష్టు 1907 సం.రము. విలాసము : ఆంధ్రజాతీయ గ్రంథమాల – నంద్యాల. దక్షిణ హిందూదేశభాషలతోపాటు హిందీ, ఆంగ్లము, సంస్కృతము ఆదిగాగలభాషలు లెస్సగా ఆకళించుకొన్న ధీమూర్తి.

రచనలు : (1) చింతదేవి (పద్యము) (2) సువర్ణరేఖలు (కథలు) మొ.

వేంకటశేషకవి – నందివాడ : జననము : తారణ సం. ర ఆశ్వయుజ బ చతుర్దశి. నివాసము : సానెగూడెం–ఏలూరు తాలూకా, ప.గో.జిల్లా. తల్లి : అచ్చమ్మ. తండ్రి : సుబ్బారాయడు. గురువు : దాసు శ్రీరామకవి. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) రామశతకము (2) బాలశతకము (3) శివశతకము (4) నీతితారావళి (5) భజనకీర్తనలు (6) చాటుపద్యములు.

వేంకటశేషగిరిరావు – కొండపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 28 అక్టోబరు 1930 సం.రము. జన్మభూమి : అనంతగిరి – నల్గొండ జిల్లా.

రచన : చీకటి వెలుగులు (నవల).

వేంకటశేషన్న – రాచర్ల : జననము : క్రీ. శ 2 సెప్టెంబరు 1920 సం.రము. జన్మభూమి : జమ్మలమడుగు – కడపజిల్లా.

రచనలు : (1) మా కాశీయాత్ర (2) కన్నప్రేమ (నాటకము).

వేంకటశేషయ్య – సర్వా : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1901 సం.రము. జన్మభూమి : మచిలీపట్టణము. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ, గీర్వాణము మొ. భాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) హరివిజయము (2) పంచతంత్ర హితోపదేశ కథామంజరి (3) పుణ్యశ్లోకులు (4) రత్నప్రభ (5) త్రివేణి మొ.

వేంకట శేషశాస్త్రి-గడియారం : "విద్వాన్, మహాకవి, అవధానకవి" జననము : క్రీ. శ. 1897 సం. రం. జన్మస్థానం : నెమళ్లదిన్నె - జంబులమడుగు తాలూకా, కడప జిల్లా. నివాసము : ప్రొద్దుటూరు. తండ్రి : రామయ్య. ముఱికినాటి బ్రాహ్మణులు. ప్రొద్దుటూరు మ్యునిసిపల్ హైస్కూల్ పండితులు.

రచనలు : (1) శ్రీ శివభారతము (2) శివాజీ (3) మురారి (4) పుష్పబాణవిలాసము (5) వాస్తుజంత్రి (6) తిక్కన కవితా శిల్పము (7) వాల్మీకి (8) మల్లికామారుతం (అసమగ్రములు) (9) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (10) శ్రీనాథుని కవితా సామ్రాజ్యము మొ.

వేంకట శేషాచార్యులు-కిళాంబి : జననము : ప్రభవ సం. చైత్రము. నివాసము : విజయవాడ. శ్రీవైష్ణవులు. తల్లి : రాఘవమ్మ. తండ్రి : వరదాచార్యులు. విజయవాడ మిషన్ హైస్కూల్ ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములలో కవిత చెప్పగల ధీమూర్తులు.

రచనలు : (1) ఉత్తరాంధ్ర మహాభారతము (2) మతత్రయదీపిక (3) కొండపల్లెచరిత్రము (4) సత్యాద్రౌపదీ సంవాదము.

వేంకట సీతాపతి - గిడుగు (యమ్. ఏ., పిహెచ్. డి.,) : "డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్స్, కళాప్రపూర్ణ" జననము : క్రీ. శ. 28 జనవరి 1885 సంవత్సరము. జన్మభూమి : భీమ్లీపట్టణము. నివాసము : హైద్రాబాద్ (ఖైరతాబాద్). తండ్రి : రామమూర్తి పంతులు. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వమునకు ప్రధాన సంపాదకులు. పర్లాకిమిడి కళాశాలలో కొంతకాలము లెక్చరరుపదవి. వీరు చలనచిత్రనటులు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషాకోవిదులు. వీరు భారతి మాసపత్రికకు సహాయ సంపాదకులు. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు రచనమున సహాయ కర్తలు.

రచనలు : తెలుఁగులో : (1) భారతీ శతకం (2) బాలానందం (3) కువలయావళి (అనువాదము) (4) ఛందోరీతులు (ఆంధ్ర సాహిత్య అకాడమీ రెండువేలరూపాయలు బహుమానము) (5) సింగభూపాలుని "రత్నపాంచాలిక" ఆంధ్రానువాదం.

సంస్కృతములో : (1) ప్రసిద్ధాంధ్ర పద్యములకు సంస్కృతీకరణము (2) క్షేత్రయ్య మువ్వగోపాల పదములకు సంస్కృత గేయములు (3) భారతదేశ ప్రశంస (4) కాళిదాస ప్రశంస.

ఆంగ్లములో : (1) రవీంద్రుని సందేశములు (2) ఆంధ్రసాహిత్య చరిత్ర (3) వ్యాసములు (4) నవరసాటలు (5) గేయరచన (ఆంగ్లానువాదము) మొ.

వేంకట సుబ్బకవి – ఝంఝూమారుతము : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము.

రచన : శ్రీ సూర్యనారాయణ శతకము (మయూరకవి వ్రాసిన సూర్యశతకములోనిది).

వేంకట సుబ్బదాసు – తాతరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము. తండ్రి : చలమయ్య. (మంత్రతత్త్వ జ్ఞాన మహిమ వేత్తనని కవి చెప్పుకొన్నాఁడు.)

రచన : చక్రపాణిశతకము.

వేంకట సుబ్బమ్మ – రావూరు : "ఉభయభాషాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము. మేనమామ : శ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంపంతులుగారు. తల్లి : అచ్చమాంబ. జనకులు : మధునాపంతుల రామస్వామి. మద్రాసు క్వీన్స్‌మేరీ కళాశాల యందు, రాజమహేంద్రవరమున బాలికోన్నత పాఠశాలయందును యీమె తెనుఁగుఅధ్యాపకురాలుగ పనిజేసెను.

రచనలు : (1) కర్పూరమంజరి (నాటకము) (2) ఉదారపాండవము (3) బాణకృత హర్షచరిత్రకు ఆంధ్రీకరణము మొ.

వేంకట సుబ్బయ్య - కామర్షి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచన : వివేక చూడామణి (ఆంధ్రతాత్పర్య వివరణ సాహిత్యము).

వేంకట సుబ్బయ్య - గొట్టిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 1 జూన్ 1898. జన్మస్థానం : ఘంటసాల - దివి తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. తెనుగు, హిందీ, బెంగాలీ ఆదిగాగల భాషలలో పరిచయము గలదు. అభ్యుదయ రచయితల సంఘసభ్యులు.

రచనలు : (1) అశ్రురాభిషేకము (2) భట్టుమూర్తి రామరాజ భూషణుఁడా ? (3) సరోజనీదేవి (4) ఘంటసాల చరిత్రము (5) హాంపీపిలుపు (6) శరత్ బాబు (7) చలం (8) మన రైతుబిడ్డ (9) ప్రజానాయకుఁడు ప్రకాశం (10) గీతా భూమిక మొ.

వేంకట సుబ్బయ్య - పాలా : జననము : క్రీ. శ. 11 నవంబరు 1913 సం.రము. నివాసము : నాగరాజుపేట - కడపజిల్లా. గద్య పద్యాత్మక వ్యాసరచయితలు.

రచనలు : (1) అమరజీవి (2) బాపూజీ (3) పిపాసి (4) శాంతి దూత మొ.

వేంకట సుబ్బయ్య- శ్లిష్టా : "కవిభూషణ - శేఖర" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : నర్సాపురం హైలరున్నత పాఠశాలా ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) దూర్వాసరామాయణము (2) శివానందలహరి (అనువాదము) (3) సుబ్బకవీయము (ఇందు నీతిలహరి, శృంగారలహరి, వైరాగ్యలహరి) మొ. పెక్కులు రచించిరి.

వేంకట సుబ్బారావు- ఆలపర్తి : జననము : క్రీ. శ. 15 మే 1934 సం. రము. జన్మభూమి : అంగలకుదురు - తెనాలి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) చిట్టికథలు (2) పిల్లనగ్రోవి (3) ఇందిర అలుక మానింది (4) బీరబల్ వినోదాలు (5) చివరకు మిగిలేది (నాటకము).

వేంకట సుబ్బారావు- కలగ : జననము : క్రీ. శ. 19 డిసెంబరు 1927 సం.రము. నివాసము : మహబూబాబాద్ – వరంగల్లుజిల్లా. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ మొదలుగాగల భాషలు పరిచయములు.

రచనలు : (1) ఆశాసౌధము (నాటకము) (2) కలాలు – కల్లలు (3) గులాబీ (గేయము) మొ.

వేంకట సుబ్బారావు – కేశిరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.ర ప్రాంతము. కుమారులు : సత్యనారాయణ కె. ట్రైనింగుకళాశాలా ప్రిన్సిపాల్. రాజమండ్రి – తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్రము, సంస్కృతము మొ. భాషలలో కోవిదులు.

రచనలు : (1) భద్రాద్రిరామాయణము (2) వేంకటేశ్వర తారావళి (3) ఏకాదశీ మహిమాసర్వస్వము (4) రామదాసు (నాటకము) (5) సర్వేశ్వరశతకము (6) వేంకటరమణశతకము (7) చోరచరిత్ర (8) దశావతార స్తవము మొ.

వేంకట సుబ్బారావు–కృత్తివెంటి (యమ్. ఏ.) : "మహోపాధ్యాయ" జననము : క్రి. శ. 15 జూలై 1907 సం. రము. జన్మస్థానము : ఏలూరు. విలాసము : విజయవాడ ప్రభుత్వకళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. కవి (భూషణ, చంద్ర, రాజ) మొదలుగాగల బిరుదాంకితులు.

రచనలు : (1) నెలపొడుపు (2) ఉపన్యాసములు (3) స్నేహలత (4) సరస్వతీ స్తవము (5) కవి ప్రభావము (6) తారకశతకము (7) భోగీశ్వరతారావళి మొ.

వేంకట సుబ్బారావు – జినమంచి : జననము : క్రీ.శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) కాత్యాయని (2) లోకభయంకరుఁడు (3) ఆనంద బాబు.

వేంకట సుబ్బారావు – దామరాజు : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) పంజాబ్ మెయిల్ (2) సినిమాగరల్ (నాటకం).

వేంకట సుబ్బారావు– పింగళి : జననము : క్రీ. శ. 1896 సం.రము. జన్మస్థానము : ఆస్కా – గంజాంజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) రూపమతి (2) కొన్ని ఖండకావ్యములు.

వేంకట సుబ్బారావు– పైడిమర్రి : జననము : క్రీ. శ. 10 జూన్ 1916 సం.రము. నివాసం: నల్లగొండ – నల్లగొండజిల్లా. గద్య పద్యాత్మకమైన వ్యాసములు వ్రాయువారు. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణము మొ. భాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) దైవభక్తి (2) గీతామీమాంస (3) ఫిరదౌసి (4) మీమాంసాత్రయము మొ.

వేంకట సుబ్బారావు–భాగవతుల : "విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1914 సం. రము. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణము ఆదిగాగల భాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) రెడ్డిరాజులు (2) బ్రహ్మన్న విజయము (3) ప్రబోధము (4) త్రికూటాచల మాహాత్మ్యము (5) త్రికూటేశ్వర శతకము (6) శ్రీరఘురామ శతకము మొ.

వేంకట సుబ్బారావు–మల్లాది : జననము : క్రీ. శ. 25 డిసెంబరు 1894 సం. రము. నివాసము : ధవళేశ్వరము – తూ.గో.జిల్లా. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : సుభద్రమ్మ. తండ్రి : సీతారామయ్య. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) చంద్రహాసచరిత్ర (2) మాయావతి (3) అగస్త్యేశ్వరశతకము.

వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం-ధూళిపాళ : జననము : క్రీ. శ. 15 అక్టోబరు 1912 సం.రము. విలాసం : చిలకలూరుపేట – గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) అనుభవ దర్పణము (గాంధీ చరిత్రము) (2) నరేంద్రుఁడు (3) అహల్య (నాటకము) (4) విశ్వనాథ శతకము (5) అన్వేషణ (6) వెన్నెల కుప్పలు.

వేంకట సుబ్బారావు – శివరాజు : "బుచ్చిబాబు" జననము : క్రీ.శ. జూన్ 1916 సం. రము. జన్మస్థానము – ఏలూరు : పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు వీరి సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) బుచ్చిబాబు కథలు (2) అడవికాచిన వెన్నెల (3) మేడమెట్లు (కథానికలు) (4) ఆత్మవంచన (5) దారిన పోయే దానయ్య (6) చివరకు మిగిలేది (నవల) మొ.

వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం-ఖుడ్డా (బి.ఏ., బి.యల్.) : జననము : క్రీ.శ. 1910 సం. రము. విలాసము : న్యాయవాది – హైద్రాబాదు. సమర్థులగు భాషావిమర్శకులు. త్రివేణిపత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : (1) జేబురుమాలు (చిన్నకథలు) (2) విజయ మొ.

వేంకట సుబ్రహ్మణ్యం – భమిడిపాటి : జననము : వికారినామ సం. ర శ్రావణ బ. పంచమి. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషలు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) కూర్మపురాణము (2) ప్రసన్న రాఘవము (3) శంకర విజయము (4) శివానందలహరి (5) సౌందర్యలహరి (6) కామాక్షీస్తుతి మొ.

వేంకట సుబ్రహ్మణ్యదీక్షితులు – కల్లూరి : జననము : క్రీ. శ. 18 సెప్టెంబరు 1908. జన్మభూమి : ప్రక్కిలంక–ప.గో.జిల్లా. నివాసము : విజయవాడ. మ్యునిసిపల్ హైస్కూలు పండితులు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషలయందు పరిచయము.

రచనలు : (1) కవి కల్పలత (దేవేశ్వరకృతమున కాంధ్రీకరణము) (2) నారాయణీయము (అనువాదము) (3) ఆంధ్ర వచన స్కాందము (4) సంస్కృత పురాణమునకు తెనుఁగుసేత (5) బ్రహ్మ, విష్ణు, శివ పురాణములు (6) భాగవత, వామన, మార్కండేయ, కూర్మ, వరాహ, నారద, భవిష్య పురాణములు మొ.

వేంకట సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి-మద్దులపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 23 ఆగష్టు 1900 సం.రము. జన్మస్థలము : నంద్యాల - కర్నూలుజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) దైవప్రార్థన (2) సత్యనారాయణ మాహాత్మ్యము (3) కుక్కలమొఱ (4) కవితారచన (5) దక్షిణామూర్తి స్తోత్రం (6) అమృతసందేశం మొ.

వేంకట సుబ్బకవి - దేవకి : మధురాపాలకులగు నాయకరాజుల కాలమువాఁడు. నివాసము : మధురానగరము. తండ్రి: అళగరయ్య.

రచన : రామాయణము (ఆంధ్రీకరణము).

వేంకటాచలకవి - వెన్నెలకంటి : జననము : క్రీ.శ. 1600-1650 సం. నడుమనున్న కవి. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : జగ్గన్న. గురువు : ములుగు గురులింగమూర్తి.

రచన : కృష్ణవిలాసము.

వేంకటాచలపతికవి - ఋగ్వేదకవి : జననము : క్రీ. శ. 1714 సం. ప్రాంతము. తండ్రి : వేంగళార్యుఁడు. గురువు : తిరువేంగళార్యుఁడు.

రచన : చంపూరామాయణము (ఆంధ్రీకరణము).

వేంకటాద్రి - పెనుమచ్చ : జననము : క్రీ. శ. 1500 సం. ప్రాంతము. క్షత్రియుఁడు. తండ్రి : పద్మరాజు. తల్లి : గన్నమాంబ.

రచన : ఇందుమతీకల్యాణము (పద్యకావ్యము).

వేంకటార్యుఁడు - రేవణూరి : జననము : క్రీ. శ. 16 వ శతాబ్దారంభము. నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిరుమల కొండయ్య. తల్లి : తిరుమలమ్మ. తాత : తాళ్లపాక అన్నమాచార్యుఁడు.
రచనలు : (1) శకుంతలాపరిణయము (శృంగార ప్రబంధము) (2) రామచంద్రోపాఖ్యానము.

వేంకటాచలకవి : కుందుర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1690-1717 సం.ర మధ్యకాలము. తండ్రి : రామయ్య. తాత : గోవిందామాత్యుఁడు. సమకాలికులు : వేంకటాచార్యుఁడు, వేంకటాచలకవి మొ. వారు.
రచనలు : (1) మిత్రవిందాపరిణయము (2) కార్తికమాహాత్మ్యము (3) భారతభాగవత రామాయణములు (వచనకావ్యములు).

వేంకటాచలకవి - కోడూరి : "బాలసరస్వతి" జననము : క్రీ. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతము. ఆర్వేలనియోగి. తండ్రి : శంకరామాత్యుఁడు. నివాసము : బళ్ళారిమండలము. సమకాలికులు : వేంకటాచార్యుఁడు, రోసనూరి వేంకటపతి మొ.
రచన : శివరహస్యఖండము (స్కాందపురాణాంతర్గతము).

వేంకటాచార్యుఁడు : జననము : క్రీ. శ. 1700 సం.ర ప్రాంతము. వైష్ణవ బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : పెరుమాళ్ళాచార్యుఁడు. రాజమహేంద్రపురవాసి. సమకాలికులు : లింగకవి, గంగకవి, కోడూరి వేంకటాచలకవి మొ. వారలు.
రచన : ముక్తిచింతామణి (జగన్నాథ మాహాత్మ్యము).

వేంకటాచార్యుఁడు - పీవూరి :
రచన : విశ్వకర్మ పురాణము.

వేంకటాచార్యుఁడు - తిరుమలబుక్కపట్టణపు : "తర్కాలంకార వాగీశ్వర" జననము : క్రీ.శ. 1790 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము: తిరుమల బుక్కపట్టణము. వైష్ణవకవిగ్రామణి. తండ్రి : శ్రీనివాస తాతాచార్యులు. సమకాలికుఁడు : మలపాక బుచ్చన్న శాస్త్రి.

రచనలు : (1) అచలాత్మజా పరిణయము (మూడాశ్వాసముల ద్వ్యర్థికావ్యము) (2) గజసూత్రవాదము (3) శృంగారలహరి. చూ. సంస్కృతకవులు.

వేంకటాచార్యుఁడు – రేవునూరి : క్రీ. శ. 1740 సం. ర ప్రాంతము. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : తిరుమల కొండలార్యుఁడు. సమకాలికులు : రేచర్లమాధవరాయకవి. కాకునూరి కృష్ణయ్య మొ. వారలు.

రచనలు : (శకుంతలా పరిణయము (వేంకటేశ్వరస్వామి కంకితము) (2) రామచంద్రోపాఖ్యానము.

వేంకటాచార్యుఁడు – సింహాద్రి : జననము : క్రీ. శ. 1630 సం.ర ప్రాంతీయుఁడు. శ్రీవైష్ణవుఁడు. తండ్రి : తిరుమలాచార్యుఁడు. గోదావరిమండలవాసి.

రచన : చమత్కారమంజరి (మూడాశ్వాసముల ప్రబంధము – వైష్ణవ మతోద్ధారకుఁడైన రామానుజాచార్యులకుఁ గృతిగా యివ్వఁబడెను).

వేంకనార్యుఁడు – కోటి : 1740 సం.ర ప్రాంతీయుఁడు. నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు.

రచన : ఆంధ్రభాషార్ణవము (అచ్చతెనుఁగు పద్యరూపనిఘంటువు– ఇయ్యది శ్రీ రఘునాథరాజునకు అంకిత మివ్వబడినది).

వేంకట సూర్యగోపాలకవి – సాలెపు : జననము : క్రీ. శ. 1808 సం. ప్రాంతము. గోదావరిజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి : లక్ష్మీనృసింహము.

రచనలు : (1) శౌరినామాంకిత కందపద్య శతకము (2) వల్లూరి గోపబాల శతకము.

వేంకట సూర్యప్రసాదరాయకవి – త్రిపురాన : "కవిభూషణ, కళాప్రపూర్ణ" జననం : క్రీ. శ. 31 అక్టోబరు 1889 సం. నిర్యాణము:

1945 సం. జన్మస్థానం : సిద్ధాంతం – శ్రీకాకుళం తాలూకా. తండ్రి: తమ్మయదొర. తల్లి : నారాయణమ్మ. తెలగవంశీయులు.

రచనలు : (1) రఘూదయము (2) రతివిలాపం (3) నిర్వచన కుమార సంభవం (4) మొయిలు రాయబారము (5)ఇందుమతీ మందారం.

వేంకట సూర్యనారాయణమూర్తి- పాలంకి : జననం : క్రీ. శ. 10 నవంబరు 1904 సం. జన్మభూమి : అమలాపురం. నివాసము : కాకినాడ – తూ. గో. జిల్లా.

రచన : చిత్రకథా మంజరి (కథలు).

వేంకట సోమాచార్యులు- అరిపిరాల : జననం : క్రీ. శ. 3 అక్టోబరు 1911 సం. జన్మభూమి, నివాసము : కొవ్వూరు – ప. గో. జిల్లా.

రచన : చెన్నకేశవ స్తవము మొ.

వేంకటస్వామి – శ్రీధరమల్లె : జననం : 1810 సం. ర ప్రాంతము. తండ్రి : అయ్యనాచార్యుడు. బడగలనాటి కన్నడవంశజులు.

రచనలు : బ్రహ్మోత్తర ఖండము (ఐదాశ్వాసముల పద్య కావ్యము – అంబాపురముననున్న శ్రీ పార్థివేశ్వరస్వామికి అంకితము.)

వేంకట హనుమంతరావు- పిల్లలమఱ్ఱి (యమ్. ఏ.) : "సాహిత్యాచార్య" ఆంధ్ర ఆర్నాల్డు, జననము : క్రీ. శ. 31 డిసెంబరు 1918 సం. రము. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణము. జన్మభూమి : బ్రాహ్మణకోడూరు–బాపట్ల తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. నటుడు, కవి, కథకుడు. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యం. తల్లి : పుణ్యవతి. నాటికాకారుడు. పత్రికాసంపాదకుడు. చారిత్రక విమర్శకుడు. పెక్కు–పరిషత్తులందు సభ్యత్వము, కార్యదర్శిత్వము, సభాపతిత్వము కలవారు.

రచనలు : (1) మధుకణములు (2) వెలుగునీడలు (3) సాహిత్య సమీక్ష (4) నవ్యాంధ్ర సాహిత్యవీథులు (5) ధూపదీపాలు (6) వత్సల (నాటిక) (7) పద్యబాణం (8) అంబరీష (9) దీప కళిక (10) మాధురీమహిమ (11) శారదావిలాసము (12) రాగరేఖలు (13) ఇంకను రవీంద్రుని నాటికలకు అనువాదములు.

వేంకట స్వామి – సారెళ్ల : జననము : క్రీ. శ. 1 నవంబరు 1918 సం.రము. నివాసము : ముంగండ – తూ. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) మందారము (2) దురన్యాయము (3) ఆది ఆంధ్ర విద్యాప్రబోధము మొ.

వేంకటాచలకవి – పరిమి : జననము : క్రీ. శ. 19–వ శతాబ్దము. ప్రథమశాఖనియోగి. నివాసము : జాగర్లమూడి – తుంగభద్ర సమీపము.

రచన : సంగమేశ్వర శతకము.

వేంకటాచలశాస్త్రి – చివుకుల : జననము : క్రీ. శ. సర్వజిన్నామ సం.ర చైత్ర బ ప్రతిపత్తు. జన్మస్థానం : ఒంగోలు తాలూకా. నివాసం: సికింద్రాబాదు. వెల్నాటి వైదిక బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : పురుషోత్తమ సిద్ధాంతి.

రచనలు : (1) మిత్రశతకము (2) చంద్రకళాశారదీ ప్రకరణము.

వేంకటాచలం – కోట : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దం.

రచనలు : (1) కలిశక విజ్ఞానం (2) ధ్రువనివాస ఖండనం (3) భారతీయ శకములు (4) అగ్నివంశపు రాజులు (5) కలియుగ రాజవంశములు (6) అశోకుని కాలము (7) గుప్తరాజు లెవరు ? (8) ఆంధ్రుల పుట్టుపూర్వోత్తరాలు మొ.

వేంకటాచార్యులు – యన్. పి. యస్. : చూ. శ్రీనివాస సోదరులు.

వేంకటాచార్యకవి-మాడభూషి : "విద్వాన్, అభినవ పండిత రాయలు" జననం : క్రి. శ. 1835సం. నిర్యాణం : 1895 సం. రం. నివాసము : పెంటపాడు. తల్లి : అలివేలమ్మ. తండ్రి : నరసింహాచార్యులు. వైష్ణవ బ్రాహ్మణులు. శతావధాని.

రచనలు : (1) భారతాభ్యుదయము (2) వామననాటకము (3) పుష్పబాణ విలాసము (ఆంధ్రీకరణము) (4) హంస సందేశము (5) మదనమోహన చరిత్రము (6) బృహద్వైద్యరత్నాకరము (7) రామావధూటీ నక్షత్రమాల మొ.

వేంకటాచార్యుఁడు - అద్దంకి : ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) నీరజాక్ష శతకము (2) విరహిణి శతకము మొ.

వేంకటాచార్యులు - డింగరభట్టరు : జననం : సర్వజిత్ సం. భాద్రపద శు నవమి శనివారం. జ్యోతిశ్శాస్త్ర పారంగతులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) సౌరసిద్ధాంత దర్పణము (2) జ్యోతిష బాలబోధ.

వేంకటాచార్యులు - ముడుంబై : జననం : క్రీ. శ. 1810 సం. రం. గోదావరిమండలవాసి. తండ్రి : వేదాంతాచార్యులు. శ్రీవైష్ణవులు.

రచన : రసప్రదీపిక (మూడాశ్వాసముల వైద్యగ్రంథము).

వేంకటాచార్యులు - ధనకుధరం : జననము : క్రీ. శ. 1923 సం.రం. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ సాహిత్య పండితులు.

రచనలు : (1) ఉక్కుపాదం (2) మంజూష (3) జాగృతి (4) గడుగ్గాయ (5) రామాయణం (6) భల్లటశతకం.

వేంకటార్యులు - మామిడి : "పండితరాయ, బాలామర, సాహిత్య చక్రవర్తి" జననం : క్రీ. శ. 1764 మార్చి. అస్తమయం 1834 సం. జన్మస్థానము : పాలకొల్లు - ప. గో. జిల్లా. తల్లి : విజయశ్రీ.

తండ్రి : వేంకనార్యుఁడు. వివిధశాస్త్ర పండితులు. బగళాముఖి ఉపాసకులు. భార్య : వరలక్ష్మి. వీరు, వీరి పుత్త్రిలు, మనుమలు సంస్కృతాంధ్రాంగ్ల భాషలయందు నిపుణులు. అష్టావధాన శతావధాన దక్షులు. నివాసము : మచిలీపట్టణము.

రచనలు : (1) శబ్దార్థకల్పతరువు (సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు, ఆద్యంతాక్షర నియమముగల ప్రముఖకోశము) (2) ఆంధ్ర దీపిక (3) ఆంధ్రలక్షణము (4) పర్యాయ రత్నమాల (5) శకటరేఫ లక్షణము (6) వేంకయార్య వ్యాకరణము (7) సశేషామర కోశము (8) ఆచార సుధామణి మొ.

వేంకటానందం–జి. : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) జయప్రకాశ్ నారాయణ (2) భూలాభాయిదేశాయి (3) హిట్లరు దురంతములు.

వేంకటానందరావు – గొబ్బూరు (బి. ఏ.) : జ్యోతిశ్శాస్త్రకోవిదులు. జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషలే గాక పెక్కుశాస్త్రములయందు జ్ఞానముగడించిన వ్యక్తులు.

రచన : నక్షత్రములు (ఖగోళ రహస్యబోధిని).

వేంకటావధాని – దివాకర్ల (బి. ఏ. ఆనర్సు – పి. హెచ్. డి.) : జననము : క్రీ. శ. 29 జూన్ 1913. నివాసం : యండగండి – భీమవరం తాలూకా, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. సుప్రసిద్ధ వక్తలు. రచయితలు. హైద్రాబాదు ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమున ఆంధ్రోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) వ్యాసావళి (2) ఆంధ్రాంగ్లసంస్కృతనాటక విమర్శనము (3) ఆంధ్రమహాభారత పర్వత్రయవ్యాఖ్య (4) ఆంధ్ర నాటక పితామహ (5) పరివర్తనము (6) వేమన (7) తెనుఁగు వాఙ్మయ చరిత్రము (8) పాఞ్చజన్యయుగము (9) రాజ సందర్శనము (10) నాగానందము (11) కౌముదీ మహోత్సవము

(12) కాదంబరి వచనము (13) గురుశిష్యులు (14) మార్గదర్శకులు (15) నన్నెచోడపదకోశము (16) విజ్ఞానకోశము (17) భాషాసారస్వత సంపుటము మొ.

వేంకటేశ్వరకవి - అక్కిరాజు : "సాహిత్యశిరోమణి, విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 7 సెప్టెంబరు 1925 సం.రము. ఆంధ్రక్రైస్తవ కళాశాలాధ్యాపకులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) శృంగారతరంగిణి (2) రఘువంశము (3) మధ్యమ వ్యాయోగము (3 ను అనువాదములు) (4) భావవిపంచి ఖండకావ్యసంపుటి.

వేంకటేశ్వరకవి - చిల్లర : "అవధానకవి" జననము: క్రీ. శ. 14 డిసెంబరు 1889 సం. రము. కాపురం : వెల్లూరు-గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : పిచ్చమ్మ. తండ్రి : సుబ్బయ్య. పెక్కు అవధానములు చేసిరి.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణవిజయము (2) హరిశ్చంద్ర చరిత్ర (3) విచిత్రపురూరవం.

వేంకటేశ్వరకవి - నిమిషకవి : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. తాత : తాతయ్య. తండ్రి : వేంకట్రావు. తల్లి : చెల్లయమ్మ.

రచన : జగన్నాథయోగి శతకము.

వేంకటేశ్వరకవి-వారణాసి : జననము : క్రీ.శ. 1820 సం. ర ప్రాంతము. వెలనాటివైదికులు. జన్మస్థానము : కొత్తయిసుకపల్లి - తూర్పు గోదావరి జిల్లా. పిఠాపురప్రాంతము. తల్లి : లచ్చమాంబ. తండ్రి : కోదండరామయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణములు సుపరిచితములు.

రచన : రామచంద్రోపాఖ్యానము (ఆరాశ్వాసముల పద్యకావ్యం).

వేంకటేశ్వరకవి – వేల్పూరి : జననము : క్రీ. శ. 1830 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : రావివలస – విశాఖజిల్లా : నియోగి బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : బ్రహ్మన్న.

రచనలు : (1) గోవ్యాఘ్ర చరిత్రము (2) విచిత్ర రామాయణము (3) జానకీరామ శతకము.

వేంకటేశ్వరగుప్త – బచ్చు (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 1903 సం.రము. జన్మభూమి : సదాశివపేట–మెదక్ జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రభాషా పోషణము (2) జీర్ణోద్ధారము (3) అమృతబిందువులు (4) భగవద్గీతా విశేషములు మొ.

వేంకటేశ్వర్రావు – కనకమేడల : జననము: క్రీ. శ. 10 మే 1931 సం. జన్మభూమి : యలకుర్రు–కృష్ణాజిల్లా. తెలుఁగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు భాషలు అభ్యస్తములు.

రచనలు : (1) అంధుఁడు (2) మనుస్మృతి (3) పరిత్యాగం (నాటకం) (4) ప్రేమకోసం (5) రాగద్వేషాలు (నవలలు) (6) ఉమర్ ఖయ్యాం పాటలు (7) గీతాంజలి (8) రవీంద్రుని ఆంగ్లమునకు అనువాదములు.

వేంకటేశ్వరరావు–కలపాల : "నవకుమార్" జననము : మే 1928 సం.రము. జన్మభూమి:కలవపాముల–కృష్ణాజిల్లా. తెలుఁగు, హిందీ, ఇంగ్లీషు భాషలు అభ్యస్తములు.

రచనలు : (1) నాగకన్య (2) ప్రజావిజయం (3) మాయగరిటె (నాటకం)(4) లోకయ్య (5) భూమికథ (6) హేమాంగిని (7) నేరము–శిక్ష మొ. 40 వఱకుఁ గలవు.

వేంకటేశ్వరరావు – కై : జననము : క్రీ. శ. 30 మే 1923 సం.రము. జన్మస్థలము : గన్నవరం – కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) ఎవరంటావేమోయ్ (2) హృదయానందం.

వేంకటేశ్వరరావు - కొటూరి : జననము : క్రీ.శ. 15 అక్టోబరు 1895 సం.రము. జన్మస్థానము : కొటూరు. నివాసం : మచిలీపట్టణము - కృష్ణాజిల్లా. పింగళి కాటూరికవులలో నొకరు. స్వాతంత్ర్యసమర యోధులై శ్రీకృష్ణజన్మస్థానము అలంకరించిరి. కొంతకాలము కృష్ణాపత్రికకు సంపాదకులు.

రచనలు : (1) పెక్కు భాసనాటకానువాదములు (2) తొలకరి (3) గుడిగంటలు (4) సౌందరనందము 5) ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణము (6) స్వప్నవాసవదత్త (7) పౌలస్త్యహృదయము మఱికొన్ని సాహిత్యవిమర్శలు మొ. గలవు.

వేంకటేశ్వరరావు - గంగినేని : జననము : క్రీ. శ. డిసెంబరు 1929 సం. రము. నివాసము : గురప్పనాయఁడు పాలెం - వినుకొండ తాలూకా - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) ఉదయిని (కావ్యం) (2) ఆదర్శకుటుంబాలు (3) ఎఱ్ఱజెండాలు.

వేంకటేశ్వరరావు - గుమ్మళ్ల (బి. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) కవితాకింకిణి (2) గృహసీమ (కథానికా సంపుటి) (3) ఆనందనామశతకము (4) పాండవసౌజన్యము (ఘోషయాత్ర).

వేంకటేశ్వరరావు - త్రిపురనేని : జననము : క్రీ. శ. 7 సెప్టెంబరు 1919 సం. రము. జన్మభూమి : అంగలూరు. నివాసం : గుడివాడ-కృష్ణాజిల్లా. వైద్యులు. కవిరాజ చికిత్సాలయము. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము వీరి పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) అభ్యుదయము (2) నీవు-నీ కుటుంబము (3) నీవు - నీ శరీరము (4) అంటువ్యాధులు (5) పోలియో మొ.

వేంకటేశ్వరరావు-నార్ల (బి. ఏ.,): జననము : క్రీ.శ. 11 డిసెంబరు 1908 సం. రము. జన్మస్థానము : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. వీరు ప్రముఖ వ్యాసరచయితలు. ఆంధ్రప్రభ, ఆంధ్రజ్యోతి వగైరా పత్రికలకు సంపాదకులు.

రచనలు : (1) కొత్తగడ్డ (2) మాటా - మంతి (3) స్వదేశ సంస్థానాలు (4) నేటి రష్యా (5) ఆస్ట్రియా ఆక్రమణ (6) రష్యన్ కథలు (7) పాలస్తీనా (8) జగన్నాటకం (9) నార్లవారి మాట (10) పిచ్చాపాటి (11) పెక్కు రాజకీయ గ్రంథాలయములు మొ.

వేంకటేశ్వరరావు - నెల్లుట్ల (యమ్.ఏ.,) : జననము : 7 అక్టో. 1919 నివాసం: వరంగల్లు. ప్రభుత్వ ట్రైనింగ్ కళాశాలాంధ్రాధ్యాపకులు. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, హిందీ, సంస్కృతము.

రచనలు : (1) ఆత్మప్రదర్శనము (2) స్వతంత్రుడు(3)రవీంద్రుడు.

వేంకటేశ్వరరావు - పోట్లూరి : జననము : క్రీ.శ. 18 అక్టో. 1931 సం. జన్మభూమి : ఉంగుటూరు - కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : ఆకివీడు-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

రచనలు : (1) నౌకరు (2) తోడుదొంగలు (3) తేలుకుట్టిన దొంగ (4) కీర్తికాంక్ష (5) పంచశీల (6) అజంతా (నవల) (7) సోమదేవుని సాహిత్యమాల (14 భాగ.)

వేంకటేశ్వరరావు - మంచికంటి : జననము : క్రీ. శ. 1908 సం.రము. ఆంధ్ర, సంస్కృత భాషలలో కోవిదులు.

రచనలు : (1) రుక్మిణీసందేశము (2) సావిత్రి (3) వివాహవిచ్ఛేదము (4) ప్రేమలీల (5) శ్రీకృష్ణ మనశ్శాంతము (6) వేంకటేశ్వర మాహాత్మ్యము (7) మీరాబాయి (8) సతీ సుగుణ (2 నాటకములు) (9) జీవసమాధి (10) నేతాజీ భారతము (11) పురూరవ (12) రుద్రమదేవి (13) పృథ్వీరాజు (14) నటీలోకము మొ.

వేంకటేశ్వరరావు - ముదిగల్లు : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1926 సం. రము. జన్మభూమి : ముదిగల్లు. నివాసము : ఎనుమలదొడ్డి - అనంతపురంజిల్లా.

రచనలు : (1) కాఫీవిలాసము (2) అభిమాని (3) ఉదయరాగిణి (4) విజయదశమి (5) ఉపమావిజయము (ప్రహసన).

వేంకటేశ్వరరావు - సీతంరాజు : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్లభాషలలో పరిచయము.

రచనలు : (1) దోపిడి (2) పెళ్లి (3) పెళ్లిపెద్దలు (4) నిరపరాధి (5) దేవదాసు (6) రూమ్‌నెంబరు ఫోర్ (7) నేరస్థుడు (8) కోటివిద్యలు కూటికొఱకే (9) నేను చెప్పాలా? (నాటకములు).

వేంకటేశ్వరరావు - సుంకర : జననము : క్రీ. శ. 6 మే 1902. సం. జన్మభూమి, నివాసము : దుమ్ముగూడెం - భద్రాచలం తాలూకా, ఖమ్మంజిల్లా. ఆంధ్ర సంస్కృత భాషలయందు పండితుడు.

రచనలు : (1) గొల్లకృష్ణుడు (2) అగ్నిపరీక్ష (3) శాంతి (4) బాపూజీ (5) మేఘసందేశం (అనువాదం) మొ.

వేంకటేశ్వరశర్మ - ఇంద్రగంటి : జననం : 16 అక్టోబరు 1900 సం.రము. జన్మభూమి, నివాసము : విజయవాడ. ఆంధ్ర గీర్వాణ ములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) ఔషధవిజ్ఞానము (2) వనౌషధి విజ్ఞానము (3) రసౌషధి విజ్ఞానము (ఆయుర్వేదగ్రంథములు).

వేంకటేశ్వరశర్మ - నందివెలుఁగు : "కవి కోకిల - తిలక - భూషణ" జననం : క్రి. శ. 1916. నివాసం : మైలవరం. ఉపాధ్యాయవృత్తి. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) పార్వతీస్తవము (2) గణపతితారావళి (3) దుర్గాస్తవము (4) శ్రీకంఠవిజయం (5) నీతిమాలిక (6) వేమనస్తుతి (7)

శివమతి ఋక్షమాల (8) ఉపాధ్యాయుడు (9) బోధానంద విజయము (10) భక్తలీల (11) గాంధీరత్నమాల (12) తెలుగు వాడా ? (13) గణపతి కల్యాణము (14) వేదాంతపండితుడు (15) శివాద్వైతము (16) ఆదిశైవ ప్రభావము (17) శ్రీతిరుపతి వేంకటేశ్వర తారావళి (18) బాలకోటీశ తారావళి మొ.

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి – వావిలాల : "విద్యాప్రవీణ, భాషాప్రవీణ" జననము: క్రీ.శ. 1912 సం. నివాసం: ఒంగోలు. పురపాలక సంఘోన్నత పాఠశాలయందు ఆంధ్రగీర్వాణపండితులు. సన్మానితులు. వేదశాస్త్ర పండిత శిరోమణులు.

రచన : సర్వదర్శన సంగ్రహము (విద్యారణ్యకృతమున కనువాదము).

వేంకటేశ్వరశాస్త్రి–మూర్తి : జననం : రుధిరోద్గారి భాద్రపదబహుళ 3 జన్మభూమి : కన్నెవీడు – కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషల యందు పరిచయము గలదు.

రచనలు : (1) కర్మాబాయిచరిత్ర (2) సీతాకల్యాణం (హరికథ).

వేంకటేశ్వర్లు – పుల్లాభొట్ల (యం. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్లభాషలందు ప్రజ్ఞగలవారు.

రచనలు : (1) మూ ఘంటం (2) పుల్లాభొట్లకథలు (3) గాడితప్పిన జీవితాలు (కథలసంపుటి) (4) సముద్ర ఘోషలు (నవల) (5) విశ్వనాథవారి బహుముఖకవితా కళాప్రతిభలు.

వేంకటేశ్వర్లు – బులుసు (యమ్. ఏ.) : "విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 1910 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : కాకినాడ – రామారావుపేట, పి. ఆర్. కాలేజి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణభాషలయందు నిరుపమానపాండిత్యము గడించిన ధీమణి.

రచనలు : (1) భారతీయతత్త్వశాస్త్రము (డాక్టర్ రాధాకృష్ణుని రచనకు తెనుఁగుసేత) (2) ప్రాచీన భారత వర్షమహర్షుల చరిత్రలు (8 సంపుటములలో శ్రీమహర్షి జీవితకథామృతము) (3) భారతీవ్యాసములు (4) శ్రీ వేణుగోపాలద్విపదశతకము (5) వివేకానందస్వామి చరిత్రము మొ.

వేంకటేశ్వర్లు - వజ్ఝల (బి. ఏ., బి. ఇడి.) : జననము : క్రీ. శ. 1 అక్టోబరు 1908 సం.రము. జన్మస్థానము : బొబ్బిలి. విలాసము : ఒరిస్సా - జయపూర్. స్వగ్రామము: పాలతేరు - శ్రీకాకుళంజిల్లా. తండ్రి : స్వర్గతబుచ్చికవి. తల్లి : వేంకటలక్ష్మీచెల్లమ్మ.

రచనలు : (1) అమరవీణ (2) సంధ్యాగీతము (3) నాకాభంగము (4) కమలావిలాసము (వజ్ఝల కాళిదాసుగారితోఁగూడి) (5) నళిని (6) నివాళి (నీరాజనము) (7) బాష్పబిందువు (8) మాతృవందనము) (9) ఆంధ్రవ్యాకరణ సంస్కరణము, పెక్కు ఖండకావ్యములు మొ.

వేంకటేశ్వర్లు - వారణాసి (యమ్. ఏ) : జననము : క్రీ. శ. జూలై 1909 సం.రము. నర్సారావుపేట - యస్. యస్. యస్. కాలేజిలో ఆంధ్రాధ్యాపకులు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములయందు వీరు చెప్పుకోఁదగ్గవారు.

రచనలు : సాహిత్యకుటీరము (10 సంపుటములు. ఇందు నాటికలు, కథలు, గీతికలు, కథానికలు పెక్కులు గలవు. (11) గీతాకథాంజలి (12) గద్యపద్యాత్మక కృతులు సుమారు ఇరువది యైదు.

వేంకటేశ్వర్లు - విశ్వనాథ : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : క్రీ.శ. 5 మార్చి 1901 సం. జన్మస్థలము : నందమూరు-గన్నవరం తాలూకా. నివాసము : విజయవాడ (గవర్నరుపేట)-కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) దక్షిణేశ్వరముని (రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్రము) (2) కాళిందీ పరిణయము (3) రామచంద్రప్రభు శతకము (4)

మాహేశ్వరీ శతకము (5) నారాయణశతకము (6) విశ్వేశ్వర శతకము (7) సత్యవతి (8) సేతుబంధనము (9) పెక్కు ఖండ కావ్యములు మొ.

వేంకట్రామారావు-రావెళ్ల : "జయశ్రీ" జననము : క్రీ. శ. జనవరి 1931 సం.రము. గోకినేపల్లి వీరి జన్మభూమి.

రచనలు : (1) జీవనరాగం (2) రాగజ్యోతులు మొ.

వేంకట్రాయకవి - పోలిపెద్ది : మాకరాజు, వేంకట పెరుమాళ్ళాజు ప్రోత్సాహమున యీ శతకమును వ్రాసెను.

రచనలు : (1) లావణ్యశతకము (2) వేణుగోపాల శతకమను నిందాగర్భ ప్రసిద్ధ శతకమునుగూడ యీ కవియే వ్రాసెనని కొందఱు అభిప్రాయఁ బడుచున్నారు.

వేణుగోపాలశాస్త్రి (బి. ఏ. ఆనర్సు) : జననము : క్రీ. శ. 1931 సం. రము. జన్మస్థలము : రాణ్మహేంద్రవరము. నివాసము : హైద్రాబాదు (విజయనగర్ కాలనీ).

రచనలు : (1) కలం కలలు (2) ఆనందం జీవనది (3) పెక్కు కథలు, రేడియోనాటకములు వ్రాయువారు.

వేణుగోపాలరావు - కొమ్మూరి : జననము : క్రీ. శ. 4 సెప్టెంబరు 1938 సం. రము. జన్మభూమి : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) పిల్లదొంగ (2) పెంకుటిల్లు (3) జాలిలేని జాబిలి (4) చిన్నక్క (5) ఆత్మజ్యోతి (6) సంకెళ్లు (7) మేడలో నీడలు (8) శారద (9) గోరింటాకు (10) విషవలయం మొ.

వేదాంతకవి : జననము : కొవ్వూరు-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ప్రస్తుత నివాసము : హైదరాబాదు. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : వేదాంతం శంభుశాస్త్రి. తిరుపతివేంకటకవుల శిష్యుఁడు. కనకాభిషేక, గజారోహణాది సన్మానము లొందినవాఁడు.

రచనలు : నాటకములు : (1) యుద్ధభూమి (2) తెనుఁగుతల్లి (3) ఆకలిమంట (4) కష్టకాలం (5) మహారథికర్ణ (6) ఛలో హైద్రాబాదు (7) సర్వోదయము (8) సోషలిజం (9) తంతులు (10) గండపెండెరము. కావ్యములు : (11) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (12) మహాగీత (13) కల్పతరువు (14) మహావాక్యాలు (15) కవితాసంస్థానము (16) భగవన్మతభాష్యము (17) రసమురళి (18) పట్టాభిషేకము (19) ప్రభుత్వము (20) జగజ్జనని (21) మా యిలవేల్పు (22) పావురాలు (23) కీలారెన్లెట్. ఖండకావ్యాలు : (24) దండయాత్ర (25) గడుగ్గాయి (26) నాయకులు (27) కెరటాలు (28) పంజాదెబ్బ (29) ప్రపంచ విషయాలు (30) తెలుఁగుమామిళ్ళు (31) కిరణాలు (32) కవితారాజధాని. పాటలు : (33) భావమేఘాలు (34) వేదాంత కృతులు (35) క్రొత్తపాటలు. నవలలు : (36) చిరాకులు (37) వరదలు (38) వచ్చే పోయే రైళ్ళు (39) అవ్వాయి చువ్వాయి (40) చిన రసాలు (41) ఒకనాఁడు మొ. పెక్కులు గలవు

వేమన్న : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. నివాసం : పంగిడిగూడెం – గోదావరి జిల్లా. సమాజాభ్యుదయ సాహితీసమితి. గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు వ్రాయుదురు.
రచనలు : (1) కర్ణ (2) పల్నాడు మొ.

వ్యాసమూర్తి – కాళూరి : జననము : క్రీ. శ. 1904 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : విజయనగరము (గౌతమాశ్రమము).
రచనలు : (1) తిక్కన కళాసామ్రాజ్యం (విరాటపర్వము) (2) కవిత్వతత్త్వ విచారవిమర్శ, వాల్మీకికృత శ్రీమద్రామాయణ విమర్శ.

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి – ఆకొండి : జననము: క్రీ. శ. 1860 సం.రము. నిర్యాణము : 1916 సం. రము. జన్మస్థానము : ఖండవిల్లి. నివా

సము : కాకరపఱ్ఱు. రాజమహేంద్రవర కళాశాలోపాధ్యాయులు. తల్లి : వేంకటమ్మ. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి. ఆరామ ద్రావిడులు. ఆంధ్రగీర్వాణ కవి పండిత శిరోమణులు.

రచనలు : (1) మహాభారత నవనీతము (2) ఆధ్యాత్మరామాయణము (3) భామినీ విలాసము (4) అనర్ఘరాఘవము (5) ప్రబోధ చంద్రోదయము (6) గంగాలహరి (7) శుద్ధాంధ్ర ఋతుసంహారము (8) సూర్యశతకము (మయూరకవి సంస్కృతమునకు ఆంధ్రీకరణము) (9) భారత ఫక్కి (10) పరాశరస్మృతి (11) కృష్ణాపుష్కర మాహాత్మ్యము.

శంకరకవి – మోదుకూరి : జననము : క్రీ. శ. 1840 సం.ర. ప్రాంతము. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచన : ధీరధీశతకము.

శంకరశాస్త్రి – భాగవతుల : ఆరుద్ర చూడు.

శంకరశాస్త్రి – ముదిగొండ : "సాహిత్యశిరోమణి" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర. ప్రాంతము. ఆరాధ్యగురు పరంపరలోని వారు. నివాసము : వరంగల్.

రచనలు : (1) జాతీయ ప్రగతిగీతములు (2) శివజ్ఞాన చింతామణి మొ.

శంకరారాధ్యులు – ముదిగొండ : జననము : క్రీ. శ. 1850 సం.రము. నిర్యాణము : 1919 సం. రము. నివాసము : మట్టెవాడ – హనుమకొండ. తండ్రి : భోగలింగార్యుడు. విరాగి. ఆరాధ్యనాయకుడు.

రచనలు : (1) భావలింగశతకము (2) మానస పూజా ద్విపద (3) మల్లికార్జునలింగశతకము (4) శివభజన కీర్తనలు (5) తటస్థ గ్రామపంచరత్నములు మొ.

శఠకోపాచార్యులు – కొమాండూరి (యమ్. ఏ., బి. యల్.) : జననము : 20 వ శతాబ్దము. కాకినాడవాసి. వకీలు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణ భాషలు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) గాంధీచరిత్రము (2) నెహ్రూచరిత్రము (3) వకాలానా ఆజాదు (4) నిర్మాణకార్యక్రమము (5) భారతీయ నాగరికత – అహింసాతత్త్వము (6) జమీందారీకమిటీ రిపోర్టు (7) జగత్కథ మొ.

శర్మ – అబ్బురాజు (యమ్.ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 3 ఏప్రిల్ 1927 సం.రము. హైద్రాబాదు తెలుఁగులెక్చరరు. ఆధునికాభ్యుదయ రచయితలు.

రచనలు : (1) ఛలోఢిల్లీ (2) మాళ్వా (నవల) (3) పల్లెటూరు (గీతములు) మొ.

శశాంక – వోలేటి : జననము : క్రీ. శ. 3 ఏప్రిల్ 1929 సం. రము. నివాసము : కాకినాడ – (గాంధీనగర్) తూర్పుగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషలందు కృషి చేసినవారు. ఆధునికాభ్యుదయ రచయితలు.

రచనలు : (1) నయాజమానా (2) రాగవల్లరి (3) పూలవంతెన మొ.

శామ్యూయల్ జి. జె. : జననము : క్రీ. శ. 9 జనవరి 1891 సం. రము. జన్మభూమి : కాకినాడ.

రచనలు : (1) మేరీజోన్సు (అనువాదము) (2) బృహత్కార్యము (మతము).

శాయిరెడ్డి – గంగుల : జననము : క్రీ.శ. 1895 సం. జన్మభూమి: జీడికల్లు. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచయములు.

రచనలు : (1) కాపుబిడ్డ (2) తెలుఁగు పలుకు (3) మావూరు (4) వర్షయోగము (5) మద్యపాన నిషేధము.

శారదాంబ–వేమూరి : జననము: క్రీ.శ. 1891 సం. రము. జన్మస్థానము: అట్లూరి – గుడివాడ తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. తండ్రి : దాసు శ్రీరాములు. నివాసము: బాపట్ల తాలూకా, గుంటూరు మండలము.

రచనలు : (1) నాగ్నజితీ స్వయంవరము (2) మాధవశతకము (3) జావళీలు – పావళీలు ము.

శారదాలక్ష్మీకాంతమ్మలు : (జంటకవయిత్రులు)

(1) శారదాదేవి – పొన్నలగడ్డ : భర్త : సత్యనారాయణ. (యమ్. ఏ., యల్. టి., బి. యల్. టి.)

(2) లక్ష్మీకాంతమ్మ – గిడుగు : జననము : క్రీ.శ. 1903 సం. రము. తండ్రి : గవర్రాజు. తల్లి : చెల్లాయమ్మ.

రచనలు : (1) లక్ష్మీశారదా గీతములు (2) లక్ష్మీశారదా సుభాషితములు (3) లక్ష్మీశారదా శతకములు (4) కుమారనీతి (5) లేఖదూత (6) పితృస్మృతి (7) మానస సామ్రాజ్యము (8) రామచంద్ర శతకము (9) తిరుపతి వేంకటేశ్వర శతకము (10) ఆరోగ్య సామ్రాజ్యము (11) కన్నీరు (9, 10, 11 అముద్రితములు).

శాస్త్రి – వి. ఆర్. జననము : క్రీ. శ. 1 ఏప్రిల్ 1901 సం. రము. జన్మభూమి, నివాసం ఏలూరు – ప. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు వీరి సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) నీవు – నీ పుట్టుక (2) నీవు – నీ పరిణయము (3) విచిత్ర ప్రకృతి (4) మానవ జయము (5) జీవన సమరము (అనువాదము).

శివప్రసాద్ – ముదిగొండ (యమ్. ఏ.) : జననము : 23 డిసెంబరు 1940 సం. రము. తాడికొండ – గుంటూరుజిల్లా. తండ్రి : మల్లికార్జునరావు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ కోవిదులు.

రచనలు : (1) జ్యోతిర్మయి (2) ప్రాక్పశ్చిమాలు (3) మహా మల్లియం (4) వీరశ్రీ (5) వీరశైవ విజ్ఞాన సర్వస్వము మొ.

శివరామకృష్ణ – ఓగేటి : జననము : 15 సెప్టెంబరు 1931 సం॥ జన్మభూమి నివాసము : తాడేపల్లిగూడెము – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు వీరి పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ఓగేటికథలు (2) మజిలి (3) కామాక్షి (నవల) (4) తాళిబొట్టు (5) త్యాగి (నవల) మొ.

శివరామారెడ్డి – ఇర్గమరెడ్డి : "శివశ్రీ" జననం : క్రీ. శ. 15 జూలై 1935 సం. రము. జన్మభూమి : తెల్లూరు-తుమ్మలపల్లి. నివాసము : ముద్దనూరు – కడపజిల్లా. తెలుగుపండితులు – జిల్లాపరిషత్ ముద్దనూరుహైస్కూల్.

రచనలు : (1) శ్రీ వరలక్ష్మివిద్యాదర్శిని (2) కబీరుగీతాంజలి మొ.

శివరామదాసు – కొరుపల్లి : "కీర్తనరత్నాకర, విద్యానిధి, తత్త్వభూషణ" జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దప్రారంభము. విలాసము : కెలమంగలం – శేలంజిల్లా. గీతాప్రచారకులు.

రచనలు : (1) స్వతంత్రజీవనము (పరిశ్రమలు) (2) స్వయంప్రభా వ్యాఖ్యానసహిత భగవద్గీత మొ.

శివరామయ్య – దామరాజు ; జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. జ్యోతిషశాస్త్రపండితులు.

రచనలు : (1) సకలశుభఫల అదృష్టదీపిక (2) సంఖ్యాశాస్త్రము (3) మెస్మరిజం (4) హిప్నాటిజం (5) స్పిరిట్యుయాలిజం మొ.

శివశంకరకవి – కస్తూరి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : నరసాపురము. ఆర్వేలనియోగి. తల్లి : వెంకమ్మ. తండ్రి : సుబ్బారాయుఁడు. ఉభయభాషాకవులు. వైద్య సంగీత శాస్త్ర పరిజ్ఞాతలు.

రచనలు : (1) బలజాసౌభద్రీయము (2) మాధవీమధుకరము (నాటకములు) (3) శంకరరామాయణము (4) నవసాహసాంకము (5) తమోవిదారిణి (అముద్రితము) (6) ఉపమాన శంకరశతకము (7) మానవసర్వస్వము (8) జ్యోతిష ఫల ప్రదర్శిని మొ.

శివరామయ్య – గరిమెళ్ళ : జననము : ఈశ్వరనామ సం. రము. నివాసము : చెల్లూరు. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. తండ్రి : గౌరీపతిసిద్ధాంతి. తల్లి : పేరమ్మ.

రచనలు : (1) హారికథేతిహాసమంజరి (2) జనరంజనీ టప్పాలు (3) భగవన్నామ సమ్మేళన ప్రసంగాలు (4) రైలు కీర్తనలు (5) పడవ పాటలు (6) సముద్రమథన నాటకము (7) రైలు నాటకము (8) శిశుతరగతి భాషణము మొ.

శివరామశాస్త్రి – వేలూరి : "శతావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1892 సం.రము. జన్మస్థానము : చిరివాడ – కృష్ణాజిల్లా. పెక్కు నవలలు, కథలు, అనువాదములు వ్రాసిరి. గురువు : చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి.

కృతులు : (1) ముక్తాలత (2) సోముఁడు (ఉత్తరహరివంశ విమర్శనము) (3) ఏకావళి మొ.

శివరామారావు – వింజమూరి : జననము : క్రీ. శ. 15 మే 1909 సం.రము. జన్మభూమి : కాకినాడ – తూర్పుగోదావరిజిల్లా. నివాసము : విజయవాడ. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) కళోపాసన (2) అమరుకము (అనువాదము) (3) విజయపతాక (4) రజకలక్ష్మి (5) రజమంజరి (6) గోర్కీ కథలు (అనువాదము) (7) విద్యుల్లేఖ (8) విశ్వామిత్ర (9) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (నాటికలు) (10) కల్పవల్లి (11) మపాసాకథలు (12) గోర్కీకథలు మొ. పెక్కు ఖండ కావ్యములు.

శివశంకరశాస్త్రి – తల్లావఝ్ఝల : "కవిసార్వభౌమ, సాహిత్యసమ్రాట్, మహోపాధ్యాయ" జననము : క్రీ.శ. 12 సెప్టెంబరు 1892 సం.రం. జన్మస్థానము : కాజగ్రామము – మంగళగిరిక్షేత్ర సమీపము, గుంటూరు మండలము. తల్లి : లక్ష్మీదేవమ్మ. తండ్రి : కృష్ణశాస్త్రి. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. సుపరిచిత భాషలు : హిందీ, పాళీ, గ్రీకు, లాటిన్, జర్మన్, బెంగాలీ, మహారాష్ట్రములు. ప్రాచ్య పాశ్చాత్య శిల్ప చిత్ర కళలతో వీరికిఁగల పరిచయమును ఖండాంతరవాసులుసైతము గుర్తించిరి. పద్యము గ్రాంథిక భాషయందు, గద్యము వాడుకభాషయందు, గేయము మిశ్రమ భాషయందు వ్రాయదగునని వీరి అభిప్రాయము.

రచనలు : (1) కావ్యావళి (2 భాగ.) (2) హృదయేశ్వరి (3) పద్మావతీ చరణచారణ చక్రవర్తి (పద్యనాటిక) (4) రాజజామాత (5) సహజయానపంథి (6) నోణకభార్య (7) వరపరీక్ష (8) వకుళమాల (గీతికావ్యగతము) (9) రత్నాకరము (10) ఆవేదన (11) కవిప్రియ (12) యక్షరాత్రి (13) సాధకుఁడు (14) కవిరాజు (15) మహారాష్ట్రజీవన ప్రభాతము (16) జీవనసంధ్య (17) మాధవీ కంకణము (18) రమాసుందరి (19) కాంచనమాల (20) కుంకుమభరణి (21) వ్యాకరణ దర్శన చరిత్ర (22) రాజపుత్ర తేజసింగ్ (23) రఘునాథజీ (24) దీక్షితదుహిత (25) శ్రీమదానందరామాయణము మొ.

శివాజీ – మొక్కపాటి : జననం : క్రీ. శ. 1 అక్టోబరు 1924 సం. జన్మభూమి, నివాసము : హైదరాబాదు.

రచనలు : (1) భారతీయైక్యత (2) ఆంగ్లంలో పెక్కురచనలు.

శివాజీ మహారాజు : క్రీ. శ. 1833 – 55 సం. నడుమ తంజావూరు రాజ్యమును పాలించెను. తండ్రి : రెండవ శరభోజి.

రచన : అన్నపూర్ణా పరిణయము.

శేషగిరిరాయకవి - చామర్తి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దాంతము. తాత : పాదయామాత్యుఁడు. తండ్రి : వేంకటమంత్రి. యాచకుఁడు. నివాసము : కొండపల్లి - విజయవాడప్రాంతము.

రచనలు : (1) కాళిందీ పరిణయము (2) రామకథా సుధాలహరి (3) నమశ్శివాయ శతకము మొ.

శేషగిరిరావు - కంచి : జననము : క్రీ.శ. 1920 సం.రం. నివాసము : మచిలీపట్టణము - కృష్ణాజిల్లా. పత్రికలలో నాటికలు, వైజ్ఞానిక వ్యాసములు వ్రాసి వెల్లడించువారు.

రచనలు : (1) ఖగోళశాస్త్రము (తెలుఁగుభాషాసమితిచే బహూకృతము) (2) మాన్యవంశావళి (3) ఆంధ్రాయూనివర్సిటీచే సత్కృతము.

శేషమ్మ - పి. : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : ఏలూరు - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

రచనలు : (1) బుద్ధుఁడు (2) స్నేహితుఁడు (3) బలిదానం (ఏకాంకిక) (4) ఇంకను పత్రికలకు గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు పంపుచుందురు.

శేషగిరిరావు - ఆంధ్ర (బి. ఏ.) : "ఆంధ్రపుత్త్రుఁడు, రైవతుఁడు" జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసము : ముక్కామల - తణుకు తాలూకా, పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రభూమి, ఆరోగ్యసుధ, ప్రజామిత్ర, ఆనందవాణి, ఆంధ్రవాణి పత్రికానిర్వాహకులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రరమణీమణులు (2 భాగ.) (2) ఆంధ్రవిదుషీమణులు (2 భాగ.) (3) ఆంధ్రరాజ భక్తులు (4) ఆంధ్రవీర యువకులు (5) ఆంధ్రసారస్వతవ్యాసావళి (6) ఆంధ్రుల పండుగలు (7) ఆంధ్రకవుల అద్భుతమహిమలు (8) వెన్న - నెయ్యి మొ. పెక్కులు.

శేషగిరిరావు - చిరువోలు : జననము : క్రీ. శ. 1 జూలై 1897 సం.రము. వ్యాసరచయితలు. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.
రచన : అంబికా శతకము మొ.

శేషగిరిరావు - దిగవల్లి : జననము : క్రీ. శ. 11 ఫిబ్రవరి 1916 సం. రము. జన్మభూమి : మచిలీపట్నం. నివాసం : విజయవాడ-కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితములు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ భాషలు.
రచనలు : (1) యోగసాధన (మతము) (2) బ్రహ్మచర్యము (3) విజయ (4) ముక్తిమార్గము (5) జపయోగములు.

శేషగిరిరావు - నందగిరి : "శతావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1880 సం.రము. తల్లి : తులసమ్మ. తండ్రి : రామచంద్రరావు. మాధ్వ బ్రాహ్మణుడు. అంగలూరులో ఆంధ్రవాణీ రత్నమాల యను గ్రంథమాలను నెలకొల్పినవారు.
రచనలు : (1) అవధాన దర్పణము (2) దివ్యచిత్రీయము (3) చంద్రిక మొ.

శేషగిరిరావు - పువ్వాడ (యమ్. ఏ.) : జననము : 12 జూలై 1906 సం. రము. జన్మస్థానము : మొవ్వ - దివి తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. మచిలీపట్టణమందలి హిందూకళాశాలలో ప్రధానాంధ్రోపన్యాసకులు. నాటకసాహిత్యమున విమర్శనలు, అభ్యుదయ సాహిత్యముపై వ్యాసములు వ్రాయుదురు.
రచనలు : (1) తాజమహాల్ (2) గోవత్సము (3) ఏటువాక (4) ఆంధ్రతేజము (5) జీరా (నవలలు) (6) పరశురాముడు (7) ఏరువాక మొ.

శేషగిరిరావు - రాయసం : జననము : క్రీ. శ. 1909 సం. రము. నివాసము : నంద్యాల - కర్నూలుజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషల యందు సునిశిత పాండిత్యము.

రచనలు : (1) కల్యాణమంజరి (నాటకము) (2) నాదేశ్వరి (పద్య కావ్యము) (3) జ్యోతిశ్శాస్త్రము మొ.

శేషాచలగుప్త - మణికొండ : జననము : క్రీ. శ. 1875 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : మైలవరము - కృష్ణాజిల్లా. వైశ్యులు. తల్లి : మాణిక్యమ్మ, తండ్రి : బాపయ్య. వృత్తి : వర్తకము. మైలవరం యూనియన్ చైర్మన్.

రచనలు : (1) అక్రూరోపాఖ్యానము (2) అనంతపద్మనాభో పాఖ్యానము (3) నృగమహారాజు చరిత్ర (4) భల్లాణరాజు చరిత్ర (5) వామన చరిత్ర మొ.

శేషశర్మ - కుంటిమద్ది : "సాహిత్య శిరోమణి, విద్వాన్" జననం : 16 డిసెంబరు 1916 సం. జన్మభూమి : కుంటిమద్ది. తెలుగు పండితులు. అనంతపురంజిల్లా, పెనుకొండ వాస్తవ్యులు.

రచనలు : (1) సుధాబిందువులు (2) తెలుగుతల్లి (3) అలంకార విచారము (పరిశోధన గ్రంథము) (4) సుమతీ శతకము (సంస్కృతీకరణము) (5) బాష్ప బిందువులు మొ.

శేషాచార్యులు - నందూరు : జననం : వికృతి సం. నిజ భాద్రపద శుద్ధ దశమి. నివాసము : కానుమోలు - శ్రీవైష్ణవులు. తల్లి : లక్ష్మమ్మ, తండ్రి : నరసింహాచార్యులు. సంగీత విద్వాంసులు. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : రుక్మిణీపరిణయము మొదలగునవి.

శేషాద్రి శర్మ - జనమంచి : "కావ్యతీర్థ" జననము : క్రీ. శ. 1882 సం. రము. జన్మస్థానము : కలువాయపురము - నెల్లూరు మండలము. నివాసము : కడప. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యశర్మ. తల్లి : కామాక్షి. కడప హైస్కూలులో ఆంధ్రపండితులు. జ్యోతిషశాస్త్ర పండితులు. పరమ భాగవతోత్తములు.

రచనలు : (1) బ్రహ్మాండ పురాణము (2) బ్రహ్మపురాణము (3) కౌమారికాఖండము (4) లలితోపాఖ్యానము (5) హాలాస్య మాహాత్మ్యము (6) సర్వమంగళాపరిణయము (7) శ్రీమద్రామాయణము (8) సంగ్రహరామాయణము (9) సీతా స్వయంవరము (10) పాండవాజ్ఞాతవాసము (11) విచిత్రపాదుకా పట్టాభిషేకము (12) దైవజ్ఞ సార్వభౌమ విజయము (13) శ్రీ రామావతార తత్త్వము (14) శ్రీ కృష్ణావతార తత్త్వము (15) యతిధర్మ ప్రదీపిక (16) కేదారారుణాచల ఖండములు (17) హృదయానందము (18) కవివిలాసము (19) శ్రీ శంకరగురువర చరితము (20) సువ్రత (21) కీరవాణి (22) సతీతిలక (23) మనోరంజని (24) కడపమండలచరిత్ర (25) ఉదయగిరి ముట్టడి మొ.

శోభనాచలము - దామరాజు : జననము : క్రీ. శ. 25 మే 1861 సం. రము. నివాసము : జాలిపూడి - ఏలూరు సమీపము. కృష్ణా గౌతమీ మధ్యప్రదేశము. తల్లి : వెంకమాంబ. తండ్రి : వెంకట్రామయ్య. ఆర్వేల నియోగి.

రచనలు : (1) సుందరీ విలాసము (ప్రబంధము) (2) బాణేశలింగ శతకము (3) రాజయోగసారము (ప్రతిపద టీకా తాత్పర్య సహితము) మొ.

శోభనాద్రి నరసింహాచార్యులు - ఆరవిల్లి : "ఉభయ భాషా ప్రవీణ" జననం : క్రీ. శ. 16 ఆగష్టు 1934 సం. జన్మభూమి : పాలకొల్లు- ప. గో. జిల్లా. నివాసము : బళ్లారి - సెయింట్ జాన్ హైస్కూలు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ సంస్కృత భాషలయందు సముచితపరిచయము.

రచనలు : (1) పెండ్లికి వాగ్దానం (2) ప్రేమజీవులు (3) కాబూలీవాలా మొదలగునవి.

శౌనక కృష్ణయార్యుఁడు : జననము వగైరా వివరములు తెలియవు.
తండ్రి : రామప్పకవి.
రచన : శ్రీ రాజరాజేశ్వరీ శతకము.

శ్రీదేవి - పెమ్మరాజు : జననము : క్రీ. శ. 21 సెప్టెంబరు 1929 సం. రము. నివాసము : సికిందరాబాదు (జీరా). స్వతంత్ర పత్రికా సంపాదకురాలు.

రచనలు : (1) ఉరుములు - మెరుపులు (కథలు) (2) కళాతీత వ్యక్తులు మొ.

శ్రీనాథ వేంకట సోమయాజులు - నోరి : జననము : క్రీ. శ. 13 డిసెంబరు 1922 సం. రం. జన్మభూమి : తోట్ల వల్లూరు. నివాసము: మేడూరు - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) శుభోదయము (2) తుకారాంబ (3) మధుమయి (4) రఘునాథ విలాసము (5) పూర్వాంధ్రకవులు మొ.

శ్రీనివాసకవి : జననము : క్రీ.శ. 19 వ శతాబ్దము. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచన : త్రిపురసుందరీ శతకము మొ.

శ్రీనివాసచక్రవర్తి : జననము : క్రీ.శ. 13 మార్చి 1911 సం. రము. జన్మస్థానము : హనుమంతపురము - గన్నవరం తాలూకా - కృష్ణా జిల్లా. కథానికా రచయిత. విమర్శకుఁడు. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) నాట్యశాల (2) నటన (3) అనాథబాలుఁడు (4) పేకమేడలు (5) నీటికాకి (6) స్వామి - స్నేహితులు. టర్జనీవ్, గోర్కీ, చెకోవు రచనలకు అనువాదములు.

శ్రీనివాసమూర్తి - బెళ్లూరి : "ఉభయభాషాప్రవీణ మధురకవి" జననము : క్రీ.శ. 4 ఫిబ్రవరి 1910 సం.రము. జన్మభూమి: తలమర్ల. నివాసము : కల్యాణదుర్గము - అనంతపురం జిల్లా. జిల్లా పరిషత్

హైయ్యర్ సెకండరీస్కూల్ తెలుగుపండితులు. గీర్వాణి పత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : (1) తపోవనము (2) అమృతాభిషేకం (3) కావ్యగంగ కొన్ని గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు మొ.

శ్రీనివాసరంగేశ్వర శర్మ – పెళ్లూరు : "అష్టావధాని, శతావధాని" జననము : క్రీ.శ. 1891 సం. రము. నివాసము : బాపట్ల. ఆర్వేల నియోగులు. తండ్రి : శేషయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) కుముదవల్లీ విజయము (2) భావన భద్రావతీయము (3) వంగవోలు రాజులచరిత్ర మొ.

శ్రీనివాసరావు – దాకోజు : జననం : క్రీ. శ. 18 మే 1930 సం.రం. జన్మభూమి : తుళ్లూరు – గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణహిందీ భాషలు – పరిచితములు.

రచనలు : (1) బి. ఏ. అల్లుడు (2) మాయాపిశాచి (3) తుపాకి దెబ్బ (నవలలు).

శ్రీనివాసరావు – నంబూరి : జననము : క్రీ. శ. 1914 సం.రము. నివాసము : ఏలూరు – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. సత్యాగ్రహసమర శూరులు. నటకులు. నర్తకులు.

రచనలు : (1) జయపతాక (2) అలలు (3) కాంగ్రెసు నిర్మాణ సమస్యలు (4) గొట్టిపాటి బ్రహ్మయ్యగారి జీవితము(బుర్రకథ).

శ్రీనివాసరావు – శ్రీరంగం : "శ్రీ. శ్రీ" జననము : క్రీ. శ. 2 జనవరి 1910 సం.రము. ఆధునికాంధ్రకవితలో పేర్గాంచిన మహా కవి. కథలు, గేయాలు, విమర్శలు చేసినవారు.

రచనలు : (1) ప్రభవ (2) వారంవారం (3) ఖడ్గసృష్టి (4) మాఊమ్రోతలు (రేడియోనాటికలు) (5) మహాప్రస్థానం (కవితాసంపుటి) (6) మరోప్రపంచం(7)చరమరాత్రి (8)అమ్మ

శ్రీనివాసరావు - కోలాచలం : జననము : క్రీ. శ. 1854 సం.రము. నిర్యాణము : 1919 సం. రము. జన్మస్థానము : కమలాపురము - హంపీవిరూపాక్షక్షేత్రసమీపము. ప్రఖ్యాత నాటకరచయిత. నటకుఁడు. న్యాయవాది. జ్యోతిష పండితుఁడు.

రచనలు : (1) సునందినీ పరిణయము (2) మదాలసాపరిణయము (3) శ్రీరామ జననము (4) పాదుకాపట్టాభిషేకము (5) లంకా దహనము (6)కీచకవధ (7) హరిశ్చంద్ర (8) రుక్మాంగద (9) చంద్రహాస (10) శిలాదిత్య (11) కాళిదాసు (12) ప్రహ్లాద (13) చాందుబీబీ (14) హాస్యమంజూష (15) ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము (16) బభ్రువాహన నాటకము (17) ప్రతాపగర్భియము (18) కుశలవ (19) అగస్త్య బాలభారత శతకము (20) విజయనగర పతనము మొ.

శ్రీనివాస శిరోమణి : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : మద్రాసు. ప్రసిద్ధ కథానికారచయిత. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. రచన : ఆంధ్రీకృత రామాయణము మొ.

శ్రీనివాస సోదరులు : "శతావధానులు" జంటకవులు. 1. పార్థసారథి, యన్. సి. యస్. జననము : క్రీ. శ. 24 డిసెంబరు 1914 సం. 2. వేంకటాచార్యులు, యన్. సి. యస్. జననము : 23 అక్టోబరు 1916 సం. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ పండితులు. సుప్రసిద్ధకవులు. పరమసాత్త్వికమూర్తులు.

రచనలు : (1) విచిత్రరాఘవము (నాటకము) (2) ఓరుగల్లుకోట (పద్యము) (3) శబరి (పద్యము) (4) ఆంధ్రరాష్ట్రము (పద్యము) (5) ఉపహారము (పద్యము) (6) భామినీవిలాసము (పద్యము) (7) భర్తృహరి నిర్వేదము (అముద్రితనాటకము) (8) శబ్దసిద్ధి (సంస్కృత వ్యాకరణము).

పార్థసారథిగారు విడిగా (1) దాదాభాయి నౌరోజీ (2) బాలగంగాధర తిలక్ (3) మహాత్మాగాంధి (4) లాల్ బహా

దూర్ శాస్త్రి (5) మౌలానా అబుల్‌కలాం ఆజాద్ (6) కొలంబస్ అను జీవితచరిత్రలను రచించిరి.

వేంకటాచార్యులుగారు విడిగా (1) సంస్కృత వ్యాకరణ వాఙ్మయము (2) సారస్వత వ్యాకరణము (తెలుఁగు వృత్తి) (3) కాతన్త్ర వ్యాకరణము (తెలుఁగువృత్తి) రచించిరి.

శ్రీనివాసాచార్యులు - బొమ్మకంటి : జననం : క్రీ. శ. 20 జూలై 1920 సం. జన్మభూమి : ద్వారకాతిరుమల - ప. గో. జిల్లా. నివాసము : మద్రాసు. తెలుఁగు విజ్ఞాన సర్వస్వ సహాయ సంగ్రాహకులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణములు.

రచనలు : (2) పిల్లల బొమ్మలరామాయణము (2) మనిషి-దేవుఁడు (3) రత్నావళి (అనువాదము) (4) ఎమర్సన్ వ్యాసావళి (ఆంధ్రీకరణము).

శ్రీనివాసులు - పంచాగ్నుల : జననం : క్రీ.శ. 27 జూన్ 1901 సం. జన్మభూమి : కొత్తచెరువు - అనంతపురంజిల్లా.

రచనలు : (1) లోకబాంధవా (2) వేంకటేశ్వరా (3) ఆత్మజ్ఞానము (4) ఆదర్శ బాపూజీ మొ.

శ్రీపతిశాస్త్రి - శొంఠి : "సత్కవిహంస" జననము : క్రీ. శ. 5 మే 1900 సం. నివాసము : కొమరగిరి-పిఠాపురంతాలూకా, తూ.గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు.

రచనలు : (1) శ్రీపదములు (2) నెచ్చెలి (3) మార్కండేయ విజయము (4) శ్రీభగవద్గీత మొ.

శ్రీరామ అప్పారావు - పోణంగి : జననం : క్రీ. శ. 21 జూలై 1923 సం. జన్మభూమి : బందపురం-ప. గో. జిల్లా. నివాసము : హైదరాబాదు. పాఠ్యపుస్తక ప్రత్యేక నిర్ణయాధికారి. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాపరిచితులు.

రచనలు : (1) తాజ్‌మహాల్ (నాటిక) (2) విశ్వభారతి (నవల) (3) వేణువు (వచనము) (4) నాట్యశాస్త్రము (5) సభారంజని మొ.

శ్రీరామకవి - దాసు (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ.శ. 1864 సం.రము. మరణము : 1909 సం.రము జన్మభూమి : కూరాడ - కృష్ణాజిల్లా. తల్లి : కామాంబ. తండ్రి : కన్నయ్య మంత్రి. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కల్పవల్లి పత్రికాస్థాపకులు.

రచనలు : (1) ఆచారనిరుక్తి (2) అభినయదర్పణము (3) ఆంధ్ర వీథి (4) అభినవగద్య ప్రబంధము (5) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (6) ఉత్తరరామ చరితము (7) ఆంధ్రదేవీ భాగవతము (8) కురంగగౌరీ శంకరము (9) జానకీపరిణయ నాటకము (10) తర్కకౌముది (11) తెలుఁగునాడు (12) భృంగరాజ మహిమ (13) మనోలక్ష్మీవిలాసనాటకము (14) మాళవికాగ్నిమిత్రము (15) మహావీర చరితము (16) ముద్రారాక్షసము (17) మంజరీ మధుకరీయము (18) దురాశాపిశాచ మంజరి (19) సంగీతరస తరంగిణి (20) రత్నావళి (21) సూర్యశతకము (22) సాత్రాజితీ విలాసము (23) వైశ్యధర్మ ప్రదీపిక (24) లక్షణావిలాసము (25) స్వరజతులు మొ.

శ్రీరామకృష్ణ : "నటరాజ" జననం : క్రీ. శ. 1910 సం. ర ప్రాంతము. భరతనాట్యాచార్యులు - నివాసము : హైద్రాబాదు. రచనలు : (1) నర్తనబాల (2) నృత్యరేఖ (3) నృత్యాంజలి మొ.

శ్రీరామమూర్తి - కొర్లపాటి (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 17 అక్టోబరు 1927 సం.రం. జన్మస్థానము : కొర్లపాటివారిపాలెం— తూర్పుగోదావరిజిల్లా. నివాసము : విశాఖపట్టణము. ఆంధ్ర విశ్వ విద్యాలయమున ఆంధ్రశాఖాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) చిత్రశాల (2) గుడిగోపురము (కథలసంపుటి) (3) వీణ (4) కావ్యసంపుటి (5) సమత (నాటకము) (6) నటన (నాటకము) (7) తెనుఁగువచనము (వ్యాససంపుటి) మొ.

శ్రీరామమూర్తి - గురజాడ : జననము : క్రీ. శ. 1851 సం. రము. నిర్యాణం : 1899 సం.రము. తండ్రి : దుర్గాప్రసాదరావు. నియోగి బ్రాహ్మణులు. నివాసము : కాకినాడ - విజయనగరము. రాజయోగి పత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : (1) చిత్రరత్నాకరము (2) కలభాషిణి (3) కళాపూర్ణోదయము (4) తెనాలి రామకృష్ణుని కథలు (5) అప్పయదీక్షితచరిత్ర (6) తిమ్మరుసు చరిత్ర (7) ఆంధ్రకవి జీవితములు మొ.

శ్రీరామమూర్తి - ధూళిపాళ : జననము : క్రీ. శ. 1915 సం. రము. నివాసము : కరీంనగర్. కళాశాలాంధ్రోపన్యాసకులు. సుప్రసిద్ధ రచయితలు. పండితులు. విమర్శకులు.

రచనలు : (1)మల్లికార్జున శతకము (2)భువన విజయము(3)సౌందరనందము (4) గృహరాజు మేడ.

శ్రీరామమూర్తి - పినిశెట్టి : జననము : 1921 సం. రము. నివాసము: మదరాసు. కథానికలు, నవలలు, నాటికలు వ్రాయుదురు.

రచనలు : (1) దత్తత (2) కలంలేని పిల్ల (3) పల్లెపడుచు (4) అన్నాచెల్లెలు (5) పంజరంలో పక్షులు (6) ఆడది.

శ్రీరామమూర్తి - ప్రఖ్య : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము.

రచనలు : (1) మనిషిలో మనిషి (2) ఫణి (3) ముళ్లగులాబి (4) కాళరాత్రి (5) దయ్యం (6) సుడిగుండం మొ.

శ్రీరామమూర్తి - మద్దూరి : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. రము. ప్రాంతము. నివాసము : కాకినాడ - తూ.గో.జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) నీవేనా (2) రక్తవాహిని (3) ఇంద్రజాలము (4) బమ్మెరపోతన (5) గులేబకావళి కథలు (6) పదునాలురాజుల కథలు (7) మహాపతివ్రతల కథలు (8) భోజకాళిదాసు కథలు (9) కాశీరామేశ్వర మజిలీకథలు (10) దశావతారములు (11) సంగీత జయంత జయపాల (12) రామదాసు (13) కాలామృతము (14) ముహూర్త దర్పణము (15) జ్యోతిషఫల ప్రదర్శిని (16) అదృష్టదీపిక (17) గోపాలరత్నాకరము మొ. నాటకములు, నవలలు, కథలు, టీకాగ్రంథములు గలవు.

శ్రీరామశర్మ - బొగ్గవరపు : జననం : విరోధికృతన్నామ సం.ర చైత్ర బ. ౩౦. నివాసం : చితాపురం అగ్రహారం - వినుకొండ తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేలనియోగులు. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : సుబ్బరాయకవి.

రచన : రామవిభుశతకము మొ.

శ్రీరామశాస్త్రి - మొక్కపాటి : జననము : క్రీ. శ. 23 ఏప్రిల్ 1915 సం.రము. జన్మభూమి : తీగలవంచనరసాపురం : నివాసము : ద్వారకాతిరుమల-ప. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) కృష్ణానదీదండకము (2) శ్రీ ద్వారకాతిరుమల క్షేత్రమాహాత్మ్యము (4) సుమాంజలి (గాంధిశతకం) పై గ్రంథములు మహమ్మద్‌హుస్సేన్ కవితోఁ గలసి వ్రాసినవి.

శ్రీరామశాస్త్రి - వేమూరి : "అష్టావధాని" జననం : 15 సెప్టెంబరు 1870 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : జువ్విగుంట - కందుకూరు తాలూకా, నెల్లూరుజిల్లా. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణుఁడు. తల్లి : కోటమ్మ. తండ్రి : రామజోగిసోమయాజులు. విద్వత్కవి. ఆంధ్రము, గీర్వాణము, ఆంగ్లము, కన్నడము, మహారాష్ట్రము, కేరళము, పాళీ, ప్రాకృతము మొదలగు 14 భాషల యందు పాండిత్యము గడించినవారు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రసంగీతరత్నాకరము (2) దేశభాషాకదంబము (3) అవధానవిధానము (4) నూతనోద్యానము మొ.

శ్రీ రామారావు – గోపేటి : జననం : క్రీ. శ. 7 మార్చి 1933 సం.ము. జన్మభూమి : పాలకొల్లు – ప. గో. జిల్లా. నివాసము : మద్రాసు. మధురవాణీ పత్రికాసంపాదకులు.

రచనలు : (1) శ్రీమతి (కథలు) (2) అరుంధతి (3) అనూరాధ ఆత్మకథ (4) భారతి (పిల్లలపాటలు) (5) బాలకథలు మొ.

శ్రీ రామారావు – శంకర : జననం : క్రీ.శ. 19 జూన్ 1908 సం.రము. జన్మభూమి : ఏలూరు – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణభాషలు పరిచితములు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : సుబ్బారావు. ఆర్వేలనియోగులు.

రచనలు : (1) గీతాహృదయం (2) కృతులు, గేయములు (3) కళాయోగి (నాటిక) (4) పూలమాల (5) కుటుంబ సమస్య (6) కబీరు సూక్తిముక్తావళి (అనువాదము).

శ్రీ రామారావు నాయుడు – కోకా : జననము : ఆంగీరస సం. ర చైత్ర శు. నవమి. జన్మభూమి : మచిలీపట్టణము. ఆదివెలమలు. తల్లి : తాయారమ్మ. తండ్రి : పండితాళ్వారు రాయుడు.

రచనలు : (1) హరిశ్చంద్ర (2) కీచకవధ (3) దశరథ నిర్యాణము (4) ఆదిమచక్రవర్తి (హరిశ్చంద్ర కథ) (5) మనుచరిత్ర కథా సంగ్రహము (6) ఆంధ్రకవి కుసుమమాలిక (7) ఆనంద సాగరము (8) విద్వద్దర్పణము (9) రామాయణ సారము మొ.

శ్రీ రాములు – మఠి : క్రీ. శ. 15 సెప్టెంబరు 1935 సం. రము. జన్మభూమి : పంగులూరు – గుంటూరుజిల్లా.

రచన : మూడు కత్తిపోట్లు (అపరాధ పరిశోధక నవల).

శ్రీరాములురెడ్డి – పూతలపట్టు : జననం : క్రీ. శ. 15 ఏప్రిల్ 1893 సం. రము. జన్మభూమి : పూతలపట్టు. ఆంధ్రము, తమిళము, సంస్కృతము – పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) తెలుంగు సందేశము (2) నీటిగుచ్ఛము (3) కంబ రామాయణము (4) అందియకత (5) కుమారసంభవము (6) ప్రశ్నోత్తర రత్నావళి (7) త్రివర్గము (8) శీలప్పాధికారం (9) అభయరాగము (10) స్వాభ్రాతరాఘవము. మొ.

శ్రీ శ్రీ : చూడుడు – శ్రీనివాసరావు – శ్రీరంగం.

శ్రీహరిశాస్త్రి – బాచిమంచి : జననము : క్రీ. శ. 6 అక్టోబరు 1923 సం. రము. జన్మభూమి : కోడేరు – బాచిమంచివారి అగ్రహారం, కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రము, సంస్కృతము, హిందీ – సుపరిచితభాషలు. రచనలు : (1) మధురశ్రీ (2) శ్రీ రామామృతము మొ.

షణ్ముఖరావు – ఇవటూరి : జననము : క్రీ. శ. 30 జూన్ 1903 సం. రము. జన్మభూమి : తెనాలి – గుంటూరు జిల్లా.

రచనలు : (1) జాతకఫలమంజరి (2) హస్తరేఖా శాస్త్రం (సాముద్రికము) మొ.

షేక్ అలీ మహమ్మద్ : జననం : క్రీ. శ. 2, డిసెంబరు 1934 సం. రము. జన్మభూమి : కావూరు. నివాసము : బాపూపాడి – గుంటూరు జిల్లా.

రచన : మానసప్రబోధము మొ.

షేక్ మహమ్మద్ – హుస్సేన్ : జననం : క్రీ. శ. 8 ఆగష్టు 1919 సం. రం. జన్మభూమి : దొరసానిపాడు – ప. గో. జిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) భక్తకల్పద్రుమము (శతకము) (2) సుమాంజలి మొ.

సంజీవరాయశాస్త్రికవి - ఎనమచింతల : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రగీర్వాణభాషాకోవిదులు.

రచన : దశకుమార చరిత్రము మొ.

సత్యం - మిరియప్పల్లి : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1914 సం. జన్మభూమి : పోలాకి - శ్రీకాకుళంజిల్లా. పరిషత్తు హైస్కూలు నందు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడు.

రచనలు : (1) కాపుకుల ప్రబోధము (2) శ్రీ రాఘవతార హారావళి (3) విద్యార్థి హితబోధ మొ.

సత్యకవి - ద్వివేది : జననం : క్రీ. శ. 11 జూలై 1915 సం. రం. జన్మభూమి : కాకినాడ - తూ. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) భావలహరి (ఖండకావ్యము) (2) ఆంధ్ర ప్రతిష్ఠ (3) శాంతి సమరము (4) స్వారాజ్య సమరము (5) మహాకవి కాళిదాసు మొ.

సత్యనారాయణ - అద్దేపల్లి : జననం : క్రీ. శ. 6 మార్చి 1900 సం. జన్మభూమి : మండపల్లి - కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితములు : ఆంధ్ర, గీర్వాణ, కన్నడ, హిందీ భాషలు మొ.

రచనలు : (1) బ్రాహ్మణ వేదోక్త క్రియా విచారవ్యవస్థ (2) పరమేశ్వరీ ప్రభావము (3) భక్తవీర చరిత్ర (4) ప్రపంచ యుద్ధము (5) వేంకటార్యప్రభ మొ.

సత్యనారాయణ - కప్పగంతుల : జననం : క్రీ. శ. 20 జూలై 1916 సం. నివాసము : మద్రాసు (మైలాపూర్). ప్రపంచదర్శిని సంపాదకులు.

రచనలు : (1) మాణిక్యం (2) ఎవరికి వారేనా ? (3) తెల్లవారు జాము పాటలు (4) ఋణవిముక్తి (5) రూపాయిల్లు (6) మన మతములు - ప్రవక్తలు మొ.

సత్యనారాయణ – తుమురాడ : "భరద్వాజ" జననం : క్రీ. శ. 18 మే 1923 సం. నివాసము : విజయనగరము – విశాఖజిల్లా. విమర్శకులు. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) సాహిత్య విప్లవము (2) మన తెలుఁగు మొ.

సత్యనారాయణ – విశ్వనాథ : "కవిసమ్రాట్" జననం : క్రీ. శ. 10 అక్టోబరు 1895 సం. జన్మస్థానము : నందమూరు–కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : (మారుతీ నగర్) విజయవాడ. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషలయందు కడుంగడు సమర్థులు. గజారోహణోత్సవము పొందిన ఘనులు. పెక్కు కళాశాలలయందు ప్రధానోపన్యాసకులుగను, ప్రిన్సిపాల్‌గను పనిచేసినవారు.

రచనలు :—నవలలు : (1) వేయిపడగలు (2) చెలియలికట్ట (3) జేబుదొంగలు (4) మాబాబు (5) ఏకవీర (6) హాహాహూహూ (7) ధర్మచక్రము (8) స్వర్గానికి నిచ్చెనమెట్లు (9) తెరచిరాజు (10) బద్దన్నసేనాని (11) వీలవల్లడు మొ. నాటకములు : (12) నర్తనశాల (13) అనార్కలి (14) వేనరాజు (15) సౌప్తిక ప్రళయము (16) త్రిశూలము (17) కళింగరాజ్యము (18) కుమారాభ్యుదయము మొ. పద్యకావ్యములు : (19) ఆంధ్రపౌరుషము (20) ఆంధ్రప్రశస్తి (21) ఝాన్సీరాణి (22) గిరికుమారుని ప్రేమగీతాలు (23) వరలక్ష్మీత్రిశతి (24) విశ్వేశ్వర శతకము (25) శృంగారవీథి (26) శశిదూతము (27) ఋతుసంహారము (28) శ్రీమద్రామాయణ కల్పవృక్షము మొ. గేయములు : (29) కిన్నెరసాని పాటలు (30) కోకిలమ్మపెండ్లి (31) పాము పాట (32) మా స్వామి మొ. వచనములు : (33) విష్ణుశర్మ (34) ఇంగ్లీషు చదువు (35) నాస్తికధూమము (36) గోపాలోదాహరణము మొ. ఇవిగాక పెక్కు ఖండకావ్యములు, కథలు, వ్యాసములు గలవు.

సత్యనారాయణ - సుంకర : జననం : క్రీ. శ. 1909 సం. రము.
నివాసము : ఈడ్పుగల్లు – కృష్ణాజిల్లా.
రచనలు : (1) ప్రతిఫలం (2) వీరకుంకుమ (3) కష్టజీవి (4) వీరేశలింగం (5) రైతువిజయం (6) సీతారామరాజు (7) రైతు రక్షణయాత్ర (8) స్టాలిన్‌గ్రాడ్ విజయము (9) అపనింద (10) మాభూమి (11) ముందడుగు మొ.

సత్యనారాయణచౌదరి - క్రొత్త : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. వేదవిద్యావిశారదులు.
రచనలు : (1) వైదిక వాఙ్మయచరిత్ర (2) బృహత్కథ (3) మాయాభిక్షువు (4) స్వారాజ్యకథ (5) కలిపురాణము (6) నైషధము (7) చాణక్యము (8) దివ్యమూర్తులు (9) ప్రతాపసింహము మొ.

సత్యనారాయణమూర్తి - అరిపిరాల : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము. సంగీతకళాకోవిదులు.
రచనలు : (1) గానశాస్త్రము (2) సంగీతకళాప్రదర్శిని (3) సంగీతశబ్దార్థచంద్రిక మొ.

సత్యనారాయణమూర్తి - జొన్నలగడ్డ (యం. ఏ., బి. యల్.) : "సాహిత్యభూషణ, భారతీతీర్థ, విద్యాసాగర, ఆధ్యాత్మికరత్న, యోగవేదాంత" జననం : క్రీ. శ. 1875 సం. ర ప్రాంతము. ఆంధ్రాంగ్ల వంగ పాళీ గీర్వాణ భాషాకోవిదులు. జన్మస్థానము : పేరవరము. గురువు : డాక్టర్ సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణన్. యస్. ఆర్. ఆర్. సి. వి. ఆర్. కళాశాలలో ఆంధ్రశాఖాధ్యక్షులు. మహోపన్యాసకులు.
రచనలు : (1) ఒథెల్లో (2) రాణాప్రతాప్ (3) మీవారుపతనము (4) షాజహాను (5) దుర్గాదాసు (6) నూర్జహాను (7) చంద్రగుప్త (అనువాదనాటకములు. అపరాధపరిశోధకనవలలు :

సత్యనారాయణరాజు-యన్ : జననము : క్రీ. శ. 30 సెప్టెంబరు 1900 సం. రము. నివాసము : అంబాజీపేట – తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

రచనలు : సత్యనిరతి మొ.

సత్యనారాయణరాజు – పెనుమత్స : "పండిత, కవితావిశారద" జననము : క్రీ. శ. 20 డిసెంబరు 1899 సం.రము. జన్మభూమి : కాకరపర్రు. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) రామకృష్ణ జీవితము (2) ఆరాధనము (3) జ్ఞానాంజలి (4) విజయశ్రీ (5) కవిత్రయావేదన (6) చంపక మాలినీ పరిణయము (7) పండిత రాజచాటువులు (8) రసాలము (9) భీమేశ్వరశతకము (10) విక్రమదేవశతకము (11) పతిభక్తి (12) రాజానందము (13) హరికారికావళి (14) కీచకవధ (15) కరుణకము (16) శ్రీమదుత్తరరామాయణము (వచనము) (17) గోరువంక (18) మొగలిరేకు (19) గాంధీశీలము (20) నవకథావళి (21) తపోభూమి (22) మనస్విని (23) తెలుఁగు రాజు (స్వీయచరిత్ర) మొ.

సత్యనారాయణరావు – ఊటుకూరు : జననము : క్రీ.శ. 1905 సం. జన్మభూమి : ఆర్లపాడు – తిరువూరు తాలూకా, కృష్ణాజిల్లా. సుపరిచితభాషలు : తెలుఁగు, హిందీ, ఉర్దూ మొ.

రచనలు : (1) ఛత్రపతి శివాజీ (2) వీరాభిమన్యు (3) అహల్య (పాషాణి) (4) అనార్కలి (5) వసంతసేన (6) ద్రౌపది మొ. నాటకములు.

సత్యనారాయణరావు – యండమూరి : "శ్రీవాత్సవ" జననము : క్రీ. శ. 21 మే 1913 సం. రము. జన్మభూమి : పసలపూడి : రామచంద్రపురం తాలూకా –తూ.గో.జిల్లా. నివాసము:ఆలిండియా రేడియో – విజయవాడ. భాషావిమర్శకులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ బెంగాలీ తమిళములు.

రచనలు : (1) సైరంధ్రి (నవల) (2) బుద్ధభగవానుఁడు (జీవిత చరిత్రము) (3) కమలాభాస్కరము (4) జల్తారుజాబిల్లి (5) సాహిత్యచరిత్ర (6) భగవద్గీత (7) నాగరికత (8) సంసార సాగరము (9) గాంధీసూక్తులు (10) రత్నాలనవ్వు మొ.

సత్యనారాయణరావు - అన్నంరాజు : జననం : క్రీ. శ. 1916 సం. రము. నివాసము : గుంటూరు - హిందూ కళాశాలోన్నత పాఠశాలయందు ఉపాధ్యాయులు. రంగస్థలానుభవము కలవారు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణభాషాపరిచితులు.

రచనలు : (1) సత్యనారాయణ స్తవము (2) వివాహం (3) కిర ణాలు (4) భాషావిపంచి (5) పెక్కు బాలవాఙ్మయరచనలు (6) కన్యాకుమారి (సాంఘికనవల) (7) పూలపాలకి (8) ఆంధ్ర శౌర్యం (9) రైతువిజయం (10) విరాళం (ఈ మూఁడు నాటకాలు).

సత్యనారాయణవర్మ - కొమఋషి : జననం : క్రీ. శ. 6 సెప్టెంబరు 1914 సం. జన్మస్థలం : కాకినాడ - తూర్పుగోదావరిజిల్లా. సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు. కళలు, చరిత్రలు అభిమాన విషయములు. ఆయుర్వేదవ్యాస రచయితలు.

రచనలు : (1) కుటీరపరిశ్రమలు-విజ్ఞానయాత్ర (భారత ప్రభుత్వ విద్యాశాఖవారి బహుమతినందుకొన్నది) (2) ఆంధ్రదేశ చరిత్ర మొ.

సత్యనారాయణశర్మ - ఈశ్వర : జననం : వ్యయ సం. ఆశ్వయుజ శు. షష్ఠి. జన్మభూమి : చోడవరము. నివాసము : శ్రీకాకుళం. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి : సీతారామయ్య.

రచనలు : (1) సత్యదేవచరిత్రము (2) శ్రీ కూర్మక్షేత్ర మాహాత్మ్యము (3) రఘుదేవరాజీయము (4) జానకీశ్వర

శతకము (5) హర్ష (అరుస)వల్లీ క్షేత్రమాహాత్మ్యము (6) వైద్యపద నిఘంటువు (7) హారీతసంహిత (8) భాస్కర నక్షత్రమాల.

సత్యనారాయణశాస్త్రి – కూచి : జననం : తారణ సం. భాద్రపద బహుళాష్టమి. నివాసము : దంగేరు గ్రామము – రామచంద్రపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. తల్లి : శేషాంబిక. తండ్రి : రామ శాస్త్రి.

రచనలు : (1) వరూధినీ విలాసము (2) యుక్తరాఘవము (నాటకము) (3) పార్వతీ పరిణయము (4) సద్గురు స్తవరాజము (ప్రబంధము).

సత్యనారాయణశాస్త్రి – నూకల : జననం : క్రీ. శ. 12 ఏప్రిల్ 1902 సం. రము. జన్మభూమి : ఆదుర్రు – తూ.గో. జిల్లా. నివాసము : హైదరాబాదు (నాంపల్లి). సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రగీర్వాణములు హిందీ మహారాష్ట్రములు.

రచనలు : (1) హ్రీంకార శతకము (2) రెండు ఏకాంకికలు (3) వేద సూక్తులు (4) నాటికలపేటిక (5) బేసిక్ ప్రార్థనలు మొ.

సత్యనారాయణశాస్త్రి – మధునాపంతుల : జననం : క్రీ. శ. 5 మార్చి 1920 సం. జన్మభూమి : పల్లెపాలెం. నివాసం : రాజమండ్రి. వీరేశలింగం హైస్కూలు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్వాంసులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రరచయితలు (2) ఆంధ్ర పురాణము (3) రత్నావళి (అనువాదం) (4) స్వప్నానసూయ (5) రత్న పాంచాలిక (6) స్వప్నవాసవదత్త (7) షడ్దర్శన సంగ్రహము మొ.

సత్యనారాయణశాస్త్రి - మానికొండ : జననము : 7 జూలై 1895 సం. రము. జన్మభూమి : ఉరుటూరు - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితములు.

రచనలు : (1) వేదకాల నిర్ణయము (2) వైదికనిలయము (3) మానికొండ రామాయణము (4) యతిప్రాసలులేని పద్యములు (5) బ్రిటిష్ మహాయుగము.

సత్యనారాయణశాస్త్రి - వేదుల : "గౌతమీకోకిల - మధురకవి" జననము : క్రీ. శ. 22 మార్చి 1900 సం. రము. జన్మభూమి : భద్రాచలము. తల్లి : గురవమ్మ. తండ్రి : కృష్ణయ్య. ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. పెద్ద-పాఠశాలలలో ఆంధ్రోపాధ్యాయులు. శతావధానులు. ఉభయభాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) దీపావళి (2) మాతల్లి (3) ముక్తావళి (4) విముక్తి (5) ఆరాధన (6) ధర్మపాలుఁడు (7) అపరాధిని (8) రంగ మహాల్ (9) రాణా ప్రతాప్ వగైరా నాటకములు, నవలలు, వ్యాసములు వ్రాసిరి.

సత్యనారాయణ సిద్ధాంతి-వానపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) శిల్పవాస్తు (2) వాస్తు రత్నాకరము (3) మయవాస్తు మొ.

సత్యనారాయణాచారి : జననము : 3 మార్చి 1911 సం. రము. జన్మభూమి : పోలవరము - పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల భాషాపరిచితులు.

రచనలు : (1) సాయిబాబా శతకము (2) విముక్తి (నాటకము) మొ.

సత్యనారాయణాచార్య - ఉత్పల : జననము : క్రీ. శ. 1928 సం.రము. జన్మభూమి : యాజలి. నివాసము : సీతాపులమడి. ఆంధ్ర గీర్వాణ హిందీ వంగ భాషలు అభ్యస్తములు.

రచనలు : (1) ఉత్పలిని (2) తపతి (3) గంగావతరణం (4 విషబిందు (5) శరణాగతి (6) గాంధారి (7) కచుని వీడ్కోలు (8) శమంతకమణి (9) క్షీరసాగర మథనము మొ. గలవు.

సత్యవతీదేవి – సీమకుర్తి : జననము : క్రీ. శ. 1895 సం. రము. తండ్రి : ఆత్మూరి రామమోహనరావు. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. భర్త : సీమకుర్తి బసవయ్య.

రచనలు : (1) భక్తిరసామృతము (2) చందమామ (3) వేణు గోపాలుఁడు (4) భగవన్నుతి మొ.

సన్యాసికవి-అమలాపురపు : జననము : క్రీ. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతము. అస్తమయం : 1860 సం. రము. నివాసము : పాలతేరు – బొబ్బిలి తాలూకా, శ్రీకాకుళం జిల్లా. గురువు : కట్టమూరి కామేశ్వరకవి.

రచనలు : (1) శివశతకము (2) పంచముఖేశ శతకము (3) పంచ ముఖేశ్వర ప్రభు శతకము (4) శ్రీముఖలింగ శతకము (5) పంచముఖేశ లింగ ద్వాత్రింశతి (6) విశ్వనాథ శతకము.

సన్యాసిరాజు – దేవగుప్త : జననము : రాక్షసనామ సం. ర శ్రావణ బహుళాష్టమి. నివాసము : కళిమికోట. తండ్రి : సుందర రామ మంత్రి.

రచనలు : (1) మాతృదేవతాస్మృతి (2) ఆంధ్ర భగవద్గీత (3) హరిభక్తి సుధారసము (4) భక్తవత్సల సతీమణి శతకము.

సరస్వతీదేవి – ఇల్లిందల : జననము : క్రీ. శ. 27 జూలై 1915 సం. రము. జన్మభూమి : హైదరాబాదు (అంబరుపేట).

రచనలు : (1) పండుగబహుమానము (2) జాతిరత్నాలు (3) బాల వీరులు (4) గాంధీజీ జీవితము (ఆంగ్లమునుండి అనువాదము) (5) ముత్యాల మనసు (6) అక్కరకు వచ్చిన చుట్టము మొ.

సరస్వతీదేవి-చేబ్రోలు : "కవికలహంసి" నివాసము : నూజివీడు. తండ్రి : రాజగోపాలనాయుడు. భర్త : రాజగోపాలనాయుడు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషలయందు ప్రజ్ఞావతి.

రచనలు : (1) సరస్వతీరామాయణము (2) సరస్వతీశతకము (3) సత్యనారాయణ వ్రతకల్పము (4) ఆత్మోపదేశము (5) పతివ్రతా శతకము.

సర్వేశ్వరశాస్త్రి - పొరనంది : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం. ర ప్రాంతము. వైదికబ్రాహ్మణుడు. నివాసము : బ్రహ్మపురము-గంజాముజిల్లా.

రచన : బ్రహ్మపురి వేంకటేశ్వరశతకము.

సహజానందం - వేలూరి : "హసజ" జననము : క్రీ. శ. 7 వ తేదీ అక్టోబరు మాసము 1920 సం. రము. జన్మభూమి : చీరివాడ - కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : హైదరాబాదు. ఆంధ్రాంగ్లభాషలు వీరి సుపరిచితభాషలు. వీరు పెక్కుఅనువాదములు చేసిరి. "హసజ" అనునది వీరి బిరుదనామము.

రచనలు (1) శ్రీమద్భగవద్గీత (2) విద్య - జీవితార్థము మొ.

సాంబమూర్తి - వి : జననము : క్రీ. శ. 1932 సం.రము. ఆంధ్రము, ఆంగ్లముల యందు వీరికి కొద్దిపాటి పరిచయము గలదు.

రచనలు : (1) పెక్కునాటకములు (2) ఆక్రందన (పద్యము) మొ. గలవు.

సదానంద - వేలూరి : జననము : క్రీ. శ. 30 సెప్టెంబరు 1918 సం. నివాసము : మద్రాసు (మౌంటురోడ్డు) - భాషాశాస్త్రముపై వ్యాసములు వ్రాయుదురు. ప్రకాశకులు.

రచనలు : (1) స్వరాజ్యసభ (2) కాంగ్రెసు వాచకము మొ.

సర్వశాస్త్రి - శిష్టు : "అవధానకవి" జననము : క్రీ. శ. 1830 సం. రము. వైదికబ్రాహ్మణులు. తండ్రి : కృష్ణమూర్తి, తాత : సర్వ

శాస్త్రి. సమకాలికులు : మాడభూషి నృసింహాచార్యుఁడు, ఓగిరాల జగన్నాథకవి మొ.

రచనలు: (1) అమరుక శతకము (సంస్కృతమునకు సరియగు ఆంధ్రీకరణము) (2) లలితాంబాస్తోత్రము (3) జ్ఞాన ప్రసూనాంబికా స్తోత్రము (4) అచ్చిగాని తారావళి మొ.

సర్వారాయకవి - శృంగారకవి : జననము : క్రీ. శ. 1864 సం. అస్తమయం : 1939 సం. జన్మభూమి : ఇంజరగ్రామము - గోదావరి జిల్లా. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : మల్లపరాజు. ఆర్వేలనియోగి. విద్వత్కవి.

రచనలు : (1) లక్ష్మణాపరిణయము (2) సుభద్రాపరిణయము (3) కాత్యాయనీ పరిణయము (4) శివానందలహరి (5) మల్లేశ్వర శతకము (6) ముకుంద శతకము (7) శ్రీ వేంకటేశ్వర శతకము (8) మానస శతకము (9) ఈశ్వర శతకము (10) మహిమ్నస్తవము (11) స్త్రీనీతి దర్పణము (12) దేవీదండకము (13) ఇందుముఖీ వివాహము (14) రామజననము (15) చాటుముక్తావళి (16) బాలదీపిక (17) వివేకదీపిక (18) వినోదవల్లి (19) చంద్రిక (20) నీతికథావళి (21) విమల (22) సునీతి చంపువు (23) ప్రసంగ రత్నావళి (24) సున్నపావిజయము (25) కర్ణచరితము (26) ఛందోలక్షణము (27) నాటక లక్షణము (28) శబ్దలక్షణము (29) కావ్యలక్షణము (30) గుణప్రకాశిక (31) దివ్యభాగవతగీత (32) రూపకమాల (33) కఠోపనిషత్తు (34) పురాణమంజరి (35) గురుకుమారచరిత (36) సీమరాణి (37) బాలవాచకము (38) పురాణకథలు (39) ప్రహసనమాల (40) సూక్తిముక్తావళి (41) షోడశరాజచరిత్ర (42) సుగుణప్రకాశిక (43) దైవస్తుతి (44) ఆంధ్రజ్యోత్స్న (45) నవతారచరిత్ర (46) స్తుతికదంబము (47) గీతతారావళి మొదలగునవి.

శాంబశివరావు - కొళ్లకూరి : జననము : క్రీ. శ. 1870 సం.ర ప్రాంతము. జన్మస్థలము : బొండాడ - భీమవరము తాలూకా, ప. గో. జిల్లా. నివాసము : కాకినాడ. తల్లి : పాపమ్మ, తండ్రి : భోగరాజు.

రచనలు : (1) కన్యకాంబా విలాసము (2) ఆంధ్రవచన రచనా పద్ధతి (3) రంగరాయ కదనసమవాకారము (4) అప్పరాయ విజయము మొ.

సాంబశివ రఘురామస్వామి - కన్నేపల్లి : "ఆ శు క వి" జననం : విరోధి సం. ఫాల్గుణ బ. చతుర్దశి. నివాసము : ప్రియాగ్రహారము-గంజాంజిల్లా. వెలనాటిబ్రాహ్మణులు. తల్లి : కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి : లక్ష్మీనరసయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) పద్మినీప్రభాకరము (2) స్త్రీ సాహసము (3) విఘ్నేశ్వర జననము మొ.

సాంబశివ కవి - నుదురుపాటి : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దారంభమున నున్నవాఁడు. తండ్రి : వేంకనార్యుఁడు. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) బిల్హణీయము (ఆంధ్రీకరణము) (2) చంద్రానన దండకము (తొండమాన్ వంశప్రతాపమాలిక).

సాంబశివరావు - పోతుకూచి : జననం : క్రీ. శ. 27 జనవరి 1929 సం. రం. జన్మభూమి : గోదావరిజిల్లా ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ భాషలు పరిచితములు. నివాసము : సికింద్రాబాదు.

రచనలు : (1) సాంబశివరావు కథలు (2) ఉదయకిరణాలు (3) ఇదీతంతు (4) అన్వేషణ (5) క్రొత్తవిలువల బ్రతుకు (6) ఏడు రోజుల మజిలీ మొ.

సాంబశివరావు బొజ్జి - వెలివెల : జననము : క్రీ. శ. 1 ఫిబ్రవరి 1931 సం. రం. జన్మభూమి : నరసాపురం. నివాసము : ఏలూరు-ప. గో. జిల్లా.

రచనలు : (1) గీతాలత (2) పుష్పం (నవల) మొ.

సాంబశివరావు బొబ్జి - సూరిశెట్టి : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1925 సం.రం. జన్మభూమి : అనకాపల్లి. నివాసం : ఏలూరు – ప. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ తమిళ కర్ణాటకభాషలు పరిచితములు.

రచనలు : (1) జైహింద్ (2) రాజహంస (3) హాతింతాయికథలు (4) బెంగుళూరు భయంకరహత్య (5) కాశీనాథ్ (శరత్ నవల) (6) నళిని (7) రష్యాదేశపు జానపద కథలు మొ.

సాంబశివశర్మ–అడవి : జననం : క్రీ.శ. 1864 సం.రము. నివాసము : బొమ్మనంపాడు – కయికలూరు తాలూకా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : పాపయ్య. ఆంధ్ర గీర్వాణపండితులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్ర మత్స్యపురాణము (2) శుద్ధాంధ్ర మేఘ సందేశము (3) బిల్వనాథీయము (4) సాత్రాజితీ పరిణయము.

సింహాచలము నాయుడు – ఏళ్ళ : జననం : క్రీ. శ. 10 ఫిబ్రవరి 1903 సం. రము. జన్మభూమి : బందలుప్పి.

రచన : శంకర శతకము.

సిద్ధయ్య – చేకూరు : జననము : క్రీ.శ. 19 వ శతాబ్ద మధ్యకాలము. నివాసము : ఎల్లమాంబాపురము.

రచనలు : (1) విష్ణుపురాణము (2) వేణుగోపాల శతకము మొ.

సీతమ్మ – కొటికలపూడి : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. గురువు : వీరేశలింగము పంతులుగారు. భర్త : రామారావు. నివాసము : రాజమహేంద్రవరము.

రచనలు : (1) సాధురక్షణ శతకము (2) సతీధర్మములు (3) భక్తిమార్గములు (4) అహల్యాబాయి (5) లేడి జాన్ గ్రే మొ.

సీతమ్మ – చోరగుడి : జననం : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. తండ్రి : దక్షిణాయనమూర్తి – వెలగపూడి. సోదరుడు : సుబ్బారావు. భర్త : వేంకటాద్రి – చోరగుడి.

రచనలు : (1) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము (2) మనుచరిత్రము మొ. వచనకావ్యములు.

సీతమ్మ - తెలికిచర్లకందాడై : జననము : క్రీ. శ. 1907 – ప్లవంగ సం.ర ఆశ్వయుజ బ. ౧౨ లు. జన్మభూమి : జగ్గయ్యపేట. శ్రీవైష్ణవులు. జనకులు : నల్లాన్‌చక్రవర్తి వేంకట్రామనరసింహాచార్యులుగారు. సోదరులు : శ్రీ శ్రీనివాస సోదరులు – శతావధానులు. భర్త : వెంకటజగన్నాథాచార్యులుగారు. నివాసము : పవరుపేట – ఏలూరు – ప. గోదావరిజిల్లా – భగవత్సేవాపరాయణురాలు. శ్రీ ఆండాళ్ సేవామహిళా సమితి నిర్మాతలు. సుపరిచిత భాషలు : సంస్కృతాంధ్ర హిందీ తమిళములు.

రచనలు : (1) శ్రీ ఆండాళ్ చరిత్ర – బుఱ్ఱకథ (2) తిరుప్పావై కీర్తనలు (తమిళగాథలకు అనువాదము) (3) శ్రీకృష్ణసంకీర్తనావళి (4) శ్రీగోదా సంకీర్తనావళి (5) భగవద్రామానుజ సంకీర్తనావళి (6) శ్రీముదలాళ్వార్ల చరిత్ర (గేయము) (7) శ్రీకృష్ణతులాభారము–హరికథ. నాటికలు : (8) శ్రీ పాద మహిమ (9) శ్రీరామానుజ ఢిల్లీవిజయము (10)భరిణమాన్యము మొ.

సీతారాం – సూరంపూడి : "సీతారాం" జననం : క్రీ. శ. 10 జనవరి 1923 సం. రము. జన్మభూమి : అత్తిలి – పశ్చిమగోదావరిజిల్లా.

రచనలు : (1) ఘంటారావం (2) కౌంట్ ఆఫ్ మాంటిక్రిష్టో.

సీతారామమూర్తిచౌదరి - తుమ్మల : "అభినవతిక్కన" జననం 25 డిసెంబరు 1901 సం. జన్మస్థానం : కావూరు–రేపల్లెతాలూకా, గుంటూరుమండలము. కమ్మకులము. ఉభయభాషా ప్రవీణపట్టము నందుకొన్నవారు. బాపట్ల, అప్పికట్ల ఉన్నతపాఠశాలలలో పండిత పదవి.

రచనలు : (1) రాష్ట్రగానము (2) శబరి (3) పజిగపంట (4) ఆత్మార్పణము (5) ఉదయగానము (6) ధర్మజ్యోతి (7) బాపూజీ ఆత్మకథ (ఆంధ్రీకరణము) (8) పెద్దకాపు (9) మహేంద్ర జననము (10) సర్వోదయగానము (11) అమరజ్యోతి (12) రామశతకము (13) గాంధీతారావళి (14) రామలింగేశ్వర శతకము మొ.

సీతారామయ్య - కేశవపల్లి : "కామధేను" జననం : క్రీ. శ. 24 ఫిబ్రవరి 1916 సం. రము. జన్మభూమి : కులశేఖరనల్లూర్.

రచనలు : (1) కామధేనుగానామృతం (2) కామధేను ఇసై వెళ్లం (తమిళరచన).

సీతారామయ్య - లింగంగుంట : జననము : 10 ఏప్రిల్ 1910 సం. రము. జన్మభూమి : పోతుకట్ల - గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) పొగాకు సందేశం (2) కాలామృతం (3) గండకి (4) సతీసులోచన.

సీతారామయ్య - వేమవోలు : జననం : క్రీ.శ. 24 డిసెంబరు 1907 సం. జన్మభూమి : అమృతలూరు. ఆంధ్ర గీర్వాణ హిందీ భాషలందు ప్రజ్ఞావంతులు. పండితకుటుంబము.

రచన : ప్రేమ (అనువాదము).

సీతారామశాస్త్రి - బులుసు : "భాషాప్రవీణ" జననము : 1912 సం.ర ప్రాంతము. నివాసం : రాజమండ్రి - తూ. గో. జిల్లా. వీరేశలింగ పాఠశాల ఆంధ్రాధ్యాపకత, ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) కృతజ్ఞత (2) నవీననీతిచంద్రిక (3) సంస్కృతనాటకములు (ఆం. దీకరణం).

సీతారామశాస్త్రి - లంక : "ఉభయభాషాప్రవీణ, వేదాంతశిరోమణి, విద్వత్తవిభూషణ, సాహిత్యవిద్యాప్రవీణ" మొ. బిరుదాంకితులు. జననము : 17 ఆగష్టు, 1912 సం.రము.

రచనలు : తెనుఁగులో : (1) హనుమన్నామమాల (2) దూర్వాసో గర్వనిర్వాపణము (3) సుకన్య (4) నీతి సీతారామశతకము (5) బ్రహ్మన్న విజయము (6) బృహత్కథా సంగ్రహము (7) కొండవీటిరెడ్డిరాజులు (8) ఆంధ్రలక్షణచంద్రిక. సంస్కృతములో : (9) త్యాగరాజ చరితామృతము (10) గీర్వాణ వ్యాకరణము (11) శ్రీ సీతారామాయణము (వ్యాఖ్యానము) (12) హనుమత్పూజావిధానము (14) పాండురంగసుప్రభాతము (15) హరిహర తారతమ్యము మొ.

సీతారామశాస్త్రి - చదలవాడ : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దారంభము. వైదికబ్రాహ్మణుఁడు.

రచనలు : (1) 6 సంస్కృతనాటకములకు వచనరూపమైన ఆంధ్రీకరణము (2) ప్రాచీనకథలు.

సీతాంబ - చిలకపాటి : "కవిరాణి" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. జన్మభూమి : కల్కివాయి - నెల్లూరుజిల్లా. నివాసం : ఆదూరుపల్లె - రాపూరు తాలూకా. భర్త : వేంకట నరసింహాచార్యులు.

రచనలు : (1) పద్మినీపరిణయము (2) క్షీరసాగరమథనము (నాటకము) (3) దిలీప (ఏకాంకిక) (4) అరవింద (నవల) (5) శూర్పణఖ (ఏకాంకిక) (6) పద్యరత్నావళి మొ.

సీతాదేవి : వాసిరెడ్డి : జననము : క్రీ. శ. 15 డిసెంబరు 1931 సం. నివాసం : హైద్రాబాదు- హమీర్ పేట. ప్రసిద్ధకథానికారచయిత్రి.

రచనలు : (1) ప్రేమచంద్ జీవితచరిత్రము (2) కావ్యకల్ప (అనువాదం) (3) అడవిమల్లె మొ.

సీతారామకవి - భమిడిపల్లి (బి. ఏ.) :"అవధానకవి" జననం : క్రీ. శ. 10 ఏప్రిల్ 1882. జన్మభూమి : ఆత్రేయపురం. తూ. గో. జిల్లా. కాసలనాటి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : కనకమ్మ. తండ్రి : సుబ్బారాయుఁడు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) అష్టకములు (సంస్కృ) (2) వేంకటరమణ శతకము (3) ఆంధ్రభూసురసందేశము (4) పంచకాఖ్యానము (5) ఆంధ్రయక్షోల్లాసము (6) ట్రాయియుద్ధము మొ.

సీతారామదీక్షితులు - గుంటూరు : "కావ్యకళాకోవిద" జననము : క్రీ.శ. 1889 సం.రము. వెలనాటివైదికులు. ముత్తాత : సుబ్రహ్మణ్య పండితుఁడు. తాత : సీతారామదీక్షితులు. తండ్రి : లక్ష్మణశాస్త్రి. తల్లి : వెంకుసోదెమ్మ. గురువు : మానేపల్లి రామచంద్రకవి.

రచన : శ్రీమద్వానర పురాణము (స్వర్ణఖండము).

సీతారామమ్మ - సామవేదం : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఖండకావ్యరచనా చతుర.

రచనలు · (1) భిక్షువు (2) జానకీనిర్వేదము (ఖండకావ్యములు).

సీతారామశర్మ - గంగాపురం : జననము : క్రీ. శ. 1936 సం.రము. నివాసము : సనత్నగర్ - హైదరాబాదు. పత్రికలలో గద్య పద్యాత్మక వ్యాసములు, కథలు ప్రచురించెడివారు.

రచనలు : (1) తుపాను (2) సంసారం - సుఖం (నవలలు) మొ.

సీతారామస్వామి - దిగుమర్తి (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 13 మే 1915 సం. రము. జన్మభూమి : బొబ్బిలి - విశాఖజిల్లా. నివాసము : భీమవరము - శ్రీరామపురము-పశ్చిమగోదావరిజిల్లా. భీమవరము కళాశాలలో ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు వీరి సుపరిచితములు.

రచనలు : (1) సప్తశతి సారము (2) ఋతుసంహారము (ఈ రెండును సంస్కృతమునకు ఆంధ్రీకరణములు) (3) భావదీపిక (4)

తాంబూలద్వయము (5) తెలుఁగు నీడలు (6) హేమంత (7) సుహృల్లేఖ (8) స్నేహయోగి (9) నాదాశంసి (10) ఆమని చినుకులు (11) హేమంతకావ్యము మొ.

సీతారామాచార్యులు – కోగంటి : జననం : క్రీ. శ. 11 డిసెంబరు 1927 సం. రము. జన్మభూమి : ముక్తేపల్లి అగ్రహారం. నివాసము : రేపల్లె – గుంటూరు జిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ఉషోరేఖలు (2) విచిత్రగాథలు (3) భీముఁడు (4) కవితోద్యానము (5) కావ్యవీథి (6) రామానందలహరి (7) ఋతుసంహారం చూడు సంస్కృతకవులు.

సీతారామాచార్యులు - బహుజనపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 1827 సం. నిర్యాణము: 1891 సం. రము. జన్మభూమి : నాగపట్టణము. నివాసము : చెన్నపట్టణము. ద్రావిడ వైష్ణవులు. రాజధానీకళాశాలలో ప్రధానాంధ్ర పండితులు.

రచనలు : (1) సౌందర్యరాజస్వామి శతకము (2) వైకృతదీపిక (3) (సంస్కృతాంధ్ర ద్రవిడ హూణ భాషా సహితమైన) పదార్థనామకోశము (4) బాలచంద్రోదయము (5) లఘుకౌముది (6) నీతిమాల (7) సతీధర్మసంగ్రహము (8) ప్రసన్న పారిజాతము (9) ఆంధ్రశబ్దమంజరి (10) ఉపాధ్యాయబోధిని (11) వినాయక శతకము (12) త్రిలింగలక్షణ శేషము (13) శబ్దరత్నాకరము మొ.

సుందరరామయ్య – క్రొత్తపల్లి : "శ్లేషకవి" జననము : యువ సం.రం. జన్మభూమి : చెందుర్తి – పిఠాపురప్రాంతము. తెలుగాణి వైదికులు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : రామన్న. నివాసము : ఏలూరు.

రచనలు : (1) వసుస్వారోచిషోపాఖ్యానము (2) మాళవికాగ్ని మిత్రము (3) రామదాసు (4) ప్రహ్లాద (5) కుచేల (నాటకములు) (6) రామలక్ష్మణ దేశయాత్ర (7) రసమంజూష (8) హస్తలాఘవము (9) దంతశోధని (10) వ్రణచికిత్స (11) క్రొత్త

కోడలు (12) మేనత్తకము (13) నిజమైన మహాగారడీ (14) తిక్క శంకరయ్య (15) చాణక్యనీతి (16) హితోపదేశము (17) నీతిప్రకాశిక (18) నిర్భాగ్య చరిత్రము (19) దైవశతకము (20) షడ్భాషానిఘంటువు (21) స్త్రీ వర్ణన మొ.

సుందరరామశర్మ – కోట : జననం : క్రీ. శ. 3 ఆగష్టు 1916 సం. జన్మభూమి : ఏలూరు – ప. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, సంస్కృతము, హిందీ మొ.

రచనలు : (1) శ్రీ హర్షరాజశ్రీ (2) ప్రద్యుమ్నాభ్యుదయము (3) ఆదర్శజీవనియా ? (హిందీలో) మొ.

సుదర్శనం - ఆర్. యస్. (యమ్. ఏ.) "సుదర్శన" : జననం : క్రీ. శ. 13 డిసెంబరు 1927 సం. జన్మభూమి : మదనపల్లి – చిత్తూరు జిల్లా. నివాసము : అనంతపురం. ప్రభుత్వ కళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు. ఆంధ్రాంగ్లభాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) అనుబంధాలు (2) మల్లీవసంతం (నవల) మొ.

సుదర్శన వేణుగోపాలమూర్తి – కేశవభొట్ల : "కవితాకళానిధి – సరసకవి" జననం : క్రీ. శ. 1908 సం.ర జన్మభూమి : మూలము. పాలెం. నివాసము : గుంటూరు. హిందూకళాశాలలో ఆంధ్రోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) కృష్ణాభ్యుదయము (2) పరమశివానంద లీలలు (3) ఉత్తరలీలలు (4) ప్రతిష్ఠాసౌష్ఠవము (5) ఆంధ్రవిష్ణువు (6) పెదలమొఱ (7) స్మృతికావ్యము (8) రాసరామాయణము (9) శివాజీ, రామరాజ్యము (రూపకములు) (11) చిరంజీవి (12) పరశురామ (13) తెరమఱుగు (14) ఊర్వశీధనంజయము (15) జీవితభారము (16) భూతసారథి (17) విజయరాఘవము (18) తథాగతుఁడు (19) సహధర్మచారిణి మొ.

సుదర్శనాచార్యులు - మంచెళ్ల : జననం : క్రీ. శ. 1 ఆగష్టు 1913 సం.రము. జన్మభూమి : వల్లభి. ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, ఉర్దూ మొ. భాషలయందు ప్రజ్ఞగడించినవారు.

రచనలు : (1) చుక్కాని (2) భారతస్త్రీ (3) తొలిరేఖలు (4) రామాయణ సంగ్రహము (5) గాంధీమహాత్ముడు (6) వ్యూస్ అండ్ విజన్సు (ఆంగ్ల).

సుప్రసన్నాచార్యులు - కోవెల (యమ్. ఏ.) : "సుప్రసన్న" జననం: క్రీ. శ. 17 మార్చి 1936 సం.రము. జన్మభూమి : వరంగల్లు. నివాసము : హైదరాబాదు. ఉస్మానియా విశ్వవిద్యాలయమున భట్టుమూర్తి కృతులపై పరిశోధన చేసినవారు.

రచనలు : (1) హృద్గీత (2) ఆనందలహరి (3) అవధులు (4) తేజశ్చక్రము. ఇంకను గద్య పద్య గేయాత్మకవ్యాసములు పత్రికలకు పంపుచుందురు.

సుబ్బకవి - నూతులపాటి : జన్మస్థానము తెలియదు. జననము : క్ర. శ. 20 వ శతాబ్దము. తాత : దోసపాటి సర్వయ్య. తండ్రి : వేంకటాచలము.

రచన : భద్రాద్రి రామశతకము.

సుబ్బకవి - టంగుటూరి : ఆర్వేలనియోగి. జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. తాత : నరసింహకవి. తండ్రి : కొండమంత్రి.

రచన : కోదండరామ శతకము.

సుబ్బన్నదీక్షితులు - మధుర : "ఉభయభాషాకవి" జననము: క్రీ.శ. విభవ సం.ర మార్గశిర శు. ద్వితీయ. జన్మస్థలము : తాళ్లపూడి. తూ.గో.జిల్లా. వెలనాటివైదికులు. తల్లి : సోమిదేవమ్మ. తండ్రి కొండయ్య. గురువులు : ఇవటూరి నాగలింగశాస్త్రి. నివాసము - రాజమండ్రి.

రచనలు : (1) గౌతమీ మాహాత్మ్యము (2) సప్తసాగర సంగమ మాహాత్మ్యము (3) భద్రాద్రి రామచరిత్రము (4) గౌతమీపుష్కర మాహాత్మ్యము (5) ఆంధ్రీకృతకాదంబరి (6) కాశీమజిలీకథలు (12 భాగములు) (7) శంకరాచార్య చరిత్రము (8) నారదచరిత్రము (9) రసికానందము మొ.

సుబ్బయ్య దీక్షితులు-కొత్తూరి : "బాలపరాశరి" జననము : 20 వ శతాబ్దము. జన్మభూమి : పోతవరము – అమలాపురం తాలూకా. కోనసీమ ద్రావిడులు. తల్లి : సోదెమ్మ. తండ్రి : రామయ్య. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు. జ్యోతిశ్శాస్త్రవిశారదులు. విమర్శకులు.

రచనలు : (1) ఆదిత్యవిజయము (ప్రబంధము) (2) కుసుమావతి (నాటకము) (3) సౌభాగ్యసుందరి (నవల) మొ.

సుబ్బరామప్ప – కె. (యమ్. ఏ.) : జననము : 23 సెప్టెంబరు 1913 సం. రము. జన్మభూమి : మేడాపురం – అనంతపురంజిల్లా. నివాసము : మైసూరు. మహారాజావారి విశ్వవిద్యాలయమందు తెలుఁగుశాఖాధిపతులు.

రచనలు : తెలుఁగు పాటగళు (కవితాసంకలనము).

సుబ్బరామశాస్త్రి – పెడిపాటి (యమ్. ఏ.) : జననము : క్రీ. శ. 22 ఫిబ్రవరి1918 సం.రం. జన్మభూమి: శాయపురం–కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : మాచవరం – విజయవాడ (3) ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణభాషా పండితులు. ఓరియంటల్ కళాశాలోపన్యాసకులు.

రచనలు : (1) జాతీయభారతి (2) జయభారతి (3) శతపత్రము (4) మధుర సంక్రాంతి (5) అంకితం (6) ఉషాసుందరి (7) అభిషేకము (8) ఆంధ్రశ్రీ (9) దేశం (10) తూణీరం (11) ఆంధ్రభారతి (12) దివ్వటీలు (13) పైడిసంక్రాంతి (14) ఋతుప్రబంధం (15) విజయభారతి (16) మధురభారతి (17) బాలభారతి (18) నృత్యభారతి (19) వరదకృష్ణమ్మ.

సుబ్బరామశాస్త్రి – సరస్వతుల : జననము : క్రీ.శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : మద్రాసు. పచ్చయ్యప్ప కళాశాల తెలుఁగుపండితులు.

రచనలు : (1) ఆంధ్రవచన వాల్మీకి రామాయణము. (ఉత్తర కాండము సహా 7 సంపుటములు) (2) ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర సంగ్రహము మొ.

సుబ్బరాయశాస్త్రి – దంతుర్తి : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. దుందుభి సం.ర శ్రావణ శు పంచమి. జన్మస్థానము : పవ్వెల – రాజోలు తాలూకా. వైదికబ్రాహ్మణులు. నివాసము: పెద్దాపురము. మిషనుహైస్కూలు తెలుఁగు పండితులు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణ భాషలయందు పాండిత్యము కల వారు.

రచనలు : (1) భావశతకము (ఆంధ్రీకరణము) (2) పరమహంస విలాసము (3) ఆత్మరక్షణము మొ.

సుబ్బరాయశాస్త్రి – దేవులపల్లి : జననము : క్రీ. శ. 1853 సం. రము. నిర్యాణము : 1909 సం. రము. నివాసము : చంద్రమపాలెం – గోదావరిజిల్లా. తెలగాణ్య వైదిక బ్రాహ్మణులు. తండ్రి : వేంకటకృష్ణశాస్త్రి. సోదరులు : వేంకటకృష్ణశాస్త్రి.

రచనలు : (1) మహేంద్రవిజయము (2) రావువంశ ముక్తావళి (3) మల్హాణస్తవము (4) రామరాయ విలాసము (5) రామ పంచాశత్తు మొ.

సుబ్బలక్ష్మమ్మ – కత్తా : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. జన్మస్థానము : శేషమాంబాపురము – కడపజిల్లా. తల్లి : కృష్ణవేణమ్మ. భర్త : రామశర్మ. గురువు : నాగపూడి కుప్పుస్వామి. నివాసము : తిరుపతి – కాళహస్తి.

రచన : చంద్రకళా విలాసము (పద్యకావ్యము).

సుబ్బారాయఁడు - గొట్టిపాటి : జననము : క్రీ. శ. 19 నవంబరు 1919 సం. రము. జన్మభూమి : కోనాపురం - అనంతపురం జిల్లా. నివాసము : హైదరాబాదు. పంచాయతిపత్రికా సంపాదకులు.

రచనలు : (1) గాంధీగీత (2) రైతురాజ్యము (3) ప్రజాసాహిత్యం (4) వికాస భారతం (5) రాయలసీమ మొ.

సుబ్బరాయకవి - అనంతరాజు : క్రీ. శ. 1825-1884 సం. రము నడుమ నుండినవాఁడు. కార్వేటినగరప్రభువగు శ్రీ కుమార వేంకట పెరుమాళ్ళురాజుయొక్క ఆస్థానకవి.

రచన : సదాశివ శతకము (అన్నియు సీసపద్యములే).

సుబ్బారాయకవి - వడ్డాది : జననము : 30 జూలై 1854 సం. రము. అస్తమయం : 1938 సం. రము. జన్మస్థానము : పాసెర్లపూడి - నగరం తాలూకా. నివాసము : రాజమండ్రి. తల్లి : లచ్చమ్మ. తండ్రి : సూరపరాజు. రాజమండ్రి ప్రభుత్వ కళాశాలలో అధ్యాపకులు. నియోగిబ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) ప్రబోధ చంద్రోదయము (2) ఆంధ్రవేణీ సంహారము (3) అభిజ్ఞాన శాకుంతలము (4) మల్లికామారుతము (5) విక్రమోర్వశీయము (6) చండకౌశిక నాటకము (7) నృసింహ విశ్వరూపము (8) భక్త చింతామణి (9) ఆర్త రక్షామణి (10) మేఘసందేశము (11) సతీస్మృతి (12) నంద నందన శతకము (13) సుతస్మృతి (14) సుగుణ ప్రదర్శనము (15) శ్రీ సూక్తివసు ప్రకాశిక (16) వసురాయ చాటూక్తి ముక్తావళి (17) ఆపదుద్ధారక శతకము (18) సూర్యశతకము మొ.

సుబ్బారాయకవి - మహాకాళీ : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషాపండితులు.

రచనలు : (1) శబ్దార్థచంద్రిక (తెనుఁగు నిఘంటువు) (2) కొన్ని వాచకములు వగైరా.

సుబ్బారాయుఁడు – ఓలేటి : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర ప్రాంతము. నివాసము : కాకినాడ – తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచన : సహజ లింగాష్టోత్తర సప్తశతకము. (శ్రీ విద్యారణ్య మహాగురుకృత వేదాంత పంచదశీ సారసంగ్రహరూపము.)

సుబ్బారావు – అనిసెట్టి : జననము : క్రీ. శ. 23 అక్టోబరు 1922 సం. జన్మభూమి : నర్సారావుపేట. నివాసము : మద్రాసు. ఆంధ్రాంగ్ల భాషా పరిచితులు.

రచనలు : (1) అగ్నివీణ (2) శాంతి (3) గాలిమేడలు (4) అనిసెట్టి కథలు (5) అనిసెట్టివారి నాటికలు (6) రక్తాక్షరాలు (ఆంగ్లము నుండి అనువాదము).

సుబ్బారావు – అప్పిచర్ల : జననం : క్రీ. శ. 4 మే 1931 సం.రం. నివాసము : చెన్నపట్టణము – పటేలువీధి. కథలు గద్యపద్యాత్మక వ్యాసములు పత్రికకు పంపువారు.

రచనలు : (1) మొదటి భార్య (2) ఫ్రెంచి కథలు.

సుబ్బారావు – కొడాలి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) అశ్రువర్షము (2) సుజాత మొ.

సుబ్బారావు – కొప్పవరపు : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. విమర్శకులు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషాపరిచితులు.

రచనలు : (1) తారాశశాంకము (2) అల్లీముబా (3) రోషనార (4) నేటి నటుఁడు మొ.

సుబ్బారావు – కొమరవోలు : జననం : క్రీ. శ. 1914 సం. రం. మిలిటరీ ఉద్యోగము. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) అనుచరిత్ర (2) మృత్యులగ్నము (3) ప్రత్యూషము మొ.

సుబ్బారావు - నర్రావుల : జననం : క్రీ. శ. 29 మే 1938 సం.రం. జన్మభూమి : బుర్రిపాలెం - గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) జర్నలిజం (2) ఆంటిక్సు ఆఫ్ ది కాంగ్రెస్ హైకమాండ్ (ఆంగ్లమునకు తెనుఁగుసేత).

సుబ్బారావు - నాయని (బి. ఏ., బి. ఇడి.) : జననము : క్రీ. శ. 29 అక్టోబరు 1899 సం. రము. జన్మస్థానము : పొదిలె - నెల్లూరు జిల్లా. నవ్యాంధ్రకవులలో విశిష్టవ్యక్తులు.

రచనలు : (1) ఫలశ్రుతి (2) మాతృగీతాలు (3) సౌభద్రుని ప్రణయయాత్ర (4) సౌందర్యలహరి మొ.

సుబ్బారావు - పోతుల (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ. శ. 25 ఆగష్టు 1930 సం.రము. జన్మభూమి : పోలెకపర్రు. నివాసము: కాకినాడ - తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీభాషా పరిచితులు.

రచనలు : (1) కమలనాథ్ (నవల) (2) తెలియని లోతులు మొ.

సుబ్బారావు - బొమ్మకంటి : జననము : 14 జూన్ 1924. సం. జన్మభూమి : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : మద్రాసు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచన : ప్రపంచక్రీడా సంగ్రహచరిత్ర.

సుబ్బారావు - రాయప్రోలు : "ఆచార్య, కవిభూషణ, నవ్యసాహిత్యస్థాపక" జననము : 8 మార్చి 1892 సం. జన్మభూమి : గార్లపాడు - బాపట్ల తాలూకా - గుంటూరుజిల్లా. నివాసము : సికింద్రాబాదు, తిరుపతి. (నవ్యాంధ్ర కవితా పితామహులు.)

సుపరిచిత భాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, సంస్కృతము, హిందీ, ఉర్దూ, బెంగాలీ.

రచనలు : (1) తృణకంకణము (2) కష్టకమల (3) స్నేహలత (4) లలిత (5) తెనుగుతోట (6) కవితామంజరి (7) స్వప్నకుమారము (8) జడకుచ్చులు (9) మధుకలశము (10) రమ్యాలోకము (11) మధురయాత్ర (12) మాధురీ దర్శనము (13) వనమాల (14) ఆంధ్రావళి (15) దూతమత్తేభము (6) రూపనవనీతము (17) ఉమర్ ఖయ్యాం అనువాదము (18) వెనిసన్ డోణ (అనువాదము) (19) మిశ్రమంజరి (సాహిత్య అకాడమీ బహుమతి గొన్నది).

సుబ్బారావు - రేవూరు : జననము : క్రీ. శ. 25 నవంబరు 1907 సం.రము. జన్మభూమి : నెల్లూరు.

రచన : శ్రీకృష్ణలీలాభ్యుదయము (పద్యకావ్యము).

సుబ్బారావు - వంగూరు : "పండిత" జననము: క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. కమటకుటీరమును స్థాపించినవారు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములు సుపరిచితభాషలు : భార్య : శేషమాంబ.

రచనలు : (1) ఆంధ్రక్షత్రియులు (2) ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్ర (3) వేమన చరిత్ర (4) శతకకవుల చరిత్ర (5) వసంతలేఖలు.

సుబ్బారావు - వావిలికొలను : జననము : క్రీ. శ. 1863 సం.రము. నిర్యాణము : 1939 సం.రము. జన్మస్థానము : కడప (మోచంపేట) తల్లి : కనకమ్మ. తండ్రి : రామచంద్రుడు. చెన్నపురి సర్వకళాశాలయందు ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణములయందు ప్రజ్ఞావంతులు.

రచనలు : (1) శకుంతల చరిత్ర (2) నలచరిత్ర (3) హరిశ్చంద్ర చరిత్ర (4) కుమారాభ్యుదయము (5) కృష్ణలీలామృతము (7) సతీహిత చర్య (8) ఆర్యకథానిధి (9) ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణము (10) సులభవ్యాకరణము (11) గర్భిణీహిత చర్య (12) కుమారహిత చర్య (13) హనుమంత చరిత్ర (14)

భవతారకలీల (15) కృష్ణావతార తత్త్వము (16) బాలక హిత చర్య (17) భగవద్గీత (18) సుభద్రావిజయము (19) నారీ ధర్మములు (20) కోదండరామ మాహాత్మ్యము మొ.

సుబ్బారాయశాస్త్రి – పిళ్లా : జననము : క్రీ. శ. 14 నవంబరు 1941 సం.రము. జన్మభూమి : విజయవాడ.

రచనలు : (1) నాగులు (నాటకము) (2) ధర్మశీల (నాటిక) (3) మహా పతివ్రతల కథలు (4) గోపీకోపము (5) బొమ్మల వీరవనితలు మొ.

సుబ్బారావు – యస్. వి. : జననము : క్రీ. శ. 1914 సం. రము. జన్మస్థలం : సంగంజాగర్లమూడి – గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల భాషాపరిచితులు.

రచనలు (1) వర్ణభేదము (2) నవ్యగేయాలు.

సుబ్రహ్మణ్యం – ఆకుల : జననము : క్రీ.శ. 6 ఏప్రియల్ 1929 సం. నివాసము : నెల్లూరు (ఆనకట్టువీధి) ఆంధ్రాంగ్లభాషా పరిచితులు.

రచనలు : (1) తొలిపంట (కథల సంపుటి) (2) అల్లూరి సీతారామ రాజు (నాటకము).

సుబ్రహ్మణ్యం – చిలర : జననం : 20 వ శతాబ్దము. నివాసం : హైదరాబాదు. ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) శారదాశతకము (2) పరబ్రహ్మస్వరూప మననేమి? (ఆంగ్లరచన).

సుబ్రహ్మణ్యం – వారణాసి : "వాసు" జననము : క్రీ. శ. 26 ఆగష్టు 1919 సం.రము. జన్మసానం : బందరు. నివాసం : హైద్రాబాదు. రచనలు : జంతు ప్రపంచము.

జిల్లా. దత్తతతల్లి : లక్ష్మిదేవమ్మ. తండ్రి : వేంకటప్పయ్య. గురువు : చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి. ఆశుకవితలో అందెవేసినచేయి. ఆశుకవనమున కొప్పరపు సోదరకవులను అవలీలగా జయించిన మహాకవి. మా తండ్రిగారివద్ద (ముసునూరి మహాదేవశాస్త్రిగారి వద్ద) తర్కశాస్త్ర మభ్యసించినవారు. నిరాడంబరులు. కొవ్వూరు ఆంధ్రగీర్వాణ విద్యాలయమునందు అలంకారశాస్త్రములు చెప్పుచువచ్చిన సద్గురువర్యులు.

రచనలు : (1) జీవన్ముక్తి - విదేహముక్తి (2) ఆంధ్రధ్వన్యాలోకము (ధ్వన్యాలోకమున కనువాదము) (3) తెనుగు కావ్యాదర్శనము (4) కావ్యనాటకాది పరిశీలనము (5) దైవ బలము (6) సగుణ నిర్గుణోపాసనలు (7) మేఘము మొ.

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి – ఏలేశ్వరపు : "అష్టావధాని, నేత్రావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1893 సం. రము. వెలనాటి వైదికులు. ఆశుకవి. తల్లి : లక్ష్మమ్మ. తండ్రి : సాయిమూర్తి. గురువు : శృంగార కవి సర్వారాయకవి. దమయంతీ స్వయంవరము ఆశువుగాఁ జెప్పినట్టువంటి కవిశేఖరుఁడు.

రచనలు : (1) రామదయాసారము (2) మల్లికావసంతము (కల్పిత కావ్యము) (3) దమయంతీ స్వయంవరము (4) యామినీపూర్ణ తిలక (నాటకము) (5) ధర్మార్థసిద్ధి (రూపకము) (6) రాధా రాణి (నాటకము) (7) రామకథా సుధానిధి (8) ప్రశ్నోత్తర రత్నమాల (9) శాంకరీ సహస్రము (10) వేదాంతడిండిమము (11) కేశవశతకము (12) ద్విపదరామాయణము మొ.

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి – కె. : "పండిత" జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దారంభము.

రచనలు : (1) లవకుశ (2) భక్త కుచేల (3) మేవాడు శౌర్యాగ్ని (4) లంకాదహనం (5) సామ్రాజ్య పట్టాభిషేకము (రామ రావణ యుద్ధం) (6) ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణము మొ.

పాశం (13) బొబ్బిలియుద్ధం (14) నిగళబంధనము (15) ఊరు భంగము (16) ఆత్మబలి (17) కలంపోటు (18) శ్రీమద్రామాయణము (వచనం – 7 సంపుటములు) (19) చాణుక్యుని నీతి దర్పణము (20) పురాణగాథలు మొ.

సుభద్రమ్మ : జననము : క్రీ. శ. 1820 సం. రము. శ్రీ రాజా గోడే నారాయణ గజపతిగారి మేనత్త. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషలలో ప్రజ్ఞావతి.
రచనలు : (1) శ్రీరామదండకము (2) రఘునాయక శతకము (3) కేశవశతకము (4) కృష్ణశతకము (5) రాఘవరామశతకము మొ.

సుభద్రమ్మ – మామిడన్న : జననము : 1900 సం. ర ప్రాంతము. నియోగి. సోదరుఁడు : అయ్యగారి రామమూర్తి పంతులు.
రచన : అధ్యాత్మ రామాయణము (ద్విపదకావ్యము).

సుభద్రాంబ – పీరము : జననము : ధాతనామ సం. రము. అస్తమయం : 1947 సం.రము. సోదరుఁడు : సెట్టి లక్ష్మీనరసింహకవి.
రచనలు : (1) సురుచీవిజయము (2) ఉత్తరరామ చరిత్రము (3) సుభద్రా రామాయణము (4) వ్యాసగుచ్ఛము (5) శుక జనక సంవాదము (6) ఉత్తరా విలాపము (7) రుక్మిణీసందేశం (8) గృహలక్ష్మి (9) శిరోమణి (10) శ్రీరామ శతకము (11) వేంకటేశ్వర శతకము (12) శ్రీ ఆంజనేయస్తోత్రాష్టకము మొ.

సులోచనారాణి – యద్దనపూడి : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము.
రచనలు : (1) సెక్రెటరీ (2) బహుమతి (3) జ్యోతికథలు (4) మనుషులు – మమతలు మొ.

సుశీల – పిల్లలమఱ్ఱి : జననం : 26 అక్టోబరు 1926 సం. తండ్రి : కురుగంటి సీతారామ భట్టాచార్యులు. భర్త : పిల్లలమఱ్ఱి వేంకట హనుమంతరావు. తెనుఁగు, హిందీ, ఆంగ్లము పరిచితములు. సంగీత

సాహిత్యములు వెన్నతోబెట్టిన విద్య. గుంటూరు – పట్టాభిపురం స్త్రీల సంఘమునకు కార్యదర్శిని. ఫిడేలు, ఫ్లూటు కచ్చేరులు చేయఁగలవారు.

రచనలు : (1) పూజాపుష్పాలు (2) కథలు – ప్రసంగాలు.

సుశీలమ్మ – నాళం : జననం : 1889 సం.రం. జన్మస్థానం : ఏలూరు. నివాసం : రాజమండ్రి. భర్త : కృష్ణారావు. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : మోతే కృష్ణయ్య.

రచనలు : (1) డోలోత్సవము (2) మాతృవియోగము (పద్యాత్మక వ్యాసములు).

సూరమాంబ – బుర్రా : జననము : క్రీ. శ. 19 వ శతాబ్దము. నివాసం : శ్రీకాకుళము. తండ్రి : సోమంచి భీమశంకరం. భర్త : దేవేంద్రనాథుఁడు. విద్వాంసురాలు.

రచనలు : (1) భారతీస్తవ స్తబకము (2) హరినాథ నందనార శతకము (3) ప్రహ్లాద (నాటకము) (4) సావిత్రి విజయము (5) శ్రీకృష్ణబోధామృతము మొ.

సూరయ్య – చెఱకువాడ : జీవితము : క్రీ. శ. 1800 – 1850 సం. మధ్యకాలము. ఆర్వేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. నివాసము : చెఱకువాడగ్రామము – పశ్చిమ గోదావరిజిల్లా.

రచన : జగన్నాథమాహాత్మ్యము మొ.

సూరి–బి. యస్. : జననము : క్రీ.శ. 18 జూన్ 1930 సం.రము. జన్మభూమి, నివాసము : గుడివాడ – కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితభాషలు.

రచనలు : నాటకములు: (1) కూలిపిల్ల (2) రైతుభూమి (3) పల్లెజీవి (4) సమాధి (5) కన్నబిడ్డ (6) అంపశయ్యపై తూరి (అల్లూరి సీతారామరాజు) (7) మాయల మరాటి మొ.

సూరి - మద్దిపట్ల : జననము : క్రీ. శ. 7 జూలై 1920 సం. రము. జన్మభూమి: అమృతలూరు. నివాసము : మదరాసు (త్యాగరాయ నగర్). ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ బెంగాలీ గీర్వాణములు సుపరిచిత భాషలు.

రచనలు : (1) స్వయంసిద్ధ (అనువాదము) (2) జీవనలీల (3) పథేర్ పాంచాలీ (బెంగాలీనవలల కనువాదములు) (4) పాపి కొండలు (కథల సంపుటి).

సూర్యనారాయణ - దువ్వూరి : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : గోరస - పిఠాపురం తాలూకా, తూ.గో. జిల్లా. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : అంతమ్మ. తండ్రి : సుబ్బన్న. ఆంధ్ర గీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) సుమతీ చరిత్రము (2) సుదర్శన నాటకము మొ.

సూర్యనారాయణ - పోతుకూచి : జననము : క్రీ. శ. 21 జనవరి 1929 సం.రము. జన్మభూమి : ఆలమూరు. నివాసం : రాజమండ్రి (ఇన్నీసుపేట), తూ. గో.జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లభాషలలో పరిచయము.

రచనలు: (1) బుద్ధుని ప్రవచనములు (మతము) (2) హిందూవారసత్వచట్టము (3) ఆంధ్రకౌలుదారీచట్టము (4) హిందూదత్తత (5) మనోవృత్తిచట్టము (పై గ్రంథములు న్యాయశాస్త్రమునకు సంబంధించిన అనువాదములు).

సూర్యనారాయణ -మంగళంపల్లి (యమ్. యస్ సి.) : జననము : క్రీ. శ. 5 అక్టోబరు 1928 సం. రము. జన్మభూమి : అంతర్వేది పాలెం. నివాసము : భీమవరము - ప. గో. జిల్లా. భీమవరం కళాశాలలో కెమిస్ట్రీ డిమాన్‌స్ట్రేటర్.

రచన : నతిశతి.

సూర్యనారాయణ - మల్లాది : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. పరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) నా భూమి (2) నెత్తురుకూడు (3) నాబిడ్డ (4) ఉక్కుసంకెళ్లు (5) పగపట్టిన పాము (6) లోగుట్టు (7) పెండ్లి తాంబూలం మొ.

సూర్యనారాయణ – విషభొట్ల (బి. ఏ., బి. యల్.) : జననము : క్రీ.శ. 31 మార్చి 1890 సం.రము. జన్మభూమి: గుంటూరు (బ్రాడీపేట). ఆంధ్రాంగ్లగీర్వాణములందు ప్రజ్ఞావంతులు.

రచనలు : (1) శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (జీవితచరిత్ర) (2) ఐవన్హో (ఆంగ్లనవలకు ఆంధ్రీకరణము) మొ.

సూర్యనారాయణ – వెంపటి : "డాక్టరు" జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : తెనాలి – గుంటూరుజిల్లా.

రచనలు : (1) గీతాప్రవచనములు (ఆచార్య వినోబాభావేగారి మూలమునకు ఆంధ్రానువాదము) (2) నిత్యప్రార్థన (ఈశావాస్యోపనిషత్తు).

సూర్యనారాయణ దీక్షితులు – పెద్దింటి : "కవికథకరత్న" జననము : క్రీ.శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము. గోదావరిజిల్లావాసి. మహాభక్తులు, శతాధిక గ్రంథకర్తలు.

రచనలు : (1) భారతహరికథలు (2) అల్లూరి సీతారామరాజు (3) సత్యసాయిబాబా మొ.

సూర్యనారాయణమూర్తి – ఆచంట : జననం : క్రీ.శ. 3 జనవరి 1918 సం.రం. విలాసం : హైద్రాబాదు (అఖిలభారత రేడియో కేంద్రం). రేడియోనాటక రచయిత. వేదాంత వ్యాసరచనా నిపుణులు.

రచనలు : (1) రూపరాగం (2) సంధ్యారాగం (3) ధర్మశాల మొ.

సూర్యనారాయణమూర్తి - గన్నవరపు : జననం : 1900 సం. ర ప్రాంతము. జన్మస్థలం : లింగాలవలస – విశాఖ జిల్లా. నివాసం : బరంపురం.

రచనలు : (1) ప్రపంచ విజయము (2) దుర్గాదాసు (3) ఆర్త రక్షామణి (4) రుక్మిణీ పరిణయము (5) శ్రీరామచంద్రప్రభు శతకము మొ.

సూర్యనారాయణమూర్తి - దశిక : జననము : క్రీ. శ. 3 జనవరి 1923 సం.రం. జన్మస్థలము : రాజమండ్రి – తూ. గో. జిల్లా. నివాసం : సిద్ధాంతం. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచన : శ్రీకృష్ణ రాయబారము (పద్యకావ్యము) మొ.

సూర్యనారాయణమూర్తి - బయ్యా : జననము : క్రీ.శ. 29 అక్టోబరు 1906 సం.రం. జన్మస్థలము : నగరం – తూ. గో. జిల్లా. నివాసం : న్యూఢిల్లీ. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము.

రచనలు : (1) ఆంధ్రవీరకుమార శతకము (2) ఆరుకోట్ల తిరుగుబాటు (3) ఆవేదన (4) భారత దర్శనము.

సూర్యనారాయణమూర్తి - మామిళ్లపల్లి : జననము : సర్వధారినామ సం.రము. నివాసము : ధర్మవరం – పెద్దాపురం తాలూకా. తల్లి: వెంకటరమణమ్మ, తండ్రి: నారాయణ. ఆంధ్రగీర్వాణ పండితులు.

రచనలు : (1) హరిహర స్తుతివారణమాల (2) జానకీ పరిణయము.

సూర్యనారాయణమూర్తి - మైలవరపు : జననం : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసం : కృష్ణంపాలెం – ప. గో. జిల్లా. తండ్రి : రామమూర్తి.

రచనలు : (1) జానకీజాని శతకము (2) ఆంధ్ర తులసీ రామాయణము మొ.

సూర్యనారాయణమూర్తి - వాడ్రేవు (విద్వాన్–బి. ఏ.) : జ్యోతిష పండితులు. జననము : క్రీ. శ. 1900 సం.ర ప్రాంతము.

రచనలు : (1) జాతక నారాయణీయము (2) ముహూర్తసింధువు (3) వాస్తుశాస్త్రము (4) షడ్వర్గబలం (5) ఆంధ్ర జాతకతత్త్వ సూత్రములు (6) గర్గసంహిత (7) బృహత్పరాశర సంహిత (8) అనుభవ జాతకతరంగిణి (9) పూర్వపారాశరి.

సూర్యనారాయణమూర్తి – సోమంచి : జననం : క్రీ. శ. 1905 సం. జన్మభూమి : జమీందారీ ధావ్వరం–తూ.గో. జిల్లా. నివాసం : కాకినాడ – తూ. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రము, ఆంగ్లము, గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) స్వర్ణకుమారి (2) ఆంధ్రముకుందమాల(అనువాదం).

సూర్యనారాయణరావు – వల్లూరి (బి. ఏ., బి. యల్) : జననము : క్రీ. శ. 1900 సం. ర. ప్రాంతము. నివాసము : కొవ్వూరు – ప. గో. జిల్లా. ఆంధ్ర గీర్వాణ విద్యాపీఠ పాలకసంఘ కార్యదర్శి.

రచనలు : (1) వర్ణాశ్రమ ధర్మ పరిణామము (2) అంతర్జాతీయ ధర్మశాస్త్రము (3) మన స్వాతంత్ర్యము (4) సూర్యనారాయణీయము (స్వీయచరిత్ర).

సూర్యనారాయణరావు – ఉపాధ్యాయుల : జననము : క్రీ. శ. 8 ఆగష్టు 1923 సం. రము. జన్మభూమి : విజయనగరం – విశాఖజిల్లా. పత్రికారచయిత. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల భాషలు.

రచన : పంకజాక్షి (నాటకము).

సూర్యనారాయణరావు – పాటిబండ : "అష్టావధాని" జననము : క్రీ. శ. 1880 సం. రము. ప్రాంతము. జన్మస్థానము : పాటిబండ – సత్తెనపల్లి తాలూకా, గుంటూరుజిల్లా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : వేంకటప్పయ్య. న్యాయవాదవృత్తి.

రచనలు : (1) నానా దేవదేవీ సందర్శనము (2) కాశీయాత్ర (3) ఈశ్వరశతకము (4) కలిమాహాత్మ్యము (5) పండిత లక్షణము (6) ఆంధ్రనియోగి జనౌన్నత్యము మొ.

సూర్యనారాయణశర్మ - గాడేపల్లి : జననము : వికృతినామ సం. ర. ఫాల్గుణ బహుళ సప్తమి. కాపురము : పీఠికాపురము - తూ. గో. జిల్లా. తండ్రి : వేంకటశాస్త్రి.

రచనలు : (1) పాశుపతార్జునము (2) సైంధవార్జునము (3) లీలావతి (4) దురాశా విలాసము మొ. నాటకములు. (5) మానిని (6) మానసింహ (నవలలు) మొ.

సూర్యనారాయణశర్మ - వేదుల : జననము : క్రీ. శ. 4 ఫిబ్రవరి 1911 సం. రము. జన్మస్థలం : కాకరపర్రు. నివాసము : తణుకు - ప. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల పాళీ గీర్వాణ భాషలయందు పరిశ్రమ చేసినవారు.

రచనలు : (1) బుద్ధగీత (2) నరేంద్రుడు (3) శృంగార నళీయం (4) విద్యార్థి (బుర్రకథ) (5) ఆచార్య చాణక్యుడు మొ.

సూర్యనారాయణశాస్త్రి-కురుగంటి : జననము క్రీ. శ. 1860 సం. రము. నివాసము : కైకలూరు - కృష్ణాజిల్లా. వెలనాటి వైదికులు. ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు. పెక్కు హైస్కూళ్లయందు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులుగా పనిచేసినవారు.

రచనలు : (1) హంసవంశము (2) హరిశ్చంద్ర చంపువు (3) సుబ్రహ్మణ్య విజయము (4) అనువాదములు - కాదంబరి (5) అనర్ఘరాఘవము (6) దక్షయజ్ఞ ధ్వంసము (7) కామ దహనము (8) కుమార సంభవము (నాటకములు) (9) దేవసేనా పరిణయము (10) దశావతార చరిత్ర (11) కవి చరిత్ర (12) నియోగ వైదికాభేద నిర్ణయము మొ. పెక్కులు గలవు.

సూర్యనారాయణశాస్త్రి - చంద్రభట్ల : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. నివాసము : చిట్టిగూడూరు. నారసింహ సంస్కృత కళాశాలా పండితులు.

రచన : వరదరాజ కృతము (లఘుసిద్ధాంత కౌముదికి ఆంధ్రీకరణము. పంచాంగము వేంకట నరసింహాచార్యులుగారి సహాయముతో).

సూర్యనారాయణశాస్త్రి-పేరి ('పి. ఒ. యల్') : "వ్యాకరణ విద్యా ప్రవీణ, సాహిత్య విద్యాప్రవీణ, ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : క్రీ.శ. 10 ఆగస్టు 1910 సం. రము. నివాసము : పెదనందిపల్లి అగ్రహారం - చోడవరం తాలూకా, విశాఖజిల్లా. తల్లి : పేరి సోమిదేవమ్మ. తండ్రి : సర్వేశం. గురుముఖమున శబ్దాలంకార న్యాయ వేదాంతములు అభ్యసించిన దిట్ట. విజయనగరం మహా రాజావారి సంస్కృత కళాశాలలో వ్యాకరణశాస్త్రాధ్యాపకులు.

రచనలు : (1) స్ఫోటవాదము (2) ఆఖ్యాతార్థ నిర్ణయము (3) వైయాకరణ సిద్ధాంత లఘు మంజూషకర వ్యాఖ్యానము మొ.

సూర్యనారాయణశాస్త్రి-మల్లాది : జననము : క్రీ. శ. 1880 సం.రము. జన్మస్థలం : కడియపులంక. నివాసము : ధవళేశ్వరము. వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : వెంకమాంబ. తండ్రి : శ్రీరామావ ధానులు. ఉభయభాషా కోవిదులు. పెక్కు కళాశాలలందు ఆంధ్రా ధ్యాపకులుగా పనిచేసినవారు. పెక్కుసంస్థానములందు ఆస్థాన కవులుగా నుండిరి. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తున సభ్యులు.

రచనలు : (1) సంస్కృతవాఙ్మయ చరిత్ర (2 భా.) (2) ఆంధ్ర భాషాను శాసనము (2 భా.) (3) ఆంధ్రదశరూపకము (4) భాస నాటక కథలు (2 భా. వచనము) (5) ప్రేమతత్త్వము (పద్యకావ్యము) (6) ఆంధ్రభవిష్యపర్వము (7) ఉత్తరరామ చరిత్ర (ఆంధ్రీకరణము) (8) భీష్మప్రతిజ్ఞ (నాటకము) (9)

భవభూతి నాటకవచనము (10) మహాభారత విమర్శనము (11) కవి విడంబనము (12) సత్యకీర్తి (నాటిక) (13) స్త్రీధర్మ బోధిని (14)విదురనీతి (15)సత్యకీర్తి సందేశము (16)సంస్కృత కవి జీవితము (17) మాలతీమాధవము (ఆంధ్రీకరణము) (18) సంస్కృతభాష (19) రజోఽనంతర వివాహము (20) బ్రహ్మ సూత్రార్థదీపిక మున్నగునవి పెక్కులు గలవు.

సూర్యనారాయణశాస్త్రి - వెంపరాల : "విద్వత్కవి శేఖర, కవిసింహ, కవితాభూషణ" జననము : క్రీ. శ. 1896 సం.రము. స్వస్థానము : కోమనాపల్లి - అమలాపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణ విద్వాంసులు. తల్లి : మాణిక్యకర్ణికా సోమిదేవి. తండ్రి: వేంకటచయనులు. పెక్కు హైస్కూళ్లలో ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులుగా పనిచేసినవారు. సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటు రచనమున పనిచేసినవారిలో నొకరు.

రచనలు : (1) మదాలసా విలాసము (2) శ్రీశంకర విజయము (3) విద్యారణ్య విజయము (4) కవి (5) శబరి (6) మునిత్రయము (7) వేంకటేశ్వర శతకము (8) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్న వ్యాఖ్య.

సూర్యనారాయణశాస్త్రి - సన్నిధానము : జననము : క్రీ. శ. 10 ఫిబ్రవరి 1897 సం.రము. నివాసము : (జీరా) సికింద్రాబాదు. మహబూబు కాలేజీ హైస్కూలు ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) కావ్యాలంకార సంగ్రహవివరణము (2) తత్సమ చంద్రిక (3) జాతక కథాగుచ్ఛము (4) ప్రబంధకథలు (5) కీరసందేశము (6) ఖడ్గతిక్కన (7) కథాకదంబము (8) వ్యాస పారిజాతము (సాహిత్యవ్యాసములు) (9) గోవర్ధనాచార్య సప్త శతీసారము (సంస్కృతమునుండి) (10)రేణుకా విజయము మొ.

సూర్యప్రకాశకవి - యెఱ్ఱమెల్లి : క్రీ. శ. 1800 సం.ర ప్రాంతము వాఁడు. ఆర్వేలనియోగి. నివాసము : అమలాపురము - తూ. గో. జిల్లా.

రచన : హనుమచ్ఛతకము (వాడ్రేవు కృష్ణప్రభువున కంకితము).

సూర్యప్రకాశకవి - మంత్రిప్రగడ : జననం: క్రీ. శ. 1808 సం.రము. మరణము : 1873 సం. రము. జన్మస్థానము : తిమ్మాపురము - తూర్పుగోదావరిజిల్లా: తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి : శరభరాజు. ఆర్వేలనియోగిబ్రాహ్మణులు.

రచనలు : (1) సీతారామచరిత్రము (6 ఆశ్వాసముల కావ్యము) (2) కృష్ణార్జున చరిత్రము (ద్వ్యర్థి కావ్యము) (3) భీమలింగ శతకము మొ.

సూర్యప్రకాశరావు - చింతా : జననం : క్రీ. శ. 6 ఆగష్టు 1914 సం. రము. స్వస్థలం : అంతర్వేదిపాలెం - తూ. గో. జిల్లా. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు.

రచనలు : (1) ఫోర్ రాస్కెల్స్ (2) సంస్కారం (3) బాల నాగమ్మ (నాటకాలు).

సూర్యప్రకాశరావు - పురాణం : జననం : క్రీ. శ. 15 మే 1934 సం.రం. జన్మస్థానము : విజయవాడ - కృష్ణాజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల భాషాపరిచయము.

రచన : (1) జీవనగంగ (నవల) (2) మారేమనుష్యులు మొ.

సూర్యప్రకాశరావు - సహదేవ : జననం : క్రీ. శ. 10 జూలై 1908 సం. రము. జన్మస్థలం : రాజమండ్రి. పురపాలక సంఘోన్నత పాఠశాలయందు ప్రధానాంధ్రాధ్యాపకులు. ఆంధ్రాంగ్లభాషా పరిచితులు.

రచనలు : (1) ఆరాధన (కథలు) (2) మునిమాపు (పద్యము) (3) చతురిక (నవల) (4) సరోజిని (నాటకం) (5) వకుళమాల

(6) అరక్షణీయ (శరశ్చంద్రుని నవల) (7) ఆద్యంతాలు (నాటిక) (8) తా నొకటితలిస్తే (9) ప్రతీకారము (చారిత్రక నాటకము).

సూర్యప్రకాశశర్మ – అయిలావఝుల (బి. ఏ., విద్వాన్) : జననం : క్రీ. శ. 15 సెప్టెంబరు 1905 సం. రము. స్వస్థలం : రాజమండ్రి. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ బెంగాలీ గీర్వాణములు.

రచనలు : (1) తాన్ సేన్ (2) చరణదాస్ (3) దీవార్ (4) జివాజీ (5) వేమన (6) చదువుకొన్నభార్య మొ. పెక్కులు గలవు.

సూర్యప్రకాశశాస్త్రి – బులుసు : జననము : క్రీ. శ. 1909 సం.ర ప్రాంతము. నివాసము : తెనాలి. సాధనగ్రంథమండలి సంపాదకులు. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషలందు నిరుపమాన ప్రతిభాశాలి. ఆధ్యాత్మిక చింతనాసక్తులు.

రచనలు : (1) పరమసాధన (2) భగవత్ప్రాప్తి – ఉపాయములు (3) సప్తమహావ్రతములు (4) బదరీయాత్ర (5) మానవ ధర్మము మొ.

సూర్యారావు – అంగర : జననం : క్రీ. శ. 4 జూలై 1928 సం.రము. జన్మభూమి : మండపేట – తూ. గో. జిల్లా. నివాసము : విశాఖ పట్టణము.

రచనలు : (1) కళోద్ధారకులు (నాటికల సంపుటి) (2) శ్రీమతులు, శ్రీయుతులు (3) పాపిష్ఠిడబ్బు (4) నీలితెరలు మొ.

సూర్యారావు – అవసరాల – జననం : క్రీ. శ. 1923 సం. రము. జన్మస్థానము : పండూరు – కాకినాడ తాలూకా, తూ.గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్లములు సుపరిచితభాషలు.

రచనలు : (1) ఆకాశదీపాలు (2) మహాకవి గురజాడ డైరీలు – తెల్లులు, ఎడిటింగు వగైరా.

సూర్యారావు - క్రొత్తపల్లి : జననం : శ్రీముఖ సం. ర చైత్ర బ. ద్వాదశి. నివాసము : చెందుర్తి- తూ.గో. జిల్లా. తల్లి : సుబ్బమ్మ. తండ్రి : రామన్న. తెలుగు, ఇంగ్లీషు, హిందీ, బెంగాలీ, సంస్కృతము మొదలగు భాషలయందు పరిచయము గడించిన వారు. చెన్నపురి ఆంధ్రసాహిత్య కార్యాలయ నిర్వాహకులు.

రచనలు : (1) సంస్కృతనాటక కథాసారము (2) దుర్యోధనాభిమానము (3) కపిలగోవు (4) ఫసానే అజాయబ్ (5) గుణమంజరి (6) జపానుదేశచరిత్ర (7) కన్యకాపరమేశ్వరి నాటకము (8) ఆనందసాగరము (9) సత్యవాక్యము (10) శాంత (11) వీరస్త్రీలు (12) నైవేద్యము (13) త్రిలోకసుందరి (14) గుణమంజిరి (15) శుద్ధాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్వచన కుచేలచరిత్ర (16) హరిశ్చంద్రచరిత్ర మొ. 40 గ్రంథములు వ్రాసిన దిట్ట.

సూర్యారావు - మచ్చ : జననం : క్రీ. శ. 1885 సం.రము ప్రాంతము. నివాసము : జలుమూరు - గంజాంజిల్లా. తెలగావంశము. తండ్రి : వేంకటకవి. తల్లి : వేంకటరత్నమ్మ. కృష్ణాజిల్లా-పోలీసు సర్కిల్ ఇన్‌స్పెక్టరు. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషా కోవిదులు.

రచనలు : (1) శ్రీశంకరస్తోత్ర రత్నావళి (2) ధ్వనిశ్లేష సహిత చంపకమాల (3) సరోజినీ పరిణయము మొ.

సేమ్యూల్ - జి. జె. : జననం : క్రీ.శ. 1891 సం.రము. నివాసము : కాకినాడ (గాంధినగరము) - తూ.గో. జిల్లా. క్రైస్తవవాణి పత్రికా సంపాదకులు.

రచన : మేరీజోన్సు బైబిలు (అనువాదము).

సోమకవి - అల్లమరాజు : జననం : చిత్రభాను సం. ర భాద్రపద బహుళము. నివాసము : చేబ్రోలు : పిఠాపురం తాలూకా. తూ. గో. జిల్లా. తల్లి : చిన్నమ్మ. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యకవి. ఆంధ్ర గీర్వాణభాషా కోవిదులు.

రచనలు : (1) భద్రవతీ పరిణయము (ప్రబంధము) (2) రాధాకృష్ణ శతకము (3) ముకుంద శతకము మొ.

సోమనాథరావు – ఆదిపూడి : జననము : 19వ శతాబ్దం. జన్మస్థానం : బెంగుళూరు – చిత్తూరుజిల్లా. ఆర్వేల నియోగి.

రచనలు : (1) జపాను (2) దయానందుల చరిత్ర (3) కృష్ణదేవరాయలు (4) విజయేంద్ర విజయము (5) ఆంధ్రరఘువంశము (6) లోకపావన శతకము (7) గీతాంజలి (8) రామమోహన నాటకము.

సోమయాజులు – వావిలాల (బి. ఏ.): "మధురకవి, సాహిత్యాచార్య, కుమారధూర్జటి". జననము : 19 జనవరి 1918. జన్మస్థలం: విప్రుల పల్లె – గుంటూరు. తల్లి : మాణిక్యాంబ. తండ్రి : సింగరాయావధాని. "ప్రతిభ"కు సహాయసంపాదకులు. గుంటూరు హిందూ కళాశాలలో ఆంధ్రపండితులు.

నాటక రచనలు : (1) చైతన్యం (2) నాయకురాలు (3) వసంతసేన. అనువాదనాటకములు: (4) జూలియస్ సీజరు (5) ఆంటోనీ (6) మేక్బెత్ (7)వధూవర (8)ధర్మఘంటిక (9)మణిప్రవాళము (10) శాస్త్రము – వాత్స్యాయన కామసూత్రములు (11) ఏకశిల (12) కామదహనము (14) శబ్దము (15) పండుగలు (16) వివాహము – సమస్యలు (17) సంవత్సరము (18) రేడియో మొ. నాటికలు.

సోమయాజులు – చాగంటి : జననము : క్రీ. శ. 30 జనవరి 1915 సం. జన్మస్థలం : శ్రీకాకుళంజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణ భాషా పరిచితులు.

రచనలు : (1) అన్నం పరబ్రహ్మము (2) రథయాత్ర (3) చిన్నాజీ మొదలైనవి.

సోమరాజు-రంధి: జననం: 16 మార్చి 1927. స్వస్థలము: రాజమండ్రి-తూ. గో. జిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల భాషాపరిచితములు.

రచనలు : (1) దేవుడైన మానవుడు (2) నేనేమిచేశాను ? (3) ఉన్నతాశయాలు. (పైవన్నియు కథలసంపుటములు) (4) రతనాల తండ్రి (గేయనాటిక) మొ.

సోమలింగయ్య - చదువుల : జననము: క్రీ. శ. 19 శతాబ్దారంభము. వైదికబ్రాహ్మణులు. తల్లి : అన్నపూర్ణమ్మ. తండ్రి : వేంకటచలమయ్య. సమకాలికులు : కరాలపాటి రంగయ్యకవి మొ.

రచన : మదనసాయక విలాసము (శ్రీశైల మల్లికార్జునస్వామికి అంకితము).

సోమశేఖరకవి - ఓరుగంటి : జననము : 1810 సం.ర ప్రాంతము. వైదికబ్రాహ్మణులు. సమకాలికులు : ముడుంబి వేంకటాచార్యుడు, శ్రీధరమల్లె వేంకటస్వామి మొ.

:రచన (1) రామకృష్ణార్జున రూప నారాయణీయము (త్ర్యర్థి కావ్యము. శ్రీ పూసపాటి నారాయణరాజు గారికి ఇయ్యది అంకితము ఇవ్వబడెను).

సోమశేఖరశర్మ - మల్లంపల్లి : "చరిత్రపరిశోధక శిరోమణి" జననం : క్రీ. శ. 1891 సం. జన్మస్థానము : మినుమించిలిపాడు. నివాసము : మద్రాసు, విశాఖపట్టణము. లిపిశాస్త్రపారంగతులు. చిలకమర్తి వారి దేశమాత పత్రికా సంపాదకులు. ఆంధ్రాభ్యుదయ గ్రంథమాలా స్థాపకులు. ఆంధ్రాంగ్ల, హిందీ గీర్వాణ భాషా కోవిదులు.

రచనలు : (1) తెలుగులిపి పరిణామము (2) ఆంధ్ర వీరులు (3) ఆంధ్రదేశ చరిత్ర సంగ్రహము (4) అమరావతీ స్తూపము (5) చారిత్రక వ్యాసములు (6) రోహిణీ చంద్రగుప్తము (7) ది హిస్టరీ ఆఫ్ రెడ్డి కింగ్డమ్సు (ఆంగ్లము) (8) వ్యాసములు, శాసనములు, పెక్కు పీఠికలు.

సోమసుందర్ - ఆవంత్స : జననం : క్రీ. శ. 18 నవంబరు 1924 సం. నివాసము : శంఖవరము - పెద్దాపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. కళానికేతన గ్రంథమాలా స్థాపకులు.

రచనలు : (1) గోదావరి జలప్రళయం (2) వజ్రాయుధం (3) కాహళి (4) బానిసలదేశం (కథలు) (5) రక్తాక్షి (6) మేఘరంజని (7) మంచీ - మనిషి (గేయనాటిక) (8) కొన్ని సాహిత్య విమర్శలు.

సోమసుందరరావు - సత్యవోలు : జననం : పరీధావి కార్తిక శు. విదియ. జన్మస్థలం : ఉప్పాడ కొత్తపల్లి - పిఠాపురం తాలూకా, తూ. గో. జిల్లా. తల్లి : రామమ్మ. తండ్రి : వేంకట్రాయుడు. తాత : సోమరాజు. ఆంధ్రగీర్వాణ సాహిత్యపండితులు. శ్రీరాజా రావు వేంకటజగ్గారాయనింగారి యాస్థానకవి.

రచనలు : (1) వామన చరిత్ర (2) మాహేంద్ర నాటకము (3) ముచికుందోపాఖ్యానము (4) జగదంబా నారద ప్రసంగము (5) లోకోక్తి ముక్తావళి (6)సూక్తి ముక్తావళి (7) శ్రీరుక్మిణీ పరిణయము (8) రాధా మాధవ విలాసము (9) శ్రీ వరలక్ష్మీ శతకము (10) శ్రీ సర్వమంగళా శతకము (11) శ్రీ రాజ శేఖర శతకము (12) ఆంధ్రీకృత కాదంబరి.

సోమసుందరశర్మ-షడ్దర్శనం : "విద్వాన్" జననము : క్రీ. శ. 5 సెప్టెంబరు 1920 సం. రము. కోనసీమ ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు. నివాసము : ఎఱ్ఱగుంట్లపల్లి అగ్రహారం. ప్రొద్దుటూరు తాలూకా. ప్రొద్దుటూరు హైస్కూలు పండితులు. వేద వేదాంగ నిష్ణాతులు. తల్లి : అమ్మణమ్మ. తండ్రి : సుబ్రహ్మణ్యశర్మ.

రచనలు : (1) సాయనవేద భాష్యపరిశీలనము (2) గాయత్రీ మంత్రార్థ రహస్యము (3) జ్యోతిర్విద్యావివేకము (4) మంత్ర శాస్త్ర వివరణము (5) వ్యాసతరంగిణి (6) ఉపన్యాస తరంగిణి

(7) గ్ధూన్సారాణి (8) గీతాతాత్పర్యబోధిని (9) ధర్మశాస్త్ర పరిశీలనము మొ.

సోమసుందరుఁడు - కూచిమంచి: జననం: క్రీ. శ. 1850 సం. ర ప్రాంతము. జన్మస్థానము: పలివెల - గో. జిల్లా. ఆంధ్రగీర్వాణ భాషలందు సునిశితపరిచయము.

రచనలు: (1) కొప్పులింగేశ్వర శతకము (2) భక్తచింతామణి శతకము మొ.

సోమిరెడ్డి - దేవరింటి: జననం: క్రీ. శ. 20-వ శతాబ్దం. నివాసం: ఆకుమళ్లపురము. తండ్రి: సంగిరెడ్డి.

రచన: చెన్నకేశవ శతకము మొ.

సోమేశ్వర శర్మ - కొంపెల్ల: జననం: క్రీ. శ. 21 అక్టోబరు 1927 సం.రం. నివాసం: పెద్దాపురము-తూ. గో. జిల్లా. వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ భాషలందు సముచిత పరిచయము.

రచన: పూలతోట మొ. నవలలు.

స్వామి శివానంద సరస్వతి: జననం: క్రీ.శ. 1875 సం. ప్రాంతము. మకాం: శివానంద సేవాశ్రమం, పాములపాడు-కర్నూలు జిల్లా. హిందూమత ప్రచారకులు.

రచనలు: (1) ఆధ్యాత్మిక నాటకములు వ్యాసములు: (2) హిమాలయవాణి (3) ఆనందగీత (4) మహామంత్ర ప్రభావము (5) యోగశాస్త్రము (6) జ్ఞానబోధక కథలు (7) దివ్యసందేశములు.

హనుమంతరాయశర్మ - గోపాలుని: "అష్టావధాని" జననం: క్రీ.శ. సర్వధారి సం. మార్గశిర శు. దశమి. నివాసము: ముప్పాళ్ల- వినుకొండ తాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. ఆర్వేల నియోగి బ్రాహ్మణులు. తల్లి: వేంకటరమణమ్మ, తండ్రి: శ్రీరామశాస్త్రి- ఉపాధ్యాయ వృత్తి.

రచనలు : (1) నృగచరిత్ర (2) సానందోపాఖ్యానము (3) సత్య హరిశ్చంద్ర (4) చంద్రకాంత మొ.

హనుమంతరావు – అబ్బరాజు : జననము : క్రీ. శ. 1883 సం.రం. నివాసము : వేలూరు–నరసారావుపేట తాలూకా. తండ్రి : శేషాచలం. మైలవరం పరిషత్తు పాఠశాలా ప్రధానోపాధ్యాయులు.

రచనలు : (1) వాణీశతకము (2) హరిహరనాథశతకము (3) నృగ చరిత్రము (4) కవికర్ణపేయము (5) సుగ్రీవ పట్టాభిషేకము (6) అచ్చాంధ్ర నిరోష్ఠ్య నిర్గద్య దాశరథి చరిత్రము (7 అంబరీష చరిత్రము (8) నిరోష్ఠ్య పితృశతకము మొ.

హనుమంతరావు – జూలూరి : జననం : క్రీ. శ. 1 జూలై 1930 సం. నివాసము : మాల్పూరు గ్రామము – తెనాలితాలూకా, గుంటూరు జిల్లా. బాలసాహిత్య రచయితలు.

రచనలు : (1) పార్వతీ పరిణయము (ఆంధ్రీకరణము) (2) ఉన్మత్త రాఘవము (అనువాదము) (3) కళాజ్యోత్స్న (4) ఆంధ్ర విష్ణువు (ద్విపద కావ్యము) మొ.

హనుమంతరావు – దాసరి : "భాషాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1939 సం. రము. నివాసము : గుంటూరు – లాలాపేట.

రచనలు : (1) శివానందలహరి (తెనుఁగుసేత) (2) దేవీస్తోత్రమాలిక (3) గిరిజా కల్యాణము (4) పాండురంగ శతకము (5) మృత్యుంజయ శతకము మొ.

హనుమంతరావు – ధనికొండ (బి. ఏ.): జననము : క్రీ.శ. 4 మార్చి 1919 సం.రము. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్లములు. కథానికా రచయితలు.

రచనలు : (1) లోకచరిత్ర (2) జాని (3) గర్వభంగం (4) ఇల వేల్పు (5) ఎర్రబుట్టలు (6) పవిత్రులు (7) తీర్పు (8) బుద్ధిశాలి (9) కుక్కతోక (10) ప్రియురాలు (11) సంజీవి (12) పరిశోధన (13) కాముకి (14) ప్రణయాన్వేషి (15) దేవకన్య (16) అనాథ (17) అపనింద (18) చక్రి (19) స్వార్థపరులు (20) యుద్ధఖైది (21) గోడ్రాలు (22) సేవిక (23) శిక్ష (24) మధురకల్యాణం (25) మగువ మనస్సు (26) ప్రమాదాలు (27) జారేకాళ్లు.

హనుమంతరావు – పొన్నెకంటి (యం. ఏ.) : జననము : 31 జనవరి 1931 సం. రము. నివాసము : గుంటూరు. హిందూకళాశాలాధ్యాపకులు. గేయరచయితలు. సాంఘికవ్యాస రచయితలు.

రచనలు : (1) వేంకటేశ్వర శతకము (2) గీత (3) రవీంద్రకథలు (4) జైహింద్ (గద్యకృతి) మొ.

హనుమంతరావు మాడపాటి : "డాక్టర్, పద్మభూషణ్, ఆంధ్ర పితామహ" జననము : క్రీ. శ. 1885 సం. రము. కథానికా రచయితలు. తెలంగాణా ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమమును లేవదీసినవారు. తెలంగాణా గ్రంథాలయోద్యమ స్థాపకులు. హైద్రాబాద్ మొదటి మేయరు.

రచనలు : (1) మల్లికాగుచ్ఛము (2) మాలతీగుచ్ఛము (3) ప్రేమచంద్ కథలు. (4) తెలంగాణా ఆంద్రోద్యమచరిత్ర (5) ఆనందమఠం (6) గారిబాల్డీ జీవితచరిత్ర (7) ప్రాత్రకాలపు హిందార్యులు (8) మహాభారత సమీక్ష (9) రోమకసామ్రాజ్య చరిత్రము (10) పెక్కుకథానికలు మొ.

హనుమంతరావు – మైనముపాటి : జననం : విజయనామ సం.ర చైత్ర బ. త్రయోదశి. నివాసము : మైనముపాడు – ఒంగోలు తాలూకా. తల్లి : పుల్లమ్మ. తండ్రి : సీతారామయ్య.

రచనలు : (1) రంగనాయక తారావళి (2) తానీషా (నాటకము).

హనుమంతరావు - మోచెర్ల : జననము : క్రీ. శ. 11 జనవరి 1891 సం.రము. తల్లి : సీతమ్మ. తండ్రి: రామచంద్రరావు. నివాసము : కాకినాడ – తూర్పుగోదావరి జిల్లా.

రచనలు : (1) చంద్రహాస (2) ఘోషయాత్ర (3) పరమానంద చరిత్రము (4) చంద్రవదన (5) ప్రభావతీ ప్రద్యుమ్నము (6) మదాలస చరిత్ర.

హనుమంతరావు – వడ్డెంపూడి : జననము : క్రీ. శ. 20 డిసెంబరు 1932 సం. రము. జన్మస్థలము : గణపవరము – గుంటూరుజిల్లా. ఆంధ్రాంగ్ల పండితులు.

రచనలు : (1) విశాలాంధ్ర (నాటిక) (2) వేరు పురుగులు (3) అంతఃపుర రహస్యము మొ.

హనుమచ్ఛాస్త్రి – ఇంద్రకంటి : "ఉభయభాషా ప్రవీణ" జననము : 29 ఆగష్టు 1911 సం. రము. రామచంద్రపురవాసి–కవి. జన్మస్థానము : మాడగులు – వీరవల్లి తాలూకా, విశాఖజిల్లా. విమర్శకులు. సుపరిచితభాషలు : ఆంధ్రాంగ్ల హిందీ గీర్వాణ భాషలు.

రచనలు : (1) పాటలమంజరి (2) వ్యాసావళి (విమర్శలు) (3) విజయదశమి (కథలసంపుటి) (4) వాసవదత్త (5) ప్రతిమా నాటకము (6) వసంతసేన (7) దక్షారామము (8) హనుమచ్ఛాస్త్రి.

హనుమచ్ఛేషమ్మ–చోరగుడి (యమ్. ఓ. యల్): "భాషాప్రవీణ" జననము : క్రీ. శ. 1921 సం. రము. చిలకలూరుపేట వాస్తవ్యులు. తల్లి : వెంకటనరసమ్మ. తండ్రి: పాలూరి నారాయణరావు. భర్త : రామారావు.

రచనలు : (1) విమల (2) ఊర్మిళ (3) మేలుకొలుపు (4) జ్ఞానసుందరి (5) సంయుక్త సందేశం (6) చంద్రావతి లేఖ (7) మాంచాల హృదయము (8) కుంతీ పరివేదనాభరము (9)

జానకీసందేశము (10) మండోదరి హితము (11) ద్రౌపదీ పరివేదనము మొ.

హరిచౌదరి భాగవతార్ – రావి : జననము : క్రీ. శ. 2 ఫిబ్రవరి 1929 సం. రము. స్వస్థలము : పమిడిపాడు – గుంటూరుజిల్లా – ఆంధ్ర గీర్వాణ భాషాకోవిదులు.

రచనలు : (1) శకుంతలా కల్యాణము (2) మహాదేవుని విశ్వరూప దర్శనము (3) శక్తిమాహాత్మ్యము (4) గణపతి రాయబారము మొ.

హనుమాయమ్మ – దౌలతాబాదా : జననము : క్రీ. శ. 20 వ శతాబ్దము. ఆంధ్రాంగ్ల గీర్వాణభాషా పరిచితురాలు. నివాసము : కాకినాడ – తూ. గో. జిల్లా.

రచన : మన్వంతరములు (నాట్యకళావిజ్ఞాన గ్రంథమండలిచతుర్థ కుసుమము) మొ.

హుసేన్‌దాసు – గంగనపల్లి : నివాసము : పుల్లంపేటతాలూకా– కడపజిల్లా. తండ్రి : సయ్యదు నబీసాహేబు. వేమన్నవలె నీతి వైరాగ్యములు చెప్పినకవి.

రచనలు : (1) హుసేన్‌దాసు శతకము (2) కుమతి శతకము మొ.

హృషీకేశవరావు – మానేపల్లి : "సుధ" జననము : క్రీ. శ. 15 మే 1939 సం.రము. స్వస్థలము : బందరు – కృష్ణాజిల్లా. నివాసము : హైద్రాబాదు. ఆంధ్రాంగ్లములు పరిచితములు.

రచన : ఉదయించని పూలు మొ.

హేమలతాదేవి – తెన్నేటి : "లత" జననము : క్రీ. శ. 15 సెప్టెంబరు 1932 సం.రము. విలాసము : అఖిలభారత రేడియో కేంద్రము. విజయవాడ – కృష్ణాజిల్లా.

రచనలు : (1) ఎడారిపూలు (2) మోహనవంశి (3) రాత్రుల కోసం రక్తము (4) దీపకళిక (5) మిగిలిందేమిటి ? (6) నీలి నీడలు (7) జీవనస్రవంతి (8) రాగజలధి (నవలాసాహిత్యము) (9) వనకిన్నెర (10) సప్తస్వరాలు (11) నీహారిక (12) ఆది మధ్యాంతాలలో (13) ఆలేఖ్య (14) పదవిహీన (15) వారిజ (16) చరిత్రశేషులు (17) కాలం కలచిన కడపట (18) తిరగబడిన దేవతలు (19) మహాయాత్ర (20) అంతరంగ చిత్రం (21) ఊహాగానం (22) భగవంతుడి పంచాయతీ (23) రక్తపంకం (24) గాలిపడగలు – నీటిబుడగలు (25) ప్రేమరాహిత్యంలో స్త్రీ (26) పిచ్చివాళ్ల స్వర్గం (27) ఆదర్శవాది – పీతాంబరపటేల్ (28) ఉమర్ ఖయ్యాం (29) లతవ్యాసాలు (30) లత నాటికలు (31)లత కథానికలు (32) శ్రీచరణాలు మొ.

ఆధునికాంధ్ర రచయితలు

1801 — 1950 వరకు